

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

حياة الصحابة

به کوردی

کاندهلوی

له‌مافی نهمووده‌کان

شیخ ناصر الدین الالبانی

وهرگیرانی: نه‌یاد جه‌کال

به‌رگی به‌کته‌م

ژانی هاوه لائن

(رضی اللہ عنہ)

نووسینی:

زانای پایه بهرز محمد یوسف الکانهلوی

وهرگیرانی:

نهاد جلال حبیب الله

هاوودهم به ته حقیقی فهرمووده کان له سهر بنه مای برپاری فهرمووده ناس

محمد ناصرالدین الالبانی

به رگی یه که م

۲۰۱۱ زاینی

۱۴۳۲ کوچی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیناسی کتیب

ناوی کتیب: ژیا نی ھاوہ لان (ﷺ).

نوسەر: محمد یوسف الکاندھلوی

وہرگیڑانی: نہاد جلال حبیب اللہ.

سال و نۆرہی چاپ: یہ کہم/۲۰۱۱-۱۴۳۲

شوینی چاپ: چاپخانہ ی ری نوی

ژمارہی سپاردن: ۱۲۷۵ - ۲۰۱۱

تیراژ: ۲۰۰۰

ما فی لہ چاپدانہ وہی پاریزراوہ بو

کتیبخانہ ی رؤشنبیر

ئەم ۋەرگىرەنە پىشكەشە

بە ھەر مۇسلماننىڭ كە لەگەل خويىندەنە ۋەيدا لە نزاى خىر بىبەشم
ناكات.

بە دايك ۋ باوكى ئازىزو خوشەويستىم خوا بەھەشت بىكاتە شوينيان.

بە ھەموو مامۇستايانى ئازىزم لە يەكەم فىربوونى پىتتىكمەۋە تا
ئىستا.

بە ھاوسەرى باۋەردارم بىخال خان كە لە نىۋەندى ئەم ۋەرگىرەنەدا خو
خەلاتى كردم.

بە مۇقايەتى بە گىشتى ۋ ھەر شەيدايەكى راستى بە تايبەتى.

بە ۋانەى تامەزىۋى دىداريانم ۋ لىيان دورم.

ئەم وەرگیڕانە پیشکەشە

بە هەر موسلمانێک کە لە گەڵ خۆی نە دەیدا لە نزاى خێر بێبەشم
ناکات.

بە دایک و باوکى ئازیزو خوشەویستم خوا بە هەشت بکاتە شوینیان.

بە هەموو مامۆستایانى ئازیزم لە یەکەم فێربوونی پیتی کەمە وە تا
ئێستا.

بە هاوسەرى باوەردارم بێخاڵ خان کە لە نیوە ندى ئەم وەرگیڕانە دا خوا
خەلاتى کردم.

بە مەرفەئەتی بە گشتى و هەر شەیدایەکی راستى بە تايبەتی.

بەوانەى تامەزرۆى دیداریانم و لییان دوورم.

پېشەكى ۋە رەڭگىز

سوپاس و ستايشى بېپايان بۇ خۋاي گەۋرە، خۋايە سوپاس بۇ تۇ تا پازى دەبىيت، سوپاس بۇ تۇ كاتى رازى دەبىيت، سوپاس بۇ تۇ پاش رازىبونىت، پەرۋەردگارا ھەموو سوپاس و ستايشىك بە جارىك شياۋى تۈيە، خۋايە سوپاس بۇ تۇ بەو جۈرەى شياۋى گەۋرەيى خۆتە، ئەى بېھاۋتا، ئەى بەخشندە، ئەى بېنيان، ئەى لېبوردە.

صەلات و سەلامى خۋاي گەۋرە لە پېغەمبەرى ئازىزمان موھەممەدى نېردراۋى خوا، نوۋرى چاۋو رووناكى ژيان و چراى تاريكى و ھاۋپى پى و ئازىزترين و خۆشەيىستىر كەس، كەسىك كە لە خۇمان لە پېشترە بۇمان، پېش بېنيان خۆشەيىستى و دلسۆزى بۇ نواندىن، بە مردنېشى كۆسى گەۋرەمان كەوت، بە دايك و باۋكەۋە بەقۇربانى بېن.

صەلات و سەلامى خوا لە ئالوبەيتى پېغەمبەرى ئازىزمان، ئەۋانەى خۋاي گەۋرە دەيەۋىت پاكىان راگرىت، ئەۋانەى بە دل و گيانمان لە صەلەۋاتى ھەموو نوپۇزىكدا ناۋيان دەبەين، ئەۋانەى پەنگ و بۇى پېغەمبەريان گرتېۋو.

صەلات و سەلامى خوا لەسەر ھاۋەلەنى خۆشەيىست، ئەۋانەى بوون بە پردىك بۇ پەرىنەۋى ئىمە بەرەۋ ئاسوودەيى و رىيى دىنيائى، ئەۋ كەسانەى لەگەل خواۋ پېغەمبەرەكەيدا راستيانكرد، خوا لىيان رازى و ئەۋانېش لە خوا رازى بوون، كەسانى تاريكى ژيانىان بە چراى ئىسلام پووناك كردهۋە، بشكى دەستى و لال بى زمانى و كوپر بىت چاۋى و كەر بىت گويىيەك و لەئىش بکەۋىت دلى كە بە نيازى خراپ لە ژيانىان دەنەۋىت.

مىژۋى مۇقايەتى تىكئالۋى لارى و راستى و ھەق و ناھەق و بۋارە جىاجىاكانى ژيان بوۋە، مۇۋ لەۋ كاتەۋەى چاۋى بېرە ئەۋديو سنوۋرى خوا پىيى لە قۇداۋى لاسارىدا چەقى، بۇيە ھەردەم لادانى نوۋ و زياتر دەھاتە كايە، بەرامبەر

بەمەش خۇاى گەۋرە پېغەمبەرانى بە پەيامى ھەق ناردوۋە، ھەريەكە و بەشېكى بەرپرسىيارىتتەكەى بەرگە وتوۋە، ھەركام لەوانەش چواردەورىيان دژايەتتيان كردون و دوست و پالېشتيشيان ھەبوۋە، ھەيانبوۋە كەسى يان دوان شوينكەوتەى ھەبوۋە، ھەشيانبوۋە ژمارەيەكى زۆر شوينكەوتەى ھەبوۋە.

پشكى گەۋرەى بەرپرسىيارىتتەكە كەوتە بەر پېغەمبەرى ئازيزى ئىمە، نەخويندەۋارىك بە تەنھا پەيامى ھەتاھەتايى خۇايى بە ھەموو مەۋقايەتى بگەيەنيت، بەراستى ئەم ئەركە ھىندەى دى قورستر دەيىت ئەگەر چواردەورى لاسارى بنوينن، ئەمەش ھاتە پىي پېغەمبەر (ﷺ)، بەلام ويستى خۇا و پاشان ھەۋلى پېغەمبەر (ﷺ) بوۋ بە ھۆكار تا لاسارتىن كەسانى چواردەورى پېغەمبەر (ﷺ) بىن بە كەسانى كە پېشەنگ بىن بۆ مەۋقايەتى، بەۋە لە برى دوزمىنانى خۇا نازناۋى بەرزى ھاۋەلانى پېغەمبەرى خۇايان ۋەرگرت، خالى بەرچاويشيان لەو كاتەۋە دەستىپىكر كە بە تەۋاۋەتى مليانكەچكر بۆ فەرمانى خۇا و ۋەك ئەمپۇى ئىمە چەنەچەننيان لەسەر شتەكان نەدەكر، ئەۋان بەھايەكى بەرزتر لە گيانيان بەدىكر دولە يەكەم ھەنگاۋيانەۋە بەرامبەر بەۋ بەھايە گيانيان دانا تا خۇاى گەۋرە كەى بىھويت گيانياڭ بىكرىت، ئەۋان بۆ دنيائى كاتى نەدەسوۋتان، بەلكو بە دنيا دەسوۋتان بۆ پۇژى دوايى، لە برى پشت بەستىن بە دروستكراۋان پشتيان دەبەست بە دروستكەر (اللە)، برسىتى و تىنويىتتيان دەچەشت تا لە رۇژى دوايىدا برسىتى و تىنويىتى نەبىنن، ئەگەر شتىكيان بويستايە-لاى دروستكراۋ ھەبوايە يان نا- خىرا رووياندهكردە بارەگاي پەرۋەردگار و باكيان بە كەس نەبوۋ.

ئيدى ھىندە دروست شوينپىي پېغەمبەريان (ﷺ) گرەبەر كە خۇاى گەۋرە لە قورئانەكەيدا لە چەندىن شويندا شاھەتى بۆ داۋن و ۋەسفيان دەكات، شاھەتى دا كە

له واند رازی و نه واندیش له خوا رازین، پیغۀ مبهري نازیزیش (ﷺ) به چۀ ندین
فهرموده وده سفیان دهکات و دژایه تی دژمنانیشیان دهکات.

به کورتی نه وه دهلین پیښه نگی کردن به که سانیکه وه که خواو پیغۀ مبهري که ی
لییان رازین ژیرانه ترین کاره، بویه پیویسته چاک شاره زای ژیانیان بین و له گهل
سات به ساتی ژیاناندا بژین تا چراکه ی دهستان له دست بگرین و نیمه ش به
رنگه ی نه واند بچین، به تایبۀ نه مړو که تیغی دژمنانی کینه له دلانی دژ به
هاوۀ لاند تیژ بوته وه ده بیت مهردانه خو مان بدهینه بهر نه و تیغۀ تا ری نه دین
ماموستاګانی حق و راستی به دهستی دړنده خراپ ویسته کان بریندار بکرین،
دژمنانی که که لبه ی سهګ و فیلی ریویان هیه تا دم بکوته هاوۀ لاندی کوتا
پیغۀ مبهري خوا.

ګه لی کوردیش که به دریژایی میژوو ری نه و هاوۀ لاندیان له بهر چاوبوه و پریان
نه داوه دژمنانی هاوۀ لاند دزه بکۀ ناویان له و نیوۀ نه دا پیښه نګیان پیښه ش کرد،
موجاهیدو سهر کرده ی وه که سۀ لاهه دینی نه ییووبی و زانا و موجاهیدو نویګه ری وه ک نیین
تیمیه و سهر پهرشتیاری فه تی قوسه نتینیه (شیخی گورانی ماموستای موحه ممه
فاتح) و... هتد، به لآم به داخه وه نوسین و هرګیران له سهر هاوۀ لاند له نا و کوردا ده گمه نه و
ده کریت هه ولکی بهرچاو که ببینریت هه ولکه ی ماموستا حبیب محمد سعید بیت (خوا
ته مه ندریژی بکات بو خزمه تی نیسلام) چۀ نه هه ولکی دیکه ی نازیزانیکي دیکه ش
هه بووه به لآم به گشتی هه وله کان به شی پیویست نه بون.

خوا ی ګه وره توانا و نیازی به به نده یه کی خو ی به خشی تا هه ستیت به
هرګیرانی کتیبیک له سهر هاوۀ لاند که تا ناستیکي باش راستی هاوۀ لاندی خستوه ته
بهرچاو، نه ویش نه م کتیبه ی برده ستانه (حیة الصحابة) که زانای پایه برز محمد
یوسف الکاندهلوی نویسیویه تی، نویسینیکی دانسقه یه و به په نجه ی دست
ناماژهی بو ده کریت.

ئەو هەنگاوانەى لەم وەرگێڕانەدا گیراوە تەبەر:

لەم نووسینەدا هەولمانداوە چەند خاڵێک بگڕینەبەر:

- ۱- پاراستنى ته‌واوى سپاردەى زانستى.
 - ۲- پاراوکردنەوه‌ى وەرگێڕانەکه‌ تا خوینەر ماندوو نه‌کات، ئەمەش به‌وپەرى ره‌چاوکردنى خالى يه‌که‌م.
 - ۳- ئەو ته‌خريجاته‌ى که‌ نووسەر له‌ نيو ده‌قه‌که‌دا هیناويه‌تى بردو مانه‌ته‌ په‌راویژه‌وه‌ تا بیرى خوینەر ماندوو نه‌کات.
 - ۴- هه‌ستاوين به‌ دیاریکردنى (صحیح و حسن و ضعیف) ی فه‌رمووده‌کان به‌ تايبه‌ت به‌ پشت به‌ستن به‌ بریاردانى زانای فه‌رمووده‌ناس ئیمامى ئەلبانى (ره‌حمه‌تى خواى لى‌ بێت). ئەمەش به‌ سوود وەرگرتن له‌ به‌ره‌مه‌کانى ئیمامى ئەلبانى و وەرگێڕانە فارسیه‌که‌ که‌ کتیبخانه‌ى عه‌قیده‌ى ئەهلى سوننه‌ بلاوى کردو ته‌وه‌.
 - ۵- هه‌ولمانداوه‌ نایه‌ت و فه‌رمووده‌کانى پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ ده‌قه‌ عه‌ره‌بیه‌که‌ش به‌ینین نه‌وه‌ که‌ له‌ وەرگێڕانەکه‌دا به‌ ته‌واوه‌تى نه‌مانییکابیت.
 - ۶- هینانى کورته‌یه‌که‌ له‌ ژيانى نووسەر ره‌حمه‌تى خواى لى‌ بێت.
- له‌گه‌ڵ هه‌موو ئەمانه‌شدا هه‌چ کارى بى‌ که‌موکورتى نیه‌، ئەگەر هه‌له‌و که‌موکورتى تیدا به‌دیكرا داوا له‌ خوینهرى به‌ریز ده‌که‌ین ناگادارمان بکاته‌وه‌ تا پشت به‌ خوا هه‌ولێ چاککردنى بده‌ین و هه‌موومان پیکه‌وه‌ خزمه‌تى به‌و بواره‌ بکه‌ین، داواشم له‌ خوینهرانى به‌ریزه‌ ئەگەر به‌ نزایه‌کیش بێت له‌بیرمان نه‌که‌ن.
- ﴿وما أريد إلا الإصلاح ما استطعت وما توفيقي إلا بالله عليه توكلت و إليه أنيب﴾

نهاد جلال حبيب الله

٢٩/٤/١٤٣١هـ.ج / سلیمانی

nihadhawramany@maktoob.com

گورتەيەك لە ژيانى نووسەر

موحەممەد يۈسۈف كاندەلەۋى كۆپى موحەممەد ئىلياسى گەرە زاناي ئىسلامى لە باكوورى ھىندىستان لە بنەمالەيەكى ئايىن پەرۋەر زانستخۋان لە دايكېۋوۋە كە ھەر لەگەل شىرپىندانىدا زانستيان پىداۋە.

لە تەمەنى ۱۰ سالىدا ھەموو قورئانى پىرۋىزى لەبەركىردۈۋە، لەگەل ۋەرگرتنى زانستە سەرەتايىيەكان بە دوايدا زانستى فەرمودەى لاي چەند مامۇستايەك ۋەرگرت، لە سالى ۱۳۵۴ كۆچىدا بېرونامەى زانستى ۋەرگرت.

موحەممەد يۈسۈف زۆر شەيداي خويىندەۋە بوو كاتىكى زۆرى بۇ تەرخان دەكرد، دواتر بەيەتتى دا بە باۋكى كە دامەزىنەرى كۆمەلى (التبليغ) بوو، باۋكى لە ۲۱ رەجەبى سالى ۱۳۶۲ دا موحەممەد يۈسۈفى كۆپى كە بە جىگىرى خۇي و دواتر خۇي كۆچى دوايى كەرد، ئەۋكات موحەممەد يۈسۈف ئەركەكەى باۋكى گرتە ئەستۈۋ كەۋتە بانگەۋازكردن بۇ ئىسلامو كاتىكى زۆرى بۇ ئەۋ بۈارە تەرخانكرد.

ئەم كەسايەتتە لە ھىندىستان و پاكىستانەۋە دەستىپىكردو دواتر بانگەۋازەكەى بەرەۋ ناۋچەكانى دىكە نارد ۋەك مىسرو سوودان و عىراق و جەماۋەرىكى زۆرى لەخۇگرت، گىرگىيەكى زۆرىشى دا بە جىھانى رۇژئاۋاۋ بە دەيان دەستەى بانگەۋازكارى بەرەۋ ئەۋروپا نارد.

موحەممەد يۈسۈف پەيۋەندى زۆرى لەگەل حاجياندا دەبەست تا گويگرو گەيەنەرى بانگەۋازەكەى بن، خۇي سى جار ھەج و دوچار ەمەرى بەجىگەياندۈۋە لە رىگەيدا درىژەى داۋە بە بانگەۋاز بۇ گەپرانەۋە بۇ لاي خوا.

ئەم كەسايەتتە سالى دواى كۇتا ھەجى پاش گەپرانىكى بەرچاۋ نەخۇشكەۋت و بەھۋى نەخۇشەيەكەيەۋە مرد، ھەۋالى مەرگى دەنگۈيەكى گەۋرەى لىكەۋتەۋە، دواى خۇيشى كۆپىكى بەجىھىشت بە ناۋى موحەممەد ھاروون كە ئەۋىش زانايەكى لىدەرچوۋ.

ده روازه

﴿نایه ته قورئانیه کان له باره ی گویرایه لی﴾

په روه ردگارو پیغې مېره که ی موحومه د (ﷺ) ﴿﴾

۲

دہروازہ

﴿نایہ تہ قورنائیہ کان لہ بارہی کوئرایہ لی پەرودرگارو﴾

پیغہ مہرہ کہی موحہ مہد (ﷺ) ﴿﴾

خوای گہورہ دہفرمویت:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ ﴿٤﴾ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٥﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا
الضَّالِّينَ ﴿٦﴾

واته ((به ناوی خوای به خشنده و میهربان. سو پاس و ستایش هر شایسته‌ی
خوایه و بو خوایه. به خشنده و دلوقاته، کانگای پرجمهت و میهربانیه. خاوه‌ن و
سهررداری پوژی پاداشت و سزایه. خوایه، تهنه هر تو دپهرستین و هر له تو ش
داوای یارمه‌تی و پشتیوانی ده‌کین. خوایه به‌رده‌وام رینوماییمان بفهرموو بو ئهم
رینبازی راست و دروستی ئیسلامه. که به‌رنامه و رینبازی ئه‌وانه‌یه له نازو نیعمه‌تی
خوت به‌هره‌وهرت کردوون، نه‌مانخه‌یته سهر رینبازی ئه‌وانه‌ی خه‌شم و قینیان
لیگیراوه، نه‌مانخه‌یته سهر رینبازی ئه‌وانه‌ش که سهرگردان و گومران)).

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٧﴾

واته ((به‌راستی هر خوا پەرودرگاری منیش و ئیوه‌شه، که‌واته تهنه ئه‌و
بپهرستن و ملکه‌چی ئه‌و بن، ئه‌مه‌یه رینبازی راست و دروست)).

قُلْ إِنِّي مَدْنِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨﴾ قُلْ إِنْ صَلَاتِي
وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٠﴾

١ - الفاتحة: ١ - ٧

٢ - آل عمران: ٥١

واته ((ئهی محمد ﷺ)) بلی: به پراستی من په روهر دگارم هیدایه ت و پښمونی کردووم بو پښه و پښازی پراستی و دروست، نایینیک که پراگری ژیانیکه لکه ئه ویش نایینی ئیبراهیمه که دووره له هه موو لادان و ناپښکیه وه و ئه و هه رگیز له پښی موشریک و هاو له گه راندا نه بوو.

((ئهی محمد ﷺ))، ئهی ئیماندار بلی: به پراستی نویژو چه ج و دروشمه کانی و (سه رجهم چاکه و به ندایه تیم) هه روها ژیان و مردنم تایبته به خواي پهره دگاری جیهانیانه وه. ئه و زاته هیچ هاو له و هاو به ش و شه ریکیکي نیه و من به وه فره مانم پیدراوه و من یه که م که سی موسولمانم)).

قُلْ يَتَّيِّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ حَيْثَا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُخِيءُ وَيُمِيتُ فَأَمَّا نُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ الْبَيِّنِ الْآتِي الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١﴾

واته ((ئهی محمد ﷺ)) بلی: ئهی خه لکینه به پراستی من پیغه مبهرو فرستاده ی خوام بو ئیوه به گشتی، ئه و خوایه ی که هه ر بو ئه وه خاوه ندرایتی ئاسمانه کان و زهوی، هیچ خوایه ک نیه جگه له و زاته، ده ژنییت و ده مرینییت، جا که و ابو و باوهری پته و بهینن به و خوایه و به پیغه مبه ره که ی، گه هه والده ریکي نه خوینده واره، (تا هیچ که س نه لییت پیاویکی خوینده واره بووه و خوی قورئانی داناه) ئه و پیغه مبه ره ی که خوی باوهره هینن به خوا و به فره مووده کانی، ده ئیوه ش شوینی بکهون، بو ئه وه ی ئیوه پښمونی وهرگرن)).

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنْتُمْ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١﴾

١ - الأنعام: ١٦١ - ١٦٣

٢ - الأعراف: ١٥٨

((هیچ فرستاده یه کمان نه نار دوه مه گهر ته نها بوئه وهی گوپرایه لی بکریت به فرمانی خوا، خوئه گهر نهو خه لکه به راستی کاتیک سته میان له خویان کرد (به لادان له شریعت) بهاتنایه بولای تو و داوای لیخو شبوونی له خوای گه وره بکردایه، پیغه بمهریش داوای لیخو شبوونیان بو بکردنایه، نهوه بیگومان نهو کاته دهیانزانی که خوا ته وبه و په شیمانی وهرگره و میهره بان و دلوفانه (نه گهر به راستیان بویه)).

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اطِيعُوْا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُوْنَ ﴿٦٤﴾

((نهی نهوانه ی باوه پرتان هیناوه، فرمانبهررداری خوا و پیغه مبه ره که ی بن و له به برنامه ی نهوزاته پشت هه لمه که ن، له کاتیکدا نیوه تیتده گن و ده بیستن)).
وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿٦٥﴾
((گوپرایه لی و فرمانبهررداری خوا و پیغه مبه ره که ی بن بوئه وهی ره حمتان پی بکریت)).

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَلَا تَنَزَعُوْا فَتَفْشَلُوْا وَتَذَهَبَ رِجَالُكُمْ وَاَصْبِرُوْا اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿٦٦﴾

((گوپرایه لی خوا و پیغه مبه ره که شی بن له هه موو کردار و گوفتاریکدا و ناشوب و ئاژاوه مه گپن و مه چن به گژیه کدا، خوئه گهر بچن به گژیه کدا و یه کتر بشکینن، نهوه شکست و لاوازی پووتان تیتده کات و هه یبهت و شکو داری و دسه لاتتان له بهین ده چییت و ده بییت خوگرو نه فسه دریژ بن (هه له مهیدانی جهنگدا، هه له ناو یه کتردا) چونکه به راستی خوا یار و یاوه ری خوگرو ئارامگرانه)).

١ - النساء: ٦٤

٢ - الأنفال: ٢٠

٣ - آل عمران: ١٣٢

٤ - الأنفال: ٤٦

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٥٩﴾

((ئەو ئەوانەى باوەڕتان هێناوه، فەرمانبەردار و گوێڕایەڵى خوا و پیغەمبەر و فەرمانبەرە واکان بکەن کە لەخودى خۆتان (لە بیرو باوەڕ پابەندیدا)، خو ئەگەر لە شتێکدا بوو بە کێشه تان دەربارەى حوکمی خواى، ئەو ئەو کێشه یە بگێڕنەو و بۆلای خوا و پیغەمبەرەکەى (ﷺ) (کە قورئان و سوننەت دەگەیه نیت)، ئەگەر ئێو و باوەڕتان بە خوا و بە پوڤى قیامەت هەیه، (پەفتارکردن) بەوشیو هەیه چاکترین و جواترین سەرچاوه یە بۆ چارەسەرى کێشه کانتان)).

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٦٠﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَحْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٦١﴾ * وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ إِنِ أُمِرَتْهُمْ لِيُخْرِجُنَّ قُلَّ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةً مَّعْرُوفَةً إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٦٣﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٤﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَءَاتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٥﴾

واتە ((بەلام گوفتارى ئيمانداران کاتێک بانگ دەکړين بۆلای خوا و پیغەمبەرەکەى تا فەرمانبەرەواى بکات لە نیوانیاندا تەنها ئەو هیه کە دەلین: بیستمان و گوێڕایەلین بۆ هەموو فەرمانیکی شەرعی، هەر ئەوانەشن سەرفراز و

١ - النساء: ٥٩

٢ - النور: ٥١ - ٥٦

سهرڪه ورتو. جا ٺهه هي فرمانبرداري خاوا پيغهمبره ڪهي بڪات و له خوا
 بترسيٽ و له سهرپيڇي و نافهرمانى خوى بپاريڙيٽ، ٺاهه وانه سهرفرازو به ٺاوات
 گهيشٽوون. دوپوه ڪان سويندي گهوره به خوا دهخون ٺهگر فهرمانيان پي بدھيت
 ڪه درچن بؤ خه بات و جيهاد، دردهچن و ٺامادهن، پييان بلي: سويند مهخون
 ملڪهچي ٺيوه زانراو و دياره؟! (هه موو ڪات ڪردارو گوڦتارتان جيابه)، بهراستي
 خوا ٺاگايه بهو ڪارو ڪرده وانهي ڪه ٺهجامي ددهن. پييان بلي: فرمانبرداري
 خاوا فرمانبرداري پيغهمبر بن، خو ٺهگر پشتيان هه لڪرد، ٺهوه ٺهوه تنها
 گهياندني پهيامي خواي له سهر شانه، ٺيوهش سهرپيڇي و ياخيپوونه ڪه تان
 له سهرتان دهڪه ويٽ، خو ٺهگر فرمانبرداري بن و گوڦرايه ل و ملڪهچ بن بهراستي
 ٺهوه هيدياهت وهردهگرن، دلنياش بن ڪه ٺهرڪي سهرشاني پيغهمبر تنها
 گهياندنيڪي پوون و ٺاشڪرايه و هيچي تر نيه. خوا به ٺيني ده ٺنياهه خش و تهواوي
 داوه به وانهي باوهريان هيٺاوه له ٺيوه ڪارو ڪردهوه چاڪه ڪانيان ٺهجام داوه به
 راستي له ٺايندهيه ڪي نزڪدا جيٺشين و پايه داريان دهڪات له ولاٽدا ههوه ڪ چون
 ٺيمانداري پيش ٺهمانى جيٺشين ڪردووه ٺهوه دين و ٺاينهيان بؤ دهچه سپيٺيٽ
 خودا خوى پي رازيه، ههروهه ترس و بيميان بؤ دهگوڦيٽ به ٺارامي و هيمني،
 ٺهوهڪاته ٺيتر به تهواوي ههر من دهپهرستن و ههرگيز هيچ جوڙه هاوه ليڪ و
 شهريڪيڪم بؤ بريار نادهن، ٺهوسا ٺهوهي دواي ٺهوه پايه داريه بي باوهر بيت، ٺاهه
 جوڙه ڪه سانه ههر تاوانبارو له سنوور درهچوون. ٺهي ٺيمانداران: نوڙه ڪانتان له
 ڪاتي خوڙدا به چاڪي ٺهجام بدهن و زهڪاتي ماله ڪانتان بدهن و فرمانبرداري
 پيغهمبريش بڪن به لڪو رهحمتان پي بڪريٽ).

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيْكُمْ وَاعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ يَحْوِلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٤﴾

((ئەوێ ئەوانەى باوەڕتان هێناوه، بە دەم بانگەوازی خوا و پیغەمبەرەوه بچن کاتیەک بانگتان دەکات بۆ بەرنامە و پێبازیەک کە دەتانژیینیتهوه و ژيان به خشه، چاک بزانن به پرستی خوا (زۆر به ئاسانی) دەتوانیت دەسەلاتی بکەویتە نێوان ئاده میزاد و (ئاواته کانی) دلیه وه (به گوڕینیان)، (بیرتان نه چیت) به پرستی ههه بۆلای ئەویش کوډه کرینه وه)).

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴿٢٥﴾

((ئەوێ فەرمانبەرداری پیغەمبەر (ﷺ) بکات، ئەوه به پرستی فەرمانبەرداری خوای کردووه، ئەوهش پشتی هه لکردووه (ئەوه خوێ زهره رهنه ده بیته) خو ئیمه تو مان نه ناردوه تا ببیته چاودێر به سهه ئەوانه وه)).

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴿٢٦﴾ ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿٢٧﴾

((ئەوێ فەرمانبەرداری خوا و پیغەمبەر بکات، جا ئەوانه له گه ل ئەو که سانه دا ده بن (له به هه شتی به ریندا) که خوا نازو نعمه تی پزاندووه به سه ریاندا له پیغەمبهران و راستگوێیان و شه هیدان و پیاوچاکان، ئای که ئەوانه هاو له و هاوهری و هاو ده میکی چاک و بی وینه ن!)).

١ - الأنفال: ٢٤

٢ - النساء: ٨٠

٣ - النساء: ٦٩ - ٧٠

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٤﴾ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ
عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٥﴾

((ئوهان هی باسکران (دهرباره ی هه تیوان و چۆنیه تی دابه شکردنی میراتی) ئهو
سنورانه ن خوا دیاری کردوون، جا ئهو که سه ی فرمانبهرداری خواو
پیغه مبه ره که ی بکات (له م بواره داو له هه موو بواره کانی تردا)، ئه وه خوا ده یخاته
ناو باخه کانی به هه شته وه: که چه نده ها پوو بار به ژیر دره خته کانیدا ده پوات،
هاوړی له گه ل ژیا نی نه پراوه تیایدا، بیگومان هه ر ئه وه شه سه رفرازی گه وره و
ده سته که وتی بی سنوور به لام ئه وه ی یاخی بی ت له خواو پیغه مبه ره که ی و ده رچی ت
له سنوور ه کانی، ئه وه خوا ده یخاته ناو ناگری که وه که بو هه می شه تیایدا
ده مین ته وه و سزایه کی سه رشو پکه رو پیسوا که ری بو هه یه)).

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ
إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿١٧﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٨﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ
الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا هُمْ دَرَجَتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿١٩﴾

((ئهی محمد (ﷺ): پرسیا رت لی ده که ن ده رباره ی ده سته که وته کان، تو بلی:
هه موو ده سته که وته کان هی خواو پیغه مبه رن (هه ر ئه وان بو یان هه یه بریا ری
چۆنیه تی دابه ش کردنی بده ن)، که واته له خوا بترسن و چاکسازی نیوانی خوتان

١ - النساء: ١٣ - ١٤

٢ - الأنفال: ١ - ٤

بکهن (مهیه لن له سهر ته ماعی دونیا نیوانتان بشیویت) و فه رمانبه رداری خواو پیغه مبه رکه ی بن، نه گهر ئیوه ئیماندارن. بیگومان ئیماندارانی راسته قینه ته نها نه وانه: (یه کهم) که کاتیك ناوی خوا برا، نه وه دلّه کانیان ده ترسیت و ده ه ژیت، (دووه م) کاتیك ثایه ت و فه رمانه کانی ئیمه یان به سهر دا بخوینریتته وه، نه وه ئیمان و باوه ریان زیاد ده کات، (سیّ هه مه م) (له هه موو کارو باریکیشیاندا) هه ر پشت به په روه ردگاری خو یان ده به ستن. (چواره م) نه وانه که نویژه کانیان به چاکی نه نجام ده دن، (پینجه م) هه ندیک له و پزق و پوزیه ی پیمانداون، ده به خشن و سه رفی ده کهن. نا نه وانه هه ر خو یان ئیماندارانی راسته قینه ن، چه نده ها پله و پایه ی به رزیان بو هیه لای په روه ردگاریان و لیخو شبوون و پزق و پوزی هه میشه یی له گه ل پیزدا)).

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾

((ئیمانداران له پیاوان و له هه ندیکیان خو شه ویست و پشتگیر و هاوکاری یه کترن (که نه مه ش سیفاتیان) فه رمان به چا که ده دن و قه دهغه له خراپه ده کهن و نویژه کانیان به چاکی نه نجام ده دن و زه کاتی مالیشیان ده به خشن و گوپرایه ل و فه رمانبه رداری خواو پیغه مبه رکه ی ده کهن، نا نه وانه له ناینده دا خوا په حمیان پی ده کات و سو زی ده بیت بو یان، به راستی خوا بالاده ست و دانایه)).

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٢﴾

((ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ) به ئیمانداران بلی: نه گهر ئیوه خواتان خو ش ده ویت ده شوینی من بکه ون له فه رمانی من ده رمه چن، نه وکاته خواش ئیوه ی خو ش ده ویت و له گوناو هه له کانیشتان خو ش ده بیت، نه و خواجه لیخو شبو و میهره بانه)).

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿١﴾

((سویند به خوا به راستی له پیغه مبهری خوادا چاکترین نمونه ی ته واو و پیکوپیک ههیه تا چاوی لی بکه و شوینی بکه و، به تایبته بو شه و که سانه ی په زامه ندی خویان مه به سته، سه رفرازی قیامت ناواتیانه، هه می شه و به رده وام یادی خوا به زوری شه انجام دده و زمانیان پاراوه به یادی خوا)).

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

((جا شه وهی پیغه مبهر (الله) پیی به خشیون وهری بگرن، هه رفه رمانیکی پیدان به گوپی بکه، قه ده غه ی هه شتیکی لی کردن مه یکه، له خوا بترسن، چونکه به راستی خوا به توندی توله ده سینیت)).

((فه ره مووده سه باره ت به گوپرایه لی پیغه مبهر (الله) و شوینکه وتنی خوی و جینشینه کانی ره زای خویان لی بیت))

بوخاری له شه بو هورهیره وه (الله) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهری خوا (الله) فه رموی (من اعطاني فقد اطاع الله و من عصاني فقد عصى الله، و من اطاع اميري فقد اطاعني، و من عصى اميري فقد عصتني)). واته ((هه رکه س گوپرایه لی من بیت

١ - الأحزاب: ٢١

٢ - الحشر: ٧

ئەو گویڤرایه‌لی خوا بووه، هه‌رکه‌سیش له‌من لایدات ئەوا له‌فه‌رمانی خوا لایداوه، هه‌رکه‌س گویڤرایه‌لی ئەمیرم بی‌ت ئەوا گویڤرایه‌لی من بووه، هه‌رکه‌سیش لی‌ی یاخی بی‌ت ئەو له‌من یاخی بووه لایداوه)).

هه‌روه‌ها بوخاری له‌ئەبو هورهیره‌وه (ﷺ) به‌مه‌رفوعی هیناویه‌تی ((کل امتی یدخلون الجنة الا من ابی، من اطاعني دخل الجنة، ومن عصاني فقد ابی))^١ واته‌))هه‌موو ئومه‌ته‌که‌م ده‌چنه‌ به‌هه‌شته‌وه ته‌نها که‌سیک نه‌بی‌ت که‌ یاخی ده‌بی‌ت، هه‌رکه‌س گویڤرایه‌لم بی‌ت ده‌چیته‌ به‌هه‌شته‌وه، هه‌رکه‌سیش له‌من لایدات یاخی بووه)).

هه‌روه‌ها بوخاری له‌جابه‌روه (ﷺ) هیناویه‌تی که‌ ده‌لی‌ت ((فریشتیه‌ک هات بولای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئەو کات پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خه‌وتبوو، وتیان: ئەم هاوړی و که‌وره‌تان نمونه‌یه‌کی هه‌یه‌ بزافن ده‌یزانن، هه‌ندیکیان وتیان: خه‌وتوو، هه‌ندی وتیان چاوی خه‌وتوو و دلی‌ بی‌داره، ئەوانیش وتیان وه‌ک ئەو که‌سه‌ وایه‌ مالیک دروست ده‌کات و تیایدا (مه‌ئده‌ب) نانی ئاهه‌نگی بووکی‌نی دانا‌بی‌ت و که‌سیک بنی‌ری‌ت تا خه‌لک بانگ بکات، هه‌رکه‌س بچی‌ت به‌ده‌م بانگه‌وازه‌که‌ره‌که‌وه ده‌چیته‌ ماله‌که‌وه و له‌خواردنه‌که‌ ده‌خوات، هه‌رکه‌سیش نه‌چی‌ت به‌ده‌می‌وه ناچیته‌ ماله‌که‌وه و لی‌ی ناخواتوتیان: بو‌ی بگێرنه‌وه‌ لی‌ی تی‌ده‌گات، هه‌ندیکیان وتیان خه‌وتوو، هه‌نیکیان وتیان چاوی خه‌وتوو و دلی‌ بی‌داره، ئەوانیش وتیان ماله‌که‌ به‌هه‌شته‌و موحه‌مه‌د بانگه‌وازه‌که‌ره‌که‌یه‌و هه‌رکه‌س گویڤرایه‌لی موحه‌مه‌د بی‌ت گویڤرایه‌لی خوا بووه، هه‌رکه‌س له‌ موحه‌مه‌د یاخی بی‌ت له‌خوا یاخی بووه لایداوه، موحه‌مه‌د نیوانی خه‌لکی جیا کردوه‌ته‌وه)).^٢

^١ له (الجامع) ج ٢ من ٢٣٣ دا واهاتوو.

^٢ - داره‌می له‌ په‌بی‌عه‌ی جه‌رشیه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی و له (المشكاة) ص ٢١ دا واهاتوو.

هەردوو زانای فەرمووده‌ناس بوخاری و موسلیم له ئه‌بو موساوه (ﷺ) ده‌لیت پیغه‌مبەر (ﷺ) فەرمووی ((انا مثلي و مثل ما بعثني الله به كمثل رجل اتى قوما فقال يا قوم! مني رايت الجيش بعيني، واني انا النذير العريان، فالنجاء، فالنجاء، فاعطاء طائفة من قومه فادجوا، فانطلقوا على مهلهم فنجوا، و كذبت طائفة منهم فاصبحوا مكانهم فصبحهم الجيش فاهلكهم و اجتاحتهم، فذلك مثل من اعطاني فاتبع ما جئت به، ومثل من عصاني و كذب ما جئت به من الحق))

واته((نمونه‌ی من و ئه‌وه‌ی خوای گه‌وره پێی ناردووم، وهك پيارۆك وایه بێته لای ئه‌و خه‌لكه‌و پێیان بلێت: گه‌له‌كه‌م من به‌ چاوانی خۆم سوپام بینی، من بیدارکه‌ره‌وه‌ی به‌رگ لابه‌رم، فریاکه‌ون، فریاکه‌ون، ده‌سته‌یه‌کی گه‌له‌که‌ی به‌گوێی ده‌که‌ن و له‌ دره‌نگانیکی شه‌ودا خۆیان پرزگار ده‌که‌ن و له‌ سه‌رخۆ ده‌چن و پرزگاریان ده‌بی‌ت، ده‌سته‌یه‌کیشیان به‌ درۆی ده‌زانن و له‌ شوێنی خۆیاندا ده‌می‌ننه‌وه، که به‌یانی دێت سوپا دێت به‌سه‌ریاندا و لێیان ده‌دات و له‌ ناویان ده‌بات، ده‌ی ئه‌وه نمونه‌ی ئه‌و که‌سه‌یه‌ که‌ گوێرایه‌لی من ده‌بی‌ت و شوێن ئه‌و په‌یامه‌ ده‌که‌وێت که‌ پێی هاتووم، له‌گه‌ڵ نمونه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی لێم یاخی بووه‌ و لایداوه‌ و ئه‌و شته‌ی به‌هه‌ق پێی هاتووم به‌ درۆی ده‌زانیت)).

ترمزی له‌ عه‌بدوللای کوری عه‌مه‌روه (ﷺ) هیناویه‌تی که‌ پیغه‌مبەر (ﷺ) فەرمووی ((لياتين على امتي كما اتى على بني اسرائيل حذر النعل بالنعل حتى ان كان منهم من امتي اتى امه علانية لكان في امتي من يصنع ذالك، وان بني اسرائيل تفرقت على اثنين و سبعين ملة، وتفرق امتي على ثلاث وسبعون ملة، كلهم في النار الا ملة واحدة، (هم) ما انا عليه و اصحابي)) واته((پۆژێك دێت چی به‌سه‌ر به‌نی ئیسرائیلدا دێت به‌سه‌ر ئومه‌ته‌که‌ی منیشدا دێت و هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو ده‌که‌ونه‌ شوێن به‌نی ئیسرائیل تا ئه‌وه‌ی ئه‌گه‌ر یه‌کێک له‌وان -به‌نی ئیسرائیل- به‌ ئاشکرا له‌گه‌ڵ دایکیدا سه‌رجی بکات له‌ناو ئومه‌ته‌که‌ی منیشدا که‌سی و ده‌بی‌ت ئه‌وه‌ ده‌کات، به‌نی ئیسرائیل بوون به‌ هه‌فتاو دوو به‌شه‌وه‌، ئومه‌تی منیش بو‌ هه‌فتاو سی‌ به‌ش دابه‌ش ده‌بن،

هه موویان ده چنه ناو دۆزه خ جگه له یهك دهسته یان، وتیان، ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) ئه وانه کین؟ فهرمووی: ئه وانه له سه ر ئه و پێبازهن که من و هاوه لانی له سه ری ده روین)).

ترمرزی و ئه بو داو دیش له عیربازی کورپی ساریه وه (ﷺ) ده گیرنه وه - ده که کهش هی ئه بو داو ده - که وتی : پیغه مبه ر (ﷺ) پوژیک نوێژی بو ده کردین، پاشان پووی وه رگیرا به لاماندا و ئاموژگاریه کی به هیژو په وانپێژی وای کردین که چاوه کان فرمیسیکیان بو پشست و دلّه کان پیی پاجله کین، یه کی و تی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده لییت ئاموژگاری مالئاوییه چی مان پی ده لییت؟ ئه ویش فهرمووی ((اوصیکم بتقوی الله والسمع والطاعة وان عبدا حبشیا فانه من یعیش منکم بعدی فسیری اختلافا کثیرا، فعلیکم بسنتی وسنة الخلاء الراشدین المهدیی، تمسکوا بها وعضوا علیها بالنواجذ، وایاکم و محدثات الامور فان کل محدثة بدعة، وکل بدعة ضلالة)) واته ((وه سیه تان بو ده که م له خوا بترسن و گوێرایه ل بن با بو کوێله یه کی حه به شیش بییت، چونکه هه ر کامتان دوا ی من بژین نا کوکیه کی زور ده بین، بو یه ده ست بگرن به سوننه تی من و خه لیفه راشیدینه رینمونیکه ره کانه وه، ده ستی پیوه بگرن و له سه ری دان به خودا بگرن، زور خوتان به دور بگرن له داهینراوه کان، چونکه هه موو داهینراویک بیدعیه و هه موو بیدعیه کیش گو مپراییه)).^۱

ره زین له عومه ره وه (ﷺ) به مه رفوعی هی ناویه تی ((سالت ربی عن اختلاف اصحابی من بعدی فارحی الی یا محمدا ان اصحابک عندی بمنزلة النجوم من السماء بعضها اقوی من بعض و لكل نور، فمن اخذ بشیئ مما م علیه من اختلافهم فهو عندی هدی... اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم))^۲ واته ((پرسیارم له په ره ردگارم کرد له سه ر نا کوکی هاوه لانی دوا ی خو م، ئه ویش سه روشی بو دابه زاندم ئه ی موحه مه د، هاوه لانی تو لای

۱ - صحیح

۲ - له (جمع الفوائد) ج ۲ ص ۲۰۱ دا ها تو وه.

من وهك نه ستيړه ڪاني ناسمان وان، هه نديكيان له هه نديكي ديكه يان به هيتره، هه چهنده هه موويان پووناكيان هه يه، هه ڪاميان له ناكوكيه كهيدا شتيك له وه بگرنه دست كه له سهري بوون لاي من له سهري پښموونين، پښه مبهري (ﷺ) دواتر فرموي، هاوہ لانم وهك نه ستيړه ڪان وان هه ڪاميكيان بكه نه پيشهنگ پښمووني ودرده ګرن)).

ترمزي له حوزيفه وه (ﷺ) به مرفوعي هيٺاويه تي كه پښه مبهري (ﷺ) فرموي ((اني لا ادري قدر بقائي فيكم فاقتدوا بالذين من بعدي - اشار الي ابوبكر و عمر (ﷺ) واهتدوا بهدي عمار و ما حدثكم عن ابن مسعود فصدقوه)) واته ((من نازانم قهدهر و ابيت چهنده له ناوتاندا بمينمه وه، بويه پيشهنگي بكه نه بهو دوانه ي دواي خومه وه - ٺا ماڙه ي ڪرد بو ٺه بوبه ڪرو عومهر (ﷺ) پښي عه ممار بگرنه بهرو ٺيبن مه سعود هه رچي پښي وتن بپرواي پښي بكه نه و به راستي بزائن)).

هه روه ها ترمزي له بيلالي ڪوپي حارسي موزه نبييه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ليت: پښه مبهري (ﷺ) فرموي ((من احيا سنة من سنتي قد امتيت بعدي فان له من الاجر مثل اجر من عمل بها غير ان ينقص من من اجرهم شيئا، ومن ابتدع بدعة ضلالة لا يرضاها الله ورسوله كان عليه من الاثم مثل اثم من عمل بها لا ينقص ذلك من اوزارهم شيئا)). واته ((هه ڪه س سوننه تيڪم زيندو و بڪاته وه كه دواي خوڻ مريٺرا بڻ ٺهوا وهك ٺهوه ڪه سهي ڪاري پښي ده ڪات پاداشتي بو هه يه به بي ٺهوه ي له پاداشتيان هيچ ڪم بڪات، هه ڪه سيش بيدع يه ڪي سه رشيويٺهرو ګومرا ڪه ر دابهينيت ڪه خواو پښه مبهري ڪه ي پښي پازي نه بن وهك ٺهوه ڪه سهي ڪاري پښه ڪات تاواني بو دهنو سريت به بي ٺهوه ي هيچ له تاوانيان ڪم بڪات)). ٺيبن ما جهش به هه مان

شیوه له که سیری کوپی عه بدوللای کوپی عه مره وه له باوکیه وه له باپیری وه هیناویه تی.^۱

ههروه ها ترمزی له عه مری کوپی عه وه وه (ﷺ) هیناویه تی که ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فه رمویه تی ((ان الدين ليارز الى الحجاز كما تارز الحية الى جحرها، و ليعقلن الدين من الحجاز معقل الاروية من راس الجبل، فان الدين بدا غريبا وسيعود غريبا كام بدا، فطوبى للغرباء وهم الذين يصلحون ما افسد الناس من بعدي من سنتي)) واته ((چون مار ده چیتته وه ناو کونه که ی ئیسلامیش وا ده چیتته وه ناو حيجاز، ئیسلام له حيجازدا دایده کوتیت، وه که چون و شتر له لوتکه ی شاخدا دایده کوتیت، چونکه ئه م ئایینه به نامویی دهستی پی کردووه (ﷺ) ده که پیتته وه بو نامویی وه که چون وا دهستی پی کرد، سه ره رزی و به هشت بو ناموکان، ئه وانه - ناموکان - ئه وانه که چی له سوننه تی من دوا ی خو م خه لک شیواندوویه تی چاکی ده که نه وه)).^۲

ههروه ها ترمزی له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) پی و تم: ((يا بني! ان قدرت ان تصبح وتتمسى وليس في قلبك غش لاحد فافعل...يا بني! و ذالك من سنتي ومن احب سنتي فقد احبني، ومن احبني مان معني في الجنة)) واته ((کوپی شیرینم، ئه که ر توانیت به یانی و ئیواره بکه یتته وه به بی ئه وه ی دلت له که س کرمو نه بی ت بیکه... کوپی شیرینم ئه وه له سوننه تی منه و هه رکه سیش سوننه تی منی خو ش بویت منی خو ش ده ویت، هه رکه سیش منی خو ش بویت له به هشتدا له که لمدا یه)).^۳

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف

۳ - ضعیف

بہیہ قی له ئیبن عہبباسہ وہ (ﷺ) به مہر فوعی هیئاویہ تی ((من تمسک بسنتی عند فساد امتی فلہ اجر مائتہ شہید)) واتہ ((ہرکھس له کاتی خراپ بوونی باری ئوممہ تہ کہمدا دەستبگریٹ به سوننہ تی منہ وہ ئہوا پاداشتی سہد شہیدی (ہیہ)). تہہ رانیس له ئہو ہورہیرہ وہ (ﷺ) ئہمہی هیئاوہ، بہ لام ئہو دەلیت ((فلہ اجر شہید)) (پاداشتی شہیدیکی ہیہ)). له (الترغیب ج ۱ ص ۴۴) دا واہاتوہ.^۱

تہہ رانی و ئہو نہ عیم له کتیبی (الحلیۃ) له ئہو ہورہیرہ وہ (ﷺ) هیئاویانہ کہ پیغہمبہر (ﷺ) دہہرمویٹ ((التمسک بسنتی عند فساد امتی له اجر شہید)) واتہ ((ئہو کہسہی له کاتی خراپ بوونی باری ئوممہ تہمدا دەست دەگریٹ به سوننہ تہمہ وہ پاداشتی شہیدیکی ہیہ)).^۲

حہکیمیش له ئہو ہورہیرہ وہ (ﷺ) هیئاویہ تی کہ پیغہمبہر (ﷺ) فہرمویہ تی ((التمسک بسنتی عند اختلاف امتی کالقابض علی الجمر)) واتہ ((ئہو کہسہی له کاتی ناکوکی ئوممہ تہ کہمدا دەست دەگریٹ به سوننہ تی منہ وہ وک ئہو کہسہ وایہ پشتکووی گرتبیت به دەستیہ وہ)).^{۳، ۴}

موسلیم له ئہنہسہ وہ (ﷺ) به مہر فوعی هیئاویہ تی ((من رغب عن سنتی فلیس منی)) واتہ ((ہرکھس گوئی به سوننہ تہ نہ دات له من نی یہ)). ئیبن عہساکی ریش له ئیبن عومہرہ وہ وای هیئاوہ و له سہرہ تاکہیہ وہ ئہمہی بو زیاد کردوہ ((من اخذ بسنتی فہو منی)) واتہ ((ہرکھس دەست بگریٹ به سوننہ تہمہ وہ ئہو له منہ)).

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف

۳ - له (کنز العمال ج ۱ ص ۴۷) دا ہاتوہ.

۴ - حسن

دارقوتنی لہ عائیشہ وہ (ﷺ) بہ مہر فوعی ہیٹاویہ تی ((من تمسک بالسنة دخل الجنة)) واتہ ((ہر کہس دہست بگریٹ بہ سوننہ تہ وہ - سوننہ تی پیغہ مہر (ﷺ) - دہجیتہ بہ ہشتہ وہ))^۱

سجزی لہ ئەنەس وہ (ﷺ) بہ مہر فوعی ہیٹاویہ تی ((من احيا سنتي فقد احبني، ومن احبني كان معي في الجنة)) واتہ ((ہر کہس سوننہ تی من زیندوو راگریٹ ئەوہ منی خوش دەویٹ، ہر کہس سیش منی خوش بویٹ لہ بہ ہشتدا لہ گہ لمدایہ))^۲

بہ ہشتدا لہ گہ لمدایہ

نایہ تہ قورٹانیہ کان لہ بارہی پیغہ مہر (ﷺ) و ہا وہ ٹانیہ وہ (ﷺ)

خوای گہ ورہ دہ فرمویت

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿١﴾

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف

واته ((محمد باوکی هیچ کهس له پیاوانتان نیه، به لکو پیغه مبهری خوایه و دواهمینی پیغه مبهراڼه، هه میشه و بهرده و امیش خوا به هه موو شتیک زانایه)).
يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٢٦﴾ وَدَاعِيًا اِلَىٰ اللّٰهِ بِاِذْنِهِۦ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿٢٧﴾

واته ((ئهی پیغه مبهر (ﷺ) ئیمه به پرستی تو مان په وانه کردووه که شایهت یت به سهر ئوممه تی ئیسلامه وه که په یامی خوات پی راگه یاندوون) و مژده ده به خشیت به ئیمانداران به وهی په زامه ندی خوا و به هه شتی به رین چاوه ریپانه) ترسینه ریت (بی) باوه پران ده ترسینیت له خه شم و قینی خوا و دوزه خ). هه روه ها به مو له ت و پشتیوانی خوا بانگه واز ده که یت بو به رنامه و ریپازی نه و زاته، هه روه ها چرایه کی پوونا ککه روه و ی بو سه رجه م سه رگه ردا فان)).

اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٢٦﴾ لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦ وَتُعْزِزُوْهُ وَتُقَرِّوْهُ وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿٢٧﴾

واته ((ئیمه تو مان په وانه کردووه ئهی محمد (ﷺ) که شایهت و مژده دهر و به ناگاهینهر بیت بو گرو ی ئاده میزاد. بو ئه وهی ئیوه باوه ر بهینن به خوا و پیغه مبه ره که ی و پشتیوانی له پیغه مبه ر بکه ن و ریژی شایسته ی خو ی لی بگرن و ته سبیحات و ستایشی خوا بکه ن له به ره به یان و عه سراندا)).
اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيْرًا وَنَذِيْرًا ۚ وَلَا تُسْئَلُ عَنْ اَصْحٰبِ الْجَحِيْمِ ﴿٢٨﴾

١ - الأحزاب: ٤٠

٢ - الأحزاب: ٤٥ - ٤٦

٣ - الفتح: ٨ - ٩

٤ - البقرة: ١١٩

واته ((به راستی نهی محمد ﷺ)) ئیمه تو مان هاو پئی له گهل هه ق و راسته قینه کاندایه وانه کردوو تا مژده در بیت به ئیمانداران و ترسینه ر بیت بو بی باوه ران، بیگومان تو هه رگیز به رپر سیار نیت له نیشته جیکانی دوزه خ)).
 إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ١

واته ((بیگومان ئیمه تو مان په وانه کردوو به هه ق و راستیه کی ته واده، مژده در و ترسینه ری (بی پروا کانیست) هیچ گهل و نه ته وه یه کیش نه بووه که فرستاده و بیدار که ره وه یه کی بو په وانه نه کرابیت)).
 وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ٢

واته ((ئیمه ته نها بو هه موو خه لکی نه بیت، تو مان په وانه نه کردوو، له کاتی کدا مژده در و ترسینه ریت بو یان، به لام زو ربه ی خه لکی به م راستی یه نازان)).
 وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ٣

واته ((ئیمه قورئانمان له سه ر بنچینه ی هه ق و راستی دابه زاندوو، بو چه سپاندنی هه ق و راستیش دابه زیوه، ئیمه تو مان په وانه نه کردوو ته نها بو نه وه نه بیت که مژده به خش بیت (به ئیمانداران) و ترسینه ر بیت (بو خوانه ناسان))).
 وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ٤

واته ((نه ی محمد ﷺ)) ئیمه تو مان په وانه نه کردوو ته نها بو نه وه نه بیت که ببیته په حمه ت و به ره که ت بو هه موو جیهانه کان (جیهانی ئاده میزاد و گیاندار و پروه ک و په ری و هتد...)).

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ١

١ - فاطر: ٢٤

٢ - سبا: ٢٨

٣ - الإسراء: ١٠٥

٤ - الأنبياء: ١٠٧

واته ((هر نهو زاته پیغه مبه ره که ی هاو پئی له گهل هیدایهت و پینموونی و ئایینی راست و دروستدا ره وانه کردوه تا سهری بخات به سهر هه موو بهرنامه و ئایینه کانی تردا، هه رچه نده موشریک و هاو هل دانه ران پیی سه غلهت و دلته نگ ده بن)).

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَتَزَلُّنَا عَلَيْكَ الْكِتَابُ تَبَيَّنَّا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهْدًى وَرَحْمَةً وَنُفِخُ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٢٨﴾

واته ((پوژنیخو هیده لله هه موو ئومه تیگدا شایه تیگ ده نیترین له خو یان بو سه ریان، تو شمان هینا (هه ی محمد ﷺ) که شایهت بیت له سهر نهو خه لکه، قورئانی شمان بو تو داهازا دوه، پوونکه ره وه ی هه موو شتی که، هیدایهت به خش و ره خه لته و مرگینیشه بو موسولمانان)).

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعَ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ أُمَّتَكَ إِنْ اللَّهُ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٢٩﴾

واته ((بهر شیوه یه شایهت و مان به گه لیکی میان ره و گیراوه (له هه موو پوویه که وه، له پووی عیب ادهت و بهرستییه وه، له پووی دنیا و قیامه ته وه، له پووی داخوازیه کانی روح و نه فسموه... هتد) تا ببنه شایهت به سهر خه لکیه وه (تاجران نه م ئایین و بهرنامه یه هه مووی مایه ی خیر و سه ره رزیه بو تاک و کو مه ل له هه موو

۱ - التوبة: ۳۳

۲ - النحل: ۶۹

۳ - البقرة: ۱۴۴

سهرده میكداو له هه موو بواره كانی ژياندا) و بو ئه وهی پیغه مبه ریش (له هه موو ئه و بوارانه دا ماموستا و رابه ری ئیوه بیست له پوژی قیامه تدا) ٲشایه تی بدلت (بو دلسوزانی ئوممه تی له سهر ئه وهی به ئه رکی سهرشانی خویمان هه ستاون) و ئه و قیبله و پرووگه یه ش پووت تی کردبوو (كه بیت المقدس بو) گورانكار یشمان به سهردا هیئا ته نها بو ئه وه بوو بزانی و دهر بكه ویت، كی شوینكه وته ی پیغه مبه ر ده بیست و كیش پاشه و پاش هه لده گه ریته وه، هه رچه نده (گورانی قیبله) بوو به هو ی ناره حیه تی هه کی گه وه، مه گه ر له سهر ئه وانه ی خوا دلیلی داهه زانده و و رینموونی کردبوون، بیگومان خوا ئیمان و باوه رداری و (نویژتان) زایه ناكات، چونكه به راستی خوا بو خه لکی، زور به سوژو به به زه یی یه)).

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَأْتِلُوا إِلَّالِ اللَّهِ الَّذِينَ ءَامَنُوا ۖ قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿٢٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّخُرْجِ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمَلُوا الصَّالِحِينَ ۚ مِنَ الطَّاغُوتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَبِهِ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيَعْمَلُ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۚ

واته)) دلنیاین خوا قورئانی بو ئیوه دابه زاندو و سهرده ی پیغه مبه ریه كه ئایه ته پروونه كانی خواتان به سهردا ده خوینیته وه، تا هه وهی كه سهرده یان هه وه و کرده وه چا كه كانیان ئه نجام داوه له تاریکیه كان دهریان ده بیست و بزگاریان بکات و بیانخاته ناو نوورو پرووناکیه وه، جا ئه وهی باوه ربه یی به خوا و کرده وهی چاك ئه نجام بدات، ئه وه ده یخاته باخه كانی به هه شته وه كه چه ئه ها روبر به ژیر درهخت و به به رده م كوژكه كانیدا ده روات و له وی ژیانی به میشوینی و هه تا هه تایبی

دهبهنه سهر، بیگومان خوا پزق و پوزی چاک و پاک و فره و فراوانی بۆ ئاماده کردوون)).

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَزَكَّيَهُمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٠٠﴾

واته)) سویند بیست بیگومان خوا منه تی ناو ته سهر ئیمانداران کاتیك پیغه مبه ریکی بۆ په وانه کردوون له خویان نایه ته کانی ئه ویان به سهر دا ده خوینیته وه، دل و دهرونیان پاک و پوخت ده کاته وه، ههروه ها فیری قورئان و دانایان ده کات، به راستی پیشت له گو مپراییه کی ئاشکرادا پوچوو بوون)).

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ فَادْكُرُوا أَدْكُرْكُمْ وَأَشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُوا ﴿١٠٢﴾

واته)) (ههروه کو) (بۆ ته و اوکردنی ناز و نيعمه تم) له نیوتاندا پیغه مه ریکم له خوتان بۆ په وانه کردوون که نایه ته کانی منتان به سهر دا ده خوینیته وه، دل و دهرون و پوالت و ئاشکراتان خاوین ده کاته وه، فیری قورئان و حکمه ت و داناییتان ده کات، ئه و شتانه تان فیر ده کات که هه رگیز خوتان نه تانده زانی. (دهی که واته) ئه ی ئیمانداران ئه گه ر یادی من بکه ن، منیش یادی ئیوه ده که م و سوپاسگوزاری من بن و سوپاس ناپه ریژو سپله یی به رامبه رم مه که ن)).

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ٢

١ - آل عمران: ١٦٤

٢ - البقرة: ١٥١ - ١٥٢

٣ - التوبة: ١٢٨

واته ((سویند به خوا بیگومان پیغه مبه ریکتان بۆ ره وانه کراوه که هه ر یه کیکه له خۆتان، زۆر سه خته به لایه وه تووش بو نتان به به لئا و ناخۆشی، زۆر به ته نگیش تانه وه یه و په رۆشه له سه رتان، زۆر د لسو زی ئیمان دارانه و میهره بان و دلۆقانه بۆیان)).

فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ يَأْمُرْ بِهِ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَالِبِينَ ۝ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَأَنَّفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ ۝ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۝ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴿٣١﴾

واته (((ئهی موحه مه د) به هۆی په حمه تی خوا وه یه تۆ نه رم و هیمن بویت له گه لیا ندا، خۆ نه گه ر تو پر و قسه په ر ق و بی به زه یی بویتایه، ئه وه هه موو له ده ورت بئاوه یان ده کرد، که واته چاوپۆشیان لیبکه و لییان ببوره و داوای لیخۆش بوونیان بۆ بکه، له کار و پیشه اتدا پرس و پرایان پی بکه، ئه گه ر بپرایرتدا (کاریک ئه نجام بدهیت) پشت به خوا ببهسته، چونکه به راستی خوا ئه وانه ی خۆش ده ویت که پشتی پی ده به ستن)).

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى ۗ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٢﴾

واته ((ئه گه ر ئی وه پشتگیری پیغه مبه ر ﷺ نه که ن و یارمه تی نه ده ن، ئه وه به راستی خوا پشتگیری کرد و سه ری خست، کاتی که ئه وانه ی بی باوه ر بوون ده ریان کرد له شاری مه که وه یه کی که بوو له و دوو که سه کاتی که هه ردووکیان له ناو

١ - آل عمران: ١٥٩

٢ - التوبة: ٤٠

ئه شکه وته که دا بوون (کاتیڤ بێ باوه په کان گه یشتبوونه دهو رووبه ری ئه شکه وته که نه بو به کری هاوه لی خه می لیها ت) پیغه مبه ریش ﷺ دلای دایه وه و پیی وت: خه فته مه خو، دلنیا به خوامان له گه له، نه وسا ئیتر خوا ئاسووده ی و ئارامی خو ی دابه زانده سه ری و پشتگیری و به هیزی کرد به سه ربازانیڤ که ئیوه نه تانده بینین و بهرنامه و ئایینی بێ باوه پرانی دانه واندو پرسیواتری کرد، بهرنامه و ئایینی خوایش هه میشه بهرزو بلندتره، خوایش هه میشه بالاده ست و دانایه)).

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْطَهُ فَفَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

واته ((محمد ﷺ په وانه کراوی خوايه، نه وانه ش که له خزمه تیدان و شوینی که وتوون توند و تیژن بهرام بهر بیباوه پران و به بهزه یی و میهره بانن له نیوان خویندا، ده یان بینیت سه رگه رمی نویژو خواپه رستین، کړنوش و سوجه ده بهن، هه رده م ئاواتیان به ده سته یانی په زامه ندی و پایه به رزی یه له لای خوا، نیشانه ی چاکی و پاکی له ناوچه وانیاندا دیاره و ددره وشیتته وه له ئه نجامی سوژده بردن و خوا په رستیاندا، جا ئه و به پیزانه ئه وه نمونه و پیناسه یانه له ته وراتدا، نمونه و پیناسه شیان له ئینجیلدا وه ک پوه کیڤ وایه که له سه ره تاوه چه که ره بکات، جا چه که ره که ی به هیز کردییت، پاشان نه ستوور ببییت و رابوه ستییت له سه رقه ده که ی، نه وهنده زو و پیبگات کشتیاره کان سه رسام بکات و پییان سه یر بییت: چوڼ پیگه یی؟ چوڼ ئاوا خو ی گرت؟ ! ئه م پیناسه یه بو ئه وه یه خوا کافران داخ له دل

بکات، جا خوای به ده سەلات به لێنی به وانه داوه که باوه پریان هیئاوه و کرده وه چاکه کانیان نه نجامداوه له وان: که لیخو شیبوون و پاداشتی گه وره و بی سنووریان پییبه خشیئت)).

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي الثَّوَرَةِ وَالْإِجْلِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

واته ((ئه وانه ی که شوینی ئەم پیغه مبه ره (محمد ﷺ) هه والده ره نه خوینده واره ده که ون ئه وه ی که (گا ورو جوو، ناو نی شانیان) ده ستیان ده که وی ت نوو سراوه لای ئه وان له ته ورات و ئینجیلدا، فه رمانیان پی دعات به چاکه و قه ده غه ی گونا هو خراپه یان لی ده کات و هه رچی که پا کو چاکه بو یان هه لال ده کات و هه رچی پیس و نا پوخته لی یان هه رام ده کات و ئه رکه قورس و سه نگینه کان له سه ر شانیان لاده بات، ئه و کو ت و زنجیرانه ش که له ریان بوو لای ده بات (وه ک خو کوشتن له کاتی ته و به دا... هتد)، جا ئه وانه ی باوه پریان پی هیئاوه و پشتیوانیان لی کرد و وه و پشتگیریان کرد و وه شوینی ئه و نووره که و توون، (که قورئانه) و هاو پی له گه لی دا ره وانه کراوه، هه ر ئه وانه سه رفراز و پزگاران)).

خوای گه وره له باره ی هاوه لانی پیغه مبه ره وه (ﷺ) ده فه رمو ی ت:

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾

واته)) سویند به خوا به پراستی خوا ته و بهی قبول کرد له پیغه مبهرو کوجبهران و پشتیوانان، نه وانهی که شوینی پیغه مبهرو که و تن له کاتی سه غله تی و ته نگانه دا (له غه زای ته بووکدا)، دواى نه وهی که خه ریک بوو دلی دهسته یه کیان له خشته بچیت و (بیزارى دهر بریت)، له وه و دوا ته و به و په شیمانی نه و انیشی قبول کرد، چونکه به پراستی نه و په روه ردگار به سوژو میهره بانه له گه لیاندا).

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝

واته)) سویند به خوا به پراستی خوا پازى بووه له و باوه پدارانه ی کاتیک په یمانان له گه لدا به ستیت له ژیر دره خته که دا خوا خویشی ناگدار بوو به وهی له دله کانیاندا هیه (له نیاز پاکى و دلسوزى) هر بویه نارامى و هیمنی و ناسووده یی دابه زانده سهریان و پاداشتی به مژده ی سه رکه و تنیکى نزیک دانه وه. هه روه ها به لینى چه ندین ده سته کوتی زوری پیداون، که له نایینده دا ده ستیان ده که ویت و وهی ده گرن، خوا هه میشه و به رده و ام بالاده سته به سه ر خوا نه ناساندا و دانایه و ده زانیت چ کاتیک ئیمانداران سه ر ده خات).

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٣﴾

١ - التوبة: ١١٧

٢ - الفتح: ١٨ - ١٩

واته ((خوای میهره بان له وانهی که پیشکەوتن و یه کهم کهس بوون له ئیسلام بوون و خزمەت کردنی ئیسلامدا له کاروانی کۆچهران و پشتیوانان و ئەوانه‌ی که به ریکوپینکی شوینیان که وتوون، پازی بووه و ئەوانیش له و پازی بوون، باخه‌کانی به‌هه‌شتی بۆ ئاماده‌کردوون که چه‌نده‌ها پروبار به به‌رده‌م کۆشکەکانی و به‌ژێر دره‌خته‌کانیدا ده‌روات، هاوپی له‌گه‌ل نه‌مریدا بۆ هه‌میشه‌یی تیایدا ده‌میننه‌وه، ئەو سه‌ره‌نجامه سه‌رکه‌وتنیکی زۆر گه‌وره‌یه)).

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَعْنَ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١﴾

واته ((ئەوانه‌ی که پیشتر مال و شوینی خویان ئاماده کرد بۆ پیشوازیی له کۆچهران و دل و ده‌روونی خویان پازانده‌وه به ئیمان، ئەوانه‌شیان خوش ده‌وێت که کۆچیان کردوه بۆ لایان و له دل و ده‌روونیاندا جیی هیچ جوړه هه‌سوودی و به‌خیلییه‌ک نابێته‌وه (له‌سه‌ر ئەوه‌ی که به‌شی کۆچبه‌ران دراوه به‌شی ئەوان نه‌دراوه)، هه‌ز به به‌خشینی ده‌ستکه‌وته‌کان به‌وان ده‌که‌ن، فه‌زلی ئەوان ده‌ده‌ن به‌سه‌ر خویاندا هه‌رچه‌نده هه‌ژارو نه‌داریشن، جا ئەوه‌ی خوی له نه‌فسی په‌زیلی بپاریزێت و زال بێت به‌سه‌ریدا، ئائه‌وانه هه‌ر سه‌رفرازن)).

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَبِّهًا مِّثْقَالِي تَقْشِيرِ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢﴾

١ - التوبة: ١٠٠

٢ - الحشر: ٩

٣ - الزمر: ٢٣

واته ((خوا جواترین و پیروزترین فهرمایشتی ناردو ته خواره وه که ئەم قورئانهیه، (له جوانی داپشتندا) بابه ته کانی له یه که دهچن، هه ندیک باسیشی به شیوازی جیاوان تیادا دووباره بو ته وه، جا کارکردی ئەم قورئانه نه وه یه: ته زوو دهینیت به گیان و پیستی ئەو که سانه دا که ترسی پهروهردگاریان له دل و درووندا هه یه، پاشان گیان و پیست و دلایان نه رم و ناماده و چالاک ده بیت بو یادی خوا و خواپه رستی نا ئەوه هیدایهت و پینموونی خوایه که هه رکه س شایسته بیت هیدایهت و پینموونی دهکات بو ئەو پله و پایه به رزانه نه وه ش که پربازی خوا ون بکات که س نیه پینموونی بکات)).

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِهَا حُزُّوا وَسَجَدُوا يُحْمَدُ رَبَّهُمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٠٠﴾
تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٠١﴾ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٢﴾^١

واته ((به راستی ته نه ها نه برهوا به ئایه ته کانی ئیمه دهینن، کاتی که یاده وهی دهکرین پیی، خیرا سوژده ده بهن ته سبیحات و سوپاسگوزاری پهروهردگاریان دهکن، له کاتی که نه ها نه به هیچ شیوه یه که فیزیان نیه و خویان به گه وه نازانن. (نه و ئیمانداره به خته وه رانه) نیوانیان خوش نیه له گه ل پاکشان له جیگه و پیگه ی گه رم نه رما (واته به نویژو خواپه رستی به شیکی شه و ده به نه سه ر)، هه می شه نزاو پارانه وه یان پوو به پهروهردگاریانه له خه شم و قین و دوزه خی ده ترسن، ئاواتی په زامه ندی و به هه شتیان هه یه و له و پزق و پوزی و داو نایی و زانیاریه ی پیمان به خشیون ده به خشن. جا هیچ که س له و به خته وه رانه نازانیت چی بو هه لگراوه و شاراو ته وه له نازو نیعمه تی جوړاو جوړ لای پهروهردگاری، که چاوان پیی گه ش

دهبند و به دیتنی شاد دهن، له پاداشتی کارو کرده و هی چاک و پاکیاندا که نه نجامیان ددها)).

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾
وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَثِيرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا
الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا
تَبْدِيلًا ﴿٣٦﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٣٧﴾

أَمَّنْ هُوَ قَنِيتُ ءَانَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
وَالَّذِينَ لَا يَعْمَلُونَ إِنَّمَا يُتَذَكَّرُ أُولَٰؤُلَاءِ الْآلَتِيبِ ﴿٣٨﴾

واته))) نایا نه وانهی که له نایه ته که ی پیشوودا و هسفیان هاتوو چاکترن) ین
نه و نیمانداره ی که له دوو توئی شه و گاردا هه لده ستیت بو خواپه رستی، سوژده
دهبات و به پیوه ده و هسستیت، له لیپرسینه و هی قیامت ده ترسیت و نومید و هیوای
به میهره بانی په روه ردگاری هه یه، نه ی پیغه مبه ر بللی: نایا نه و که سانه ی که
ده زانن و شاره زان، وه که نه وانه که هیچ نازانن و شاره زاییان نییه؟، به پاستی ته نها
خاوه ن بیرو هوشه کان له م جوړه یاده و هریانه سوود و هره گرن و تیده گهن)).

١ - الشوری: ٣٦ - ٣٩

٢ - الأحزاب: ٢٣ - ٢٤

٣ - الزمر: ٩

باسی پیغه مبهەر (ﷺ) و هاوه لآن (ﷺ)

له کتیبه کانی پیش قورئاندا

ئه حمده له عه نائی کوپی یه ساره وه هیئاویه تی ده لئیت: گه یشتم به عه بدوللای کوپی عه مری کوپی عاص (ﷺ) پیم وت: له سه سیه تی پیغه مبهەر (ﷺ) له ته وراتدا شتیکم پی بلی، ئه ویش وتی: به لی سویند به خوا له ته وراتدا به هه مان سیفه تی له قورئاندا وه سف کراوه (یا ایها النبی انا ارسلناک شاهدا ومبشرا ونذیرا وحرزا للامیین، انت عبدي ورسولي سمیتک التوکل، لا فظ ولا غلیظ، ولا صخاب فی الاسواق ولا یدفع السیئة بالسیئة، ولكن یعفو و یغفر، ولن یقبضه الله حتی یقیموا الملة العوجائی بان یقولوا لا اله الا الله یفتح به اعینا عمیا و اذاننا صما و قلوبنا غلغا) واته (ئه ی پیغه مبهەر ئیمه تو مان وهک شاهید و مرثده دهرو ترسینهرو پاریزهرو سه رخه ری نه خوینده واران نار دووه، تو به ندهو پیغه مبهه ری منیت و ناوم ناویت موته وه کیل، رهق و تو وره و گرمینر نیت له بازاره کاندا، به رامبه ره خراپه وه لای خراپه ی نابیت، به لکو لیبور دن و لیخو شبوونی هیه، خوای گه وره نایباته وه تا گه لی لار و ویر واریک ده بنه وه ده لئین لا اله الا الله چه ند چاویکی کویر پیی ده کرینه وه، کو مه لی گوئی که پرو دلی داپوشراویش پیی ده کرینه وه).^۱

بوخاریش به هه مان شیوه له عه بدوللای هیئاویه تی، به یه قیش له ئین سه لامه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، له گیرانه وه یه کی دیکه دا تا به هو ی ئه وه گه لی لار و ویر واریک ده بنه وه، ئین ئیسحاقیش له که عبی نه حبار وه به هه مان واتا هیئاویه تی، به یه قیش له عائیشه وه (رضی الله عنها) به کورتی هیئاویه تی، وه بی کوپی مونه بهیش ده لئیت: خوای گه وره له زه بووردا سروشی بو داود دابه زاندووه: (ئه ی داود: له دوا ی تو پیغه مبهه ریک دیت ناوی ئه حمده وه موحه مه ده، راستگو و گه وره یه، هه رگیز لی تو ره نابم و ئه ویش هه رگیز له من بیزار نابیت، پیش ئه وه ی لیم یاخی بیت و لابات له تاوانی پیش و پاشی

خوش بوم، نوممه ته كه شي پرهميان پي دهگريٽ و له سوننه ته كاندا چيم به پيغه مبهراڻ داوه به وانيشي ددهم، ٺو فرزانهي له سهر پيغه مبهراڻ دامناوه له سهر ٺه وانيش دامناوه تا له پوڙي دواييدا هاتن بولام پروناكيبان وهك پروناكي پيغه مبهراڻ وايٽ - ٺهي داود - من فزلي موحه مه دو نوممه ته كه يم داوه به سهر هه موو نوممه ته كاندا.^۱

ٺبو نه عيم له (الحلية ج ۵ ص ۲۸۶) دا له سه عيدي كوپي ٺبو هيلاله وه هيناويه تي كه عه بدولاي كوپي عه مر به كه عبي وتسوه: له بارهي سيفه تي موحه مه د (ﷺ) و نوممه ته كه يه وه هه والم پي بده، ٺه ويش وتي: له كتيبتي خواي گه ورده و ام له سهر خويندو ونه ته وه (ٺه حمه دو نوممه ته كه ي زور سوپاس گوزارن و له سهر هه موو چا كه و خراپه يه كه سوپاسي خواي گه ورده دهك ن و له سهر هه موو شهره فيك خواي گه ورده به گه ورده راده گرن، له هه موو شويٺيكا زكري خوا دهك ن (سبحان الله) له ناسماندا دهنگ و بانگه وازيان دهنگيكي نه رمي هه يه كه له نويڙياندا دهيلٺن وهك دهنگي ههنگ له سهر به رد، وهك پيزي فريشته كان پيز دهبه ستن بو نويڙ، له شه پيشدا وهك پيزي نويڙيان پيز دهبه ستن، ٺه گهر له پيناو خوادا غه زاو شهريان كرد فريشته كان له بهرو داوه به پمي توندو تيزه وه له گه ليان دهن، ٺه گهر له پيناو خوادا ناماده ي پيز بن خواي گه ورده بهريان بو دهگريٽ وهك چوٺ سيسارك (بالنده يه كي گه وره يه) به رده گرن به سهر هيلانه كه ياندا، هه گيز له كشان دوانا كه ون). هه روه ها به سه نه ديكي ديكه له كه عبه وه به هه مان شيوه هيناويه تي و ٺه مه شي تيڏايه (نوممه ته كه ي زور سوپاس گوزارن و له هه موو باريكا سوپاسي دهك ن و له هه موو شهره فيك زياتر گه وره ي راده گرن، چاوديري خوږ دهك ن و پينچ نويڙه كه يان به جيده گه يه نن له كاتي خوياندا ته نانه ت ٺه گهر له سهر زبلدان يكي ش بن خويان داده پوشن و چواره وريان پاك دهك نه وه). هه روه ها به سه نه ديكي ديكه له كه عبه وه به دوورو دريڙي هاتوره.^۲

هه رمووده له سهر سيفه تي پيغه مبهراڻ (ﷺ):

^۱ - له البداية والنهاية) شدا ج ۲ ص ۳۲۶ دا هاتوره.

^۲ - ضعيف

یه عقوبی کوپی سوفیانی سه ورپیه فهرمووده ناس له حه سه نی کوپی عه لیه وه
 (الله) هیناویه تی که ده لیت: پرسیارم کرد له هیندی کوپی نه بو هاله ی خالم که به
 چاکی وه سفی پیغه مبه (الله) ی ده کردو منیش تامه زو بووم شتیکم بو وه سف
 بکات تا منیش وه که نه بو، نه ویش وتی: ((پیغه مبه (الله) زور شکو دار بو، وه
 دره وشانه وه ی مانگی چوارده شه و ددره وشایه وه، که می که له مامناو هندی بالای
 به رزتر بو، له که ته و قه به ییش بالای که متر بو، شان و شکوی زور بو، رهنگی
 دره وشاوه بو، قژی جوړه شکانه وه یه کی هه بو کاتیک ددره به لادا جیا ده بو یه وه
 نه گه رنا وانه بو، قژی له نه رمایی گوئی لایده ده، قژی پر بو، رهنگی دره وشاوه
 بو، ته ویل و ناوچه وانی پان و کراوه بو، برو و برژانگی که وانه یی و چرپوون و له
 یه که نزی که نه بو، لووتی که مه به رزیه که و نیمچه دریژ بو، پروناکیه که به سه ریه وه
 بو، هه رکه س لی ورد نه بو یه ته وه وای ده زانی به رزه، پیشی چرو پر بو، چاوی
 زور رهش بو، پرومه تی تهخت بو، ده می سیمان و به کار بو، دهم ودانی جوان و
 پاراو بوون، دانه کانی شاش بووه، ملی وه که نه وه ی له زیو داتا شراییت، مامناو هندی
 بو، جهسته یه کی یه کانگیر، سنگ و سکی پیکی یه که بو، سنگی فراوان و پان بو،
 نیوانی شان کانی زور بو، سه ره نیسقانه کانی گه وه بوون، سه ری جومگه ی
 نیسقانه کانی گه وه بو، زور نوورانی بو، هیلیکی مووی نه رم ناوک و سه رسنگی
 پیکه وه ده به سته وه، سک و هه ردو مه کی بی موو بوون، قول و شانی و سه ره وه ی
 سنگی مووی زور بو، قولی دریژ بو، ناوله پی پان و قژی خاوبو، ده ست و قاچی
 گوشتن و په نجه کانی شمشالی بوون، بازنه ی چیر پییشی زور به رز بو، پیکانی
 قلیش و شانیان نه بو، که ده پرویش پیکانی چاک هه لده گرت (نه وه که به نازه وه
 به رزیان بکاته وه) لیها توانه هه نکاوی دنا و له سه رخو ده پرویش، له پروشتنیدا خیرا
 ده پرویش وه که نه وه ی له به رزاییه که وه به ره و خوار پیی دابنیت، که لای ده کرده وه
 به هه موو جهسته یه وه لای ده کرده وه، سه یرکردنی بو زه وی له سه یرکردنی بو

ناسمان زياتر ٻو، زور بهي سهر ڪرڻي تي بيٺي ٻو، له گهل هاوه لانيڊا ده چو،
هه ركه سي پي بگه ڀشتايه نه م پيشت سهرامي ده ڪرڊ.

منيش وتم دهی وده سفي مهنتيقيم بو بکه، وتی (پيغه مبر ﷺ) هه ميشه خه می
هه ٻو، به رده وام بيري ده ڪرڊه وهه سه سانه وهی نه ٻو، پيوست نه بوايه قسهی
نه ده ڪرڊ، زور بيدهنگ ده ٻو، به لا ليوه ڪاني ده ستي ده ڪرڊ به قسه و ڪوتايي پي
دههينا، قسه ڪاني ڪوڊه ڪرڊه وهه پوخت ده دواو زياده و ڪه ميان نه ٻو، نه رمونيان
ٻو، رهق و وشڪ و سوکايه تي پيڪه نه ٻو، به خششي به گه وره دانه ا باڪه م و رد
بوايه، هيچ کات تانه و ته شهري لي نه ده دا، نه ده ڪه وته پيا ه لڏان، دنيا و نه وهی
له سهر دنيا ٻو توورهی نه ده ڪرڊ، له به رده م هه قدا تووره نه ده ٻو تا نه وهی هه ق
سهر بخات، نه گهر هه ق بهاتايه ته پي ڪه سي نه ده ناسي، بو توورهی خوي هيچي
نه هيشتبوويه وهه مه گهر بو سهر خستني هه ق، بو خوي تووره نه ده ٻو، نه گهر
نامارهي بکردي به هه مو ده ستي نامارهي ده ڪرڊ، نه گهر يش سهر سام بوايه
هه ليده گيرايه وهه، نه گهر قسهی بکردي به ده سته ڪاني ده گه يانده يه و به بهري ده ستي
راستي دهيدا به ناو په نجه موري چه پيدا، نه گهر تووره بوايه به ته واوه تي وزي
دههينا، نه گهر يش خوي بوايه ده م داني پيو ده دا، نه و پهري پيڪه نيني
زهرده خنه ٻو، ڪه پيڊه ڪهني گه وهه له ده مي ده باري، هه سهن ده ليت ماوه يه ڪ
ده مشارده وهه له هه سهن ڪوپري عه لي، دواتر بو م باسڪرڊ، ڪه چي سهر ده ڪه م
پيشم ڪه و تووه و چو ٻو نه وهی من لي م پرسى پيشتر لي پرسیبو، ده بينم
پرسیاري ڪرڊ ٻو له باوڪي سه بارهت به هاتنه ژوره وهه و ده چوون و دانيشتن و
شيوه و ديمه ني و هيچي نه هيشتبوويه وهه (هيچي بير نه چو ٻو).

هه سهن ده ليت پرسيارم ڪرڊ له باوڪم له سهر چوونه ژوره وهی پيغه مبر ﷺ
نه و يش وتي: (چوونه ژوره وهی خوي به مولهت ٻو، کاتيڪ ده چوويه وهه مال وهه
چوونه ژوره وهی ده ڪرڊ به سي به شه وهه، به شيڪي بو خوا، به شيڪي بو مال و
خي زاني، به شيڪي بو خوي، پاشان به شه ڪه ي خوي له نيوان خوي و خه لڪدا

دابه شەكردىبوو ئەۋەى بۆ خەلكى گىشتى و تايىبەت دەگىپرايەۋە بى دلى نەدەكردن، شتىكى ناو ژيانى لە بەشى ئومەتدا ئەۋە بوو لەگەل خەلكى خاۋەن فەزدا پىزى زۆرى دەنۋاندو بەپىي گەۋرەيى و فەزلىان لە ئايىندا دابه شى دەكردن، ھەيانبوو پىۋىستىيەكى ھەبوو، ھەيانبوو دوو پىۋىستى ھەبوو، ھەيانبوو چەند پىۋىستى و كارى ھەبوو، ئەۋىش لەگەلىان سەرقال دەبوو و سەرقالى دەكردن بەشتىكەۋە كە خويان و ئومەتەش ۋەك پىرسىيالىكردنەيان و ھەۋالپىدانەيان كە دەبىت چى بگەن و چۆن بن، دەشەفەرەموو با ئەۋەتان ئامادەيە ئەمە بلىت بەۋەتان كە ئامادە نىە، كارو پىۋىستى كە سىكم پى بگەيەنن كە خۆى نەتوانىت بىگەيەنىت، چەنكە ھەركەس پىۋىستى و قسەى كە سىك بگەيەنىتە دەسەلاتدارىك كە ئەۋ كەسە خۆى نەتوانىت بىگەيەنىت خۋاى گەۋرە لە پوژى دوايىدا پىكەنى چەسپاۋ و سەقامگىر دەكەت تەنھا ئەۋى لا باس دەكرىت و پىگە نادىت كە سەنى دى جگە لەۋ بچن بۆ لاى و بەحەزى خويان نەبىت جىيانابنەۋە، كە دەرىش دەچن بە لىزانى و پىگەيشتوۋىيەۋە دەچن.

حەسەن دەلىت: پىرسىيالىكرد لەسەر دەرچوۋنى ئايا چۆن بوو چى دەكرد؟
 ۋتى: (پىغەمبەر ﷺ) زامانى لەسەر شتىك بەكار دەھىنا كە جىي بايەخ و گىرنگى و دل پاكىشانەيان بىت و نەيان پەنجىنىت، پىزى كەسى بە پىزى ھەردەستە ۋەزىك (يان خىل يان نەتەۋە) دەگىرت و بە بەرپىرسى ئەۋانى دەزانى، خەلكى ھوشىيەر دەكردەۋە و بىدارى پىدەدان بەبى ئەۋەى پوۋى گەش و زەردەخەنەيان لە پوۋدا ھەلبىگىرت و ئاكارى خۆى بگورپىت، بەناۋ ھاۋەلانەيدا دەگەپراۋ پىرسىيالى لەسەر بارى خەل ك دەكرد، لەگەل چاكەكاردا چاك بوو و پالپىشتى دەكرد، خراپىشى بەخراب دەزانى و، بەكەم و سوكى دەزانى، ميانەپەۋ و دوور لە ناكۆكى بوو، لە ترسى ئەۋەى خەل ك بىناگابن لادەن بە شوپىنىكى دىكەدا بىناگا نەدەبوو، لەھەر بارىكدا ئامادەباشى و شتىكى ھەبوۋكە بۆى گونجاۋ و شىياۋ بوو، بەرامبەر بە ھەق كەمتەرخەمى و لادانى نەبوو، ئەۋانەى لەگەلى بوون چاكترىنى خەل ك بوون،

گه ورتري نيان لاي ٿوهه ٻوو ڪه پشڪي ٿاموڙگاري زياتر ٻوو، پايه دارترين ڪه سيان ٿوهه ٻوو ڪه زياتر به دهمه وهه ٻوون و هاريڪاري هه ٻوو).

ده لئيت: پرسيارم ليڪرد له سهر دانيششتني ٿايا چوڻ ٻوو؟ وتي: (پيغه مبهري ﷺ) دابنيشتايه يان هه ستايه به رده وام زيڪري ده كرد، له سهره ريڪاندا دانه دهنيششت و دوره پهريزي ده كرد له ويڏا دابنيشتن، ٿه گهر بچوايه ته ناو خه لڪيه وه له ڪويڏا ڪوپري دانيششتنه ڪه ته واو ده ٻوو له ويڏا دانه نيششت و فهرمانيشتي ده كرد وابن، پشڪي به هر يه ڪ له ڪه ساني دانيششتووي ده وري ده دا، ٿه وانهي له گه لي دانه نيششتن ڪه سيان واهه ستي نه ده كرد ڪه ستر هه بيت له و لاي پيغه مبهري ﷺ به ريزتر بيت، هر ڪه س له گه لي دابنيشتايه يان له پيوستيه ڪدا له پروي به وستايه پيغه مبهري ﷺ له گه ليڏا خوڙاگري به ڪارده هينا ٿا ڪه سي به رامبهري ده چوو و وزي ده هينا، هر ڪه س له سهر پيوستيه ڪ پرسيارم لي ڪردي هه يان داوايه ڪي هه بوايه ٿه پيوستيه ي پي ده دا يان وه نام و قسه يه ڪي ساده ي پيشڪهش ده كرد، ڪراوه يسي و ٿاڪاري هه مواني گرتبوويه وه و ٻوو به باوڪيڪ بويان و ٿه وانيش لاي پيغه مبهري ﷺ له ڪه قدا به يه ڪساني سهير ده ڪران و هه مان مافيان هه ٻوو، ڪوپري ٿه و ڪوپري نه رم و نياني و شهرم و خوڙاگري و دنيايي ٻوو، تيايدا دهنگ به رزنه ده بوويه وه، سنوروشڪيني نه ده ڪرا، نه رموونيان ٻوون، ريزي گه وريان ده گرت و سوڙيان بو بچوڪ هه ٻوو، پيوستتي ڪه سي خاوهن پيوستتيان دابن ده ڪرد و ڪه سي نامو و بيگانه يان ده پاراست).

ده لئيت پرسيارم ليڪرد له سهر ٿه وانهي له گه لي دانه نيششتن، وتي: (پيغه مبهري ﷺ) هه ميشه ليو به خنده ٻوو، ٿاڪاري نه رم و ساڪار ٻوو، نه رموونيان و دور له ره ق و توندي و پيا هه لشاخين و هاوارڪردن و جنيودان و ره خنه گرتن و رابواردن ٻوو، له سهر شتيڪ ڪه ڪهزي لي نه بوايه خوي بيٺاگا ده ڪرد و ڪه سي خوازياري ٿه وه ي بي هيو نه ده ڪرد له وشته، خوي له شت به دور ده گرت، نه چوونه ڙيبار، زيده پويي، شتي بي مانا (يان بليين ٿه وه ي لاي گرنگ نه ٻوو)، بو خه لڪيش سي شت هه ٻوو ڪه خوي لي به دور

ده‌گرت، قسه‌ی (به خراپه) له‌سه‌ر که‌س نه‌ده‌کرد و تانه‌ی لی نه‌ده‌دا، چه‌زی نه‌ده‌کرد
 عه‌یب و که‌م و کو‌پیه‌کانی ده‌رکه‌ون، ته‌نها له‌سه‌ر شتی‌ک قسه‌ی ده‌کرد که هی‌وای پا‌دا‌شت و
 چاکه‌ی هه‌بوایه، کاتی‌ک قسه‌ی ده‌کرد هاو له‌لانی بی‌ده‌نگ ده‌بوون و وه‌ک نه‌وه‌ی بال‌نده
 به‌سه‌ر سه‌ریانه‌وه نه‌یشت‌بیته‌وه، که بی‌ده‌نگ ده‌بوو ئه‌وان قسه‌یان ده‌کرد و نا‌کو‌کی و
 پکه‌به‌رییان له‌لای ئه‌ودا نه‌ده‌ن‌واند، له‌چیدا ئه‌وان پی‌که‌نی‌بان ئه‌ویش پی‌ده‌که‌نی، به‌چی
 سه‌رسام بوونایه ئه‌ویش سه‌رسامی ده‌ن‌واند، په‌قی قسه‌و پرسیارکردنی له‌که‌سی بی‌گانه
 قبول ده‌کرد و له‌سه‌ری خو‌پا‌گری‌بوو تا نه‌وه‌ی هاو له‌لانی سه‌ریان سو‌پ‌ده‌ما له‌وه‌نتیقه،
 ده‌یفه‌رموو ئه‌گه‌ر که‌سی‌کتان بین‌ی پی‌ویستی‌ه‌کی هه‌بوو یارمه‌تی ده‌ن و پ‌ین‌موونی بکه‌ن،
 ده‌ست‌خو‌شی له‌ده‌ست‌گرو قبول نه‌ده‌کرد، قسه‌ی که‌سی نه‌ده‌بری تا مو‌له‌تی
 لی‌وه‌ده‌گرت و به‌کو‌تایی پی‌ه‌ینان یان هه‌ستان قسه‌که‌ی پی ده‌وه‌ستاند).^۱

ده‌ل‌یت پرسیارم لی‌کرد له‌سه‌ر بی‌ده‌نگ‌بوونی، وتی: (بی‌ده‌نگ‌بوونی له‌سه‌ر چوار بنه‌ما
 بوو، نه‌رموونیانی، هو‌شیاری و بی‌داری، پ‌یزگرتن و له‌به‌رچاوگرتن، بیرکردنه‌وه، سه‌باره‌ت
 به‌سی‌یه‌میان پ‌وانین و گو‌یگرتنی بوو له‌نی‌وان خه‌ل‌ک‌دا به‌یه‌کسانی، سه‌باره‌ت به
 بیرکردنه‌وه‌شی له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ماوه‌و چووه‌بوو، پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ نه‌رموونیانی و خو‌پا‌گری‌شی
 پی‌که‌وه هه‌بوو، هیچ تو‌وره‌و هه‌له‌شه‌ی نه‌ده‌کرد، له‌سه‌ر چوار شت هو‌شیارو بی‌دار بوو،
 نه‌نجامدانی چاکه‌و نه‌نجامدانی کاری‌ک بو‌یان که‌دونیا و دوا‌پو‌ژی‌شیان بو‌کو‌بکاته‌وه).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - ترمذی ئەم فرموده‌ی به‌دو‌رو در‌ی‌ژی له (الشما‌ئل) دا له‌حه‌سه‌نی کو‌پی عه‌لیه‌وه (په‌زای خوا له
 هه‌ردو‌کیان) ه‌یناوه، ده‌ل‌یت پرسیارم کرد له‌خا‌لم، ئینجا ده‌یه‌ین‌یت، تیایدا فرموده‌که‌ی ه‌یناوه که له
 حه‌سه‌نی براه‌وه له‌عه‌لی کو‌پی ئه‌بو تالی‌بی باو‌کیه‌وه ه‌یناویه‌تی، به‌یه‌ه‌قی‌ش له (الدلا‌ئل) دا له‌حا‌که‌وه
 به‌سه‌نه‌ده‌که‌ی له‌حه‌سه‌نه‌وه ه‌یناویه‌تی که ده‌ل‌یت پرسیارم کرد له‌ه‌یندی کو‌پی ئه‌بو هاله‌ی خا‌لم،
 ئینجا فرموده‌که د‌ین‌یت، هه‌روه‌ک زانای فرموده‌ناس ئین که‌سیر له (البدا‌یة والن‌هایة ج ۶ ص ۳۳) دا
 ه‌یناویه‌تی. من‌یش ده‌ل‌یم: حا‌کم له (المستدرک فی الص‌حیحین) دا (ج ۳ ص ۶۴) سه‌نه‌دی ئەم فرموده‌ی

((نہ تہ رہ کان لہ سہر سیفہ تی هاوہ لانی بہ ریز (ﷺ)))

ئین جہریرو ئین نہبی حاتم لہ سوددیہ وہ سہ بارہ ت بہ فرمایشتی خوی گہورہ (کنتم خیر امة اخرجت للناس) هیئاویانہ کہ دہ لیت: عومہ ری کوری خہ تاب (ﷺ) وتی: نہ گہر خوا بیویستایہ دہیوت (انتم) نہ وکات ہہ موومان دہ بووین، بہ نام فہرموی (کنتم) نہ مہ تایبہ تہ بہ هاوہ لانی پیغہ مہر (ﷺ) و نہ وانہی وک نہ وان دہ کەن و چاکترین ئوممہ تن بو مروقیہ تی، لای ئین جہریرو قہ تادہ (ﷺ) ہاتوہ: بوئی باس کردووین عومہ ری کوری خہ تاب (ﷺ) نہم نایہ تہی خویند (کنتم خیر امة اخرجت للناس) پاشان وتی: خہ لکینہ، کامتان حہز دہ کات یہ کیئ بیت لہ و نایہ تہ با نہ و مہرجانہ بہ جی بگہ یہ نیت کہ خوی گہورہ تیایدا دایناون.^۱

نہ بو نہ عیم لہ (الحلیۃ ج ۱ ص ۳۷۵) لہ ئین مہ سعودہ وہ (ﷺ) هیئاویہ تی کہ دہ لیت: خوا سہیری دلی بہ ندہ کە ی کردو کو مہ لیک هاوہ لی بو ہہ لبرژارد و بہ و پەیا مہ وہ ناردی و بہ زانستی خوی ہہ لبرژارد، پاشان سہیری دلی خہ لکی کردو کو مہ لیک هاوہ لی بو ہہ لبرژارد و کردنی بہ پشتیوانی نایینہ کە ی و وزیرانی

۴

ہیئاوہ و دواتر فہرمودہ کە ی بہ دورو درئژی ہیئاوہ، رەویانی و تہ بەرانی و ئین عہ ساگیریش ہیئاویانہ، ہر وک لہ (کنز العمال ج ۴ ص ۳۲) دا ہاتوہ، بہ غویش ہیئاویہ تی، ہر وک لہ (الاصابة ج ۲ ص ۶۱) دا ہاتوہ، نہ و ی کنز العمال لہ کو تایبہ کەیدا ہاتوہ دہ لیت (لہ چوار شتدا ہوشیاری و بیداری و مردہ گرت: چاکہ کاری تا پیشہنگی پیوہ بکریٹ، وەلانی خراپہ تا خہ لکی دورہ پەریزی لہ خراپہ بکەن. راو ئیجتیہاد لہ و ی بو بہرژوہندی ئوممہ تہ کە ی بہ باشی دہ زانی، نہنجامدانی کاریک کہ دنیا و دواویش بو موسولمانان کو بکاتوہ) لہ (الجمع ج ۸ ص ۲۷۵) دا لہ تہ بەرانیہ وہ بہ ہمان شیوہ ہاتوہ.^۱

^۱ - لہ (کنز العمال ج ۱ ص ۲۳۸) دا ہاتوہ.

پیغہ مبرہ کہی (ﷺ)، جا ئوہی باوہ پداران بہ باشی دہ زانن باشہ و ئوہش ئوہان بہ خراب و ناشیرینی دہ زانن خراب و ناشیرینہ.^۱

ئوہ بو نہ عیمیش لہ عہدوللای کوری عومہرہوہ (ﷺ) ہیئاویہ تی دہ لیت: ہرکس سوننت دہ گریٹہ بہر با سوننتی ئوہانہ بگریٹہ بہر کہ مردوون، ئوہانہ هاوہ لانی موحمہ دن (ﷺ) چاکترینی ئم ئوممہ تہ بوون، چاکترین دل و قولترین و چرو پرتین زانست و کہترین ئہرکیان ہہ بوو، خوی گہورہ بو هاوہ لیتی پیغہ مبرہ کہی (ﷺ) و گواستہوہی ئایینہ کہی ہہ لیبژاردن، بوہ خوٹان بچوینن بہ ئاکارو پیو شوینیا نہوہ، چونکہ ئوہانہ هاوہ لانی موحمہ د (ﷺ) بوون و لہ سہر پیو راست بوون سویند بہ پەرہ ردگاری کہ عہ.^۲

ہرہوہا ئین مہ سعود (ﷺ) ہیئاویہ تی دہ لیت: ئیوہ لہ هاوہ لانی پیغہ مبرہ (ﷺ) زیاتر بہ پوژوون و نویژدہ کن و ئیجتیہاد دہ گرنہ بہر، ئوہانیش چاکترینی ئوممہ تہ بوون، وتیان بوچی ئہی ئوہو عہدولپرہ حمان، وتی: چونکہ دنیا نہ ویستہر بوون و زیاتر حہ زیان بہ پوژی دواپی ہہ بوو،^۳ ہرہوہا لہ ئوہو وائیلہوہ ہیئاویہ تی دہ لیت: عہدوللای گوپی لہ کہ سیئک بوو دہ یوت: کوان ئوہانہی دنیا نہ ویست و دواپوژ ویست؟ عہدوللای وتی: ئوہانہ هاوہ لان بوون، پینج سہد موسولمانیان مہرجیان کرد تا نہ کوژرین نہ گہرینہوہ، سہری خویان بہرہو پووی دوژمن چوون، ہہموویان کوژران تہنہا ئوہ نہ بیت ہہوالی ہیئایہوہ.^۴

^۱ - ئین و عہدولبیر لہ (الاستیعاب ج ۱ ص ۶) دا لہ ئین مہ سعودوہ (ﷺ) بہو واتایہ ہیئاویہ تی، بہلام ئہمہی تیدا نی یہ: ئوہی باوہ پداران.... تاکوتایی، تہالیسیش (ص ۳۳) ہہمان شیوہی فرمودہ کہی ئوہو نہ عیمی ہیئاوہ.

^۲ - لہ الحلیہ ج ۱ ص ۳۰۵ دا ہاتوہ.

^۳ - لہ الحلیہ ج ۱ ص ۱۳۶ دا واهاتوہ.

^۴ - لہ (حلیۃ الاولیاء ج ۱ ص ۱۲۵) دا ہاتوہ.

ههروه ها ئیبنو عومەر (ﷺ) هیئاویه تی که گوئی له که سیڤ بوو دهیوت: کوان دونیا نه ویستان و دواپوژ ویستان؟ نهویش گوڤه که ی پیغه مبهەر (ﷺ) و نه بوبه کرو عومەر (ﷺ) ی نیشاندا وتی پرسیار له سهەر نه مانه ده کهیت؟^۱ ئیبن نه بی دونیا له نه بو نه را که وه هیئاویه تی ده لیئ: له گه ل عه لیدا (ﷺ) نو یژی به یانیم کرد، کاتی که لای کرده وه به لای راستیدا وه که جوړه ماندو و بوونی که را وه ستا، تا نه وه ی خوړ هینده ی پمیک له سهەر دیواری مزگه وته وه بوو، دوورکات نو یژی کرد، پاشان دهستی هه لگی پرایه وه وتی: سویند به خوا هاوه لانی موحه مدهم (ﷺ) بینون، نه مرو هیچ نابینم له وان بچیت، نه وان به یانیا ن ده کرده وه به زهرد هه لگه پاوی، پشیوی و شیواوی، ته پوتوژاوی، نیوچاوانیا ن ماندو و نه بوو، به سوجدو و نو یژ کردنه وه له بهردهم خوادا بوون، قورئانیا ن ده خویند، هه لده سان و داده نیشتن تا به یانی ده هات یادی خویان ده کردو وه که چون درخت له پوژی په شه بادا ده بزویت ئاوا ده جولان، چاوه کانیان فرمیسیکیان ده کرد تا کراسه کانیان ته پ ده بوون، سویند به خوا ده لیئیت نه م خه لکه بیناگا که وتوون، پاشان هه ستا و نه بینرا دوا ی نه وه پی بکه نیئ تا ئیبن مولجه می دوژمنی فاسقی خوی گه وه کوشتی.^۲

نه بو نه عیم له نه بو صالحه وه هیئاویه تی ده لیئ: ضراری کوپی ضمه ره ی که نانی چوو بو لای موعاویه پیی وت: وه سفی عه لیم بو بکه نهویش وتی: نه ی نه میری باوه پداران ریم بده نه یلیم، وتی: نا پیت نادهم نهویش وتی ده ی چار نیه، سویند به خوا دوور بین و به هیژ بوو، به یه کلای قسه ی ده کردو به داد په روه ری حوکی ده دا، له هه موو لاوه زانستی لی ده پژاو زوړ له دنیا و خوشیه کانی دنیا ده ترسا، به شه و و تاریکی شه و نارامی ده گرت، سویند به خوا پر په ندو به نه زمون بوو

^۱ - له (الحلیه ج ۱ ص ۳۰۷) دا هاتوه.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۸ ص ۶) دا هاتوه، نه بو نه عیمیش له (الحلیه ص ۷۶) و دهینه وه ری و عه سکه ری و ئیبن عه ساکیرو له (کنز العمال ج ۸ ص ۲۱۹) یشدا و هاتوه.

بیرکردنه وهی دورو دريژ بوو، دهستی هه لده گيرايه وه و خوئی ده دواند، به کراسی کورت و خواردنی ساده و ناگران سه رسام بوو، سویند به خوا که ده چووين بولای وه که هه ریه کیکی ئیمه لیمان نزیک ده بوویه وه و نه گهر پرسیارمان لی کردبایه وه لئامی ده داینه وه، له گه ل نزیک بوونه وهی لیمان و نزیکي خویشی لیمان له بهر سام و بیمی نه مانده دواند، که زهرده خه نه ده که وته سه ر لیوی وه که لوتلوئی دره وشاوه بوو، ئاییندارانی بهر ز پاده گرت، هه ژارانی خوش ده ویست، که سی به هیژ هیوای نه بوو نه م به سته م ئیشی بو بکات، که سی لاوز له دادپه روهی بی هیوا نه ده بوو، خوا به شاهید ده گرم له هه ندی هه لویست و باریدا بینومه - شهو تاریکی خوئی دادابوویه وه و نه سستیره کان ئوغریان کردبوو - له میحرا به کهیدا پیشی خوئی ده گرت و وه که سی پیوه دراو نووژی ده هات، وه که سی خه مبار ده گریا، وه که نه وهی ئیستا گویم لی بیته که ده یوت: په روه ردگارا! په روه ردگارا! له بهر ده میدا هه لده کروزا، دواپی به دونیای دهوت: ئه ری ده ته ویته من سه رکه ش کهیت؟ بو من لینه ویت؟ نهی هاوار، برۆ بو که سی تر، من سی ته لاقه م داویت و ته مه نت که م و کورت و سووکه و مه ترسیت ساده یه، ئاه، ئاه له که می کوئل و تویشوو و دوری سه فه رو ترسناکی پی، نه وکات فرمیسه که کانی موعاویه دابارین به سه ر پیشیداو خوئی پی نه گیراو به سه ر قوئه که ی ده یسپرین، هه موو که وتنه گریان، نه وکات موعاویه وتی: نهی ضرار نه بو سه سه ن و ابوو، وه ضع و حالت چونه بوئی؟ وتی: وه که سی که یاره که ی له ماله کهیدا سه ر بریته فرمیسه کی وشک نابیتته وه و خه فه تی دانا مرکیته وه، پاشان هه ستاو چوو.^۱

۱ - ضعیف.

۲ - هه روه ما ئین عه بدولیر له (الاستیعاب ج ۳ ص ۴۴) له حرمازیه وه - پیاویکی خه لکی هه مه دان - له ضراری سه دانیه وه به هه مان واتا هیئاویه تی.

ئەبو نەعمیش لە قەتادەوێ هیناویەتی دەلیت: پرسیار لە ئیبن عومەر (رضی اللہ عنہ) کرا نایا هاوێلانی پێغەمبەر (ﷺ) پێدەکەنین؟ وتی: بەئێ، ئیمانی ناو داییشیان لە شاخەکان گەرەتر بو،^۱

حاکم لە (المستدرک ج ۳ ص ۲۶۴) دا لە ئەبو سەعیدی مەقبەرەوێ هیناویەتی دەلیت: کاتێک ئەبو عوبەیدە (رضی اللہ عنہ) بریندار کرا، وتی موعاز بەرنوێژی بۆ ئەو خەلکە بکە، موعازیش بەرنوێژی بۆ کردن، پاشان ئەبو عوبەیدە جراح مردو موعاز هەستا و لەناو خەلکەدا وتی: خەلکینە بگەرێنەو بۆلای خوای گەرە و تەوبە لەسەر تاوانە کانتان بکەن، تەوبە یەکێ یە کجاری، چونکە هەربەندەیک بە تەوبەکردن لە تاوانیەو بگاتەو بە خوا ئەو مافی بەسەر خواو هەیه لێی خوش بێت، پاشان وتی: ئێو ئەو خەلکینە کە سیکتان لە دەستدا (مەبەستی ئەبو عوبەیدە بوو) بانگەشە نیه ئەگەر بێم سویند بە خوا هیچ بەندەیکێ خوام نەبینیو تەمەنی کەم و سنگی پڕ خێرو جۆش سەندووی دنیا نەویست و خوشەویستی بۆ دوا پوژو ناموژگاری بۆ هەموان هەبێت وەک ئەو، سوژتان بۆی هەبێت و دوا بچن بۆ دەرەو تا نوێژی لەسەر بکەن. سویند بە خوا دوا ئەو کەسی وەک ئەو کارو بارتان ناگریتە دەست، خەلکی کوێو نەوێ و ئەبو عوبەیدە (رضی اللہ عنہ) باریە دەرەو موعازیش (رضی اللہ عنہ) چوو نوێژی لەسەر کرد تا بردیانە لای گوێرەکە، موعازی کوپی جەبەل و عەمری کوپی عاص و زەحاکێ کوپی قەیس چوونە ناو گوێرەکە، کاتێک لەناو گوێرەکیدان دایانناو هاتنە دەر و خولیان بەسەردا کرد موعازی کوپی جەبەل وتی: ئەبو عوبەیدە هەمیشە چاکەت دەلێم و هیچی ناھەق و باتل نالێم / دەرترسم

۱- لە (الحلیہ ج ۱ ص ۳۱۱) دا هاتووە، مەنادیش لە سەعیدی کوپی عومەرێ قوێرەیشیەو هیناویەتی عومەر (رضی اللہ عنہ) دەستەیکێ خەلکی یەمەنی دی کە کۆلەکیان پێستە بوو، وتی: کێ حەز دەکات بڕوانێتە کەسانیک کە لە هاوێلانی پێغەمبەر (ﷺ) دەچن بە سەیری ئەوانە بکات، لە کنز العمال ج ۷ ص ۱۶۳ دا بەو جۆرە هاتووە.

پق و تووره یی خوام تووش بیټ، سویند به خوا توّم دی وهك كهسى زیكر كهرى خوا كه زور زیكر بکات و لهسه بهسه زهویدا بجیت و نهگه نهقامان دواندیان بلیت سهلام و بهخشندهبیټ و زیدهپوئی نهکات و پیسکه نهبیټ و لهو نیوهندهدا راست بیټ، سویند به خوا توّیهکیک بوویت لهوانه ی نهرم و نیان و خاکی بوویت و سوژت بوّ ههتیو و ههژاران ههبوو و پقت له ناپاکان و خو بهزلزنان بوو.

ته بهرانی له ربیعیه وه له خهراشه وه هیناویه تی دهلیت: عه بدوللای کوپی عه بباس (ﷺ) موله تی له موعاویه (ﷺ) وهرگرت، کهسانی ناو قوره ییش لای بوون و سه عیدی کوپی عاصیش له لای راستیه وه دانیشتبوون کاتیك موعاویه بینی وا دیټ وتی سه عید سویند به خوا کوّمه لیک پرسیار به رهو پوی ئین عه بباس (ﷺ) دهکه مه وه که به دهست وه لایمانه وه گیر بخوات، سه عیدیش پیی وت: کهسی وهك ئین عه بباس به دهست پرسیار تووه گیر ناخوات، کاتیك دانیشت موعاویه پیی وت: سه بارهت به نه بوو به کر چی دهلیت؟ وتی: په حمه تی خوا له نه بو به کر، سویند به خوا قورئان خوین بوو دووره ئاره زوو ویستی بوو، له داوین پیسی دوورو بیی دالغه بوون، له خراپه دووره په ریژی دهکرد، ئایینه که ی خوئی دهناسی، له خوا دهترسا، شه و نوژی دهکرد، به پوژ پوژووی دهگرت، پاریزراو بوو له دهست دنیای، بو دادپهروهی له گه ل خه لکدا لینه ویو بوو، فه رمانی به چاکه دهکرد پیشپهروی نهو بواره بوو، له هه موو باریکدا سوپاسگوزار بوو، سویند به خوا شهو و پوژ زیکری خوای دهکرد، بو بهرژه وهندی خوئی گوئی نه دهدا، له دنیا نه ویستی و له خواترسی و پاکی و ریایی و لیها توویدا له هاوه لانی زیاتر بوو، هه رکهس نه فرینی لیده کات خوا له پوژی دوایدا سزای بدات، موعاویه وتی: نه ی چی دهلیت سه بارهت به عومهری کوپی خه تخاب (ﷺ) وتی: په حمه تی خوا له نه بو حه فص، سویند به خوا پشت و هاوپه یمانی ئیسلام و په ناگه ی هه تیوان و پیگه ی ئیمان و فریادپه سی لاوازان و قه لای پاک و چاکان بوون قه لا و قه لغان بوو بو خه لک، بو توندی هاریکار بوو، به خوږاگری و چاوه پروانی پاداشته وه مافی خوای به جی گه یاند تا

خوای ګه وره نیسلا می سهرخست و شارو ولاتانی فتح کرد، له بهرزی و نرمی شوین و ناوچه و گردو کوچو و ګولانه کاندای خوی ده کرد، نهرم و نیان و له سهر خو بو، له کاتی توندی و حسانه و هشدای سوپاسی خوی ده کرد، له هممو کات و ساتیکدای یادای خوی ده کرد،

خوای ګه وره سزای هرکس بدات که نه فرینی بو دهنیریت، سزاکه ی تا پوژي دوايي پوژي خه فته تباری بهیلیتته وه، موعاویه (رضی الله عنه) وتی: نهی چی دهلییت سه بارهت به عوسمانی کوری عه فغان؟ وتی: په حمتی خوا له نه بو عمر، سویند به خوا به پرترترین نه وه و له همومان چاکه کارترو له سهر غزا خوراګر تربوو، به یانیانی به بیداری ده کرده وه له زیکری خوادا فرمیسی زوری دهرشت، له سهر ګرنگی کاری شو و پوژ زور بیری ده کرده وه، هرچی کاریکی بهرزو به پرزبو نه نجامی ددا، بو هر دهر بازبونیک هه ولی ددا له ده ست هر تاوانیک رای ده کرد، خاوه نی سوپاو بیرو میردی دووکچی پیغه مبر (ﷺ) بو، خوا تا پوژي دوايي په شیمانی بکاته به شی نه و که سهی که قسه ی پی ده لیت، موعاویه وتی: نهی چی دهلییت سه بارهت به علی کوری نه بو تالیب (رضی الله عنه)؟ وتی: په حمتی خوا له نه بو حه سن، سویند به خوا هیمای پینوونی بو، په ناګه ی له خوا ترسی و پیګه ی عه قل و لانکه ی چاکه و پووناکی ناو تاریکی بو، بانګه وازی بو به لګه ی بالآ ده کرد (په یامی خوا) شاره زایی له سهر کتیبه کانی پیشوو هه بو، ته ئویل و یادخستنه وه ی به چی ده ګه یاند، چاکترینی نه وانه بو که پروایان هیناوه و له خوا دترسن له ستم و نازاردانی خه لک به دور بو، له نرمی و پی سووک و لار به دور بو، ګه وره ی نه وانه بو که بهرګ و پوشاک ده پوشن، له ناو نه وانه ی حه ج ده کن و هه ول ددهن ګه وره ترین فزلی هه بو، له دادپه روهی و یه کسانیدا لیبوردنی زیاتر بو، له ناو خه لکی دونیادا له دواي پیغه مبران و پیغه مبر موحه مه د (ﷺ) و خاوه نی دوو

قیبله له ههموان وتابیرتر بوو، ئیتر مه گهر هیچ یه کتاپه رستیکی پی ده گشت؟ چاکترین ئافره تی به هاوسه رگرت، باوکی (سبگین) (حه سه ن و حوسه ین) بوو، چاوانی من که سی وهک ئه ویان نه بینیه و تا قیامه تیش که سی وا نابینن، هه رکه س نه فرینی لیده کات نه فرینی خواو به نده کانی لی بیت تا پوژی دواپی، موعاویه وتی: ئه ی سه باره ت به ته لحه و زوبیر (ﷺ) چی ده لیت؟ وتی: په حمه تی خویان لی بیت، سویند به خوا پاک و داوین پاک و چاکه کارو موسولمان و شهید و زانا بوون هه له یه کیان کرد به لکو خوی گوره به هو ی سه رخستنی جاران و هاوده می جاران و کاره جوانه کانیانه وه لیان خوش بیت، موعاویه وتی: ئه ی له باره ی عه باسه وه چی ده لیت؟ وتی: په حمه تی خوا له نه بولغه زل، سویند به خوا که سی (مامه و برا) باو کم پیغه مبه ری خوا بوو، بیلبیله ی چاوی هه لبرژردراوی خوا بوو، په ناگه ی خه لک و گه وره ی ههموان بوو، له بهرچاو پوونی کارو باردا به رزو بلند و له بینینی سه ره نجامه کاند ا ورتتر، پر زانست بوو له کاتی باسی گه وره ییدا پیوه ر نایخوینیت ه وه، له باسی شکو ی خیله کهیدا په گه زو نه سه ب نامینیت، بوچی وانه بیت له کاتیکدا گه وره و شکو دارترینی ناو قوره ش عه بدولموته لیب وریا و سه ره پهرشتیاری بووه، ئینجا فه رموده که ی هیئا^۱،^۲

۱- ضعیف

۲- هه یسه می (ج ۹ ص ۱۶۰) ده لیت: ته به رانی گیراویه ته وه له سه نه ده کهیدا که سانی واهن که من نایاننا سم.

بهشی یه که م

(بانگه واز بو خوا)

چون بانگه واز کردن بو خوی گه وره و پیغه مبه ر

(ﷺ) او هاوه لآن (ﷺ) لایان له هموو شتیك

خوشه ویست تر بوو؟ چون سوور بوون له سهر

ئه وهی رینموونی خه لك بکه ن و بیانیه یینه ناو ئایینی

خواو له ناو ره حمه تی خوادا نغو ببن بو گه یاندنی

هه ق به خه لك هه و لدانیان چون بوو؟

(حهزو تامه زرویی بو بانگه وازو شهیدا بوون پییه وه)

ته بهرانی له ئین عه بیاسه وه سه بارهت به فهرمایشتی خوا (فمنهم شقی و سعید) و نایه تی له و جوړه له قورئاندا هیئاویه تی که ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) سوور بوو له سه ره ئه وهی که هه موو خه لک باوه پ بهینن و به یه تی پینمونی پی بدهن، خوای گه وره یش هه وانی پیدایا که هیچ کهس باوه پ ناهینیت مه گهر که سینک لای خوا له سه ره تادا (توماری قه در) به خته وه ری بو بوو ییت، یان کهس گومرایی بو ناییت مه گهر پیشتر لای خوا شه قاوه یی بو نوو سربایت، پاشان خوای گه وره به پیغه مبه ره که ی (ﷺ) ده فهرمویت (لعلک باغع نفسک علی الا یكونوا مؤمنین. ان نشأ نزل علیهم من السماء ایه فظلت اعناقهم لها خاضعین)^۱.

ئین جهریر له ئین عه بیاسه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی که ئه بو تالیب نه خوش کهوت ده سته یه که له خه لکی قوره یش چوون بو لای، ئه بو جه هلیش له ناویاندا بوو، وتیان: برازا کهت جنیو به خوا وه نده کانمان ده دات و واده کات و واده لیت، به لکو بنیریت به شوینیدا و پی لى بگریت، ئه ویش ناردی به شوینیدا، پیغه مبه ریش (ﷺ) هات و چوویه ژووره وه، نیوانی ئه وان و ئه بوتالیب هینده ی شوینی دانیشتنی که سینک بوو، بویه له و شوینه دا دانیشیت، ترسا ئه گهر لای ئه بوتالیبیدا دابنیشیت، سوژی و نه رمی بو بنوینیت، بویه له و شوینه دا دانیشیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) شوینیکی به دی نه کرد تا له نریک مامیدا دابنیشیت، بویه له لای ده رگا که وه دانیشیت، ئه بو تالیب پی و ت: برازای شیرینم! چی یه واهوژه کهت سکالایان هه یه له سه رت؟ ده لین جنیو به خوا وه نه کانیا ن ده ده یت و ئه مه و ئه وه ده لین، ئه وانیش

۱ - ضعیف

۲ - هه یسه می (ج ۷ ص ۸۵) ده لیت که سانی سه نه ده که جی متمانه ن، ته نها علی کوپی ئه بو ته لحه له ئین عه بیاسی نه بیستوه.

زىياتريان وت، پىغەمبەرىش (ﷺ) ھەرموۋى (يا عم! انى ارىدھم على كلمة واحدة يقولونها تدين لهم العرب و تؤدى اليهم العجم الجزية) واتە ((ئەي مامە گيان من يەك قسەم لەوان دەۋىت بىلگىن، تا ھەموو ەھرەب بىتە ژىر بارىان و ەجەمىش سەرانەيان بەدەنى))، ئەوانىش بەو قسەيە ۋاچلەكىن و وتيان يەك قسە، ئەو دەقسەش بۆتۇ، ئەو قسەيە چى يە بىلگى؟ ئەبوتالىب وتى: برازاي شىرىنم ئەم يەك قسەيە چى يە؟ ھەرموۋى (لا اله الا الله) ئەوانىش بەترس و ۋاچلەكىنەو ەجەكانيان گرتبۇ و ھەستەنە سەرىپى و وتيان (ھەموو خواۋەندەكان بەكىنە يەك، بەپاستى قسەيەكى سەرسوۋرھىنەرە) ئايەتى خوا لەو بارەيەو ەدەبەزى (اجعل الالهة اله واحدا... بل لما يذوقوا عذاب)^۱.

ئىبن ئىسحاقىش لە ئىبن ەبباسەو (ﷺ) ھىناۋىيەتى - ھەروەك لە البدايە والنہايە ج ۳ ص ۱۲۲ دا ھاتوۋە -: كاتىك چوون بۆلای ئەبوتالىب و دواندىان - ئەوانەش خانەدانەكانى قورەيش، ەوتبەي كۆپى ۋەبىيەو شەبىيەي كۆپى ۋەبىيەو ئەبو جەھلى كۆپى ھىشام و ئومەيەي كۆپى خەلف و ئەبو سوفايانى كۆپى ھەرب بوون لەگەل كۆمەلىك لە پىاۋ ماقولئانى ترياندا - وتيان: ئەبوتالىب! تۆ لە ئىمەيت و تۆ دەزانىت، بىنىت چى بوو، ئىمە ترسمان لىنىشتوۋە بۆي، دەزانىت چى لە نىۋان ئىمە و برازاكەتدا ھەيە، دەي وازى لى بىنەو لە جياتى ئەو كەسىكى دى لە ئىمە ۋەربگرە تا ھەردوولامان لە دەست يەك ۋازگارىمان بىت و ئەو ۋاز لە ئايىنمان بىنىت و ئىمەش ۋاز لە ئايىنى بەيگىن، ئەبو تالىبىش ناردى بەشۋىنىدا و ئەويش ھات، ئەبوتالىب وتى: كۆپى شىرىنم، ئەمانە پىاۋ ماقولئانى ھۆزەكەتن

۱ - ضعيف.

۲ - ئىمامى ئەحمەد و نەسائى و ئىبن ئەبى حاتمە و ئىبن جەرىرىش ھەمويان لە تەفسىرەكانىندا ئەمەيان گىراۋەتەو، تەرمىش ھىناۋىيەتى و دەلىت پلەي ھەرموۋەكە ھەسەنە،^۲ لە تەفسىرى ئىبن كەسىرىشدا ج ۴ ص ۲۸ ۋا ھاتوۋە، بەيەقىش (ج ۹ ص ۱۸۸) ھىناۋىيەتى، ھاكىمىش لە المستدرک ج ۲ ص ۴۳۲ بەو ۋاتايە ھىناۋىيەتى و دەلىت: سەنەدەكەي صحىحە و ئىمامى بوخارى و موسلىم ئەيان ھىناۋە، زەھەبىش دەلىت، صحىحە.

کۆبونه ته وه تا چیت دهویت پیئت ببه خشن و شتیکت لی وهریگرن، نه و کات پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (کلمة واحدة تعطونها تملكون بها العرب وتدين لكم بها العجم) (یه ک قسم بدهنه دهست، عهره بی پی دهخه نه ژیریاری خوتان و عهجه میش ملکه چ و قهرزارتان ده بیئت) نه بو جهل وتی: دهی ها نه وه ده قسهش بو تو، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (تقولون لا اله الا الله ويخلعون ما تعبدون من دونه) واته (بلین لا اله الا الله و واز بهینن له په رستنی جگه له خوا) نه وانیش دایان به دهستی خویاندا (وهك جوړه چه پله لی دانیك)، دواپی وتیان موحه مه ده ته ویت هه موو خوا وه نده کان بکهیت به یه ک، نه مه شتیکی سه رسوور هینه ره، پاشان له نیوان خویاندا وتیان سویند به خوا نه م پیاره نه و شته تان پی نادات که نیوه ده تانه ویت، بویه واز بینن و له سه ر نایینی با و بایرانتان بچن تا خوا بریاری نیوان نیوه و نه و ده دات، نینجا بلا و هیان لی کرد، نه بوتالیب وتی: برازای شیرینم! سویند به خوا نه مبینی داوای شتیکی له سنوور به ده ریان لی بکهیت، پیغه مبهەر (ﷺ) هیوای په یداکرد تا موسولمان بیئت، بویه پیی دهوت (ای عم! فانت فقلها استحل لك بها الشفاعة يوم القيامة) واته (دهی مامه گیان تو چی، دهی تو بیللی تا له پوژی دوا پیدا شه فاعهتت بو بکه م) کاتیك نه ویش سوور بوونی پیغه مبهەر (ﷺ) ی بینی وتی " برازا گیان! سویند به خوا نه گهر له بهر ترسی لی دانی تو و کوپانی باوکت نه بویه له دوا ی خو م، له بهر نه وه نه بویه قوره یش و ابرازنن له ترسی مه رگ نه مه م و تو وه ده موت، نه وه شم دهوت ته نها له بهر نه وه ی تو ی پی دلخوش بکه م). نینجا فهرمووده کی ته و او کرد. له سه نه ده که یدا گیر ره وه یه کی جی گومان هیه که بریاری یه کلایی له سه ر نیه.^۱

بوخاریش له نیبنو لموسه یبه وه له باوکیه وه هیناویه تی که کاتیك نه بوتالیب سه ره مه رگی هات، پیغه مبهەر (ﷺ) چوو بو لای نه و کات نه بوجهل له لای بوو، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (ای عم قل لا اله الا الله كلمة احاج لك عند الله) واته (مامه گیان بلی لا اله الا الله قسه یه که تا له لای خوا بیکه م به به لگه بو ت)، نه بوجهل و

عبداللّٰی کوپی نه بو ئومه یه ش وتیان: نه بوتالیب ئه ری واز دینیت له نایین و ریبازی عه بدولموته لیب؟ بهرده وام نه مه یان دهوت و ده یاندواند تائه وهی کوّتا قسه ی وتی نه وه بوو: من له سه ر میلله تی عه بدولموته لیبم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی (لاستغفرن لك ما لم انه عنك) واته (سویند به خوا داوای لی خوشبوونت بوّ ده که م مه گهر پیرگرم لی بکریّت) نه وکات نه م نایه ته دابه زی (ماکان للنبي والذین امنوا انیستغفروا للمشرکین ولو کانوا اولی قریبی من بعد ما تبیین لهم انهم اصحاب الجحیم) نه م نایه ته ش دابه زی (انک لاتهدی من احببت). موسلیمیش هیئاویه تی.

ههروه ها له گیرانه وهیه کی ترده به هه مان شیوه هیئاویه تی و تیایدا ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) بهرده وام لی دووباره ده کرده وه و نه وانیش بهرده وام نه و قسه یه یان لی دووپات ده کرده وه تا کوّتا قسه که وتی نه وه بوو: من له سه ر میلله تی عه بدولموته لیبم، ئاماده نه بوو بلیت (لا اله الا الله) پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی (اما لاستغفرن لك ما لم انه عنك) خوای گه وره ش نه و دوو نایه ته ی دابه زاند (دوای نه وه). ئیمامی نه حمه دو موسلیم و نه سائی و ترمزیش به و جوّره له نه بوهوره یه وه (ﷺ) هیئاویانه که ده لیت: کاتیّک نه بوتالیب سه ره مه رگی هات پیغه مبه ر (ﷺ) هاته لای و پیی فره موو (یا عماه ا قل لا اله الا الله اشهد لك يوم القيامة) واته (مامه گیان! بلّٰی لا اله الا الله تا له پوژّی دواپیدا شایه تیت بوّ بده م، نه ویش وتی: نه گهر قوره یش سه رکو نه یان نه کردمایه تا بلّٰین: ته نها ترسی مه رگ وای لی کرد چاوه کانت م پی سه قامگیر ده کرد (وام ده کرد به سه ییته وه) و ده موت، نه وه شم نه دهوت مه گهر ته نها له به ر چاوانی تو، نه و کات خوای گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (انک لا تهدی من احببت ولكن الله يهدي من يشاء وهو اعلم بالمهتدين).^۱

ته به رانی و بوخاریش له (التاریخ) دا له عقیلی کوپی نه بوتالیبه وه (ﷺ) هیئاویانه که ده لیت: قوره یش هاتن بولای نه بوتالیب، ئینجا وه ک چوّن فره مووده که

^۱ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۲۴ یشدا هاتوه.

هاتېوو له بابي (تحمل الشدائد) دا هېناوېه تي، نه بوتاليېش پي وې: برازا گيان: سويند به خوا واده زانم به گويم دهكيت، وا هوزدهكته هاتوون و دهلن تو دهچيته كه عېه يان و له كوړياندا شتي وايان به گويدا دهدهيت كه نازاريان ددات، بهلكو وازيان ليېهينيت، نهوېش پووي بهره و ناسمان بهر زكرده وه و تي (والله ما ان باقدر ان ادع ما بعث به من ان يشعل احدكم من هذه الشمس شعلة من نار) واته (سويند به خوا چهنده هركام له نيوه دهتوانيت لهو خوړه پارچه ناگريك داگريسينيت (واته دهستي بگاته لاي خوړ) منيش هينده دهتوانم واز له مه بينم كه پي نيردراوم). لاي بهيه قې واهاتووه نه بوتاليې پي وې برازا گيان وا هوزدهكته هاتوون بولام و نه مه و نه وه دهلن، بويه چاويكت له من و خوېشت بيت و تووشې شتيكم مه كه من و توېش دهره قې نه يهين، وازبينه ليان وړقيان له چييه مه يلي، پيغه مېرېش (ﷺ) وای گومان برد مامي دهستي لي بهر ددات و ديدات به دهسته وه و لاوازي دهنوینیت له وهی له گه لی بروت، بويه فهرمووي (يا عم! لو وضعت الشمس في يميني والقمر في يساري ماترت هذا الامر حتى يظهره الله او اهلك في طلبه) واته (مامه گيان! سويند به خوا نه گهر خوړ بخه يته دهستي راستم و مانگ بخه يته دهستي چه پم واز له م كاره ناهينم تا خوا سهري دهخات يان له پيناويدا له ناو دهچم) پاشان پيغه مېر (ﷺ) دلي پرېوو و قورگي پر مه ي گرياني گرت و گريا، نينجا فهرمووده كه ي باسكرد، وهك دواتر باسي دهكېن.^۱

عېدي كورې حه ميد له موسنه دهكېدا له نيين نه بي شه يبه وه به سه نه دهكې خو ي له جابري كورې عېدوللوه (ﷺ) هېناوېه تي كه ده ليت: پوژيكيان قوره يش كوېبونه وه و تيان: بزائن كامتان زور شاه زاي جادوو و فالچيه تي و شيعره با بچي ته لاي نه و كه سه ي و نيواني تيكداوين و دو به ره كي بو دروست كردووين و عېبي ناو ته سهر نايينه كه مان، با قسه ي له گه ل بكات و بزانيت چون وه نامي

دهداته وه، نه وانیش و تیان مه گهر ته نها عوتبه ی کوپی ره بیعه، نه وانیش و تیان دهی نه بو وه لید برؤ، عوتبه ش هاته لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: موحه مه د تو باشتری یان عه بدوللا؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) بیده نگ بوو، نه ویش وتی: نه گهر ده لییت نه وانه له تو باشتر بوون نه و بزانه نه وانه خو اوهندانه یان ده په رست که تو په خنه یان لی ده گریت، نه گهریش ده لییت تو له وان باشتریت بیلی با قسه که ت بیستین، سویند به خوا هه رگیز هه رچی و په رچیمان نه دیوه وه تو شووم بیت بو هوزه که ی، یه کده نگیت نه هیشتووین و ئایینست عه یبدار کردووین و له ناو عه ره بدا ناوت زپاندووین تا نه وهی وابلأ بووه ته وه له ناویاندا ده لین قورهیش جادووگه ری تیایه و فالچی تیایه، سویند به خوا هینده ماوه شمشیر له پروی یه کتردا هه لبرگین تا یه کتر له ناو ببهین، هو کابرا! نه گهر پیو یستی هکت هه یه واهینده مان بو کو کردوو یته وه که ببیته ده وله مه ندرتین که سی قورهیش، نه گهریش عه شق ویلی کردوی چ ئافره تیکی قورهیشت به دلله ده دانه یان لی به هاوسه ر بگره، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی (فرغت؟) (لیبوویته وه؟) وتی به لی، پیغه مبه ریش (ﷺ) ده سته پیی کردو فه رموی (بسم الله الرحمن الرحيم، حم تنزيل الكتاب من الرحمن الرحيم، کتاب فصلت آیاته قرانا عربیا لقوم یعلمون) تا گه یشته (فان اعرضوا فقل انذرتکم صاعقه مثل صاعقه عاد و ثمود) عوتبه وتی: به سه! جگه له مه هیچت لا نیه فه رموی نا، نه ویش گه پرایه وه بولای قورهیش، و تیان چیت کرد؟ وتی: هه رچی که پیم و ابو ئیوه پیی ده لین پیم و ت، و تیان نه ی وه لای دایته وه؟ وتی به لی، دواپی وتی سویند به وهی کردی به کوپ هیچی لی تی نه گه ی شتم جگه له وهی هه ره شه ی هه وره بروسکه یه کی وه هه وره بروسکه ی عاد و سه مودی لی کردن، و تیان: قو پت به سه ر کابرا به عه ره بی دواندیتی که چی نازانیت چی و ت؟ وتی نا، سویند به خوا جگه له باسی هه وره بروسکه هیچی لی تی نه گه ی شتم.

بەيھەقى و حاكىمىش ھىناۋىيانە و ئەۋەشىيان بۇ ھىناۋە، ئەگەر سەرۋاكيەتتە دەۋىت ئاللى خۇمان دەدەينە دەستت، تاماۋى سەرۋك بە، ھەرۋەھا كاتىك قەرەمۋى (قان اعرضوا فقل انذرتكم صاعقة مثل صاعقة عاد و ثمود) عوتبە داۋاى لىكرد پراۋەستىت و نەچۋىيەۋە بۇلاى مالمەۋە (بۇلاى ھاۋرپىكانى ئەۋانەى ناردىۋويان تا لەگەل پىغەمبەر گفتوگوگۇ بكات) و خۇى لى بەدوور گرتن، ئەبو جەھل وتى: ئەى كۆمەلى قورەيش وادىيارە عوتبە داۋىيەتە پال موحەمەد و سەرسام بوۋە بەخواردنى، ئەمە لەبەر ئەۋەيە پىۋىستىيەكى لا پەيدا بوۋە، ۋەرن بابچىن بۇلاى، ھاتن بۇلاى عوتبە و تىيان دەتبىنن كاريگەر بويت بە موحەمەد، عوتبە پىۋى وتن لەبەر چى ھاتوون، ئەبوجەھل وتى ئەگەر پىۋىستىت ھەيە با ھىندە لە مال و سامانى خۇمانت بۇ كۆبكەينەۋە كە پىۋىستىت بە خواردنى موحەمەد نەبىت، بۇيە عوتبە توۋرە بو و سويندى خوارد تاماۋە موحەمەد نەدوينىت، وتى: دەزانن من يەكىكم لەۋانەى لە قورەشدا پارەم زۆرە، بەلام من ھاتم بۇلاى - ئىنجا چىرۋكەكى بۇگىرانەۋە - ئەۋىش ۋەلامى خۋايى دامەۋە و جادو و شىعر و فالگىرى نەبو، ئەمەى خويندەۋە (بسم الله الرحمن الرحيم، حم تنزيل من الرحمن الرحيم) تا گەيشتە (قان اعرضوا فقل انذرتكم صاعقة مثل صاعقة عاد و ثمود) منىش پەنام بردەلاى تا بوەستىت، ئىۋە دەزانن موحەمەد ھەرچى بوتايە درۋى نەدەكرد، منىش ترسام سزا دابارىتە سەرتان.^۱

ئەبۇنەعيم لە (دلائل النبوة ص ۶۷) دا لە ئىبن عومەر ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە قورەيش كۆبۈۋنەۋە بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش لە مزگەۋتدا دانىشتىۋو، عوتبەى كۆپى پەبىيەش پىۋى وتن، ۋاز بىنن تا بچم بۇلاى و بىدوينم، بەلكو من لە ئىۋە

^۱ - لە البداية ج ۲ ص ۶۲ دا ۋا ھاتوۋە، ئەبۇيەعلايش لە جابر ۋە (ﷺ) ۋەك ئەم قەرەمۋەدى عەبدى كۆپى ھەمىدى ھىناۋە، ئەبۇنەعيمىش الە (الدلائل ص ۷۵) دا ھەمان شىتى ھىناۋە، ھەيسەمى (ج ۶ ص ۲۰) دەلىت: لەسەنەدەكەدا ئەجەلە كندى ھەيە مە ئىبن مەۋەين و چەندىكى دى متمانەيان پى داۋە، نەسائى و چەندىكى دىكەش بەلاۋازى دەزانن، ئەگەرنا كەسانى دىكەى سەنەدەكە جىي متمانەن.

نهرمتر بم له گه‌لی، عوتبه چوو تا له‌لای دانیششت و وتی: برازا کهم! من وا سه‌یرت ده‌که‌م گولی نیو کو‌پو گه‌وره‌ی شوینی، به‌رام‌به‌ر به‌هۆزه‌که‌ت شتی‌کت کردووه که هیچ که‌س به‌رام‌به‌ر هۆزه‌که‌ی خو‌ی شتی وانا‌کات، نه‌گه‌ر به‌م قسانه‌ت پاره‌ت ده‌و‌یت نه‌وا هۆزه‌که‌ت هی‌نده‌ت بو‌ کو‌ده‌که‌نه‌وه تا ببیته ده‌وله‌مه‌ندترینیان، نه‌گه‌ر ناوبانگ و گه‌وره‌یی‌ت ده‌و‌یت نه‌وا هی‌نده به‌ر‌زت ده‌که‌ینه‌وه تا که‌س نه‌گاته‌ ناستت و به‌بی‌ تو هیچ نه‌که‌ین، نه‌گه‌ر نه‌مه‌ش ده‌ردیکه‌ و لی‌ت نابیت‌ه‌وه نه‌وا هه‌موو خه‌زینه‌کانمان ده‌خه‌ینه به‌رده‌ستت تا بنی‌رین به‌دوای پزیشک‌داو بو‌ چاره‌سه‌رت، نه‌گه‌ریش ده‌سه‌لاتت ده‌و‌یت ده‌تکه‌ینه ده‌سه‌لات‌دار، نه‌وکات پی‌غه‌م‌به‌ر (ﷺ) فه‌رمو‌ی (افرغت یا ابا ولید؟) (نه‌بو وه‌لید لی‌بو‌و‌یت‌ه‌وه؟) وتی به‌لی، پی‌غه‌م‌به‌ریش (ﷺ) نه‌م نایه‌ته‌ی خو‌ینده‌وه (حم... سو‌ره‌تی سجده) تا گه‌یشته سه‌ر سه‌جده، نه‌وکات پی‌غه‌م‌به‌ر (ﷺ) سو‌جده‌ی برد، عوتبه‌ش ده‌ستی خستبو‌ویه پشتیه‌وه تا له‌ خو‌ینده‌وه‌که‌ی ته‌واو بو‌و، ئینجا عوتبه‌هه‌ستا و نه‌یزانی چی بلی‌ت به‌هۆزه‌که‌ی، کاتیک بینیان هاته‌وه وتیان: به‌ پ‌روویه‌که‌وه به‌ره‌و پ‌روتان دیت‌ه‌وه جیا‌واز له‌و پ‌رووه‌ی پی‌ی چوو، عوتبه‌ش له‌لایان دانیششت و وتی: نه‌ی کو‌مه‌لی قوره‌یش: چو‌نتان پی‌ی وتم به‌و جو‌ره دواندم تا لی‌بو‌ومه‌وه نه‌وکات به‌جو‌ری‌ک ئواندمی سو‌یند به‌خوا دوو گو‌یم تا ئیستا شتی وایان نه‌بیستوو‌وه و نه‌مه‌زانی چی پی‌ی بلی‌م، کو‌مه‌لی قوره‌یش نه‌م‌پ‌رو گو‌یم لی‌ بگرن و سه‌به‌ینی لی‌م یا‌خی بن و به‌گو‌یم مه‌که‌ن، نه‌و پیا‌وه وازی لی‌ به‌ینن و که‌ناری لی‌ بگرن، چونکه‌ سو‌یند به‌خوا واز له‌و کاره‌ی ناهینیت، وازی لی‌ بینن با به‌ره‌و پ‌رووی هه‌موو عه‌ره‌ب بیت‌ه‌وه، چونکه‌ نه‌گه‌ر به‌سه‌ریاندا سه‌رکه‌و‌یت گه‌وره‌یی و شکو‌مه‌ندی نه‌و بو‌ ئیوه‌شه، نه‌گه‌ریش به‌سه‌ریدا سه‌رکه‌ون نه‌وا بی‌ نه‌وه‌ی خو‌تان ماندوو‌که‌ن که‌سی تر له‌ ده‌ستی ده‌رباز‌تان ده‌کات، وتیان نه‌بو وه‌لید چا‌وبه‌س کراو‌یت^۱.

بوخاري له مسوهرى ڪوپرى مه خره مه و مه روانه وه هيٺاويه تي كه ده لئين: پيغه مبهه
 (ﷺ) له سه رده مى حوده يبيهه دا چوويه دهره وه، به دوورو دريڙي فهرموده كه ي
 هيٺاوه، هه روه كه له به شه دا ٿو فهرموده يه دينين، تيايدا ده لئين: له وڪاته دا
 به ديلي ڪوپرى وه رقاي خوزاعى به ده سته يه ڪي خوزاعيه ڪانه وه هات، ٿه مانه جيى
 ناموڙگارى و نهينى پيغه مبهه (ﷺ) بوون له خه لڪي تيهامه بوون، وتي: من كه عبي
 ڪوپرى لوٽه ي و عامرى ڪوپرى لوٽه يم به جي هيشتووه كه له سهه ٿاوى به رده وامى
 حوده يبيهه دابه زيون و وشترين پييه (عوذ المظافيل)، ٿه وان هاتون تا له گه لٽ
 به ننگن و پي نه دن به چيته به يته وه (كه عبه) پيغه مبهه ريش (ﷺ) فهرمووى ((انا لم
 نجى لقتال احد ولكنا جننا معتمرين و ان قريشا نهكتهم الحرب و اضرت بهم فان
 ساؤء ماددتهم مدة ويغلوا بيني وبين الناس، فان اظهر فان ساؤء ان يدخلو فيها
 دخل فيه الناس فعلوا الا فقد جموا، وان هم ابو فوالذي نفسي بيده لا قاتلنهم على
 امري حتى تنفرد سالفتي و لينقذن امر الله) واته (ٽيمه بو شه ڀرڪردن له گه ل كه سدا
 نه هاتووين، به لكو هاتووين تا عه مره بكهين، قوره يش شه ڀر سه ري ڪون ڪردوون و
 زياني پي گه ياندوون، ٿه گهر ده يانه ويٽ با ماويه ڪيان له گه ل دابنيم تا وازم
 لي بهينن له گه ل ٿو خه لڪه ڪاري خو م بكهه، ٿه گهر سه ركهو تم ٿه گهر پييان باش بوو
 بينه ناو ٿو ٿا يينه ي خه لڪ هاتوونه ته ناويه وه باشه ٿه گهر نا پالى لى بده نه وه،
 ٿه گهر رازى نابن ٿهوا سويند بهو كه سه ي ڪياني منى به ده سته له سهه ٿهه ڪارهه

^۱ - ٽيين ٽيسحاق به دوورو دريڙي باسى ڪردووه، له البدايه والنهايه ج ۳ ص ۶۲ دا هاتووه،
 به يهه قيش به ڪورتي له فهرموده ي ٽيين عه مره دا هيٺاويه تي، ٽيين كه سير له البدايه والنهايه ج ۳
 ص ۶۴ دا ده لٽ: ٿه مه فهرموده يه ڪي ته واو (غريب) ه لهه ڀروه وه هاتووه.

^۲ - دوو جو و وشترن به پي ته مهن نه وه به پي جو ري شيوه ي.

لہ گہ لیان بہ شہر دیم نہ گہر خوّم بہ تہ نہاش بمینمہ وہ دہیّت فرمانی خوا بہ جیب گہیہ نم)۔^۱

بوخاری لہ سہلی کوپی سہلہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی کہ پیغہ مبہر (ﷺ) لہ پوڑی خہیبہ ردّا فرموی (لاعطین هذه الراية غدا رجلا يفتح الله على يديه يحب الله ورسوله ويحبه الله ورسوله) واتہ (سبہینّی ئەم ئالایہ دەدەمە دەست کەسیک خوای گہورہ لہ سہر دەستی ئەو فہ تی دہکات، ئەو کەسە خواو پیغہ مبہری خوای خویش دہویت، خواو پیغہ مبہری خوایش ئەویان خویش دہویت) خہ لکیش ئەو شہ وہیان وابر دہ سہر تا بزانی ئالاکہ دہداتہ دەست کی، کہ بہیانی بوویہ وہ خہ لکی دہچون بہ دەوری پیغہ مبہردا (ﷺ) ہہر کامیان ہیوادار بوو ئالاکہ بداتہ دەست ئەو، پیغہ مبہر (ﷺ) فرموی عہلی کوپی ئەبو تالیب لہ کوئیہ؟ وتیان: ئەوہ تا پیغہ مبہری خوا بہ دەست چاویہ وہ ہاوریہ تی، پیغہ مبہری خوا (ﷺ) ناردی بہ شوینیداو عہلی ہات و پیغہ مبہر (ﷺ) تفی دا لہ چاوہ کانی و نزای بوکرد، عہلی چاک بوویہ وہ وک ئەوہی ہیچی نہ بوو بیت ئینجا (پیغہ مبہر (ﷺ)) ئالاکہ ی دایہ دەست (عہلی)، عہلی وتی: ئەی پیغہ مبہری خوا لہ گہ لیان بہ شہر دیم تا وک ئیمہ بن، پیغہ مبہر (ﷺ) فرموی (انفذ علی رسالتک حتی تنزل بساحتہم، ثم ادہم الی

^۱ - تہہرانی بہ مہرفہعی لہ مہسور و مہوانہ وہ ہیناویہ تی کہ پیغہ مبہر (ﷺ) فرموی (یاوہ قریش، لقد اكلتهم الحرب، فماذا عليهم لو خلو بيني وبين سائر العرب، فان اصابوني كان الذي ارادوا، وان الله اظهرني عليهم دخلوا في الاسلام واخرين، وان لم يقبلوا قاتلوا وبهم قوة، فما تظن قريش! فوالله لا زال اجاهدكم على الذي بعثني الله به حتى يظهره الله او تنفرد هذه السالفة) لہ کہ نزول عومال ج ۲ ص ۲۸۷ یشدّا واهاتوہ. ہہر وہا ئیین ئیسحاقیش لہ پیگہ ی زوہریہ وہ ہیناویہ تی، لہ فرمودہ کہ دا واهاتوہ، (فما تظن قريش؟ فوالله لا زال اجاهد على هذا الذي بعثني الله به حتى يظهره الله او تنفرد هذه السالفة) لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۱۶۵ دا واهاتوہ.

الاسلام و اخبرهم بما يجب عليهم من الله تعالى فيه، فوالله لان يهدي الله بك رجلا واحدا خير لك من ان يكون لك حمر النعم).^۱ واته (کاری خوټ به جی بگه یه نه تا ده گه یته مهیدانیان، دواتر بانگیان بکه بو ئیسلام و پییان بلی به موسولمان بوونیان چ مافیکی خودایان له سهر شان ده بیټ، چونکه سویند به خوا نه گهر خوی گهره بتکاته هوکاری موسولمان بوونی یه ک کهس له و شتری ته و او گران به ها بوټ باشته).

ئین سه عید (ج ۴ ص ۱۳۷) له میقدادی کوپی عه مره وه هیناو یه تی ده لیټ: من حه که می کوپی که یسانم به دیلگرت، نه میره که مان ویستی له ملی بدات، منیش پیټ وت: وازی لی بیټنه بابیبه ین بولای پیغه مبه ر (ﷺ) ئینجا بردمانه خزمه تی، پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کرد بو ئیستلام و باره که ماو یه کی خایاند، عومهر وتی له سهر چی قسه ده که یت له گه لیدا نه ی پیغه مبه ری خوا؟ سویند به خوا تا ماوه موسولمان نابیت، وازیټنه بدهم له ملی و به ره و دوژه خی بنیرم، پیغه مبه ریش (ﷺ) ری نه دا به عومهر تا حه که م موسولمان بوو، عومهر ده لیټ: که بینیم موسولمان بوو هه موو پاربدوو و دواتری بو هینامه وه، منیش وتم: چون شتی کم خسته به ردهم پیغه مبه ر (ﷺ) که نه و له من شاره زاتر بوو پیی؟ دوایی نه موت: مه به ستم له وه ناموزگاری بووه بو خوا و پیغه مبه ره که ی، عومهر ده لیټ: سویند به خوا زور به چاکی موسولمان بوو و له پیناوی خوادا جیهادی کرد تا له شه ری بیئر مه عه نه دا شه ید بوو پیغه مبه ریش (ﷺ) لیی رازی بوو و چوویه به هه شت.

هه وروه ها له ئین سه عده وه (ج ۴ ص ۱۳۸) له زوه یره وه ده لیټ: حه که م وتی: ئیسلام چیه؟ وتی: نه وه یه به ته نها خوا بپه رستیت و هاو هلی بو دانه نیټ، شایه تی بده یت موحه مه د به نده و پیغه مبه ری خوایه، نه ویش وتی و اموسلمان بووم، پیغه مبه ریش (ﷺ) لایکرده وه به لای هاو هلاڼیدا و فه رمووی (لو اطعم فی انفا

^۱ - موسلیمیش ج ۲ ص ۲۷۹ بهر جوړه هیناو یه تی

فقتله دخل النار) واته (ئه گهر له و بارهیه وه به گویم بگردنایه ده مکوشت و ده چوویه ناگری دۆزه خه وه).

ته به رانی له ئیبن عهباسه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبهری خوا (ع) ناردی به دوا و وحشی کوپی حه ربی بکوژی حه مزه دا (رضی الله عنه) و بانگی کرد بو ئیسلام، نه ویش (وه حش) هه وائی بو نارد: نهی موحه مه د چۆن بانگم ده کهیت بو ئیسلام و بانگه شهی نه وه ش ده کهیت هه رکه س که سیك بکوژیت یان هاو ه ل دابنیت یان زینا بکات تاوانباره و تاوانی پوژی دوا یی چه ندباره ده بیت و به پرسیوایی هه میشه یی تیایدا (دۆزه خ) ده مینیت ه وه، دهی من نه وانهم کردو وه! هیچ دهر فه تیکم بو هه یه؟ خوای گه وره ش نه م ئایه ته ی دابه زاند (الا من تاب وامن وعمل عملا صالحا فاولئك يبذل الله سيئاتهم حسنات وكان الله غفورا رحیما) وه حشی وتی: نهی موحه مه د نه مه مه رجیککی سه خته (الا من تاب وامن وعمل عملا صالحا) کی ده لیت ده توانم شتی وا بکه م، نه وکات خوای گه وره نه م ئایه ته ی دابه زاند (ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذالك لمن یشاء) وه حشی وتی: نهی موحه مه د دوا ی نه وه پیم وایه ده توانم، به لام نازانم ئایا خوا لیم خوش ده بیت یان نا؟ ئایا شتی تر هه یه؟ خوای گه وره نه م ئایه ته ی دابه زاند (یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لالا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحیم) وه حشی وتی: نه مه یان به لی، ئینجا موسولمان بوو، خه لکی وتیان نهی پیغه مبهری خوا نه وه ی بو وه حشی هه یه بو ئیمه ش ده بیت، فه رمووی نه مه بو هه موو موسولمانانه^۱.

بوخاری (ج ۲ ص ۷۱۰) دا له ئیبن عهباسه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی ده لیت: خه لکیکی بیباوه ر کوشتارو زینایه کی زوریان نه نجام دابوو، هاتنه لای پیغه مبه ر (ع) وتیان نه وه ی ده یلیت و بانگه وازی بو ده کهیت چاکه، به لکو پیمان بلیت ئایا لیخو شبوون بو کاره کانمان هه یه؟ نه م ئایه ته دابه زی (والذین لا یدعون مع الله الها

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می (ج ۷ ص ۱۰۰) ده لیت: له سه نه ده کهیدا نه ببه نی کوپی سوفیان هه یه که زه هه بی به لاوازی داده نیت.

آخر ولا يقتلون النفس التي حرم الله الا بالحق ولا يزنون) ههروها (قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لالا تقنطوا من رحمة الله).^۱

ته بهراني و نه بو نه عيم له حليه الاولياء (ﷺ) حاكم له نه بو سه عله بهي خه شهنيوه هي ناويانه كه ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) به كو مه لي جه نكاو ره وه پيش كهوت و هاته مزكهوت و تيايدا دووركات نويزي كرد - حزي ده كرد له سه فهدا كه گه پرايه وه بجي ته مزكهوت و تيايدا دووركات نويزي بكات و سهري فاتي مه بدات و دوايي چي ته لاي ژنه كاني، جاريكيان له سه فهدا كه يه وه هاته وه و هات بو لاي فاتي مه ي كچي و پيش مالي ژنه كاني چوويه نه وي، فاتي مه له بهر ده رگاي ماله وه پيشوازي لي كرد و نيوچاواني پيغه مبهري (ﷺ) ماچ كرد، له ده قي كدا دم و چاوه كاني ماچ كرد و گريا، پيغه مبهري (ﷺ) فهدا مووي (ما يبيكيك؟) چي واي كرد بگري ت؟ فاتي مه وتي: پيغه مبهري (ﷺ) ده تبينم رهنكت گوږاوه و كراسه كهت كو ن و شېرول بووه، پيغه مبهري (ﷺ) فهدا مووي (يا فاطمة لا تبكي فان الله بعث اباك على امر لا يبق على الارض بيت مدر ولا وبر ولا شعر الا ادخله الله عزا او ذلا حتى يبلغ حيث يبلغ الليل) واته (فاتي مه مه گري چونكه خوا باوكتي به شتي كه وه نار دو وه له سه زه ويدا هيچ گوند و شارو شويني ك ناميني ت مه گه نه وه ي خواي گه وره به عيزه ت بيت يان به زه ليل كردنيان نه م په يامه ده گه يه ني ته نه وي تا نه وه ي شه و بگاته هه ز شويني ك ئيسلا ميش ده چي ته نه وي).^۲

۱ - موسليميش ج ۱ ص ۷۶ و نه بوداود ج ۲ ص ۳۳۸ و نه سائي هي ناويانه، هه روه كه له العيني ج ۹ ص ۱۲۱ دا هاتتوه، به يهه قيش (ج ۹ ص ۹۸) دا هي ناويه تي.

۲ - صحيح.

۳ - له كنز العمال ج ۱ ص ۷۷ دا هاتتوه، هه يسه مي ج ۸ ص ۸۶۲ ده ليت: ته بهراني گيږاويه ته وه و تيايدا يه زيدي كوري سناي نه بو وه قره هه يه كه له گه ل لاوازيه كي زوردا فهدا مووده لي ك نزيك = ده كاته وه، حاكم ج ۳ ص ۱۵۵ ده ليت: نه م فهدا مووده سه نه ده كه ي صحيحه و بوخاري و موسليم

ئه حمه دو ته به رانى له ته ميمى داريه وه (ﷺ) هيناويانه ده لئيت: گويم له پيغه مبه (ﷺ) بوو كه ده يفرموو (ليبلغن هذا الامر ما بلغ الليل والنهار، ولا يترك الله بيت مدر ولا وبر الا ادخله الله هذا الدين بعز عزيز او بذل ذليل، عزا يعز الله به الاسلام واهله، وذليل يذل الله به الكفر) واته (ثم په يامه ده گاته هه شوينيك كه شهو و پوژى پنده گات و خواى گه وره هيچ كوندو شاريك ناهي لئيت مه گه ر ئه م نايينه به عيزه تى عيزه تمه ندو زه ليلى كه سى زه ليل ده گيه نيئيت، عيزه تي ك خواى گه وره ئيسلام و موسولمانانى پي عيزه تمه ند ده كات و زه ليليه ك خواى گه وره كوفرى پي زه ليل ده كات).

ته ميمى ده لئيت: ئه وه م له ئالوبه يته وه زانى، ئه وه يان موسولمان بوو شان و شكوى په يدا كرد، ئه وه شيان بي باوه ر بوو زه ليل و بچوك بوو و سه رانه ي به سه ردا سه پا.

ته به رانى له ميقداده وه به هه مان شيوه هيناويه تى، عه بدولپه ر ه زاق له ئه نه سه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لئيت: ئه بو موسا (ﷺ) به فه تحى توسه تهر وه نارد مى بولاي عومه ر (ﷺ)، عومه ر پرسى يارى لى كردم - شه ش كه سى به كرى كوپى وائيل له ئيسلام هه لگه رابوونه وه و چووبونه لاي بي باوه ران - وتى: ئه وانه چييان كرد؟ وتى: ئه ي ئه ميري باوه رداران له ئيسلام هه لگه راون ته وه و چوونه ته لاي بي باوه ران ته نها

نه يانه يئاوه: زه هه بى له سه رى ده چيئ و ده لئيت: يه زىدى كوپى سنان راهاويه و ئه حمه دو چه نديكى دى به لاوازي ده زانن و عوقبه ي ماموستاي نه ناسراوه؟ عوقبه له (اللسان) دا ده لئيت: بوخارى ده لئيت: قسه له سه ر صحيحى هه يه، ئين حيبانيش له ناو كه سانى جيئتمانه دا ناوى دينئيت.

١ - له الجمع ج ٦ ص ١٤ و ج ٨ ص ٨٦٢ دا واهاتوه، (هه يسه مى ج ٦ ص ١٤) ده لئيت: پياوانى سه نه دى ئه حمه د پياوانى سه حيحن.

چاره يان ڪوشتنه، عومهر وتي: ٺهگر به ناشتي بيانگرم لهوه پيم خوشتره كه چي سهوزايي سڀيتي ههيه و خوري له پوو ههستاوه، (له هه موو دونيا و ساماني دونيا) وتم: ٺهي ٺه ميري باوه پرداران: ٺهگر بيانگريت چييان پي دهكهيت؟ پيي وتم: ٺهو دهركاياهيان بو دهخه مه پوو كه ليوهي ده رچوون تا بينه وه ناوي، ٺهگر كرديان باشه، ٺهگر نا به رهو به ندينخانه يان ده نيرم.^۱

ماليڪ و شافيعي و عهبدولرہ زاق و ٺه بوعوبه يد له (الغريب) و بهيهه قي (۲۰۷) له عهبدولرہ حماني قاريئنه وه دهگيرنه وه ده لئيت: پياويڪ له لايه ن ٺه بو موسا وه (ﷺ) هات بولاي عومهر ي ڪوري خهتاب (ﷺ) پرسرياري ليڪرد ٺه ويش وه نامي دايه وه، پاشان وتي: هيچ هه واليڪي ناموتان پييه (واته هه والي تازه ي ٺه ويتان نيه؟) وتي: با، پياويڪ دواي موسولمان بووني بيباوه ربووه، وتي: چيتان ليڪرد؟ وتي: له خو مان نزيك كرده وه دامن له ملي، عومهر وتي: سي جار به نذتان كردو پوڙانه ناننتان پيدا و داواتان ليڪرد ته وبه بڪات؟ به لكو ته وبه بڪات و بگهريته وه، خوايه من ناماده نه بووم و فرمانم نه كردوه، كاتيڪيش بيستم رازي نه بووم.

موسه ده و ٺيين عهبدولحه كه له عه مري ڪوري شهيب له باوكيه وه له باپريه وه هيئاويانه كه ده لئيت: عه مري ڪوري عاص (ﷺ) نامه ي نووسي بو عومهر (ﷺ) و پرسرياري ليڪرد له باره ي كه سيكه وه كه موسولمان بووه و دواتر بيباوه ربووه، دواتر موسولمان بووه و دواتر بيباوه ربووه، تا ٺه وه ي چهند جاريڪ ٺه مه ي كردوه، ٺايا موسولمان بووني لي قبول ده كريت؟ عومهر يش بو ي نووسي تاخوا لييان قبول ده كات

^۱ - له كنز العمال ج ۱ ص ۷۹ دا وا هاتووه و بهيهه قيش ج ۸ ص ۲۰۸ به و واتايه هيئاويه تي.

موسولمان بووني لي قبول بڪه، پيشنياري ئيسلامي بو بڪه، نه گهر پازي بوو وازي لي بهينه، نه گهرنا بده له ملي.^۱

بهيهه قى و ئين مونزيرو حاكم له نه بو عيمراني جوني يهوه هيناويانه دهليت: عومهر (ﷺ) داي به لاي راهيب ڪداو وهستا، هاوار ڪرا له راهيب و ترا نهوه نه ميري باوهردارانه، نه ويش هات ڪه سيڪ بوو له وپهري ئيجتihad و دونيا نه ويستيدا بوو، عومهر ڪه بيني گريا، وتيان: نه مه نه سرانيه، عومهر وتي: ده زانم به لام سو زم بوى جول، فهرمايشتي خوام بير ڪه وتوهوه (عامله ناصبه. تصلى نارا حامية) دلم بو نهو ڪارو ههولهى جول ڪه دادى نادات و ده چيته دوزهخ.^۲

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

^۱ - له الكنز ج ۱ ص ۷۹ دا واهاتوه.

^۲ - له كنز العمال ج ۱ ص ۱۷۵ دا واهاتوه.

بانگه وازی تاك و كه سان

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی نه بوبه کر (ﷺ) دهکات)

زانای فەرمووده ناس ئه بولحه سه نی ته رابلو سی له عایشه وه (رضی الله عنها) ده لیت: ئه بوبه کر (ﷺ) چوو تا بجیت بولای پیغه مبهەر (ﷺ) - له سه رده می جاهی لیشدا دوستی یه که بوون - له ریډا پیی گه یشت و وتی: ئه ی نه بولقاسم له کوپی هۆزه که تدا نه ماویت وو تو مه تبارت ده که ن که ره خنه و که موکورتی له سه ر با پیرو داپیریان ده لیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فەرمووی (انی رسول الله ادعوك الى الله) (من پیغه مبه ری خوام و بانگت ده که م بولای خوا) هه رکه له فەرما یشته که ی بوویه وه ئه بوبه کر موسولمان بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) له لای چوو، له نیوان هه ردوو ئه خشه بدا^١ که س نه بوو هینده ی موسولمان بوونی ئه بوبه کر دلخووشی بکات، ئه بوبه کریش چوو بولای عوسمانی کوپی عه ففان و ته لعه ی کوپی عوبه یدوللاو زوبه یری کوپی عه وام و سه عدی کوپی ئه بی وه قاص و ئه وانیش موسولمان بوون، پاشان به یانی چوو بولای عوسمانی کوپی مقعون و ئه بو عوبه یده ی جه راح و عه بدولره حمانی کوپی عه وف و ئه بوسه له مه ی کوپی عه بدولئه سه دو ئه رقه می کوپی ئه رقه م، ئه وانیش هه موویان موسولمان بوون په زای خوا له هه موویان بیت^٢.

ئین ئیسحاق ده لیت ئه بوبه کر (ﷺ) گه یشت به پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: موحه مه د ئه ری قوره یش راست ده که ن وازت له خوا وه نده کانه مان هیناوه و گالت ه به ئه قلمان ده که یت و با و با پیرانه مان به بیباوه ر ده زانی؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فەرمووی (بلی، انی رسول الله ونبيه بعثني لابلغ رسالته، وادعوك الى الله بالحق، فوالله انه للحق، ادعوك يا ابا بكر الى الله وحده لاشريك له ولا تعبد غيره والموالاة على طاعته) واته (به لی، من پیغه مبه ری خوام ناردو می تا په یامه که ی بگه یه نم، به هه ق و راستی بانگت ده که م بولای خوا، چونکه

^١ - دوو شاخی ده وری مه که ن، هه رشاخیکی ره ق و توندو سه خت پیی ده وتری ئه خشه ب.

^٢ - له البداية والنهاية ج ٣ ص ٢٩ دا واهاتوه.

سویند به خوا زور راسته، نه بوبه کر بانگت ده کهم بولای خویه که تاک و ته نیایه و هاوه لی نیه و جگه له و مه په رسته و له سهر گوپراهه لی نه و بړو، ئینجا قورنانی به سهر دا خویند، نه ویش نکولی نه کرد و دانیسی پیا نه نا، دواتر موسولمان بو و بړوای به بته کان نه ما و هاوه ل دانانی له بیریدا لبرد و دانی نا به حه قبوونی ئیسلامدا نه بوبه کر به باوه پرداری و دانپیانان هه گه پراهه وه، ئیین ئیسحاق ده لیئت: موچه مده دی کوپری عه بدولر په حماني کوپری عه بدوللای کوپری حوصهینی ته میمی بو ی گپراهه وه که پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (ما دعوت احد الی الاسلام الا کانت عندي کبوة وتردد و نظر الا ابابکر، ماعکم عنه حین ذکرته ولا تردد فیه) واته (هر که سیکم بانگ کرد بیئت بو ئیسلام سهر تا داکه وتن و پارایی و بیرکرده نه وه یه کی بو هه بووه، جگه له نه بوبه کر کاتیک پیم وت به بی وهستان و دوولای وهریگرت)، نه مه ئیین ئیسحاق هیناویه تی (نکولی نه کرد و دانیسی پیا نه نا) وانیه، چه نکه ئیین ئیسحاق و کهسانی دیکهش باسیان کردووه که پیش پیغه مبه رایه تی نه بوبه کر هاوړی پیغه مبه ر (ﷺ) بووه و دهیزانی راستگو و سپارده کارو ناو و ناوبانگ پاک و به ریزه و درو به دهم خه لکه وه ناکا تا ئیستا درو به دهم خواوه بکات! بویه ههر که بیستی خوا کردوویه تی به پیغه مبه ر یه کسهر بړوای پی کرد و پاراو دوول نه بوو، له صه حیخی بوخاریشدا له نه بو دهر دانه وه (ﷺ) فرمووده یه که له سهر ناکوکی نیوان نه بوبه کرو عومه ر هاتووه، تیایدا هاتووه، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (ان الله بعثني اليکم فقلتم کذبت وقال ابوبکر صدق، و واساني بنفیه و ماله، فهل انتم تارکولي صاحبی؟ مرتین) واته (خوا منی نارد بوتان، ئیوهش و تتان درو ده کهیت، نه بوبه کر وتی: راست ده کهیت، به مال و گیانی له گه لمدا بوو، دهی واز له هاوړیکه م دینن؟ دوو جار وتیه وه) دواي نه وه ئازار نه درا. نه مهش وه که دهق نه وه ده لیئت یه کهم کهس بووه موسولمان بووه.^۱

۱ - ضعیف.

۲ - له (البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶-۲۷) دا هاتووه.

(بانگړدنی عومهری کورې خه تاب (ﷺ) بو ناو ئیسلام)

ته به رانی له عه بدوللای کورې مه سعوده وه هیناوویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فرمووی (اللهم اعز الاسلام بعمر بن الخطاب او بابي جهل بن هشام) واته (خوایه گیان ئیسلام عیزه تمه ند بکه به موسولمان بوونی عومهری کورې خه تاب یان نه بو جهلی کورې هیشام) خوای گه ورهش نزا که ی پیغه مبه (ﷺ) ی کرده به شی عومهری کورې خه تاب، به وه ئیسلام له سره دهستی بناغی دانا و بته کان ویران بوون، هه یسه می (ج ۹ ص ۶۱) ده لیت پیاهه کانی سه نه ده که ی صه حیحن جگه له موجالیدی کورې سه عید، نه ویش جیمتمانیه، ته به رانی له فرموده که ی سه وبانه وه فرموده که دینیت، وه له باسی خوراکری هاوه لان له سره سه ختیه کان له سره سه عیدی کورې زهید و فاتیمه ی ژنی که خوشکی عومهر بوو هیناوویه تی، له فرموده که دا هاتوه، پیغه مبه (ﷺ) هردوو بن بالی گرت و شه کاندیه وه فرمووی (مالذي تريد مالذي جئت؟) (چیت ده ویت بو چی هاتوویت؟) عومهر پیی وت: نه وه ی بانگه وازی بو ده که یت بو م بخه پرو، پیغه مبه (ﷺ) فرمووی (تشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له، وان محمد عبده ورسوله) (شایه تی بده یت هیچ په رستراویک نیه جگه له خواو هاوه لی نیه و ته نهایه، موحه مه دیش به نده و نیردرایه تی) عومهریش هه رله ویدا موسولمان بوو.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱ ص ۴۱) دا له نه سه له مه وه هیناوویه تی ده لیت: عومهر (ﷺ) پیی وتین، چه ز ده که م باسی سه رته ی موسولمان بوونی خو متان بو بکه م؟ وتان به لی، وتی من سه سه ختترین: دوژمنی پیغه مبه (ﷺ) بووم، هاتم بولای پیغه مبه (ﷺ) له مالیک له لای صه فا، له بهر ده میدا دانیشتم و نه ویش کراسه که می گرت، دواپی فرمووی (اسلم یا ابن خطاب! اللهم اهده) (ئیین خه تاب موسولمان ببه! خوایه رینمونی بکه یت) منیش وتم: شایه تی دده م هیچ په رستراویک نیه جگه له خواو تویش نیردرایو نه ویت، موسولمانانیش (الله اکبر) یکیان وت که له ریگا کانی مه که وه ده بیسترا، ئینجا فرموده که دینیت، به زاریش به دهر برینیکی دیکه هیناوویه تی و دواتر ده یخینه به رچاو.

(پیغه مبهەر) بانگه وازی عوسمانی

کۆری عه ففان (دهکات)

مه دانیینی له عه مری کۆری عوسمانه وه هیئاویه تی ده لیت، عوسمان (ع) وتی: چووم بۆلای پوورم ئه ردای کچی عه بدولموته لیب و سهردانم کرد، پیغه مبه ریش (ع) ها ته ژووره وه، منیش سه یرم ده کرد، -ئهو پوژه شتی که له باری پیغه مبه ر (ع) ده رکه وت- سه یری منی کردو فه رمووی (مالک یا عثمان؟) (چی بووه ئه ی عوسمان؟) وتم: سه رسامی خو ت و پله و پایه تم له ناوماندا که چیت له باره وه ده وت ریت، عوسمان وتی پیغه مبه ر (ع) فه رمووی (لا اله الا الله) خوا ده زانی ت خه ریک بوو شه قم ده برد (مه به ستی را چله کینه تی)، پاشان فه رمووی (وفي السماء رزقکم وما تواعدون. فو رب السماء والارض انه لحق مثل ما انکم تنطقون) پاشان هه ستاو چوو، منیش چووم به شوینیدا تا پیی گه یشتم و موسولمان بووم، له (الاستیعاب ج ٤ ص ٢٥٥) دا واهاتووه.

(پیغه مبهەر) بانگه وازی عه لی

کۆری نه بو تالیب (دهکات)

ئین ئیسحاق له عه لی کۆری نه بو تالیبه وه (ع) ده لیت چوو بو مالی پیغه مبه ر (ع) سه یر ده کات هه ردو وکیان (پیغه مبه ر (ع) و خه دیجه رضي الله عنها) نوێژ ده کن، عه لی وتی موحه مه د نه وه چیه؟ پیغه مبه ریش (ع) فه رمووی (دين الله الذي اصطفى لنفسه وبعث به رسله، فادعوك الى الله وحده لا شريك له والى عبادته وان تكفر باللات والعزى) واته (ئمه نه و ئایینه ی خوايه که بو خوی هه لی بژاردو وه و پیغه مبه رانی پی ناردوون بانگت ده که م بۆ لای خوای ته نه ای بی هاوه ل و په رستنی نه و خوايه و په رانه بوونت به لات و عوززا)، عه لی وتی: من پیشت شتی وام نه بیستووه، بویه هیه شتی که م تا له گه ل نه بو تالیب قسه نه که م، پیغه مبه ر (ع)

پیی فەرموو با ئەو نەهینیە ئاشکرا نەکات پێش ئەوەی کاتی خۆی بێت، پیی فەرموو (یا علی اذا لم تسلم فاکتم) واتە (عەلی ئەکەر موسوڵمان نابیت بێشارەووە ئاشکرای مەکە) عەلی ئەو شەو مایەو، پاشان خۆی گەورە ئیسلامی خستە دڵی عەلی و سبەینی چوو بۆلای پیغەمبەر (ﷺ) و وتی: موحەممەد پێشنیاری چیت بۆ کردم؟ پیغەمبەریش (ﷺ) پیی فەرموو (تشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له وتکفر باللات والعزی وتبرا من الانداد) واتە (شایەتی بەدەیت هیچ پەرستراویک نیە جگە لە خۆی تاک و تەنیای بی هاوتاو و بپروات بەلات و عوززا نەبیت و نکوولی بکەیت لە بوونی هاوێ و هاوبەش دانان بۆ خوا). عەلیش ئەوەی کردو موسوڵمانان بوو و بەترسی ئەبوو تالیبەو بەردیە سەر و موسوڵمان بوونی خۆی شارەدووەو نیشانی ئەدا.^۱

ئەحمەد و جگە لەویش لە حەبەیی کۆری عورەینەو هیناویانە دەلیت: عەلیم بینی لە سەر مینبەر پێدەکەنی، نەمبینبوو هیچ کات هیندەئەو کاتە پێبکەنیت تا ئەوەی دانەکانی دەرکەوتن، دوایی وتی: بیری قسەکەئەبو تالیبم کەوتەو، ئەبو تالیب هات و من و پیغەمبەریش (ﷺ) لە پشت خورمایەکەو نوێژمان دەکرد، وتی: برازا گیان چی دەکەن؟ پیغەمبەریش (ﷺ) بانگی کرد بۆ ئیسلام، ئەویش وتی: ئەوەی دەیکەن قەیناکات، بەلام هەرگیز مەمدەن بە قن دێنا، ئەویش لەتاو سەرسامی بە قسەکەئەبو تالیبم پێی کەنی، پاشان وتی خواوە هیچ بەندەیهکی ناو ئەم ئوممەتە نانا سەم پێش من پەرستشی بۆ تو کردبیت، جگە لە پیغەمبەرەکەت سە جار وتیەو - پێش ئەوەی خەلکی نوێژ بکەن من نوێژم دەکرد.^۲

۱ - ضعیف

۲ - له البدایه ج ۳ ص ۲۴ داهاتوو.

۳ - هه‌یسه‌می (ج ۹ ص ۱۰۲) ده‌لیت ئەحمەد و ئەبو یەعلاش بە کورتی و بەزارو تەبەرانی لە (الوسط) دا هیناویانەو سەنەدەکەشی حەسەنە.

(پيڻه مبهري (ﷺ) عه مري ڪوري عه به سه (ﷺ))

بو نيسلام بانگ دهڪات

نه حمده (ج ٤ ص ١١٢) له شه دادي ڪوري عه بدوللاوه هيٺاويه تي ده لئيت: نه بو
 ئوسامه وتي: نه ي عه مري ڪوري عه به سه به ڇ شتيڪ بانگه شه ي نه وه دهڪيت تو
 پياويڪي ئيسلاميت؟ نه ويش وتي: من له نه زانيدا خه لڪم به گومراو بته كانم به هيچ
 ده زاني، پاشان گويم له كه سيڪ بوو هه والي له سهر مهڪه دهوت وهندي شتي
 دهوت، منيش سوازي ولاخه كه م بووم تا هاتمه مهڪه، له وي به نهيني پيڻه مبهري
 (ﷺ) م به نهيني دي، چونكه هوڙهڪي چاويان له سهر بوو، منيش چوومه ژورو وه،
 پيم وت: تو چيت؟ فهرمووي (انا نبي الله) (من پيڻه مبهري خوام) وتم: پيڻه مبهري
 خوا چيه؟ فهرمووي (رسول الله) (نيردراوي خوا) وتم: خوا تو ي ناردووه؟ فهرمووي
 به لي، وتم: تو ي به ڇ شتيڪ ناردووه (په يامهڪه ت چيه؟) فهرمووي (بان يوحد الله
 ولايشرك به شيئا و كسر الاوثان و صلة الرحم) واته (به وه ي خوا به تاكو تهنه
 دابنريت و هيچ هاوه ليڪي بو داننه ريت و بته كان بشڪينرين و په يوهندي خزميه تي
 هه بيت)، منيش وتم: له م كاره تدا كيت له گه لدايه؟ فهرمووي (حر وعبد) (نازادو
 ڪويله) نه بوبه ڪري ڪوري نه بو قوحافه و بيلالي مه ولاي نه بوبه ڪري له گه لدا بوو،
 منيش وتم: ده ي منيش شويٽ دهڪه م، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي تو نه مرو نه وهت
 پي ناكريت بگه پريزه وه بولاي كه سو ڪارت نه گهر بيستت په ياكه م كه وته پرو
 په يوهستم ببه، منيش گه رامه وه و موسولمان بووم، پيڻه مبهريش (ﷺ) كه ڪوچي
 ڪرد بو مه دينه هه والم وه رگرت تا ڪاروانيڪي په سريب هات، وتم نهو كه سه مهڪيه
 ڪيه كه هاتووه بولاتان؟ وتيان: كه ساني خوي ويستيان بيڪوژن، نه يانتواني و
 نيوانيان تيڪه وت و خيرا به جيئمان هيشت، عه مري ڪوري عه به سه ده لئيت: سوازي
 ولاخه كه م بووم تا چوومه مه دينه و چووم بولاي و وتم نه ي پيڻه مبهري خوا (ﷺ)
 نايا ده مناسيت؟ فهرمووي (نعم الست انت الذي اتيتني بمكة؟) (به لي مه گهر تو

ئەوێ نه بوویت له مهككه هاتیت بۆلام؟ و تم: به ئی، ئینجا و تم ئەو پیغه مبهری خوا
ئەوێ خوا فیری کردوویت و من نایزانم فیرم بکه، ئنجا فرموده که دینیت^۱.
ههروهها ئەحمەد (ج ۴ ص ۱۱۱) له ئەبو ئومامه وه له عه مری کوپی عه به سه وه
هیناویه تی و فرموده که ی هینا، تیایدا هاتوو (و تم به چی تو ی ناردوو؟ فرمووی
(بان توصل الارحام و تحقن الدماء و تامن السبل و تکسر الوثان و یعبد الله وحده لا
شریک به شیئ) واته (په یوهندی خزمایه تی به جی بگه یه نیت و پئی به خوین پرشتن
نه دهیت و پریگه مان د دنیا بکهیت و بته کان بشکینیت و خوی تاک و ته نها به رستیت و
هیچ هاوه لکی بو دانه نیت) و تم: ئەوێ پئی ناردویت شتیکی زوړ باشه، من
شاهیدی ددهم و باوه رت پئی دینم (عه مدوی)، له گه لتدا بمینمه وه یان چیت پئی
باشه پیغه مبهر (ﷺ)؟ فرمووی پئی ده چیت رق و بیزاری خه لک له سه ر ئەوێ پئی
هاتووم به دی بکهیت، بویه له ناو کهس و کاری خو تدا بمینمه وه، ئە که ر بیستان
ده رچووم بین بۆلام^۲.

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

^۱ - صحیح

^۲ - (ئین سه عد ج ۴ ص ۱۵۸) له عه مری کوپی عه به سه وه به دوورو دریزی هیناویه تی.

^۳ - صحیح

^۴ - موسلیم و ته به رانی و ئەبو نه عیم هیناویانه، له (الاصابه ج ۳ ص ۶) یشدا هاتوو ه ئین
عه بدولیر له الاستیعاب (ج ۲ ص ۵۰۰) دا له پریگه ی ئەبو ئوسامه وه به دوورو دریزی هیناویه تی،
ئەبو نه عیمیش له دلائل النبوه ص ۸۶ دا هیناویه تی.

(پیغه مبهړ (ﷺ) بانگه وازی

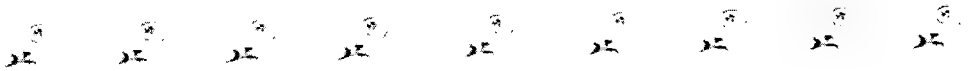
خالیدي کوری سه عیدی عاص (ﷺ) دهکات

به یهه قی له جعفری کوری موحه مدهی کوری خالیدي کوری زوبه یر له باوکیه وه - یان له موحه مدهی کوری عه بدوللای کوری عه مری کوری عوسمانه وه - هیناویه تی: ده لیت: موسولمان بوونی خالیدي کوری سه عیدی کوری عاص کوڼه، نهو یه کهم کهسی ناو براکانی بوو که موسلمان بوو، سهره تای موسلمان بوونی نهو بوو له خه ویدا بینی له که ناری ناگردا وه ستینراوه - باسی فراوانی ناگره که دهکات که هیندهی خوا خوئی ده زانیت فراوان بووه - له خه وه که دا وا ده بینیت که سیک هات بولای و فرپی ده دایه ناو ناگره که و پیغه مبهړیشی (ﷺ) بینی دهیگرت تا نه که ویته ناویه وه، له خه وه که یدا ترسا ئینجا که هه ستا له خه و سویند به خوا نه م خه وه راسته، نه بوبه کری کوری نه بو قه حافه ی بینی و باسی نه وه ی بو کرد، نه بوبه کریش وتی خیری تیا بووه نه وه پیغه مبهړی خوایه (ﷺ) دهی شوینی بکه وه چونکه نه گهر شوینی بکه ویت له که لیدا ده چیته ناو ئیسلام، ئیسلامیش ری نادات بچیته ناو دوزخ له کاتیکدا باوکت که وتوته ناو دوزخه وه نه ویش گه شت به پیغه مبهړ (ﷺ) له وکاته دا پیغه مبهړ (ﷺ) له نه جیاد بوو وتی نه ی پیغه مبهړی خوا! نه ی موحه مده! بانگه واز بوچی ده که یت؟ پیغه مبهړ (ﷺ) فهرمووی (ادعواک الی الله وحده لا شریک له وان محمدا عبده ورسوله وتخلع ما انت علیه من عبادة حجر لا یسمع ولا یبصر ولا ینفع ولا یدری من عبده ممن لا یعبد) واته (بانکت ده کهم بولای خوی تاک و ته نه ای بی هاو هل و نه وه ی موحه مده پیغه مبهړو بهنده یه تی واز له په رستنی نهو بتانه بهینیت که له بهرد دروست کراون و نابیستن و نابینن و سودیان نیه و نازانن کی دهیانپه رستیت و کی نایانپه رستیت) خالید وتی: شایه تی ددهم هیچ خوایه که نیه جگه له الله، توش پیغه مبهړی خوات: پیغه مبهړ (ﷺ) به موسولمان بوونی دلخوش بوو، خالید دور که وتبوویه وه و باوکی به موسلمان

حاکمیش له (المستدرک ج ۳ ص ۲۴۸) له پریځه ی واقدی له جه عفری کوپړی موحه مه دی کوپړی خالیدی کوپړی زوبه یر له موحه مه دی کوپړی عه بده لڼلای کوپړی عه مری کوپړی عوسمانه وه هیناهیه تی و تیا یدا هاتووه: باوکی کوره کانی تری (نه وانه ی موسلمان نه ببوون) نارد به شوینیدا له گهل پافعی مه ولایدا، پافع دوزیه وه و هینا یان بولای نه بو نوحه یحه ی باوکیان، نه ویش پیا یدا هه لشاخا و به پیسی دواندی و به داریکی دهستی لییدا تا شکان دیه وه به سهریدا، پاشان وتی شوین موحه مه د ده که ویت و دهشی بینیت پیچه وانه ی هوزه که ی خو یه تی و خوا وه نده کانیان به که م ده زانیّت و رابردووی با و با پیرانی به سوک سهر ده کات؟ خالید وتی سویند به خوا راست ده کات و شوینی ده که وم، نه بو نوحه یحه ی باوکی توره بوو جنیوی پندا و دوا یی وتی: برو کو یله، بو کو ی ده چی برو، سویند به خوا نانت لی قه دهغه ده که م خالید وتی نه گهر لی م بگریته وه نه وا خوا ی گه وره هینده پوزیم ددهات پیی بژیم، نه ویش ده ری کرد و به کوپړه کانی وت: که ستان قسه ی له گهل نه کات مه گهر به و جوړه ی من دواندم، خالیدیش چوو بولای پیغه مبه ر (عزیز الله صلاته) نه ویش پریزی گرت و پیکه وه بوون،^۲ له (الاستیعاب ج ۱ ص ۴۰۱) یشدا له پریځه ی واقدیه وه به و جوړه هیناو یه تی و نه مهش دینیت: له باوکی دوور که و ته وه و له

۲- ٹین سہد ج ۴ ص ۹۴ لہ واقدی لہ جہ عفری کوپی موحمہ دی کوپی عہدوللّوہ بہو جوڑہ
بہدوورو درپڑی ہیناویہ تی،

دهور و بهری مه ککه بوو تا هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) چوون بوّ خاکی حبه شه له کوچی دووه میاندا، خالیدیش یه کهم کهس بوو کوچی کردبوّ حبه شه، حاکم (ج ۳ ص ۳۴۹) له خالیدی کوپی سه عیده وه هیناویه تی که سه عیدی کوپی عاصی کوپی ئومه یه نه خوش کهوت و وتی ئه کهر خوا له م نه خوشیه چاکم بکاته وه ئه وا خوا وه ندی کوپی ئه بو که بشه له ناو مه ککه دا هه رگیز ناپه رستریّت خالیدی کوپی سه عید ئه وکات وتی خویه راست ئه بیته وه بویه به و نه خوشیه وه مرد^۱.

(پیغه مبه (ﷺ) بانگه وازی زه ماد (ﷺ) دهکات)

موسلیم و بهیه قی له ئیبن عه باسه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: چماد - پیاویکی ئەزدی شهنوئه بوو- هات بوّ مه ککه گوپی له هه ندی گه مرّه ی خه لکی مه ککه بوو ده یانوت: موحه مه د شیته، ئه ویش وتی: ئه و پیاوه له کوپییه؟ به لکو خوا له سه ر دهستی من شیفای بدات، چووم بو لای موحه مه د وتم من نوشته ده کهم بوّ چاک بوونه وه ی شیتی، خوی گه وره کیی بویّت له سه ر دهستی من شیفای ده دات، ده ی وهره، موحه مه د فه رموی (ان الحمد لله نحمده ونستعينه، من يهده الله فلا مضل له ومن يضل فلا هادي له، اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له) واته (سو پاسی خوا ده کهین و پشتی پیّ ده به ستین، هه رکهس خوا پینموونی بکات گومرایی بوّ نیه، هه رکه سیش گومرایی پینموونی بوّ نیه، شایه تی ده دم هه یچ په ره سترایک نیه جگه له خوی ته نه ی بیّ هاوه ل) سیّ جار ئه مه ی فه رموو، ئه ویش وتی: سویند

۱ - ضعیف

۲ - ئیبن سه عیدیش ج ۴ ص ۹۵ به و جوړه هیناویه تی.

به خوا گویم له قسه‌ی فالچی و جادووگه‌رو شاعیران بووه، به‌لام شتی وام نه‌بیستوو، ده‌ستت بینه با به‌یعه‌تی موسلمان بوونت پی بدهم، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) به‌یعه‌تی پی داو پیی وت فهرموو: به‌یعه‌تی هوزده‌کشم پی بده (بانگیان بکه‌یت بو ئیسلام) ئه‌ویش به‌یعه‌تی پیدای، دواپی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سوپایه‌کی نارد دایان به‌پال هوزی زه‌ماددا، به‌پررسی سوپاکه به‌سریه‌که‌ی وت: هیچتان له‌و هوزه بردوو به‌کیکیان وتی: من پاکه‌ره‌وه‌یه‌کم لی بردن (مه‌سینه) ئه‌ویش وتی بیگی‌ره‌وه بویان چونکه ئه‌وانه که‌سانی زه‌مادن، له‌گی‌رانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا: زه‌ماد پیی وت: قسه‌کانت دووباره بکه‌ره‌وه بو، چونکه گه‌یشتوو نه‌ته‌نیوه‌ندی ده‌ریا (واته له‌وپه‌ری به‌هیزیدان).^۱

نه‌سائی و به‌غه‌وی و موسه‌ده‌ده‌یش له‌موسنه‌ده‌که‌یدای ئیبن حه‌جهر له‌الاصابه ج ۲ ص ۲۱۰ دا هی‌ناویانه، ئه‌بونه‌عیمیش له‌دلائل النبوة ص ۷۷ له‌ریگه‌ی واقديه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: موحه‌مه‌دی کوپی سوله‌یت له‌باوکیه‌وه له‌عه‌بدول‌ره‌حمانی عه‌دویه‌وه بو‌ی گی‌رامه‌وه وتی: چووم بو مه‌که‌که تا عه‌مره‌ بکه‌م، له‌کو‌ری‌کدا دانیشتم ئه‌بوجه‌هل و عوقبه‌ی کوپی ره‌بیعه‌و ئومه‌یه‌ی کوپی خه‌له‌فی تیدا بوون، ئه‌بوجه‌هل وتی: ئه‌م پیاوه (مه‌به‌ستی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)) ه‌نیوانی تیکداوین و به‌سووک سه‌یری هیواکانمان ده‌کات و ئه‌وه‌مان مردوو به‌گوم‌رای ده‌زانی‌ت و گالت‌ه به‌خواوه‌نده‌کانمان ده‌کات ئومه‌یه‌یه وتی: بیگومان شی‌ته، زه‌ماد وتی: منیش ئه‌م قسه‌یه‌م لای خو‌م لیکدایه‌وه و وتم من که‌سی‌کم توشبووانی شی‌تی چاک ده‌که‌مه‌وه، له‌کو‌ره‌که هه‌ستام چووم به‌دوا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لام ئه‌و پو‌ژه نه‌مبینی، به‌یانی هات و چووم بو‌لای ده‌بینم له‌پشت مه‌قامه‌وه نو‌یژ ده‌کات، منیش دانیشتم تا لی‌بوویه‌وه، پاشان لای دانیشتم و وتم: کوپی عه‌بدول‌موت‌ه‌لیب! ئه‌ویش پروی تیکردم و فهرمووی (ماتشاء) چیت ده‌و‌یت؟؟ وتم: من چاره‌سه‌ری توشبووانی شی‌تی

^۱ - له‌البدايه و النهايه ج ۳ ص ۳۶ دا واهاتوو.

دهڪم، ٺهه گهر ۾ دهڪيت چارده سهرت دهڪم، شتهڪت له سهر سهخت نه بيٺ، من چارده سهرى كه سى وام كردوه كه له تو زياتر توش بووه و چارده سهرى وهر گرتوه، من گويم له هو زدهڪت بوو چهند خه سلته تيكي خراپى تو بيان دهوت كه ريزت تيڪ داوون ٺهوهيان مردوه به گومراي ده زانى و گالته به خواهنده كانيان دهڪيت، تنهنا كه سيڪ ٺهه دهڪات كه جو ره شيٽيهك ليى دايٺ، پيغه مبهريش (ﷺ) فهرمووى (الحمد لله احمده و استعينه، و اؤمن به و اتوكل عليه، من يهده الله فلا مضل له، و من يضلله فلا هادي له، و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له و اشهد ان محمد عبده و رسوله) زهماد ده ليٺ: قسه يه كم بيست هيچ كات شتى وام لهوه جوانتر نه بيستبوو، دوام كرد دووباره ي بكا ته وه بو، ٺهويش دووباره ي كرده وه، وتم: بانگه واز بوچى دهڪيت؟ فهرمووى (الى ان تؤمن بالله وحده لا شريك له و تخلع الاوثان من رقبك و تشهد اني رسول الله) واته (بو پروه ينانت به خواى تاكى بيهاوتا و لا بردنى په رستشى بتهكان له سهر گهر دنت و شايه تي بدهيت من پيغه مبهري خوام)، وتم: ٺهه گهر ٺهه به بكم چيم بو ده بيٺ؟ فهرمووى (لك الجنة) (به هشتت بو ده بيٺ) منيش وتم: شايه تي ددهم هيچ په رستراويك نيه جگه له خواو په رستشى بتهكان له سهر كه ردنم ناهي لم و نكو ليان لى ده كه م و شايه تي ددهم تو به نده و پيغه مبهري خوايت، ئينجا له گهل پيغه مبهري (ﷺ) هه ستم تا چهند سووره تيكي قورنان فير بووم، پاشان گه رامه وه بو ناو هو زده كه م، عه بدوللاى كوپى عه بدولر حمانى عه دوى ده ليٺ: پيغه مبهري (ﷺ) عه لى كوپى ٺه بوتاليبي (ﷺ) به سريه يه كه وه ناردو له شوينيك بيست و شتر يان گرت و بهر يان خستن، عه لى كوپى ٺه بوتاليب بيستى ٺه وانه له هو زى زده مادن (ﷺ) بو يه وتى: بيان گيرنه وه بو يان، ٺه وانيش بيست و شتره كه يان بو گيرانه وه.

١٢ ١١ ١٠ ٩ ٨ ٧ ٦ ٥ ٤ ٣ ٢ ١

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی

حوصه یینی باوکی عیمران (ﷺ) دهکات

ئیین خوزه ییمه له عیمرانی کوپی خالیدی کوپی تهلیقی کوپی عیمرانی کوپی حوصه یینه وه هیناویه تی ده لیت: باوکم له باوکیه وه له باپیرییه وه بوی گیرامه وه که قوره یش هاتن بولای حوصه یین - چونکه به گه وره سهیریان ده کرد - پییان وت: له گه ل نهو پیاهه قسه مان بو بکه چونکه قسه به خواوه نده کانمان ده لیت، له گه لی هاتن تا نزیک کی مال پیغه مبهەر (ﷺ) بوونه وه، ئه ویش وتی: ری به شیخ بدهن با بیت - عیمران و هاوره له کانیشی له وی بوون - حوصه یین وتی: ئه مه چیه له سهر تو ده ییستین جنیو به خواوه نده کانمان ده دهیت و به خراپه باسیان ده کهیت، خو باوکت چاک و ریك بوو؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (یا حصین ان ابی و اباک فی النار، یا حصین! کم تعبد من اله؟) واته (ئه ی حوصه یین باوکی من و باوکی تویش له دوزه خدان، حوصه یین تو چهند خوا ده په رستیت؟)، حوصه یینی وتی: حوت خوا له زه وی و یه که له ئاسماندا، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (فاذا اصابك الضر من تدعو؟) (که ناره حه تیه کت تووش بوو له کامیان ده پار ییته وه؟)، وتی: (ئه وه ی له ئاسمانه)، فهرمووی (فاذا هلك المال من تدعو؟) (ئه گهر مال و سامانت نه ما له کی ده پار ییته وه؟)، وتی: (ئه وه ی له ئاسمانه، فهرمووی (فیستجیب لك وحده و تشرکه معهم ارضیته فی الشکر ام تخاف ان یغلب علیک؟)، وتی: نا هیچ کام له و دوانه نا، زانیم من وه که ئه و قسه ناکه م، فهرمووی (یا حصین اسلم تسلم) (حوصه یین موسولمان ببه پار ییزاو ده بیت) به منی وت: من هوژو خیلّم هیه چییان پی بلیم؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (قل: اللهم استھیک لارشد امري و زدني علما ینفعني) (بلی: خواجه داوای رینمونیت لی ده که م تا ریم دروست بیت، خواجه زانستم زیاد بکه تا سوودم پی بگه یه نیت)) حوصه یین ئه مه ی وت و هه لئه سا تا موسلمان بوو، عیمران هه ستاو سهر و ده ست و پیکانی ماچ کرد، کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی

بینی گریا و فهرمووی (بکیت من صنیع عمران، دخل حصین وهو کافر فلم یقم الیه عمران ولم یلتفت ناحيته، فلما اسلم قضی حقه فدخلني من ذالك الرقة) واته (هه لویستی عیمران گریاندمی، حوصهین به بیباوه پری هاته ژوره وه و عیمران له پرووی هه لئه ساو لای به لادا نه کرده وه، به نام که موسلمان بوو مافی به جیگه یاند، ئیتر ئه وه وایلیکردم بگرم). حوصهین کاتیك ویستی بجیته دهره وه پیغه مبه (ﷺ) به هاوه له کانی فهرموو (قوموا فشیعوه الی منزله) (ههستن به ره و مالی خووی به پریی کهن) کاتیك له دهرگا که چوویه دهره وه قورهیش بینییان وتیان هه لئه له تا، ئینجا جیا بوونه وه.^{۱ ۲}

۴

۱ - ضعیف.

۲ - له الاصابة ج ۱ ص ۲۳۷ دا واهاتوه.

(پيڻه مبر (ﷺ) بانگه وازی پياويڪ دهڪات که ناوی نه هاتووه)

نه حمده له نه بو ته ميمه هي هه جيميه وه له پياويڪي ناو هوڙه كه يه وه ده گيريتيه وه
که هاته لای پيڻه مبر (ﷺ)، يان وتي پيڻه مبرم (ﷺ) بيني و پياويڪ هات بو لای
وتي: تو پيڻه مبري خوايت؟ يان وتي تو موحه مهديت؟ فهرمووي به لي، وتي
بانگه واز بوچي ده كهيت؟ فهرمووي (ادعوالله عز و جل وحده من اذا كان بك ضر
فدعوته كشفه عنك، و من اذا اصابك عام فدعوته انبت لك، ومن اذا كنت في ارض
قفز فاضللت فدعوته رد عليك) واته (بانگه واز بو خوايه كي تاك و ته نها ده كه م که
نه گهر زيان يكت تووش بوو ليی ده پاريتيه وه (ﷺ) زيانه كهت له سهر لا ده بات، نه گهر
برسي و قاتي و قريت تووش بووليی ده پاريتيه وه و ديٽ به هانا ته وه، نه گهر له
زهويه كي چول و ويلدا پريت لي تيڪچوو ليی ده پاريتيه وه ده تگه پريتيه وه)
پياوه كهش موسلمان بوو و وتي: نه ي پيڻه مبري خوا (ﷺ) ٿاموڙگاريه كم بکه،
فهرمووي (لا تسبن شيئا - او قال احدا) (جنيو به هيچ مه لي - يان فهرمووي جنيو
به كهس مه لي)، وتي له و کاته وه ي پيڻه مبر (ﷺ) وهسيه تي بو كردم قسم به
وشترو مه پيڪيش نه وتووه.^۱

^۱ - ههيسه مي (ج ۸ ص ۷۲) ده ليت: له سهنه ده كهيدا حه كه مي کوڀي فوزهيل هه يه که نه بو داودو
جگه له ویش متمانه ي پي دهن، به لام نه بوزهره و جگه له ویش به لاوازي ده زانن، که سه کانی
ديکهي سهنه ده که سه حيحن.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی موعاوییه ی کوری حیده (ﷺ) دهکات)

ئیین عهبدولبیر له الاستیعابدا به سهحیحی له موعاوییه ی کوری حیده ی قوشهیریه وه هیئاوییه تی دهلیت: هاتمه خزمهت پیغه مبهەر (ﷺ) و وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا نه هاتووم بۆ لات تا هینده ی ژماره ی میرووه کان سویندم خواردوو- ناو له پی ئهم دهستی ده دا به سهر ئه وه دهستی دیکهیدا - تا نه یه مه لای خۆت و ئایینه کهت، هاتووم بۆ شتیکی هیچی لی نازانم مه گهر ته نها خوا فیرم بکات، له بهر خوا لی ت ده پاریمه وه پهروه ردگارمان له پی تووه چی بۆ ناردووین؟ فه رموی (بدین الاسلام) (ئایینی ئیسلام) وتی ئایینی ئیسلام چیه؟ فه رموی (ان تقول اسلمت وجهي و تغليت و تقيم الصلاة و تؤتي الزكاة وکل مسلم علی کل مسلم محرم اخوان نصیران، لا یقبل الله ممن اشرك بعدما اسلم عملا حتی یفارق المشرکین، ما لی امسک بحجزکم عن النار! الا و ان ربي داعي و انه سألني هل بلغت عبادي؟ فاقول رب قد بلغت الا فلیبلغ شاهدکم غائبکم، الا انکم تدعون مقدمة افواهم بالفدام، ثم ان اول شیئ ینبی عن احدکم لفضذه و کفه) واته (بلییت و خۆم دا به دهست خواوه و له بهرده میدا موسوّلمان بووم و ازم له په رستنی جگه له خوا هیئا و نویژ بکهیت و زهکات بدهیت و، هه موو شتیکی موسوّلمان له موسوّلمان حه رامه، برای سه رخه ری یه کن، خوی گه وره هیچ له که سیکی وهر ناگریت که له دوی موسوّلمان بوون کاریک بکات تا له بیباوه ران جیا نه بیته وه، من ناتوانم له دۆزه خ بتانگیرمه وه (ته نها ئه وه ی ئاگارتان ده که مه وه) خوی گه وره بانگم دهکات و پرسیارم لی دهکات په یامه کهت به بهنده کانم گه یاند؟ منیش ده لیم: پهروه ردگارا! گه یاندم، ده ی ئه وه تان ئاماده یه با بیگه یه نی ت به وه ی ئاماده نیه، پاشان دواتر به دهم

داخراوی بانگ ده کرین، یه کهم شت هه والتان له سهر دهدات ده ست و پانتانه). وتم:
 نهی پیغه مبر (صلوات) نه مه نایینه که مانه؟ فهرمووی: نه وه نایینه که ته و له هه رکویدا
 چاکه بکهیت (نه مه به چاکي بکهیت) به سته، دوايي هه موو فهرمووده که ی هیئاوه^۱.
 نین چه جهر له الاصابه ج ۱ ص ۳۵۰ دا ده لیت: به لام ده کریت نه مه ی دواتر
 بیت، دووریش نیه دوان یه ک پرسیار بین، به تایبته له گه ل جیاوازی هیئانه کهیدا،
 نین نه بی عاصم هیئاویه تی و فهرمووده که ی له عه بدولوه هابی کوپی نه جده وه که
 هوگی ماموستای نین نه بی خه یسه مه ی تیدایه هیئاویه تی.

۱ - ضعیف

۲ - نه مه فهرمووده صحیح و سه نه ده که ی چه سپاو و ناسراوه و فهرمووده ی موعاویه ی کوپی
 حیده یه نه وه که حکیمی کوپی نه بو موعاویه، پیشتتر حکیم فهرمووده یه کی هیئاوه که وتی: نه ی
 پیغه مبری خوا، خوی گهره مان به چی تو ی ناردووه؟ فهرمووی (تعبد الله ولا تشرك به شیئا و
 تقیم الصلاة و تؤتی الزکاة وکل مسلم علی مسلم محرم، هذا دینک و اینما تکن یکفیک) نین
 خه یسه مه به جوړه هیئاویه تی، له سهر نه مه سه نه ده قسه هیه و سه نه ده که لاوازه. له الستیعاب
 ج ۱ ص ۲۲۳ دا به و جوړه هاتووه.

پیغمبر (ﷺ) عه‌دی کوری حاتهم (رضی‌الله‌عنه)

به‌ره‌و ئیسلام بانگ ده‌کات

ئه‌حمده له ئیبن حاتهم‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: کاتی‌ک بیستم پیغمبر‌یه‌ری خوا (ﷺ) ده‌رچوو زۆر رقم له‌وه بوو، چووم تا گه‌یشتمه ده‌وروبه‌ری پۆم، له‌ گێرانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا تا چوومه لای قه‌یسه‌ر، ئه‌و شوینه‌م زیاتر پ‌ق لی بوو له‌ ده‌رچوونی پیغمبر (ﷺ)، وتم: سویند به‌خوا ئه‌گه‌ر بچم بۆلای ئه‌و پیاوه ئه‌گه‌ر درۆزن بی‌ت زیانم پی ناگه‌یه‌نی‌ت، ئه‌گه‌ریش راستگو بی‌ت ده‌زانم، چووم تا هاتمه لای، کاتی‌ک هاتم خه‌لکی دیتیان ئیبن حاتهمه، چووم بۆلای پیغمبر (ﷺ) فه‌رمووی (یا عدي بن حاتم! افلم تسلم) (عه‌دی کوپی حاتهم موسولمان به‌ پارێزراویت، سی جار ئه‌مه‌ی فه‌رموو، وتی من له‌سه‌ر ئایینی‌کم، فه‌رمووی (انا اعلم بدینک منك) (من له‌ تو زیاتر شاره‌زای ئایینه‌که‌تم) وتم: تو له‌ من زیاتر شاره‌زای ئایینه‌که‌می؟ فه‌رمووی (اما اني اعلم الذي يمنعك من الاسلام، تقول انما اتبعه ضعفه الناس ومن لا قوت لهم وقد ر منهم العرب، اتعرف الحيرة؟) واته (من ده‌زانم چی ناهیل‌یت موسولمان بیت، ده‌لیت که‌سانی لاوازو بی هی‌زو ئه‌وانه‌ی عه‌ره‌ب ده‌ری‌کردوون، تو شاره‌زای حیره‌هه‌یت)^۱ وتم: نه‌میی‌نوه به‌لام شتم له‌سه‌ر بیستوه، فه‌رمووی (فوالذي نفسي بيده لیتمن الله هذا الامر حتى تخرج الظعيلة من الحيرة حتى تطوف بالبیت في غير جوار احد، وليفتح الله كنوز كسرى بن هرمز) واته (ده‌ی سویند به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ ده‌سته‌ خوا‌ی گه‌وره ئه‌م کاره‌ ده‌باته‌ سه‌ر تا ئافه‌رت به‌ته‌نها له‌ حیره‌وه‌ دی‌ت و ته‌وافی که‌عبه‌ ده‌کات و که‌س چاودێرو پاسه‌وانی نیه، خوا‌ی گه‌وره‌ش سامانی خه‌زینه‌ی کیسرای کوپی هورمز فه‌تح ده‌کات) وتم سامان و خه‌زینه‌ی هورمز؟ فه‌رمووی به‌لی: کیسرای کوپی هورمز (ولیبذل المال حتى لا يقباه احد) واته (پاره‌که‌ خه‌رج ده‌کری و دابه‌ش ده‌کری‌ت تا

^۱ شاریکی دیرینه له پال کوفه‌دا.

ئەوێ کەس ئامادەنێه وەریبگریت. عەدی دەلیت ئەو ئافەرته دیت و بەبی پاسەوان تەوافی کەعبە دەکات و خۆیشم لەناو فەتح کردنی سامانی کیسرادا بووم، سویند بەوێ گیانی منی بە دەسته سیبەمیش دیتە دی، چونکە پیغمبەر (ﷺ) فەرموویەتی.^۱

هەروەها ئەحمەد لە عەدیەوێ هیناویەتی وتی: ئەسپەکە ی پیغمبەر (ﷺ) هات و من لە عەقرب بووم، پوورم و چەندیکی دیکەیان بردن بو کوی؟، کاتیکی هینایانە لای وتی: وەسفی بو بکەن، پوورم وتی: ئەو پیغمبەری خوا وەفدەکە هاتن و کوپم لانهما و منیش پیرە ژنیکی پەککەوتەم و خزمەتگوزارم نیه، یارمەتیەکم بدە خوا یارمەتیت بدات. فەرمووی کێ وەفد بوو؟ وتی: عەدی کوپی حاتم، فەرمووی (الذي فر من الله ورسوله) واتە (ئەوێ لە خواو پیغمبەرەکە ی رایکرد؟) وتی: دەو ئەم مەتەم پیبەخشە، کاتیکی گەرایەوێ لای دابەزی - وادەزانین دەلیت: پوورم هات بۆلام و وتی: کاریکت کردووە باوکت نەیکردووە، وتی بەحەز بیی یان بەترس بیی دەچیت بۆلای، فلان کەس هات بۆلای ئەوێ دەستکەوت و فلانکەس وای بەرکەوت -، منیش هاتم بۆلای ژنیکی و مندالی لە لا بوو - یان یەک مندال - باسی نزیککی ئەوانی لە خۆیەوێ کرد، ئینجا زانیم ئەمە وەک پاشای کیسراو قەیسەر نیه، پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (یا عدي بن حاتم ما افرك؟ افرك ان يقال لا اله الا الله فهل من اله الا الله؟ ما افرك؟ افرك ان يقال الله اكبر فهل شيء هو اكبر من الله عز وجل) واتە (عەدی چی وایکرد پابکەیت؟ ئەوێ بوتریت هیچ پەرستراویک نیه جگە لە خوا، مەگەر جگە لە خوا هیچ پەرستراویک هەیه؟ ئەوێ وایکرد پابکەیت نەوێک بوتریت خوا گەورەترینە، مەگەر لە خوای گەورە گەورەتر

۱ - حسن.

۲ - له البدايه والنهایه ج ۵ ص ۶۶ دا هاتوو، بەغەویش لە موعجەمەکیدا بەو واتایە هیناویەتی، لە الاصابه ج ۲ ص ۴۶۸ یشدا هاتوو.

ههيه؟) منيش موسلمان بووم، سهيرمكرد پرووى گهش و موژده بهخش بوو فهرمووى (ان المغضوب عليهم اليهود وان الضالين النصارى) (ئهوانهى غهزه بيان لى گيراوه جووله كهه، گومراكانيش مهسيحيه كانن) پاشان پرسياريان ليكرد، ئه ويش سوپاس و ستايشى پهروهردگارى كرد پاشان فهرمووى (اما بعد فلکم ايها الناس ان ترضخوا من الفضل ارتضختم امرؤ بصاع، ببعض صاع، يقبضه ببعض قبضة، شوعبه دهليّت: زياتر وا گومان ده بهم فهرمووى (بتمرة بشق تمرة، وان احدكم لاقى الله فقاتل ما اقول: الم اجعلك سميعا بصيرا؟ الم اجعل لك مالا ولدا؟ فماذا قدمت؟ فينظر من بين يديه ومن خلفه وعن يمينه وعن شماله فلا يجد شيئا فما يتقى النار الا بوجهه، فاتقوا النار ولو بشق تمرة، فان لم تجدوه فبكلمة لينّة، انى لا اخشى عليكم الفاقة، لينصركم الله وليعطينكم - او ليفتحن عليكم - حتى تسير الظعيلة بين الحرة ويثرب ان اكثر ما يخاف السرقة على ضعيفتها).^۱

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

^۱ - ترمزى گيراويه تيه وه و دهليّت: فهرموده كه حه سه نهى غه ريبه، ته نها له فهرموده كهى سه ماكه وه بينيومانه و بهيهه قيش هه نديكى كو تاييه كهى هيناوه، بوخاريش به كورتى هيناويه تى، له البدايه و النهايه ج ۵ ص ۶۵ يشدا هاتووه.

پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی

زیلجه وشه نی زه بابی (ﷺ) دهکات

ته بهرانی له زیلجه وشه نی ضه بابیه وه دهگیرته وه دهلیت: پاش ئه وهی پیغه مبهەر (ﷺ) له شه پی بهدر بوویه وه کوری قه رحائم برد بولای پیغه مبهەر (ﷺ) و وتم موحه مه د وائل بن قرحائم بو هیئاویت تا بیگریت. فهرمووی (لا حاجة لي فيها، و ان اردت اقضيك بك المختار من دروع بدر فعلت) واته (هیچ پیویستییه کم پیی نیه، نه گهریش پیی خوشه له جیاتی قه لغانه کانی بهدر ده تده می) منیش وتم: ئه مروی هیچ بایه خه کی بو م نیه تا بیگوژمه وه، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (لا حاجة لي فيه) (منیش هیچ پیویستییه کم پیی نیه) پاشان فهرمووی (يا ذا الجوشن! الا تسلم فتكون من اول هذا الامر؟) واته (موسولمان نابیت تا ببیته یه که می ئه م کاره؟) وتم: ده بییم هوزه که ت گیروده ت ده که ن، فهرمووی (كيف بلغك عن مصارعهم ببدر؟) واته (له سهر له ناوچوونیان له بهدر چونت بیستووه؟) وتم: بیستوومه و هه و آلم پی گه یشتووه، فهرمووی (فانا نهدي لك) وتم: با به سهر که عبه دا زال بیت و له وی دابنیشیت، فهرمووی (لعلك ان عشت ترى ذالك) واته (به لکو بژیت ئه وه ببینیت) پاشان فهرمووی (يا فلان خذ حقيبة الرجل فزودوه من العجوة) واته (فلان که س کو له که ی ئه و کابرا بینن و خورمای زیاتری بو دابنن) کاتیک لام کرده وه تا بچم فهرمووی (اما انه من خير فرسان بني عامر) واته (ئه مه یه کی که له چاکترین سوارچاکانی به نی عامیر) دهلیت: سویند به خوا له گهل که سو کاره که مد! بووم که سواریک هات، وتم: خه لکی چی ده که ن؟ وتی: موحه مه د دهستیگرت به سهر که عبه دا و له وی سه قامگیر بووه، وتم: دایکم پوله پوم بو بکات نه گهر ئه و پوژه موسلمان بوومایه و دوایی داوای حیرم لی کرد بایه پیی ده دام، له گیرانه وه یه کی دیکه دا پیغه مبهەر (ﷺ) پیی فهرمو (ما يمنعك من ذالك) (چی واده کات موسلمان نه بیت؟) وتم: ده بییم هوزه که ت به دروین زانیویت و دریان کردوویت و له گه لتان به

شهر دین، بزانه چیت به سهر دیت؟ نه گهر به سهر یاندا سهر که وتیت باوهرت پی دینم و شوینت ده که وم، نه گهریش به سهرتدا زال بوون شوینت ناکه وم.^۱

پیغه مبهرا (ﷺ) به شیري کوري خه صاصيه (ﷺ) بو نیسلام بانگ دهکات

نین عه ساگیر له به شیري کوري خه صاصيه وه هیناویه تی ده لیت: چوم بو لای پیغه مبهرا (ﷺ) هوش بانگی کردم بو نیسلام و دواتر پیی فهرمووم (ما اسمک؟) (ناوت چیه؟) وتم: نه زیر، فهرمووی (بل انت بشیر) به لکورتو موژده دهری (بشیر) نه و سیفه ته ی پیدام، نه گهر خه لاتیکي بو بهاتایه به شداری دهکردن تیایدا، نه گهر صه دهقه یه کی بو بهاتایه دابه شی دهکرد به سهر نیمه دا، شهویکیان چوویه دهره وه، منیش که وتمه شوینی، چوو بو به قیع، فهرمووی (السلام علیکم دار قوم مؤمنین و انا بکم لاحقون و انا لله و الیه راجعون، لقد ابصتم خیرا بجیلا و سبقتم شرا طویلا) واته (سه لامتان لی بیت خه لکی باوهردار، نیمه ش په یوه سستان ده بین، هه موومان لای خواوه هاتووین و بو لای هوش ده گهر پیننه وه، به راستی خیریکی زور فراوانتان ده سته که وت و پیشه وه تان خراپه یه کی دووو دریز بوو). پاشان لایکرده وه به لامدا و فهرمووی نه وه کینه؟ وتم: به شیرم، فهرمووی (اما ترضی ان لاهم لا تفتکت الارض باهلها؟) واته (تایا رازی نیت خوا گوئی و الفرس الذین یقولون ان لاهم لا تفتکت الارض باهلها؟) واته (تایا رازی نیت خوا گوئی و دل و چاوت به ره و نیسلام ببات له ناو په بیعه ی فارسدا که ده لیت نه گهر نه وان نه بوونایه زهوی هه موو خه لکی سهر او ژوو ده کرد؟) وتم: بانه ی پیغه مبهرا (ﷺ) خوا فهرمووی (ما جاء بك؟) (بوچی هاتوویت) وتم: ترسام شتیکت به سهر بیت، ته به رانی و به یه قی

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۶۲) ده لیت: عه بدولای کوری نه حمه دو باوکی گیراویانه ته وه و ده که کی ته و او نه کردوه، ته به رانی هیناویه تی و پیوانی سه نه دی هه ردوکیان صه حیحن، نه بوداودیش هه ندیکی گیراوه ته وه.

واهينا ويا نه (يا بشير) الا تحمد الله الذي اخذ بناصيتك الى الاسلام من بين ربعة قوم يرون ان لولاهم لا تفتكت الارض بمن عليها) واته (بهشير) ايا سوپاسي خوا ناكهيت كه له ناو ربيعهدا ئيسلامي كرده بهشت، ٺه و ربيعهي وادهبينين ٺه گهر ٺه وان نه بوونايه زهوي مه رچي كه سي سهر دونيا ههيه هه مووي سهر او ژور ده كرد).^۱

(پيغه مبهري (ﷺ) بانگه وازي كه سيك دهكات كه ناوي نه هاتووه)

ٺه بويه علا له حه ربى كوري سوره يجه وه هيناويه تي ده لئيت: پياويكي خه لكي به لعه دويه پئي وتم با پيرم بوي گيرامه وه وتي: چووم بو مه دينه و له دولدا دابه زيم، دوو پياو هه بوون و خه نجه ريڪ له نيوانياندا بوو كرپاره كه به فروشياريه كه ي دهوت: ريڪوپيڪ پيم بفروشه، منيش له دلي خو مدها وتم: ٺه مه ٺه و هاشميه يه كه خه لكي گومرا كردووه، ٺاهه مه ٺه وه؟ سه يرم كرد پياويكي له ش جواني ته ويل گه وري لووت و برو ريڪه، له سهر سنگيه وه تا ناوكي وهك ده زوي رهش وايه مووي ره شه، جليكي جواني له بهر دايه، لي مان نزيك بوويه وه وتي: (السلام عليكم) ٺيمه ش وه لامان دايه وه، هينده ي نه برد كرپاره كه بانگي كردو وتي: ٺه ي پيغه مبهري خوا پئي بلي به ريڪوپيكي پيم بفروشييت، ٺه ويش دهستي هيناو فهرمووه ي (اموالكم تملكون اني ارجو ان القى الله عز وجل يوم القيامة لا يطلبني احد منكم بشيئ ظلمته في مال ولا في دم وعرض الا بحقه، رحم الله امرا سهل البيع سهل الشراء، سهل الاخذ، سهل العطاء، سهل القضاء، سهل التقاضي) واته (مال و سامانيك هه تانه

^۱ - صحيح.

^۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۴۶ دا واهاتووه.

مولکتانه، من هیوادارم له پوژی دوايیدا که دهگه مه وه به خوای گه وره کهستان داوای شتیکم لی نه کات که ستهمم لی کردییت له مال و خوین و نابروویدا تهنها مافی خوئی نه بییت، په حمه تی خوا له که سیک فروشتن و کرین و وهرگرتن و به خشین و دادوهری و داخوازی ساده و سووک بییت)، پاشان چوو، وتم: سویند به خوا دهچم بو لای چونکه قسه ی چاکه، که وتمه شوینی وتم موحه مه د، نهویش لای کرده وه به لامدا و فهرمووی چیت دهویت؟ وتم: تویت که خه لکت گومراو گیروده کردووه و له سهر پئی باو باپیرانیان لاتداون؟ فهرمووی نه وه خوایه، وتم: بانگه وازی چی ده که ییت؟ فهرمووی (ادعو عباد الله الی الله) (بهنده کانی خوا بو لای خوا بانگ ده کهم) وتم: چی ده لییت، فهرمووی (اشهد ان لا اله الا الله وانی محمد رسول الله و توؤمن بما انزله علی و تکفر باللات والزی و تقیم الصلاة و تؤتی الزکاة) وتم زه کات چیه؟ فهرمووی (یرد غنینا علی فقیرنا) واته (دهوله مندمان به شی هه ژارمان بدات) وتم: به راستی بانگه واز بو شتیکی چاک ده که ییت، جاران له سهر زه ویدا کهس نه بوو هینده ی من رقی لیی بییت و اخیرا له مال و منال و باوکم و هه موو کهس لام خوشه ویستتر بوو وتم: زانیم، فهرمووی زانیت؟ وتم به لی فهرمووی (تشهد ان لا اله الا الله وانی محمد رسول الله و توؤمن بما انزل علی) وتم به لی نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، من ناویکم هه یه که خه لکیکی زوری بو دییت بانگیان ده کهم بو نه وه ی تو بانگت کردم بو ی به لکو شوینت بکه ون، فهرمووی (نعم فادعهم) (به لی بانگیان بکه) به وهش خه لکه که به ژن و پیاویانه وه موسولمان بوون پیغه مبه ریش (ﷺ) دهستی هیئا به سهر سهریدا^۱،^۲

۱ - ضعیف

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۱۸ ده لییت: تیایدا گیره وه یه که هه یه که ناوی نه هاتووه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جیتمانه ن.

نه حمده له نه نه سی کورې مالیکه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) چوو بو مالی
یه کیك له پیاوانی نه جاردی سهردانی کرد، پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموو (یا خال، قل
لا اله الا الله) واته (خاله گیان، بلی لا اله الا الله) وتی: من خالم یان مام؟ پیغه مبه
(ﷺ) فهرمووی نا، به لکو خالوی، فهرمووی بلی (لا اله الا الله) وتی: نه وه چاکه ی
هیه بوم؟ فهرمووی (به لی).^۱

بوخاری و نه بوداود له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویانه گه نجیکی جووله که که
خرمه تی پیغه مبه ری (ﷺ) ده کرد نه خوش که وت، نه ویش هات و سهردانی کرد و
لای سهریه وه دانیش و پیی فهرموو (موسلمان ببه) نه ویش سهری باوکی کرد
له لای بوو وتی: به گوئی نه بولقاسم بکه، نه ویش موسلمان بوو، پیغه مبه ریش
(ﷺ) چوو دهره وه و ده فهرموو (الحمد لله الذي انقذه من النار) واته (سوپاس بو
خوا که له دوزخ پرزگاری کرد).^۲

نه حمده و نه بویه علا له نه نه سه وه هیناویانه که پیغه مبه (ﷺ) به پیاوکی
فهرموو (موسلمان ببه پاریزراو ده بیت) وتی: ده بینیت حه زنا که م فهرمووی (ان کنت
کارها).^۳

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۵) ده لیت: نه حمده گپراویه تیه وه و پیاوانی سه نه ده که سه حیح.

۳ - له جمع الفوائد ج ۱ ص ۱۲۴ دا واهاتوه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۵) هیناویه تی و ده لیت پیاوانی هه ردو وکیان (سه نه ده کانیان)

سه حیح

پیغہ مہر (ﷺ) بانگہ وازی ئہ بوو قوحافہ (ﷺ) دہکات

تہ بہ رانی لہ ئہ سمائی کچی ئہ بوبہ کر وہ هیئاویہ تی دہلیت: لہ پوژی فہ تہدا پیغہ مہر (ﷺ) بہ ئہ بوو قوحافہ ی فہرموو موسلمان ببہ پاریزراو دہبیت، ہہیسمی ج ۵ ص ۳۰۵ دہلیت پیوانی سہ نہ دہکے ی صہ حیجن.

ئین سہ عدیش (ج ۵ ص ۴۵۱) لہ ئہ سمائہ وہ هیئاویہ تی دہلیت: کاتیک پیغہ مہر (ﷺ) ہاتہ مہکک و دلیابوو لہ مزگہ و تدا دانیشٹ ئہ بوبہ کر ئہ بوو قوحافہ ی بردہ خزمہ تی، پیغہ مہر (ﷺ) کہ بینی فہرموی (یا ابابکر الا ترکت الشیخ حتی اکون انا الذي امشي اليه) واتہ (ئہ بوبہ کر بو وازت لہ و پیرہ نہ هیئا تا من بچم بولای) وتی: ئہ ی پیغہ مہر ی خوا (ﷺ) دہلیت ئہ و بیٹ بولای تو نہک تو بچیت بولای، پیغہ مہر (ﷺ) لہ بہ ردہم خویدا داینیشاندو دہستی لہ سہر دلی داناو فہرموی (یا ابا قحافۃ اسلم) ئہ بوو قوحافہ موسلمان ببہ پاریزراو دہبیت، ئہ ویش موسلمان بوو و شایہ تمنانی حہ قی هیئا، کہ ئہ بوو قوماحہ چوو بولای پیغہ مہر (ﷺ) سہرو پریشی تہ و او سپی ببوو، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (غیروا هذا الشیخ و جنبوه السواد) واتہ (ئہ و پرنکی پیریہ ی بگوپن و وریاش بن بو ی پرنش نہکەن).^۱

در در در در در در در در در در

پیغه مبهەر (ﷺ) نهو بیباوه رانه بو ئیسلام بانگ دهکات که موسلمان نه ببون

به یهه قی له موغهیره ی کور ی شو عبه وه هی ناویه تی ده ئیت: یه که م پوژ تیایدا پیغه مبهەر (ﷺ) ناسرا من و نه بو جه هلی کور ی هیشام به هندی کولانی مه که که دا ده چووین، پیغه مبهەر (ﷺ) گه یشت پیمان و به نه بوجه هلی وت (یا ابا الحکم هلم الی الله و الی رسوله ادعوک الی الله) واته (نه بولحه که م ئاده ی وهره بو لای خوا و پیغه مبههره که ی، بانگت ده که م بو لای خوا) نه بوجه هل وتی: موحه مه د ئه ری تو واز ناهینیت له قسه وتن به خوا کا نمان؟ ده شته وی ت شایه تی له سه ر خوشت بده ی ن؟ ئیمه شایه تی دده ی ن تو قسه ی خو ت گه یاند، سویند به خوا ئه گهر بمزانیایه نه وه ی ده ی لیت راسته شوینت ده که وتم، پیغه مبهەر (ﷺ) چوو و نه بوجه هلیش لای کرده وه به لای مندا و وتی: سویند به خوا ده زانم نه وه ی ده ی لیت راسته، به نام شتی که یم لی ده گری ت، نه وه ی قوصه ی ده لین، په رده داری هی ئیمه یه، وتمان وایه، وتیان، ئاودان هی ئیمه یه، وتمان وایه، وتیان نه دوه له ئیمه یه، سویند به خوا نه مه یان نا که م^۱. له کنزالعمال ج ۷ ص ۱۲۹ دا هاتوو، له فه رموو ده که دا واهاتوو (یا ابا الحکم هلم الی الله و الی رسوله والی کتابه ادعوک الی الله)^۲.

ئیسحاق ی کور ی راهه یه له ئین عبباسه وه (ﷺ) هی ناویه تی وه لیدی کور ی موغهیره هات بو لای پیغه مبهەر (ﷺ)، نه ویش قورئانی به سه ردا خویند، له وه ده چوو دلی نه رم بوو بیت، نه بوجه هل نه وه ی بیست و هات بو لای و وتی: مامه گیان نهوا هوز ده که ت ده یانه وی ت پاره ت بو کو بکه نه وه، وتی: بوچی؟ وتی: تا پیت بده ن چونکه تو هاتوویت تا پیشنیاری نه وه بکهیت بو موحه مه د که قبولی کردوو،

^۱ - حسن.

^۲ - له البدایه ج ۳ ص ۶۳ دا واهاتوو، ئین ئه بی شه یبه ش به هه مان شیوه هی ناویه تی،

^۳ - حسن.

وتی: قوره ییش دهرانن من پارهم له هه موویان زیاتره، وتی: دهی قسه یه کی پی بلی تا به خه لکه که بگات تو رقت لییه تی، وتی: چی بلیم؟ وتی: سویند به خوا کهستان هینده ی من له شیعو قه سیده و شیعی جنوکه نازانی، سویند به خوا نه وه ی موحه مه د ده لیئت له وانه ناچیت، سویند به خوا نه وه ی ده لیئت شیرینه و په ونه ق و جوانی هیه، سه ره وه ی به به ره هم و خواره وه ی چرو پره، به رز ده بیته وه و هیچ به سه ریدا به رز نابیتته وه، چی هیه له خوار خویه وه تیک ده شکینیت، وتی: خه لکه که به هیچ شتیک رازی نابن تا قسه ی پی نه لیئت، نه ویش وتی: لیم راوه سته تا بیری لیبکه مه وه، که بیری کرده وه وتی: نه مه جادویه که و کار له کهسانی دیکه ده کات، خوی گه ورهش نه م نایه ته ی دابه زاند (ذرني ومن خلقت وحيدا. وجعلت له مالا ممدودا. وبنین شهودا) به وجوره نایه ته کان هاتن، به یه ه قی له حاکمه وه له عه بدوللای کوپی زهیدی کوپی نه یوویش له عیکره مه وه به مورسه لی هیناویه تی و تیایدا هاتوو نه م نایه ته ی به سه ردا خوینده وه (ان الله يامرکم بالعدل و الاحسان وایتاء ذي القربى وينهى عن الفحشاء والمنکر ولبغي يعظکم لعلکم تذكرون)^۱.

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

^۱ - صحیح.

^۲ - له البدایه والنهایه ج ۲ ص ۶۰ دا واهاتوو. ئین جهریریش له عه کره مه وه هیناویه تی، له ته فسیری ئین که سیر (ج ۴ ص ۴۴۳) یشدا هاتوو.

(پیغه مبهەر (ﷺ) بانگه وازی نه بوسوفیان و هیندی دهکات)

ئیین عه ساگیر له موعاویه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: نه بوسوفیان له گهل هیندا چوو بو دهواریکی خو، منیش له سهر گویدریژیکی خوم له گهل غولامیکدا به دوايانه وه بووین که گویمان له پیغه مبهەر (ﷺ) بو، نه بوسوفیان وتی: موعاویه دابهزه با موحه مه د سوار بیت، منیش دابهزیم و پیغه مبهەر (ﷺ) سوار بوو له سهر خو له پیشمانه وه چوو، پاشان لایکرده وه به پروماندا و فهرمووی (یا ابلسفیان بن حرب، وهند بنت عتبه والله لتموتن ثم لتبعثن ثم لیدخلن المحسن الجنة والمسیئ النار، وانا اقول لكم بحق و انکم لاول من انذرتکم) (نه بوسوفیانی کوپی حهر، هیندی کچی عوتبه، سویند به خوا دهمرن و دواتر زیندوو دهکرینه وه و چاکه کار دهچینه به ههشت و خراپه کار دهچینه دوزخ، من ئەمەتان بههق پی ده لیم و ئەمە یه کهم کهس هوشیاریتان پی بدریت) پاشان پیغه مبهەر (ﷺ) ئەم نایه تهی خوینده وه (حم تنزیل من الرحمن الرحیم) تا گه یشته (قالتا اتینا طائعتی) نه بوسوفیان پیی وت: موحه مه د لیبوویته وه؟ فهرمووی به لی، ئینجا له سهر گویدریژه که دابهزی و من سوار بووم و هیندیش سهیری نه بو سوفیانی کردوو وتی کوپه که مت بو ئەو جادووگهره دابهزاند؟ نه بو سفیان وتی: نا سویند به خوا ئەمە جادووگهره دروژن نیه،^۱

ئیین سه عد ج ۳ ص ۵۵ له یه زیدی کوپی رومانه وه هیئاویه تی ده لیت: عوسمانی کوپی عه ففان و ته له عی کوپی عه بدوللا و زوبهیری کوپی عه وام (ﷺ)، چوون بو لای پیغه مبهەر (ﷺ) و نهویش پیشنیاری ئیسلامی بو کردن و قورئانی به سهردا خویندن و هه والی ماف و به لینی ئیسلامی پیدان... پیزو گهرهیی لای خواجه، نهوانیش بروایان هیئا، عوسمان وتی: ئەی پیغه مبهیری خوا (ﷺ) تازه له شامه وه

^۱ - له الکنز ج ۷ ص ۹۶ دا هاتوو، ته بهرانییش هه روا هیئاویه تی، هه یسه می (ج ۶ ص ۲۰) ده لیت حه میدی کوپی مونه هب ناناسم، ئەگهر چی کهسانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن.

هاتمه وه که له نیوان مه عان و زه رقادا بووین وهک ئه وهی خه وتیین بانگی کردین هو خه وتوان ههستن وا ئه حمده له مهککه ده رکه وت، ئیمهش هاتین و ئه وه مان بیست، موسولمان بوونی عوسمان زووتر بوو پیش ئه وهی پیغه مبه ر (ﷺ) بجیتته مالی ئه رقه م.

ئیین سه عد ج ۳ ص ۳۴۷ له ئه بو عوبه یدهی کوپی موحه مه دی کوپی عه ماره وه ده لیت: عه ماری کوپی یاسر (ﷺ) وتی: له بهر ده رگای مالی ئه رقه م صوهه یبی کوپی سنانم (ﷺ) بینو پیغه مبه ریش (ﷺ) له ژوره وه بوو، پیم وت: چیت ده ویت؟ ئه ویش وتی: تو چیت ده ویت؟ وتم: ویستم بچه لای موحه مه دو گوئی له قسه ی بگرم، ئه ویش وتی منیش بو ئه وه هاتووم، هه ردوو کمان چووین و پیغه مبه ریش (ﷺ) پیشنیاری ئیسلامی بو کردین، ئیمهش موسلمان بووین، دواتر ئه و پوژه به وجوره ماینه وه تاشه و داهات به نه ینی چووینه وه، موسلمان بوونی عه ممارو صوهه یب پاش سی و ئه وه نده کهس بوو.

ئیین سه عد ج ۳ ص ۶۰۸ له خوبه یبی کوپی عه بدولره حمانه وه هیناویه تی ده لیت: ئه سه عه دی کوپی زراوه و زه کوانی کوپی عه بدقه یس چوون بو مهککه، به دوا ی عوتبه ی کوپی ره بیعه دا ده گه ران تا داخی خو یانی پی بریژن، هه والی پیغه مبه ریان بیست و هاتن بو لای، ئه ویش پیشنیاری ئیسلامی بو کردن و قورئانی به سه ردا خویندن، ئه وانیش موسلمان بوون و نزیکه عوتبه ی کوپی ره بیعه نه بوونه وه و گه رانه وه بو مه دینه، ئه مانه یه کهم کهس بوون که له مه دینه موسولمان بوون.

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

(پيغهمبر ﷺ) پيښناري موسلمان بوون

بو کومه ليک دهکات

ئين جهرير له ئين عهباسه وه هيناويه تي عوتبه و شهيبه ي کوراني رهبيعه و نه بوسوفياني کورې حهرب و يه کيک له پياواني بهني عه بدودارو نه بولبوخته رې براى بهني نه سه دو نه سوه دى کورې عه بدولموته ليبي کورې نه سه دو زمعه ي کورې نه يوه دو وه ليدى کورې موغه يره و نه بوجه لى کورې هيشام و عه بدوللاى کورې نه بوئومه ييه و ئومه ييه ي کورې خه لف و عامى کورې وائيل و نه بيهومونه به ي دو کورې هه ججاج پاش ناو ابوونى خوړ له لاي که عبه کوپوونه وه، نه وانيش هه واليان نارد بو پيغهمبر ﷺ که پياوماقولاني هوژه که ت کوپوونه ته وه تا بتدوين، پيغهمبريش ﷺ خيراهات بولايان، ايزاني سهره تاي ههنگاويانه به ره و ئيسلام نه ويش سووربوو له سهر خوشه ويستى ژيربوون و پيگه يشتنيان و هزي نه ده کرد به ره و له ناوچوون و سهختي بچن، هات تا له لايان دانيشت، وتيان موحه مد ئيمه پوزشت بو دينينه وه، خوا ده زانيت نه مانديوه له ناو عه ره بدا که س نه وه له ناو هوژه کهيدا بکات که تو کردو ته، جنيو به بابا پيران و گالته به ئاين و به که مره زانينمان و قسه وتن به خواوه نده کانمان و تيکداني يه کده نگيمانت گرتووه ته بهر، ئير هيچ ناشيرينه که نه ماوه له نيوانماندا بيگريته بهر، نه گهر نه قسه يه ت هيناوه و مه به ستت کوکردنه وه ي پاره يه لي مان باهينده ت بو کوپکه يينه وه ببیتته ده وله مه ندرينمان، نه گهر داواى شهره فمهندي ده که ي وا ده تکه ينه گهره ي خو مان، نه گهر پاشايه تيت ده وي ت ده تکه ينه پاشاي خو مان، نه گهر يش نه مه درديکه و تووشت بووه و جنوکه يه (ريئى) نه وا پاره مان به خه رج ده دين تا پزيشک بينين و چاک بيه وه، نه گهر نا هيچ بيانويه کمان بو ت نيه و له وه زياترمان پي ناکريت، پيغهمبريش ﷺ فهرمووى (ما بي ماتقولون ما جائتکم بما جئتکم به اطلب اموالکم ولا الشرف فيکم، ولا الملك عليکم، ولكن الله بعثني اليکم رسولا، وانزا علي

کتابا، وامرني ان اکون لکم بشيرا ونذيرا، فبلغتکم رسالات ربي و نصحت لکم، فان تقبلوا مني ماجئتکم به حظکم في الدنيا والاخرة، وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحکم الله بيني وبينکم) واته(ئوه چيم له باره وه دهليڼ، ئه وهی پيتان دهليم بونئوه نيه پاره و شهره فمه ندي و پاشايه تي ناو ئي وه م بويت، به لکو خواي گه وه ناردوومي بونئوه و کتيبيکي دابه زاندوه بوم، فه رمانی پيکرم موژده وه و ترسينه رتان بم، وا په يامي خوام پي گهيانندن و ناموژگاريم کردن، نه گهر ئه وهی بوم هيټاون و هريگرن پشکي چاکي دونيا و دواپوژتان ديته پي، نه گهر يش به رپه رچي بده نه وه له سهر فه رمانی خوا تا من خوږاگریم له سهره خوا حوکمی نيوان من و ئي وه ش ديدات) نه و انيش وتیان: موحه مه د نه گهر به وه رازی نيت که پيمان وتيت بزانه که س نيه هيڼدهی ئيمه ولاتي به رته سک و سامانی که م و ژباني سهخت بيت، داوا له په روه ردگارت بکه که نه وه په يامه ی پي ناردوويت با نه و شاخه ی باري سهرشانی سهخت کردووين ليمن دوربخاته وه و شارمان بون فراوان بکات و تيايدا پووبارو کانياوی وه که نه وانه ی شامو عيراق به تقينييت و چي باوبا پيرانمان مردوون زيندوويان بکاته وه و له وانه ی بومان زيندوده کاته وه قوصه ی کوپي کيلا ببيت چونکه پيريکي راستگو بو، تا پرسياريان لي بکه ين له سهر قسه که ی تو بزاني راسته يان باتله؟ نه گهر نه وه ت کرد نه و انيش به راستيان زانيت ئيمه ش بروات پي ده که ين و دان ده نيڼ به پله و پايه تدا لای خوا و ده ليڼ خوا تو ناردوه وه وه که خوت ده لييت: پيغه مبه ريش (ﷺ) پي فهرموون (ما بهذا بعثت، انما جئتکم من عند الله بما بعثني به، فقد بلغتکم ما ارسلت به اليکم، فان تقبلوه فهو حظکم في الدنيا والاخرة وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحکم الله بيني وبينکم) واته(من بونئوه نه نيردراوم، به لکو لای خوا وه ئوه م بون هيټاون که پي نيردراوم، نه وهی پي نيردراوم بونتان پيم گهياندوون، نه گهر قبولي بکه ن به ختي چاکي دونيا و دواپوژتانه، نه گهر يش و هرينه گرن خوږاگري له سهره فه رمانی خوا تا خوا حوکمی نيوان من و ئي وه ديدات). وتیان: نه گهر نه وه ناکه يت دهی شتيک بون خوت بکه و

داۋابكە فرىشتە يەكت بۆ بنىرىت تا پشتىگىرى قىسەكانت بىكات و لەسەر تو بىدارمان بىكاتە ۋە داۋاى لىبىكە باخ و بىستان و كان و كانزا و كۆشكى زىپرو زىوت بۆ بنىرى و بىباكت بىكات لە ۋەى ئىمە پىمان واىە تو بۆ ۋە ھەل دەدەيت، چونكە تو ۋەك ئىمە دەچىتە بازارو ھەلى بىزىۋى دەدەيت، ئەوانە داۋابكە تا ئىمە پەلە و پاىيەت لای خوا بزانىن ئەگەر راست دەكەيت پىغەمبەرىت، ئەۋىش پىي فەرموون (ما ان بفاعل، ما انا بالذي يسال ربه هذا، وما بعثت اليكم بهذا، ولكن الله بعثني بشيرا ونذيرا، فان تقبلو ما جئتكم به فهو حظكم في الدنيا والاخرة وان تردوه علي اصبر لامر الله حتى يحكم الله بيني و بينكم) و تىان دەى ئەگەر راست دەكەيت ۋەك خوت دەلىيت پەرۋەردگارت دەتوانىت ئاسمان دابارىنىت بە سەرماندا، بىروات پى ناكەين تا ئەۋە نەكەيت، پىغەمبەرىش (ﷺ) پىي فەرموون (ذالك الى الله ان شاء فعل بكم ذالك) واتە (ئەۋە بۆ خوا خويەتى ئەگەر وىستى واتان پى دەكات)، و تىان موخەمد مەگەر پەرۋەردگارت نازانىت ئىمە لەگەل تودا دادەنىشىن و ئەم پىرسىارانەت لى دەكەين و ئەم داۋاكارىانەمان لىت ھەيە؟ دەى با بىت بولات و فىرت بىكات چوون بمانگىرىتە ۋە پىت بلىت ئەگەر ئەۋە پىي ھاتوويت لىمان ۋەرنەگرتىت چى دەكات، ئىمە بىستوموانە ئەم قىسانە لە لايەن كەسىكە ۋە پىت دەوترىت لە يەمامە كەناۋى پەحمانە، سوپىند بە خوا ئىمە ھەرگىز بىروا بە پەحمان ناهىين، بىمانبورو موخەمد بە خوا ۋابكەيت ۋازت لىناھىين تا لەناوت دەبەين يان لەناومان دەبەيت، يەكىكىان وتى: ئىمە فرىشتەكان دەپەرستىن كە كچانى خوان، يەكىكىان وتى: ھىچ كات بىروات پى ناكەين تا خوا فرىشتەت بۆ نەنرىت لەبەر چاۋماندا، كاتىك ئەمەيان وت پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا، عەبدوللاى كوپى ئەبوئومەييەى كوپى موغەيرەى كوپى عومەرى كوپى مەخزوم كە پوورزاي بوو - كوپى عاتىكەى كچى عەبدولموتەلىب - لەگەلىدا ھەستا و تى: موخەمد: وا ھۆزەكەت ئەۋەيان بۆ خىستىتەپرو توپىش رازى نەبوويت، پاشان داۋايان لىكرىت شتىان بۆ دابەزىنىت تا پەلە و پاىيەت لای خوا بزانن نەتكرد، پاشان داۋايان كرد سزايەك بىت تا

بیاترسیئیت، سویند به خوا هیچ کات بپوات پی ناکهم تا له ئاسمانه وه په یژه دابه زیت و پلیکان به پلیکان به بهر چاومه وه سهرکه ویت و برویت و به وهره قهیه کی بئاو کراوه و به هاودومی چوار فریشته وه که شایهت بدن نه وهی تو ده یلیت راسته دابه زیوه ته خواره وه، کوره به خوا نه گهر نه وهش بکهیت بپروانا کهم باوه پرت پی بینم، پاشان لای پیغه مبه (علیه السلام) چوو و پیغه مبه ریش (علیه السلام) به دلگرانی و په ژاره وه گه رایه وه بو ماله وه، کاتیک هیوای نه وکاتی نه ما که سهره تا بانگیان کرد، چونکه وای زانی باوه پردینن، که چی سهیری کرد زور دووری لی ده گهن، زیادی کوپی عه بدولای به کائی له ئین ئیسحاقه وه له هندی له زانایانه وه له سه عیدی کوپی جوبه یرو عیکره مه وه له ئین عه بباسه وه (علیه السلام) به وجوره گپراویه تیه وه.^۱

نه بونه عیم له مه حمودی کوپی لوبه یدی برای به نی عه بدولنه شهه له وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک نه بوحه یسه م نه نه سی کوپی رافیع هات بو مه کهه - دهسته یه کی ناو به نی عه بدولنه شهه لیشی له گه لدا بو، له وانه ئیاسی کوپی موعاز (علیه السلام) که هاتبون تا له گه ل قوره یش له سهر خه زره ج هاویه پمانی به ستن - پیغه مبه (علیه السلام) بیستی هاتون چوو بولایان و له لایان دانیشته و فهرمووی (هل لکم الی خیر مما جنتم له؟) واته (چاکه و خیریکتان ده ویت باشتربیت له وهی بوئی هاتون؟) و تیات کامه یه؟ فهرمووی (انا رسول الله بعثني الله الی العباد ادعوهم الی الله ان یعبدو الله ولا یشرکوا به شیئا و نزل علی کتاب) واته (من پیغه مبه ری خوام، خوا ناردوومی بو به نده کان تا بانگیان بکه م بولای خوا تا خوا بپه رستن و هیچ هاوه لیکی بو دانه نین، کتییکی بو دابه زاندووم) پاشان باسی ئیسلامی بو کردن و قورئانی به سه ریاندا خویند، ئیساسی کوپی موعاز - تازه پیده گه یشته - وتی سویند به خوا هوزه که م نه مه له وه چاکتره که بوئی هاتون، نه بولحه سه میش چنگی

۱ - ضعیف

۲ - له ته فسیری ئین که سیر (ج ۲ ص ۶۲) و البداية والنهاية (ج ۳ ص ۵۰) یشدا واهاتوه.

چه وو زیخی هه لگرت و دای به نیوچاوانی نیاسی کوپی موعازداو وتی: وازمان لی
 بییه سویند به ته مه نم بو شتی تر هاتووین نیاسیش بیدهنگ بوو، پیغه مبه ریش
 (ﷺ) هه ستاو ئه وانیش چوونه وه بو مه دینه، شه پی (بعث) له نیوان ئه وس و
 خه زه جدا پروویدا، هینده ی نه برد نیاسی کوپی موعاز له ناوچوو، موچه مه دی
 کوپی له بید ده لیت: یه کیك له وانه ی له سه ره مه رگیدا لای بوو پی و تم گوئیان لی
 بوو به رده وام (لا اله الا الله واله اکبر وسبحان الله) ی دهوت تا مرد، بو یه گومانیان
 نه بوو به موسولمانی مرد، ئه و که سه کاتیك له کوچه دا گوئی له پیغه مبه ر (ﷺ) گرت
 ههستی به نیسلام کرد.^۱

د د د د د د د د د د

^۱ - صحیح.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷ ص ۱۱) دا واهاتوه، ئه حمه دو ته به رانیس هیناویانه، که سه کانی
 سه نه ده که جی متمانه ن، هه یسه میش (ج ۶ ص ۳۶) ده لیت نیین نیسحاقیش له المغزی دا
 داویه تیه وه پال مه حمودی کوپی وه لید، کو مه لیک له نیین نیسحاق وه هیناویانه، ئه مه ش وه که له
 الاصابة (ج ۱ ص ۹۱) دا واهاتوه له فه رموده سه حیحه کانیه تی.

(پیغمبر ﷺ) له کوره کاندای بانگه واز دهکات

ئین سهد له ئین عه بیاسه وه (ﷺ) هیئایه تی ده لیت: کاتیک خوی گه وه
 ئه م ئایه ته ی دابه زاند (وانذر عشیرتک الاقرین) پیغمبر (ﷺ) چویه دهر وه تا
 چویه سه ره مه وه و دواتر فهرمووی (یا ال فهر) به وه خه لکی قوره یش هاتن بولای،
 ئه بوله هه بی کوپی عه بدولموته لیب وتی وا هه موویان لات کو بوونه ته وه بلی بزاین
 چی ده لیت، فهرمووی (یا ال غالب) به نو مو حاریب و نورحاسی دوو کوپی فیه ر
 گه پانه وه، فهرمووی (یا ال لوی بن غالب) به نو ته میمی ئه درمی کوپی غالب
 گه پانه وه، فهرمووی (یا ال کعب بن مرة) به نو مه خزومی کوپی یه قفه و موپه و
 به نو ته میمی کوپی موپه گه پانه وه، فهرمووی (یا ال قصی) به نو زوهری کوپی
 کیلاب گه پانه وه، فهرمووی (یا ال عبد مناف) به نو عه بدوداری کوپی قوصه ی و به نو
 ئه سه دی کوپی عه بدولعزای کوپی قوصه ی و به نو عه بدی کوپی قوصه ی گه پانه وه،
 ئه بوله هه ب وتی: وابه نو عه بدمه نافیش هاتن ده ی بلی، پیغمبر (ﷺ) فهرمووی
 (ان الله امرني ان انذر عشیرتي الاقرین و انتم الاقرین من قریش، و انی لا املك لكم
 من الله حظا ولا من الاخرة نصيبا الا ان تقولوا لا اله الا الله، فاشهد بها لكم عند
 ربکم وتدين لكم العرب وتذل لكم العجم) واته (خوی گه وه ره فرمانی پیگردووم تا
 نزیکه کانم بیداربکه مه وه و له ناگری دوزه خ بیاترسیتم، ئیوه ش نزیکانی قوره یش،
 من لای خوا هیچ پشک و له دواپوژیشدا هیچ به ش و پشکیکم نیه بو تان مه گه ر بلی
 لا اله الا الله تا لای په ره ر دگارتان شایه تیتان بو بده م و عه رب ملکه چتان بیت و
 عه جه میش بکه ویته ژیر ده ستان) ئه بوله هه ب وتی: ده ستت بشکی بو ئه مه بانگت
 کردین، خوی گه وره ش ئه م ئایه ته ی دابه زاند (تبت یدا ابی لهب) ده لیت:
 ئه بوله هه ب دواپاندت و زیانمه ند بوویت.^۱

^۱ - له کنزالعمال (ج ۱ ص ۲۷۷) دا واهاتوه.

ئەحمەدیش لە ئیبن عەبباسەوه (ﷺ) هیناویەتی کاتیکی خوای گەورە ئەم
 ئایەتەیی دابەزاند (وانذر عشیرتک الاقریبین) پیغەمبەر (ﷺ) هاتە سەر سەفا و
 سەرکەوت و هاواری کرد (یا صباحا) ^۱، خەلکیش لە دەوری کوپوونەوه، هەبوو
 خوئی دەهات و هەبوو نێردراوی خوئی دەنارد، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (یا بنی
 عبدالمطلب یا بنی فھر یا بنی کعب ارایتم لو ان خیلا بسفح هذا الجبل ترید ان تغیر
 علیکم صدقتمونی؟) واتە (بەنی عەبدولموتەلیب، بەنی فیھر، بەنی کەعب دەلێن چی
 ئەگەر بلیم کاروانی لەلاپالی ئەو شاخەوه دەیهوێت شالآوتان بینیتە سەر بېروام پی
 دەکەن؟) وتیان: بەلێ، وتی (فانی نذیر لکم بین یدی عذاب شدید) (من
 بیدارکەرەوهی ئێوم تا لە سزای سەخت بقاترسیئم) ئەبو لەهەب وتی: هەموو پوژ
 دەستت بشکیت بو ئەمە بانگت کردین؟ خوای گەورەش ئەم ئایەتەیی دابەزاند (تبت
 یدا ابي لهب وتب) ^۲.

^۱ - ئەمە وشەیی هاوار کردنە، زیاتر بو هاواری فریادگوزاری کاتی شالآو بردنە، بەلام لیڤەدا بو
 کوکردنەوهی ئەو خەلکە بەکارهاتوو.

^۲ - صحیح.

^۳ - بوخاری و موسلیم وەک ئەمە هیناویانە لە البدیة والنهاية ج ۳ ص ۳۸ یشدا هاتوو.

(پیغه مبهەر (ﷺ) له وهرزی چه چو له سهردانی هوزه گانی عه ره بدا بانگهواز دهکات)

ئەبونه عیم له (دلائل النبوة ص ۱۰۱) دا له عهبدوللای کورپی که عی کورپی مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) سی سالی پیغه مبهرایه تی به شاراو هی و نهینی برده سهر، پاشان له سالی چواره مدا ناشکرای کردو ده سال بانگهوازی کردو له وهرزی چه جدا ده که و ته شوین حاجیان له نشینگه یانی عه کاظو میجه ننه و زیلمه جازو بانگی ده کردن و داوای ده کرد پشته بگرن تا په یامی خوای گه وره بگه یه نیئت و به ههشت به شیان بیت، داوای له یه که به یه کی هوزه کان ده کرد که سی نه دی سهری بخت تا گه یشته به نی عامری کورپی صه عه صه عه، هینده ی له وان ئازاری بینی لای هیچ کامیان نه یینی به جوړی کاتیک به جی هیشن له پشته وه به ردیان تیده گرت، تا ئه وه ی چوو بولای به نی موحاریبی کورپی خه صفه و سهیری کرد پیریکی سه د و بست ساله یان تیدایه، پیغه مبهەر (ﷺ) دواندی و بانگی کرد بو ئیسلام و داوای کرد پشته گیری بکات تا په یامی خوا بگه یه نیئت، ئه ویش وتی: کابرا! هوزه که ت چاکتر ده تناسن ده ی برۆ له ئیمه بیباک به، ئه بوله هب وه ستابوو گوئی له قسه گانی موحاریبی ده گرت، پاشان ئه بوله هب له سه ر موحاریبی وه ستاو وتی: ئه گه ر خه لکی وهرزی چه چ هه موویان وه ک تو بن ئه م ئایینه ی ئه م درۆنه منالکاره نامینی، موحاریبی وتی: سویند به خوا تو باشتر برازاو که سی خو ت ده ناسیت، پاشان وتی: ئه بو عوتبه پی ده چیت فیی له گه لدا بیت، من که سی کم له گه لدا یه به ره و چاره سهری ده بات، ئه بوله هه بیش هیچی نه کردو نه چوو، به لام ئه گه ر بیبینیا یه پیغه مبهەر (ﷺ) لای کو مه لیکی عه ره به کان ده وه ستیت هاواری ده کرد ئه وه درۆنه ^۱ موحه مه دی کورپی عه بدوللای کورپی

۱ - ضعیف.

۲ - له سه نه ده کهیدا واقیدی هیه. ئەبونه عیم له الدلائل ص ۱۰۳ دا له ریگهی واقیدی وه هیناویه تی،

که سیری کورې صهلت له ئین رومان و عہدوللای کورې ئه بوبه کرو که سانی دیکه وه (ﷺ) هیناویه تی وتوویانه: پیغه مبر (ﷺ) هات بولای کیفده له عکاظ هیچ کام له شوننه کانی عه رب هیندهی نه وان نه رم و نیان نه بوون، کاتیک نه رمی و پرو خوشی نه وانی بینی دهیدواندن و فهرمووی (ادعوکم الی الله وحده لا شریک له وان تمنعونی مما تصنعون منه انفسکم، فان اظهر فانتم بالخیر) واته (بانگتان دهکم بولای خوی تاکی بی هاوتا، ههروه ها خوتان له چی ده پاریزن منیش وا پپاریزن، نه گهر سه رکه وتم ئیوه سه ربه ست و ده ستره ون).

هه موو وتیان: قسه یه کی زور جوانه، به لام ئیمه خواوه نده کانی با واپیرانمان ده پهره ستین، بچوکه که یان وتی: هوژه که م گوی بگرن، بچن به دهم ئهم کابراوه پیش نه وهی که س پیشتان که ویت، چونکه سویند به خوا نه هلی کیتاب ده لین پیغه مبری ئیمه له حه رهمه وه دیت و کاتی هاتوه، له ناویاندا که سیك وتی: ده ست به منه وه بگرن، خیله که ی دریان کردوه و ئیوه په نای ددهن شه ری عه رب تووشی خوتان ده که ن، هه رگیز شتی وانیه، نا، نابیت پیغه مبریش (ﷺ) به دلگرانی به جیی هیشتن، نه وانیش چوونه وه بولای هوژه که یان و پییان وتن، یه کی که له جووله که کان وتی: سویند به خوا هه له تان کرد، نه گهر ده س پی شخه ریتان بکر دایه بولای ده بوونه گه وره ی عه رب، سیفه تی نه و که سه له کتیبی ئیمه دا هاتوه، نه وانه ی بینبوویان وه سفیان کرد هه مووی نه و وه سفانه بوون که نه و ده یوتن، پاشان وتی: ده بینن له مه که که در ده که ویت و شوینی کوچی یه سرب ده بیت، هه مووان کو بوونه وه تا بو وهرزی دواتر ببیننه وه، به لام گه وره که یان نه یه یشت نه و ساله حه ج بکه ن، بویه هیچ کامیان پیی نه گه یشتنه وه، جووله که که ش مرد، له بیسترا بوو سه رهمه رگیدا پروایشی به موحه ممه د (ﷺ) هه بوو و باوهری پیی هینا بوو.^۱

ئەبونا عیم لە دلائل النبوة ص ۱۰۰ دا لە عەبدولپەرەحمانی عامری لە گەرەکانی
 ھۆزەکیەو ھیناویەتی وتیان: ئیئە لە بازاری عەکاژ بووین کە پیغەمبەر (ﷺ)
 ھات بۆلامان و فەرمووی (من القوم؟) واتە (لە چ ھۆزیکن؟) وتمان: لە بەنی عامری
 کوپی صەعصەعین، فەرمووی (من ای بنی عامر؟) واتە (لە کام بەنی عامر؟) وتمان:
 لە بەنوکەعەبی کوپی رەبیعە، وتی (کیف المنعة فیکم؟) واتە (پاراستن لاتان چۆنە؟)
 وتمان: لەسەر باری جارنامان، ئەویش پێی فەرمووین (انی رسول الله، فان اتیتم
 تمنعونی حتی ابلغ رسالۃ ربی ولم اکره احدا منکم علی شیئ) واتە (من پیغەمبەری
 خوام ئەگەر بێم بۆلاتان تا بمپاریژن تا پەیامی پەروردگارم دەگەییەنم و کەستان
 هیچ بێزار نەکەم چی دەلێن؟) وتیان: تۆ لە کامانە ی قورەیشیت؟ فەرمووی لە بەنی
 عەبدولموتەلیب، وتیان: ئەی عەبدولمەناف بۆچی پەنات نادەن؟ فەرمووی (ئەوان
 یەکەم کەسانیک بوون بەدرویان زانیم و دەریانکردم، وتیان، بەلام ئیئە دەرت
 ناکەین و بپرواشت پێ ناھێنین، پشتگیری دەکەین تا پەیامی پەروردگار
 دەگەییەنیت، ئەویش لەگەڵیان چوو و ئەوانیش ئیشی بازاریان ھەبوو، کە بەحرە
 کوپی قەیس قوشەیری ھات بۆلایان و وتی: ئەو کێیە لاتان؟ رقی لێی بوو، وتیان:
 موخەمەدی کوپی عەبدوللای قورەیشی، وتی ئیئە لە کوئی و ئەو لە کوئی؟ وتیان:
 بانگەشە ی ئەو دەکات پیغەمبەری خوا، داوامان لێدەکات بپاریژن تا پەیامی
 پەروردگاری بگەییەنیت، وتی: ئەی چیتان خستۆتە بەردەست؟ وتیان: وتمان بە
 بەخیرھاتن و کرلوھیی دەرفەتەو وەرە بۆ ولاتمان چۆن خۆمان دەپاریژن، بەجرە
 وتی: بپرواناکەم هیچ کەسی ئەم بازارە وەک ئیئە بە زیادمەندی بگەرێتەو،
 سەرھتای پکەبەری و پەرخنەگیری عەرەبتان دەست پێکرد، ھۆزەکی خۆی باشتەر
 دەیناسن ئەگەر خیریان لێ بەدی بکرایە ئەوا خەلکی پێی دلخۆش دەبوون. پەنای
 کەسیک دەدەن و لەگەڵی دەوستان کە ھۆزەکی دەیان کرد و بە درویان زانیو و
 ئیئەش پەنای دەدەن و سەری دەخەن، بە راستی خراپتان کرد، پاشان سەیری
 پیغەمبەر (ﷺ) ی کردو و وتی: ھەستە و پەییوەستی ھۆزەکەت بە، سویند بەخوا

ئەگەر لای ھۆزەکەم نەبوویتایە ئەمدا لە ملت، پیڤەمبەریش (ﷺ) ھەستا و سواری و شترەکی بوو بەجرەیی پیس دای لە لاتەنیشتی و شترەکە و ئەویش پشیو کەوت و پیڤەمبەری (ﷺ) خستە خوارەو، لە ناو بەنی عامردا لەو پوژەدا ضوباعەیی کچی عامری کوپی قورگ ھەبوو - یەکیک بوو لە و پوژانەیی لە مەککە لەلای پیڤەمبەر (ﷺ) موسوڵمان ببوون - بە سەردان ھاتبوو بۆلای ئاموژاکانی، وتی: ئەی ئال عامر ئاوا دەکەن لە پیڤەمبەر (ﷺ) کاتیک لە ناو تاندا یە کەستان ناتوانیت بیپاریژیت؟ سێ کەس لە ئاموژاکانی ھەستان بۆ بەجرەو سیانیشیان چوونە یارمەتی بەجرە، ھەركامیان یەکیک لەوانی گرت و دای بەسەر زەویدا و دوا یی لەسەر سنگی دانیش، دوا یی بە بۆکزی دایان لە دەم و چاویان پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی (اللهم بارک علی هؤلاء والعن هؤلاء) واتە (خوایە بەرەکەت دابارینە بەسەر ئەو سیانەدا و نەفرین دابارینە بەسەر ئەوانی دیکەشدا) ئەو سیانەیی پیڤەمبەریان (ﷺ) سەرخست موسوڵمان بوون و شەھیدبوون ئەوانیش بەر نەفرین کەوتن و قوڕ بەسەر بوون ناوی ئەو سێ کەسەیی پالیشتی بەجرە بوون فراس و حەزمی دوو کوپی عەبدوللّاو موعاویەیی کوپی عوبادە بوون، ئەو سیانەش پیڤەمبەریان (ﷺ) سەرخست، غیتریف و غەتفانی دوو کوپی سەھل و عورووی کوپی عەبدوللّا بوون.^۱

ئێین ئیسحاق لە زوھریەو ھیناویەتی پیڤەمبەر (ﷺ) ھات بۆلای بەنی عامری کوپی صەصەعە و بانگی کردن بۆلای خواو پێشنیاری ئەوێ بۆ کردن بیپاریژن، یەکیکیان - کە پێی دەوتریت بوحەیرەیی کوپی فراس - پێی وت سۆیند بەخوا من ئەگەر ئەم گەنجەیی قورەیشم ھەبیت سەری عەرەبی پی دەخۆم (ھەموویان دەخەمە

^۱ - ضعیف.

^۲ - زانی فەرمودەناس سەعیدی کوپی یەحیای کوپی ئومەوی لە (المغازی) لە باوکیەو ھیناویەتی، لە البداية والنهاية (ج ۲ ص ۱۴۱) یشدا ھاتوو.

ژیر دهستی، پاشان پیی وت: باشه نه گهر له سهر کاره کهت له پشتت بووین پاشان خوی گه وره سهری خستیت به سهر نه یارانتدا، ئایا دوی تو کارو بارو دهستلآت بو ئیمه ده بیئت؟ فهرمووی (الامر لله یضعه حیث یشاء) (ئهم کاره هی خوییه و دهیداته دهست ههر کهس خوی بیه ویئت) نه ویش پیی وت: خو مان بدهینه بهر رمی عهر ب بو تو، که خوا سهری خستیت دهستلآت بو که سی تر بیئت، هیچ پیویستمان به و کارهت نیه، بویه رازی نه بوون، که خه لکی گه رانه وه به نی عامر گه رانه وه بولای گه وره یه کی به ته مه نیان که له بهر پیری نه یتوانیبوو له گه لیان بجیئت، کاتیک گه رانه وه بولای بویان باسکرد چی بووه، کاتیک نه و ساله هاتن بولای پرسیری لی کردن چی بووه، وتیان یه کی که له بهنی عه بدولموته لیب له قوره یشیه کان هات و بانگه شه ی پیغه مبه ری ده کرد و بانگی ده کردین بو نه وه ی پالپشتی بین و له گه لی بین و بیهینین بو ولآت خومان، پیاره پیره کهش دهستی خسته سهر دهستی و وتی: قوربه سهرتان؟ سویند به وه ی گیانی فلانی به دهسته نه مه ته نها قسه ی که سیکی ئیسماعیلیه و حه قه، نه ی رای ئیوه چون وابوو؟ (بو رازی نه بوون؟)^۱

ئیین ئیسه اقیش له زهریه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) هات بولای کینده و گه وره یه کیان هه بوو پیی ده و ترا مه لیحن پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کردن بولای خوا و پیشنیاری بو کردن تا بیپاریزن، به لام نه وان رازی نه بوون.

له موحه مه دی کوپی عه بدولپرهمانی حوصهینه وه ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) هات بولای کوپو کو مه لی به نو که لب هات بولای به شیکیان که پییان ده و ترا به نو عه بدوللا، بانگی کردن بو ئیسلام و پیشنیاری پاراستنی خوی بو کردن تا

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البدایة ج ۳ ص ۱۳۹ دا راهاتووه ن نه بونه عیم (ص ۱۰۰) له ئیین ئیسه اقیش له زهریه وه هی ناویه تی (له ویوه که ده لیت کاتی خه لک چوونه وه به نی عامر گه رانه وه بولای گه وره یه کیان) تاکو تایی دینیت.

ئەۋەى فەرمۇى (يا بنى عبد الله ! ان الله قد احسن اسم ابىكم) واتە (بەنۇ عەبدوللا
خوۋى گەۋرە ناۋىكى جوانى داۋە بە باۋىكتان) كەچى پارى نەبۇر.

لە عەبدوللاى كوپى كەبى كوپى مالىكەۋە (ﷺ) پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە كۆر و
كۆمەلى بەنۇ حەنىفە و بانكى كىردن بۆلەى خوا و پىشنىارى بۆ كىردن تا بىپارىزن،
ھىچ كەس لە عەرەبەكان ھىندەى ئەۋان ناشىرىن ۋەلامىان نەدايەۋە.^۲

ئەبۇ نەعەم لە عەباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) پىى
فەرمۇن لای تۆۋ براكەشت پاراستن و پەنايەك بۆ خۆم بەدى كەم، دەى سبەىنى
لەگەلم دىت بۆ بازار تا بچىنە لای ھۆزەكان كە كۆبۇنەۋەى عەرەبەكانە. منىش
ۋەتم: ئەمە كىندەن ۋەمەش شۇىنىانە، چاكترىن كەسانى يەمەنن كە ھاتۇن بۆ
حەجى بەىت، ئەمەش بەكرى كۆزى ۋائىل ۋەمانەش بەنى عامرى كوپى
صەعصەعەن. خۆت يەكىكىان ھەلبىزىرە؟ پىغەمبەرىش (ﷺ) لە كىندەۋە دەستى
پىكرد، فەرمۇى (من اى كىندە) واتە (لە كامانى كىندە؟) ۋەتيان: لە بەنى عەمرى
كوپى موعاۋىەىن، فەرمۇى (فهل لكم الى خير) واتە (خىر و چاكەيەكتان دەۋىت
پوۋتان تى بكات؟) ۋەتيان: چىە؟ فەرمۇى (تشهدون ان لا اله الا الله و تقيمون
الصلاة و تؤمنون بما جاء من عند الله).

عەبدوللاى كوپى ئەجلەح دەلىت: باۋىك لە شىخەكانى ھۆزەكەيە ۋەبۆى
گىرامەۋە كە كىندە ۋەتيان بە پىغەمبەر (ﷺ): ئەگەر سەر كەۋتەت دواى خۆت
دەسەلات دەدەىت بە ئىمە؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇى (إن الملك لله يجعله حيث
يشاء) واتە (دەسەلات ھى خوايە ۋە بە كىى بۆىت دەىداتى) ئەۋانىش ۋەتيان: ھىچ
پىۋىستىيەكمان بەۋە نىە بۆت ھىناۋىن، كەلبى دەلىت: دىت ۋامان لى دەكەىت بە
پوۋى خواكانماندا بوەستىن ۋەركابەرى عەرەب بكەىن، بپوۋە ناۋ ھۆزەكەى خۆت،

^۱ - ضعيف.

^۲ - له البدایہ ج ۳ ص ۱۳۹ دا ۋاھاتوۋە.

ئیمه که هیچ پیوستیه کمان پیئت نیه، نهویش له لایان چوو و هاته لای به کری کوپی وائیل و فهرمووی (ممن القوم؟) وتیان له به کری کوپی وائیلن، فهرمووی (من ای بکر وائیل؟) واته (له کامیان) وتیان (له بهنی قه یسی کوپی نه علیه، فهرمووی (کیف العدد؟) واته (ژماره تان چهنده؟) وتیان زور زورین، فهرمووی (کیف المنعة؟) واته (پهنادان و پاراستن لای ئیوه چونه؟) وتیان: پهنای کهس نادهین، دراوسی فارسی و نه پهنایان ددهین و نه له دژیان دهبین، فهرمووی (فتجعلون الله علیکم ان هو ابقاکم حتی تنزلو منازلهم و تستنکحوا نسائهم و تستعبدوا ابنائهم ان تسبحوا لله ثلاثا و ثلاثین و تحمدوه ثلاثا و ثلاثین و تکبروه اربعا و ثلاثین) وتیان: تو کیئت؟ فهرمووی من پیغه مبهری خوام، پاشان چوو، کاتی که پووی لی وهرچه رخاندن تا بجیئت که لبی وتی: نه بوله هه بی مامی به دواوه بوو به خه لکی دهوت: قسه که ی وهرمه گرن، پاشان نه بوله هه ب تیپه ری و خه لکه که وتیان: نه م پیاوه دهناسی؟ نه بوله هه ب وتی، به لی نه وه له وه چهی ئیمه یه پرسیار له چی دهکن له باره یه وه؟ نه وانیش پییان وت که بوچی بانگی کردوون و وتیان ده لیئت: پیغه مبهری خوام، نه بوله هه ب وتی: نا قسه ی لی مه گرن نه و شیته و به ده ست ناسا غی سه ری ه وه ورینه ده کات، بهنی قه یس وتیان: کاتی که فتوحاتی فارس مان بیینی نه و مان بیینی که پیغه مبهر (علیه السلام) پیی فهرمووین.

ئیین ئیسحاق له ره بیعی کوپی عه باده وه (علیه السلام) هیئاویه تی ده لیئت: من گه نجیک بووم له گه ل باوکم له مینا بووین، پیغه مبهر (علیه السلام) یش ده چوو بو لای هوژه کانی عه ره ب و ده یفه رموو (یا بنی فلان انی رسول الله الیکم امرکم ان تعبدوا الله ولا تشرکوا به شیئا و ان تخلعوا ما تعبدون من دونه من هذه الانداد، وان تؤمنوا بی، و تصدقوا بی، و تمنعونی حین این عن الله ما بعثنی به) واته (نه ی بهنی فلان من پیغه مبهری خوام، نار دوومی بو ئیوه تا فهرمانتان پی بکه م خوا بپه رستن و هاوه لی

بو دانه نین و واز له پهره سستی جگه له خوا بهینن و هاوہ لی بو دانه نینن و باوہ پرم پی بهینن و پالپشتم بن تا نهوی خوا پیی ناردووم بیخه مه پرو، پیاویکی چاو خیلی پاک و خاوین که دوو پرچی هه بوو کلاویکی عهده نی له سه ر نابوو به دوايه وه بوو. که پیغه مبه ر (علیه السلام) له قسه که ی ده بوویه و نهو پیاوه دهیوت: به نی فلان نه مه بانگتان دهکات بو نهوی واز له لات و عوززا بهینن و دهست بهرداری هاوپه یمانه جنوکه کانتان بن له به نی مالیکی کوپی نه قیه ش و چهند نه زانی و گومراییه کی وای بو ریز دهکردن و دهیوت به گوپی مه که ن و گوپی لی مه گرن، منیش وتم بابه گیان نه م کابرا کییه و شوینی که وتوو و بهرپه رچی قسه کانی ده داته وه؟ وتی نهوی عهده و لعززی کوپی عهده و لموته لیبه (نه بو له هه ب) ی مامیه تی^۱.

ته به رانی له مودریکه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل باو کم حه جم کرد، کاتی که له مینادا دابه زین له ناو کو مه لیکدا بووین، به باو کم وت نه مانه کی ن؟ وتی نه وه صابیئه، پیغه مبه ریش (علیه السلام) ده یفه رموو (یا ایها الناس قولوا لا اله الا الله تفلحوا) واته (خه لکینه بلین لا اله الا الله سه رده که ون)^۲.

بوخاری له (التاریخ) و نه بو زه رعه و به غه وی و ئین نه بی عاصم و ته به رانی له حارسی کوپی غمیدی وه (علیه السلام) هیناویانه ده لیت: له مینا له گه ل باو کم بووین به باو کم وت نه مانه کی ن؟ وتی نه وانه له دهوری صابیئه کو بوونه ته وه، منیش چوومه

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البدایه و النهایه ج ۳ ص ۱۳۸ دا واهاتوو. ههروه ها له عهده و لالی کوپی نه حمه دو ته به رانی له په بیعه وه به و واتایه هیناویانه، هه یسه می (ج ۶ ص ۳۶) ده لیت له سه نه ده که دا حوسه یینی کوپی عهده و لالی کوپی عهده ییدو لا هیه که لاوازه و ئین موعینیش له گیرانه وه که ییدا به جیتمانه ی داناوه، منیش ده لیم: له گیرانه وه که ی ئین ئیسحاقدا که سینک هیه که ناوی نه هاتوو.

^۳ - صحیح.

^۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۱ ده لیت: پیاوه کانی سه نه ده که ی جیتمانه ن.

پیشوه پیغه مبهەر (ﷺ) خه لکی بانگ ده کرد بو یه کتا په رستی و نه وانیش بهر په رچیان ده دایه وه.^۱

واقیدی له هه سانی کوپی سابیته وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: حه جم کرد ده بینم پیغه مبهەر (ﷺ) خه لک بانگ ده کات بو ئیسلام و هاوه له کانیشیزا ده دران، منیش لای عومهر وه وه ستام که سزای که نیزه کی به نی عه مری کوپی موئمهلای ده دا، پاشان چوو بولای زهنیرو وایشی به و کرد.^۲

ئه بونه عیم (ص ۹۶) له ئین عه بباس له عه لی کوپی ئه بوتالیبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک خوای گه وره فه رمانی کرد به پیغه مبه ره که ی (ﷺ) تا پیشنیاری پاراستنی بخاته به رده م هوژه عه ره به کان من و پیغه مبه ره (ﷺ) و ئه بوبه کر (ﷺ) چووین بو مینا تا چووینه کوپیک له کوپه کانی عه رب، ئه بوبه کر پیشکه وت و سه لامی کرد - هه موو کات ئه بوبه کر پیش ده که وت چونکه له ره چه له ک ناسیدا زیره ک بو- وتی له چه هوژیکن؟ وتیان: له ره بیعه، وتی: کامیان؟ ئینجا فه رمووده که ی به دوورو دریژی هیناوه و تیایدا ده لیت: پاشان گه شتینه کوپیک که سوکنایی و هیوری به سه ردا زالبوو و گه وره کانیان ریژو شان و شکویان هه بوو، ئه بو به کر پیش که وت و سه لامی کرد، پیی وتن له چه هوژیکن؟ وتیان ئیمه به نوشه یبانی کوپی سه عله به ین، نه ویش لایکرد به لای پیغه مبه ردا (ﷺ) و پیی وت: به دایک و باوکمه وه به قوریانت بم دواي ئه مانه له ناویاندا عیزه تمه ند نیه، له نیوانیاندا مه فروقی کوپی هانیئی کوپی قوبه سه و موسه ننای کوپی حارسه و نوعمانی کوپی شوهریک بوون، مه فروق له هه موویان زیاتر له ئه بوبه کر نزیکتر بوو، مه فروق به

۱ - صحیح.

۲ - له الاصابه (ج ۱ ص ۲۷۵) دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له الاصابه (ج ۴ ص ۳۱۲) دا واهاتوه.

قسه زانی و زمانپاراوی به سهریاندا زالّ بوو، دووپرچی هه بوون دریژ ببونه وه به سهر سنگیدا، نه بوبه کر پیی وت: ژماره تان چه نده؟ پیی وت: زیاتر له هزار که سین و که مینه یه کیش هه رگیز به سهر هه زاردا زالّ نابن، نه بوبه کر وتی پاراستن و په نادان لای ئیوه چونه؟ وتی هه ولمان له سهره و هه هوزیکیش گه وره یه کی هه یه، نه بوبه کر وتی: نهی شه پی نیوان ئیوه و دوژمنه کانتان چونه؟ مه فروق وتی: کاتیك شه پر ده که یه له وپه پی توند په ویداین، کاتیكیش توو په ده یه له وپه پی توندی به ریه که که وتنداین، ئیمه نه سپه کانمان له مندا له کان لا گرنگتره، چه کمان له و شتری شیردار لا گرنگتره، سهر که وتنیش لای خواجه، جاریك سهرمان ده خات و جاریكیش به سهرماندا سهر ده که ون، وادیاره تو له قوره ییشیت؟ نه بوبه کر وتی نه گهر بیستووتانه پیغه مبهه (ﷺ) له ناو قوره ییشدا ده که وتوو ئا نه وه تا، مه فروق وتی: پیمان گه یشتوو شتی وا ده لیت، پاشان لای کرده وه به لای پیغه مبهه (ﷺ) و وتی: بانگه واز بوچی ده که یه برای قوره ییش (که سیکی ناو قوره ییش)؟ پیغه مبهه ییش (ﷺ) دانیشیت و نه بوبه کریش به کراسه که ی سیبهری بو ده کرد، پیغه مبهه ییش (ﷺ) فه رموی (ادعوکم الی شهادة ان لا اله الا الله انی رسول الله وان تؤوونی وتنصرونی حتی اودی عن الله تعالی ما امرنی به، فان قریشا قد تظاهرت علی امر الله، وکذبت رسوله واستغنت بالباطل عن الحق، والله هو الغنی الحمید) واته (بانگتان ده که م بو نه وه ی شایه تی بدهن هیچ په رستراویک نیه چگه له خوا و منیش پیغه مبهه ی خوام، په نام بدهن و بمپاریزن و سهرم بخه تا نه وه ی خوا فه رمانی پی کردووم به جیی بگه یه نم، چونکه قوره ییش به رامبهه فه رمانی خوا وه ستان و پیغه مبهه که یان به درو زانی و به باتل خو یان له حق بیباک کرد، خوی گه وره ش ده و له مه ندو جی سوپاسه)، وتیان بانگه واز بو چیتر ده که یه؟ پیغه مبهه ییش (ﷺ) ئه م ئایه ته ی خو ینده وه (قل تعالو اتل ما حرم ربکم علیکم الاتشکرکوا به شیئا وبالوالدین احسانا) تا گه یشته (فتقرق بکم عن سبیلہ ذلکم وصاکم به لعلکم تتقون) مه فروق وتی: بانگه واز بو چیتر ده که یه؟ سو یند به خوا نه مه قسه ی خه لکی سهر

زهوی نیه، ئەگەر قسهی سەر زهوی بوايه ده مانزانی، پێغه مبه ریش (ﷺ) ئەم
 ئایه تهی خوینده وه (ان الله یامرکم بالعدل و الاحسان) تاگه یشتیه (لعلکم تذکرون)
 مه فروق وتی: ئەهی قورده یشی سویند به خوا بانگه واز بو پرده وشتی بالآ و کاری چاک
 ده کهیت، هۆزیک به دروت ده زانن و له دژت هه لدهستن قورپان به سه ره، وهک ئەوهی
 حه ز بکات هانیئی کوپی قوبه یصه به شداری قسه کهی بکات، بویه وتی: ئەمه ش
 هانیئی کوپی قوبه یصه ی گه و ره و به پررسی نایمانه، هانیئی پێی وت: قسه کانم
 بیست و به راستیان ده زانم، من پیم وایه ئەگەر واز له ئایینمان به ینین و له سه ر
 کوپیک له گه لت دانیش تووین به بی ئەملاولا و بیر کردنه وه و پوانینه سه ره نجامی
 ئەوهی بانگمان ده کهیت، سه ره نجامی گو مپایی و ساده عه قلی و که مبینی تیایه،
 په له کردن شکستی له گه له، ئیمه خه لکی کمان به جیه یشتوو هه زنا کهین به بی ئەوان
 بریاریان له سه ر بدهین، به لām تو بگه پریره وه و ئیمه ش ده گه پێینه وه و چاره پرکه و
 ئیمه ش چاره پرێ ده کهین، وهک ئەوهی حه ز بکات موسه ننای کوپی حاره سه ش
 به شداری له قسه کهیدا بکات وتی ئەمه موسه ننای گه و ره و به پررسی شه پرمانه،
 موسه نناش وتی: قسه کهم بیست و پیم باش بو و سه رسامی وته کانت بووم،
 وه لām منیش وهک ئەوهی هانیئی کوپی قوبه یصه یه، ئیمه له نیوان دوو درز داین،
 له نیوان یه مامه و سه ماوه داین، پێغه مبه ریش (ﷺ) پێی فهرموو (و ما هذا
 الصیران؟) واته (ئهو درزانه چین؟) پێی وت: یه کیکیان به رزایی و وشکانی خاکی
 عه ره ب و ئەوی دیکه ش خاکی فارس و پووباره کانی کیسرا، له گه ل کیسرا
 به لینی کمان هه یه که لئی وهرگرتووین تا هیچ نه کهین و په نا بو هیچ شتیکی تازه
 نه بهین، کی ده لی ئەوهی تو بانگه وازی بو ده کهیت جیی بق و ناره زایی پاشاکان
 نه بیست، سه باره ت به ولاتی عه ره بیش تاوانی خاوه نه کهی جیی لیخو شبوونه و
 پوزشی قبول ده کریست، به لām لای فارس تاوان لیخو شبوونی نیه و پوزش
 وهرنا گیریت، ئەگەر ده ته ویت له لای عه ره به وه سه رت بخهین پارزین، پێغه مبه ریش
 (ﷺ) فهرمووی (ما اساتم الرد اذ افصحتم بالصدق انه لایقوم بدین الله الا من

حاطہ من جمیع جوانبہ) واتہ (وہ نامیکی خراپتان نہ دایہ وہ کہ بہ راستی قسہ تان کرد، نایینی خوا لہ ہہ مو لاوہ چوار دہ ور نہ دریت ناگیریتہ بہر) پاشان پیغہ مہر (ﷺ) ہستاو دہستی نہ بوبہ کری (ﷺ) گرت و چوون بو کوڑی نہوس و خہ زہج، ہہرکہ ہہستان یہ کسہر بہ یعہ تیاندہ بہ پیغہ مہر (ﷺ)، عہلی (ﷺ) وتی: زور راستگو و خور اگربوون (پہزای خوا لہ ہہ موویان)،^۱ لہ البدایہ والنہایہ ج ۳ ص ۱۴۲ دا دہ لیت: نہ بونہ عیم و حاکم و بہیہ قی گیراویانہ تہ وہ و دہ قہ کہ ہی نہ بونہ عیمہ، نینجا فہرمودہ کہ دینیت و تیایدا پاش (انہ لا یقوم بدین اللہ الا من حاطہ من جمیع جوانبہ) پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (ارایتم! ان لم تلبثوا الا یسیرا متی یمنعکم اللہ بلادہم و اموالہم و بفرشکم بناتہم اتسبحون اللہ و تقدسونہ) واتہ (نہی چی نہ بیت نہ گہر کہ میک خوتان رابگرن تاخوای گہ ورہ ولات و مالیان بداتہ نیوہ و کچانیان بداتہ نیوہ نایا ستایشی خوا دہ کھن و بہ پیروزی رادہ گرن؟) نوعمان پیی وت: خویہ گیان! نہری و ہلا، پیغہ مہریش (ﷺ) نہم نایہ تہی خویندہ وہ (انا ارسلناک شاہدا و مبشرا و نذیرا و داعیا الی اللہ باذنہ و سراجا منیرا) پاشان ہستاو دہستی نہ بوبہ کری گرت، عہلیش دہ لیت: پاشان پیغہ مہر (ﷺ) لایکر دہ وہ بہ لاماند او فہرموی (یا علی، ایۃ اخلاق للعرب کانت فی الجاہلیۃ - ما اشرفھا - بہا یتحاجزون فی الحیاۃ الدنیا) واتہ (نہی عہلی عہرب لہ نہ زانیدا چ ناکاریکیان ہہیہ - چہند شہرہ فمہ ندانہیہ - نہو ناکارہ دہ کھنہ بہ ربہ ست لہ ژیانی دونیادا) پاشان چوون بو کوڑی نہوس و خہ زہج، کہ ہہستاین چوون بہ یعہ تیاندہ بہ پیغہ مہر (ﷺ)، نہوانہ راستگو و خور اگربوون، پیغہ مہر (ﷺ) دلخوش بوو کہ نہ بوبہ کر (ﷺ) پہچہ لہ کی دہناسین، ہیندہی نہ خیاند تا پیغہ مہر (ﷺ) چو بولای هاوہ لانی و پیی فہرموون (احمدوا اللہ کثیرا فقد ظفرت الیوم ابناء ربیعۃ باہل فارس، قتلوا ملوکہم و استباحوا عسکرہم و بی نصروا) واتہ (زور سوپاسی خوا بکہن، نہ مرو

^۱ - لہ دلائل النبویہ ی نہ بونہ عیمدا و اہاتوہ.

کورانی په بیعه به سهر خه لکی فارسدا سهرکه وتن، پاشاکانیان کوشتن و سهربازگه یان په وا کردو به منه وه به ره و سهرکه وتن چون^۱.

ئهمه له ریگه یه کی دیکه وه هاتووه و تیایدا ده لیت: کاتیک له گهل فارسدا به یه ک گیشتن و له (قراقر) (شوینیکی نزیک فورات) به شهره اتن دروشمیان ناوی پیغه مبر (علیه السلام) بو، به وه به سهر فاسدا سهرکه وتن و دواتریش (فارس) هاتنه ناو ئیسلام، > ئین حه جهر له فته حولباری ج ۷ ص ۱۵۶ دا ده لیت: حاکم و نه بونه عیم و به یهقی له الدائل دا به سه نه دیکی حه سن له ئین عه باسه وه (علیه السلام) هیناویه تی که عه لی کوری نه بوتالیب پی و تم - ئینجا به شیکی ئهم فره مووده یه دینیت -.

نه بونه عیم له الدائل ص ۱۰۵ له ریگه ی واقیدی له ئیسحاقی کوری حه باب له یه حیای کوری یه علاوه هیناویه تی ده لیت پوژیکیان عه لی کوری نه بی تالیب (علیه السلام) باسی پشتیوانان و فهزل و گه وره یی و پیشینه یانی ده کرد و تی: هه رکه س پشتیوانانی خوش نه ویت و مافیان له بهرچا و نه گریت باوه ردار نه، سویند به خوا به شمشیره کانیان چاودی ری ئیسلامیان کردو زمان و ده وله مهندی خو یان به کار هینا، پیغه مبر (علیه السلام) له وهرزه کانددا ده چوو و بانگه وازی هوزه کانی ده کرد، که س نه ده چوو به دهمیه وه و لی قبول نه کرد، هوزه کان له مجنه و عوکارو مینا بوون، پیغه مبر (علیه السلام) ده چوو بولای هوزه کان و سال دوی سال ده چوو یه وه بولایان تا نه وه ی هوزی و اه بوو ده یوت: ئیتر لیمان بی هیوا نه بویت؟ چونکه پیغه مبر (علیه السلام) زور لی دووباره ده کردنه وه تا خوی گه وره خیری بو ئهم پشتیوانانه ویست، پیغه مبر (علیه السلام) پیشنیاری ئیسلامی بو کردن، نه وانیش خیرا هاتن به دهمیه وه و په نایان داو سهریان خست - خوی گه وره پاداشتی خیریان بداته وه -

۱ - حسن.

۲ - ئین که سیر له البداية والنهاية (ج ۳ ص ۱۴۵) دا ده لیت: فره مووده یه کی غه ربه، نووسیومانه له بهر نه وه ی به لگه ی پیغه مبرایه تی و ناکاری به رزو په وانیزی عه ره بی تیایه.

چووین بولایان و له گه لیان دانیشترین و له کوږو مالیان دابه زین و هه رکامیان ویستی زیاتر خزمه تمان بکات تا ئه وهی به شداریان کردین، پاشان وای لیها ت زیاتر له خو یان له مال و سامانیاندا مافیان دها به کوچه ران تا به وه خو یان پاک پاگرن، پاشان بو پیغه مبه ره که یان گیانی خو یان دانا.^۱

ئه بونه عیم له الدلائل (ص ۱۰۵) دا له ئوم سه عدی کچی سه عدی کوږی په بیعه وه (ﷺ) هیئا ویه تی ده لیت: پیغه مبه ره (ﷺ) هینده ی له مه کهکه مایه وه بانگه وازی هوژه کانی ده کرد بولای خوای گه وره، ئازار ده دراو قسه ی پی ده و ترا تا خوای گه وره پیزی کرده به شی ئه و ده سته ی پشتیوانان، پیغه مبه ره (ﷺ) له عه قبه ده سته یه کی ئه وانی بیینی که سه ری خو یان ده تاشی، وتم دایه گیان ئه وانه کی بوون؟ وتی: شه ش یان هه وت که سن بوون، سیانیان له به نی نه جار بوون، ئه سه عدی کوږی زوراره و دوو کوږه که ی عه فراو، ناوی ئه وانی دیکه ی پی نه وتم، وتی: پیغه مبه ره (ﷺ) دانیش ت و بانگی کردن بولای خوای گه وره و قورنانی به سه ردا خویندن و ئه وانی ش چوون به دهم بانگه وازی خواو پیغه مبه ره که یه وه و قبولیان کرد، ئه مه عه قبه ی یه که م بوو، دوایی عه قبه ی دووه می ش هات، وتم: دایکی سه عد: پیغه مبه ریش (ﷺ) چه نده له مه کهکه مایه وه، ئه ویش وتی: مه گه ر وته که ی ئه بو صر مه ی قه یسی کوږی ئه نه ست نه بیستووه؟ وتم: نازانم چی وتووه، ئه ویش ئه م شیعه ری خوینده وه

ثوی فی قریش بضعة عشرة حجة يذكر لولاقي صديقا مواتيا

ئینجا دیږه شیعه رکانی دیکه ی هیئا که دواتر له باسی سه رکوتن له فه رموده که ی ئیبن عه بباسدا (ﷺ) ده یه ئین.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

ئەبونه عیم له الدلائل (ص ۱۰۵) دا له عه قیلی کوپی ئەبوتالیبه وه (ﷺ) و زوهری (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک بیباوه پان فشاریان له سهر پیغه مبههر (ﷺ) توند کرده وه به عه بباسی مامی (ﷺ) فهرموو (یا عم ان الله عز وجل ناصر دینه بقوم یهون علیهم رغم قریش عزا فی ذات الله تعالی، فامض بی الی عکاظ فارنی منازل احياء العرب حتی ادعوم الی الله عز وجل وان یمنعونی و یؤوونی حتی ابغ عن الله عز وجل ما ارسلنی به) واته (مامه گیان خوا ی گه وره ئایینی خو ی به کو مه لیک سهرده خات که له تاو عزیزه تی لای خوا قوره یشیان لا که م و بچوکه، ده ی بمبه بو عوکاز و شوینی دانیشتنی عه ره به کانم پی بلی تا بانگیان بکه م بو لای خوا و په نام بده ن و بمپاریزن تا ئه وه ی خوا پی ناردووم بیگه یه نم) عه بباسیش وتی: برازا که م پرو بو عوکاز منیش له گه لت دیم تا شوینه کانیا نیت پی نیشان بده م، پیغه مبه ریش (ﷺ) سهره تا له سه قیفه وه دهستی پی کرد، پاشان له و سالد دا چوو بو لای هوزه کانی دی، بو سالی دواتر- کاتیک خوا فهرمانی کرد به ئاشکرا بانگه واز بکات- شهش که سی خه زره جی و ئهوسی بینی: ئه سه عدی کوپی زه راره، ئه بولله یسه می کوپی تیهان، عه بدوللای کوپی ره واحة، سه عدی کوپی ره بیع، نوعمانی کوپی حارسه، عوباده ی کوپی صامت، پیغه مبههر (ﷺ) به شه و له عه قبه له له پوژانی مینادا ئه وانی بینی، لایان دانیش و بانگی کردن بو لای خوا و په رستشی خوا و پشتگیری ئه و ئایینه ی که ناردوویه تی بو پیغه مبه رانی، ئه وانیش داوایان کرد ئه و سروشه ی بو ی دابه زیوه بو یان بخاته پروو، پیغه مبه ریش (ﷺ) سووره تی ئیبراهیمی خوینده وه (واذ قال ابراهیم رب اجعل هذا البلد امنا....) تا کو تایی سووره ته که ی خویند، ئه وانیش دلایان نه رم بوو و هاتن به ده میه وه، عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب تیپه ری کاتیک یه کتریان ده دواند، دهنگی پیغه مبهری (ﷺ) ناسیه وه و وتی: برازا که م ئه وانه ی لاتن کی ن؟ فهرمووی (یا عم سکان یثرب الوس والخزرج قد دعوتهم الی ما دعوت الیه من قبلهم الاحیاء فاجابونی و صدقونی، و ذکرُوا انهم یخرجوننی الی بلادهم) واته (مامه گیان دانیشتوانی یه سرین، ئه وس و

خه زرهج، بانگم ڪردن بڙ ٺهه وي پيشت ٺهواني ترم بڙ بانگ ڪردن، ٺه مان هاتن بهدم
 بانگه وازه ڪه مه وهو برويان پي ٺهينام و ده لڻن دهمبه نه وه بڙ ولاتي خوڻان).
 عه ببا شيش دابه زي و سواره ڪه ي بهسته وهو دوايي پي و تن: ڪومه لي ٺه وس و
 خه زرهج ٺه مه براز امه، خوشه ويستين ڪه سمه، ٺه گهر پرواتان پي ٺهنا و ويستان
 له گهل خوتان بيبه ن من دهمه ويٽ به لڻني ڪتان لي وهر بگرم تا دل ٺارام بيٽ و پشتي
 بهر نه دهن و نه يخه ن، چونڪه جووله ڪه دراوسي ٽانن، جووله ڪهش دوزمني
 موحه مه دن و دلنيا نيم له فيلي جووله ڪه دڙ به موحه مه د (ﷺ)، ٺه سعه دي ڪوري
 زهرار قسه ڪه ي عه عباسي بر ي ڪاتيڪ سه عدو هاوه له ڪاني تو مه تبار ده ڪات - وتي:
 ٺه ي پيغه مبهري خوا موله تمان بده با به ي دل ٺيشاندني تو و دور له وتني
 هه رچيه ڪ تو پي، ناخوشه وه لامي بدهينه وهو دان بنين به راستي به دهمه وه
 هاتنمان بوٽي پروابوونمان پيٽ، ٺه ويش فهرمووي (اجيبوه غير متهمين)
 واته (وه لامي بدهنه وه به ي ٺهه وي تو مه تباري بڪه ن) ٺه سعه دي ڪوري زهراريش
 پروي ڪرده پيغه مبهري (ﷺ) و وتي: ٺه ي پيغه مبهري خوا هه ربانگه وازيڪ پيگه يه ڪي
 هه يه، يان نه رم يان رهق و توند، ٺه مڙو تو بانگه وازت ڪردوه بڙ بانگه وازيڪي وا
 بانگت ڪردين واز له ٺاينمان بهينين و بيبه شوينڪه وته ي ٺاينه ڪهت، ٺه مهش
 ڪاريڪي سهخته، ٺي مهش هاتين بهدم داواڪه ته وه، داوات لي ڪردين دراوسي يه تي و
 خزميه تي دورو نريڪمان له گهل خه لڪدا بچرينين، داواڪاريه ڪي سهخت بوو،
 ٺي مهش قبولمان ڪرد، ٺي مه و ڪومه له ڪه مانت له پيگه ي عيزهت و پاريزگاريده ڪه
 ڪه س چاوي تي نابريٽ بانگ ڪرد تا ڪه سيڪي تر ڪه له خو مان نيه بڪه ينه
 سه ر ڪرده مان، ڪه سيڪ ڪه هوزه ڪه ي ته نهايان خستوه و مامه ڪاني داويانه
 بهدمهسته وه، ٺه مهش ڪاريڪي سهخته و ٺي مهش رازي بووين، هه مو ٺه مانه لاي
 خه لڪ سهختن ته نها لاي ڪه سانڪ نه بن ڪه خوا ڙيري و پيگه يشتني پي به خشين و
 بڙ خير ي سه رهنجامي بگه رين، ٺي مهش به زمان و دل مان هاتين بهدم ٺه مانه وهو
 پروابووني خو مان نيشاندا به وه ي ٺهناوته و له دل وه به راستمان زاني، به يعه تي

ئەمەت پی دەدەین، بەیعت بە پەرەردگاری خویمان و تویش دەدەین، دەستی
خوامان لە پشته و خوینمان خوینی تویه، دەستمان دەستی تویه، خویمان و منال و
ژنمان لە چی دەپاریزین بو تووش وا دەکەین، ئەگەر وهفامان بو ئەمە هەبوو وهفامان
بو خوا بووه، ئەگەریش ناپاک بووین لە پروی خوادا ناپاکیمان نواندوووه، ئەی
پیغەمبەری خوا ئەمە لە راستگوویی ئیمە و خواش پشت و پەنایە، پاشان پرویکردە
عەبباس و وتی: تو ئەی ئەوکەسە ئیم قسەمان لەسەر پیغەمبەر (ﷺ) پی
دەلییت و خوا دەزانیت مەبەستت لیی چیە؟ وت ئەمە برازاو خوشەویستەین
کەستە، ئیمە دوورو نزیک و پەیوەنیمان پچراندو شایەتیمان دا پیغەمبەری
خوایە و خوا ناردووێت و دروناکات و ئەوی ئەو هیناویەتی لە قسە مروت
ناچیت، ئەوی دەلییت لە بارە پیغەمبەرە (ﷺ) لیمان دلیا نیت تا بەلینمان
لی وەرنگریت، ئەمە شتیکی مادم بو پیغەمبەری خوا یە بو هەرکەس بیست
قبوولمانە، چیت دەوی ئیمە پازین، پاشان لایکردووه بەلای پیغەمبەردا (ﷺ) و
وتی: ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) چیت پی باشە بریاری لەسەر بدەو چونت پی
باشە لەبەردەم پەرەردگارتدا بەمەرجی دانی -بویمان- پاشان بەدوورو درێژی
باسی بەیعتدانیان دەکات، پشت بەخوا دواتر فەرموودهکانی بەیعتدان لە
بەشەکانی تردا دینن.

(پیغہ مہر (ﷺ) له بازاردا بانگہواز دهکات)

ټه حمده له په بیعه کورې عباد له بهنی دیله وه - بیباوه ربوو دوايي موسلمان بو - هیناویه تی ده لیت: پیغہ مہرم (ﷺ) بیني، له بازارې زیلمه جازدا، ټه وکات من گومر ابووم، فہرمووی (یا ایہا الناس قولوا لا الہ الا اللہ تفلحوا) واتہ (خه لکینه بلین لا الہ الا اللہ سہر دہکون و دہیبه نہ وه) خه لکیش له دہوروبہری کو بیو نہ وه، له پشتیہ وه پیاو یکی دہموچا و گہشی چاوخیل که دوو پرچی هہبوو دہیوت: ټه مہ صابیئہ و دروژنہ، پیغہ مہر بو کوی بجوايه ټه ویش دہکوتہ شوینی، منیش پرسیارم کرد ټه وه کیئہ؟ وتیان: ټه وه ټه بولہ هہبی مامیہ تی^۱. ټه یسہ می ج ٦ ص ٢٢ ده لیت، له گیرانہ وهیہ کیشدا هاتوو: پیغہ مہر (ﷺ) له دہستی رایدہ کرد و ټه ویش شوینی دہکوت، له گیرانہ وهیہ کیشدا هاتوو: خه لکیش له دہوری گرمولہ یان کرد بوو، نہ مبینی کہس ہیچ بلیت، ټه ویش بی دہنگ نہ دہبوو (تہواو) پیشتہر باسما نکر د که بانگہوازي هوژہکانی دہکرد ټه م فہرموودہ مان هینا.

تہ بہرانی له تاریقی کورې عہدولل اوہ هیناویہ تی ده لیت: من له بازارې زیلمه جاز بووم که پیاو یکی گہنج کل او یکی خہت خہ تینی سووری له سہر بوو دہیوت (یا ایہا الناس قولوا لا الہ الا اللہ تفلحوا) واتہ (ټهی خه لکینه بلین لا الہ الا اللہ دہیبه نہ وه و سہکوتو دہبن) کہ سیکیش له دوايہ وه دہچوو دہماری سہر پاژنہ و لاقہکانی خوین پرنګ بوون، دہیوت خه لکینه ټه مہ دروژنہ بہ گوئی مہکهن،

١ - صحیح.

٢ بهیہقی بہہمان شیوہ هیناویہ تی، له البدایہ ج ٣ ص ٤١ دا واهاتوو، هہیسہ می ج ٦ ص ٢٢ ده لیت: ټه حمده و کورہکے و تہ بہرانی له (معجم الکبیر) وک خوی و له (معجم الوسیط) بہ کورتی و بہچند سہنہ دیک هیناویانہ، یه کیګ له سہنہ دہکانی عہدوللای کورې ټه حمده کہسانی جی متمانہن، ټین جہر له فتحولباری ص ١٥٦ دا دہیباتوہ لای بهیہقی و ټه حمده و ده لیت ټین حہبان بہ صہیحی داناوہ.

منیش وتم ئەمە کییه؟ وتیان ئەو گەنجە بەنواشمە کە دەلیت پیغەمبەری خوام، ئەوەش عەبدولعوززای مامیەتی، ئینجا فەرموودە کە دینیت^۱.

ئەحمەد لە پیاویکی بەنی مالیکی کوپی کینانەو هیناویەتی دەلیت: لە بازاری زیلە جاز پیغەمبەرم بینی دەیفەرموو (یا ایها الناس قولوا لا اله الا الله تفلحوا) ئەبوجە هلیش خۆلی بەسەردا فری دەداو دەیوت: ئەمە لە خشتەتان نەبات واز لە ئایینە کەتان بینن، ئەمە دەیهویت واز لە خواوەندە کانتان بینن، واز لە لات و عوززا بهینن، پیغەمبەریش (ﷺ) لای بەلادا نەدە کردەو، منیش دەلیم: وەسفی پیغەمبەر (ﷺ) ی بو کردوین و دەلیت: لەنیو دووختی سووردا بوو، گوشتی زۆرو چوارشەنە بوو، پووی جوان و پەشی موو و سپیەتی لەشی زۆرو، قژی پریوون^۲.

۲.

صحیح.

^۲ هەیسەمی (ج ۶ ص ۲۳) دەلیت: لەسەنەدە کەدا ئەبوجە بابی کەلبی هەیه کە دەست شوینەرە، ئین حەببانیش متمانە ی پی دەدات و کەسانی دیکە ی سەنەدە کەش صەحیحن.

صحیح.

^۴ - هەیسەمی ج ۶ ص ۲۱ دەلیت: ئەحمەد گیراویەتیەو و پیاوانی سەنەدە کەشی صەحیحن، بەیەه قیش بەو واتایە هیناویەتی بەلام وەسفە کە ی نەهیناوە، لە (البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۳۹) یشتا دەلیت: لە دەقە کەدا ئەبوجە هل وای دەوت، دەکریت واش نەبیّت، یان هەر جارە و یەکیکیان بووبیّت، یەک لە دوا ی یەک بەکاری هینابن بو ئازاردانی پیغەمبەر (ﷺ)

پيڻه مبر (ﷺ) بانگه وازی نزیکه کانی خوئی دهکات

ئه حمده له عائيشه وه (رضي الله عنها) دهليٽ: کاتيک ئه م نايه ته دابه زی (وانذر عشيرتك الاقربين) پيڻه مبر (ﷺ) هستا و فهرمووی (يا فاطمة ابنة محمد، يا صفية ابنة عبد المطلب، يا بني عبد المطلب، لا املك لكم من الله شيئا سلوني من مالي ما شئتم) واته (ئهی فاتي مهی کچی موحه مهده، ئهی صه فيهی کچی عه بدولموت ه لیب، کوپانی عه بدولموت ه لیب، له مال و سامانم چیتان دهویٽ داوا بکن، به لام لای خوا هیچم پی ناکریت بوتان).^۱

هه روه ها ئه حمده له علیه وه (ﷺ) هیئاویه تی دهليٽ: کاتيک ئه م نايه ته دابه زی (وانذر عشيرتك الاقربين) پيڻه مبر (ﷺ) له ئالوبه ییتی خوئی سی که سی کوکرده وه و نان و ئاویان خوارد، پاشان پیی فهرموون (من یضمن عني ديني ومواعيدي ویكون معي في الجنة ویكون خلیفتي في اهلي؟) واته (کامتان ئایین و مه وعیدم لی و ه رده گریٽ له به هه شتدا له گه لمدا ده بیٽ و له ناو ئالوبه یتیشمدا جیگیره وه ده بیٽ؟) یه کیکیان وتی ئهی پيڻه مبر ی خوا تو و هک ده ریا وایت کی ئه وه دهکات؟ پاشان ئه وی تر ئه وه ی وت: سی جار ئه مه ی وت، ئینجا پيڻه مبر (ﷺ) ئه مه ی خسته پروو بو بنه ماله که ی خوئی، عه لی (ﷺ) وتی: من.

هه روه ها ئه حمده له علیه وه (ﷺ) هیئاویه تی دهليٽ: پيڻه مبر (ﷺ) به نی عه بدولموت ه لیبی کوکرده وه ئه وانیش ده سته یه ک بوون و هه رکامیان جه زعه یه کی^۲ ده خوارد و فهرقیکیش^۳ ئاوی ده خوارد وه، ئه ویش نانیک ی باشی بو ئاماده کردن، نانیا ن خوارد تا تی ربوون، هینده له نانه که مایه وه و هک ئه وه ی

^۱ - ته نها موسليم هیئاویه تی.

^۲ - جه زعه له بنه رتدا بو ئاژهل به کار دیت، و هک و شتر له ته مه نی پینج سالیڊا یان گا له ته مه نی سی سالیڊا، واته هینده یان ده خوارد.

^۳ فهرقه: نزیکه ی شانزه ره تل یان دوازه مشت دهکات.

دهستیان لی نه دابیت، پاشان بانگی کرد جامی خواردنه وه بیئن، هیئنده یان خوارده وه تا ماندووبوون و خواردنه وه که وهک نه وهی دهستی لی نه درابیت مایه وه، ئینجا فهرمووی (یا بنی عبد المطلب انی بعثت الیکم خاصة والی الناس عامة، فقد رایتم من هذه الایة ما رایتم، فایکم یبایعنی علی ان یكون اخي وصاحبی؟) واته (بهنی عهبدو لموته لیب من نیردراوم بو ئیوه به تایبته و خه لکی به گشتی، بینیتان نه و ئایه ته چی تیدا هاتوه، جاکامتان به یعه تم پی دهدات براو هاوه لم بیئت؟) هیچ کامیان هه لئه سان، منیش له هه موویان بجو کتر بووم هه ستم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی دانیشه، له سییه م جاردا دهستی خسته ناو دهستم.^۱

به زار له علیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیئت: کاتیك نه م ئایه ته دابه زی (و انذر عشیرتک القرین) پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یا علی اصنع زجل شاه بصاع من طعام و اجمع لی بنی هاشم) نه و پوژه نه وانه ی ئاماده بوون چل یان سی و نو پیاو بوون، پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی خواردنی کردو خستیه بردهستیان، هیئنده یان خوار تا تیر بوون، هه یانبوو جه زعیکی ده خوارد، پاشان جام هیئراو تیریان خوارده وه (شیریان خوارده وه) هه ندیکیان وتیان جادووی و امان نه دیوه، ده لیئن نه بوله هه ب نه وهی وته وه، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (یا علی! اصنع رجلا شاه بصاع من گعام و اعدد قعبا من لبن) منیش نه و خواردن و خواردنه وه و ئاماده کردو وهک پوژی یه که م هیئنده یان خواردو هه مان قسه ی نه و پوژهی کرده وه، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی فهرموو و منیش نه نجامدا، ئینجا فهرمووی علی به می هاشم کو بکه ره وه، منیش کو مکردنه وه و نان و ئاویان خوارد، پیغه مبه ر (ﷺ) پووی تی کردن و فهرمووی (ایکم یقضي عني دینی) واته (کامتان ئایینه که م

^۱ - صحیح.

^۲ - له ته فسیری ئیین که سیر ج ۲ ص ۳۵۰ دا واهاتوه.

لی ودرده گریټ و به جیټی دهگه یه نیټ؟) هه موومان بیډهنگ بوون، پیڼغه مبهه (ﷺ) دوباره ی کردهوه، منیش وتم من ئه ی پیڼغه مبهه ری خوا (ﷺ) نهویش فهرمووی (عهلی تو، عهلی تو) ۱.

ئین ئه بی حاته م بهر واتایه هیئاویه تی، تیایدا هاتووه، فهرمووی (ایکم یقضي عني ديني ويكون خليفتي في اهلي؟) واته (کامتان ئایینه کهم لی ودرده گری و له بنه ماله کهمدا ده بیټه جیگیره وه م؟) هه موو بیډهنگ بوون و عه بباسیش (ﷺ) بیډهنگ بوو له ترسی ئه وه ی نه وه که به هوییه وه سامانه که ی له ده ست بدات منیش له بهر ته مه نی عه بباس بیډهنگ بووم، پاشان پیڼغه مبهه (ﷺ) وتیه وه و عه بباس بیډهنگ بوو، که ئه مه م بین ی وتم: من ئه ی پیڼغه مبهه ری خوا، نه و پوژه من شیوه و حال م له هه موویان خراپ تر بوو، چاوه کانم کز بوون، سکم گه وره بوو (ورگن)، لاقه کانم باریک و ره قول بوون ۲.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۸ ص ۳۲) ده لیت به زار گیراویه ته وه و نه م ده قهش هی نه وه، نه حمه دیش به کورتی هیئاویه تی، ته به رانی به کورتی له (الوسط) دا هیئاویه تی، پیاوانی سه نه دی نه حمه دو یه کی که له سه کانی سه نه ده که ی به زار سه حیحن جگه له شریک هه رچه نده به زار متمانه ی پیداوه.

۳ - ضعیف

۴ - له ته فسیری ئین که سیر ج ۳ ص ۳۵۱ واهاتووه، ههروه ها به یه قی له (الدلائل) و ئین جه ریر ساده تر له وده قه به زیاده یه که وه به سه نه دی لاواز هیئاویه تی، له ته فسیری ئین که سیر ج ۳ ص ۳۵۰ و البدایه و النهایه ج ۳ ص ۳۹ یشدا هاتووه. له باسی بانگه وازی پیڼغه مبهه (ﷺ) له کوره کاندایا به ده ربړینیکی تر له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاوامانه.

ڪهوتي، پاشان گهرايه وه بو شويني خوي، دهشته ڪيه ڪهش گهرايه وه بولاي
هوڙه ڪهي و وتي به پيڻه مبهري (ﷺ): ٺه گهر شوينم بڪهون دهيانهيئم بولات، ٺه گهر نا
خوم ده گهريمه وه بولات و له گهلت دهم.^۱

ٽين سهعد (ج ۴ ص ۲۴۲) له عاصمي ٺه سلهميه وه هيٺاويه تي دهليٽ: ڪاتيڪ
پيڻه مبهري (ﷺ) له مه ڪه وه ڪوچي ڪرد بو مه دينه گهيشته (غهميم) بوره يدهي
ڪوچي حه صيب هات بولاي، پيڻه مبهري (ﷺ) بانگي ڪرد بو ئيسلام، ٺه ويش له گهل
هاوه له ڪانيدا موسولمان بوو- نزڪي هه شتا مال ده بوون- پيڻه مبهري (ﷺ) نويڙي
عيشاي ڪردو ٺه وانيش له پشتيه وه نويڙيان ڪرد.

پيڻه مبهري (ﷺ) به پي ري ده بريٽ له پيناو بانگه وازدا

ته به راني له عه بدولاي ڪوچي جه عفه ره وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: ڪاتيڪ
ٺه بوتاليب مرد پيڻه مبهري (ﷺ) به پي چوو بو تائيف و بانگي ده ڪردن بو ئيسلام،
ٺه وانيش نه چوون به دم بانگه وازه ڪيه وه، پيڻه مبهريش (ﷺ) گهرايه وه له ڙير
سيبه ريڪدا دوڙڪات نويڙي ڪردو دواتر فهرمووي (اللهم اني اشكو اليك ضعف
قوتي وهواني على الناس يا ارحم الراحمين انت ارحم الراحمين، اى من تكلني؟ اى
عدو يتهمني ام قريب ملكته امري، ان لم تكن غضبان علي فلا ابالي غير ان
عافيتك اوسع لي، اعوذ بوجهك الذي اشرقت له الظلمات وصلح عليه امر الدنيا
والاخرة ان ينزل بي غضبك او يحل بي سخطك، لك العتبى حتى ترضى ولا قوة الا
بالله).^۲

۱ - صحيح.

۲ - سه نه ده ڪهي دروسته و هيچ ڪام رپوايه تيان نه ڪردو وه نيمامي ٺه حمه ديش نه هيٺاوه، له
البدايه والنهايه ج ۶ ص ۱۲۵ دا هاتوه، هيسه مي (ج ۸ ص ۲۹۲) دا دهليٽ: ته به راني
گيڙاويه تيه وه و پياوه ڪاني سه نه ده ڪهي دروستن، ٺه بويه علاش له گهل به زاردا هيٺاويانه

۳ - ضعيف.

بانگه واز بو خوا له کاتی شهردا

عه بدوره زاق له ئیبن عه بباسه وه (صلوات) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (صلوات) ۲. ۲
له گهل هه کومه لیکدا به شهه بهاتایه سه ره تا بانگه وازی ده کرد بو ئیسلام ۲. ۲
ئین مونده و ئین عه ساکیر له عه بدولپرهمانی کوری عائیده وه (صلوات) هیناویانه
ده لیت: پیغه مبه (صلوات) ئه گهر دهسته یه کی بناردایه ده یفه رموو (تالفوا الناس و لا
تغیروا علیهم حتی تدعوهم، فما علی الارض من اهل بیت مدر و لا وبر الا تاتونی
بهم مسلمین احب الی من ان تاتونی بنسائهم و اولادهم و تقتلوا رجالهم) واته (دلی
خه لک راگرن و شالو مبه نه سه ریان تا بانگیان ده که ن بو ئیسلام، چی خه لکی
گوند و شاری سه رزه وی هیه به موسولمانی بیانیه ننه لام زور لام خوشتره له وه ی
ژن و مناله کانیان بهینن و پیاوه کانیان بکوژن) ۴. ۰

۱- هه یسه می (ج ۶ ص ۳۵) ده لیت: ئین ئیسحاقی تیایه که گومان له سه ر متمانه ی هیه،
که سانی دیکه ی سه نه ده که ی جیی متمانه ن، دواتر له ریگه ی زوهریه وه (صلوات) و که سانی
دیکه شه وه به دوورو دریزی فرمووده دینن له سه ر سه ختی نازاره کان له پینا و بانگه وازی ری
خوادا.

۲- صحیح.

۳- حاکمیش له (المستدرک) دا واهیناویه تی و ده لیت: سه نه ده که ی سه حیه و بوخاری و
موسلم نه یانیه ناوه، ئه حمه دیش له موسنه ده که ی دا و ته به رانیش له موعجه مه که ی دا هیناویانه، له
(نصیب الرایة ج ۲ ص ۲۹۸) یشدا هاتوو، هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۴) ده لیت: ئه حمه دو
ئه بویه علا و ته به رانی به چهند سه نه دیک هیناویانن، سه نه دی یه کیکیان سه حیه، هه روه ها ئین
ماجه هیناویه تی، له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا هاتوو، به یهه قیش له سونه نه که ی دا ج ۹ ص ۱۰۷
هیناویه تی

۴- ضعیف.

۰- له الكنز ج ۲ ص ۲۹۴ دا هاتوو، ئین شاهین و به غه ویش هیناویانه، له الاصابه ج ۳ ص ۱۵۲ دا
هاتوو، ترمزی (ج ۱ ص ۱۹۵) هیناویه تی.

ئه‌بوداود (ص ۳۵۸) (ده‌قه‌کش هی نه‌وه) و موسلیم ج ۲ ص ۸۲ و ئیبن ماجه، ص (۲۱۰) و به‌یه‌قی ج ۹ ص ۱۸۴ له بوره‌یده‌وه (الله) هیناویانه ده‌لیت: پیغه‌مبهر (الله) نه‌گهر نه‌میری به س‌ریه‌یه‌که‌وه یان به سوپایه‌که‌وه بناردایه وه‌سیه‌تی بو ده‌کرد تا له خوا بترسیت به‌رامبهر که‌سانی ده‌ورو به‌ری و نه‌و موسولمانانه‌ی له‌گه‌لیدان، ده‌یفه‌رموو (نه‌گهر به‌رامبهر به‌بیباوه‌پان وه‌ستایت بانگیان بکه بو‌یه‌کیک له‌و سی‌خه‌سه‌ته، له کامیاند و له‌امیان دایته‌وه لییان قبول بکه و وازیان لی بهینه، بانگیان بکه بو‌ئیسلاام، نه‌گهر هاتن به‌ده‌مه‌وه و پازی بوون لییان قبول بکه و وازیان لی بهینه، پاشان داوایان لی بکه له‌مالی خو‌یانه‌وه به‌ره‌و مالی کوچه‌ران برۆن و پییان بلی نه‌گهر نه‌وه بکه‌ن چی نه‌رک و مافی کوچه‌ران هه‌یه بو‌ئه‌وانیش ده‌بی‌ت، نه‌گهر ناماده نه‌بوون شوینی خو‌یان ویست پییان بلی وه‌ک ده‌شته‌کیه موسولمانه‌کان نه‌و حوکمه‌ی خو‌ایان به‌سه‌ردا ده‌چه‌سپیت که به‌سه‌ر باوه‌پداراندا هه‌یه و له‌فه‌ینو ده‌سته‌که‌ودا پشکیان نیه مه‌گهر له‌گه‌ل موسولماناندا جیهاد بکه‌ن، نه‌گهر پازی نه‌بوون بانگیان بکه بو‌دانی سه‌رانه، نه‌گهر پازی بوون لییان قبول بکه و وازیان لی بهینه، نه‌گهر نا‌پشت به‌خوا به‌سته‌و له‌گه‌لیان به‌شه‌ر بی، نه‌گهر گه‌مارۆی خه‌لکی قه‌لایه‌کت داو ویستیان له‌سه‌ر حوکمی خوا له‌گه‌لیان هه‌لبه‌که‌یت وامه‌که چونکه ئیوه نازانن حوکمی خوا له‌سه‌ریان چیه، به‌لام له‌سه‌ر حوکمی خو‌تان له‌گه‌لیان پیک بین، پاشان دواتر چو‌نتان ویست دادوه‌رییان تیدا بگره‌به‌ر).^۱

ته‌به‌رانی له (ال‌اوسط) له‌ئه‌نه‌سی کو‌ری مالیکه‌وه (الله) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبهر (الله) عه‌لی کو‌ری نه‌بوتالیبی (الله) نارد بو‌کو‌مه‌لیک تا له‌گه‌لیان به‌شه‌ر بی‌ت، پاشان که‌سیکی نارد بو‌لای و فه‌رمووی (لا تدع من خلفه و قل له: لا تقا تلهم حتی تدعوهم) واته‌(له‌دوایه‌وه به‌ده‌ست به‌رداری مه‌به‌و پیی بلی له‌گه‌لیان شه‌ر مه‌که تا بانگیان بکه‌یت بو‌ئیسلاام) هه‌یسه‌می ج ۵ ص ۳۰۵ ده‌لیت: که‌سانی

^۱ ترمزی ده‌لیت فه‌رموده‌که‌ی بوره‌یده‌هه‌نی سه‌حیحه، نه‌حمه‌دو شافعی و دارمی و ته‌حاوی و ئیبن حییان جاروود و ئیبن نه‌بی شه‌یبه‌و چه‌ندیکی دی هیناویانه، له‌کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۷ یشدا هاتوه.

سہنہ دہ کہ صہ حیحن جگہ له عوسمانی کوپی یہ حیای قرسانی، ہرچہ نہ نہو
 متمانہ ی پی دہ دات ئین رہاویہ له علی (علیہ السلام) ہیناویہ تی کہ پیغہ مبر (علیہ السلام)
 ناردی و دواتر بہ کہ سیکی فہرمو: (الحق ولا تدعہ من خلفہ فقل ان النبی (علیہ السلام)
 یامرک ان تنتقرہ وقل له لا تقاتل قوما حتی تدعوہم) واتہ (برو بہ دوایدا وازی لی
 مہینہ تا پی دہ گہیت، بلی پیغہ مبر (علیہ السلام) فہرمانت پی دہ کات چا وہ پروانی
 بکوہیت و پی بلی لہ گہل ہیچ کو مہ لی کدا شہر نہ کہیت تا بانگیان دہ کہیت بو
 ئیسلام). لہ کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۷ دا ہاتوہ، عہ بدولہ رزاق لہ عہ لییہ وہ (علیہ السلام)
 ہیناویہ تی کاتی کہ پیغہ مبر (علیہ السلام) ناردی پی فہرمو (بہ شہر مہیہ لہ گہل ہیچ
 کو مہ لی کدا تا بانگیان دہ کہیت بو ئیسلام)، لہ نصب الراية ج ۲ ص ۳۷۸ دا و
 ہاتوہ،^۱ پیشتہ لہ فہرمو دہی سہلی کوپی سہعد (علیہ السلام) کہ بوخاری و چہندیکی
 دی ہینا بویان ہاتبو کہ پیغہ مبر (علیہ السلام) لہ پوژی خہیہ ردا بہ علی (علیہ السلام)
 فہرمو (ہہنگای خوٹ بنی تا دہ چیتہ مہیدانیان، پاشان بانگیان بکہ بو ئیسلام و
 پیان بلی چ مافیکی خویان دہ کہ ویتہ نہ ستو، سویند بہ خوا نہ گہر خوی گہورہ
 لہ سہر دہ ست کہ سیکی پینموونی بکات بو ئیسلام بوٹ چاکترہ لہ وہی کو مہ لی
 وشتی گرانہ ہات ہہ بن).

ئین سہعد و نہ حمہدو نہ بو داود و ترمزی (ج ۲ ص ۱۵۴) و تہہ رانی و حاکم لہ
 فہرہی کوپی موسہ یکی قہ تیعیہ وہ (علیہ السلام) - ترمزی بہ حہ سہنی داناوہ - ہیناویانہ
 دہ لیٹ چومہ خزمہت پیغہ مبر (علیہ السلام) و تم: ئەی پیغہ مبر (علیہ السلام) خوا (علیہ السلام) لہ گہل نہو
 کہ سانہی پرویان کردو تہ ئیسلام، ئەوانہ نہ جہنگم کہ پرویان وەرگیرا وہ لہ
 ئیسلام؟ ئنجا فہرموی: با، پاشان بو م دہرکہوت و تم: ئەی پیغہ مبر (علیہ السلام) خوا، ئەوانہ
 خہ لکی سہبہ ئن ئەوان عیزہ تمہ ندترو بہ ہیترن پیغہ مبریش (علیہ السلام) فہرمان پی

۱ - حسن.

۲ - صحیح.

کردم مۆلّه تی دام تا له گه‌ل سه‌به‌و به‌شه‌پیم، کاتیک له‌لای چووم خوای گه‌وره نه‌و
 ئایه‌تانه‌ی له‌سه‌ر سه‌به‌و دابه‌زاند، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (ما فعل ابقطیعی؟)
 (قه‌تیعی چی کرد؟) پاشان ناردی به‌شوینمداو سه‌یری کرد که‌وتوومه‌ته‌ پری
 گیرامیه‌وه، که‌هاتمه‌وه لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌یر ده‌که‌م دانیش‌تووه‌و له
 چوارده‌وریدا هاوه‌لانی دانشتوون، فه‌رمووی (نه‌و گه‌له بانگ بکه‌ بو ئیسلام
 هه‌رکه‌سیان هات به‌ ده‌مه‌توه‌ لیی وه‌ر بگره‌، هه‌ر کام نه‌هاتن په‌له‌مه‌که‌ تامن ئاگادار
 ده‌که‌یته‌وه) یه‌کیک وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری سه‌به‌ء زه‌وی بووه‌ یان ئافره‌ت؟ ئینجا
 فه‌رمووی (زه‌وی و ئافره‌ت نه‌بووه‌، به‌لکو پیاویک بوو ده‌ کوپی له‌ عه‌ره‌ب بوو
 شه‌شیان لای یه‌مه‌نیان گرت، چواریشیان لای شامیان گرت نه‌وانه‌ی لای شامیان
 گرت له‌ خم و جوزان و غه‌سان و عامیله‌ بوون، نه‌وانه‌ی یه‌مه‌ن نه‌زت و کینه‌ده‌و
 حیمیه‌رو نه‌شه‌عه‌ریه‌کان و نه‌نمارو مه‌زحیح بوون، وتی ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا
 نه‌نماره‌کان کی بوون؟ فه‌رمووی (نه‌وانه‌ بوون که‌ خه‌لتعه‌م و به‌جیله‌ له‌وان).^۱

ئه‌حمه‌د و عه‌بدی کوپی حه‌مید له‌ فه‌روه‌وه (ﷺ) هی‌ناویانه‌ ده‌لیت: هاتم بو‌لای
 پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا به‌وانه‌ی به‌ره‌و ئیسلام هاتوون له‌گه‌ل
 نه‌وانه‌ به‌شه‌پ بیم که‌ پووین وه‌رگیراوه‌؟ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی به‌لی، به‌وانه‌ی
 به‌ره‌و ئیسلام هاتوون له‌گه‌ل نه‌وانه‌ به‌شه‌پبی که‌ پووین وه‌رگیراوه‌ (له‌ ئیسلام))
 کاتیک نه‌و کاره‌م گرته‌ ده‌ست و چووم بانگی کردم و فه‌رمووی (له‌گه‌لیان شه‌ر مه‌که‌
 تا بانگیان ده‌که‌یت بو ئیسلام) منیش وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌ی سه‌به‌و
 بی‌ت چۆنه‌؟ دو‌له‌ یان شاخه‌ یان چیه‌؟ فه‌رمووی (نا، به‌لکو پیاویک بوو له‌ عه‌ره‌ب ده‌
 کوپی بوو) ئینجا فه‌رمووده‌که‌ دینی‌ت. ئه‌م سه‌نه‌ده‌ حه‌سه‌نه‌، ئه‌گه‌ر چی
 نه‌بو‌حه‌بابی که‌لبی تیادایه‌ که‌ قسه‌یان له‌ سه‌ر کردووه‌ به‌لام ئین جهریر له‌ نه‌بو

۱ - صحیح.

۲ - له‌ کنز العمال ج ۱ ص ۲۶۰ دا وا هاتووه‌.

کورہی بہوہ لہ عہ بقہریہوہ لہ ئہ سباتی کورپی نہ سفہوہ لہ یہ حیای کورپی ہانینی
مورادی لہ مامیہوہ یان لہ باوکیہوہ - ئہ سبات دوو دلہ کامیانہ - ہیناویہ تی
دلّیت: فہروہی کورپی موسہ یک ہات بولای پیغہ مہر (ﷺ) ئینجا دہیہنّیت^۱.
تہہ رانی لہ خالیدی کورپی سہ عیدہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت پیغہ مہر (ﷺ)
ناردمی بوّ یہ مہن و فہرموی (گہشتی بہہر شوینیکی عہرہ بانگی تیادا بسترا
بہرہو پوویان مہہرہوہ، ہہر شوینیکیش بانگی تیادا نہ بیسترا بانگیان بکہہ بوّ
ئیسلام)^۲.

بہیہہ قی ج ۹ ص ۱۰۷ لہ ئوبہی کورپی کہ عہوہ (ﷺ) دلّیت: دیلہ کانی لات و
عوزا ہینران بولای پیغہ مہر (ﷺ) پیغہ مہریش (ﷺ) فہرموی (ٹایا بانگتان
کردوون بوّ ئیسلام؟) وتیان: نہ خیر، پیّی فہرموی (ٹایا بانگیان کردوون بوّ
ئیسلام؟) وتیان: نہ خیر فہرموی (خلو سبیلہم حتی یبلغ مامنہم) (وازیان لیّ بہینن
تا دہچنہوہ شوینی خویان) پاشان ئہم دوو ئایہ تہی خویندہوہ (انا ارسلناک شاہدا
ومبشرا ونذیرا. وداعیا الی اللہ باذنہ و سراجا منیرا) (واوحی الی ہذا القرآن
لانذرکم بہ من بلغ ائکم لتشهدون ان مع اللہ الہا اخری) تاکوتای ئایہ تہ کہہ^۳.

حارس لہ پیگہی واقیدیہوہ لہ کنز العمال ج ۲ ص ۲۰۷ یشدّا ہاتوہ دلّیت:
پیغہ مہر (ﷺ) دہستہیہ کی نارد بوّ سہزّ لات و عوزا و دایان بہ سہر ناوچہ
نشینیکی عہرہ بداو جہنگاوہروژن و منالیان بہ دیل گرتن، وتیان: ئہی پیغہ مہری
خوا بہیّ ئہوہی بانگمان بکہن بوّ ئیسلام دایان بہ سہرماندا، پیغہ مہریش (ﷺ)

۱ - حسن.

۲ - لہ تہفسیری (ئین کہ سیر ج ۳ ص ۵۳۱) یشدّا و ہاتوہ.

۳ - ضعیف.

۴ - ہیسہمی (ج ۵ ص ۳۰۷) دلّیت: یہ حیای کورپی عہدولحہ میدی حہمانی تیڈایہ کہ لاوازہ.

۵ - ضعیف.

۶ - بہیہہ قی دلّیت: روحی کورپی موسافیر - کہ لہ سہنہ دہ کہیدایہ - لاوازہ

پرسىياري لہ خەلکى سىرىيە کە کرد، ئەوانىش وتیان راست دەکەن بانگمان نە کردون
بۆ ئىسلام، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرمووی (ردوهم الى مامنهم بعد ادعوم)
واتە (بىيانگىرنەوہ بۆ شوین و جى پەنای خویان پاشان بانگیان بکەن بۆ ئىسلام).^۱

پىغەمبەر (ﷺ) کەس دەنیریت بۆ بانگەوازی

رێی خواو پىغەمبەرە کەى

ئەبۇنەعیم لە (الحلیہ ج ۱ ص ۱۰۷) لە عروہى کوپى زوبەیرەوہ (ﷺ) ھیناویەتى
کە پشتیوانان کاتیک بیستیان پىغەمبەر (ﷺ) چى فەرموہ و دلتیا بوون لە
بانگەوازە کەى و برۆیان ھینا، بوونە ھۆکاری خیر و ماوہى سالى دوايان لەگەل
دیاری کرد تا یەکتى ببیننەوہ، گەرانبەوہ بۆلای خەلکى خویان و ناردیان بە دواى
پىغەمبەردا (ﷺ) وتیان لەلایەن خوتەوہ کە سیکمان بۆ بنیرە تا خەلک بۆلای کتیبى
خوا بانگ بکات، چونکە زۆرتەرنزیکترە تا شوینی بکەن، پىغەمبەرىش (ﷺ)
موسەبى کوپى عەمەیری (ﷺ) نارد بۆلایان کە لە بەنى عەبدودار بوو، لەناو بەنى
غەنەم لای ئەسەعدى کوپى زەرارە دابەزى و دەیدواندن و قورئانی بۆ دەگىرانەوہ،
موسەب بە بەردەوام لای سەعدى کوپى موعاز بوو بانگەوازی دەکرد و لەسەر
دەستى ئەو خۆای گەرە پىنمونی خەلکى دەکرد تا ئەوہى کەم مالى پىشتیوانان
ھەبوو موسلمانى تیا دا نەبیت، بەلکو پیاوماقۇلە کانیشیان موسلمان بوون، عەمرى
کوپى جەمووح موسولمان بوو و بتهکانى شکاند، موسەبى کوپى عەمەیری بە
(موقرى) ناو دەبرا گەراییەوہ بۆلای پىغەمبەر (ﷺ).^۲

تەبەرانی لە عوروی کوپى زوبەیرەوہ (ﷺ) بە دوورو درىژى ھیناویەتى،
باسى ئەوہ دەکات کە پىغەمبەر (ﷺ) پىی فەرموون بانگەواز بکەن، تیايدا ھاوہ

۱ - ضعیف

۲ - ضعیف.

گەرەنەۋە بولاي خەلەكەكەي خويان و بە نەينى بانگيان دەكردن بۆ ئىسلام و باسى پىغەمبەر (ﷺ) و ئەو پەيامەيان بۆ دەكرد كە خوا ناردېۋى، تا ئەۋەي كەم مالى پىشتىوانان مابوۋ مەگەر ئەۋەي كەسانىكى تىدا مۇسلمان بېۋون، پاشان ناردىيان بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان لەلايەن خوتەۋە كەسىك بىئىرە بولامان تا خەلك بانگ بكات بولاي قورئان، ئەۋىش مۇسەبى كوپى عومەيرى (ﷺ) لە بەنى عەبدودار بۆ ناردن، ئەۋىش لەناۋ بەنى غەنەمدا لەلاي ئەسەدى كوپى زرارە دابەزى و خەلكى بانگ دەكرد و ئىسلام بىلەن بوۋىيەۋە ژمارەي مۇسولمانان زىادى كرى، لەۋكاتەدا بە نەينى بانگەۋازيان دەكرد.

پاشان باسى بانگەۋازى مۇسەب بۆ سەدى كوپى موعاز و مۇسلمان بوۋنى سەدو مۇسلمان بوۋنى بەنى عەبدولئەشەل دەكات، ۋەك لە باسى بانگەۋازى مۇسەبدا باسى دەكەين، پاشان دەئىت: بەنى نەجار مۇسەبى كوپى عومەيرىيان دەركرد و فىشاريان لەسەر سەدى كوپى زرارە دانەۋ مۇسەبىش چوۋ بولاي سەدى كوپى موعاز، بەردەۋام خەلكى بانگ دەكرد بۆ ئىسلام و لەسەر دەستى خەلك مۇسلمان دەبۋون تا كەم مالى پىشتىوانان مايەۋە مۇسلمانى تىدانەيىت، خانەدانەكانىشيان مۇسلمان بوۋن، عەمرى كوپى جەمۇح مۇسلمان بوۋ، مۇسەب گەرەپەۋە بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و پىي دەۋترا (موقرى)^۱.

۱ - ضعيف

۲ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۴۲ دەئىت: لە سەنەدەكەيدا ئىبن لوھەيە ھەيە كە لاۋازىەكى لەسەرە، بەئام قسەۋ گىرەنەۋەي باشە، كەسەكانى دىكەي جى متمانەن. ئەبۇنەعيم لە الدلائل النبۋە ص ۱۰۸ بە دوۋرو درىژى ھىناۋىەتى، ئەبۇنەعيم لە الحلىة ج ۱ ص ۱۰۷ لە زوھەيرىيەۋە بە واتاى فەرمودەكەي عروە بە كورتى ھىناۋىەتى، لە فەرمودەكەدا ئەمەش ھاتوۋە: ئەۋان موعازى كوپى عەفراۋ رافىعى كوپى مالىكان نارد بولاي پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان لەلايەن خوتەۋە كەسىكمان بۆ بىئىرە تا خەلك بانگ بكات بولاي قورئان، چونكە زىاتر جىي ئەۋەيە شوينى

ته به راني له نه بوئو مامه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيغهمبره ريش (ﷺ) ناردمي بولاي هو زه كه م تا بانگيان بكم بولاي خواي گه و ره و شهريعه تي ئيسلاميآن بو بخمه ره و، منيش چووم ئاوي و شتره كه يان دابوو و دوشيبويان و خوار دبوويانه وه، كاتيك منيان بيني وتيان مه رحبا له صوده ي كوري عه جلان بيستومانه داو ته پال نهو كا برا، وتي نا، به لام بپروام هيٺاوه به خواو پيغهمبره كه ي و پيغهمبره ريش (ﷺ) ناردوومي بولاتان تا ئيسلامتان بو بخمه ره و، له م قسانه دا بووين كه ته شته كه يان هيٺاوه دايان ناو له دهوري كو بوونه وه و چي تي دابوو خوارديان، وتيان صوعده و ره بخو، وتم: قورٿان به سهر من لاي كه سيكه وه هاتووم كه نه مه تان لي به حرام ده زانئيت ته نها نه وه ي به پيئي پهيامي خوا ماويه تي به پاكي بيخون، وتيان، چي وت؟ وتم: نه م ئايه ته دابه زي (حرمت عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير) تا (وان تستقسموا بالازلام) منيش ئاوا به ره و ئيسلام بانگم ده كردن و نه وانيش ئاماده نه بوون و هري بگرن، پيم وتن: مالتان ويران بيت كه ميگ ئاوم بو بينن تينومه ميزه ريگيش به سهرمه وه بوو، وتيان نا، به لام واژت لي دينين تا به تينوويي بمریت منيش ميزه ره كه م پيچايه وه و سهرم له سهر ي داناو له گه رمايه كي سه خندا له (رة مضاء) خه وتم، له خه ومدا كه سيگ هات و جاميكي شووشه ي پي بوو، كه شتي له و چاكر نه بينرابوو، خوار دنه وه يه كي تي دابوو خه لكي شتي وايا نه ديبوو، بوي هيٺاوم و منيش لي م خوارده وه، كه له خوار دنه وه ي بوومه وه بيدار بوومه وه، سويند به خوا دواي نه وه نه مزانيوه تينويه تي ياني چي.^۱

بگه ون، پيغهمبره ريش (ﷺ) موضعه بي كوري عوميري (ﷺ) بو ناردن، ئينجا وه كه نه وه ي ده يه نيٽ.

۱- هه يسه مي ج ۹ ص ۳۸۷ ده لئيت: تي ايذا به شيري كوري شوريج هه يه كه لاوازه، ئين عه ساكيري ش به دريژي وه كه نه وه هيٺاويه تي، له كنز العمال ج ۷ ص ۹۴ يشدا هاتوه، نه بويه علاش به كورتي هيٺاويه تي و له كوٽاييه وه نه مه شي بو زياد كردوه (پاشان يه كيكيان وتي: يه كيگ له دوره ريي هو زه كه تان هات بولاتان و نيوه ش واي پي ده كه ن؟ بويه شريان بو هيٺاوم، منيش وتم: پيويستم پني نيه،

ثینن ئه بی عاصم له نه حنه فی کوری قه یسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: من له سه رده می عوسماندا (ﷺ) ته وافی که عبهم ده کرد که یه کی که له پیاوانی به نی له یس دهستی گرتو و تی: مژده ت پی بدهم؟ وتم به لی، و تی: بیرت دیت پیغه مبه ر (ﷺ) نارد می بولای هوزده که ت، منیش ئیسلام بو خستنه پروو بانگم کردن بو ئیسلام، توش وت: بو چاکه بانگمان ده که یت و به چاکه فرمانمان پی ده که یت، نه ویش پیغه مبه ر (ﷺ) بانگه واز بو خیر و چاکه ده کات؟ نه مه که یشته وه به پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، نه ویش فرمووی (خوایه له نه حنه ف خوش ببه) نه حنه فیش ده یوت: هیچ کاریکم هینده ی نه وه هیوا به خش نه بو، - واته نزا که ی پیغه مبه ر (ﷺ).^۱

نه حمه دو ته به رانیس هیئاویانه و نه مه شیان هیئاوه: پیغه مبه ر (ﷺ) نارد می بولای هوزده که ت له به نی سه عد تا بانگیان بکه م بو ئیسلام، توش وت: سویند به خوا ته نها خیری وت و ته نها چاکه م لی بیست، منیش گه پامه وه و نه وه به پیغه مبه ری خوا (ﷺ) وت، نه ویش فرمووی (خوایه له نه حنه ف خوش به) نه حنه ف ده لیت، هیچ شتیکم هینده ی نه وه هیوا ی پی نه دام.^۲

نینجا سک پی نیشاندان، به وه هه موویان موسلمان بوون، به یه قی له الدلائل هیئاویه تی و نه مه شی بو زیاد کردووه: به که سوکاره که یه وه ناردی بولای هوزده که ی، له الاصابه ج ۲ ص ۱۸۲ دا واهاتووه، ته به رانیس به ده قی نه بویه علاو جگه له ویش هیئاویانه، هه یسه می ج ۹ ص ۳۸۷ ده لیت به دووسه نه د هیئاویه تی سه نه دی یه که میان حه سه نه، تیایدا نه بوغالیب هه یه که جیی متمانه یه، حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۶۴ هیئاویه تی و زه هه بی ده لیت به راستی داناوه و ثینن مو عینیش به لاوازی داناوه.

۱- عه لی کوری زه ید به ته نها هیئاویه تی، لاوازیه کی تی دایه، له الاصابه ج ۱ ص ۱۰۰ دا هاتووه، حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۶۱۴ دا به وجوړه هیئاویه تی،
۲- ضعیف.

۳- هه یسه می ج ۱۰ ص ۲ ده لیت: پیاوه کانی سه نه ده که ی نه حمه د صه حیحن، جگه له وه ی عه لی کوری زه یدی تیایه که فرموده ی حه سه نه.

ئه بویه علا له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) یه کیك له هاوه لانی نارد بولای یه کیك له گه وره کانی سه رده می نه زانی و بانگی کرد بولای خوای گه وره، ئه ویش وتی: ئه و په روه ردگارهی بانگه وازی بو ده کهیت چونه؟ له ئاسن دروست کراوه؟ یان له مسه؟ یان له زیوه؟ یان له زیره؟ ئه ویش هاته وه بولای پیغه مبه (ﷺ) و پیی وت وای وتوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) دووباره ناردیه وه و هه مان شتی پی و ته وه، ئه ویش هاته وه و هه والی پی دایه وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) بو جاری سییه م ناردیه وه و هه مان شتی پی وت، ئه ویش هاته وه و بو پیغه مبه ری (ﷺ) گیرایه وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی خوای گه وره هه وره بروسکه یه کی بو نارد و سوتان دی، ئینجا ئه و ئایه ته دابه زی (ویرسل الصواعق فیصیب بها من یشاء وهم یجادلون فی الله وهو شدید المحال).^۱ به لام به زار ده لیت: ناردی بولای یه کیك له فیرعه ونه کانی عه رب، هاوه له که له باره یه وه وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه و له وه ره قتره و سه رکه شتره، بو جاری سییه م که گه رایه وه بولای قسه که ی لی دووباره کرده وه، له کاتی که دا ده یدواند خوای گه وره هه وره یکی هینا یه سه ر سه ری و هه وره بروسکه ی و ه شان د و لی داو سه ری برد، ته به رانی به و شیوه یه له (اللاوسط) دا هیناویه تی، ده لیت: هه وره بروسکه ی کرد و برقه ی دا، پیاوانی سه نه ده که ی به زار سه حیح، جگه له ده یله مه ی کوپی غه زوان، هه رچه نده متمانه ی پی دهادات، له سه نه ده که ی ئه بویه علا و ته به رانی دا عه لی کوپی ئه بوشاره هه یه که لاوازه، پیشت ریش فه رموده که ی خالیدی کوپی سه عیدمان هینا که وتی: پیغه مبه (ﷺ) نارد می بو یه مه ن و فه رموی (گه یشتی ته هه رشوینیکی عه رب و بیستت بانگی تیا یه به ره و پرویان مه به ره وه و ئه گه ریش بانگت له لا نه بیستن بانگیان بکه بو ئیسلام)، دواتر باسی ئه وه ده که ی پیغه مبه (ﷺ) عه مری کوپی مرره ی جوهه ی نی ده نیریت بولای هۆزه که ی.

^۱ - هه یسه می ج ۷ ص ۴۲ ده لیت: ئه بویه علا و به زار به هه مان شیوه هیناویانه.

(پیغہ مہر (ﷺ) سریہ دہنیریت بو بانگہوازی رپی خودا)

دارقوتنی له ئیین عومہرہوہ (ﷺ) هیئاویہ تی دهلیت: پیغہ مہر (ﷺ) عہدوپرہمانی کوپ عہوفی (ﷺ) بانگکردو فہرمووی (جوٹ نامادہ بکہ چونکہ بہ سریہ یہ کہوہ دہتنیرم (تجهز فانی باعثک فی سریة) ئینجا فہرموودہ کہ دینیت، تیایدا ہاتووہ: عہدوپرہحمان کہوتہ رپی تا گہیشٹ بہ هاوہلہکانی و چوو تا گہیشٹہ دہومتہلجہندہل، کاتیك چوویہ ناوی بانگی کردن بو ئیسلام، ئہمہش سی پوژی خیاند، له پوژی سی یہمدا ئہصبوغی کوپی عہمری کہلبی (ﷺ) کہ نہسرانی و گہورہیان بوو موسولمان بوو، عہدوپرہحمانیش لہ گہل پیایوکی جوہینیدا کہ پی دہوترا پافیعی مہکیس نامہی نارد بو پیغہ مہر (ﷺ) و ہہوالی پید، پیغہ مہریش (ﷺ) نامہی بو نووسی کچی ئہصبغ بہ هاوسہر بگرہ، ئہویش بہ هاوسہری گرت، ئہم ئافرہتہ • تماضر) دواتر ئہبوسہلہمہی کوپی عہدوپرہحمانی بوو.^۱

ئیین ئیسحاق لہ موحمہدی کوپی عہدوپرہحمانی تہمیمیہوہ (ﷺ) هیئاویہ تی دهلیت: پیغہ مہر (ﷺ) عہمری کوپی عاصی (ﷺ) نارد تا عہرب بہرہو ئیسلام بانگ بکات، دایکی عاصی کوپی وائیل لہ بہنی بہلی بوو، بوہ پیغہ مہر (ﷺ) ناردی تا دلیان پابکیشیت تا گہیشٹہ ئاویک لہ خاکیکی پرووتہن کہ پیی دہوترا سہلاسیل - شہری زاتوسہلاسیل بہم ہوہوہ ئہو ناوہی لی نرا - کہ چوویہ ئہوئی ترساو ناردی بولای پیغہ مہر (ﷺ) و داوای یارمہ تی لی کرد، ئہویش ئہبوعوبہیدہی کوپی جہراحی بہ کوچہرانی یہ کہمہوہ نارد کہ ئہبوبہکرو عومہریش (ﷺ) ی تیادا بوون، ئینجا فہرموودہ کہی هیئا.^۲

۱ - له الاصابہ ج ۱ ص ۱۰۸ دا واهاتووہ.

۲ - ضعیف

۳ - له البدایہ ج ۴ ص ۲۷۲ دا واهاتووہ.

به يهه قى له به راوئه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهه (ﷺ) خالیدی کوپی وه لیدی (ﷺ) نارد بولای خه لکی یه مهن تا بانگیان بگات بو ئیسلام، به راو وتی: من یه کیك بووم له وانه ی له گه ل خالید چوین، شهش مانگ ماینه وه و خالید بانگی ده کردن بو ئیسلام و ئه وانیش به ده میه وه نه هاتن، پاشان پیغه مبهه (ﷺ) عه لی کوپی ئه بوتالیبی (ﷺ) نارد و فرمانی پیکرد خالید بنیریته وه به هاو ده مه کانیه وه جگه له که سیك که حه زی ده کرد له گه ل عه لی بمینیته وه، به راو ده لیت من یه کیك بووم له وانه ی له گه ل عه لی مامه وه، کاتیک لییان نزیک بووینه وه هاتن بولامان، پاشان عه لی هات تا نویرژمان بو بکات، دوا یی یه که یه ک ریزی کردین، عه لی هه والی موسولمان بوونی ئه وانی نووسی بو پیغه مبهه (ﷺ) کاتیک نامه که ی خوینده وه سوجه ی برد، دواتر سه ری به رز کرده وه و فرمو ی * سه لام له هه مه دان، سه لام له هه مه دان^{۲۱}

ئین ئیسه ق ده لیت پیغه مبهه (ﷺ) خالیدی کوپی وه لید (ﷺ) ی نارد بولای که عب له نه جران و فرمانی پیکرد تا پیش ئه وه ی له گه لیان به شه ر بیت سی جار بانگیان بکات بو ئیسلام، ئه گه ر هاتن به ده میه وه باشه و لییان قبول بکه، ئه گه ر نا له گه لیان بجه نگه، خالیدیش چو و تا گه یشته لایان، ده سته ی به هه موو لایه کدا نارد تا بانگه واز بکه ن بو ئیسلام و بلین: خه لکینه موسلمان بن پاریزراو ده بن، خه لکیش موسلمان بوون و هاتنه ناو بانگه واز ده که وه، خالیدیش خه لکی لادانان تا ئیسلام و قورئان و سوننه تی پیغه مبهه (ﷺ) یان فی ر بکه ن، وه ک چو ن پیغه مبهه (ﷺ) فرمانی پیکردن ئه گه ر موسلمان بوون و شه ریان نه کرد واکات، پاشان خالیدی کوپی وه لید (ﷺ) نامه ی نووسی بو پیغه مبهه (ﷺ).
(به ناوی خوا ی به خشنده و میهره بان)

۱ - صحیح.

۲ - بوخاری به کورتی هیناویه تی، له البدایة و النهایة ج ۵ ص ۱۰۵ ادا هاتوه.

بو موحه مەدی پیغه مبهري خوا له خالیدی کوپری وهلیده وه سه لامت لی بیټ
 ئەی پیغه مبهري خوا، رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیټ، سوپاسی ئەو خوايه ت
 له سەر دهکەم که هیچ په رستراویکی دی نیه جگه لهو، پاشان: ئەی پیغه مبهري خوا
 سه لاتی خوات لی بیټ، تو ناردمت بۆلای بهنی حارسی کوپری که عب و فرمانت پی
 کردم ئەگەر هاتم بۆلایان سی پوژ له گه لیان به شهر نهیم و بانگیان بکه م بو
 ئیسلام، ئەگەر موسولمان بوون لیان قبول بکه م و پینماییه کانی ئیسلام و قورئان و
 سوننه تی پیغه مبهري خویان فی ر بکه م، ئەگەر موسلمان نه بوون له گه لیان
 به شهر پییم، منیش هاتم و هک پیغه مبهري خوا فرمانی پی کردم سی پوژ بانگم
 کردن بو ئیسلام، که سم بو ناردن تا بلین ئەی بهنی حارس موسلمان بن پاریزراو
 دهن، ئەوانیش موسولمان بوون و شهریان نه کرد، منیش له نیویاندا ماومه ته وه و
 فرمان و پیگری خویان له لا جیبه جی دهکەم و مه شخه ل و پینماییه کانی ئیسلام و
 سوننه تی پیغه مبهري (ﷺ) یان فی ر دهکەم تا پیغه مبهري (ﷺ) نامه م بو بنووسیټ،
 سه لام و رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیټ ئەی پیغه مبهري خوا).

پیغه مبهريش (ﷺ) بوی نووسی:

(به ناوی خوی به خشنده و میهره بان)

له موحه مەدی پیغه مبهري خواوه بو خالیدی کوپری وهلید، سه لامت لی بیټ، من
 سوپاسی ئەو خوايه دهکەم که هیچ په رستراویک نیه جگه لهو، پاشان نامه که ت
 له گه ل نیردراوه که تدا گه یشته دهستم که هه والی دها بهنی حارسی کوپری که عب
 پیش نه وهی له گه لیان به شهر بیټ موسلمان بوون و هاتوون به دهم بانگه وازه که ته وه
 که بانگت کردن بو ئیسلام و شایه تییان داوه هیچ خوايه ک نیه جگه له الله و
 موحه مەدیش به نده و پیغه مبهريه تی، خوی گه ورهش پینموونی خوی پی
 به خشیون، دهی مژده یان پی بده و بیاتترسینه (به دوزهخ) و وه ره وه با له گه ل
 خویشتا وه دی ئەوانیش بیټ، سه لام و رهحمت و بهرکاتی خوات لی بیټ).

خاليديش به وه فديڪي بهني حارسي ڪوري كه عبه وه هاته وه خزمهت
 پيغه مبر (ﷺ) ڪاتيڪ هاتن بولاي پيغه مبر (ﷺ) و بينيني فرموي (من هؤلاء
 القوم الذين كانهم رجال الهند؟) واته (ڪامانهن نه وانهي له پياواني هيند دهچن؟)
 وتيان: نهئي پيغه مبري خوا نه وانه بهنو حارسي ڪوري كه عين، ڪاتيڪ هاتنه
 خزمهت پيغه مبر (ﷺ) سه لاميان لي ڪردو وتيان شايه تي ددهين تو پيغه مبري
 خوايت و هيچ په رستراويڪيش نيه جگه له خوا، نه ويش فرموي (منيش شايه تي
 ددهم هيچ په رستراويڪ نيه جگه له خوا و منيش پيغه مبري خوام) پاشان
 فرموي (انتم الذين اذا زجروا استقدموا) واته (ئيوهن كه نه گهر پياتانا هه لشاخن
 ٺامادهي دهرده بڙن) هه مو بيدهنگ بوون و ڪه سيان له سهري نه چوو، پاشان
 دووباره و سي بارهي ڪرده وه ڪه سيان وه ٺامي نه دايه وه، پاشان بو جاري چوارهم
 وتيه وه و يه زيدي ڪوري عه بدولمدان وتي به لي نهئي پيغه مبري خوا ئيمهين كه
 نه گهر پيامان هه لشاخن ٺامادهي دهرده بڙين چوارجار وتيه وه، پيغه مبريش
 (ﷺ) فرموي نه گهر خاليد بوئي نه نووسيمايه موسولمان بوون و شه پرتان
 نه ڪردوه سه ره ڪانتانم ده خسته ژير پيڪانتان، يه زيد وتي دهي به خوا سوپاسي
 توو خاليديشمان نه ڪرد فرموي نهئي سوپاسي ڪيتان ڪرد وتيان سوپاسي نهو
 خواهيه مان ڪرد كه به هوئي تووه پڙيموني ڪردين نهئي پيغه مبري خوا، پيغه مبريش
 (ﷺ) فرموي راست ده ڪهن پاشان فرموي (بم كنتم تغلبون من قاتلكم في
 الجاهية؟) واته (له ڪاتي نه فاميتاندا ڪاتيڪ كه سيڪ شهري له گهل ده ڪردن چوڻ
 سه رده ڪه وتن؟) وتيان نهئي پيغه مبري خوا به سه ركه سدا سه رنه ده ڪه وتن فرموي
 با به لكو سه رده ڪه وتن به سه ر نه وهي له گهلتن به شه ر ده هات وتيان نهئي پيغه مبري
 خوا ئيمه وابه سه رياندا سه رده ڪه وتن ڪو ده بوينه وه و جيانه ده بوينه وه و به رامبر

به كهس دهستان نه ده كرد به ستم كردن، فهرمووي: راست دهكهن، پاشان قهيسي
كوپي حوصهيني كرد به نه ميريان^۱.

((بانگه واز بو فهرزه كاني نيسلام))

به يهه قى له جهريري كوپي عه بدوللاوه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: پيغه مبه ر
(ﷺ) كه سيكي نارد بولام و فهرمووي نه ي جهرير بو چي هاتوويت؟ وتي تا له سر
ده ست موسلمان بم نه ي پيغه مبه ري خوا، نه ویش پهرده يه كي خسته ژيرم و دواي
سهيري هاوه لاني كرد و فهرمووي (اذا اتاكم كريم قوم فاکرموه) واته (نه گهر به پيزو
گهره ي كو مه ليك هات بولاتان پيزي بگرن) پاشان فهرمووي (جهرير: بانگت ده كم
بو شايه تي دان به وه ي هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و منيش پيغه مبه ري
خوام و بروات به خوا و پوژي دوايي و خيرو شهري قه در ه ييت و نويزه له سر
نوسراوه كانت بكه يت و زه كاتي فهرزكرا و بده يت) منيش نه وه م كرد، دواي نه وه
هر كهس مني بديبايه زهرده خه نه ي بو نيشان دهادام، البداية والنهايه ج ۵ ص ۷۸،
هروه ها ته به راني و نه بونه عيم له جهريره وه به و شيوه هيناويانه. له كنز العمال ج ۷
ص ۹۵ يشدا هاتووه. بوخاري له نيين عه عباسه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت:
پيغه مبه ر (ﷺ) به موعازي كوپي جبه ل (ﷺ) ي فهرموو- كاتي نارد ي بو يه مه ن-
(تو ده چيت بولاي خه ليك كه نه لي كيتابن كه چوويت بولايان بانگيان بكه
بو نه وه ي شايه تي بده ن هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و موحه مديش پيغه مبه ري
خوايه، نه گهر گوپرايه لت بوون بلي خوا له هه موو شه و و پوژيكا پينج نويزي
له سر فهرز كردوون، نه گهر له وه شدا گوپرايه لت بوون پيان بلي خوا سه ده قه يه كي

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهايه ج ۵ ص ۹۸ دا هاتووه، واقدي له ريگه ي عيكرمه ي كوپي عه بدوره حماني
كوپي حارسه وه هيناويه تي، له (الاصابة ج ۳ ص ۶۶۰) يشدا هاتووه.

له سهر داناون تا له دهوله مهنده كانتان وه بگيريت و بدریت به هه ژاره كانتان نه گهر له وه شدا به گوييان کردیت وریای مال و سامانیان به خویشت له نزای ستم لیكراو بپاریزه چونكه پهرده له نیوان نهوسته ملیكراو و خوادا نیه.^۱

ئه بو نه عیم له حهوشه بی زی زه لیمه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک خوای گه وه موحه مه د (ع) ی سهر خست به چل سوار چاکه وه له گهل عه بد شه پدا چوومه وه به دم بانگه وازه که یه وه، نه وانه به نامه یه کی منه وه به ره و مه دینه چوون عه بد شه پ وتی کامتان موحه مه ده؟ وتیان نه وه یه، وتی چیت بو هیئاوین؟ نه گهر راست و هه قه شوینت ده که وین، فهرمووی نویژ بکه ن و زه کات بده ن و خوین نه پریژن و فرمان له چاکه و پریگری له خراپه بکه ن، عه بد شه پ وتی: ئه مه که باشه ده ستت بینه با به یعه تت بده می، پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (ناوت چیه؟) وتی عه بد شه پ فهرمووی (نا، به لکو عه بد خه ی) وه لاهمه که شی بو نووسی بو حهوشه ب، ئه ویش با وه پری هیئا.^۲

بوخاری له ئین عه عباسه وه (ع) هیئاویه تی ده لیت: وه فدی عه بد ولقه یس هاتن بولای پیغه مبه ر (ع) ئه ویش فهرمووی (مرحبا بالقوم غیر خزایا ولا ندای) واته (مه رحبا له م هۆزه بی شه رمه زاری و په شیمانی بن) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا (ع) نیوانی ئیمه و تو بیبا وه پانی موزه رن، ته نها له مانگی حه رامدا ده توانین بین بولات، بویه به جوانی شتی کمان پی بلی نه گهر بیکه یین پیی بجینه به هه شته وه و خه لکی دیکه شی بو بانگ بکه یین، ئه ویش فهرمووی (امرکم باربع و انهاکم عن اربع: الايمان بالله شهادة الا اله الا الله وایقام الصلاة وایتاء الزکاة وصوم رمضان وان

^۱ - ئه وانی دیکه ش هیئاویانه و له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۱۰۰ یشدا هاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۲۵ دا واهاتوه، هه روه ها ئین مونده وئین عه ساکیر هیئاویانه، له کنز ج ۱ ص ۸۴ یشدا هاتوه، ئین سه که نیش هیئاویه تی، هه روه ها له الاصابه ج ۱ ص ۳۸۲ یشدا هاتوه.

تعطو من المغانم الخمس، وانهاكم عن اربع: ما ينتبذ في الدباء و النقيير والحنتم و المزفت).^۱

حاکم له علقه مهی کوپی حارسه وه (ﷺ) ده لیت: - ه و ته م که سی هو زه که م
 بووم - که چوین بو لای پیغه مبه (ﷺ) و سه لامان لی کرد و نه ویش وه لای
 داینه وه، نیمه ش دواند مان و نه ویش به قسه کانمان سه رسام بو و فرموی نیوه
 کی؟ و تم: نیمه باوه پردارین، فرموی (لکل قول حقیقته ما حقیقة ایمانک؟)
 واته (هر قسه یه که راستیه کی هیه راستی باوه پرداری نیوه چیه؟) و تمان پانزه
 خه سلته، پینجیان تو فرمانت پی کردوین، پینجیان نیردر اوانت فرمانیان پی
 کردوین، پینجیشیان له سرده می نه فامیدا خو مان پیوه گرتوون و تا نیستاش
 له سهریان ده چین مه گهر تو ریگریمان لی بکهیت نیمه ش وازیان لی دینین،
 فرموی: نه و پینجه ی فرمانم پی کردوون کامانه؟ و تمان: فرمانت پی کردین
 بر وابهینین به خوا و فریشته کانی و کتیبه کانی و پیغه مبه ره کانی و چاک و خراپی
 قه دهر، فرموی: نه ی نه و پینجه ی نیردر اوه کام فرمانیان پی کردن چی بوون؟
 و تمان: فرمانیان پی کردن شایه تی بدهین هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا
 تاک و بی هاوتایه توش بنده و نیردر اوی نه ویت، فرزه کان بکهین و زه کاتی
 فرزه کرا و بدهین و مانگی رهمه زان به پوژوو بین و نه گهر توانیمان هج بکهین،
 فرموی: (نه ی نه و پینج خه سلته چین که له نه فامیدا خوتان پیوه گرتبوو؟)
 و تمان: سوپاسی کاتی هسانه وه و خوشگوزهرانی، خوږاگری کاتی سه ختی،
 راستی له کاتی پیگه یشتندا، رازی بوون به قه زاو قه دهر، خوشحال نه بوون به
 چهره سهری به رامبه ر کاتیک به سهر دوزمندا سرده که وین، پیغه مبه (ﷺ)
 فرموی (فقهاء ادباء کادوا ان یكون انبیاء من خصال ما اشرفها) زهرده خه نیه کی

^۱ - ته یالسیش هه روا هیناویه تی و له کوتاییه وه زیاده یه کی بو هیناوه، نه م راسپاردانه
 پاریزرون و بانگه وازیشیان بو بکن، له البدایة والنهایه ج ۵ ص ۴۶ یشدا هاتوه.

بو کردین و دواتر فهرمووی (منیش وهسیه تی پینچ خهسله تتان بو ده کهم به لکو خوا خهسله ته چاکه کانتان بو کامل بکات، هرچی نایخون کو می مه که نه وه، شتیک بنیاد مه نین که تیایدا دانانیشن، له سه ره ئه وه ی سبهینی لیی دستبه ردار ده بن رکه بهری مه کهن، له و خوا بترسن که ده که پینه وه بو لای، به ره و ئه وه بچن که به هه تای ی تیایدا بمیننه وه) ^۱، ۲.

ئه بونه عیمیش له الحلیة ج ۹ ص ۲۷۹ دا له سویدی کو پی حارسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئ: حه وت که سی هۆزه کهم بووین که چووین بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) دواندمان سه رسام بوو که رهنگو بو ی بینین، وتی: (ما انتم؟) وتمان: باوه ردارین، ئه ویش بزه یه کی کردو فهرمووی (ان لكل قوم حقرقة، فما حقيقة قولکم و ایمانکم؟) سوید وتی: ئیمه ش وتمان پانزه خه سله ته، پینجیان نیردراوانی تو فهرمانیان پی کردین تا باوه رمان پیمان هه بیئ، پینجیان نیردراوانت فهرمانیان پی کردین کاریان پی بکهین، پینجیشیان له سه رده می نه فامیه وه خوومان پیوه گرتوون و له سه ری ده پوین مه که ر تو بلئیئت وازی لی بینین، ئینجا به و واتایه هیناویه تی، به لام له جیات ی خیر و شه ری قه ده ر زیندوو بوونه وه ی دوا ی مردنی هیناوه. پیشتیش فهرمووده ی پیوا ی به لعه دیه مان له با پیره وه هینا که فهرمووده که ی هینا و تیایدا دهیوت: بانگه واز بوچی ده کهیت؟ فهرمووی (بهنده کانی خوا بو لای خوا بانگ ده کهم) وتم: چی ده لیئ؟ وتی: شایه تی ده ده م هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و منیش موحه مه د پیغه مبه ری خوام، باوه رت هه بیئ به وه ی بو م دابه زیوه و بروت به لات و عوزا نه مینئ، نو یژ بکهیت و زه کات بدهیت...

۱ - ضعیف.

۲ - ئه بوسه عیدی نه یسا بووری له عهلقه مه ی کو پی حارسه وه (ﷺ) هیناویه تی، عه سه که ری و رشاتی و ئیین عه سا کیر له سویدی کو پی حارسه وه (ﷺ) هیناویانه و به دوور در یژ ی فهرمووده که هاتوه، هه روه که له الاصابه ج ۲ ص ۹۸ دا هاتوه،

(پېغەمبەر (ﷺ) نامە بە ھاوہلانیدا دەنیریت بو پاشایانی ناسۆکان و شوینانی دیکو بانگیان دەکات بو لای خواى گەورەو ھاتنە ناو ئیسلاام)

تەبەرانی لە میسورەى کورپی مەخزومەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پېغەمبەر (ﷺ) چوو بو لای ھاوہلانی و فەمووی (خواى گەورە منى بە پرەحمەت ناردوو بو ھەموو خەلک، دەى پرەحمەتی خواتان لى بیٹ - ئەو م لئو بەگ یەنێن و دووبەرە مەبن وەك ئەو دەى ھەوارىەکانى عیسا (علیه السلام) کردیان، چونکە ئەویش بانگی کردن بو ئەو دەى من بانگتان دەکەم بو، ھەرکەس شوینەکەى دوور بوايە ناپازى دەبوون عیسای کورپی مەریەمیش لای پەرورەدگارى سکا لای ئەو دەى کرد بو بەیانى ھەرکامیان بە زمانى ئەو گەلە قسەى دەکرد کە ئاراستە کرابوو و بى، عیسا پىی وتن: ئەمە کاریکە خوا بریارى لەسەر داو بو تان دەى بیکەن)

ھاوہلانی پېغەمبەرىش (ﷺ) وتیان: ئەى پېغەمبەرى خوا بو ت بەجى دەگە یەنێن، بو کوئ دەلیت بماننێرە، پېغەمبەرىش (ﷺ) عەبدوللای کورپی حوزافەى (ﷺ) نارد بو کیسرا، سولەیتی کورپی عەمرى (ﷺ) نارد بو لای ھوزەى کورپی عەلى بەرپرسى یەمامە، عەلانى کورپی خەزەمى (ﷺ) نارد بو لای موزیرى کورپی ساواى بەرپرسى ھەجەر، عەمرى کورپی عاصى (ﷺ) نارد بو لای جیفر و عەو بەدى دوو کوپانى جەلەندى کە پاشای عەمان بوو، دىعیەى گەلبیشى (ﷺ) نارد بو لای قەیسەر، شوجاعى کورپی وەھبى ئەسەدى (ﷺ) نارد بو لای موزیرى کورپی حارسى کورپی ئەبو شومەرى غەسانى، عەمرى کورپی ئومەییەى چومەرى (ﷺ) نارد بو لای نەجاشى، ھەموویان لە پىش کوچی دواى پېغەمبەردا (ﷺ) گەرانەو جگە لە عەلانى کورپی خەزەمى، چونکە ئەو لە بەحرەین بوو کە پېغەمبەر (ﷺ) کوچی دواى کرد.

ئینن چه جهر له فه تحولباری ج ۸ ص ۸۹ دا ده لیت: موهاجیری کوپی
 نه بوئومه یه کوپی حارسی کوپی عهد کلال و جهریری (الله) نارد بولای
 زیلکله ع، سانیبی (الله) نارد بولای مه دوسه یله مه و حاتیبی کوپی ئه بی به لده عه ی
 (الله) نارد بولای مقوقس.^۲

موسلیم له نه سه وه (الله) هیناویه تی پیغه مبه ر له پیش مردنی نامه ی نووسی
 بو کیسراو قه یسه ر و نه جاشی و هر خو سه پینیک ی لاسار، بانگی ده کردن بولای
 خوی گه و ره و، نه وه نه و نه جاشیه نه بو و که نویرتی له سه ر کرد.^۳

نه حمه د و ته به رانی له جابه ره وه (الله) هاویانه ده لیت: پیغه مبه ر (الله) پیش
 نه وه ی کوچی دوا یی بکات نامه ی نووسی بو کیسراو قه یسه ر و هر خو سه پینیک.^۴

(نامه ی پیغه مبه ر (الله) بو نه جاشی پاشای چه به شه)

به یه قی له ئینن عه به سه وه (الله) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (الله) عومهری
 کوپی ئومه یه ی زومهری (الله) نارد بولای نه جاشی سه به رت به جه عفه ری کوپی
 نه بو تالیب و هاوړیکانی (الله) له گه لیدا نامه یه کی بو نارد و نووسی بووی: به ناوی
 خوی به خشنده و میهره بان له موحه مه دی پیغه مبه ری خواوه بو نه جاشی نه زعه می
 پاشای چه به شه، سه لامت لی بیت، من سوپاسی خوی مه لیک ی قودوسی موئمینی
 موهه یمین ده که م و شایه تی ده دم عیسا روحی خوداو په یامی نارد و وه ته سه ر
 مه ریعه می به تولی پاک و بیگه ردی داوین پاک و ئه ویش سکی به عیسا پر بوو خواش

^۱ - هیه سه می ده لیت: له سه نه ده که دا موحه مه دی کوپی ئیسماعیلی کوپی عه یاش هیه که لاوازه، له
 المجمع ج ۵ ص ۳۰۶ دا هاتوه.

^۲ - حسن.

^۳ - له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۲۶۲ دا هاتوه.

^۴ - هیه سه می ج ۵ ص ۳۰۵ ده لیت: له سه نه ده که دا ئینن لوه یعه هیه و فرموده ی چه سه نه و که سه کانی
 دیکه ی سه نه ده که سه حیجن.

له پوچی خوئی و فوی خوئی دروستی کرد وهك چوئن ئادهمی به دهست و فوی خوئی دروست کرد، من بانگت دهكهم بۆلای خوای تاك و ته نهایی بی هاوتا و گوپرایه ل بوونی و شوینم بكهویت و بپروا بهینیت به خوّم و ئه و په یامه ی بۆم هاتوو، چونكه من پیغه مبهری خوام، جه عفه ری ئاموزام به دهسته یه کی موسولمانانه وه ناردبوو بۆلات ئه گهر هاتن بۆلات نهرم به له گه لیان و واز له خو سه پیینی بهینه چونكه من خو ت و سه ربازانت بانگ دهكهم بۆلای خوای گه وره، وامن گه یاندم و ئاموزگاریم كردن ئیوه یش وهریگرن، سه لام له وه ی شوین پینموونی دهكه ویت)

نه جاشی له وه لاما دا ئه مه ی بۆ پیغه مبهر (ﷺ) نووسی:

به ناوی خوای به خشنده و میهره بان

(بۆ موحه مه دی پیغه مبهری خوا له نه جاشی ئه سه مه می کوپی ئه بجه ره وه، سه لامتان لی بی ت ئه ی پیغه مبهری خوا، سه لات و ره حمه ت و به ره که تی خواتان لی بی ت، ئه و خوایه ی که تاك و ته نهاییه و پینموونی کردم بۆ ئیسلام نامه که تم پی گه یش ت ئه ی پیغه مبهری خوا که باسی عیسات کردبوو، سویند به په ره ردگاری ئاسمان و زه وی عیسا له وه زیاتر نیه که تو باست کرد، ئه وه ی بو ت ناردین لیی تیگه یش تین و به رامبه ر ئاموزاکه ت و هاوه لانی وابووین، شایه تی ده دم تو پیغه مبهری خوایت و راستگو و به راست دانهری ت به یعه تم به خو ت و ئاموزاکه شت داو له سه ر ده ستی جه عفه ری ئاموزای پیغه مبهر (ﷺ) خو م دا به ده ست په ره ردگاری جیهانه وه و موسولمان بووم، ئه ی پیغه مبهری خوا ئه ریعی کوپی ئه سه مه می کوپی ئه یحرم نارد بۆلات. من ته نها ده سه لاتم به سه ر ده رونی خو م دا هیه ئه گهر ده ته ویت بیم بۆلات دیم ئه ی پیغه مبهری خوا، چونکه من شایه تی ده دم ئه وه ی ده یلیت راست و حقه) ^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایه ج ۳ ص ۸۲ دا واهاتوو.

نامهى پيغه مبهەر (ﷺ) بۆ قهيسهرى پاشاى پۆم

به زار له دحيه ي كهلبيه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لئيت: پيغه مبهەر (ﷺ) ناردى بۆلاى قهيسهر و نامه يه كيشى پيدام تابيده مى، منيش چووم بۆلاى و نامه كه م پيدا، برازايه كى كه سورو زهردى تيا بوو و قژى خاوبوو له لاي بوو، كاتيگ نامه كه ي خوینده وه تيايدا هاتبوو:

(له موحه مەدى پيغه مبهرى خواوه بۆ هيرقلى بهرپرسى پۆم) برازاكه ي مشهيه كى كرد و تى: ئەمه نابيت بخوینريته وه، قهيسهر وتى بۆچى؟ وتى: ئەو سه ره تا ناوى خوێ دینيت و ده لئيت (بهرپرسى پۆم) و نهينووسيه (پاشاى پۆم) قهيسهر وتى: به خوا ده بيت بيخوینريته وه، كاتيگ نامه كه ي خوینده وه و له لاي چوونه دهر وه منى بانگ كرده ژوره وه بۆلاى خوێ و هه والى بۆ قهشه - بهرپرسیان - نارد و ئەوانيش هه واليان پيدا و ئەویش هه والى پيڤرا و نامه كه ي پي خوینده وه، قهشه پي و تى: ئەمه ئەوهيه كه چاوه پيمان ده كرد و عيسا (عليه السلام) مزگينى پي له سهر دابووين، قهيسهر پي و تى: ده لئيت چى بكه م؟ قهشه وتى: من بپرواى پي ده كه م و شوينى ده كه وم، قهيسهر پي و تى: ئەى من ئەگەر ئەوه بكه م ده سه لاتم له ده ست ده چييت، پاشان له لاي چووين قهيسهر ناردى به دواى ئەبوسوفياندا، ئەو كات ئەبوسوفيان له وى بوو، پي و تى: باسى ئەو كه سه م بۆ بكه كه له خاكى ئيوه دهر كه وتوو ئەوه كى يه؟ وتى: گهنجيگه، وتى: په چه له كى له ناوتاندا چۆنه؟ وتى: كه سمان ناگه ينه ئاستى، وتى: ئەمه نيشانه يه كى پيغه مبهرايه تيه، ئەى راستگوويى چۆنه. وتى: هه رگيز دروى نه كردوه، وتى: ئەمه ش هيمايه كى پيغه مبهرايه تيه، وتى: هيچ كات لاده دات ئەگەر له هاوه لاني بكوژرين؟ وتى: خه لكىگ له گه لى به شه ر هاتن ئەویش شكاندى و ئەوانيش ئەويان شكاندوه، ئەمه هيمايه كى پيغه مبهرايه تيه، وتى: پاشان بانگى كردم و پي و تى: به هاوه له كه ت بلى من ده زانم ئەو پيغه مبهره، به لام ده ستبهردارى ده سه لاتم نابم،

ده لیت: قه شه کهش هه موو پوژیککی یه کشه ممه له دهوری کو ده بوونه وه و قسه ی بو ده کردن و بیرى ده مینانه وه، که پوژى یه کشه ممه ده هات نه چوو بولایان و دانیشیت تا یه کشه ممه که ی تر، منیش ده چووم بولای و قسه و پرسى یارى لی ده کرد، که پوژى یه کشه ممه ی دواتر هات چاوه پریان ده کرد تا بجیت بولایان، نه ویش نه چوو بولایان و بیانوی هی نایه وه که نه خوشه، چهند جار نه ممه ی کرد، دواى ناردیان به دوایدا و وتیان: ده بیت بییت بولامان نه گهر نا ئیمه دین و ده تکوژین، چونکه له وکاته وه ی نه و عهره بیه هاتوو لیت بیزارین، قه شه ش وتی: نه م نامه یه ببه بو پیغه مبه ر (ﷺ) و سه لامی لی بکه و پیى بلی، شایه تی ده دم هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و موحه مده ش پیغه مبه رى خواجه و من باوه رم پیى هی ناوه و شوینی که وتووم، نه وان رقیانه له م کاره م، چیت بینیه و پیى بلی، دواى چوو بولایان و نه وانیش کوشتیان، ئینجا فره مووده که دینیت^۱، عه بدان له ئین ئیسحاق له هه ندی له زانایانه وه هی ناویه تی هه رقل به دحیه ی (ﷺ) وتوو: قوړت به سه ر سویند به خوا ده زانم هاوه له که ت پیغه مبه ریکی نیردراوه و نه و که سه یه که چاوه ری بووین و له کتیه که ماندا باسمان بیستوو، به لام ترسم له پومه لی م هه ستن، نه گهر نه وه نه بوایه شوینی ده که وتم، ده ی به ر بولای قه شه و باسی نه وه ی بو بکه، چونکه نه و له نا و پومدا گه وره ترو قسه پویشتوتره له من، دحیه ش چوو بولای و بو ی باسکرد، نه ویش پیى وت: سویند به خوا نه وه پیغه مبه ریکی نیردراوه و ناو و سیفه تی

۱ - ضعیف .

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۲۳۶ - ۲۳۷ ده لیت: له سه نه ده دا ئیراهیمی کوپى ئیسماعیلی کوپى یه حیا هه یه که لاوازه. ته به رانی فره مووده که ی دحیه ی (ﷺ) به کورتی هی ناوه، تیایدا یه حیا کوپى عه بدولحه میدی حه مانى هه یه که لاوازه، هه یسه می (ج ۵ ص ۳۰۶) هه مان شت ده لیت نه بونه عیم له الدلائل ص ۱۲۱ دا به کورتی به و واتایه هی ناویه تی، هه روه ها عه بدانی کوپى محه مده ی مروزی له عه بدلای کوپى شه داده وه به و جوړه هی ناویه تی،

دهزانی پاشان چوو جله که ی فریداو جلیکی پیسی پوشی و چوو بولای پوم و شایه تی حقی هیئا، نهوانیش دایان به سهریدا و کوشتیان.^۱

عه بدوللای کوری نه حمه دو نه بویه علا له سه عیدی کوری نه بوپاشیده وه هیئاویانه ده لیت: ته نوخی - نیردراوی هیرقل بولای پیغه مبهری خوا - م له حیمس بینی که دراوسیم بوو پیاویکی پیر بوو ته واو به ته مه ندا چوو بوو، منیش وتم نه ره باسی نامه که ی هیرقل بو پیغه مبهر (علیه السلام) و نامه که ی پیغه مبهر (علیه السلام) م بو هیرقل بو ده که یت؟ وتی به لی. پیغه مبهر (علیه السلام) چوو بو ته بووک و ده حیه ی که لبی (علیه السلام) نارد بولای هیرقل، کاتیک نامه که ی پیغه مبهر (علیه السلام) گه یشته قه شه و به تریکه کانی پومی کوکرده وه و درگای له سهر نه وان و نهویش داخست، وتی: وه که ده بینن نه و پیاوه هاتووه و نامه ی بو نارد ووم و بانگم ده کات بو سی شت: بانگم ده کات تا شوین نایینه که بکهوم، یان نه سهر خاکمان بری له سامانی خومانیان پی بدهین و خاکی خو مان بیست یان شه ری له گه ل بکهین سویند به خوا وه که له کتیه کاندای خویند و نانه ته وه ده زانن چی له ژیر پیمدایه ده ی ورن با شوین نایینه که ی بکهوین یان له خاکی خو مان شتی که له سامانی خو مان پی بدهین، نهوانیش یه کده نک مینگه یه کیان کرد و وتی بانگمان ده که یت تاواز له مه سیحیه ت بهینن یان ببینه کوپله ی ده شته کیه که له حجازه وه هاتووه، کاتیک زانی نه گهر بچنه دره وه بارو ده سه لاتی ده شیوینن، وتی: من ته نها بویه نه ووم و ت تا بزائم چه نده له سهر قسه ی خو تان سوورن، پاشان عه ره بیکی تجیبی بانگ کرد که له مه سیحیه کانی عه رب بوو وتی: که سیکم بو ببینه قسه له بهر بکات و زمانی عه ره بی بیست تا بینیرم بولای نه و کابرا و وه لامی نامه که ی بده مه وه نهویش وتی: منی هیئا، هیرقل نامه یه کی لوول خو اردووی پیدام و وتی نه م نامه م ببه بو نه و کابرایه، چیت له قسه ی بیست له سی

^۱ - یه حیای کوری سه عیدی نومووی له (المغازی) و ته بهری له نیین نیسحاق وه هیئاویانه له الاصابه ج ۲ ص ۲۱۶ یشدا هاتووه.

شتدا بهوردی له بهری بکه، بزانه هیچ باسی ئه و نامه دهکات که ناردی بۆم؟ بزانه که نامه کهی خوینده دهو باسی شه و دهکات؟ پروانه بۆ پشته وهی بزانه شتیکی پییه تا بترسی نییت؟ منیش نامه کهیم برد تا هاتمه ته بووک، ده بینم له گه ل هاو هالانیدا لای ناوه که دانیشتون، وتم: کامه یه به پرستان؟ وترا ئه وه یه - منیش چووم تا له بهرده میدا دانیشتم، نامه کهم پیدایا، ئه ویش خستیه چووره کهین پاشان فهرمووی (ممن انت؟) واته (تو خه لکی کویت؟) وتم یه کیکم له ته نوخ، فهرمووی (هل لك في الحنیفیه ملة ابیکم ابراهیم) واته (هیچ له سه ر ئایینی حنیفی ئیبراهیمی باپیرتان ده زانیته؟) منیش وتم: من نیردراوی گه لیکم و له سه ر ئایینی گه لیکم که وازی لی ناهینم تا ده پریمه وه لایان، ئه ویش فهرمووی (انک لا تهدي من احببت ولكن الله یهدی من یشاء وهو اعلم بالمهتدین) ئینجا فهرمووی (ته نوخی من نامه نووسی بۆ کیسرا، ئه ویش دراندی خوا خووی ده سه لاتی له ت و په ت بکات، نامه نووسی بۆ به پرسی ئیوه ش ئه ویش وه ری گرت، بهرده وام تا له ژیاندا یه خه لکی خیری لی ده بینن) وتم ئه مه یه کیکه له و سیانه ی وه سیه تی بۆ کردم، ئینجا له بهرگی شمشیره کهم نووسیم، پاشان یه کیکه که له چه پیه وه بوو نامه کهی وه رگرت، منیش وتم: کی نامه که که تان بۆ ده خوینیته وه؟ وتیان موعاویه، له نامه ی به پرسه که مدا هابتوو: (بانگی ده کردم بۆ به هه شتیکی فراوانی واکه پانتاییه کهی هینده ی ناسمانه کان و زهویه و ناماده کراوه بۆ له خواترسان، ئه ی دۆزه خ کوا؟) پغه مبه ریش (صلوات) فهرمووی (سوبحانه لآ ئه ی ئه گهر پوژه لات ئیتر شه و له کووی بی؟) منیش نووسیم: کاتی که له خویندنه وهی نامه کهم بوومه وه فهرمووی (ان لك حقا وانت رسول الله، فلو وجدت عندنا جائزة جوزناک بها، انا سفر مرملون) واته (ما فی خوته، تو نیردراوی، ئه گهر خه لاتمان لا بوایه خه لاتم ده کردیت، به لام له سه فهداین و هیچمان پی نه ماوه)، ئینجا یه کیکه هاواری لی کرد من خه لاتی ده کهم، تویشووه کهی کرده وه و کلاویکی صفوری هیئاو خستیه تویشووه کهم، منیش وتم: ئه مه کی بوو؟ وتیان عوسمان، پاشان پیغه مبه ر (صلوات) فهرمووی (من ینزل هذا الرجل؟) واته (کی

ٺهه پياوه ده با ته لاي خوي؟ گه نجیکی پشتیوانان وتی: من، منیش له گه لی هه ستام و چووین، که له کوږه که چوومه دهره وه پیغه مبهه (ﷺ) بانگی کردم و فهرمووی (یا اخاتنوخ) منیش لامکرده وه و هر له و کاته شه وه له کوږه که یدا له بهر ده ستیدا بووم چاوه ری بووم پیغه مبهه (ﷺ) پشتی خوي هه لمالی و فهرمووی (هاهنا امض لما امرت به) واته (سهیری ئیره بکه بو نه وهی فهرمانت پی کراوه) منیش که سهیرمکرد موریکم دی، له شوینی کپرکراگی شانیدا بوو وهک شوینی که له شاخ گرتن وابوو.^۱

بوخاری له ئین عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی نه بوسوفیان پیی وتووه هیرقل ناردوویه تی به شوینیدا، نه وکات له گه ل ده ستهیه کی قوره یشدا بوو - بازگان بوون له شام -- نه مهش له و کاته دا بوو که پیغه مبهه (ﷺ) چوو تا چاوه پروانی نه بوسوفیان و بیباوه پانی قوره یش بکات،^۲ هات و نه وانیش له ئیلیا و بوون، قه یسه ر بانگی کردن و له کوږه که یدا گه وره کانی پوم له وی بوون، پاشان بانگی کردن و داوای وهرگیږیشی کرد، وتی: کامتان له پرووی ره گه زه وه له و پیاوه نزدیکتره که بانگه شه ی نه وه ده کات پیغه مبهه ره؟ نه بوسوفیان وتی: من له هه موویان لیی نزدیکترم، وتی: نزیکی بکه نه وه لیم و هاوه لانیشی نزیک بکه نه وه و له پشتیه وه رایان

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۲۳۵-۲۳۶ ده لیت: پیاوانی سه نه ده که ی نه بویه علا جی متمانه ن، پیاوانی سه نه ده که ی عه بدو لای کوږی نه حمه دیش هه روه ها. ئیمامی نه حمه د له البدایه والنهایه ج ۵ ص ۱۵ دا هیناویه تی و ده لیت: فهرموده یه کی غریبه و سه نه ده که ی کی شه ی نیه، ئیمامی نه حمه د به سوفرده ی هیناویه تی، هه روه ها یه عقوبی کوږی سوفیان هیناویه تی، له البدایه والنهایه ج ۶ ص ۲۷ یشدا هاتووه.

^۳ نه و کاته ی که نه بو سوفیان له شام بوو شه ری به درو ئو خود پرویدا بوو، پیغه مبهه (ﷺ) له درای شه ری ئو خود به نه بو سوفیانی وت سالیکی تر له به در به یه که ده گه ی نه وه، پیغه مبهه (ﷺ) چاوه رییان بوو تا له شام بگه ری نه وه.

و هستین، پاشان به وەرگیره که ی وت پیا یان بلی: من پرسپاری لی ده که م له سهر
 نهو که سه نه گهر دروی کرد به دروی بخه نه وه. پاشان یه که م پرسپاری نه وه بوو:
 ره چه له کی له نا و تاندا چونه؟ وتم: خاوه ن ره چه له که له نا و ماندا، وتی: هیچ که س له
 نیوه پیش نهو بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی کردووه؟ وتم: نا وتی: نه ی هیچ کام له
 با و با پیرانی پاشاو ده سه لاتدار بوون؟ وتم: نا، وتی: نه ی خانه دانان شوینی که و توون
 یان هه ژاران و لا وازان؟ وتم: به لکو هه ژاران و لا وازان. وتی: زیاد ده که ن یان که م
 ده که ن؟ وتم: زیاد ده که ن. وتی: نه ی هیچ کامیان دوا ی نه وه ی موسلمان ده بیئت
 به ده ست بیزاری نایینه که یه وه هه لده گه رپته وه؟ وتم: نا، وتی: پیش نه وه ی
 بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی بکات تومه تبارتان ده کرد به درو؟ وتم: نا، وتی: نه ی
 ناپاکی ده نوینیئت؟ وتم: نا، ما و یه کیشه نازانم چی ده کات و چی ناکات، وتی: هیچ
 شتیکی لی نه پرسیم هیچی بو زیاد بکه م جگه له و قسه، وتی: نه ی له گه لی به شه ر
 هاتن؟ وتم: به لی، وتی: چون له گه لی به شه ر هاتن؟ وتم: شه ری نیوانمان به سهره
 بوو، هه رجاره و یه کی کمان سهر ده که وت. وتی: فه رمانی چیتان پی ده کات؟ وتم:
 ده لیئت: خوا ی تاک و ته نها بیه رستن و ها و ه لی بو دامه نین، واز له قسه ی با و با پیرانتان
 بینن، فه رمانمان پی ده کات نویژ بکه ن و راستگو و پاک بین و په یوه ندی
 خزمایه تیمان هه بیئت، به وەرگیره که ی وت: پی بلی: من له سهر ره چه لی پرسپارم
 لی کردیت و تو و ت له نا و تاندا خاوه ن نه سه به، پیغه مبه رانیش و ابوون، وتم
 که ستان پیشتر نه مه ی و تووه و وت نا، نه گهر که سیك پیشتر بیوتایه ده موت نه مه
 ده یه ویئت پیشه نگ ی به قسه که یه وه بکات که پیش خو ی و تراوه، پرسپارم لی
 کردیت با و با پیرانی که سیان پاشاو ده سه لاتدار بوون وت نا، وتم نه گهر که سیان
 پاشا بوا یه ده موت نه مه دا وای ده سه لات و کورسی پاشایه تی با و کی ده کات، وتم
 پیشتر به دروژن تومه تبارتان ده کرد وت نا، بو یه زانیم ناماده نیه له گه ل خه لک
 درونه کات که چون درو به دم خوا وه هه لده واسیئت، وتم خانه دانه کان شوینی
 ده که ون یان هه ژاران وت هه ژاران ده ی هه ره وانه ن (هه ژاران) شوینی که و توانی

پېغەمبەرەن بوون، و تم زياد دھكەن يان كەم وتت زياد دھكەن، دەى ئىمانىش ھەروايە تا دھگاتە ئەوپەر، و تم كەسيان لە بېزاري ئاينەكەيدا ھەلدەگەرېتەو و تت: نا، دەى ئىمانىش وايە كاتېك چىژى تېكەل بە دل دھبىت، پرسىارم لى كرديت ئايا ناپاكي دھنوئىت، و تت نا، دەى پېغەمبەرەنىش وابوون، و تم: بە چى فەرمانتان پى دھكات، و تت دھلېت خوا بېرستەن و ھاۋەلى بو دامەنىن و لە پەرستىشى بتهكان بە دوورتان دھخاتەو و فەرمانتان پى دھكات نوئىژېكەن و راستگوو پاك بن، ئەگەر ئەمەى دھلېت راست بىت ئەوا پوژىك دىت شوئىنى ئەم دوو جى پىيەم دھگرىت، من وامدەزانى لە دەرەوھى ئىوھى و نەمدەزانى لە ئىوھى، ئەگەر دھمزانى خوم پى دھگەياندو ھەولى بىننىم دھدە، ئەگەرېش لاي بومايە سوئند بە خوا قاچەكانىم دھشورد، پاشان داواى ئەو نامەى پېغەمبەرى (ﷺ) كرد كە بە دھىدە (ﷺ) ناردبووى بو گەرەى بوصرى، دايە دەسى ھىرقل، تيايدا ھاتبوو:

بەناوى خواى بەخشندەو مېھربان

(لە موخەمەدى كورپى عەبدوللا و پېغەمبەرى خواوە بو ھىرقلى گەرەى پوم! سەلامى خوا لەو كەسەى پى پىنموونى دھگرېتەبەر، پاشان: من بانگت دھكەم بو ئىسلام، موسلمان بە پارىزراو دھبىت و خوا دووجار پاداشتت پى دھدات، ئەگەر نا تاوانى ئەرسىسەكانت لەسەرە، (يا اهل الكتاب تعالى الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله فان تولو فقولوا اشهدوا بانا مسلمون).

ئەبوسوفيان دھلېت: كاتېك ئەوھى وىستى وتى و لە خوئندەوھى نامەكە بوويەوھو توورەى و ھاوارو دھنگ و گالە بەرزبوويەوھو كراينە دەرەوھو، بە ھاۋەلەكانم وت - كاتېك دەركرائىن - بارى ئىبن ئەبى كەبشە وای لى ھاتوۋە پاشاى بەنى ئەسفەر لى بترسىت، ئىدى دلىابوون سەردەكەوئىت تا ئەوھى خواى گەرە ئىسلامى خستە دلمەوھو، ئىبن ناتورى بەرپرسى ئىلىيا و ھىرقلى قەشەى مەسىحىەكانى شام بوو، دھلېت ھىرقل كاتېك ھات بو ئىلىيا ئەو پوژە بوو كە

کہ سیکی دہروون پیس، ھندیٰ لہ بہ تریکہ کان وتیان ھہ زمان لہ چارہ ت نیہ، ئین ناتوری وتی: ھیرقل کہ سیکی زور پیشبینی کہر بوو، سہیری ئہ سستیہرہکانی دہکرد، کاتیك پرسیاریان لیٰ کرد پیی وتن: کاتیك سہیری ئہ سستیہرہکانم کرد بینیم پاشای خہ تہ نہ کراو سہرکہوت، کیٰ لہ ناو ئہو گہ لانہ دا خہ تہ نہ دہکات؟ وتیان: تہنہا جوولہ کہ، خو ئہوانیش لات گرنگ نین، نامہ بنووسہ بو مہدائین تا چی جوولہ کہی تیدایہ بیکوژن، لہم کاتہ دا پیاوئیک کہ پاشای غہسان نارددبووی ھات بو لای و ھہوالی پیغہ مہبری (ﷺ) پیدا، ھیرقل کاتیك داوی ھہوالی لیٰ کرد وتی بزانن خہ تہ نہ کراو یان نا؟ ئہوانیش سہیریان کرد و وتیان خہ تہ نہ نہ کراو، پرسیار لیٰ کرد لہ سہر عہرہب وتی ئہوان خہ تہ نہ دہکن ھیرقل وتی: ئہوہ پاشاکہیہ وادہرکہوت. پاشان نامہیہ کی نووسی بو هاوہ لیٰ کی لہ پومیہ- کہ لہ زانستدا ھاو وینہی نہ بوو- ھیرقل چوو بو حیمس و دانیش ت نامہیہ کی هاوہ لہ کہی بو ھات و ھہمان رای لہ سہر ھاتنی پیغہ مہبر (ﷺ) ھہوو و وتی: پیغہ مہبری خواہ.

پاشان ھیرقل گہورہکانی پومی لہ دہسکہرہ کہیدا (وہک کو شک وایہ) لہ حیمس کو کردہوہ و فرمانی کرد دہرگاگان دابخہن، پاشان ھات و وتی: ئہی کو مہلی پوم ئایا سہرکہوتن و گہورہ بیتان دہوئیت تا دہسہ لایتان بچہ سپیت؟ دہی بکہونہ شوین ئہو پیغہ مہبرہ، ھیرقل کہ ئہمہی بینی و بیٰ ھیوابوو لہوہی موسلمان بن وتی: بیانگیرنہوہ بو م، تہنہا ئہمہم وت تا سوربوونتان لہ سہر ئایینہ کہ تان تا قی بکہمہوہ، وابینیم، ئہوانیش سوجدہیان بو برد و لیٰی رازی بوون، ئہمہش کو تا کاری ھیرقل بوو.^۱

^۱ - بوخاری لہ صہیحہ کہیدا لہ چہند شوئینکدا بہ دوورو درئژی ھیناویہ تی، ئہوانی دیکہش جگہ لہ ئین ماجہ لہ ریگہی زوہری لہ عہد ولای کوپی عوتبہی کوپی مہسعود لہ ئین عہباسوہ (ﷺ) ھیناویانہ. لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۲۶۶ یشدا ھاتوہ. ئین ئیسحاقیش بہ دوورو درئژی لہ زوہریہوہ ھیناویہ تی، ھہروہ لہ البدایہ والنہایہ (ج ۴ ص ۲۶۲) دا ھاتوہ.

(نامه‌ی پیغهمبهر (ﷺ) بو کیسرای پاشای فارس)

بوخاری له فهرموده‌ی له‌یس له یونس له زوهری له عه‌بدوللای کوری
 عه‌بدوللای کوری عوتیبه له ئیبن عه‌باسه‌وه (ﷺ) هیئاویه‌تی پیغهمبهر (ﷺ)
 نامه‌ی‌کی به که‌سینکا نارد بو کیسرا و فهرمانی کرد بیدات به که‌وره‌ی به‌حره‌ین،
 ئه‌ویش دای به کیسرا، کاتیک کیسرا خویندیه‌وه له‌وی یه‌تی کرد، و ارزانه‌ی
 موسه‌یب وتی: پیغهمبهر (ﷺ) دوعای لی کردن تا خوا له‌ت و په‌تیا بکات،
 عه‌بدوللای کوری وه‌ب له یونس له زوهریه‌وه هیئاویه‌تی عه‌بدوره‌حمانی کوری
 عه‌بدولقاری (ﷺ) پیی وتم پیغهمبهر (ﷺ) روژیک له‌سه‌ر مینه‌ر هه‌ستا و تاری
 پی‌شکه‌ش کرد و سوپاس و ستایشی په‌روه‌ردگاری کرد و شایه‌تومانی وت و
 فهرمووی (پاشان، من دمه‌ویت هه‌ندیک له ئیوه بنیرم بولای پاشایانی عه‌جه‌م، جا
 له‌گه‌لم ناکوک مه‌بن وه‌ک ئه‌وه‌ی به‌نو ئیسرائیل به‌رامبه‌ر به عیسای کوری مه‌ریه‌م
 ناکوک بوون) کوچه‌ران وتیان ئه‌ی پیغهمبهری خوا ئیمه‌ هیچ کات له هیچ شتی‌کا
 لی‌ت لانه‌دین، ده‌ی بماننیر، ئه‌ویش شوجاعی کوری وه‌بی (ﷺ) نارد بولای
 کیسرا، ئه‌ویش فهرمانی کرد هه‌یوانه‌که‌ی برازی‌نیه‌وه، پاشان که‌وره‌کانی فارسی
 کو‌کرده‌وه، پاشان مو‌له‌تی شوجاعی کوری وه‌بی دا تا بی‌ت، که‌ هاته‌ ژوره‌وه
 کیسرا فهرمانی کرد تا نامه‌که‌ی پیغهمبهری خوا (ﷺ) ی لی‌وه‌ر بگرن، ئه‌ویش وتی:
 نا ده‌بی‌ت خو‌م بیده‌مه‌ ده‌ست خو‌ت چونکه‌ پیغهمبهری خوا (ﷺ) فهرمانی پی
 کردوم، کیسرا وتی: نزیک به‌ره‌وه، ئه‌ویش نزیک بوویه‌وه و نامه‌که‌ی دایه‌ ده‌ست،
 پاشان نووسه‌ری‌کی خو‌ی بانگ کرد که‌ خه‌ل‌کی حیره‌ بوو، نامه‌که‌ی بو خوینده‌وه،
 تیایدا هاتبوو:

(له موحه‌مه‌دی کوری عه‌بدوللای پیغهمبهری خواوه بو کیسرای که‌وره‌ی فارس).

ئه‌بونه‌عیم له دلائل النبوه (ص ۱۱۹) له ږنگه‌ی زوهریه‌وه به دوورو دریژی به‌وجوره‌ هیئاویه‌تی،
 به‌یهه‌قی‌ش چ ۹ ص ۱۷۸ به‌و سه‌نده به دوورو دریژی به‌وجوره‌ هیئاویه‌تی.

ڪاٽيڪ بيني پيڻه مبهري (ﷺ) ناوي خوي پيش خستوهه توورهه بوو و هاواري ڪردو نامه ڪهي ڊراند پيش نه وهی بزانيٽ چي تيڏايه، فهرمانيشي ڪرد به شوجاع تا بچيٽه دهره وه، ڪاٽيڪ نه وهی بيني له سهر و لاخه ڪهي دانيشٽ و دواتر چوو، پاشان وتي: سويند به خوا لام گرنگ نيه به رهو ڪام پريان ده چم، مادهم نامه ڪهي پيڻه مبهري (ﷺ) گهياند، ڪاٽيڪ ڪيسرا توورهه يه ڪهي نه ما هه والي نارد بو شوجاع تا بيت بولاي، به لام سهيري ڪرد نه ماوه، ناردی بو حيره ڪه چي فرياي نه ڪهوت، ڪاٽيڪ شوجاع هات بولاي پيڻه مبهري (ﷺ) بوي گيڙايه وه ڪيسرا چوڻ نامه ڪهي ڊريوه، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (مزق ڪيسري ملڪه) (دهسه لاتي ڪيسرا لهت و پهت بيت) ۱. ۲

نه بوسه عيدي نه يسا بووري له ڪتيبي (شرف المصطفى) له ريگهي نيين ئيسحاق له زوهري له نه بوسه له مهی ڪوپي عه بدورهه حمانه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده ليت: ڪاٽيڪ نامه ڪهي پيڻه مبهري (ﷺ) گهيشته لاي ڪيسراو خوينديه وه ڊراندی نامه ی بو بازان - بهرپرسی له يه مهن - نووسي دوو ڪه سي به هيڙ بنيڙه بولاي نه و ڪه سهي له حيجاز نه و نامه يه ی بو ناردووم تا بيهيڻن بو، نه ويش قهره ماني خوي - نه بانووي بوو ڪه نووسه ريگي چاڪ بوو - به نامه يه ڪي فارسه وه ناردو له گه ليدا يه ڪيڪ له فارسه ڪاني نارد ڪه پيي دهوترا (جدجميزه) نامه يه ڪيشي پيا ياندا نارد بو پيڻه مبهري (ﷺ) و فهرماني پي ده ڪرد تا له گه ليدا بچيٽ بولاي ڪيسرا، به قهره مانه ی وت: سهيري نه و ڪا برام بو بڪه بزانه ڪيه و بيدوينه و هه والي بهينه ره وه بو، نه وانيش چوون تا گهيشته تائيڻ، ڪو مه ليڪ بازرگاني قوره شيان له وي بينين، پرسياريان لي ڪردن له سهر پيڻه مبهري (ﷺ) نه وانيش وتيان: له يه سريبه، دلخوش بوون، وتيات "ڪيسرا برياري گرتني داوه، نينجا نه و دووانه

۱ - صحيح.

۲ - له البدايه ج ۴ ص ۲۶۹ دا واهاتووه.

چوون بو مه دینه و نه بانوه دواندی و وتی کیسرا نامه ی نووسیوه بو بازان تا که سیک بنیریت تو ببات بولای، نه ویش منی ناردووه تا له گه لت بییت، نه ویش فهرمووی بگه پیره وه به یانی وهرنه وه بولام، به یانی پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرموون: خوا کیسرای کوشتووه و شیرویه ی کوپی له شهوی نه وهنده و له مانگی نه وهنده دا به سهریاندا زال کردووه، وتیان نه ری دهرانیت چی ده لییت؟ نه مه بنووسین بو بازان؟ فهرمووی (به لی پییشی بلین نه گهر موسلمان بییت چی ناوچه ت له ژیر ده ستدایه پییت ده ده م) (نعم و قولوا له: ان اسلمت اعطیک ما تحت یدیک) پاشان ناوچه یه کی دا به جد جمیره که پیشکشی کرابوو تیایدا زیرو زیو هه بوو، نه وانیش چوون بولای بازان و هه والیان پییدا، نه ویش وتی سویند به خوا نه مه قسه ی پاشا نیه و سهیر ده که یین بزاین نه وه ی وتوویه تی چونه، هینده ی نه برد نامه یه کی شیروره ی بو هات ده یوت: من وه توره ی یم بو فارس کیسرام کوشت چونکه کوشتنی خانه دانانی فارسی رهوا کردبوو، ده ی گوپراهی له نه وانیه ی لای خوتم بو وهر بگره و گوی به که س مه ده که کیسرا شتیکی بو نووسیویت له سهری، کاتی که خویندیه وه وتی: ئوم کابرا (موحه مه د) پیغه مبه ریکی نیردراوه، بویه موسولمان بوو و نه ندامانی بنه ماله ی فارسیش نه وانیه ی له یه مه ن له گه لییدا بوون هه موویان موسولمان بوون، نه بونه عیمی نه سبه هانی له الدلائل له ئیین ئیسحاقه وه به و جوړه به بی سهنه د گیراویه ته وه، به لام ناوی ناوه خدخه سره و له سهرناوی (نه بانوه) ی هاو پیی هاو پراهه^۱ ۲.

ئیین نه بی دونیاش له دلائل النبوه له ئیین ئیسحاقه وه هیئاویه تی ده لییت: پیغه مبه ر (ﷺ) عه بدولای کوپی حوزافه ی (ﷺ) به نامه یه یه که وه نارد بولای کیسراو بانگی کرد بو ئیسلام، کاتی که نامه که ی خوینده وه نامه که ی دراند، پاشان

۱ - ضعیف.

۲ - له الاصابه ج ۱ ص ۲۵۹ دا واهاتووه.

نامه‌ی نووسی بو بازانی کاربه دهستی یه مهن، وهك ئەو فهرمووده‌كه‌ی هیناوه،
 تیایدا هاتوو: پاشان ئەو دووانه چوون بو مه‌دینه و بابویه وتی: شاهه‌نشاه
 کیسرا نامه‌ی بو بازان نووسیوه و فهرمانی پی کردوو كه سیك بنی‌ریت تا تو‌ی بو
 ببات، ئەگەر رازی بین شتیكت بو دنووسم كه لای ئەو به دهردت بخوات، ئەگەر نا
 خو‌ت و هو‌زه‌كه‌شت له‌ناو ده‌بات و ولاتت ویران ده‌كات، ئەویش پی‌ی فهرموو
 بگه‌رینه‌وه و به‌یانی وهرنه‌وه، ئینجا فهرمووده‌كه‌ی وهك ئەو هیناوه^۱.

ئین جهریریش له‌ ریگه‌ی ئین ئیسحاق له‌ زه‌یدی کو‌پی ئەبو‌حه‌بیبه‌وه
 هیناویه‌تی ده‌لیت: عه‌بدوللای کو‌پی حوزافه‌ی (ع) نارد بولای کیسرای کو‌پی
 هورمزی پاشای فارس و له‌گه‌لیدا ئەم نامه‌ی نارد:

(به‌ناوی خوای به‌خشنده‌ و میهره‌بان)

له‌ موحه‌مه‌دی پیغه‌مبه‌ری خواوه بو کیسرای گه‌وره‌ی فارس! سه‌لام له‌و كه‌سه‌ی
 ری‌ی پینموونی ده‌گریته به‌رو بپروا ده‌هینیت به‌ خواو پیغه‌مبه‌ره‌كه‌ی و شایه‌تی
 ده‌دات هیچ په‌رستراویك نیه جگه له‌ خوای تاك و بی‌ هاوتا و موحه‌مه‌دیش به‌نده‌و
 نیردراوی ئەوه، بانگت ده‌كه‌م بولای خوا، چونكه من پیغه‌مبه‌ری خوام بو‌ه‌موو
 خه‌لك تا هه‌رچی زیندوو هه‌یه هو‌شیاری بكه‌مه‌وه و قسه‌ی حه‌ق به‌سه‌ر بی‌باوه‌راند
 سه‌ره‌كه‌وی، ئەكه‌ر موسولمان بیت پاریزراویت، ئەگه‌ر نا تاوانی موجووسیه‌كان له
 ئەستوتدا ده‌بی‌ت).

كاتیك خویندی‌هوه دراندی و وتی ئەمه كه به‌نده‌و كو‌یله‌ی منه ئاوام بو
 بنووسی‌ت؟! پاشان کیسرا نامه‌ی نووسی بو بازان - ئینجا فهرمووده‌كه‌ی ئین
 ئیسحاق دینیت - تیایدا ده‌لیت: هاتنه لای پیغه‌مبه‌ر (ع) و ریشیان تاشیبوو و

۱ - ضعیف.

۲ - ئین ئەبی دنیا له‌ ئەبوسه‌عیدی مه‌قبه‌ریه‌وه ته‌واو به‌ کورتی هیناویه‌تی، هه‌روه‌ها له
 الاصابه ج ۱ ص ۱۶۹ یشدا هاتوو.

سمیٔیان بہر دابوویہ وہ، پیغہمبہر (ﷺ) حہزی نہدہ کرد سہیریان بکات و فہرمووی قوپتان بہسہر ئہوہ کی فہرمانی پی کردن وابن؟ وتیان: پەروردگارمان فہرمانی پی کردین - مہبہستیان کیسرا بوو - پیغہمبہریش (ﷺ) فہرمووی (بہلام پەروردگاری من فہرمانی پی کردووم تا پریشتم بہرہدہمہوہ و سمیٔم کورت بکہمہوہ^۱۔

تہبہرانی لہ ئہبویہ کرہوہ (ﷺ) ہیٔناویہ تی دہلیت: کاتیٔک پیغہمبہر (ﷺ) نیٔردراوی، کیسرا ہہوالی نارد بو کاربہدہستی لہ یہمہن و ناوچہ عہرہبیہکانی ژیر دہستی - پیی دہوترا بازان - وتی: بیستوومہ پیاؤک لہلای ئیوہ دہرکہوتوہو دہلیت پیغہمبہرم، پیی بلٔت واز بینٔت ئہگہر نا کہسیکی بو دہنیرم تا خؤی یان ہوزہکھی بکوژٔت، نیٔردراوی بازانیش ہات بؤلای پیغہمبہر (ﷺ) و ئہوہی پی وت، پیغہمبہریش (ﷺ) فہرمووی (ئہگہر شتیٔک بووایہ لہلایہن خؤمہوہ بمکر دایہ وازم دہہینا، بہلام خوای گہورہ ناردوومی) نوینہرہکیش لہلای ہہستاو پیغہمبہریش (ﷺ) پیی فہرموو (ان ربی قتل کیسری ولا کیسری بعد الیوم و قتل قیصر ولا قیصر بعد الیوم) وایہ (پەروردگارم کیسرای کوشت و لہمپؤ بہدواوہ کیسرا نیہ، قہیسہریشی کوشت و لہمپؤ بہدواوہ قہیسہر نیہ) ئہویش ئہو قسہی لہو کات و پوژو مانگہی پیی وت نووسی، دواپی گہرایہوہ بؤلای بازان دہبینٔت کیسرا مردوہو و قہیسہریش کوژراوہ^۲۔

۱ - حسن.

۲ - لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۲۶۹ دا واہاتوہ.

۳ - صحیح.

۴ - ہیسہمی ج ۸ ص ۲۸۷ دہلیت پیوانی سہنہدہکہ صہحیحن جگہ لہ کہسیری کوپی زیاد ہہرچہندہ ئہو متمانہی پی داوہ.

بهزار له دحيه ي كه لبييه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: پیغه مبهري خوا (ﷺ) نامه يه كي پی ناردم بو قهيسهر، ئينجا فهرموده كه دينيت، له كو تايدا ده لیت: پاشان دحيه چوو بولای پیغه مبهري (ﷺ) كه نيردراواني كاربه دهستاني پياواني كيسرا له سهر سه نعا له لای بوون، نهو كاربه دهسته نارد بووني بولای، كيسرا پيی وتبوو نهو كابرام له كول ده كه يته وه كه له خاكي تو در كه وتوو وه بانگم دهكات بو نايينه كه ي يان ده لیت ده بيت سهرانه بدهم يان ده مكوژيت يان وات پی ده كه م، بهرپرسی سه نعا ش بيست و پينچ كه سي نارد بولای پیغه مبهري (ﷺ)، دحيه سهير دهكات لای پیغه مبهري (ﷺ) كاتيک بهرپرسه كه يان نامه كه ي خوينده وه پانزه شهو به جيی هيشتن، دواتر هاتنه وه لای، كه بينيني بانگي كردن و فهرمووي (برون بولای پهروه دگار كه تان و پيی بلين: پهروه دگارم نه مشه و پهروه دگاري نهوي كوشتوو) نه و انيش چوون و هه واليان پيدا، نه و يش وتی: نه م شهو بژميړن و له ييري مه كن، وتی: پيم بلين كه بينيتان چون بوو؟ وتيان: هيچ پاشايه كمان نه دي له و به خته وه رتر بيت به ناوياندا ده هات و ده چوو له هيچ نه ده ترسا و پاسه واني نه بوو، ده نكيان لادا بهرزه كرده وه، دحيه ده لیت: پاشان هه وال هات كه له و شه ودا كيسرا كوژراوه.^۲

(نامه ي پیغه مبهري (ﷺ) بو مقوقسي پاشای نه سكه ندریه)

به يه قی له عه بدوللای كوری عه بدولقاري نه وه (ﷺ) هيناويه تي پیغه مبهري (ﷺ) حاته بي كوری نه بي به لعه تي (ﷺ) نارد بولای مقوقسي بهرپرسی نه سكه ندریه، نه و بش نامه كه ي پیغه مبهري خواي (ﷺ) بو برد، نه و يش نامه كه ي ماچ كردو

^۱ - ضعيف.

^۲ - هه يسه می ج ۵ ص ۳۰۹ ده لیت: تيايدا ئيبراهيمی كوری ئيسماعيل هه يه كه له باوكيه وه

هيناويه تي، ههردووكيان لاوازن

پړيزی حاتېبی گرت و له شویني باشدای نیشاندو نارديه وه بولای پیغمبر (ﷺ) به کومه لی دیاریه وه و جل و بهرگو و لاخیشی به دوو که نیزه که وه پیدا نارد، یه کیکیان دایکی ئیبراهیم بوو، نه وی دیکه شیان پیغمبر (ﷺ) دای به موحه مده دی کوړی قه یسی عه ره بی (ﷺ).^۱

هه روه ها به یه ه قی (ﷺ) له حاتېبی کوړی ئه بی به لته عه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) ناردمی بولای مقوقسی پاشای ئه سکه ندریه، منیش نامه که ی پیغمبر (ﷺ) بو برد، نه ویش له شویني خویدا دای نیشاندو و لای هه ستام، دوايي به تریکه کانی کوکرده وه و ناردي به شویندا و وتی پرسیاریکت لی ده کم حه ز ده کم لیږم تی بگهیت، و تم ده ی بیلی، وتی: له باره ی هاو له که ته وه پیښم بللی مه گه ر نه و پیغمبر نه؟ و تم به لگو پیغمبره ی خوايه، وتی: نه ی بوچی داوا ده کات و نزا ناکات له و هوژه ی که له شاری خو ی دهریانکرد بو شویني تر؟ و تم: مه گه ر تو شایه تی نادهیت عیسای کوړی مریه م پیغمبره ی خوايه؟ وتی: با، و تم نه ی بوچی کاتیک که هوژه که ی بردیان تا له خاچی بدن نزی لی نه کردن تا خوا له ناویان ببات له جیاتی نه وه ی خوا به رزی بکاته وه بو ناسمانی دنیا؟ نه ویش پیی و تم: تو دانایت و لای که سیکی داناوه هاتوویت، نه م دیاریانه ت پیدا ده نیرم بو موحه مده و له گه لندا ده سته یه ک ده نیرم تا بته گه یه ننه نارامگه ی خو ت، دوو که نیزه کی به دیاری نارد بو پیغمبر (ﷺ) یه کیکیان دایکی ئیبراهیمی کوړی پیغمبر (ﷺ) بوو. یه کیکیشیان پیغمبر (ﷺ) به خشی به حه سانی کوړی سابتی نه نساری (ﷺ).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - له البدایه والنهایه ج ۴ ص ۲۷۲ دا واهاتووه، هه روه ها ئین شاهی نیش فهرموده که ی حاتېبی هی ناوه، له الاصابه ج ۱ ص ۳۰۰ یشدا هاتووه.

نامەى پېغەمبەر (ﷺ) بۇ خەلكى نەجران

بەيھەقى لە يونسى كۆرى بەكىر لە سەلەمەى كۆرى عەبدىيەسوع لە باوكىيەو لە باپىرىيەو ھىناۋىيەتى يونس - كە مەسىحى بوو دواىي مۇسلمان بوو - دەلىت: پېغەمبەر (ﷺ) نامەى نووسى بۇ خەلكى نەجران پېش ئەوھى (گس)ى سولەيمان (يۈوھتى نەمل) دابەزىت بۆى:

(بە ناۋى پەرۋەردىگارى ئىبراھىم و ئىسحاق و يەعقوبەو، لە موحەمەدى پېغەمبەرى خواو بۇ ئوسقوفى نەجران و خەلكى نەجران، سەلامتان لى بىت، من سوپاسى خۋاى ئىبراھىم و ئىسحاق و يەعقوب دەكەم، پاشان بانگتان دەكەم بۇ پەرسىشى خۋا تاۋاز لە پەرسىشى بەندەكان بەيىن، لە ويلايەتى بەندەكانەو بانگتان دەكەم بۇ ويلايەتى خۋا، ئەگەر پازى نەبوون ئەوا سەرەنەتان لەسەرە، ئەگەر پازى نەبوون ئەوا شەرتان لە دژ پادەگەيەنم، والسلام).

كاتىك ئوسقوف نامەكەى پى گەيشت و خويندىيەو تەواۋ پى پاجلەكا و ناردى بەدۋاى كەسىكى خەلكى نەجراندا كە پىي دەوترا شەرحەبىلى كۆرى وەداعە - خەلكى ھەمەدان بوو ئەگەر مەسەلەيەكى سەخت بەھاتايەتە پېش لە پېش كەس ئەودا بانگ نەدەكرا، نە دىرو نە گەرەو نە عاقب - ئوسقوف نامەكەى دا بە شەرحەبىل و ئەويش خويندىيەو، ئوسقوف وتى: ئەبومەريەم رات چۈنە؟ شەرحەبىل وتى: دەرەزى خۋاى گەرە بەلنى پېغەمبەرايەتى بە ئىبراھىم و نەوھى ئىسماعىل داو. دور نىيە ئەم پىاۋە ئەو بىت، ئىتر لەسەر پېغەمبەرايەتى قسە و پام نىيە، ئەگەر مەسەلەيەكى دونياىي بۋايە پايەكم پى دەوتىت، ئوسقوفىش پىي وت: پەلە مەكە و دانىشە، ئەويش بە گوئى كرد، ئوسقوف ناردى بە دۋاى كەسىكى خەلكى نەجراندا كە پىي دەوترا عەبدوللەى كۆرى شەرحەبىل، لەناۋ حىمىيەردا ئامارەى پى دەكرا، نامەكەى بۇ خويندەو و وتى: رات لەسەرى چىيە؟ ئەويش

١ عاقىب: پەلەيەكى ناۋ ئايىنى مەسىحىيەكانە.

هه مان قسه ی شهرحه بیللی کرد، ئوسقوف وتی: توّش له شوینی دانیشه په له مه که،
 ئه ویش دانیشیت، ئوسقوف ناردی به دوا ی پیاویکی خه لکی نه جراندای که پیی
 ده و ترا جه باری کوپی فه یز که له به نی حارسی کوپی که عب بوو. یه کی که بوو له
 به نی حه ماس، نامه که ی بو خوینده وه و داوای پریار له سهردانی لی کرد، ئه ویش
 قسه که ی شهرحه بیل و عه بدوللای کرد، ئوسقوف وتی: دانیشه، ئه ویش دانیشیت،
 کاتی که هه موویان هه مان رایان هه بوو ئوسقوف فه رمانی کرد ناقوس لی دراو ئاگر
 به رزکرایه وه کورسی په رستگا کان هی تراو ئه مه ش له کاتی مه ترسی پوژدا ده کرا،
 ئه گه مه ترسی شه و بووایه ناقوسیان لی دداو له په رستگا کان وه ئاگر
 به رزده کرایه وه، کاتی که ناقوس لی درا خه لک کوپونه وه و خه لکی دول له سه ر خواری
 مسوچه وه (وه ک کورسی وایه) یان به رز کرده وه، یه ک پوژ ریپری نی سوارچاکی که
 ماوه ی دول که بوو، حه فتاوسی گوندی تیدا بوون، سه دو بیست هه زار جه نگا وه
 بوون، ئه ویش نامه که ی پیغه مبه ر (ﷺ) ی بو خوینده وه وتی: راتان له سه ری
 چونه، هه موو له سه ر ئه وه یه کده نگ بوون شهرحه بیللی کوپی و داعه ی هه مه دانی و
 عه بدوللای کوپی شهرحه بیللی ئوصبو حی و جه باری کوپی فه یزی حارسی بنی رن
 بولای پیغه مبه ر (ﷺ) و هه والی ئه و به یئنه وه. ئه وانیش چون تا گه یشتنه مه دینه
 جلی سه فه ریان لابر دو جلی جوانیان پوشی به ئه لقه ی زیپره وه، پاشان چون تا
 هاتنه لای پیغه مبه ر (ﷺ) و سه لامیان لی کرد، ئه ویش وه لّامی نه دانه وه، پوژیک ی
 دوورو دریژ ویستیان بیدوینن ئه ویش وه لّامی نه دانه وه چونکه به و جل و به رگو
 ئه لّقانه وه هاتبوون، بو یه چون بولای عوسمانی کوپی عه ففان و عه بدوپره حمانی
 کوپی عه وف (ﷺ) چونکه ده یانناسین، له ناو پشتیوانان و کوچه راندا له کوژیکدا
 دوزییانه وه و وتیان عوسمان، عه بدوپره حمان پیغه مبه ر که تان نامه یه کی بو
 نوسیوین، ئیمه یش هاتووین به ده میه وه و سه لامان لی کرد وه که چی وه لّامی
 نه داوینه ته وه، پوژیک ی دوورو دریژ ویستمان بیدوینن که چی ئاماده نه بوو، ئیوه
 ده لی ن چی؟ بگه ریینه وه؟ ئه وانیش به عه لی کوپی ئه بوتالیب (ﷺ) ئه بولحه سه ن

وت تو له باره ی نه مانه وه چی ده لیت؟ عه لی به عوسمان و عه بدولر ه چمانی وت:
 پی م وایه جل و بهرگی رازاندنه وه و نه لقه کانیا ن لا ببه ن و جلی سه فه ریا ن بیو شن و
 بچنه وه بو لای، نه وانیش وایان کرد و سه لامیا ن کرد، نه ویش و ه لاما ی دانه وه و
 پاشان فه رمو ی (سویند به و که سه ی به ه ق نار دو می جا ری یه که م ها تن بو لام
 شه ی تان له که لیا ن بو) پاشان پرسیا ری لی کردن و نه وانیش پرسیا ریا ن لی کرد،
 له سه ر نه وه چو ون تا پیان وت: له باره ی عیسا وه چی ده لیت؟ ئیمه مه سیحین و
 ده چینه وه لای خه لکه که مان- نه گهر تو پیغه مبه ریت- هز ده که ی ن بزا نین تو له
 باره یه وه چی ده لیت؟ پیغه مبه ریش (علیه السلام) فه رمو ی له سه ری هیچم پی نیه،
 هه ستن تا دوا یی پی تان ده لیم په روه ردگا رم چی له باره ی عیسا وه پی فه رمو ون، بو
 به یانی خوا ی گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند (ان مثل عیسی عند الله کمثل ادم) تا
 (الکا ذبین) نه وانیش پا زی نه بو ون به وه وازی نن، بو به یانی پیغه مبه ر (علیه السلام) پاش
 نه وه ی هه والی پی دان هه سن و حوسه ی نی برد بو بیستا نیکی خو ی و فا تیمه ش له
 دوا یه وه ده چو و، نه وکات چهن د ها وسه ریکی هه بو و، شه رحه بیل به دو و ها وریکیه ی
 وت: ئیوه ده زانن خه لکی دول نه گهر سه رو خوا ریا ن کو بو ونه وه نه وه ته نها یه ک
 پایا ن هیه، به خوا من نه مه به کاریکی قورس ده زانم، سویند به خوا نه گهر نه م
 کا برا یه نی رد را و بیئت یه که مینی عه رب ده بین که تانه ی لی ده گرین و به رپه رچی
 ده ده ی نه وه، دلی ئیمه و ها وریکا نی نه ویش هیچ ری نا برن تا دو و چا ری
 ده رده سه ریمان ده که ن، ئیمه له عه ربه کا ندا له هه مو یان لیان نزیکترین، نه گهر نه م
 کا برا پیغه مبه ریکی نی رد را و بیئت و ئیمه ش نه فرینی لی بکه ی ن له سه ر زه ویدا هیچمان
 نامینی و هه مو و له نا و ده چین. نه و دو و ها وریکیه شی وتیا ن: نه ی تو ده لیت چی
 بکه ی ن نه ی نه بومه ریه م؟ وتی: پی م باشه بیدوینم، چونکه وای ده بینم هه رگیز
 خو به خو قسه نا کات، نه وانیش وتیا ن ده ی باشه، شه رحه بیل چوویه لای پیغه مبه ر
 (علیه السلام) و پیی وت: من با شتر له و هم پی یه. فه رمو ی: چونه؟ وتی: حوکم (له پوژنه وه
 تاشه و شه ویش تا به یانی) کامیا ن له نا و ماندا ده گریته به ر دروسته، پیغه مبه ریش

(عربی) فەرمووی (لعلک وراک اڅا یثرب علیک) واته (له وانه یه له پشته وه که سیك هه بیټ سهره نشتت بکات) نه ویش وتی دهی پرسیار له دوو هاوړیکه م بکه، نه ویش پرسیار ی لسی کردن، نه وانیش وتیان خه لکی دول ته نها ئه م رایه ی شه رحه بیلان هیه، پیغه مبه ریش (عربی) گه رایه وه و له گه لیان ړیک نه که وت تا به یانی هات بولایان و ئه م نامه ی بو نووسین:

به ناوی خوی به خشنده و میهره بان

(ئهمه نامه ی پیغه مبه ر موحه مد پیغه مبه ری خوی به بو نه جران، نه گهر ده سه لاتی به سه ریانه وه هیه له هه موو به رخه میکدا، و له هه موو زه رد و سپی و ږه شیکدا، له هه موو کوپله یه که لیان زیاد بیټ، هه موو ئه مانه یان بو به جی دیلیت به رامبه ر به دوو هزار پوښاک، له هه موو ږه جه بیکدا هزار پوښاک و له هه موو صه فه ریکدا هزار پوښاک) هه موو مه رجه کانی باسکرد،^۱ له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۵۵ دوی وتنی - هه موو مه رجه کانی باسکرد - ده لیټ: تائه و دی ئه بوو سوفیانی کوږی حه رب و غه یلانی کوږی عه مرو مالیکی کوږی عه وف و له به نی نه صرو ئه قره عی کوږی حاسبی حه مزه لی و موغه یره بوون به شاهد، ئه مه ی نووسی و که نامه که یان وهرگرت چوونه وه بو نه جران، له گه ل ئوسقوفه که دا برایه کی هه بوو له دایکیه وه که به ږه چه له ک ئاموزای بوو پیی ده و ترا به شیر ی کوږی موعاویه و ئه بوعه لقه مه کونیه که ی بوو، وه فده که نامه که ی پیغه مبه ریان (عربی) دا به ئوسقوف، کاتیک ده یخوینده وه ئه بوعه لقه مه ی له گه لدا بوو ږیان ده بری تا ئه و دی وشتره که ی بیشر وهرچه رخا و بیشر نزای له ناوچوونی کرد، به لآم نه یدایه وه پال پیغه مبه ر (عربی)، ئه وکات ئوسقوفه پیی وت: ده ی سویند به خوا قسه ت به پیغه مبه ریکی نیردراو وت، ده ی به خوا دانا به زم تا نه چمه خزمه ت پیغه مبه ر (عربی)، ئینجا ږوی وشتره که ی به ره و مه دینه وهرچه رخاندو ئوسقوف وشتره که ی هیئایه به رده می و

^۱ - له ته فسیری ئین که سیر ج ۱ ص ۳۶۹ دا هاتوه،

پئی وت: لیم تیښکه، تهنه بویه ئه وه و ت تا عه ر ب لیم بییستن نه وه و ابزانن مافمان بردون یان به دهنگی پازی بووین ملکه چی نه و پیاوه بووین له کاتیڅدا له هه موویان به عزیزترین بیشر پئی وت: سویند به خوا هه رگیز نه وه قبول ناکه م که له سه رته وه ده رچوو (واته نه وه ی وا بیرت لیچ کرده وه) بویه دای له وشتره که ی که پشتی کرد بوویه وه له ئوسقوف - ئینجا وتی:

ایک تغد و قلقا و ضهینا وعرضا فی بطنها جنینها

مخالفا دین النصاری دینها

تا هاته لای پیغه مبهه (علیه السلام) و موسولمان بوو و بهرده وام له گه لیدا بوو تا دواتر کوژرا، ده لیت: وه فده که چوونه نه جران و راهیب ئین نه بی سومه ری زوبهیدی که له سه ره وه ی که ژاوه که ی بوو هات، پئی وت: پیغه مبهه ری که له توها مه نیردراوه - ئینجا باسی وه فدی نه جرانی کرد که چوون بولای پیغه مبهه (علیه السلام) و ئاماده ی پیشنیار وه رگرتنه که ی نه و نه بوون و بیشری کوری موعاویه چووه بولای و موسولمان بوو - راهیبیش وتی: دامبه زینن نه گه رنا خوّم ده خمه خواره وه، نه وانیش دایانه زاند، نه ویش دیاریه کی له که ل خو ی بردو چوو بولای پیغه مبهه (علیه السلام) له وانه نه و کراسه ی که خه لیفه کان ده یانپوشی، له گه ل کلاو و دارده ستیڅدا، (ماوهیه که لای پیغه مبهه (علیه السلام) مایه وه و گوئی له سروش ده گرت، دواپی هاته وه ناو هۆزه که ی و قه ده ری وانه بوو موسلمان بیت، به لنیندا بگه ریته وه، نه وه شی بو نه گونجا تا پیغه مبهه (علیه السلام) کوچی دواپی کرد، ئوسقوف نه بولحارسیش هاته خزمهت پیغه مبهه (علیه السلام) و سهیدو عاقبی له گه لدا بوو له گه ل که سانی دیاری هۆزه که شدا، له و ی لای مانه وه و گوئیان له وه ده گرت که خوا بو ی داده به زاند، پیغه مبهه (علیه السلام) نه م نامه ی نووسی بو ئوسقوف و نه وانی دیکه ی نه جران له دوا ی نه م:

به ناوی خوی به خشنده و میهره بان

(لە موخەمەدى پېغەمبەر ھەم بۇ ئوسقوف ئەبو حارس و ئوسقوف و كاھىن و پوۋەبەنەكانى نەجران و ھەموو ئەوانەى لە ژيىر دەستياندان بە زۆرو كەمەۋە، پاراستنى خواو پېغەمبەريان ھەيە ھىچ ئوسقوفىك و پراھىبىك و كاھىنىك ھەلمەتيان نابرىتە سەرو ھىچ مافىكىان ناخورىت و ھەلمەت نابرىتە سەر دەسەلتايان و ئەۋەى لەسەرى دەپۇن، پاراستنى خواو پېغەمبەر ھەم بە ھەمىشەيى بۇيان ھەيە تا ئەو كاتەى چاك بن و ئاموژگاريان لەسەرىت و نەكەۋنە ستەم و ستەمكارى) ^۱.

(نامەى پېغەمبەر (ﷺ) بۇ بەكرى كورى وائىل)

ئەحمەد لە مەرنەدى كورى زىبابەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پېغەمبەرى خواۋە (ﷺ) نامەيەكمان بۇ ھات و كەسمان دەست نەكەۋت بىخوئىنئەۋە تا يەككە لە كەسانى پەبىيە خوئىندىۋە (لە پېغەمبەرى خواۋە بۇ بەكرى كورى وائىل موسلمان بن پارىزراۋ دەبن) ^۲.

(نامەى پېغەمبەر (ﷺ) بۇ بەنى جوزامە)

تەبەرانى لە عومەيرى كورى موقبىلى جوزامىيەۋە لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: روفاعى كورى زەيدى جوزامى بە ۋەفدىك چوو بۇلاى پېغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش نامەيەكى بۇ نووسى تىايدا ھاتوۋە:

۱ - ضعيف.

۲ - مۇغىرەى كورى شوعبە ئەمەى نووسى، لە البداية والنهاية ج ۵ ص ۵۵ ھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

۴ - ھەيسەمى (ج ۵ ص ۳۵۰) دەلىت: كەسانى سەنەدەكەى سەھىحن، بەزارو ئەبۋىيەعلاۋ تەبەرانى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بەۋ واتايە ھىناۋىيە، ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۰۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدى دوۋكەسى يەكەم سەھىحن.

(لە موحەمەدى پېغەمبەرى خواۋە بۇ روفاعى كۆپى زەيد، من ناردىم بۇ ھەموو ھۆزەكەى و ئەوانەيان دەچنە پىزىانەۋە تا بانگيان بىكات بولاي خواۋ پېغەمبەرەكەى، ھەركاميان باۋەپىيان ھىنا لە حىزبى خوادان، ھەركەس پوۋى ۋەرگىپرا دوومانگ پەناى بۇ ھەيە). كاتىك چوۋ بولايان ھاتن بە دەمىەۋە، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت.^۱

۴.

^۱ - ھەيسەمى جە ۳۱۰ دەلىت تەبەرانى بەۋ جۆرە بە مۈتەسىلى (لكاۋى) ھىناۋىەتى بە مۈنقەتەيى (پىچراۋ) لە ئىبن ئىسحاقەۋە ھاتوۋە، لە سەنەدەكەدا كۆمەلىك ھەن نايانناسم، سەنەدىشىيان تا ئىبن ئىسحاق باشە، ئومەدى لە (المغازى) لە پىگەى ئىبن ئىسحاقەۋە لە گىرپانەۋەى عەمەيرى كۆپى مەعبەدى كۆپى فلانى جوزامىدا لە بارىكەۋە ھىناۋىەتى، الاصابە ج ۳ ص ۴۴۱ يشدا ھاتوۋە.

(به سهرهاته ڪاني پيڻه مبر (ﷺ) له ٺاڪاره به رزه ڪانيدا ڪه

بوونه هوئي رينمووني ڪرڻي خه ڪ)

﴿موسلمان بووني زهيدى ڪوري﴾

سه عنهى حبرى ئيسرائيلي (ﷺ)﴾

ته به راني له عه بدوللاى ڪوري سه لاهوه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: خواى گه وره
 ڪاتيڪ ويس تي زهيدى ڪوري سه عنه رينمووني بڪات زه عنى ڪوري سه عنه وتي: هر
 ده مدي نيشانه يه ڪي پيڻه مبرايه تي هه بووييت له پوخساري موحه مه ددا
 (ﷺ) ڪاتيڪ سه یرم ده ڪرد، ته نها دوو نيشانه نه بيٽ ڪه نه مده زانين: نه رمونياني
 پيش نه زاني ده ڪه وت، توندي نه زاني ته نها نه رمونياني بوئو زياد ده ڪرد، زهيد
 ده لئيت: پوڙيڪيان پيڻه مبر (ﷺ) له مال چويهه دره وه - عه لى ڪوري
 نه بوتاليبيشى (ﷺ) له گه لدا بوو - پياويڪ به ولل خه ڪه يه وه وه خيله ڪيه هات
 بولاى، وتي: نهى پيڻه مبرى خوا من له گوندي بهنى فلاندا ڪه سانئڪم هه ڪه
 موسولمان بوون، من پيم ده وتن نه گهر موسلمان بن پوڙي ده باريت به سهرتاندا،
 ڪه چي وا وشكه سالي و قات و قري ناباراني پوي تي ڪردو وين، ئيستا نهى
 پيڻه مبرى خوا ده ترسم به هو يه وه له ئيسلام بچنه دره وه وه چوڻ به هو يه وه
 هاتنه ناو ئيسلام، نه گهر پيٽ باشه شتيڪيان بو بنيره تا فريايان بڪه ويٽ، سه یری
 پياويڪي ڪرد له لايه وه بوو و ابرانم عه لى بوو، وتي نهى پيڻه مبرى خوا هيچي لى
 نه ماهه، منيش لئى نزيڪ بوومه وه و تم: نهى موحه مه د هينده ت هيه له هه وشه ي
 بهنى فلانداو بو ماهه ي نه وهنده و نه وهنده خورما م پي بفروشه، نه ویش فهرمووى
 (لا تسمى حائط بني فلان) منيش و تم به لى، ئينجا پي فروشتم، منيش ڪيسى
 پاره ڪم داته ڪاندو بو بريڪ خورما هه شتا مسقالي زيڙم پيدا بو ماهه ي نه وهنده و
 نه وهنده نه ویش داي به ڪابراو فهرمووى (اعدل عليهم و اغثهم) واته (چاپوشيان
 لى بڪه و يارمه تيان بده)، زهيد ده لئيت: دوو پوڙ پيش ڪاتي خوي (يان سي پوڙ)

پيڻه مڀر (ﷺ) له گهل ٿه بوبه ڪرو عومهر و عوسماندا (ﷺ) به دهسته يه ڪي
 هاوه لانيه وه چوو، ساتيڪ نويڙي له سهر تهرميڪ ڪردو له ديواره ڪه نزيڪ بوويه وه تا
 پالي پيوه بداته وه چووم بولاي و ڪراس و عهبا ڪيم گرت و به پويه ڪي تووره يه وه
 سهيرم ڪردو و پيم وت: موحه مه د ئهري مافه ڪم بو ناگيڙيته وه؟ بهني
 عه بدو لموته ليب سويند به خوا هره فيري ماوه دريڙ ڪردنه وه بوون، خه لڪيش ده زانيت
 تيڪه ليتان چونه، سهيري عومهرم ڪرد چاوه ڪاني سوور ببون و وه ڪه گهر دوون
 ده سوور پايه وه، پاشان چاري لي زيت ڪردمه وه و تي: ئه ي دورمني خوا ٿاوا به
 پيڻه مڀري خوا ده لپيت و واي پي ده ڪهيت؟ سويند به خوا ٿه گهر له بهر پيڻه مڀري
 خوا نه بوايه به شمشيره ڪم ده مدا له ملت، پيڻه مڀر يش (ﷺ) به نه رمي و
 له سه رخو سهيري ده ڪردم و به عومهر ي فهرموو: ئه ي عومهر من و ٿم ڪابرا بارمان
 جياوازه، ده بيت به من بلييت رهفتارم له گهلي جوان بيت و ٿه و يش جوان پي
 بگريته بهر، عومهر بيبه و مافه ڪه ي خو ي بدهره وه و له جياتي ٿه وه ي ترساندت
 بيست ساع خورماي زياتري بدهري، عومهر يش بردي و مافه ڪه ي پيدايه وه و بيست
 ساع ي بو زياد ڪردم، وتم: عومهر ده مناسيت؟ وتي: نا، وتم: من زهيد ي ڪوري
 سه عنهم، وتي: حير تويت؟ وتم: به لي، وتي: ئه ي بوچي بهرام بهر به
 پيڻه مڀر (ﷺ) و اٿڪرد؟ منيش قسه ي خو م بو ڪرد، وتم: عومهر له هيما ڪاني
 پيڻه مڀر يه تيدا هه رچي هه بو له هه لسو و ڪه وتي پيڻه مڀر (ﷺ) بينيم ڪاتيڪ
 سهيرم ڪرد، تنها دوانيان نه بن ڪه ليم نه بيني، نه رمونياني له پيش تووره يه وه
 بيت، له کاتي تووره ييدا نه رمونياني زياد بڪات، واهه ردو ڪيانم بينين، ده ي عومهر
 واتو به شايهت ده گرم رازيم به وه ي خوا پهروه دگارم بيت، ئيسلام ٿاينم بيت،
 موحه مه د پيڻه مڀرم بيت، به شايه تيشت ده گرم به شيڪي ٿه و سامانه زوره ي هه مه
 بيڪم به خير بو ٿوممه تي موحه مه د (ﷺ)، عومهر يش وتي: بلي بو هه نديڪيان
 چونڪه ناتوانيت بيهديت به هه موو ٿوممه ت، ٿه و يش وتي: هه نديڪيان، عومهر و
 زهيد گه رانه وه بولاي پيڻه مڀر (ﷺ) و زهيد وتي: شايه تي ده دم هيچ په رستراويڪ

نیه جګه له خوا، موخه مه دیش بهنده و پیغه مبهري خوايه، باوه پری پی هیناو بهیعتی پیداو له چه ندین کات و شه پرو حالدا له گه لیدا بوو، پاشان له شه پری ته بووک کوچی دوايي کرد- په حمه دی خوا له زهید-^۱

نبین سهد ده لیت: یه زید له جهریری کوپی حازمه وه له که سیکه وه له زوهری بیستبوو ده لیت: جووله که یه ک وتی: له وه سفی پیغه مبهري (ﷺ) له ته وراتدا چی هه بوو هه موویم بینی جګه له نه رمونیانی، نینجا چیروکه که دینیت.^۲

(چیروکی ریکه وتنی حوده ییبه)

بوخاری له میسوه ری مه خره مه و مه روانه وه هیناو یه تی که ده لیت: پیغه مبهري (ﷺ) له کاتی حوده ییبه دا چوو تاله نیوه ی پیدا بوون پیغه مبهري (ﷺ) فهرمووی (ان خالد بن الوليد بالغميم في خيل لقريش طليعة فخذوا ذات اليمين) واته (خالیدی کوپی وه لید له غه میمه، به نه سپیکی قوره ییشیه وه (کاروانیکی سوارچاکانی قوره ییش) وه ک پیشره و هاتوه، بویه لای راست بگرنه بهر) سویند به خوا خالید هه سستی پی نه کردن تا هاتنه پیشه وه ی سوپاکه، خالیدیش رایکرد تا قوره ییش ناگادار بکاته وه، پیغه مبهري (ﷺ) چوو تا گه یشته نه و دوپړانه ی که له وی

۱ - حسن.

۲ - هه یسه می ج ۸ ص ۲۴۰ ده لیت: ته به رانی گیراویه ته وه و که سانی سهنده که ی جی متمانه ن، نبین ماچه به شیکی لی گیراوه ته وه. نبین حیبانیش له گه ل حاکم و نه بوشه یخ له کتیبی (اخلاق النبی ﷺ) و چه ندیکی دیکه ش هیناویانه، له الاصابه ج ۱ ص ۵۶۶ یشدا هاتوه، ده لیت: که سه کانی سهنده که جی متمانه ن. وه لید ده لیت که قسه ی تیدا کردوه بو موخه مه دی کوپی نه بوسری که له وه لیده وه گیراویه تیه وه، نبین موعینیش متمانه ی پی ددات، نه بو حاتم له پرویدا نه رمی ده گریته بهر، نبین عه دی ده لیت: (موخه مه د) هه له ی زوره، خواش باشت ده زانیت، شاهیدیکی دیکه له پرویه کی تره وه بو چیروکه که ی به دی کردوه، به لام تیايدا ناونه هاتوه،.

۳ - نه بونه عیم له الدلائل (ص ۲۲) دا هیناو یه تی.

سواره‌که‌ی دایکوتا، خه‌لکی وتیان (حل حل) به‌لام هر نه‌چوو، وتیان وا (قصواء) دایکوتاوه و ناپرات، پیغه‌مبهر (عليه‌السلام) فهرمووی (ما خالت القصواء، و ما ذاك لها بخلق، ولكن حبسها حابس الفيل) واته (نا قصواء داینه‌کوتاوه و نه‌وه له ئاکاری نه‌و نیه، به‌لکو نه‌وه‌ی پری نه‌دا فیلی (نه‌بره‌هه) بجیت پری نادات نه‌میش بجیت) پاشان فهرمووی (والذي نفسي بيده لا يسألوني خطة يعظّلون فيها حرّمات الله الا اعطيتهم اياها) واته (سویند به‌و که‌سه‌ی که‌گیانی منی به‌ده‌سته داوای هرشتیکم لی بکه‌ن نه‌گهر به‌زاندنی سنوری خوا نه‌بیّت رازی ده‌بم و پییان ده‌به‌خشم)، پاشان پیایدا هه‌لشاخا و وشتره‌که‌ش چوو تا له‌وپه‌ری حوده‌یبیه لای ئاویکی که‌م دابه‌زی که‌که‌م که‌م ئاوی ده‌دا، هینده‌ی نه‌برد ته‌واویان کرد، سکالای تینویه‌تی برابه‌ لای پیغه‌مبهر (عليه‌السلام) نه‌ویش رمیکی ده‌ره‌ینا و فهرمانی کرد بیخه‌نه‌ ناویه‌وه، سویند به‌ خوا به‌رده‌وام ئاو قلیه‌ی ده‌دا تا دوا‌یی رمه‌که‌یان لا‌برد، له‌وکاته‌دا ئیبن وهرقائی خوزاعی به‌ ده‌سته‌یه‌کی خوزاعیه‌کانه‌وه هات - نه‌مانه جیی متمانه و ئاموژگاری پیغه‌مبهر (عليه‌السلام) بوون له‌ناو خه‌لکی توهامه‌دا - وتی: من که‌عبی کوپری لوئه‌ی و عامری کوپری له‌ئیم بینن که‌ له‌سه‌ر ئاوه‌کانی حوده‌یبیه بوون و ته‌پل و ده‌ف و شمه‌کیان پی بوو و هاتبوون تا له‌گه‌لت به‌شه‌ر بی‌ن و نه‌هی‌لن بچه‌که‌به‌وه، پیغه‌مبهر (عليه‌السلام) فهرمووی (ئیمه بو شه‌ری که‌س نه‌هاتوین، به‌لکو هاتوین تا عه‌مره بکه‌ین، قوره‌یش که‌ شه‌ر سه‌ری خواردوون و زیانمه‌ندبوون، نه‌گهر پییان باشه‌ ماوه‌یه‌کیان ده‌ده‌می با واز له‌ من و خه‌لک به‌ی‌نن، نه‌گهر سه‌رکه‌وتم نه‌وکات نه‌گهر ویستیان بابینه‌ ناو نه‌و ئایینه‌ی خه‌لک دیته‌ناوی، نه‌گهر نا پاریزراو ده‌بن با پال بده‌نه‌وه، نه‌گهر به‌وه رازی نابن ده‌ی سویند به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته له‌سه‌ر نه‌م کاره‌م له‌گه‌لیان ده‌جه‌نگم تا ده‌گاته قورقوراه‌گه‌م (نه‌گهر به‌ ته‌نهاش بی‌ت) و کاری خوا جی به‌جی ده‌بی‌ت (واته سه‌رخستنی ئایینه‌که‌ی خو‌ی)). ئیبن وهرقائی

^۱ بو و شتر به‌کار دی‌ت کاتیک نه‌پرات.

وتی: ئەمە ی وتت دەیکە یەنمە ئەوان، چوو تا گەیشته لای قورەیش و وتی ئیمە لای ئەو کابراوە هاتین و بیستمان شتیکی وت، دەتانه ویت پیتان بلیین؟ گەمژە و هەرزەکارەکانیان: پیویستمان بە هیچ قسە و هەوالیکی نیە، یەکیکیان کە قسە پویشتوو بوو وتی: ئادە ی بیللی بابزانین چیت بیستوو، وتی: بیستم ئاوا ی دەوت، ئیتەر چی قسە ی پیغەمبەر (ﷺ) بوو پیی وتن، عورو ی کوپی مەسعود وتی: خەلکینە، من باوک نیم؟ وتیان: با، وتی: ئیو کورن؟ وتیان: با، وتی هیچ تۆمەتیکم دەدەنە پال؟ وتیان: نەخیر، وتی: دەزانن من خەلکی عوکام بانگ کرد تا بین بو یارمەتیتان کاتی ک نامادەنە بوون خووم و منال و ئەوانە ی گوپرایە لم بوون هەموو هیئان بولاتان، وتیان: وایە، وتی: دە ی ئەم کابرا پیشنیاریکی چاک و بەویژدانانە ی کردوو، لیی قبول بکەن و پیی بدەن باجم بولای، وتیان: برۆ بولای، ئەویش چوو بولای، پیغەمبەر ی دواند، ئەویش (ﷺ) هەمان قسە ی پیشووی کردوو، ئەوکات عورو وتی: موخەمەد پیئت چۆنە بنەوێتە پێشە ی هۆزەکەت، مەگەر بیستووتە پیئت تو کەس لە عەرەب و ابکات؟ ئەگەریش شتیکی ترە ئەوا سویند بە خوا من کەسانی دیار و تیکەلی خەلک نابینم تا بین بە دەمتەو، ئەبویەکر (ﷺ) وتی: دەمت داخە بەزری لات، ئیمە وازی لی دینن و لیی رادەکەین؟ ئەبویەکر وتی ئەویش وتی: سویند بەو ی گیانی منی بە دەستە ئەگەر دەست لام نەبوا یە (پێزی جارەن نەبوا یە) لیم قبول نەدە کردیت و وەلام دەدایتەو، ئینجا کەوتە دواندن ی پیغەمبەر (ﷺ)، هەرچی دەیدواند پێشی دەگرت، موغەیرە ی کوپی شوعبەش لە سەر سەری پیغەمبەرەو (ﷺ) راوەستا بوو بە سووچی شمشیرەکە ی دەیدا بە سەر دەستیدا و پیی دەوت: دەستت لە پێشی پیغەمبەر (ﷺ) دووربخەرەو، عورو سەری بەرز کردوو و وتی: ئەمە کییە؟ وتیان: موغەیرە ی کوپی شوعبە، وتی: ئای چ ناپاکیکە! مەگەر ناگام لە ناپاکیت نیە؟ ناخو موغیرە لە سەردەمی نەفامیدا چوو بولای خەلکی ک و کوشتنی و پارە و سامانی بردن، دواتر هات و موسلمان بوو، پیغەمبەریش (ﷺ) فەرمووی (اما الاسلام فاقبل و اما المال

فلسټ منه في شيئ) واته (بوئ اسلام قبولمه، به لآم بو پارو سامانه که هیچی قبول ناکه م)، پاشان عوروه چاوی بریپووه هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) و چاوه کانی زیته یان نه ده کرد، وتی: سویند به خوا، پیغه مبه ر (ﷺ) به لغه می بکرد بایه نه ده که و ته سهر زه وی و ده که و ته ناو دهستی یه کیکیان و دهی نه نا به سهر دهم و چاو و پیستیدا، نه گهر فرمانی پی بکردنایه رایان ده کرد به دهمیه وه، که دهست نویژی ده گرت له سهر نه وهی کامیان ناوی دهست نویژی بدات پالپالینیان بو، که قسه ی ده کرد پیده نگ ده بوون، له تاو به گه وره دانانیدا نه یاننده توانی چاوی له پودا بوه ستینن، عوروه گه پایه وه بولای هاوه لانی و وتی: هوژه که م سویند به خوا چووم بولای پاشاکان، چووم بولای قه یسهر و کیسراو نه جاشی، سویند به خوا نه گهر پاشایه کم دیبیت هاوه لانی به رزی راگرن موحه مه د بووه، سویند به خوا به لغه میکی بکرد بایه ده که و ته دهست یه کی که له هاوه لانی نه یاننده هیشت به لغه می بکه ویته سهر زه وی و ده یان نه نا به سهر دهم و چاو و پیستیاندا، که فرمانی کی پی ده کردن به پراکرنه وه ده چوون به دهمیه وه، که دهست نویژی ده گرت شه ریان بو له سهر نه وهی کامیان ناوی دهست نویژی بدن، که قسه ی ده کرد دهنگیان نزم ده کرده وه له خرمه تیدا، له تاو به گه وره دانانیدا نه یاننده توانی جوان سهیری بکه ن، به راستی نه م پیاوه پیشنیاریکی دروستی خستووه ته به رده ستان لی قبول بکه ن، یه کی که له پیاوانی کینانه وتی: وازی نن بامن بچم بولای، وتیان برؤ، کاتی که چو بولای پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی نه وه فلان که سه له هوژی که که قوربانی به گه وره پاده گرن، دهی که س بنیرن بولای، خه لکی چوون به دهمیه وه و به (لا اله الا الله) وتنه وه پیشوازییان لی کرد، نه ویش وتی: سوبحانه للآ، نه مانه به قوربانیه وه هاتوون ناکریت رییان لی بگریت تا نه چنه که عبه، ئینجا گه پایه وه بولای خه لکه که ی و پی و تن: پیموانیه رییان لی بگریت، یه کیکیان که ناوی موکزی کوړی حه فص بوو وتی: وازی نن با من بچم، وتیان: برؤ، که چو به ره و لایان پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (هذا مکرز وهو رجل فاجر) واته (نه وه موکریزه پیاویکی

خرای و فاجیره) هات و پیغه مبهری خوی دواند، له کاتی قسه کردنیدا بوو که سوهیلی کوپی عه مر هات - عومهر ده لیت ئه یوب له عیکرهمه وه پیی وتم: کاتیک سوهیلی کوپی عه مر هات - پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (لقد سهل لکم من امرکم) واته (کاره که تان ئاسان بووه) موعه مهر ده لیت: زوهری له فهرموده کهیدا ده لیت: سوهیل هات و وتی: وهره شتیک له نیوان هه رد وولا ماندا بنووسه، پیغه مبه ریش (ﷺ) بنووسه ری بانگ کرد و فهرمووی (بنووسه به ناوی خوی به خشنده ی میهره بان) (اكتب بسم الله الرحمن الرحيم) سوهیل وتی: به خوا نازانم ره حمان چیه. بنووسه (باسمک اللهم) (خوایه به ناوی تووه) وه چوژ جاران وات ده نووسی، موسولمانان وتیان: سویند به خوا ده بیئت (بسم الله الرحمن الرحيم) بنوسریئت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی بنووسه (خوایه به ناوی تووه) پاشان فهرمووی (هذا ما قال علیه محمد رسول الله) واته (ئهمه بریارو دادوهریه که که موحه مه دی پیغه مبهری خوا له سهری پیکه و تووه) سوهیل وتی: به خوا ئه گهر پیمان و ابوایه پیغه میهری خوایت پیمان لی نه ده گرتیت بو که عبه و له گه لیت نه ده جه نگاین، به لکو بنووسه له موحه مه دی کوپی عه بدوللا وه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (سویند به خوا من پیغه مبهری خوام، ئه گهریش به راستم دانانین و پروام پی ناکه ن دهی بنووسه موحه مه دی کوپی عه بدوللا) زوهری ده لیت: له به ره ئه و فهرمایشته ی بوو که ده یفه رموو (داوای هه رچیهم لی بکه ن شکاندنی سنووری خوی تیدا نه بیئت پییان ده به خشم و رازیم)، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (له سه ر ئه وهی پیمان بده ن بچینه که عبه و ته وافی بکهین) سوهیل وتی: نا به خوا به عه ب نالییت که فشارمان له سه ر داناوه، بابو سالی دواتر ته واف بکه ن، ئه ویش نووسی، سوهیل وتی: له سه ر ئه وهی هه رکه س له ئیمه بیئت بولاتان با موسلمانیش بیئت بیگی ریته وه بو مان، موسولمانان وتیان: سوبحانه للا، چوژ بیگی ریته وه بو بیباوه ران له کاتیکدا به موسلمان ی هات بیئت؟ له مه دا بوون که ئه بوجه نده لی کوپی سوهیلی عه مر (ﷺ) به ماندوویه تی و وه ک کوترا و هات، له خوارووی مه که که وه هات بوو تا

هاته لای موسلمانان، سوهیل وتی: موحه مد ئه مه یه کهم شته له گه لت له سه ری
 ریک ده کهوم ده بیئت بیگیریت ه وه بۆم، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (انا لم نقچی
 الکتاب بعد) واته (ئیمه هیشتا نامه که مان نه نووسیوه) ئه ویش وتی: دهی سویند
 به خوا له سه ر هیچ له گه لت ریک ناکه وم، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (فاجزه لی)
 سوهیل وتی نابیت فه رمووی با وابکه، وتی نایکه م، موکریز ده لیئت: دهی باشه،
 ئه بو جه نده ل وتی: ئه ی کو مه لی موسلمانان بیریمه وه بۆلای بیباوه ران له کاتی کدا به
 موسلمانانی هاتووم؟ نابینن چیم لی کرا؟ - چونکه له سه ر ئاییینی خوا زوړ
 سزادرابوو - عومه ر (ﷺ) ده لیئت: هاتم بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: مه گه ر تو
 پیغه مبه ری خوا نیت؟ فه مووی: با، وتم: مه گه ر ئیمه حق و دوژمنانمان ناحق نین؟
 فه مووی: با، وتم: ئه ی ئیتر بوچی ئاوا سازش بکه ین له ئایینمان؟ فه رمووی (من
 پیغه مبه ری خوام و له فه رمانی خوا لاندوم و ئه و سه رخرمه) وتم: مه گه ر تو نه توت
 ده چین بو که عبه و له وی ته وافی ده که ین؟ فه رمووی (با، پیم وتیت، ئه ی پیم وتیت
 ئه م سال ده چین؟) عومه ر ده لیئت وتم: نا، فه رمووی (دهی تو ده چیت بو که عبه و
 ته وافی ده که یت) ئه و کات چووم بۆلای ئه بو به کر (ﷺ) و وتم: ئه بو به کر مه گه ر
 موحه مد نی ردرای خوا نیه؟ وتی: با، وتم: مه گه ر ئیمه له سه ر هه ق و
 دوژمنانی شمان ناحق نین؟ وتی: با، وتم: ئه ی ئیتر بوچی سازش له سه ر
 ئایینه که مان بکه ین؟ وتی: ئه ری کابرا ئه وه پیغه مبه ری خوا یه و له فه رمانی
 په روه ردگاری لاندات و خوا سه ری ده خات دهی گویرایه لی به و لیی لا مه ده،
 چونکه سویند به خوا راست ده کات، وتم: مه گه ر ئه و نه یده وت دیین بو که عبه و
 ته وافی ده که ین؟ ئه بو به کر وتی: با، مه گه ر پیی وتیت ئه م سال ده چیت؟ وتم: نا،
 وتی: دهی ده چیت بو که عبه و ته وافی ده که یت، عومه ر وتی: بویه زانیم ئه مه شتی که و
 وایه، کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) له نامه نووسی نه که بوویه وه پیغه مبه ر (ﷺ) به
 هاوه لانی فه موو (قوموا فانحروا ثم احلقوا) واته (ههستن قوربانیه کانتان سه رپرن،
 دوایی سه رتان بتاشن) سویند به خوا که سیان نه یانکرد، سی جار پیغه مبه ر (ﷺ)

وتیه وه و نه یانکرد، ئینجا پیغه مبهەر (ﷺ) چوو بۆلای ئوم سه له مه (رضي الله عنها) و بۆی باسکرد که هاو هلان چییان کردوه، ئه ویش وتی ئه ی پیغه مبهری خوا چه زده کهیت ئه وه بکهین؟ برۆ به هیچ کامیان مه لئ تا خو ت قوربانیه که ت سه رده بریت و سه رت چاک ده کهیت، ئه میش چوو ئه وه ی کرد، قوربانیه که ی سه ر بری و که سیکی بانگ کرد سه ری چاک کرد، که ئه میان بینی ئه وانیش لینه وین و قوربانیه کانیان سه ربهرین و که وتنه تاشینی سه ری یه کتری خه ریک بوو زیانیان به یه که ده که یاند، پاشان ئافره تانیکی باوه ردار هاتن و خوای گه وره ش ئه م ئایه ته ی دابه زاند (یا ایها الذین امنوا اذا جائکم المؤمنات مهاجرات فامتحنوهن) تا ده گاته (بعصم الکوافر) ئه و پوژه عومه ر دوو ئافره تی بیباوه ری ته ئا قدا و مو عاو یه ی کو پی ئه بو سو فیان یه کیکیانی هینا و سه فوانی کو پی ئومه ویش ئه وی دیکه ی هینا، پاشان پیغه مبه ریش (ﷺ) گه راپه وه بو مه دینه و ئه بو به سیریش (ﷺ) — یه کیک بوو له قوره ی شیه کان مو سلمان ببوو، هات بۆلای، ئه وانیش دوو که سیان نارد به شوینیدا و وتیان: له سه ر به لئینی نیوانمان ئه بو به سیرمان بده ره وه ده ست، ئه ویش دایه ده ست دوو که سه که و بر دیان تا گه یشته زیاحوله یفه و له وی دابه زین تا بریک خورما بخو ن که پییان بوو، ئه بو به سیر به یه کیکیانی وت: سویند به خوا شمشیره که ی ئه و باشتره، ئه ویش رایکیشا و وتی: ئه ری وه لئا وایه، پیی راهاتووم، ئه بو به شیریش وتی ئاده ی با سهیری بکه م، ئه ویش دایه ده ستی، ئه بو به سیریش لییدا تا خستی و ئه وی تریش رایکرد و هاته وه بو مه دینه و چوو یه مزگه وت، پیغه مبه ر (ﷺ) که بینی فه مووی (لقد رای هذا ذعرا) واته (به خوا به تر ساوی ده ببینم) کاتی که هاته لای پیغه مبه ر (ﷺ) وتی: به خوا هاو پرکه می کوشت و منیش ده کوژرام، ئه بو به سیر هات و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا سویند به خوا زیممه ی خو ت به جی هینا و گیرامته وه بو یان، خوای گه وره ش پرگاری کردم له ده ستیان، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ویل امه مسعرحوب، لوکان له احد) ئه بو به سیر که ئه مه ی بیست زانی ده یگیرته وه بو یان، بو یه چوو تا له که نارای ده ری دابه زی،

ئەبو جەندەلی کۆری سوهیلی کۆری عەمریش (ع.ع.ع.) لە دەستیان پرایکرد و چوو بۆلای ئەبوبەسیر، ئیتر هەرقورەیشیەک موسولمان بواوە دەچوو بۆلای ئەبوبەسیر تا بوون بە کۆمەڵیک، سویند بەخوا بیان بیستایە هەرکاروانیکی قورەیش دەچیت بۆ شام پریان پی دەگرت و دەیانکوشتن و مال و سامانیان دەبردن، قورەیش ناریدیان بۆلای پیغمبەر (ﷺ) و سکالایان لا کرد لەبەر خواو خزماوەتی هەركەس هات بۆلای پارێزراوە، پیغمبەریش (ﷺ) ناردی بە شوینیاندا، خوا ی گەورەش ئەم نایەتە (و هو الذي كف ايديهم عنكم و ايدكم عنهم ببطن مكة من بعد ان اظفركم عليهم) تا (الحمية حمية الجاهلية) ئەو گۆرو تینەشیان ئەو بوو کە دانیان بەو دا نەدەنا موحەمەد (ﷺ) پیغمبەری خواوە بە (بسم الله الرحمن الرحيم) رازی نەدەبوون و نەیانھێشت بچن بۆ کەعبە.^۱

ئێبن عەساکیرو ئێبن شەیبە لە عورودە (ع.ع.ع.) هیناویەتی لەسەر دابەزینی پیغمبەر (ﷺ) لە حودەیبیە دەلیت: قورەیش کە ئەو یان بیس ترسان و پیغمبەریش (ﷺ) حەزی کرد یەکیک لە هاو لانی خۆی بنی ریت بۆلایان، بۆیە عومەری کۆری خەتابی (ع.ع.ع.) بانگکرد تا بینیری ت بۆلایان، ئەویش وتی: ئەو پیغمبەری خوا (ﷺ) من لایان بیزاراوم و هیچ کەس لە مەککە لە بەنی کەعب نین ئەگەر ئازاریان دام لەسەر م بینە جواب، عوسمان بنی رە چونکە خێلەکی لەوین و ئەو ی دەتەویت دەیکە یەنیت، پیغمبەریش (ﷺ) عوسمانی کۆری عەففانی بانگکرد و ناردی بۆلای قورەیش و فەرمووی پریان بلی ئیمەش بۆ شەر نەهاتووین، بە لکو بۆ عەمرە هاتووین، بانگیان بکە بۆ ئیسلام، فرمانیشی پیکرد تا باوەردارانیکی ناو مەککە ببینی ت و موژدە ی فەتھیان پی بدات و بلیت خوا ی گەورە

^۱ - ئێبن کەسیر لە البدایة والنہایة ج ۴ ص ۱۷۷ دا دەلیت: ئەم دەقە زیادە و سودیکی باشی هەیه کە لە گیرانەو ی ئێبن ئیسحاق لە زوهریەو ی نیه. بەیەق ج ۹ ص ۲۱۸ بە دوورو دریتی هیناویەتی.

بهم زوانه ئایینی خوئی له مهككه سهردهخات تا ئهوهی به ئاشکرا ئیمان تیايدا دهچه سپیت، عوسمانیش چوو تا دای به لای قورهیشدا له (به لدهح)، قورهیش وتیان بو کوی دهچیت؟ وتی: پیغه مبهه (ﷺ) ناردوومی بو لاتان تا بانگتان بکهه بولای خوای گه وره و ئیسلام و پیتان بلیم ئیمه بو شهه له گهل که سدا نه هاتووین و بو عه مره هاتووین، عوسمانیش هه مان شتی جی به جی کرد، وتیان بیستمان چی ده لئین، ئیستا ئیشه که ت بلی، ئیبانی کوپی سه عیدی کوپی عاص له بهری هه ستاو پی شوازی لی کرد و له ئه سپه که ی خوئی دابه زی و عوسمانی سوار کرد و په نای داو بردی تا هاته مه ککه. پاشان قورهیش ئین وهرقای خوزاعی و برای بهنی کینانه یان نارد، پاشان عروهی کوپی مه سعودی ته قه فی هات.^١

ئین سه عد له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: عومه ری کوپی خه تاب (ﷺ) ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) له سهه ری که وتنی که له گهل خه لکی مه ککه ری که وت و شتی کی پیدان، نه گه ره پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) نه ویری کی له سهه دا بنا مایه و نه وه ی بکرا دایه که پیغه مبهه (ﷺ) کردی گوپرایه لی نه ده بووم، له به شینی ری که وتنه که دا ده لیت هه ری که له بی باوه پان هاته ناو موسو لمانان ده بی ت بی گه ری ننه وه، نه گه ره له موسو لمانان چوو بولای بی باوه پان نای گپرنه وه، له کنز العمال ج ٥ ص ٢٨٦ هاتوو و سه نه ده که ی به سه حیح دا ناوه.

ئین عه سا کیر له واقیدی هه هی ناویه تی ده لیت: نه بو به کری صدیق (ﷺ) ده لیت: هیه فه تحیک له ئیسلامدا له فه تحی حوده ی بی به گه وره تر نه بوو، به نام خه لکی نه و پوژه رایان نه بوو له سهه ره وه ی له نیوان موحه مه د و نی در را وه کهیدا هه بوو،

١ - ضعیف.

٢ - له کنز العمال ج ٥ ص ٢٨٨ دا هاتوو، ههروه ها ئین نه بی شه بی به له لایه کی تره وه به دوو رو دریزی له عروه وه هی ناویه تی، له کنز العمال ج ٥ ص ٢٩٠ ی شدا هاتوو، به یه قی ج ٩ ص ٢٢١ له موسای کوپی عوقبه وه (ﷺ) هی ناویه تی.

بہندہ کان پہلہ دہکن و خواش وک بہندہ کان نیہ پہلہ ناکات تا بارہ کہ دہگاتہ کاتی خوئی و نہوہی خوا دہیہ ویت، سہیری سوہیلی کوپی عہرم کرد لہ حہجی مالئاواییدا و دستابو خوئی لہ جہستہی پیغہمبہر (ﷺ) نزیک دہکردہوہ و قوریانیہ کہی دہبردہ بہردہستی پیغہمبہر (ﷺ) نہویش بہدہستی خوئی سہری بری و سہرتاشی بانگ کردو سہری تاشی، سہیری سوہیلیم دہکرد موہکاشی پیغہمبہری (ﷺ) دہگرتہوہ و دہیخستہ سہر چاوانی، نہوکات نہو پوژہی حودہیبیہم بیرکہوتہوہ کہ نامادہ نہبوو بنووسریت (بسم الله الرحمن الرحيم) و (محمد رسول الله) نہوکات سوپاسی خوام کرد کہ پینموونی کرد بوئیسلام^۱.

(چیروکی موسلمان بوونی عہمری کوپی عاص (ﷺ))

ئین ئیسحاق لہ عہمری کوپی عاصوہ (ﷺ) ہیناویہتی دہلیت: کاتیک لہ پوژئی نہحزاب لہ خہندہقہکہ پاشہکشہمان کرد کوئمہلیک لہ پیاوانی قورہیشم کوکردہوہ کہ هاوړاو گوینگرم بوون پیم وتن: دہزانن سویند بہخوا وای دہبینم موحمہد زور بہ خراپی سہردہکہویت، من رایہکم ہہیہ ئیوہ چی دہلین؟ وتیان رات چیہ؟ وتم: بچن بولای نہجاشی و لای نہو بین، نہگہر موحمہد بہسہرماندا سہرکہوت لای نہجاشی دہبین، نہگہریش ھوزو کہسمان سہرکہوتن ئیمہ دہناسن و تہنہا چاکہمان لی دہبینن، نہوانیش وتیان رایہکی جوانہ، منیش وتم دہی شتیک کوہکہنہوہ با بہ دیاری بوئی بہین، نہوہی نہو زور حہزی پییہتی بوئی بہین کہرہیہ، ئیمہش بریکی زورمان بو کوکردہوہ، ئینجا چووین بولای، سویند بہخوا لہلای بووین کہ عہمری کوپی ئومہیہی زومہری (ﷺ) ہات بولای، پیغہمبہر (ﷺ) سہبارت بہ جہعفر و هاوہ لانی ناردبووی بولای، چوویہ ژورہوہ بولای و دواپی

^۱ - ضعیف.

^۲ - کنز العمال ج ۵ ص ۲۸۷.

هاته دهره وه، منیش به هاوۀ له کانه وت: ئه وه عه مری کوړی ئومه یه یه نه گهر بچم بولای نه جاشی و داوای بکه م بمانداته ده ست و بمانداتی دده م له ملی، نه گهر نه وه بکه م قوره یش واده زانن به کوشتنی نیږدراوی موحه مه د پاداشتم داونه ته وه، بویه چوومه ژوره وه بولای و سوجه م بو برد وه جارن، نه ویش وتی: مه رحه با له هاوړیکه م، له ولاتی خو ته وه هیچت بو هیناوم؟ وتم: به لای نه ی پاشا بریکي زور که ره مان بو هیناویت، پاشان بوم بردو نه ویش پیی سه رسام بوو و هزی پی کرد، پاشان وتم: نه ی پاشا من که سیکم دی له لات چوو، نه وه نیږدراوی که سیکی دوژمنمانه، ده ی بیده به من تا بیکوژم چونکه زوریک له پیاو ماقولانی نیمه ی کوشتووه، نه ویش تووړه بوو، پاشان دهستی دریژ کردو دی له لووتم وامزانی شکاندي، نه گهر زه زوی شه قی بر دایه له ترسا ده چووم به ناویدا، پاشان وتی نه ی پاشا سویند ده خوا وای ده بینم رقت بوو له و داواکاریه م، نه ویش وتی: داوام لی ده که یت نیږدراوی که سیکت بده مه ده ست که ناموسی گه وړه (جو بریل) هاتووه بولای، نه وه ی که هات بولای موسا، ئینجا نیږدراوی نه و پیاووت بده مه ده ست بیکوژیت؟ منیش وتم: نه ی پاشا وای لی هات؟ وتی: قوړت به سه ر عه مر به گویم بکه و شوینی بکه وه، چونکه سویند به خوا له سه ر هقه و به سه ر یاندا سه ر ده که ویت چوون موسای کوړی عیمران به سه ر فیرعه ون و سه ر یازه کانیدا سه ر که وت، منیش وتم: له سه ر ئیسلام به یعه تی منی بو وده ده گریت؟ وتی: به لای، ئینجا دهستی کرده وه و منیش به یعه تی ئیسلام پیدا، دواپی چووم بولای هاوړیکانه و له سه ر باری جارن چووم بولای پیغه مبه ر (ﷺ) گه یشتم به خالیدی کوړی وه لید، نه مه ش که میک پنیش فه تی مه کهه بوو، خالید له مه کهه وه هاتبوو، وتم نه بوو سوله یمان بو کوئی ده چیت؟ وتی: من تیر بووم و به سه، نه و کابرا پیغه مبه ره و ده چم موسولمان بم، ئیتر تاکه ی؟ منیش وتم: ده ی به خوا منیش هر بو نه وه هاتووم، ئینجا به ره و مه دینه چووین خالیدی کوړی وه لید پیش که ت و به یعه تیدا و موسلمان بوو، منیش نزیک بوومه وه و وتم: له سه ر لیخو شبوونی تاوانی پیشرتم به یعه تت پی دده م، باسی

تاوانى دواترم نه خسته ناوى، پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرمووى ئه ي عمر (بايع فان الاسلام يجب ما كان قبيله، وان الهجرة تجب ما كان قبلها) واته (بهيعةت بده، چونكه ئيسلام پيش خوئ دهرپيٽه وه و كوچيش پيش خوئ دهرپيٽه وه) منيش بهيعةتم پيدا، پاشان چووم.^۱

بهيهه قيش له ريگه ي واقيديه وه به فراواترو باشتريه ناويه تي، تيايدا هاتوه: پاشان چووم تا گه ي شتمه (هده) لهوئ دوو كه س كه ميڪ پيشم كه وتببون ده يانه ويست دابه زن، يه كيكيان له چادريڪدا بوو، ئه ويش دوو وئاخي گرتبوو، سهيرم كرد خاليدى كورى وهليده، وتم: چي ده كهيت ليڙه دا؟ وتي: بولاي موحه مه د دهچم، خه لكي چوونه ته ناو ئيسلام و ته نها چاوچنو كه كان ماون، سويند به خوا ئه گهر و ابپروات ملمان ده گريٽ وهك چوئن ملي كه متيار ده گرن، منيش وتم: ده ي به خوا منيش ده مه ويٽ بچم بولاي موحه مه دو موسلمان بم، عوسماني كورى ته له ش (ﷺ) هاته دهر وه و به خير هاتنى كردم و هه موو دابه زين، دوايي ريڪه وتين تا چووينه مه دينه، قسه ي ئه و پياوهم بيرناچيٽ كه له بيري ئه بو عوتبه پيئى گه ي شتين هاواري ده كرد، ئه ي ره باح ئه ي ره باح، ئيمه ش به قسه كه ي گه شاي نه وه و چووين، پاشان سهيري كردين، گويم لي بوو ده يوت: مه كه كه دواي ئه م دووانه چي ده ميٽيٽ، وام ده زاني مه به ستي من و خاليدى كورى وهليده، پاشان خيرا به ره و مزگه وت چوو، وامده زاني موژده به پيڻه مبهريش (ﷺ) ده دات كه هاتووين، هه رواش بوو، جلي پيڪ و پيڪمان پوشي و بانگي عه سر دراو به ره و پووي چووين، پوو خساري زيكرى ده كرد و موسلمانانيش له ده وري بوون به موسلمان بوونمان دلخوش بوون، خاليدى كورى وهليد پيشكه وت و بهيعة تي دا، پاشان

۱ - حسن.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۴۲ دا واهاتوه، ئه حمه دو ته به رانيش له عه مره وه به و جوړه به دوو دريڙي هيناويانه، هه يسه مي ج ۹ ص ۳۵۱ ده ليٽ: كه ساني سه نه ده كه ي صه حيحن،

عوسماني ڪوري تهلحه چوو و بهيعه تي دا، پاشان منيش چووم سوڀند بهخوا
هه ركه له بهرده ميذا دانيشتم له تاو شهرمدا نه مده تواني سهرم بهر زبكه مه وه، بهيعه تم
پيدا له سهر ئه وهي له تاواني رابردووم خوش بيت و باسي داهاتووم نه كرد، ئه ویش
فه رموي ئيسلام و ڪوچڪردن پيش خويان دهسپنه وه، سوڀند بهخوا له و کاته وهي
موسلمان بووين پيغه مبهر (ﷺ) له ڪاريڪدا كه دهاته پري من و خالیدی
نه ده خسته دواي هاوه لاني.^۱

(چيروڪي موسلمان بووني خالیدی ڪوري وهليد (ﷺ))

واقدي له خالیده وه (ﷺ) هيناويه تي دهلييت: ڪاتيڪ خوي گه وره چاڪهي بو
ويستم ئيسلامي خسته دلمه وه و تيگه يشوي كردم، وتم: من له هه موو ئه و
شهرانهي دڙ به موحه مه ددا به شداريم كرد، له ههر جاريڪيان كه دهمدي و
دهگه پرامه وه له دهروونمدا دهموت من دهستم داوه ته ڪاريڪي هيچ و موحه مه ديش
سهرده كه وييت، ڪاتيڪ پيغه مبهر (ﷺ) چوو بو حوده يبييه، به دهسته يه ڪي
بيباوه رانه وه چووم له عوسفان گه يشتم به پيغه مبهر (ﷺ) و هاوه لاني و كه وتمه
نازارداني و پري لي گرتني، ئه ویش له بهرده مماندا نويڙي نبيوه پروي بو هاوه لان كرد،
ئييمه ش وتمان با بدهين به سهريدا، دوايي له و برياره سارد بووينه وه - خيريشي
تيذا بو - به وه ئه و نيازهمان نه ما، پاشان به شيوهي نويڙي ترس نويڙي عه سري
بو هاوه لان كرد، ئه مه ڪاري تيڪردين و وتم ڪابرا پري لي گيراوه، بويه ڪه ناري
گرت و له پري سواره ڪاني ئيمه لايدا و به ره و راست چوو، ڪاتيڪ له حوده يبييه له گهل
قوره يشدا پيڪه وتني به ست ئيت و تم چي ماوه؟ بو ڪوي بچم؟ بولاي نه جاشي
كه وتوه ته شوين موحه مه د و هاوه لانيشي لاي ئه و پاريزاون، بچم بولاي هيرقل

^۱ - ضعيف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۳۷ دا واهاتوه.

دهبیټ واز له ئایینی خۆم بیټم و بېم به مه سیحی و جووله که و له ناو بیگانه شدا دابنیشم، جا به وه وه ماو هته وه له مالی خۆمدا دابنیشم باشتره، به و جوړه بووم تا پیغه مېهر (ﷺ) له (عمر القضاء) دا هاته وه مه که که، من له وی ئاماده نه بووم و هاتنه ناو مه که که نه بیټی، وه لیدی کوړی وه لیدی برام له گهل ئه وانه دا بوو که له گهل پیغه مېهر (ﷺ) هاتنه مه که که، گه را به دوامدا به لأم نهیدوزیمه وه، بویه نامه یه کی بو نووسیم، تیایدا هاتبوو:

به ناوی خوای به خشنده و میهره بان

(پاشان ته واو سهرم سوږده میټیټ چوڼ رات له سهر ئیسلام نیه و عه قلت وات پی ده لیت، چوڼ ده بیټ که س له ئیسلام بیئاگابیټ؟ پیغه مېهریش (ﷺ) له سهر تو پرسپاری لی کردم و فهرمووی خالید له کوئییه؟ منیش وتم: خوا به موسلمانن دهیټیټ بولات، پیغه مېهریش (ﷺ) فهرمووی (مثله جهل الاسلام، ولوکان جعل نکایت و جده مع المسلمین کان خیرا له ولقد مناه علی غیره) واته (که سی وا له ئیسلام بیئاگابوو، نه گهر نه و هه ول و کاره ی بو ئیسلام و له گهل موسولماناندا به کار بهیټایه بو ی چاکتر بو و به دلنیا یی شه وه به سهر که سانی دیکه دا پیښمان ده خست)، ده ی برا که م تا دهر فته تی خیر ماو ه فریام که وه).

کاتیټ نامه که م بو هات به په له بریاری چوونم داو زیاتر حزی چوونه ناو ئیسلام په یدا کرد، زوړ دلخوش بووم که پیغه مېهر (ﷺ) پرسپاری لی کردم، له خه ومدا وام بیټی له ولاتیکی به رته سک و وشک و پروته ندا بووم چووم به ره و ولاتیکی سه وزایی به رفراوان، وتم: به دلنیا یی شه وه هم خه وه راسته، کاتیټ چووم بو مه دینه باسی ده که م بو ئه بویه کر (ﷺ) ئه ویش وتی: هاتنه ناو ئیسلام که خوای گه وه رینموونی کردیت، نه و به رته سک یه ش که له کاتی بیباوه پریدا له سهری بوویت وانه ما.

کاتیټ خۆم کوکرده وه تا بچم بولای پیغه مېهر (ﷺ) وتم: له گهل کیډا بچم بولای پیغه مېهر (ﷺ)? گه یستم به سه فوانی کوړی ئوممه یه و پیم وت: نه ی نه بو وه ب

چون سهری باری خومان دهکیت؟ وه نیشتهوی بنمان لی هاتوو و مهحه مه دیش سهرکه وتوو به سهر عه ره ب و عه جه مدا، دیت بچین بولای موحه مه دو شوینی بکهوین چونکه گه وره یی موحه مه دو بؤ ئیمه ش گه وره ییه، به لام ئه و زور به توندی ناره زایی دهر بری و وتی: ئه گهر ته نها خوشم بمینمه وه شوینی ناکه وم، ئینجا له یه ک جیا بووینه وه، وتم: ئه م کابرا له به در براکه ی و باوکی کوژراون بویه واده لیت، ئینجا چووم بولای عه کره مه ی کوپری ئه بوجه هل و چیم به صه فوان وت به ئه ویشم وت، ئه ویش هه مان وه لامی صه فوانی هه بوو، منیش وتم: ده ی لای که س باسی مه که، ئه ویش وتی: باسی ناکه م.

ئینجا چوومه ماله وه و وتم سواره که م بؤ ئاماده بکه ن، ئینجا که وتمه پری تا گه یشتیم به عوسمانی کوپری ته لحه و وتم: ئه مه هاو پیمه، به لکو به میش بلیم، دوا یی بیرم کرده وه باوک و که سی کوژراوه، وتم پیی نالیم، دواتر وتم: ته نها هینده م له سهر ئیستا بچم ئیتر چی ده بیئت با بیئت، بویه هه مووم بؤ باسکردو وتم: من وه ک پریوی ناو کون وام، ئه گهر سه تللی ناوی تی بکه ییت دیته دهر وه، چیم به و دوانه که ی تروت ئه ویش خیرا رازی بوو، پیم وت: من ئه مپروم دانا وه ده مه ویت بچم، وا ولاخه که شم بؤ ئه وه ئاماده کردوو، له سهر شوینی (یه ئجوج) وه عدمان به یه کتردا ئه گهر ئه و پیشکه وت چاوه پیم بکات، ئه گهریش من پیشکه وتم چاوه پری ده که م.

به ره به یان بوو که وتینه پری و خوره له نه هات تا گه یشتینه یه ئجوج، چووین تا گه یشتینه (الهده) له وی عه مری کوپری عاصمان بینی، سه لامی لی کردین و ئیمه ش وه لامان دایه وه، وتی: بؤ کوئی ده چن؟ وتمان: ئه ی تو بؤ کوئی ده چیت؟ وتی: ئه ی ئیوه بؤ کوئی ده چن؟ وتمان: ده چن تا موسلمان بین و بکه وینه شوین موحه مه د (عبداللہ) ئه ویش وتی: ده ی منیش هه ربؤ ئه وه هاتووم، ئینجا پیکه وه چووین تا گه یشتینه مه دینه و له کانه ره وه ولاخه کانه مان به ستنه وه هه وال گه یه نرا به پیغه مبه ر (عبداللہ) ئه ویش پیمان دلخوش بوو، جلی چاکم پووشی و دواتر چووم به ره و لای

پیغه مبهه (علیه السلام)، براکه هم پیگه یشت و وتی: زوکه وا پیغه مبهه ری خوا (علیه السلام) هه والی هاتنی توئی داوه و به هاتنت خوش حال بووه و چاوه ریټ دهکات، ئیمه ش خیرا چووین و گه یشتمه خزمه تی سهیر دهکه م زه رده خه نه م بو دهکات تا له به رده میدا و ه ستام و سه لامی پیغه مبهه رایه تیم لی کرد و ئه ویش به پرویه کی کراوه و گه شه وه و ه لامی دامه وه، و تم: شایه تی دهم هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و تو ش پیغه مبهه ری خوایت، فه رموی و ه ره، پاشان فه رموی (الحمد لله الذي هادك، قد كنت اری لك عقلا رجوت ان لاسلمك الا الى خير) واته (سو پاس بو خوا که ری نموونی کردیت، عاقلیه کم لی به دی کردیت هیوام خواست ته نها به ره و چاکه ت بیات)، منیش و تم: ئه ی پیغه مبهه ری خوا من هه میشه دژ به هه ق لی نه و یوم ده ی لای خوا نزام بو بکه تا لی م خوش بیټ، ئه ویش فه رموی (ئیسلا م پی ش خو یی ده سر یته وه) و تم: ئه ی پیغه مبهه ری خوا ده ی نزام بو بکه، فه رموی (اللهم اغفر لخالد بن الولید کلما اوضع فیه من صد عن سبیل الله) واته (خوا له هه ر کاریکی خالی دی کوپی و ه لید خوش ببه که مایه ی ری گرتن له په یامی خوا بووه).^۱

خالی د ده لیټ: عوسمان و عه مریش (علیه السلام) هاتن و به یعه تیان دا به پیغه مبهه (علیه السلام)، ئه م هاتنه شمان له مانگی سه فه ری سالی هه شتدا بو، سو یند به خوا دوی ئه وه پیغه مبهه (علیه السلام) پی ش هه مو و هاو ه لانی ده خستم.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایه و النهایه ج ۳ ص ۲۳۸ دا واهاتوه، ئیبن عه ساکی ریش به و جوړه به دوو رو داریژنی هیناویه تی، له کنز العمال ج ۷ ص ۳۰ دا هاتوه.

(چىرۆكى فەتىھى مەككە خوا شەرەفمەندىرى بىكەت)

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پاشان پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ نەبۇرۇغى كۆپى كەلسۇمى كۆپى حوسەين غەففارى (ﷺ) لەسەر مەدىنە دانائو لە دەى پەمەزاندە كەتەۋرى، پىغەمبەر (ﷺ) پوژۋوى گرتو ھاۋەلانىش ۋەك ئەۋيان كەرد تا گەشتىنە كەدەد (ئاۋىكە لە نىۋان عوسفان و ئومج) لەۋى پوژۋوى شەكەندو دواتر چوۋ تا لە (مر الظهران) بە دەھەزار مۇسلمانە ۋە دابەزى، لەگەل ھەزار كەسى موزەينە و سولەيمەلە ناۋ ھەموو ھۆزەكاندا چەك و پىداۋىستى ھەبوو، ھەروەھا كۆچەرەن و پىشتىۋانانىش لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا ھاتن و كەسىيان دوا نەكەوت كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لە مر الظهراندا دابەزى قورەش بىناگابوون و ھىچ ھەۋلىكىيان لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) بۇ نەچۋو بو ۋە نەيان دەزانى چى دەكەت، لەو شەۋەدا ئەبوسوفىيانى كۆپى ھەرب و ھەكىمى كۆپى چىسام و ئىبن ۋەرقا چوۋنە دەرەۋە بۇ ھەۋال دەگەرەن تا بزانن ھىچ دەبىستەن، ھەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىبىش (ﷺ) لە نىۋە پىدا گەشت بە پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبوسوفىيانى كۆپى كارشى كۆپى عەبدولموتەلىب و عەبدوللەي كۆپى ئەبو ئومەيەي كۆپى مۇغەيرەش لە نىۋان مەككە و مەدىنەدا گەشت بە پىغەمبەر (ﷺ) و داۋيان كەرد بىبىنن، ئوم سەلىمىش ئەۋەى بە پىغەمبەر (ﷺ) وت، وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئامۇزاو پورزاو كەسەكەت ھاتوون، فەرموۋى (لا حاج لى بەما اما ابن عمى فهد عرضى بمكة، واما ابن عمى و صهرى فهو الذى قال لى بمكة ما قال) واتە (ھىچ ئىشىك پىيان نى ئامۇزاكەم ئەۋەبوو كە لە مەككەدا داى لە ئابرووم، پورزاكەيشم ئەۋەبوو لە مەككەدا ئەۋەى پىۋەم كە وتى) كاتىك ئەۋەى پىۋەم - لەگەل ئەبوسوفىياندا كۆپىكى ھاتبوو - وتى: سوۋىند بەخو يان مۇلەتم دەدەن يان دەستى ئەم كۆپەم دەگرم و دەچىن تا لە برسەيەتى و تىنۋىيەتەدا دەمرىن، كاتىك

پیغه مبهەر (ﷺ) ئەمە ی بیست دلی بویان سوتاو موله تی پیدان و هاتن و موسلمان بوون.

کاتیک پیغه مبهەر (ﷺ) له مر الظهران دابهزی عه بباس وتی: قور به سهرتان قورهیش، چ به یانیه کی رهش، سویند به خوا ئەگەر پیغه مبهەر (ﷺ) بیته ناو مه ککه پیش ئەوهی داوای په نای لی بکه ن ئەوا قورهیش به ههتا مه تایی له ناو ده چیته، ده لیت له سهر و لاخه سپیه که ی پیغه مبهەر (ﷺ) و، له لای چووم تا هاتمه ئەراک، به عه لیم (ﷺ) وت ده چم بۆلای دارکوکه رهوه یان که سیك شیر ی هه بیته یان پیوستیه کی هه بیته و بجیته بۆ مه ککه تا پنیان بلیم پیغه مبهەر (ﷺ) له کوینه و پیش ئەوهی له ناکاودا بجیته ناوی و داوای په نای لی بکه ن، سویند به خوا ده میست بچم بۆ ئەوه بگه ریم که بۆی چووم تا قسه ی ئەبوسوفیان و ئیین وهر قام بیست که ده گه رانه وه و ئەبوسوفیان وتی ئاگرو سهر بازگه ی وه که ئەمروم نه بینیه، ئیین وهر قاش وتی سویند به خوا ئەمه ئاگری خوزاعیه و جهنگ دایگرتوان ئەبوسوفیان وتی: سویند به خوا خوزاعه له وه که متره ئەمه ئاگرو سهر بازگه ی ئەو بیت، منیش ده نگیم ناسیه وه و وتم ئەبو حه نزله، ئەویش ده نگ ی ناسیمه وه و وتی ئەبولغه زل؟ وتم: به لی، وتی چی ده لیت به دایک و باوکمه وه به قوربانت بم، وتم: قورته به سهر ئەبو سوفیان وا پیغه مبهەر (ﷺ) به خه لکیکه وه هاتوو، قور به سهر قورهیش، وتی: ئەی پلان چیه به دایک و باوکمه وه به قوربانت بم، وتم: ئەگەر به سهرتدا زال بیت له ملت ده دات، ده ی زو له گه لمدا سوار به تا بته م بۆلای پیغه مبهەر (ﷺ) و داوای په نا بکه م بۆت، ئەویش له پشتمه وه سوار بوو هاوپییه کهیشی گه رایه وه و منیش بردم، ده ماندا به پال ئاگری ههر دهسته یه کی موسلماناندا ده یانوت ئەمه کییه؟ که و لاخه که ی پیغه مبهەر (ﷺ) یان ده دی ده یانوت مامی پیغه مبهری خوایه، تا دام به پال ئاگری عومهری کوپی خه تابدا (ﷺ) وتی ئەوه کییه؟ هات بۆ لام، کاتیک ئەبو سوفیانی له پشتمه وه دی وتی ئەبو سوفیانی دوژمنی خوا که به بی به لین و په یمان هینایتیه ژیر دهستم، پاشان به

تورہ ییہوہ چوو بۆ لای پیغہمبەر (ﷺ) و منیش سوار بوومہوہ و پیشی کہوتم و
 هاتم بۆ لای پیغہمبەر (ﷺ) و عومہریش هات و وتی: ئەہی پیغہمبەری (ﷺ) خوا
 ئەوہ ئەبو سوفیانہ خوا بہ بئی بہلین و پەیمان هیناویہ تہ بەردەست دەہی پیم پییدہ
 با بدەم لە ملی، منیش و تم: ئەہی پیغہمبەری خوا (ﷺ) من پەنام داوہ، پاشان لای
 پیغہمبەر (ﷺ) دانیشتم و وتم: نہ بہ خوا ئەم شەو جگہ لە من کەس پزگاری
 ناکات، کە عومەر زۆر لەسەری چوو و تم: عومەر کەمیک لەسەر خۆبە، سویند بہ خوا
 ئەگەر لە بەنی عەدی کوپی کەعب بوایہ وات نەدەووت، بەلام دەزانیت لە بەنی عەبد
 مەنافہ بۆیہ وا دەلییت، ئەویش وتی لەسەر خۆبە عەباس، سویند بہ خوا ئەو
 پۆژەہی موسلمان بویت هیندە پیخوشحال بووم وەک ئەوہی باوکم موسلمان
 بووبیت، ئەمەش تەنہا لەبەر ئەوہی دەمزان پیغہمبەر (ﷺ) موسلمان بوونی توہی
 لا خوشەویست ترہ تا موسلمان بوونی خەتتاب، پیغہمبەریش (ﷺ) فەرمووی:
 (اذهب به الى رحلك يا عباس، فاذا أصبحت فاتني به) واتە (بیبەرەوہ بۆ لای خۆت،
 بەیان پیہینەرەوہ بۆ لام) منیش بردم و لام مایەوہ و بەیان بردمەوہ لای پیغہمبەر
 (ﷺ)، کە پیغہمبەر (ﷺ) بینی فەرمووی: (ويحك يا ابا سفيان الم يان لك ان
 تشهد ان لا اله الا الله) واتە (قورپت بەسەر ئەبو سوفیان ئیتراکاتی ئەوہ نەہاتووہ
 شایەتی بدەیت هیچ پەرستراویک نیہ جگہ لە خوا) وتی: بە دایک و باوکمەوہ
 بەقوربانت بم چەندە نەرم و نیان و بەرپز و خاوہن خزمایەتیت تا ئەوہی پیم وایہ
 ئەگەر جگہ لە خوا کەسی تریش (خوای تریش) هەبیت ئیشم پیی نیہ، فەرمووی:
 (قورپت بەسەر ئەبو سوفیان ئایا ئیتراکاتی ئەوہ نەہاتووہ بزانییت کە من پیغہمبەری
 خوام؟) وتی: بە دایک و باوکمەوہ بەقوربانت بم، چەندە نەرم و نیان و بەرپز و
 خاوہن خزمایەتیت، سویند بہ خوا تا ئیستا لە دەروندا شتیکی وا هەبوو،
 عەباس (رضی اللہ عنہ) وتی: ئەبو سوفیان هاوار بوۆت موسلمان بہ و شایەتی بدە هیچ
 پەرستراویک نیہ جگہ لە خوا و موحمەدیش پیغہمبەری خوایہ و پیش ئەوہی بدات
 لە ملی، ئەویش شایەتی حەقی هینا و موسلمان بوون، و تم: ئەہی پیغہمبەری خوا

ئەبو سوفیان حەزی بە گەورەییە دەشتیکی بۆ بکە، ئەویش فەرمووی (بەلێ) هەرکەس بجێتە مائی ئەبو سوفیان پارێزراوە و هەرکەس دەرگای مائی دابخات پارێزراوە، هەرکەس بجێتە مزگەوت (کەعبە) پارێزراوە) کاتیکی چوو پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (یا عباس احبسە بالوادی عنده ختط الجبل حتی تمر به جنود الله فیراها) واتە (عەبباس لە دۆڵ لای بەرزێ شاخەکەوێ راپۆستێتە تا سەربازانی خوا بدەن بە پالیدا و بیان بینیت). منیش بردم و فەرمانی پیڤەمبەری خوام بەجێ گەیاند، هەرکە هۆزیک بە ئالاکەییەوێ دەیدا بە پالیدا دەییوت عەبباس ئەمانە کێن؟ وتم: بەنی سولەیم، وتی سەیریان بکە، پاشان هۆزیکێ تر دەهات و دەییوت ئەمانە کێن؟ وتم: موزەینە، وتی: سەیریان بکە، تا ئەوێ هەموویان تێپەرین و هەردەییوت ئەمانە کێن؟ منیش دەمووت فلانە کەس، تا ئەوێ پیڤەمبەر (ﷺ) بە ئالای سەوزەوێ بە پشتیوانان و کۆچەرانیوێ تێپەرپوو تەنھا سەرنجدانیان لێ دەبینرا، وتی سوبحانە لا ئەمانە کێن؟ عەباس وتی: ئەمە پیڤەمبەری خواوە بە کۆچەر و پشتیوانانەوێ، وتی: ئەمانە سەر و خواریان نیە و کەس دەرەقەتیان نایەت، ئەبولفەزڵ دەسەلاتی برازاکی زۆر گەورەییە، وتم: ئەبو سوفیان ئەو پیڤەمبەرایەتیە، وتی: ئەوێ دەی، وتم: بپۆرەوێ بۆ لای هۆزەکەت، ئەویش چوو تا بەوپەری دەنگیەوێ هاواری دەکرد ئەو قورەئیش و موخەممەد بە سوپایەکی بێ شوومارەوێ هاتن بۆتان، هەرکەس بجێتە ناو مائی ئەبو سوفیان پارێزراوە، هیندی کچی عوتبەش کە هاوسەری بوو سمیلێ گرت و وتی: قورپتان بەسەر ئەم کابرا بەم قسانە لە خشتەتان نەبات، وتیان: قورپت بەسەر مائی تو بۆچی؟ وتی: دەی هەرکەس دەرگای مائی خوێ دابخات پارێزراوە هەرکەسیش بجێتە مزگەوتەوێ پارێزراوە، خەلکیش چوونەوێ بەرەو مال و مزگەوت.^۱ لە کنز العمال ج ۵ ص ۲۹۵

۱- هەیسەمی ج ۶ ص ۱۶۷ دەلیت: تەبەرانی گێڕاویەتەوێ کەسەکانی سەنەدەکی صەحیح. بەیەقیش بە دورو درێژی هیناویەتی، لە البدایة والنهاية ج ۹ ص ۲۹۱ یشتا

یشدا هاتوو و هه مان شتی گیرانه و دی ته بهری هیئاوه، له دهقه کهیدا هاتوه پاشان پیغه مبهەر (ﷺ) پیی فهرموو (احسبه بمضیق الوادی الى خطم الجبل حتی تمر به جنود الله فیراه) عه بباس وتی: منیش وامکرد، کاتی که نه بوسوفیانم له وی وهستاند، وتی: به نی هاشم ناپاکیتان نواند، عه بباس وتی: ئه هلی پیغه مبهرایه تی ناپاکی نانویئن، به لام پیشکesh بیئت؟ وتی: دهی هر ئیستا دهستی پی بکه، وتم: ئیشیکم پیته. بروام نه ده کرد و ابیر بکه یته وه پیغه مبهەر (ﷺ) هاوه لانی ئاماده کرد و سه رکرده کان به هۆزه کانیا نه وه و که تیه کانیش به ئالاکانیا نه وه چون. یه کهم کهس که پیش کهوت خالیدی کوپی وه لید بوو به به نی سوله یمه وه که هه زار کهس بوون به ئالایه که وه چون که عه باسی کوپی مرداس هلی گرتبوو، ئالایه کی دیکesh به دهستی خه فانی کوپی نه دبه و ئالایه کیش به حه جاجی کوپی عه لات هه لیگرتبوون ئه بوسوفیان وتی: ئه مانه کی؟ عه بباس وتی: خالیدی کوپی وه لیده، وتی: غولام، وتم: به لی، کاتی که خالید دای به پال عه باسدا که نه بوسوفیانیشی له پالدا بوو سی جار الله اکریان وتو دواتر چون، پاشان به دوایدا زوبهیری کوپی عه وام هات و پینج سه د کوچه رو خه لکیکی دی له گه لدا بوو به ئالایه کی ره شه وه هاتن و هه مان شتیان کرد، نه بوسوفیان وتی: ئه مه کییه؟ وتی: زوبهیری کوپی عه وام، وتی: خوشکه زاکه ت؟ وتم: به لی، له غیفاریشدا دهسته یه کی سی سه د که سی هاتن و نه بوزه ری غه فاری ئالاکه ی هه لگرتبوو، یان ده لی ئیمانی کوپی ره حزه ئالاکه ی هه لگرتبوو، نه وانیش سی جار الله اکریان کرد، وتی: ئه مانه کی نه بولفه زل؟ وتی: به نوغه فار، وتی: به نی غه فار بو؟ پاشان نه سه له مه به چوار سه د که سه وه به دوو ئالاه هاتن یه کیکیان به ده ست بوره یده ی کوپی حه صیب و نه وی دیکesh به ده ست ناجیه ی کوپی نه عجه مه وه بوو، نه وانیش وایان کردوو و نه بوسوفیان وتی: نه بولفه زل نه مانه کی؟ وتم: نه سه له م، وتی: نه وان بو؟ خو تا ئیستا تاله موویه کیش

هاتوو، ئین عه ساگیریش له ریگه ی واقیدی له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی

چیہ پہ یوہ نییان نہ بووہ لہ گہ لمان، عہ عباس وتی: ئہ وانہ دہستہ یہ کن ہاتونہ تہ ناو
 ئیسلام پاشان بہنی کہ عبی کوپی عمر بہ پینج سہد کہ سہوہ بہ ئالایہ کہوہ ہاتن
 بیشری کوپی شہ بیان ہلّی گرتبوو، وتی ئہ مانہ کیّن؟ وتم: ئہوہ کہ عبی کوپی
 عمرہ، وتی: بہلّی ئہ مانہ هاوپہ یمانی موحمہد بوون، ئہ وانیش کہ ہاتن سیّ اللہ
 اکبریان کرد، پاشان موزہینہ بہ ہزار کہس و بہ سیّ ئالاوہ ہاتن و سہد
 سواریشیان ہہ بوون نہ عمانی کوپی موقہرین و بیلالی کوپی حارس و عہدوللّی
 کوپی عمر ئالاکانیان ہہ لگرتبوو، ئہ وانیش کہ ہاتن سیّ اللہ اکبریان کرد، وتی:
 ئہ مانہ کیّن؟ وتم: موزہینہ، وتی: خو دہنگیان گوئی کہہ دہ کرد، پاشان جوہینہ بہ
 ہشت سہد کہ سہوہ لہ گہلّ سہر کردہ کیاندا بہ چوار ئالاوہ ہاتن، ئالایہ کیان بہ
 ئہ بوزہرعہ مہ عبہدی کوپی خالید و یہ کیکیان بہ سوہیدی کوپی صہخرو یہ کیکیان
 بہ رافعی کوپی مہ کیس و یہ کیکیان بہ عہدوللّی کوپی بہدر بوو، ئہ وانیش سیّ
 اللہ اکبریان وت، پاشان کینانہ و بہنولویس و زہم وہ و سہعدی کوپی وائیل بہ دوو
 سہد کہ سہوہ ہاتن و ئہبو واقدیددی لہ یسی ئالاکہی ہہ لگرتبوو، ئہ وانیش وایان
 کرد، وتی ئہ مانہ کیّن؟ وتم: بہنی بہکر، وتی: بہلّی، سویند بہ خوا شوومن، بہ ہوئی
 ئہ مانہوہ موحمہد لہ گہ لمان بہ شہر ہات، سویند بہ خوا لہ سہری پاویژم پیّ
 نہکراوہ و نہ مزانیوہ و کاتیکیش بیستم حہزم نہ کرد، بہ لام تازہ ہہ لگرسا بوو،
 عہ عباس وتی: خوا لہ شہری موحمہددا دژ بہ ئیوہ خیری بوّ ہینان و ہہمووان
 ہاتنہ ناو ئیسلاموہ.

واقیدی دہلّیت: عہدوللّی کوپی عامر لہ عمری کوپی حہماسوہ بوچی
 گیزاموہ و وتی: بہنولہ یس بہ تہنہا ہاتن کہ دوو سہد و پہنجا کہس بوون و
 سہعدی کوپشی جو سامہ ئالاکہی ہہ لگرتبوو، کہ تیپہرین سیّ جار اللہ اکبریان
 کرد، ئہبوسوفیان وتی: ئہ مانہ کیّن؟ عہ عباس وتی: بہنولہ یس، پاشان ئہ شجہع ہاتن
 کہ کوّتا دہستہ بوون و سیّ سہد کہس بوون و ئالایہ کیان بہ دہست مہ عقہلی کوپی
 سنان و ئالایہ کہ بہ دہست نہ عیمی کوپی مہ سعود بوو، ئہبوسوفیان وتی: ئہ مانہ

لەناۋ غەرىددا سەرسەختىن نەييارى موحەمەد بوون، غەبباس وتى: خوا ئىسلامى خىستە ناۋ دۇليانەۋە، ئەمەش فەزلى خوايە، ئەۋىش بىدەنگ بوو پاشان وتى: ئەي موحەمەد تىنەپەرى؟ غەبباس وتى: ھىشتا نەھاتوۋە، ئەگەر ئەۋ كەتتەبەيە بىيىت كە لەگەل موحەمەد دان ئاسن و سوارو سەرباز ھىندە دەبىيىت كە ھىچ كەس دەرەقەتلىان نايەت، بەخوا مەنىش وا گومان دەبەم، كى ھەيە دەرەقەتى ئەمانە يىت، كاتىك كەتتەبەي پىغەمبەر (ﷺ) دەرکەوت تەپ و تۆز بە دۋاي ئەسپەكانەۋە بەرز بوۋىيەۋە و ھەموۋان تىدەپەرىن، ئەۋىش وتى: ئەي موحەمەد بو نەھات؟ غەبباس وتى: جارى تىپەر نەبوۋە تا بە حوشترەكەيەۋە (القصۋاء) لە نىۋان ئەبوۋەكر و ئوسەيدى كۆپى حۈچەيردا كە دەيدۋاندن تىپەر بوو، غەبباس وتى: ئەۋە پىغەمبەرى خوايە و بە كەتتەبە سەۋزەگەيەۋە، كۆچەران و پىشتىۋانانى تىدان، ئالاي تىدا بەرز بوۋنەۋە و لەگەل ھەر پالەۋانىكى پىشتىۋاناندا ئالايەك بەرز كرابوۋىيەۋە، غومەرى كۆپى خەتتەبىش پىكى دەخست و بە دەنگى بەرز ھاۋارى دەكرد، ئەبوسوفيان وتى: ئەۋەي قەسە دەكات كىيە؟ غەبباس وتى: غومەرى كۆپى خەتتەبە، وتى: كاروبارى بەنى عەدى گرتەدەست بەۋكەمى و زەلىليەۋە، غەبباس وتى: ئەبوسوفيان خۋاي گەۋرە ھەركەسى بويت پلەۋپايەي بەرز دەكاتەۋە بەۋەي خۋى دەيەۋىت، غومەرىش يەككىكە لەۋانەي ئىسلام پلەۋپايەي بەرز كەدەۋە، لە كەتتەبەكەدا دوۋەزار قەلغان ھەبوون، پىغەمبەر (ﷺ) ئالاکەي دايە دەست سەدى كۆپى عوبادە كە لەپىش سوپاكەۋە بوو، كە سەد بە ئالاکەي پىغەمبەرەۋە (ﷺ) تىپەرى وتى ئەبوسوفيان ئەمپۇر پۇژى (ملحمة) (دەستە و يەخە بوۋنە)، ئەمپۇر ھەرامەكان (كۈشتار) پەۋادەبن، ئەمپۇر خوا قورەيش زەلىل دەكات. ئىنجا پىغەمبەر (ﷺ) ھات كە داي بە پال ئەبوسوفياندا ھاۋارى لە پىغەمبەر (ﷺ) كىردو وتى: پىغەمبەرى خوا فەرمانت كىردوۋە ھۆز و كەسى خۆت بكوژن؟ سەد و ھاۋدەمەكانى كە بە لاماندا تىپەر بوون وايان وت، فەرموۋى: ئەي ئەبوسوفيان ئەمپۇر پۇژى (دەستە و يەخە بوۋنە) ئەمپۇر ناپەۋايىيەكان پەۋادەبن، ئەمپۇر خوا

قورەیش زەلیل دەکات، بۆ خوا فریای ھۆزەکەت بکەوہ توۆ لە ھەموان باشتەر و خاوەن خزمایەتی تریت، عەبدورەحمانی کوپری عەوف و عوسمانی کوپری عەفان وتیان: ئەھ ی پێغەمبەرێ خوا (ﷺ) لە سەعد دُنیا بین بەرامبەر بە قورەیش؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (یا اباسفیان الیوم یوم المرحمة، الیوم اعز الله فیه قریشنا) واتە (ئەمڕۆ پوژی رەحم و سۆزە، ئەمڕۆ خوا تیایدا قورەیش عیزەتمەند دەکات)، پێغەمبەر (ﷺ) یش ناردی بە دواى سەعد داو لایبرد و ئالاکەى دایە دەست قەیس، پێغەمبەر (ﷺ) ئالاکە لە دەست سەعد دەرناچیت کاتیک درایە دەست کوپرەکەى، سەعدیس ئامادە نەبوو ئالاکە بداتە دەست کەس مەگەر بە فەرمانی پێغەمبەر (ﷺ) نەبیت، پێغەمبەر (ﷺ) یش میژەرەکەى بۆ نارد، سەعدیش ناسیوہ و ئەو کات ئالاکەى دایە دەست قەیسى کوپری.

تەبەرانی لە ئەبولمیلاوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ) بووین وتی ئەبوسوفیان لە ئەراک بوو، چووین و بردمان، موسلمانانیش بە کالانی شمشیرەکانیان بەرپیان کرد، تا ھینایان بۆ لای پێغەمبەرێ خوا (ﷺ)، ئەویش پێی فەرموو (ویمک یا اباسفیان قد جئتکم بالدنیا و الآخرہ فاسلموا) (تسلموا) عەباسیش دۆست و ھاوپی بوو، وتی ئەھ ی پێغەمبەرێ خوا (ﷺ) ئەبوسوفیان حەزی لە ناویانگە، پێغەمبەر (ﷺ) یش کەسیکی نارد تا لە مەککەدا ھاوار بکات (ھەرکەس دەرگای داخات پارێزراوہ، ھەرکەس چەکەکەى فەری بدات پارێزراوہ، ھەرکەس بچیتە مالى ئەبوسوفیانوہ پارێزراوہ، پاشان عەباسى مامى لەگەڵدا نارد تا لە دوریاندا دانیشتن، بەنوسولەویم ھاتن وتی عەباس ئەمانە کین؟ وتی بەنوسولەیم، وتی: ئەوان بۆ؟ پاشان عەلى کوپری ئەبو تالیب (ﷺ) بە کوچەرانەوہ ھات وتی عەباس ئەمانە کین؟ وتی: عەلى کوپری ئەبو تالیب بە کوچەرانەوہ، پاشان پێغەمبەر (ﷺ) بە پشتیوانانەوہ ھات، وتی عەباس ئەمانە

کین؟ وتی: مهرگی سوور، نهوه پیغه مبهری خواجه (ﷺ) به پشتیوانانه وه، نه بوسوفیان وتی: دسه لاتی کیسرا و قهیسهرم بینیه به لام وه دسه لاتی برزاکه تین، عه بباسیش وتی: نه مه تهنه پیغه مبهرایه تیه.^۱

ته بهرانی له عوروه وه (ﷺ) به مورسلی هیناویه تی ده لیت: پاشان پیغه مبهری خوا (ﷺ) به دوانزه هزار کوچهر و پشتیوان و نه سلهم و غیفار و جوهینه و بهنی سوله یمه وه درچوو و پیشکوتن تا له مرالظهران دابه زین و قوره یش پیی نه زانین، حه کیمی کوپی حیزام و نه بوسوفیان یان نارد بو لای پیغه مبه (ﷺ) و وتیان: یان په نامان بو وهر بگره له لای یان بریاری شهر بدن نه بوسوفیانی کوپی حهرب و حه کیمی کوپی حیزامیش چوون و گه یشتن به وهر قاء و بردیان له گه ل خو یان تا له ئه راک که دمه و عیسا بو چادریان دی که هه لدرابوون و سهر بازان دایان کووتابوو، دهنگی نه سپیان بیست، نه مه ترساندی و وتیان: نه مانه بهنی که عب بو شهر هاتوون، نین وهر قاء وتی: نه وانه له بهنی که عین زور زیاترن، بلیت هوارین په نایان هینا بیت بو خاکی نیمه، به خوا نازانین نه مه چیه له حه جی خه لک ده چیت، پیغه مبه (ﷺ) یش دهسته یه کی نارد تا جاسوسه کان بگرن، خوزاعه ش له سر پی بوون و رییان نه ده دا که بجیت، کاتیک نه بوسوفیان و هاوه لانی چوونه ناو سهر بازگهی موسلمانان دهسته ی موسلمانان له تاریکه شه ودا گرتنیان و به ترساندن کوشتنه وه بردنیان عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) هه ستا و به ره و نه بوسوفیان چوو و دای به پشت ملیدا و نه وانیش به دایدا هاتن و بردیان تا بیبهن بو لای پیغه مبه (ﷺ)، نه ویش ترسا بیکوژن، - عه بباسی کوپی عه بدولموت هلیب (ﷺ) له سهرده می نه فامیدا دل سوژی بوو - به وپه ری دهنگیه وه هاواری لی کردن - ناکریت عه بباسم بو بانگ بکه ن؟ عه بباسیش هات بو لای و

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۷۰ ده لیت: ته بهرانی گپراویه تیه وه، له سه نه ده که دا حهربی کوپی حه سه ن هیه که لاوازه، هه ندیکیش متمانه ی پی دهن.

پاراستی و داوای له پیغه مبهەر (ﷺ) کرد بیداته دهست نهو و له تاریکی شهودا سواری کرد و بردی به سهربازگه کهدا تا هه موویان بینیان، عومهر کاتیك دای به پشت ملی نه بوسوفیاندا وتی: سویند به خوا نابیت له پیغه مبهری خوا (ﷺ) نزیک ببیته وه دهبی بمریت، نهویش هاواری برده لای عه بباس و وتی وا ده کوژریم، به لام عه بباس نه یه شت لیی بدن، کاتیك زوری و گوپراهه لی خه لکه که ی بینی وتی ههرگیز شتی وهك نه مه ی نه مشهوم نه بینیه، به وه عه بباس له دهستیان پرزگاری کرد و وتی: نه گهر موسلمان نه بیت و شایه تی نه دهیت موحه مه د پیغه مبهری خوا به ده کوژریت، نهویش دهیویست نه وه ی عه بباس پیی ده لیت بیلیت به لام زمانی گو ی نه ده کرد و له گه ل عه بباس مایه وه، چه کیمی کوپی حیزام و ئین وهرقاش هاتن بو لای پیغه مبهەر (ﷺ) و موسلمان بوون و پیغه مبهەر (ﷺ) یش هه والی خه لکی مه ککه ی لی ده پرسین، کاتی نویژی به یانی هات و بانگ درا هه موو هاتن، نه بوسوفیان ترسا و وتی عه بباس نه مه چیه، ده تانه ویت چی بکه ن؟ نهویش وتی نه مانه موسلمانن و چه ز ده که ن له خزمه تی پیغه مبهەر (ﷺ) دابن، عه بباس نه وه ی برد، کاتیك نه بوسوفیان موسلمانانی بینی وتی عه بباس نه گهر فرمانیان پی بکات به ههرشتی دهیکه ن؟ وتی نه گهر بلیت نان و ئاو مه خو ن به گو یی ده که ن، پاشان به نه بوسوفیانی وت: ده ی له سه ر هۆزه که ت بیان دوینه بزانه لییان ده بووریت؟ دواتر نه بوسوفیانی برد تا چونه خزمه ت پیغه مبهەر (ﷺ)، عه بباس وتی نه ی پیغه مبهەر خوا (ﷺ) نه مه نه بوسوفیانه، نه بوسوفیان وتی نه ی موحه مه د هانای سه رکه و تنم برده لای خوا خو م و توش هانای سه رکه و تنم برده لای خوای خو ت به خوا وا ده بینم تو سه رکه و تیت، نه گهر خوای من چه ق بوایه و خوای تو چه ق نه بوایه من به سه رتدا سه رده که وتم، نه وکات شایه تومانی هیئا، عه بباس وتی: نه ی پیغه مبهری خوا چه ز ده که م مؤله تم بدهیت تا بچه لای خه لکی مه ککه و بیادریان بکه مه وه و بانگیان بکه م بو لای خوا و پیغه مبه ره که ی، نهویش مؤله تی پیدام، عه بباس وتی: چون پییان بلیت نه ی پیغه مبهری خوا؟ په نایه کم پی بلی تا دلنیایان بکه م،

پیغه مبه ریش (ع.ا.ه) فهرمووی (پییان بلئی ههرکس شایه تی بدات هیچ په ستر او یک نیه جگه له خوای تاك و ته نه ای بی هاوتا و موحه مه د بهنده و نیژدراوی نه وه پاریزدراوه، ههرکس لای که عبه دابنیشیت و چه که که ی دابنیت پاریزدراوه، ههرکس دهرگای مالی دابخات پاریزدراوه) عه بباسیش وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا ئین عه بباس ناموزمانه و حه زده کات له گه لمایته وه، به لکو ریژیکی پی بفهرمووی، نه ویش فهرمووی (ههرکس بجیته مالی نه بوسوفیان پاریزدراوه) نه بوسوفیانیش داوای ده کرد پیی بگه یه نیت، چونکه مالی له سه روی مه که وه بوو، فهرمووی (ههرکس بجیته مالی چه کیمی کوپی حیزام و دست بگریته وه پاریزدراوه) مالی چه کیمیش له خوارووی مه که وه بوو، پیغه مبه ر (ع.ا.ه) عه بباسی سواری نه و و لاخه سپیه کرد که دحیه ی که لبی (ع.ا.ه) پیئشگه شی کرد بوو، عه بباسیش چو بولای نه بوسوفیان و تیی گه یاند، که عه بباس به ری که و ت پیغه مبه ر (ع.ا.ه) ناردی به شوینیداو فهرمووی: بگن به عه بباسداو بیگیرنه وه بولام نه وه ی لیی دهرسا پیی وتن (ترسی هه بوو شتیك به عه بباس بکن) نیژدراوه که ش خو ی گه یانده عه بباس، عه بباسیش حه زی نه کرد بیگیریتته وه و وتی: پیغه مبه ری خوا دهرسیت نه بوسوفیان به حه زی خو ی بگه ریته وه ناو نه و خه لکه و داوای موسلمان بوونی بیباوه ریته وه؟ ده ی رایوه ستینن، نه ویش رایوه ستاند، نه بوسوفیان وتی: به نی هاشم ناپاکیان نواند؟ عه بباسیش وتی: ئیمه ناپاکی نانوینن، به لکو هندی کارم پیته، وتی: کامه ئیش بابوت نه نجام بدهم؟ وتی: پیئت ده لیم کاتیک خالیدی کوپی وه لید و زوبهیری کوپی عه وام (ع.ا.ه) دین بو لات، عه بباس له بهر ته سکیکدا لای نه راک وه ستا و ههرکس و ده سته یه که به وییدا تیپه ر ده بوون نه بوو سوفیانی تیده گه یاندن، پاشان پیغه مبه ر (ع.ا.ه) ده سته به ده سته ده یناردن و دابه شی کردن به سه ر دوو به شدا، زوبهیری به سوپای نه سلهم و ئیفار و قوزاعه وه نارد، نه بوسوفیان وتی: عه بباس نه مه پیغه مبه ری خوایه؟ وتی: نا، به لام خالیدی کوپی وه لید، ئینجا پیغه مبه ر (ع.ا.ه) سه عدی کوپی عوباده ی به ده سته ی پشتیوانانه وه

نارد، دهیوت: ئەمڕۆ پۆژی تیکرژانه، ئەمڕۆ نارهواکان پهوا دهبن، پاشان پیغه مبهه (ﷺ) به که تیبه ی ئیمانی کوچه ران و پشتیوانانه وه هات، ئەبوسوفیان که ئەو هه مووه دهم و چاره نه ناسراوه ی دی وتی: ئەه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) ئەمانه بۆ زیاد بوون هیانوان یان دژ به هۆز و کهست، پیغه مبهه ریش (ﷺ) فهرمووی: (تۆ و هۆزه کهت ئەوه تان کرد، ئەمانه به راستیان دانام کاتی که ئیوه به درۆتان زانیم، سهریان خستم کاتی که ده رتان کردم) ئەوکات له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) ئەقره عی کوپی حابس و عه عباسی کوپی میرداس و عویه ی نه ی کوپی حصنی کوپی به دری فهزاری (ﷺ) هه بوون، له گه ل ئەو هه مووانه دا پشتیوانان و کوچه ران ده بینران، وتی: عه عباس برۆ هیچ کات سه ریا ز و سوپای وام نه دیوه، زوبه یریش به خه لکه که وه چوو تا له (حجون) وهستا، خالید چوو تا چوویه ناو خوارووی مه که و سووکه شه ریکی به نی به کر به ره و پووی بوویه وه و له گه لیان جهنگاو خوا شکاندنی و له (حزوره) به شه ر هاتن تا چوونه ماله کان، دهسته یه کیان له شاخی خه نده مه وه چوونه سه ره وه، پیغه مبهه ریش (ﷺ) له دواوه بوو هات و که سی که هاواری کرد هه رکه س ده رگای مالی دابخات و دهستی بگریته وه پارێزراوه، ئەبوسوفیانی ش له مه که هاواری کرد موسلمان بن پارێزراو ده بن، خوای گه وه به هوی عه عباسه وه پاراستنی، هندی کچی عوتبه هات و پرسی ئەبوسوفیانی گرت و هاواری کرد ئەه (ال غالب) سه رکه تووان ئەم پیره گه مژه یه بکوژن، ئەویش وتی: پیشم به رده سویند به خوا ئەگه ر تۆش موسلمان نه بیت ده دری ت له ملت، قوړت به سه ر وا به حه ق و راستی هاتوو ده ی برۆ ژوو ره وه تا پیت بلین - یان وتی: له ماله وه دابنیشه ^١.

١ - صحیح.

٢ - هه یسه می ج ٦ ص ١٧٣ ده لیت: ته به رانی به مورسه لی گیراویه تیه وه و تیایدا ئین لوهه یعه هیه و فهرمووده که ی حه سه نه، لاوازی شتی تی دایه هه روه ها ئین عانی ز له (مغازی عروه (ﷺ)) دا هیانویه تی، له الفتح ج ٨ ص ٤ هیانویه تی، بوخاری به کورتی له عروه وه هیانویه تی.

واقدی و ئیین عه ساگیر و ئیین سهعد له سهوه یلی عه مره وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) هاته مه ککه وه و سه رکه وت چوومه ماله وه و ده رگام له سه ر خوّم داخست و عه بدوللای کورپی سهوه یلی برامم نارد تا داوای په نا له موحه مه د بکه م چونکه دلنیانه بوون له وه ی نه کوژیم، عه بدوللای کورپی سهوه یلش چوو وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به هو ی منه وه په نای ده ده یت، فه رموی (به لی، نه و به په نای خوا پاریزراو و په نادراوه با ده رکه ویت) پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) به وانه ی ده وروبه ری فه رمو (هه رکامتان گه یشته به سهوه یل با چاوی لی زیت نه کاته وه، چونکه (فلعمری) واته (سوینده به ته من) سهوه یل عه قل و شانوشکو ی هیه و که سی وه سهوه یل له ئیسلام بیئاگا نیه) عه بدوللای چوو بولای باوکی و پی ی وت: نه ویش وتی: به خوا پیغه مبه ر (ﷺ) به بچوکی و گه وره یشنی چاکه کاربوو، سهوه یل ده هات و ده چوو و بو حونه ین له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) هیشتا بیباوه ربوو تا له عرانه موسلمان بوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) نه و پوژ له ده سته کوتی حونه ین سه د و شتری پی به خشی^۱.

ئیین عه ساگیر له عومه ری کوری خه تتابه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی فه تحدا پیغه مبه ر (ﷺ) له مه ککه بوو ناردی به شوین صه فوانی کورپی ئومه ییه و نه بوسوفیانی کورپی هه رب و حارسی کورپی هیشامدا، عومه ر وتی: منیش وتم: خوای گه وره هیئانیه به رده ستم ده زانم چییان کردوو تا نه وه ی پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (نمونه ی من و ئیوه وه نه وه یه که یوسف (علیه السلام) به براکانی وت: هیچ لومه و سووکیه تیه کتان له سه ر نیه نه مپو خوا لیتان خو ش ده بیت، چونکه نه و گه وره ی میهره بانه) عومه ر وتی: منیش له تاو شه رمی پیغه مبه ردا (ﷺ) سه رم دانه واند نه وه ک هیچ بکه م له کاتیکدا پیغه مبه ر (ﷺ) وای پی فه رموون^۲.

۱ - ضعیف

۲ - له الكنز العمال ج ۵ ص ۲۹۴ دا واهاتوو، حاکمیش له المستدرک ج ۳ ص ۲۸۱ دا به هه مان شیوه هیئاویه تی.

۳ - له الكنز ج ۵ ص ۲۹۲ دا واهاتوو.

ئین زہنجہویہ له کتیبی (الاموال) له ریگهی ئین ئه بی حوسهینه وه هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) مه ککهی فه تح کرد چوویه ناو که عبه، دوایی هاته دهره وه و دهستی له سهر دوو لای دهرگاکه دانا و فهرمووی چی ده لیت؟ سو هیل وتی: قسه و گومانی خیرمان هیه، برایه کی به خشنده و برازایه کی به خشنده، دهشتوانیت هرچی بکهیت، ئه ویش فهرمووی (اقول کما قال یوسف، لا تسریب علیکم الیوم) (ئه وه ده لیم که یوسف وتی: ئه مړو هیچتان له سهر نیه).^۱

به یه قی ج ۶ ص ۱۱۸ له ریگهی قاسمی سه لامی کوپی مسکین له باوکیه وه له سابتی به نانی له عه بدوللای کوپی ره باح له ئه بوهوره یروه (ﷺ) هیناویه تی و فهرمووده که دینیت، تیایدا ده لیت: پاشان هاته که عبه و دهستی گرت به دوو لای دهرگاکه وه و فهرمووی (چی ده لیت؟ و چوون گومان ده بن؟) وتیان: ده لیت برازا و ئاموزایه کی نهرم و نیان و میهره بان بیت، سی جار ئه مه یان وت، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (یوسف چی وت منیش واده لیم: برون ئه مړو لومه و سه رکونه تان له سهر نیه خوا لیتان خو ش بیت، چونکه خوا گوره ترینی میهره بانه). ئیتر وه ک چوون له گوړدا دهریین چوونه دهره وه و هاتنه ناو ئیسلام.

به یه یقی ده لیت: شافعی له ئه بو یوسف له و چیرۆکه وه ئه وه دینیت که کاتیک له مزگه وت کو بونه ته وه پیی فهرموون (پیتان وایه چیتان له گهل بکه م؟) وتیان چاکه، برایه کی به خشنده و به ریز و برازایه کی به ریز و به خشنده، فهرمووی (اذه بوا فانتم الطقاء) واته (بروون ئیوه ئازادن).^۲

۱ - له الاصابه ج ۲ ص ۱۹۳ واهاتوره.

۲ - ضعیف.

(چىرۆكى مۇسلىمانىيەتتىكى ئەبۇجەھەل (ﷺ))

واقىدى و ئىبن ئەسكەر لى ئەبۇلئەلى كۆپى زۇبەيرە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيە دەلىت:
لە پۇژى فەتھدا ئوم ھەكىمى كچى حارسى كۆپى ھىشامى ژنى ئەكرەمە كۆپى
ئەبۇ جەھەل مۇسلىمان بوو، پاشان ئوم ھەكىم وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ)
ئەكرەمە لە دەست تۆ پايكردوۋە بۇ يەمەن و ترساۋە بىكۆزىت دەي پەناي بەدە،
پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (ھو امن) (پەنا دراۋە) ئوم ھەكىم چوۋ بە شوئىندا و
بەندەيەكى پۇمىشى لەگەلدا بوو، لە پىدا بەندەكە چاۋى تىپرى تا ھەلمەتى بباتە
سەر (داۋىن پىسى) ئوم ھەكىمىش دەمەدەمى پىكرد تا گەيشتە قەرەبالغىەك و
ھاۋارى برە لايان، ئەۋانىش بەستىانەۋە.

ئوم ھەكىم گەيشت بە ئەكرەمە لە كەناراۋى توھامەدا بوو، ئەكرەمە دەچۈيە ناو
دەريا، ھەر كەشتىك دەھات پىي دەوت خۆت پزگاركە، ئەيوت چى بلىم؟ دەيوت
بلى لا الە الا اللہ، ئەكرەمە وتى من لە دەست ئەۋە رامكردوۋە، ئەۋكات ئوم ھەكىم
ھات و زۆر لىي پارايەۋە و وتى ئامۇزاكەم لاي كەسىكەۋە ھاتووم كە لە ھەموۋان
خزم دۇست تر و چاكترە، خۆت لەناۋ مەبە، ئەۋىش ۋەستا تا پىي گەيشت، ئوم
ھەكىم وتى: من لاي پىغەمبەر (ﷺ) داۋاي پەنام بۇ كروۋىت، ئەكرەمە وتى تۆ
ۋات كروۋە؟ وتى بەلى. من پىم وت و ئەۋىش پەناي دايت، ئەكرەمەش لەگەلدا
گەپرايەۋە، ئوم ھەكىم پىي وت بەندە پۇمىكەي چى بەرامبەر نواند، ئەكرەمەش
كوشتى، ئەۋكات ھىشتا مۇسلىمان نەببوو.

كاتىك لە مەككە نەزىك بوۋىيەۋە پىغەمبەر (ﷺ) بە ھاۋەلانى فەرمو (ئەكرەمە كۆپى
كۆپى ئەبۇ جەھەل بە باۋەردارى و كۆچكردوۋى دىت بۇ لاتان، وريابن قسە بە
باۋكى مەلئىن، چۈنكە قسە وتن بە مردوۋ ئازار بە زىندوۋ دەگەيەنىت و ناگات بە
مردوۋ). ئەكرەمەش داۋاي لە ژنەكەي دەكرد سەرچىي لەگەل بكات ئەۋىش پازى
نەدەبوو و دەيوت تۆ بىباۋەرىت و منىش مۇسلىمانم، ئەۋىش دەيوت شتىكى لەۋە
گەرەتر ناھىلىت سەرچىم لەگەل بكەيت، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئەكرەمە بىنى

چوو به دهمیه وه و له تاو خوشحالی بۆ عه کرمه عه بای به سه رشان وه نه بوو، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) دانیش ت و له به رده میدا عه کرمه و ژنه که شی که په رده ی به دهم وچا ویدا دابوو وه ستان عه کرمه وتی: موحه ممه د ئه م ژنه پی ی و تم تو په نات داوم، پیغه مبه ر (ﷺ) وتی (پاست ده کات تو په نا دراویت) عه کرمه وتی: موحه ممه د بانگه واز بۆ چی ده که یت؟ فه رمووی (بانگت ده که م بۆ ئه وه ی شایه تی بده یت که هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و من پیغه مبه ری خوا م، نو یژ بکه یت و زه کات بده یت و ئه وه و ئه وه بکه یت) تا خه سلّه ته کانی ئیسلامی ژمارد، عه کرمه وتی سو یند به خوا ته نها بانگه واز بۆ حق ده که یت و قسه ت جوانه، سو یند به خوا ئه وه ی بانگه واز بۆ ئه وه بکه یت له نا وماندا راستگوترین و چاکترین که سمان بوویت، عه کرمه شایه تومانی هی نا، پیغه مبه ریش (ﷺ) به وه دلخو ش بوو، پاشان وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا چاکترین شتی کم پی بلی تا بیلیم، فه رمووی بلی (اشهد ان لا الله الا الله و ان محمدا عبده و رسوله) عه کرمه وتی: ئه ی دواتر چی؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (بلی خوا و ناماده بوان به شاهید ده گرم من موسلمان ی موجهیدی کوچ کردووم)، عه کرمه ش ئه وه ی وت، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ئهمرو داوام لی بکه یت هه رچی ببه خشم پی ت ده یبه خشم) عه کرمه ش وتی داوات لی ده که م له هه موو دژایه تی یه کی جارنم بو ت لی م خو ش بیت یان یان له هه ر هه نگا ونان یان پرو به پروو بوونه وه یه کی یان قسه یه کم له دژت ئایا خو ت له وی بووبیت یان نا پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (اللهم اغفر له کل عداوة عادانیها، و کل مسیرسار فیه الی موضع یرید بذک المسیر إطفاء نورك و اغفر له مانال منی من عرض فی وجهی اد و انا غائب عنه) عه کرمه ش وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئیستا رازی بووم.

پاشان عه کرمه وتی: سو یند به خوا ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ر پاره یه کم له دژایه تی په یامی خوا دا خه رج کرد بیت چه ند به رامبه ری له پیی خوا دا ده به خشم، هه ر شه پی کم کرد بیت بۆ پیگری ریی خوا ده بیت له پیی خوا دا چه ند به رامبه ری

بکہم، پاشان تہواو نہویہ جیہاد تا شہید بوو، پیغہمبہریش (ﷺ) بہوہ ژنہکھی بہ مارہ برینی یہکہمی گیرایہوہ.

واقیدی لہ بارہی کہسہکانیہوہ دہلیت: سوہیلی کوپی عہمر لہ پوژی حونہیندا وتی: موچہمہد و ھاوہ لانی تاقیان کہنہوہ، عہکرہمہ پیی وت: ئہو ہیچ نالیٹ ہہموشت بہ دہست خوایہ نہوہک موچہمہد، ئہگہ ئہمرو لہ دژی بم سبہینی بو ئہو دہبیٹ، سوہیل وتی: سہردہمی دژیہتیش قسہیہک، وتی: ئہبو یہزید سویند بہ خوا ئہوکات بی مانا لینہوی بووین و عہقلمان دانابوو، بہردیکمان دہپرست کہ سود و زیانی نہبوو.^۱

حاکم ج ۷ ص ۲۴۱ لہ فہرموودہکھی عہدوللای کوپی زوبہیردا (ﷺ) ہیناویہتی، بہ نام کورتی کردوہتہوہ تا ئہوہی: کاتیٹ گہیشٹہ بہردہرگای پیغہمبہر (ﷺ) پیغہمبہریش (ﷺ) خوشحال بوو لہ تاو خوشحالی بہ ہاتنی لہ پرویدا ہہستا، پاشان لہ عوروہی کوپی زوبہیروہ (ﷺ) ہیناویہتی دہلیت: عیکرہمہی کوپی ئہبوجہل وتی: کاتیٹ گہیشٹہ لای پیغہمبہر (ﷺ) وتم: موچہمہد (ئہم ژنہ دہلیت تو پہنات داوم، پیغہمبہریش (ﷺ) فہرمووی (انت امن) واتہ) تو پہنا دراویت) منیش وتم: شایہتی دہدم ہیچ پہرستراویٹ نیہ جگہ لہ خوای تاکی بیہوتا و تو بہندہو پیغہمبہری خوایت، تو چاکترین و راستگوترین و بہوہفاترین کہسیت، عیکرہمہ دہلیت: ئہمہم دہوت و لہ تاو شہرم لی کردنیدا سہرم دانہواندبوو، پاشان وتم: ئہی پیغہمبہری خوا نزام بو بکہ تا خوا لہ ہہر دژیہتیہکم بوت لیم خوش بیٹ یان لہ ہہر شتیکم خوش بیٹ کہ ویستبیٹم ھاوہل دانانی تیڈا زال و بہ دیاربخہم، پیغہمبہریش (ﷺ) فہرمووی (اللہم اغفر لعمرہ کل عداوۃ عادانیہا او موکب اوضع فیہ یرید ان یصد عن سبیلک) وتم: ئہی

۱ - ضعیف.

۲ - لہ کنز العمان ج ۷ ص ۷۵ دا واهاتوہ.

پيغه مبهري خوا چاكترين شتم پي بلي تا فيري بيم، فهرمووي (بلي شايه تي ددهم هيچ په رستراويك نيه جگه له خواو موحه مه ديش بهنده و پيغه مبهري خوايه و له و پيناوهدا جيهاد بكه (ليبنه وه)). پاشان عيكره مه وتي: ئه ي پيغه مبهري خوا سويند به خوا چهندهم له ري پيگري له ناييني خوادا به خهرج داييت دوو بهرامبهري له ري خوادا ده به خشم، چهنده دژ به په يامي خوا جهنگام دوو بهرامبهري نه وه له پيناوي خوادا ده جهنگم پاشان كه وته جيهاده وه تا له پوژي شهري (ئهجنادين، له سهرده مي نه بوبه كردا (ﷺ)) شهيد بوو، پيغه مبهري خوا (عليه السلام) له سالي حه جيدا له سهر هه وه زان دينا، پيغه مبهري (عليه السلام) مردو عيكره مه نه و پوژ له (تباله) بوو.^۱

(چيروكي موسلمان بووني صه فواني كوري ئومه ييه (ﷺ))

واقيدى و نيين عه ساكير له عه بدوللاي كوري زوبه يره وه (ﷺ) هيناويانه ده ليت: له پوژي فه تحدا ژنه كه ي صه فواني كوري ئومه ييه به غومي كچي معدل له كينانه موسلمان بوو، صه فواني كوري ئومه ييه ش رايكرد تا چوويه شيويك و به كويله كه ي (يه سار) - كه له گه ليدا نه بوو - وت قورپت به سهر وريابه بزانه كي ده بينيت؟ نه ويش وتي: نه وه عومه يري كوري وه مبه (ﷺ)، صه فوان وتي: چي بكه م به عومه ير، سويند به خوا ته نها بو كوشتنى من هاتووه، موحه ممه د به سهرمدا سهر كه وتووه و نه ويش په يوه ستى بووه، وتي: عومه ير هينده به س نيه چيت پي كردم منت خسته سهر نايين و كه سى خو، ئيستا هاتوويت ده ته وييت بمكوژيت، نه ويش وتي: نه بو وه ب به قوربانن بم، له لاي چاكترين و خزم دؤست ترين كه سه وه هاتووم بؤ لات،

۱ - صحيح.

۲ - ته به راني له عيكره مه وه (ﷺ) چيروكي موسلمان بوونه كه ي به كورتي هيناوه. هه روهك له المجمع ج ۶ ص ۱۷۴ دا هاتووه.

عومهير به پيڻه مبر (ﷺ) وتبوو ٿي پيڻه مبري خوا گهره وري هڙه ڪم
 ڀاڳ ڀريووه تا خوي ڦري بداته ناو دهر ياوه و دترسيٽ تو په ناي نه ديت، ده به
 دايڪ و باوڪمه وه به قوربانٽ بم په ناي بده، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرمووي وا په نام
 دا (قد امنته) ٿه ويش چوو به شويئيدا و وتي پيڻه مبري خوا په ناي دايٽ،
 صه فوانيش وتي: نا به خوا له گه ٿندا ناگه ڀيمه وه تا نيشانه يه ڪم بو بهيئيت
 بيناسمه وه، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرمووي (ميڙه ڪم ببه) عومهيريش به
 ميڙه ڪه يه وه گه ڀايه وه بو لاي، عومهير بو جاري دوهم چوويه وه بو لاي تا
 بورده ڪي برد و وتي ٿه بو وهب لاي چاڪترين و خزم دوست ترين و نه رم ترين
 ڪه سه وه هاتووم بو لات، شڪو و عيزه تي ٿه هي توشه و ده سه لاتي ٿه بو توشه،
 ڪوري دايڪ و باوڪت، بو خاتري خوا بيدار به ره وه، ٿه ويش پيئي وت: ده ترسم
 بڪوڙيم، وتي: بانگي ڪردويت تا بجيٽه ناو ئيسلامه وه ٿه گهر هن ده ڪهيت،
 ٿه گهرنا دوو مانگي بو داناويت، ٿه و له هه مووان به وه فاتر و چاڪتره، وا ٿه و
 ميڙه ريه ي خوي بو ناردوويت ڪه هيٺا يه دهر وه ڪاتيڪ هاته ژور وه دهم وچاوي
 پي داپوشيبوو، ٿه ويش ناسيه وه و وتي به ٿي و وتي به ٿي ٿه وه خويه تي،
 صه فوانيش گه ڀايه وه تا هاته لاي پيڻه مبر (ﷺ) ٿه وڪات پيڻه مبر (ﷺ) نويڙي
 عه سري له مزگه وٽدا ده ڪرد، ٿه وانش وهستان، صه فوان وتي له شه و پوڙيڪدا
 چهند نويڙ ده ڪن؟ وتي پيڻج نويڙ، وتي موحه ممد به نويڙيتان بو ده ڪات؟ وتي
 به ٿي، ڪاتيڪ سه لام ي دايه وه صه فوان هاواري ڪرد موحه ممد عومهير ي ڪوري
 وهب ٿه ميڙه ريه ي بو هيٺاوم ده ٿيٽ تو و تووته بيم بو لات، ٿه گهر ڀازيم باشه
 ٿه گهرنا دوو مانگت بو داناوم، فهرمووي (انزل يا ابوهب) واته (دابهزه ٿه بو وهب)،
 وتي نا به خوا تا بوم پوون نه ڪه يته وه، فهرمووي به لڪو چوار مانگت بو هيه،
 صه فوانيش دابهزي و پيڻه مبر (ﷺ) به ره و لاي هه وهزان چوويه دهر وه،
 صه فوانيش به بي باوهري له گه ٿيدا چوو، نارد ي داواي لي ڪرد به ڪاتي چه ڪه ي
 بدات به لايه وه، ٿه ويش سه د قه لغان و شمه ڪه ڪانيشي دا به لايه وه، صه فوان وتي:

به زوريان يان به ويست، پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرمووي (عاريه رادّه) به
 کاتي ودهيگيرمه وه) نهو ویش دای به لایه وه، پيڻه مبهريش (ﷺ) فهرمانی پيکرو
 نهو ویش بردی بو حونهين و لهو شهرو له ئيفيشدا به شداربوو، پاشان پيڻه مبهريش
 (ﷺ) گهرايه وه بو جه عرانه، کاتيک پيڻه مبهريش (ﷺ) دهستکه وته کانی بهري دهکرد
 نهو سهيري دهکرد- سهفواني له گه لدا بوو- سهفوان سهيري دوليکي پرمهرو
 بهرخی دهکردو چاوي له سهري بوو، پيڻه مبهريش (ﷺ) پيئي فهرموو (نهو وهب
 نهو دوله سه رسامي کردو ویت؟ وتی: به لي، فهرمووي (هولک وما فيه) (چی تيايه
 به خويه وه بو تو) نهو کات سهفوان وتی: مه گهر ته نها دلي پيڻه مبهريک هينده پاکو
 چاک بيت، يه کسهر شايه تومانی هينا و له ويدا موسلمان بوو.^۱

ثيمامي نه حمده ج ۶ ص ۴۶۵ له ئومه يه کوري سهفواني کوري ئومه يه له
 بارکيه وه هيناويه تي که پيڻه مبهريش (ﷺ) له پوڙي حونهيندا هندی قه لغانی لا هينا
 به کاتي، نهو ویش وتی نهی موحه مه به زوره؟ فهرمووي (بل عاريه مضمونه)
 هندیکی له ناو چوو، پيڻه مبهريش (ﷺ) پيشنياري بوکرد تا قهره بووي بو
 بکاته وه، نهو ویش وتی: نهی پيڻه مبهري خوا نه مرو ئيسلام لا گرنگتره.^۲

۴.

۱ - ضعيف.

۲ - له الكنز ج ۵ ص ۲۹۴ دا واهاتوه، ثين ئيسحاق له موحه مه دي کوري جه عفری کوري زوبهير
 له عروه وه له عايشه وه (رضي الله عنها) به کورتي هيناويه تي، له البدايه والنهايه ج ۴
 ص ۳۰۸ يشدا هاتوه.

۳ - حسن.

(چیرۆکی موسلمان بوونی حوهریتی کوری عهبدولعوززا (ﷺ))

حاکم ج ۳ ص ۴۹۲ له مونزیری کوری جههمیه وه هیناویه تی دهلیت: حوهریتی کوری عهبدولعوززا وتی: کاتیک پیغه مبه (ﷺ) له سالی فتهحدا هاته مهککه من زور ترسام و له مالی خوّم دهرچووم و خیزانم له شوینیکدا دانا که تیایدا دلنیا و پاریزراو بن، چووم بۆلای دیواری عهوف و لهوی بووم تا ئهوهی ئهبوزه ری غیفاریم بینی (ﷺ) من و ئهو ریگرو جیاپیهکی هه می شه یی هه بوو، له دهستی پامکرد وتی: ئهه بوو موحه ممه د، منیش وتم: بهه لی، وتی: ئهه وه چیه؟ وتم: دهترسم، وتی: ترست له سه ر نیه، په نای خوات پیدراوه، منیش گه پامه وه بۆلای و سه لام لی کرد، وتی: برۆره وه بۆ ماله وه، وتم: هیچ ریگه یه ک هیه تا بجمه وه ماله وه؟ سویند به خوا برۆا ناکه م به زینووی بگه مه وه ماله وه دهگیریم و دهکوژیم یان دینه ماله کم و دهکوژن، مال و منالیش به ملاولام په رش و بلاو بوونه ته وه، وتی: دهی مال و منالت له یه ک شویندا کو به ره وه و منیش له گه لتا دیم تا ماله وه، له گه لم هات و هاواری ده کرد حوهریت پاریزراوه کهس هیرشی نه با ته سه ر، پاشان ئهبوزه ر (ﷺ) چوو بۆلای پیغه مبه (ﷺ) پیی وت که چی کردووه، ئهویش فهرمووی (اولیس قد امن الناس کلهم الا من امرت بقتلهم؟) منیش دلنیا بووم و مال و منالم گیرانه وه بۆ ماله وه و ئهبوزه ریش گه پرایه وه بۆ لام و وتی: ئهبو موحه ممه د تا که ی؟ له هه موو باره کانداییش که وتیت و خیریکی زورت له دهستدا، خیریکی زۆریشی ماوه، دهی وهره بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و موسلمان به و پاریزراو ده بیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) چاکترین و خزم دۆست ترین و نه رم و نیاترین که سه، گه وه یی و شکوی ئهو بۆ تۆشه، منیش وتم: له گه ل تۆدا دیم و دهچم بۆلای، له گه لی چووم تا هاته خزمه ت پیغه مبه (ﷺ) له به تحاء، ئهبو به کر و عومه ریش (ﷺ) له لای بوون، له سه ر سه ری پاوه ستام و پرسیارم له ئهبوزه ر کرد له سه لام کردندا چی دهوتریت، وتی بلئی (السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته) منیش وتم: ئهویش فهرمووی (وعلیک السلام

حویطب) منیش شایہ توما نم ہینا و ئہویش فہرمووی سوپاس بو ئہو خواہیہ ی
 رینمونی کردیت، پیغہمبہر (ﷺ) بہ موسلمان بوونم دلخوش بوو و داوی
 قہرزیکی لیکردم، منیش چل ہزار درہم بہ قہرز پیدا و لہ شہری حونہین و
 تائیفیشدا بہ شداریم کرد لہ گہلیدا و لہ دہستکہ وتی حونہیندا سہد و شتری پیدام^۲۔
 حاکم لہ ج ۳ ص ۴۹۲ لہ ئیبراہیمی کوپی جہ عفری کوپی مہحمودی کوپی
 موحمہدی کوپی سہلہ مہی ئہ شہلی لہ باوکیہوہ ہیناویہ تی، ئینجا فہرموودہ کہ
 دینیت، تیایدا دہلئت: پاشان حوہیتب وتی: لہ ناو قورہیشدا ہیچ کام لہ گہورہ کان
 لہ سہر ئاینی ہوزہ کیان نہ ماوہ تا مہککہ فہتہ کرا من پیم ناخوش بوو بہ لام قہدہر
 وابوو، لہ بہ درد لہ گہل بیباوہ پاندا بہ شداریم کرد و چہند پہند و ئہزمونیکم
 وەرگرت، فریشتہ کانم بینین لہ نیوان ئاسمان و زہویدا شہریان دہکرد و بیباوہ پریان
 بہ دیل گرت، وتم: ئہم کابرا ری لی گراوہ، باسی ئہوہم بو کہ س نہ کرد، شکاین و
 گہراپنہوہ بو مہککہ و لہوئی ماینہوہ و قورہیشیہ کانیش یہک لہ دوای یہک
 موسلمان دہبوون، کہ پوژی حودہیبیہ ہات نامادہ بووم لہ ریگکہ وتنہ کہدا
 تا کوٹایی تیایدا بوون، ہہموو ئہمانہ ئیسلامی زیاد دہکرد و ویستی خوا دہچوویہ
 سہر، کہ ریگکہ وتنی حودہیبیہ مان نووسی من کوٹا شاہیدی بووم و وتم: قورہیش
 تہنہا ئہوہ لہ موحمہد دہبینن کہ زیانی خوئے، من پازی بووم بہ یم بہرگری لی
 بکہم، کاتیک پیغہمبہر (ﷺ) ہات بو عہمرہی قہزا و قورہیش لہ مہککہ چوونہ
 دہرہوہ من یہکیک بووم لہ وانہی لہ مہککہ مانہوہ، من و سوہیلی کوپی عہمر تا لہ
 کاتی تہواو بووندا پیغہمبہر (ﷺ) دہربکہین، کہ سی پوژ تہواو بوو من و سوہیل
 چووین و وتمان مہرجہ کت تہواو بوو دہی لہ شارمان ہرورہ دہرہوہ، ئہویش

۱ - ضعیف۔

۲ - ئین سہد لہ الطبقات لہ پیگہی مونزیری کوپی بہم و کہسانی دیکہوہ لہ حوہیتیہوہ
 ہیناویہ تی لہ الاصابہ ج ۱ ص ۳۶۴ یشدا ہاتوہ۔

هاواري ڪرد ئي بيلال (لا تغيب الشمس و احمد بن المسلمين بمكة ممن قدم معنا) واته (خوڙاوا نه بئيت تا هر چي موسلمانن ناو مه ڪڪه ڪه له گه لمان هاتون بچنه دهره وه).^۱

(چيرو ڪي موسلمانن بونن حارسي ڪوري هيشام (ﷺ))

حاکم ج ۳ ص ۲۷۷ له عه بدولائي ڪوري عه ڪرمه وه هينايه تي دهليٽ: له پوڙي فته تحدا حارسي ڪوري هيشام و عه بدولائي ڪوري نه بو په بيعه چون بو لاي نوم هانيئي ڪچي نه بوتاليب و په نايان برده لاي و وتيان با له په ناي توڊاين، نه ويش په ناي دان، عه لي ڪوري نه بوتاليب چو بو لايان و سهيري ڪردن و نه وي له شمشير بويان، به لام نوم هانيئي باوه شي پيا ڪرد و وتي له ناو خه لکدا وام پي ده ڪه يت به خوا ده بئيت پيش نه و دوانه من بڪوڙيت، نه ويش وتي په ناي بي باوه پان ده ده يت؟ ٽينجا چوويه دهره وه و نوم هانيش دهليٽ چوومه خزمهت پيغه مبهري (ﷺ) و وتم: ئي پيغه مبهري خوا عه لي ڪوري دايڪم (عه لي برام) بيزار و توڙي ڪردم من دوو خزم په ناداون ڪه بي باوه پڻ ڪه چي نه و ويستي بيان ڪوڙيت، پيغه مبهريش (ﷺ) فرموي: (ما كان ذالك له قد اجرنا من اجرت و امنا من امننت) واته (ما في نه وه ي نه، تو په ناي ڪيت داوه ٽيمه ش په ناي ده ده ين) نوم هانيش گه پرايه وه بو لايان و پي و تن: نه وانيش چوونه وه بو مالي خويان، به پيغه مبهري (ﷺ) و ترا حارسي ڪوري هيشام و عه بدولائي ڪوري نه بي په بيعه له ڪوري خوياندا دانيشتون و خويان هه لده ڪيشتن؟ فرموي: هيچ چاريڪمان نيه وا په نامان داون، حارس دهليٽ: شهرم ده ڪرد پيغه مبهري (ﷺ) بمبينيٽ و بيري بينينيم له هه ر شه پيڪدا له گه ل موسولماناندا بيته وه ياد و دواتر بيري چاڪ و مهره باني بڪه مه وه، له ناو مزگه و تدا پي بگه و نه و پوي خوش بئيت، وه ستا تا چووم بولاي و سه لام لي ڪرد و شايه تي هه قم هينا، نه ويش فرموي (الحمد لله الذي هداك، ماكان مثلك يجهل الاسلام).^۲

- ضعيف.

- ضعيف.

(چيروڪي موسلمان بونوئي)

نه زيري ڪوري حارسي عهده ري (ﷺ)

واقيدى له ئبراهيمى ڪوري موحه مهدي ڪوري شهر حيلي عهده ري له باوڪيه وه
هيناويه تي دهليٽ: نه زيري ڪوري حارس له هموان شاره زاتر بوو، دهوت:
سوپاس بو خوا كه به ئيسلامه وه به پيزي كردين و به موحه مهديش (ﷺ)
منه تباري كردين و له سر باري باو باپيرانمان نه مردين، من به هموو باريكه وه
له گهل قوره يشدا بووم تا سالي فته، چوو بو حونهين و ئيمه يش له گهلي چووين و
دهمانه ويست نه گهر هر شكستك توشي موحه مهدي بوو ئيمه يش سه ختري بكهين
له سر، به لام بومان نه كرا، له جهه رانه دا بوو سويند به خوا هر له سر نه و باوه ره
بووم تا بينيم پيغه مبه (ﷺ) به خنده يه كه وه پيم گه يشت و فهرمووي: نه زير،
وتم: به لي، فهرمووي (ئمه باشته يان نه وه پوڙي حونهين دهتويست؟) منيش
خير به ره و پوي چووم، فهرمووي (ئيسا كاتي هاتوه پروانيت له چ بارو
حاليكدايت) وتم: ده بينم، فهرمووي (خوايه چه سپاوي زياد بكهيت) سويند به خوا
دلم وه به رديكي چه سپاو له سر ئيسلام و سرخستني حقه مايه وه، پاشان
هاتمه وه بو ماله وه و ده بينم يه كيك له به ني ديئل دهليٽ: نه بول حارس پيغه مبه
(ﷺ) سه وشتري بو داناويت، شتيكي بده به من چونكه قهر زارم، منيش ويستم
وه ري نه گرم وتم ئمه تنها بو دلپراكي شان، نامه ويٽ له سر ئيسلام به رتيل وهر گرم،
پاشان وتم: سويند به خوا داوام لي نه كردوه بويه وهر مگرت و ده يانمبه خشي به
ديلي^۱.

^۱ - ضعيف.

^۲ - الاصابه ج ۳ ص ۵۸۸ دا هاتوه.

(چیرۆکی موسلمان بوونی سه قیف خه لکی تائیف)

ئین ئیسحاق ده لیت پیغه مبهەر (ﷺ) که سه قیفی به جیهیشت عوروه کوری مه سعود که وته شوینی تا پیش ئه وهی بگاته مه دینه پیی گه یشت و موسلمان بو و داوای لی کرد به موسلمان بوونه وه بگه پیتته وه بوئاو هۆزه که ی، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (انهم قاتلوك) واته (ده تکوژن) پیغه مبه ریش (ﷺ) زانی ده ماریکی ناره زایی و ریگریان هه یه، عوروه وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا من له ناویاندا خوشه و یستم و هه شیانه گوپرایه له و دیت به ده ممه وه، ئینجا چوو هۆزه که ی خو ی به ره و ئیسلام بانگ بکات، هیوای وابوو له بهر پله و پایه ی له ناویاندا دژایه تی نه که ن کاتیگ گه یشته لای که پرێک بانگی کردن بو ئیسلام و موسلمان بوونی خو ی بو نیشان دان، ئه وانیش له هه موولاوه تیربارانیان کرد تا تیریکی بهر که وت و کوشتی، به عوروه وترا: چی له ئایینه که ت به دی ده که یه ت؟ وتی: پرێک که خوا لینی ناوم و شه هیدیه که که خوا نوشی کردم که ته نها بو ئه و شه هیدانه هه بوو که پیش به جی هیشتنی ئیوه شه هید بوون، ده ی لای ئه واندا به خاکم بسیپرن، ئه وانیش وایان کرد، ئه وان ده یانوت پیغه مبه ر (ﷺ) له باره یه وه فهرموویه تی (ان مثله فی قومه کمثل صاحب یس فی قومه) پاشان له دوای گه شتنی عوروه له سه قیف چه ند مانگیگ مانه وه و دواتر له نیو خویاندا کو بوونه وه و زانییان تونای شه پریان له گه ل عه ره بی چوارده وری خویاندا نه ماوه و به یعه تیان داو موسلمان بوون، پاشان یه نگه دنگ بوون له سه ر ئه وه ی که سیگ بنیرن، بو ئه مه ش عه بدیالیلی کوری عه مریان له گه ل دوو هاوپه یمان و سی له به نی مالیکدا نارد، که له مه دینه نزیک بوونه وه و دابه زین گه یشتنه موغه ی ره ی کوری شوعه به له سه ره ی خویدا و لاخه که ی هاوه لانی ده له وه راند، که ئه وانی بینی به خیرایی چوو تا موژده بدات به پیغه مبه ر (ﷺ)، له ریدا ئه بوبه کر (ﷺ) پیی گه یشت و پیی وت: ئه و سه قیف هاتوون ئه یانه ویت به یعه ت بده ن و موسلمان بن ئه گه ر پیغه مبه ر (ﷺ) چه ند مه رجیکیان پی

بدات و له ناو هۆزه که یاندا نووسراویک بنووسن، ئه بوبه کر به موغهیره ی وت: سویندت ددهم به خوا پیشم مه که وه با من به پیغه مبهری خوا (عربی) بلیم، موغهیره ش رازی بوو، ئه بوبه کریش چوویه خزمهت پیغه مبهر (عربی) و هه واله که ی پی وت، پاشان موغهیره گه رایه وه بولایان و له گه لیان بوو و فیری کردن چون سه لام بکه ن له پیغه مبهری خوا (عربی) به لام ئه وان سه لامی سه رده می نه فامییان به کارهینا. کاتیک هاتنه خزمهت پیغه مبهر (عربی) چادریکیان له مزگه وتدا بو هه لدر، خالیدی کوپی سه عدی کوپی عاص له نیوان ئه وان و پیغه مبهردا (عربی) دهات و دهچوو، کاتیک پیغه مبهر (عربی) نانی بو دهناردن لیان نه ده خوارد تا خالیدی کوپی سه عد پیش ئه وان لی نه خوات، ئه ویش نووسراویکی بو نووسین، له ناو مه رجه کانیاندا له سه ر پیغه مبهر (عربی) ئه وه بوو ریان بدات سی سال بته که یان (الطاغیة) بیه رستن به ره به ره سال به سال که میان ده کرده وه تا وتیان یه ک مانگ له دوا ی هاتنیان تا دلی گه مژه کانیان رابکیشن، به لام پیغه مبهر (عربی) رازی نه بوو بریاریدا ئه بوسوفیانی کوپی حه رب و موغهیره ی کوپی شوعبه بنی ریت تا بیشکیئن، له گه ل ئه وه شدا داویان کرد تا نویژ نه که ن و به دهستی خویان بته کانیان نه شکینن، ئه ویش فه رموی (اما کسر اصنامکم بایدیکم فسنعفیکم واما الصلاة فلا خیر فی دین لا صلاة فيه) واته (بو شکاندنی بته کانتان به دهستی خوتان چاوپوشیتان لی ده که یز، به لام بو نویژ خیر له ئایینی کدا نیه که نویژی تیدا نه بیئت) ئه وانیش وتیان با سوکی و رسوایشمان بیئت رازین.^۱

ئه حمه د له عوسمانی کوپی عاصه وه هی ناویه تی وه فدی سه قیف هاتنه خزمهت پیغه مبهر (عربی) ئه ویش له مزگه وت دایبه زاندن تا دلیان نه رمتر بیئت، ئه وانیش مه رجیان له سه ر پیغه مبهر (عربی) دانا تا بی جه نجال و بی دهیه ک دان و بی پاره دان بن و که سی جگه له خویان نه کریت به به رپرسیان، پیغه مبه ریش (عربی) فه رموی

(لکم ان لا تحشروا ولا تجبوا ولا يستعمل علیکم غیرکم ولا خیر فی دین لارکوع فیه) عوسمانی کوپی نه بو عاص و تی: نهی پیغه مبهری خوا قورئانم فی ربکه و بمکه به پیئشه وای هوزه کهم، نه بوداودیش هیئاویه تی ده لیت: سه بارعت به سه قیف که به یعه تیان دا پرسیارم کرد له جابر (ﷺ) و تی: مهر جیان له سهر پیغه مبهر (ﷺ) دانا تا سه دهقه و جیهادیان له سهر نه بیئت، ده لیت گوپی له پیغه مبهر (ﷺ) بوو که دوی نه وه ده یفه رموو (که موسلمان بوون سه دهقه ده دهن و جیهادیش ده کهن) ۲.۱

نه حمه دو نه بوداودو ئیین ماحه له نه و سی کوپی حوزه یفه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: به وه فدیکی سه قسفه وه چوینه خرمهت پیغه مبهر (ﷺ) نه خلاف لای موغه یره ی کوپی شوعبه (ﷺ) دابه زین پیغه مبهر (ﷺ) به نی مالیکی له خیوه تیکی خویدا دابه زاندو هه موو شه ویک دوی عیثا ده هات بولامان و له سهر پی راده وه ستاو دهیدواندین تا له تاو زور وه ستاندا پیکانی ماندو ده بوون، زیاتر که دهیدواندین له سهر قوره یش بوو، پاشان ده یفه رموو (لا اسی)، وکنا مستضعفین مستذلین بمکه، فلما خرجنا الی المدینة کانت سجال العرب بیننا و بینهم ندال علیهم ویدالون علینا) واته (گرفت نیه، ئیمه له مه که که ده سه لات و لاواز بووین، که چووین بو مه دینه نو به کاری جهنگ له نیوان ئیمه و نه واندا بوو به سه ریاندا سه رده که وتین و به سه رماندا سه رده که وتن، شه ویکیان دواکه وت له کاتی جارن وتمان نه مشه و دواکه وتی؟ فه رموو (انه طرئ علی جزئی من القران فکرهت ان اجیئ حتی اتمه) (دوو به شی قورئانم به سه ردا خویندرا، بویه هه زم نه کرد بیم تا ته وای بکه م) ۴.۳

۱ - صحیح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۲۹ به کورتی هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۳۲ دا هاتوه، ئیین سه عد ج ۵ ص ۵۱۰ له نه سه وه ده وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیئاویه تی.

(بانگه وازی هاوه لآن بو کهس و تاکه کان)**(بانگه وازی نه بوبه کری صدیق (ﷺ))**

ئین ئیسحاق ده لیت: که نه بوبه کری (ﷺ) موسلمان بوو و موسلمان بوونه که شی ناشکرا کرد بانگه وازی کرد بو خوی گه وره، نه بوبه کری لای هوزه که ی که سیکی نهرم و نیان و ساده و خوشه ویست بوو، له ناو قوره یشتا له هه مووان زیاتر شاره زای ره چه له که و نه سب بوو، دهیزانی چی چاک و خراپیان هه یه، پیاویکی بازرگان و خاوه ن ره وشت و چاکه بوو، کهسانی هوزه که ی دههاتن بولای و له بهر زانست و بازرگانی و رهفتاری جوانی له چه ندین کاردا پشتیان پی ده به بست، نه ویش متمانه ی به هه رکهس بدایه له گه لی داده نیش و بانگی ده کرد بو ئیسلام، له سه ر دهستی نه م هینده ی پیم گه یشتوو زوبه یری کوپی عه وام و عوسمانی کوپی عه فان و ته لعه ی کوپی عه بدوللا و سه عدی کوپی نه بی وه قاص و عه بدوپره حمانی کوپی عه وف (ﷺ) موسلمان بوون، نه مانه له گه ل نه بوبه کردا چوون بولای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئیسلامی بو خستنه پرو و قورثانی به سه ردا خویندن و حقه ی ئیسلامی پی گه یاندن و نه وانیش باوه رپیان هیئا، نه مانه هه شت که سی یه که م بوون که موسلمان بوون و بروایان هیئا به پیغه مبه ر (ﷺ) و نه وه ی لای خاوه هیئاویه تی.^۱

(بانگه وازی عومهری کوپی خه تاب (ﷺ))

ئین سه عد له ئوستقه وه هیئاویه تی ده لیت: من به نده ی عومهری کوپی خه تاب (ﷺ) بووم و مه سیحیش بووم، پیشتنیاری ئیسلامی بو کردم و ده یوت: نه گه ر موسلمان بیت له سه ر سپارده که م پشتم پی ده به ستیت چونکه دروست نیه له سپارده ی موسولماناندا پشتت پی به ستم له کاتی کدا له سه ر ئایینی نه وان نیت،

^۱ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۲۹ دا واهاتوو.

بەلەم مەن پەزى ئەبۇم، ئەۋىش دەۋىت: زۆر كەردەن لە ئىسلامدا نىيە، كاتىك سەرە مەرگى ھات مەن ھەر مەسىھى بۇوم ئەۋىش ئازادى كەردەم، وتى: بۇ كۆي دەتەۋىت پەزى.^۱

دارقوتنى و ئىبن ئەسكەر لە ئەسلىمەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: لە شام بۇۋىن ئاۋىكەم ھىنا بۇ عومەرى كۆرى خەتاب (ﷺ) تا دەست نۆيژى پى بگىت، وتى: ئەم ئاۋەت لە كۆي ھىنا؟ ئاۋى شىرىن و ئاسمانى پاكى لەم جۆرەم نەدىۋە، وتى: لە مالى ئەۋ پىرەژنە مەسىھى ھىنام، كاتىك دەست نۆيژى لىگرت چوۋ بۇلای پىرەژنەكە و وتى: پىرەژنە مۇسلمان بە، خۇاى گەۋرە مۇھەمدى (ﷺ) بە ھەق ئارەۋە، ئەۋىش مۇى سەرى خۇى نىشاندا چوۋ سىپى بۇۋ پىرىكى بە تەمەن واخەرىكە دەمرى، عومەرىش (ﷺ) وتى: خۇاىە شاھىد بە.^۲

(بانگەۋازى مۇسەبى كۆرى عومەرى (ﷺ))

ئىبن ئىسحاق لە عەبدوللەي كۆرى مۇھەمدى كۆرى عەمرى كۆرى ھەزم و كەسانى دىكەشەۋە ھىناۋىيەتى ئەسەدى كۆرى زەرارە مۇسەبى كۆرى عومەرى برد بەرەۋ مالى بەنى عەبدوللەشەھەل و بەنى زەفەر، سەدى كۆرى موعاز پوۋرزاى ئەسەدى كۆرى زەرارە بو، بردىە ھەۋشەيەكى بەنى زوفەر لەسەر بىرىك كە پىنى دەۋترىت بىرى (مەرق)، لە ھەۋشەكەدا دانىشتەن و پىاۋانىكى ھۆزى ئەسەم لەلايان

^۱ - ضعیف.

^۲ - سەدى كۆرى مەنسور ئىبن ئەبى شەيبە و مۇنزیرو ئىبن ئەبى حاتەمىش بە كورتى ھىناۋىيەنە، لە الكنز ج ۵ ص ۵۰ یشدا ھاتوۋە، ئەبۇنەعم لە الحلیە ج ۹ ص ۳۴ لە وسقى پوۋمىەۋە بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، بەلەم لە گىرپانەۋەكەى ئەمدا دەلىت: لەسەر سىپاردەى مۇسلمانان چونكە ئاكىت لەسەر سىپاردەى مۇسلمانان پىشتە پى بىستەم لە كاتىكدا تۆ لەسەر ئاىنىيان نىت.

^۳ - لە الكنز العمال ج ۵ ص ۱۴۲ دا ۋاھاتوۋە.

كۆپۈنەنە، ئەۋكات سەعدى كۆپى موعازو ئوسەيدى كۆپى حوزەير گەۋرەى
 ھۆزەكانيان بوون لە بەنى عەبدولئەشھەلدا، ھەردووكيشيان بېباۋەر بوون و لەسەر
 ئايىنى ھۆزەكەيان بوون، كاتىك ھەۋالىيان بىست، سەعد بە ئوسەيدى وت: بى باوك
 بېر بۆلەي ئەو دوو كەسەى ھاتوون بۆ مائمان تا لاۋازەكانمان سەرگەردان نەكەن،
 بېر سەرگۆنەيان بکەو مەھىلە بىنەمائمان، چونكە ئەگەر ئەسەعدى كۆپى زەرارەم
 نەبوايە كە دەزانىت ئەوا تۆم بەس بوو بۆ ئەۋە، ئەو پورزاسەو كەس لەو لەپىشتەر
 نازانم.

ئوسەيدى كۆپى حوزەيرىش خەنجەرەكەى ھەلگرت و بەرەو پوويان چوو،
 كاتىك ئەسەعدى كۆپى زەرارەى بىنى بە موصەبى وت: ئەمە گەۋرەى
 ھۆزەكەيەتى و ھاتوۋە، بە راستى دابنى، موصەب وتى: ئەگەر دابنىشىت قسەى
 لەگەل دەكەم، ئەۋىش بە جنىۋدانەۋە لەسەريان ۋەستا و وتى: چى وای كرد بىن تا
 لاۋازەكانمان سەرگەردان بکەن؟ ئەگەر خوتان پىۋىستىيەكتان ھەيە لە ئىمە كەنار
 بگرن، موصەب پىي وت: دادەنىشىت تا گوۋى بگريت، ئەگەر پازى بوويت باشە،
 ئەگەر نا بە دووربە لىي، ئەۋىش وتى بە ۋىژدانەۋە قسەت كرد.

پاشان خەنجەرەكەى چەقاند بە زەۋىدا ۋە لايان دانىشت، موصەب لەسەر
 ئىسلام قسەى بۆ كرد و قورئانى بەسەردا خویند، سەبارەت بەۋەى بۆى باس
 دەكردن وتيان: سویند بەخوا پىش ئەۋەى قسە بکات لە پوخسار و نەرمونيانىدا
 ئىسلامان ناسى، پاشان وتى: قسەكەت چەندە جوان و چاكە، ئەگەر بتانەۋىت
 بچنە ناو ئەم ئايىنە چى دەكەن؟ پىي وتن: خوت دەشۋرىت و خوت و جل و بەرگت
 پاك رادەگريت، پاشان شاھەتمانى ھەق دىنىت، پاشان نوۋژ دەكەيت، ئەۋىش
 ھەستا وخۆى شت و جل و بەرگەكەى پاك راگرت و شاھەتى ھەقى ھىنا و دواتر
 ھەستا و دووپكات نوۋژى كردو پىي وتن: مەن كەسىكى ترم لەگەلدايە ئەگەر
 شوینتەن بکەۋىت ھەموو ھۆزەكەى شوینتەن دەكەون، ئىستا دەى نىرم بۆ لاتان،
 ئەۋىش سەعدى كۆپى موعازە.

پاشان خه نجره که ی هه لگرت و چوو بۆ لای سهد و هۆزه که ی که له کوپری خویاندا دانیشتبوون، کاتی که سهدی کوپری موعاز سهیری کرد وتی: به خوا ئوسهید به و پوخساره وه نه هاته وه که پیی چوو بوو، کاتی که هاته لایان سهد پیی وت: چیت کرد؟ وتی: قسم له گهل کردن سویند به خوا خراپه یان نابینم. ریگریم لی کردن، وتیان تو چون هه زده که ییت وا ده که یین، بیستم به نی حارثه چوون تا سهدی کوپری زراره بکوژن، چونکه زانیویانه پورزای تویه تا سوو کایه تی پی بکه ن.

سهدی کوپری موعادیش به ترس و توورهی یه وه به رامبه ر به وه هه واله ی به نی حارثه هه ستا و خه نجره که ی دهستی هه لگرت و وتی: سویند به خوا جوړیک ده تبینم، پاشان چوو بۆ لایان و سهیر ده کات بیخه م دانیشتوون به مه زانی ئوسهید ویستویه تی قسه یان بیستی، له پوویندا وه ستا و جنیوی پی دان و دواتر به سهدی کوپری زرارهی وت: ئه ی ئه بو ئوسامه سویند به خوا نه گهر خزمیه تی نیوانمان نه بوایه ئه مه م لی قبول نه ده کردی، له مالی خوماندا شتی که ده که ی که ئیم پیی رازی نین؟ سهدیش به موسعه بی وت: سویند به خوا که سی که هاتوو بۆ لات ئه وه هۆزه ی به دوا ی ئه مه وه ن نه گهر شوینت بکه وی ت دوانیان نابینیت شوینت نه که ون.

موسعه بیش پیی وت داده نیشتیت و گو ی بگری ت نه گهر پی ت باش بو وه یی بگره، نه گهر نا چیت پی ناخوشه لی ت به دوور ده خهینه وه، سهدیش وتی: قسه یه کی به ویزدانانه یه، پاشان خه نجره که ی داچه قاند و دانیشت، موسعه بیش ئیسلامی بۆ خسته پرو و قورئانی به سهردا خویند، موسای کوپری عوقبه ده لی ت: سهره قای سوره تی زو خرو فی به سهردا خوینده وه. ده لی ت پیش ئه وه ی قسه بکات له پوخسارو نهرمونیا نیدا ئیسلامان به دیکرد، پاشان پیی وتن: نه گهر موسلمان بن و بی نه ناو ئه و ئایینه وه چی ده که ن؟ وتیان: خو ت ده شو ییت و خو ت و جل و به رگت پاک ده که یته وه و دواتر شایه تی هه ق دینیت و پاشان دوورکات نویژ ده که ییت، ئه ویش هه ستا و ئه وانه ی کرد، پاشان خه نجره که ی هه لگرت و گه رایه وه بۆ لای

هوڙهڪهي ڪه بينيان ديٽ وتيان سويند به خوا سهد به و پوخسارهوه نهگه پرايهوه ڪه پيشتر پيئي چوو، ڪاتيڪ هات بولايان وتي: ئهي بهني عهبدولئه شههل له بارهي منهوه چوڻ ده پوانن؟ وتيان: گه وره و رادروسستري نمانيت، وتي: ده قسهي پيا و ڙنتان لي م حه رام بيٽ تا برهوا بهيئن به خوا و پيغه مبه رڪهي، سويند به خوا ئيتر نه هات تا هه رچي ڙن و پياوي ناو مائاني بهني عهبدولئه شههل هه بوون هه موويان موسلمان بوون.

سهد و مه صعب گه پانه وه بو مائي ئه سهد دي ڪوپي زه راره و لاي مانه وه و خه لڪيان بو ئيسلام بانگ ده ڪرد تا هه رچي ڙن و پياوي ناو مائي پشتيوانان بوون موسلمان بوون مه گه له ناو بهني ئومه ييهي ڪوپس يه زيد و خه تمه و وائيل و واقيف و ئه وسدا نه بيٽ.

ته به راني و ئه بونه عيميش له دلائل النبوه له عروه وه به دورودريڙي هيئاويه تي، باسي ئه وه ده ڪات پيغه مبه (ﷺ) بانگه وازي بو پشتيوانان خسته پرو ئه وانيش موسلمان بوون، وه ڪ دواتر له باسي سه ره تاي پشتيواناندا باسي ده ڪين، ئه ويش موضعه بي نارد بولايان وه ڪ پيشتر له باسي ئه وهي پيغه مبه (ﷺ) ڪه س و تاڪه ڪاني نارد وه بو بانگه واز بولاي خوا و پيغه مبه رڪهي باسي ئه ومان ڪرد. پاشان ده ليٽ: ئه سهد دي ڪوپي زه راره له گه ل موضعه بي ڪوپي عومه يردا چوون تا هاتنه لاي بيري (مرق) يان له نزريڪيه وه دانيشتن و نارديان به دواي ده سته يه ڪي خه لڪه ڪه داو ئه وانيش به شاره زاييه وه هاتن، ڪاتيڪ موضعه بي ڪوپي عومه يردا قسهي بو ده ڪردن و قورئاني به سه ردا ده خويندن هه وائيان پيڊرا ڪه سهد دي ڪوپي مه عاز ديٽ، ئه ويش به ڀمه ڪه يه وه هات و له سه ر سهريان پاره ستا و وتي: چوڻ ڪه سي تاڪي ناموي ته نها ديننه مالمان تا لاوازه ڪانمان سه رگه ردان بڪات و بانگيان بڪات بولاي خوي، دواي ئه مه له لاي ئيمه نه مينيتته وه، ئه وانيش چوونه وه و بو

جاري دووہم گہرانہوہ ئهوى، ھه وال ڊرا به سہعد بو جاري دووہم ئهويش جيا له جاري يہ کہم ھہرہشہي ليکرن، به لام کاتيک ئهسعد نہرميہکي لي بهدي کرد وتي: پورزا گوئي لي بگرہ به لکو ئه گہر پيت باش نہبوو به وه لامي به هيتر وه لامي بدہرہوہ، ئه گہريش پيت باش بوو وه لامي پهيامي خوا بدہرہوہ، ئهويش وتي: (موحہمہد) چي ده ليت؟ موضعي کوري عومہيري ش ئہم ئايہتہي به سہردا خويندہوہ (حم والکتاب المبين. انا جعلناہ قرانا عربيا لعلکم تعقلون) سہعد وتي: شتي وام نہ بيستووہو، گہرايہوہو خوا پينمووني کرد بو ئيسلام و موسلمانبوونہکي دہرنہخست تا گہرايہوہ، کہ گہرايہوہ ناو ھوزہکي بهني عہدولئہشہلي بانگ کرد بو ئيسلام و موسلمانبووني خوي ئاشکرا کرد، تيايدا وتي: ھہرکس به گہورہو بچوک و ژنو پياوتانہوہ گوماني ھيہ با لہوہ چاکترمان بو بهنييت تا لي وەر بگرين، سويند به خوا ئہمہ لہ ناوبردني سہرہکان نيہ، بهوہ بهنوعہ بدولئہشہل به موسلمانبووني سہعد و بانگہوازہکي موسلمان بوون مہ گہر ئهوي نہيبيستايہ، بهمہش يہ کہم دہستہي پشتيوانان بوون کہ بهيہکجار ھہمويان موسلمان بوون، ئينجا فہرموودہکي دينيت وک چو پيشتر لہ باسي ئهوہدا باسما نکر دووہ کہ پيغہمبہر (ﷺ) تاکہ کہساني ناردوہ بو بانگہواز بولاي خواو پيغہمبہرہکي، دواجار موضعي کوري عومہير (ﷺ) گہرايہوہ بولاي پيغہمبہري خوا (ﷺ)، واتہ گہرايہوہ بو مہککہ.

(بانگہ وازی توله یبی کوری عومہیر)

واقیدی له موحه مہدی کوپی ئیبراهیمی کوپی حارسی تهیمیه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک توله یبی کوپی عومہیر (ﷺ) موسلمان بوو چوو بولای ئه روای کچی عه بدولموت له یبی دایکی پیی وت: موسلمان بووم وکه وتوومه ته شوین موحه مہد (ﷺ) تیايدا باسی کردووه و ده لیت: پیی وتووه: دایه چی ناهیلیت موسلمان بیت و شوینی نه که ویت؟ وا حه مزه ی برات (ﷺ) موسلمان بووه، نه ویش وتی: بابزانم خوشکه گانم چی ده کهن و داتر منیش یه کیك ده بم له وان.

منش وتم: دهی لای خوا نرات بو ده کهم تا بییت و سهلامی لی بکهیت و شایه تی به دیت هیچ په رستراویك نیه جگه له خوا، دایکی وتی: دهی من شایه تی دهم هیچ په رستراویك نیه جگه له خوا و موحه مہدیش پیغه مبهری خوایه، پاشان به زمانی پالپشتی پیغه مبهری ده کردو کوپه کهی هانده دا له سهر سه رختنی و نه جامدانی کاره گانی،^۱ حاکمیش له المستدرک ج ۳ ص ۲۹۳ دا له ریگه ی ئیسحاقی کوپی موحه مہدی فره ویه وه له موسای کوپی موحه مہدی کوپی ئیبراهیمی کوپی حارسی تهیمیه وه له باوکیه وه له نه بوسه له مهی کوپی عوبدولر حمانه وه هیئاویه تی ده لیت: توله یبی کوپی عومہیر (ﷺ) له مالی نه رقه مدا موسلمان بوو، دواتر چوو بولای ئه ورائی کچی عه بدولموت له یبی دایکی و وتی: من شوینکه وتهی موحه مہدم و خوم داوه ته ده ست په روه ردگاری جیهانیان، دایکیشی وتی: زور چاکت کردووه پشتی خالوزاکه ت گرتووه، به خوا نه گه ر ئیمه ش توانای پیاوانمان هه بووایه شوینی ده که وتین و بوی ده تواینه وه، ده لیت منیش وتم: نهی دایه گیان ئیر بوچی موسلمان نابیت؟ ئینجا نه و باسه ی پیشوو دینیت.^۲

^۱ - له الاستیعاب ج ۴ ص ۲۲۵ دا واهاتووه، عوقه یلش له ریگه ی واقیدییه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، هروه که له الاصابه ج ۴ ص ۲۲۷ دا هاتووه،

^۲ - ئیبن سهد له الطبقات ج ۳ ص ۱۲۳ دا له موحه مہدی کوپی ئیبراهیمی تهیمی له باوکیه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، حاکم ج ۳ ص ۲۹۳ ده لیت: سه حیجی غه ربیه له سهر مه رجی بوخاری، به نام بوخاری و موسلیم نه یان هیئاوون ئیبن حه جهر له الاصابه ج ۲ ص ۲۳۴ دا له سهری ده چیت و

(بانگه وازی عومهیری کوپی وهه بی جومه حی (ﷺ) و چیرۆکی موسلمان بوونی)

ئین ئیسحاق له موحه مه دی کوپی جه عفه ری کوپی زوبه یر له عوروه ی کوپی زوبه یره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهیری کوپی وهه بی جومه حی له گه ل صه فوانی کوپی ئومه ییه له حیجر بوو، پاش ماوه یه کی که م لای توشبوانی خه لکی به در دانیش، عومهیری کوپی وهه یه کی که بوو له شهیتانه کانی قوره یش، یه کی که بوو له وانیه ئازاری پیغه مبه ر (ﷺ) و هاو هلاک دهاو ئازاری ده هینا یه پئی کاتیک له مه که بوو، وهه بی کوپیشی له دیله کانی به در بوو صه فوان وتی: سویند به خوا دوا ی هاو هلاک قویب خیر نه ما، عومه یریش وتی: راست ده که یت، سویند به خوا نه گه ر قه رزم له سه ر نه بوایه تابیده مه وه و ژن و منالم له سه ر بوایه و بتر سایه م له دوا ی خو م له ناو ده چن سواره بووم و ده چووم بو لای موحه مه د تا بیکوژم، چونکه کوپه که م لایان به نده، سه فوانی کوپی ئومه ییه شه ده رفه ته که ی قو سته وه و وتی: من قه رزه که ت ده ده مه وه، ژن و منالیش له سه ر من تاماوم ناهیلیم نه دارو گیرۆ ده بن، عومه یریش پئی وت: ده ی با ئه مه له نیوان من و تو دا شاراو وه پاریزرا و بی ت، ئه ویش وتی: باشه، ئینجا شمشیره که ی هینا و ژه راوی کرد، پاشان چوو تا هاته مه دینه، عومه ری کوپی خه تاب (ﷺ) به ده سته یه کی موسلمانانه وه باسیان له پوژی به در ده کرد و ده یانوت: خوا چ پیزیکی لی گرتووین و چی نیشانی دوژمنانی دا، عومه ر سه یری عومه یری کوپی وهه بی کرد که له ده رگای مزگه وت به شمشیره که وه وه ستاو وه، ئه ویش وتی: ئه و سه که دوژمنی خوا عومه یری کوپی وهه بی ته نها به شه رو خراپه وه هاتوو وه ئه مه ده ردی پوژی به در ی له پرو دا نواندین، دوا یی هاته لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا و دوژمنی خوا عومه یری کوپی

ده لیت: وانیه که ده لیت چونکه موسا (که سی ناو سه نه ده که) لاوازه و گیرانه وه که ی ئه بو سه له مه یش لییه وه مورسه له و ئه وه یه ده لیت: وتم: دایه گیان، تا کو تایی ده یه ینیت.

وه هب به شمشیره که یه وه هاتوه، نه ویش فهرمووی (فادخله علی) واته (بییه نه لام) عومهریش هیئای و شمشیره که ی خسته لای ملی و لیی توند کرده وه و به پشستیانانای چوارده وری وت: بچن بولای پیغه مبه (ﷺ) و لای دابنیشن و وریای نه م پیسه بن چونکه متمانای له سهر نیه، پاشان بردی بولای پیغه مبه (ﷺ)، کاتیک پیغه مبه (ﷺ) بینی عومهر شمشیره که ی لای ملی داناوه فهرمووی (ارسله یا عمر، ادن یا عمیر) واته (عومهر بینیره، عومهر نریک به ره وه) نه ویش نریک بوویه وه، وتی: به یانیت باش (انعم صباحا) - سه لامیکی سهرده می نه قامی بوو - پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (قد اکرنا الله بتحیه خیر من تحیتک یا عمیر بالسلام تحیه اهل الجنة) واته (نه ی عومهر خوا سه لامیکی پی ره و فهرمووین چاکتره له وه ی تو، سه لامی نه هلی به هه شته). وتی: سویند به خوا نه ی موحه مه د سه رده میکی نوی بوویت، فهرمووی (عومهر بوچی هاتوویت؟ وتی: هاتووم بو نه وه ی نه دیله ی له به رده ستاندایه له گه لیدا چاکن، فهرمووی (فما بال السیف فی عنقک؟) واته (نه ی نه و شمشیره ی ملت؟) وتی: شمشیریکی پیسه، هیچ سوودیکی هیه، فهرمووی (پاست پیم بلای بوچی هاتوویت؟ وتی: ته نها بو نه وه هاتووم. فهرمووی (به لکو تو و صه فوانی کوپی ئومه یه له حیجر دانیشن و باسی هاوه لانی قه لیب له قوره یشتان کرد، دواپی تو و تت: نه گهر قهرزی سهرشانم و مال و منالم نه بوایه ده چووم تا موحه مه د بکوژم، صه فوانی کوپی ئومه یه ش قهرزو ئهرکی مال و منالی گرتیته نه ستو تا من بکوژیت بوی، خوا ری نه دا نه وه بکهیت) عومهر وتی: شایه تی دهم تو پیغه مبه ری خوات نه ی پیغه مبه ری خوا نه وه ی له سهر ه والی ناسمان و دابه زینی سروش بو سهرت ده توت به درومان ده زانیت، نه م کاره ش ته نها من و صه فوان ناگاداری بووین، سویند به خوا دلنیام ته نها خوا نه م هه والی پی داویت، ده ی سوپاس بو نه وی خوایه ی رینمونی کردم بو ئیسلام و نه م رییه ی پی گرتهم بهر، پاشان شایه تی حه قی هیئا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (فقهه اخاکم فی دینه و علموه القران و اطلقوا اسیره) واته (براکه تان له ئایینه که ی

تیبگه یه نن و قورئانی فیئر بکه ن و دیله که شی به ربه دن) ئه وانیش وایانکرد، ئه ویش وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا من بو کوژانده وه ی پروناکی ئاماده و کارابووم، ئازاری زوری که سانی موسلمانم ددها، ئیستا حه زده که م موئه تم بدهیت تا بچم بو مه که و بانگیان بکه م بولای خواو پیغه مبه ره که ی و ئایینی ئیسلام، به لکو خوای گه وره پینموونیان بکات، ئه گه ر نا چون هاوه لانی توّم له سه ر ئیسلام ئازار ددها ئه وانیش له سه ر ئایینیان ئازار ددهم پیغه مبه ریش (ﷺ) موئه تی پیداو ئه ویش چوو بو مه که، کاتی عومه یه ر له مه که ده رچوو سه فوان ده یوت موژده یه کتان له م چه ند پوژدها بو دیت که جهنگی به درتان پی له بیر ده باته وه، سه فوان پرسپاری له کاروانه کان ده کرد تا کاروانیک هات و وتی: عومه یه ر موسلمان بووه، ئه ویش سویندی خوارد هه رگیز نه ی دیوینیت و سوودی پی نه گه یه نیت، له کنز العمال ج ۷ ص ۸۱ دا هاتووه و ئه مه شی بو زیاد ده کات: کاتی عومه یه ر (ﷺ) چوو بو مه که له وه ی بانگه وازی ده کرد بو ئیسلام و ئازاری توندی نه یارانی ئیسلامی ددها، له سه ر ده ستی عومه یه ر خه لکیکی زور موسلمان بوون،^۲ له عوروه ی کوری زوبه ی ریشه وه به مورسه لی گپدر او ته وه تیا ییدا ده لیت: کاتی خوا پینموونی کرد موسلمانان دلخوش بوون و عومه ری کوری خه تابیش (ﷺ) وتی: کاتی هات به رازیک له و زیاتر لام خو شه ویتربوو، ئه مپوش له هه ندی له کوپه کانم زیاتر خوشم ده ویت.^۳

^۱ - له البدایة و النهایه ج ۳ ص ۳۱۳ دا هاتووه ئیبن جهریر له عومره وه (ﷺ) به دوورو دریزی هیناویه تی،

^۲ - ته به رانی له موحه مده ی کوپی جه عفه ری کوپی زوبه ی ره وه (ﷺ) به و جوژه هیناویه تی، هه یسه می ج ۸ ص ۲۸۶ ده لیت: سه نه ده که ی باشه،

^۳ - سه نه ده که ی حه سه نه، ته به رانیس له ئه نه سه وه (ﷺ) به مه وصولی هیناویه تی (به هه مان واتاو به کورتی)، هه یسه می ج ۸ ص ۲۸۷ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح، ئیبن منده ش به مه وصولی له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی و ده لیت: فه رموده که غه ربیه و ته نها له ئه بو عیمرا نه وه له م پروه وه هاتووه، له الاصابه ج ۲ ص ۳۶ یشدا هاتووه.

واقیدی له عبدوللای کورپی ئومه ییه له باوکیه وه هینایه تی ده لیت: کاتیک عومه یری کورپی وه هب (ﷺ) پاش موسلمان بوونی هاته مه که لای خه که که ی دابه زی و نه چوو بولای صه فوانی کورپی ئومه ییه، موسلمان بوونی خو ی را که یاندو بانگه وازی بو کرد، صه فوان ئه مه ی بیسته وه و وتی: که هاته وه و یه که مجار نه هاته لای من زانیم لایداوه، بویه هه رگیز نایدوینم و سوود به خو ی و ژن و منالی ناگه یه نم، عومه یریش له حیجردا بوو له سه ر سه ری پاره ستا و بانگی کرد، ئه ویش ده ست به رداری بوو عومه یر پیی وت: تو گه وره یه کی ئیمه یت چی ده لیت له سه ر په رستنی به ردو شت سه ربهرین بوی؟ ئایا ئه مه ئایینه؟ شایه تی ده دم ه یچ په رستراویک نیه جگه له خوا و موحه مه دیش به نده و پیغه مبه ری ئه وه، صه فوانیش ه یچ وه لانیکی نه دایه وه.^۱

(بانگه وازی ئه بوهوره یره (ﷺ))

موسلیم له ئه بوهوره یره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من دایکم بانگ ده کرد بو ئیسلام چونکه بباهه پوو، پوژیکیان بانگم کرد بو ئیسلام و ئه ویش به رامبه ر به پیغه مبه ر (ﷺ) هه ندی قسه ی ناشیرینی پیوتم، منیش چووم بولای پیغه مبه ر (ﷺ) و چاوه گریان گه یشته لای و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا من دایکم بو ئیسلام بانگ ده کرد که چی پازی نه بوو، ئه مپو که بانگم کرد بو ئیسلام به رامبه ر به تو قسه ی وای وت که پیی بیئاقته بووم، ده ی له خوا بپاریزه وه تا دایکی ئه بوهوره یره پینموونی بکات، ئه ویش فه رمووی (اللهم اهدي ام ابی هريرة) واته (خوایه دایکی ئه بوهوره یره پینموونی بکه) منیش به خوشحالیه وه چووم و

۱ - ضعیف.

۲ - له الاستیعاب ج ۲ ص ۴۸۶ دا هاتوه، پیشترا باسمانکرد که عومه یر هه ولیدا صه فوان به ره و ئیسلام به ینیت.

گه یشتمه وه بهر دهرگا ده بینم داخراوه و گویم له ته په ی پئی دایکم بوو که وتی
ئه بوهوره یه مه یه ژووره وه، گویم له شلقه ی ئاوبوو، جله که ی کرده بهری و
هه نگاوه کانی خیرا کرد و دهرگا که ی کرده وه و وتی: ئه بوهوره یه شایه تی ددهم
هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا و موحه مه دیش پیغه مبهری خوایه، منیش
که پامه وه بۆلای پیغه مبهر (ﷺ) و بۆم گیرایه وه، ئه ویش سوپاسی خوی کرد و
قسه ی خیری کرد.^۱

ئین سه عد ج ۴ ص ۳۲۸ له ئه بوهوره یه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: سویند به
خوا هر موسلمانیک ناوی منی بیستیت خوشی ویستوم، ده لیت وتم: ئه مه
چونه؟ ده لیت وتی: من دایکم بانگ ده کرد بۆ ئیسلام، ئینجا ئه و فه رموده ی
پیشوو دینیت و له کو تاییه که شیدا ئه مه ش دینیت: هاتم به گریان خوشیه وه خۆم
گه یانده پیغه مبهری خوا چون پیشتر له خه فه تا ده گریام، وتم: ئه ی پیغه مبهری خوا
موژده بیت خوا نزا که ی گیرا کردیت و دایکی ئه بوهوره یه ی پینموونی کرد بۆ
ئیسلام، پاشان وتم: ئه ی پیغه مبهر له خوا بپا پیره وه تا من و دایکم لای باوه رداران و
هر موسلمانیک خوشه ویست بکات، ئه ویش فه رموی (اللهم حبب عبیدیک هذا
وامه الی کل مؤمن و مؤمنة) واته (خوایه ئه م به نده ت له گه ل دایکید لای هه موو
باوه رداریک نی رینه و مینه خوشه ویست بکه) ئیتر هر موسلمانیک ناوی منی
بیستایه خوشی ده ویستم؟

^۱ - ئه حمه دیش هیناویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۱ یشدا هاتوه.

(بانگہوازی نوم سولہیم)

نہ حمہد لہ نہ سہوہ (ﷺ) ہیٹاویہ تی نہ بوتہ لہ (ﷺ) چوویہ داوی نوم سولہیم (ﷺ) واتہ پیش موسلمان بوونی، نہویش وتی: نہ بوتہ لہ نازانیت نہو خواہی دہیپہرستیت لہ زہویہ وہ ہاتوہ؟ وتی: با، وتی: دہی شہرم ناکہیت داریک دہیپہرستیت؟ نہ گہر موسلمان بویت مارہیپہکہم با بہس نہوہ بیت، نہویش وتی: بابزانم، چوو و ہاتوہ و شایہ تومانی ہیٹا، نہویش وتی: نہ نہس مارہم بپرہ لہ نہ بوتہ لہ، نہویش مارہی بپی.

(بانگہوازی هاوہ لان لہ ناو ہوزہ کانی عہرہ بدا)

(بانگہوازی زہ مامی کوپی سہ علہ بہ لہ ناو بہ نی سہ عدی کوپی بہ کردا)
 نین ئیسحاق لہ نین عہبہ سہوہ (ﷺ) ہیٹاویہ تی دہ لیت: بہنوسہ عدی کوپی بہ کر زہ مامی کوپی سہ علہ بہ یان نارد بولای پیغہ مہر (ﷺ) نہویش چوو بولای و شترہ کہی لہ بہرہ دم دہرگای مزگہ وتدا بہ جیہشت، دواپی بہستیہ وہو چوویہ مزگہ وتہوہ پیغہ مہر (ﷺ) لہ ناو هاوہ لانیدا دانیشتبوو، زہ مام کہ سیکی قڑ دریزی خاوہن پرچ بوو کہ دوپرچی ہہوو، ہات تا لہ بہرہ دم پیغہ مہر دہا (ﷺ) لہ بہرہ دم هاوہ لانیدا وہستا و وتی: کامتان کوپی عہ بدولموتہ لیبہ؟ پیغہ مہری (ﷺ) فہرمووی (انا ابن عبد المطلب) من، وتی: موچہ مد، فہرمووی بہ لی، وتی: نہی کوپی عہ بدولموتہ لیب من لہ مہ سہلہ یہ کدا پرسیارت لی دہ کہم و لیت توو پرہم دہی وریای خوٹ بہ، نہویش فہرمووی (لا اجد فی نفسی فسل عما بدالك) واتہ (ہیچ لہ خو ما شک نابہم، دہی پرسیار لہ سہر نہوہ بکہ کہ وای دہ بینیت) نہویش وتی: بو خاتری خوی توو خوی نہوانہی پیشووت و نہوانہی دواتریشٹ نایا خوا تووی بہ پیغہ مہری ناردووہ بو ئیمہ؟ فہرمووی (نہری بہ خوا) (اللهم بعم) وتی: دہی بو خاتری خوی خوٹ و نہوانہی پیش توو دوی توو خوا فہرمانی پیی کردوویت تا

۱ - نین سہ عدیش بہو واتاہی ہیٹاویہ تی. لہ الاصابۃ ج ۴ ص ۶۱ یشدا ہاتوہ.

فرمانمان پى بکهیت به تهنهئا ئه و بپهرهستين و هيچ هاوه لىكى بو دانه نيين و واز له و
بتانه بهينين كه با و باپيرانمان پهرهستويان؟ فهرمووى: ئهرى به خوا، وتى:
سویندت ددهم به خوى خوت و نهوانى پيش خوت و دوى خوت خوا فرمانى پى
کردوويت تا ئه و پينج نويزه بکهیت؟ فهرمووى: به لى، پاشان فرهزگاني ئيسلامى
هيئا، فرهزى زهكات و پوزو و حج و شهريعه تهكاني ئيسلام و له ههركامياندا
سویندى ددها تا له هه موويان بوويه وه وتى: دهى شايه تى ددهم هيچ په رستراوىك
نيه جگه له خوا و موحه مه ديش پيغه مبهري خوايه و ئه و فرهزانه به جى دهگه يه نم
دور دهكه و مه وه له وهى دووره په ريزيت لى كردون، ئيتر زياد و كه مى تيا ناكهم،
پاشان گه پايه وه به ره ولاى و شتره كهى، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (ان صدق
ذوالعقيصتين دخل الجنة) واته (ئه گه ر خاوه ن دوو پرچ راست بكات ده چيته
به هه شته وه)، ئينجا په شوهى و لاخه كهى كرده وه و گرتى و چوويه وه بو ناو
هوزه كهى و هه موويان له ده ورى كو بوونه وه، يه كه م قسه كردى ئه وه بوو: ئاى له
خراپى و پيسى لات و عوززا، نه وانيش وتيان: وس به زه مام، له نه خوشى پيش
بترسه كه تووشت نه بيت، بترسه له وهى تووشى شيى نه بيت، نه ويش وتى قورقان
به سهر به خوا ئه م دووانه سوود و زيان ناگه يه نن، خوا پيغه مبهريكى ناردووه و
كتيبيكى بو دابه زاندووه كه له و باره تان پرگارتان دهكات، من شايه تى ددهم هيچ
په رستراوىك نيه جگه له خوا و موحه مه ديش به نده و پيغه مبهري ئه وه، من له لاي
ئه وه وه فرمان و پيگريه كانم بو هيئاون، سویند به خوا ئيواره نه هات تا هه موو ژن و
پياويان موسلمان بوون، ئين عه عباس (ﷺ) ده لیت: نه مان بيستووه وه فدى هيچ
هوزيك چاكتر بيت له زه مامى كو پى سه عله به، نه حمه ديش له پيگه ي ئين
ئيسحاق و ئه بوداوديش له و پيگه وه هيئاويه تى، واقديش ده لیت: ئيواره ي ئه و پوزو
نه هات تا هه موو ژن و پياويان موسلمان بوون و مزگه وتيان بنيادناو بانگياندا^۱.

(بانگه وازی عه مری کوری مورهی جوههینی (ﷺ))

له ناو هؤزه کهیدا

رهویانی و ئیبن عه ساکیر له عه مری کوری مورهی جوههینیوه (ﷺ) هیئاویانه دهلیت: له سه رده می نه زانیدا به کومه لیکی هؤزه که مه وه هاتین بۆ چه ج و له خه ومدا بینیم له مه کهه بووم که پرووناکیه کی دره وشاوه له که عبه وه ده رکه وت تا شاخی یه سربیی بۆ پویشن کردمه وه، له پرووناکیه که وه گویم له دهنگیک بوو دهیوت: سته مکاران له ناو چوون و پرووناکی ده رکه وت و کو تایی پیغه مبه ران نیردرا، پاشان پرووناکیه کی تری دایه وه و سهیری کۆشکه کانی حیره و سپیایی مه دائینم کرد، له پرووناکیه که وه گویم له دهنگیک بوو دهیوت: ئیسلام سه رکه وت و بته کان شکان و په یوه ندی خزمایه تی گه یه نرا، منیش له ترسا بیدار بوومه وه و پیم وتن: سویند به خوا له م شوینه ی قوره یشدا پرووداویک ده بیستن، وتم که چ خه ویکم بینیه وه، که گه یشتینه وه ولاتی خو مان هه والها ت که سیك به ناوی نه حمه ده وه نیردراوه، منیش چووم تا گه یشتمه لای و وتم چ خه ویکم بینیه وه؟ نه ویش فهرمووی (نه ی عه مری کوری موره، من پیغه مبه ری نیردراوم بۆ هه موو به نده کان و بانگیان ده که م بۆ ئیسلام). (و امرهم بحقن الدماء و صلة الاحرام، و عبادة الله وحده، و رفض الاصنام، و حج البيت، و صیام شهر رمضان - شهر من اثنی عشر شهرا - فمن اجاب فله الجنة ومن عصى فله النار، فامن یا عمرو، يؤمنك الله من هول جهنم) واته (فرمانیان پی ده که م تا خوین نه پێژن و په یوه ندی خزمایه تی بگه یه نن و خوای ته نها بپه رستن و به رپه رچی بته کان بده نه وه و چه ج بکه ن و پوژووی مانگی په مه زان

١- له البدایة والنهایة ج ٥ ص ٦٠ دا واهاتووه. حاکم له المستدرک ج ٣ ص ٥٤ له پێگه ی ئیبن ئیسا حقه وه هیئاویه تی و دواتر دهلیت: بوخاری و موسلیم له سه ر هاتنی زه مام بۆ مه دینه و چوونی یه که ده نگن و ه یچ کامیان به دوور درێژی فهرمو ده که یان نه هیئاوه، نه مه ش سه حیه، زه هه بیشت له سه ری یه که ده نگه و دهلیت سه حیه.

بگرن، مانگیك له ناو دوانزه مانگدا، ههركهس بیټ به دهم ئه مه وه به ههشتی بو ده بیټ، ههركهسیكیش سهركهش بیټ دۆزهخی بو ههیه، ئه ی عه مر ده ی بپروابهینه خوا ده تپاریزیت له گوپو تینی دۆزهخ) منیش شایه تومانم هیئا و وتم: باوه رهم هیئا به هه رچی حه لال و حه رامیک که ده یلیت، پاشان چه ند دیرشه شعریکم له سه ر و ت کاتیک بیستم هاتوه، بتیکمان هه بوو که باوکم سادینی (خزموتکاری) بوو، منیش هه ستام و شکاندم، پاشان گه یشتم به پیغه مبه ر (ﷺ) و ده موت:

شهدت بان الله حق و انني

الالهة الاحجار اول تارك

و شمرت عن ساق الازار مهاجرا

اجوب اليك الوعث بعد الدكادك

لاصبح خير الناس نفسا و والدا

رسول ملك الناس فوق الحباك

پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی (مرحبا یا عمرو) وتم: به دایک و باوکمه وه به قوریانت بم بمنیره بۆلای هۆزه کم به لکو خوای گه وه به هو ی منه وه منه تباریان بکات وه چۆن تو منه تبارت خردم، ئه ویش ناردمی و فه رموی (عليك بالرفق والقول السديد ولا تكن فظا ولا متكبرا ولا حسودا) واته (نهرمونيانبه و قسه ی دروست بکه و ره ق و توند و خۆبه زلزان و حه سوود مه به) منیش چومه وه لای هۆزه کم و وتم: به نی ره فاعه به لکو نه ی کۆمه لی جو هینه من نیردرای خوام بانگتان ده کم بو ئیسلام و فه رمانتان پی ده کم تا خوین نه یژن و په یوه ندی خزمایه تیتان هه بیټ و خوای تا ک و ته نها پیه رستن و بت نه په رستن و حه ج بکه ن و پۆژووی مانگی ره مه زان بگرن کامتان پازی بوو به ههشتی بو ده بیټ، کامیشتان یاخی بوو دۆزهخ به شیه تی، ئه ی کۆمه لی جو هینه خوای گه وه به چاکترینی ئه وانیه له ون و ئه وه ی لای عه ره بی تر خۆشه ویست بوو له سه رده می نه فامیتاندا لای ئیوه ناشیرینی کردوه، چونکه ئه وان دوو خوشکیان پیکه وه ده هیئا و له مانگی حه رامدا شه پیا نه کرد و که سیك له دوا ی باوکی ژنه که ی باوکی ده هیئا یه وه، ده ی ورن به دهم ئه م پیغه مبه ره وه که له به نی لوئه ی کوپی غالبدا نیردراوه، به وه سه ره به رزو به پیزی دونیا و دوا پۆژ ده بن، هه ر کامیان ده هات بۆلام ده یوت: ئه ی عه مر ی کوپی موپه خوای گه وه ژیا نی والیکرد و ویت، فه رمانان پی ده که یت تا واز له خوا وه نده کانمان به ینین و یه کده نگیمان نه هیلین و له ئایینی با و با پیرانمان واز به ینین بو ئه وه ی ئه و قوره یشیه ی ناو

تو هامه بانگه شهی بۆ ده کات؟ ئه وه ههچ خۆ شه و یستی و پر زداریک ی تیدا نیه، پاشان پیسیکیان ئه م شعره ی وت:

لیست بمقاله من یرید صلاحا

ان ابن مرة قد اتی بمقاله

یوما وان طال الزمان ذباحا

انی الاحسب قوله فعاله

من رام ذالك لاصاب فلاحا

لیسفه الاشیاخ ممن قد مضی

عه مریش وتی ژبانی درۆ ز نمان تال بکات و زمانی له گو بختات و سه ری سپی بکات، سویند به خوا نه مرد و کویر بو و عه قلی له ده ستدا و نان خواردنی نه بو، عه مر ی کوپ ی ئه سه له می ش له لایان چوو تا هاتنه لای پیغه مبه ر (ﷺ) و ئه ویش سه لامی لی کردن و به خیره اتنی کردن و نامه یه کی بۆ نووسین به م جو ره:

(به ناوی خوا ی به خشنده و می ره بان)

(هذا كتاب من الله العزيز على لسان رسوله بحق صادق وكتاب ناطق مع عمرو بن مرة لجهينة بن زيد، ان لكم بطون الارض وسهولها وتلاع الاودية وظهورها على ان ترعو انياتها وتشربوا ماءها على ان تؤدوا الخمس وتصلوا الخمس وفي الغنيمة والصريمة شاتان اذا اجتماعا فان خرفتنا فشاة فشاة ليس على اهل المثيرة صدقة ولا على الواردة لبقة، والله شهيد على ما بيننا ومن حضر من المسلمين)^١ (ئمه نامه یه کی خوا ی به ده سه لاته له سه ر زاری پیغه مبه ره که ی به حه قی کی راست و کتیبی کی ده رب ره که به عه مر ی کوپ ی مو ره یه بۆ زهیدی کوپ ی جو هه ی نه، ناو و ده شت و ده رو دۆل و سه ری زه ویتان بۆ هه یه تا دره خت و گیای سه ره رشتی بکه ن و ئاوی بخۆ نه وه به رام به ر به وه ی پینج یه که بده ن و پینج نو یژه که بکه ن و له ده سته که وتی سه ریمه شدا دوو به رخ ئه گه ر کو بو نه وه، ئه گه ر جیا بو نه وه یه که یه که، له سه ر خه لکی..... خواش شاهیده له سه ر ئه وه ی له نیوان ئیمه و ئاماده بوانی مو سلما نا ندا هه یه).

^١ - قه یسی کوپ ی شه مامه نووسی. له کنز العمال ج ٧ ص ٦٤ دا هاتووه، هه روه ها ئه بو نه عیم به دوورو در یژ ی هی ناو یه تی، له البدایه و النهایه ج ٢ ص ٣٥١ دا هاتووه و ته به رانی به دوورو در یژ ی هی ناو یه تی، له المجمع ج ٨ ص ٢٤٤ دا هاتووه.

بەنگەۋازى غورەۋى كۆرى مەسعود (ﷺ) لە ئاۋ سەقىفدا

تەبەرائى لە غورەۋى كۆرى زوبەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: كاتىك خەلكى لە سالى نۆى كۆچىدا ھاتن بۇ ھەج غورەۋى كۆرى مەسعود (ﷺ) بە موسلمانى ھاتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) و مۆلەتى خواست تا بچىتەۋە ئاۋ ھۆزەكەى، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (دەترسم بىكۆرن) فەرموۋى ئەگەر بە خەۋتوۋى بىمىنن بىدارم ئاكەنەۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) مۆلەتى پىداۋ غورەۋش بە موسلمانى گەرايەۋە ئاۋ ھۆزەكەى و شەۋ گەرايەۋە و سەقىف لە دەۋرى كۆبۈنەۋە، ئەۋىش بانكى كىردن بۇ ئىسلام، ئەۋانىش تۆمەتباريان كىردو قىسەى ئاشىرىنيان پىوت و كوشتيان، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرموۋى (نمونەى غورەۋەك نمونەى ياسىن وايەكە ھۆزەكەى خۆى بانگىرد بۆلەى خواۋ ئەۋانىش كوشتيان) ^۱.

ئىبن سەعد ج ۵ ص ۳۶۹ لە ۋاقىدىيەۋە لە عەبدوللەى كۆرى يەحيا لە چەند كەسىكى زاناۋە ھىناۋىيەتى و بە دوۋرو دىرژى فەرمودەكەى ھىناۋە، تىايدا ھاتوۋە: شەۋ گەشىشتەۋە تائىف و چوۋىيەۋە مالى خۆى، سەقىفىش ھاتنە لاي و سەلامكىردنى سەردەمى نەفامن لىكىرد، ئەۋىش پىگىرى لى كىردن و وتى: سەلامى بەھەشتىيەكان بلىن (السلام) ئەۋانىش ئازاريان داۋ لە دژى ھەستان، ئەۋىش نەرمى ئاۋد و ئەۋانىش چوۋن و بىلاليان بۇ دانا، كە بەيانى ھات چوۋىيە ژورىكىيەۋە و نوپژى دابەست، سەقىف لە ھەموۋ لايەكەۋە بۆى ھات و كەسىك لە بەنى مالىك كە پىي دەۋترا ئەۋسى كۆرى عەۋف تىرىكى بۆ ۋەشانىد و داى لە چاۋى، بەلام خويىنى نەپشت، غەيلانى كۆرى سەلەمە و كىنانەى كۆرى عەبدىاللىل و ھەكىمى كۆرى عەمر و ئاۋدارانى ئەخلاف ھەستان و نەۋىنە چەك و كۆبۈنەۋە و وتيان يان

^۱ - ضعيف.

^۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۸۶ دەلىت: تەبەرائى ھىناۋىيەتى، لە زوھرىشەۋە ھاتوۋە، ھەردوۋىيان بەمورسەلى ھىناۋىيەۋە سەنەدەكەيان ھەسەنە، ھاكىمىش ج ۳ ص ۶۱۶ بەۋ ۋاتايە ھىناۋىيەتى.

هه مومنان دهڪوڙين يان له ٽولهيدا گهروهي بهني ماليڪ دهڪوڙينهوه، کاتيڪ عروه
 نه مهه ي بيني وتي: له سه رمن شهر مهڪن له خويني خوم بوراوم تا به وه صولحي
 نيوانتان بڪه، چونڪه نه مهه ڀڙي خوايه و شهاده تيڪه كه خوا پئي به خشيوم،
 شاهيه تي دهم موحه ممد پيغه مبهري خوايه و نهو پئي فهر موم كه ئيه من
 دهڪوڙن، پاشان دهسته و كه سي خوي بانگكرد و وتي نه گهر مردم له گهل نهو
 شه ميدانه دا به خاڪم بسپين كه له گهل پيغه مبهردا (ﷺ) پيش نهوهي ليڙه بچيت
 شه هيد بوون، دواتر مرد و نهو انيش وه سيه ته كه يان به جيگه ياند، نه هه واله
 گه يشته وه لاي پيغه مبهري (ﷺ) و نهو يش نهو فهر مودهيه ي پيشووي فهر مو،
 پيشتر له باسي ٽاڪار و به ها به رزهڪاني پيغه مبهردا (ﷺ) كه بوونه هو ي رينمووني
 خه ڪ باسي موسلمان بووني سه قيفمان كردوه.^۱

(بانگه وازي توفهيلي ڪوري عه مري دهوسي (ﷺ)) له ناو هوزه كهيدا)

نه بونه عيم له الدلائل ص ۷۸ له موحه مدي ڪوري ئيسحاق وه هيئاويه تي
 دهليت: (ﷺ) چي له هوزه كه ي بينيايه نهوپهري ٽاموڙگاري دهڪردن و بانگي
 دهڪردن تا له دهست نهو باره ي تيايدان ڀڙگاريان بيت، کاتيڪ خوا قورهيشي لهو
 پيغه مبهريه بي بهش كرد (قورهيش نه يانتواني پئي راست بگرن) كه و ته
 بيدار كردنه وهي خه ڪ ليئي و هر عه ربه يڪ بهاتايه بولا يان ده يانوت ورياي به،
 توفهيلي ڪوري عه مري دهوسي ش دهليت هاتوه بؤ مهڪه، نه وڪات (ﷺ) لهوي
 بووه، كه ساني قورهيش هاتن بولا ي، توفهيلي كه سيڪي پيا و ماقولي شاعيري
 هه لڪه وتوو بوو، پيا يانوت توفهيلي تو هاتوويست بؤ و لآتمان نه مه كه سهي له
 نيوانماندايه دو به رهڪي خستووين و قسهڪاني وه ڪ جادوو ٽاڪوڪي دهخه نه نيوان

كوپرو باوك و براو ژن و ميړدوه، د هترسيښ تۆ ھۆزەكەشت دوو چاري ئەم
 دەر دېن، بۆيە مەيدويڼه و گويى بۆ مەگره، سويند به خوا ھيندەيان پيوتە تا ئەو ھى
 وتم ھېچ گويى ليناگرم و نايدويڼم تا كاتيك چووم بۆ مزگەوت لۆكەم كرده گويڼم
 نه وەك شتيكى لى ببيستم كه نه مەويټ گويى ليناگرم، چووم بۆ مزگەوت دېبينم
 پيغەمبەر (ﷺ) لە لاي كەعبە نويژ دەكات، منيش له نزيكەوه وەستام، بەلام خواى
 گەوره واى ليكردم گويڼم له ھەندى قسەى بيت، قسەيەكى جوانم بيست و له دلى
 خۇمدا وتم دايكم پۆلە پۆم بۆ بكات من كەسيكى زمانپاراو و شاعيرم و ھېچ چاك و
 خراپيكم لى شاراوە نيە، دەى بۆچى گويى لى نه گرم؟ ئەگەر ئەو ھى باشبيت لى
 وەر دەرگرم، ئەگەر نا به جيى ديڼم، مامەوه تا پيغەمبەر (ﷺ) بەرەو ماله وە چوويه وە،
 كەوتمە شويني تا چوويه ماله وە و منيش چووم بۆلاى و وتم: ئەى موحەمەد
 ھۆزەكەت دەلین تۆ ئەمە و ئەو دەلييت تائەو ھى سويند به خوا ترساندميان له تۆ و
 گويڼم پر كړد له لۆكە تا قسەت نه بيستم، بەلام دواتر ويستى خوا وابوو ھەندى شت
 ببيستم و شتيكى جوانم بيست، دەى باسى خوتە بۆ بخەپرو، پيغەمبەر (ﷺ)
 ئيسلامى بۆ خستەپرو و قورئانى بەسەردا خویندەوه، توفەيل وتى: سويند به خوا
 ھەرگيز قسەيەكى له وە چاكتر و دروست و ريك و پيكترم نه بيستووه، بۆيە موسلمان
 بووم و شاھتومانى حەقم ھيئاو وتم: ئەى پيغەمبەرى خوا من لەناو ھۆزەكەمدا
 كەسيكم گويپرايەلى دەرگرم، من دەرگەرپمەوه بۆ ناويان و بانگيان دەرگەم بۆ ئيسلام،
 دەى لاي خوا نزام بۆ بكە تا بەلگەيەكم پيبدات تا ببیتە پشتيوانم لەسەريان
 وپالپشتى بانگەوازم بيت لەلايان، پيغەمبەر (ﷺ) فەر مووى (اللهم اجعل له
 اية) منيش چوومەوه بۆلاى ھۆزەكەم تا گەيشتمە دوورپانيك خيرا پروناكيەك له
 نيوچە وانمدا وەك چرا دەرگەوت وتم خوايە با له دەم و چاوانمدا نه بيت چونكە
 دەرترم و اگومان ببەن ئەمە سزايەكەو دوو چاري دەم و چاوم بوو لەبەرئەو ھى وازم
 له ئاييڼى ئەوان ھيئاو، خيرا گوږاو كەوتە سەر قامچيەكەم، ئيدى كەسى
 نامادەبوو قامچيەكەى به و پروناكيەوه وەك چراى ھەلواسراو دېبينى، منيش له

دووپرېئانەكەۋە دابەزىم بۆلايان تاھاتمەۋە ناۋيان، كە دابەزىم باۋىك - كە پىياۋىكى پىر بوو - ھات بۆلام، وتى: باۋىكە گىيان ۋەرە ئەمەم لىۋەر بىگرە، نەمەن بۇ تۆۋ نە تۆش بۇ مەنى، وتى: ئەى بۆچى كۆپى شىرىنم؟ وتى: مۇسلىمان بوومۇ كەۋتەمە شوۋىن ئايىنى مۇھەمەد (ﷺ)، باۋىكىشم وتى: ئايىنى مەن ئايىنى تۆيە، ھەستەۋ خۇشى شۆردو جەل ۋە بەرگى پاك راگرت ۋە دواتر ھات ۋە مەنىش ئىسلام بۇ خەستەپوۋ ۋە ئەۋىش مۇسلىمان بوو، پاشان ھاۋسەرەكەم ھات بۆلام ۋە پىم وتى: مەن تۆلەيەك جىيان، وتى بۇ؟ بە دايەك ۋە باۋىكەۋە بە قۇربانتىم، وتى: ئىسلام نىۋانى مەن تۆى جىاكرىدۇتەۋە، ئەۋىش مۇسلىمان بوو، دەۋسەم بانگ كرىن بۇ ئىسلام كەچى خىرا نەھاتن بە دەمەۋە، پاشان ھاتنە خەزمەت پىغەمبەر (ﷺ) لە مەككە ۋە وتى: ئەى پىغەمبەرى خۇا دەۋس بەسەرمدا زال بوون نىزايان لى بىكە، ئەۋىش فەرمۇى (اللهم اهد دوسا، ارجع الى قومك وافق بهم) واتە (خۇايە پىنمۇۋى دەۋس بىكەيت، بىگەپىرەۋە بۆلايان ۋە لىگەلىيان نەرمە) مەنىش گەپامەۋە نەكەۋتەمە بانگەۋازيان بۇ ئىسلام تا پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى كرىد بۇ مەدىنە ۋە بەدرو ئۇخود ۋە خەندەق پوۋىدا، پاشان لەگەل ئەۋانەى مۇسلىمان بىۋىن ھاتم بۇ خەيىبەر بۆلەى پىغەمبەر (ﷺ) تا خەفتا يان ھەشتا مالى دەۋسىم لە مەدىنە دانا.

ئىبن عەبدوللىر لە الاستىعاب ج ۲ ص ۲۳۲ پىگەكەى ئومەۋى لە ئىبنولكەلىبى لە ئەۋسالىھ لە ئىبن عەبباس لە توفەيلى كۆپى عەمرەۋە دىنىيەت ۋە چىرۆكى مۇسلىمان بوۋى ۋە بانگەۋازى بۇ باۋىكى ۋە ئەكەى ۋە ھۆزەكەى ۋە ھاتنى بۇ مەككە بەۋشىۋەى

۱- لە البدایە والنہایە ج ۳ ص ۱۰۰ لە ئىبن ئىسحاق ۋە بە زىادەيەكى كەمەۋە ھاتوۋە، لە الاصابە ج ۲ ص ۲۲۵ دا دەلىت: ئىبن ئىسحاق لە ھەموو نۇسخەكاندا بەبى سەنەد ھىناۋىيەتى، لە يەككە لە نۇسخەكانى المغازى ج ۲ ص ۲۲۵ دا كىرپىراۋەتەۋە لە پىگەى صالحى كۆپى كەيسان لە توفەيلى كۆپى عەمرەۋە لە چىرۆكى مۇسلىمان بوۋىدا بە دوۋرو دىرژى ھىناۋىيەتى، ھەروەھا ئومەۋى لە ئىبنولكەلىبەۋە بە سەنەدىكى دىكە ھىناۋىيەتى، بەم كورتىيە تەۋابوۋ،

پيشو دينيت، دواتر باس له وه دهكات دهسته نارووه تا بتي (ذي الكفين) بسوتينيت، پاشان چوهو بو يه مامه و له خه ويدا چي بينيوه و له وي له پوڙي يه مامه شهيد بووه، له الاصابة دا دهليت: نه بوفه ره جي نه صفه هاني له ريگه ييبنولكه لبيه وه هيناويه تي كه توفه يل كاتيك هات بو مهككه خه لكيكي قوره يش باسي پيغه مبهريان دهكردو داوايان ليكرد له حالي بپرسيتته وه، نه ويش هات و شيعريكي بو خوينده وه، پيغه مبهريش (ﷺ) سوره تي الاخلاص و الناس و الفلق ي بو خوينده وه، نه ويش يه كسهر موسلمان بوو و گه پرايه وه ناو هوزه كه ي، باسي چراو رينومايي كه شي دهكات، دهليت: باوك و داكي بانگ كرد بو ئيسلام و باوكي موسلمان بوو به لام داكي موسلمان نه بوو، بانگه وازي هوزه كه شي كرد، ته مها نه و بهوره يره (ﷺ) چوو به دهميه وه، پاشان هات بولاي پيغه مبهريش (ﷺ) و وتي: قه لايه كي پته و ريگريكت هيه واته خاكي دهوس، كاتيك پيغه مبهريش (ﷺ) نزي بو كرد توفه يل پي و ت: حزم به وه نه دهكرد، نه ويش فهرمووي نمونه ي وهك توي زوري تيايه، جهندوبي كوري عه مري كوري حه ممه ي كوري عه وف دهوسي له سهرده مي نه فاميدا ده يوت: نه م بوونه دروستكراويكي هيه به لام نازانم كييه، كاتيك هه والي پيغه مبهريش (ﷺ) بيست به هفتا و پينج كه سي هوزه كه يه وه هات و موسلمان بوون نه بو هوره يره دهليت: جوندوب يهك يهك ده يبرده پيشه وه پيشتر يش باسما نكرد كه عه لي (ﷺ) له ناو هوزي هه مداندا بانگه وازي كرد.^۱

ناردنى هاوه لان به تارك و كۆمه ل بۆ بانگه وان

به يهه قى له الدلائل له نه بو ئوماهى باهيلىه وه له هيشامى كورى عاصى ئومه ويه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لىت: من و كه سىكى ديكه نىردراين بۆلاى هر قلى به رپرسى پۆم تا بانگى بكهين بۆ ئىسلام، ئىمه يش چووين تا هاتينه (غووته) واته (ديمه شق) له لاي جه به له ي كورى ئه يهه مى غه سانى دابه زين و چووين بۆلاى ده بينين پالى داوه ته وه، نىردراوىكى نارد بۆ لامان و دواندينى، ئىمه ش وتمان سويند به خوا له گه ل نىردراودا قسه ناكهين، ئىمه نىردراوين بۆ لاي پاشا، نه گهر مۆله تمان ده دات ده يدوينين نه گهرنا له گه ل نىردراودا قسه ناكهين، نىردراوه كه ش چويه وه بۆلاى و پىي وت، نه ويش مۆله تى داين و تى: قسه بكه ن، هيشامى كورى عاصيش دواندى و بانگى كرد بۆ ئىسلام، جليكى ره شى له به ربوو، هيشام پىي وت: نه مت بۆ چى پۆشيوه؟ وتى: پۆشيوه و سويندم خواردوو له نه به م تا له شامه وه بىم به ره و پوتان، وتمان: سويند به خوا نه و شوي نه شت لى ده سينين و پشت به خوا ده سه لاتى گهره ت ده به ين، پىغه مبه ره كه مان موحه مد (ﷺ) هه والى نه وه ي پىداوين، وتى: ئىوه له وانه نين، نه وانه به پۆژ به پۆژوو ده بن و به شه ويش نويز ده كن، ئينجا به دوورو دريژى فهرموده كه دينيت وهك له باسى پالپشته غه يبيه كاندا ده يهينين^۱ ۲.

نه بونه عيم له الدلائل (ص ۹) له موساى كورى عوقبه ي قوره يشيه وه هيناويه تى هيشامى كورى عاص و نه عيمى كورى عه بدوللا و كه سىكى ديكه كه ناوى نه هاتوو نىردراين بۆلاى پاشاى پۆم له سه رده مى نه بو به كردا (ﷺ) ئىمه يش چووين بۆلاى جبالى كورى نه به هم كه له غه وته بوو، جليكى ره شى له به ربوو هه موو شتيكى ده ور به رى ره ش بوو، وتى: هيشام بيدوينه، نه ويش دواندى و بانگى كرد بۆلاى خواى گهره، ئينجا به دوورو دريژى فهرموده كه ي هيناوه.

۱ - ضعيف.

۲ - حاكميش به دوورو دريژى هيناويه تى، له ته فسيري ئيبين كه سير ج ۲ ص ۲۵۱ يشدا به هه مان شيوه هاتوو.

فی البطن) (ہرکس بہ دولہ مہندی داوا لہ خہ لک بکات ئہوہ ژانہ سہرو دہردہ سکہ)، داواکہرکس و تی: لہ سہدہقہ شتیکم پی بہخشہ، پیغہمبہریش (ﷺ) فرموی (ان الله يرضى في الصدقات بحکم منی ولا غیرہ حتی حکم ہو فیہا، فجزاها ثمانية اجزاء، فان كنت من تلك الاجزاء اعطيتك) واتہ (خوا لہ سہدہقہ کاندہ بہ حوکمی من و کہسی دیکہش پازی نیہ تا خوئی حوکمی لہ سہر بدات، ئینجا کردی بہ ہشت بہشہوہ و فرموی ئہگہر یہ کیکیٹ لہوانہ پیٹ دہبہخشم)، ئہم قسہش چوویہ دہروونمہوہ کہ من دولہ مہندہ بووم و داوا ی سہدہقہ شم لیگرد، ئینجا فرمودہ کہ دینیت، صہدائی دلایت: پیغہمبہر (ﷺ) کہ نویژی کرد چووم بولای و دوونامہ کہم بؤ بردو و تم ئہی پیغہمبہری خوا لہم دووشتہ دوورم بخہرہوہ فرموی (ما بدا لك؟) واتہ (چیت دیوہ؟) و تم: ئہی پیغہمبہری خوا گویم لیبوو فرموت (لا خير في الامارة مؤمن) منیش بروام بہ خواو پیغہمبہر کہی ہیہ، گویم لیت بوو بہ داواکارہ کہت فرموو (من سال الناس عن ظهر غنى فهو صداع في الراس وداء في البطن) منیش دولہ مہندم کہچی داوام لیگردیت، فرموی (هو ذاك، فان شئت فاقبل وان شئت فدع) واتہ (وايه ئہگہر دہتہویت قبولی بکہ، ئہگہر نا وازی لی بہینہ) و تم: وازدینم، پیغہمبہریش (ﷺ) پیی فرمووم (دہی کہسیکم پی بلی با بیکہم بہ ہرپرستان، منیش یہ کیٹ لہ ئہندامانی ئہو و ہفدہم پی و ت کہ ہاتبوون بولای، ئہویش کردی بہ ہرپرسیان^{۱ ۲}۔

۱ - ضعیف.

۲ - لہ البدایۃ والنہایہ ج ۵ ص ۸۳ دا واهاتوہ. بہغہوی و ئین عہساگیریش بہ دورو دریژی ہیناویانہ، دلایت: فرمودہ کہ حہسہنہ، و ہک لہ الكنز العمال ج ۷ ص ۳۸ یشدہا ہاتوہ، ئہحمہدیش بہ دورو دریژی ہیناویہتی، لہ الاصابہ ج ۱ ص ۵۵۷ دا ہاتوہ. تہہرانی بہ دورو دریژی ہیناویہتی، ہیسہمی ج ۵ ص ۲۰۴ دلایت: لہ سہنہدہکہ دا عہبدولپرہحمانی کوپی زیادی کوپی ئہنوم ہیہ کہ لاوازہ، ئہحمہدی کوپی صالحیش متمانہی پیدہدات و ہرپرچی ہرکس دہداتہوہ قسہی لہ سہر بکات، کہ سہکانی دیکہی سہنہدہکہ جی متمانہن.

نامہ ی بوحہیری کوری زوہہیری کوری

نہ بوسہ لا (ﷺ) بو کہ عبی برای

حاکم ج ۳ ص ۵۷۹ له ئیرامیمی کوری مونزیری حزامی له حجاجی کوری زی روقیبہی کوری عہدورہ حمانی کوری کہ عبی کوری زوہہیری کوری نہ بوسہ لمای موزہنی له باوکیہ وہہ له باپیریہ وہہ میناویہ تی دلئت: کہ عب و جوبہیر کہ دوو کوری زوہیر بوون کہ وتنہ پئی تا هاتنه (ئہ برہق عہ زفاف) جوبہیر بہ کہ عبی وت: لیڑہ بہ تا دہچمہ لای ئو پیاوہ واتہ پیغہ مہر (ﷺ) و گوئی لی دہگرم، ئویش مایہ وہہ و جوبہیر ہاتہ خزمہت پیغہ مہر (ﷺ)، پیغہ مہریش (ﷺ) ئیسلامی بو خستہ پروو و جوبہیریش موسلمان بوو، کہ عب ئہمہی بیست وتی:

على اي شيئ ويب غيرك دلکا

الا ابغا عني بحيرا رسالة

عليه ولم تدرک عليه اخا لکا

على خلق لم تلف اما ولا ابا

و انهلك المامون منها و علکا

سقاك ابوبکر بكاس روية

کاتیئک پیغہ مہر (ﷺ) ئہم دیڑانہی بیست خوینی پڑواکردو فہرمووی ہہرکس گہشت بہ کہ عب با بیکوژئت، جوبہیر ئہمہی نووسی بو براکہی و پیئی وت پیغہ مہر (ﷺ) خوینی پڑواکردووہ، پیئی دہوت: فریاکہ وہہ با لہ ناو نہ چیت، پاشان ئہمہی بو نووسی (بزائہ پیغہ مہر (ﷺ) ہہرکس بیت بۆلای و شایہ تی بدات ہیچ پەرہستراویک نیہ جگہ له خواو موحمہدیش پیغہ مہری خوایہ لیئی قبول دہکات، ئہگہر ئہم نامہت گہشتہ دہست موسلمان بہو وەرہ) ئویش موسلمان بوو و قہسیدہیہ کی وت و تیایدا وەسفی پیغہ مہر (ﷺ) ی دہکرد، پاشان ہات و لہ بہردہم دہرگای مزگہوتی پیغہ مہر (ﷺ) و لاخہ کی بہستہ وہو چوویہ مزگہوت، پیغہ مہر (ﷺ) لہ گہل هاوہ لانییدا دانیشتبوو و ہہموو لہ دہوری چہند بازنیہ کیان بہستبوو، ہہرجارہو لای دہکردوہ بہ لای کۆمہ لیکیاندا و دہیدواندن، کہ عب دلئت: لہ بہردہرگای مزگہوتدا و لاخہ کہم بہستہ وہو پیغہ مہر (ﷺ) بہ سیفاتہ کانیدا ناسیہ وہ، چوومہ پیئشہ وہو لہ لای دانیشتم و سہلام لی کردو وتم: شایہ تی دہدم ہیچ پەرہستراویک نیہ جگہ له خواو تۆش پیغہ مہری خوایت، پەنام بدہ ئہی پیغہ مہری خوا، فہرمووی (تۆ کئیئت؟) وتم: من

که عبی کوپی زوهه یرم، فهرمووی (تۆ که دهوت) پاشان سهیری ئه بوبه کر (ﷺ) کرد و
فهرمووی (ئهی چی دهوت؟) ئه بوبه کریش (ﷺ) ئه مه ی و ته وه:

سقاك ابوبكر بكاس روية و انهلك المامور منها و علکا

وتی ئهی پیغه مبه ری خوا شتی وام نه وتوه، فهرمووی ئهی چیت وتوه؟ وتی وتومه:

سقاك ابوبكر بكاس روية و انهلك المامون منها و علکا

فهرمووی سویند به خوا وایه، پاشان هه موو چیروکه که ی پی و ت تا ته واوی کرد،
قه سیده که دینیت.

حاکمیش ج ۳ ص ۵۸۲ له ئیبراهیمی کوپی مونزیر له موحه مه دی کوپی فلیح له موسای
کوپی عوقبه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) به که عبی کوپی زوهه یری ده فهرموو
(بانث سعاد) له مزگه وتی مه دینه، کاتیک که عب بیستی وتویه تی:

ان الرسول ليسف يستضاء به و صارم من سيوف الله سلول

في فتية من قریش قال قائلهم ببطن مكة لما اسلموا زولوا

پیغه مبه ر (ﷺ) به سه ر قۆلی ئاماژه ی به خه لکه که دا تا بیبیستن، جو به یری کوپی زوهه یر
نامه ی نووسیوو بۆ که عبی کوپی زوهه یری کوپی ئه بوسه لما ی برای و ده یترساند و
بانگی ده کرد بۆ ئیسلام، چه ند دیریکی له سه ر وت:

من بلغ كعبا؟ فهل لك في التی تلوم عليها باطلا؟ و هي احزم

الى الله لا العزى ولا اللات وحده قننجو اذا كان النجاء و تسلم

لدى يوم لاينجو و ليس بمفلت من النار الا طاهر القلب مسلم

فدين زهير وهو لا شين باطل و دين ابي سلمى علي محرم

۱- حاکم ج ۳ ص ۵۸۳ ده لیت فهرمووده که چه ند سه نه دیکى هیه ئیبراهیمی کوپی مونزیری خرامی کۆی
کرد و نه ته وه، فهرمووده که ی موحه مه دی کوپی فولیج له موسای کوپی عوقبه وه و فهرمووده که ی
حه جاجی کوپی زیروقبه سه حیحن، موحه مه دی کوپی ئیسه قاقی قوره شى له (المغازی) دا به کورتی
هیناویه تی و به سه نه ده که ی ده داته وه لای ئیبن ئیسه قاق. قه به رانیش له ئیبن ئیسه قاق وه هیناویه تی،
هیه سه می ج ۹ ص ۳۹۴ ده لیت: که سه کانی تائین ئیسه قاق جی متمانه ن، ئیبن ئه بی عاصمیش له
فهرمووده (ئاحاد و مه سانیه کاند) له یه حیای کوپی عه مرى کوپی جورهیج له ئیبراهیمی مونزیر له
حه جاجه وه هیناویه تی، له الاصابة ج ۳ ۳۹۵ دا هاتوه. به یه قیش له ئیبن مونزیره وه به هه مان سه نه د
هیناویه تی، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۷۲ یشدا هاتوه.

(نامہ ی خالیدی کوپی ولید بۆ خہ لکی فارس)

تہہ رانی لہ ئہ بووائیلہ وہ (ﷺ) ہیئاویہ تی دلّیت: خالیدی کوپی ولید (ﷺ)
نامہ ی بۆ خہ لکی فارس نووسی و بانگی کردن بۆ ئیسلام:

(بہ ناوی خوای بہ خشنده و میہربان)

لہ خالیدی کوپی ولیدہ وہ بۆ پرسیم (پُستہم) و مہران و فارسہ کان سہلام
لہ و کہسہ ی شوین پینموونی دہکہ ویت، پاشان بانگتان دہکہم بۆ ئیسلام، ئہ گہرنا
سہرانہ بدہن و ژیردہستہ دہبن، ئہ گہرنا کہسانیکم لہ گہلدان حہزیان لہ وہیہ لہ
پینا و خوادا بکوژیت و ہک سہرمہستہ کان، سہلامی خوا لہ وہی پینموونی
دہگریتہ بہر^۱.

ئین حہجہ ریش ج ۲ ص ۵۵۳ لہ موجائید لہ شہعبیہ وہ ہیئاویہ تی دلّیت: بہنوبہ قلیہ
نامہ کہی خالیدی کوپی ولیدیان بۆ خہ لکی مہدائین پی خویندہ وہ:

(لہ خالیدی کوپی ولیدہ وہ بۆ مہرزہ بانہ کانی خہ لکی فارس سہلامی خوا لہ وہی
پینموونی دہگریتہ بہر، پاشان سوپاس بۆ ئہ و خوایہ ی خزمہ تی شکاندن و مولکی
نہ ہیشتن و فیلی رسوا کردن ہرکس نویرمان بکات و پروبکاتہ پروگہمان و سہرپراومان
بخوات و ئہ و موسلمانہ یہ کہ ئہ رک و مافی ئیمہ ی ہیہ، پاشان ئہ گہر ئہم نامہم گہیشٹ
پیتان دوو کہسم پی بگہیہ نن و زیممہ ی من بہست، ئہ گہرنا سویند بہ و کہسہ ی جگہ لہ و
ہیچ پەرہستراویک نیہ خہ لکیکتان بۆ دہنیرم چہندہ ئیوہ حہز بہ ژیان دہکەن ئہ وان ہیندہ
حہز بہ مہرگ دہکەن). کاتیک نامہ کہیان خویندہ وہ پیی سہرسام بوون، ئہ مہش لہ سالی
دوانزہ دا بوو.

ئین جہریر لہ میژوہ کہیدا ج ۲ ص ۵۵۴ لہ موجالیدہ وہ لہ شہعبیہ وہ ہیئاویہ تی
دلّیت: خالید (ﷺ) نامہ ی نووسی بۆ ہورموز پیش ئہ وہی لہ گہل ئہ زاز بہ ی باوکی
ئہ بو زبازبہ کانی ناو یہ مامہ دہرچیت، ہورموزی بہرپرسی ئہ وکاتی سہرسنور بوو،

^۱ - مہیسہ می ج ۵ ص ۳۱۰ دلّیت: تہہ رانی گیراویہ تہ وہ و سہنہ دہکہی حہسہنہ یان صہحیحہ،
حاکمیش لہ المستدرک ج ۳ ص ۲۹۹ لہ ئہ بووائیلہ وہ ہیئاویہ تی،

خالد نووسی (پاشان موسلمان به پاریزراو دهییت یان زیممه بۆخوت و گهلهکته ببهسته و سهرا نه بده، نه گهرنا سهركونهی كهس مهكه، چونكه كهسانیکم بۆ هیناویت وهك هزی ئیوه بۆ ژیان هزیان له مهرگه).

ئین جهریر (ج ۴ ص ۵۷) به سه نه دی خوئی هیناویه تی خالد كه دهستیگرت به سه ر دوولای سواددا كه سیکی خه لکی حیره ی بانگ کردو نامه یه کی نارد بۆ خه لکی فارس كه له هه مه دان بوون و پاچیا وازبوون له سه ر مهرگی نه رده شیڕ ببونه پالپشتی یهك، به لام به هه من جازه وه یه یان له بوهرسیر دانا وهك نه وه ی له پێشه وه بیټ، نه م كه سه چه ند نمونه یه کی له گه لدا بوو، دوو كه سی به دوو نامه وه بانگ کرد، یه کیکیان بۆ كه سانی تایبه ت و نه وی دیکه ش بۆ خه لکی گشتی، یه کیکیان خه لکی حیره و نه وی دیکه ش نه بی تی بوو، خالد به نیردراوی خه لکی حیره ی وت: ناوت چیه؟ وتی: موړه، وتی: نه و نامه بگهرو ببیه بۆ خه لکی فارس به لكو خوای گه وره ژیا نیان به ری بکات یان موسلمان ببن یان ته و به بکه ن، به نیردراوی سه لوبای بای وت: ناوت چیه؟ وتی: هیرقیل، وتی: نه و نامه بگهرو وتی: خوایه له ناویان ببه ییت، ئین جهریر ده لیټ: نه مه دوو نامه که ن:

(به ناوی خوای به خشنده و میهره بان)

(له خالیدی کوپی وه لیده وه بۆ پاشایانی فارس، پاشان سوپاس بۆ نه و خوایه ی سیستمی هه لوه شانده وه و فیلی نه هیشت و یه کدهنگی نه هیشتن، نه گه ر نه وه ی تووش نه کردنایه خراپ ده بوو بوټان، ده ی وهر نه پریمانه وه وازتان لیده هینین و خاکتان بۆ خوټان و وهك خه لکی تر پیتان ده ده یین، نه گه رنا كه سانیک به سه رتاند زال ده بن كه هینده ی ئیوه هز به ژیان ده که ن نه وان هینده هز به مهرگ ده که ن).

(به ناوی خوای به خشنده و میهره بان)

(له خالیدی کوپی وه لیده وه بۆ مه رزه بانه کانی فارس، پاشان موسلمان بن پاریزراو ده بن، نه گه رنا له منه وه زیممه وه بگرین و سهرا نه بده ن، نه گه رنا كه سانیکتان بۆ ده نیرم هینده ی هزی ئیوه بۆ ژیان هزیان له مهرگه). ته و او.

(بانگەۋازى ھاۋەلان (ﷺ) لە شەردا)

لە سەردەمى پىڭەمبەر (ﷺ) دا

ھەسەنى كۆرى سۇفيان و ئەبۇنەعیم لە عەبدولپەرھمانى كۆرى ھەسانى كىنانى
يەۋە ھىناۋىيانە دەلىت: موسلىمى كۆرى ھارىسى كۆرى موسلىمى تەمىمى بۆى
گىرامەۋە باۋكى بۆى گىراۋەتەۋە پىڭەمبەر (ﷺ) بە سىرىيەكەۋە ناردوونى،
دەلىت: كاتىك گەيشتىنە شوئىنى ھەلمەت بىردن غارى ئەسپەكەم داۋ شوئىنى
ھاۋەلانم كەۋتم و بە دەنگ و ھەراۋە بەرە و پوۋيان چوۋىن، پىم و تن: بلىن لا الە الا اللە
پارىزراۋ و براۋە دەبن، ئەۋانىش وتیان، ھاۋەلانم ھاتن و لۆمەيان كىردم و تیان لە
دەستكەۋت بىبەشت كىردىن پاش ئەۋەى ھاتبۋىيە بەردەستمان، كاتىك چوۋىنەۋە
ئەمەيان گىرايەۋە بۆ پىڭەمبەر (ﷺ)، ئەۋىش بانگى كىردم و دەستخوشى لە
كارەكەم كىرد و فەرموۋى (اما ان اللہ قد كتب لك من كل انسان منهم كذا و كذا)
واتە (بزانە خۋاى گەۋرە لەسەر ھەركاميان ھىندە و ھىندە خىرى بۆ نووسىت)
عەبدولپەرھمان وتى: من ھۆكارى ئەۋە بووم، پاشان پىڭەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (اما
انى ساكتب لك كتاب واوصى بك من يكون بعدى من ائمة المسلمين) نامەكەى بۆ
نوسى و مۆرى كىرد و پىي فەرمووم (ئەگەر نوئىژى بەيانىت كىرد پىش ئەۋەى كەس
بدوئىت بلى: اللهم اجرني من النار، ھەۋت جار بىلى، چونكە ئەگەر ئەۋ پۆژە
بىرىت خۋاى گەۋرە بۆت دەنووسىت لە ئاگر پارىزراۋىت، ئەگەر پىش نوئىژى
ئىۋارەت كىرد پىش ئەۋەى كەس بدوئىت بلى: اللهم اجرني من النار (خۋايە
بىپارىزە لە دۆزەخ) ھەۋت جار بىلى، ئىتر ئەگەر ئەۋ شەۋە بىرىت خۋاى گەۋرە
بۆت دەنووسىت لە ئاگر پارىزراۋىت، كاتىك پىڭەمبەر (ﷺ) ۋەفاتى كىرد ھاتن
بۆلاى ئەبۋبەكر (ﷺ) و نامەكەم داىيە دەست و كىدىيەۋە و خۋىندىيەۋە بۆى
نووسىم و مۆرى كىرد، پاشان ھىنام بۆ عومەرىش (ﷺ) ئەۋىش ھەرواى كىرد، ھىنام
بۆ عوسمانىش (ﷺ) ھەرواى كىرد، موسلىمى كۆرى ھارس دەلىت لە سەردەمى

خىلاڧەتى عوسماندا (ﷺ) ھارس مردو نامەكەي لاي ئىمە بوو تا عومەرى كوپرى
عەبدولعەزىز (ﷺ) دەسلەتلى وەرگرت، ئەكات نامەي بۇ كاربەدەستمان نووسى كە
موسلىمى كوپرى ھارسى كوپرى موسلىمى تەمىمى بەو نامەي پىڭەمبەرەو (ﷺ)
كە بۇ باۋكى نووسى بوو بىنرە بۆلام، منىش چووم بۆلاي و خويندىەو و بۆي
نووسىم و مۆرى كرد.^۱

واقىدى لە موخەمدى كوپرى عەبدوللەي زوھەيرەو ھىناۋىەتى دەلىت:
پىڭەمبەر (ﷺ) كەبى كوپرى عومەيرى غەففارى (ﷺ) بە پانزە كەسەو نارد تا
گەشتە (ذات اصلاح) لە شام، دەبىنن كە دەستەيەكى زۆر كۆبۈنەتەو، بانگيان
كردن بۇ ئىسلام و ئەوانىش نەھاتن بە دەميانەو و تىربارانىان كردن، كاتىك
ھاۋەلەنى پىڭەمبەر (ﷺ) ئەمەيان بىنى بەسەختى لەگەلەن بەشەر ھاتن تا
شەھىدبۈن، برىندارىكىان لەناو شەھىدەكاندا مايەو كە شەۋى بەسەردا ھات
كەمە كەمە چو تا پىڭەمبەر (ﷺ) ھات وىستى بىنرەت بەشۈننىاندا، ئەۋىش پىي
گەيان كە چوون بۇ شۈننىكى دىكە.^۲

ئىبن سەعد لە الطبقات ج ۲ ص ۱۲۷ دا لە واقىدىەو لە موخەمدى كوپرى
عەبوللە لە زەھرىەو بەو جۆرە ھىنايەتى، ئىبن ئىسحاقىش لە عەبدوللەي كوپرى
ئەبۇبەكرەو ھىناۋىەتى كە ئەو پۆرە كەبى كوپرى عومەير كۆزرا، موساى كوپرى
عوقبەش لە ئىبن شەھاب و ئەبولنەسود لە عورۇو ھىناۋىانە، لە الاصابة ج ۳
ص ۳۰۱ يشدا ھاتوۋە دەلىت: ئىبن سەعد لە چىنى سىيەمدا ھىناۋىەتى كە ئەمە لە
ربيع الاول ي سالى ھەشتەمى كۆچىدا بوو، بەيەقى لە پىگەي واقىدى لە

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۲۸ دا واهاتووہ له المنتخب ج ۴ ص ۱۶۲ يشدا واهاتووہ.

۳ - ضعيف.

۴ - له البدایہ ج ۴ ص ۲۴۱ وا ھاتووہ.

موھەمدى كوپرى عەبدوللاى موسلىم لە زوھرىيە ھەيئەتە دەلىت: كاتىك
 پىغەمبەر (ﷺ) لە عەمرەى قەزا لە زىلجەجەى سالى ھەوتدا گەرايە ھە ئىين
 ئەبولعەوجائى سەلمى (ﷺ) بە پەنجا سوارە ھە نارد، ھەوالگر چوو بۆناو
 ھۆزەكەى و بىدارى كردنە ھە ھەوالى پىدان، ئەوانىش كۆبۈنە ھە ھاتن بۆ ئىين
 ئەبولعوجائو لەوپەرى ئامادە سازىدا بوون، كاتىك كە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ)
 ئەوانيان بىنى بانگيان كردن بۆ ئىسلام، ئەوانىش گوڭيان لى نەگرتن و تىربارانيان
 كردن و وتيان: پىويستمان بە بانگە ۋازەكە تان نىيە، ماۋىيەك تىربارانيان كردو
 فرياكوزارى دەھات تا لە ھەموولاۋە گەمارۆيان دان، شەپكى سەخت پوویدا تا
 ھەموويان شەھىد بوون و ئىين ئەبىلەوجائىش چەندىن برىنى تووش بوو، خۆى
 راگرت تا بە ھاۋەلانى ھاۋدەمىيە ھە لە يەكەم پۆژى مانگى سەفەرى سالى ھەشتى
 كۆچىدا گەرايە ھە بۆ مەدىنە^۱.

۱- ضعيف.

۲- له البدايه والنهايه ج ۴ ص ۲۳۵ دا ۱۱ ھاتوو. ئىين سەعد لە الطبقات ج ۲ ص ۱۲۳ دا بەبى
 سەنەد بە ھۆرە ھەيئەتە.

(بانگه وازی هاوه لانی بۆلای خواو پیغه مبه ره که ی له شه ره کانی سه رده می نه بوبه کرداو وه سیه تی نه بوبه کر بۆ سه رکرده کان تا بانگه واز له شه ردا بگرنه بهر)

به یه قی ج ۹ ص ۸۵ و ئین عه ساگیر له سه عیدی کوپی موسه یبه وه هیناویانه که نه بوبه کر (ﷺ) کاتی که سه ربازی به ره و شام نارد یه زیدی کوپی نه بوسوفیان و عه مری کوپی عاص و شه رحه بیلی کوپی حه سنه ی دانا، کاتی که سوار بوون نه بوبه کر له گه ل سه رکرده کانی سه ربازاندا به پی ده پویششت و مائاواپی لی ده کردن تا گه یشته دووپیانی مائاواپی، وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) تو به پی برویت و ئیمه ش سواربین؟ وتی: من نه م هه نگاوانه له پیناوی خوادا ده نیم و چاوه ری پاداشتیان ده کم، وه سیه تی بۆ کردن، وتی: وه سیه تتان بۆ ده کم له خوا بترسن، له پیناوی خوادا بجهنگن له گه ل هه رکه س بجهنگن برپای به خوا نیه چونکه خوا خوی نایینه که ی سه رده خات، زیاده پو و ناپاک و ترسنوک مبه ن و له سه ر زه ویدا خراپه مه نینه وه، له فه رمان لامه دن، نه گه ر به ره و پووی دوژمنی بیباوه پ بوونه وه نه گه ر ویستی خوی له سه ر بوو نه و سیجار بانگیان بکه ن بۆ ئیسلام، نه گه ر هاتن به ده متانه وه لییان قبول بکه ن و وازیان لیبنن، پاشان بانگیان بکه ن تا له ولاتی خویانه وه بچه ولاتی کوچه رانه وه، نه گه ر کردیان پییان بلین هه مان شه رک و مافی کوچه رانیان هیه، نه گه ریش هاتنه ناو ئیسلام و ولاتی خویان پی باشتر بوو پییان بلین وه ک موسلمانانه کانی دی (اعراب المسلمین) نه و حوکمه ی خویان به سه ردا جیبه جی ده کریت که به سه ر موسلماناندا فه رزه و له فه یئو ده سته و تدا پشکیان نیه تا نه و کاته ی له گه ل موسلماناندا جیهاد بکه ن، نه گه ریش پازی نه بوون موسلمان بن بانگیان بکه ن بۆ سه رانه، نه گه ر کردیان باشه، نه گه ر نا پشت به خوا به ستن به ویستی خوا له گه لیان به شه ر بین، دارخورما نه برن و له ناو مبه ن، بیهوده ئاژهل له ناو مبه ن، دره ختی به ردار له ناو مبه ن، په رستگا کانی جووله که و

مه سیحیه کان و یران مه کهن، مندال و پیرو ژن مه کوژن، دواتر که سانیکی ده بینن له ناو په رستگاکاندا خویان به ند کردوو و ماونه ته وه وازیان لیبه یینن با له حالی خویاندا بن، که سانیکی دیکه ده بینن له ناوه راستی سهریاندا چه ند هیمایه کیان بو شه یقان داناوه، جا نه گهر نه وانه تان بینن به ویستی خوا له ملیان بدن.^۱

به یه هقی ج ۸ ص ۲۰۱ له عورووه هیناویه تی که نه بوبه کری صدیق (سۆڤه) فه رمانی کردوو به خالیدی کوپی وه لید کاتیکی ناردی بو لیدانی هه لگه پراوه کانی عه رب تا بانگیان بکات بۆلای ئیسلام و بۆیان پوون بکاته وه نه رک و مافیان چیه و سوور بیست له سه ر پینموونیان. هه رکامیان پازی بوون ره ش و سپی و سوور جیا وازیان نیه و لییان وه رگریت، ته نها له گه ل که سیکیدا شه ر بکات که بروای به خوا نه بیست، نه گهر نه و که سه ی بانگه واز ده کریت به ره و ئیسلام پازی بوو لی نادریت، خواش خوی ناگای لییه، هه رکه سیش نه هات به دم بانگه وازی ئیسلامه وه و له سه ر هه لگه پرانده وه که ی سوور بوو ده کوژریت.^۲

ئین جهریری ته به ری ج ۲ ص ۵۵۱ له ئین چه مید له سه له مه له ئین ئیسه ق له صالحی کوپی که یسه انه وه هیناویه تی که خالید له حیره دابه زی و پیاوماقو لانی نه وی له گه ل قوبه یسه ی کوپی ئیسه ی کوپی حه ییه ی تائیدا به روو پووی چوون، قوبه یسه له لایه ن کیسه راوه له دوا ی نوعمانی کوپی مونزیر دانرابوو، خالید به قوبه یسه و هاوه لانی وت: بانگتان ده که م بۆلای خوا و ئیسلام، نه گهر پازی بوون نه و نه رک و مافی موسلمانانتان هه یه، نه گهر نا سه رانه بدن، نه گهر سه رانه ش ناده ن نه و که سانیکم بو هیناون له سوور بوونی ئیوه بو ژیان زیاتر له سه ر مه رگ سوورن،

۱- له الكنز العمال ج ۲ ص ۲۹۵ دا واهاتوو، مالیک و عه بولره زاق و به یه هقی و ئین نه بی شه یبه ش له یه حیای کوپی سه عید و به یه هقی له صالحی کوپی کیسان و ئین زه نجه ویه ش له ئین عومه ره وه (سۆڤه) به کورتی هیناویانه، له الكنز العمال ج ۲ ص ۲۹۵ یشدا هاتوو.

۲- له الكنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوو.

لەگەلتان دەجەنگین تا خوا نیوانمان لەگەلتان یەکلادەکاتەو، قوبە یەصەش وتی:
پیویستمان بە شەپی ئیوہ نیە، لەسەر ئایینی خویمان دەمینینەو و سەرانی
دەدەین، ئەویش لەسەر ئەو دەهزار درهەم لەگەلیان پیککەوت.^۱

بە یەهەقی ج ۹ ص ۱۸۷ لە پیکە ی یونسای کورپی بە کیر لە ئیبن ئیسحاقەو
هیناویەتی و تیایدا دەلیت خالید وتی: بانگتان دەکەم بۆ ئیسلام و شایەتیدان
لەسەر ئەو هیچ پەرستراویک نیە جگە لە خوای تاک و تەنها و موخەمەدیش
بەندە و نیردرای خویە و نوێژیکە و زەکات بەدەن و دان بنی بە حوکمی
موسلماناندا، بەو ئەرک و مافی موسلمانانتان هەیه، هانییش وتی: ئەی ئەگەر ئەو
نەوێت چی دەبیێت؟ وتی: ئەگەرنا سەرانی بەدەن، وتی: ئەگەر ئەو مان نەکرد؟ وتی:
ئەوا کەسانیکتان بە گژدا دەدەم کە لە حەزتان بۆ ژبان زیاتر حەزبان بە مەرگە،
هانییش وتی: ئەمشەو دەر فەتمان بەدە تا بیرى لى بکەینەو، ئەویش وتی: باشە،
بۆ بەیانی هانیی وتی: لەسەر ئەو یەک دەنگ بووین سەرانی بەدەین دەو وەرە با
لەگەلت پیک بکەوین، ئینجا چیرۆکە کە دینییت، لە البدایە والنهایە ج ۷ ص ۹ دا
دەلیت: کاتییک خەلکی لە پوژى یەرموکدا لە یەک نزیك بوونەو ئەبوعوبەیدەو
یەزیدی کورپی ئەبوسوفیان لەگەل زێراری کورپی ئەزەر و حارسى کورپی هیشام و
ئەبوجەندەلی کورپی سەهل پیشکەوتن و تیان: ئیشمان بە سەرکردە کە تانە تا
لەگەلی کۆببینەو، پریان پیدراو چوونە لای تەزاریق دەبینین لە چادریکی
ئاویشمدا دانیشتوو، ھاوہ لان و تیان: بە پەوای نازانین بیینە ناویەو، ئەویش
وتی: دەو فەرشیکی ئاویشمیان بۆ پاخەن، و تیان لەسەر ئەویش دانانیشین،
ئەویش بە حەزو پارزبوونی ئەوان دانیشت و پیککەوتنی لەگەل بەستەن و
ھاوہ لانیش پاش ئەو ی بانگیان کردن بۆ لای خوای گەرە گەرانیەو، بەلام ئەمە
نەگەیشتە کوێتا.

له البدایه و النهایه ج ۷ ص ۱۲ دا له واقیدی و کهسانی دیکه شه وه هاتووه که ده لئین: جورجیه سهر کرده یه کی گه وری پریزه که (واته پوژی یه رموک) هات و داوای خالیدی کوپی وه لیدی کرد، هات بولای تا ملی ئه سپه کانیاں ده یاندا له یه کتر، جورجیه وتی: خالید به راست پیم بلی و درۆم له گهل مه که، چونکه کهسی نازاد درۆ ناکات فیلم لی مه که چونکه کهسی به پریز فیل ناکات له کهسی که خوای به شاهد داناوه، ئایا خوا له ئاسمانه وه شمشیری بو پیغه مبه رکه تان دابه زاندوه و داویه ته دهست تو، چونکه له پووی هه رکه سدا به رزی ده که یته وه دهی شکی نیت و به سهریدا سهر ده که ویت؟ وتی: نا، وتی: ئه ی بوچی پیت ده و تری ت شمشیری خوا؟ وتی: خوای گه وری پیغه مبه ری خوای له نا وماندا نارد بانگی کردین و ئیمهش لیی دوور که وتینه وه و هه موو له دژی بووین پاشان هه ندیکمان برویان پی هی ناو شوینی که وتن و هه ندیکمان به درۆی زانی و لیی دوور که وتنه وه، من له وانه بووم که به درۆم دانا و لیی دوور که وتمه وه پاشان خوا دلی پاک کردینه وه و پینموونی کردین و به یعه تماندا به پیغه مبه ر (ﷺ)، ئه ویش پیی فهرمووم (تو شمشیری کی خواست که خوا دژ به بیباوه پان به رزی کرد و و ته وه (هه لی گرتووه)) نزای سهر که وتنی بو کردم، بویه ئه و نازناوهم لیئرا، جامن له هه موو موسلمانان زیاتر توندم له سهر بیباوه پان.

جورجیه وتی خالید بانگه واز بوچی ده که ن؟ وتی: شایه تیدان له سهر ئه وه ی هیچ خوایه که نیه جگه له خوا و موحه ممه د به نده و نیردراوی خوایه و داننان به وه ی له لای خواوه هاتووه، وتی ئه ی هه رکه س به مه پازی نیه و نایهت به ده متانه وه چی؟ وتی: سهرانه ده دات و ئیمهش ده یپاریزین، وتی: ئه ی ئه گهر ئه وهش نه دات؟ وتی: شه پر یان له گهل ده کهین، وتی: ئه ی ئه گهر کهسی که ئه مپرو بیته ناو ئیسلامه وه پله و پایه و مافی چیه؟ وتی: (فه رزی خوا به سهر گه وری و بچوک و یه که م کو تمانه وه یه که شته، جورجیه وتی: ئه ی هه رکه س ئه مپرو بیته ناو تان هه مان پاداشت و خه زینه ی ئیوه ی هیه؟ وتی: به لی، به لکو چاکتری ش، وتی چون

پيشڪه وتوون ڪه چي له گه ٿاندا يه ڪسانه؟ خالد وتي: ئيمه ڪتوپر ٿه مه مان قبول
 ڪرد و بهيعه تمان به پيغه مبه رمان دا، ٿه وڪات له ناوماندا بوو و له ٿاسمانه وه
 هه والي بو دهات و پئي دهوتين و ٿايه ته ڪاني پئي نشان دهدين و حق بوو
 هه ڪامان ڪه ده مان بيني و لي مان ده بيست باوه پي پي بهينين و بهيعه تي پي
 بدين، به لام ٿيو ٿه وه تان نه بينيو و ٿه و سه سرورهي نه ري و به لگانه تان نه بيستن
 ڪه ئيمه بيستان و بينيمان، بويه هه ڪام له ٿيو به راستي و نيازي پاڪه وه
 موسلمان بيت له ئيمه باشتره، جورج و تي: سويند به خوا له گه لمان راستت و ت و
 فيلت لي نه ڪردووم؟ وتي: به لي، سويند به خوا راستم له گه ل ڪردويت و خوا
 شايد بي له سر ٿه وه پريسيارت له سر ڪرد، ٿه وڪات جورج قولي لي نه لڪرد و به
 خاليد و تي فيري ٿيسلام بڪه، خاليديش بردي بو چادره ڪي خوي و بريك ٿاوي
 به سر دا ڪرد و دواي دوو پڪات نوڙي پي ڪرد، له گه ل هه لگه پانده وي ٿه و له پوم
 خيرا پومه ڪان هه لمه تيان برده سر خاليد چونڪه پتيان وابو ٿه مه هه لمه ته بو
 سهريان، بويه موسلمانانان له و شوينه ده ڪرد جگه له عه ڪره مه ڪوپي
 ٿه بو وجهل و حارسي ڪوپي هيشام، خاليديش له گه ل جورج هه ستا و سوار بوو
 و پومه ڪانيش له دهو روبه ري موسلمانان بوون، خه لڪي هاواريان ڪرد و هه ستان و
 پومه ڪانيش ڪشانه وه دواوه و خاليد به موسلمانانه وه چويه پيشه وه تا شه پر
 شمشير دهستي پي ڪرد، خاليد و جورج هه ل به رزايي خوري نيوه پوه تا
 ٿا وابووني خور شهريان ڪرد و موسلمانان نوڙي نيوه پوه و عه سريان به ٿيما و ڪرد
 و جورج په حمه تي خوي لينيت بريندار بوو و تنها ٿه و دوو پڪات نوڙه ٿي له گه ل
 خاليد دا (ﷺ) بو خوا ڪرد. ٿيبن هه جهر له الاصابه ج ١ ص ٢٦٠ دا ده ليت: ٿيبن
 يونسي ٿه زدي له (فتوح الشام) دا باسي ڪردووه، له ريگه ٿي ٿه بونه عيم له
 (الدلائل) يشدا هاتووه و ده ليت جرجير، سهيفي ڪوپي عومه له (الفتوح) دا ده ليت:
 جورج هه، ده ليت له سر دهستي خاليد موسلمان بوو و له يه رموڪ شهيد بوو،

ٺه بوحوزه يه ئيسحاقى ڪوپى بشير له (الفتح) دا چيڙو ڪه ڪه ي دينيت، به لام ناوى ناهينيت.

له البداية و النهايه ج ٦ ص ٣٤٥ له خاليدى ڪوپى وهليده وه هيناويه تي ڪه له ناو خه لڪدا وتارى داوه و هانيداون بؤ ولاتي عهجهم و اى ڪردوه چاويان لاي ولاتي عه رهب نه مينيت، وتويه تي: نابنين ليڙه چ به خشينيك هيه، سويند به خوا ٺه ڪهر جيهادى پڙي خوا و بانگه واز بؤ ئيسلام نه بوايه و تنها ڙيان و بڙيوى هه بوايه رام و ابو له سه ر ٺهه خاڪه بجهنگين تا ببينه خاوهنى و له برسييتى و ڪه مى به دوورين و ٺه وانهى له سه رى دهڙي ڪه م بڪن نه وه ڪ ٺيوه.^١

(بانگه وازى هاوه لان بؤ خواو پيغه مبه ره ڪه ي له شهر دا له سه رده مى عومهرى ڪوپى خه تابدا (ﷺ) و وه سيه تي عومهر بؤ سه ر ڪرده ڪان تا له شهر دا بانگه واز بڪن)

ٺه بوعوبه يد له يه زيدى ڪوپى ٺه بوحه بيبه وه هيناويه تي ده ليت: عومهرى ڪوپى خه تاب (ﷺ) نامه ي نووسى بؤ سه عدى ڪوپى ٺه بى وه قاص (ﷺ) ڪه من نامه بؤ نووسيوييت تا بؤ ماوه ي سى رؤڙ خه لڪى بانگ بڪه يت بؤ ئيسلام، هه ر ڪاميان له پيش شهر دا به ده مته وه هات ٺهوا يه ڪيڪه له موسلمانان و له پشكى ناو ئيسلامدا وه ڪ موسلمانانه، هه ر ڪاميشيان دواى شهر يان شڪست هات به ده مته وه له فه ينى موسلماناندا پشكى نيه چونڪه موسلمانان له پيش موسلمان بوونى ٺه ودا به ده ستيان هيناوهن جا ٺهه مه فرمان و نامه ي منه بؤت.^٢

^١ - ئين جهرير له ميڙوه ڪيدا ج ٢ ص ٥٥٩ له ڀنگي سهيف له موحه مده ي ڪوپى ٺه بوعوسمانه وه به هه مان شيوه هيناويه تي.

^٢ - له الكنز العمال ج ٢ ص ٢٩٧ دا واهاتوهه.

١٨٩ ج ١ ص ١٨٩ له نه بولبوخته ريه وه هيناويه تي سوپايه كي
 موسلمانان كه له لايه ن سهلماني فارسيه وه (ﷺ) پريهري دهكرا، گه ماروي
 كوشكيكي فارسييدا، وتيان ئه ي نه بوعه بدوللا هلمه تيان بو نه بهين، وتي: پيم بدهم
 باوهك دهمبيست پيغه مبهري (ﷺ) بانگهوازي دهكردن بانگيان بكه م بو ئيسلام، پيي
 وتن: من وهك ئيوه فارسيكم له ئيوه، دهمبين عه ره به كان گوپرايه ليم دهكهن ئه گهر
 موسلمان بن هه مان مافي ئيمه وه هه مان ئهركي ئيمه شتان هه يه، ئه گهر ته نها به
 ئاييني خوتان پازين باشه به لام سه رانه مان پي بدهن و ژي رده سته دهن به فارسي
 قسه يه كي تا يبه تي پي وتن (به جفريه دواندن) كه ئيوه جي سوپاس نين و ئه گهر
 پازي نه بن به يه كساني له دژتان دهين، نه وانيش وتيان نه پروا دينين و نه سه رانه ش
 ده دهين به دنيا ييشه وه له گه لئاندا به شه ر دين، وتيان: ئه ي نه بوعه بدوللا
 هلمه تيان بو نه بهين؟ وتي: نا، سي پوژ به وجو ره بانگي كردن، پاشان وتي
 هلمه تيان بو بهين و نه وه قه لايان فه تح كرد، ئه حمه ديش له موسنه ده كه يداو وه حاكم
 له المستدرك وه له نصب الرايه ج ٣ ص ٣٧٨ يشدا به و واتايه هاتو وه تيايدا
 ده لئيت له پوژي چواره مدا فه رماني به خه لكه كه كردو هلمه تيان بو بردن و فه تحيان
 كرد.^١

ئين جهرير ج ٤ ص ١٧٣ له نه بولبوخته ريه وه هيناويه تي ده لئيت: گه وري
 موسلمان ه كان سهلماني فارسي بوو، موسلمانان كرد بوويان به بانگخوازي خه لك
 فارس، عه تيبه ده لئيت: كرديان به بهرپرسی بانگ كردني خه لك بهسير و له پوژي
 كوشكي سپيشدا كرديان به بهرپرس، نه ویش سي پوژ بانگهوازي به ره و ئيسلامي
 بو خسته نه پروو، ئينجا فه رموده كه له سه ر بانگهوازي سهلماني فارسي (ﷺ) به و
 واتايه دينيت.

^١ - ئين نه ي شه يبه ش هيناويه تي، له الكنز العمال ج ٢ ص ٢٩٨ يشدا هاتو وه.

ئىبن كەسىر لىك البىدائىيە والنهائىيە ج ۷ ص ۳۸ دا دەلىت: سەئىدى كۆپى ئەبى
 ۋەقاص (ﷺ) دەستەيەك لىك گەۋرەكانى نارد، لىك ۋانە نۇعمانى كۆپى مۇقەررىن و
 فوراتى كۆپى حەببان و حەنزەلەى كۆپى پەبىئى تەمىمى و عەتاردى كۆپى صاحب
 ۋ ئەشعەسى كۆپى قەيس و مۇغەيرەى كۆپى شۇعبە و عەمرى كۆپى مەئدى
 يەكرب (ﷺ) تا بچن پۇستەم بانگ بىكەن بۇلاى خوا، پۇستەم پىئى وتن بۇچى
 ھاتوون؟ وتيان: بەپى بەلىنى خوا بۇ ئىمە ھاتووين تا ۋلاتقان بگىرن و ژن و منالئان
 بە كەنىزەك و كۆيلە بگىرن و سامانئان بىەين و لىمەش زۆر دلىيائىن، پۇستەم لىك
 خەويدا بىنىبىۋى فرىشتەيەك لىك ئاسمانەۋە دابەزىۋە و كۆتايى بە ھەموو چەكى
 فارس ھىتابو و دابىۋى بە پىغەمبەر (ﷺ) پىغەمبەرىش (ﷺ) دابىۋى بە عومەر
 (ﷺ) سەيف لىك مامۇستاكانيەۋە دىھىئىت دەلىت كاتىك ھەردو سۇپا بەروو
 پووى يەك بوونەۋە پۇستەم ناردى بۇلاى سەئىد (ﷺ) تا كەسىكى ژىرو زاناي بۇ
 بىئىرىت تا پىرسىارى بۇ بىئىرىت، ئەۋىش مۇغەيرەى كۆپى شۇعبەى بۇنارد، كاتىك
 چو پۇستەم پىئى دەۋت: ئىۋە دراۋسى ئىمەن و ئىمەش چاكەمان بۇتان ھەبوو و
 ئازارمان لىك سەلادەبىرن، دەى بگەپىنەۋە بۇ ۋلاتى خۇتان و پى لىك بازىرگانىتان
 ناگىرن بىتە ۋلاتمان بەلام بۇ شۇيئانى تر ھەقمان نىە، مۇغەيرە پىئى وت: ئىمە بۇ
 ۋىستى دۇنيا نە ھاتووين، بەلكو ۋىست و داۋامان پۇژى دوايىە، خوا پىغەمبەرىكى
 بۇ ناردووين، پىئى وت: من ئەم دەستە زال دەكەم بەسەر ئەۋەدا كە ئايىنم
 ۋەرناگىرىت، بەمانە تۆلەيان لىدەستىنم و زال دەبم بەسەرياندا تا ئەۋەى دانى پىدا
 دەنن چونكە ئايىنى ھەقە و تەنھا زەلىلى خۇى لى بەدوور دەگىرىت و ھەركەسىش
 پىشتى پىبەستىت عىزەتمەندە، پۇستەم پىئى وت: ئەۋ ئايىنە چىە؟ وتى: ئەۋ
 پاىەى كە بەبى ئەۋ ناگىرىت شاىەتىدانە بەۋەى ھىچ پەرسىراۋىك نىە جگە لى خوا
 مۇحەمەدىش پىغەمبەرى خوايە و داننان بەۋەى لى خواۋە ھاتوۋە، ئەۋىش وتى:
 چەند جوانە، چىتر؟ وتى: دەرکردنى بەندەكان لى پەرسىشى بەندەكانەۋە بۇ
 پەرسىشى خوا، وتى ئەمىش باشە، چىتر؟ وتى: خەلكى ھەمووى نەۋەى ئادەمن،

بران له دايك و باوكه وه، وتيش ئه ميش باشه، دواتر وتى: ئه گهر بئينه ناو
 ئايينتانه وه له ولاتمان ده گهر پئنه وه؟ وتى: ئه رى به خوا، پاشان مه گهر ته نها بۆ
 بازرگانی يان ئيشيک بئينه ولاتقان، وتى: ئه مه ش باشه، کاتيک موغه يره له لای چوو
 پۆستم له گه ل گه وره کانی گه له کهيدا له سهر ئيسلام قسه ی کرد، به لام ئه وان پازى
 نه بوون بئنه ناو ئيسلام (خوا پرسواو سهر شوپريان بکات، وايشى پيکردن) پاشان
 سه عد نيردراوئىکى دیکه ی نارد له لای له سهر داواى پۆستم، ئه ویش په بىعى کوپى
 عامير بوو، هات بۆلای و سه يرده کات به پشتى زيرين و پايه خى ئاوريشم و مروارى
 نيشاندان و شتى گرانبه ها و پازاندنه وه يه کى گه وره وه شوينه که يان پازاندنه وه، و
 پۆسته ميش تاجه که ی خوى له سهره له گه ل چه ندين شتى دیکه ی پازاندنه وه ی
 گرانبه هادا، پۆستم له سهر راخه ريکى زيرين دانيشتبوون په بىعى به جليکى
 ساده و شمشيرو ئه سپيکى کورته وه چوو بۆلای، هيئده سواری ببو تا شوين پيى
 چاک کوتابوويه وه، پاشان دابه زى و به ستیه وه و به ره و پيش چوو، چه ک و قه لغان و
 کلا وه که ی له سهر سه رى بوو، پييان وت: چه که کت دابنى، ئه ویش وتى: من
 نه هاتووم بۆلاتان به لکو له سهر داواى خوتان هاتووم ئه گهر پى دده دن به مجوره ب
 باشه ئه گهر نا ده گهر پئمه وه، پۆستم وتى: پيى بده ن، ئه ویش په که ی کردبوو به
 گالوک و له سهر پشتيه دايدنه هه موان بيزاربوون و پييان وت: بۆچى هاتووى؟ وتى:
 خواى گه وره ئيمه ی ناردوه تا به ويستى خوا به نده کان له په رستشى به نده وه
 به ره و په رستشى خوا ببه ين، له ته نگه به رى دونيا وه به ره و فراوانى دونيا ببه ين، له
 سته مى ئايينه کانه وه بۆ دادوه رى ئيسلام ببه ين، به م ئايينه ی خويه وه بۆ به ده کانی
 ئيمه ی ناردوه تا به نده کان بانگ بکه ين بۆلای ئيسلام هه رکه س به مه پازى بوو
 قبولمانه و وازى لى دينين، هه رکه سيش پازى نه بيت تاماوين به شه ردين تا به ليئى
 خوا ديئ، وتيان: به ليئى خوا چيه؟ وتى: به هه شت بۆ ئه وه ی له سهر شه رى نه ياران
 ده کوژيئ و سه رکه وتنيش بۆ ئه وه ی ده ميئيته وه. پۆستم وتى قسه کم بيستن
 ئيستا ده کريئ ئه مه دوا بخه ن تا بيرى لى بکه ينه وه؟ وتى: به لى، چه ند پوژتان پى

خۆشه پوژیک یان دووپوژ؟ وتی نا، بهلکو تا پای خۆمان و گه وره کانی ولاته که مان وهرده گرین، ئه ویش وتی: سوننه تی پیغه مبه رمان (ﷺ) ئه وه نیه له گهل دوژمندا زیاتر له سی پوژ دوابکه وین، پروانه پای خۆت و ئه وانیش، داوی ئه و ماوه یه کیك له و سیانه هه لبرێره، وتی: تو گه وره یانیت؟ وتی: نا، به لام موسلمانان وهك یهك جهسته وان له خوار تا سهرو گه وره تا بچوکیان یهکن.

پۆسته م له گهل گه وره کانی هۆزه که ی کۆبوویه وه و وتی: هه رگیز قسه ی به عیزه ترو باشتر له قسه ی ئه م کابراتان بیستوه؟ وتیان: په نا به خوا ئه گه ر هیچ هه واداری بیت و واز له ئایینی خۆت بهینیت بو ئه و سه گه، مه گه ر سه یری جله یه کت نه کرد؟ وتی: قوچتان به سه ر مه پروانه جل و به رگ، پروانه قسه و پاو ژیان، عه ره به کان جل و خواردنیان ساده و پشت و ناوبانگیان به هیژ ده هیلنه وه.

پاشان له پوژی دوه مدا داوی که سیکیان کرد، ئه ویش حوزه یفه ی کوپی موحسینی بو ناردن و هه مان قسه کانی ره بیعی کرد، له پوژی سییه میشدا موغه یره ی کوپی شوعه ی (ﷺ) نارد و قسه یه کی چاکی دوورو درێژی کرد، تیایدا پۆسته م به موغه یره ی وت: نمونه ی ئیوه که هاتونه ته خاکمانه وه وهك ئه و می شه وایه که هه نگوین ده بینیت ده لیت کی بۆم دینیت دوو دره مه می ده ده می؟ که بۆی هیئرا تیایدا نغو ده بیئت و داوی فریا که وتن ده کات و که س نیه پزگاری بکات، ئه وکات ده لیت هه رکه س پزگارم بکات چواردره مه می ده ده می نمونه ی ئیوه وهك پێویه کی لاواز وایه که ده چیته شوینیکی پر میوه تری خاوه نه که ش که ده بینیت لاوازه سوژی بۆی ده جولیئت وازی لی دینیت، که قه له و بوو خراپه یه کی زۆر ده نیته وه، بۆیه به سوپا که یه وه دیت و که سه کانی له دژی هه لده ستن، ده چیت تا ده ربچیت له بهر قه له ویه که ی ناتوانیت، بۆیه لیی ده دات تا ده کوژیت، به وجۆره ئیوه ش له وتان درده چن، پاشان هه لچوو و هاواری کردو سویندی به خوا خوارد که سه یینی ده تانکوژم، موغه یره ش وتی: ده بینیت.

پاشان پڙسته به موغهي رهى وت: وتومه جل و بهرگتان بڙ بيئن و ههزار دينا
بڙ سهركرده كه تان و جل و بهرگو و لاختان ددهمى تابرون، موغهي رهش وتى: پاش
نه وهى دسه لانتان سوک و عيزه تمان لاوز كردن، پاش ماوهيهك بهرو و لانتان
ديين و سه رانه تان ليوره دهگريين و ژيردهسته دهن و دهنه كويله مان، كه نه مهى وت
هه لچو و تهواو تووره بوو.^۱

ئين جهرير له حوسه يني كورى عه بدولپرهمانه وه هيناويه تى ده ليت
نه بولوايل وتى: سه عد (ﷺ) هات له قادسيه به خه لكه كه وه دابه زى، نازانم
پيده چيت زياتر له هوت هه زار يان هه شت هه زار نه ببون، بيا وه پرانيش (۳۰)
(سى) هه زار بون، له و گيرانه وه دا واهاتوه، له البدايه و النهايه ج ۷ ص ۳۸ له
سه يف و كه سى ديكه شه وه هاتوه كه هه شتا هه زار بون، له گيرانه وه يه كدا:
پڙسته به سه دوبيست هه زاره وه و هه شتا هه زار ياش به دوايه وه هات، سى و سى
فيلى پي بوو، فيليكيان سپى بوو هى شاپور بوو كه له هه موويان گه وره ترو له
پيش هه موويانه وه بوو وه پي راها تبوو. به و جوړه تهواو بوو.

وتيان ده ست و هيزو چهكتان نيه، بوچى هاتون؟ بگه پرينه وه، ئيمه ش و تمان:
ئيمه ناگه پرينه وه، نه وانيش پيمان پيده كه نين و ده يانوت (دوك دوك) وهك ناسك
سه يريان ده كردين، كاتيک رازى نه بووين بگه پرينه وه وتيان: كه سيكى ژيري خوتان
بنيرن بولامان تا نه وهى هيناوونى پروونى بكا ته وه بومان، موغهي رهى كورى
شوعبه ش (ﷺ) وتى: من ده چم، چو بولايان و له گه ل پڙسته له سه ر نوين
دانيشت و نه وانيش هه لچوون و هاواريان كرد، وتى: نه مه هيچ له پايه ي من
به رزنا كاته وه و له گه وره شتان كه م ناكاته وه، پڙسته وتى: راست دهكات، وتى:

^۱ - ته بهرى ج ۴ ص ۱۰۵ له ئين په فيل له باوكيه وه و له نه بو عوسمانى مه هدى و كه سى
ديكه شه وه هيناويه تى، له باسى بانگه وازه كه ي زوهره و موغهي ره و په بيى و حوزيفه (ﷺ) به
دورو دريژى به و اتايه ي پيشو و هيناويه تى.

بۇچى ھاتوون؟ وتى: ئىمە گەلىك بووين لە خراپە و گومراييدا بووين، خۋاي گەورە
 پىغەمبەرىكى بۇ ناردين و بەھۇيەۋە پىنمونى كردين و لەسەر دەستى ئەو پۇزى
 دايىن، لەوانە دانەۋىلەيەك كە لەم ولاتەدا دەچىنرا، كە دەمانخواردو دەرخواردى
 كەس و كارمان دەدا دەيانوت خۇمان ناگرين بمانبەن بۇ ئەو ئەۋخاكە تا لە
 دانەۋىلەبخۇين، پۇستەم وتى: دەى دەتانكوژين، ئەۋيش وتى: ئەگەر بمانكوژ
 دەچىنە بەھەشت و ئەگەرىش ئىمە ئىۋە بگوژين دەچنە دۇزەخ، كەوتى دەبىت
 سەرانە بدن ھاۋاريان لىھەستا و تيان ھىچ رىككەۋتنىك لە نىۋان ئىمە و ئىۋەدا نىە
 موغەيرە وتى يان ئىۋە بپەرەنەۋە بۇلامان يان ئىمە دەپەرپىنەۋە، پۇستەم وتى ئىمە
 دەپەرپىنەۋە بۇتان، مۇسلمانان مانەۋە تا ئەۋان پەرپىنەۋە و ھەلمەتيان بىرنە سەرۋ
 مۇسلمانان ئەۋانيان شكاندان،^۱ ھاگم ج ۳ ص ۴۵۱ لە رىگەى حۋسەينى كوپرى
 عەبدولرەحمان لە ئەبۋائىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە قادسيەدا بەژدارىم كردو
 موغەيرەى كوپرى شوعبە (ﷺ) چو، ئىنجا بە كورتى باسى دەكات.

حاكم ج ۳ ص ۴۵۱ لە موغەيرەى كوپرى قرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پۇزى
 قادسيەدا موغەيرەى كوپرى شوعبە (ﷺ) نىردرا بۇلاى بەرپىرسى فارس، وتى: دە
 كەسم لەگەلدا بنىرن، ئەۋانىش نارديان، كراسەكەى پەكى كەۋتبو، پاشان
 بەرگىكى ھەلگرت و چوۋ تا ھاتەلاى و وتى: شتىكم بۇ پراخەن لەسەرى دابنىشم،
 كەلەگەتتىكىان وتى: ئەى كۆمەلى عەرەب دەزانم بۇچى ھاتوون بۇلامان، ئىۋە لە
 ولاتى خۇتاندا نانتان نىە تاتىر بخۇن دەى ھا چەندەتان پىۋىستە خواردن بىەن،
 چونكە ئىمە مەجوسىن و ھەزناكەين بتانكوژين، ئىۋە خاكمان پىس دەكەن،
 موغەيرەش وتى: سويىند بەخۋا بۇ ئەۋە نەھاتووين، بەلام ئىمە جاران گەلىك بووين
 بەردو بتمان دەپەرست، كە بەردىكى باشرمان دەبىنى ئەۋىترمان فرىدەداۋ ئەممان
 دەپەرست و پەرۋەردگارمان نەدەناسى تا خۋا لەناۋ خۇماندا پىغەمبەرىكى بۇ

^۱ - له البداية و النهاية ج ۷ ص ۴۰ دا ھاۋاتوۋە.

ناردین و بانگی کردین بۆ ئیسلام ئیمه‌ش شوینی که‌وتین، ئیمه‌ بۆ خواردن نه‌هاتووین، به‌لکو نه‌و فه‌رمانی پی کردین تا له‌گه‌ل نه‌و دوژمنانه‌مان به‌شه‌په‌یین که ئیسلام وه‌رناگرن، نه‌هاتووین بۆ خۆراک به‌لکو تا جه‌نگاوه‌رتان بکوژین و ژن و منالان بگرن، باسی نه‌و خۆراکه‌ش که ده‌یکه‌یت سویند به‌خوا هی‌نده‌ نامان نیه تیربخوین و ناوی زۆریشمان نیه، سویند به‌خوا وازناهین تا یان بۆ ئیمه‌ ده‌بی‌ت یان بۆ ئیوه، فارسه‌که‌ش به‌ زمانی فارسی وتی: راست ده‌که‌یت، وتی: تۆ سبه‌ینی چاوت له‌ ده‌ست ده‌ده‌یت، سبه‌ینی چاوی له‌ ده‌ستدا تیریکی به‌رکه‌وت و چاوی کویرکرد،^۱

له‌ البداية والنهاية ج ۷ ص ۴۱ له‌ سه‌یفه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی که‌ سه‌عد (ﷺ) ده‌سته‌یه‌کی هاوه‌لانی نارد بۆلای کیسرا تا بانگی بکه‌ن بۆلای خوا له‌ پیش پوودانی شه‌پدا، چوون و داویان کرد کیسرا ببینن، پیان پیداو خه‌لکی ولات هاتنه‌ ده‌روه‌و تا شیوه‌و پوخسارو سه‌رو ملیان و قامچی ده‌ستیان و نه‌علی پیان و ئه‌سپی لاوازیان و جیی کاریگه‌ری زه‌وی له‌سه‌ر پیان ببینن، له‌وپه‌ری سه‌رسوپمانیدا بوون چۆن که‌سانی وا ژماره‌ی زۆری سوپای نه‌وان به‌ ناماده‌سازیه‌وه‌ ده‌شکینن، کاتیک چوونه‌لای یه‌زدگورد مۆله‌تی پیدان و لای خوی داینیشاندن، - که‌سیکی خۆبه‌زلزانی که‌م نه‌ده‌ب بوو- له‌سه‌ر جلو به‌رگه‌کانیان پرسیا‌ری لی ده‌کردن که‌ ناویان چیه‌، پاشان هه‌رچه‌کیان پی ده‌وت له‌و باره‌یه‌وه‌ دلخۆش ده‌بوو خوی گه‌وره‌ش ده‌یدایه‌وه‌ به‌ ده‌م و چاویدا، پاشان پی وتن بۆ چی هاتوون بۆ نه‌م ولاته‌؟ واده‌زانن له‌به‌رئه‌وه‌ی که‌ سه‌ر قالی‌ن به‌خۆمانه‌وه‌ پیمان ده‌وین؟ نوعمانی کوپی موقه‌رین (ﷺ) پی وت: خوا په‌حمی پی کردین و

۱- فه‌رموده‌که‌ غه‌ریبه‌، حاکم ده‌لیت: سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحه‌ بوخاری و موسلیم نه‌یانه‌یناوه‌، زه‌هه‌بی ده‌لیت: سه‌حیحه‌، ته‌به‌رانی له‌ موعاویه‌وه‌ (ﷺ) به‌هه‌مان شیوه‌ هی‌ناویه‌تی، هه‌یسه‌می ج ۶ ص ۲۷۵ ده‌لیت: که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحن

پنڃه مبهريکي بۇ ناردین تا بهرهو چاکه مان ببات و فهрман به چاکه مان پی بکات و خراپه مان پی بناسینیت و به دورمان بگریت لی، به لیئی پیداوین نه گهر به دهمیه وه بچین چاکه ی دونیا و دواپوژمان دیته ری، هر هوزیکي بانگ بکردایه بۇ ئیسلام ده بوونه دووبه ش، دهسته یه ک دهیاندایه پالی و دهسته یه کیش دوریان لی ده گرت، تهنه تایبه تان له گه لیدا ده چوونه ناو ئایینه کیه وه، به وجوره مایه وه تا نه وهنده ی خوا ویستی، پاشان فهرمانی پی کرد تا هه لمهت بباته سهر عهر به نه یاره کانی و له وانه وه ده ست پی بکات، نه ویش وایکرد، ئیتر هه موو عهر به دوو جوړ هاتنه ژیر ده سه لاتی هه ندی به ناحه زی که دامرکانه وه، هه ندی به ملکه چی و حه ز که زیادیانکرد، هه موومان نرخ ی نهو ئایینه ده زانین که بوی هیئاوین و له دژایه تی و ته نگه به ری پزگاری کردین، فهرمانی پی کردین تا گه لانی پالمان بانگ بکهین بۇ ئینساف، ئیمه بانگتان ده کهین بۆلای ئایینه که مان که ئیسلامه و هه موو چاکیه که به چاک و هه موو خراپه یه که به خراپ داده نیت نه گهر پازی نه بوون شتی که خراپه ی له و که متره دیت، نه گهرنا شه ر له نیوانماندایه، نه گهر هاتن به دهم ئیسلامه وه له ناوتاندا قورئان به جی ده هیلین و له سه ری ده پوئ تا حوکه مه کانی جی به جی بکه و ئیمه ش به جیتان ده هیلین تا ولاتتان بۇ خوتان بیت، نه گهر سه رانه بده ن رازین و ده تانپاریزین، نه گهرنا له گه لتان به شه ر دیین.

یه ز دگوردیش وتی له سه ر زه ویدا گه لیکی سه رکه شترو ژماره که مترو خراپتر له ئیوه نابینم، ئیمه گونده کانی ده ورو به رمان دایه ده ستان تا ده ستگرو تان بین و فارس لیتان نه دات، ئیستا که ژماره تان زیادی کرد و وه یاخی مه بن لیمان، نه گهرنا چاری وای لی کرد وون موچه و خوراکتان بۇ ده برینه وه و ریژی گه وره و دیاره کانتان ده گرین و جل و به رگتان پیده ده یین و ده سه لاتیکی شیوا به خوتان پیده ده یین، هه مووان بیده نگ بوون موغه یه ری کوپی شزعه بش (ﷺ) هه ستاو وتی: نه ی پاشا نه و گه وره و که سه دیارانه ی عهر به خانه دانن و شه رم ده که ن، که ی به ریژ ده توانیت ریژی به ریژ بگریت و که سی خانه دان ده توانیت خانه دان به ریژ راگریت،

ھەموو ئەۋەدى بۇيان ئاردوۋىت بۇيان كۆنە كىرەدوۋىت ھەموو ئەۋەدى ۋەتەن ۋە ئامىيان نەدايتەۋە لەسەرى، چاگەيان نواندوۋە ۋە مەش نەمۇنە چاگەيە، ۋە ئامىيان مەن بىدەرەۋە تا مەن پىت بىلەم ۋە ئانىش شايەتە لەسەر بىدەن، تۆۋەن سىڭىكتە كىرەن كە شەرەزەي نىت، باسى خراپى بارمانت كىرە كە لە ئىمە خراپەت نەبوۋە بىر سىڭىشمان ھەروا، ئىمە مېرۋە ۋە مەگەزۋە دۈپشەك ۋە مارمان دەرۋارە ۋە ھەمان بە خۇراگەمان دەرۋازى، خانوۋە ۋە مالىشمان ھەر زەۋى بوۋە ۋە جەل ۋە بەرگىشمان لە موۋە خورى ۋە شىرە مەپ بوۋە، ئايىنمان كۈشتىنە يەكەدى ۋە ياخىبوۋە لە يەكەدى بوۋە، ھەمانبوۋە لە ترسى خۇراگە كەكەي خۇي زىندە بە چال دەرۋە، پىش ئەمەزە ھالمان بە ۋە جۈرەبوۋە كە بۇم باسكەدەت تا خۇي گەرە كەسىكى ناسراۋى بۇ ئاردەن كە پەرچەلەك ۋە پوخسارۋە لە دايكەبوۋە ۋە بارى دەرۋازىن، خاكى ئەۋە چاكتەن خاك ۋە شۈيىنە، پەرچەلەكەشە ھەروا، مالىشە ھەروا، ھۆزەكەشە ھەروا، خۇيشە لە بارەماندا لە ھەموۋە چاكتەبوۋە چۈنكە راستگۈتەن ۋە نەرمۇنىاتەنمان بوۋە، بانگى كىرەن بۇ شىتەك ۋە كەسمان نەچۈۋەن بە دەمىيەۋە تا بىيەنە جىگەرى دۋە خۇي، ئەۋە ۋە ئىمە ۋە ئىمە ۋە پاستى كىرە ئىمە دەرۋە، ئەۋە زىيادە كىرە ئىمە كەم، ھەرچە دەۋە خۇي گەرە بە پاستە دانانى خۇي ۋە شۈيىنە ۋە تۈەكەنى دەخستە دەرۋازە ئىدى لە نىۋان ئىمە ۋە خۇي پەرۋەردىگارى جىھانىاندا بوۋە، چى پىۋەتەن فەرمانىشە خەۋە بوۋە، چى فەرمانى پىكەدەن فەرمانى خەۋە بوۋە، پىۋە ۋە تەن: پەرۋەردىگارتان فەرمانىيەتە: (مەن خۇي تەك ۋە تەنەي بىھەۋەلە مەن ھەبوۋە ھىچ نەبوۋە ھەموۋە شىتەك لە ناۋە دەچىتە جەگە لە خۇم، مەن ھەموۋە شىتە دەرۋە ۋە ھەموۋە شىتەك بۇلەي مەن دەرۋە پىتەۋە، سۆزۈ پەرچەمەتە گەشتۈۋە پىتان، ئەمە كەسەم ئاردوۋە بۇتان تا ئەۋە پىگەتان پىۋە نىشانىدەم كە لە دۋە مەرگە لە سزەي خۇم دەتەنپارەزىتە تا داۋەسەلەمى خۇمتان (بەھەشت) بۇ پەرۋە بىيەنە. ئىمە شايەتە دەدەن لە لايەن ھەقەۋە ھەقى بۇ ھىنەن، فەرمانى (ھەرگەس لەسەر ئەمە شۈيىنەتان كەۋە ئەۋە ئەركە ۋە مەن ئىۋە ھەيە، ھەرگەس پازى نەبوۋە سەرەنەي بۇ بىخەنەپوۋە

پاشان چۆن خۆتان ده پاریزن ئه ویش بپاریزن، هه رکه س پازی نه بوو له گه لی به شه پرین، من دادوهری و یه کلاکه ره وهی نیوانتانم، هه رکامتان کوژرا ده یخه مه به هه شته که مه وه، هه رکامیشتان مایه وه سه رکه وتن به سه ر نه یاراندا ده که مه به شی). جا هه لبرژیره ئه گه ر ده ته ویته سه رانه بده و ژێرده ستهیت، ئه گه رنا شمشیر، یان موسلمان ببه و خۆت پرگاربکه، یه زگورد وتی: وابه ره و پووم دیته؟ وتی: به ره و پووی که س ناچم تا نه مدوینیت، ئه گه ر که سیت بوایه واشم نه دهوت، وتی: ئه گه ر له بهر ئه وه نه بوایه نێردراوان ناکوژرین ده مکوشتن و هیچتان لام نه ده بوو، وتی: بړیک خۆلم بو بهینن و بیبهن بو گه وره ی ئه مانه، پاشان بیبهن تا له ماله کانی مه دائین ده چیته ده ره وه، بگه پینه وه بۆلای گه وره که تان و پیی بلین پوسته می بو ده نیرم تا خوی و سه ربازه کانی له خه نده قی قادسیه دا به خاک بسپیړیت و ئه و و ئیوه ش له ناو ببات، پاشان بجیت بو ولاتتان و خراپتر له و باره تان به سه ر بیښیت که له گه ل سابووردا نواندتان، پاشان وتی: گه وره تان کامه یه؟ هه موو بیده نگ بوون، عاصمی کوپی عه مر (ﷺ) هه ستا و کوا باخۆله که بیښیت من گه وره یانم ده ی بیده ن به من؟ وتی وایه؟ وتیان: به لی، ئه ویش خسته سه ر پشتی و له هه یوان و خانووه که بر دیه ده ره وه تا بر دیه لای و لاخه که ی و له سه ری دانا و خیرا چوو تا گه یان دیه لای سه عد (ﷺ) عاصم پښشیانکه وت و له ده رگای قه دیس تیپه ری و دایخست، وتی: مژده بدن به ئه میره که سه ر ده که ویته، پشت به خوا سه رکه و تووین، پاشان چوو تا خۆله که ی برد و گه پرایه وه و هاته وه لای سه عد (ﷺ) و هه والی پیدا، ئه ویش وتی: موزده تان لیښیت سویند به خوا به سه ر یاندا سه ر ده که وین (خوا کللی ده سه لاتی ئه وانی پیداوین) به وه دلخۆش بوون و ولاتیان گرت، ته و او.

ئوبین جه ریر (ج ٤ ص ١٨٦) له پښگه ی سه یفه وه له موحه مه د و ته لحه و که سانی دیکه وه هینا وایانه ده لێن: کاتی که پووم بینیان - واته له پوژی شه ری تکریتدا - هه رچی

١ - ته به ری ج ٤ ص ٩٤ له شوعه ی کوپی سه یف له عه مر ی شه بییه وه به جوړه هینا ویه تی.

دەردە چن شەكست دىنن وازيان لەسەر كەردە كانيان ھىنا و كەلوپە لە كانيان خستە ناو
كۆشيانە ۋە ھەوالگەرانى تەغلب و ئىداد و نەمىر ھاتن بۆلاى عەبدوللاى كوپى
موعتەسەم و ھەواليان پىدا و داوايان كەرد بەرامبەر عەرەب ئاشتى بنوئىنەت، پىيانوت
ئە ھا تەوون بە دەميانە ۋە، ئەوئىش ھەوالى بۆ ناردن ئەگەر راست دەكەن شاىە تەومان
بەئىنن و دان بنىن بە ۋەى پىغەمبەرى خوا لەلەيەن خوا ۋە ھىنا ۋەى پاشان راى
خۆتەمان پى بلىن، ئەوانىش بە ۋە قەسە ۋە گەرەنە ۋە بە مەسلماننە ۋە ۋە لەميان بۆ
ناردە ۋە، ئىنجا چىرۆكەكە باس دەكات.

ئىبن جەريرج ۴ ص ۲۲۷ لە رىگەى سەيف لە ئەبوعەسمان لە خالىد و عوبادە ۋە
(ﷺ) ھىنا ۋەى دەئىن: عەمرى كوپى عاص (ﷺ) پاش ئە ۋەى عومەر گەرەپە ۋە بۆ
مەدىنە چوو بۆ مىسەر تا گەيشتە (باب ئەلەين) زوبەيرىش بە دايدا چوو
بەيەكگەيشتن، لە ۋى ئەبو مەرىم - جاسلىقى مىسەر - لەگەل ئوسقوف بە خەلگى
لىاتە ۋە كە مقوقس ناردە ۋى تا ولاتيان پىاريزن بەرە ۋە پەويان بوو ۋە، عەمر (ﷺ)
كە دابەزى لەگەلى جەنگان، ئەوئىش ھەوالى بۆ ناردن پەلە مەكەن تا پوزشمان بۆتان
ھەبىت و ئىۋەش سەيرى راى خۆتان بەكەنە ۋە، ئەوانىش دەستيان گرتە ۋە، عەمر
ھەوالى بۆ ناردن مەن ديارم دەى با ئەبو مەرىم و ئەبو مەرىمىش بىن، ئەوانىش پازى
بوون، پەناى يەكترياندا، عەمر پى و تن: ئىۋە راھىبى ئەم ولاتەن دەى گوى بگرن،
خوای گەرە موخەمەدى (ﷺ) بە ھەق ناردە ۋە فەرمانى پى كردە ۋە ئەوئىش
فەرمانى بە ئىمە كردە ۋە چى فەرمانى پىكرابو پى گەياندىن، پاشان
پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى داوى كرد و لەسەر پى پەون بەجى ھىشتىن، لە ۋەى
فەرمانى پى كردين پوزش خەزىن بۆ خەلگ، ئىمە بانگتان دەكەين بۆ ئىسلام،
كامتان پازىبوو ۋەك ئىمە واىە، كامتان پازى نەبوو با سەرەنە بدات و دەپپاريزىن،
پىمان و تراۋە ئىمە ولاتان فەتە دەكەين، ۋەسىيەتى بۆ كردين (پىغەمبەر ﷺ) تا
بتانپاريزىن لەبەر تىكەلى و سۆزمان لەگەلتان، ئەگەر ئەمە بەكەن زىممەتتان دەبىت،
ئە ۋەى ئەمىرەكەمان پى پاسپارادە ۋىن ئە ۋەى لەگەل قىبتيەكاندا باشن و باش بلىن

چونکہ پیغمبر (ﷺ) واہسیہ تی بو کردوین، چونکہ سوڑو نزیکی و زیمہیان بو
 ہہیہ، ئەوانیش وتیان نزیکیہ تیہ کی دور کہ تہنہا پیغمبران پیی دہگن، بہرپڑو
 ریکوپیکہ، کچی پاشامان کہ خەلکی مەنف بوو و لەناویاندا دەسەڵاتدار بوو، خەلکی
 عەین شەمس دایان بەسەریاندا و کوشتیان و مولک و ولاتیان برد و نامۆکەوتن، بەمە
 کەوتە دەست ئیبراہیم (علیہ السلام) سەلام لە خوێ و خیزانی، پەنامان بدە تا
 بگەرێنەوہ لات، عەمر وتی: کەسی وەک من فیلتان لیئاکات، بەلام سێ پوژ
 دەر فەتتان دەدەم تا بپرواننہ پای خوتان و خەلکەکە، ئەگەر نا شەر دہکەین، وتیان
 بۆمان زیادبکە، ئەویش پوژیککی بو زیادکردن، گەرانەوہ بۆلای مقوقس و ئەو
 ئامادەبوو بەلام ئەرتبوون رازی نەبوو وەلامیان بداتەوہ و فەرمانی کرد ہەلمەتیان
 ببەنەسەر، ئەو دوانەش بە خەلکی میسریان و ت ئیمہ ہول دەدەین بتانپاریژین و
 بگەرێنەوہ بۆلایان وا چوار پوژ ماوہ، ہیچ شتیکتان تووش نابیت چونکہ داوامان
 کردوہ پەنامان بدات، کەچی عەمر و زوبەیر دہبینن بەیات بەرہ و پرویان ہاتن و
 عەمریش ہەروا تووشبوو، شەریان لەگەل ئەستبوون کرد و شکا و دواتر
 سواربوونەوہ و عەمر و زوبەیر (ﷺ) بەرہ و عەین شەمس چوون.

تەبەری ج ۴ ص ۲۸۸ لە ئەبو حارس و ئەبوعوسمانەوہ ہیناویہ تی دەلیت: کاتیئ
 عەمر (ﷺ) لە عەین شەمس دابەزی، خەلکی میسر بہ پاشاکەیان وت: چی دہکەیت
 بەرامبەر کەسیئ کیسرا و قەیسەریان شکاند و ولاتیان گرتن؟ بۆیہ ریککە و تنیان
 لەگەل ببەستە و بەرہ و پرویان مەبەرہوہ و ئەوانیش بەرہ و پرومان نابنەوہ، ئەمەش لە
 پوژی چوارەمدا بوو، بەلام ئەو رازی نەبوو و ہەلمەتی بردنە سەر و شەریان کرد
 زوبەیر بەسەر شورەکانیدا سەرکەوت، کە بەوہیان زانی دەرگایان بو عەمر (ﷺ)
 کردەوہ و لەگەل ریککەوتن، ئەویش رازی بوو و زوبەیر (ﷺ) خیرا لەوی دابەزی.

تەبەری ج ۵ ص ۹ لە سولەیمانی کوپی بورەیدەوہ ہیناویہ تی ئەمیری باوہرداران
 عومەری کوپی خەتاب (ﷺ) ئەگەر سوپایەکی ئەہلی باوہری کوپکردایەتەوہ
 کەسیئکی زانای لەسەر دادەنا، سوپایەکی کوپکردەوہ و سەلەمە ی کوپی قەیس

ئەشجەئى (ﷺ) نارد بۆلايان ۋەتتى: بە ناۋى خواۋە بېرۇ ۋە لە پېناۋى خواۋا لەگەل ھەردەستەيەك بىجەنگى كە بېرۋى بە خوا نىيە، ئەگەر بە دوژمنى بېباۋەرتان گەيشتن بانگيان لەسەر ۋە لە فەيئەئى مۇسلماناندا پىشكيان نىيە، ئەگەر پىش لەگەلتان ھاتن ئەۋا ھەمان ماف ۋە ئەركى ئىۋەيان ھەيە، ئەگەر پازى نەبوون بانگيان بىكەن بۇ خەراج، ئەگەر پازىبوون لەگەل دوژمىيان بىجەنگن ۋە ورياي خەراجيان بىن ۋە لە سەرۋە تواناي خۇيان مەدەن بەسەرياندا، ئەگەر بەۋەش پازى نەبوون لەگەلتان بىجەنگن تا خوا سەرتان دەخات بەسەرياندا، ئەگەر لە شۇيىنىكىدا خۇيان قايم كىردى ۋە داۋايان لىتەن كىرد لەسەر حوكمى خوا ۋە پىغەمبەرەكەي لەگەلتان بىجولئىنەۋە ۋەامەكەن چۈنكە ئىۋە نازانن حوكمى خوا ۋە پىغەمبەرەكەي بۇيان چىيە، ئەگەر داۋايان لىكىردن پەناي خوا ۋە پىغەمبەريان پى بىدەن پەناي خۇتانيان پى بىدەن، ئەگەر لەگەلتان جەنگان زىدەپۇيى ۋە ناپاكى مەكەن ۋە جەستە مەشۇيىنن، مىندال مەكۇژن، سەلەمە دەلىت چۈيىن تا گەيشتىن بە دوژمنى بېباۋەرتان بانگمانكىردن بۇ ئەۋەي ئەمىرى باۋەرداران فەرمانى پىكىردىن، كەچى مۇسلمان نەبوون، بانگمانكىردن بۇ سەرانە، بەۋەش پازى نەبوون، لەگەلتان جەنگان ۋە خوا بەسەرياندا سەرى خىستىن، جەنگاۋەرەكانمان كۈشتن ۋە مىنالەكانمان گىرتن ۋە سامانمان كۆكىردنەۋە، بە دوۋرۋە دىرىژى فەرمودەكە دىنىت.

ئىبن سەئىد ج ۴ ص ۱۱۰ لە بەشىرى كۆرى ئەبۇئومەييە لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى كە ئەشجەئى لە ئەسبەھان دابەزى ۋە پىشنىيەئى ئىسلامى بۇ كىردن كەچى مۇسلمان نەبوون، پاشان پىشنىيەئى سەرانەي بۇ كىردن لەسەر ئەۋە لەگەلتى پىككەۋەتن، بەۋجۇرە لەسەر پىككەۋەتنەكەيان مانەۋە تا ئەۋەي ناپاكىيان نواند، ئەۋەكات لەگەلتاندا كەۋتە شەپەرەۋە، ھىندەي نەبىرە تا خۇاي گەۋرە سەرى خىست بەسەرياندا.

(چىرۆكى ھاۋەلان لە ۋىكارو ئاكارانەى بوۋنە ھۆى رىنموۋنى خەلك)

ئەبۇنەئىم لە الدلائل ج ۱۰۹ لە ئىبن ئىسحاق ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك پىشتىوانانى مەدىنە ھاتن لە دۋاى بەيەتدانىيان بە پىغەمبەر (ﷺ) ئىسلام لە ناۋ مەدىنەدا دەرگەوت و ھەندىكىش لە سەر ئايىنى بىباۋەرى خۇيان مابوۋنە ھە، لە ۋانە عەمرى كۆپى جەمۇج، موعازى كۆپى لە عەقەبەدا ئامادەبوو و بەيەتتى دابوۋ بە پىغەمبەر (ﷺ) و عەمرىش گەرەھىكى بەنى سەلەمە و خانەدانىكىيان بوو، لە مال خۇيدا لە دار بىتىكى داتاشىبوۋ پىي دەوترا (منات) خانەدانان بىتەكانىيان كە بەخۋا دەزانى پاك پايان دەرگرتن، كاتىك گەنجانى بەنى سەلەمە موعازى كۆپى جەبەل و موعازى كۆپى عەمرى كۆپى بە دەستەيەكى دىكەى گەنجانە ھە مۇسلمان بوون و لە عەقەبەدا بە شدارىيانكرد، دەچۈنە لاي بىتەكەى عەمرو دەيانبرد و فرىيان دەدايە ناۋ چال و چۆلى بەنى سەلەمە كە شەخەلى تىدابوۋ و شەخەلىيان بە سەردا دەرگرت، عەمرىش بۆ بە يانى دەيوت قۇرتان بە سەر ئەمشە و كى ۋاى بە خواۋەندەكەمان كىردوۋە؟ پاشان خۆى دەچۈۋ بۆى دەرگەرا تا دەيدۇزىيە ھە، دەيشۇرد و پاكىدە كىردە ھە و بۆنى خۆشى لىدەدا، پاشان دەيوت: ئەى بەخۋا ئەگەر دەمزانى كى ۋاى پى كىردوۋىت سەر شۆپم دەرگرت، بۆ شەو عەمر دەخەوت و ئەۋانىش دەھاتنە ھە ھەمان شىتيان دەرگرت، چەند جارىك دوۋبارە بوۋىيە ھە، جارىكيان عەمر دەر يەئناۋ شتى و پاكى كىردە ھە و بۆنى لىداۋ دواتر شمشىرەكەى ھىناۋ ھەلىۋاسى پىايداۋ دواتر پىي وت: سۆيىند بەخۋا نازانم كى ۋات پىدەكات، ئەگەر خىرت تىايە بەو شمشىرە بەرگىرى لە خۆت بكە، شەو ھات و خەوت و ئەۋانىش ھاتن برديان و شمشىرەكەش لە ملیدا بوو، پاشان سەگىكى تۆپىويان بە پەتىكە ھە بەستە ھە بەو بىتە ھە، پاشان فرشىاندایە چالە شەخەلىكى بەنى سەلەمە ھە، عەمرى كۆپى جەمۇج كە بە يانى ھەستا نەبىنى چوۋ گەرابۆى تا لە پال سەگىكى تۆپىودا دۇزىيە ھە، كە بىنى

لیئی ورد بوویہ و ہندیٰ لہ وانہی موسلمان ببون داواندیان موسلمان بوو (پہ جمہتی خوی لیئیت) و بہباشیش ئیسلامی وەرگرت.

منجاب لہ زیاد لہ فہرموودہکە ی ئیین ئیسحاقہ وہ ئہ وەش دینیت کہ دہلئیت: ئیسحاقی کوپی یہ سار لہ کہ سیکی بہنی سہلہ مہ وہ بوی گیرامہ وہ کہ وتی: کاتیک گہنجانی بہنی سہلہ مہ موسلمان بوون ژنہکە ی عہمری کوپی جہ موخ و کوپہکە ی موسلمان بوون، بہ ژنہکە ی وت: ہیچ لہ کہ س و کارت بانگ مہ کہ تا بزانیئ ئہ وانہ چی دہکەن، وتی: باشہ، بہ لام ئایا دہکری لہ کوپہکە تہ وہ ئہ وہی فلان بیستیت کہ لیوہی گیراوہ تہ وہ؟ وتی: لہ وانہ یہ ہلخہ لہ تابیت، وتی: نا بہ لام لہ گہل ئہ و خہ لکە دا بوو، ئہ ویش ناردی بہ دوایداو وتی: پیم بلی چیت لہ قسہ ی ئہ و پیاوہ بیستوہ؟ ئہ ویش سورہتی فاتحہ ی لہ سہرہ تاوہ تا (الصراط المستقیم) بہ سہرہ دا خویندہ وہ، وتی: چہند جوان و چاکہ، مہ مووی وایہ؟ وتی: بابہ گیان لہ وەش باشترہ، وتی: ئہ ی تو بہیعتی پیدہ دہیت؟ مہ موو ھوژدہکە ت ئہ وہ یان کردوہ، وتی: نا تا فەرمان لہ مہنات وەر بگرم بزائم چی دہلئیت، ئہ گہر بیانویستایہ لہ گہل مہنات قسہ بگہن پیرہ ژنیک دہات لہ پشتیہ وہ دہوہ ستاو وەلامی دہدایہ وہ، کہ ئہ و دہات پیرہ ژنہکە نە دہماو ئہ میش لای دہوہ ستاو سوپاسی دہکردو دہیوت: ئہ ی مہنات ہست دہکەیت ئہ و پرسکاری لہ تو کردوہ و توش بیناگایت، کہ سیک ہاتوہ دہلئیت تو نہ پەرستین و فەرمانمان پیدہکات تا لات ببہین، منیش حەزم نہ کرد بہی فەرمانی تو بہیعتی پی بدہم، زور دواندی وەلامی نہ دایہ وہ، وتی: وابزائم توو پەرہ بوویت خو ہیچ نہ کردوہ، بویہ ہستاو شکاندی.^۱

ئیراہیمی کوپی سہلہ مہ لہ فہرموودہکە ی ئیین ئیسحاقہ وہ ئہ مہشی ہیئاوہ عہمری کوپی جہ موخ کاتیک موسلمان بوو و خوی ناسی بیری بتہکە ی دہکردہ وہ و سوپاسی ئہ و خواہی دہکردکہ لہ گومرایی و کویربینی پزگاری کرد ﷺ وتی:

و استنقذ الله من نارہ	اتوب الى الله مما مضى
اله الحرام و استارہ	و اثنى عليه بنعماته
وقطر السماء ومدارہ	فسبحانه عدد الخاطبين
حليف مناة و احجارہ	هداني وقد كنت في ظلمة
من شين ذاك بمقدارہ	و انقذني بعد شيب القذال
تدارك ذاك بمقدارہ	فقد كدت اهلك في ظلمة
اله الاصنام و جبارہ	فحمدا وشكرا له ما بقيت
مجاورة الله في دارہ	اريد بذلك اذ قلتہ

ههروها كهوته سهركونه و لومهى بتهكهى و وتى :

انت و كلب وسط بئر في قرن	تا الله لو كنت الها لم تكن
الا فتشناك عن سوء الغبن	اف لمصرعك الها مستدن
اكون في ظلمة قبر مرتهن	هو الذي انقذني من قبل ان
الوهاب الرزاق ديان الدين	الحمد لله العلى ذي المنن

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۲۳۶ له واقیدییه وه هیئاوییه تی دهلیت: نه بوده رداء
 (ﷺ) دهلیت: کو تا شوینی نیسلام بوو، هیشتا په یوه سستی بتيکی خوئی هه بوو که
 په رده یه کی به سه ردا دابوو، عه بدوللای کورې ره واحة (ﷺ) بانگی ده کرد بو نیسلام
 که چی رازی نه بوو، ده چوو بولای و ژنه که شی خیرا ده چوو نه وکات سه ری داده هیئا،
 وتی: نه بوده رداء کوا؟ ژنه که ی وتی: براهه که میکه چوو، نینجا چوویه ژووری
 بته که ی و چه ند شخلیکی له گه لدابوو، دایبه زاندو پارچه پارچه ی کردو به نهینی
 ناوی هه موو شهیتانه کانی له خو ده گرت، دهیوت هه رچی له گه ل خوادا بپه ستریت
 پووجه له، پاشان چوو و ئافرته که دهنگی ده بیست که له و بته ی دها، وتی: نیین
 ره واحة قوربه سهرت کرد، چوو هیچ نه بوو تا نه بوده رداء هات بو ماله وه سه یرده کات
 ژنه که ی به دانیشتنه وه هک سوژداری بوی ده گریا، وتی: چیته؟ وتی: عه بدوللای
 کورې ره واحة ی برات هات بولام و نه مه ی کرد که ده بیینیت، نه ویش ته و او توو ره بوو،

پاشان بىرى كىردەۋە ئەگەر ئەم بىتە سوۋدى ھەبوۋايە بەرگىرى لە خۆى دەكرد، بۆيە چوۋ بۆلاى پىڭمەر (ﷺ) ئىبن پەۋاحەشى لەگەلدا بوو، لەۋى مۇسلمان بوو.^۱

ئىبن جەرىرى تەبەرى ج ۴ ص ۲۲۷ لە زىيادى كۆپى جۈزئى زوبەيدىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەر دەمى خىلافەتى عومەردا (ﷺ) ئەسكەندەرىيە مان فەتھ كرد، ئىنجا فەرمۇدەكە دىنىت، تىايدا ھا توۋە: پاشان لە بە ھىب ۋە ستاين و چاۋەپى نامەى عومەرمان دەكرد تا نامەى ھا ت و عەر (ﷺ) بۆى خويندەنەۋە:

(پاشان نامەى تۆم پىگەيشت كە باس لەۋە دەكەيت بەرپىسى ئەسكەندەرىيە پىشنىيەرى بۆ كىردوۋىت سەرئانەت پى بدات بەرامبەر بەۋەى چى دىلت لە خاكىدا گىرتوۋە بۆى بگىرپتەۋە، بەخۇا سەرئانەك كە بۆ ئىمە ۋ مۇسلمانانى دۋاى خۇمان بىت لام خۇشەۋىستىرە لە فىئەيەك كە دابەش بىرئىت و دۋاتىر نەمىنىت، بۆيە پىشنىيار بىكە بۆ بەرپىسى ئەسكەندەرىيە تا سەرئانەت پىبدات تا چى دىليان ھەيە سەرپىشكىان بىكەيت لە نىۋان ئىسلام ۋ ئايىنى خۇياندا، ھەركاميان ئىسلامى ھەلېژارد لە مۇسلمانانە ۋ ماف ۋ ئەكى ئەۋانى ھەيە، ھەركەسىش ئايىنى ھۆزەكەى ھەلېژىرئىت سەرئانەى لەسەر دادەنرئىت ۋەك ئەۋانى دى، ھەركەس لەۋ دىلانە گەيەنرئىتە لاي عەرەب لە مەككە ۋ مەدىنە ۋ يەمەن ناتۋان بىگىرپىنەۋە، ھەزناكەين لەسەر شتىك لەگەلى رىككەۋىن ۋەفامان بۆى نەبىت).

عەمىرىش ناردى بۆلاى بەرپىسى ئەسكەندەرىيە ۋ ھەۋالى نامەكەى ئەمىرى بىرۋادارانى پىدا، ئەۋىش ۋتى: باشە پازىم، ئىمەش چى دىلمان ھەبوۋ كۇمان كىردنەۋە ۋ مەسىحىيەكان كۆكرانەۋە ۋ يەك يەك دەمانھىنان، دەمانۋت سەرپىشكىت مۇسلمان دەبىت يان مەسىحى، ئەگەر ئىسلامى ھەلېژاردىيە اللە اكبرىكمان دەۋت كە لە اللە اكبرەكانى فەتھى گۈندەكە بەھىزتر بوو، پاشان دەماندايە لاي خۇمان، ئەگەرىش مەسىحى بوۋايە مەسىحىيەكان ھاۋرىيان دەكرد ۋ دەياندايە پال خۇيان ۋ

ئيمهش سهرانه مان له سهر داهنا و زور به وه بيزار دهبووين وه كه نه وهى كه سيك له خو مان لمان چووييت، نه مه وابو تا هه موويان ته واوبوون، يه كيك له وانهى هيئامان نه بومهره مه عه بدوللى كورى عه بدولپرهمان بوو، قاسم دهلييت: ناسيم كه نه و عه ريفى بهنى زوبه ير بوو، وه ستاندمان و پيشنيارى ئيسلام و مه سيحيه تمان خسته بهردهست، باوكى و دايكى و براكانى مه سيحي بوون، نه و يش ئيسلامى هه لبرارد و دامانه پال خو مانن باوكى و دايكى و براكانى دايان به سهريدا تا نه وهى كراسه كه يان دراند، پاشان نه و نه مړوش وه كه ده بيبنييت عه ريفمانه، ئينجا فهرموده كه دينيت.

ترمزي و حاكم له شه عبيه وه هيئاويا نه دهلييت: عهلى كورى نه بوتاليب (ﷺ) چو بو بازار ده بيبنييت مه سيحيه كه قه لغان دهروشيت، عهلى (ﷺ) قه لغانه كهى خوئ ناسيه وه و وتى: نه وه هى منه و با دادوهرى موسلمانان نيوانمان يه كلا بكا ته وه، دادوهرى موسلمانان يش شوره يح بوو، عهلى داواى دادوهرى لى كرد، كاتيڪ شوره يح نه ميرى باوه پردارانى دى له دادوهره كهى هه ستا و عهلى له شوينيدا دانا، شوره يح له خواره وه له پال مه سيحيه كه دا دانيسشت، عهلى وتى: شوره يح نه گهر نه ياره كه م موسلمان بووايه له گه ليذا داده نيستم، به لام گويم له پيغه مبه ر (ﷺ) بووه كه ده يفهرمو (لا تصافحهم ولا تبدؤهم بالسلام، ولا تعودوا مرضاهم ولا تصلوا عليهم و البحبؤهم الى مضايق الطريق، و صغرمهم الله) و اته (له گه ليان ته و قه مه كه ن و له سه لامدا ده ستپيشخه رييان بو مه كه ن، سهردانى نه خوشيان مه كه ن و نويزيان له سهر مه كه ن، به ره و كه نارى ريگه يان ببه ن و وه كه چو ن خوا به بچووكى دانا ون به بچوكيان دابني ن) نهى شوره يح نيوانى من و نه و دادوهرى بكه، شوره يح وتى: نهى نه ميرى باوه پرداران تو ده لييت چى؟ عهلى وتى: نه وه قه لغانى منه ده ميكه لام نه ماوه و ليم كه و توه، شوره يح وتى: نهى مه سيحي تو چى ده لييت؟ مه سيحيه كه وتى: نه ميرى باوه پرداران دروده كات نه وه قه لغانى منه، شوره يح وتى: نازانم له ده ستى ده ري بكه م، هيچ پروونكر دنه وه و به لگه يه كت هه يه؟ عهلى وتى: شوره يح راست ده كات، مه سيحيه كه وتى: من شا به تى دده م نه مه حوكمى پيغه مبه رانه و نه ميرى باوه پرداران

دېت بۇلاي دادوهرى و ئەۋىش داداگايى دەكات، ئەي ئەمىرى باۋەرداران سۆيىند بەخۋا ئەۋە قەلغانىتە، شۆيىنت كەۋتووم و لە وشتەكەت كەۋتوۋ مەنىش بىردەم، شاھىتە دىدەم ھېچ پەرستراۋىك نىيە جگە لە خۋاۋ مۈھەمەدىش پىغەمبەرى خۋايە، عەلى ۋتى: دەي كە مۇسلىمان بوۋىت بۇ خۇت و بىردىيە سەر ئەسپىك.^۱

حاكەم لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيە ۋتى دەلىت: عەلى (ﷺ) لە پۇژى جەمەلدا قەلغانەكەي لىكەۋتوۋ كەسپك بىردى و فرۇشتى ۋ لاي كەسپكى جۈۋلەكە بىنرايەۋە، بىردىيە لاي شۈرەيىچ و ھەسەن ۋ قەنبەرى و مەۋلاي شاھىتەيان دا بۇ عەلى، شۈرەيىچ ۋتى: شاھىدەم لە جىياتى ھەسەن بۇ بەيئە، ئەۋىش ۋتى: شاھىتە ۋتى ھەسەنت ناۋىت؟ ۋتى: با، بەلام شاھىتە ۋتى كۆپ بۇ باۋكى نابىت.

حاكەم لە (الكنى) و ئەۋنەئىم لە (الحلىيە ج ۴ ص ۱۳۹) لە پىگەي يىراھىمى كۆپى يەزىدى تەمىمى لە باۋكىيەۋە بە دوۋورو دىرژى ھىناۋىيە ۋ تىايدا دەلىت، شۈرەيىچ ۋتى: شاھىتە ۋتى مەۋلاكەت دىروستە، بەلام شاھىتە ۋتى كۆپەكەت بۇ تۋ بەرەۋاي نازانىن، عەلى (ﷺ) ۋتى: داىكت پۇلە پۇت بۇ بىكات مەگەر گۆيىت لە عومەر (ﷺ) نەبۈۋە كە دەيۋت: پىغەمبەر (ﷺ) دەيۋت (ھەسەن ۋ ھوسەين گەۋرەي گەنجانى بەھەشتىن) پاشان بە جۈۋلەكەكەي ۋت: قەلغانەكە بگرە، جۈۋلەكەكەش ۋتى: ئەمىرى بىرۋاداران لەگەلما ھات بۇلاي دادوهرى مۇسلىمانان ۋ ئەۋىش لە بەرژەۋەندى مندا بىرۋارىداۋ ئەۋىش پازى بوۋ، راست دەكەيت سۆيىند بەخۋا ئەي ئەمىرى بىرۋاداران ئەمە قەلغانى تۋيە لە دەستەت كەۋت و مەنىش بىردەم، شاھىتە ۋتى دىدەم ھېچ پەرستراۋىك نىيە جگە لە خۋاۋ مۈھەمەدىش پىغەمبەرى خۋايە، عەلىش داي بە خۇي، ھەۋت سەدىشى پىداۋ لەگەلما بوۋ تا لە پۇژى صفىن كۆژا.^۲

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - له كنز العمال ج ۴ ص ۶ دا وا ھاتوۋە.

(بهشی دووهم)

(به یعه تدان)

هاوه لان (رضی عنه) چون و له سهر چی

به یعه تیان دهدا به پیغه مبه (صلوات الله علیه و)

خه لیغه کانی دوا ی خوئی

(مضت الهجرة لاهلها) وتم: ئەي لەسەر چى بەيەتەمان لى ۋەردەگىرىت؟ فەرەمۇى
(لەسەر ئىسلام و جىھادەن لە العىنى ج ۷ ص ۱۶ دا ھاۋەلانى ئىبن ئەبى شەيبەش
ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەى بۇ زىياد كىردۈۋە دەلىت: گەيشتەم بە براكەم و پىرسىيارم لىكرد،
ئەۋىشەتى: مۇجاشىع راست دەكات.^۱

ئەبۇ ەۋانە لە مۇسەنەدەكەيدا ج ۱ ص ۳۸ لە زىيادى كۆپى علاقەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: لە جەرىرى كۆپى ەبەدۇللەم بىست لە كاتى مەرگى مۇغەيرەى كۆپى
شوعبەدا (ﷺ) وتارى بۇ خەلەك دەداۋ دەيوت: ۋەسىيەتتەن بۇ دەكەم لە خۋاى تاك و
تەنھەى بى ھاۋتا بىرسەن و نەرم و نىيان و لەسەر خۇبىن، چۈنكە مەن بەم دەستانەم
بەيەتەمدا بە پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر ئىسلام و مەرگى لەسەرم دانا تا ئامۇزگارى
ھەمۇ مۇسلىمانىك بىكەم، دەى سۈيىتە بە خۋاى كەبە مەن ئامۇزگارى ھەمۇتەن
دەكەم، دواتر داۋاى لىخۇشبوۋنى كىرد و دابەزى،^۲ بەيەھقى ۋەكەسانى دىكەش لە
زىيادى كۆپى خارسى ەدائىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەنە دەلىت: ھاۋە خىزمەت پىغەمبەر
(ﷺ) و بەيەتەم پىدا لەسەر ئىسلام، ئىنجا بە دۈۋر و دىرىژى فەرەمۇدەكە دىنىت
ۋەك پىشتەر لە باسى بانگەۋازدا ھىنامان.^۳

^۱ - لە كىز العمال ج ۱ ص ۲۶، ۸۲ دا ھاۋەلانى.

^۲ - بوخارى بە پىراۋ پىرتەر ھىناۋىيەتى ج ۱ ص ۱۴،

^۳ - صحيح.

(به یعه تدان له سهر کاره کانی ئیسلام)

حه سه نی کوپی سوفیان و ته به رانی له معجم الاوسط و نه بونه عیم و حاکم و به یه قی و ئین عه ساگیر له به شیری کوپی خه صاصیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لی: هاتمه خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پیبده م، وتم: له سهر چی به یعه تم لیوهرده گریست ئه ی پیغه مبه ری خوا؟ پیغه مبه ریش (ﷺ) دهستی هینا و فه رمووی (شایه تی بدهیت هیچ په رستراویک نیه جگه له خوای تاک و ته نه یای بیهاوه ل و موحه مه د به نده و نیردراوی خواجه پینج نویژه که له کاتی خویدا بکهیت و زه کاتی فه رزکراو بدهیت و پوژووی په مه زان بگریست و هه ج بکهیت و له پینا و خوادا جهاد بکهیت) وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا هه موویان ده توانین جگه له دوانیان نایان توانین، زه کات، چونکه سویند به خوا ده وشتی زه ودم هه یه (له نیوان دوو بو نو سالد) که شیر خیزانه که م ده دن و و لآخی ماله وهن بو بارکردن، جهادیش من که سیکی ترسنوکم و ده لین هه رکه س پوو وهرچه رخی نیئت تووره یی خوای به رده که ویت، ده ترسم نه گه ر شه ر دهستی پیکرد بترسم و رابکه م و تووره یی خوام به رکه ویت، پیغه مبه ر (ﷺ) دهستی گرت و دواتر ته کاندی و فه رمووی (ئه ی به شیر نه سه ده قه و نه جهاد، ئه ی ئیتر به چی ده چیت به هه شته وه؟) وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دهستت بینه تا به یعه ت پیبده م، ئه ویش دهستی کرده وه و به یعه تم پیدایا له سهر هه موو ئه وانه^۱.

ئه حمه دیش له جهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: به یعه تم دا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر نویژکردن و زه کات دان و ناموژگاری کردنی هه موو موسلمانیک^۲.

۱ - ضعیف

۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۲ دا هاتوه، ئه حمه دیش هیناویه تی که سه کانی سه نه ده که ش جیی متمانه ن، هه یسه میش ج ۱ ص ۴۲ هیناویه تی،

۳ - هه روه ها ئین جه ریره که ئه وه هیناویه تی له کنز العمال ج ۱ ص ۸۲ یشدا هاتوه، بوخاری و موسلیم و ترمیز هیناویانه، له الترغیب ج ۲ ص ۲۳۶ دا هاتوه،

ئەخمەدىش لەلايەكى دىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: وتم: ئەي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) مەرجىكم لەسەر دابنى چونكە تۆ شارەزاتریت بەۋە، فەرموۋى (بەيغەتت لىۋەردەگرم لەسەر پەرستىشى خۋاى تاك و تەنھا تا ھىچ ھاۋەلىكى بۆ دانەنىت، نوپۇزبەيت و زەكات بەدەيت و ئامۇزگارى مۇسلمانان بىكەيت و لە ھاۋەلدانان دوورە پەرىزبەيت) ^۱،
ئىبن جەررىش ھىناۋىيەتى، بەلام ئەم دەلىت (ئامۇزگارى مۇسلمانان بىكەيت و لە ھاۋەلدانان جىبابىتەۋە) ^۲ تەبەرانى لە (الكنز العمال) دا ھىناۋىيەتى دەلىت: جەررىش (ﷺ) ھاتە خزمەت پېغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرموۋى (ئەي جەررىش دەستت بىنە) ئەۋىش وتى: لەسەرچى فەرموۋى (ان تسلم وجهك لله و النصيحة لكل مسلم) واتە (خۆت بەدەيتە دەست خاۋا ئامۇزگارى ھەموو مۇسلماننىك بىكەيت) مۇلەتى پىدا – كەسىكى ژىر بوو – وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا چەندە توانىم، دواى توانا نەمان دەرفەت بەخەلك دەدرىت ^۳.

پەرويانى و ئىبن عەساكىر لە عەۋفى كۆرى مالىكى ئەشجەعەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەت دەلىت: لە خزمەت پېغەمبەر (ﷺ) دا نۆيان ھەشت يان ھەوت كەس بوۋىن وتى: ئايا بەيغەت نادەن بە پېغەمبەر (ﷺ)؟ سى جار وتىۋە، ئىمەيش چوۋىنە پىشەۋە و بەيغەتماندا بە پېغەمبەر (ﷺ)، وتمان ئەي پېغەمبەرى خوا بەيغەتمان پىداۋىت، بەلام لەسەرچى؟ فەرموۋى (لەسەر ئەۋەى خوا بپەرستى و ھىچ ھاۋەلى بۆ دانەنىن و پىنچ نوپۇزەكە بىكەن و شەيەكى بە دەنگى نزم ئەۋەبوو ھىچ لە خەلك داۋانەكەن) ھەندى لەۋانەم دەدى قامچىكەى دەستى لى دەكەوت بە كەسى نەدەۋت بىداتەۋە دەست و خۆى دادەبەزى بۆى ^۴.

۱ - صحيح.

۲ - ئەسائى گېراۋىيەتەۋە، لە البداية والنهاية ج ۵ ص ۷۸ دا ھاتوۋە،

۳ - لە الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا ھاتوۋە.

۴ - ضعيف.

۵ - لە الكنز ج ۱ ص ۸۲ دا ھاتوۋە.

۶ - لە الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا ھاتوۋە، موسليم و ترمزى و ئەسائىش ھىناۋىيەتەۋە لە الترغيب ج ۲

ص ۹۸ یشدا ھاتوۋە.

ته بهرانی له (المعجم الكبير) له ئەبوئوما مەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (کۆ بهیعت دەدات؟) سەوبان (ﷺ) مەولای پیغەمبەر (ﷺ) وتی: ئەه پیغەمبەری خوا بهیعتەمان لیوهر بگره، فەرمووی (له سەر ئەوهی داوای هیچ له کەس نه کهن) سەوبان وتی ئەه پیغەمبەری خوا (ﷺ) پاداشتی چیه؟ فەرمووی (به هشت). سەوبانی بهیعتی پێدا، ئەبوئوما مە دهلیت: له مه که له ناو خه لکیکی زوردا بینیم قامچیه کهی دهستی له سەر و ناخه کهی له دهست ده کهوت، جار به بو ده کهوته سەر شانی که سیك، که سه که هه لی ده گرت هه تا بیداته وه دهستی که چی له دهستی وهر نه ده گرت تا خوێ داده به زی و هه لی ده گرت هه^۱،^۲ ئەحمەد و نه سائی و کهسانی دیکه ش به کورتی له سەوبانه وه هیناویانه، چیرۆکی قامچیه کهی ئەبو به کریان (ﷺ) هیناوه^۳،^۴.

ئەحمەد له ئەبو زهروه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) له سەر پینج شت بهیعتی لیوهر گرت و متمانهی ههوت شتی پێدام و له ههوت شت خوای له شایهت له سەر گرت، له سەر ئەوهی له بهر خوا له لۆمه ی لۆمه کاران نه ترسم، ئەبولموسه نناش دهلیت: ئەبو زهروه وتی: پیغەمبەر (ﷺ) بانگی کردم و فەرمووی (بهیعتەم پی ددهیت تا به هه شتت بو بیت؟) وتم: به لی، دهستم کرده وه پیغەمبەریش (ﷺ) مهرجی له سەر دانام تا داوای هیچ له کەس نه کهم و منیش وتم: به لی، فەرمووی (ته نانهت نه گەر قامچیه که شت له دهست کهوت داوانه کهیت و خۆت دابه زیت و هری بگریته وه) له گیرانه وه یه کی دیکه دا پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (سته ایام ثم اعقل یا اباذر ما یقال لك بعد) له پوژی ههوته مدا فەرمووی (وه سیهتت بو

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۰۰ دا و هاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - ههروه که الترغیب ج ۲ ص ۹۹، ۱۰۱ یشدا هاتوه.

دهكهم له نهیني و ناشكرای بارتدا له خوا بترسه و نهگهر خراپهت له پوودا كرا چاكه بكه، داواي هيچ له كهس مهكه نهگهر قامچيهكهت له دهست بكه ویت (داوا مهكه بیده نه وه دهست) سپاردهش مه هیله وه) ^۱ ۲.

شاشي و نيين عساكیر له سه هلی كوپي سه عده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من و نه بوزرو عوباده ی كوپي صامت و نه بوسه عیدی خودری و موحه مده ی كوپي مه سله مه (ﷺ) له گهل كه سی شه شه مدا به یعه تماندا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر نه وه ی له پینا و خوادا گوی به لومه ی لومه كاران نه دهین، شه شه میش داواي كرد دهست له و بریاره بکیشیته وه، نه ویش پری پید ا ^۲ ۳.

موسلیمیش له عوباده ی كوپي صامته وه (ﷺ) هیناویه تی: من یه كيك بووم له و نه قیبا نه ی به یعه تیاندا به پیغه مبه ر (ﷺ)، وتی: به یعه تمان پید ا تا هیچ هاوه ل بو خوا دانه نیین و دزی نه كهین و زینانه كهین و كه سیك نه كوژین كه خوا به حه رامي داناه مه گهر به حه قی نیسلا م نه بیئت، تالانی نه كهین و یاخی نه بین، نه گهر نه مه بكهین به هه شت به شمانه، نه گهر له وه دا شتیكمان پی نه كرا قه زاكه ی لای خوایه.

ئیین جه ریر (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: لای پیغه مبه ر (ﷺ) بووین فه رموی (به یعه تم پی بدن له سهر نه وه ی هیچ هاوه لیک بو خوا دانه نیین و دزی و زینا نه كهین، ههركامتان بر دیه سهر پا داشتی لای خوایه، ههركامتان له شتیك له وانه تووش بو و خوا دایپووشی خوا خو ی ده زانیئت، ویستی سزای ده دات، یان نه گهر ویستی لیئی خوش ده بیئت) ^۳ ۴.

۱ - ضعیف

۲ - له الترغیب ج ۲ ص ۹۹ دا وا ها تووه.

۳ - صحیح.

۴ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا ها تووه. ته به رانی به وجو ره هیناویه تی، هه یسه می ج ۷ ص ۲۶۴ ده لیت: له سه نه ده كهیدا عه بدو لموه یمنی كوپي عیاش هیه كه لاوازه.

۵ - له كنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا وا ها تووه.

ئیین ئیسحاق و ئیین جهریر و ئیین عه ساکیر له عوبادهی کوری صامته وه (ﷺ)
 هیئاویانه ده لیت: یانزه کهس بووین له بهیعه تی عه قه بهی یه که مدا بهیعه تماندا به
 پیغه مبه (ﷺ) وه که بهیعه تی ئافره تان پیش ئه وهی شه پرمان له سهر فهرز بیت،
 بهیعه تمان پیدا تا هیچ هاوه لیک بو خوا دانه ئیین و دزی و زینا و بوختان
 له بهر دهست و پیماندا نه کهین و مندا له کانمان نه کوژین و له چاکه دا یاخی نه بین و
 لانه دهین، هر کهس ئه وهی برده سهر به هه شتی بو هه یه، هر کهس نه برده سهر یان
 خوا به ویستی سزای دهدات یان لیی خوش ده بیت، پاشان بو سالی دواتر له
 بهیعه ته که یان جیا بوونه وه.^۱

(بهیعه تان له سهر کوچکردن)

بهیعه قی ج ۹ ص ۱۶ له یه علای کوری مونی وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له دووه
 پوژی فه تدا هاتمه خزمه ت پیغه مبه (ﷺ) وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا بهیعه تی کوچ
 له باو کم وه ربگره، فهرمووی (به لکو بهیعه تی جیهادی لیوهر ده گرم، له پوژی فه تح وه
 کوچ پچرا) پیشتریش فهرمووده که ی موجاشیعمان (ﷺ) هیئا که وتی: وتم: ئه ی
 پیغه مبه ری خوا له سهر کوچکردن بهیعه تمان لیوهر بگره، فهرمووی (مضت الهجرة
 الاهلها) یان فهرمووده که ی جهریر که فهرمووی (له هاوه لدانان جیا بیت ه وه
 دوور که ویت ه وه) بهیعه قی ج ۹ ص ۱۳ له فهرمووده که ی جهریر دا (ﷺ) هیئاویه تی:
 (ناموژگاری باوه ردار بکه یت و له هاوه لدانان جیا بیت ه وه). ئه حکود و بوخاری له
 (التاریخ) و ئیین ئه بی خه یسه مه ئه بو عه وانه و به غه وی و ئه بونه عیم و ته به رانی له
 حارسی کوری زیادی سه عیدیه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: له پوژی خه نده قدا هاتمه

^۱ - صحیح.

^۲ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا هاتووه و بوخاری و موسلیمیش به هه مان شیوه هیئاویانه، له
 البدایه و النهایه ج ۳ ص ۱۵۰ دا هاتووه.

خزمت پيڻه مبر (ﷺ) و خه لڪي به يعه تي ڪوچيان پيڏهه، وامن ده زاني بانگه واز بؤ به يعهت ده ڪن وتم: ئه ي پيڻه مبري خوا (ﷺ) له سر ڪوچ به يعهت له مه وهر بگره، فهرموي (ئمه ڪييه؟) وتم: ئمه ههوسي ڪوري يه زيد يان يه زيدي ڪوري ههوسي ٿامو زامه، پيڻه مبريش (ﷺ) فهرموي (به يعهت تان ليوه رنا گرم، خه لڪي ڪوچ ده ڪن بؤ لاي ئيوه نه وه ڪ ئيوه ڪوچ بڪن بؤ لايان، سويند به وه ي گياني مني به ده سته هه ڪه س پشتيواناني خوشبويٽ ڪه ده گاته وه به خوا ئه وڪات خواي ڪه وره خوشي ده ويٽ، هه ڪه سيش رقي له پشتيوانان بيٽ ڪه ده گاته وه به خوا ئه وڪات خواي ڪه وره ليئي تووره يه) ^۱.

سته به راني له ئه بوئوسه يدي ساعيديه وه (ﷺ) هيٺاويه تي خه لڪي هاتنه خزمت پيڻه مبر (ﷺ) له کاتي هه لڪه ندي خه نده قه ڪه داو به يعه تي ڪوچيان پيڏا، ڪه ليٻوويه وه فهرموي (ئه ي ڪو مه لي پشتيوانان له سر ڪوچ ڪردن به يعهت مه دن، به لڪو خه لڪي ڪوچ ده ڪن بؤ لاتان، هه ڪه س بگاته وه به خواو پشتيواناني خوش بويٽ ئه وڪات خوا خوشي ده ويٽ، هه ڪه سيش بگاته وه به خواو رقي له پشتيوانان بيٽ ئه وڪات خوا ليئي تووره يه) ^۲.

۱ - ضعيف

۲ - له الكنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا هاتوه. ئه بوداوديش هيٺاويه تي، له الاصابه ج ۱ ص ۲۷۹ يشدا هاتوه، هه سسه مي ج ۱۰ ص ۳۸ ده ليٽ: ئه حمه دو ته به راني به چه ند سه نه ديڪ هيٺاويانه، ڪه سه ڪاني هه ندي ڪيان سه حيحن جگه له موحه مه دي ڪوري عمر ڪه فهرمووده ڪاني هه سه نن.

۳ - ضعيف

۴ - هه سسه مي ج ۱۰ ص ۳۸ ده ليٽ: له سه نه ده ڪه دا عه بدولحه ميدي ڪوري سو مه يل هه يه ڪه ناياناسم، ڪه سه ڪاني دي ڪه ي سه نه ده ڪه جي متمانه ن.

(به يعه تدان له سهر سهر خستن)

هغه حمده له جابر هره (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) ده سال له مهككه مایه وه و چوو بولای خه لکی له شوینه کانیان له عوکاظ و مه جهننه، له وهرزه کانداهيوت (من یووينی؟ من ی نصرنی؟ حتی ابلغ رساله ربی وله الجنة) واته (کی په نام ددهات؟ کی سهر مده خات تا په یامی په وهر دگارم بگه یه نم و به هشت به شی بیت) که س نه بوو پالپشت و سهر خه ری بیت تا نه وهی که سیك له یه مهنه وه یان له موزره وه دهات و که س و نزیکانی ده یانوت: وریای نه و که سهی قوره یش به له خشته ت نه بات، که به ناویاندا ده چوو به په نجه ئاماره یان بو ده کرد تا خوی گه وره له یه سربیه وه ئیمه ی نارد بولای و په یمانماندا و برومان پیی هینا، ئیدی که سی ئیمه ده چوو بروای پیده هینا و قورئانی لا ده خویند و ده گه پرایه وه ناو که سوکاری و نه وانیش له گه لیدا موسلمان ده بوون تا هرچی مالی پشتیوانان بوو ده سته یه کی موسلمانانی تیدابوو که ئیسلامیان نیشانده دا، پاشان هه موو پلانیان دانا، وتمان تاکه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) به جی به یلین، ته واف بکات و له شاخه کانی مهككه دا دهر بکری و بترسی نری؟ بویه حه فتا که سمان چوون بولای له وهرزه که دا به لیمنا ندا له دولی عه قه به، له وی یه و دوو کوو بوینه وه تا بینیمان وتمان: نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له سهر چی به یه ت پی بده ی؟ فهرمووی (به یه تم پیبده ن له سهر گوینگری و گوپرایه لی له چالاکی و تمبه لیدا، له سه ختی و خوشیدا ببه خشن و فهرمان به چاکه و ریگری له خراپه بکه ن له پیئاو خوادا بلین و له بهر خوا له لومه ی لومه کاران نه ترسن، سهرم بخه ن و بمپاریزن نه گهر هاتم بولاتان وه چوون خوتان و ژن و مندالتان دپاریزن، به وه به هه شتتان بو هه یه).

ئیمه ش چوونه لای و نه سعه دی کوپی زه زار (ﷺ) که بجوکی هه موویان بوو ده سته خسته ده سته وه، له گیرانه وهی به یه قیدا بجوکتړینی حه فتا که سه که بوو جگه له من، فهرمووی په له مه که ن نه ی خه لکی یه سرب ئیمه ده زانین نه و پیغه مبهری

خوایه، ئەمڕۆ بردنی دۆژمنایەتی هەموو عەرەب و کۆشتنی چاکە کانتان و شکاندنی شمشیرە کانتان، ئەگەر ئێوە لەو بێوانن لێی بنەو و پاداشتتانی لای خوایه، ئەگەر ئەگەر لە خۆتان دەترسن وازی لێ بهێنن، ئەو پوون بکەنەو چونکە ئەو لای خوا زیاتر جێی پۆزشە، وتی: ئەو سەعد لێیان دوورکەو، سویند بەخوا واز لەو بەیەتە ناهێنن و هەرگیز پشستی بەرنادەینن هەستاین و بەیەتمان پێدا و ئەویش مەرجی لەسەر داناین و لە بەرامبەردا بەلێنی بەهەشتی پێداین.^۱

ئێبن ئیسحاق لە ئەو کەسێ کۆری مالیکەو (ﷺ) هیناویەتی دەلێت: کە لە دۆخی عەقەبە کۆبووینەو چاوەروانی پیغەمبەر (ﷺ) بووین و تا هات بۆ لامان و عەبباسی کۆری عەبدولموتەلیب (ﷺ) لەگەڵیدا بوو، ئەوکات هینشتا ئەو موسلمان نەببوو، بەلام حەزی دەکرد لە کاروباری برازا کەیدا ئامادە بێت و لێی دُنیا بێت. کاتی کە دانیشت یەكەم کەس قەسێ کرد عەبباسی کۆری عەبدولموتەلیب بوو وتی: ئەو کۆمەڵی خەزەرەج موحەممەد لە ئیمەیه و دەزانن لە دەست هۆزمان پاراستوو مانە لەسەر ئەو وای دەبینی لەناو هۆزە کەیدا عیزەت و پاراستنی ناو شارە کەیهیه و بەلام بێریاری داو پەيوەستی ئێوە بێت، ئەگەر وا دەبینن وەفاتان بۆ ئەو هیه کە بانگتان کردووە بۆی و دەپاریزن لە نهیاری دەبێت بەرگەیه ئەو بگرن، ئەگەر دەتانهوێت بیدەن بە دەستەو و بیشکێنن، دوا ئەو دێت بۆ لاتان ئەوا هەر لە ئیستاو وازی لێ بهێنن و چونکە ئیستا عیزەتمەند و پارێزراوە لە ناو هۆز و شاری

۱ - صحیح.

۲ - ئەحمەد و بەیەقیش لە ڕێگەیه ترەو ئەم فەرموودەیان هیناوه، سەنەدە کەیه به پیتی مەرجی موسلیم باشە، بەلام بوخاری و موسلیمیش نهیان هیناوه، لە البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۵۹ دا هاتووه، ئێبن حەجەر لە فتح الباری ج ۷ ص ۱۵۸ دا دەلێت: سەنەدە کەیه حەسەنە و حاکم بە صەحیحی داناوه و ئێبن حەببانیش هیناویەتی، هەیسەمی ج ۶ ص ۴۶ دەلێت: کە سەکانی ئەحمەد کەسانی صەحیحن، بە زاریش گێراویەتی و ئەو فەرموودە کەیدا دەلێت: سویند بەخوا واز لەو بەیەتە ناهێنن و دەستبەرداری ناین.

خۇيدا، ئىمەش پىمان وت: بىستان چى وت ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) تۆ بفەرموو چى مەرجت ھەيە بۆ خۆت و پەرودەگارت لەسەرمان داینى، پىغەمبەرىش (ﷺ) قەسەي کرد و قورئانى خویند و بانگەروازی کرد بۆلای خوا و بەرەو ئىسلام ھانىداين، فەرمووی (بەيەتتان لى وەرەگرم لەسەر ئەوھى بمپارىزن لەوھى ژن و منالى خۆتانی لى دەپارىزن) بەرائى كۆپى مەعو دەستى گرت و وتى: بەلى، سویند بەوھى تۆى بە حەق ناردووہ چۆن خۆمان و ژن و منالمان دەپارىزن تۆيش دەپارىزن دەي ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بەيەتتان لى وەرەگرم، سویند بە خوا ئىمە كۆپى جەنگين و بەرەوام بە مىراتمان گرتووہ، ئەبۆلھەيسەمى كۆپى تەيھان لەسەر قەسەكە وەستاندى كاتىك بەراء لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) قەسەي دەکرد، وتى ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىمە و ئەو خەلكە پەتیکمان لە نىواندايە دەپچرىنن - واتە جوولەكەكان - ئەي ئەگەر ئەوھمان کرد پاشان خوا تۆى سەرخست دەگەرپىتەوہ ناو ھۆزەكەت و واز لە ئىمە دىنيت؟ پىغەمبەرىش (ﷺ) زەرەخەنەيەكى کرد و دواتر فەرمووی (بل الدم الدم والهدم انا منكم و انتم منى، احارب من حاربتم و اسالم من سالمتم) واتە (بەلكو خوینم خوینتانه و گوپم لەوئى دەبىت، من لە ئىوہم و ئىوہش لە منن، لەگەل ئەوھى دەجەنگن دەجەنگم، لەگەل كئى ئاشتى دەكەن ئاشتى دەكەم) كەعب (ﷺ) وتى: (ﷺ) فەرمووی (اخرجوا الى منكم اثنى عشر نقيبا يكونون على قومهم بما فيهم) ئەوانىش دوانزە كەسيان ھەلبژاردن، نۆيان لە خەزرج و سىيان لە ئەوس بوون.^{۱، ۲}

۱ - حسن.

۲ - البدایہ والنہایہ ج ۳ ص ۱۶۰ دا ھا تووہ، ئەحمەد و تەبرانىش بە دووردیژى ھىناويانە، لە مجمع الزوائد ج ۶ ص ۴۲ یشدا بە دووردیژى ھا تووہ ج ۶ ص ۴۵ دەلیت: كەسەكانى سەنەدى ئەحمەد سەحیح جگە لە ئىبن ئىسحاق، ئىبن حەجەر ج ۷ ص ۱۵۷ دەلیت: ئىبن ئىسحاق ھىناويەتى و ئىبن حەبانىش بە دوورو دیژى لە وریگەوہ ھىناويەتى.

ته به رانی له عروه وه (ع) به مورسه لی هیئاویه تی ده لیت: یه کهم کهس به یعه تی دا به پیغه مبه (ع) نه بوله یسه می کوپی ته یهان (ع) بوو وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا ئیمه و نه و خه لکه په یوه ندیه کمان هیه - په یمان و هاوپه یمانی - با بیچرینین، نایا نه گهر نه ومان کرد تو ده گهر پیته وه ناو ووزه کهت و ئیمه یش له و باره ده بین و له گه لیان له شهر دایین، پیغه مبه ریش (ع) به و قسه پیکه نی و فره مووی (بل الدم الدم الهمدم الهمدم) که نه بوله یسه می به و ولامه ی پیغه مبه (ع) پازی بوو وتی: هوزه کهم نه مه پیغه مبه ری خوایه و من شایه تی ددهم راسته و نه مړو له سنورو په ناو پاراستنی خوادایه و له بهر دهستی هوزو خیلیدایه، بزنان نه گهر ده یبه نه لای خوتان عهره ب یه کدهسته له درتان دهب، نه گهر ده تانه ویت له پینا و خوادا مال و گیان و مندالتان دابنن بانگی بکه ن بو خاکی خوتان چونکه به راستی پیغه مبه ری خوایه، نه گهریش دترسن دهستی لیبه رده ن له ئیستاوه وازی لیبه ینن، نه وکات وتیان: پازین خواو پیغه مبه ره که ی چی ده لین و ئیمه ش مال و گیانمان به ختی تو ده کهین نه ی پیغه مبه ری خوا، نه بوله یسه م پیمان بو چول بکه تا به یعت بده ین به پیغه مبه ر (ع)، نه بوله یسه م وتی: من یه کهم کهسم به یعت م پیدا، پاشان هه موو نه وانیش به یعت یاندا.^۱

ئین ئیسحاق له عاصمی کوپی عومه ری کوپی قه تاده وه (ع) هیئاویه تی خه لکی که کوپونه وه تا به یعت بده ن به پیغه مبه ر (ع) عه عباسی کوپی عوباده ی کوپی نه زله - له به نی سالمی کوپی عه وف - وتی: نه ی کو مه لی خه زره ج ده زانن له سه ر چی به یعت دده ن به و پیاوه؟ وتیان به لی: ئیوه له سه ر شه ری سوورو ره شی خه لک به یعتی پیده دهن نه گهر و ده بینن نه گهر مال و سامان و خانه دانه کانتان به کوشتن له ناو ده چن ده یدهن به دهسته وه؟ نه واهه ر له ئیستاوه - سویند به خوا نه گهر شتی

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۴۷ ده لیت: له سه ته ده که دا ئین لوه یعه هیه و فره مووده ی حه سه نه و جوړه لاوازیه کی تیدایه.

وابګهـن- سهر شوړی دونیا و دواړوژ دېن، نه ګهریش دوزانن دهبه نه سهر با مال و ګیانیشتان دابنن نه و ببهـن -سويند به خوا- خیری دونیا و دواړوژ تیا به، وتیان: نیمه له سهر دانی ګیان و سامانمان دهبهـن، نه ی پیغه مبهـری خوا نه ګهـر نه ومان برده سهر چیمان بو هه یه؟ فرمووی (به هشت) وتیان: دهستت بیـنه، نه ویش دهستی کرده و به یه تیان پیدا.^۱

ناین نیسحاق له مه عبه دی کوړی که عب له عه بدوللای برابه وه هیناویه تی، پیغه مبهـر (ﷺ) فرمووی (ارفضوا الی رحالکم) واته (بهـرو لای شمهـک و ناژه له کانتان بچن) عه بباسی کوړی عوباده وتی: نه ی پیغه مبهـری خوا سويند به و خوا به ی به حق تو ی ناردووه نه ګهـر حهـز ده که یـت سبهـینی به شمشیره کانهـنه وه ددهـین به سهر خه لکی مینادا، پیغه مبهـریش (ﷺ) فرمووی (فرمانی نه ومان پی نه کراوه) به لام بګهـرینه وه بولای شمهـک و ناژه له کانتان).^۲

۱ - حسن.

۲ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۱۶۲ دا واهاتووه.

۳ - حسن.

۴ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۱۶۴ دا واهاتووه.

(به یعه تدان له سهر جیهاد)

بوخاری ص ۳۹۷ له نه نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) چوو بو
خه نده ق و سه یرده کات کوچه ران و پشتیوانان (ﷺ) له که شیکی ساردا هه لده که نن و
کوئله یان نیه له جیاتی نه وان بیکه ن، که سه ختی و بریستی لی به دیکردن فهرمووی:
اللهم ان العیش عیش الآخرة فاغفر للانصار والمهاجرة
نه وانیش له وه لامایدا وتیان:

نحن الذين بايعوا محمدا على الجهاد ما بقينا ابدا

موسلمیش له ترمزیش هیئاویانه، له جمع الفوائد ج ۲ ص ۵۱ یشدا هاتوه، پیشت
فهرمووده که ی موجاشیعمان هیئا وتی وتم: له سهر چی به یعه تمان لی وهرده گریت؟
فهرمووی له سهر ئیسلام و جیهاد، یان فهرمووده که ی به شیری کوپی خه ساسیه (ئهی
به شیر سه ده قه و جیهادیش نه بی، ئهی به چی ده چیه به هه شته وه؟) وتم ده ستت یینه
تا به یعه تت پیبده م، نه ویش ده ستی هیئا و منیش به یعه تم پییدا، یان فهرمووده که ی
نه بویه علا: وتم: ئهی پیغه مبه ری خوا به یعه تی کوچ له باوکم وهر بگره، فهرمووی:
به لکو له سهر جیهاد به یعه تی لی وهرده گرم.

(به يعه تدان له سهر مهرگ)

بوخاری ص ۴۱۵ له سه له مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به یعه تمدا به پیغه مبه ر (ﷺ) پاشان چوومه ژیر سیبهری دره خته وه، که خه لکی که م بوونه وه فهرمووی (ئینولنه کوه به یعت نادهیت؟) وتم نه ی پیغه مبه ری خوا به یعه تم داوه، فهرمووی (هه مدی) منیش بو جاری دوهم به یعه تم پیدا، پیی وتم: نه ی نه بو موسلیم نه وپوژ له سهر چی به یعه تتان پیدا؟ وتم: له سهر مهرگ.^۱

بوخاری ص ۴۱۵ له عه بدوللای کوپی زهیده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له سه رده می شه پی (الحره)^۲ دا که سیك هات بولای و پیی وت: ئین حه نزله له سه ره مهرگ به یعت وهرده گری، وتی: له دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر نه وه به یعت به کهس ناده م، موسلیم هیناویه تی.^۳

(به يعه تدان له سهر گوښگری و گوښرایه لی)

به یه هقی له عه بدوللای کوپی پافعه وه (ﷺ) هات و پژاندی و وتی: ئیمه به یعه تماندا به پیغه مبه ر (ﷺ) له سهر گوښگری و گوښرایه لی له چالاکی و ته مبه لیدا، له سه ختی و خوشیدا به خشین، فرمان به چاکه و پیگری له خراپه بکه ین، له پیناو خوا دا بلین و گو ی به لومه ی لومه کاران نه ده ین و پیغه مبه ریش (ﷺ) سه ربخه ین نه گه ر هات بو یه سرب بولامان تا بیباریزین له وه ی خو مان و ژن و منالمانی لی دا پاریزین به هه شت ده بیته به شمان، نه مه نه وه به یعه ته بوو که دامان به پیغه مبه ر (ﷺ)،

^۱ - موسلیم و ترمزی و نه سائی هیناویاته، له العینی ج ۷ ص ۱۶ و به یه هقی ج ۲ ص ۱۴۶ و ئین سه د ج ۴ ص ۳۹ دا هاتوه.

^۲ - الحره: نه وه شه ره بوو له سه رده می یه زیدی کوپی مو عاویه دا که تیایدا ره وایی له مه دینه دا گیرایه به رو که وتنه تالان و بری و کوشتنی خه لکی ناو مه دینه، نه مه ش په لیه کی ره شی ناو میژوی گه شی ئیسلامه.

^۳ - له العینی ج ۷ ص ۱۵ و به یه هقی ج ۸ ص ۱۴۶ دا هاتوه.

سہ نہ دہکے تہ او بہ ہیژہ و بوخاری و موسلیم و ئەوانی دیکەش نہ یانہیناوە، یونس
لہ ئین ئیسحاق و ہیناویہ تی دەلیت: عوبادہی کوپی وەلیدی کوپی عوبادہی کوپی
صامت لہ باوکیہ وە لہ باپیروہ عوباردہ (ﷺ) ہیناویہ تی دەلیت: بەیعیہ تی جہنگمان
دا بہ پیغەمبەر (ﷺ) لہ سەر گوڤگری و گوڤرایہ لی لہ سەختی و خوشی و چالاکی و
لاوازی و ناپەحەتیماندا، لہ گەل کەسی خاوەن کاریدا پکەبەری نہکەین و لہ ھەرکوی
بین حەق بلین و لہ پینا و خوادا لہ لۆمە ی لۆمە کاران نہ ترسین.^۱

ئین جەریر لہ جەریروہ (ﷺ) ہیناویہ تی دەلیت: بەیعیہ تە دا بہ پیغەمبەر (ﷺ)
لە سەر گوڤگری و گوڤرایہ لی و ئامۆزگاری کردنی موسلمانان، ھەر وەھا لہ
فەرموودە کەیدا ہیناویہ تی دەلیت: ھاتمە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و تەم: بەیعیەت
پی دەدەم لە سەر گوڤگری و گوڤرایہ لی لہ وەیدا حەزم پییە و حەزم پیی نیہ، پیغەمبەر
(ﷺ) فەرمووی (ئایا ئەو دەتوانیت یان دەرەقەتی ئەو دیت؟ وامە لی، بلی چەندە
توانیم) منیش و تەم: چەندە توانیم، ئەویش بەیعیہ تی لیوەرگرتە، ھەر وەھا لە سەر
ئامۆزگاری کردنی موسلمانان^۲، ئەبو داود و نەسائی لہ فەرموودە کەیدا ہیناویانە
دەلیت، بەیعیەتەدا بہ پیغەمبەر (ﷺ) لە سەر گوڤگری و گوڤرایہ لی و ئامۆزگاری ھەموو
موسلمانیک بکەم، ئەگەر شتیکی بفروشتایە یان بیکریایە دەیوت: ئەو ی لیمان
وەرگرتیت لەوہ لامان خۆشە و یستترە کە پیت دەدەین خۆت ھەلبژیرە.^۳

بوخاری لہ ئین عومەر وە (ﷺ) ہیناویہ تی دەلیت: ئەگەر بەیعیەتمان بدایە بہ
پیغەمبەر (ﷺ) لە سەر گوڤگری و گوڤرایہ لی پیی دەفەر مووین (فیما استطعت)
واتە (چەندە توانیم).^۴

^۱ - لہ البدایة و النہایہ ج ۳ ص ۱۶۲ دا ھاتووہ، بوخاری موسلیمیش بہ و واتایە ہیناویانە، الترغیب ج ۴
ص ۳ دا ھاتووہ.

^۲ - ضعیف

^۳ - لہ کنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا و ھا تووہ.

^۴ - الترغیب ج ۳ ص ۲۳۷.

^۵ - نەسائی ہیناویہ تی، ئین جەریریش بہ و واتایە ہیناویہ تی، لہ الكنز ج ۱ ص ۸۳ دا ھاتووہ.

به غه وى و نه بونه عيم و ئين عه ساكير له عوتبهى كوپى عه بدوللاوه (ﷺ) هيناويانه ده لىت: كهوت به يعه تم دا به پيغه مبه (ﷺ) له سهر گوپرايه لى و دوانيان له سهر خوشه ويستى.^۱

ئين جهرير له نه نه سه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لىت: بهم ده ستانم به يعه تمدا به پيغه مبه (ﷺ) له سهر گوپگري و گوپرايه لى چنده بتوانم.^۲

(به يعه تى نافره تان)

ئه حمده و نه بويه علاو ته به رانى - كه سه كانى سه نه ده كهى جى متمانه ن - وه كه هيسه مى ج ۶ ص ۳۸ ده لىت: له ئين ئوم عه تيبه وه (ﷺ) هيناويانه وتى: كاتيك پيغه مبه (ﷺ) هاته مه دينه نافره تانى پشتيوانان له مالىكد كؤبونه وه، پاشان عومهرى كوپى خه تابى (ﷺ) نارد بولايان، نه ويش له بهردهرگاكه دا پراوه ستاو سه لامى ليكردن و نه وانيش وه لاميان دايه وه وتى: من نيږدراوى پيغه مبه رى خوام بو تان، وتيان: سه لام له نيږدراوى پيغه مبه رى خواو خودى پيغه مبه رى خواش (ﷺ)، وتى: به يعه تى ده دن له سهر نه وهى هيچ هاوه ل بو خوا دانه نين و دزى و زينانه كه ن و مندا له كانتان نه كوژن و له نيوخوتاندا بوختان نه كه ن و له چاكه و راستيدا سهر كهش و ياخى نه بن، وتيان: به لى، عومهريش له دهره وهى دهرگاكه وه ده ستى برد و نه وانيش له ناوه وه ده ستيان برد، پاشان وتى: خوايه شاهيد به، فرمانيشى پيكردين تا له دووچه ژندا به چه يزو ده ستگريو يشه وه بچين بو جه ژن و ريگري ليكردين بكه وينه شوين ته رمى مردو و له سهر بوختان و له سهر سهر كهش بوون له چاكه دا پرسى ارم ليكرد وتى: شين و واوه يلايه ن نه بوداود زور به كورتى هيناويه تى.^{۱، ۲}

۱ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۳ دا هاتوه.

۲ - له كنز العمال ج ۱ ص ۸۲ دا هاتوه.

۳ - صحيح.

دهلیم: بوخاریش به کورتی هیئاویه تی، ئین سهدو عهد بن حمید به دورو دریژی هیئاویانه،^۲ هه یسه می ج ۶ ص ۳۸ دهلیت: له سه لمای کچی قه یسه وه (ﷺ) - پوریکی پیغه مبه (ﷺ) بوو که له ههردوو قبیله دا نویژی له گه لدا کرد و یه کیك بوو له ژنانی به نی عه ددی کوپی نه جار- وتی: هاتمه خزمهت پیغه مبه (ﷺ) و له گه ل هه ندی له نافرته تانی پشتیواناندا به یعه تم پیدا، که مه رجی له سه ر داناین تا هیچ هاوه ل بو خوا دانه نین و دزی و زینا نه که یین و مندا له کانمان نه کوژین و بوختان نه که ن و له چاکه دا سه رکه شی نه نوینن، فه رمووی (ولا تتغشش ازواجکن) واته (غش له میرده کانتان نه که یین) ئیمه ش به یعه تمان پیدا، پاشان چووین، به نافریکیانم وت: بگه پیره وه پرسیاربکه له پیغه مبه (ﷺ) بلی: غش کردن له میرده کانمان چیه؟ وتی: پرسیارم لی کرد فه رمووی (مال و سامانی به ییت و هه روا بیده ییت به که سی دیکه)^۳.

ته به رانی له المعجم الکبیر والمعجم الاوسط له غوفه یله ی کچی عوبه یدی کوپی حارسه وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت: من و قوره یری کچی حارسی عه نواریه ی دایکم له گه ل هه ندی نافرته تانی کوچه ردا هاتیبه خزمهت پیغه مبه (ﷺ) به یعه تمان دا به پیغه مبه (ﷺ) شه ویش به یعه تی لی وهرگرتین له سه ر ناوه پروکی ئایه ته که، کاتیك دانمان به وه دا ناو ده ستمان برد تا به یعه تی پی بده یین فه رمووی * من ده ست ناده م له دهستی نافرته تان) داوای لیخوشبوونی بو کردین، شه وش به یعه ته که مان بوو.^۴

۱ - له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۸ دا هاتوه.

۲ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا هاتوه، نه حمه دو نه بویه علاو ته به رانی - که سه کانی جی متمانه ن- هیئاویانه

۳ - ضعیف

۴ - ئیمامی نه حمه د له عائیشه ی کچی قودا ماوه (ﷺ) به و واتایه له به یعه تدان به پی ئایه ته که هیئاویه تی، له ئین که سیر ج ۴ ص ۳۵۳ دا هاتوه.

۵ - ضعیف

مالیک هیئاویہ تی و ئیین حہببانیش بہ صہحیحی داناوہ لہ ئومہیہی کچی
 روقیہ وہ هیئاویہ تی دہلّیت: لہ گہل کؤمہ لّیک ئافرہ تدا ہاتمہ خزمہت پیغہ مہبر (ﷺ)
 تا بہیعتہ تی پی بدہین، وتمان ئہی پیغہ مہبری خوا بہیعتہ تی پی دہدہین لہ سہر ئہوی
 ہیچ ہاوہل بو خوا دانہ نیین و لہ چاکہ دا لیت یاخی نہ بین، پیغہ مہبر (ﷺ) فہرموی
 (ہیندہی بتوانن و دہرہ قہت بیّن) وتمان: خوا و پیغہ مہبرہ کھی لہ خو مان زیاتر
 سوزیان ہہیہ بو مان، دہی دہستت بیّنہ با بہیعتہ تی پیبدہین ئہی پیغہ مہبری خوا،
 فہرموی (من لہ گہل ئافرہ تدا تہوقہ ناکہم، بہ لکو قسم بو سہد ئافرہت و ہک قسم بو
 یہک ئافرہت وایہ) ۲، ۳

تہبہرانی - کہ سہکانی سہنہ دہکہ جی متمانہن - لہ عہد ولّای کوری عہ مرہوہ
 (ﷺ) ہیئاویہ تی دہلّیت: ئومہیہی کچی روقیہ (رضی اللہ عنہا) ہاتمہ خزمہت
 پیغہ مہبر (ﷺ) تا بہیعتہ تی پیبدات لہ سہر ئیسلام، پیغہ مہبر (ﷺ) فہرموی (ابایک
 علی ان لا تشرکی باللہ شیئا ولا تسرقی ولا تقتلی ولدک ولا تاتی ببہتان تفتینہ بین
 یدیک ورجلیک ولا تنوحی ولا تبرجی تبرج الجاہلیہ الاولی) ۴، ۵

ئہ حمہد و بہ زار - کہ سہکانی سہنہ دہکہ صہحیحن - لہ عائیشہ وہ (رضی اللہ
 عنہا) ہیئاویانہ دہلّیت: فاتیمہی کچی عوتبہی کوری رہبیعہ (رضی اللہ عنہا) ہات
 تا بہیعتہ بدات بہ پیغہ مہبر (ﷺ) ئہویش بہیعتہ لیوہرگرت لہ سہر ئایہ تہکہ،
 ئہویش دہستی لہ سہر دہستی دانا لہ تاو شہرمد، پیغہ مہبریش (ﷺ) سہری سورما
 لہو کارہی، عائیشہ (رضی اللہ عنہا) وتی: دانی پیدا بنی ئہی ئافرہت سویند بہ خوا

۱- ہہیسہمی ج ۶ ص ۳۹ دہلّیت: لہ سہنہ دہکہ دا موسای کوری عوبہیدہ ہہیہ کہ لاوازہ.

۲- صحیح.

۳- ترمزی و کہسانی دیکہش بہ کورتی ہیئاویانہ، لہ الاصابہ ج ۴ ص ۲۴۰ دا ہاتوہ.

۴- صحیح.

۵- لہ الجمع ج ۶ ص ۳۷ دا ہاتوہ، نہسانی و ئیین ماجہ و ئیمامی ئہ حمہدیش ہیئاویانہ، ترمزی
 بہ صہحیحی داناوہ و لہ تہفسیری ئیین کہ سیر ج ۴ ص ۳۵۲ یشدا ہاتوہ.

کهس بهس له سهر ئه مه به یعه تمان داوه، وتی: به لّی، ئینجا به یعه تی پّیدا له سهر
 نایه ته که^۱.

ته به رانی له عزه ی کچی خه یله وه (رضی الله عنها) هیناویه تی هاتووه ته خزمه ت
 پیغه مبه ر (ﷺ) و به یعه تی پّیدا له سهر ئه وه ی زینا و دزی نه که ن و به ئاشکرا و نه یینی
 زینده به چال نه که ن، زینده به چالی ئاشکرا ئه وه ده یزانم، به لام زینده به چالی نه یینی
 پرسیارم نه کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) و پیی نه وتم، له ده روونمدا و امزانی خراپکردنی
 منداله، سویند به خوا هه رگیز شتی وام نه کردووه^۲.

حاکم ج ۲ ص ۸۶ له فاتیمه ی کچی عوتبه ی کوپی په بیعه ی کوپی عه بدشه مسه وه
 (رضی الله عنها) هیناویه تی ئبو حوزه یفه (ﷺ) ئه و و هیندی کچی عوتبه ی هیناوه ته
 خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) تا به یعه تی پّیبدن، ده لّیت مه رچی له سهر داناین، منیش پیّم
 وت: ئاموژا گیان هیچ له وانه له نا و هوژه که تدا ده زانیت؟ ئه بو حوزه یفه ده لّیت: ده ی
 ئاده ی، ئینجا به یعه تی پّیدا چونکه به وجوژه به یعه تی وه رده گرت و به وه ش مه رچی
 داده نا، هیند وتی له سهر دزی به یعه ت پّیئاده م، چونکه من له مالی میرده که م ده دزم،
 پیغه مبه ریش (ﷺ) دهستی گرتیه وه و ئه ویش دهستی گرتیه وه تا ناردی به شوین
 ئه بوسوفیاندا و ئه ویش ری پّی پّیدا شتیک له مالی ببات، ئه بوسوفیان وتی: بو خورمای
 (الرطب) باشه، به لام بو وشکه که نا، ئافره ته که ده لّیت: سویند به خوا رقم له گومه زی
 تو بووه و حه زم نه ده کرد خوا خو ی و ناوی په واکات، سویند به خوا ئیستا له
 هه مووی لام خو شه ویستره، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (سویند به خوا وایه،

۱ - صحیح.

۲ - له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۳۷ دا هاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۳۹ ده لّیت: ته به رانی له معجم الاوسط و معجم الکبیر به وجوژه له عه تائی
 کوپی مه سعودی که لبیه وه له باوکیه وه له ئافره ته وه هیناویه تی و مه سعود ناناسم و که سه کانی
 دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن،

کهستان باوه‌ری ته‌واو نیه تا له خو‌ی و منال و باوکی لای خو‌شه‌ویستتر نه‌بم) حاکم ده‌لئیت: ئەم فەرمووده سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحه، به‌لام بوخاری و موسلیم نه‌یان‌هیناوه، زه‌ه‌بی به سه‌حیحه داناوه ئەبویه‌علا له عائیشه‌وه (رضی الله عنها) هیناویه‌تی ده‌لئیت: هیندی کچی عوتبه‌ی کو‌پی ره‌بیعه (رضی الله عنها) هاته خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) تا به‌یعه‌تی پیدات، ئەویش سه‌یری ده‌ستی کرد و فەرمووی (برۆ ده‌سته‌کانت بگو‌ره) (ان‌ه‌بی فی‌غیری یدی‌ک) منیش چووم و به خه‌نه ره‌نگیانم گو‌رپن، پاشان هاته‌وه خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و ئەویش فەرمووی (به‌یعه‌تت پی‌ ده‌ده‌م له‌سه‌ر ئەوه‌ی هیچ هاوه‌لی‌ک بو‌ خوا دانه‌نییت و دزی و زینا نه‌که‌یت) وتی: مه‌گه‌ر ئا‌فره‌تی ئازاد زینا ده‌کات؟ فەرمووی (منداله‌کانتان له ترسی نه‌بوونیدا نه‌کوژن) وتی: مه‌گه‌ر هیچ منال‌ت بو‌ به‌جیه‌یشتووین تا بیانکوژین، به‌یعه‌تی پیدات و دواتر به پی‌غه‌مبه‌ری (ﷺ) وت — دوو بازنی زی‌پ‌رینی له ده‌ستدا بوو — چی ده‌لئیت له‌باره‌ی ئەم دوو بازنه‌یه؟ فەرمووی (دوو پشکو‌ی ناو دۆزه‌خن) ۱. ۲.

له الاصابه ج ۴ ص ۴۵۲ ده‌لئیت: چی‌و‌که‌که‌ی له کاتی به‌یعه‌تی ئا‌فره‌تاندا هیناوه — ده‌فه‌رمو‌یت (دزی و زینا نه‌که‌ن) وتی: مه‌گه‌ر ئا‌فره‌تی ئازاد دزی ده‌کات؟ له کاتی فەرما‌یشتی (ولایقتلن اولادهن) واته (منداله‌کانتان مه‌کوژن) وتی: به‌ بچو‌کی گه‌وره‌یان بکه‌ین و به‌ گه‌وره‌یی بیانکوژین، له‌ ری‌گه‌ی هینانی ئیبن سه‌عه‌ده‌وه به سه‌نه‌دی سه‌حیحه مورسه‌ل له شه‌عبیه‌وه و له مه‌یمونی کو‌پی میهرانیسه‌وه هاتووه، له گیرانه‌وه‌که‌ی شه‌عبیه‌وه هاتووه: زینانه‌که‌ن، هیند وتی: مه‌گه‌ر ئا‌فره‌تی ئازاد زینا ده‌کات؟ بو‌ (منداله‌کانتان مه‌کوژن) وتی: تو‌ کو‌شتنت، له گیرانه‌وه‌یه‌کی هاوشیوه‌شیدا هاتووه، به‌لام وتی: مه‌گه‌ر له‌ پو‌ژی به‌دردا منال‌ت بو‌ هیشتینه‌وه؟ ئیبن منده هیناویه‌تی: له سه‌ره‌تاکه‌یه‌وه هاتووه: هیند وتی: ده‌مه‌و‌یت به‌یعه‌ت بده‌م به

۱ - حسن.

۲ - هه‌یسه‌می ج ۶ ص ۳۷ ده‌لئیت: له سه‌نه‌ده‌که‌دا که‌سی وا هه‌یه که نایناسم. ئیبن نه‌بی حاته‌م به کورتی هیناویه‌تی، ئیبن که‌سیر ج ۴ ص ۳۵۴ هیناویه‌تی

موحه مهه، وتي: ده مبینیت تو بیباوه پر بویت، وتي: نه ری به خوا، سویند به خوی
 گه وره نه مبینیوه پیش نه مشه و له م مژگه و ته دا خوا به حق به رستریټ، سویند به
 خوا ده بینم به هه ستان و کرنوش و سوجه وه نویژیان ده کردتوش نهوت کرد که
 کردت، دهی له گهل خوتدا پیاویکی هوزده کت ببه، نه ویش چوو بولای عومهر (ﷺ) و
 له گهلیدا چوو به یعه تی بو و هر گرتن به ده و چاو داپوشراوی چوویه خزمهت
 پیغه مبه (ﷺ) و باسی به یعه ته که ده کات، هیند وتی: من له مال و سامانی
 نه بوسوفیانم خرچ کردوه، نه بوسوفیان وتی: چی له مال و سامانم بردوه حاله،
 به کورتی ته و او بوو، نین جهریر له فهرموده که ی نین عه بباسه وه (ﷺ) به دوورو
 دریژی هیناویه تی، نین که سیر له ته فسیره کهیدا ج ۴ ص ۳۵۳ ده لیت: تیایدا هاتوه:
 نه بوسوفیان وتی: له پابردودا چیت بردوه یان نه ودهش که ماوه حاله بیت،
 پیغه مبه ریش (ﷺ) پیکه نی و ناسیه وه و بانگی کرد (څه که ی نه بوسوفیان) هیند
 دهستی گرت و داوی لیبور دنی لیکرد، فهرمووی تو هیندی؟ وتی: خوا له پابردووت
 خوش بووه، با پیغه مبه ریش (ﷺ) پشتگوئی بخت، نه ویش فهرمووی (زینا نه کهن)
 وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا مه گهر ثافره تی نازاد زینا ده کات؟ فهرمووی: نه به خوا
 ثافره تی نازاد زینا ناکات، فهرمووی (من داله کانتان مه کوژن) هیند وتی: تو له پوژی
 به دردا کوشتنن، تو و نه وان با شتر ده بینن، فهرمووی (ولا یاتین ببهتان یفترینه بین
 ایدیهن و ارجلهن) ده لیت: هه روه ها له چاکه شدا یاخی نه بن، پی لی گرتن شیوه
 بکهن، چونکه خه لکی نه زانی له کاتی شیوه ندا جله کانین داده پرین و ده موچاویان
 داده پرین و قژیان ده پرین و هاوارو شیوه نیان ده کرد، نین که سیر ده لیت: نه مه
 نه سه ریکی غه ربه، نین نه بی حاتم له نه سهیدی کوپی نه بو نه سهیدی به زار له
 ثافره تیکی به یعه تده روه هیناویه تی ده لیت: له ناو به یعه ته که ماندا نه بو له چاکه دا
 لی یاخی نه بین و پوونه مالین و قژنه پرین و بهرک دانه پرین و شین و واوه یلا نه کهین.^۱

۱ - ضعیف

۲ - له ته فسیری نین که سیر ج ۴ ص ۳۵۵ دا هاتوه.

(به یعه تی هه رزه کاران)

ته به رانی له موحه مه دی کوپی حوسهینه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) به یعه تی له حه سه ن و حوسه یین و عه بدوللای کوپی عه بباس و عه بدوللای کوپی جه عفر (ﷺ) وهرگرت و هه مووشیان بچوک بوون و هیشتا ریشیان رهش نه کردبوو و بالغ نه ببون، له ناو مندا لاند ته نها به یعه تی له ئیمه وهرگرت.^۱

ته به رانی له عه بدوللای کوپی زوبه یرو و عه بدوللای کوپی جه عفر وه (ﷺ) هیناویه تی له ته مه نی حه وت سالییدا به یعه تمان داوه به پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) که بینیونی زه رده خه نه ی کردوو و دهستی بردوو و به یعه تی لیوه رگرتوون.^۲

نه سانی له همراسی کوپی زیاده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: دهستم به ره و لای پیغه مبه ر (ﷺ) برد و هیشتا مندا ل بووم، داوام کرد به یعه تم لی وهرگریت، به نام به یعه تی لی وهرنه گرتم.^۳

(به یعه تی هاوه لان (ﷺ) له سه ر دهستی)

خه لیفه کانی پیغه مبه ر (ﷺ)

ئین شاهین له (الاصابة) له ئیبراهیمی کوپی مونته شر له باوکیه وه له باپیری وه هیناویه تی ده لیت: کاتیك خوی گه وره ئایه تی دابه زانده سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) (ان

۱- هه یسه می ج ۶ ص ۴۰ ده لیت: فهرموده که مورسه له و که سه کانی سه نه ده که ش سه حیحن.

۲- هه یسه می ج ۹ ص ۲۸۵ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیسماعیلی کوپی عه بباسیش هه یه که له سه ری راجیاوازن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که که سانی سه حیحن، نه بونه عیمی ئین عه ساکیریش له عروه هیناویانه عه بدوللای کوپی زوه یرو و عه بدوللای کوپی جه عفر - له ده رپرینیکی ترده جه عفری کوپی ز به یعه تیاندای به پیغه مبه ر (ﷺ) هه روه که له المنتخب ج ۵ ص دا هاتوو.

۳- حسن.

۴- له جمع الفوائد ج ۱ ص ۱۴ دا هاتوو.

الذین یبایعونک انما یبایعون الله) ئهو بهیعه تهی پیغه مبه (ﷺ) لیّم وهرده گرت بهیعه تدان بوو به خواو گوپرایه لی حق، بهیعه تی ئه بوبه کریش (ﷺ) له سهر ئه وه بوو بهیعه تم پی ددهن له وهی گوپرایه لی خوابم، بهیعه تی عومه ریش (ﷺ) و ئه وانی دواتریش وهك بهیعه تی پیغه مبه (ﷺ) بوو.^۱

بهیعه قی ج ۸ ص ۱۴۶ له ئیبن عه فیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیّت: ئه بوبه کرم (ﷺ) دی که له دواى پیغه مبه (ﷺ) بهیعه تی له خهك وهرده گرت، دهسته یهك ده هاتنه لای و ئه ویش دهیوت: بهیعه تم پی ددهن له سهر گوپرایه لی خواو قورئانه که ی پاشان بو ئه میر؟ دهیانوت: به لی، ئه ویش بهیعه تی لی وهرده رگتن، منیش ئه وکات تازه بالغ ببوم ماوه یهك لای مامه وه و مەرجه کهیم له سهر خهك زانی و هاتم بو لای و له گه لی که تمه قسه و وتم: بهیعه تت پی ددهم له سهر گوپرایه لی خواو قورئانه که ی، پاشان ئه میر، ئه ویش سه ری چه مانده وه و سهیری کردم و دواتر خو ی ئاسایی کرده وه، ده مبینی سه رسام کردبوو (په حمه تی خوی لی بیت).

موسه دد له ئه بوسه فه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیّت: ئه بوبه کر (ﷺ) که دهسته یه کی ده نارد بو شام له سهر تانه و تاعون بهیعه تی لی وهرده گرتن.^۲

ئیبن سه عد و ئیبن ئه ی شه یبه و ته یالیسی له ئه نه سه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیّت: هاتمه مه دینه و ئه بوبه کر مردبوو و عومه ر (ﷺ) شوینی گرتبوویه وه، به عومه رم وت: ده ستت بینه با هه مان بهیعه تی هاوه لی پیش خۆت پی بدهم بهیعه تی گوپرایه لی و گوپرایه لی چهنده بتوانم.^۳

ئیبن سه عد له عومهیری کوپی عه تییه ی له یسیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیّت: هاتمه لای عومه ری کوپی خه تتاب (ﷺ) وتم: ئه ی ئه میری باوه رداران ده ستت بینه - خوا

^۱ - له الاصابه ج ۳ ص ۴۵۸ دا واهاتووه.

^۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۳۲۳ دا واهاتووه.

^۳ - له کنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا واهاتووه.

دەست بەرز بکاتەوہ - تا لەسەر سوننەتى خواو پێغەمبەرەكەى بەیعتت پى بدم، ئەویش دەستى هینا و پیکەنى و وتى: ئەمە لەسەر ئیوہیە بۆ ئیمە و لەسەر ئیمەشە بۆ ئیوہ.

عەبدوللای کورپى حەکیم (ﷺ) هیناویەتى دەلیت: بەم دەستانەم بەیعتەم دا بە عومەر (ﷺ) لەسەر گوێگری و گوێپرایەلى^۱

ئەحمەد لە (السنة) لە سەلیمى ئەبوعمارەوہ (ﷺ) هیناویەتى: وەفدى حەمرا هاتنەلای عوسمان (ﷺ) و بەیعتیان پىدا تا هیچ ھاوہ لیک بۆ خوا دانەنن و نوێژبەکن و زەکات بدن و پۆژووی پەمەزان بگرن و وازبھێنن لە جەژنى مەجوس، کە وتیان بەلى بەیعتى لى وەرگرتن.^۲

بوخارى لە ميسوهرى کورپى مەخرەو (ﷺ) هیناویەتى ئەو دەستەى عومەر (ﷺ) داینا بوون کۆبوونەوہ و راویژیان کرد، عەبدولپەرەحمان (ﷺ) پى و تن: من لەسەر ئەم کارە پکە بەریتان ناکەم، بەلام ئەگەر حەزەدەکن لەناو خۆتاندا کە سیکتان بۆ هەلدەبژێرم، ئەوانیش دایانە دەست عەبدولپەرەحمان، خەلکى بەرەو لای چوون تا هەرکەسى بدیبايە شوینی ئەو دەستە کە وتوون و بە شوینیدا دین و بەرەو لای عەبدولپەرەحمان دین لەو شەوانەدا راویژیان پى دەکرد، تا ئەو شەوہى بۆ بەیانیکەى بەیعتەمان دا بە عوسمان (ﷺ) ميسوهر وتى: عەبدولپەرەحمان درەنگە شەویک هات و تەقەیدا لە دەرگا تا لەخەو هەستام، وتى: دەبینم خەوتوویت، سویند بە خوا ئەمشەو هیندە چاوم نەداوہ بەیەکدا، هەستە سەعد و زوبەیر (ﷺ) بانگ بکە، منیش بانگم کردن و ئەویش راویژى پى کردن، پاشان بانگی کردم و وتى: عەلیم (ﷺ) بۆ بانگ بکە، منیش بانگم کرد، تا درەنگە شەوانیک دواندى، پاشان عەلى لەلای هەستا و چاوى لە خىلافەت بوو، عەبدولپەرەحمان کەمیک لە عەلى دەترسا، پاشان پى و تم:

^۱ - له الكنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا واهاتووہ.

^۲ - له كنز العمال ج ۱ ص ۸۱ دا واهاتووہ.

عوسمانم بو بانگ بکه، منیش بانگم کرد، نهویشی دواند تا بانگی بهیانی، که خه لکی نویژی بهیانیان کرد و نهو دهسته له مینبهر کوپوونهوه عهبدولپرهمان ناردی بهدوای کوچه ران و پشتیوانانی ئاماده بوو و سهر کرده سهربازیه کاندای، نهوان له گه ل عومهردا بو نهو حهجه چوو بوون، که کوپوونهوه عهبدولپرهمان شایه تومانی وتهوه و دواتر وتی: پاشان نهی عهلی من سهیری باری قسهی خه لکم کرد و دیتم له سهر عوسمان کیشیه یان نیه، بویه نه ملاو لاو په له مه کهن دهستی عوسمانی گرت و وتی: له سهر سوننه تی خواو پیغه مبه ره کهی و دوو خه لیفه ی دوا ی پیغه مبه ره (ﷺ) بهیعه تت پی دهدهم، عهبدولپرهمان بهیعه تی پیداو کوچه ران و پشتیوانان و سهر کرده سهربازیه کان و موسلمانانیش بهیعه تیان پیدا.^۱

^۱ - بهیعه تی ج ۸ ص ۱۴۷ بهه مان شیوه هیناویه تی.

(بهشی سییه م)

(خوگرتن له سهر)

سه ختیه کان له پیناو خوادا)

(پیغه مبهرا (صلوات) و هاوه لانی (رضی عنه) چون له سهر سهختی و
 ئازاره کان و برسییتی و تینویتی له پیناو دهر خستنی ئایینی
 بهرز و پته و داو له پیناو خوی گه و ره دا بو بهرز راگرتنی
 په یامی خوا خویان ده گرت)

(بەشى سىيەم)

(خۆگرتن لەسەر سەختىەكان لە پىناو خوادا)

(پىغەمبەر ﷺ) ۋ ھاۋەلانى (ﷺ) چۆن لەسەر سەختىە

ئازارەكان و برسیتی و تىنوییتی لە پىناو دەر خستى ئایىنى

بەرزو پتەوداۋ لە پىناو خواى گەورەدا بۆ بەرز راگرتى

پەيامى خوا خویان دەگرت

ئەبو نەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۱۷۵ لە جوبەیری كۆرى نۆفەیر لە باوكیەو
 هیناویەتی دەلیت: لە پال میقدادی كۆرى ئەسوددا (ﷺ) پوژیکیان دانیشتبووین
 كەسیك دای بە پالیدا، وتی: سەر بەرزى بۆ ئەو دووچاۋە كە پىغەمبەریان (ﷺ)
 بینىو، سویند بەخوا حەزمان دەکرد ئەوێ تۆ بینىوتە ئیمەش بیبینن، منیش گویم
 گرت و سەرم سوورما دیتم تەنھا خیر دەلیت: پاشان ھاتە پىشەو و وتی: بۆچی هیوا
 بەشتیک دەخوازن كە خواى گەورە دورى خستوونەتەو لى، نازانى ئەگەر لەو
 سەردەمەدا بوايە چۆن دەبوو، سویند بەخوا كەسانىك لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ)
 ھەبوون خواى گەورە بەرەو دۆزەخى ناردن نەھاتن بەدەمیەو و بە راستیان نەزانی،
 یان چۆن سوپاسى خوا ناکەن كە خواى گەورە هیناۋانى و تەنھا پەرەردگارتان
 دەناسن و ئەوێ پىغەمبەرتان هیناویەتی دانى پىدا دەنن و لە بەلا و سەختیەك
 پارىزاون كە جگە لە ئىۋە توشى بوون؟ سویند بەخوا پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر
 سەختترین بارىك نىردرا كە پىغەمبەران لە ماویەكدا دەنىردرین سەردەمى نەزانی
 بىت و چاكتىن ئایىن لایان بپەرستى بوو، خوايش یەكلا كەرەویەكى هینا و حەق و
 باتلى لەیەك جیا كەردەو، نىۋانى خستە نىۋان باوك و كۆرەو، تا ئەوێ كەسىك
 باوكى یان كۆرى یان براى بە بىباۋەرى دەدى و خوا قوفلى دلى خوى بەرەو ئیمان
 كەردبوویەو دەیزانى ھەركەس بچىتە ناو دۆزەخ قوربەسەرە چاۋى ئۆقرەى نەدەگرت

ڪهه نڙيڪه ڪهي بڻيڻ ڏه ڇيڻ ڏوڙه ڪهه وه ٿو ڦهري ماڻه ٿي پهره ڊگاري دههاته وه پير (ربنا هب لنا من ازواجنا و زرياتنا قرة اعين)^۱.

ٺيڻ ٺيسحاق له موچه مهدي ڪوري ڪه عبي قورزيه وه هيٺاويه تي دهليٽ: پياويڪي خه لڪي ڪوفه به حوزه يفه ڪوري يه ماني (ﷺ) وت: ٿه ٿه بوعه بدوللا ٿيوه بينهرو هاوهلي پيغه مبه (ﷺ) بوون، وتي: به لي ٿه ي برازا، وتي چيتان ڪرد؟ وتي: سويند به خوا زور تيده ڪوشاين و ماندو ده بووين، وتي: سويند به خوا ٿه ڪر ٿيمه ش بمانبينا يه نه مانده هيشت بچيت به سهر زه ويدا و ده مانخسته سهر شانمان، حوزه يفه وتي: برازا سويند به خوا له خه نده قدا له ڪل پيغه مبه (ﷺ) بووين، ٺينجا فهرموده ڪه دينيت له سهر خوگر تنيان له سهر سه ختي ترس و برسي تي و سهرما.^۲

موسليم هيٺاويه تي، حوزه يفه پي تي وت: تو له وي بوويتا يه چيت ده ڪرد؟ له شه وي ٿه حزاب له شه ويڪي ره شه باي توند و سار ددا له ڪل پيغه مبه (ﷺ) بووين، ٺينجا فهرموده ڪه دينيت، حاڪم و به يهه ق هيٺاويانه حوزه يفه ده يوت: هيواي ٿه وه مه خوازن، ٺينجا فهرموده ڪه هيٺا وه ڪ له باسي خوگر تن له سهر ترس ده يه ٺين.^۳

۱ - صحيح.

۲ - ته به راني به و واتا يه به چهند سه نه ديڪ هيٺاويه تي، له سه نه ديڪياندا يه حياي ڪوري صالح هيه ڪه زهه بي متمانه ي پي ددات، به لام هه ندي قسه ي له سهر ده ڪن ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪه وه ڪه هيسه مي له المجمع ج ۶ ص ۱۷ دا دهليٽ ڪه سه ڪاني سه حيجن.

۳ - صحيح.

۴ - صحيح.

(خوگرتنی پیغه مبهەر (ﷺ) له سه سه ختی و نازار له پیناو بانگه وازی ریی خوادا)

ئه حمده له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) ده فهرمویت (نازاریکم چه شتووه کهس نهی چه شتووه، له بهر خوا هینده ترسینراوم کهس وا نه ترسینراوه، سی شهو و پوژم به سه ردا هاتووه من و بیلال شتی کمان نه بوو که جهرگ ناوساویکیش بیخوات مه گهر ئه وهی له بن بالی بیلالدا چه شارده درا).^۱

ته به رانی له معجم الاوسط و معجم الکبیر له عه قیلی کوپی ئه بوتالیبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: قوره ش هاتن بۆلای ئه بوتالیب و وتیان: ئه ی ئه بوتالیب براههت دیته کوپو کوومه لمان و هه ندی شت ده لیت که نازارمان ده دات، به لکو پیی لی بگریته، ئه ویش پیی و تم ئه ی عه قیل برپۆ ئاموزاکه ت به بۆ بانگ بکه، منیش له مالیکی ئه بوتالیبدا دوزیمه وه، له گه لم هات و به دوا ی فهینه دا ده چوو، ده هات و ده چوو و دهستی نه کهوت تا گه یشته لای ئه بوتالیب، ئه بوتالیب پیی وت: برازا کهم، سویند به خوا ده زانم تو گوپرایه لیم ده کهیت، وا هۆزه کهت هاتوون و بانگه شه ی ئه وه ده کهن ده چیته کوپو کوومه لیان و قسه یه که ده کهیت که نازاریان ده دات، به لکو وازیان لی بهینیت، ئه ویش چاوی به ره و ئاسمان به زر کرده وه و وتی (سویند به خوا چه ند یه کی که له ئیوه ده توانیت له و خۆره وه به شه ئاگری که بکاته وه هینده منیش ده توانم واز بهینم له مه ی پیی نیردراوم). ئه بوتالیب وتی: سویند به خوا برازا کهم هه رگیز درۆ ناکات، بکه پینه وه به وجۆره.^۲

۱ - صحیح.

۲ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۷ دا واهاتووه، ترمزی و ئیین ماجه له سه حیه که یاندا هیناویانه ترمزی ده لیت فهرمووده که سه سه نی سه حیه، له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۹ دا هاتووه، ئیین ماجه و ئه بونه عیمیش هیناویانه.

۳ - حسن.

بهیهه قی وا هیئاویه تی ئه بوتالیب پیی وت: برازا کهم وا هۆزه کهت هاتوون بۆلام و ئه مه و ئه وه ده لّین، دهی من و خویشت بهیله ره وه و شتیکم تووش مه که من و تویش ده ره قه تی نهیهین، واز له و قسه بینه که هۆزه کهت پیی بیزار ده بن، پیغه مبه ریش (ﷺ) ای زانی مامی وازی لی دینیت و دهیدات به دهسته وه و ناتوانیت له که لیدا بروت بویه فهرمووی (مامه گیان، ئه کهر خۆر بخه نه دهستی راستم و مانگ بخه نه دهستی چه پم واز له م کاره نا هیتم تا خوا سه ری ده خات یان له پیئاویدا له ناو ده چم) پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) دلی پرپوو و گریا و لایکرده وه تا بجیت، کاتیک بینی پیغه مبه ر (ﷺ) چی به سه ر هاتوو و تی: برازا کهم، ئه ویش سهیری کرد، وتی: له سه ر کاری خۆت برۆ و چیت پی خوشه بیکه، سویند به خوا هه رگیز ده ستت لی به ر ناده م.^۲

بهیهه قی له عه بدوللای کوپی جه عفه ره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لّیت: کاتیک ئه بوتالیب مرد پیغه مبه ر (ﷺ) به ره وپووی که مژده یه کی قوره یش که وته وه و خۆلی کرد به سه ر پیغه مبه ردا، ئه ویش که رایه وه بۆ ماله وه و یه کی له که چه کانی خۆلی سه ر ده موچاوی لاده برد و ده گریا، ئه ویش فهرمووی (کچی شیرینم، مه گری، چونکه خوا باوکت ده پاریزیت) له نیوان ئه مه شدا ده یوت (قوره یش هیچیان نه کرد بیزارم بکه ن تا ئه بوتالیب مرد، دواتر ده ستیان پیکرد).^۱ ئه بونه عیم له الحیه ج ۸ ص ۳۰۸ دا هیئاویه تی له ئه بوهورهیره وه (ﷺ) ده لّیت: کاتیک ئه بوتالیب مرد هیرشیان برده سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش فهرمووی (مامه گیان! چه نده زوو هه ستم به له ده ستدانت کرد).

۱- هه یسه می ج ۶ ص ۱۴ ده لّیت: ته به رانی و ئه بویه علا به کورتی له سه ره تاکه یه وه هیئاویانه، که سه کانی سه نه ده که ی ئه بویه علا سه حیحن، بوخاری له (التاریخ) هیئاویه تی، له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۲ یشدا هاتوو.

۲- حسن.

۳- له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۲ دا واهاتوو.

۴- ضعیف.

۵- له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۱۳۴ دا هاتوو.

ته به رانی له حارسی کوپی حارسه وه ده لیت به باو کم وت: نه و کومه له چی بوون؟
وتی: نه وانه دژ به هه لئه تا ویکیان کو بوو ته نه وه، ده لیت: دابه زین ده بینین پیغه مبه ر
(ﷺ) خه لک بانگ ده کات بو یه کتا په رستی خوای گه وره بروداری و نه وانیش
به رپه رچیان ده دایه وه و ئازاریان ده دا تا نیوه پو، نه وکات خه لکی چوون و ژنیک هات و
سه رسنگی ده رکه و تبوو و سه تل و په پویه کی پی بوو ئاوی پی ده دا و نه ویش ئاوی
خوارد ه وه و ده ست نویژی گرت و دواتر سه ری به رز کرده وه و وتی (یا بنیه خمزی
علیک نحرک ولا تخافین علی ابیک) واته (کچی شیرینم سه رسنگت دابپوشه و ترست له
باوکت نه بیئت) و تمان نه وه کییه؟ و تیان زهینه بی کچیه تی (رضی الله عنها) ١.

هه روه ها ته به رانی له منبتی نه زدی ه وه هی ناویه تی ده لیت: له سه رده می نه فامیدا
پیغه مبه رم (ﷺ) ده بیننی ده یفه رموو (نه ی خه لکینه بلین لا اله الا الله سه رکه و توو و
براه ده بن) هه یان بوو تفی ده کرده نیوچه وانی، هه یان بوو خو لی به سه ردا ده کرد،
هه یان بوو قسه ی پی ده وت تا نیوه پو، ئینجا ئافره تی ک سه تلک ئاوی هی ناو
ده موچاوی و ده سته کانی شو رد و نه ویش ده یفه رموو (یا بنی لا تغشی علی ابیک غیلة
ولا ذلة) واته (کچی شیرینم له وه نه ترسیت که بلیت باو کم ده کوژن یان زه لیلی
ده که ن). منیش وتم: نه و ئافره ته کییه؟ و تیان زهینه بی کچی پیغه مبه ره (ﷺ) کچی کی
جوان و رهنگ دره و شاه بوو ٢.

بوخاری له عوروه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: پرسیارم کرد له ئیبنو لعاص (ﷺ)
و تم: له سه ر سه خترین کاری بی باوه ران به رامبه ر به پیغه مبه ر (ﷺ) هه و آلم پی بده،

١ - حسن.

٢ - هه یسه می ج ٦ ص ٢١ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی جی متمان نه.

٣ - ضعیف.

٤ - هه یسه می ج ٦ ص ٢١ ده لیت: له سه نه ده که دا منبتی کوپی مدرک هه یه که نایناسم، که سه کانی
دی که جی متمان نه.

وتی: کاتیک پیغه مبر (ﷺ) له لای که عبه نویژی ده کرد عوقبه ی کوپی نه بی موعهیت
هات و کراسه که ی خسته ملی و لیی توند کرده وه، نه بوبه کر (ﷺ) چوو و شانی
گرت و فرپی دایه نه ولا و تی (اتقتلون رجلا ان يقول ربي الله وقد جائكم بالبینت من
ربکم).

ئىبن ئەبى شەيبە لە عەمرى كۆپى عاصەوہ (ﷺ) ھىناوئەتى دەئیت: نەمبىنى قورەيش بىانەوئیت پىغەمبەر (ﷺ) بكوژن تا ئەوہى پوژىك پىلانىان بو دانائو لە ژىر سايەى كەعبەدا دانىشتبوون و پىغەمبەرىش (ﷺ) لاى مەقامدا نوئىژى دەكرد، عوقبەى كۆپى ئەبوموقىت ھات بوئى و عەباكەى خستە مى و پرايكيشا تا پيكانى كەوتنە زەوى و ھەموو خەك و ايانزانى كوژراوہ، ئەبوئەكرىش (ﷺ) ھات و توند ژىربالى پىغەمبەرى (ﷺ) گرت و وتى (اتقتلون رجلا ان يقول ربى الله) پاشان لاى پىغەمبەر (ﷺ) چوون و پىغەمبەرىش (ﷺ) ھەستا نوئىژى كرد، كە لە نوئىژەكەى بوويەوہ داى بە پالئانداو ئەوانيش لە سىبەرى كەعبەدا دانىشتبوون، پىئى فەرموون (يا معشر قريش اما والذي نفس محمد بيده ما ارسلت اليكم الا بالذبح) واتە(ئەى كۆمەلى قورەيش سوئند بەوكەسەى گيانى موخەمەدى بە دەستە نەئىردراوم بۆلاتان مەگەر بەسەرپرین) بەدەستى ئامازەى بە قوڤقراگەى كرد، ئەبوئەھل پى و ت: تو بىناگا و نەقام نەبوئیت، پىغەمبەر (ﷺ) پىئى فەرموو تو لەوان بوئیت ٢٠٢

۱۰ حمده له عروہی کوچی زوبهیر له عهبدولای کوچی عه مره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیم وت: که ی قوره شت بینیه زیاتر نازاری پیغه مبر (ﷺ) بدن؟ وتی: -

١ - له البداية والنهاية ج ٣ ص ٤٦ دا واهاتووه.

۲ - حسن.

٢- كنز العمال ج ٢ ص ٣٢٧. ئه بويه علاوه ته بهرانيش به وجوده هيناويانه، هه يسه مي ج ٦ ص ١٦ ده لئيت: له سه نه ده كه دا موحه مه دي كوړي عه مري كوړي عه لقه مه هه يه كه فهرموده دي حه سه نه كه سه كاني دي كه ي سه نه دي ته بهراني سه حيحن، هه روه ها ئه بونه عيم له الدلائل ص ٦٧ دا هيناويه تي.

پیاو ما قوله کانیان له حجر دا کوښونه وه - منیش لایان بووم، وتیان: بهرگه ی بینینی
 نه م کابرا ناگرین وا گه نجه کانیانی له خشته بردووه و قسه ده لیت به با و با پیرانمان و
 نایینمان به عیبه ده زانیت و دوو بهرگی خستووین و قسه به خواو نده کانیان
 ده لیت: به راستی له سهر شتیکی گه و ره بهرگه مان گرتووه، یان شتیکی له و جوړه یان
 وت، له م باره دا بووین که پیغه مبه (ﷺ) ده رکوت و چوو تا نزیک بوو یه وه و ته وافی
 که عبه ی کرد، که دای به پالیاندا و هندی له قسه کانیان و ته وه، نه ورم له روخساریدا
 به دی کرد پاشان چوو، که جاری دووم چوو دوو باره یان کرده وه و نه ورم لی
 به دی کرده وه، که جاری سییه م چوو نه و دیان کرده وه و نه ویش فهرمووی (نه ی
 کو مه لی قوره ییش ده بیستن؟ سویند به وکه سه ی گیانی موحه مده ی به ده سته هاتووم
 بولاتان به سهر برینه وه) قسه که ی خه لکه که ی گرت تا کامه یان زور پرشنگی هه بوو
 نه و دی قبول کرد تا دایمرکینیت ته وه و به جواتر دهیدواند و دهیوت نه بولقاسم و ره
 برو، برو به پرزه وه سویند به خوا نه فام نیت، پیغه مبه ریش (ﷺ) چوو تا بو به یانی
 کوښونه وه و منیش له گه لیاندا بووم، به یه کدی یان دهوت: بیرتان دیت چیتان پی هات
 تا نه و دی گالته ی پی کردن و ئیو دهش وازتان لی هیئا، له م کاته دا پیغه مبه (ﷺ)
 هات و هه موو به یه کجار دایان به سهریدا و چواردو وریان دا و وتیان: تو بوویت نه م و
 نه و دهوت دهوت؟ چونکه به عیبه ی خواو نده و نایینه کانیان ده زانین، ده لیت: پیغه مبه
 (ﷺ) ده یفه رموو (به لی من بووم نه ورم وت) دهمدی هه رکامیان سوچیکی عبا که ی
 ده گرت، نه بو به کریش هه ستا تا لایان ببات و ده گریا و دهیوت (اتقتلون رجلا ان یقول
 ربی الله) پاشان لیی دوور که و تنه وه نه م سه ختترین کاری قوره ییش بوو به رامبه ری
 که هه رگیز نه گه یشتبووه نه و باره ^۲ ۱.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۶ ده لیت: ئین ئیسحاق به سه ماع هاتووه و که سه کانی دیکه ی سه نه ده که ی
 سه حیجن.

به يهه قيش له عوروه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: به عه بدولای کوری عه مری کوری عاصم وت: که ی زیاتر د ژایه تی قوره یشت بینوه؟ ئه ویش به دوورو دریژی به و جوړه هیناویه تی،^۱ ئه بویه علا له ئه سمائی کچی ئه بویه کره وه (رضي الله عنها) پیان وت: که ی بینو ته بیباوه پان زور د ژایه تی پیغه مبه (ﷺ) بکن، وتی: بیباوه پان له که عبه دا قسه یان له سهر پیغه مبه (ﷺ) و قسه ی بهرام بهر خواو نه د کانیاں ده کرد، له و کاته دا پیغه مبه (ﷺ) هات و هستان بو ی تا هاور گیشته لای ئه بویه کر وتیان: فریای هاوړیکه ت بکه وه، ئه ویش له لاما ن هستانو ده یوت (قورتان به سهر، که سیګ ده کوژن که ده لیت خوا په روه ردگار مه و به لگه ی پرونی بو هینا ون) ئه وانیش وازیا ن هینا له پیغه مبه (ﷺ) و پرویا نکرده ئه بویه کر.^۲ ئه بویه علا له ئه نه سی کوری مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: جاریکیان هینده یان دا له پیغه مبه (ﷺ) تا له هو ش خو ی چوو، ئه بویه کر (ﷺ) هستانو هاواری کرد قورتان به سهر که سیګ ده کوژن که ده لیت په روه ردگارم خویه، وتیان ئه وه کییه؟ وتیان ئه بویه کره شیته.^۳

به زار له موسنه ده که یدا له موحه مه دی کوری عقیل له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی که وتاری بو خویندو نه ته وه و وتویه تی: خه لکینه کامتان دلیرترین که سه؟ وتیان: تو ئه ی

۱ - له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۴۶ یشدا هاتووه.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۷ ده لیت: له سه نه ده که دا ته دروسی با پیری ئه بوزوبه یر هیه که ناینا سم، که سه کانی دیکه جی متعانه ن، ئین عه بدولیریش له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۴۷ دا له ئین عویه ینه وه له ولیدی کوری که سیر له ئین عه بدوس له ئه سمائه وه (رضي الله عنها) هیناویه تی و به جوړه ده یه نیت، ئه بونه عیمیش له (الحلیه ج ۱ ص ۳۱) به کورتی به و سه نه ده هیناویه تی، له سه نه ده که دا (ئین ته دروس له ئه سمائه وه) هیه.

۳ - به زاریش هیناویه تی و ده لیت: وازیا ن له و هینا و پرویا نکرده ئه بویه کر، که سه کانی سه نه ده که صه حیحن، هه روه که هه یسه می ج ۶ ص ۱۷ ده لیت، حاکمیش ج ۲ ص ۶۷ هیناویه تی و ده لیت: فرموده که به پی پی مهر جی موسلیم صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه.

ئەمیری باوەرداران، وتی: دەی من هەرکەس لە پرۆم دەرکەوتایە بپیری خۆم لەسەر دەدا (لێی دوور دەکەوتمەوه) بەلکو ئەوه ئەبویەکر بوو، ئێمە کە پریکمان کردبوو بۆ پیغەمبەر (ﷺ) وتمان: کێی لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دا دەبێت تا هیچکام لە بیباوەران هەلمەتی بۆ نەبن؟ سویند بەخوا کەس لێی نزیک نەبوویەوه جگە لە ئەبویەکر (ﷺ) کە شمشیرەکی لەسەر سەری پیغەمبەر (ﷺ) دا راوەستاند و هەرکەس بەاتایە بۆی هەلمەتی بۆ دەبرد، ئەو دلیرترین کەس بوو، بینیم پیغەمبەر (ﷺ) کە وتبوویە بەرەلمەتی قورەیش یەکیک تووڕە و لە دژی بوو، یەکیک بوو باری دەشیواند و دیانەت: تۆ هەموو خواوەندەکانت کردووه بەیەک، سویند بەخوا کەس لێی نزیک نەبوویەوه مەگەر ئەوهی ئەبویەکر لێی دەدا و دەیوت قورئان بەسەر کەسیک دەکوژن کە دەلیت پەرەردگارم خایە؟ پاشان عەلی عەباکەکی سەری بەرزکردەوه و گریا تا پیشی تەپبوو، پاشان وتی: سویندتان دەدم بەخوا باوەرداری ناو بنەمالەیی فیرعون باشتربوو یان ئەو؟ هەموو بێدەنگ بوون، عەلی (ﷺ) وتی: دەی سویند بەخوا ساتیکی ئەبویەکر لە هەموو دونیایەکی پەرەباوەرداری ناو بنەمالەیی فیرعون باشتەر، ئەو کەسە باوەری خۆی شارەدەو و ئەبویەکر بەئاشکرا ئیمانی خۆی نیشاندا.^۱

بەزار و تەبەرانی لە عەبدوللای کوپی مەسعودەوه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لە مزگەوتدا بوو و ئەبوجەهلی کوپی هیشام و شەیبە و عوتبەیی دوو کوپی رەبیعە و عوقبەیی کوپی ئەبی موعیت و ئومەییەیی کوپی خەلفە و دوو کەسی دی کە حەوت کەس بوون لە حیجردا بوون و پیغەمبەریش (ﷺ) نوێژی دەکرد، کاتیک سوجدەیی برد زۆر لە سوجدەدا مایەوه، ئەبوجەهل وتی: کێی دەچیت بۆلای بەنی فلان و ناو سکی ئازەلەکی بەیئیت تا بیکەین بە سەری موحەمەددا، سەرکەشتینیان عوقبەیی کوپی ئەبوموعیت چوو و هیئای و کردی بەسەر شانی پیغەمبەردا (ﷺ) لەو کاتەیی لە سوجدەدا بوو، ئێین مەسعود دەلیت: منیش

^۱ پاشان بەزار وتی: تەنها لەم پرۆهوه بیستوومانە، لە البدایة والنهایة ج ۳ ص ۲۷۱ واهاتوو، هەیسەمی ج ۹ ص ۴۷ دەلیت: لە سەنەدەدا کەسی واهەیه کە نایناسم.

وه ستا بووم و نه مده توانی هیچ بلیم چونکه کهس نه بوو بمپاریزیت بویه چوم تا گویم له فاتیمه ی کچی پیغه مبه (ﷺ) بوو هات و له سهر شانی پیغه مبه (ﷺ) لایبرد و دواتر سهیری قوره یشی کرد و قسه ی پی وتن، نه وانیش هیچیان نه وت، پیغه مبه ریش (ﷺ) سهری بهر زکرده وه و وه چون له ته واوکردنی سو جده دا سهر بهر زده که یته وه، کاتیک نویژی ته واوکرد فهرمووی (اللهم عليك بالقريش) سی جار وتیه وه (عليك بعثبة وابي جهل وشيبة) پاشان له مزگه وت چویه ده ری نه بولبوخته ری بینی که قامچیه کی پی بوو، که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بینی ده بینیت پووی خوش نیه وتی چیه؟ نه ویش فهرمووی وازم لی بهینه، وتی: خوا نه زانیت وازت لی ناهینم تا پیم نه لیت چیه، تووشی شتیک بوویت، که پیغه مبه (ﷺ) زانی واز ناهینیت پی وت و وتی نه بوجه هل فهرمانی کرد و پیسی و ناوسکی ئاژهل کرا به سهردا، نه بولبوخته ری وتی وهره بابچین بو مزگه وت، پیکه وه چوونه مزگه وت نه بولبوخته ری سهیری نه بوجه هلی کرد و وتی: نه ی نه بولحه کهم تو فهرمانت کرد نه وه بکه ن؟ وتی: به لی، نه ویش قامچیه که ی بهر زکرده وه و دای له سهری، هه موو شله ژان و نه بوجه هل هاواری کرد مالویران بن، سهیری کهن دهیه ویت موحه مه د دوژمانیه تی بخاته نیوانمان و خو ی و هاو هلانی دهرباز بن،^۱ له ده قی صه حیحدا هاتوه: کاتیک نه وه یانکرد پیکه نین تا نه وه ی له تاو زوری پیکه نیندا به ریه ک ده که وتن، نه حمه د هیناو یه تی عه بدوللا وتی: بینیم نه وانه له پوژی به دردا هه موویان کوژران.^۲

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۸ ده لیت: له سه نه ده که دا نه جله حی کوپی عه بدوللا ی کندی هیه که لای نیین مو عین و که سانی دیکه ش جی متمانه یه، به لام نه سانی و چه ندیکی دی به لاوازی ده زانن، نه بونه عیمیش له (الدلائل ص ۹۰) هه مان گیرانه وه ی به زارو ته به رانی هیناوه، بوخاری و موسلیم و ترمزی و هی دیکه ش به کورتی چیرۆکی نه بولبوخته ریان هیناوه،

^۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۴۲ دا هاتوه.

بهیهه قی له عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پوژیکیان له مزگه وتدا بجوم که نه بوجهل - نه فرینی خوی لی بیت - هات وتی: سویند به خوا نه گهر موحه مه دبیینم به سوجه شه وه بیت نه دم له ملی، منیش چووم بولای پیغه مبه (ﷺ) و پیم وت وای وتووه، نه ویش به تووره یی هات به ره و که عبه و له وی له ده رگاوه هاته ژووره وه و پالی به ده رگای هه یوانه که وه نا، وتم نه مپو شه رده بیینم، که وتمه شوینی، پیغه مبه (ﷺ) چووه ژووره وه نه م نایه ته ی خوینده وه (اقرا باسم ربك الرئی خلق....) که گه یشته سه رباری نه بوجهل (کلا ان الانسان ليطغی ان راه استغنی) یه کیك به نه بوجهلی وت: نه بولحه که م نه وه موحه مه ده، نه بوجهل وتی: نابینن چی ده بیینم؟ سویند به خوا ئاسوی ئاسمان له پرودا داخراوه، پیغه مبه ریش (ﷺ) که گه یشته کو تایی سوره ته که سوجه ی برد^۱.

ئیین سه عد له واقیدی وه به سه نه دیکی خوی که ده بیاته وه سه ربهری کچی نه بی تجرات هیناویه تی ده لیت: نه بوجهل و ده سته یه که له گه لیدا به ره و پروی پیغه مبه (ﷺ) بوونه وه و ئازاریاندا، توله بیی کوپی چوو بو نه بوجهل و لی داو هاواری کرد و بردیان، نه بوله هه ب هه ستا تا سه ری بخات، نه مه گه یشته وه لای نه روا، نه ویش وتی: چاکترین پوژی پوژی سه رخستنی خالوزاکه ی بوو، به نه بوله هه ب وترا: نه روا وای وتووه، نه ویش چوو بولای و سه رکونه ی کرد، نه رواش وتی: بپو بو جگه له برازا که ت چونکه نه گهر سه ربکه ویت بو تو چاکه یه و نه گهر نا برازا که ت به دوورو پاریزراو ده بیت، نه بوله هه ب وتی: له ناو عه ره بدا توانای ته واومان هه یه، نه و ئایینیکی داهینراوی هیناوه^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۴۲ دا واهاتووه، ته به رانییش له معجم الکبیر و معجم الاوسط دا هیناویه تی، هه یسه می ج ۸ ص ۲۲۷ دا ده لیت: ئیسحاقی کوپی نه بی فره هه یه که مه تروکه، حاکم ج ۳ ص ۳۲۵ به هه مان شیوه هیناویه تی، ده لیت: سه نه ده که ی سه حیجه، بوخاری و موسلیم نه یانه یناوه، زه هه بی له سه ری ده چیت و ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدولای کوپی صالح هه یه، ئیسحاقی کوپی عه بدولای کوپی نه بی فره هه یه که مه تروکه.

۳ - ضعیف.

۴ - له الاصابة ج ۴ ص ۲۲۷ دا واهاتووه.

تہہ رانی لہ قہ تادہ بہ مورسہ لی ہیناویہ تی دہ لیت: نوم کہ لسومی کچی پیغہ مہر (ﷺ) هاوسہ ری عوتہ یبہ ی کوپی ئہ بولہ ہہ بوو، پوقیہ یش ژنی عوتبہ ی کوپی ئہ بولہ ہہ بی برای بوو، بہ وجوڑہ بوو تا پیغہ مہر (ﷺ) نیردرا، کہ ئہم ئایہ تہ دابہ زی (تبت یدا ابي لہب) ئہ بولہ ہہ بہ دوو کوپہ کہ ی وت: سہرم لہ سہرتان حہرام بیت ئہ گہر ئہو دوو کچہ ی موحمہ د تہ لاق نہ دہن، دایکیشیان کہ کچی حہری کوپی ئومہ ییہ بوو (حمالة الحطب ئہو بوو) وتی: کوپہ کانم ئہم دووانہ تہ لاق بدہن، ئہوانیش تہ لاقیان دان، کاتیک عوتہ یبہ نوم کہ لسومی تہ لاقدا ہاتہ لای پیغہ مہر (ﷺ) وتی: یان وازلہ ئایینت دینیت یان لہ کچہ کہت جیادہ بمہوہ و نایہ یت بولام نایہم بولات، پاشان قسہ ی لی ہہ لگرت و توورہ ی ی نواند و کراسہ کہ ی پیغہ مہر (ﷺ) ی دراند، کاتیک بہرہ و شام دہ چوو بو بازرگانی، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (اما اني اسال الله ان يسلط عليك كلبه) ئہویش چوو بو بازرگانی قورہ یش تا لہ شوینیک کہ پیی دہ و تریٹ (زقرقاء) دابہ زین و شو بوو، ئہو شوہ شیر بہ دہوریاندا دہات و دہچوو، عوتہ یبہ دہیوت: هاوار بو دایکم بہ خوا ئہمہ وک موحمہ د وتی: ئہم شوہ دہمخوات ئیین ئہ بی کہ بشہ کہ لہ مہ ککہ یہ و من لہ شامم بکوڑمہ، شیرہ کہ لہ ناو ہہ موویاندا ہہ لہمہ تی ئہمی داو قہ پی پیا کردو و کوشتی، زوہہ یری کوپی عہلا، وتی: ہیشامی کوپ عوروہ لہ باوکیہوہ بو ی گیراینہوہ شیرہ کہ کاتیک ئہو شوہ بہ دہوریاندا دہ سوورایہوہ چوو، ئہوانیش خہ وتن و عوتہ یبہ ش لہ نیوانیاندا بوو، گورگ ہاتہ نیویان تا سہری عوتہ یبہ ی گرت و قہ پی پیا کرد، عوسمانی کوپی عہ ففان لہ دوا ی پوقیہ نوم کہ لسومی (رضي الله عنها) ہینا^۱ ۲.

بوخاری ج ۱ ص ۴۸۵ لہ عروہوہ ہیناویہ تی عائیشہ (رضي الله عنها) ی ژنی پیغہ مہر (ﷺ) پیی وتم کہ بہ پیغہ مہر (ﷺ) ی وتووہ ہیچ پوژیکت بہ سہردا ہاتووہ

۱ - ضعیف.

۲ - ہہ یسہمی ج ۶ ص ۱۸ دہ لیت: لہ سہنہ دہ کہ دا زوہہ یری کوپی عہلا، ہہ یہ کہ لاوازہ.

لە پۇژى ئوھود سەختىر بوۋىت؟ فەرموۋى (بەدەست ھۆزەكە تەۋە سەختى زۆرم چەشت، سەختىر ئىشت لە پۇژى عەقەبەدا بوو، پىشنىيارم بۇ ئىبن عەبدىيالىلى كوپرى عەبدىكلال كىردو نەھات بەدەم خواستەكە مەۋە، بە غەمبارى و پوخسارى خەفەتبارى ۋە چووم و چووم تا (قرن الثعالب) سەرم بەرز كىردەۋە، دەبىنم ھەۋرىك سىبەرى بۇ كىردوم، سەرم كىرد تىايدا جىرىل (عليه السلام) بوو بانكى كىردم و تى: خوا قىسە ھۆزەكە تى لە پوتدا بىست چوون ۋە ئاميان دايتەۋە، خوا فرىشتەى شاخەكانى ناردوۋە بۆلات تا چىت پى خوشە فەرمىانى پى بىكەت پىيان بىكات، فرىشتەى شاخەكان بانكى كىردم و سەلامى لىكردم، پاشام تى: ئەى موحەمەد، ئەۋەى وت چىت دەۋىت، ئەگەر دەتەۋىت با دووشاخى (ئەخشەبەىن) بەدەم بەسەرىاندا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى بەلكو ھىوام وايە خۋاى گەۋرە لە پشت و نەۋەى ئەمانەۋە كەسانىك بىنىت كە خۋاى گەۋرەى تاك و تەنھا پەرسىن و ھىچ ھاۋەلىكى بۇ دانەنن) موسلىم و نەسانىش ھىناۋىانە.

موساى كوپرى عوقبە لە المغازى لە ئىبن شابەۋە باسى دىكات كاتىك ئەبوتالىب مرد پىغەمبەر (ﷺ) چو بۇ تائىف بەلكو پەناى بدەن، چو بۆلای سى كەسى سەقىف كە گەۋرەيان بوون، عەبدىيالىل و ھەبىب و مەسعود كە كوپانى عەمر بوون، پىشنىيارى بۇ كىردن و سكاللى لا كىردن كە ھۆزەكەى چى پى دەكەن، ئەۋانىش زۆر بە ناشىرىنى بەرپەرىچىان دايەۋە.

ئەبۇنەعم لە دلائل النبوة ص ۱۰۳ لە عروەى كوپرى زوبەرىرەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: ئەبوتالىب مرد و سەختى سەر پىغەمبەر (ﷺ) زىيادى كىرد، بۇيە چو بۆلای سەقىف بە ھىۋاىيە پەناى بدەن و سەرى بخەن، سى كەسى لە گەۋرەكانىان بىنى كە برا بوون: عەبدىيالىل و ھەبىب و مەسعودى كوپرى عەمر، پىشنىيارى بۆكردن و

۱- ھەروەھا ئىبن ئىسحاق بەبى سەنەد و بە دوورو درىژى باسى كىردوۋە ھەروەھا ئىبن ھەجەر لە فتح البارى ج ۶ ص ۱۹۸ دا ھىناۋىەتى.

سكالاى خۇي لەسەر ھۆزەكەي لا كردن، يەككىيان وتى: ئەگەر خوا تۆي بە شتېك ناردېيت ئەوا بەرگى كەعبە دەدزم؟ ئەۋى تريان وتى: لە دواي ئەمە دانىشتنەت ھېچ كات قسەت لەگەل ناكەم ئەگەر تۆ بيت ئەوا تۆ لەۋە گەۋرە ترو خاۋەن حەق تريت تا من بتدوينم، سىيەميان وتى: خوا نەيتوانى كەسى جگە لە تۆ بنيريت؟ ئەمەيان لەناۋ سەقىفدا بلاۋ كردهۋە و كەۋتنە گالته كردن بە پىغەمبەر (ﷺ) و بە دوو پىزلە سەرە پىيدا بۆي دانىشتن و بەرديان لە دەستدا بوو، ھەر كە پىغەمبەر (ﷺ) پىيى بەرز دەكردهۋە و دايدەنا بەردبارانيان دەكرد و گالته شيان پىدەكرد، كاتېك دوو پىزەكەنى تىپەپاند و پىكانى خوينيان لى دەچۆرا چوو بۆ باخىكى ميويان، ھاتە ژىر سايەي ميويك و دانىشتن و خەمبار و دلشكاو و خوین لە پىكانى دەچۆرا، ئەۋ ميوە ھى عوتبەي كوپرى پەبىيە و شەبەي كوپرى پەبىيە بوو، كاتېك پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋانى بىنى حەزى نەكرد بچيت بۆ لايان چونكە دەيزانى دوژمنايەتى خوا و پىغەمبەر (ﷺ) و پەيامەكەي دەكەن، ئەۋانىش كۆيلەي خۇيان نارد بۆ لاى و بىرك تىريان بۆ نارد، ئەۋ كۆيلە مەسىحى بوو، خەلكى نەينەۋا بوو، كە تىركەي لە بەردەستىدا دانا پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (بسم الله) عداس سەرسام بوو، پىغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرموو: (ئەي عداس خەلكى كوييت؟) وتى: من خەلكى نەينەۋام، فەرموۋى (لە خەلكى شارى پىاۋ چاك يونسى كوپرى مەتا؟) عداس پىيى وت: تۆ چۆن ئەمە دەزانيت؟ پىغەمبەر (ﷺ) يىش چى لەسەر يونس دەزانى پىيى فەرموو، پىغەمبەر (ﷺ) كەسى بە كەم نەدەزانى كە پەيامى خۋاي پى گەيشتىيت، وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا لەسەر يونسى كوپرى مەتا شتم پى بلى، كاتېك پىغەمبەر (ﷺ) چى بۆ نىردار بوو لەسەر يونس بۆي وت سوجدەي برد بۆ پىغەمبەر (ﷺ) و پىكانى ماچ كرد كە خوينيان لى دەچۆرا، كاتېك عوتبە و شەبەي براى بىنيان ئەۋ كۆيلەيان چى كرد بىدەنگ بوون، كاتېك ھاتەۋە بۆ لايان وتيان بۆچى وات كرد كەچى بۆ ھېچ كام لە ئىمە واناكەيت؟ وتى: ئەمە پىاۋ چاكىك بوو ھەندى شتى پى و تم كە لەسەر پىغەمبەرىك زانيم خۋاي گەۋرە نارد بوۋى بۆمان پىيى دەۋترا يونسى كوپرى مەتا،

ئینجا ئەو پێو و تەو ئەو پێغەمبەری خوا بوو، ئەوانیش پێکەنین و وتیان: لە مەسیحیەتیە کەت هەڵتە گێڕیتەو، ئەم کابرا هەڵخەڵەینەرە، پاشان پێغەمبەر (ﷺ) گەڕایەو بۆ مەککە، تەواو.^۱

لە البدایة و النهایة ج ۳ ص ۱۳۶ دا لە موسای کوپی عوقبەو هاتوو کە خەڵکی تائیف بە دوو پرز لە سەر رێگە کەیدا وەستان، کاتی ک تێپەری هەرکە پێی بەرز دەکردهو و دایدەنا بەرد بارانیان دەکرد تا خوینیان لێ هینا، کە لیان دوور کەوتەو پێکانی خوینیان لێ دەچوڤا، ئێین ئیسحاق دەلیت: پێغەمبەر (ﷺ) لایان هەستا و لە خێری سەقیف بێ هیوا بوو، پێی و تن: ئەگەر ئەو تان کرد دەی باسی مەکن، چونکە حەزی نەدەکرد ئەو بگاتەو دەم هۆزە کە ی نەو ک زیاتر پێی بویرن، بەلام وایان نەکرد و گەژە و منال و کۆیلەکانیان کەوتنە قسە پی و تن و هاوار کردن بە سەریدا تا خەڵک لێی کۆبونەو و بەرەو لای باخی عوتبە ی کوپی رەبیعە و شەیبە ی کوپی رەبیعە یان نارد، ئەو دوانە خۆیان لە باخە کە بوون، نە فامەکانی سەقیف کە کەوتبونە شوینی گەڕانەو، ئەویش چوویە ژێر سایە ی دار میویک و لەوئ دانیشت و دوو کوپانی رەبیعە ش سەیریان دەکرد کە چیان پی کردوو، ئەو ئافرەتە ی لە بەنی جومەح بوو گەیشتە پێغەمبەر (ﷺ)، پێغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموو: سەیرکە خزمانت چیان لێ کردم؟ کە دُنیا بوو ئەو کات فەرمووی (اللهم انی اشکو الیک ضعف قوتی و هوانی علی الناس یا ارحم الراحمین انت رب المستضعفین، و انت ربی الی من تکیلنی الی بعید یتهمنی او الی عدو ملکته امري، ان لم یکن بک غضب علی فلا ابالی، و لکن عافیتک اوسع لی، اعذو بنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات، و صلح علیه امر الدنیا و الاخرة من ان ینزل به غضبک او یحل سخطک، لک العتبی حتی ترضی، لا حول و لا قوۃ الا بک) (پیشتر وەرمان گێراو) دەلیت: کاتی ک کوپانی رەبیعە بینیان هەستیان جوولا و کۆیلە یەکی خۆیان بانگ کرد کە مەسیحی

بوو پیی دهوترا عداس، پییان وت بری لهو ترییه ببه و بیخه نهو قاپه و بوئی ببه، پیی بلئی لیی بخوات، عداسیش بوئی برد و خستییه بهردهستی و پیی وت بخو، پیغه مبه (ﷺ) یش که دهستی خسته ناوی فهرمووی (بسم الله) پاشان خواردی، پاشان عداس سهیری پروو خساری کرد و وتی: به خوا ئهم قسه هی خه لی ئهم شوینه نی یه، پیغه مبه (ﷺ) یش پیی فهرموو (تو خه لکی کام ولایتی ئهی عداس؟ ناینت چی یه؟) وتی: مه سیحیم و خه لکی نهینه وام، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (له گوندی پاو چاک یونسو کوپی مه تا؟) عه داس پیی وت: تو یونس چون دهناسیت؟ پیغه مبه (ﷺ) یش فهرمووی (ئهو برای منه، ئهو پیغه مبه بوو و منیش پیغه مبه رم) عداسیش خوئی دا به سهر پیغه مبه (ﷺ) داو سهر ودهست و پیی ماچ کرد، ده لیت: یه کیك له کوپانی ره بیعه به وی دیکه ی دهوت: کوپله که ت لی شیوا، کاتیک عداس هاته وه پییان وت، قوړت به سهر عداس بوچی وات کرد؟ وتی: گه ورهم له سهر زه ویدا له مه باشتی نی یه، شتیکی پیی وتم ته نها پیغه مبه دهیزانیت، وتیان: ها عداسی داماو وریابه له ناینه که ت هه لته گپریته وه (ﷺ) چونکه ناینه که ی تو له هی ئهو باشتی، سوله یمانی ته میمی له (السیره) ده لیت: به پیغه مبه (ﷺ) ی وت: شایه تی ددهم تو بهنده و پیغه مبه ری خوات^۲.

ئین مەردەویە له عائیشە وه (رضی الله عنها) هیناوییه تی ده لیت: ئه بوبه کر وتی: ئه گهر ده تدم له گهل پیغه مبه (ﷺ) چووینه ئه شکه وته وه، پیکانی پیغه مبه (ﷺ) خوینیان لی ده چوړاو پیکانی منیش رهق و تهق که وتبوون، عائیشه (رضی الله عنها) وتی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به بی خوف و نه عل پریی ده پری.^۴

۱ - له البدایه و النهایه ج ۲ ص ۱۲۵ دا هاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - له الاصابه ج ۲ ص ۴۶۶ دا واهاتوو، له ناو هاوه لانیشتا ناوی هیناوه.

۴ - له الكنز العمال ج ۸ ص ۳۲۹ دا به وجوړه هاتوو.

بوخاری و موسلیم و ترمزی له ئه نه سه وه (ع) هیئاویانه پیغه مبه (ع) له پوژی ئو خوددا دانی شکا و ئازاری سه ری هه بوو، خوینی له پوخساری ده سپری و ده یغه رموو (کیف یفلح قوم شجوا نبیهم و کسروا باعیته و هو یدعوهم الی الله) ئینجا ئه م ئایه ته دابه زی (لیس لك من الامر شیئ) ته به رانی له المعجم الکبیر له ئه بوسه عیده وه (ع) هیئاویه تی ده ئیئت: ده موچاوی پیغه مبه (ع) له پوژی ئو خوددا بریندار بوو، مالیکی کوپی سنان هات به ره و پووی و برینه که ی به زمان لیسیه وه و قووی دا، پیغه مبه ریش (ع) فه رمووی (کی حه زده کات سه یری که سیك بکات که خوینم تیکه لی خوینی بووه با سه یری مالیکی کوپی سنان بکات) ^۱.

ته یالیسی له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده ئیئت: ئه بویه کر (ع) که باسی پوژی ئو خودی ده کرد ده یوت: ئه و پوژه هه مووی هی ته لحه بوو، پاشان ده یوت: من یه که م که س بووم له پوژی ئو خود که پامه وه که سیکم بینی له پینا و خوا دا ده جه نگا و بینیم وتی: (حمیه) وتم: ته لحه یت کاتیك ئه وه م له ده ست چوو که له ده ستم چوو، وتم: که سیکه له هۆزه که م لام خوشه ویستره، نیوانی من و بیبا وه ران که سیکه نایناسم و من له پیغه مبه (ع) لیی نزیکتر بووم، ده مدی هه نگاوی وای ده نا من نه مده نا، ئه ویش ئه بوعوبه یده ی جهراح (ع) بوو، که یشتی نه لای پیغه مبه (ع) و دانی شکا و ده موچاوی بریندار بوو، دوو ئه لقه چه قییبوونه ناو سه رگۆنای.

پیغه مبه (ع) فه رمووی بچن به دهم هاوړیکه تانه وه، مه به سستی ته لحه بوو، خوینی لی ده چوو بویه گویمان به قسه که ی نه دا، چووم تا ئه وه له پوخساری لابه م، ئه بوعوبه یده وتی: سویندت ده دم وازی لیبه ینه بو من، منیش وازم لی هیئا، حه زی نه ده کرد به ده ست لایببات نه وه ک پیغه مبه (ع) ئازار بچه ژیت، بویه به دهم گرتی و

^۱ - ضعیف.

^۲ - له مجمع الزوائد ج ۲ ص ۴۷ دا واهاتووه.

یه کیك له دوو ئەلقه که ی دهرهینا، له گەل ئەلقه که دا دانیکی پی شه وه ی که وت، منیش چووم تا وابکه م، وتی: سویندت دهره م وازی لی بهینه بو من، هه مان شتی جاری یه که می کرد و له گەل ئەلقه که دا دانیکی دیکه شی که وت، ئەبوعوبه یده له هه مووان چاکتر نه وه ی دهرانی، پاش چاکبوونی باری پیغه مبه ر (ﷺ) چووین بو لای ته لحه له چالاییه که دا بوو، هه فتا و نه وه نده برینی هه بوو، په نجه شی برابوو، فریای نه ویش که وتین^۱.

(خۆراگری هاوه لان (ﷺ) له سه ر)

سه ختی و نازاره کانی ری بانگه وازی خوا)

خۆراگری نه بوبه کری صدیق (ﷺ) له سه ر سه ختیه کان)

زانای فه رموده ناس نه بولحه سه نی ته رابلوسی له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: کاتیک هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) کو بونه وه - سی و هه شت پیاو بوون - نه بوبه کر زور داوای له پیغه مبه ر (ﷺ) کرد تا خویان دهر بخه ن، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (نه بوبه کر ئیمه که مین) نه بوبه کریش وازی نه هینا تا پیغه مبه ر (ﷺ) دهر که وت و موسلمانان به به شه کانی مزگه وتدا بلاوه یان کرد و هه ریه که و دایه پال خیلێ خوی، نه بوبه کر له ناو خه لکه که دا هه ستا و وتاری داو پیغه مبه ریش (ﷺ) دانیشتبوو، به وه یه که م که س بوو وتاری داو بانگه وازی بو خواو پیغه مبه ر (ﷺ) کرد، بیباوه ران دایان به سه ر نه بوبه کرو موسلماناندا و به توندی لیان دان، به سه ختی له نه بوبه کر دراو عوتبه ی کوپی ره بیعه ی فاسق لی نزیك بوویه وه و به دوو نه علی

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۹ دا واهاتوه. ئین سه عیدیش ج ۳ ص ۲۹۸ و ئین سنی و شاشی و به زار و ته به رانی له المعجم الاوسط و ئین هه بیان و دارقوتنی له (الافراد) و نه بونه عیم له (المعرفة) و ئین عه ساکیر و هه روه ها له (الکنز العمال ج ۵ ص ۲۷۴ دا هه موو نه مانه هیناویانه.

ده سٲى لٲىداو دهيدا له ٲووخسارى، چوويه سهر سكى ٲه بوبه كر تا ٲه وهى ده موچاوى و لووتى جيا نه ده كرايه وه.

به نوتيم هاتن و بٲباوه ٲان له ٲه بوبه كر دوور كه وتنه وه، به نوتيم ٲه بوبه كريان خسته ناو به تانيه ك و برديانه وه ما ٲه وه گومانيان له وه نه بوو ده مرٲت، ٲاشان به نوتيم كه ٲرانه وه و چوونه مزكه وت و وتيان: سوٲند به خوا ٲه گهر ٲه بوبه كر به مرٲت عوتبهى كوپى ٲه بيعه ده كوژين، كه ٲرانه وه بو ٲاى ٲه بوبه كر و ٲه بو قوحافه و به نى تيم ٲه بوبه كريان ده دواند تا وه ٲامى دايه وه، ٲاشان هه سٲاو به ٲوم خهبرى دايكيان وت: بزانه شٲىكى بدهرى بابيخوات يان ناو بخواته وه، كاتيك بوى برد زور داواى لٲكرد ٲه وٲش ده يوت: ٲٲغه مبه ر (ﷺ) چى لٲهات؟ دايكى وتى: هه والى هاو ٲٲكه تم نيه، وتى: دهى ٲرو بو ٲاى ٲوم جه ميلى كچى خه تٲاب و ٲرسىارى لى بكه له سهر ٲٲغه مبه ر (ﷺ). ٲه وٲش چوو بو ٲاى ٲم جه ميل و وتى: ٲه بوبه كر له سهر موحه مه دى كوپى عه بدول ٲرسىارت لى ده كات؟ وتى: ٲه بوبه كر و موحه مه دى كوپى عه بدول ٲلاش نا ناسم، به ٲام ٲه گهر هه زده كه ٲت له گه ٲت دي ٲم بو ٲاى كوپه كه ت، وتى: به لى، چوون تا هاتنه لاي ٲه بوبه كر به ٲه كه كه وته يى و نه خو ٲشى بينييان، ٲوم جه ميل لٲى نزىك بوويه وه و قير ٲه يه كى كرد و وتى: سوٲند به خوا (كه سانى فاس و بٲباوه ٲ و ايان ٲى كرد و وٲت، له خوا ده ٲارٲمه وه ٲول ٲت بكاته وه لٲيان، وتى: ٲه ٲٲغه مبه ر (ﷺ) چى لٲهات؟ وتى: ٲه وه دايكه ته ده بٲسىٲت، وتى: گرفتيك نيه، وتى: ساغ و سه لاهه تنه وتى: له كوٲيه؟ وتى: له مال ٲىينول ٲه ٲه م، وتى: دهى به خوا نان ناخوم و هٲچ ناخومه وه تا نه چمه لاي ٲٲغه مبه ر (ﷺ).

ٲه وانٲش وه سٲان تا كه مي ٲ به هو ٲ خودا هاته وه و خه لكى چوونه وه مال، شانيان دايه ژٲر بالى تا برديانه لا ٲٲغه مبه ر (ﷺ)، ٲٲغه مبه رٲش (ﷺ) باوه شى ٲيا كرد و ماچى كرد و مو سل ٲانانٲش و ايان كرد، ٲٲغه مبه ر (ﷺ) ته واو دلى بوى سووتا، ٲه بوبه كر وتى: به دايك و باو كمه وه به قوربانٲ بم ٲه ٲٲغه مبه رى خوا من هٲچم نيه ته نها ٲه فاسقه داي له ده موچاوم، ٲمه دايكه كه بو كوپه كه ى چاكه ى

زوره و تويش پيروزيت، دهی نزای بؤ بکه و بانگی بکه بؤلای خوا، به لکو خوا به هوئی
تؤوه له دؤزهخ پزگاری بکات، پیغه مبهريش (ﷺ) نزای بؤ کردو بانگی کرد بؤ
نیسلام و ئه ویش موسلمان بوو، هه موو له خزمهت پیغه مبهريش (ﷺ) له ماله کهدا
مانگیک مانه وه، ژماره یان سی و نوکس بوو.

حه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب (ﷺ) ئه و پؤژه موسلمان بوو که له ئه بویه کردرا،
پیغه مبهريش (ﷺ) نزای کرد تا خوا پینموونی عومهری کوپی خه تاقاب یان ئه بوجه هلی
کوپی هیشام بکات، ئه وه بوو عومهر بهرنزاکه کهوت، نزاکه له پؤژی چوار شه ممه دا
بوو عومهریش له پؤژی پینچ شه ممه دا موسلمان بوو، پیغه مبهريش (ﷺ) و خه لکی ناو
ماله که الله اکبریکیان کرد که له و په ری مه که وه بیسترا، ئه بولئه رقه م - که کویریکی
بیباوه ر بوو - هات و وتی: خواجه له به نی عه بیدولئه رقه م خوش به چونکه بیباوه ر
بوون، عومهر وتی: ئه ی پیغه مبهري خوا تا که ی ئیمه ئایینمان بشارینه وه له کاتی کهدا
له سه ره قین و ئایینی ئه وان پووجه و ئاشکرا و دیارییت؟ فه رمووی (عومهر ئیمه
که مین بینیت تووشی چی بووین) عومهر وتی: سویند به وکه سه ی توئی به حه ق
ناردووه هه ر کوپیک هه بیئت تیایدا دانیشتم بیباوه ر بووین ئیمانی تیدا دهرده خه م،
پاشان چوو ته وافی که عبه ی کردو چوو به لای قوره یشتا، ئه وانیش چاوه پروانی بوون،
ئه بوجه هلی کوپی هیشام وتی: فلان کهس ده لئین توش له خشته براویت؟ عومهریش
له بهر چاویدا شایه تومانی هیئا، بیباوه ران هاتن بؤی، ئه ویش دای به سه ره عوتبه داو
خستی و لییده داو دهستی ده کر به نیوچاوانیدا و عوتبه ش هاواری ده کردو خه لکی
دوور که و تنه وه و عومهریش هه ستا و کام لیئ نزیک بوونایه ته وه گه وره که یانی ده گرت
تا هه مو وازیان هیئا، ده چوویه هه مو کوپه کان و ئیمانی نیشاندهدا، پاشان به و
باروه چوو بؤلای پیغه مبهريش (ﷺ) وتی: به دایک و باو که وه به قوربانتم به خوا هیچ
کوپیک سهرده می بیباوه ریم نه ما مه گه ر ئه وه ی به بی ترس و بیم ئیمانم تیدا
نیشاندا، پیغه مبهريش (ﷺ) چوو و عومهریش له به رده میه وه و حه مزه ی کوپی
عه بدولموته لیبیشی له گه لدا بوو، چوو تا ته وافی که عبه ی کردو نویژی نیوه پؤی به بی

خەمى كىرگەل ئومەردا گەپرايەۋە بۆمالى ئەر قەم و دواتر ئومەر بەتەنھا چو،
ئىنجا پىغەمبەر (ﷺ) چو. ۱

سەھىحە كەي ئەۋەيە: ئومەر لى دىۋى دەرچوونى كۆچەرەن بۆ خاكى حەبەشە
موسلمان بو، ئەمەش لى سالى شەشەمى پىغەمبەر ئايدى بو. ۲

بوخارى ص (۵۵۲) لى عائىشەۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھىشتا
عەقلم نەگرتىۋە كە دايك و باۋىك ئايىندار بوون و ھەموو پۇرۇشك پىغەمبەر (ﷺ)
بەيانى و ئىۋارە دەھات بۆلامان، كاتىك موسلمانان توشى سەختى بوون ئەبۇبەكر
(رضي الله عنه) وىستى بەرەو حەبەشە كۆچ بىكەت گەيشتە (برك الغماد) لەۋى (ئىبن دىغە) ى
گەرەي ھۆزى (القارة) ى پىنگەيشت، وتى: بۆ كۆي دەچىت ئەبۇبەكر؟ وتى: ھۆزەكەم
دەريانكردوم و دەمەۋىت بەرەۋەيەدا بگەرېم و پەرەردىگارم بپەرستم، ئەۋىش وتى:
كەسى ۋەك تۆ ئەي ئەبۇبەكر نايىت دەر بىكرىت و نايىت بچىت، تۆ دەستىگروى نەبوو و
خاۋەن پەيۋەندى خىزمەيتى و ورىاي ھەتتو و مىۋاندار و سەرخەرى حەق بوويت، من
تۆ دەپارىزم بگەرېرەۋە و لە ۋلاتى خۆتدا پەرەردىگارت بپەرستە، ئەۋىش لەگەل ئىبن
دوغنەدا گەپرايەۋە، لەناۋ پىۋاماقولانى قورەيشدا گەپرايدى و پىيى وتى: ئەبۇبەكر
نابىت بچىت و دەر بىكرىت، دەتەنەۋىت كەسىكى ۋا دەر بىكەن (سيفەتەكانى پىشۋوى
وت) قورەيشىش نەيانوت ۋانىيە و وتيان ئەبۇبەكر بىيە با لە مالى خۆيدا پەرەردىگارى
بپەرستىت و لەۋى نوپۇزىكەت و چەندە ھەزەكەت بخوئىت و ئازارمان نەدات و بە
ئاشكرا نەيكەت، ئىمە دەرستىن ژن و منالەكانمان لە خىشتە ببات، ئىبن دىغەش
ئەۋەي وت بە ئەبۇبەكر ئەۋىش لە مالەۋە ئەۋەي دەكرد و قورئانى دەخوئىند و
ئافرەتان و كورپانى بىباۋەر دەھاتن بۆلاي و پىيى سەرسام دەبوون و سەيرىيان دەكرد،

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية و النهايه ج ۳ ص ۳۰ دا ھاۋە، ئىبن ھەجەر لە الاصابە ج ۴ ص ۴۴۷ لە ئىبن ئەبى
عاصمە ۋە ھىناۋىيەتى.

ئەبوبەکر کە سێکی وابوو زۆر دەگریا، لە کاتی خویندنی قورئاندا بە سەر چاوه کانیدا زāl نە دەبوو، ئەمە خانە دانانی بێباوەری قورەیشی ترساند و ناریدیان بۆی ئین دوغنه و ئەویش چوو بۆلایان، وتیان: ئیمە لە پەنای تۆدا پیماندا بە ئەبوبەکر تا لە مائی خویدا پەرەردگاری بپەرسیت، بەلام ئەو ئەو لەو لایدا مزگەوتیکی دروست کردوو و تیایدا نوێژدەکات و قورئان دەخوینیت، ئیمەش دەترسین ژن و منالمان لە خشتە بەریت، دەی پیتی لی بگرن، ئەگەر حەزەدەکات لە مالهەوی خۆی بیکات باشە، ئەگەر نا داوای لی بکە پەناکەت پی بداتەو چونکە دەترسین وابکات بەلین بشکینیت و رازی نین ئەبوبەکر بە ئاشکرا وابکات، عائیشە (رضي الله عنها) دەلیت: ئین دەغنه هات بۆلای ئەبوبەکر و تی: تۆ دەزانیت من لەسەر چی پەنام دایت، یان با بەس ئەو بیت یان زیمەم بۆ بگێرەو، من حەزناکەم عەرەب وابیستن لە بەلین لامداو، ئەبوبەکریش و تی: پەناکەت بۆ دەگێرەو و بە پەنای خوای گەرە پازیم، ئینجا فەرمودەکە بە دوورو درێژی لەسەر کوچ کردن دینیت.

ئین ئیسحاقیش بەهەمان شیوہ هیناویەتی لە دەقەکیداتووە: ئەبوبەکر چوو تا کوچ بکات تا ئەوێ ماوێ پوژیک یان دوو پوژپی لە مەککەو چوو، ئین دەغنه پیگەیشت کە گەرەو ئەحابیش بوو، و تی: ئەو ئەبوبەکر بۆ کوێ دەچی؟ و تی: هۆزەکەم دەریان کردم و فشاریان لەسەر دانام، و تی: بۆ چی؟ سویند بە خوا تۆ جوانی خیلیت، پالپشتی لاوازو چاکەکارو دەستگرووی نەداریت، بگەرێرەو تۆ لە پەنای مندایت، ئەویش لەگەلی گەرەو پەنایەو چوونە مەککە، ئین دەغنه و تی: ئەو کۆمەلی قورەیش من پەنای ئین ئەبی قوحافەم داو کەستان لە گۆلی کەتری پی نەلین، ئەوانیش دەستیان لە ئەبوبەکر گرتەو، لە کۆتاییەکیداتووە و تی ئەبوبەکر من پەنات نادەم بۆ ئەوێ ئازار بدەیت، ئەوان لەو شوینە هەتە (مزگەوتەکە لای مائی) بیزارن و بەو ئازاریان پی دەگات، دەی بپۆرە مالهەو چیت پیخۆشە بیکە، ئەبوبەکر و تی: پیت چۆنە پەناکەت بۆ بگێرەو و بە پەنای خوا پازیبم، ئەویش و تی: دەو پەناکەم بۆ بگێرەو، و تی: وا بۆم گێرایتەو، ئین

دەغنىش ھەستاي وتى: كۆمەلى قورەيش ئىبن ئەبى قوحافە پەناكەي بۇ گىرامەۋە ئىتر چى پى دەكەن خۇتان دەزانن^۱.

ئىبن ئىسحاق لە قاسمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكرى صديق (ﷺ) كاتىك لە پەناي ئىبن دەغنى دەرچوو گەمژەيەكى قورەيشى پىي گەيشت كاتىك بەرەۋ كەعبە دەچوو، خۇلى كىر بەسەرىدا، ۋەلىدى كوپى مۇغەيرە - يان عاصى كوپى وانىل - داي بەپال ئەبۇبەكرىدا ۋەبۇبەكرى پىي وت: ئابىنىت ئەۋ گەمژەيە چى دەكات؟ وتى: تۇ خۇت وات كىر بە خۇت، ئەۋىش دەيوت: ئاي خۋايە چەند لەسەرخۇيت، ئاي خۋايە چەند لەسەرخۇيت، ئاي خۋايە چەند لەسەرخۇيت، البدايە والنھاىە ج ۳ ص ۹۵ پىشتەر لە فەرمودەكەي ئەسمائدا (رضي الله عنها) ص ۲۶۰ لاي ئەبۇبەكرى ھى دىكەش ھاتوۋە وتى: يەككى ھاۋارى كىر ئەۋ ئەبۇبەكرى ھاۋرىكەت كەۋە لامان، ئەۋىش دەيوت: قورقان بەسەر، ئايا كەسىك دەكوژن كە دەلىت خوا پەرۋەردگارمە ۋە لەلايەن پەرۋەردگار تانەۋە بەلگەي پوونى بۇ ھىناۋن) ئەۋانىش ۋازيان ھىنا لە پىغەمبەر (ﷺ) ۋەكەۋتنە ئەبۇبەكرى^۲.

۱ - صحيح.

۲ - له البدايه والنھاىە ج ۳ ص ۹۴ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - ضعيف.

(خۆراگری عومهری کوری خه تئاب (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)

ئین ئیسحاق له ئین عومهر وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیك عومهر (ﷺ) موسلمان بوو وتی: ئەی قورەیش کی زۆر قسه ده هینیت و ده بات؟ پێیان وت: جه میلی کورپی موعه مەر، ئەویش چوو بۆلای، عه بدوللا ده لیت: که وتمه شوینی تا بزانه چی ده کات - ئەوکات هه رزه کار بووم و هه رچیم ده دی عه قلم پیی ده شکا - تا چوو بۆلای، پیی وت: جه میل ده زانیت من موسلمان بووم و چوومه ته سه ر نایینی موحه مه د (ﷺ)؟ وتی: سویند به خوا هه رکه پیی وت عه باکه ی هه لگرت و عومهریش که وته شوینی و منیش که وتمه شوینی تا له بهر ده رگای که عبه دا به ده نگی به رز هاواری کرد: ئەی کۆمه لی قورەیش - له کورپی خۆیاندا بوون له ده وری که عبه دا - بزانه ئین خه تئاب هه لئه له تا، عومهریش له پشتیه وه ده یوت: درۆ ده کات، به لکو من موسلمان بووم و شایه تی ده دم هه یچ په رستراویك نیه جگه له خوا و موحه مه دیش پیغه مبه ری خوایه، ئەوانیش هه ستان بو ی و لیاندا تا خۆر هاته سه ر سه ریان (نیوه ی پۆژ) دانیش و ئەوانیش له سه ر سه ری پاوه ستان، ئەویش وتی: چی ده توان بیکه ن، سویند به خوا ئەگه ر سی سەد که س بووینا یه یان ئیره مان بو به جی ده هیشتن یان ئیره تان بو به جی ده هیشتن، له م باره دا بووین که پیریکی قورەیش کلاویک و کراسیکی خه تخه تاوی له بهر بوو له لایان پاوه ستا و وتی: چیتانه؟ وتیان عومهر هه لئه له تاوه، وتی: به سه کا برا بوخوی شتیکی هه لبراردوه و ئیتر چیتان ده ویت؟ واده زان به نی عه دی به وجۆره ئەو که سه ی خۆیان ده دنه ده ستان؟ وازی لی بهینن، سویند به خوا وه ک ئەوه ی کراسیك بیست و له سه ری لا براییست، منیش - پاش کۆچکردن بو مه دینه - به باوکم وت: بابه گیان ئەو کا برا کی بوو؟ وتی: کورپی شیرینم ئەوه عاصی کورپی وائیلی سه همی بوو.^۱

۱ - صحیح.

۲ - سه نه ده که شی ته واو به هیزه، ههروه ها له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۸۲ دا هاتوه.

بوخاري ج ۱ ص ۵۴۵ له ٽين عومره وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: له ماله وه بوو و ترسي داڳرتبوو كه عاصي ڪوري وائيلي سه همي نه بوعه مر به ڪلاويڪ و ڪراسيڪي ناوري شماويه وه كه له بهني سه همي هاوپه يماناني سه رده مي نه زانيمان بوو هات: پئي وت: چيٽه؟ وتي: هوڙه ڪهت دهليٽن: نه گهر موسلمان بم ده مڪوڙن، وتي: هيچ نيه دواي نه م قسه ت له خوٽ دلنيا به، عاص چوويه دهر و خه لڪي بيني كه به لي شاو ڪوبونه وه وتي: چيتان دهويٽ؟ وتيان: نه وه ٽين خه تتابه هه لئه تاهه، وتي: دهستي بو نه بهن، نه وائيش ڪشانه وه دوا.^۱

(خوگري عوسماني ڪوري عه ففان (ﷺ) له سهر سه ختيه کان)

ٽين سه عد ج ۳ ص ۳۷ له موحه مدي ڪوري ٿيبراهيمي ته يمي وه هيٺاويه تي ڪاتيڪ عوسماني ڪوري عه ففان (ﷺ) موسلمان بوو هه ڪه مي ڪوري نه بولعاصي ڪوري ٽومه يه گرتي و بهستي وه و وتي: نه ري واز له ٽايني با و باپيرانت دينيٽ بو ٽاينيڪي داهيٽراو؟ سويند به خوا بهرت نادم تا واز له و ٽاينه نه هيٺيٽ، عوسمان وتي: سويند به خوا هرگيز وازي ليٺاهينم و دهستبه رداري نابم، كه هه ڪه م بيني سووره له سهر ٽاينه ڪه ي وازي ليٺينا.

(خوگري ته لحي ڪوري عوبه يدوللا (ﷺ) له سهر سه ختيه کان)

بوخاري له (التاريخ) له مه سعودي ڪوري خوراشه وه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: ٽيمه له نيوان صه فاو مه پوه دا ته و افمان ده ڪرد خه لڪيڪي زور ڪه و تبوونه شويني گه نجيڪ ڪه دهستي له مليدا بوو، وتم نه وه چيه تي؟ وتيان: نه وه ته لحي ڪوري عوبه يدوللايه هه لئه تاهه، ٺافره تيڪ له دوايه وه بوو و ليٽي تووره ده بوو و قسه ي پي دهوت، وتم: نه وڙنه ڪييه؟ وتيان: صمه ي ڪچي هه زره مي دا يڪي.^۲

۱ - صحيح.

۲ - له الاصابه ج ۳ ص ۴۱ دا واهاتوه.

حاكم له المستدرک ج ۳ ص ۳۶۹ له ئىبراھىمى كوپى موحەمەدى كوپى تەلھەۋە
 ھىناۋىيەتى دەلىت: تەلھەى كوپى عوبەيدوللا (ﷺ) پىيى وتم: چوۋمە بازارى بوسرا
 لەۋى قەشەيەك لە پەرستگاگەيدا بوو دەيوت: پرسیار لە خەلکى ئەم کاروانە بکەن
 بزەنن کەسى خەلکى ھەرامیان لەگەلدايە؟ تەلھە (ﷺ) دەلىت: وتم: بەلى، من وتى:
 ئەرى ئەحمەد دەرکەوت؟ وتم: ئەحمەد كىيە؟ وتى: كوپى عەبدوللاى كوپى
 عەبدولموتەلىب لەم مانگەدا دەرېكەۋىت و كۆتای پىغەمبەرانىشە، لە ھەرەم
 دەرەكەۋىت و كۆچ دەكات بۆلاى خورما و شويىنى بەرد و زىخ و چە و رىبابە پىش
 بکەۋىت و زوو فرىاي كەۋىت، تەلھە دەلىت: قسەكەى چوۋىە دلمەۋە و خىرا
 چوۋمەۋە بۆ مەككە و وتم: ھىچ پوۋىداۋە؟ وتیان بەلى: موحەمەدى كوپى عەبدوللاى
 ئەمىن دەلىن بووم بە پىغەمبەر و ئىبن ئەبى قوحافەش شويىنى كەوتوۋە، منىش چووم
 بۆلاى ئەبوبەكر (ﷺ) وتم: ئەرى تۆ شوین ئەو كابرە كەوتوۋىت؟ وتى: بەلى: بېرۆ
 بۆلاى و شويىنى بکەۋە چونكە بانگەۋاز بۆ ھەق دەكات، تەلھەش پىيى وت كە
 راھىبەكە چى وتوۋە ئەبوبەكرىش تەلھەى برد بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) و تەلھە
 موسلمان بوو، تەلھە پوۋداۋەى راھىبەكەى بۆ پىغەمبەر (ﷺ) گىرايەۋە، ئەۋىش
 دلخۆش بوو، پاش موسلمان بوۋنى ئەبوبەكر و تەلھە نەۋفەلى كوپى عەدۋىە گرتنى و
 بەيەك پەت بەستنىۋەۋە بەنو تىمىش بەرگىيان لى نەكردن، نەۋفەلى كوپى خەۋىلىد
 پىيى دەۋترا شىرى قورەيش، بۆيە ئەبوبەكر و تەلھە لە پال يەكداۋە بە (قىرىن) ناۋيان
 دىت، ئىنجا فەرمودەكە دىنىت، بەيھەقىش ھىناۋىيەتى و لە فەرمودەكەيدا ھاتوۋە كە
 پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋىەتى (اللهم اكفنا شرابن العدوية) واتە (خوایە بەدورمان بگرە
 لە خراپەى ئىبن عەدۋىە).^۱

۱ - ضعيف.

۲ - له البدایه والنہایه ج ۳ ص ۲۹ دا ھاھاۋوۋە.

خوگري زوبهيري ڪوري عهوام (ﷺ) له سهر سه ختيه ڪان

ٺه بونه عيم له الحليه ج ۱ ص ۸۹ له ٺه بونه سو ده وه هيٺاويه تي ده لئيت: زوبهيري ڪوري عهوام (ﷺ) له ته مهني هه شت سائيدا موسلمان بوو و له ته مهني هه ڏهه سائيدا ڪوچي ڪرد، مامي زوبهيري بو ٺا زارداني زوبهيري له سهر سه سيريڪ ده يبه سته وه و به ٺاگر له ڙيره وه دوو ڪه لي بو ڏهه ناردو ده يوت: بگه ڀوه بو بيبا وه ڀي، زوبهيري شت ده يوت هه رگيز شتي وا ٺا ڪه م.^۱

ٺه بونه عيميش له حه فسي ڪوري خاليد وه هيٺاويه تي ده لئيت: مامو ستايه ڪه له موسله وه هاتبوو بولا مان بوي گيڙامه وه وتي: هاوده مي زوبهيري ڪوري عهوام (ﷺ) بووم له چهند سه فهر يڪدا، له وشكه لانيڪدا تووشي له شگراني بوو وتي: دامپوشه، منيش دامپوشي، لايه ڪي به پرودا وه چهر خاندوم سه يرمڪرد به شمشير بريندار بووه، وتم: سويند به خوا شوينه واريڪ به جهسته ته وه ده بينم به ڪه سي ديڪه وه نه مبينيوه، وتي: ٺه وهت بيني؟ وتم به لي، وتي: سويند به خوا هه ربرينيڪي له گهل پيغه مبر (ﷺ) و له پيٺاو خوادا بووه.^۲

^۱ - ته به رانيش هيٺاويه تي و ده لئيت: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪه جي متمانن، فهرموده ڪه ش مورسه له، هه يسه مي له مجموع الزوائد ج ۹ ص ۱۵۱ دا هيٺاويه تي، حاڪم ج ۳ ص ۳۶۰ له ٺه بونه سو ده له عوروه وه (ﷺ) هيٺاويه تي.
۲ - ضعيف.

^۳ - ته به راني هيٺاويه تي، حاڪم له المستدرڪ ج ۳ ص ۳۶۰ هيٺاويه تي، ٺيبن عه ساڪيريش هيٺاويه تي، له المنتخب ج ۵ ص ۷۰ يشدا هاتوه، هه يسه مي ج ۹ ص ۱۵۰ دا ده لئيت: زانا موسليه ڪه ناناسم، ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪه جي متمانن، ته و او. ٺه بونه عيميش له عه لي ڪوري زهيد وه ده لئيت: ڪه سيڪ ڪه زوبهيري بينيوه بوي گيڙامه وه: له سهر سنگيدا وه ڪ چال شويني شمشيرو تيري ڀوه ديار بوو، له الحليه ج ۱ ص ۹۰ دا واهاتوه.

(خوگري بيلالی کوړی رباحی بانگدهر (ﷺ)) له سهر سه ختیه کان

ئیمامی نه حمه دو ئین ماجه له مه سعوده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: یه که م که سانیک موسلمان بوونی خو یان نیشاندا هوت که س بوون، پیغه مبه (ﷺ) و نه بوبه کرو عه موارو سومه ییه ی دایکی و سوه یب و بیلال و مقداد (ﷺ)، خوی گه وره پیغه مبه (ﷺ) به هو ی مامیه وه پاراست، نه بوبه کر خوا به هو ی هو زه که یه وه پاراستی، نه وانی دیکه ش بیباوه پان ده یانگرتن و به رگی ئاسنیان ده کردنه بهرو ده یانخستنه به رخوړ، هه رکامیان نه وه ی ویستی بویان هاته دی (که سیك هات به هانایانه وه)، جگه له بیلال که له پیناو خوادا خو ی گرت و نازاری چه شت، هینا یان دایانه ده ست دوو کوړو به دو له کانی مه که ده رایانده کی شئا نه ویش ده یوت نه حه د نه حه د^۱.

نه بونه عیمیش له الحیه ج ۱ ص ۱۴۰ له فرموده که ی مواهیده وه هیناویه تی، له فرموده که یدا هاتوه: نه وانی دیکه ش جلی ئاسنیان ده کردنه بهرو ده یانخستنه به رخوړو تا نه وه ی خوا ویستی سه ختی گه رمای ئاسن و خوړیان تووش بوو، به یانایان نه بوجه هل - نه فرینی خوی لی بیت - به خه نجه ری که وه ده هات و قسه و جنیوی پی ده و تن، ئین عه بدولبیر له فرموده که ی مواهیده دا - له سهر هه والی بیلال ده چیت و ده لیت: په تیان کردبووه ملی و به ناو دارو به ردی مه که ده ده یانگرتا، ئین سه عد ج ۲ ص ۱۶۶ له مواهیده وه به وشیوه یه هیناویه تی زوبه یری کوړی به کار

۱ - حسن.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۸ دا هاتوه، حاکم ج ۲۸۴ دا هیناویه تی، سه نه ده که ی سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، زه ه بی ده لیت: سه حیه، نه بونه عیم له الحیه ج ۱ ص ۱۴۹ دا هیناویه تی، ئین نه بی شه یبه ش هیناویه تی، له الكنز العمال ج ۷ ص ۱۴ دا هاتوه، ئین عه بدولبیر له الاستیعاب ج ۱ ص ۱۴۱ دا له فرموده که ی ئین مه سعوده وه هیناویه تی.

لە عورەھى كۆپى زوبەيرەھە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: بىلال ھى ئافرىتىكى بەنى جەمەت بو، لە رەمزاى مەككە سزاىان دەدا، پىشتىيان دەخستە سەر زەۋىيەكە تا بىباۋەر بىت، ئەۋىش دەيوت ئەھدە ئەھد، لەۋبارەدا ۋەرەقە دەيدا بە پالیداۋ دەيوت: ئەھدە ئەھدە ئەھى بىلال، سۆيىند بەخۇا ئەگەر بىكۆژن ئەيكەمە سۆزۈ بەزەيى.

ئەبۇنەئىم لە الحىيە ج ۱ ص ۱۴۸ لە ھىشامى كۆپى عورەھە لە باۋكىيەۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: ۋەرەقەھى كۆپى نەۋفەل دەيدا بە پال بىلالدا كە سزا دەدا دەيوت ئەھدە ئەھد، ئەۋىش دەيوت: ئەھدە ئەھدە ئەھى بىلال گىيان، پاشان سەيرى ئومەييەھى كۆپى خەلەفە دەكرد كەۋا سزاى بىلالى دەدا دەيوت: سۆيىند بەخۇاى گەۋرە ئەگەر بىكۆژن ئەيكەمە جىيى سۆزۈ بۇ كۆزۈنەۋەھى، تا ئەۋەھى ئەبۇبەكرى صديق پۇژىك دای بە لايدا كە سزاىان دەدا، بە ئومەييەھى ۋت: ئەرى لە خۇا ناترسىت ۋابە ۋەژارە دەكەيت، كۆيلەيەكەم ھەيە لەۋ رەشترو بەھىزترە بۇ ئايىنەكەت دەتدەمى لە جىياتى ئەۋ، ۋتى: قىۋلەمە، ئەمە بۇ تۇ، ئەبۇبەكرىش كۆيلەكەھى پىداۋ بىلالى ئازاد كەرد، لە پىش كۆچكردنى لە مەككە - شەش كۆيلەھى دىكەھى لەسەر ئىسلام پزگار كەرد، بىلال خەۋتەمىيان بو، ئەبۇنەئىم الحىيە ج ۱ ص ۱۴۸ لە ئىبن ئىسحاقەۋە ھېناۋىيەتى: ئومەييە لە گەرمای پۇژدا بىلالى دەبردۈ لەسەر پىشت لە چەم ۋ زىخى ناۋ مەككەدا رايدەكىشا، دواتر فەرمانى دەكرد بەردىكى گەۋرەيان دەخستە سەر سنگى، ئومەييە پىي دەۋت: ئاۋادەبىت تا دەمرىت يان بەرامبەر بە مۇخەمەد بىباۋەر دەبىت ۋ لات ۋ عوززا دەپەرستىت، ئەۋىش لەۋ سەختىەدا دەيوت ئەھدە، ئەھدە، عەمماى كۆپى ياسر باسى بىلال ۋ ھاۋەلەنى ۋ سەختى ۋ ناپەرەختىيانى دەكردۈ لەسەر ئازاد كەردنى بىلال لەلايەن ئەبۇبەكرەۋە دەدوا كە بە ئەبۇبەكر دەۋترا (عتىق) دەيوت:

جزى الله خيرا عن بلال و صحبه
عتيقا و اخزى فاكها و ابا جهل
عشية هما في بلال بسوءة
ولم يحذرا ما يحذر المرء ذوالعقل

۱ - مۇرسەلى جەيدە، لە الاصابە ج ۳ ص ۶۳۴ دا ۋاھاتوۋە.

شهدت بان الله ربي على مهل
لاشرك بالرحمن من خيفة القتل
موسى و عيسى نجني ثم لا تبلى
على غير بركة منه ولا عدل^١

بتوحيده رب الانامل وقوله
فان يقتلونى فلم اكن
فيارب ابراهيم والعبد يونس
لم ظل يهوى الغي من ال غالب

(خوگرى عه مھارى كورى ياسرو خيزانيان (ﷺ)) له سهر سه خيه كان

ته بهرانی و حاکم و بهیه قی وئین عه ساکیر له جابیره وه (ﷺ) هیناویانه پیغه مبه ر
(ﷺ) دای به پال عه ممارو خیزانه کهیدا که سزاده دران فهرمووی (ابشروا ال عمار وال
ياسر فان موعدکم الجنة)^{٢.١}

حاکم له (الکني) و ئین عه ساکیر له عوسمانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من له
به تحاء له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) دهرچووم دامان به پال عه ممارو دایک و باوکیدا که له بهر
خورد سزاده دران تا واز له ئیسلام بهینن، ئه بو عه ممار و تی: ئه ی پیغه مبه ری خوا
ژیان وایه (زه مانه وایه) پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (صبرا یا ال ياسر اللهم اغفر لال
ياسر وقد فعلت)^{٤.٥}

^١ - له الحلیة ج ١ ص ١٤٨ دا واهاتووه.

^٢ - صحیح.

^٣ - هه یسه می ج ٩ ص ٢٩٣ ده لیت: که سه کانی ته بهرانی سه حیجن جگه له ئیبراهیمی کوپی
عه بدولعه زیزی موقه وم که ئه ویش جی متمانیه.

^٤ - ضعیف.

^٥ - نه حمده و بهیه قی و به غه وی و عقیلی ئین مونده و ئه بونه عیم و که سانی دیکه ش به و واتایه له
عوسمانه وه (ﷺ) هیناویانه، هه روه ها له (الکنز العمال ج ٧ ص ٧٢) هاتووه، ئین سه عد ج ٣
ص ١٧٧ دا له عوسمانه وه (ﷺ) بهوشیوه هیناویه تی.

ئەبوئەحمەد حاکم لە عەبدوللای کوپی جەغفەرەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت:
 پیغەمبەر (ﷺ) دای بە پال یاسرو عەممار و دایکی عەمماردا کە لەبەر خوا سزا دەران،
 پیغەمبەر (ﷺ) پیتی فەرموون (صبرا ال یاسر صبرا ال یاسر فان موعدکم الجنة) ئیبن
 کەلبی لە ئیبن عەبباسەو (ﷺ) بەوجۆرە هیناویەتی و عەبدوللای کوپی یاسریشی
 بۆ زیاد دەکات، هەرودەها دەلیت: ئەبوجەهل دای لە سومەییە و کوشتی. یاسریش بە
 سزا مردو و عەبدوللایش مردو فێردراو کەوتە خوار.^۱

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۱۴۰ لە ئەبوعوبەیدە ی کوپی موحەمەدی کوپی
 عەممارەو هیناویەتی دەلیت: بیباوەران عەماریان گرت و وازیان لێنەهینا تا قسە
 و ت بە پیغەمبەر (ﷺ) و بەچاکە باسی خواوەندەکانی ئەوانی کرد، کاتیک هات بۆلای
 پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (چیت بوو؟) وتی: خراپەم هاتە پێ ئەو پیغەمبەری خوا،
 دوا جار قسەم پێ وتیت و بە باشە باسی خواوەندەکانی ئەوانم کرد، پیغەمبەر (ﷺ)
 فەرمووی (کیف تعبد قلبک؟) واتە (ئەو دلت چۆن بوو؟)

وتی: لە دلمدا باوەر چەسپاوە بوو، فەرمووی (فان عادوا فعد) واتە (ئەگەر هەمتر
 ناچاریان کردیتەو و ابکەرەو).^۲

هەرودەها لە موحەمەدەو هیناویەتی: کە پیغەمبەر (ﷺ) گەیشت بە عەممار سەیر
 دەکات دەگریت، چاوەکانی سپی فەرمووی (اخذک الکفار فغطوک فی الماء فقلت کذا
 وکذا فان عادوا فقل لهم ذاک لهم).

هەرودەها ج ۳ ق ۱ ص ۱۷۷ لە عەمری کوپی مەیمونەو دەلیت: بیباوەران عەماری
 کوپی یاسریان بە ئاگر سوتاند، پیغەمبەریش (ﷺ) دای بە پالداو دەستی دەهینا

۱ - ضعیف.

۲ - له الإصابة ج ۳ ص ۶۴۷ دا هاتوو. ئەحمەدیش لە موحەمەدەو هیناویەتی دەلیت: یەکەم شەهیدی ناو
 ئیسلام دایکی عەممار سومەییە بوو کە ئەبوجەهل خەنجەرێکی کرد بە سکیداو کوشتی، لە البدایة
 و النهایة ج ۳ ص ۵۹ دا هاتوو.

۳ - ئیبن سەعد ج ۱ ق ۱ ص ۱۷۸ لە ئەبوعوبەیدەو بەوجۆرە هیناویەتی.

بەسەر سەرىداۋ دەپفەرموو (يا نار كوني بردا وسلاما على عمار كما كنت على ابراهيم عليه السلام تقتلك الفئنة الباغية) واتە (ئەي ئاگر ساردو سەلامەتە بەسەر عەممار ھەرۈەك چۆن بۆ پېغەمبەر ئىبراھىم (عليه السلام) واتكرد، ئەي عەممار دەستەيەكى سەركەش (ياخى) دەتكۆژن.^۱

(خۆگى خەببى كۆرى ئەرەت (ﷺ) لەسەر سەختىەكان)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۱۷ لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خەببى كۆرى ئەرەت (ﷺ) چوۋ بۆلای عومەرى كۆرى خەتاب (ﷺ) ئەۋىش لە شوۋىنى خۆى دىنىشان، وتى: لەم دونىيەدا كەس نىيە ھىندەي ئەم كەسە شىاۋى ئەم شوۋىنە بىت جگە لە يەك كەس، خەببى پىنى وت: ئەي ئەمىرى باۋەرداران ئەۋە كىيە؟ وتى: بىلال، خەببى وتى: لەم شىاۋترنىيە، بىلال لە نىۋ بىباۋەراندا كەسىكى نارد تا بىپارىزىت: بەلام من كەسم نەبوۋ بىپارىزىت، ئەگەر ئەۋ پۆژ دەتېنىم گرتىمىان و ئاگرىكىيان بۆ كەرمەۋە پاشان خستىمانە ناۋىيەۋە پاشان يەكىكىيان پىنى خستە سەرسىنگم و پىشتم كەۋتە سەرزەۋى، پاشان پىشتى پىنى نىشاندا كە پەلە گرتىۋى (ھى سوۋتاۋى).^۲

ئەبۇنەئىم لە الحلىيە ج ۱ ص ۱۴۴ لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) پىرسىيە لە بىلال كەرد كە بىباۋەران چۆن ئازارىندانۋە، خەببى وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا سەيرى پىشتم بىكە، عومەر وتى: تا ئىستاشنى وام نەدىۋە، وتى: ئاگرىكىيان بۆ كەرمەۋە چەۋرى پىشتم ئاگرەكەي كۆژاندەۋە، ھەرۈەھا ئەبۇنەئىم و ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەيبە ھىناۋىيە، لە كىز العمال ج ۱ ص ۷۱ لە ئەبۇلەيلى كەندىيەۋە ھاتۋە دەلىت: خەببى كۆرى ئەرەت ھات بۆلای عومەر (ﷺ) وتى:

۱ - ضعیف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۳۱ دا ۋاھاتوۋە.

نزیکى بکھنہوہ کھس له تو شیاوترى ئەم شوینە نیه جگه له عەممارى کورپى یاسر،
خەبباییش شوینەواری پشتی پی نیشاندەدا که چۆن بیباوەران سزایاندوہ.

ئەحمەد له خەببایەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: من کەسیکی ئاسنگەر بووم،
قەرزیکم بەسەر عاصی کورپى وائیلهوہ بوو، چووم بۆلای تا داواى قەرزەکەم بکەم،
ئەویش وتی: بە خوا ناتدەمەوہ تا بەرامبەر بە موحمەد بیباوەرنەبیت، منیش وتم:
بە خوا ھەرگیز شتی وا ناکەم تا ئەوکاتەى دەمریت پاشان زیندوو دەبیتەوہ، وتی:
ئەگەر من بمرم و داوی زیندوو بوومەوہ دییت بۆلام و ئەوکات مال و سامان و مندالم
ھەیه دەتدەمەوہ، خواى گەورەش ئەم ئایەتەى دابەزاند (افرايت الذي كفر بئایاتنا
وقال لاوتین مالا وولدا) تا (ویاتینا فردا).^۱

بوخاری له خەببایەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: چوومە خزەمت پیغەمبەر (ﷺ)
کە له پال کەعبەدا پالی دابوویەوہ، ئازاری بیباوەرانمان زۆر پینگەیشتبوو، وتم: ئایا
له خوا ناپارێتەوہ؟ ئەویش دانیشت و پەنگی دەموچاوی سوور ھەلگەرا و فەرمووی
(ئەوانەى پێش ئێوہ ھەیانبوو بە مشاری ئاسنین لەت دەکرا بە گوشت و ئیسقانیەوہ
کەچی وازی لە ئایینەکەى نەدەھینا، خواى گەورە ئەم کارە تەواو دەکات و
دەگەیەنیتە جی تا ئەوہى کەسیک له سەنعائەوہ سوار دەبیت بۆ ھەرزەمەوت له خوا
نەبیت له کەس ناترسیت (گورگیش ترسی بۆ مەرەکەى ھەیه) بەلام ئێوہ پەلە
دەکەن)^۲

^۱ - لے البدایة و النہایة ج ۳ ص ۱۵۹ و ھاواتوہ، ھەروەھا ئیبن سەعد ج ۳ ص ۱۱۶ له خەببایەوہ
بەوجۆرە ھینایەتی.

^۲ ئەبو داود و نەسائی ھیناویانە، له العینی ج ۷ ص ۵۵۸ و حاکم ج ۳ ص ۲۸۲ بە ھەمان واتا ھاواتوہ

(خۆڭرى ئەبوزەرى غەفارى (ﷺ) لەسەر سەختىيەكان)

بوخارى ج ۱ ص ۵۴۴ لە ئىبن عەبباسە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك ئەبوزەر بىستى پىغەمبەر (ﷺ) بوو بە پىغەمبەر بە براكەى وت: سواربە و بىرۇ بۇ ئەو دۆلە و لەسەر ئەو كەسەى بانگەشەى پىغەمبەرايەتى دەكات و دەلىت لە ئاسمانەو ھەۋالى بۇ دىت زانىاريم بۇ ۋەربگرە و گوئى لە قسەكانى بگرە و دوايى ۋەرەو بۇ لام، ئەۋىش چوو و تا گەيشتە لاي و گوئى لىگرت، پاشان گەپايەو بۇلای ئەبوزەر و پىئى وت: بىنىم فەرمانى دەکرد بە ئاكارى چاك و قسەكانى شىعر نەبوون، ئەۋىش وتى: ئەۋەى وىستم پىت نەگەياندەم، بۇيە خۇى كۆكرەو ۋە بىرۇ ئاۋى لەگەل خۇى برد تا گەيشتە مەككە، چوۋىيە كەعبە و بە دواى پىغەمبەردا (ﷺ) گەپرا و نەيدۇزىيەو ۋە ھەزىشى نەدەکرد لەسەرى ھەۋال بىرسىت، ئەمە وابوو تا شەۋى لىھات، پاكشام، عەلى (ﷺ) بىنى و زانى نامۆيە، كەبىنى كەۋتە شوئىنى، ھىچكام پىرسىارىان لەۋى تر نەکرد تا بەيانى بوۋىيەو، بۇ پۇژى دوۋەم چوۋىيەو كەعبە و دوۋبارە پىغەمبەرى (ﷺ) نەدى نا ئىۋارە ھات، گەپايەو بۇ شوئىنى خۇى، عەلىش برىيەو ۋە وتى: مەگەر پىياۋ نابىت شوئىنى خۇى بزانىت، برىيەو بۇ مالىەو ۋە كەسىان پىرسىارىان لەۋى دىكەيان نەدەکرد، پۇژى سىيەمىش ھەروابوو، پاشان عەلى وتى: پىم نالىيت بۇچى ھاتوۋىت؟ وتى: ئەگەر بەلىنم پى بدەيت يارمەتىم بدەيت پىت دەلىم، ئەۋىش وتى: باشە، ئەبوزەر پىش پىئى وت، عەلىش وتى: بەلى وايە پىغەمبەرى خوايە، بەيانى بکەۋەرە شوئىنم ئەگەر شتىكى مەترسىدارم دى ھەلدەستم ۋەك ئەۋەى ئاۋ بىرۇم، ئەگەر پىش چوۋم شوئىنم بکەۋەرە تا دىيتە ئەۋ شوئىنەى من بۇى دەچم، ئەۋىش واي کردو شوئىن پىئى ھەلگرت تا گەيشتە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ)، لەۋى ئەبوزەر گوئى لە پىغەمبەر (ﷺ) گرت ۋەر لەۋىدا مۇسلمان بوو، پىغەمبەر (ﷺ) پىئى فەرموو (بگەر پىرەو بۇلای كەسەكانت ۋە ھەۋالىان پىبەدە تا فەرمانى منت پىدەكات) ئەۋىش وتى: سوئند بەۋەى گيانم بە دەستىيەتى لە نىۋياندە ھاۋارى بۇ

دهكهم، ئینجا چوو بۆكه عبه و به دهنگی بهرز هاواری کرد شایه تی ددهم هیچ په رستراویك نیه جگه له خواو موحه مه دیش پیغه مبهری خواجه، پاشان نهوان ههستان و لیاندا تا خستیان، عه بباس هات و خوی دا به سه ریدا و وتی: قورتن به سه ر مه گهر نازانن نه مه له غیفاریه کانه و پیگهی بازرگانیتان له شام له ویوهیه؟ به وه بزگاری کرد له دهستیان، پاشان بۆ به یانی نه وهی کرده وه و نهوانیش لیاندایه وه و عه بباسیش خوی دا به سه ریدا.

بوخاری ج ۱ ص ۵۰۰ له فهرموده که ی ئین عه بباسه وه (ع) هیئاویه تی، وتی: نه ی کۆمه لی قورهیش من شایه تی ددهم هیچ په رستراویك نیه جگه له خواو موحه مه دیش به نده و نیردراوی نه وه، نهوانیش وتیان: نهاده ی ههستن بۆ نه وه له خه له تاوه، نهوانیش هینده یان لیدام خه ریک بوو بمرم تا عه بباس فریام که وت و خوی دا به سه رمدا و دوایی سهیری کردن و وتی: قورتن به سه ر، که سیکی غیفاریه کان ده کوژن که بازرگانی و پیتان له ویوهیه؟ نهوانیش لیم دور که وتنه وه، بۆ به یانی هه مان شتم و ته وه، نهوانیش وایان کرده وه، عه بباسیش فریام که وتنه وه و هه مان شتی و ته وه.

موسلیم له پیگهی عه بدولای کوری صامته وه له نه بوزه ره وه (ع) هیئاویه تی و چیرۆکی موسلمان بوونی به شیویه کی تر ده گیریتنه وه و له فهرموده که یدا هیئاویه تی: براهه چوو تا گه یشته مه که پاشان پیی وتم: چومه مه که و که سیکم دی خه لکی به خراپ ناویان ده برد زۆر له تو ده چووده لیت: منیش چووم بۆ مه که و که سیکم دی قسه ی پی دهوت وتم: نه وه له کوئییه؟ نهویش دهنگی به سه رمدا بهرز کرده وه و وتی: (صابی، صابی) خه لکی لیهاندام و منیش له نیو که عبه دا خوّم هه شاردا و پانزه شه و پوژ تیایدا مامه وه به بی نان و ئاو جگه له ئای زه مزه م، دوایی گه یشتین به پیغه مبه ر (ع) و نه بو به کر (ع) که هاتنه که عبه وه، سویند به خوا من یه که م کهس بووم سه لامی موسلمانانم لی کرد، وتم: سلامت لیبت نه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی ((علیک السلام ورحمة الله) تو کییت؟) وتم: که سیك له به نی غه فار،

هاوه له كه ي وتي: نه ي پيغهمبر (ﷺ) موله تم بده تا نه مشه و ميواني من بيت، بردمي بؤ ما ليك له خواري مه ككه وه و بريك ميوزي بؤ هي نام، منيش چوومه وه و به براكه مم وت كه موسلمان بووم، نه ويش وتي: منيش هاوئايننت ده بم، ئينجا چووين بؤلاي دايكمان وتي: منيش ديمه سه رئايننتان، چووم بؤلاي هؤزه كه م هه نديكيان شوينم كه وتن.

ته به راني به هه مان شيوه به دورو دريژي هي ناويه تي، نه بونه عيم له الحية ج ۱ ص ۱۵۸ له ريگه ي ئين عه بباسه وه (ﷺ) له نه بوزه ره وه (ﷺ) هي ناويه تي ده ليئت: له مه ككه له خزمه ت پيغهمبر (ﷺ) دا بووم ئيسلامي فير كردم و شتيكي قورثاني بؤ خويند مه وه و وتم: نه ي پيغهمبري خوا من ده مه ويئت موسلمان بووني خو م ئاشكرا بكه م، پيغهمبريش (ﷺ) فه رموي (اني اخاف عليك ان تقتل) واته (ده ترسم بكوژييت) وتم: نه گه ريش بكوژيم نه وه ده كه م، نه ويش بيده نگ بوو، منيش چووم و قوره يش له كه عبه دا باز نه يان به ستبوو قسه يان ده كرد، وتم: شا به تي ده ده م كه هيچ په رستراويك نيه جگه له خوا و موحه مه ديش پيغهمبري خوايه، هه موو ليم هه ستان و هيته ديان لي دام په كيان خستم، وا يان زاني كوشتوميان، دوايي هه ستام و هاتمه خزمه ت پيغهمبر (ﷺ) و سه يري كردم چيم ليها تبوو فه رموي (مه گه ر نه موت وامه كه؟) وتم: نه ي پيغهمبري خوا گرييه كي دلم بوو و كردمه وه، ئينجا له گه لي مامه وه و فه رموي (الحق بقومك فاذا بلغك ظهري فاتني) واته (په يوه ستي هؤزه كه ت به ره وه كه بيستت سه ركه و تووم وه ره بؤلام).

(خوګری سه عیدی کوری زهیدو فاتیمه ی ژنی که خوشکی عومهر بوو له سهر سه ختیه کان)

بوخاری ج ۱ ص ۵۴۵ له قه یسه وه هیناو یه تی ده لیت: له سه عیدی کوری زهیدی کوری عه مری کوری نوفه یلم بیست (ﷺ) که له مرګه وتی کوفه دا بوو دهیوت: سویند به خوا عومهر له سهر نیلام به ستبو ومیه وه، نینجا فرموده که دینیت، له ګیړانه وه کی دیکه دا له بوخاریه وه ج ۱ ص ۵۴۶ هیناو یه تی: عومهر هیشتا موسلمان نه ببو من و خوشکه که ی له سهر نیسلام کوټ کردبوو.

نیین سه عد ج ۳ ص ۱۹۱ له نه سه وه (ﷺ) هیناو یه تی: ده لیت: عومهر (ﷺ) شمشیریکې به دهسته وه بوو هات که سیکی به نو زوهره ی پیګه یشت وتی: بو کی ده چیت نه ی عومهر؟ وتی: ده مه ویت موحه مه د بکوژم، وتی: چون پاریزراو ده بیت له به نی هاشم و به نی زههره نه ګهر بیت و مه حه مه د بکوژیت؟ عومهر پیی وت: و ابرام توش هه لڅه له تاویت و ازت له ئایینی خوټ هیناوه، وتی: شتیکی له وه سه رسوړه یته رترت پی بلیم؟ وتی: چیه؟ وتی: خوشکه که ت و زاوا که ت هه لڅه له تاو و وازیان له ئایینه که ت هیناوه عومهر یش به هه پرده شه خوازیه وه چوو بولایان له وی یه کیګ له کوچه ران له لایان بوو پیی ده و ترا خه باب، خه باب هه سستی عومهر ی بیست و له ماله وه خو ی حه شارداو عومهر یش چوویه ژووره وه و وتی: نه و دنگ و زریکه چی بوو لاتان بیستم؟ نه و کات سوره تی (طه) یان ده خویند، نه و انیش وتیان: ته نها له نیوان خو ماندا قسه مان ده کرد، عومهر وتی پیده چیت هه لڅه له تابن، زاوا که ی پیی وت: عومهر ده لیت چی نه ګهر حق له ئایینیکی جګه له ئایینی توډا بیت؟ عومهر دای به سه ریداو به توندی لیی داو خوشکه که شی هات تا عومهر لابیات، نه ویش به ده ست لیی داو خوین له دهم و چاوی هات، خوشکه که ی به وپه ری تووره ی یه وه وتی: نه ګهر حق له جګه له ئایینی توډایه نه و شایه تی دهم هیچ په ستر او یګ نیه جګه له خواو موحه مه دیش پیغه مبه ری خوایه، که عومهر هیوا ی نه ما و وتی: نه و کتیبه ی لاتان بوو

بمدهنی نا بیخوینمه وه، عومەر خوینده واری هه بوو خوشکه که ی وتی: تو پیسیت و نه وەش تەنھا کەسانی پاک دەیگرن بە دەستە وه، ههسته خۆت بشۆ یان دەست نویژ بگره نه ویش ههستا و دەست نویژی گرت پاشان سورەتی (طه) خوینده وه تا (انني انا الله لا اله الا انا فاعبدني واقم الصلاة لذكري) عومەریش وتی: بمبەن بۆلای موحەمەد، کە خەباب ئەو قەسە ییست هاتە دەرە وه و وتی: عومەر موژدەت لیبیت، هیوام وایه تو بەر نزا که ی پیغه مبهەر (ﷺ) بکه ویت کە شەوی پینج شەممە بۆی کردیت و فەرمووی (خوایه ئیسلام عیزە تمەند بکه بە عومەری کوپری خەتاب یابە عمری کوپری هیشام) پیغه مبهەریش (ﷺ) لەو ماله دا بوو کە لە کەنار صەفا بوو، عومەر چوو تا گەیشته لای ماله کە. حەمزە و تەلحە و هەندی لە هاوه لان لەبەر دەرگادا وەستابوون، کە حەمزە عومەری بیانی هه مووان لە عومەر بە هۆش هاتنە وه حەمزە وتی: بەلێ ئەوه عومەرە، ئەگەر خوا چاکە ی بو عومەر بویت و موسلمان بیت و شوین پیغه مبهەر (ﷺ) بکه ویت باشە، ئەگەر نا کوشتنی لامان ئاسانە، پیغه مبهەریش (ﷺ) لە ناوه و چاوه پێی بوو، پیغه مبهەر (ﷺ) هاتە دەرە وه تا هاتە لای عومەر و کراسە که ی گرت و فەرمووی (وازاناهینیت ئە ی عومەر تا خوای گەورە سەر شوپری و سزات بۆ دانەبەزینیت وەک ئەوه ی دایبە زاند بۆ وەلیدی کوپری موغەیرە؟ خوایه ئەمه عومەری کوپری خەتابە، خوا بە ئیسلام بە عومەری کوپری خەتاب عیزە تمەند بکه) عومەریش وتی: شایه تی دەدەم تو پیغه مبهەری خوایت، ئینجا موسلمان بوو و وتی: ئە ی پیغه مبهەری خوا وەرە دەرە وه (بانگە وازە کەت ئاشکرا بکه)^۱

تەبەرانی لە سەوبانە وه (ﷺ) هیناویه تی دەلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (خوایه ئیسلام عیزە تمەند بکه بە عومەری کوپری خەتاب) سەرەتای شەو کاتی که خوشکه که ی (اقرا باسم ربك الذي خلق) ی دەخویند دای لە خوشکه که ی تا ئەوه ی

^۱ - له العینی ج ۸ ص ۶۸ دا هاتوو، ئین ئیسحاق بەو شیوه یه بە دوورو درێژی هیناویه تی، لە البدایة والنهاية ج ۳ ص ۸۱ دا هاتوو.

وای زانی کوشتوویه تی، پاشان له بهر به یاندا هه ستا و بیینی هه رڼه وه ده خوینیت،
وتی: سویند به خوا ئه مه شیعوو چپه چپ نیه، چوو تا که بشته لای پیغه مبه (ﷺ)
سهیر دهکات بیلال (ﷺ) له بهر ده رگایه، ده رگاکه ی پال پیوه نا، بیلال وتی: کییه؟
وتی: عومهری کوږی خه تاب، وتی: ده بییت لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) مؤله تت بو
وهر بگرم، چوو بولای پیغه مبه (ﷺ) و وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) عومهر
له بهر ده رگایه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (نه گهر خوا چاکه ی بو عومهر بویت
دهیهنیت ته ناو ئیسلامه وه) به بیلالی فهرموو (ده رگاکه بکه ره وه) پیغه مبه (ﷺ) بن
باله کانی گرت و ته کاندی و فهرمووی (چیت ده ویت؟ بوچی هاتوویت؟) عومهر پینی
وت: نه وه ی بانگه وازی بو ده کهیت بو م بخه پرو، فهرمووی (شایه تی بدهیت هیچ
پهرستراویک نیه جگه له خوای تاک و ته نه ای بیهارتا و موحه مه دیش به نده و
پیغه مبه ری خوايه) عومهر هه رله ویدا موسلمان بو و وتی: ده ی به ده رکه وه.^۱

به زار له نه سله می مه ولای عومهر وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهری کوږی
خه تاب وتی: حه زده که ن باسی سهره تای موسلمان بوونم بکه م بو تان؟ وتمان: به لی،
وتی: من سهرسه ختترین دوژمنی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بووم، له پوژیکي زور گهرمدا
له ری می مه که که دا بووم که که سیکی قوره شمی بینیمی و وتی: ئیبن خه تاب بو کو ی
ده چیت؟ وتم: بولای نه و کا برا ده چم، وتی: خوشکه که ت چووه ته سهر ئایینی نه و،
منیش به تووره ی یه وه گه پامه وه و چوومه بهر ده رگای مالی خوشکه که م، پیغه مبه
(ﷺ) نه گهر که سیکی موسلمان بووی بدایه هیچی نیه که س و دوو که سی ده هینا تا
شتیکي بده نی، بو میړدی خوشکه که شم دوو هاوه لی نار دبوو، دام له ده رگا، پیم و ترا
کییه؟ وتم: عومهری کوږی خه تاب، نه وکات نوو سینیکیان له بهر ده ستدا بوو

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۹ ص ۶۲ ده لیت: له سنده ده که دا زیدی کوږی په بیعه هیه که مه تروکه ئیبن عه دی
ده لیت: هیواخوازم هیچی له سهر نه بییت، که سه کانی دیکه ی سنده ده که جی متمانه ن، ته واو.

دەيانخوئىندەۋە كە دەنگى منيان بىست ھەستان و خوئان لە شوئىنىكدا شار دەۋە و نووسىنە كەيان لا برد، كە خوشكە كەم دەرگا كەى بۇ كەردمەۋە و تەم: ئەى دوزمنى گىانت ھەلخە لە تايىت؟ وتى: شتىكەم بەرز كەردەۋە و دام بەسەر سەرىدا، ئەۋىش گىريا و وتى: عومەرى كوپى خەتاب چىت پى دەكرىت بىكە من موسلمان بووم، منىش چووم و دانىشتم، دەبىنم لە بەردەمىاندا پەراۋىك ھەيە، و تەم: ئەمە لىرەدا چى دەكات؟ پىنى و تەم: كوپى خەتاب وازمان لى بىنە، تا خوت نە شوئىت و پاك نەبىتەۋە نابىت، چونكە تەنھا كەسانى پاك دەستى لى دەدەن، منىش زور پىم و تە پىنى دام، ئىنجا بە دوورو درىژى باسى موسلمان بوونى عومەر (ﷺ) دەكات كە دواتر چى ھاتوۋە تە پى^{۱۰}.

(خۆگرى عوسمانى كوپى مەچغون (ﷺ) لەسەر سەختىەكان)

ئەبۇنەعەم لە الحلى ج ۱ ص ۱۳ لە عوسمانەۋە ھىناۋىەتى دەللىت: كاتىك عوسمانى كوپى عەففان (ﷺ) بىنى ھاۋەلەنى پىغەمبەر (ﷺ) لە چ سەختىەكان و ئەۋىش لە پەنای وەلىدى كوپى موغەيرەدا بوو وتى: سوئند بە خوا ناتوانم ببىنم لە پەنای كەسىكى بىباۋەردا بوم ھاۋەلەنم و ھاۋنايىنم ئازار و سەختىەك بچەن كە نايە تە پىنى من، ئەمە كەم و كورتىەكى گەۋرەيە لە دەروونى مندا، بۆيە چوو بۆلای وەلىدى كوپى موغەيرە و پىنى و تە: ئەى ئەبوعەبد شەمس زىممەى بردەسەر و بۆم گىرايتەۋە، وتى: برازاكەم پىدەچىت يەكىك لە ھۆزەكەم ئازارت بدات؟ وتى: نا من بە پەنای خوا پازىم و نامەۋىت پەنای كەسى تر وەربگرم، وتى: دەى بېرۇ بۇ كەعبە و لەۋى بە دەنگى بەرز پەناكەم بە ئاشكرا بۇ بگىرەۋە ۋەك چۆن من بە ئاشكرا پەنام دايت.

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۶۴ دەللىت: لە سەنەدەكەدا ئوسامەى كوپى زەيدى كوپى ئەسلىم ھەيە لاۋازە. تەۋاو.

چووين بۇ مزگەوت و ولید به خەلکەكەى وت: ئەمە عوسمانە و ھاتووە پەناكەم دەگێرپێتەو، ئەویش پێى وتن راست دەكات، ئەو بە وەفا و بەخشندە بوو لە پەناكەیدا، بەلام من ھەزدەكەم تەنھا پەناى خوا وەرېگرم، وا پەناكەيم بۇ گێرايەو، پاشان عوسمان و لەبیدی كۆپى رەبیعی كۆپى مالیكى كۆپى قیسی لە كۆرەكەى قورەیشدا ھەستان، عوسمان لەگەڵیان دانیشتبوو، لەبید ئەم شعرەى بۇ دەوتن:

الا كل شیئ ما خلق الله باطل

عوسمان وتی: راست دەكەیت، ئەویش وتی:

و كل نعيم لا محالة زائل

عوسمان وتی: درۆ دەكەیت خۆشی بە ھەشتیەكان وانا بێت، لەبید وتی: ئەى قورەیش سویند بەخوا ئەم كایرا ئەزبەت دەرە تاكەى ئەمە لەناوتاندا پرووبدات؟ یەكێكان ھەستا و وتی: ئەو گەمژەییەكى قورەیشە وازى لە ئایینمان ھێناو، گوی بە قسەى مەدە، عوسمانیش وەلامى دایەو تا ئیوانیان تێكچوو، ئەو كەسە ھەستا بۆى و بۆكسیكى دا لە چاوى و مۆرى كردو، وەلیدی كۆپى موغەیرەش ئەمەى بینى وتی: برازاكەم سویند بەخوا بیمانا چاوت واى لیھات، خۆ تۆ لە پەنايەكى بە ھێزدا بوویت، عوسمان وتی: بەلى سویند بەخوا چاوەساغەكەم ھەژارە چونكە بەخششەى پێنەدرا كە خوا داى بەم چاوەكەم، من لە پەناى وەدام كە لە تۆ بەعیزەت ترو بە تواناترە ئەى عەبەد شەمس، ئینجا عوسمان لەسەر تووشبوونى چاوى ئەم شیعرەى وت:

يدا ملحد في الدين بمهتد

فان تك عيني في رضى الرب نالها

ومن يرضيه الرحمن يا قوم يسعد

فقد عوض الرحمن منها ثوابه

سفيه على دين الرسول محمد

فاني وان قلت غوى مضلل

على رغم من بيغي علينا ويتعدى

اريد بذلك الله و الحق ديننا

عەلیش لەسەر چاوی عوسمانی كۆپى مەضغون وتی:

اصبحت مكتئبا تبكي كمحزون

امن تذكر دهر غير مامون

يغشون بالظام من يدعوا الى الدين

امن تذكر اقوام ذوي سفه

و الغدر فيهم سبيل غير مامون

لا ينتهون عن الفحشاء ما سلموا

انا غضبنا لعثمان بن مظعون

لا ترون اقل الله خيرهم

طعنا دراك و ضربا غير مافون

اذ يلطمون ولا يخشون مقتله

كيلا بكيل جزاء غير مغبون^١

فسوف يجزيهم ان لم يمت عجلا

(خۆگري موصەبى كۆرى عومەير لە سەر سەختىەكان)

ئيبىن سەعد ج ٢ ص ٨٢ لە موحەمەدى عەبدەرىيەو لە باوكىيەو ھىناويەتى دەلييت:
موصەبى كۆرى عومەير گەنجىكى جوان و قرڭ خاوى ناو مەككە بوو، دايك و باوكى
خۆشيان دەويست، دايكى دەولەندو بە توانا بوو، جل و بەرگى زۆر جوان و پازاوە بوو، لە
ھەمووان زياتر بۆنى خۆشى لە خۆى دەدا، نەعلى ھەرزەمى دەكرده پى، پىغەمبەر (ﷺ)
باسى دەكردو دەيفەرموو (ما رايت بمكة احسن لمة ولا ارق حلة ولا انعم من مصعب بن
عمير) موصەب بىستى پىغەمبەر (ﷺ) لە مالى ئەرەمى كۆرى ئەرەمدا بانگەواز دەكات
بۆ ئىسلام، چوو بۆلاى و مۇسلمان بوو و باوەرى ھىنا و چوويە دەرەو لە ترسى دايكى و
ھۆزەكەى مۇسلمانبوونى خۆى شار دەو، بەنھىنى دەچوو بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) عوسمانى
كۆرى تەلحە بىنى موصەب نوێژ دەكات، خىرا ھەوالىدا بە دايكى و ھۆزەكەى بلى،
ئەوانىش گرتيان و بەنديان كرد، بەردەوام وابوو تا لە كۆچى يەكەمدا كۆچى كرد بۆ
حەبەشە، پاشان لەگەل مۇسلماناندا گەرايەو، كە ھاتەو بارەكە گۆڤا بوو، دايكى وازى لە
سەركۆنە كردنى ھىنا بوو.^٢

١ - ضعيف.

٢ - له الحلية ج ١ ص ١٠٣ دا واما تۆو. له البداية والنهاية ج ٣ ص ٩٣ دا چىرۆكى عوسمان لە ئيبىن
ئىسحاقو ھەبى سەند ھاتو، ئەو ھشى بۆ زياد دەكات: وەليد پى وت: دەى برازاكەم بگەرێرەو ھە
پەناى جارانت، وتى: نا، تەبەرائى لە عروەو بە مورسەلى ھىناويەتى، ھەيسەمى دەلييت: لە سەندەكەدا
ئيبىن لەيغە ھەيە (ج ٦ ص ٣٤).

٢ - ضعيف.

(خۆگری عەبدوللای کۆری حوزافە ی سەھمی (ﷺ) لە سەر سەختیەکان)

بەبەھەقی و ئێین عەساکیڕ لە ئەبێ رابعەووە هیناویانە دەلیت: عومەری کۆری خەتتاب (ﷺ) سوپایەکی نارد بۆ پۆم و لەناویاندا کەسیک هەبوو پێی دەوترا عەبدوللای کۆری حوزافە کە هاوێلی پیغەمبەر (ﷺ) بوو پۆمەکان گرتیان و بردیان بۆلای پاشاکەیان، پێیان وت: ئەمە لە هاوێلانی موخەمەدە، (طاغیة) پاشای پۆم پێی وت: دەبیت بە مەسیحی تا لە دەسلالت و ساماندا بەشدارت بکەم؟ عەبدوللای پێی وت: ئەگەر چیت هەیە بە هەموو مولکی عەرەبیشەووە بۆمەیتێ تا وازبھێنم لە ئایینی موخەمەد (ﷺ) بۆ ماوەی یەک چاوتر و کاندیش بێت نایکەم، وتی: دەی دەتکوژم، وتی: دەی بۆمکوژە، فەرمانی پێکراو لە خاچ دراو بەتیر هاوێژانی وت: تیر بدەن بەلای دەست و پێیدا، ئەویش وازی نەهینا، پاشان فەرمانی کرد بیهیننەووە دایان بە زاندا پاشان داوای مەنجه لێک ئاوی کولای کرد و دوو دیلی موسلمانانی هینا، فەرمانی کرد تا بیخەنە ناویەووە، خستیانە ناوی، پاشان پێشنیاری مەسیحیەتی بۆ عەبدوللای دەکرد و ئەویش ئامادە نەبوو، ئینجا فەرمانی کرد ئەویش بخەنە ناویەووە، کاتیەک عەبدوللای برا دەستی کرد بە گریان، پێیان وادەگرت، پاشان وایزانی ترساووە، وتی: دەی بیگەرێننەووە و پێشنیاری مەسیحیەتی بۆ بکەن، بەلام پازی نەبوو، وتی: ئەی ئیتیر بۆچی گریایت؟ وتی: بۆ ئەووە گریام لە دەروونی خۆمدا و تەم: ئیستە فری دەدرییتە ناو ئەو مەنجه لێ و کۆتایی بە ژیاوت دیت، ئارەزوومەند بووم بە هیندە ی مووەکانی لە شەم گیانم هەبیت تا هەموویان لە پینا و خوادا دابنیم، پاشان پێی وت: ئامادە ی سەرم ماچ بکەیت تا ئازادت بکەم؟ عەبدوللای وتی: هەموو دیلەکانی موسلمانانیش ئازاد بکە باشە؟ وتی: باشە، عەبدوللای دەلیت: لە دەروونی خۆمدا و تەم: سەری دوژمنیکی خوا ماچ بکەم بە ھۆیەووە خۆم و هەموو دیلە موسلمانەکان ئازاد بکەم گرفتێک نیه، لێی نزیک بوویەووە و سەری ماچ کرد و ئەویش دیلەکانی پێیدا،

عبداللّاش بردنیوه بۆلای عومەر (ﷺ) و هه والی پێدا که چی بووه، عومەر وتی: ئه رکێ هه رموسلمانیکه سه ری عه بدوللای کۆری حوزافه ماچ بکات، منیش یه کهم کهس ئه وه ده کهم، ئه وکات هه ستا و سه ری ماچ کرد.^۱

(خۆگری گشتی هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ)) له سه ر سه ختیه کان)

ئێبێن ئیسحاق له حه کیم له سه عیدی کۆری جوبه یه وه هیناویه تی ده لیت: به عه بدوللای کۆری عه ببلاس م (ﷺ) وت: ئایا بیباوه ران سزای وای هاوه لانیان ده دا تا ناچار یان بکه ن به واز هینان له ئایینه که یان؟ وتی: به لێ، سویند به خوا ده یاندا له یه کێک و برسی و تینیوان ده کرد تا ئه وه ی له تا و ئازاریدا چۆکی ده دا و چیان لێ داوا ده کرد ده یوت تا ئه وه ی پێیان ده وت: لات و عوززا دوو خواوه ندن جگه له خوا، ده یوت به لێ، ئه مه ش له تا و ئه و ئازاره ی توشیان ده کرد، له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۵۹ دا واهاتوه.

ئێبێن مونزیرو ته به رانی و حاکم و ئێبێن مه رده ویه و به یه قی له الدلائل و سه عیدی کۆری مه نسور له ئوبه ی کۆری که عبه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی هاتن بۆ مه دینه و پشتیوانان پێشوازیان لێ کردن عه رب به یه کجاری له دژبان بوون، ئیدی به چه که وه ده خه وتن و هه لده سان، ده یانوت: ده بینن ئیمه واده ژین تا به دلنیا ییه وه بژین و ته نها له خوا ده ترسین، ئه م ئایه ته دابه زی (وعد الله الذين امنوا منكم وعملوا الصالحات ليستخلفنهم في الارض).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له الكنز العمال ج ۷ ص ۶۲ دا واهاتوه، له الاصابة ج ۲ ص ۲۹۷ دا ده لیت: ئێبێن عه ساکیر بۆ ئه م چیرۆکه شایه تیکێ له فه رموده که ی ئێبێن عه بباسه وه (ﷺ) به مه وصولی هیناوه یه کێکیش له فه وائییدی هیشامی کۆری عوسماندا له مورسه لی زوهریه وه. ته واز.

۳ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۵۹ دا واهاتوه، ده قه که ی ته به رانی له ئوبه ی کۆری که عبه وه ده لیت/ کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی هاتن بۆ مه دینه پشتیوانان پشتگیری عه رب نه یاریان بوون خوا

ئیین عہ ساکیرو ئہ بویہ علا لہ ئہ بوموسا وہ (ﷺ) هیئاویانہ دہ لیت: لہ گہل پیغہ مہر (ﷺ) دا چوون بؤ غزایہ ک، شہش کەس بووین، لہ نیوانماندا وشتریک ہہ بوو کە وتینہ شوینی، لہ چوون وہ ستاین منیش وہ ستام نینۆکە کانم کە وتن سەرقال بووین بہ پیکانمانہ وہ، بویہ بہ شہرکە و ترا (ذات الرقاع) چونکہ لہ تاو چہ قیندا گیرۆدە ی دەست پیمان بووین،^۱ ئہ بونہ عیم لہ الحلیہ ج ۱ ص ۲۶۰ بہ و جورہ هیئاویہ تی ئہ وەشی بؤ زیاد دہ کات کە ئہ بو بوردە وتی: ئہ بو موسا ئہ و فہرموودە ی گیرایہ وہ، پاشان باسی کرد ئہ گەر ئہ م فہرموودە م گیرایہ وہ چی بکە م وە ک ئہ وە ی حەزە کات شتیک لہ کارە کە ی ئاشکراییت، وتی: خوا پاداشتی بداتە وہ.

(خۆگری لہ سەر برسیتی لہ پینا و بانگە وازی ریی خوادا)

(خۆگری پیغہ مہر (ﷺ) لہ سەر برسیتی)

موسلیم و ترمزی لہ نوعمانی کوپی بہ شیرە وہ (ﷺ) هیئاویانہ دہ لیت: مەگەر ئیوہ ہەر خواردن و خواردنە و یە کتان بویت نیتانہ؟ دە ی من پیغہ مہرە کە تانم بیینی دہ نکە خورمایہ کیشی نہ بوو تا سکی پی تیر بکات، لہ گیرانہ وە یە کی موسلیم لہ نوعمانہ وہ (ﷺ) دہ لیت: عومەر (ﷺ) باسی سەختی ژیا نی خەلکی کرد و وتی: پیغہ مہرم (ﷺ) بیینی پۆژی بہ برسیتی دہ بردە سەر و دہ نکە خورمایہ کیشی نہ بوو سکی پی تیر بکات.^۲

ئہ بونہ عیم لہ الحلیہ و خەتیب و ئیین عہ ساکیرو ئیین نہ جار لہ ئہ بووہرە ی رە وہ (ﷺ) هیئاویانہ دہ لیت: چوومە خزمەت پیغہ مہر (ﷺ) بہ دانیشتنە وہ نویرژی

ئەم ئایە تە ی دابە زاند (لیستخلفنہم فی الارض) ہەیسە می ج ۷ ص ۸۲ دہ لیت: کە سە کان ی سە نە دہ کە جی متمانە ن.

۱- لہ الکنز العمال ج ۵ ص ۳۱۰ دا واهاتوہ،

۲- لہ الترغیب (ج ۵ ص ۱۵۴) دا واهاتوہ، ئیمامی ئەحمەد و تە یالیسی و ئیین سەعد و ئیین ماجہ و ئہ بوە وانہ و کەسانی دیکەش هیئاویانہ. لہ الکنز ج ۴ ص ۴۰ یشدا هاتوہ.

دہکرد، و تم نہی پیغہ مبری خوا دہ تبینم بہ دانیشتنہ وہ نویژ دہکیت چی بوہ،
فہرموی (نہ بوہورہیرہ برسیتیہ) منیش گریام، فہرموی (نہ بوہورہیرہ مہگری،
چونکہ سہ ختی لیپیچینہ وہی پوژی دواپی تووشی کہ سی برسیتی نابیت نہ گہر لہ
ژیانی دونیادا چاوہرپی پاداشتی پوژی دواپی بیت).^۱

نہ حمہد - کہ سہکانی سہنہ دہکے صہ حیجن - لہ عائیشہ وہ (رضی اللہ عنہا)
ہیناویہ تی دہ لیت: مائی نہ بوہکر (ﷺ) پیسہ کی مہرپیکی بوناردین، منیش
دہمگرت و پیغہ مہبر (ﷺ) دہیبری یان بہ پیچہ وانہ وہ، ئینجا کہ نہم فہرموودہی
دہگیرایہ وہ دہیوت: نہمہ بہ بی چرا، تہہرانیش ہیناویہ تی و نہوہش دینیت و تم:
نہی دایکی برواداران چرای چی؟ وتی: نہ گہر جگہ لہ می چرا کہ پونیکمان ہہ بوایہ
دہمانخوارد،^۲ نہ بویہ علاش لہ نہ بوہورہیرہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: ماویہ ک
بہ سہر مائی پیغہ مہبر (ﷺ) دا دہچو لہ مائی کہ سیاندا ناگر نہ دہکرایہ وہ و نہ گہر
زہیتیکیان بہ دی بکردایہ بونچہ ورکردن بہ کاریان دہہینا، نہ گہریش چہوری
گوشتیان بہ دہست بکہوتایہ دہیانخوارد.^۳

نہ حمہد لہ نہ بوہورہیرہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: مانگ تیپہر دہبوو بہ سہر
بنہ مالہی پیغہ مہبر (ﷺ) دا و لہ مائی ہیچکامیاندا ناگر نہ دہکرایہ وہ نہ و نان و نہ بون

^۱ - لہ الكنز العمال ج ۴ ص ۴۱ دا واہاتوہ.

^۲ - ضعیف.

^۳ - لہ الترغیب ج ۵ ص ۱۵۵ دا ہاتوہ، ئین جہریرنش ہیناویہ تی، لہ الكنز العمال ج ۴ ص ۳۸

یشدا ہاتوہ

^۴ - صحیح.

^۵ - لہ الترغیب ج ۵ ص ۱۵۴ دا واہاتوہ، ہیسہمی ج ۱۰ ص ۳۲۵ دا دہ لیت: نہ بویہ علا
گیراویہ تیہ وہ و لہ سہنہ دہکہ دا عوسمانی کوپی عہتای خوراسانی ہہیہ کہ لاوازہ، دحیم متمانہی
پی دہدات، کہ سہکانی دیکہی سہنہ دہکہ صہ حیجن.

چیشت، وتیان به چی دهژیان ئه ی نه بوهورهیره؟ وتی: به دوو ره شهکه، خورما و ئاو، دراوسییه کی پشتیوانیان هه بوو (خوا پاداشتی بداته وه) شیر ی بو ده ناردن.^۱

بوخاری و موسلیم له عورووه له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی که دهیوت: سویند به خوا خوشکه زاکه م ئیمه له مانگی چوارده شه وه بو مانگی داهاتووتر پاشان بو دوی ئه ویش سی جار له ماوه ی دوو مانگدا ده ماینه وه له ماله کانی پیغه مبه ر (ﷺ) دا ناگر نه ده کرایه وه، وتم: پوری ئه ی به چی دهژیان؟ وتی: خورما و ئاو، به لام پیغه مبه ر (ﷺ) دراوسییه کی پشتیوانانی هه بوو ئاژه لی هه بوو بریک شیر ی ده نارد بو پیغه مبه ر (ﷺ) و نه ویش ده ر خواردی ده داین.^۲

ئین جهریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیت: چل پوژمان به سه ر ده برد له مالی پیغه مبه ر (ﷺ) دا ناگرمان نه ده کرده وه، وتم: ئه ی به چی دهژیان؟ وتی: به ئاو و خورما نه گه ره هه بووایه، له الكنز العمال ج ۴ ص ۲۸ دا هاتووه، ترمزی له مه سروه وه هیئاویه تی ده لیت: چوومه خزمه ت عائیشه (رضی الله عنها) بانگی خواردنی کرد بوم، وتی: ئای تیری، ویستم بگریم گریام، وتم: بوچی؟ وتی: بیری نه و باره م که وته وه که پیغه مبه ر (ﷺ) دونیای به جی هیشت، سویند به خوا تیرنان و گوشتی نه ده خوارد له پوژیکدا دووجار،^۳ ئین جهریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیت: بنه ماله ی محمد دوو پوژ به سه ریه که وه تیریان له گه نم نه ده خوارد تا پیغه مبه ر (ﷺ) دونیای به جی هیشت، هر ئین جهریر له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) گیانی سپارد له خورما و ئاو

^۱ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۲۱۵ ده لیت: سه نه ده که ی حه سه نه، به زاریش به و جوژه هیئاویه تی، ته و او.

^۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۵ دا واهاتووه، ئین جهریریش به و جوژه هیئاویه تی، نه حمده به سه نه دی حه سه ن هیئاویه تی، به زار له نه بی هورهیره وه (ﷺ) به و واتایه هیئاویه تی، له المجمع ج ۱۰ ص ۳۱۵ دا هاتووه.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۸ دا هاتووه،

تیری نه خوارد، له الكنز العمال ج ۴ ص ۳۸ دا واهاتووه، له گیرنه وهی بهیهه قیشدا ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) سی پوژ به سه ریه که وه تیر نه بوو، نه گهر بمانو یستایه تیر ده بووین، به لام نهو به وجوړه خو ی راده هیئا^۱.

بوخاری له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له سه سفره نانی نه ده خواردو ته واونانی نه ده خوارد تا کوچی دوا یی کرد، له گیرانه وه یه کی تردا به چاوانی خو ی مه ری برژاوی نه دی،^۲ ترمزی - به سه حیچی دانا وه - له ئیین عه ببا سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) شه وانی به سه ر ده بردو خیزانه کانی برسی بوون و نانی خوارد نیان نه بوو، زور هه یان بوا یه نانی جو بوو، ترمزی و بوخاری له نه بوهوره یه وه (ﷺ) هیئاویانه: پیغه مبه (ﷺ) دای به لای کو مه لی کدا که مه ری کی برژاویان له به رده ستدا بوو، بانگیان کرد تا بخوات، به لام ئاماده نه بوو بیخوات، وتی: پیغه مبه (ﷺ) دونیای به جی هیشت و تیر نانی جو ی نه خوارد، له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۸، ۱۵۱، نه حمده له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: فاتیمة (رضی الله عنها) پارچه نان یکی جو ی دا به پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فهرموو نه مه یه که م نان یکه له ما وهی سی پوژدا باوکت ده یخوات، ته به رانی ش هیئاویه تی و نه مه ی بو زیاد کردو وه، فهرمووی نه وه چیه؟ وتی: نان یکه نه متوانی بیخوم تا نه مه ت بو دانه نیم ئینجا فهرمووده که دینیت^۳. به یه هقی به سه نه دی سه حیج له نه بوهوره یه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: خوارد نیکی گهرم هیئرا بو پیغه مبه (ﷺ) لیی خوارد، که لی بوویه وه فهرمووی

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۹ دا واهاتووه.

۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۳ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۲ له پاش باسی نه حمده و ته به رانی وه ده لیت: که سه کانی سه نه ده کانیان جی متمانه ن. ئیین ماجه ش به سه نه دی سه سن هیئاویه تی،

(سوپاس بۆ خوا که له ماوهی ئەوهندهوه خواردنی گهرمی گه یانده سکم) (الحمد لله ما دخل بطني طعام سخن منذ كذا وكذا).^۱

بوخاری له سه هلی کوپی سه عدهوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) لهو کاته وهی خوا ناردی تا گیانی سپارد نانی گهرم و کوپی نه خوارد، وترا: ئەی ئایا له سه رده می پیغه مبه ردا (ﷺ) بیژنگتان نه بوو؟ وتی: پیغه مبه (ﷺ) لهو کاته وهی خوا ناردی تا گیانی سپارد نهیدی، وتی: ئەی چۆن به بی بیژنگ جۆتان ده خوارد؟ وتی: ده مانه پاری و فومان پیا ده کرد و ئەو ویتیمان ده کرد به تان، له الترغیب ج ۵ ص ۹۵۳ دا واهاتوو، ته به رانی به سه نه دی حه سه ن له عایشه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له سه ر سفره ی پیغه مبه ردا (ﷺ) که م و زۆر نانی جۆ نه ده مایه وه، له گیرانه وه یه کی دیکه دا: له به رده م پیغه مبه ردا (ﷺ) سفره ه لئه گیراوه که خواردنی زیاده ی له سه ر بوو بێت.^۲

ترمزی له ئەبو ته له وه (ﷺ) هیناویه تی و ده لیت: سکا لمان برده لای پیغه مبه (ﷺ) له سه ر برسیتی و کراسه که مان به رز کرده وه به رده مان له سه ر سکمان به ستبوو، پیغه مبه (ﷺ) کراسه که ی لادا و دوو به ردی له سه ر سکی به ستبوو.^۳

ئیین ئەبی دنیا له ئیین بجیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پوژیکیان پیغه مبه (ﷺ) تووشی برسیتی بوو چوو به ردیکی له سه ر سکی دانا، پاشان فرمووی (الا رب نفس طاعة ناعمة في الدنيا جائعة عالية يوم القيامة الا رب مكرم لنفسه وهو لها مهين، الا رب مهين لنفسه وهو لها مكرم).^۴

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۴۹ دا واهاتوو.

۳ - ضعیف.

۴ له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۱ دا واهاتوو، هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱۳ ده لیت: به زار هه ندیکی گیراوه ته وه.

۵ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۵۶ دا واهاتوو.

۶ - ضعیف.

۷ - له الترغیب و الترهیب ج ۳ ص ۴۲۲ دا هاتوو، خه تییبیش هیناویه تی، ئیین منده ش هیناویه تی،

له الاصابه ج ۲ ص ۴۸۶ دا هاتوو.

بوخاری له (كتاب الضعفاء) و ئین نهی دنیا له (كتاب الجوع) له عائشه وه (رضي الله عنها) هیناویه تی ده لیت: یه کهم دهر د له دای پیغه مبه (ﷺ) تووشی نه مومه ته بوو تی ری بوو چونکه ئومه ت که سکی تی ر بوو له شیان قه له و دلیان لاواز و نارەزیان هه لده چیت^۱.

(برسیتی پیغه مبه (ﷺ) و بنه ماله که ی و

نه بوبه کرو عومه (ﷺ))

ته به رانی و ئین حه بان له سه حیه که یدا له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: نه بوبه کر (ﷺ) له گه رمادا چوو بو مزگه وت، عومه ری کو پی خه تاب (ﷺ) بیستی وتی: نه ی نه بوبه کر له م کاته دا بو چی هاتوو یته دهر وه؟ وتی: ته نها سه ختی برسیتی وای لی کردووم، عومه ر وتی: به خوا منیش هر له بهر نه وه یه، له م باره دا بوون که پیغه مبه ریش (ﷺ) هات بۆ لایان، فه رموو ی له م کاته دا بو چی هاتوونه ته دهر وه؟ وتیان: ته نها برسیتی سکمان وای لی کردووین، فه رموو ی (سویند به وه ی گیانی منی به ده سته منیش هه روا، ده ی هه ستن) چوون تا گه یشتنه بهر دهر گای نه بوئه یوبی نه نصاری (ﷺ) نه بوو نه ییوب خواردن یان شیر ی ده هینا بو پیغه مبه ر (ﷺ)، به لام نه و پوژه له کاتی خویدا نه یهینا و دای به مال و منالی خو ی و چوو بو باخه که ی خو ی تا ئیشی تیا بکات، که هاتنه بهر درگا که نافره ته که ی هاته دهر وه و وتی: مه رحه با له پیغه مبه ری خوا و هاوړیکانی، پیغه مبه ر (ﷺ) پی یی فه رموو (نه بوئه یوب له کو یی یه؟ نه ویش که له نا و دار خورما کاند ئیشی ده کرد دهنگی بیست و خیرا هات و وتی: مه رحه با له پیغه مبه ری خوا و هاوړیکانی، جاران نه م کاته نه ده هات، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو ی راست ده که یت، نه بوئه یوب چوو بریک خورمای

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۳ ص ۴۲۰ دا و هاتوو.

لي ڪرده وه و هيناي، پيڻه مبهه (ﷺ) فهمووي (ما اردت الى هذه الاجنيت لنا من تمره؟) وتي: نهى پيڻه مبهري خوا حزم كرد له م خورمايه بخويت، نه گهر نا نازنه ليكت بؤ سه رده برم، پيڻه مبهه (ﷺ) فهمووي (نه گهر سهرت برى شيردر سه رمه بره) نه ويش چوو به رخيكي هينا و سهري برى به ڙنه كهى وت نانمان بؤ ناماده بكه تو چاڪتري لي ڏه زاني، ناني ناماده كرد و هينايه به ردم پيڻه مبهه (ﷺ) و هاوه لاني، پيڻه مبهه (ﷺ) هه نديكي لي جيا ڪرده وه و فهمووي نه بوئه يوب نه وه بگيه نه به فاتمه چونكه چهند پوڙيڪه شتي واي نه خواردوه، نه بوئه يوبيش بردى بؤ فاتيمه، كه نانيان خوارد و ناويان خوارد وه پيڻه مبهه (ﷺ) فهمووي (خبز ولحم وتمر و بسر و رطب) چاوه كاني فرمي سكيان پڙاند فهمووي (سويند به خوا له سه ر نه م به خششانه له پوڙى دواييدا ليپيچينه وه ده كرين) هاوه لاني له سه ر نه وه الله اڪبريان وت، فهمووي (بل اذا اصبت مثل هذا فضربتم بايديكم فقولوا بسم الله، فاذا شبعتم فقولوا الحمد لله الذي اشبعنا وانعم فافضل فان هذا كفاف بهذا) كاتيڪ هه سستا به نه بوئه يوبى فهمووي به ياني وهره بؤ لمان، چونكه هه ركه سيڪ چاڪهى له گهل بكرديا به هه زى ده كرد پاداشتي بداته وه، نه بوئه يوب نه وهى نه بيسست، عومه ر پيى وت: پيڻه مبهه (ﷺ) فهماني پيكردي به ياني بجيت بؤ لاي، به ياني چوو بؤ لاي پيڻه مبهه (ﷺ) كه نيزه كه كهى خو پيدا و فهمووي (نه بوئه يوب له گهلى چاڪبه چونكه تا لاي ئيمه بوو ته نها چاڪه مان بؤ نيشان داوه) كه نه وه يوب له پيڻه مبهه (ﷺ) وهرگت وتي: چاڪتري شت بؤ به ديهيناني وه سيه ته كهى پيڻه مبهه (ﷺ) نه وهيه نازادي بكم، بؤيه نازادي كرد^{۱ ۲}

به زارو نه بوئه علاو عوقه يلى و نيين مرده و مرده ويه و بهيه قى له الدلائل و سه عيدي ڪوپى مه نسور له نيين عه عباسه وه (ﷺ) هينا وايانه كه گوئي له عومه رى

۱ - صحيح.

۲ - له الترغيب ج ۳ ص ۴۳۱ دا واهاتوه.

كۆپى خەتاب بوو (ﷺ) دەيوت: پېغەمبەر (ﷺ) نىۋە پۇيەك چۈيە دەرەۋە و سەير دەكات ئەبۇبەكر لە مۇگەۋتدايە، فەرموۋى بۇچى لەم كاتەدا ھاتوۋىتە دەرەۋە؟ وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا ئەۋەى تۆى ھىناۋەتەدەر بۇ منىش ھۆكار ھەمان شتە، عومەرىش ھات و پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى ئەي ئىبن خەتاب تۇچى واى لى كر دوۋىت بېتە دەرەۋە، وتى: ھەمان ھۆكارى ئىۋە، ئىنجا دانىشت و پوۋىكرەدە پېغەمبەر (ﷺ) و دەيدواندن، پېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھل بكما قوۋە تىنطقان الى النخل فتصيبان طعاما و ترابا وطلا؟ قال: سىروا بنا الى منزل ابي الهيثم بن التيهان الانصاري) ئىنجا بە دوۋرو درىژى فەرموۋەكە دىنئىت.^۱

تەبەرانى بە سەنەدى ھەسەن لە فاتىمەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى پېغەمبەر (ﷺ) پۇژىك ھات بۇلاى و فەرموۋى دوو كۆرەكەم - واتە ھەسەن و ھوسەين - لە كۆيىن؟ وتى: بەيانى ھەستايىن لە مالماندا ھىچ نەبوو تا بىخۆيىن، ەلى (ﷺ) وتى: دەيانبەم دەترسم بگرين بەسەرتدا و تۇش ھىچت نەبىت، چوۋ بۇلاى فلان كەسى جوۋلەكە پېغەمبەرىش (ﷺ) چوۋ بۇ بەرەۋ ئەۋى سەير دەكات لە ھەۋزىكدا يارى دەكەن و قاپىك خورمايان لەبەردەستدايە، فەرموۋى (يا على الا تقلب ابني قبل ان يشتد الحر؟) وتى: بەيانى ھەستايىن ھىچ نەبوو لە مالماندا، وتى: ئەي پېغەمبەرى خوا دانىشە، تا قاپىك خورما كۆۋكە مەۋە بۇ فاتىمە، پېغەمبەرىش (ﷺ) دانىشت و دوايى چوۋن، پېغەمبەر (ﷺ) يەككىيانى ھەلگرت و (كۆرەكان) و ئەۋى دىكەشيان بە ەلى بوو، تا بىردىيانەۋە.^۲

۱ - لە كىز العمال ج ۴ ص ۴۰ دا ھاتوۋە، مۇسلىم بە كورتى ھىناۋىەتى، مۇنزىرى ج ۵ ص ۱۶۷ دەلىت: وا دياره ئەم چىرۆكە جارىك لەگەل ئەبۇلەيسەم و جارىك لەگەل ئەبۇئەيۇبا بوۋىت. - ۲ - ضعيف.

۲ - لە الترغيب ج ۵ ص ۱۷۱ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۱۶ دەلىت: سەنەدەكى ھەسەنە.

هه ناد له عه تاوه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: بیستم عه لی (ﷺ) وتی: چهند پوڙيک هيچ له مالي ئيمه و پيغه مبهريشدا (ﷺ) نه بوو، منيش چووم ديناريک له سهر پي که وتبوو، له سهر خو هلمگرت و دوودل بووم نايه هلي گرم يان نا، پاشان زورم له خوم کرد و هلمگرت، هاتم بولای کپياران و فروشتم و گهنم پي کري و هينامه وه بو فاتيمه (رضي الله عنها) وتم: بيهاره و بيگه هه ويرو بيبرڙينه، هاتم بولای پيغه مبهري (ﷺ) و پيم وت چي بووه؟ فهرمووي (بيخون چونکه شهو پوزيهك بوو خواي گه وره پيي به خشين).^۱

نه حمده له موحه مدهي کوري که عبي قرظيه وه هيناويه تي عه لی (ﷺ) وتی: له گهل پيغه مبهري دا (ﷺ) بووم و له تاو برسيتيدا به رد م به ستيبوو له سک و نه مړو خه رجي مالم ده گاته چل هه زار دينار، له گيڙانه و هيه کي تر دا خه رجي نه مړوم چل خه زاره، که ساني هه ردوو گيڙانه وه که صه حيحن جگه له شوره يکي کوري عه بدوللای نه فعه ي که فهرمووده ي حه سهنه، به لام له وه ي موحه مدهي کوري که عه لي (ﷺ) بيستبيتي گومان هيه^۲.

ته به راني له نوم سه ليمه وه (ﷺ) هيناويه تي پيغه مبهري (ﷺ) پيي فهرموو (خو راگره، سويند به خوا حه وت پوڙ له مالي موحه مدهي نه بووه، ماوه ي سي پوڙ له ناگرداندا ٽاگر نه کراوه ته وه بويان، سويند به خوا نه گهر داوا له خوا بکه م شاخي تيهامه هه مووي بکات به زيږ ده يکات)^۳.

^۱ - عه دني له موحه مدهي کوري که عبي قرظيه وه به دوورو دريڙي هيناويه تي، له الكنز العمال ج ۷ ص ۳۲۸ دا هاتووه، نه بوداود ج ۱ ص ۲۴۰ له سه هلي کوري سه عده وه (ﷺ) به دوورو دريڙي هيناويه تي.

^۲ - ضعيف.

^۳ - له مجمع الزوائد هه يسه مي ج ۹ ص ۱۲۳ دا واهاتووه.

^۴ - ضعيف.

^۵ - له الكنز العمال ج ۴ ص ۴۲ دا واهاتووه.

(برسیتی سہ عدی کوری ئہ بی وہ قاص (ﷺ))

ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۹۲ لہ سہ عدہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: ئیمہ کوئمہ لیک بووین لہ مہ ککہ لہ گہل پیغہ مہردا (ﷺ) سہ ختی و نارہ حہ تی ژیا نمان دہا تہ ری، کاتیک سہ ختیمان دہا تہ ری خو مان دہ گرت و لہ سہ ری دہ چووین، لہ گہل پیغہ مہردا (ﷺ) بووم لہ مہ ککہ چوومہ دہرہ وہ تا میز بکہم کہ گویم لہ تہ قہی شتیک بوو لہ ژیر میزہ کدہا، سہ یرم کرد پارچہ پیستیکی و شترہ، ہہ لمگرت و شوردم و دواپی سوتاندم و خستمہ نیوان دوو بہرد، پاشان بہ بی پیچانہ وہی ہہ لمگرت و ناوم لہ سہر خوارد و پیی ژیا م.

بوخاری و موسلیم لہ سہ عدی کوری ئہ بی وہ قاصہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: من یہ کہم عہ رب بووم کہ لہ پیی خوا دا تیرم و ہ شان د، لہ گہل پیغہ مہردا (ﷺ) غہ زامان دہ کرد و نان نہ بوو بیخوین جگہ لہ (ورق الحبلۃ) کہ ئہ ویش ہیئندہ رہق و وشک بوو تی کھل نہ دہ بوو.^۱

(برسیتی مقدادی کوری ئہ سوہد (ﷺ) و دوو ہاوری کھی (ﷺ))

ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۷۳ لہ میقدادی کوری ئہ سوہد وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: من و دوو ہاوپیم کہ لہ تاو ہیا کیدا خہریکبوو چاو و گویمان لہ دہ ست دہ دا ہاتین و خو مان دہ خستہ بہردہم ہاوہ لانی پیغہ مہر (ﷺ) بہ لام کہ سیان قبولیان نہ کردین تا پیغہ مہر (ﷺ) بردینی بو لای خو ی - مالی پیغہ مہر (ﷺ) سی بزنیان ہہ بوو شیریان لی و ہر دہ گرتن - پیغہ مہر (ﷺ) لہ نیوانماندا شیرہ کہی دابہ ش دہ کرد و ئیمہ ش بہ شہ کہی پیغہ مہر مان (ﷺ) ہہ لدہ گرت، ئہ ویش دہ ہات و سہ لامیکی دہ کرد کہ بیدار دہ بییست و خہ وتوو پیی بیدار نہ دہ بوویہ وہ، شہیتان پیی

^۱ - لہ الترغیب ج ۵ ص ۱۷۹ دا وا ہاتوہ، ئہ بونہ عیمیش لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۸ دا و ئین سہ عدیش ج ۲ ص ۹۹ بہر شیوہیہ ہیناویانہ.

وتم: با ئه و هشت بخوار دایه ته وه، چونکه پیغه مبه (ﷺ) ده چیت بۆلای پشتیوانان و ئه وان ناگایان لییه، هینده ی پی و تمه وه تا خواردمه وه، هه رکه خواردمه وه په شیمانی بۆ نیشان دام و وتی: چیت کرد؟ موحه مه د دیت و شیره که ی نیه و نزات لی ده کات و قور ده بیت به سه رتدا، دوو هاوړیکه شم به شه که ی خو یان خواردمه وه و خه وتن، به نام من خه وم لی نه که وت، به رگینکم پی بوو، دابووم به سه ر خو مدا که چی پیکانم ده رکه و تبوون، نه گه ر بمدا یه به سه ر پیکانمدا سه رم ده رده که وت، پیغه مبه (ﷺ) هات و نویژیک ی زوری کرد، دواتر سهیری خواردنه وه که ی کرد هیچی بۆ نه ما بوو، دهستی به رز کرده وه و وتم ئیستا نزام لی ده کات و له نا و ده چم، پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (اللهم اطعم من اطعمني واسق من سقاني) ئینجا چه قو که م ه لگرت و به رکه که م برد و چووم بۆلای بز نه که و سه یرم کرد بز انم کامیان قه له ون تا سه ری بېرم بۆ پیغه مبه (ﷺ) سه یر ده که م هه مو یان پېر شیرن، قاپیک ی مائی پیغه مبه رم (ﷺ) هه لگرت که تیایدا نان و شیر یان ده خوارد، دوشیم تا چه وریه که ی سه رکه وت، پاشان هاتمه لای پیغه مبه (ﷺ) و لی ی خواردمه وه، پاشان دای به منیش، منیش لی م خواردمه وه، پاشان دامه وه پی ی و نه ویش لی ی خواردمه وه، نه ویش دایه وه به من و لی م خواده وه، دواتر هینده پیکه نیم تا که وتمه سه ر زه وی پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (احدی سوواتک یا مقدار) منیش هه ستام و پیم و ت چیم کرد وه، پیغه مبه (ﷺ) فه رموی (ما کانت الا رحمة من الله عز وجل لو کنت ايقظت صاحبک فاصابها منها) واته (ئه وه په حمه تی خوا بوو، بریا دوو هاوړیکه ت بتیدار ده ر کرده وه تا لی ی بی به ش نه بن) له ریگه ی میقدادیشه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: کاتیک له مه دینه دابه زین ده ده لای پیغه مبه (ﷺ) دابه ش بووین، من له نا و ئه وه ده که سه دا بسووم که پیغه مبه ری (ﷺ) تیدابوو، ته نها مه ریکمان هه بوو شیره که یمان دابه ش ده کرد.^۱

۱ - صحیح.

۲ - له الحلیة ج ۱ ص ۱۷۴ دا هاتوه.

(برسیتی ئەبوهورهیره (ﷺ))

ئەحمەد لە موحاممەدە هیناویەتی ئەبوهورهیره (ﷺ) دەیوت: سویند بە خوا
 لەتاو برسیتیدا خۆم دەدا بە زهویدا، لەتاو برسیتیدا بەردم دەبەست لە سک،
 پوژیکیان لەسەر پێیدا دانیشتم و ئەبوبەکر (ﷺ) دای بە پالمدا، پرسیارم لیکرد
 لەسەر نایەتیکی قورئان، هات و پرسیارم لێ کرد تا بلیت وەرە لەگەلم، کەچی نەیوت،
 عومەریش هات و هەروا بوو، پاشان ئەبولقاسم (ﷺ) هات و زانی چی لە پوخسارو
 دەرونمدا دیارە و فەرمووی ئەبوهورهیره، و تەم: بەلێ ئەی پیغەمبەری خوا، فەرمووی
 (الحق) مۆلەتەم وەرگرت و مۆلەتی پێدام، لە قاپیکدا بڕیک شیرم بەدی کرد، فەرمووی
 ئەم شیرەتان لە کوێ بوو؟ وتیان: فلان کەس بۆی هینان، فەرمووی (ئەبوهورهیره)
 و تەم: بەلێ ئەی پیغەمبەر (ﷺ)، فەرمووی (انطلق الى اهل الصفة فادعهم لي) واتە (برۆ
 بۆلای ئەهلی صوففە و بانگیان بکە بۆم) ئەهلی صوففە میوانانی ئیسلام بوون و
 بەرە و لای مال و منال نەدەچوون، کە پیغەمبەر (ﷺ) دیاریەکی بۆ بهاتایە بەشی
 دەدان و بەشی بۆ دەناردن، ئەگەر صدەقە ی بۆ بهاتایە هەمووی بۆ دەناردن و خۆی
 هیچی لێ هەلنەدەگرت، ئەمە منی خەفەتبار کرد و هیوام وابوو هیندە لە و شیرە
 بخۆمە و بەرگە ی شە و پوژیک ی پی بگرم، و تەم: من نێردراوم، ئەگەر هاتن من پێیان
 دەدەم و لەم شیرە هیچم بۆ نامینێ، ناشکریت بە کوێی فەرمانی خوا و پیغەمبەرە کە ی
 نەکەم، چووم و بانگمکردن ئەوانیش هاتن و مۆلەتیان وەرگرت پیغەمبەر (ﷺ)
 مۆلەتی پێدان و دانیشتن، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەی ئەبوهورهیره بیهینە و
 پێیان بدە) منیش جامە کەم هینا و شیرە کەم پی دەدان، هەر کامیان لێی دەخوارد و
 تا ئەوێ هەموویان تەواو بوون، پاشان بردمەو بۆ پیغەمبەر (ﷺ)، جامە کە
 (سەتەلە کە) ی خستە بەردەستی و کەمیکی تیا ماوو، سەری بەرز کرد و و سەیری

١- ئەمانە کۆچەرە هەژارەکان بوون کە مالی نیشته جیبوونیان نەبوو، لە کونجیکی مژگە و تدا
 بوون و سەرقالی پەرستش و وەرگرتنی قورئان و فەرموودە و هەندی کاری تر بوون.

کردم و زهرده خه نه یه کی کرد و فه رمووی ئه ی ئه بوهوره ییره، وتم: به لئ ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ)، فه رمووی من و تو ماوین، وتم: راست ده فه رموویت، فه رمووی ده ی دابنیشنه بنۆشه، من دانیشتم و خواردمه وه، پاشان فه رمووی بنۆشه، منیش خواردمه وه، به رده وام وای پی ده فه رمووم تا وتم: نا به سه سویند به و که سه ی به حق تو ی ناردووه ئیتر ناتوانم، فه رمووی (ناولنی القدح) ده ی بیده به من و منیش پیمداو خویشی لی خواردمه وه.^۱

ئین حه ببان له سه حیه که یدا له ئه بوهوره ییره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: سی پۆژم به سه ردا تیپه ری و هیچ نه بوو بخۆم، چووم بو لای ئه هلی صوفقه و خه ریکبوو ده که وتم، منالان ده یانوت ئه بوهوره ییره شیت بووه، منیش بانگم ده کردن و ده موت خۆتان شیتن، تا گه یشتمه ئه و ی، ده بینم دوو قاپ تریت هینرا بو پیغه مبه ر (ﷺ)، خه لکی صوفقه ی بانگکرد و لییان خوارد، منیش ده مویست بانگم بکات، تا هه موو هه ستان و ته نها که میک مابوویه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) کۆی کرده وه و بوو به تیکه یه ک و له سه ر په نجه کانی هه لیگرت و پیی فه رمووم به ناوی خواوه بیخو، سویند به و که سه ی گیانمی به ده سته که خواردم تیربووم.^۲

بوخاری و ترمزی له ئین سیرینه وه هیناویانه ده لیت: لای ئه بوهوره ییره بووین و دوو جلی په نگ خۆل سووری که تانی له به ردا بوو، ده سستی کرد له کراسیکیان و وتی: به خ به خ ئه بوهوره ییره و که تان، سویند به خوا له نیوان مینه ری پیغه مبه ر (ﷺ) و ژووره که ی عایشه دا (رضی الله عنها) ده که وتم و هیلاک که و تبووم که سیک ده هات و پیی ده نا به ملمداو وای ده زانی شیت بووم ته نها برسیتیش وای لی کردبووم.^۳

^۱ - بوخاری هیناویه تی، ترمزی هیناویه تی و ده لیت سه حیه، له البدایة والنهایة ج ۶ ص ۱۰۱ هاتووه، حاکم هیناویه تی و ده لیت: له سه ر مه رچی بوخاری و موسلیم سه حیه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۶ دا واهاتووه.

^۴ - له الترغیب ج ۳ ص ۳۹۷ دا واهاتووه.

ئەبۇنەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۳۷۸ دا و عەبدولرەزاق بە هەمان شیوە و ئیبن سەعد ج ۴ ص ۲ ق ۵۳ هیناویەتی و ئەوەشی بۆ زیاد دەکات: من بۆ خواردنی سکم پەنام بردە بەر ئیبن عەففان و کچەکە ی غەزوان (بەسرە)، پەشوەی و ئاخەکەم بۆ دەگرتن لە کاتی سواربووندا و خزمەتم دەکردن کاتی ک دادەبەزین، پۆژیک ئافرەتەکە پیی و تم: بە پیی پیخاوس دەیهینیتەو و بە وەستاوی سواری دەبیست، دواتر خواکردی بە هاوسەرم، پیم وت دەبیست وابکەیت لە گیرانەو کە ی ئیبن سەعدا لە سەلیمی کوپی حەببانو دەلیت: گویم لە باوکم بوو دەیوت: گویم لە ئەبۇهورەیرە (ﷺ) بوو دەیوت: بە هەتیوی گەورە بووم و بە هەژاری کوچم کرد و بۆ نانی سکم لە خزمەت بەسرە کچی غەزواندا بووم، کە دادەبەزین لە خزمەتیاندا بووم، سواریش دەبوون هەروا، تا خواکردی بە هاوسەرم، سوپاس بۆ خوا کە ئایینی راستال و ئەبۇهورەیرە بە پیشەوا دانا.^۱

ئەحمەد - گیرەرهو کانی صەحیح - لە عەبدوللای کوپی شەقیقەو هیناویەتی دەلیت: لەگەڵ ئەبۇهورەیرە (ﷺ) لە مەدینە سالی ک مامەو، پۆژیک پیی و تم: ئیمە لای ژووری عایشەدا (رضی الله عنه) بووین، جلمان نەبوو، جلی کو و خراپ نەبیست، هەمانبوو پۆژی بەسرە دەبرد و هیندە نانی نەبوو پیی بژیت تا ئەوەی بەردی هەلدەگرت و دەیبەست لە سکی، پاشان جەکە ی توند دەکردەو تا پشتی راست ببیتەو،^۲ ئەحمەد هیناویەتی دەلیت: نانمان لەگەڵ پیغەمبەردا (ﷺ) خورما و ئاو بوو، سویند بە خوا ئەم گەنمە ی ئیو هەمان نەدەدی و نەماندەزانی چیە، جلمان لەگەڵ پیغەمبەردا (ﷺ) بەرگی دەشتەکیەکان بوو.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۷ دا هاتوو، هەیسەمی ج ۱۰ ص ۳۲۱ دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکە

صەحیح،

۳ - صحیح.

(برسیتی نه سمای کچی نه بوبه کر (ﷺ))

ته به رانی له نه سمای کچی نه بوبه کر وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: جاریکیان له خاکی بهی نه زیردا له زهویه کدا بووین که پیغه مبه ر (ﷺ) بریبوویه وه بو نوم سه له مه، زوبه یر له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) چوو و دراوسییه کی جووله که شمان هه بوو، مه پیکی سه ربیری و لیینا و بونه که ی هات به سه رمدا و نه وه ی هه رگیز به خه یالما نه ده هات هات به بیرمدا، سکم پرپوو به خه دیجه ی کچه مه وه، خو م نه گرت و چووم بولای ژنه جووله که که و داوای که می ک ناگرم لی کرد و وتم: به لکو که می ک خواردنم به ش بدات نه گینا هیچ پیویستم به ناگر نه بوو، که بونم کرد و بینیم زیاتر چه زم چوویه سه ری و جاریکی تر چوومه وه، جاری سییه میش چوومه وه، پاشان دانیشتم و گریام و له خوا پارامه وه، می ردی ژنه جووله که که هات و وتی: نه مړو که س هاتوه بولاتان؟ وتی: ژنه عه ره به که بو ناگر هات، وتی: هه رگیز لیی ناخوم تا خواردنی بو نه نیریت، نه ویش جامیکی بو ناردم، له دونیادا هیچ خواردنیک هینده ی نه وه تامی نه بوو له لام^۲.

^۱ - هه یسه می ج ۱ ص ۲۲۱ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیجن، به زاریش به کورتی گپراویه تیه وه. ته واور.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له الاصابه ج ۴ ص ۲۸۴ دا هاتوه. هه یسه می ج ۸ ص ۱۶۶ ده لیت: له سه نه ده که دا ئین له یعه هه یه و فرموده ی سه نه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیجن. ته واور.

(برسیتی گشتی هاوہ لانی پیغہ مبر (ﷺ))

ئەبونەعیم لە ئەبوجیهادوہ (ﷺ) ھیناویەتی کە کوڕەکەی پێی وت: بابە گیان ئیوہ لەگەڵ پیغہ مبر دا (ﷺ) بوون و هاو دەمی بوون، سویند بە خوا ئەگەر من دەمبینی ئەو و ئەو دەکرد، باوکی پێی وت: لە خوا بترسە و راست بکە، سویند بەو کەسە گیانی منی بە دەستە شەوی خەندەق لەگەڵیدا بووین و دەیفەرموو (کێ). دەچیت ھەوایی ئەوانمان بوو بێنیت لە پۆژی دوایدا خوا دەیکاتە ھاو پیم (کەس لە تاو برسیتی و ھیلاکیدە ئەنەسا، سێ جار ھاواری کرد، ئینجا فەرمووی حوزەیفە تۆ^١.

بەزار بە سەنەدی جەید لە ئیبن مەسعودوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغہ مبر (ﷺ) برسیتی ناو پوخساری هاوہ لانی بینی و فەرمووی (ابشروا فانه سیاتی علیکم زمان بغدی علی احدکم بالقصة من الثريد و يراح عليه بمثلها) وتیان ئەی پیغہ مبرەری خوا ئیمە ئەمڕۆ باشتەری، فەرمووی (بل انتم اليوم خير منكم يومئذ) (بەلکو ئەمڕۆ لەو رۆژە باشتەری)^٢.

ئیبن ئەبی دونیا بە سەنەدی جەید لە موحەمەدی کوپی سیرینەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لە ناو هاوہ لاندە ھەبوو سێ پۆژ ھیچی نەبوو بیخوات، دەچوو پێستی دەھینا و دەبیرژاند و دەیخوارد، ئەگەر ھیچی دەست نەکەوتایە بەردیکی دەبەست لە سکی^٣.

١ - ضعیف.

٢ - دولاپی لەم ڕووەو ھیناویەتی، لە الاصابة ج ٤ ص ٣٥ دا ھاتووە، دواتر فەرموودەکەی حوزەیفە (ﷺ) بە دوورو درێژی دیتین.

٣ - صحیح.

٤ - لە الترغیب ج ٣ ص ٤٢٢ دا ھاواتووە.

٥ - حسن.

٦ - لە الترغیب ج ٥ ص ١٧٩ دا ھاواتووە.

ترمزي به صهحيحى داناهو و هيناويه تي وئين حهبانيش له صهحيحه كيدا له
فهزاله ي كوري عوبه يده وه (ﷺ) هيناويه تي پيغه مبه (ﷺ) كه نويڙي ده كرد بو
خه لك هه يانبو له برسييتيدا ده چهميه وه، نه وانه نه هلي صوفقه بوون تا
ده شته كيه كان ده يانوت نه وانه شي تن، كه پيغه مبه (ﷺ) نويڙه كه ي ده كرد سه يري
ده كردن و ده يفرموو (نه گهر بزانن لاي خوا چ پاداشتيكتان بو هيه هه زتان ده كرد
پيويستي و سه ختيقان زياد بكات) ^۱.

ته به راني له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: هوت كهس له هاوه لاني
پيغه مبه (ﷺ) يهك خورمايان هه بوو و گه لاهه يان ده خوارد تا ليوه كانيان وه ره ميان
ده كرد ^۲.

ئين ماچه به سه نه دي صهحيح له نه بوهوره يره وه (ﷺ) هيناويه تي هوت كهس
بوون و برسييتيان تووش بووه، وتي: پيغه مبه (ﷺ) هوت خورماي پيڊام،
هه ركامان و خورمايه كمان خوارد ^۳.

ئين سه عد ج ۴ ص ۳۲۹ له نه بي هوره يره وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: پوڙيكيان
له ماله وه به ره و مزگهوت ده چووم، ته نها برسييتي واي ليكردم بچم، ده سته يه كي
هاوه لانم دي وتيان: نه بوهوره يره له م كاته دا بوچي هاتوويته ته دهره وه؟ وتم:
برسييتي، وتيان: سويند به خوا ئيمه ش هه روا، هه ستاين و چووين بو لاي پيغه مبه
(ﷺ) فهرمووي (ما جاء بكم هذه الساعة؟) واته (له بهرچي له م كاته دا هاتوون؟) وتمان:
نه ي پيغه مبه ري خوا برسييتي وايكردوه، پيغه مبه ريش (ﷺ) داواي بريك (هوشيك)

^۱ - صحيح.

^۲ له الترغيب ج ۵ ص ۱۷۶ دا واهاتوه، نه بونه عيم به كورتي له الحلية ج ۱ ص ۳۲۹ دا هيناويه تي.

^۳ - ضعيف.

^۴ - هه يسه مي ج ۱۰ ص ۳۲۲ ده لئيت: له سه نه ده كيدا خوله يدي كوري ده عله ج هيه كه لاواه.

^۵ - صحيح.

^۶ - الترغيب والترهيب ج ۱ ص ۱۷۸.

خورماي ڪردو ههريه ڪه مان دوو خورماي پي ڏاين و فهرمووي (كلوا هاتين التمرتين واشربوا عليهما من الماء فانهما ستجزيانكم يوكم هذا) واته (ئهو دوو خورما بخون و ئاوي به دوا دابخونه وه به شي ئه مروتان دهڪات، ئه به وهوريه ده ئيت: منيش يه ڪي ڪيانم خوار دو يه ڪي ڪيانم هه لگرت، پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووي (ئه به وهوريه بو ئهو خورما يهت هه لگرت؟) وتم: بو ڏايڪم، فهرمووي (بيخو دوو خورماشت ده دهيني بو ڏايڪت) ئينجا دوو خورماي پي دام بو ڏايڪم.^۱

بوخاري له ئه نه سه وه (ﷺ) هيئا ويهتي ده ئيت: پيغه مبهر (ﷺ) چوو بو لاي خه نده قه ڪه و سهيري ڪرد ڪوچهران و پشتيوانان له به يانيه ڪي ساردا خه نده ق هه لده ڪهنن و ڪويله يان نيه ئهو ڪاره يان بو بڪات، ڪه برسيتي و سه ختي باري هاوه لاني بيني فهرمووي:

فاغفر للانصار و المهاجرة

اللهم ان العيش عيش الاخرة

ئهو انيش وه لاميان دايه وه:

على الجهاد ما بقينا ابدًا^۲

نحن الذين بايعوا محمدا

ههروه ها بوخاري له ئه نه سه وه (ﷺ) هيئا ويهتي ده ئيت: ڪوچهرو پشتيوانان له دهوري مه دينه دا خه نده قيان ليده دا و له سه شانيان خو ليان ده ڪواسه وه و ده يانوت:

على الاسلام ما بقينا ابدًا

نحن الذين بايعوا محمدا

پيغه مبهر (ﷺ) ده يه فهرموو:

فبارك في الانصار والمهاجرة

اللهم انه لا خير الا خير الاخرة

دوو مشت ڪه نميان ده هيئا و به پون بويان چهو ده ڪراو ده خرايه به رده ستيان، ئهو انيش برسي بوون و خوار دنه ڪه ش چاڪ قووت نه ده دراو بو ني ڪي ناخوشي هه بوو.^۱

۱ - ضعيف.

۲ - صحيح.

بوخاری لہ جابرہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: لہ پوڑی خہندہ قدا سہرقالی
 ھلکەندن بووین، پارچہ یه کی رہق ھاتہ پیمان، ھاتن بولای پیغہ مہر (ﷺ) و تیان
 ئہ مہ ھاتو تہ پیمان، فہرمووی (من دادہ بہ زم) ھہستا و بہر دیکی لہ سکی بہستبوو،
 سی پوڑ ھیچمان نہ خوار دبوو، ئینجا فہرموودہ کہ دینیت، تہ بہرانی لہ ئیین
 عہبسا سہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: پیغہ مہر (ﷺ) لہ گہل ھاوہ لانیدا خہندہ قیان
 ھلکەند و بہر دیان بہستبوو لہ سکیان لہ تا و برسیقتیدا، ئینجا فہرموودہ کہ دینیت،
 ئہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۷۹ لہ عہ بدوللای کوپی عامری کوپی رہبیعہ وہ لہ
 باوکیہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: پیغہ مہر (ﷺ) بہ سریہ یه کہ وہ دینار دین و تہ نہا
 بریک خورما مان ھہ بوو، بہرپرسی سریہ کہش لہ نیوانماندا دابہ شنی دہ کرد تا دہ بوو
 بہ دہنکە دہنکە ی خورما، دلّیت: وتم چہند خورما دہ بوون؟ وتی: کوپی شیرینم ئہ وہ
 مہ لی، ئہ حمہد و بہزار و تہ بہرانی ہیناویانہ.^۲

بہ یه قی لہ جابرہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دلّیت: پیغہ مہر (ﷺ) نار دینی و
 ئہ بو عوبہ یدہی (ﷺ) کرد بہ بہرپرسمان، گہ یشتینہ کاروانیکی قورہ یش و کومہ لیک
 خورما مان لیوہر گرت، ئہ بو عوبہ یدہ خورما پیی دہ داین، دلّیت وتم: چیتان
 پی دہ کرد؟ وتی: دہ مان کو تا و دہ مان کردنہ ناو ناو و دہ مان خوارد، ئینجا فہرموودہ کہ
 دینیت،^۳ لای مالیک دلّیت: وتم: خورما یه ک چ سودیکی ھہ بوو؟ وتی: کاتیک نہ دہما
 ئینجا نرخمان دہ زانی.

۱ - ضعیف.

۲ - لہ البدایۃ والنہایۃ ج ۴ ص ۹۵ داوا ھاتوہ.

۳ - ھیسہ می ج ۱۰ ص ۳۱۹ دلّیت: لہ سہ نہ دہ کہ دا مہ سعودی ھہ یه کہ شت تیکہل دہکات،
 متمانہ ی لہ سہر بوو.

۴ - لہ البدایۃ والنہایۃ ج ۴ ص ۲۷۶ داوا ھاتوہ، مالیک و بوخاری و موسلیم و کہسانی دیکہ ش ہیناویانہ
 و لہ گیرانہ وہ کہ یدا ھاتوہ کہ سی سہد کہ س بوون، تہ بہرانی ہیناویہ تی و تیایدا ھاتوہ شہ ش سہد
 کہ س بوون، ھیسہ می ج ۱۰ ص ۳۲۲ دلّیت: لہ سہ نہ دہ کہ دا زمعہ ی کوپی صالح ھہ یه کہ لاوازہ،

به‌زارو ته‌به‌رانی - که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که جی متمانه‌ن - له ئه‌بو حو به‌یشی غه‌فاریه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی له غه‌زای تیهامه‌دا له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بو، که گه‌یشتی نه‌ ناو خه‌یمه‌کان هاوه‌ل‌ان هاتن بۆلای و وتیان ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ته‌واو برسیمانه ده‌ی مۆله‌تمان بده با ئازله‌که‌کانمان سه‌ر به‌رین و بیخوین، فه‌رمووی باشه، ئه‌م هه‌وا له‌ درا به‌ عومه‌ر (ﷺ) و هاته‌ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا چیت کردووه؟ فه‌رمانت کردووه خه‌ک ئازله‌که‌کانیان سه‌ر به‌رین ئه‌ی ئیتر سواری چی بین؟ فه‌رمووی (فما تری یا ابن الخطاب؟) واته‌ (ئه‌ی چاره‌ چیه‌ ئه‌ی ئین خه‌تاب؟) وتی: ده‌لیم زیاده‌ی شه‌مه‌کیان بین و له‌ قاپیکدا کو‌ی بکه‌یته‌وه و نزای به‌سه‌ردا بخوینیت، ئه‌ویش وایکرد و هه‌موو کو‌یان کرده‌وه و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نزای بۆ کردن و دوایی فه‌رمووی (ائتوا باوعیتکم) واته‌ (قاپ و قاچاخه‌کانتان به‌ینن) هه‌رکامیان قاپه‌که‌ی پرپوو، فه‌رمووده‌که دینیت.

ئه‌بویه‌علا له‌ عومه‌ری کو‌ری خه‌تابه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لّیت: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) له‌ غه‌زایه‌کدا بووین وتمان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا دوژمن هاتوه‌ و تیره‌ و ئیمه‌ش برسین، پشتیوانان ده‌لّین ده‌کریت و شتره‌کانمان سه‌ر به‌رین و ده‌ر خواردی خه‌لکیان بده‌ین، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (هه‌رکس خواردنیکی زیاده‌ی لایه‌ با به‌ینیت) هه‌رکسه‌ و به‌ مشت و دوو مشت و که‌مترو زیاتر ده‌یه‌ینا هه‌موو بیست و نه‌وه‌نده‌ ساع بوو، له‌ پالیدا دانیشتوو نزای به‌ره‌که‌تی به‌سه‌ردا خویند، فه‌رمووی (خذوا ولا تنتهبوا) واته‌ (لێی هه‌لبگر و تالانی مه‌که‌ن) هه‌رکسه‌ و به‌ری خو‌ی ده‌رکه‌ چاکی و ده‌چوو تا ئه‌وه‌ی چاکی پرده‌کرد و هه‌موو ته‌واو بوون و خواردنه‌که وه‌ک خو‌ی وابوو، پاشان فه‌رمووی (اشهد ان لا اله الا الله واني رسول الله لا ياتي بها عبد محق الا وقاته الله حر النار)^١.

١ - ضعیف.

٢ - هه‌یسه‌می ج ٨ ص ٣٠٤ ده‌لّیت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا عاصمی کو‌ری عوبه‌یدو لای عومه‌ر هه‌یه‌ که (العجلی) متمانه‌ی پی‌ ده‌دات، کو‌مه‌لێک به‌ لاوازی ده‌زانن، که‌سه‌کانی دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌که جی متمانه‌ن. ته‌واو.

بوخاری له سه هلی کوری سه عده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ئافره تیگمان له گهل بوو که له کیلگه کهیدا (سلق) ی ده چاند، له پوژی ههینیدا تووه که ی ده ته کاند و له قاپیکدا دایده نا، پاشان بړیک گه نمی ده هیئا و ده یهاری و له گهل ئهوی تر دا تیگه لی ده کرد، سه هل ده لیت: له دوا ی نویژی ههینی ده چووین و سه لاممان لی ده کرد و ئه ویش ئه و خواردنه ی بو ده هیئاین، ئیمهش له بهر ئه و خواردنه ی هیوامان به ههینی ده خواست، له گیرانه وه کهیدا: چهوری و بهزی تی دا نه بوو، به پوژی ههینی دلخوش ده بووین.^۱

ئیین سه عد ج ۴ ص ۳۶ له ئیین نه بی ئه فاوه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له گهل دا حهوت غه زامان کرد و تیایدا کوله که مان ده خوارد.^۲

ته به رانی - گیره وه کانیشی سه حیحن - له ئه بی به رزه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له غه زایه که ماندا بووین، که سانیک ی بی باوه پمان پیگه یشتن. له بارگه و بنه یه کیان راوه دوومان نان و چووینه سه ر خواردنه که یان و لی مان خوارد، له سه رده می نه فامیدا بیتبوومان هه رکه س نان بخوات قه له و ده بیت، که لی مان خوارد هه رکه مان سه بری ورگی ده کرد بزاین قه له و بووه؟^۳ هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۲۴ ده لیت: له گیرانه وه که دا ها تووه له پوژی خه یبه ردا له گهل بووین دوژمنمان به سه ر خواردنیکیان (نان) پا په راند و ده رمان کردن،^۴ ئه بونه عیمیش له الحیه ج ۶ ص ۳۰۷ له ئه بو هه ریه ره (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: که خه یبه رمان فه تح کرد دامان به پال هه ندی جووله که دا نانیان ده کرد راوه دوومان نان و نانه که مان دا بهش کرد، من پارچه یه کم به رکه وت که هه ندیک ی سووتا بوو، بیستبووم هه رکه س نان بخوات قه له و ده بیت، که خواردم سه بری ورگم کرد بزائم قه له و بووم؟

۱ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۲ دا واهاتوه.

۲ - ئه بونه عیم له الحیه ج ۷ ص ۲۴۲ له ئیین نه بی ئه فاوه (ﷺ) به و شیوه هیئاویه تی.

۳ - ضعیف.

۴ - له الترغیب ج ۵ ص ۱۷۷ دا واهاتوه.

۵ - ته به رانی هیئاویه تی و که سه کانی سه حیحن، ته وای.

(خوگري له سهر تینویه تی له پیناو بانگه وازی ریی خوادا)

ئین وهب له ئین عه ببا سه وه (ﷺ) هیناویه تی به عومری کوپی خه تاب (ﷺ)
وترا: له سهر پوژی سه ختی قسه مان بو بکه (ساعة العسرة) وتی: له گهرمایه کی
سه ختدا چووین بو ته بوک و له شوینیک دابه زین و ته واو تینوومان بوو تا نه وهی
وامان زانی ملمان له له شمان جیا ده بیته وه، هه رکاممان ده گه پرا هیچی ده ست
نه که وت وای گومان ده برد کوپرایی دیت له تینویه تیدا، هه موو وشتره که ی
سه رده پری و ناوه که ی ده گرت ه وه ده یخواره وه، نه بو به کروتی: نه ی پیغه مبه ری
خوا ده زانی خوا ی گه وره نزات و ده ده گریت ده ی نزامان بو بکه، فه رمووی (حه ز
ده که یت؟) وتی: به لی، نه ویش ده سته کانی به ره و ئاسمان به رزکده وه و ده سته کانی
دانه نایه وه تا نه مه ی باران هات و زیادی کرد و چییان پی بوو پریان کرد، پاشان
چوون، ده بینین بارانه که ته نها له و شوینه بووه ^۱.

نه بونه عیم و ئین عه ساکیر له حه بیبی کوپی نه بی سابه ته وه (ﷺ) هیناویانه
حارس ی کوپی هیشام و عکر مه ی کوپی نه بوجه هل و عه یاشی کوپی نه بی ره بیعه
(ﷺ) له پوژی یه رموک بریندار بوون تا نه وه ی نه یانده توانی بچولین، حارس داوای
ناوی کرد، عه کر مه سه یری کرد، وتی: بیده به عه کر مه، که عه کر مه وه ری گرت
عه یاش سه یری کرد عه کر مه وتی بیده به عه یاش، که گه یانده لای عه یاش گیانی
سپارد، که ده گه پرایه وه بو لای هه رکام له وانی دی نه وانیش گیانیان سپارد ^۲.

۱ - صحیح.

۲ - سه نه ده که ی جهیده، نه وانی دی نه یانته یناوه، له البدایة والنهاية ج ۵ ص ۹ دا هاتوه، ئین
جه یری ش له یونس وه له ئین وه به وه به و سه نه ده هیناویه تی، له ته فسیری ئین که سیر ج ۲
ص ۳۹۶ دا هاتوه، به زار و ته به رانی (المعجم الاوسط) هیناویانه، که سه کانی سه نه ده که ی به زار
جی متمانه، نه مه قسه ی هه یسه مه ج ۶ ص ۱۹۴.

۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۱۰ دا واهاتوه، حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۲۴۲ به و جوژه هیناویه تی، زوبه یر له
ما مه وه له با پیره وه له عب دولا ی کوپی مه صعه به وه (ﷺ) هیناویه تی و به و واتیه با سی ده کات به لام له

تەبەرانى لە موحەمەدى كۆپى ھەنەفەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: ئەبوعەمرى ئەنسارىم (ﷺ) دى - لە بەردو ەقەبە و جودوددا بەشدار بوو - بە پۆژو بوو لە تاو تىنۋىيە تىدا پىچى خۆى دەداو بە غولامەكەى دەوت قوربەسەر دەى قەلغانم بۇ بىبەستە، ئەۋىش بۆى بەست، پاشان سوگىك تىرىكى ۋەشانىدو گەياندە سى تىر، پاشان وتى: گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (من رمى بسهم في سبيل الله قصرا وبلغ كان له نورا يوم القيامة) واتە (ھەركەس لە پىناو خوادا تىرىك بەاۋىژىت، بگات يان نەگات لە پۆژى دوايىدا پووناكى بۇ ھەيە) لە پىش ئاۋابوونى خۆردا كۆژا،^۱ ھاكم ج ۲ ص ۳۹۵ دەلىت: لە گىزانە ۋىيە كدا ھاۋو: قورب بەسەر ئاۋر شىنم بگە، ئەۋىش ئاۋر شىنى كىرد.

(خۆگىرى لەسەر سەختى سەرما لە پىناو بانگەۋازى رىى خوادا)

ئەحمەد و نەسائى و تەبەرانى لە ئەبۇرەيخانەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەت دەلىت: لە شەپرىكدا لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بوو، دەلىت: شەۋىكىيان چوۋىنە شوپىنىك و زۆر سەرمامان بوو تا ئەۋى كەسى ۋا ھەبوو چالى ھەلدەكەندو دەچوۋىيە ناۋىيەۋە و قەلغانەكەى دەدا بەسەر خۆيدا، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەى بىنى فەرموۋى (كى ئەمشە و پاسەۋانىمان دەكات تا نزاكى بۇ بگەم فەزەكەى پى بگات) كەسىك لە پىشتىۋانان ھەستتا وتى: من ئەى پىغەمبەرى خوا، فەرموۋى تۆكىيت؟ وتى: فلان كەس، فەرموۋى نزاك بەرەۋە، نزاك بوۋىيە، پىغەمبەر (ﷺ) ھەندىك لە جەكەى گىرت و نزاى بەسەردا خويند، كەبىستىم وتم: منىش، فەرموۋى تۆكىيت؟ وتم: ئەبۇرەيخانە، نزاىكى جيا لە نزاكەى ئەۋى بۇ خويندم، پاشان فەرموۋى (ئاگر ھەرامە لەسەر چاۋىك كە لە پىناو خوادا پاسەۋانى بگات)^{۲، ۳}

جياتى عەياش سۈھەيلى كۆپى ەمەر دىنىت، ئىبن سەعد لە ھەبىبەۋە ۋەك گىزانەۋەكەى ئەبۇنەعمى ھېناۋىيەتى، لە الاستىعاب ج ۲ ص ۱۵۰ دا ۋا ھاۋو.

۱ - ضعيف.

۲ - له الترغيب ج ۲ ص ۴۰۴ دا ۋا ھاۋو.

۳ - صحيح.

۴ - له الاصابة ج ۲ ص ۵۶ دا ۋا ھاۋو، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدى

ئەحمەد جى متانەن، بەيھەقى ج ۹ ص ۱۴۹ بەجۆرە ھېناۋىيەتى.

(خۆڭرى لەسەر كەمى جىل و بەرگ)

لە پىناۋ بانگەۋازى رېتى (خوادا)

تەبەرانى لە خەبابى كۆرى ئەرەتەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەمزەم (ﷺ) بىنى ھىندە بەرگمان پى نەبوو كە كفىنى پى بىكەين جگە لە عەبايەك، كە پىكانىمان پىدادەپۆشى سەرى دەردەكەۋت، كە سەرىمان دادەپۆشى پىكانى دەردەكەۋت، سەرىمان داپۆشى و لەسەر پىكانى (اذفر) (پوش و پەلئا) مان دادەنا^۱.

تەبەرانى و بەيەقى لە شىفای كچى عەبدوللاۋە (رضي الله عنها) ھىناۋىيە دەلىت: چووم بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) تا پرسىارى لى بىكەم، پۆزى بۆ دەھىنامەۋە و منىش سەركۆنەم دەكرد، لە نويزدا ئامادەبووم و چوومە دەردەۋە و چووم بۆلای كچەكەم لەلای شەرحەبىلى كۆرى ھەسنە بوو (ﷺ)، دەبىنم شەرحەبىل لە مالدایە، و تەم: كچەكەم ئامادەى نويزبوو و تۆلە مالدەۋە بوويت؟ كە و تەم لۆمە كەردنى ئەۋىش و تى: پورى گيان لۆمە مەكە، من جلىكم ھەبوو پىغەمبەر (ﷺ) داۋاى كرد ماۋەيەك لای بىت، منىش و تەم بە داىك و باۋكەۋە بە قوربانى بىم لە و پۆژەۋە لۆمە دەكرد و ئەۋە ھالى بوو و ئەمدەزانى، شەرحەبىل و تى: تەنھا ئەۋەمان ھەبوو^۲.

ئەبۇنەعىم لە الحىلە ج ۷ ص ۱۰۵ لە ئىبن عومەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) و ئەبۇبەكرىش (ﷺ) دانىشتىبون و ئەبۇبەكرىش عەبايەكى ھەبوو

۱ - صحيح.

۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۷۰ دا واما توو.

۳ - ضعيف.

۴ - له الترغيب ج ۳ ص ۳۹۶ دا واما توو. ئىبن عەساكىرو لە الكنز العمال ج ۴ ص ۴۱ يشدا و ئىبن ئەبى عسىم و لە رىڭەى خۆيەۋە ئەبۇنەعىم و لە الاصابة ج ۴ ص ۴۴۲ يشدا ھاتوۋە دەلىت: لە سەنەدەكەيدا عەبدولۋەھابى كۆرى زەھال ھەيە كە قەسى لەسەر، ئىبن مەندەش ھىناۋىيەتى، لە الاصابة ج ۲ ص ۲۷۱ يشدا ھاتوۋە، ھاكىم لە المستدرک ج ۴ ص ۵۸ دا ھىناۋىيەتى.

دای به سهر سنگیدا، جبریل (علیه السلام) دابه زی بولای پیغممبه (ﷺ) و سه لامی
خوای پی گه یاند و فرمووی: ئه ی پیغممبه ری خوا بوچی ئه بوبه کر وای کردوه؟
پیغممبه (ﷺ) فرمووی (ئهی جبریل له پیش فته تحدا مال و سامانی خوئی به خشی
به من) جبریل فرمووی: ده ی سه لامی خوای پی بگه یه نه و پیی بلی په روه ردگارت
پیست ده لیست: تو له م هه ژاریه ت پازیت یان بیزاریت؟ پیغممبه (ﷺ) لای کرده وه
به لای ئه بوبه کردا و فرمووی (ئهی ئه بوبه کر جبریل سه لامی خوای بو هی ناویت و
ده فرمویت: ئایا تو له و هه ژاریه ت پازیت یان بیزاریت) ئه بوبه کریش گریا و وتی: له
په روه ردگارم تو پره بم، من پازیم له په روه ردگارم، من رازیم له په روه ردگارم.

ئەبۇنەعیم لە (فضائل الصحابة) لە ئەبى ھورەیرە ھەو واتیە ھیناویەتی، ئیبن کەسیر دەلیت: نامووییەکی زۆری تیدایە و شیخی تەبەرانی عەبدولپەرھمانی کوپی موغایە عەبى و موخەمەدی کوپی نەسری فارسی مامۆستای نایانناسم، کە سیشتم نەبندوھ باسیان بکات.^{۱، ۲}

ههنادی دهینهوهری له شهعبیهوه هیناویهتی دهلیت: عهلی (علیه السلام) وتی: فاتیمه ی کچی پیغمبهرم (صلی الله علیه و آله) به هاوسهر گرت و کومباریکیشم نه بوو رایخه م جگه له بهرگی بهرخیک شهوانه لهسهری دهخهوتین و پوژانیش بو لهوه پدان لهسهری بهکارمان دهینا، جگه له فاتیمهش خزمه تگوزارم نه بوو.^{۲، ۴}

ئەبۇداود و تەرمەزى بەسەھىحى و ئىبن ماجە لە بۆرەيدەوھ (ﷺ) ھىناوئانە دەئىت:
 باوكم پيى و تم: ئەگەر ئىمەت لەگەل پىغەمبەرماندا دەبىنى كە ئاسمان چى
 بەسەرھىنابووین دەتوت بوئى مەر و پەز دەدەين.^{۶۰}

١- ضعيف.

٢- له المنتخب كنز العمال ج ٤ ص ٣٥٣ دا واها توره.

- صحيح.

^۴ - له الكنز العمال ج ۷ ص ۱۳۳ ادا هاتوره.

٥٠ - صحيح.

٦ - له الترغيب ج ٣ ص ٣٩٤ دا واها توه،

ٺيڻ سھ عد ج ٤ ص ٨٠ لھ سھ عيڊي ڪڍي ٺھ بي ٻورھ يڊھوھ لھ ٻا و ڪيھوھ ھيٺا ويھ تي
 دھ ٺيٽ: ٻا و ڪم - واتھ ٺھ ٻو موسا (ﷺ) - پيئي وٽم: ڪڍي شيرينم ٺھ گھر ٺيھت لھ گھل
 پيغھ مٻھر (ﷺ) دا دھ بيٺي ٺا سمان چي بھ سھ ردا ھيٺا ٻووين (ٻاران ليڊا ٻوھ) ٻو
 نيڪت لھ جلھ ڪا نمان دھ بيٺت لھ بھر ٺھوھي لھ خوري ٻوون لھ ٻوئي مھرو پھز دھ چو،
 تھ بھ راني بھو جوڙھ لھ ٺھو موساوھ ھيٺا ويھ تي و ٺھوھشي ٻو زياد دھ ڪات: جلھ ڪا نمان
 تھنھا لھ خوري و نانيشمان ٺاو و خورما ٻو.

ٻوخاري لھ ٺھ ٻوھورھ يڊھوھ (ﷺ) ھيٺا ويھ تي دھ ٺيٽ: حھ فتا ڪھ سي ٺھ ھلي
 صوفھم بيٺي ڪھ سيان عھ ٻا يان لھ سھر شان نہ ٻو، يان بھر گيڪ تا خواروھ يان
 بھر گيڪ ڪھ لھ شان يان بھ سٽبو، ھيٺا ٻو يان نيوھي ڪا چي و ھيٺا ٻو تا قولھ پيئي
 دھ چو، لھ ترسي ٺھوھي عھروھ تي دھرنھ ڪھ ويٽ بھ دھ سٽھ ڪا ڪي ڪوي دھ ڪردھوھ،
 ٺھ ٻونھ عيم لھ الحية ج ١ ص ٣٤١ لھ واسلھي ڪڍي ٺھ سقوھوھ (ﷺ) ھيٺا ويھ تي
 دھ ٺيٽ: من لھ هاوھ لاني صوفھم ٻووم و ڪھ سمان جليڪي تھواوي نہ ٻو، عارھ قی
 پيٽمان چينيڪ تھ پوٽوڙي لھ خو گرتبو.

ٻوخاري لھ عائيشھوھ (رضي الله عنها) ھيٺا ويھ تي ڪھ سيڪ ھات ٻولي و
 ڪھ نيزھ ڪيڪي لھ لا ٻو، زريپوڙشيڪي پيٽج درھمي لھ بھر ٻو، وٽي: چاوت ھلڙھ ٻولي
 ڪھ نيزھ ڪھ ڪھم، سھيري ڪھ ٺامادھنيھ لھ مالدا بيڪا تھ بھري، منيش زريپوڙشيڪم ھو ٻو
 لھ سھردھمي پيغھ مٻھر دا (ﷺ) ھر ٺافرھ تيڪي مھدينھ بيويستايھ خوئي ٻراڙي نيٽھوھ
 دھات ٻو ماوھيڪ ليئي وھردھ گرت.

١ - ھي سھمي ج ١٠ ص ٣٢٥ دھ ٺيٽ: ڪھ سھ ڪا ٺي سھنھ دھ ڪھي صھ حيحن، ٺھ ٻودا وديش بھ ڪورتي
 ھيٺا ويھ تي.

٢ - لھ الترغيب ج ٣ ص ٣٩٧ دا وا ھاتوھ،

٣ - لھ الترغيب ج ٥ ص ١٦٤ دا وا ھاتوھ.

(خۆگەری لە سەر سەختی ترس لە پێناو بانگەوازی ڕێی خوادا)

حاکم و بەیەھە قی ج ٩ ص ١٤٨ لە عەبدولعەزیزی برازای حوزەیفە (ﷺ) دەلیت:

حوزەیفە (ﷺ) باسی دیمەنی خۆیانی لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دەکرد، ئەوانە ی لەگەڵی دانیشتبوون وتیان: سویند بە خوا ئەگەر وەك ئیو لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دا بووینایە ئەو و ئەو مان دەکرد، حوزەیفە وتی هیوا بەو مەخوازن، لە شەوی ئەزاددا بە پیز دانیشتبووین و ئەبوسوفیان و ھاو دەمەکانی لە سەرەو و قورەیزە ی جوولەگەش لە خوارمانەو بوون و دەرسان دەست بگەیهننە لای ژن و منالەکانمان، هیچ شەویك تاریکی و پەشەبای وای نەبوو، دەنگی پەشەبا وەك دەنگی ھەرەگرە بوو، هیندە تاریک بوو کە سمان پەنجەکانی خۆی نەدەبینی، دوو پووەکان مۆلەتیان لە پیغەمبەر (ﷺ) وەرەگرت و دەیانوت مالمان چۆلە و مۆلەتمان بدە، پیغەمبەر (ﷺ) مۆلەتی ھەموویانیدا، بەرە بەرە دەچوون ئیمەش نزیکە ی سی سەد کەس بووین، یەك یەك دەچووینە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) تا سەرە ی من ھات و منیش تەنھا شتیك ھەمبوو لە دوژمن و سەرمایش بھپاریزیت جلیکی خوری ژنەكەم بوو کە لەسەر ئەژنۆم نەدەچوو یە خوار، ھات بۆلام و منیش لەسەر چۆك دانیشتبووم، فەرمووی (ئەمە کییە؟) وتم: حوزەیفە، فەرمووی حوزەیفە، سەرم دانەواندو وتم: بەلێ ئە ی پیغەمبەری خوا، بۆیە واموت نەو وەك ھەستم، کەچی ھەستم، فەرمووی (انە کائن فی القوم خبر فاتنی بخر القوم) واتە (لەناو ئەوانەدا ھەواییک ھەیە بپۆ ھەواییان بەینە بۆم) دەلیت: منیش لە ھەموویان زیاتر دەرسان و سەرمام بوو، چووم و پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (خوایە لە بەرو دواو لەپراست و چەپ و سەر و خوارەو بپاریزە) سویند بە خوا چی ترس و سەرما ھەبوو لە ناخمدانەما وەك ئەو ی نەبووینت، کە پووم وەرگیرا پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (حوزەیفە لە ناو ئەواندا ھێچ مەكە تادییت

ٻڌام) منيش چووم و له سهربازگه كه يان نزيك بوومه وه و پرووناكي ٺاگرم بيني،
 كه سيكي كه له گه تم بيني، پيستي له سر ٺاگره كه داده نا و دهيهيئا به سر دم و
 لووتيدا، دهوت: كوچ، كوچ، پيشتر نه بوسو فيا نم نه دهناسي، تيريكم هيئاو خسته
 كه وانه كه وه تا بيوه شينم بوي، بيري فهرمايشته كه ي پيغه مبرم (ﷺ) كرده وه
 (له ناوياندا هيچ مه كه تا دييته وه ٻڌام) وازم هيئاو تيره كه م هه لگرت وه و خوم هاندا
 تا چوومه ناو سهربازگه كه، نزيكترين كه س لي م به نوعا م بوون دهيانوت به نوعا م
 كوچ، كوچ، شوييني مانه وه تان نه ماوه، ره شهبه تهنگي به سهربازگه كان
 هه لچنيبوو، سويند به خوا دهنگي به رد م له شمه ك و راخه رياندا دهبيست كه ره شهبه
 نه و به ردانه ي بډه بردن، ٺنجا چوومه وه ٻڌاي پيغه مبر (ﷺ) له نيوه ي ريډا
 بيست سوار هاتن و ده موچاويان داپوشي بوو، وتي: به هاوه له كه ت بلي خوا پاراستي،
 گه پرامه وه ٻڌاي پيغه مبر (ﷺ) بينيم نويژ دهكات، سويند به خوا كه گه پرامه وه
 سه رما كه م بډه گه پرايه وه و ده له رزم، پيغه مبر (ﷺ) كه نويژي ده كرد به دهستي
 ٺاماڙه ي بډه كردم ليي نزيك بوومه وه، به رگه كه ي دا به سه رما - پيغه مبر (ﷺ) كه
 باريكي بهاتايه ري نويژي ده كرد - هه والي نه وانم پيدا و وتم: كه كاتي ك به جيم هيشتن
 ده چوون. خوي گه ورهش نه م ٺايه ته ي دابه زند (يا ايها الذين امنوا اذكروا نعمه الله
 عليكم اذ جائتكم جنود.....) تا (وكفى الله المؤمنين القتال وكان الله قويا عزيزا)^۱.

موسليم له يه زيدي ته يمي وه هيئاو يه تي ده لييت: لاي حوزه يفه (ﷺ) بووين
 كه سيك پي و ت: نه گه ده گه يشته خزمه ت پيغه مبر (ﷺ) له گه ليډا شه ريكي چاكي

^۱ - صحيح.

^۲ - له البداية والنهايه ج ۴ ص ۱۱۴ دا وا هاتوه، نه بوداود و ثين عه ساكير به دورو دريژي به
 ده قيكي تر هيئاويانه، له كنز العمال ج ۵ ص ۲۷۹ دا هاتوه.

مهردانه دژ به نه یارانی دهکرد، حوزه یفه پیی وت: وات دهکرد؟ نه گهر شهوی نه حزاب ده تبیین له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) له شهویکی ساردی په شهبا سه خندا، پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمووی (کی هوالی نه وانه بۆ وه ربگریت تا له پوژی دوا پیدا له گهلندا بیت) ئینجا به کورتی وه فهرمووده کی عه بدولعه زیز دینیت، تیا پیدا هاتوو، هاتمه خزمهت پیغه مبهردا (ﷺ) و کاتیک هاتمه وه سه رمام ببوو هوالم دا به پیغه مبهردا (ﷺ) و نهویش عه بایه کی سه رسانی خووی که نویژی پیوه دهکرد دای به سه ر منداو تا به یانی خه وتم، که به یانی هات پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمووی ههسته خه والوو (قم یا نومان).

ئین ئیسحاق له موحه مدهی کوپی که عبی قرظیه وه (ﷺ) به مونقه تیعی هیناویه تی، له فهرمووده که یدا هاتوو: فهرمووی: کی هه لده ستیت بزانیته نه وانه چی دهکن و دواتر بیته وه؟ پیغه مبهردا (ﷺ) مهرجی گه رانه وهی بۆ دانا، له خوا ده پاریمه وه خوا له به هه شتدا بیکاته هاوده مم، له تاو زوری ترس و برسیتی و سه رما کهس هه لنه سا.

(خۇگىرى لەسەر نەخۇشەكان لە پىناۋ بانگەۋازى رىيى خۋادا)

ئىبن ئىسحاق لە ئەبى سائىبە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كەسىكى بەنى عەبدولئەشھەل ۋەتى: مەن ۋە بىرلەشمەك لە شەپرى ئۈچۈندە بەشدارىمان كىرد ۋە بە بىرىندارى گەپراينەۋە، كە بانگەۋەرى پىنغەمبەر (ﷺ) ۋەتى: ۋەرن با بچىن بۇ دۈژمەن بە بىراكەمە ۋەت - يان ئەۋ پىيى ۋەت - بۇچى غەزايەكەمان لەگەل پىنغەمبەردا (ﷺ) لە دەست بچىت؟ سۈيىند بەخۋا ئازەلىكەمان نەبۈۋ سۋارى بىن ۋە بىرىنىشمان سەخت بۈۋ، لەگەل پىنغەمبەر (ﷺ) چۈۋىن، بىرىنمەن لەۋ سۈكتەر بۈۋ، كاتىك بىرىنەكەى لىيى تۈند دەكرە دەمگىرت بە كۈلەۋە تا گەيشتىنە ئۈشۈيىنەى مۇسلمانان لىيى ۋەستان.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۱ لە ۋاقىدىيەۋە ھىناۋىيەتى عەبدوللەي كۈپرى سەھل ۋە پافىيى كۈپرى سەھلى براى (ﷺ) چۈۋن بۇ (حمراء الاسد) ۋە بىرىندار بۈۋن، يەككىيان ئەۋى تىرى ھەلدەگىرت ۋە ۋاخىكىشىيان نەبۈۋ تا سۋارى بىن، ئىبن ئىسحاق لەچەند شىخىكى بەنى سەلەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىن: عومەرى كۈپرى جەمۇح (ﷺ) كەسىكى زۆر شەل بۈۋ، چۈۋر كۈپرى ھەبۈۋ ۋەك شىر ۋەبۈۋن ۋە لەگەل پىنغەمبەر (ﷺ) دا لە شەپەكاندا بەشدارىيان دەكرە، لە پۇژى ئۈچۈندە ۋىستىيان باۋكىيان نەيەت بۇ شەپرو ۋەتيا: خۋا لە تۈۋ بۈۋراۋە لەۋەى بەشدارى بىكەيت، ئەۋىش ھاتە خىزمەت پىنغەمبەر (ﷺ) ۋەتى: كۈپەكانەم دەيانەۋىت لەۋ شەپەدا بەشدار نەبۈۋ لەگەل تۈۋ نەيەم، سۈيىند بەخۋا خەزەكەم بەم بارەمەۋە بىكەۋمە ناۋ بەھەشتەۋە، پىنغەمبەر (ﷺ) فەرمۈۋى (دەى تۈۋ خۋا جىيەۋى لەسەر بە فەرز دانەناۋىت) بە كۈپەكانىشى فەرمۈۋ (پىيى لى مەگىرن، بەلكۈ خۋا شەھىدى پىيى بىبەخشىت) باۋكىيان چۈۋ ۋە لە پۇژى ئۈچۈد شەھىد بۈۋ.^۲

ئەحمەد لە ئەبى قەتادەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى ئامادەى بۈۋە دەلىت: عەمىرى كۈپرى جەمۇح ھات بۇلەى پىنغەمبەر (ﷺ) ۋەتى: ئەى پىنغەمبەرى خۋا ئەگەر لە پىناۋ خۋادا

^۱ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۴۹ دا ۋاھاتۈۋە.

^۲ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۷ دا ۋاھاتۈۋە.

بجەنگم تا شەھىد بىم بەم قاچە ناتەۋادەم دەچمە بەھەشتەۋە - پىيەكى شەل بوو -
 پىيغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى بەلى، لە پۇژى ئوحدو خۇي و برازەكەي و مەۋلاكەيان
 كوشت، پىيغەمبەر (ﷺ) داي بە پالیدا و فەرموۋى (كانى انظر اليه يمشي برجله هذه
 صحيحة في الجنة) پىيغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد خۇي و برازاكەي و مەۋلاكەيان بخزىنە
 گۆرەۋە.^۱

بەيھەقى لە يەھىي كوپى عەبدولھەمىد لە دايە گەرەيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 رافىعى كوپى خودەيج (ﷺ) تىرىك درا لە سەر مەكى - عومەر (ﷺ) وتى نازانم لە
 شەپرى ئوحدو بوو يان حونەين - ھات بۇلاي پىيغەمبەر (ﷺ) و وتى: ئەي پىيغەمبەرى
 خوا ئەم تىرەم لى لايىبە، پىيغەمبەر (ﷺ) پىيى فەرموو (ئەي رافىع ئەگەر دەتەۋىت
 تىرەكە و گۆپكەكەش ھەموۋى لادەبەم، ئەگەر ئىش دەتەۋىت تىرەكە لادەبەم و گۆپكەكە
 دەھىلمەۋە و لە پۇژى دوايىدا شاھەتەت بۇ دەدەم تۆ شەھىدەت) وتى: ئەي
 پىيغەمبەرى خوا تىرەكە لايە و گۆپكەكە بەيلىۋە و لە پۇژى دوايىدا شاھەتەت بۇ بدە كە
 شەھىدەم.

دەلىت: ژيا تا خىلافەتى موغاۋىيە (ﷺ) بىرەنەكەي كەۋت و دواي عەسرەرد، لە و
 گىرپانەۋەدا و ھاۋە، راستەر وايە: لە دواي خىلافەتى موغاۋىيە مرد.^۲

۱- ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۱۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە صەھىحن جگە لە يەھىي كوپى نەسرى
 ئەنسارى خۇي تەمانەي پى دەدات، تەۋاۋ. بەيھەقىش ج ۹ ص ۲۴ لە رىگەي ئىبن ئىسحاقەۋە
 ھىناۋىيەتى.

۲- لە البداية والنهاية دا ھاۋاتوۋە، لە الاصابة ج ۱ ص ۴۹۶ دا دەلىت: دەكرىت ماۋەيەك ھەبوۋىت
 لە نىۋان كەۋتنى بىرەنەكە و مەركىدا. ھەروەھا بارودى و ئىبن مەندە و تەبەرائى ھىناۋىيە، لە
 الاصابة ج ۴ ص ۴۷۴ دا ھاۋاتوۋە، ئىبن شاھىن ھىناۋىيەتى، لە الاصابة ج ۱ ص ۴۹۶ دا ھاۋاتوۋە،
 دواترىش لە باسى خۇپاگرىدا فەرموۋەدى تر دىنن.

بەشى چۈارەم

(كوچكردن)

ھاۋەلان چۆن نىشىتمانى ئازىزى خۇيان بەجىيىشت لەگەل ئەۋەى
بەجىيىشتنى نىشىتمان لەسەر دەروون زۆر سەختە بە جۆرىك تا
مردن نەگەرەنەۋە بۇ نىشىتمانى خۇيان؟ چۆن ئەمەيان لە دونياۋ
خۇشەكانى دونيا لا خۇشەۋىستىر بوو؟

چۆن ئايىنيان پىش دونيا خست و گوڭيان نەدا بە لە دەستدانى
دونياۋ لايشيان بەلادا نەكردهۋە؟ چۆن لە پىناۋ پاراستنى ئايىنيان
لە دەست فیتنە ۋلاتە ۋلات پايانده کرد وەك ئەۋەى بۇ رۆژى
دوايى دروست كرابن و نەۋەى رۆژى دوايى بن كەچى دونياۋ وای
لېھات وەك ئەۋەى بۇ ئەۋان دروست كرايىت؟

(بهشی چوارهم)

(کوچکردن)

(کوچکردنی پیغه مبهه (ﷺ) و نه بوبه کر)

ته بهرانی له عوروه وه (ﷺ) به مورسه لی هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) له دوا ی حج پوژانی دیکه ی زیلحه جه و موحه ره و صه فەر مایه وه، پاشان بیباوه پرانی قوره یش پیکه وتن و پیلانیان دانا کاتیک زانیان پیغه مبهه (ﷺ) دهرده چیت، زانیان خوای گه وره له مه دینه دا په نا و په ناگه ی بو داناره و هه والی موسلمان بوونی پشتیوانان و چوونی کوچه رانیان بولای پشتیوانان بیستبوو، له سه ره نه وه یه کده نگ بوون بچن بو پیغه مبهه (ﷺ) یان بیکوژن یان به دیل بیگرن - به ندی بکه ن - عه مر ی کوپری خالید گومانی هه بوو کامیان بوو، یان دهر ی بکه ن یان بیبه ستنه وه، خوای گه وره ش پیغه مبهه (ﷺ) ناگادار کرده وه، خوای گه وره فهرمووی (واذ یمکرک الذین کفروا لیثبتوک او یقتلوک او یخرجوک ویمکرون ویمکر الله والله خیر الماکرین) نه و پوژهی پیغه مبهه (ﷺ) چوو مالی نه بوبه کر (ﷺ) بیستبووی شه و دین بو ی، بویه له گه ل نه بوبه کردا (ﷺ) پیشتەر چووبوون به ره و نه شکه وتی شه ور، نه و نه شکه وتی خوای گه وره له قورئاندا باسی کردوه.

عه لی کوپری نه بوتالیب (ﷺ) له سه ره شوینه که ی خه وت و سه رو چاوی داپوشی، بیباوه پرانی قوره یشیش سه رقالی پیلان دانان بوون نایا بده ین به سه ره سنگی نه م خه وتوه داو دوا یی هه لیگرن، به مجوره قسه یان کرد تا به یانی، به یانی عه لی (ﷺ) له جیگه که ی هه ستا، وتیان نه ی موحه مه کوا، وتی: هیچ له باره یه وه نازانیت، نه و کات زانیان چووه، به هه موو لایه کدا ده گه پران به شوینیدا، ناردیان به شوینیدا، ناردیان بو شوینه کان و خه لات ی گه وره یان بو داده نان نه گه ر بیدوژنه وه. هاتن بولای شاخی شه ور که نه شکه وته که ی تیدا بوو پیغه مبهه (ﷺ) و نه بوبه کر (ﷺ) له وی بوون، هاتنه سه ره وه و پیغه مبهه (ﷺ) دهنگی بیستن، نه بوبه کر ترسا و ترس و

خه فهت دایگرت، نه و کات پیغه مبهـر (ﷺ) پیی فهرموو (لا تحزن ان الله معنا) واته (خه فهت مه خو خوامان له گه له) ئینجا نزی کرد و خوی گه ورهیش سوکنایی خوی دابه زاند (فانزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین و انزل جنودا لم تروها و جعل کلمة الذین کفروا السفلی و کلمة الله هی العلیا و الله عزیز حکیم).

نه بوبه کر له مه ککه پشکیکی مه بوو بو خوی و خه لکه که ی، نه بوبه کر عامری کوپی فهیره ی مه ولای جی متمانه و متمانه داری موسلمان بووی نه بوبه کر نارد و که سیکی به نی عه بدی کوپی عه دی به کری گرت، نه و که سه پیی ده و ترا ئیبنولثوره یقت، هاوپه یمانی قورهیش بوو له به نی سه هم له به نی عاصی کوپی وائیه وه، نه و کات عه ددی بیباوه ربوو و ری نیشاندهر بوو - ری هاتن و چوون - نه و شوانه و وئاخه کانمان دهشارده وه و عه بدوللای کوپی نه بوبه کریش ئیواران هه وائی ناو مه ککه ی بو دههینان، عامری کوپی فهیره شهوانه مه پی دههینا به و شوینه داو شیر ی پی ددان و بویشتی سه رده برین، پاشان به یانی زوو ده چوو له گه ل شوانیکی خه لکی تردا ده چوو و که س پیی نه ده زانی تا دهنگ و گاله هیور ده بوییه وه، ده هاته وه بولایان و وشره کانیا نی بو دهر دهنه وه، دوو شه و پوژ له نه شکه و ته که دا مانه وه، پاشان چوون و عامری کوپی فهیره له گه لیان چوو و خزمه تی ده کردن و ناگای لییان بوو، نه بوبه کر ده چوویه پی شه وه ی پیغه مبهـر (ﷺ) و دواتر ده هاته وه دواوه و که سیان له گه لدا نه بوو، جگه له عامری کوپی فهیره و که سیکی به نی عه دی که ری نیشان ددان^۱.

ئین ئیسحاق له عایشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی ده ئیت: واپیک نه ده که وت پیغه مبهـر (ﷺ) له کاتی نیوه پواندا بجیت بو مالی نه بوبه کر (ﷺ) یان به یانی زوو یان

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۵۱ ده ئیت: له سه نه ده که دا ئیین له یعه هه یه که قسه ی له سه ره و فهرموو ده که ی حه سه نه.

ئىۋاران دەچو، بەلام ئەو پۇژەي مۇلەتى كۆچكردنى پىدرا تا ھۇزەكەي لە مەككە بەجى بهيلىت، پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتىكى جيا لە جاران ھات بۇلامان، كە ئەبوبەكر (رضي الله عنه) پىغەمبەر (ﷺ) ى بىنى وتى: پىغەمبەر (ﷺ) لەم كاتەدا بۇ شتىكى گرنگ نەبىت نەھاتو، كە پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە ژورەو ئەبوبەكر لەسەر جىگەكەي دايىنىشاند، پىغەمبەر (ﷺ) دانيشت و كەس لاي نەبوو جگە لە ئەسمائى كچى ئەبوبەكرى خوشكم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (اخرج عني من عندك) واتە (با تەنھا بىن، بىياننيرە بۇ شويىنىكى تر) وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا ئەمانە كچى خۇمن و كەسى ترليەرە نيە بە دايك و باوكمەو بە قورىانت بىم، فەرمووى (خوا مۇلەتى چوون و كۆچى پىداوم) ئەبوبەكر وتى: منىش ھاودەمت دەبىم ئەي پىغەمبەرى خوا، فەرمووى بەلى (الصحابۃ) ھاودەم دەبىت، دەلىت: سويىند بە خوا پيش ئەو نەمدىبو كەس لە خوشيدا بگريت تا ئەو ئەو پۇژە ئەبوبەكرم دى لە خوشيدا دەگريا، پاشان وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا دوو و لاخام نامادە كردبوون بۇ ئەمە، عەبدوللاى كوپرى ئەرقەدى بەنى دئلى كوپرى بەكرىان بە كرى گرت - دايكى لە بەنى سەھمى كوپرى عەمر بوو و بىباو پيش بوو - پىنى نيشان دەدان، دوو و لاخەكەيان دايە لاي ئەو و ئەويش لە كاتى خويىدا بۇي دەھىنان و دەبردن، بە غەوى بە سەنەدى حەسەن لە عائىشەو (رضي الله عنها) شتىكى لى ھىناو، لە فەرموودەكەدا ھاتو ئەبوبەكر وتى: (الصحابۃ) ھاو، فەرمووى (الصحابۃ) ھاو، ئەبوبەكرىش وتى: من شەش مانگە دوو و لاخام حازر كردون و ئالفم داون، يەككىيان بۇتۇ، فەرمووى (بەلكو دەيكرم) و لاخەكەي لى كپرى و چوون و لە ئەشكەوتەكەدا بوون، ئىنجا فەرموودەكە دىنىت^۱.

تەبەرانى لە ئەسمائى كچى ئەبوبەكر (رضي الله عنه) ھىناويەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە مەككە پۇژانە دوو جار دەھات بۇ مالمان، ئەو پۇژ نيوەپۇ بوو ھات، وتى: بابەگيان وا

۱ - صحيح.

۲ - له كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۴ دا واهاتو.

پيڻه مبهري خوا به دايڪم و باوڪمه وه به قورباني بم هات، ڪاريڪي گرنكي نه بيت لهم
 ڪاتهدا نايهت، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ٿايا زانيوته خواي گه وره مؤله تي پيداوم تا
 دهرچم؟) نه بوبه ڪر وتي: نه ي پيڻه مبهري خوا من هاوه لت دهم، فهرمووي (هاوه لم
 ده بيت) وتي: من ده ميڪه چاوه پيئي نه م پوڙه ده ڪم و دوو و لاخم به ستوونه ته وه
 يه ڪيڪيان بو تو، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (بثمنها يا ابا بڪر) واته (به پاره ڪه ي
 ده مه ويت نه ي نه بوبه ڪر) نه ويش وتي: به دايڪ و باوڪمه وه به قوربانت بم مادهم
 واحه زده ڪه يت، نه سما ده ليت: ناني سه فهرمان بو پيچانه وه و دواتر قايشه ڪه ي
 پچراندو به سته ي وه به وه وه، هه ردو ڪيان چوون و له نه شڪه وتي شاخي نه وردا
 مان وه، ڪه گه يشته لاي پيشت نه بوبه ڪر چووبوويه ناو نه شڪه وته ڪه و چي ڪوني
 تيدا بو په نجهي ڪرد به ناويدا نه وه ڪ شتيڪي تيدا بيت، قورهيش ڪه نه ياندوزينه وه
 دهرچوون و سه و شترين دانا بو نه وه ي پيڻه مبهري (ﷺ) بدوزيته وه، به شاخه ڪاني
 ده وري مه ڪه دا ده گه ڀان تا گه يشته شاخي نه ور، نه بوبه ڪر ڪه سيڪي دي ڪه به ره و
 نه شڪه وته ڪه ده هات و وتي پيڻه مبهري (ﷺ) ده مان بينيت، فهرمووي (نه خير،
 فريشته يه ڪي خوا به باله ڪاني دامانده پو شيت) نه و ڪه سه له به رد هم نه شڪه وته ڪه دا
 دانيشت، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (نه گهر ٿيمه ي بد يايه واي نه ده ڪرد) سي شه و
 مان وه و عامري فيهره ي مه ولاي نه بوبه ڪر مه پري ده برد بولا ي نه بوبه ڪر و ده مه و
 ٿيواره ده چو بولا يان و له وي له گه ل شوانه ڪاني دي بو و خوي دواخت تا تاريخي
 ده ڪرد، مه پره ڪاني ده برد بولا ي نه وان، شوانه ڪانيش و ايانده زاني له گه لئاندا يه،
 عه بدوللاي ڪوري نه بوبه ڪر يش له ناو مه ڪه دا ده مايه وه و هه والي وهرده گرت و دواتر
 له تاريخي شه ودا ده هات بولا يان و هه والي بو ده هينان، له وي ده بو دوايي
 ده چوويه وه و به ياني له مه ڪه ده بو، نه وانيش له نه شڪه وت دهرچوون و پيئي
 ڪه ناروايان گرته بهر، نه بوبه ڪر ڪاتيڪ ترسي هه بوايه له پيشه وه بين بو پيڻه مبهري
 (ﷺ) له پيشه وه ده چو، نه گهر بترسايه له دواوه مه ترسي ديت ده چوويه دواوه،
 به وچوره ده چو، نه بوبه ڪر له ناو خه لڪدا ناسراو بو، نه گهر ڪه سيڪي پي

بگهشتايه و بيوتايه نه بوبه ڪر نه وه ڪيڻه له گهلتدا؟ ده يوت: ڪه سيڪه پريم نيشان دهدات، ڪه سي به رامبر وايد هزاني پري نيوان شوينه ڪان ده لئيت تا گهيشتنه (قديد) ڪه له سهر پريان بوو ڪه سيڪ هات بولاي بهني مودليج و وتي: دوو ڪه سم بيني به ولاخه وه به رهو ڪه ناراو ده چوون، و ابرزام نهو ڪه سانه بوون ڪه نيوه به دواياندا ده گهرين، سوراقي ڪوري ماليڪ وتي: نا نه وانه خو مان ناردومانن به شوينياندا، دواتر ڪه نيزه ڪه ڪي بانگ ڪردو ناردی بولاي و فرماني ڪرد نه سپه ڪه ڪي بو بهينيت، پاشان چوو به شوينياندا، سوراقي ده لئيت: لييان نزيڪ بوومه وه، ئينجا فرموده ڪه دينيت، وه ڪ دواتر دهيهينين^۱.

بهيهه ڪي له ئين سيري نه وه هي ناويه تي ده لئيت: ڪه سانڪ له سهردهمي عومهر دا هه بوون وا قسه يان ده ڪرد فهرزلي عومهر يان دها به سهر نه بوبه ڪردا (ﷺ) عومهر نه مه ڪي بيسته وه و وتي: سويند به خوايه ڪ شهوي نه بوبه ڪر له هه موو بنه ماله ڪي عومهر باشتره و پوڙيڪيش له هه موو بنه ماله ڪي عومهر باشتره، نهو شهو له گهل پيغه مبر (ﷺ) ده رچو بو نه شڪهوت و ده ميڪ له پيشه وه و ده ميڪ له دواوه ده چوو تا نه وه ڪي پيغه مبر (ﷺ) هه ستي پي ڪرد و فرمودي (نه ڪي نه بوبه ڪر نه وه چي ته ده ميڪ له دواوه وه و ده ميڪ له پيشه وه ده چي ت؟) وتي: نه ڪي پيغه مبر ڪي خوا بير له وه ده ڪه مه وه بين بومان له پشتته وه ده چم، دواي ده ليم نا له پيشه وه قهره وليان بوو گرتووين بويه له پيشه وه ده چم، پيغه مبر (ﷺ) فرمودي (يا ابا بڪر لوڪان شيئ لاحببت ان يڪون بڪ دوني) واته (هه زده ڪه يت نه گهر شتيڪمان بيته پري تووشي تو بيت و من لي ڪي به دوور بم؟) وتي: به لي سويند بهو ڪه سه ڪي تو ڪي به حق ناردوه،

^۱ - ضعيف.

^۲ - هه سهرمي ج ۶ ص ۵۴ ده لئيت: له سه نه ده ڪدا يه عقوبي ڪوري هه ميدي ڪاس ههيه، ئين هه بيان و ڪه ساني ديڪه ش متمانه ڪي پي ددهن و نه بوحاته م و چه نديڪي دي به لاوازي ده زانن، ڪه سه ڪاني ديڪه ڪي سه نه ده ڪه سه حيحن.

کاتیک گه یشتنه ئەشکهوت ئەبۆبەکر وتی: لێره بوەستە ئەهێ پێغه مبه‌ری خوا تا ئەشکه‌وته‌که‌ت بۆ پاک بکه‌مه‌وه، چوو و پاکی کرده‌وه و هاته‌وه و دوایی بیری کرده‌وه به‌ردیکی تیا مابوو وتی: ئەهێ پێغه مبه‌ری خوا راوه‌سته تا ئەوه‌ش پاک ده‌که‌مه‌وه چوو و هاته‌وه و وتی: ده‌ی فهرموو دابه‌زه ئەهێ پێغه مبه‌ری خوا، ئینجا دابه‌زین عومەر وتی: سویند به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ ده‌سته ئەو شه‌وه له‌ هه‌موو بنه‌ماله‌ی عومەر باشت‌ره.^۱

ئەبۆبەکر قازی له‌ هه‌سه‌نی به‌س‌ریه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: پێغه مبه‌ر (ﷺ) و ئەبۆبەکر (رضی‌الله‌تعالیه‌عنهما) چوون بۆ ئەشکه‌وت، قوره‌یش هاتن تا پێغه مبه‌ر (ﷺ) بدۆزنه‌وه، که‌ سه‌یری ده‌رگای ئەشکه‌وته‌که‌یان کرد جالجالۆکه‌ چنیبووی، وتیان: نه‌چوه‌ته ئێره، له‌و کاته‌دا پێغه مبه‌ر (ﷺ) به‌ پێوه‌ نویژی ده‌کرد، ئەبۆبەکریش به‌ پێغه مبه‌ری وت: وا هۆزه‌که‌ت هاتوون بۆت، سویند به‌ خوا له‌ به‌ر ئاهێکی خۆیشم نیه، ده‌ترسم شتیک به‌ تو بکه‌ن، پێغه مبه‌ر (ﷺ) پێی فهرموو (ئەبۆبەکر مه‌ترسه‌ خوامان له‌ گه‌له).^۲

ئەحمەد له‌ ئەنه‌سه‌وه (رضی‌الله‌تعالیه‌عنهما) هیناویه‌تی ئەبۆبەکر (رضی‌الله‌تعالیه‌عنهما) پێی وتوو: به‌ پێغه مبه‌رم (ﷺ) وت کاتیک له‌ ئەشکه‌وت‌دا بووین، ئەگه‌ر یه‌کیکیان سه‌یری پێکانی بکات له‌ ژێر پێکانیه‌وه ده‌مانبینیت، پێغه مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (ئەهێ ئەبۆبەکر گومان‌ت به‌ دووان چیه‌ که‌ سییه‌ میان خوابیت؟).^۳

۱- له‌ البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۰ دا واهاتوو، حاکمیش هیناویه‌تی، له‌ منتخب کنزالعمال ج ۴ ص ۲۴۸ دا هاتوو، به‌غه‌وی به‌ مورسه‌لی له‌ ئه‌بن نه‌بی موله‌یکه‌وه به‌و واتایه‌ هیناویه‌تی، ئه‌بن که‌سیر ده‌لیت: ئەم فهرمووده‌ مورسه‌لی هه‌سه‌نه، له‌ کنزالعمال ج ۸ ص ۳۳۵ یشدا هاتوو.

۲- ضعیف.

۳- صحیح.

۴- له‌ البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۱-۱۸۲ دا هاتوو، بوخاری و موسلیمیش هیناویانه، ترمزی و ئه‌بن نه‌بی شه‌یبه‌و چه‌ندیکی دی هیناویانه، له‌ الكنز ج ۴ ص ۳۹۲ یشدا هاتوو.

ئه حمده له بهرائی کوپی عازبه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ئه بوبه کر به سیانزه درهم سه رجیکی (کوپانیکی) له عازب کری، پیی وت: بهراء بنیره تا بیهینیته وه بۆ ماله کهم، وتی: نا تا پیم نه لیت کاتیک له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) ده رجوون توی له گه لدا بوویت چیت بوویت؟ ئه بوبه کروتی: چووین و شه و مان برده سهرو شه و و پوژ ماینه وه تا نیوه پو هات چاوم گیرا تا بزنام سیبه ریک بینم بچینه ئه وی، سهیری بهردیکم کرد چوومه ژیری، سیبه ره که ی ترم دانا بۆ پیغه مبهه (ﷺ) و راخه ریکم بۆ راخست و وتم: ئه ی پیغه مبهه ری خوا پاکشی، ئه ویش پاکشا، ئینجا هه ستام تا بزنام کهس نایه ت به شوینماندا، سهیری که سیکم کرد شوان بوو مه ری ده له وه پراند، وتم: تۆ هی کییت؟ وتی: هی که سیکی قوره یش، ناوه که ی هینا و منیش ناسیمه وه، وتم: مه ره کانت شیریان هیه؟ وتی: به لی، وتم: شیرم پیی ده ده ییت؟ وتی: به لی، مه ریکیانی گرت و گوانی له ته پوتۆز پاک کرده وه، پاشان دهسته کانی خۆیشی له ته پوتۆز پاک کرده وه، قاپیکم پی بوو، بریک شیر ی کرده ناو بۆم، کردم به پرداخه وه و خواره وه ی سارد بوو، دوا یی هاتم بۆ لای پیغه مبهه (ﷺ) ده بینم له خه و هه ستا وه، وتم: بنۆشه ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ)، ئه ویش هینده ی نۆشی تا دلّم هه سایه وه، پاشان وتم: ئیستا برۆین؟ که وتینه پی و دوژ منیش به دواماندا ده گه را، که سیان نه گه یشت پیما ن جگه له سورا قه ی کوپی مالیکی کوپی جه عسه م به ئه سه په که یه وه هات، وتم: ئه ی پیغه مبهه ری خوا (ﷺ) وا گه یشت پیما ن، فه رموی (خه فه ت مه خو خوامان له گه لدا یه) تا لیما ن نزیک بوویه وه و هینده ی رمیک یان دوو پم یان سی پم لیما ن دوور بوو، وتم: ئه ی پیغه مبهه ری خوا وا گه یشت پیما ن، دهستم کرد به گریان، فه رموی بۆچی ده گریت؟ وتم: به خوا بۆ خۆم نا گریم بۆ تۆ ده گریم، پیغه مبهه (ﷺ) نزی لى کرد و فه رموی (اللهم اکفنا ه بما شئت) واته (خوا یه چۆن پیّت با شتره له دهستی به دوورمان بگه ره) پیکانی ئه سه په که ی تا لای سکی چوون به نا و زهویه کی ره قدا، هاواری لى هه ستا و وتی: محمد ده زانم ئه مه ئیشی تۆیه داوا له خوا بکه له م باره پزگارم بکات، سویند به خوا به لێن بیّت ئه وانه ی له دوامه وه دین بۆت پریان لى

بشیوینم، نه مه ش تیردانه کهم تیریکی لیئه لېگره و له و شوینه دا ددهیت به پال و شترو مه پره کانددا چە ندت پیو یسته لیان ببه، پیغه مبه ریش (ﷺ) فره مووی (هیچ پیو یستم پییان نیه) نزی بۆ کرد و پزگاری بوو و گه پایه وه بۆ لای هاوه له کانی. پیغه مبه ر (ﷺ) له گه ل مندا دریزه ی به پیددا تا گه یشتینه مه دینه و خه لکی پیشوازیان لی کرد، له سه ر پیگه و دیواره کانددا هه ستا بوون و خزمه تکارو مندالان له سه ره پیکانددا قه ره بالغان دروست کردبوو و ده یانوت: الله اکبر پیغه مبه ری خوا هات، محمد هات هه مووان له سه ر نه وه نا کوکیان بوو له لای کامیان دابه زیت؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (نه مشه و لای به نی نه جاری خالوانی عه بدو لموته لیب داده به زم تا به وه پیزداریان بکه م) بۆ به یانی به وجۆره ی ویستی هه نگاوی نا.^۱

بوخاری له عوره ی کوپی زوبه یروه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) گه یشت به زوبه یر که کاروانیکی موسلمانانی پیبوو له شامه وه ده هاتنه وه (بۆ بازرگانی چووبوون) زوبه یر جلی سپی پیشکه شی پیغه مبه ر (ﷺ) و نه بوبه کر (ﷺ) کرد، موسلمانانی مه دینه بیستیان پیغه مبه ر (ﷺ) له مه که ده رچوه، نه وان پوژانه به یانی له ده ره وه چاوه پری هاتنی پیغه مبه ر (ﷺ) بوون تا گه رمای نیوه پو ده یگپرانه وه، پوژیکیان پاش چاوه پوانیه کی زور گه پرانه وه بۆ ماله وه، یه کی له جووله که کان له سه ر قه لایه ک وه ستا و سه یری شتیکی ده کرد، که چی پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه له که ی به سپی په نگی بینی به چاکی ده ره که وتن، که برای جووله که خوی نه گرت و به وه پری توانیه وه هاواری کرد نه ی کۆمه لی عه رب نه وه نه و پاریتنه انه که چاوه پری ده کن موسلمانانیش نه وینه چه ک و له ده ره وه چون بۆ پیشوازی

^۱ - بوخاری و موسلیم له سه حیه کانیاندا هیناویانه، له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۷ - ۱۸۸ دا واهاتوه، ئین نه بی شه یبه هیناویه تی، ئین سه عد ج ۳ ص ۸۰ به وجۆره به زیاده یه که وه به دوورو دریزه ی هیناویه تی، ئین خوزه یموو که سانی دیکه ش هیناویانه، له الكنز العمال ج ۸ ص ۳۳۰ یشدا هاتوه.

پېغەمبەر (ﷺ) لاي راستى گرتن تا لەناو بەنى عەمرى كوپى عەوف دابەزى، ئەمەش لە پۇژى دووى مانگى ربيع الاولدا بوو، ئەبوبەكر ھەستا و پېغەمبەر (ﷺ) بەبى دەنگى دانىشت، ھەر پشتيوانىك دەھات كە پېغەمبەرى نەدىبوو سەلامى لە ئەبوبەكر دەكرد تا خۆر دای لە پېغەمبەر (ﷺ)، ئەبوبەكر بە عەباكەى سىبەرى بۆ كرد، ئىنجا خەلكى ئەوكات زانىان ئەو پېغەمبەرى خوايە، پېغەمبەر (ﷺ) لەناو بەنى عەمرى كوپى عەفدا زياتر لە سيانزە شەو مایەو و ئەو مزگەوتەى بنیادنا كە لەسەر تەقوا بنیاد نرا و تیايدا نوێژى دەكرد، پاشان سواری و شترەكەى بوو و خەلكى لەگەلیدا چوون تا لای مزگەوتى پېغەمبەر (ﷺ) لە مەدىنە و شترەكەى وەستاندو دایكو تا، ئەو ھەيە كە ئەو پۇژە موسلمانانىك نوێژيان تیدا دەكرد و شوینی دارخورماى سەھل و سۆھەیل بوو كە دوو مندالى ھەتیو بوون لە مالى سەعدى كوپى زارەدا (ﷺ) بوون، كاتىك و شترەكەى لەوى دایكو تا پېغەمبەر (ﷺ) فرموى پشت بە خوا ئىرە دەبیئت، پاشان دوو مندالەكەى بانگكردو لە برى شتى بۆ پېشنیار كردن تا بىكات بە مزگەوت، ئەوانىش وتیان: ئەي پېغەمبەرى خوا ئىمە خەلالتى توى دەكەين بەلام پېغەمبەر (ﷺ) پازى نەبوو بەو تا ئەو ھى لىی كپین و دوایی مزگەوتى بنیادنا، پېغەمبەر (ﷺ) لەگەلئاندا خشتى ھەلدەگرت بۆ بنیادنانى لە كاتى خشت بردنەكەدا دەیفەرموو:

هذا العمل لاحمال خير هذا ابرربنا و اطهر

دەیفەرموو:

لا هم ان الاجر اجر الاخرة فارصم الانصار والمهاجرة

شيعرى يەككە لە موسلمانانى وتەو كە ناوھەكەى پى نەوتم، ئىبن شەھاب دەلیت: لە فرمودەكەدا نەمان بىستەو پېغەمبەر (ﷺ) شعریكى تەواو بلیت جگە لەمانە ئەمە دەقى بوخاریە موسلیم نەھیناۋە، لە چەند پوویەكى ترەو چەند شاھیدیكى ھەن، لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۸۶ دا واھاتووە.

ئه حمده له ئه نه سهی کورێ مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: من له ناو مندا لانا دا
 بووم ده یانوت: محمد هات، هه ر ده گه رام و هیچ نه ده بین، پاشان وتیان محمد هات،
 دووباره هه ولم دا و هیچ نه دی، ده لیت تا پیغه مبه ر (ﷺ) و نه بوبه کری هاو پئی
 (ﷺ) هاتن له که لاوه یه کی مه دینه دا خو مان دا گرت بوو، پاشان که سیکی خه لکی
 لادیان نارد تا پشتیوانان ناگادار بکه نه وه، نه وانیش نزیکه ی پینچ سه د پشتیوان
 بوون چون بو پیشوازییان و گه یشتنه لایان، پشتیوانان وتیان: به دلنایی و
 گوێرایه لکراوی فه رموون، پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه له که شی له ناویاندا رییان ده بپی،
 خه لکی مه دینه هاتنه دره وه وه تا نه وه ی کچۆله گه نج و جوانه کانیش له سه ر ماله کان
 بو ی ده پوانین و ده یانوت کامیان نه وه؟ کامیان نه وه؟ دیمه نی ومان نه دیبوو، نه نه س
 ده لیت: نه و پۆژه ی هات بۆلامان و نه و پۆژه ی کۆچی دوایی کرد دوو پۆژ بوون
 وینه یانم نه دیوو^۱.

به یه قی له ئین عایشه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتی که پیغه مبه ر (ﷺ) هات بو
 مه دینه ژن و منالان ده یانوت:

من ثنات الوداع

طلع البدر علینا

ما دعا لله داع^۲

وجب الشکر علینا

^۱ - صحیح.

^۲ - به یه قیش هه ر به و جۆره هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۹۷ دا هیناویه تی.

^۳ - ضعیف.

(کۆچکردنی عومهری کوپی خه تاب و هاوه لآن (ﷺ))

ئێبن ئهبی شهیبه له بهرائی کوپی عازیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: یه کهم کهس له هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) هات بۆ لمان مه صعه بی کوپی عومهیر و ئێبن ئوم مه کتوم (ﷺ) بوون، قورئانیان پی ده خویندین، پاشان عه ممار و بیلال و سه عد (ﷺ) هاتن، پاشان عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) به بیست که سه وه هات، پاشان پیغه مبه (ﷺ) هات، نه مبینیوه خه لکی مه دینه هینده ی هاتنی پیغه مبه (ﷺ) به هیچ دلخۆش بووبن، هه رکه هات ئه م نایه ته م خویند (سبح اسم ربك الاعلی).^۱

ئه حمه د له فهرمووده که ی به راء له ئه بویه که ره وه (ﷺ) له به راهی کۆچه وه هیناویه تی، به راء ده لیت: یه کهم کۆچه ر که هات بۆ لمان مو صعه بی کوپی عومهیر بوو له به نی عه بدودار، پاشان ئێبن ئوم مه کتومی کویر (ﷺ) یه کی که له به نی فه ره بوو هات بۆ لمان، پاشان عومهری کوپی خه تتاب به بیست که سه وه هات، و تمان: پیغه مبه (ﷺ) چی کرد (بۆچی نه هات؟) وتی: به دوامه وه یه، پاشان پیغه مبه (ﷺ) و ئه بویه که ریش (ﷺ) پیکه وه هاتن، به راء ده لیت: که پیغه مبه (ﷺ) هات چه ند سو ره تی کم خویندن.^۲

ئێبن ئیسحاق له نافع له ئێبن عومه ر له عومه ره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتی که ویستم بچم بۆ مه دینه من و عه ییاشی کوپی ئه بی ره بیعه و هیشامی کوپی عاش (ﷺ) به لێنمان دا له (تناضب) له ئه ضای به نی غه ففار له سه ر (سه رف) یه که ببینن، و تمان هه رکه س به یانی له وێ نه بوو با ئه و دوانه که ی تر بچن. ده لیت: من و عه ییاش گه یشتینه ئه وێ، به لام هیشام نه هاتوو تووش بوو، که چووینه مه دینه بۆ لای به نی عه مری کوپی عه وف له قویا، ئه بوجه هل و حارسی کوپی هیشام هاتن بۆ لای عه ییاش - ئامۆزا و برای شیرییان بوو - هاتنه مه دینه و پیغه مبه ریش (ﷺ) له مه که که بوو، و تیان: دایکت نه زری کردووه شانه نه دات له سه ری و نه چی ته بهر سی بهر تا نه گه ری ته وه، ئه ویش دلی بۆی سووتا، پیم وت: سویند به خوا ئه مانه ده یانه ویت زیان به ئایینه که ت بگه یه زن، و ریایان به، سویند به خوا ئه گه ر رشک و ئه سپی سه ری دایکت ئازار به دن شانه ده کات، که گه رمای مه که که ش زۆری بۆ

^۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۱۳۳۱ و اهاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - بوخاریش هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۸ ص ۱۸۸ یشدا هاتووه.

هيٺا ده چيٽه وه بهر سيٻهر، وتي: سوينده ڪي دايڪم ده پاريزم و لهوي پريڪ پارهم هيه ده يهنم، عومر (ﷺ) ده لئيت وتم: به خوا ده زانيت من له ناو قوره يشدا له هه مووان زياتر پارهم هيه ده نيوي پارهم بؤ تو به لام مه پؤ له گه ليان، به لام پازي نه بوو و وتي: ده چم، ڪه برياري دا هر بجيت وتم: نه گهر هر ده پويت وشتره ڪي من ببه، چونڪه پيڪ و پيڪ و له باره و سواري به، نه گهر هوزه ڪت ترسيڪيان هيٺا يه پيٽ به وه راڪه، نه ويش بردي و له گه ليان چوو، له پيگه دا نه بوجهل پئي وت: برا گيان به خوا وشتره ڪم بي زاري كردوم، بؤ چي نه و وشتره ت نادهي ته لاي من؟ وتي باشه، راهه ستا تا بيگورم، ڪه دابه زين هه لاهه تيان بؤ برد و به ستiane وه و برديانه وه مه ڪه و تووشيان كرد، عومر (ﷺ) ده لئيت: خوا ته وه له ڪه سه وه ناگريٽ ڪه تووش بووه نه وانيش و ايان به خويان دهوت تا پيغه مبه (ﷺ) هاته مه دينه و خوي گه وه نه نايه ته ي دابه زاند (قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله..... واتبعوا احسن ما انزل اليكم من ربكم من قبل ان ياتيكم العذاب بغتة وانتم لا تشعرون) عومر ده لئيت: نه نايه ته م نووسي و ناردم بؤ لاي هيشامي ڪوري عاص، هيشام ده لئيت: ڪه بؤم هات له (ذي طوي) بووم ده چومه نه وي و ورد ده بوومه وه و ده مخوينده وه و ليئي تينه ده گه يشتم تا نه وي وتم خوايه تيم بگه يه نه ليئي، خوي گه وه خستيه دله وه ڪه نه مه له سر ئيمه دابه زيوه سه بارهت به وه ي چيمان به خو مان دهوت و چيمان پي دهوترا، ده لئيت: گه راهه وه بؤ لاي وشتره ڪم و سواري بووم و خو م گه ياند به پيغه مبه (ﷺ) له مه دينه ^۱ ۲.

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۷۲ دا واهاتوه. ٽين سڪن هيٺاويه تي به سه نه دي صحيح له ٽين نيسحاق وه به سه نه دي خوي به دورو دريڙي هيٺاويه تي. هروه ٽين جهه ره له الاصابة ج ۳ ص ۶۰۴ دا و به زاريش به دورو دريڙي به وشيوه ناماڙه يان پي كردوه، هيسه مي ج ۶ ص ۶۱ ده لئيت: ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي صحيح، هروه به يهه ق ج ۹ ص ۱۳ و ٽين سه عد ج ۳ ص ۱۹۴ و ٽين مه رده ويه و به زار له عومر وه (ﷺ) هيٺاويانه، له ڪنزالعمال ج ۱ ص ۲۶۲ يشدا هاتوه، ته به رانيش به مورسه لي له عروه وه هيٺاويه تي و له سه نه ده ڪه دا ٽين له يهه هيه ڪه جوڙه لاوازيه ڪي لي به ديده ڪريٽ، هروه به مورسه لي له ٽين شهاب وه هيٺاويه تي و ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪه شي ڪه ساني صحيح، هروه به له المجمع ج ۶ ص ۶۲ دا به جوڙه هاتوه.

کوچکردنی عوسمانی کوپی عه ففان (ﷺ)

به يهه قی له قه تاده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: یه کهم کهس به مال و منالیه وه له پیئاو خوادا کوچی کرد عوسمانی کوپی عه ففان (ﷺ) بوو، له نه ضری کوپی نه سم بیست ده یوت: گویم له نه بوچه مزه - نه نه س (ﷺ) - بوو ده یوت: عوسمانی کوپی عه ففان و پوقیه ی ژنی (رضی الله عنها) کچی پیغه مبه (ﷺ) چوون بو خاکی حبه شه، هه والیان درهنگ هاته وه لای پیغه مبه (ﷺ) ئافره تیکی قوره یشی هات و وتی: نه ی موحه مه د زاواکه ت و ژنه کهیم بیینی، فهرمووی (له چ باریکدا بینیت؟) وتی: بینیم ژنه که ی له سه ره نه م گویدر ژنه هیواشانه سوار کرد بوو و خویشی ده یبرد به ریوه، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (خوا هاوده میان بیت، عوسمان یه کهم کهسه له دوا ی لوط (علیه السلام) به مال و منالیه وه کوچ بکات) ^۱.

ئیبنو لموباره ک له نه سه وه (ﷺ) به و واتایه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۳۰۵ یشدا هاتووه، ته به رانی له نه سه وه به و واتایه هیئاویه تی، له فهرمووده که یدا هاتووه: هه والیان نه گه یشته لای پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه (ﷺ) ده چوو و ده گه پرا تا هه والیان بزانی، تا ئافره تیک هات و هه والی پيدا. ^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۶۶ دا واهاتووه.

^۳ - هه یسه می ج ۸ ص ۸۱ ده لیت: له سه نه ده که دا حه سه نی کوپی زیادی به رجه می هه یه که نایناسم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن. ته و او.

(كۆچكردنى ئەلى كورى ئەبوتالىب (ﷺ))

ئىبن سەعد لە ەلىە ە (ﷺ) ھىناۋىە تى دەلىت: كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆچكردنىدا چو بۆ مەدىنە فەرمانى بە من كرد تا لە دواى خۇى بىمىنمە ە بۆ ئەۋەى سپاردەكانى خەلك بىدەمە ە كە لاى پىغەمبەر (ﷺ) بوو بۆىە پىپى دەوترا ئەمىن (دەستپاك) سى پۆژ مامە ە، پۆژىك مامە ە و خۆم نەشاردە ە، دواىى كەۋتمە پى و پىپى پىغەمبەر م (ﷺ) گرتەبەر، تا ھاتمە لاى بەنى ەمرى كورى ەوف و پىغەمبەرىش (ﷺ) دابەزىبوو، منىش لاى كەاسومى كورى ەىدم دابەزىم، ئەۋى شوپىنى دابەزىنى پىغەمبەر (ﷺ) بوو.^۱

(كۆچكردنى جەغفەرى كورى ئەبوتالىب ھاۋەلان (ﷺ) بۆ جەبەشەو دواترىش بۆ مەدىنە)

ئەحمەد و تەبەرانى - كەسەكانى سەنەدەكەى صەحىحن - لە مەجمەدى كورى حاتەبە ە (ﷺ) ھىناۋىانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (انى رايىت ارضا ذات نخل فاخرجا) واتە (من خاكىكى خاۋەن دارخورمام بىنى دەى برۆن) دەلىت: حاطب و جەغفەر (ﷺ) لە دەرياۋە چوون، منىش لەو كەشتىدە لە دايك بووم.^۲

تەبەرانى و بەزارىش لە عومەيرى كورى ئىسحاق ە ھىناۋىانە دەلىت: جەغفەر (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا مۆلەتم بىدە تا بچمە خاكىك تىايدا خوا بپەرستم و لە كەس نەترسم، ئەۋىش مۆلەتى پىدا، جەغفەر چو بۆلاى نەجاشى، فەرمودەكە بە دوورو درىژى دىنىت ەك دواتر دەيھىنن.^۳

^۱ - لە كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۵ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە مجمع الزوائد ەيسەمى ج ۶ ص ۲۷ دا ۋاھاتوۋە.

^۴ - ەيسەمى ج ۶ ص ۲۹ دەلىت: ئىبن حەببان و چەندىكى دى متمانە دەدەن بە عومەيرى كورى ئىسحاق، سوكة قسەيەكى لەسەرە بەلام شتىكى ۋانىە، كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە صەحىحن. تەۋاۋ.

ئیبین ئیسحاق له ئوم سه له مه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک مه که به بو
 هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) سهخت بوو و نازار دران و تووشی ئه و به لاه سه ختییه
 پیی ئایینیان بوون و پیغه مبه ریش (ﷺ) نه یتوانی پی به وشته بگریت، پیغه مبه
 (ﷺ) خوئی له په نای هۆزه که ی و مامیدا بوو و زیان و نازاریک که به هاوه لانی
 ده که یشت به م نه ده که یشت، بویه پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرموون (ان بارض الحبشة
 ملکا لا یظلم احد عنده فالحقوا ببلاده حتی یجعل الله لکم فرجا ومخرجا مما انتم فیه)
 واته (له خاکی حبه شه دا پاشایه که هیه له لای ئه و که س سته می لی ناکریت، بچن بو
 ولاتی تا خوای گه وره ده روو و ده روازه یه کتان لی ده کاته وه له و باره ی له سه ری بوون)
 ئیمه یشت ده سته به ده سته چوین تا له وی کو بووینه وه، له چاکترین شوینه وه چوین
 بۆلای چاکترین دراوسی و په نادر که له ئایینمان بیخه م بووین و تیایدا له سته م
 نه ده ترساین، کاتیک قوره یشت ئه مه یان بینی خویان نه گرت و پیکه و تن له سه ره وه ی
 که سیك بنیرن بۆلای نه جاشی تا له ولاتیدا ده رمان بکات و بمانگیریتته وه بۆیان بویه
 عه مری کوپی عاص و عه بدوللای کوپی ئه بی په بیعه یان نارد بۆلای به کو مه لیک
 دیاریه وه بو خوئی و به نه جاش تریکه کانی، هه رکه سه و له ئاست خویدا خه لاتی
 ناماده کردبوو، پییان وتن هه ر به تریکه و خه لاتی خوئی بده نی پیش ئه وه ی له سه ر
 ئه وان قسه بکه ن، پاشان دیاریه کانیش بده ن به نه جاشی، ئه گه ر توانیتان پیش
 ئه وه ی نه جاشی بیان دوی نیت بیانگیر نه وه بیکه ن، ئه وانیش چوون و واینکردو
 دواندنیان و پییان وتن: هاتووین بۆلای پاشا سه باره ت به م گیل و گه مرانه مان وازیان
 له ئایینی هۆزه که یان هیئاوه و نه هاتوونه ته ناو ئایینی ئیوه شه وه، ئیستا هۆزه که یان
 ئیمه یان ناردوو تا پاشا بیانگیریتته وه بۆلایان، له مه دابووین که نامارژه یان پیدا تا
 بیکات، وتیان ده یکه یان، پاشان چوون بۆلای نه جاشی و خه لاته کانیان پیشکه شکردو
 خوشترین دیاری مه که ش له لای نه جاش (ادم) (پیسته ی خوشکراو) بوو، کاتیک
 چوون بۆلای خه لاته کانیان بو برد پییانوت: ئه ی پادشا ده سته یه کی گه مرژه
 نه فامه کانمان وازیان له ئایینی هۆزی خویان هیئاوه و نه هاتوونه ته ناو ئایینی

ئىۋەش، ئايىنىكى تازەيان ھىناۋە نايىناسىن، پەنايشيان ھىناۋە بۇ ۋىلاتى تۇ،
خىلەكانيان باپىرو باۋك ومام و كەسيان ئىمەيان ناردوۋە تا ئەمانەيان بۇ بگىپىنەۋە،
چونكە ئەوان باشتەر ئاگادارىيان، چونكە ئەمانە نەھاتوۋنەتە ناۋ ئايىنى تۋە تا
بىناپارىزىت، ئەۋىش توۋرە بوو و دواتر وتى: سۈيىند بەخا نايانگىپمەۋە بۇيان تا
بانگيان نەكەم و بىاندوۋىنم و بزانم چى دەلىن، ئەۋانە پەنايان ھىناۋە بۇ ۋىلاتم و لەناۋ
ھەمواندا پەناي منيان ھەلبىژاردوۋە، ئەگەر قەسەكەي ئىۋە و ابىت دەيانگىپمەۋە،
ئەگەر نا پەنايان دەدەم و ازىيان لىناھىنم و ناھىلم بەرى چاۋيان كلى پىۋەبىت، كە
چوۋنەلاي سەلاميان كىرو و كىروونشيان بۇ نەبىر، وتى: ئەي كۆمەل پىم نالىن بۇچى
ۋەك ئەۋانەي ھۆزەكەتان دىنەلام سۈجەدم بۇ ناۋەن؟ پىم بلىن ئىۋە سەبارەت بە عىسا
(عليه السلام) چى دەلىن؟ ئايىنتان چى؟ ئىۋە مەسىحىن؟ وتيان: نا، وتى: ئەي
جوۋلەكەن؟ وتيان: نا، وتى: ئەي لەسەر ئايىنى ھۆزەكەتان؟ وتيان: نا، وتى: ئىتر
ئايىنتان چى؟ وتيان: ئىسلام، وتى: ئىسلام چى؟ وتيان: خوا دەيەرستىن و ھىچ
ھاۋەلىكى بۇ دانانىن، وتى: كى ئەم ئايىنەي بۇ ھىناۋن؟ وتيان: كەسىك لە خۇمان
كە پەچەلەك و ناۋبانگى دەناسىن خۋاي گەۋرە ۋەك چۇن پىغەمبەرانى پىشتىرى نارد
ئەمىشى نارد بۇمان، فەرمانان پىدەكات بە چاكە و بەخشىن و ۋەفادارى و
سپاردەدانەۋە، پىگىرىشمان لىدەكات لەۋەي بت بپەرستىن و دەلىت خۋاي تاك و
تەنەي بى ھاۋەل بپەرستىن، ئىمەش باۋەرمان پىكرد و شارەزاي فەرمايشى خوا
بوۋىن و زانىمان ئەۋەي ھىناۋىيەتى لە خواۋەيە، كاتىك ئەمەمان كىر ھۆزەكەمان لە
دۇي ئىمە و پىغەمبەرى راستگۇ ھەستان و بە درۇيانزانى و ويستيان بىكوژنن
دەيانويست ئىمە بت بپەرستىن، ئىمەشى پامانكرد بۇلاي تۇ بە ئايىن و خويىنمانەۋە
لە دەست ھۆزەكەمان پامانكرد بۇلات، ئەۋىش وتى: سۈيىند بەخا ئەمە لە ھەمان
چىرادانەۋە ھاتوۋە كە فەرمانى بە مووسا كىر، جەغفەر (ﷺ) وتى: ئىمەش ئەۋ
سەلامەمان لىكردىت كە لەناۋ خۇماندا بە كارى دىنن، سەبارەت بە عىساي كوپى

مہرہ میس (علیہ السلام) بہندہ و نیردرای خویہ و وتہی خویہ تی و ناردویہ تی بو
مہرہ م و لہ پوخی خویہ تی، کوپی ٹافرہ تہ داوین پاکہ کہیہ.

ٹویش بری خولی ہہ لگرت و تی: سویند بہ خوا کوپی مہرہ م لہ کیشی ٹہ مہ
زیاتر نہ بووہ، گہ ورہ کانی حہ بہ شہ وتیان: سویند بہ خوا ٹہ گہر حہ بہ شہ بیبیستیت
لاتدہ بات، وتی: سویند بہ خوا ہہر گیز جگہ لہوہ زیاتر لہ سہر عیسا (علیہ السلام)
نالیم کاتیک خوا دہ سہ لاتی بو گپرامہ وہ گوپرایہ لی خہ لکی نہ کرد تا ٹیستا من
گوپرایہ لی خہ لک بکہم سہ بارہ ت بہ ٹایینی خوا، - پہ نا بہ خوا لہ شتی و -^۱.

ٹہ حمہ د لہ ٹوم سہ لہ مہ وہ (ﷺ) خیزانی پیغہ مہر (ﷺ) بہ دوورو دریشی
ہیناویہ تی، لہ فہر موودہ کہیدا ہاتوہ دہ لیت: پاشان ناردی بہ شوین ہاوہ لانی
پیغہ مہر (ﷺ) داو بانگی کردن، کاتیک نیردر اوہ کہی ہات لہ نیوان خویاندا
کوہوونہ وہ و وتیان: ٹہ گہر چووین بولای چی پیبلین؟ وتیان: سویند بہ خوا ٹہ وہی
پیغہ مہر (ﷺ) فیتری کردووین و فہرمانی پیکردوین ہہر ٹہ وہ دہ لین ٹیر چی دہ بیت
با بیت، کہ چوون بولای نہ جاشی قہ شہ کانی بانگ کرد، پہراوہ کانیان لہ دہ وریدا
کو کردہ وہ و ٹہ ویش پرسکاری لی کردن ٹہو ٹایینہی پی لی لہ ہوزہ کہ تان
جیاہوونہ تہ وہ چیہ لہ کاتیکدا نایہ نہ ناو ٹایینی من و ٹایینی ہیچ گہ لیکی
دیکہ شہ وہ؟ ٹوم سہ لہ مہ (رضی اللہ عنہا) دہ لیت: جہ عفری کوپی ٹہ بوتالیب (ﷺ)
دواندی و تی: ٹہی پاشا ٹیمہ گہ لیک بووین نہ زان بووین و بتمان دہ پہرست و
مردارہ وہ بوومان دہ خوارد و داوین پیسیمان دہ کرد و پہیوہندی خزمایہ تیمان
دہ پچراند و دراوسیہ تیمان لہ بیردہ کرد و بہ ہیزمان ہہ ژارمانی دہ چہ و ساندنہ وہ،
بہ وجوہ بووین تا خوی گہ ورہ پیغہ مہر کی لہ خومان بو ناردین کہ پہ چہ لہ ک و
راستگوئی و دہ ستپاکی و پاکداوینی ٹہومان لا ٹاشکراہو، بانگی کردین بولای

۱ - صحیح.

۲ - لہ البدایہ والنہایہ ج ۲ ص ۷۲ دا واما توہ.

خوۋاي تاك و تەنھا تا بېپەرستىن و واز لە پەرستىشى بىتەكانى خوۋمان و باو باپىرانمان بېنىن لە پەرستىشى بەرد و بت، فەرمانى پىكردين قەسەى راست بىكەين، سىپاردە بدەينەو، دراوسىيەتيمان باش بىت، پەيوەندى خزمائەنيمان ھەبىت، واز لە ھەرآم و خوڭنرېژى بھىنن، رېگىرى لىدەكردىن لە داۋىن پىسى و شايەتى درۆ و خواردنى مالى ھەتتو و بوختان كردن بۆ ئافرەتى پاك داۋىن، فەرمانى پىكردين خوۋاي تاك و تەنھا بېپەرستىن و ھىچ ھاۋەلىكى بۆ دانەننن، نوڭر بىكەين و زەكات بدەت، ئىنجا بەش و پايەكانى ئىسلامى ژمارد، ئىمەش بىرومان پى ھىنا و شوڭىنى كەوتىن، خوۋاي تاك و بىھاو تامان پەرست و ھەلال و ھەررامان گرتەبەر، ھۆزەكەشمان ھەلمەتيان ھىنايە سەرمان و سزايان داين تا واز لە ئايىنمان بېنىن و بىتەكان لە جىياتى خوا بېپەرستىن و پىسىيەكان بە پەوا بزانن، كاتىك نەيانتوانى و ھەرستەميان لىكردىن و ئازاريان داين ھاتىن بۆ ولاتى تۆۋ لەناو ھەمواندا تۆمان ھەلبىژارد و پەناى تۆمان پى باش بوو بەو ھىۋايەى لاي تۆستەممان لى نەكرىت ئەى پاشا.

نەجاشى وتى: لەۋەى خوا بۆى دابەزاندوۋە ھىچ دەزانىت بىلىيت؟ جەغفەر (ﷺ) وتى: بەلى، نەجاشى پىيى وت: دەى بىخوڭنە، ئەۋىش بېرىك لە (كەيىص) ى بەسەردا خوڭند، نەجاشى ھىندە گىريا تا رېشى تەپبوو، قەشەكانىشى گىريان تا پەراۋەكانيان تەپبوون كاتىك گويىيان لەو قورئانە بوو، پاشان نەجاشى وتى: ئەمە و ئەۋەى مووسا ھىناى لە يەك چرادانەۋەن، بېۋن بە خوا ھەرگىزاۋ ھەرگىز ناياندەمەۋە دەستتان.

ئوم سەلەمە (رضي الله عنها) كاتىك لەلای چوون ەمرى كوپى عاص وتى: سوڭند بەخوا سبەينى دىم لەكەداريان دەكەم لەلای و رېشەيان دەردىنم، ەبدوللای كوپى ئەبى پەبىيە — كە لەناوماندا لە ھەموومان چاكتىر بوو — پىيى وت: وامەكە چونكە ئەۋانە ئەگەر چى پىچەۋانەمانن بەئام كەس و خزميان ھەيە، وتى: سوڭند بە خوا دەلىم ئەۋان دەلىن عىسا كوپى مەريەمە و بەندەيە، پاشان بەيانى چوۋ بۆلای وتى: ئەى پاشا ئەمانە سەبارەت بە عىسا قەسەيەكى سەخت دەكەن بنىرە بە شوڭىنياندا و پىسياريان لى بىكە، ئەۋىش ناردى بە شوڭىنياندا تا پىسياريان لىبكات، ئوم سەلەمە دەلىت: بارىكى زۆر سەختمان تۈۋش بوو، ھەموو كۆۋبونەۋە و تيان: سەبارەت بە عىساي كوپى مەريەم چى بلىنن؟ جەغفەرى كوپى

ئەبوتالیب پێی وتن ئەو دەلێن کە پێغه مبه ره که مان له باره یه وه وتویه تی ئەو به نده وه نیردراوی خوا و پۆحیه تی و وته ی خۆیه تی ناردویه تی بۆ مه ریه می پاکداوین، نه جاشی دهستی خسته سه رزه وی و بری خۆلی هه لگرت و وتی: سویند به خوا عیسای کوپی مه ریه له وه زیاتر نیه، به تریکه کانی هه لچوون و ناپازی بوون، نه جاشی وتی: به خوا ئەگه ریش هه لبچن هه روا ده لیم، بپۆن ئیوه پاریزراون، هه رکه س قسه تان پی بلیت (پیتان پی بگریت) سزا ده دریت، هه زناکه م شا خیک زیرم هه ییت به لام که س له ئیوه ئازار بده م، دیاره کانیان بۆ بگرینه وه هه یچ پیویستم پییان نیه، سویند به خوا کاتی که خوا ده سه لاته که می بۆ گپرامه وه به رتیلی لی و نه رنه گرتم تا من وه ری بگرم، گوپرایه لی خه لکی نه کرد تا من گوپرایه لیان بکه م، ئەوانیش به بیزاری و سه رشوپی و دیاره کانیانه وه له لای ده رچوون و گه رانه وه ئیمه ش له لای به چاکترین شیوه ماینه وه، سویند به خوا له وکاته دا که سی که بوو به رکه به ری ده سه لاتی، به خوا پیشت خه فه تمان نه ده زانی، به لام ئەمه گه وره ترین خه ته تمان بوو، نه وه که ئەو که سه به سه ر نه جاشیدا سه رکه ویت و ئەو مافه مان نه زانیت که نه جاشی ده یزانی، نه جاشی چوو و بانی نیل له نیوانیاندا بوو، هاو ده لانی پێغه مبه ر (ﷺ) فه موویان کی ده چیت بۆ ئەو ی و دواتر بیته وه لامان؟ زوبهیری کوپی عه وام (ﷺ) وتی: من، له هه موومان ته مه نی که متر بوو، ئەوانیش مه شکیه کیان هیئا و فوویان تیکرد و به ستیان به سه ر سنگیه وه، مه له ی پی کرد تا چوویه ئەو به شه ی نیل که له وی شه پریان ده کرد، پاشان چوو تا گه یشته لایان، ئیمه ش ده پارینه وه له خوا تا نه جاشی به سه ر دوژمه نه کهیدا سه ربخات و له ولاتیدا ده سه لاتی بۆ بمینیتته وه، کاروباری حه به شه ی بۆ سه قامگیر بوو و ئیمه ش له لای بووین له چاکترین باردا تا هاتینه وه خزمه ت پێغه مبه ر (ﷺ) که له مه کهه بوو.

١ - صحیح.

٢ - هه یسه می ج ٦ ص ٢٧ ده لیت: ئەحمه د گپراویه تیه وه و که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن جگه له ئیسحاق، ئەبونه عیمیش له الحلیه ج ١ ص ١١٥ دا له رینگه ی ئین ئیسحاقه وه به و جوژه و به دوورو دریزی هیئاویه تی، به یه قی ج ٩ ص ٩ ناوه پۆکی فه رموده که له رینگه ی ئین ئیسحاقه وه به و ده قه دینیت، پاشان ده لیت: فه رموده که ی به دوورو دریزی هیئاوه، له السیر ج ٩ ص ١١٤ یشدا فه رموده که ی هیئاوه.

ئیمامی نه حمده له عهبدوللای کورپی مهسعوده وه (ﷺ) هیئاویه تی دهلیت:
 پیغه مبه (ﷺ) ناردینی بولای نه جاشی، ئیمهش نزیکى ههشتا کهس بووین له وانه
 عهبدوللای کورپی مهسعود و عهبدوللای کورپی عهلاتهفه و عوسمانی کورپی مهظفون و
 نهبوموسا (ﷺ) هاتن بولای نه جاشی، قورهیش عهمری کورپی عاص و عههماری
 کورپی وهلیدیان به خهلاتهوه نارد، که هاتنه لای نه جاشی سوجدهیان بوبرد، پاشان
 به راست و چهپدا هاتن به دهوریا و پاشان پییان وت: دهستهیه که له ناموزاکانمان
 هاتونه ته خاکی تو و پشتیان هه لکردوه له ئیمه و خه لکمان، وتی: نه وانه کوان؟
 وتیان: له خاکی تودان بنیره به شوینیاندا، نهویش ناردی به شوینیاندا، جه عفر
 (ﷺ) وتی: نه مرؤ من وته بیژتاتم، نهوانیش کهوتنه شوینی، چوو سهلامی کردو
 سوجدهی نهبرد، پییان وت: نه وه چیه سوجده نابهی بو پاشا؟ وتی: ئیمه تهنها
 سوجده بو خوای گه وره دهبهین، وتی: نه مه بو؟ وتی: خوای گه وره پیغه مبه ریکی بو
 ناردین، فرمانی پیکردین تا جگه له خوا سوجده بو کهس نه بهین، فرمانی پیکردین
 به نویژو زهکات، عه مروتی: نه وانه له مهسهلهی عیسای کورپی مهربه مدا هاو پات نین،
 نه جاشی وتی: سه بارهت به عیسای کورپی مهربه م و دایکی چی دهلین؟ جه عفر وتی:
 نه وهی خوا فرموویه تی، وته و پوخی خوییه و ناردوویه تی بو مهربه می پاک داوین
 که مروؤ نزیکى نه که وتووه ته وه و کورپی له مروؤ نه بووه، نهویش مشتیکى له خو له
 هه لگرت و وتی: نهی کو مه لی حه به شه و قه شه و پوهبانه کان سویند به خوا له وهی
 ئیمه دهیلین جگه له مه زیاتر نالین، به خیریین به خوتان و نه وهی له لایه وه هاتوون،
 شایه تی دهدهم نه و پیغه مبه ری خوییه و نه وهیه که له ئینجیلدا ده مانخوینده وه، نه و
 پیغه مبه ریه که عیسای کورپی مهربه م وردهی پی داوه، له کوئ حه ز ده کهن دابه زن،
 سویند به خوا نه گهر من پاشای ئیره نه بوومایه ده هاتم بولای تا ناعله کانی بو

هه لېگرم، فرمانی کرد به و دووانه که تا خه لاتا کانیان بیه نه وه و بچنه وه، پاشان ئین مه سعود (ﷺ) په له ی کرد تا فریای به در که وت.^۱

ته به رانیش له نه بوموساوه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمانی پیکردین تا له گه ل جه عفری کوپی نه بوتالییدا بچین بولای نه جاشی، قوره یش نه مه ی بیسته وه و عه مری کوپی عاص و عه ماری کوپی وه لیدیان نارد، ئینجا به و اتایه ی فرموده که ئین مه سعود هیناویه تی، تیایدا هاتوه: نه جاشی وتی: نه گه ر من پاشای ئیره نه بوو مایه ده هاتم تا نه عله کانی ماچ بکه م، چیتان پی خوشه له خاکمدا بمیننه وه، فرمانی پی کردین نان و جل و به رگیان پی داین.^۲

ئین عه ساگیر له جه عفری کوپی نه بوتالییه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: قوره یشی عه مری کوپی عاص و عه ماری کوپی وه لیدیان به خه لاتی نه بوسوفیا نه وه نارد بولای نه جاسی و پییان وت - ئیمه له لای بووین - هندی له گیل و گه مژده کانمان هاتوون بولای تو، بیانده وه پیمان، وتی: نا تا گوئی له قسه یان ده گرم، ناردی به شوینماندا وتی: نه مانه چی ده لین؟ وتان: نه مانه گه لیکن بت ده په رستن، خوی گه وره یش پیغه مبه ریکی بو ناردووین بروامان پی هیناوه و به راستی ده زانین،

۱ - حسن.

۲ - نه م سنده به هیزه و ده قه که شی حه سنده ئین که سیر له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۶۹ دا نه مه ده لیت، ئین حه جهریش له فتح الباری ج ۷ ص ۱۳۰ دا سنده که ی به حه سنده دانه ئیت، هه یسه می ج ۶ ص ۲۴ پاش هینانی فرموده که ده لیت: ته به رانی گیراویه تیه وه و له سنده ده که دا خوده جی کوپی مو عایه هیه که نه بو حاتم متمانیه ی پی دده دات، ده لیت: لاوازی له هندی فرموده یدا هیه، ئین مو عین و چه ندیکی دی به لاوازی دانه ئین، که سه کانی دیکه ی سنده ده که صه حیحن. ته و او.

۳ - هه یسه می ده لیت: که سه کانی سنده ده که صه حیحن ج ۶ ص ۳۱، هه روه ها نه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۴ فرموده که ی نه بوموسای هیناوه، به یه قی ده لیت: نه و سنده صه حیحه، له البدایه والنهایه ج ۳ ص ۷۱ یشدا هاتوه.

نەجاشى پىۋى: ئەمانە كۆيلەي ئىۋەن؟ وتيان: نا، وتى: ئەي قەرەزتان ھەيە بەسەريانەۋە؟ ويان: نا، وتى: دەي وازيان لىۋ بەينىن، دەلىت: ئىمەيش لەلەي چووين، عەمرى كۆپى عاص وتى: ئەمانە سەبارەت بە عيسا قەسەي تۆيان نىيە، وتى: ئەگەر ھەمان قەسەي منيان لەسەر عەسەي نەبىت نەھىلەم ساتىكىش لە خاكەمەين، ناردى بە شوپىنماندا، بانگەردنى دوۋەم لەيەكەم لامان سەختەر بوو، وتى: پىغەمبەرەكەتان سەبارەت بە عيسا كۆپى مەريەم چى دەلىت؟ وتان: دەلىت: پۇخى خواۋ وتەيەتى ناردوۋىيەتى بۇ (مەريەمى پاك داۋىن)، ئەۋىش ناردى وتى: فلان قەشە و فلان پراھىم بۇ بانگەكەن، ھەندىكىيان ھاتن بۇلەي وتى: سەبارەت بە عيسا كۆپى مەريەم چى دەلىن؟ وتيان: تۆلە ئىمە باشتر دەزانىت ئىتر ئىمە چى بلىين؟ نەجاشىش مشتىك خۆلى ھەنگەرت وتى: عەسەي جگە لەۋەي ئەۋان دەلىن ھىچى تر نىيە، لەمە زىاتر نىيە، دوايى وتى: كەس ئازارتان دەدات؟ وتان: بەلى، كەسىكى بانگەكەرت وتى: ھەركەس ئازاريان بدات چوار دەرھەم سزەي بدەن، وتى: بەستانە؟ وتان: نا، ئەۋىش زىادى كرد، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى كرد بۇ مەدىنە لەۋى سەكەۋت پىمان وت: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) كۆچى كردوۋە بۇ مەدىنە ئەۋانەي بۇمان باسكردىت ئەۋانەي كوشتوۋە، دەمانەۋىت بچىن بۇلەي، پىمان بدە، بارگە و بنەي بۇ پىچانەۋە دواتر وتى: بە ھاۋەلەكەتان بلىن چىم بۇ كردوۋن، ئەمەش ھاۋەلىكى مەنە لەگەلتان شاىەتى دەدەم ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لە خواۋ ئەۋىش پىغەمبەرى خوايە، پىيى بلىن داۋاي لىخۇشبوۋنم بۇ بىكات، جەغفەر وتى: كە چوۋىنە مەدىنە پىغەمبەر (ﷺ) باۋەشى پىدا كردم دواتر فەرموۋى: نازانم بە فەتھى خەيبەر دىلخۇش بىمان بە ھاتنى جەغفەر؟ ئەمەش ھاۋەكەتى فەتھى خەيبەر بوو، پاشان دانىشت و نىرداۋى نەجاشى وتى: ئەمە جەغفەرە و پىرسىيەرى لىۋ بىكە گەۋرەمان چى بۇ كردوۋە؟ وتى: بەلى ئەمە و ئەۋەي بۇ كردوۋىن و بارگە و بنەي بۇ پىچاينەۋە و شاىەتومانىشى ھىنا و پىيى وتم: پىيى بلى داۋاي لىخۇشبوۋنم بۇ بىكات، پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا و دەستىۋىژى گەرت، پاشان سىۋى جار ئەم نزاىەي كرد (خوایە لە نەجاشى خۇش بىت)

موسلمانانیش وتیان: ئامین، جەغفەر دەلیت: بە نیردراوہیەکم وت: بپۆ بە ھاوہالەکەت بلی چیت بینى له پیغەمبەر (ﷺ).^۱

ئین ئیسحاق لە عەبدولعەزیزی کوپی عەبدوللای کوپی عامری کوپی پەبیعە لە دایکیەوہ (ئوم عەبدوللای کچی ئەبی حەسمەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: سویند بە خوا چووین بۆ خاکی حەبەشەو عامریش چوو بوو بۆ ھەندی پئویستیمان عومەر (ﷺ) ھاتە پیم ئەوکات ھیشتا بی باوہربوو، وتی: پیشتەر ئازارو ناپەحەتیمان لەوہوہ تووش ببوو، عومەر وتی: ئوم عەبدوللای دەپۆن؟ وتم: بەلی بە خوا لەخاکیکەوہ دەچین بۆ خاکی خوا ھیندە ئازارتان داین دەپۆین بەلکو خوا دەروویەکمان لی بکاتەوہ، ئەویش وتی: خوا یارو ھاوہەمتان بی، جۆرە دلسووتانیکم لابەدیکرد کہ پیشتەر نەمدیبوو، پاشان چوو و بینینی چوونی ئیمە دلگرانی کرد، عامرگەرایەوہ و پیم وت: ئەبوعەبدوللای ئەگەر کەمیک لەمە و پیشتەر عومەرت دەبینی چۆن خەفەتی بۆ دەخواردین، وتی: بە تەمایت موسلمان بی؟ وتم: بەلی، وتی: تا کەرەکە خەتتاب موسلمان نەبیئت عومەر موسلمان نابیئت، ئەمەش لەتاو ئەو توندی و پەقیە عومەر بەرامبەر بە ئیسلام نواندی وتی.^۲

۱ - ضعیف

۲ - ئین عەساکیر دەلیت: فەرمودەکە حەسەنی غەریبە، لە پیغەمبەر (ﷺ) ج ۳ ص ۷۱ دا واهاتوو، تەبەرانیشت لە پینگەئەسەدی عەمر لە موجدالیدوہ ھیناویەتی کہ ھەردووکیشتیان لاوازن، ھەیسەمی ج ۶ ص ۲۹ ئەمە و تووہ.

۳ - لە البدایە والنہایە ج ۳ ص ۷۹ دا ھاتوو، ناوی دایکی عەبدوللای لایلا بوو، لە الاصابە ج ۴ ص ۴۰ دا ھاتوو، تەبەرانیشت ھیناویەتی، حاکم لە المستدرک ج ۴ ص ۵۸ بە دەقیکی لە ئین ئیسحاق لە پینگەئەوہوہ ھیناویەتی، بەلام لە سەنەدەکەدا واهاتوو لە عەبدولعەزیزی کوپی عامری پەبیعە لە باوکیەوہ لەدایکیەوہ ئوم عەبدوللای ئەم جۆرەیان دیارتەر، لە کۆتاییشتا دەلیت: لەتاو بیھیاو بوونیەوہ

۴ - حسن.

ئىبن مەندە و ئىبن عەساكىر لە خالىدى كۆپى عاصمە ۋە - لە كۆچەرانى حەبەشە بوو خۆى و عومەرى برايشى - ھىناۋىيەتى كاتىك چوون بۆلاى پىغەمبەر (ﷺ) كە لىى نىزىك بوونە ۋە بىنىنى، ئەمەش سالىك دواى بەدر بوو، ئەوان دىگران بوون بە ۋەى لە بەدردا ئامادە نەبوون، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (بۆچى خەفەت دەخۇن؟ خەلكى يەك كۆچى بۆ ھەيە و ئىۋە دوو كۆچتان بۆ ھەيە، كاتىك چوون بۆ حەبەشە كۆچتان كردن، دواتر لەلاى بەرپرسى حەبەشە ۋە كۆچتان كرد و ھاتن بۆلاى من).^۱

بوخارى لە ئەبوموساۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە لە يەمەن كە بىستان پىغەمبەر (ﷺ) چوۋە، من و براكانم كە من بچوكتريان بووم يەككىيان ئەبو بورىدە و ئەۋى تىرىشيان ئەبو روھم بوو چوۋىن كۆچمان كرد بۆلاى، - يان وتى چەند كەسىك يان پەنجا و سى يان پەنجا و دوو كەسى ھۆزەكەم بوۋىن چوۋىن - سۈرى كەشتىكە بوۋىن و كەشتىكە بىردىنى بۆلاى نەجاشى لە حەبەشە، لەۋى جەغفەرى كۆپى ئەبو تالىبمان بىنى، لەگەلى ماينە ۋە تا ھەموو پىكە ۋە چوۋىن، لە فەتى خەبەردا گەشتىن بە پىغەمبەر (ﷺ)، ھەندى خەلك پىيان دەۋتىن _ بەۋانەى ناۋ كەشتىكە - پىش ئىۋە كۆچمان كرد، ئەسمای كچى عومەرىش لەگەل ئىمە ھاتبوو چوۋ بۆلاى دايكى باۋەرداران ژنى پىغەمبەر (ﷺ) تا سەردانى بىكات، ئەۋىش لەناۋ ئەۋانەدا بوو كە كۆچيان كرد بوو بۆ حەبەشە (خەفسە ماۋىيەتى (ﷺ)) عومەر (ﷺ) وتى: ئەمە حەبەشىە؟ ئەسما وتى: بەلى، وتى: پىش ئىۋە كۆچمانكرد، ئىمە شىاوترىن بە پىغەمبەر (ﷺ) لە ئىۋە، ئەۋىش توۋرە بوو و وتى: نا سۈيىند بە خوا ئىۋە لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا بوون نانى برسى ئىۋەى دەدا و نەقامتانى ئامۇڭگارى دەكرد، بەلام ئىمە لە خاكىكى دور و پەقەۋە لە حەبەشە بوۋىن، تەنھا لەبەر خوا و پىغەمبەرەكەى، ئەۋى بە خوا نان و ئاۋ ناخۆم تا ئەم قەسەيەت نەگەيەنمە پىغەمبەر (ﷺ) و پىرسىارى لى بىكەم، سۈيىند بەخوا درۆ و ساختەى تىدا ناكەم، كەم و زىادى نالىم، كە چوۋ بۆلاى

^۱ - لە كىز العمال ج ۸ ص ۳۳۲ دا ۋاھاتوۋە.

پیغہ مبر (ﷺ) وتی: ئەہی پیغہ مبرەری خوا (ﷺ) عومەر (ﷺ) ئەمە و ئەوہی وت، ئەویش فەرمووی ئەہی تو چیت پئ وت؟ وتی ئەمە و ئەوہم پئ وت، فەرمووی (لە ئیوہ بە من شیاو تر نیہ، ئەو و هاوہ لەکانی یەک کوچیان بوہ یە، بە لام ئیوہی خەلکی ناو کەشتیە کە دوو کوچتان بوہ یە) دەلیت: ئەبو موسا و خەلکی ناو کەشتیە کەم بینی دەستە دەستە دەهاتن بۆ لام و لەو بارەوہ پرسیاریان لی دەکردم، لە دنیای خوادا هیچ نەبوو هیندە دلیان خوش بکات کە پیغہ مبر (ﷺ) وای پئ فەرموو بوون، ئەبو بور دەلیت: ئەسما وتی: ئەبو موسام بینی زوو زوو ئەو فەرموودە یە پئ دوو بارە دەکردمەوہ، ئەبو بور دەلیت لە ئەبو موساوە کە پیغہ مبر (ﷺ) فەرموویەتی (انی لاعرف اصوات رفقة الاشعريين بالقران حين یدخلون باللیل و اعرف منازلهم من اصواتهم بالقران باللیل وان کنت لم ارمنازلهم حين نزلوا بالنهار، و منهم حکیم بن حزام الی لقي العدو - او الخيل - قال لهم ان اصحابي یامرونکم ان تنظروهم) ئیبن سەعد بە سەنەدی صەحیح لە شەعبیەوہ هیئاویەتی دەلیت: ئەسمای کچی عومەیش وتی: ئەہی پیغہ مبرەری خوا کە سانیک نازمان بە سەردا دەکەن و دەلین ئیمە لە کوچەرانی یە کەم نین، فەرمووی (بەلکو ئیوہ دوو کوچتان بوہ یە، کوچ بو خاکی حەبەشە پاشان دواتر کوچتان کرد).^۲

^۱ - موسلیمیش و هیئاویەتی، لە البدایة و النهایة ج ۴ ص ۲۰۵ ییشدا واهاتووە.

^۲ - لە فتح الباری ج ۷ ص ۳۴۱ دا بە وجۆرە هاتووە، ئیبن ئەبی شەیبەش بە دوورو درێژی هیئاویەتی، لە کنز العمال ج ۷ ص ۱۸۱ دا هاتووە، هەر وەها حەسەنی کوپی سوفیان و ئەبو نەعیم بە کورتی فەرموودە کە ی ئەبو موسایان هیئاو، لە کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۳ ییشدا هاتووە.

(كۆچكردى ئەبوسەلەمە و ئوم سەلەمە (ﷺ) بۇ مەدینە)

ئىبن ئىسحاق لە ئوم سەلەمە (رضي الله عنها) ھىناويەتى دەلىت: كاتىك ئەبوسەلەمە بىر يارىدا بچىت بۇ مەدینە و شترەكەى ھىنا بۇ من و دواتر سواری کردم و سەلەمەى كۆپى ئەبوسەلەمەى كۆپىشى خستە باوەشم، پاشان خۆى رەشوى و شترەكەى گرتىبو، كاتىك پىاوانى بەنى موغیرە بینىيان ھەستان بوى و وتیان: واخوت داوۋتە لاسارى ئەم دوانە بۆچى، چۆن دەھىللىن بىانبەيت؟ رەشوى و لاخەكەيان لە دەست گرت و بردمیان، ئەوكات بەنوعەبدولئەسەدى يارانى ئەبوسەلەمە توۋرەبوون بە خوا ناھىللىن كۆرەكەمان لای ئەو ژنە بىت مادەم ئەم ژنەتان لەم كەسەمان سەندەو، بەمجۆرە ھىنايان و بردیان تا بەنوعەبدولئەسەد بردیان و بەنوموغیرە منیان لای خویان ھىشتەو و ئەبوسەلەمەى مىردىشم چوو بۇ مەدینە، بەمە من و كۆرەكەم و مىردەكەم لەيەك جىاكراینەو، ھەموو بەيانىەك دەچووم و لە دەرەو داندەنىشتم و دەرگىام تا ئىۋارە، يەك سال يان نزیكەى سالىك و ابووم تا كەسىكى ئاموزاكەم كە يەكك بوو لە بەنى موغیرە بینى حالم وایە بردمى و وتى: بەنى موغیرە ئایا واز لەم ژنە ھەژارە ناھىنن؟ لە مىردو كۆرەكەى جیاتان كر دۆتەو، ئەوانىش پىیان و تم دەى ئەگەر ھەزدەكەيت بىر بۆلای مىردەكەت، بەنوعەبدولئەسەدىش ئەو كات كۆرەكەمیان بۇ گىرامەو، منىش و شترەكەم بردو كۆرەكەم نایە كۆشم، پاشان چووم بەرەو مەدینە بۆلای مىردەكەم، ھىچ كەسىكەم لەگەلدا نەبوو تا گەیشتم بە عوسمانى كۆپى تەلحەى كۆپى ئەبى تەلحە لە بەنى عەبدودار، وتى: ئەى كچى ئەبى ئومەييە بۇ كۆى دەچىت؟ وتم: بۆلای مىردەكەم دەچم لە مەدینە، وتى: كەست لەگەلدا نىە؟ وتم: بەس خواو ئەم كۆرەم، وتى: بە خوا و بەجىت ناھىللم، رەشوى و لاخەكەى گرت و خىرا بردمى، سویند بە خوا ھىچ كات لەگەل ھىچ پىاویكى عەرەدا سەفەرم نەكروو ھىندەى ئەو بەرىز بىت، كە دەگەیشتىنە شوینىك دایدەبەزاندەم لىم دور دەكەوتەو تا

داده به زيم و شتره كه مى دهد به ده بيه ست به دره ختيكه وه، و له سايه يدا پرا ده كش، كه كاتى چوون ده هات و شتره كه مى ده هينام و ده يوستاند و خوئى دوور ده كرده وه و ده يوت: سوار به، كه سوار ده بووم په شوه كه مى ده گرت و ده يبردم، به وجوره بوو تا بر دمييه مه دينه، كه سه يري گوندى به نى عه مري كوپى عه و فى كرد له قوبا و تى: مي رده كه ت له و گونده يه - نه بوسه له مه له وى بوو - به به ركه كه تى خوا وه بر و، خوئيشى گه پرايه وه بو مه كه كه، نوم سه له مه ده يوت: نابينم هيچ مالىك له ئيسلامدا هي نده ي دردى مالى نوم سه له مه يان چه شتبييت و ها و ده مي كم به ريز تر له عوسمانى كوپى ته لحه نه بينيوه، عوسمانى كوپى ته لحه ي كوپى نه بو ته لحه ي عه بدهرى (ﷺ) له دواى حوده بيه موسلمان بوو و له گه ل خاليدى كوپى وه ليددا (ﷺ) پي كه وه كوچيان كرد.^۱

(كوچ كردنى صوهه ييى كوپى سنان (ﷺ))

به يهه قى له صوهه يبه وه (ﷺ) هي ناويه تى ده لييت: پيغه مبه ر (ﷺ) فه رموى (اراييت دار هجرتكم صبغة بين ظهرا ني حرتين فاما ان تكون هجر او تكون يثرب) پيغه مبه ر (ﷺ) چوو بو مه دينه و نه بو به كريش (ﷺ) له گه لي دا چوو منيش ويستم بچم له گه لي دا به لام گه نجانى كى قوره يش نه يان هيشت، نه و شه وه به پيوه بووم دانه ده نيستم، و تيان: خوا نانى لى حه رام كرد وه، - منيش سكا لام نه بوو - خه وتن، خيرا در چووم و پاش نه وه ي چووم هه نديكيان كه وتنه شوينم تا بمگيرنه وه، پيم وتن: نه گه ر كو مه ليك نوقيه ي زي رتان بده مى وازم لى دينن؟ نه وانيش پازى بوون و چوومه وه بو مه كه كه، وتم: ژي ر لا در كا كه هه لكه نن له ويدان و بچن بو لاي فلان كه س و دوو حوله ببه ن، چووم تا گه يشتمه خزمه ت پيغه مبه ر (ﷺ) له قوبا، پيش نه وه ي

^۱ - ضعيف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۱۶۹ دا به وجوره ها تو وه.

لهوئ بچیت، که منی بینی فهرمووی (ئهی ئه بو یه حیا مامه له یه کی به قازانج بوو) وتم ئهی پیغه مبهری خوا کهس پیش من نه هاتوو بۆ لات و هه والی پی نه داویت جگه له جبریل (علیه السلام)^۱.

ئین سه عد ج ۳ ص ۱۶۲ حارس و ئین مونزیر و ئین عه ساکیر و ئین ئه بی حاتم له سه عیدی کوری موسه یبه وه (ﷺ) هیناویانه صوه یب (ﷺ) چوو به ره و لای پیغه مبه (ﷺ) و دهسته یه کی بیباوه رانی قوره یش که وتنه شوینی، دابه زی و چی تیری پی بوو ده ری هینا، وتی: ئهی کۆمه لی قوره یش ده زانن له هه مووتان تیر هاویژترم، سویند به خوا هه رکامتان بین تیرتان بۆ ده هاویژرم تا تیرم پی مابیت، پاشان به شمشیر کهم تا بتوانم لیتان ده دم، دوایی چی ده کهن خۆتان ده زانن، ئه گه ریش حه ز ده کهن پیتان ده لیم له مه کهه سامانه کهم له کوپی به بیبه ن و وازم لی بینن، وتیان باشه، به لئینان دا له سه ر ئه وه، صوه یبیش پی نیشان دان، خوای گه وره یش ئه م ئایه ته ی دابه زاند (و من الناس من یشري نفسه ابتغاء مرضات الله) تا کۆتایی ئایه ته که، که پیغه مبه (ﷺ) صوه یبی بینی فهرمووی (ئهی ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه، ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه، ئه بو یه حیا مامه له کهت برده وه) ئینجا قورئانی به سه ردا خویند^۲.

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۳۹۸ له پیگه ی سوله یمانی کوری حه رب له حه مادی کوری یه زید له ئه یوب له عیکره مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که صوه یب (ﷺ)

۱ - صحیح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۷۳ دا واهاتوو، ته به رانیش به و جوړه هیناویه تی، هه یسه می ج ۶ ص ۶۰ ده لیت: له سه نه ده که دا که سانیک هه ن که نایانناسم، ته وای. هه روه ها ئه بوو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۵۲ دا هیناویه تی.

۳ - ضعیف

۴ - له کنز العمال ج ۱ ص ۲۳۷ دا واهاتوو، ئین عه بدولیر له الاستیعاب ج ۲ ص ۱۸۰ له سه عیده وه به و جوړه هیناویه تی.

چوۋ بەرەۋ مەدىنە خەلكى مەككە شويىنى كەۋتن، ئەۋىش ھەموو تىرەكانى دەرھىنا و چل تىرى تىدا بوو، وتى: ھەركامتان بىت بۆم تىرىكى تى دەرگم، پاشان شمشىرەكەم بەكار دىم، ئەۋكات دەرزانن كىم، لە مەككەش دوو كەنيزەكەم بەجىھىشتووۋ بۆ ئىۋە، دەلىت: ھەمادى كوپى سەلەمە لە سابتەۋە لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بەۋجۆرە بۆى گىپراينەۋە، ئەم ئايەتەش دابەزى بۆسەر پىغەمبەر (ﷺ) (ومن الناس من يشرى نفسه ابتغاء مرضات الله) كە پىغەمبەر (ﷺ) صوھەبى بىنى فەرمودى (ابا يحيى ربح البيع) واتە (مامەلەكەت بىردەۋە ئەبۈيە حيا) ئايەتەكەشى بەسەردا خويندەۋە.^۱

ئىبن مەردەۋىيەش لە رىگەي ئەبوعوسمانى نەدىيەۋە لە صوھەبەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت وىستەم لە مەككەۋە كۆچ بەكەم بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) قورەيش پىيان وتم: صوھەب تۆ كە ھاتىت بۆلامان ھىچت نەبوو، كاتىك دەچىت ئەم ھەموو پارەت ھەبىت، نەبەخا ھەرگىز شتى وانا بىت، منىش پىم وتن: ئەگەر پارەكەتان بدەمى وازم لى دىنن؟ وتيان: بەلى، منىش پارەكەم پىدان و وازيان لىھىنام، چووم تا كەيشتمە مەدىنە، ئەمە گەيشتەۋە لاي پىغەمبەر (ﷺ) فەرمودى (ربح صهيب، ربح صهيب) (صوھەب قازانجى كرد، صوھەب قازانجى كرد).^۲

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دەلىت: بەپىنى مەرجى موسلىم فەرمودەكە صەھىحە، بەلام بوخارى و موسلىم نەيانھىناۋە، ھەرۋەھا ئىبن سەدىش لەلايەكى دىكەۋە لە ئەبوعوسمانى نەدىيەۋە ھىناۋىيەتى، كەلبى لە تەفسىرەكەيدا لە ئەبوصالىح لە ئىبن عەبباسەۋە (ﷺ) گىپراۋىيەتەۋە رىگەيەكى دىكەي گىپراۋىيەۋەشى ھەيە. تەۋاۋ.

۳ - لە تەفسىرى ئىبن كەسىر ج ۱ ص ۲۴۷ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن سەد ج ۳ ص ۱۶۲ لە رىگەي ئەبوعوسمانەۋە بەۋجۆرە ھىناۋىيەتى. تەۋاۋ.

کۆچکردنی عەبدوللای کۆری عومەر (ﷺ)

ئەبونەعیم لە الحلیة ج ١ ص ٣٠٣ لە عومەری کۆری موحەمەدی کۆری زەید لە باوکیەو هیناویەتی دەلیت: ئین عومەر (ﷺ) ئەگەر دەیدا بە پالیاندا و کۆچی کردبوو لێی چاوەکانی داندەخست و سەیری نەدەکرد و هەرگیز لەوێ داندەدەبەزی، بەیەهەقی لە (الزهد) دا بە سەنەدی صەحیح لە موحەمەدی کۆری زەیدی کۆری عەبدوللای کۆری عومەرەو هیناویەتی دەلیت: ئین عومەر هەرچی باسی پیغەمبەری (ﷺ) بکردایە دەگرایا، بیدایە بەپال شوینیاندا چاوەکانی داندەخست.^١

عەبدوللای کۆری جوحش (ﷺ)

تەبەرانێ لە ئین عەبباسەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: عەبدوللای کۆری جەحش (ﷺ) کۆتا کەس بوو کە کۆچی کرد، چاوی داخستبوو، کاتیکی بپیری کۆچی دا ژنەکە ی کە کچی حەربێ کۆری ئومەییە بوو بەو پازی نەبوو، پێی وت با کۆچ بۆ ئەوێ نەکات، ئەویش بە مال و منالیەو بە شاراوایی کۆچی کرد تا چوویە مەدینە بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ)، ئەو سوڤیانیش چوو مالهەکە ی لە مەککەدا داگیر کرد و فروشتی، پاشان ئەو جەهلی کۆری هیشام و عوتبە ی کۆری رەبیعە و شەیبە ی کۆری رەبیعە و عەبباس ی کۆری عەبدولموتەلیب و حویتی بێ کۆری عەبدولعوززا چوونە ناویەو، لە ناویدا پیستە ی گەنیو هەبوو، چاوانی عوتبە فرمیسکیان پێژاند و ئەم دێرە شیعرە ی وت:

یوما سندرکها النکباء والعوب

وکل دار و ان طالت سلامتها

ئەبو جەهل وتی: چوو بۆ لای عەبباس و وتی ئاواتان کرد پیمان، کە پیغەمبەر (ﷺ) لە پوژی فەتخی مەککەدا چوویە مەککەو ئەو ئەحمەد دەگەرا بە شوین

^١ - له الاصابه ج ٢ ص ٣٤٩ دا واهاتوه.

ماله كهيدا، پيغه مبهري (ﷺ) فرمانی كرد به عوسمانی كوپری عه ففان و نهویش چوو بو لای نه بو نه حمهد و خوئی دا به لایدا، نهویش بیدهنگ بوو له گه پرانی به دوی ماله كهيدا، ئیبن عه بباس (ﷺ) وتی: نه بو نه حمهد كاتیک پيغه مبهري (ﷺ) پالی دابوویه وه به لاشانیدا له پوژی فهتخدا دهیوت:

بها امشي بلادهاي

حبذا مكة من وادی

بها تركز اوتادی^۱

بها يكثر عوادی

ئیبین ئیسهحاق دهلیت: یه كه م كهس له كوچه ران دوی نه بو سه له مه هاته مه دینه عامری كوپری ره بیعه و عه بدوللای كوپری جه حش بوون، عه بدوللای به مال و منال و براكه یه وه عه بد نه بی نه حمهد هات، نه بو نه حمهد كه سیکی چاو كز بوو، به بی نه وهی كهس دهستی بگریت سهر و خواری مه كه كهی ده كرد، شاعیر بوو، فارعهی كچی نه بو سوفیانی كوپری حه ربی لا بوو، نه مه یه می كچی عه بدولموته لیبی كوپری هاشم دایکی بوو، له كاتی كوچدا مالی جه حش داخرا، عوتبه دای به پالیدا و به وجوړه ی پیشوو چیرۆكه كه دینیت،^۲ وادیاره باسی نه بو نه حمهد له فهرمووده كه دا نه بوو، راستتر نه وه یه عه بدی كوپری جه حش چاو كز بووه، نه وه كه عه بدوللای كوپری جه حشی برای، دهلیت: نه بو نه حمهدی كوپری جه حش له كوچه كه یاندا بووه، وهك ئیبین كه سیر له البدایة والنهاية له ئیبین ئیسهحاق وه ج ۳ ص ۱۷۱ دا میناویه تی:

بذمة من اخشي بغيب و ارب

ولما راتني ام احمد غاديا

فيهم بنا البدان ولننا يثرب

تقول فاما كنت لابد فاعلا

وما يشا الرحمن فالعبد يركب

فقلت لها ما يثرب بمظنة

الى يوما وجهه لا يغيب

الى الله وجهي و الرسول ومن يقم

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۶۴ دهلیت: له سه نه ده كه دا عه بدوللای كوپری شه بیب هه یه كه لاوازه.

۳ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۱۷۰ دا واهاتووه.

ونا صەحە تەبکی بدمە و تەندب
وللحق نرى ان الرغائب نطلب
و للحق لما لاح للناس ملحب
الى الحق داع و النجاح فاوعبوا
اعانوا علينا بالسلاح و اجلبوا
على الحق مهدي و فوج معذب
عن الحق ابليس فخابوا و خيبوا
فطاب ولاة الحق منا و طيبوا
ولا قرب بالارحام اذ لا تقرب
واية صهر بعد صهري يرقب
و زيل امر الناس للحق اصوب

فكم قد تركنا من حميم مناصح
ترى ان وترا نائيا عن بلادنا
دعوت بني غنم لحقن دماهم
اجابوا بحمدلله لما دعاهم
وكنا واصحابا لنا فارقوا الهدى
كفوجين اما منها فموفق
طفوا و تمنوا كذبة و ازلهم
ورعنا الى قول النبي محمد
منت بارحام اليهم قريبة
فاي ابن اخت بعدنا يامنكم
ستعلم يوما اينما اذ تزايلوا

(کۆچکردنی چه مەرهی کۆری ئەبولەهەیس یان ئیبنولەهەیس)

فەریابی لە سەعیدی کۆری جوبەیرەو (ﷺ) هیئایەتی دەلیت: کاتیک خوای
گەرە ئەم ئایەتە دابەزاند (لایستوی القاعدون من المؤمنین غیر اولی الضرر)
پاشان هەندی لە هەژارانی ناو مەککە مۆلەتیان پێدرا تا ئەم ئایەتە دابەزی (ان
الذين توفاهم الملائكة ظالمي انفسهم) وتیان ئەمە لەرزە وشەکانەو، تا ئەم
ئایەتە دابەزی (المستضعفين من الرجال والنساء والولدان الذين لا يستطيعون
حيلة ولا يهتدون سبيلا) هە مەرهی کۆری عەیس - لەبەنی لەیث بوو و چاوی پێکرا
بوو و دەولە مەندیش بوو - وتی: ئەگەر چاوم هەیه ئەوا من مال و کۆیلەم نییه و
دەتوانم بەشداریم دەی هەلمگرن بمبەن، بە نەخۆشی لەسەر خۆ سوار بوو و چوو، تا
مەرگی هات، لە مزگەوتی تەنعیم بە خاک سپێردرا (لەوی مرد) ئەم ئایەتە لەسەر

ئهو دابه زى (ومن يخرج من بيته مهاجرا الى الله ورسوله) ٽئين مونده دهيداته وه پال هوشه يمي كوپى سالم، ٽئين نه بي حاتم له ريگه ي ئيسرائيل له سالمى نهفته سه وه هيناويه تي دهليت: له سه عيدي كوپى جوبه ير له نه بي ضمه رى كوپى عيصى زه رقى يه وه (ﷺ)، نه بو يه علاش له ٽئين عه عباسه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليت: ضمه رى كوپى جوندوب له ماله وه بو كوچ كه وته پي و به ماله وه ي وت: سوارم بكن و له خاكي بي باورانه وه بمبهن بولاي پيغه مبه ر (ﷺ) له ريگه ا پيش نه وه ي بگاته پيغه مبه ر (ﷺ) كوچى دوايى كرد، نه و كات هم نايه ته دابه زى (ومن يخرج من بيته مهاجرا الى الله ورسوله ثم يدرکه الموت) تا (وكان الله غفورا رحيمًا).

(كوچ كردنى واسيلى كوپى نه سقه (ﷺ))

ٽئين جه رير له خاليدى كوپى وه ليد له نه سقه وه هيناويه تي دهليت: له مال و منالم ده رچووم تا به ره و ئيسلام بچم، چوومه خزمه ت پيغه مبه ر (ﷺ) ده بينم نويژ ده كات، منيش له كوتايى ريزه كاندا ريزم به ست و نويژه كه يانم كرد، كه پيغه مبه ر (ﷺ) له نويژه كه بوويه وه فهرمووى با نه وه ي ريزى كوتايى بيت بولام، فهرمووى (پيويستيت چييه؟) (ئيشت چييه؟) وتم ئيسلام، فهرمووى نه وه ت بو باشتره، فهرمووى كوچيش ده كه يت؟ وتم: به لي، فهرمووى (هجرة البادي او هجرة الباتي) وتم كاميان باشتره؟ فهرمووى (هجرة الباتي) هم كوچه نه وه يه له گه ل پيغه مبه ردا (ﷺ) بمبينيته وه، به لام كوچى (بادي) نه وه يه بگه رييته وه بولاي ديكت، فهرمووى (وعليك الطاعة في عسرك ويسرك و منشطك ومكرهك واثره عليك) وتم: به لي، ئينجا ده ستى هينا و ده ستم برد، كاتيڪ بينى هيچ بو خوم ناليم فهرمووى (چه نده توانيت) وتم (چه نده توانيم) ده ستى خسته ده ستمه وه.^۲

۱ - له الاصابة ج ۲ ص ۲۱۲ دا واهاتوه.

۲ - له كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۳ دا واهاتوه.

(كۆچكردنى بەنى ئەسەلم)

ئەبۇنەئىم لە ئىياسى كۆپى سەلەمەى كۆپى ئەكۈەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەسەلم توۋشى ئازارېك بوون، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (يا اسلم ابدوا) واتە (ئەى ئەسەلم بچنەۋە لادى) وتيان ئەى پىغەمبەر (ﷺ) ھەزناكەين بە شوۋىن خۇماندا بگەرىپىنەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (انتم باديتا ونحن حاضرتمك اذا دعوتمونا اجبناكم واذا دعوناكم اجبتمونا، انتم المهاجرون حيث كنتم) واتە (ئىۋە لادى نشىنى ئىمە و ئىمەش شارنشىنى ئىۋەين، كەى بانگتان كردين دىين و كەى بانگمان كردن وەرن، ئىۋە لە ھەركوۋى بن كۆچەرن).^۱

(كۆچكردنى جەنادەى كۆرى ئومەيىيە (ﷺ))

ئەبۇنەئىم و ھەسەنى كۆپى سوفيان لە جەنادەى كۆپى ئومەيىيەى ئەزىدەۋە (ﷺ) ھىناۋىانە دەلىت: لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) كۆچمان كرد و راجىاۋاز بوۋىن لەسەر كۆچ، ھەندىكمان دەيانوت: كۆچكردن تەۋاۋ بوۋە، ھەندىكى دى دەيانوت: ھىشتا ماۋە، چوۋىن بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) و لەۋ بارەيەۋە پرسىارمان لىكرد، فەرموۋى (لا تنتقطع الهجرة ما قوتل الكفار)^{۱، ۲}. ئىبن مەدەش ھىناۋىيەتى، ئىبن ەساكىر لە ەبەدوللاى كۆپى سەعدىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: بە دەستەيەكى بەنى سەعدى كۆپى بەكرەۋە چوۋم بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) ھەوت يان ھەشت كەس بوۋىن، من لە ھەموۋىان بچوۋكرت بوۋم، ھاتن بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) و كارىان بە جىگەياند و منيان بەجى ھىشت، چوۋم بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) و تەم ئەى پىغەمبەرى خوا پىۋىستىيەكەى من چى؟ فەرموۋى پىۋىستىت چىيە؟ و تەم: ھەندى دەلىن كۆچ

^۱ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۶۲ دا ھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە كنز العمال ج ۸ ص ۳۳۱ دا ۋاھاتوۋە،

نه ماوه، فهرمووی (انت خیرهم حاجة او حاجتک خیر من حاجتهم، لا تنطع الهجرة ما قوتل الکفار) واته (تۆ له هه موویان کاره کهت باشتره یان کاره کهی تۆ له هی نه وان باشتره، کۆچ ناچپریت تا نه وکاتهی بیباوه پان سهرقالی کوشتنن).^۱

نه وهی به سه فوانی کوری ئومه ییه و کهسانی دی وترا له بارهی کۆچکردنه وه)

ئیین عه ساگیر له ئیین عه بباسه وه هیناویه تی به سه فوانی کوری ئومه ییه - که له سه رووی مه کهکه وه بوو - وترا هه رکهس کۆچ نه کات موسلمان نیه، وتی: ناچمه وه ماله وه تا نه گه مه مه دینه، هاتمه مه دینه و لای عه بباسی کوری عه بدولموته لیب دابه زی و دواتر هاته خزمهت پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئه ی نه بو وه هب بۆچی هاتویت؟) وتی ده لئین هه رکهس کۆچ نه کات ئاینی نیه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئه ی نه بو وه هب بگه پریره وه بۆ دۆلی مه کهکه و له وێ له مالتاندا سوکنا بگرن کۆچ نه ما، به لام جیهاد و نیاز پاکی ماوه، نه گهر وترا بیئ بۆ جیهاد وه رن) له کنز العمال ج ۸ ص ۲۳۳ داهااتوه، به یه قی به وده قه ج ۹ ص ۱۷ هیناویه تی، عه بدوره زاق له تاوسه وه هیناویه تی ده لئیت: به سه فوان وترا هه رکهس کۆچی نه کرد قوربه سه ر بوو، نه ویش سویندی خوارد سه ری نه شوات تا بجیته لای پیغه مبه ر (ﷺ) سواری و لاخه کهی بوو و چوو له به رده رگای مزگه وتدا گه یشت به پیغه مبه ر (ﷺ) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئاوه هام پێ وتراوه، سویندم خواردوه سه رم نه شووم تا نه یه مه لات، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (سه فوان ئیسلامی بیست و وه ک ئایین پێی پازی بوو، کۆچ له دوا ی فه تح نه ما، به لام جیهاد و نیاز پاکی ماوه، نه گهر بانگکران بۆ جیهاد وه رن).^۲

۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۲۳۳ داهااتوه، نه بو حاتم و ئیین حه بان و نه سائیش هیناویانه، نه بو زهره ده لئیت: فهرموده که سه حیه، له الاصابه ج ۲ ص ۳۱۹ داهااتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - له کنز العمال ج ۲ ص ۸۴ داهااتوه.

به غهوی و ئین موند و نه بو نه عیم له صالحی کوپی به شیرى کوپی فوده یکه وه
 هیئاویانه فوده یکی باپیری هات بولای پیغه مبه (ﷺ) و وتی: نهی پیغه مبه ری خوا
 ده لئین هه رکه س کوچی نه کرد بیئت قوربه سه ر و مال ویرانه، پیغه مبه (ﷺ) فه رموی
 (نهی فوده یکه نویت بکه و زه کات بده و له خراپه به دوور به و له ناو خاکی هۆزه که تدابه
 هه رکات ویستت کوچه ریت) ^۱ بوخاری له عه تای کوپی نهی ره باحه وه هیئاویه تی
 ده لئیت: سه ردانی عایشه م (ﷺ) کرد له گه ل عوبه ییدی کوپی عه مری له یسیدا،
 پرسیارمان لیکرد سه باره ت به کوچ کردن، وتی: نه مورؤ کوچ نیه، باوه رداران له بهر
 خوا و پیغه مبه ره که ی له ترسی ئایینه که یان رایانده کرد، دهی نه مورؤ خوا ئیسلامی
 سه رخستوه و که ی و له کوئ ده ته ویئت په ره ردگات ده په رستیت، به لام نه مورؤ
 جهاد و نیه ت پاکی هیه. ^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۳۳۱ دا واهاتوه، به یه قی ج ۹ ص ۱۷ هیئاویه تی،

^۲ - به یه قی ج ۹ ص ۱۷ هیئاویه تی.

(کۆچکردنى ژنان و منداﷻ)

(کۆچکردنى خىزانى پيغه مېهر ﷺ و نه بوبه کر ﷺ)

ئىبن عەبدولبىر لى عائىشەوھ (ﷺ) ھىناوئىھەتى دەلىت: کاتىك پيغه مېهر (ﷺ) كۆچى كىرد ئىمە و كچه كانى بە جېھىشت كاتىك ئىھى سەقامگىر بوو زەيدى كۆرى حارسەى لەگەل ئەبوو رافىعدا (ﷺ) كە مە ولى بوو ناردن و دوو وشتى و پىنج سەد درھەمى پىدان كە لە ئەبو بەكرەوھ (ﷺ) وەريانگرتبوو تا پىويستى رىيانى پى بىكرن، ئەبو بەكرەوھ بىدوللاى كۆرى ئورەيقتى بە دوو وشتى يان سى وشتەوھ نارد لەگەل ياندا و نامەى نووسى بۆ عەبدوللاى كۆرى ئەبو بەكرە كە ئوم پۆمانى دايكم و من و خوشكە كەم ئەسامى ژنى زوبەير (ﷺ) بىنىت بۆ مەدينە، ئەوانىش پىكەوھ دەرچوون، كە گەيشتنە (قودەيد) زەيدى كۆرى حارسە بە و پىنج سەد درھەمە سى وشتى كۆرى، پاشان چوونە مەككە و گەيشتن بە تەلھەى كۆرى عەبدوللا (ﷺ) كە دەيوست كۆچ بىكات، ھەموو پىكەوھ چوون، يەزىد و ئەبو رافىع فاتىمە و ئوم كەلشوم و سەوھەى كچى زەمەھەيان ھىنا، زەيد ئوم ئەيمەن و ئوسامەى سوار كىرد تا لە بەيداء وشتەكەم بۆى دەرچوو، من لەگەل دايكەدا لە كەژاوەيەكدا بووم، دايكم دەيووت: وھى پۆ بۆ كچه كەم، وای بۆ بووكە كەم، تا گەيشتنە وشتەكەمان و لە سەنەھەلى شاختى ھەرشى نىشتەوھ و خوا پاراستى، پاشان چووينە مەدينە و لەگەل مالى ئەبو بەكرەدا دابەزىم و مالى پيغه مېهر (ﷺ) دابەزىن، پيغه مېهر (ﷺ) مزگەوتەكەى بنىاد دەنا لەگەل چەند مالىكدا لە دەرەوھى مزگەوتەكەدا، لەوئى مال و مالى دانا، چەند پۆژىك مەينەوھ، ئىنجا فەرموودەكە بە دوورو درىژى دىنىت سەبارەت بە ھاوسەرگىرى عائىشە^۱ ھەيسەمى لە مجمع الزوائد ج ۹ ص ۲۲۷ دا ھىناوئىھەتى بەلام باسى دەرچوونەكەى نىھ، دەلىت: لە سەنەدەكەدا موھەمەدى كۆرى ھەسەنى كۆرى زبالە

۱ - ضعيف.

۲ - له الاستيعاب ج ۴ ص ۴۵۰ دا واهاتووه،

ھەيە كە لاۋازە، پاشان لە عائىشە ۋە دىنىيەت دەلىت: بەرھەم دىنە چۈيۈن بۇ
 كۆچكەرنى، پىي (ئىنىيە) مان گەرتە بەر، ئەۋ وشتەرى من لە سەرى بووم غارىكى خراپى
 دا ۋ سۈيۈن بە خوا ھەرگىز بىرمان ناچىت دايكەم دەيوت: بوۈكەلە گيانەكەم، سەرى بۇ
 بەر زكردەم ۋە ۋ گۈيۈم لى بوۈ دەنگىك دەيوت: پەشۈەكەي بگەر، منىش گەرتە ۋەك چۈن
 كەسىك دەست بىداتە ژىر بالى ئەۋى دى پىك بوۈيە ۋە.^۱

ئىبن ئىسحاق لە زەينەبى كچى پىغەمبەرى خواۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خۇم
 ئامادەكرد كە ھىندى كچى عوتبە پىم گەيشتە وتى: ئەۋى كچى موحەمەد مەگەر پىم
 نەگەيشتۈۋە تۈ دەتەۋىت بچىت بۇلاي باۋەك، دەلىت: وتە: نەمۈيشتە، وتى: ئەۋى
 ئامۇزا ۋامەكە، ئەگەر پىۋىستىيەكى پىت ھەيە بۇكەس يان سامان تا پىي بگەيت بە
 باۋەك من لامە، لىم زىز مەبە چۈنكە كىشەي پىاۋان ناچىتە بازەنى ژانەۋە، وتە: بە
 خوا نامەۋىت، وتى: دەبىت بتەۋىت، دەلىت: بەلام لى ترسام ھەزەم نەكرد ئەۋەم
 بوۈت، ئىبن ئىسحاق دەلىت: خۇي ئامادەكرد كە لى بوۈيەۋە براى مېردەكەم
 كىنانەي كۈپى پەبىيە ۋشتىكى بوۈ ھىنا ۋ سۈارى كەرد ۋ خۈيشتى تىرو كەۋانەكەي
 ھەلگەرت ۋ بەرۈژ بە پىي خىست ۋ خۇي لەگەلدا بوۈ ۋ زەينەبىش لە كەژاۋەكەدا بوۈ،
 پىاۋانى قورەيشتە ئەمەيان بىستە ۋ چۈن بە دۈايدا تا لە (ذى طوى) پىي گەيشتە،
 بەلام يەكەم كەس پىي گەيشتە ھبارى كۈپى ئەسۈەدى فەرھەرى بوۈ، ھبار بە پەم
 دەيتەرسەند، زەينەبىش ۋەك ئەۋەدى دەللىن سكى پىپو، كەۋتە خۈارەۋە، كىنانەي
 براى مېردەكەي تىرەكانى دەرھىناۋ وتى: سۈيۈن بە خوا ھەر كامتان نەزىك بىتەۋە
 تىرىكى تى دەگرم، چەند جار چۈن ۋ ھاتن ئەبوسەفىان بە دەستەيەكى قورەيشتەۋە
 ھات ۋ وتى: كابر تىرەكەت لىبە تا قىسەت لەگەل بگەين، ئەۋىش تىرەكەي لىبەرد،
 ئەبوسوفىان چۈۋ لى ۋەستە ۋ وتى: بىشت نەكردۈۋە بە ئاشكرا ئەم ژنەت

^۱ - پاشان ج ۸ ص ۲۲۸ دەلىت: تەبەرائى گىراۋىيەتەۋە ۋ سەنەدەكەي ھەسەنە، تەۋاۋ. ھاكەمىش
 لە المستەرك ج ۴ ص ۴ بە دۈۋرۈ دىۋى ھىناۋىيەتى.

دەرکردووه، توڊه زانیت به دست موحه مه دوه تووشی چی بووین، ئیستا خه لکی واده زانیت نه وه له لاوازی و ترسنوکی ئیمه وهیه، سویند به خوا هیچ پیوستمان به وه نیه، له باوکی دوری بخینه وه یان سامانی ببهین، به لام نافرته که بیته وه تا باره که هیور ده بیته وه و خه لکی و بزانیته گپراو مانه ته وه، دواپی به نهینی بیبه بولای باوکی، نهویش وای کرد^۱.

ته به رانی له عوروهی کوپی زوبه یروه (ﷺ) هیناویه تی پیاویک هات بولای زهینه بی کچی پیغه مبه (ﷺ) و دوو کهس له قورهیش پیی گه یشتن و شهریان له گه لدا کرد تا به سه ریدا سه رکه وتن و زهینه بیان برده وه، نهویش کهوت به سه ر به ردیکدا و خوینی لی هات، بردیان بولای نه بوسوفیان، نافرته تانی به نی هاشم هاتن بولای و نهویش زهینه بی دانه دست، دواتر کوچی کرد و هر نهو نازار و زامه ی هه بوو تا به و برینه وه گیانی سپارد، بویه پییان وایه شهیده^۲.

ته به رانی له المجمع الکبیر له عائیشه ی زنی پیغه مبه روه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغه مبه (ﷺ) هات بو مه دینه زهینه بی کچی له مه کهه له گه ل کینانه یان کوپی کینانه دا له مه کهه دهرچوون نه وانیش چوون به شوینیدا، هباری کوپی نه سوه پیی گه شت و به رمه کهی دهیدا له و شتره کهی تا کهوته خوار و مناله کهی ناوسکی له بار برد، به نو هاشم و به نوئومه ییه له سه ر نهو بوو به ده مه قاله یان، به نو ئومه ییه و تیان ئیمه شیاوترین پیی چونکه لای نه بولعاصی ناموزایان بوو، هه روه ها هالای هیندی کچی عوتبه ی کوپی ره بیعه بوو دهیوت نه مه به هو ی باو کته وه بوو، پیغه مبه ریش (ﷺ) به زهیدی کوپی حارسه ی فهرموو بو ناچیت زهینه ب بینیت؟

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۳۲۰ دا واهاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۱۶ هیناویه تی و ده لیت مورسه له و کهسه کانی سه نه ده کهی سه حیحن.

ۋتى: بەلى ئەي پىغەمبەرى خوا فەرموۋى خاتەمەكەم بىۋە بىدەرە دەستى، زەيد چوۋ لە سەر خۇبوۋ تا گەيشتە شۋانىك ۋتى شۋاىى بۇكى دەكەيت؟ ۋتى: بۇ ئەبولعاص، ۋتى: ئەۋ مەرەنە ھى كىن؟ ۋتى: زەينەبى كچى موخەمەد، ماۋەيەك لەگەلىدا چوۋ دۋاىى ۋتى: ئەگەر شتىكت بدەمە دەست دەتۋانىت بىدەيتە دەست زەينەب ۋ بەكەس نەلىيت؟ ۋتى: بەلى، ئەۋىش خاتەمەكەى پىدا، زەينەبىش ناسىيەۋە ۋتى: كى ئەمەى بىدايت؟ ۋتى: پىاۋىك، ۋتى: لە كۋى بەجىت ھىشت؟ ۋتى: لە فلان شۋىن، ئەۋىش بىدەنگ بوۋ تا شەۋ چوۋ بۇلاى، كە چوۋ بۇلاى زەيد پىى ۋتى: سۋارى ۋ شترەكەبە، ۋتى: نا تۇ سۋاربە ئىنجا من، زەيد سۋاربوۋ ۋ زەينەبىش لە دۋايەۋە سۋار بوۋ تا گەيشتن، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى ئەمە چاكترىن كچمە كە لەسەر من توۋش بوۋ، عەلى كۋرى حوسەين (ﷺ) ئەمەى بىستەۋە ۋ چوۋ بۇلاى عۋرۋە ۋتى: ئەم فەرموۋدەى لە تۋۋە بىستۋومە چىيە لەماق فاتىمە كەم دەكاتەۋە، عۋرۋە ۋتى: سۋىند بەخۋا حەزناكەم ھىندەى ماۋەى نىۋان پۇژھەلات ۋ پۇژئاۋام ھەبىت بەلام ھىچ لەماق فاتىمە كەم بىكەمەۋە، لە دۋاى ئەمەش ھەرگىز ئەم فەرموۋدە ناگىرپمەۋە.^۱

^۱ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۱۳ دەلىت: تەبەرانى لە المجمع الكبير المجمع الوسيط ھەندىكى ھىناۋە، بەزارىش ھىناۋىيەتى، كەسەكانى سەنەدەكەش صەحىچن. تەۋاۋ.

(کۆچکردنی دورره‌ی کچی نه‌بو له‌هه‌ب (رضی الله عنها))

ته‌به‌رانی له ئین عومەر و نه‌بو هوریره و عه‌ماری کوپی یاسره‌وه (ع) هیناویه‌تی ده‌لێت: دورره‌ی کچی نه‌بو له‌هه‌ب کۆچی کرد و لای پافیعێ کوپی موعه‌للای زوره‌قی دابه‌زی، هه‌ندی ئافره‌تی به‌نی زوره‌یق که له‌لای دانیشتبوون پێیان وت: تۆ کچی نه‌بو له‌هه‌بیت که خوا له باره‌یه‌وه ده‌یفه‌رموو (تبت یدا ابی له‌ب وتب ما اغنی عنه ماله و ما کسب) بۆیه کۆچکردنه‌که‌ت دادت نادات، دورره‌ش چوو بۆلای پیغه‌مبه‌ر (ع) و سکا‌لای له‌سه‌ر نه‌و قسه‌یان کرد پیغه‌مبه‌ر (ع) دانیشتان و فه‌رمووی (دابیشه‌) پاشان نویژی نیوه‌پۆی کرد و ده‌میک له‌سه‌ر مینه‌به‌ر دانیشت و فه‌رمووی (یا ایها الناس مالی اودی فی اهلی؟ فوالله انا شفاعتی لتنال حی حا و حکم و صدا و سلهب یوم القیامه) ٢.

پیشتریش باسی کۆچی ئوم سه‌له‌مه و نه‌بو سه‌له‌مه‌مان کرد، له‌گه‌ڵ باسی ئه‌سمای کچی عومەر و ئوم عه‌بدوڵڵا له‌یلای کچی نه‌بی هه‌سه‌مه له‌کاتی کۆچی جه‌عفهری کوپی نه‌بی تالیب و هاوه‌لاند بۆ هه‌به‌شه.

(کۆچکردنی عه‌بدوڵڵای کوپی عه‌بباس (ع) و منداڵانی دیکه‌ش)

ته‌به‌رانی له ئین عه‌بباسه‌وه (ع) هیناویه‌تی ده‌لێت: له سالی پینجه‌می کۆچیدا هاتین بۆلای پیغه‌مبه‌ر (ع)، له‌گه‌ڵ قوره‌یشدا له سالی ئه‌حزاب گه‌یشتین، من و فه‌زلی برام و کۆیله‌که‌مان نه‌بو پافیعمان له‌گه‌ڵدا بوو، گه‌یشتینه‌ هه‌رج، له پێدا کاروانیکمان بینی، له‌و پێگه‌وه چووین تا له به‌نی عه‌مری کوپی عه‌ف و ده‌رچووین تا گه‌یشتینه‌ مه‌دینه و پیغه‌مبه‌ر (ع) مان بینی له خه‌نده‌قه‌که‌یدا بوو، ئه‌وکات من ته‌مه‌نم هه‌شت ساڵ بوو، براکه‌م سیانزه ساڵ بوو ٣.

١ - ضعیف.

٢ - هه‌یسهمی ج ٩ ص ٢٥٧ ده‌لێت: له سه‌نه‌ده‌که‌دا عه‌بدوره‌حمانی کوپی به‌شیری دیمه‌شقی هه‌یه که ئین هه‌ببان متمانه‌ی پێ ده‌دات و نه‌بو حاته‌م به لاوازی ده‌زانیت، که سه‌کانی دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌که سه‌حیح.

٣ - ضعیف.

٤ - هه‌یسهمی ج ٦ ص ٦٤ ده‌لێت: ته‌به‌رانی له المعجم الوسیط له پێگه‌ی عه‌بدوڵڵای کوپی موچه‌مه‌دی کوپی عه‌ممه‌ری ئه‌نساری له سوله‌یمانی کوپی داودی کوپی حوصه‌ینه‌وه هیناویه‌تی و هیچ کامیان نه‌به متمانه و نه‌به لاواز دانائیت، که سه‌کانی دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌که جێ متمانه‌ن. ته‌واو.

(بەشى پىنجەم)

(سەرخستىن)

چۆن ھاۋەلەن سەرخستىن ئايىنى راست و رېي راستيان لە
 ھەموو شتېك لا خوشەويت تر بوو؟ چۆن شانازيان بەو
 دەکرد و كەسيان شانازىي بە عىززەتى دنيايىەو
 نەدەکرد؟ چۆن لەگەل ئەمەدا لەسەر خوشىيەكانى دونيا
 خۆراگر بوون؟ وەك ئەوەى ھەموو ئەمە تەنھا لە پىناو
 خوا و شوپىنكەوتنى پىغەمبەر (ﷺ) دا ئەوە بكەن.

(بهشی پینجه م)

(سه رختن)

(سه ره تایی باری پشتیوانان (ﷺ))

ته بهرانی له المجمع الاوسط له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) هه موو سالیك ده چوو بۆلای هۆزه عه ره به کان و داوای لی ده کردن په نای بدن تا په یامی خوا بگه یه نیئت له بهرام بهردا به هه شت به شیان ده بیئت، هیچ هۆزیکه عه ره ب نه هات به ده میه وه تا ئه وهی خوای گه وره ئایینه که ی سه ربخات و پیغه مبه ره که شی سه ربخات و ئه وه به لینه ی دابووی بیهی نیئت ده ی، ئه وه بوو خوای گه وره ئه مه ی کرده به شی پشتیوانان و هاتن به ده میه وه و خوای گه وره مالی کوچی بو پیغه مبه ره که ی دیاری کرد.^۱

به زار - به فهرموده ی حه سه نی ده زانیئت - له عومه ره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) له مه که ده رچوو بۆلای هۆز به هۆزی عه ره ب له وه رزه کاند، که سیان نه بوو بیئت ب ده میه وه تا خوای گه وره ئه وه ده سته ی پشتیوانانی هینا کاتیك به خته وه ری کردن و ریزی لینان، پشتگیرو سه رخه ری پیغه مبه (ﷺ) بوون، خوای گه وره له سه ر پیغه مبه ره که ی پاداشتی خیریان بداته وه.^۲ له جمع الفوائد ج ۲ ص ۳۰ له فهرموده که ی عومه ر (ﷺ) ئه مه ی هیناوه، سویند به خوا وه فامان نه بوو بۆیان له سه ر ئه وه ی به لینه مان دابوو پییان له سه ری ئیمه پیمان وتن: ئیمه سه رکرده و ئیو

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۴۲ ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدوللای کوپی عومه ره هیه، ئه حمه د و کو مه لیك متمانه ی پی دهن و نه سائی و کو مه لیکی دیکه ش به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جئ متمانه ن.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا واهاتوه،

وہ زیر، نگہر بؤ نہ مجار بمینمہ وہ یہ ک کار بہ دہستم ناھیلّمہ وہ مہ گہر لہ پشتیوانان بیّت.^۱

ئیمامی ئەحمەد لہ جاییری کوری عەبدوللّاؤھ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) چوو بۆلای خەلکی و پیشنیاری سەرخستنی بۆ دەکردن و دەیفەرموو کەس ھەیە لەسەر ھۆزە کەم پالپشتەم بیّت چونکە ناھیلن پەيامی پەروردگارم بگەییەنم، کەسیک لە ھەمدان ھات بۆلای، فەرمووی (تۆ لە کییت؟) وتی: لە ھەمدان، فەرمووی: (لای ھۆزە کەت ھیچ پەنا و پشتگیریەکت ھەیە؟) وتی: بەلێ، پاشان کابرا ترسا ھۆزە کە ی پشتگیری نەکن، ھات بۆلای پیغەمبەر (ﷺ) و وتی: دەچم بۆلایان و پییان دەلیم دوا یی دیمەوہ بۆلات، فەرمووی (باشە) کابرا چوو و لە مانگی رەجەبدا پشتیوانان ھاتن.^۲ پیشتیش لەسەر بەیعتدان لەسەر سەرخستن فەرموودە کە ی جابرمان (ﷺ) لە ئیمامی ئەحمەدەوہ ھینا کەوتی: پیغەمبەر (ﷺ) دەسال لە مەککە مایەوہ و دەچوو بۆلای خەلک لە شویئەکانیان لە عوکاظ و میجەننە و لە وەرژەکاندا دەچوو بۆلایان و دەیفەرموو (کی پەنام دەدات، کی سەرم دەخات تا ئایینی پەروردگارم بگەییەنم و بەھەشتیش بۆ ئەو بیّت) کەس نەبوو بیّت بە دەمیەوہ تا ئەو ی کەسیک لە یەمەنەوہ یان لە موزەر دەھات و ھۆزە کە ی و خزمانی پییان دەوت ویاری ئەو کابرا قورەیشیە بە ھەلت نەخەلە تیئیت، لە نیویاندا دەگەرا و ئەوانیش بە پەنجە ئامازەیان بۆ دەکرد تا خوای گەرە لە یەسربەوہ ئیمە ی نارد بۆلای و پەنامان داو بروامان پی ھینا و ھەرکەسمان چوو بۆلای و باوہری پی دەھینا و قورئانی

^۱ - دەلیت: ھی بەزارە بە لاوازی، لە مجمع الزوائد دا لە بەزارەوہ بە تەواوہتی بەوجۆرە ھیناویەتی دەلیت: بەزار ھیناویەتی و سەنەدە کە ی بە حەسەن داناوہ و لە سەنەدە کەیدا ئیبن شەیبە ھەیە کە لاوازە.

^۲ - صحیح.

^۳ ھەیسەمی ج ۶ ص ۳۵ دەلیت: کەسەکانی سەنەدە کە ی جی متمانەن، ئیبن حەجەر لە فتح الباری ج ۷ ص ۱۵۶ دەیداتەوہ پال زانایانی سونەن و ئیمامی ئەحمەد دەلیت: حاکم بە صەحیحی زانیوہ،

دەخوئىند دەگەپايەۋە بۆلەي مال و منالى و ئەۋانئىش مۇسلمان دەبوون تا ھىچ مالىكى پىشتىۋانان نەما دەستەيەكى مۇسلمانانى تىدا نەبىت، پاشان ھەموو پايۇژيان كىردو وتيان تاكەي وازىنن پىغەمبەر (ﷺ) بە شاخ و داخى مەككەدا رابكات و بىت و بچىت و بترسىت؟ بۆيە ھەفتا كەسمان لە ۋەرزى ھەجدا چوون بۆلەي لە دۆلى ەقەبە كاتى دىدار دانراۋ يەك كەس و دوۋكەس چووين بۆلەي تا ھەموو كۆبوۋىنەۋە و وتان: ئەي پىغەمبەرى خوا لەسەر چى بەيەتت پى بدەين؟ ئىنجا فەرمۇدەكە دىنئىت^۱.

تەبەرانى لە عورۋە (ﷺ) بە مۇرسەلى ھىناۋىەتى دەئىت: لە كاتى ۋەرزى ھەجدا دەستەيەك لە پىشتىۋانانى بەنى مازنى كۆپى نەجار ھاتن بۆ ھەج، لەۋانە: موعازى كۆپى ەغرا، ئەسەدى كۆپى زورارە، لە بەنى زورەيىق: پافى كۆپى مالىك و زەكورانى كۆپى ەبدولقەيس، لە بەنى ەبدولئەشھەل ئەبولھەيسەمى كۆپى تەيھان، لە بەنى ەمەرى كۆپى ەئوف: ەۋەيمى كۆپى ساعدە (ﷺ) پىغەمبەر (ﷺ) ھات بۆلەيان و ھەۋالى پىغەمبەرايەتى و پىزىكى پى دان كە خوا پىي بەخشيۋە، قورئانى بەسەردا خوئندەۋە، كاتىك گويىيان لىگرت بىدەنگ بوون و دەرۋونيان بۆ بانگەۋازەكەي ئارامى گرت و لەۋەي لە ئەھلى كىتانيان بىستبوو سىفەتەكانيان زانى و بېروايان پى ھىنا و بوونە ھۆي خىر، پاشان پىيان وت: تۆ دەزانىت لە نىۋان ئەۋس و خەزەجدا خوئن پزان ھەيە و ئىمەش ھەزەكەين بزائىن خوا فەرمانى چى پى كردويت و ئىمەش نامادەين قسەي پەرۋەردگارو تۆ ۋەربگرىن، جا لەمەدا پرس بە تۆ دەكەين، بەناۋى خواۋە خۆ بگرە تا بگەرپىنەۋە لاي ھۆزەكەمان و سەبارەت بە تۆ ھەۋالەيان پى بدەين و بانگيان بگەين بۆلەي خواۋ پىغەمبەرەكەي، بەلكو خۋاي گەۋرە نىۋانمان چاك بكات و يەكەدەنگمان بكات، چونكە ئەمپۇ دژبەيەك و دوزمنى

۱ - صحيح.

۲ - حاكم ج ۲ ص ۶۲۵ ھىناۋىەتى و دەئىت سەنەدەكەي صەحىحە.

يەككىرىن، ئەگەر ئەمەز بېت و ئىمە رېككەكە وتىن بۆت يەككەنگ ناين، بەلئىنى دىدارمان ۋەرزى ھەجى داھاتوۋە، پېغەمبەر (ﷺ) بە قسەكەيان پازى بوو، گەرەنە ۋە بۆلای ھۆزەكەيان ۋە بە نەئىنى بانگيان كىردن بۆلای پېغەمبەر (ﷺ) ۋە پەيامى خواۋ قورئان تا ئەۋەى كەم مالى پىشتىوانان مابوو كەسانىك تىيدا موسلمان نەبوۋىن، ئىنجا فەرمودەكە دىئىت، ۋەك لە باسى بانگەۋازى موصەبى كۆرى عومەيردا (ﷺ) ھاتوۋە.^۱

حاكم ج ۲ ص ۶۲۶ لە يەحىي كۆرى سەئىدە ۋە ھىناۋىيەتى دەلئىت: گويم لە پىرىكى پىشتىوانان بوو دەيوت: ئىبن عەبباس (رضي الله عنه) دى دەچوو بۆلای صرمەى كۆرى قەيس ۋە ئەم دىرەنەى لىۋە فىردەبوو:

يذكر لو الفي صديقا مواليا	ثوى في قریش بضع عشرة حجة
فلم ير من يؤوي ولم ير داعيا	و يعرض في اهل المواسم نفسه
و اصبح مسرورا بطيبة راضيا	فلما اتانا واستقرت به النوى
بعيد وما يخشى من الناس باغيا	و اصبح ما يخشى ظلامه ظالم
و انفسنا عند الوغى والتاسيا	بذلنا له الاموال من جل مالنا
بحق و ان كان الحبيب المواليا	نعادى الذي عادى من الناس كلهم
و ان كتاب الله اصبح هادي	و نعلم ان الله لاشيئ غيره

^۱ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۴۲ دەلئىت: لە سەنەدەكەدا ئىبن لەيغە ھەيە كە جوړە لاۋازىەكى تىدايە، فەرمودەى ھەسەنە، كەسەكانى دىكەى جىي متمانەن، تەۋاۋ.

(برايه تي نيوان ڪوچهران و پشتيوانان (ﷺ))

نيمامي نه حمده له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: عه بدولپرهماني ڪوري
 عه وف (ﷺ) چوو بؤ مه دينه و پيغه مبهر (ﷺ) براييه تي خسته نيوان نه و سه عدي
 ڪوري ره بيغي نه نسياريه وه، سه عد پئي وت: نه ي برا گيان من له هه موو خه لڪي
 مه دينه پارهم زياتره، سه يرکه نيوي پارهم ببه بؤ خوٽ و دوو ڙنيشم هه يه ڪاميان
 جيئي هه زي تويه بيلئي با ته لاقى بدهم بؤت، عه بدولپرهمان وتي خوا به ره ڪهت بخاته
 مال سامانته وه، بازارم پئي نيشان بده، بازاريان پي نيشان دا له وي ڪه وته ڪرين و
 فروش و قازانجي ڪرد و هه ندي پهنير و پوني ڪري و پاشان هيٺدي نه برد هات و
 بوني زه عفراني پيوه بوو، پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووي (مهيم؟) واته (چون وا؟) وتي نه ي
 پيغه مبهر ي خوا ڙنيڪم به هاوسر گرتووه، فهرمووي (ماره ييڪه ي چهندت بؤ ڪرد؟)
 وتي: هيٺدي ڏنيڪ زيرم بؤ ڪرد، فهرمووي (چيشتي وليمه بکه با به مهر يڪيش
 بيت)، عه بدولپرهمان ده لئيت: نه گهر به رديڪم به رز بکردايه ته وه وام ده بيني زير و زيوم
 ده ست ڪه وي.^۱

بوخاري له نئين عه عباسه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: ڪوچهران ڪه هاتن بؤ مه دينه
 ڪه سي ڪوچهر به پئي نه و براييه تيه ي پيغه مبهر (ﷺ) له نيوانياندا داينا بوو وه ڪ
 نز يڪه ڪاني ڪه سي پشتيوان ميراتي وهرده گرت، ڪاتيڪ نه م نايه ته دابه زي (ولكل
 جعلنا موالى) سڀا يه وه، له و گيڙانه وه دا واهاتووه سڀره وه ي ميراتي هه ليف نه و
 نايه ته يه، له وه ي دواتر دا سڀره وه نه م نايه ته يه (و اولو الارحام بعضهم اولى ببعض)
 نئين هه جهر ده لئيت: نه مه يان جيئي پشت پي به ستنه و ده ڪريٽ دوو جار سڀا يته وه،
 يه ڪه ميان نه وه يه ڪه سي عه قدبه ستو به جيا له ده سته ميرات وهرده گريٽ، نه م نايه ته

^۱ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۲۸ دا واهاتووه، بوخاري و موسلي ميش له نه نه سه وه هيٺاويانه،
 بوخاري له فهرمووده ڪه ي عه بدولپرهماني ڪوري عه و فيشه وه (ﷺ) هيٺاويه تي، الاصابة ج ۲
 ص ۲۶ يشدا هاتووه، هه روه ها نئين سعد ج ۳ ص ۸۹ له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويه تي.

دابهڙي (ولكل جعلنا) بهمه هموويان ميراتيان ودردهگرت، لهسهر ئه مه فهرمووده كه ي
 ئيبن عه بباس (ﷺ) دينيت، پاشان نايه تي ئه حزاب ئه مه ي، سرپه وه و ميراتي به
 دهسته ي ديارى كردو كه سى عه قده ستوو سهرخست و ئه و جوړانه ي بو ماپه وه،
 لهسهر ئه مه بهره بهره لهسهرى ده هات، ئه حمده له فهرمووده كه ي عه مري كورې
 شوعه يپ له باوكيه وه له باپريه وه (ﷺ) به و جوړه هيناويه تي، هه روه ها له فتح
 البارى ج ۷ ص ۱۹۱ هاتووه.

ئين سهد به چهند سهندى كي واقيدى له كومه ليكي تابعينه وه هيناويه تي
 ده لئيت: كاتيك پيغه مبه ر (ﷺ) چوو بو مه دينه برايه تي خسته نيوان كوچه ران به جيا و
 كوچه ران و پشتيوانان لهسهر به دمه وه بوون و ميراتيشيان به دركه وت، ئه وانه نه وه
 كه س بوون، هه نديكيان كوچه رو هه نديكيان له پشتيوانان بوون، يان ده لئيت: سهد
 كه س بوون، كاتيك نايه تي (والوا الارحام) دابهڙي ميراتي نيوانيان به و برايه تيه
 پووجه ل بوويه وه و له كار خرا، له فتح البارى ج ۷ ص ۱۹۱ دا واهاتووه.

پشتيوانان به مال و سامانيان دلى كوچه ران ده دهنه وه

بوخارى ج ۱ ص ۳۱۲ له ئه بوهوره يره وه (ﷺ) هيناو ته ده لئيت: پشتيوانان به
 پيغه مبه ريان (ﷺ) وت: دارخورما كانمان له نيوان ئيمه و براكانماندا دابه ش بكه،
 فهرمووى نا، وتيان: ده ي يارمه تيمان بدن تا له بهرهمدا به شدارتان بكه ين؟ وتيان
 به لى باشه، عه بدولرهماني كورې ئه سلم ده لئيت: پيغه مبه ر (ﷺ) به پشتيوانانى
 فهرموو (براكانتان پاره و سامان و منداليان به جى هيشتووه و هاتوون بولاى ئيوه)
 وتيان ده ي پاره و سامانمان له نيوانماندا دابه ش بكه، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى ئه ي
 جكه له وه؟ وتيان چي بكه ين ئه ي پيغه مبه رى خوا؟ فهرمووى (ئه وانه كومه ليكن كار
 نازانن هاو كاريان بن و بهرهميان له گه لدا دابه ش بكه ن) وتيان به لى.^۱

^۱ - له البداية والنهاية ج ۲ ص ۲۲۸ دا واهاتووه.

ٽي مامي ته حمده له يه زيد له حميد له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺا ويه تي ده لئيت: ڪوچهران وٽيان نه ي پيڻه مبهري خوا ڪه سي وامن وه ٽه مانه نه ديوه ڪه هاتووين بولا يان وا دلنه واييمان ده ڪن و زورمان پي ده به خشن، هيٺده به سه يارمه تيمان بدن و له به ره مدا به شدريان ڪردووين تا نه وه ي ده ترسايين هه موو پاداشته ڪه بهن فهرمووي (لا ما اثنيتم عليهم و دعوت الله لهم) واته (نا مادام سوپاسيان ده ڪن و لا ي خوا نزيان بو ده ڪن) ^۱.

به زار له جابره وه (ﷺ) هيٺا ويه تي نه ڪر پشتيوانان درهخته ڪانيان (دارخورما ڪان) ده بري خورمايه ڪيان دابهش ده ڪرد بو دووبهش، يه ڪي ڪيان له وي دي ڪه متر بو، پاشان ڪه لاکه ڪيان له ڪه ل ڪه مه ڪه ياندا داده نا، پاشان به ڪوچهرانيان دهوت: به دلي خوتان يه ڪي ڪ له دووانه هه لبرين، نه وانيش زوره ڪيان هه لده ڪرت و پشتيوانان يش له پيٺا و ڪه لاکه يدا ڪه مه ڪه يان هه لده ڪرت، نه مه تا فه تي خه يبه و ابو، ٽينجا پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (قد وفيتم لنا بالذي كان عليكم، فان شئتم ان تطيب انفسكم بنصيبكم من خير و يطيب ثماركم فعلمت) وٽيان: ٽيمه چهند مهرجي ڪمان له سر شان بو، ٽيمهش مهرجي ڪمان له سر تو هه بو نه ويش به هه شت بو، نه وه ي پيٽ وٽين ڪردمان به رامبه مهرجه ڪت، فهرمووي (فذاكم لكم) واته (مهرجه ڪتان بو هه يه) ^۲.

بوخاري له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺا ويه تي ده لئيت: پيڻه مبهري (ﷺ) پشتيواناني بانگ ڪرد تا به حره نيان پي بدات، وٽيان مه ڪر هيٺدهش برپيته وه بو برا ڪوچهره ڪانمان، فهرمووي (اما لا فاصبروا حتى تلقوني فانه سيصيبكم اثره).

^۱ - صحيح.

^۲ - ٽيم فهرمووده له سر مهرجي بوخاري و موسليم سه نه دي سيايه، هيچ ڪام له شهش ڪتيبي فهرمووده له م پرووه نه يانه يٺا وه له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۲۸ دا واهاتوه، ٽين جهريريش له ڪه ل حاكم و به يه قيداهيٺا ويانه، له كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتوه.

^۳ - ضعيف.

^۴ - هه يسه مي ج ۱۰ ص ۴۰ ده لئيت: به زار له دوو ريگه وه هيٺا ويه تي، له هه ردو ريگه ڪه وه موجاليد تي دايه ڪه را ي جياوازي له سره، ڪه سه ڪاني دي ڪي سه نه ده ڪه سه حيحن.

(پشتیوانان (خوایان لی رازی بیت) چۆن بۆ بە هیژکردنی پەتی ئیسلام پەتی نەفامییان پچراند)

بوخاری لە جابری کوپری عەبدوللّوھ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (کی دەچیت بۆ کەعبی کوپری ئەشرەف چونکە خواو پیغەمبەرەکی ئازار دەدات؟) موخەمەدی کوپری مەسلەمە (ﷺ) ھەستا و وتی: ئەی پیغەمبەری خوا ھەزدەکەیت بیکوژن؟ فەرمووی بەئێ، وتی: دەی مۆلەتم بدە تا ھەندی شت بلیم، فەرمووی بیلێ، موخەمەدی کوپری مەسلەمە چوو بۆلای و وتی: ئەم کابرا داوی بەخشینمان لێ دەکات و بیزاری کردوین و منیش ھاووم داوی قەرزت لێ بکەم، وتی: بە خوا دووبارە بیزاری دەبیت، وتی: ئیمە ماندوویمان کردوو و نامانەویت وازی لێ بەینین تا بزانی چى لێ دیت، ھاووین تا بڕیک قەرزمان بدەیت، ەمر چەند جاریک بۆی گیراوینەتەو و بپرەکی نەھیناوە، منیش پیم وت: بپرەکی یەك یان دوو کۆل، وتی: بەدیدهکەم، وتی: بەئێ دەی پەرھن بدەنە لام، وتیان چیت دەویت؟ وتی: ئافرەتەکانتان بە پەرھن بدەنە لام، وتیان چۆن ئافرەتەکانمان دەدەینەلات و تۆ جواتترینی ەرەبی؟ وتی: دەی منالەکانتان، وتیان: چۆن دەبیت ئەو کات قسەیان پى بلییت، وتی: دەی یەك یان دوو کۆل و بار، وتیان: ئەو ەیبەییە بۆمان بەلام (الامە) چەکت دەدەینە لا، ئینجا بەئینی پێدا بۆی بەینیت، شەو ھات بۆلای و ئەبونائیلەشی لەگەڵدا بوو، براى شیرى کەعب بوو، ئەویش بانگی کردن بۆ قەلاکە و چوون بۆلایان، ژنەکەى پى وت: بەم درەنگە بۆ کوێ دەچیت؟ ئەو موخەمەدی کوپری مەسلەمە و ئەبونائیلی براى من، جگە لە ەمر وایان ھیناوە، ژنەکەى وتی: دەنگیک دەبیستم چۆرەى خوینی لێ دیت، وتی: کورە ئەو موخەمەدی کوپری مەسلەمە دوو کەسى لەگەڵدا بوو، بە ئەبوسوفیان و ترا ەمر ناوی ھینان؟ وتی: یەکیکیانی ھینا، ەمر دەلیت: دوو کەسى لەگەڵدا بوو، کەسانى دى دەلین ئەبوعەبسی کوپری جەبرو حارسى کوپری ئەوس و ەبادى کوپری بیشر بوون، ەمر

دەلىت: دوو كەسى لەگەندا بوو، وتى: ئەگەر ھات من دەست بۇ قىزى دەبەم و بۇنى دەكەم، كە بىنيتان سەرىم گرت لىنى دەن، ئەۋىش بەجلى (وشخ) پىستەيىھە ھات بۇلايان و بۇنى خۇشيان لى دەھات، وتى: بۇنى لەۋە خۇشترم نەبىستوۋە، لەلەي جگە لە ەمەر ھاتوۋە دەلىت: بۇنخۇشترىن ئافرەتى ەرەب و كاملىرىنى ەرەبەم لايە، ەمەر دەلىت: وتى: مۇلەتم دەدەيت بۇنى سەرت بەكم؟ وتى: بەلى، پاشان بۇنى كرد، ئىنجا ھاۋەلاننىشى بانگكرد تا بۇنى بەكن، پاشان وتى: مۇلەتم دەدەيتەۋە؟ وتى: بەلى، كە سەرى گرت وتى ئادەي، ئەۋانىش كۇشتىيان و ھاتنەۋەي لاي پىغەمبەر (ﷺ) پىيان وت، لە گىرپانەۋەيەكى ەمردا (ﷺ) ەۋالايان دايەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) و ئەۋىش سوپاسى خۋاي كرد، لە گىرپانەۋەي ئىبن سەعددا كە گەيشتنە بەقىعى غەرقدە اللە اكبرىان وت، پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋ شەۋە شەۋنويىزى دەكرد، كە اللە اكبرى ئەۋانى بىست اللە اكبرى كرد و زانى كۇشتوويانە، پاشان گەيشتەنەۋە لاي، ئەۋىش فەرموۋى (افعلت الوحدة) واتە (ئەم دەم و چاۋانە سەرگەۋتن) وتيان پوۋخسارى تۇش ئەي پىغەمبەرى خوا، ئىنجا سەرى كەعبان خستە بەردەستى، ئەۋىش سوپاسى خۋاي كرد لەسەر كۇشتىنى، لە فەرموۋەدى مۇرسەلى عىكرەمەدا (ﷺ) جۈۋلەكە ترسان و ھاتن بۇلەي پىغەمبەر (ﷺ) و وتيان گەۋرەكەمان بە پىلان كۇژراۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) پىنى فەرموۋن كە چى كردوۋە خەلكى لە دىزى پىغەمبەر (ﷺ) ھاندادە و ئازارى مۇسلمانانى داۋە، ئىبن سەعد ئەۋەشى بۇ زىاد دەكات: ترسان و ھىچيان نەۋت،^۱ ئىبن ئىسحاقىش ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (كى دەچىت بۇ ئىبن ئەشەرەف؟) مۇحەمەدى كۇرى مەسلەمە وتى: من دەچم بۇي ئەي پىغەمبەرى خوا، من دەيكۇژم، فەرموۋى (دەي ئەگەر دەتۋانىت بىكۇژە) مۇحەمەدى كۇرى مەسلەمەش ھاتەۋە سى شەۋ و پۇژنان و ئاۋى نەخۋارد مەگەر تەنھا بەشى مان و ژيانى، ئەمەي باسكرد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش پىنى فەرموۋ (بۇچى ۋازت لە نان و ئاۋ ھىنا؟)

^۱ - لە فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۹ دا بەجۈرە ھاتوۋە.

وتى: ئەي پيغەمبەرى خوا قسە، حکم پى وتيت نازانم چارى قسەكەم دەكەم يان نا،
فەرمووى (لك الحيد) ھەر ئىبن ئيسحاق لە ئىبن عەبباسەوھ (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت:
پيغەمبەر (ﷺ) لەگەلئان تا بەقيعولغەر قەد چوو دوايى ناردنى و فەرمووى (بەناوى
خواوھ بپۆن، خوايە يارمەتییان بەدەيت) ^{۱، ۲}

(كوشتنى ئەبوراڤىع سەلامى كورى ئەبولحوقەيق)

ئىبن ئيسحاق لە عەبدوللای كورى كەبى مالیکەوھ (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت:
يەكك لەو شتانی خوى گەورە بەخشى بە پيغەمبەر (ﷺ) ئەوھبوو ئەو دووبەشەي
پشتیوانان ئەوس و خەزرج لەگەل پيغەمبەردا (ﷺ) كى برکتيان بوو، ئەوس ھەرچى
بكردايە بۆ پيغەمبەر (ﷺ) خەزرج دەيوت سويىند بەخوا نايىت لە خزمەت
پيغەمبەردا (ﷺ) فەزليان لە ئيمە زياتر بکات بۆيە وازيان نەدەھينا تا ئەوانيش وەك
ئەوان بکەن، بۆ خەزرجيش ھەروابوو، کاتيک ئەوس كەبى كورى ئەشرەفيان لە
دورژمنايەتى پيغەمبەر (ﷺ) دوور خستەوھ خەزرج وتیان سويىند بەخوا نايىت
ھەرگيز فەزليان لە ئيمە زياتر بىت، بۆيە لای پيغەمبەر (ﷺ) كەوتنە باسى
دورژمنايەتى كەسيك كەوھ ئىبن ئەشرەف و ابوو، باسى ئىبن ئەبى حوقەيقيان كرد كە
لە خەيبەر بوو، مۆلەتيان لە پيغەمبەر (ﷺ) وەرگرت تا بیکوژن، ئەويش مۆلەتى دان،
بۆيە لەناو خەزرجدا لە بەنى سەلەمە پينج كەس چوون: عەبدوللای كورى عوتەيك و
مەسعودى كورى سنان و عەبدوللای كورى سنان و ئونەيس و ئەبو قەتادە حارسى
كورى پبيع و خوزاعى كورى ئەسود، چوون و پيغەمبەر (ﷺ) عەبدوللای كورى
عوتەيكى كرد بە ئەميريان، پيگري لى كردن لەوھى منداڵيان ئافرەت بكوژن،

۱ - ضعيف.

۲ - له بداية والنهائية ج ۴ ص ۷ دا واهاتووه، ئىبن حەجەر سەنەدى فەرموودەكەى ئىبن عەبباس بە
حەسەن دادەنيت، ئەمە لە فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۷ دا.

ئەوانیش چوون بۆ خەیبەر و چوون بۆ مالى ئىبن ئەبى حوقەيق، ئەمەش لە شەودا،
 ھەرکەسى ناو مالىيان بانگ دەکرد دەرگاکیان لەسەر مالهەوى دادەخست، لە
 ژووریکى (لەسەر زەوى بەرز بوویتەو، پایە و تایەى لە ژێرداییت) دار خورمایەك
 ھەبوو، پیایدا ھەلژنن تا چوونە سەر دەرگاکی و مۆلەتیان وەرگرت، ژنەکەى ھاتە
 دەرەو ھەلایان و وتى: ئیو ھەل؟ وتى: خەلکى عەرەبىن ھاتوین بۆ نان، وتى:
 ئەو ھەلکەى بچن بۆلای، کە چوونە ژوورەو دەرگاکیان داخست نەو ھەلکەى سیك
 بکەوینە ئیوان ئیمە و ئەو ھەل، ژنەکەى ھاواری کرد و دەنگى بەسەردا بەرزکردینەو،
 ئەویش لەسەر جیگەکەى بوو بە شمشیر دامان بەسەردا سویند بەخوا لەو تاریکی
 شەو ھەل سىپی رەنگیەکەى وایکرد بیبینن، ھەلە جلی قیبتى دەچوو، کاتیک
 ژنەکەى قیژەى بەسەردا کردین یەکیکمان شمشیری لە پوودا بەرزکردەو بەلام
 ھەرموودەکەى پیغەمبەرى (ﷺ) بێرکەوتەو کە پێگى کرد لە کوشتنى ژن بۆیە
 دەستی گرتەو، ئەگەر نا ئەو شەو دەمانکوشت، کە بە شمشیر دامان لە کابرا
 ھەل بۆلای کوپی ئونەیس شمشیرەکەى کرد بەسکیداو ئەویش دەیوت: بەسمە
 بەسمە، ئیمەیش چوونە دەرەو، ھەل بۆلای کوپی عوتەیک شەو کویر بوو،
 ئەوانیش ناگریان دەکردەو لە ھەموو لایەکەو بە دواماندا دەگەران تا بیھىوابوون و
 گەرانەو بۆلای و چواردەوریاندا ئەویش باسى دەکرد، وتمان چووزانین ئەو
 دوژمنەى خوا مردووە؟ یەکیکمان وتى: مەن دەچم و سەیر دەکەم، چوو تا گەیشتە ناو
 خەلکەکە، دەلیت ژنەکەیم دى لەگەل کەسانی جوولەکەدا لە دەورى بوون و چرایەك لە
 دەورى ژنەکیدە سەیری ناوچاوی مێردەکەى دەکرد و قسەى بۆ خەلکەکە دەکرد،
 سویند بەخوا گویم لە دەنگى ئىبن عوتەیک بوو، دواى و تەوانیە ئىبن عوتەیک لێرەدا
 چى دەکات؟ پاشان ژنەکەى سەیری نیوچەوانى پیاو ھەلکەى دەکرد و وتى سویند
 بەخوا جوولەکە مرد، ھىچ قسەى ھەلکەى نەبەستوو ھێندە دلخۆشم بکات، دەلیت پاشان
 ھاتەو بۆلامان و پى و تین، ئیمەش ھاوړیکەمان ھەلگرت و چوون بۆلای پیغەمبەر
 (ﷺ) و پیمان و ئەو دوژمنى خوامان کوشت و ھەرکام ناکۆکیمان بوو کە کى

کوشتوویه تی، نه ویش فهرمووی (شمشیره کانتان بینن) ئیمهش شمشیره کانمان پیدا، سهیری کردو به شمشیره که ی عه بدوللای کوپی ئونه یسی فهرموو (هذا قتله اری فیه اثر الطعام) ^۱.

بوخاری له به رائه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) هه ندی له پشتیوانانی نارد بۆلای نه بو رافعی جووله که، عه بدوللای کوپی عوته یکی (ﷺ) کرد به نه میریان، نه بو رافیع نازاری پیغه مبه ری (ﷺ) داو خه لکی هانده دا له دژی، له قه لایه کی خاکی حیجازدا بوو، که لئی نزیک بوونه وه خور ئاوابوو و خه لکی ئارهل و شتی خویان بردبوویه وه، پاشان به جله که ی خوی داپوشی وه که نه وه ی پیو یستی خوی به جی بگه یه نیت، خه لکی چوونه ژورره وه، ده رگاوان هاواری لی کرد نه ی عه بدوللا نه گه ر ده ته وی ت بی ته ژورره وه وه ره ده مه وی ت ده رگا که دابخه م، منیش چوومه ژورره وه و خوم حه شاردا، که خه لکی چوونه ژورره وه ده رگا که ی داخست، پاشان کلله کانی به سته وه به په تیکه وه، منیش هه ستام و کلله کانم بردو ده رگا که م کرده وه، نه بو رافعی ش له خانویه کدا بوو و خه لکی لای کو ده بوونه وه، کاتی که خه لکی چوونه وه سه رکه وتم بۆلای و هه رکه ده رگا یه کم ده کرده وه له ناوه وه له سه ر خوم داده خست وتم خه لکه که وازم لینا هی نن با وابکه م تا بیکوژم، که گه ی شتمه لای له مائی کی تاریکدا بوو، نازانم له کوئی ماله که وه بوو، وتم: نه بو رافیع، وتی: نه وه کییه؟ منیش چووم به ره و لای ده نگه که و به شمشیر لی مداو ته واو شله ژابووم و هیچم پی نه ده کرا، نه ویش هاواری کردو منیش له ماله که پامکردو ژور نه مامه وه، دوا یی چوومه وه بۆلای و وتم: نه بو رافیع نه وه ده نگه چیه. وتی: دایکت پوله پو ت بو بکات له م ماله دا به شمشیر کوژرام، منیش شمشیری کی توندم لی داو هیشتا نه مکوشتبوو، پاشان لای شمشیره که م کرد به سکیدا تا له پشتیه وه ده رکه وت ئینجا زانیم

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۲۷ دا واهاتووه، له سیره ابن هشام ج ۲ ص ۱۹۰ دا هاتووه.

کوشتوومه یه که ده رگا کانم کرده وه تا گه یشتمه لای په یژکه، پیم خسته سهرو وام زانی ته واده، که چی له وشه وده مانگ پووناکی خوئی ددها که وتم و پیم شکا، به میزه ریک پیم به سته وه و که وتمه ری تا له سه ر ده رگا که دانیشتم، وتم: نه مشه و ناچم تا نه زانم کوژراوه، که که له شیر خویندی هه والدهری مهرگ له سه ر شووره کان هه ستا و وتی: نه بورافیعی سه ر خهری خه لکی حیجاز مرد، منیش چوومه وه بۆلای هاوړیکانم و تم: موژده خوا نه بورافیعی کوشتم، ئینجا چوومه وه بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیم وت، نه ویش فهرمووی (ابسط رجلک) واته (پیټ راکیشه)، پیم راکشاند و نه ویش دهستی به سه ردا هیئا وه که نه وه و ابو هیچ کات تووشی هیچ نه بوویټ بوخاریش به ده قیکی تر هیئا ویه تی، بوخاری به و ده قانه له نیوان شه ش فهرمووده ناسدا به ته نها هیئا ویه تی، پاشان ده لیت: زوهری ده لیت: ئوبه ی کوړی که عب وتی: چوون بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) که له سه ر مینه ر فهرمووی (افلحت الوحده) نه ویش وتی: پوخساری تووش نه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (ئایا کوشتتان؟) وتیان: به لی، فهرمووی (شمشیره که م بده ری) نه ویش شمشیره که ی پیدا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (اجل هذا طعامه في رباب السيف)^۱

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۳۷ دا واهاتووه.

(کوشتنی ئیبن شەیبەى جووله‌که)

ئەبونەعیم لە کچی موحه‌یصه‌ لە باوکیه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تى پىغه‌مبەر (ﷺ) فەرمووی (من ظفرتم به‌ من رجال يهود فاقتلوه) موحه‌یصه‌ش دای بەسەر ئیبن شەیبەدا - بازەرگانیکى جووله‌که‌ بوو که جلی بو‌ ده‌هینان و شتى پى‌ ده‌فرۆشتن - کابرای جووله‌که‌ى کوشت، موحه‌یصه‌ ئەو کات هیشتا موسلمان نه‌ببوو، لە حوه‌یصه‌ به‌ ته‌مه‌تر بوو، که کوشتى حوه‌یصه‌ لییداو وتی: ئەى دۆژمنى خوا کوشتنن سویند به‌خوا چه‌ورى ورگت لە نانی ئەوه‌وه‌ بوو، وتی: سویند به‌خوا ئەگەر بلیت تۆش بکوژم دەدم لە ملی تۆش، وتی: سویند به‌خوا ئەگەر ئەمه‌ سه‌ره‌تای موسلمانبوونی حومه‌یصه‌ بیٔ، سویند به‌خوا ئەگەر موحه‌مه‌د بلیت بمکوژیت بیٔ بمکوژیت؟ موحه‌یصه‌ وتی: ئەرى سویند به‌خوا، حوه‌یصه‌ وتی: به‌خوا ئایینی وات پیگه‌یشتبیٔ جیى سه‌رسوڤمانه‌، لە کنز العمال ج ٧ ص ٩٠ دا واهاتوو، ئیبن ئیسحاقیش به‌جوژه‌ هیناویه‌تى، لە فەرمووده‌که‌یدا هاتوو: موحه‌یصه‌ وتی: وت: سویند به‌خوا ئەوه‌ى فەرمانى پیدام بیکوژم بو‌ تۆش بلیت دەدم لە ملت، لە کو‌تاییشدا ئەمه‌ دینیٔ: حوه‌یصه‌ موسلمان بوو، ئەبوداودیش لەو پیگه‌یه‌وه‌ هیناویه‌تى، بەلام لەو قسه‌یدا کو‌تایى پى‌ دینیٔ (ئەوه‌ى لە سکتدایه‌ لە پارەى ئەوه‌) ئیتر دواترى ناهینیت^١.

(شهره کانی به نی قهینووقاع و به نی نه زیرو به نی قوره یزه و له و بواره دا پشکی پشتیوانان چی بوو)

ئین ئیسحاق به سه نه دی حه سه ن له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک پیغمبر (ﷺ) له پوژی به دردا وای به قوره یش کرد جووله که کان له بازاری به نی قهینووقاعدا کو بونه وه، پیغمبر (ﷺ) فهرمووی (نه ی جووله که، موسلمان بن پیش نه وه ی تووشی نه وه بن که له پوژی به دردا قوره یش تووشی بوو) وتیان نه وان شهریان نه ده زانی، نه گهر له گهل ئیمه دا شهرت بکردایه نه وکات ده تزانی مه رد کامه یه، خوای گهره ش نه م نایه ته ی دابه زاند (قاللذین کفروا ستغلبون..... لاولی الابصار) له فتح الباری ج ۷ ص ۳۳۴ دا به جوړه هاتووه، نه بودا ویش ج ۴ ص ۱۴۱ له پیگه ی ئین ئیسحاق وه به و واتایه هیناویه تی و له فهرمووده که شیدا نه مه ش هاتووه: وتیان: نه ی موحه مه د له خو ت بایی نه بیت به وه ی ده سته یه کی بی نه زموونی نه شاره زای قوره یشت کوشتووه، نه گهر له گهل ئیمه شهر بکه یت ده زانیت ئیمه کی و که سی وه ک ئیمه ت به دی نه ده کرد.

ئین جه ریریش هه روه که له ته فسیری ئین که سیر ج ۲ ص ۶۹ یشدا هاتووه له زهریه وه هیناویه تی ده لیت: کاتیک قوره یش له به در شکان موسلمانان به جووله که کانیا ن وت: موسلمان بن پیش نه وه ی ده ردی قوره یشی پوژی به درتان تووش بیت، مالیکی کوپی صه یفیش وتی: به وه ی ده سته یه کی نه شاره زای شهر پی قوره یشتان شکاندووه له خو تان بایی بوون، نه گهر بریاری نه وه ده دین بده ین به سه رتاندا ده سستی نه وه تان نه ده بوو ده ستمان لی بکه نه وه، عوباده ی کوپی صامتیش (ﷺ) وتی: نه ی پیغمبره ی خوا جووله که کان به هیزن، چه کیان زوره، شانوشکو یان به هیزه، من خو م به دوور ده گرم له دو ستایه تی جووله که و ده ده مه وه

پالَ خواو پيڻه مبرڪه ي و نه وانم به سه، عه بدوللاي ڪوپي ٿوبه ي وتي: به لام من نڪولي ناکه م له دوستايي جووله که، من که سيکم هه رده بيٽ له که ليان هه بم، پيڻه مبر (ﷺ) هه رموي (يا ابا الحباب ارايت الذي نفست به من ولاية يهود على عبادة بن الصامت فهلوك دونه) واته (نه ي نه بولحه باب نه گهر واده زانيت به دوستايه تي جووله که شتيکت له عوباده ي ڪوپي صامت بر دوته وه نه وه هه ر بوتي) نه ويش وتي: باشه قبوله، نه وکات خوي گه وه نه م ٿايه ته ي دابه زاند (يا ايها الذين امنوا لاتتخذوا اليهود والنصارى اولياء) قا (والله يعصمك من الناس).^۱

ٽين ٿيسحاق له عوباده ي ڪوپي صامته وه (ﷺ) هيٺاويه تي، له البدايه وانهايه ج ۴ ص ۴ يشدا هاتوه که عوباده ده ليٽ: کاتيک به نوقه ينوقاع له که ل پيڻه مبردا (ﷺ) شهريان کرد عه بدوللاي ڪوپي ٿوبه ي دايه پالين، عوباده ي ڪوپي صامت (ﷺ) که له به ني عه وف نه و هارپه يمانيه ي که عه بدوللاي ڪوپي ٿوبه ي له که ليان هه يبوو چوو بولاي پيڻه مبر (ﷺ) و نڪولي لي کردن و دايه پال پيڻه مبر (ﷺ) و وتي: نه ي پيڻه مبري خوا خواو پيڻه مبرڪه ي و باوه رداران هه لده بڙيرم و نڪولي ده که م له هارپه يمان ي دوستايه تي نه و بيٺاوه رانه، هه روه ها ده ليٽ له سه ر نه و عه بدوللا نه م ٿايه تانه ي سوره تي (المائدة) دابه زين (يا ايها الذين امنوا لاتتخذوا اليهود والنصارى اولياء..... ومن يتولى الله ورسوله والذين امنوا فان حزب الله هم المفلحون).^۲

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

فهرمووده سه بارهت به به نونه ضير

ئين مه ردهويه به سهندى صهحيح له موعه ممر له زومريه وه هينايه تي كه
 عه بدوللاي كوري عه بدولپرهماني كوري كه عبي كوري ماليك له يه كيڪ له هاوه لائي
 پيغه مبهروه (ﷺ) هينايه تي ده ليت: بيباوه پاني قورهيش نامه يان نووسى بو
 عه بدوللاي كوري ثوبه ي و هه نديكي دى له وانه ي بت پرست بوون، نه مه له پيش
 به دردا، هه پرشه يان لى ده كردن بوچى په ناي پيغه مبهرو هاوه لائيان داوه و
 هه پرشه يان لى ده كردن به هه موو عه ربه وه بين بويان، به مه عه بدوللاي كوري
 ثوبه ي و هاوده مه كاني ويستيان له گهل موسلماناندا بجه نكن، پيغه مبهرو (ﷺ) هات
 بولايان و فهرمووى (ماكاكم احد بمثل ماكا دكم قريش يريدون ان تلقوا بالسنتكم
 بينكم) واته (كه س وه قورهيش فيلى لى نه كردون، ده يانه ويټ شهركه بخه نه نيوان
 خوتانه وه) كه نه مه يان بيست حه قيان بو پوون بوويه وه و بلاوه يان لى كرد، له شهري
 به دردا كه نه وه پوويده دواتر بيباوه پاني قورهيش نامه يان نووسى بو جووله كه (ئيوه
 خاوه نى بازنه و قه لاو په نان، به نونه ضيريش يه كدهنگ بوون له سهر ناپاكي و نارديان
 بولاي پيغه مبهرو (ﷺ) و وتيان له گهل سى هاوه لى خوتدا وهره بولامان تا سى له
 زانا كانمان بتبينن، نه گهر باوه پيان پى هيناييت شوينت ده كه وين، نه ويش چوو، سى
 جووله كه خه نجهريان له گهل خويان هه لگرت، ئافره تيكي به نى نه ضير هه والى نارد بو
 برايه كي له پشتيوانان كه موسلمان ببوو هه والى پيدا كه به نونه ضير ده يانه ويټ چى
 بكن، نه ويش هه واله كه ي گه يانده پيغه مبهرو (ﷺ) پيش نه وه ي بگاته لايان، بويه
 گه پرايه وه و به سوپاوه گه پرايه وه بولايان و گه ماروى دان، پاشان بو به ياني گه ماروى
 به نى قوره ي ضى داو نه وان له گه لى ريكه كه وتن، نه وكات وازى له وان هينا و گه پرايه وه
 بو به نى نه ضيرو له گه لايان به شه رها ت تا بريارياندا شارب ه جى به يئن و نه وه ي و شتر
 پيى ده كريٽ بيبه ن جگه له چهك، نه وانيش ته نانه ت ده رگاي ماله كانيشيان له گهل
 خوياندا برد و ماله كاني خويان به ده ستي خويان ويران ده كرد و چى دارو په ردوى

بوو لەگەل خۇيان بىرد، ئەۋە يەكەم چوونيان بۇ شام بوو.^۱ ھەرۋەھا بەيھەقى لە ئىين
 عەبباسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) گە مارۋى دان تا حاليان
 گەيشتە ئەۋەى تووشيان بوو پىغەمبەر (ﷺ) چى لى داواکرد ئەۋان پىي پازى بوون،
 پىغەمبەر (ﷺ) لەگەلئان پىككەوت تا ۋاز لە خوئنيان بەيئىت و لە خاك و نىشتان و
 مالى خۇيان دەريان بىكات و بيان نىرەت بۇ (اذرعات) لە شام، بۇ ھەرسى كەسيان
 وشترىك يان ۋلاخىك، ھەرۋەھا موخەمەدى كوپى مەسلەمە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
 پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇلاى بەنۈنەضىرو فەرمانى پىكرد ماۋەى سى پۇژ
 دەرچوونەكەيان بۇ دىرژ بىكاتەۋە، لە تەفسىرى ئىين كەسىر ج ۴ ص ۳۳۳ دا ۋاھاتوۋە،
 ئىين سەعد ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) موخەمەدى كوپى مەسلەمەى (ﷺ) نارد
 بۇلايان تا پىيان بلىت (ان اخرجوا من بلدي فلا نساكنوني بعد ان هممت بما هممت به
 من الغدر وقد اجلتكم عشرا) ۋاتە (لە خاك و شارم بچنە دەرۋە پاش ئەۋەى ئەۋ نىازى
 ناپاكىەتان ھەبو ئىتر لەلام دامەنىشن و ماۋەى دە پۇژم بۇ داناون تا بچن).^۲

۱ - صحيح.

۲ - عەبدوللاى كوپى حەمىد لە تەفسىرەكەيدا لە عەبدولرەزاقەۋە ھىناۋىيەتى، لە مەدا
 ۋەلئامدانەۋەيەك ھەيە بۇ ئىين تىن كە دەلىن لەۋ جىۋك و باسەۋە فەرمودەيەكى بە سەند نىيە، لە
 فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۲ يشدا ھاتوۋە، ئەبوداۋد لە پىگەى عەبدولرەزاق لە موخەمەرۋە بە دوۋرو
 دىرژى ھىناۋىيەتى لەگەل زىادەكەيدا، عەبدولرەزاق و ئىين مونزىرو بەيھەقى لە الدلائل دا
 ھىناۋىيانە، لە بىل المجھود ج ۴ ص ۱۴۲ لە الدر المنثور شەۋە ھاتوۋە،
 ۲ - لە فتح البارى ج ۷ ص ۲۳۳ بەۋ جۆرە ھاتوۋە.

(فه رمووده که ی به نی قوره ی ظه)

ئیمامی ئەحمەد لە عائیشەو (رضی اللہ عنہا) هیناویەتی دەلیت: لە پۆژی خەندە قەدا بە داوی خەڵکەو بەووم کە گویم لە گرمە و دەنگی داووە بوو، سەیر دەکەم سەعدی کوپی کوغاز و حارسی کوپی ئەوسی برازای (ﷺ) بوون کە (مجنه) یەکی پی بوو، منیش لە سەر زەوی دانیشتم و سەعد چوو و قەلغانیکی ئاسنی پۆشیبوو کە چواردەورە کە ی دەرچوو بوو، منیش دەرترسام بەرم بکەوێت چونکە سەعد لە هەموویان کە لە گەت ترو درێژتر بوو، تیپەری و دەیوت:

ما احسن الموت ان حان الاجل

لبث قليلا يدرك الهيجا جمل

عائیشە (رضی اللہ عنہا) دەلیت هەستام و چوومە باخیکەو و دەبینم دەستە یەکی موسلمانان لە وانه عومەری کوپی خەتقابی تێدا بوو لە گەل کە سیکدا کە شتیکی لە سەر بوو (مغفر) دەچوو، عومەر وتی: بۆچی هاتوویت؟ بە خوا تۆ نە ترسیت چوزانیت تووشی شتیک نابیت، بەردەوام سەرکۆنە ی کرد تا ئەوێ هیوام دەخواست زەوی بکریتەو و بچم بە ناخیدا، کابرا بەرگە کە ی بە سەر دەم و چاوی لا برد و دەبینم تەلحە ی کوپی عوبەیدوللایە (ﷺ) وتی: عومەر هاوار بۆ تۆ ئە مەرۆ زۆر دەچیت، جگە بۆلای خوا پاکردن بۆ کوێ هەیه؟ عائیشە دەلیت: کە سیک لە قورەیش شمشیریکی دا لە سەعد و وتی: بیگرە من ئیبنو لعرقەم، دا ی لە ژێر چاوی و بری، سەعدیش وتی: خوا یە نە مکوژی تا چاوم بە نەمانی بەنی قورە ی ظه سوکنا یی بگریت، بە نو قورە ی ظه دۆست و هاو پەیمانی سەردەمی نە فامی سەعد بوون، برینە کە ی برین پیچ کرد و خوا پەشەبای نارد بۆ بیباوەرە و باوەر دارانی لە شەر پاراست، خاوی گەورەش بە هیزو سەرکە و توو، ئە بوسوفیان و هاو دە مەکانی گەیشتنە تیهامە، عوبەینە ی کوپی بە درو هاو دە مەکانیشی گەیشتنە نە جد، بە نو قورە ی ظهش گەرانەو لە قەلأ و پەناکانی خویاندا سەنگەریان گرت، پیغە مەبەر (ﷺ) گەرایەو و بۆ مەدینە و داوای چادریکی پیستە یی کرد و لە مزگە و تدا هەلدرا بۆ سەعد، جبریل (علیه السلام) تە پوتۆزی شەری

له سهر مابو وٽي: ٺهري دهليٽ چهڪت دانا؟ نه سويند به خوا فريشته ڪان هيشتا
 چه ڪيان دانه ناهه، پرڻو ٻو به ني قوره ي ظه و له گه ليان بجهنگه، پيغه مبه ريش (ﷺ)
 بهرگي شهري پوشي و به خه لڪي وٽ: بهري ڪهون، به ني غه نه م ڪه دراوسي ني مزگه وٽ
 بوون ڪه وٽنه پري، پيغه مبه (ﷺ) فهرموي (من مر بكم؟) (ڪي ڏاي به لاتاندا) وٽيان:
 دوحيه ي ڪه لبي (ﷺ)، دوحيه ي ڪه لبي ريش و ته من و پوخساري له جبريل (عليه
 السلام) ده چوو، پيغه مبه (ﷺ) چوو ٻو به ني قوره يظه و بيست و پينج شهو
 گه ماروي دان، ڪاتيڪ باريان سهخت بوو پييان وٽرا بينه ڙيرباري فهرماني پيغه مبه
 (ﷺ)، ٺهوانيش راويڙيان ڪرد به ٺه بولوبابه ي ڪوري عه بدو لمونزير، ٺه ويش پيي وٽن
 سهريرين ديته پيٽان، ٺهوانيش وٽيان ده ي حوڪم و پرياري سه عدي ڪوري موغازمان
 ده وٽ، پيغه مبه (ﷺ) رازي بوو و فهرموي (انزلوا علي حكم سعد بن معاذ)
 گويدر ڙيٽيڪ هيٺراو سه عدي پي هيٺرا، هوڙه ڪه شي له چوارده وريدا بوون، وٽيان:
 ٺه ي ٺه بوعه مرهاوپه يمان و دؤستي جارانت، خوڻيشت ده زانيت، ٺه ويش نه وه لامي
 دانه وه نه لاي به لادا ده ڪردنه وه، تا لپيان نزيڪ بوويه وه سهيري هوڙه ڪه ي ڪردو
 وٽي: ٺيستا ڪاتي هاتوه تا له پيٽاو خوادا گو ي به لو مه ي لو مه ڪاران نه ده م،
 ٺه بوسه عديش دهليٽ: ڪه هات پيغه مبه (ﷺ) فهرموي (قوموا الي سيدكم فانزلوه)
 واته (بچن گه وره ڪه تان دابه زينن) عومه وٽي: خوا گه وره مانه، فهرموي (انزلوه)
 (دايبه زينن) ٺهوانيش دا يانه زانده پيغه مبه (ﷺ) فهرموي (احكم فيهم)
 واته (حوڪميان له سهر بده) سه عد وٽي: من حوڪميان له سهر ده ده م جهنگاهه ره ڪانيان
 بڪوڙين و ڙن و مندا لپيشيان بريٽن و مال و سامانيشيان دابه ش بڪريٽ، پيغه مبه ريش
 (ﷺ) فهرموي (به راستي حوڪمي خواو پيغه مبه ره ڪه يٽ به سهرياندا دا) پاشان
 سه عد پارايه وه له خواو وٽي: خوايه ٺه گهر شهري قوره يشت ٻو پيغه مبه ره ڪه
 هيشتو ته وه بمه يٺه ره وه، ٺه گهر نا بمبه ره وه ٻولي خوت، ٺه م قسه ي ڪردو پيي
 نه ما و گه پارايه وه ٻو ناو ٺه و چادري پيغه مبه (ﷺ) ٻوي دادا بوون پيغه مبه (ﷺ) و
 ٺه به به ڪرو عومه (ﷺ) چوون ٻولي، عانيشه (رضي الله عنها) دهليٽ: سويند به و

که سې گيانی موځه مېدی به ده سته له ژورده کې خومدا بوم که ده نگی گريانی عومرو ته بوبه کرم له یه کېدی جیا ده کرده وه، وه چوڼ خوا ده فرمویت (رحماء بینهم) ئاوابون، علقه مه (ﷺ) ده لیت: وتم: دایه گيان ته ی پیغه مېری خوا (ﷺ) چی ده کرد؟ وتی: چاوه کانی فرمیسکیان بؤکه س نه دېرشت، به لام ته گېر باری وا هېوایه ده سستی ده گرت به ریشیه وه، نه فرموده س نه ده کې جیده و له چندين لاوه شاهیدی هن^۱.

هروها ته بونه عیم به دوورو دریژی هیناویه تی، له کنزالعمال ج ۷ ص ۴۲ له عائیشه وه (رضي الله عنها) هاتوه، پیغه مېر (ﷺ) و هاوه لانی به مرگی س عدی کوږی مه عاز گریان، عائیشه (رضي الله عنها) ده لیت: پیغه مېر (ﷺ) نه گېر حالی زور سخت بوايه ده سستی ده گرت به ریشیه وه، منیش گريانی باو کم و عومرم دناسیه وه، ته به رانی له عائیشه وه هیناویه تی که پیغه مېر (ﷺ) له سېر قه برانی س عدی کوږی مه عاز گېراه وه و فرمیسکه کانی به سېر ریشیه وه دیار بون^۲.

۱ - حسن.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۲۲ دا واهاتوه. نین س ع ج ۲ ص ۲ له عائیشه وه (رضي الله عنها) به هېمان شیوه هیناویه تی، هېسه میس ج ۶ ص ۱۲۸ ده لیت: نه حمه گېراویه تیه وه و له س نه ده کېدا موځه مېدی کوږی عېری کوږی علقه مه هیه که فرموده ی حه س نه، که سې کانی دیکه ی س نه ده که جی متمانه. ته و او. نین حه ج ریش له الاصابة ج ۱ ص ۲۷۴ دا ده لیت: فرموده که صه حیحه، نین حیبان به صه حیچی داناره، ته و او.

۳ - هېسه می ج ۹ ص ۳۰۹ ده لیت: سه ل نه بو حوریز لاوازه.

شانازى پشتيوانان به عيزهت و شكوى ئايينه وه

ئەبويە علاو بەزارو تەبەرانی - کەسەکانى سەنەدە کە صەحیح - هیناویانە،
 هەروەك هەیسەمى ج ۱۰ ص ۴۱ دەلیت: لە ئەنەسە وه (ﷺ) هیناویانە دەلیت:
 ئەوس و خەزەرەج شانازییان دەکرد، ئەوس دەیوت: ئیمە خەزەرەلەى كۆرى راهییمان
 هەیه کە فریشتە شۆردوویەتی، کەسیکمان هەیه کە عەرشی خوا بوى لەریه وه کە
 سەعدى كۆرى مەعازە، کەسیکمان هەیه کە زەرەدەوآلە و سورپیاز پاراستیان کە
 عاصى كۆرى پانیتی ئەبى ئەلقەحە، کەسیکمان هەیه شایەتى خوئى تەنیا بە
 دووشایەتى قبول کرا کە خوزەیمەى كۆرى پابته، خەزەرەجیەکانیش دەیانوت: ئیمە
 چوارکەسمان هەیه کە لە سەردەمى پیغەمبەرەدا (ﷺ) تەنها ئەوان قورئانیان
 کۆدەکردە وه، زەیدى كۆرى ثابت و ئوبەى كۆرى کەعب و موعازى كۆرى جەبەل و
 ئەبوزەید^۱.

خۆراگرى پشتيوانان لەسەر خوئى و شادیە کاتیه کانی

دونیاو رازیبوون به خوای گەوره و پیغەمبەرەکەى (ﷺ)

ئیمامى ئەحمەد لە عەبدوللای كۆرى رەباحە وه (ﷺ) هیناویەتى دەلیت: هەندى
 وهفد چووین بۆلای موعاویە و من و ئەبوهورەیرەش لەگەڵیان بووین، ئەمەش لە
 مانگی رەمەزەندا بوو، هەندیکیان نانیان بو ئەوانى تر ئامادە دەکرد، ئەبوهورەیرە
 زۆرجار بانگی دەکردین، هاشم دەلیت: زۆرجار بانگی دەکردین بۆلای خوئى، دەلیت:
 وتم: ئەرى بۆ خواردنیك حازرنەکەم و بانگیان بکەم بۆلای خۆم؟ وتم: خواردنیك چاک
 بکەین، عیسا گەیشتم بە ئەبوهورەیرە و وتم: ئەى ئەبوهورەیرە ئەمشەو لای من
 میوانى، وتى: پێشم کەوتیت، هاشم وتى: وتم بەلئى، بانگم کردن و لای من بوون،

۱ - صحیح.

۲ - ئەبوعەوانەش هیناویەتى، ئیبن عەساكریش هیناویەتى و دەلیت: ئەم فەرمووده خەسەنى
 صەحیحە، هەروەك لە المنتخب ج ۵ ص ۱۳۹ یشدا هاوو.

ئەبۇھورەيرە وتى: ئەي كۆمەلى پىشتىوانان با ھەرموودەيەكتان بۇ بگىر مەۋە لەسەر ئەۋە، ئىنجا باسى ھەتتى مەككەي كىردى وتى: پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە مەككە زوبەيرى كۆپى عەۋامى لەسەر بەشىكى سوپاكە و خالىدېشى (ﷺ) لەسەر بەشەكەي تىردانا و ئەبوعوبەيدەيش (ﷺ) لەسەر پى قەلغانەكان دانا، چۈنە ناۋ دۆلەكە و پىغەمبەرىش (ﷺ) لە كەتتەكەي خۇيدا بو، قورەيش خۇي كۆكردىبويەۋە، دىانوت پىش ئەۋان دەكەين، ئەگەر شىتىكان بۇ بو لەگەلىان دەبىن، ئەگەرەيش بەركەۋتن ئەۋەي داۋاي لىكردىن دەيدەينى، پىغەمبەرىش (ﷺ) سەيرى مەنى كىردى ھەرموۋى (ئەي ئەبۇھورەيرە) وتى: بەلى ئەي پىغەمبەرى خوا، ھەرموۋى (ھەتتى لى بالانصار ولا ياتىنى الا انصاري) واتە (پىشتىوانەكانم بۇ بانگ بىكە و جگە لە پىشتىوانەكانم كەسىكى تىر نەيەت بۇلام) مەنىش بانگم كىردىن ئەۋانېش ھاتىن لە چۈرەدەۋرى پىغەمبەردا (ﷺ) كۆبۈنەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (كۆپى كۆمەل و شۈنكەۋتۈنى قورەيش دەبىنن؟) پاشان دەستىكى دەدا بەسەر ئەۋ دەستەكەي تىرداۋ دەيفەرموۋ (احصدوهم حصدا حتى توافوني بالصفاء) ئەبۇھورەيرە دەلىت: ئىنجا چۈۋىن ھەركاممان دەمانوۋىست بە دلى خۇي لە قورەيش بىكۆزىت، كەس لەۋانېش بەرەۋرۈۋمان نەدەبويەۋە، ئەبوسوفيان وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا زۆرىنەي قورەيش خۇينى رەۋاكرا، لەمۇر بەدۋاۋە قورەيش بوۋنى نابىت، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ھەركەس دەرگاگەي دابخات پارىزراۋە، ھەركەس بىچىتە مال ئەبوسوفيان پارىزراۋە) خەلكىش دەرگاكانيان داخست، پىغەمبەر (ﷺ) چۈ بەرەۋى ھىجرى گىرتىە دەست و دواتر تەۋافى كەعبەي كىردى، لە دەستىدا گەۋانېك ھەبوۋ لايەكى كەۋانەكەي گىرتىۋ و لە تەۋافەكەيدا دەيدا لەۋ بىتەنەي كە لە پال كەعبەدا دەپەرستىران و دەيدا لە چاۋى بىتەكە و دەيفەرموۋ (جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل كان زهوقا) پاشان چۈۋىە سەر سەفا و سەيرى كەعبەي كىردى دەستەكانى بەزىكردەۋە و تىرىداۋ سوپاسى خۇاي كىردى لىي پارايەۋ، پىشتىوانانېش لە خۋارەۋە بەيەدىكان دەرەت دەلىت ھەزى گۈندەكەي و سۆزى بۇ خىلەكەي بىزراۋە،

نوکات سروش دابه‌زی کاتیک نه‌وه‌مان له‌به‌رچاو بوو که‌س سه‌ری له‌پوویدا به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه، پاشان فهرمووی (نه‌ی کومه‌لی پش‌تیوانان نایا و‌ت‌تان نه‌م کابرا هاته ئیره‌حه‌زی ګونده‌که‌ی و‌سو‌زی بو‌خیله‌که‌ی بزوا؟) و‌تیان: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا و‌امان و‌ت، فهرمووی (فما اسمی اذا؟ کلا انی عبدالله ورسوله، هاجرت الی الله والیکم فالحمیا محیاکم و الممات مماتکم) (ده‌ی ئیدی ناوم چ‌بی؟ نا من به‌نده و‌نیردرای خوام و‌کوچم کردوه بو‌خوا و‌ب‌ولای ئیوه، زیندوو زیندوو‌تانه و‌مردوو مردوو‌تانه) نه‌وانیش به‌ره و‌پووی چوون و‌گریان و‌تیان: سویند به‌خوا ته‌نها له‌ګومان بردن به‌خوا و‌پیغه‌مبه‌ره‌که‌یه‌وه نه‌مه‌مان و‌ت، نه‌ویش فهرمووی (خوا و‌پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی پرواتان پی‌ده‌کن و‌پوزشتان لی و‌رده‌ګرن).^۱

بوخاری له‌نه‌سه‌وه (ﷺ) هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: له‌پو‌زی حونه‌یندا هه‌وه‌زان و‌غه‌ت‌فان و‌چه‌ندیکی دی به‌ژن و‌منال و‌نا‌ژه‌لیانه‌وه هاتن، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ده‌ه‌زار که‌س و‌نا‌زاد‌کراوانی پو‌زی مه‌که‌ی له‌ګه‌لدا بوو، چوارده‌وریان چ‌ول کردن تا به‌ته‌نها مایه‌وه، نه‌و پو‌ژ دوو‌هاواری کرد که‌هر‌ګیز تی‌که‌س نابن، لای کرد به‌لای راستیدا و‌فهرمووی (نه‌ی کومه‌لی پش‌تیوانان) و‌تیان به‌لی نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا له‌ګه‌ل‌تداین، پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) له‌سه‌ر و‌لا‌خیکی سپی بوو، دابه‌زی و‌فهرمووی (من به‌نده و‌نیردرای خوام) بی‌باوه‌ران شکان و‌نه‌و پو‌ژه ده‌ستکه‌و‌تیکی زوری ده‌ستکه‌وت، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دابه‌شی کرد به‌سه‌ر کوچه‌ران و‌نا‌زاد‌کراوانی مه‌که‌دا و‌هیچی نه‌دا به‌پش‌تیوانان، پش‌تیوانان و‌تیان: نه‌ګه‌ر سه‌ختی بی‌ت ئیمه‌بانګ ده‌کات و‌له‌کاتی ده‌ستکه‌وت‌دا به‌که‌سی تری ده‌دات، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌مه‌ی بیسته‌وه و‌کو‌ی کردنه‌وه و‌چوویه سه‌ر به‌ر‌زاییه‌ک و‌فهرمووی (نه‌ی کومه‌لی پش‌تیوانان چیه‌قسه‌ی

^۱ - موسلیم و نه‌سانیش له‌فهرمووده‌که‌ی نه‌بو‌هوره‌یره‌وه به‌ه‌مان شیوه‌هی‌ناویانه، له‌البداية والنهایة ج ۴ ص ۳۰۷ دا هاتوه، ئین نه‌بی شه‌یبه‌به‌کورتی هی‌ناویه‌تی، له‌کنز‌العمال ج ۷ ص ۱۳۵ دا هاتوه.

وام بیستووہ؟) ھموو یدھنگ بوون پاشان فہرمووی (ئہی کۆمہ لئ پشٹیوانان نایا رازین خہ لکی بہ دونیاوہ بچنہوہ و ئیوہش بہ پیغہمبہری خواوہ بچنہوہ مالہ کانتان؟) وتیان بہ لئ، فہرمووی (ئہگہر خہ لکی شیویک بگرنہ بہرو پشٹیوانانیش شیویک بگرنہ بہر، من شیوی پشٹیوانان دہگرمہ بہر) ہیشام دہ لئت: وتم ئہ بوچہ مزہ تۆ لہوی بوویت؟ وتی: ئہی لہ کوی بم^۱.

ئین ئیسحاق لہ فہرموودہ کہی ئہ بوسہ عیدی خودریہوہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لئت: کاتیك پیغہمبہر (ﷺ) لہ پوژی حونہ یندا دہستکہ وتہکانی دابہ شکرد بہ سہر تازہ موسلمانبوانی قورہیش و ھموو عہرہ بداو بہشی پشٹیوانانی نہدا، پشٹیوانان شتیك لہ دہرونیاندا دروست بوو و وتیان: سویند بہ خوا پیغہمبہر (ﷺ) داویہ تیہوہ پال ھۆزہ کہی، سہعدی کوپی عوبادہ (ﷺ) چوو بۆلای پیغہمبہر (ﷺ) و وتی: ئہی پیغہمبہری خوا ئہم پشٹیوانانہ شتیك لہ دہرونیاندا لہ پوتدا دروستبووہ، فہرمووی لہ سہر چی؟ وتی: سہبارہت بہ دابہ شکردنی دہستکہ وتہکان بہ سہر ھۆزہ کہت و ھموو عہرہ بدا کہ چی ئہوان بہشیان نہ بوو، پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (ئہی تۆ لہ وبارہیہوہ چی دہ لئیت سہعد؟) وتی: منیش یہ کیکم لہ ھۆزہ کہم، فہرمووی (لہو شوینہدا ھۆزہ کہتم بۆ کوہکہرہوہ، ئہگہر کوہوونہوہ پیم بلی)، سہعدیش چوو بانگی کردن و لہوی کۆی کردنہوہ، یہ کیك لہ کوچہران ہات و مۆلہ تی پیدا، ھندیکی تری کوچہران ہاتن بہ لام پئی پی نہدان، ھموو پشٹیوانانہ کان کوہوونہوہ، ئینجا ہات و وتی: ئہی پیغہمبہری خوا وەك چۆن فہرمانت پی کردم لہوی کوہکردنہوہ، پیغہمبہر (ﷺ) ہات و ھستا و وتاری خویندہوہ و سوپاس و ستایشی پەرورہ دگاری کرد، پاشان فہرمووی (ئہی کۆمہ لئ پشٹیوانان کاتیك ہاتم بۆلاتان گوہرانہ بوون خوا رینموونی کردن؟ ھہ ژارنہ بوون خوا دہولہ مہندی کردن؟ دوزمن نہ بوون خوا دلی

۱- لہ البدایۃ والنہایۃ ج ۴ ص ۳۵۷ دا بہو جوہرہ ہاتووہ. ئین ئہبی شہیبہ و ئین عہ ساگیر بہو جوہرہ ہیناویانہ، لہ الكنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ یشدا ہاتووہ.

يەكخستىن؟) وتيان بەلى، پاشا پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئەي كۆمەلى ئەنسار ۋە ئام نادەنەۋە؟) وتيان: چى بلىن ئەي پىغەمبەرى خوا، ۋە ئامى چىت بدەينەۋە؟ مەنەت بۇ خوا ۋە پىغەمبەرەكەيەتى، ھەرموۋى (سويىند بەخوا ئەگەر بتانەۋىت دەتوانن بلىن ۋە راستىش بلىن ۋە پرواشتان پى بىرىت، بلىن بە دەرنراۋى ھاتىت بۇلامان ۋە پەنامان دايت، ھەژار بوۋىت دالەۋايىمان كىرىت، ترست لەسەر بوۋ دالەۋايىمان كىرىت، دەست لى بەردراۋ بوۋىت سەرمان خىستىت) وتيان: مەنەت بۇ خوا ۋە پىغەمبەرەكەيەتى، ھەرموۋى (ئەي كۆمەلى پىشتىوانان لەسەر بەرىكى كاتى دونىيائى كە دلى كەسانىك پى راگرت كە موسلمان بوۋن دالتان شتىكى كىرۋ ئىۋە دەكەمە ۋەكىل لەۋەي خوا لە ئىسلامدا دەپىرپىتەۋە بۇتان؟ ئەي كۆمەلى پىشتىوانان ئايا رازىن خەلكى بە مەپرو وشرەۋە بەرە ۋە مالىان بچنەۋە ئىۋەش بە پىغەمبەرى خواۋە بچنەۋە مالاكانتان؟ سويىند بەۋ كەسەي گىيانى مەنى بەدەستە ئەگەر خەلك شىۋىك بگرنەبەرۋ پىشتىوانانىش شىۋىك بگرنەبەر مەن شىۋى پىشتىوانان دەگرمەبەر، ئەگەر كۆچكردن نەبوايە يەكك دەبوۋم لە پىشتىوانان، خوايە رەحم بىكە بە پىشتىوانان ۋە كورپانى پىشتىوانان ۋە كورپوزاكانى پىشتىوانان) ئەۋانىش ھىندە گىيان تا رىشيان تەپرو، وتيان: رازىن بە بەشى خوا ۋە پىغەمبەرەكەي، پاشان چوۋن ۋە بۇاۋەيان لى كىرد^۱.

۱ - صحيح.

۲ - ئىمامى ئەحمەد لە ھەرموۋەكەي ئىبن ئىسحاقدا بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى ۋە لەۋ پروۋە زانايانى تر نەيانھىناۋە، ھەرموۋەكەش سەھىحە، لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۳۵۸ يىشدا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۱۰ ص ۳۰ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي ئەحمەد سەھىحن جگە لە موحەمەدى كورپى ئىسحاق. تەۋاۋ. ھەروەھا ئىبن ئەبى شەيبە لە ھەرموۋەكەي ئەبوسەئىدەۋە (ﷺ) بە دوۋرۋ درىژى بەۋ ۋاتايە ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۵ يىشدا ھاتوۋە، بوخارىش ھەندىكى لە ھەرموۋەكەي عەبدوللەي كورپى زەيدى كورپى عاصمەۋە (ﷺ) ھىناۋە، لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۳۵۸ يىشدا ھاتوۋە، ئىبن ئەبى شەيبەش ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ يىشدا ھاتوۋە.

تەبەرانى لە ھەرموودەكەى سائىبى كۆرى يەزىدە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋ ھەيئەى دابەشكرد كە لە ھونەيندا لە دەستكەۋتى ھەۋەزان دەستكەۋت، بەخشىيەۋە، لەناۋ خەلكىكى قورەيش ۋە خەلكى تردا دابەشىكرد، پشتىوانان توۋرەبوون، كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەى بىست چوۋبۇلايان، پاشان ھەرموۋى (ھەركەس لە پشتىوانان لىزەيە باجىت بۇ شوينەكەى و دواتر پىغەمبەر (ﷺ) بىينىت) سوپاسى خۋاى كردو پاشان ھەرموۋى (ئەى كۆمەلى پشتىوانان لەسەر ئەۋ دەستكەۋتەى خەلكانىكم دىارى كردن پىيان بدم تا لەسەر ئسىلام دلىان رابكىشم قسەى ئىۋەم بىست بەلكو لەمەۋدوا شاىەتى بدەن (شەيەتومانى ھەق) خۋاى گەرە ئىسلامى خستە دلىانەۋە، پاشان ھەرموۋى ئەى كۆمەلى پشتىوانان مەگەر خۋاى گەرە بە ئىمان مەتبارو بەرپز جىاى نەكردنەۋە و جۋانتىنى ناۋەكانى لى نان پشتىوانانى خۋا و پشتىوانانى پىغەمبەرەكەى؟ ئەگەر كۆچكردن نەبۋايە مەن يەكك دەبووم لە پشتىوانان، ئەگەر خەلك دۆلىك بگرنەبەر و ئىۋەش دۆلىك بگرنەبەر مەن دۆلەكەى ئىۋە دەگرمەبەر، ئايا رازى دەبن خەلكى بە مەرۋ و لاخ و وشترەۋە بچنەۋە ئىۋەش بە پىغەمبەرى خواۋە؟)

كە پشتىوانان ئەم قسەيان بىست وتيان: رازىن، ھەرموۋى (اجىبونى فما قلت) پشتىوانان وتيان ئەى پىغەمبەرى خوا لە گومرايىدابوۋىن خوا بە ھۆى تۆۋە بەرەۋ پوۋناكى برىدىن، لە كەنارى دۆزەخدا بوۋىن خوا بە ھۆى تۆۋە پزگارى كردىن، گومرا بوۋىن خوا بە ھۆى تۆۋە پىنمۋنى كردىن، رازىن خوا پەرۋەردگار مان و ئىسلام ئايىنمان و موحەمەد (ﷺ) پىغەمبەر مان بىت، ئەى پىغەمبەرى خوا چىت پى باشە ۋابكە، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (سۆيىد بە خوا ئەگەر ۋەلئامى دىكەشتان بدايە مەۋە ھەردەموت راست دەكەن، ئەگەر بتانوتايە: مەگەر بە ۋەدەرنراۋى نەھاتىت بۇلما مە ئىمەش پەنامان دايەت، بەدرۋ نەخرايتەۋە بە راستمان زانىت، پشتت بەرنەدرا ئىمە سەرمان خستىت و رازى نەبوۋىن بە ۋەلامدانەۋەى خەلكى لە دژت؟ ئەگەر ئەۋەشتان بوتايە راستتان دەۋت، پشتىوانانىش وتيان: بەلكو مەت بۇ خواۋ

پیغه مبه ره که یه تی و پیغه مبه ری خوا فه زل و منه تی به سه ر ئیمه و جگه له ئیمه شدا هیه، نه وکات تیر گریان و پیغه مبه ریش (ﷺ) له گه لیان گریا^۱ ۲.

بوخاریش له فهرموده که ی نه نه سی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک خوی گه وره نه و سامانه ی هه وه زانی خسته به رده سستی پیغه مبه ره که ی و نه ویش به خه لکی ده به خشی، هه بو سه د و شتری به رده که وت، هه ندی له پشتیوانان و تیان خوا له پیغه مبه ر (ﷺ) خوش بیئت به قوره یش ده به خشیئت و ئیمه له بیر ده کات که چی هیشتا شمشیره کانمان خوینی نه وانیان لی ده چوپریت؟ نه مه گه شته وه به رگوپی پیغه مبه ر (ﷺ)، نه ویش ناردی به شوین پشتیواناندا و له به رزاییه کدا کوپی کردنه وه و جگه له وان که سی تری بانگ نه کرد، که کوپونه وه پیغه مبه ر (ﷺ) هه ستا و فهرمووی (چی ه نه و قسه تان له باره وه ده بیستم؟) زاناکانی نه نسا ر و تیان: نه ی پیغه مبه ری خوا گه وره کانمان شتی وایان نه وتوه، هه ندی هه رزه و تازه پیگه یشتوو و تیان خوا له پیغه مبه ر (ﷺ) خوش بیئت به قوره یش ده خشیئت و ئیمه له بیر ده کات له کاتیکدا هیشتا شمشیره کانمان خوینی نه وانیان لی ده چوپریت، پیغه مبه ر (ﷺ) یش فهرمووی (من به که سانیکم به خشیوه که تازه له کوفر وازیان هیئاوه تا دلیان پابگرم، ئایا پازی ده بن خه لکی به سامانه وه بچنه وه و ئیوه ش له گه ل پیغه مبه ردا بچنه وه بو ماله کانتان؟ سویند به خوا نه وه ی ئیوه ده یبه نه وه زور با شتره له وه ی نه وان ده یبه نه وه) و تیان نه ی پیغه مبه ری خوا رازین، پیی فهرموون (له مه ودوا سه ختییه کی زور ده بینن، ده ی خوڤاگرن تا ده گه نه وه به خوا و پیغه مبه ره که ی، چونکه من له سه ر هه وزم (چاوه ریتانم) نه نه س ده لیت به لام خویان پانه گرت.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۱ ده لیت: له سه نه ده که دا رشیدینی کوپی سه عد هیه، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، ته وار.

ئەحمەد یش لە ڤەرموودە کە ی ئەنەسەو ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) ڤەرمووی (ئێو بەرگی بەر و سەرن پازی دەبن خەلکی بە مەر و و شترەو ڤچنەو ئێو ش بە پیغەمبەرەو (ﷺ) ڤچنەو بۆ ماله کانتان؟) وتیان بە ئی، ڤەرمووی (الانصار کرشی و عیبتی) پاشان ڤەرمووی (ئەگەر خەلکی دۆلێک بگرنە بەر و پششتیوانان دۆلێک بگرنە بەر من دۆلە کە ی ئەوان دەرگمە بەر، ئەگەر یش کوچ نەبوا یە کێک دەبووم لە پششتیوانان).^۱

(سیفەتی پششتیوانان (رەزای خویان لی بیت))

عەسکەری لە (الامثال) لە ئەنەسەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لە بەحرەینەو ڤارە و سامانیک ھینرا بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) کوچەران و پششتیوانان ئەمەیان بیست و چوون بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ)، ئینجا ڤەرموودە یەکی دوور و درێژ دینیت، تیایدا ھاتوو، پیغەمبەر (ﷺ) بە پششتیوانانی ڤەرمووی (ھیندە ی من دەتاناسم ئێو لە کاتی ترس و سەختیدا زیاد دەرکەن و لە کاتی خوشی و بەخشیندا کەم دەرکەن).^۲

بەزار لە ئەنەسەو (ﷺ) ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) بە ئێبو تەلحە ی (ﷺ) ڤەرمووی (سەلام بکە لە ھۆز و قەومە کەت و پییان بلی ھیندە ی من لە سەریان بزەم زۆر دەست لە خوشی دەرگرنەو و زۆر خۆپاگرن).^۳ لە کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ یشدا ھاتوو،

۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۵۶ دا واهاتوو.

۲ - ضعيف.

۳ - له كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتوو.

۴ - صحيح.

۵ - ھەيسەمی ج ۱۰ ص ۴۱ دەلیت: لە سەنەدە کە دا موخەممەدی کوپی سابتی بە نانی ھە یە کە لاوازە، دواتر لە پرویەکی ترەو، دەلیت: لە ئەنەسەو دینین، ھەرەھا ئێبو نەعیم لە ئەنەسەو (ﷺ) ھیناویەتی،

دهلیت: نه بوت لهجه (ﷺ) چوو بۆلای پیغه مبه (ﷺ) بۆ ئه و سکا لایه هه یبوو،
ئویش پیتی فهرموو (سه لام له هۆز و قه و مه کهت بکه، چونکه زۆر ده ست له خو شی
ده گرنه وه.^۱

ئوبین سه عد ج ۳ ص ۹ له عه بد و لای کوپی شیداره وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت:
پیغه مبه (ﷺ) چوو بۆلای سه عدی کوپی موعاز (ﷺ) و پیتی فهرموو (جزاك الله خيرا
من سيد قوم، فقد انجزت الله ما وعدته و لينجزن الله ما وعدك) واته (خوا پاداشتی
خیرت بداته وه له سه رگه وره یی هۆز و قه و مه کهت، ئه وه ی به لیت دابوو به خوا
به جیت گه یاند، خواش ئه و به لینه ی پیتی داویت به جیتی ده گه یه نیت). ئیمامی
ئه حمه دو به زاریش له عایشه وه (رضي الله عنها) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ)
فهرمووی (ما يضر امرأة نزلت بين بيتين من الانصار او نزلت بين ابويها) (ئافره تیك
زیانی چی پیده گات كه له نیوان دوو مائی پشتیوانان یان له لای دایك و باوكی
دابه زیت).^۲

(ریزگرتن و خزمه ته کانی پشتیوانان (رهزای خاویان لی بیت))

ئوبین عه دی به یه قی و ئوبین عه ساکیر له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویانه دهلیت:
ئوسهیدی کوپی حوضهیر (ﷺ) هات بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و خۆراکی دابه شکرد،
باسی مائیکی پشتیوانانی بۆ کرا له به نی ظرفه ر که پیویستییان زۆره و نه دارن و
زۆره شیان ئافره تن، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ترکتنا یا اسید حتی ذهب ما في
ایدینا، فاذا سمعت بشيء قد جاءنا فاذا ذكر لي اهل ذلك البيت) (ئه ی ئوسهید قسه ت
نه کرد تا هیچمان به دهسته وه نه ما، ئه گه ر بیستت شتی کمان بۆ هات ئه و ماله م

^۱ - زه هه بیش له سه ری کوکه و دهلیت سه حیه.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می ج ۱۰ ص ۴۰ دهلیت: كه سه کانی سه نه ده کانی هه ردوکیان كه سانی سه حیح.

بیربخه ره وه) دواى ئه وه له خه یبه ره وه خواردنى گهنم و خورماى بۆهات، پیغه مبه ر (ﷺ) به ناو خه لکه که دا به خشیه وه و له ناو پشتیواناندا زیاتری به خشیه وه و ئه و ماله ش زیاتر، ئوسه یدی کوپى حوضه ییرو هك ده ست خو شى وتى ئه ی پیغه مبه رى خوا خواى گه و ره پاکترین و چاکترین پاداشتت بداته وه، ئه ویش فهرمووی (وانتم یا معشر الانصار فجزاکم الله اطيّب الجزاء فانکم ما علمت اعفة صبر و سترون بعدی اثره فی الامر والقسم فاصبروا حتی تلقوني على الحوض) (ئیه وه ئه ی کۆمه لى پشتیوانان خوا باشتترین پاداشتتان بداته وه هیئده ی لیقان بزانه ئیه و جوان خوراکرن دواى منیش شوینه واری ده بینن، ده ی خورابگرن تا له سه ر چه ز پیمده گهن).^١

ئیمامى ئه حمده له ئوسه یدی کوپى حوضه ییرو وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیئت: دوو مال له هۆزه که م له ظرفه رو به نی موعاویه هاتن و وتیان: لای پیغه مبه ر (ﷺ) قسه مان بۆ بکه شتیگمان بۆ بپریته وه یان شتیگمان پی ببه خشیت یان شتیکی له و جو ره، منیش دو اندم، فهرمووی به لى بۆ هه رکامیان به شیک بپه وه، ئه گه ر خوا هه متری بۆ ناردين بۆیان ده نیړین، وتم: خوا پاداشتی خیرت بداته وه ئه ی پیغه مبه رى خوا، فهرمووی (وانتم فجزاکم الله خیرا، فانکم ما علمتکم اعفة صبر انکم ستلقون اثره بعدی) کاتیک عومه رى کوپى خه تتاب (ﷺ) له ناو خه لکه دا شتی دابه شکرد کلاویکی بۆ ناردم، منیش به که م زانی، نویژم ده کرد که گه نجیکی قوره یش داى به پالمدا و ئه و کلاوه ی له سه ر بوو پرایده کیشا، ئه وکات فهرمووده که ی پیغه مبه رم بیر که وته وه (انکم ستلقون اثره بعدی) (ئیه وه دواى من شوینه واری ده گرنه به ر) وتم: خوا و پیغه مبه ره که ی راستیان کرد، ئینجا یه کیگ چو و بۆلای عومه رو پیى وت، ئه ویش هات و من نویژم ده کرد، وتی: ئه بوئوسه ید نویژه که ت بکه، لیبوومه وه وتی چیت وت؟

^١ - له کنز العمال ج ٧ ص ١٢٥ دا وا ها تووه، حاکمیش له المستدرک ج ٤ ص ٧٩ دا هیئاویه تی و ده لیئت: فهرمووده که سه نه دی سه حیه، بوخاری و موسلیمیش نه یا نه یئاوه، زه هه بی ده لیئت: سه حیه.

منیش بۆم گئیرایه وه، ئه ویش وتی: ئه وه کلاویکه ناردم بۆ فلان کهس که له به درو ئو خود و عهقه به دا به شداری کردووه، ئه و گه نجهش چوو و لی کړیوه و کردویه تیه سه ری، وام زانی ئه وه له سه رده می مندا بیئت، ده لئیت: وتم: سویند به خوا ئه ی ئه میری باوه پداران وام زانی له سه رده می تۆدا نه بیئت.^۱

ئین عه ساکیر له موحه مه دی کوپی مه سه له مه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لئیت: چووم بۆ مزگه وت و سه یر ده که م کابرایه کی قوره یشی کلاویکی له سه ره، وتم: کی ئه مه ی پی داوایت؟ وتی: ئه میری باوه پداران، که میك چووم و که سیکی دیکه م له قوره یش دی کلاویکی له سه ر بوو وتم: کی پیی دایت؟ وتی: ئه میری باوه پداران، ده لئیت: چوویه مزگه وته وه و ده نگی به رز کرده وه وتی: الله اکبر خوا و پیغه مبه ره که ی راست ده که ن، دووباره ئه وه ی وته وه، عومه ریش (ﷺ) ده نگی بیست و ناردی به شوینیدا، ئه ویش وتی: با دوورکات و یژیکه م، ئه ویش که هاته وه سووربوونی له سه ر راگه یاند، موحه مه دی کوپی مه سه له مه ش وتی: منیش سووربووم له سه ر ئه وه ی تا دوورکات نو یژنه که م ناچم بۆلای، ئینجا نو یژی کرد و عومه ر (ﷺ) هات و له لای دانیش، که له نو یژه که ی بوویه وه وتی: پیم بلی بۆ چی له جی نو یژی پیغه مبه ردا (ﷺ) ئه وه ت وت؟ وتی: ئه ی ئه میری باوه پداران بۆ مزگه وت ده هاتم فلانی کوپی فلانی قوره یشیم بینی کلاویکی له سه ر بوو، هه متر هاتم و فلانی کوپی فلانی قوره یشیم بینی کلاویکی له سه ر بوو وتم کی پیی دایت؟ وتی: ئه میری باوه پداران، چووم و گه یشتمه لای فلانی کوپی فلانی نه نساری و کلاویکی جیا له و دوو کلاوه ی تری هه بوو وتم: کی پیی دایت؟ وتی: ئه میری باوه پداران، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه مووی (انکم سترون بعدی اثره) منیش چه زم نه کرد ئه مه له سه ر دهستی تو بیئت ئه ی ئه میری باوه پداران، عومه ریش (ﷺ)

^۱ - له کنزالعمال ج ۲ ص ۲۲۹ دا واهاتووه. هه یسه می ج ۱۰ ص ۳۳ ده لئیت: ئیمامی نه حمه د گئیرایه تیه وه و که سه کا نی سه نه ده که ی جی متمانه ن، به لام ئین ئیسحاق قسه ی له سه ره.

گريا و دواتر وتی: داوای لیخو شېوون له خوا ده که م و شتی وا دوو باره ناکه مه وه، نیت
 داوای نه وه نه بینرا هیچ که سیکي قوره ییش فه زلی پیش پشتیوانان بخړیت،
 ئین عه ساکیر له زهیدی کوږی سابتوه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: سه عدی کوږی
 عوباده (ﷺ) چو بولای پیغه مبر (ﷺ) و کوږه که شتی له گه لمدابوو سه لامی لیکرد،
 پیغه مبر (ﷺ) فه رموی (هاهنا وهاهنا) (نائیره و نائه وی) ئینجا له لای راستیه وه
 داینیشانده و فه رموی (مه رحبا له پشتیوانان، مه رحبا له پشتیوانان) کوږه که ی له
 به رده م پیغه مبردا (ﷺ) پاره ستا، پیغه مبریش (ﷺ) فه رموی (من له پشتیوانان و
 کوږی پشتیوانانم) سه عد (ﷺ) وتی چوڼ ریزدات کردین خوا ریزدات بکات،
 فه رموی (خوا له پیش ریزی مندا ریزی لی گرتن، له داوای من سه ختیتان دیته پری،
 خو تان رابگرن تا له سره حوز پیم ده گهن) به غه وی و به یه قی و ئین عه ساکیر له
 نه سه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: جهریر له سه فه ریکدا له گه لمدابوو و خزمه تی
 ده کردم، وتی: من پشتیوانانم بیني له گه ل پیغه مبردا (ﷺ) شتیکیان ده کرد، منیش
 هه رکامیانم بینیبیت خزمه تم کردون.^۲

رهویانی و ئین عه ساکیر له حه بیبی کوږی نه بی سابتوه هیئاویانه نه بوئه یوب
 هات بولای موعاویه (ﷺ) و سکا لای لاکرد قهرزیکي له سه ره، نه ویش شتیکی وای
 لی نه دی که دلخو شتی بکات و بیزاریشی کرد، وتی: گویم له پیغه مبر (ﷺ) بوو
 دهی فه رموو (انکم سترون بعدی اثره) وتی نه ی چی پی وتن؟ فه رموی (خوږاگرن)
 وتی: دهی خوږاگرن، وتی: سویند به خوا تاماوم داوای هیچت لی ناکه م، چو بول

^۱ - له سه نه ده که دا عاصمی کوږی عه بدولعه زیزی نه شجه عی هیه، خه تیب ده لیت: به هیز نیه، له
 کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۴ دا واهاتوه، نه سائی و دارقوتنیش واده لین، بوخاریش ده لیت: قسه و
 پوانینیکي له سه ره، منیش ده لیم: عه لی کوږی مودینی فه رموده ی لی گیراوه ته وه و معنی قه زاز
 متمانه ی پی داوه، له میزان ج ۲ ص ۳ دا واهاتوه،

^۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتوه.

بهسره و لای ئین عهباس (ﷺ) دابهزی و ئه ویش ماله که ی بو چۆل کرد و وتی چیم کرد بو پیغه مبهری خوا بو توش وا ده که م، فرمانی کرد به مال و ماله که ی و چوونه دهره و و وتی: چی له م ماله دایه هه مووی بو تو، چل هه زاریشی پید، له گه ل بیست مه ملوکدا.^۱

ته به رانیش هیناویه تی و له المجمع ج ۹ ص ۳۲۳ یشدا هاتوو و له فرموده که یدا هاتوو: هات بۆلای عه بدوللای کوپی عه عباس له بهسره که علی (ﷺ) کرد بووی به والی ئه وی، وتی: ئه ی ئه بوئه یوب ده مه ویت وه چۆن ماله که م چۆل کرد بو پیغه مبهری خوا بو تویش وابکه م، فرمانی کرد به مال و منالی بچنه دهره و و چی له ماله که یدا هه بووی پئی دا. کاتی که چوو وتی: ئه ی پیویستی خو ت؟ وتی: موچه که مه و هه شت کۆیله شم هه ن له زه ویه که مدا ئیش ده که ن، موچه شی چوار هه زار بوو، پینج به رامبهری کرد و کردی به بیست هه زار و چل کۆیله.^۲

حاکم ج ۳ ص ۵۴۴ له عه بدولپه حمانی کوپی ئه بی زناد له باوکی و له عه بدوللای کوپی فه زلی کوپی عه عباسی کوپی ئه بی ره بیعی کوپی حارسه وه هیناویه تی هه سانی کوپی سابت (ﷺ) وتی: ئیمه ی کۆمه لی پشتیوانان داوامان له عومه ر یان عوسمان کرد (ئین ئه بی زناد گومانی هه بوو ئایا عومه ر بوو یان عوسمان) عه بدوللای کوپی عه عباس و ده سته یه کی هاوه لانی پیغه مبه رمان (ﷺ) برد، ئین عه عباس و هاوه لان قسه یان کرد و باسی فه زل و پله و پایه ی پشتیوانان یان کرد، والیش ئاماده یی دهر نه بری، هه سان ده لیت:

۱- له کنز العمال ج ۷ ص ۹۵ دا واهاتوو، حاکمیش هیناویه تی، حاکم ده لیت: ئه م فرموده سه نه ده کی صه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه ئی ناوه، زه هه بی ده لیت صه حیه.

۲- هه یسه می ده لیت: ته به رانی به دوو سه نه د فرموده که ی هیناوه که سه کانی سه نه دی یه کیکیان صه حیح جگه له وه ی هه بیبی کوپی ئه بی سابت له ئه بوئه یوبی (ﷺ) نه ییستوو، منیش ده لیم: حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۴۶۱ له ڕێگه ی هه بیبی کوپی ئه بی سابت وه هیناویه تی و له دواوه ئه وه ی بۆ زیاد ده کات: له موچه مه دی کوپی علی کوپی عه بدوللای عه عباس له باوکیه وه له ئین عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی و به ده که که ته به رانی به دوو درێژی فرموده که دینیت، پاشان ده لیت: به سه نه دیکی صه حیحی موته صیل ئه م فرموده هاتوو و له بهر چه ن زیاده یه کی به م سه نه ده هیناویه تی. ته واو.

شتیکی گه وره مان لی داواکرد، بهرده وام دهیبینینه وه تا ههستان و پوزشیان بۆ هینایه وه، به نام عهبدولای کوپی عهباس وتی: نه به خوا پشتیوانان هیچیان نیه، نه وان په ناو سهرخه ربوون، که وته باسی فهزلیان و وتی: نه مه شاعیر و بهرگریکاری پیغه مبهری خوایه، عهبدولآ بهرده وام قسه یه کی پراوپری پی دهته وه که هه موو شته کانی دهگرتیه وه، نه ویش ناچار بوو پیوستیه که ی به دیهینان، دهلیت: هاتینه دهره وه و خوی گه وره به قسه که ی نه و پیوستیه ی به جی گه یان دین، من دهستی عهبدولآم گرتبوو و سوپاسم دهکرد و نزام بۆ دهکرد، له مزگه وتدا دام به پال نه وان هدا که له گه لیدابوون و نه گه یشته ئاسته که ی نه و، کاتیک نه وان دهنگیان ده بیستم وتم: نه و له ئیوه بۆ ئیمه له پیشتره، وتیان: وایه، منیش به عهبدولآم وت: نه مه دواماره یه کی پیغه مبهرایه تی و میراتیکی نه حمه ده (ﷺ) له هه مووتان زیاتر شیاهه پیی، حهسان دهلیت: ئاماره م دهکرد به عهبدولآ و ده موت:

بملفوظات لایری بینها فصلا

اذ قال لم یتک مقالا لقائل

لذي اربة في القول جدا ولا هزلا

کفی وشفی ما فی الصدور فلم یدع

فقات ذراها لا دنیا ولا علا

سموت الی العلیا بغير مشقة

له مجمع الزوائد ج ۹ ص ۲۸۴ دا به جوژه هاتوه، له فهرمووده کهیدا هاتوه سویند به خوا له هه مووتان له پیشتره پیی، سویند به خوا نه مه ماوه و میراتی پیغه مبهرایه تی نه حمه ده (ﷺ) ره چه له کی و دامالینی شیوه مۆرکی رینموونی دهکات، نه وانیش وتیان جوانه نه ی حهسان، ئیبن عهباسیش وتی راست دهلین، نه ویش بهم جوژه مه دخی ئیبن عهباسی کرد:

اذا ما ابن عباس بذلك وجهه رایت له فی کل مجمعه فضلا

پاشان سی دیره که ی پیشتی دینیت و دواتر نه مه شی بۆ زیاد دهکات:

بلیغا ولم تخلق کها ما ولا حلا

خلقت حليفا للمروءة والندی

والی وتی: سویند به خوا مه بهستی به ته مبهل و ته وهن ته نها منه خوا له نیوان من و نه ودا

بیئت.

۱ - ته به رانییش له حهسانی کوپی سابتیه وه (ﷺ) هیناویه تی.

اللهم اعز الانصار الذين اقام الله الدين بهم، الذين اووني ونصروني وحموني وهم اصحابي في الدنيا وشييعتي في الآخرة واول من يدخل الجنة من امتي^١، له كنز العمال ج ٧ ص ١٣٤ له عوسمانى كورى موحه مەدى كورى زوبه يره وه هاتوره ده لیت: نه بوبه كرى صديق (عليه السلام) له هه ندی وتاریدا ده یفه رموو: سویند به خوا ئیمه لای پشتیوانان وهك نه وه واین كه ده لیت:

جزى الله عنا جعفر احين اشرفت
بنا نعلنا للوائين فزلت
ابوا ان يملونا ولو ان امنا
تلاقى الرى يلقون منا لمت

پشتیوانان (خوایان لی رازی بیت) له مه سه له ی خیل افه تدا خو دوورده گرن

ئیمامی نه حمه دو ئیبن جهریر به سه نه دی حه سه ن له حه میدی کورى عه بدولر حمانی حومه یریه وه هیئاویانه ده لیت: کاتیك پیغه مبه (عليه السلام) کوچی دواپی کرد نه بوبه کر (عليه السلام) له ناو ده سته یه کی خه لکی مه دینه دا بوو، هات و په رده ی سه رده م و چاوی (پیغه مبه) ی لابر دو وتی: دایک و باو کم به قوربانست بن، به زیندوویی و مردوویش چه نده بونت چۆشه، سویند به په روه ردگاری که عبه موحه مه د مرد، نه بوبه کرو عومه (عليه السلام) خیرا چون بۆلایان، نه بوبه کر قسه ی کردو چی له سه ر پشتیوانان دابه زی بوو هه مووی وت، پیغه مبه (عليه السلام) چی له باره یانه وه فه رموو بوو باسی کرد، وتی: ده زانم پیغه مبه (عليه السلام) فه رموو یه تی (نه گه ر خه لکی دۆلێک بگرنه به رو پشتیوانانیش دۆلێک بگرنه به ر من دۆلی پشتیوانان ده گر مه به ر) نه ی سه عد ده زانم تو دانیشتبوو پیغه مبه (عليه السلام) فه رموو (قریش ولاه هذا الامر،

^١ - هه یسه می ج ١٠ ص ٤١ ده لیت: سه نه ده که ی حه سه نه، ته واو. ئیبن نه بی دونیا له (الاشراف)

فبر الناس تبع لبرهم وفاجرهم تبع لفاجرهم) سه عد (ﷺ) پیی وت: راست ده کهیت، نیمه وه زیرو نیوهش نه میر.^۱

ته یالیسی و ئیبن سه عد ج ۳ ص ۱۶۱ و ئیبن ئه بی شه به و به یه قی ج ۸ ص ۱۴۲ و که سانی دیکهش له نه بوسه عدی خودریه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: کاتیک پیغه مبه (ﷺ) کوچی دواپی کرد و تاربیژانی پشتیوانان ههستان و یه کیکیان وتی: نه ی کومه لی پشتیوانان نه گهر پیغه مبه (ﷺ) که سیکی له نیوه دابنایه له پالیدا یه کیکی له نیمه شی داده نا، بویه پیمان باشه دوو کهس نه م کاره (خیلافهت) وهر بگرن، یه کیکیان له نیوه و نه وی تریش له نیمه، به رده وام نه میان ده وت، زهیدی کوپی سابت (ﷺ) ههستا و وتی: پیغه مبه (ﷺ) له کوچه ران بوو و ده بیئت پیشه وایش له کوچه ران بیئت، نیمهش پشتیوانی نه وین وه چون پشتیوانی پیغه مبه (ﷺ) بووین، نه بوبه کر (ﷺ) ههستا و وتی: نه ی کومه لی پشتیوانان خوی گه وره پاداشتی خیرتان بداته وه و قسه ی بیژهرتان بچه سپینیت پاشان وتی: سویند به خوا نه گهر نه وه نه کهن، چون له گه لتان بگونجین، پاشان زهیدی کوپی سابت دهستی نه بوبه کری گرت و وتی: نه مه بهرپرستانه و ده ی به یه قی پی بدن، ئینجا فهرمووده که دینیت.^۲ ئیبن سه عد و ئیبن جهریر له قاسمی کوپی موحه مه ده وه هیئاویانه پیغه مبه (ﷺ) کاتیک کوچی دواپی کرد پشتیوانان لای سه عدی کوپی عوباده (ﷺ) کوپونه وه، نه بوبه کرو عومرو عوبه یده ی کوپی جهرا حیش هاتن بولایان، حه بابی کوپی موندیر

۱- له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۷ دا واهاتوه، هه یسه می ج ۵ ص ۱۹۱ ده لیت: ئیمامی نه حمه د گیراویه تیه وه، له سه حیحیشدا به شیکی سه ره تاکه ی هاتوه، که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن، به لام حه میدی کوپی عه بدولر حمان نه بوبه کری نه بینیه، ته و او.

۲- ههروه ها له کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۱ دا هاتوه، هه یسه می ج ۵ ص ۱۸۲ ده لیت: ته به رانی گیراویه تیه وه، نه حمه دیش هیئاویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن ته به رانی له نه بوته لحه وه (ﷺ) هیئاویه تی، له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا هاتوه.

(ﷺ) که له به دردا به شداری کردبوو وتی: ئەمیریکی له ئیمه و ئەمیریکی له ئیوه، چونکه سویند به خوا ئیمه بو ئەم کاره به خیلیمان به ئیوه نیه به لام دهرسین دواتر که سانیک بین که باوک و براکانیا نمان کوشتون، عومەر (ﷺ) پیی وت ئەگەر وایه دهی ئەگەر ده توانیت بمره، ئەبویه کریش (ﷺ) قسهی کردو وتی: ئیمه ئەمیر و ئیوه وهزیر، ئەمه له نیوانماندا نیوه به نیویه، یه کهم کهس به شیرێ کوپی ئوسهیدی کوپی نوعمان (ﷺ) به یعه تی دا، که خه لکی له سه ر ئەبویه کریه کدهنگ بوون شتی له ناو خه لکدا دابهش کرد، بو پیریکی به نی عه دی کوپی نه جا زهیدی کوپی سابتی نارد، وتی: ئەمه چیه؟ وتی: ئەبویه کر بو ئافره تانی بریوه ته وه، وتی: له سه ر ئایینه کهم به رتیلیم پی ده دن؟ وتیان: نا، وتی: دهرسن واز له وه بینم که له سه ریمی (ئیسلا م)؟ وتیان: نا، وتی: نا سویند به خوا هه رگیز هیچی لی وه رناگرم، زهیدیش گه رایه وه بو لای ئەبویه کرو پیی وت: ئەو پیره ژنه چی وتوو؟ ئەویش وتی: له وهی پیمان داوه هیچ کات هیچی وه رناگرینه وه.^۱

۱ - صحیح.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۳۰ دا واهاتوو.

(بهشی شه شهه)

(جیهاد کردن)

پیغمبر (ﷺ) و هاوه لانی اره زای خویان لی بیتا چون
 له پیناو خوادا جیهادیان ده کردو له پیناو بانگه وازی ری
 خواو پیغمبره کهیدا گه وره و بچوک و لاواز و چالاکیان
 ده چوون بو جیهاد؟ چون له کاتی سهختی و خوشی و
 زستان و هاویندا خویان بو ئه وه ئاماده ده کرد؟

(به شى شه شه م)

(جيهاد كردن)

هاندان و گهرم و گورى پيدانى پيغه مبه (ﷺ) له سر

جيهاد و پاره و سامان به خشين

ئيبين ئه بى حاته م و ئيبين مه رده و يه - ئه م ده قه ش هى ئه وه - له ئه بى عيمرانه وه
 هيئا و يانه كه گوئى له ئه بوئه يوبى ئه نسارى (ﷺ) بوو ده يوت ئيمه له مه دينه
 بووين و پيغه مبه (ﷺ) فه رموى (بيستومه كاروانى ئه بوسوفيان واديته وه، ئه رى
 دين بچين به ره ولاى ئه و كاروانه به لكو خواى گه وره به غنيمه ت و ده سته كه وت پيمان
 ببه خشيئت؟) وتمان: به لى، چووين، پوژيكيان دوو پوژ پيمان برى فه رموى (ما ترون
 فى القوم فانهم قد اخبروا بمخرجكم) واته (چونيان ده بينن بيستويانه ئيوه ده رچوون)
 وتمان نه به خوا تواناي شه رى ئه و انمان نيه ئيمه بو ئه و كاروانه هاتووين، پاشان
 فه رموى (چى ده لىن بو شه رى ئه وانه؟) ئيمه ش هه مان شتمان و ته وه، مقدادى كوڤرى
 عه مر (ﷺ) هه ستا و وتى: ئه ي پيغه مبه رى خوا ئيمه وه كه ئه وانه ت پيئالين كه به
 موسا (عليه السلام) يان وت (اذهب انت وبك فقاتلا انا هاهنا قاعدون) هه ركام له
 كومه لى قوره يش ئا واته خواز بووين ئيمه ئه و قسه ي مقدادمان بكردايه ئه وه مان له
 سامانيكى زور لاخوشه ويستتر بوو، خواى گه وره ش ئه م ئايه ته ي دابه زاند (كما غ
 اخرجك ربك من بيتك بالحق وان فريقا من المؤمنين لكارهون) ئينجا هه موو
 فه رموده كه ديئيئت.¹

¹ - له البداية والنهاية ج ٣ ص ٢٦٣ دا هاتووه. له مجمع الزوائد ج ٦ ص ٧٢ دا به ته واوه تى
 هه مووى هاتووه، پاشان ج ٦ ص ٧٤ ده لىت: به زار هه مووى هيئا وه ته به رانيش هه نديكى هيئا وه
 له سه نه ده كه يدا عه بدولعه زيزى كوڤرى عيمران هه يه كه مه تروكه. ته واو.

ئىمامى ئەھمەد ھىناۋىيەتى ۋە لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۳ يىشدا لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر چوۋنى بۆ بەدر پايۋىژى كرد، ئەبۇبەكر (ﷺ) ئامارەى بە چوۋن كرد، پاشان پايۋىژى پىۋى كىردنەۋە، عومەر رىش ھەروا، پاشان پايۋىژى پىۋى كىردنەۋە ھەندى لە پشتىوانان وتيان: ئەى پشتىوانان وريابن پىغەمبەرى خوا مەبەستى ئىۋەيە، ئەۋكات ھەندى لە پشتىوانان وتيان: ئەى پىغەمبەرى خوا ئىمە ۋەك قسەكەى بە نوئىسرائىل بەرامبەر بە موسا (عليه السلام) نالين (اذهب انت وبك فقاتلا انا هاهنا قاعدون) بەلكو سويند بەۋەى تۋى بە ھەق ناردۋە ئەگەر بەدەيت بەناۋ (برك الغماد) يىشدا شوينت دەكەۋىن،^۱

ھەروەھا ئىمامى ئەھمەد لە فەرمودەكەى ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كاتىك بىستى ئەبو سۇفيان دىت پايۋىژى كرد، ئەبو بەكر ۋە عومەر قسەى خۇيان كرد ۋە پىغەمبەر (ﷺ) چاۋەرپى قسەى ئەۋانى دىكەشى دەكرد ۋە سەعدى كۆرى عوبادە (ﷺ) وتى: پىغەمبەر (ﷺ) قسەى ئىمەى دەۋىت، سويند بەۋەى گىانى منى بە دەستە ئەگەر فەرمانمان پىۋى بىكەيت بەدەين بە ناۋ دەرياكاندا دەچىن، ئەگەر بلىيت بەدەين بەناۋ (برك الغماد) دا دەيكەين.^۲

ئىبن مەردەۋىيە لە ئەلقەمەى كۆرى ۋە قاصى لەيسىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ بۆ بەدر تا لە رەۋحاۋ، ۋەستا ۋە تارى بۆ خەلكەكە خويندەۋە ۋە فەرموۋى (كىف ترون؟) ئەبۇبەكر (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا بىستۈمانە لەۋى ۋە ۋىدا، پاشان بە خەلكەكەى فەرموۋى (كىف ترون؟) عومەر (ﷺ) ھەمان قسەكەى ئەبۇبەكرى ۋە ۋە، پاشان بە خەلكەكەى فەرموۋى (كىف ترون؟) سەعدى

^۱ - ئىبن كەسىر دەلىت: ئەمە سەنەدىكى دروستى سىيانىيە لەسەر مەرجى صەھىحى دروست ۋە صەھىحە

^۲ - لە البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۳ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن عەساكىرىش لە ئەنەسەۋە بەۋجۈرە ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۵ ص ۲۷۳ يىشدا ھاتوۋە.

كوپى موعاز وتى: (ﷺ) پىغەمبەر (ﷺ) مەبەستت ئىمەيە دەى سوئند بەۋەى رېئىزدارى كرديت و قورئانى دابەزاندە سەرت ھېچ كات نەمگرتوونەتە بەر و شارەزايم لە سەرى نىيە، ئەگەر بچيت بۆ (برك الغماد) لە (ذي يمن) لەگەلت دىين، ئىمە ۋەك ئەوانە نين كە بە موسا (عليه السلام) يان وت (اذهب انت و ربك فقاتلا انا ھاھنا قاعيدون) بەلكو دەلىين تۆ و پەرۋەردگارت بېرۆن و بجهنگن ئىمەش شوئنتان دەكەوين و لەگەلتانين، پىدەچىت بۆ شتىك ھايتبيت و خۋاى گەۋرە شتىكى ترى ھىنايىتە پىت چى دەكەيت بىكە، لە مال و سامانمان ھەلىگەر، ئەۋكات لەسەر قسەكەى سەعد (ﷺ) ئەم ئايەتە دابەزى (كما اخرجك ربك من بيتك بالحق...) ئومەۋىش لە المغازى دا ھىناۋىيەتى، ئەمەشى بۆزىاد دەكات: چىت لە مال و سامانمانت دەۋىت بىبە و ئەۋەى لىمان دەبەيت لامان خۆشترە لەۋەى نايبەيت، چى فەرمان دەكەيت بىللى ئىمە گۈپرەيەلى فەرمانى تۆين، سوئند بەخۋا ئەگەر بمانبەيت تا (برك) لە (غمدان) لەگەلت دىين^۱، ئىين ئىسحاقىش ھىناۋىيەتى و لە دەقەكەيدا ھاۋو: سەعدى كوپى موعاز (ﷺ) ۋوتى سوئند بە خۋا ۋادەبىنم ئەى پىغەمبەرى خۋا مەبەستت ئىمەيە، فەرموۋى بەلى، وتى: ئىمە بېرومان پى ھىنايت و بە راستمان زانيت، شايتيمان دا ئەۋەى ھىناۋتە حەقە، لەسەر ئەۋەش بەلىنى خۋمان پى دايىت، بەلىنمان دا لەسەرگۈيگرى و گۈپرەيەلى، دەى ئەى پىغەمبەرى خۋا چۆنت پى خۆشە ھەنگاۋ بنى و ئىمەش لەگەلتداين، سوئند بەۋەى بە حەق تۆى ناردۋو ئەگەر بلىت تاۋدەينە دەريا لەگەلت دىين و كەسمان دۋاناكەوين، ناترسين سبەينى بگەين بە دۋژمن، ئىمە لە شەردا زۆر خۇپراگرين، لە كاتى پىكگەيشتندا راستگۈين، بەلكو خۋاى گەۋرە شتىكت پى نىشان بدات كە دلتى پى شاد بكات، دەى بە بەرەكەتى خۋاۋە بەرپىكەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) ىش بەۋ قسە و چالاكىيەى سەعد دىخۆش بوو و

۱ - صحيح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۴ دا ھاۋو.

فهرمووی (سیروا و ابشروا قال الله قد وعد ادى الطائفتين و الله لکاني الان انظر الى مصارع القوم) واته (برؤن و موژده تان لی بیٽ، چونکه خوا به لینی سهرکه وتن یان شه هیدی پی داوم، سویند به خوا وهک شه وهی له ناو چوونی شه وان (قوره یش) بیینم) ۲۱

ثیمامی شه حمده له شه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) بوسوبسی وهک هه والگر نارد تا بزانیٽ کاروانه که ی شه بوسوفیان چی دهکات، شه ویش هات و تنها من و پیغه مبه (ﷺ) له مال بووین، نازانم ئایا هندي له ژنه کانی له وی بوون یان نا، ئینجا قسه که ی بؤ گیرایه وه و تی: پیغه مبه (ﷺ) چویه دهره وه و قسه ی کردو فهرمووی (ان لنا طلبة فمن كان ظهره حاضرا فليركب معنا) که سانیك له سه رووی مه دینه وه بوون مؤله تیان لی وهرگرت تا بچن بارگه و بنه یان بینن، شه ویش فهرمووی: نا تنها شه وهی بارگه و بنه ی ناماده یه پیغه مبه (ﷺ) و هاوه لانی چون تا پیش بیباوه ران گه یشتنه به در، بیباوه ران هاتن پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (لا يتقدم من احد منكم الى شئ حتى اكون انا دونه) واته (کهستان به بی من له خویه وه هیچ نهکات) بیباوه ران نزيك بوونه وه، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (قوموا الى جنة عرضها السماوات والارض) ده لیت: عومه یری کوپی حه مامی شه نساری دهیوت: شه ی پیغه مبه ری خوا به هه شتيك که پانتاییه که ی هینده ی ئاسمان و زهویه؟ فهرمووی: به لی، و تی: به خ به خ، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (چی وایکرد بیلیٽ به خ به خ؟) و تی: نه به خوا شه ی پیغه مبه ری خوا تنها به و هیوا یه وه و تم یه کیك بم له که سانی ناو به هه شت، شه ویش فهرمووی (فانك من اهلها) واته (دهی تو یه کیكیت له که سانی ناو به هه شت) شه ویش

چهند خورمایه کی له گیرفانی ده هیئنا بوو ده یخواردن دوا یی وتی: نه گهر زیندو ویم تا نه خورمایانه بخوم ژیانیکی دوورو دريژ ده کات، چی خورمای پی بوو فری داو له گه لیان جهنگا تا شهید بوو. په حمه تی خوی لی بیت، موسلیمیش هیئاویه تی.^۱

ئین ئیسحاق هیئاویه تی: پاشان پیغه مبه (ع) چوو بولای خه لکه که و هانیدان و فهرمووی (سویند به و که سه ی گیانی موحه مده ی به ده سته نه مړو هه رکه س له گه لیان بجه نگیت و به خوږاگری و چاوه ری پاداشته وه به بی راگردن بجه نگیت و بکوژیت خوا ده یخاته به هه شته وه) عومه یری کوپی حه مام (ع) له به نی سه له مه بوو چهند خورمایه کی به ده سته وه بوو ده یخواردن وتی: به خ به خ نیوانی من و به هه شت ته نها نه وه بیت نه وانه بمکوژن؟ خورماکانی ده سستی فری داو شمشیره که ی هه لگرت و له گه لیان جهنگا تا شهید بوو، ئین جه ریر ده لیت: عومه یر جهنگا و ده یوت:

رکضا الى الله بغیر زاد
الا التقی وعمل المعاد
و الصبر في الله على الجهاد
و کل زاد عرضة النفاق
غیر التقی والبر والرشاد^۲

ئین عه ساگیر ج ۱ ص ۱۰۵ له ئین عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت: شه ش مانگ دوا ی ده رچوونی پیغه مبه (ع) له تائیف هاتم بولای پیغه مبه (ع)، پاشان خوا فهرمانی پیکرد به شه ری ته بوک، نه مه نه و کاته بوو که خوا له قورئاندا به (ساعة العسرة) ناوی هیئا، نه م شه ره له گهرمایه کی سه خندا بوو، دوورو وه کان زیادیان کردبوو، هاوه لانی صوفه زیادیان کردبوو، صوفه بو نه داران بوو که تیایدا کو ده بوو نه وه و به خششی پیغه مبه (ع) و موسلمانان بون ده چوو، له کاتی شه ردا موسلمانان ده چوون بولایان و هه ریه که و که سیکیان له وان ده برد و چهک و تفاقیان بون

^۱ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۷ دا هاتوو به یهه تی ج ۹ ص ۹۹ به دوورو دريژ هیئاویه تی، حاکم ج ۳ ص ۴۲۶ به کورتی هیئاویه تی.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۷ دا واهاتوو.

ناماده دهڪرد، پيغهمبر (ﷺ) فهرمانى ڪرد تا له پيڻاو خواداو بڙ چاوه پوانى پاداشت ببه خشن، نه وانيش بخشيان بڙ چاوه پوانى پاداشت، به لام هه نديڪ وا نه يانبه خشى، كه سانئىكى هه ڙارى موسلمانان ناماده ڪران و هه نديڪيش مانه وه چاڪترين به خششى نه و پڙ هي عه بدولرهمانى ڪوپى عه وف (ﷺ) بوو كه دووسه د ئوقيهى به خشى، عومهرى ڪوپى خه تتاب سه د ئوقيهى به خشى، عامرى نه نساى نه وه د ڪول خورماى به خشى، عومهرى ڪوپى خه تتاب وتى: نهى پيغهمبرى خوا ده بينم عه بدولرهمانى ڪوپى عه وف هيچى بڙن و مالهه كهى به جيئنه هيشتووه، پيغهمبريش (ﷺ) پرسيارى لى ڪرد نايا بڙن و مالت هيچت به جيئنه هيشتووه؟ وتى: به لى زياترو چاڪترو له وهى كه به خشيومه، فهرمووى چهنده؟ وتى: هيئدهى خوا پيغهمبره كهى به لئنى پڙى و خيريان داوه، يه ڪيڪ له پشتيوانان هات كه پيى دهوتر عوقه يل هات و مشتى خورماى هيئاو به خشى، دوپوه ڪان ڪاتيڪ نه و به خشينه يان دى چاوه چاويان بوو، كه سيڪ كه زورى ده به خشى ده يانوت: سه يري ناكه يت؟ كه سيڪيش كه مه خورمايه ڪى ده هيئا ده يانوت شته كهى بى نرخه، ڪاتيڪ عوقه يل نه و پر خورماى هيئا وتى: شهو مامه وه و به رده وام ناوم هه لده ڪوڙى، سويند به خوا به س نه وه مه بوو، شهرمى ده ڪرد، يه ڪيڪ له و دوومشتهم هيئا و نه و يشم بڙ ماله وه به جيئنه شت، بيباوه ڀان وتيان: نه وه زور هه ڙارتره له و، له مه شدا چاوه پرى بوون ده وله مهند و هه ڙاريان له و سه ده قه شتيكى به ركه ويٽ، ڪاتيڪ ده رچوونى پيغهمبر (ﷺ) نزك بوويه وه هاتن و داواى مؤله تيان ڪرد و سڪالاي گهرمايان بوو و ده ترسان و ده يانوت: ده ترسين نه گهر شه پر ڪن تووشى فيتنه ده بن، سويندى درويان به دهم خواوه ده خوارد، پيغهمبريش (ﷺ) مؤله تي ده دان و نه يد هزاني چى له دلپاندايه، ده سته يه ڪيان مزگه وتى دوپروويان دامه زراند و نه بو عامرى فاسقيان به قهره ول گرتبوو بوى، نه و لاي هيرقل بوو، هاته نه وى و ڪينانهى ڪوپى عه بدياليل و عه لقه مهى ڪوپى علاسهى عامریش هاتن سورتهى (براءة) له سر نه وه دابه زى و نايه تيكي تيدا دابه زى كه مؤله تي به دانيشتووه نه ده دا.

کاتیځ خوای گه وره ئه م ئایه ته ی دابه زاند (انفروا خفا و وثقالا) که سی لاواز له ئاموژگاری پئی خواو پیغه مبهرداو که سی نه خوش و هه ژار لای پیغه مبهرد (ﷺ) سکا لایان ده کرد و وتیان ئه مه هیه پیدانیکی تیدانیه، له ناو دو پرواندا تاوانی نادیار هه بوو که هیشتا دهر نه که وتبوو، که سانیکی نادلنیا و باوهر بهرز دواکه و تن، ئه م سورده ته به پروونکرده وه و ورده کاریه وه سه باره ت به پیغه مبهرد (ﷺ) دهر که و تن و هه و آلیان ددها به هه و آل و باسی نه وه ی شوینی که وتوو ه تا گه یشته ته بووک، له و ی علقه مه ی کوپی موجه زهزی مودلیجی (ﷺ) نارد بو فله ستین، خالی دی کوپی وه لیدی (ﷺ) نارد بو دهمه تولجه ندهل، فهرمووی خیابکه به لکو له دهر وه ببینیت قهره ولی گرتبی و بیگریت، ئه ویش وایکرد.

دو پرووه کانی مه دینه به هه هه و آلیکی خراپ ده شله ژان، کاتیځ ده بان بیست موسلمانان تووشی سه ختی و ناره ختی بوون پئی دلخوش بوون و ده یانوت: ئیمه ئه وه مان ده زانی و هوشیاریمان له سه ر ددها، ئه گه سه لامه تی و چاکه ی موسلمانان بایستایه ده لته نگ ده بوون و هه موو که س ئه مه ی لی به دیده کردن، هیه دو پروویه کی ئه عرابی و ئه وانی دیکه ش نه بوو مه گه ر کاریکی خراپ و ره وشتیکی خراپی ده شارده وه و به ئاشکرا ده یکرد، هه رچی خاوه ن بیانوش بوو چاوه پئی ده کرد دهر وویه که له وه ی خوای گه وره له قورئاندا دایبه زاند ووه به دی بکات.^۱

به یه قی له ریگه ی ئین ئیسحاق له عه بدوللای کوپی ئه بو به کری کوپی هه زمه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهرد (ﷺ) بو هه ر غه زایه که بجوایه وای نیشانددها بو شوینی دی ده روات، به ئام له شه ری ته بووکدا فهرمووی (خه لکینه، دهمه ویت بچم بو پوم) پئی و تن ده چییت، ئه مه ش له باریکی ته و او سه خت و گرانی گه رما و وشکه سالی ولاتدا، کاتیځ به ره م کاتی بوو و خه لکی چاویان له وه بوو له لای به ره مه که یان بمیننه وه و هه زیان نه ده کرد دهستی لی به رده ن، پیغه مبهرد (ﷺ) پوژیک له و باره دا به

جهددي ڪوڀي قهيسي فهرموو (يا جد هل لك في جلاذ بني الاصفر؟) وتي: ئهي پيڻه مبهري خوا مؤله تم بدهو تاقيم مه ڪه رهوه، هوزه ڪم دوزانن ڪه سيان هيئدهي من سهرسام نيه به ئافرهت، ده ترسم نه ڪر ئافرهتي بهني ئه سفرم دي تووش بيم، دهي ئهي پيڻه مبهري خوا مؤله تم بده، پيڻه مبهريش (ﷺ) وازي لي هيئا و فهرموي (قد اذنت لك) خواي ڪه ورهش ئه م ئايه ته ي دابه زانذ (ومنهم من يقول اذن لي ولا تفتني الا في الفتنة سقطوا) ده ليئت نهو فيتنه ي تيئي ڪه وت به دوا ڪه وتني له پيڻه مبهري (ﷺ) و ڪه زي خوي به وه ي ترسي له فيتنه ي ئافره تاني بهني ئه سفر هه بوو، (وان جهنم لم يحكه بالكافرين) ده ليئت بو ئه وانه ي دواتري، يه ڪيڪ له دووڀوه ڪان وتي: بهم ڪه رمايه مه پوڻ، خواي ڪه ورهش ئه م ئايه ته ي دابه زانذ (قل نار جهنم اشد حرا لو كانوا يفقهون) ده ليئت: پاشان پيڻه مبهري (ﷺ) ڪولي سه فري ڪرده شان و فهرماني جيهادي به خه ڪ ڪردو دهوله مهندي هاندا تا ببه خشن و خه ڪ بو جيهاد ئاماده بڪن، ئه وانيش و ايان ڪردو عوسمان (ﷺ) لهو بوارهدا به خششيكي به خشي ڪه هيچ ڪهس لهو زياتري نه به خشي، ئه ويش باري دووسه د وشتربوو.^۱

ته به راني له نيين عه عباسه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده ليئت: ڪاتيڪ پيڻه مبهري (ﷺ) ويستي بجيئت بو غزاي ته بو ڪ به جهددي ڪوڀي قهيسي فهرموو (ما تقول في مجاهدة بني الاصفر؟) وتي: ئهي پيڻه مبهري خوا من ڪه سيكي ژن خوشه ويستم و ئافرهتي بهني ئه سفر بيبينم له خشته ده بريم، مؤله تم ده ديت دابنيشم و تووش نه بم؟ خواي ڪه ورهش ئه م ئايه ته ي دابه زانذ (ومنهم من يقول اذن لي ولا تفتني الا في الفتنة سقطوا).^۲

۱ - ضعيف.

۲ - له التاريخي نيين عساڪير ج ۱ ص ۱۰۸ دا واهاتوه، به يهه قيش له السير ج ۹ ص ۳۳ له عروه وه (ﷺ) به ڪورتي هيئاويه تي، له البداية والنهاية ج ۵ ص ۲ له نيين نيسحاق له زهري و يزيدي ڪوڀي پومان و عه بدولاي ڪوڀي ئه بوبه ڪرو عاصمي ڪوڀي عومره وه بهو جوڙه هيئاويه تي.

۳ - ضعيف.

۴ - هه يسه مي ج ۷ ص ۳۰ ده ليئت: له سه نه ده ڪدا يه حياي حه ماني هه يه ڪه لاوازه.

ئىبن ئەسكەر ج ۱ ص ۱۱۰ ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى نارد بۇ ھۆزەكان و بۇ مەككەش تابىن بۇ شەرى دىرى دوزمىيان، بورەيدەى كوپى خەسىبى (ﷺ) نارد بۇلاى ئەسەلم تا ئاگادارىيان بىكەتەۋە، ئەبۇرەھمى (ﷺ) نارد بۇلاى ھۆزەكەى و فەرمانى پىكرى داۋايان لى بىكەت لەۋى بىن، ئەبۇواقىدى لەيسى (ﷺ) بە ھۆزەكەيەۋە دەرچوۋ، ئەبۇجەعدى ۋەمەرى (ﷺ) بە ھۆزەكەيەۋە بە كەنارادا كەۋتەرى، رافىعى كوپى مەكىث و جوندى كوپى مەكىث (ﷺ) نارد بۇلاى جۈھەينە، نەعىمى كوپى مەسعودى (ﷺ) نارد بۇلاى ئەشجەع، لە بەنى كەبى كوپى ەمردا چەندىكى نارد، ئەۋانىش بدىلى كوپى ەرقاۋ ەمەرى كوپى سالم و بشىرى كوپى سوفيان (ﷺ) لە سەلىمىشدا چەندىكى نارد، لەۋانە ەبباسى كوپى مرداس (ﷺ).

پىغەمبەر (ﷺ) مۇسلمانانى ھاندا بۇ جىھاد و گەرمى دەكرىن لەسەرى و فەرمانى سەدەقەى پى دەكرىن، ئەۋانىش سەدەقەيەكى زورىيان بەخشى، يەكەمىيان ئەبۇبەكرى صدىق بوو كە ەمۇ سامانى خۇى چوار ەزار درەم بوو ھىناى، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇى (ھىچت ھىشتوۋەتەۋە بۇ مال و مەنەكەت؟) وتى: خوار پىغەمبەرەكەى چاكرى دەزانن، پاشان ەمەر (ﷺ) نىۋەى سامانى خۇى ھىنا، پىغەمبەر (ﷺ) پىنى فەرمۇى (ھىچت ھىشتوۋەتەۋە بۇ مال و مەنەكەت؟) وتى: نىۋەى ئەۋەى ھىناۋە.

ەمەر بىستى ئەبۇبەكر چەندەى ھىناۋە وتى: ەركەت خىرىكمەن كرىبىت پىشتم كەۋتوتىت، ەبباسى كوپى ەبدولموتەلىب و تەلەھى كوپى ەبەيدوللا (ﷺ) بىرىك سامانىيان ھىنا بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ)، ەبدۇرەھمانى كوپى ەۋف (ﷺ) دوو سەد ئۇقىەى بۇ ھىنا، سەعدى كوپى ەۋبادە (ﷺ) سامانىكى بۇ ھىنا، مۇھەمدى كوپى مەسەلمەش (ﷺ) ەروا، عاصمى كوپى ەددى (ﷺ) نەۋەد كۆل خورماى ھىنا، ەوسمانى كوپى ەفان (ﷺ) سى يەكى ئەو سوپايەى پىرچەك و تفاق كرىد، لە ەمۇوىيان بەخششى زىاتر بوو تا ئەۋەى بەشى سى يەكى ئەو سوپايەى كرىد تا ئەۋەى دەۋترىت تىر بەشى پىۋىشستى كرىد، دەلىن ئەو پۇژە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇى (مايضر عثمان ما فعل بعد هذا) واتە(دواى ئەمە ھىچ زىيان بە ەوسمان ناگەت) دەۋلەمەندان كەۋتنە خىرخوازى و چاۋەرى پاداشت بوون، ەشبوو لەۋان لاۋازترىبوو كەس ەببوو وشتىرىكى دەھىنا بۇيەك يان دوۋكەس و

دهيوت ئىم و شتره بۇ ئىم دوانه تان به سهره سوارى بن، هه بوو خه رجبى و به خششيكى دهيينا، ته نانه تافره تان چييان هه بوو ده يانهيينا، ئوم سنانى ئه سله مى (ﷺ) ده لىت: كراسيكى كراوم دى له به رده ستي پيغه مبه ر (ﷺ) له مال عائيشه دا (رضي الله عنها) عاج و پاوانه و خه لخال و ئه نگوستيله ي له سهر بوو، پريبو له و شتانه كه تافره تانى موسلمان بۇ جيهاد نارد بوونيان، خه لكى له سه ختيه كى زوردا بوون، كاتى به ره م بوو، خه لكى حه زيان ده كرد و رقيان له وه بوو واز له و باره يان به يئن، پيغه مبه ر (ﷺ) په له و توند و تولي گرت به رو له (ثنية الوداع) سه ربازه كاني كوكرده وه و خه لكيش زور بوون و كه س هه بوو بيه ويئت ئاماده نه بيت واي ده زاني ئه گهر خوا ئايه تي له سهر دانه به زينيت كه س پي نازانيت.

كاتيك پيغه مبه ر (ﷺ) برياري كه وتنه پي دا له سهر مه دينه سباعى كو پى عورته فه ي غيفارى دانا يان ده لين موحه مه دى كو پى مه سله مه ي (ﷺ) دانا وه، پيغه مبه ر (ﷺ) فه رموى (استكثروا من النعال فان الرجل لا يزال راكبا مادام منتعلا) كاتيك كه وتنه پي ئيبن ئوبه ي له گه ل دووپوه كاندا نه چوو و ده يوت: موحه مه د به و بارو گهرما له و ولاته دووره دا شه پ له گه ل به نى ئه سهر دا ده كات، موحه مه د واده زانيت شه پى ئه وانه گالت ه و گه په، دووپوه هاوده مه كانيشى هه مان را يان هه بوو، پاشان ئيبن ئوبه ي وتى: سويند به خوا ده بينم سبه ينى هاوه له كاني مليان به په تداكراوه و هه وال خراپى له سهر پيغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لاني ده وت.

كاتيك پيغه مبه ر (ﷺ) له (ثنية الوداع) چوو بۇ ته بووك و ئالاكاني به رز كرده وه، ئالا گه وره كه ي دايه ده ست ئه بو به كرو زوبه يريش ئالاكه وره كه ي له ده ست بوو، ئالاي ئه وس له ده ست ئه وسه يدى كو پى حوضه يرو ئالاي خه زره ج له ده ستي ئه بود و جانه يان ده لين حه بابى كو پى مونزيردا (ﷺ) بوو، سى هه زار كه س له گه ل پيغه مبه ردا (ﷺ) بوون، ده هه زار سوار، هه ربه شيكى پشتيوانان فه رمانى وه رگرت ئالاي خو ي هه ل بگريت و هوزه كاني عه ره بيش هه روا، به لي پرينيكى كه مه وه، ته واو.^۱

(گرنگیدانی پیغەمبەر (ﷺ) بە ناردنی ئوسامە (ﷺ) لە کاتی نە خوۆشی سەرە مەرگیدا، زۆر گرنگیدانی ئەبو بەکر صدیقیش (ﷺ) بەووە لە سەرەتای خیلافەتە کە یەووە)

ئێبێن عەساکیڕ ج ۱ ص ۱۲۰ لە پێگەیی زوھریەووە لە ئوسامەیی کوپری زەمیدەووە (ﷺ) ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پێکردوووە تا لە بەری بە یاندا بدات بە سەر (ئوبنا) دا و بیسووتینی، پاشان پیغەمبەر (ﷺ) بە ئوسامەیی فەرموو (امش علی اسم الله) واتە (بە ناوی خواوە بپۆن) ئەویش ئالاکەیی ھەلگرت و چوو دایە دەست بورەیدەیی کوپری خەصیبی ئەسلەمی، بردی بۆ مائی ئوسامە و پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد بە ئوسامە و لە (جورف) سەنگەری گرت و لە شوینی ئاودانی سولەیمانی ئەمڕۆ سەنگەری گرت، خەلکی دەر دەچوون و ھەرکەس پێویستییە کە ی دابین دەکرد و دەچوو بۆ سەر بازگە کە ی، ئەگەر نا بە دەست بە تالی دەما یەووە، ھیچکام لە کوچە رانی یە کەم نە مانەووە مەگەر ئەو ی چوونە ئەو شەپەرەووە: عومەری کوپری خەتتاب، ئەبو عوبەیدە، سەعدی کوپری ئەبی وە قاص، ئەبولئەعوەر سەعیدی کوپری عەمری کوپری نوفیل، لە گەل دەستە یە کە کوچە راندا، پشتیوانانیش چەندی ک بوون: قەتادە ی کوپری نوعمان و سەلە مە ی کوپری ئەسلەمی کوپری حەریش (ﷺ) ھەندی لە کوچە ران کە عە یاشی کوپری ئەبی رەبیعە (ﷺ) لە ھەموویان قسە توندتر بوو وتی: ئەم ھەرزە کارە لە سەر و ئەم کوچە رە یانەووە دابنریت؟ لەو بارەووە قسە و بلی بلی زۆر ھەبوو، عومەری کوپری خەتتابیش ھەندی لەو قسانە ی بیستەووە و ھات بۆ لای پیغەمبەر (ﷺ) و بۆی گێرا یەووە دوا ی ئەو خۆی بەرپەرچی ئەو خەلکە ی دەدایەووە، پیغەمبەر (ﷺ) کە ئەمە ی بیست تەواو توورە بوو و چوو یە سەر مینبەر و سوپاس و ستایشی پەر وەردگاری کرد و دواتر فەر مووی (پاشان ئە ی خەلکینە ئەو قسە ی ھەندی کتان چیه بیستوو مە لە سەر دانانی ئوسامە کە بە ئەمیرم داناو؟ سویند بە خوا ئەگەر لە سەر دانانی ئوسامە تانە و تە شەر بدن لە سەر دانانی پێشتیری باوکیشی تانە و

ته شهر ددهن، نهی هاوار (لهو خوامه) که به راستی بؤ نیمارهت زؤر له بار بوو، له دواى خویشی کوره که ی بؤ نیمارهت زؤر له باره، نه گهر خوښه ویستترین که س لام هه بوو نهوا نهه له وانه یه له هه موان لام خوښه ویستتره، نهه دوانه کان و کانزای هه موو چاکه یه کن، دهی له گه لی چاک بن چونکه له چاکترینی نیویه) پاشان پیغه مبهه (ﷺ) دابهزی و چوویه ماله وه، نهه مش له پوژى شه ممه دهی په بیعولنه وه لدا بوو، نهه موسلمانان نهه که بریار بوو له گه لئوسامه (ﷺ) بچن مائئاوا ییان ده کرد له پیغه مبهه (ﷺ) عومهری کوپری خه تتا بیشیان له ناودا بوو، پیغه مبهه (ﷺ) دهیغه رموو (انفذوا بعث اسامة) نوم نهیمه (رضي الله عنها) چوویه ژوره وه و وتی: نهی پیغه مبهه ری خوا نه گهر ئوسامه ت له سهربازگه که یدا بهیشتایه ته وه تا رابیئت، چونکه بهم باره یه وه نه گهر بچیت سوودی بؤ خویشی نابیئت، نهه ویش فه رمووی (انفذوا بعث اسامة) خه لکی چوون بؤ سهربازگه که و شهوی شه ممه مانه وه، ئوسامه له پوژى یه کشه ممه دابهزی، پیغه مبهه (ﷺ) هیلاک و ناساغ بوو، نهه پوژده رمان و چاره سهریان پیده دا، ئوسامه به چاو به گریان وه چوو بؤلای پیغه مبهه (ﷺ)، عه عباسی له لادو و ژنه کانیشی له دوری بوون، ئوسامه لیی نزیک بوویه وه و ماچی کرد، پیغه مبهه ریش (ﷺ) هیچی نه دهوت، دهسته کانی بهر زده کرده بؤ ئاسمان و دواتر دهستی دهینا به سهر ئوسامه دا، منیش گه پامه وه بؤ سهربازگه که م، بؤ پوژى دوو شه ممه له سهربازگه که یدا بوو، پیغه مبهه (ﷺ) هویشکی به بهر دا هاته وه و ئوسامه ش هات بؤلای پیغه مبهه (ﷺ) فه رمووی (اغد علی برکة الله) و اته (به بهر که تی خواوه بهر ی که وه) ئوسامه ش بهو باره وه مائئاوا یی له پیغه مبهه (ﷺ) کرد و خیزانه کانی پیغه مبهه ریش (ﷺ) له تاو له ش ساغی پیغه مبهه ردا (ﷺ) شان یان ده کرد، نهه به به کر (ﷺ) چوو بؤلای پیغه مبهه (ﷺ) و وتی: نهی پیغه مبهه ری خوا سوپاس بؤ خوا حالت باش دیاره، مؤله تی لیوه رگرت و چوو بؤ (سنخ)، ئوسامه ش بهر و سهربازگه که ی چوو و هاواری کرد تا هه موو بینه ناو سهربازگه که، گه یشته سهربازگه که ی دابهزی و به خه لکه که ی وت: به ریکه ون خویش هه لها تبوو، ئوسامه ویستی له

(جرف) بڙوات ڪه نيڙدراوي ٿوم ٺهيمهن (ﷺ) هات ٻڙاي و هه والي پيدا پيڻه مبر
 (ﷺ) له سهره مهرگدايه ٺوسامه له گهل عومرو ٺه بوعوبه يدهدا هاته وه مه دينه و
 گهيشته لاي پيڻه مبر (ﷺ) له کاتي سهره مهرگدا، له گهل لاريو نه وهي خوري پوڙي
 دوو شه ممه دوانزه ي ڀه بيلعنه وه لدا پيڻه مبر (ﷺ) ڪوچي دوايي ڪرد، موسلماناني
 ناو سهر بازگه ي جهر ف هاتنه وه مه دينه، بوره يدهي ڪوري حه صيب (ﷺ) به ٺالاکه ي
 ٺوسامه وه هاته بهر دهر گاي پيڻه مبر (ﷺ) و له وي چه قاندي به زهويدا. کاتيک
 به بيعت درا به ٺه بوبه ڪر بوره يدهي نارد تا ٺالاکه ببات ٻڙ مائي ٺوسامه و دايه نيٽ تا
 ٺوسامه شه ڀر ڪه ده کات، بوره يده ده ليٽ: ٺالاکه م برد ٻڙ مائي ٺوسامه و دواتر له گهل
 ٺوسامه دا بردم ٻڙشام و دواتر گيڙامه وه ٻڙ مائي ٺوسامه، بهرده وام له مائيدا بوو تا
 ڪوچي دوايي ڪرد، کاتيک عهر ب هه والي ڪوچي دوايي پيڻه مبريان (ﷺ) بيست و
 هه نديڪيان له ٺيسلام هه لگه ڀانه وه، ٺه بوبه ڪر به ٺوسامه ي وت: فهرماني پيڻه مبر
 (ﷺ) به جيڳهه يه نه، خه لڪي برد و له شويئي يه ڪه مياندا سهنگه ريان گرت، بوره يده
 ٺالاکه ي برد و گهيشته سهر بازگه ي يه ڪه ميان، ٺه مه له سهر گه وره ڪوچهراني يه ڪه م
 سهخت بوو، عومرو عوسمان و ٺه بوعوبه يده و سه عدي ڪوري ٺه بي وه قاص و
 سه عيدي ڪوري زهيد (ﷺ) چون ٻڙاي ٺه بوبه ڪرو وتيان ٺه ي خه ليفه ي پيڻه مبري
 خوا عهر ب له هه موو لايه ڪه وه داويانه به سهرتدا، توپش ٺه م سوپايه بلاوه پي مه ڪه،
 با ٻڙ ليڏاني هه لگه ڀاوه کان لات بن و بيده به گڙياندا، هه روه ها متمانه ي ٺه وه ني
 هه لمهت نه بريته سهر مه دينه ڪه ڙن و مندالي تيڏايه، به لڪو غه زاي پوم دوا بخهيت تا
 ٺيسلام جيي خوي ده چه سپيني و هه لگه ڀاوه کان ده گه ڀينه وه سهر باري جارانيان يان
 له ناو دهرين، ٺينجا ٺوسامه بنيره، ٺيمه له وه دلنيان پوم نايهت بومان، ٺه بوبه ڪر ڪه
 گوئي ليگرتن وتي: ڪهستان ماوه شتيڪي مابيٽ بيليٽ؟ وتيان: نا، گويت لي گرتين،
 وتي: ده ي سويند بهو ڪه سه ي ڪه گيانمي به دهسته ٺه گهر بزانم له مه دينه گورگ
 ده مخوات ٺه م دهسته يه ده نيڙم، هه رده بيٽ بجيٽ، چون ٺه و پيڻه مبره ي ڪه له
 ٺاسمانه وه سروش ي ٻڙ داده بزي بفرمويٽ (سوپاڪه ي ٺوسامه بنيڙن و به ڀڙي بخن)

ئیسنا نہ ینیرم، بہ لام شتیک ہہیہ لہ سہر ئوسامہ دہیلیم، دہلیم با عومہرمان لا بمینیتہوہ، چونکہ پیویستمانہ پیی، بہ خوا نازانم ئوسامہ دہیکات یان نا، سویند بہ خوا زوریشی لی ناکہم ئہوانیش زانیان ئہبوبہکر سورہ لہ سہر ئہوہی ئوسامہ بنیریت، ئہبوبہکر چوو بومالی ئوسامہ و داوای لیکرد تا عومہر لای بہ جی بہیلیت، ئہویش پازی بوو.

ئہبوبہ کریش وتی: بہ رہزامہندیہوہ دہلیت باشہ؟ وتی: بہ لی، ئینجا چوو، بہ بانگکہرہکە ی وت بانگ بکات ہرکەس لہ سہر دہمی پیغہ مہردا (ﷺ) لہ گہل ئوسامہ دا نیردراوہ بہ سوربوونی من لہ سہر ئہوہ با لہ ئوسامہ دوانہکەویت چونکہ ہرکەس لہ چوون لہ گہلیدا دوابکەویت خوم بہ پیی خوم دہچم بہ شوینیدا، ناردی بہ شوین ئہو کۆچہراندہ کہ لہ سہر ئیمارہتی ئوسامہ قسہیان ہہبوو، لییان توورہ بوو وتی: بچن، کەس دوانہکەوت، ئہبوبہ کریش ئوسامہ و موسلمانانی بہرئ کرد کاتیک لہ جورف لہ گہل سی ہزار هاوہلہکەیدا ئوسامہ بہ ریکەوت (کہ ہزاریان خاوەن سوار بوون) ئہبوبہکر لہ گہل ئوسامہ دا دہمیک چوو و داوی وتی: ئایین و سپاردہ و سہرہنجامی کارہکەت دہدہمہ دہست خوا، پیغہ مہر (ﷺ) و ہسیہتی بۆ کردویت، بہ فرمانی خوا بہ جی بگہیہنہ، ئیت من ہیچ فرمانی و ریکریہکم بۆت نیہ، من تہنہا ئہوہ بہ جی دہگہیہنم کہ پیغہ مہر (ﷺ) فرمانی پی کردوہ، ئہویش خیرا چوو و چوویہ چہند ولایتیکی ہیور کہ وازیان لہ ئیسلام نہ ہینابوو و ہک جوہیہنہ و ئہوانی دی لہ قوزاعہ، کہ لہ (وادی القری) دابہزی ہہوالگریکی بہنی عوزرہ کہ پیی دہوترا (حریٹ) ہات ولہ پیشیہوہ چوو و کارہکە ی بہ جیگہیاندا تا گہیشتہ (ئوبنا) سہیری ئہوی کرد و گہرایہوہ و گہیشتہوہ بہ ئوسامہ، لہ دوری دوو پوژ پئی لہ ئوبنا، ہہوالی پیدا کہ خہلکی بیناگان و خویان کونہ کردۆتہوہ، فرمانی پیکرد تا پیش ئہوہی خویان کۆ بکەنہوہ بجیت بویان و ہہلمہتی بباتہ سہریان^۱.

^۱ - ضعیف.

^۲ - لہ مختصر ئین عہساکیردا و اہاتوہ، لہ کنز العمال ج ۲ ص ۳۱۲ لہ ئین عہساکیرد لہ ریکہی واقیدی لہ ئوسامہوہ ہیناویہتی، ئین حہجہریش لہ فتح الباری ج ۸ ص ۱۰۷ دا ناماژی پیکردوہ.

ھەرۋەھا ئىيىن ەساكىر لە ھەسەنى كۆپى ئەبولھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) لە پىش مردنيدا دەستەيەكى خەلكى مەدىنە و چواردەۋرى كۆكردەۋە
 بۇ ناردن، لەۋانە عومەرى كۆپى خەتتابى (ﷺ) تىدا بوون ئوسامە كۆپى زەيدى كرد
 بە ئەمىريان، كۆتا كەسيان لە خەندەقەكە تىپەرى نەكرد تا پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى
 دوايى كرد، ئوسامە خەلكەكەى ۋەستاندودواتر بە عومەرى وت: بگەپرەۋە بۆلای
 خەلىفەى پىغەمبەرى خواۋ مۆلەتى لى ۋەربگرە تا مۆلەتم بدات خەلكەكە بگپرەۋە
 چونكە كەسانى ديارو زۆرىنە لەگەلمدان و ترسم ھەيە خەلىفە شتىكى لى بگرى و
 بىباۋەران بكوتنە سەر ئەۋ، پشتيوانان وتيان ئەگەر وتى ھەردەبىت بچن قسەى
 ئىمەى پى بگەيەنە و داۋاي لىبەكە با كەسىكى بە تەمەتر لە ئوسامە بكا تە ئەمىرمان،
 عومەرىش بە فەرمانى ئوسامە چوو و ھاتەلای ئەبوبەكر و قسەى ئوسامەى پى
 گەياند، ئەبوبەكرىش وتى: ئەگەر سەگ و گورگ بمرفىنن فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ)
 ناگپرەۋە، وتى: دەى پشتيوانان پىيان وتم تا پىت بلىم ئەۋان داۋات لى دەكەن
 كەسىكى بە تەمەتر لە ئوسامە بگەيتە ئەمىريان، ئەبوبەكر ھەستايە سەر پى و پىشى
 عومەرى گرت و وتى: دايكت پۆلە پۆت بۆ بكات ئىيىن خەتتاب پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋى
 داناۋە و توش دەلىت لايىبەم؟ عومەرىش چوو بۇناۋ خەلكەكە، وتيان: چىت كرد؟
 وتى: دايكتان پۆلە پۆتان بۆ بكات لەبەر ئىۋە خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) زۆرى پى
 كردم، پاشان ئەبوبەكر ھات و ھانىدان و بەرپىي كردن، خۆى بە پىادە دەچوو و
 ئوسامەش لەسەر ئەسپ بوو، ەبدولرەھمانى كۆپى ەۋف و لاخەكەى ئەبوبەكرى
 (ﷺ) پى بوو، ئوسامە پىيى وت: ئەى خەلىفەى پىغەمبەر يان سۋاردەبىت يان
 دادەبەزم، وتى: بە خوا دانا بەزىت و منىش سۋارنام، چى دەبىت با منىش كەمىك
 لەپىناۋ خۋادا پىكانم تۈز بىانگرىت، چونكە جەنگاۋەر ھەر ھەنگاۋىك دەينىت
 ھەۋت سەد چاكەى بۆ دەنۋوسرىت و ھەۋ سەد پلە بەرز دەبىتەۋە و ھەۋت سەد

تاوانیشی دهسپینه وه، تا گه یشته کوتا پیی وت: ئه گهر پیئت باشه عومهری کوپی خه تتابم بۆ به جی بهیله، وتی: باشه و مؤله تی دا.^۱

ئین عه ساگیر له عروه وه (ع) هیناویه تی ده لیت: کاتیک له به یعه تدان بووینه وه و خه لکی دامرکانه وه ئه بوبه کر به ئوسامه ی (ع) وت: برۆ بۆ ئه و کاره ی پیغه مبه ر (ع) ناریدی، که سانیک کی کوچه رو پشتیوانان دواندیان و وتیان ئوسامه و سوپاکه ی بهیله ره وه چونکه ده ترسین عه ره ب به هه والی مردنی پیغه مبه ر (ع) بده ن به سه رماندا، ئه بوبه کر وتی: من سوپایه ک راوه ستینم که پیغه مبه ر (ع) ناردوو یه تی؟! به راستی له سه ر کاریکی گه وه بویری ده نویم، ده ی سویند به و که سه ی گیانمی به ده سته ئه گهر عه ره ب بده ن به سه رمد لا م خوشره له وه ی سوپایه ک راگرم که پیغه مبه ر (ع) ناردوو یه تی، ئوسامه به سوپاکه وه برۆ بۆ ئه و ئا راسته ی فرمانت پی کراوه و به پیی فه رمانی پیغه مبه ر (ع) له لای فه له ستینه وه بجه نگه و له گه ل خه لکی موئته بجه نگه، خوا زامنی ئه وی تره، به لام ئه گهر ده کریت عومهری کوپی خه تتابم بۆ به جی بهیله تا راویژی پی بکه م چونکه خاوه ن رایه، و بۆ ئیسلام نامۆزگاری ده گریت به ر، ئه ویش پازیبوو، به گشتی عه ره ب و خه لکی پوژه لات و غه تان و به نوئه سه د و زۆرینه ی ئه شجعه وازیان له ئیسلام هینا و ته یئیش له سه ر ئیسلام مانه وه، هاوه لان وتیان: ئوسامه و سوپاکه ی راگه وه دژ به هه لگه راوه کانی غه تان و عه ره ب به کاریان بهیینه، ئه بوبه کریش پازی نه بوو و وتی: ئیوه ده زانن له سه رده می پیغه مبه ردا (ع) راویژ له وه دا بوو که سوننه تی پیغه مبه ره که تانی له سه ر نه بیئت و له قورئاندا هیچی له سه ر نه هاتبیئت، ئیوه قسه ی خو تان کرد و منیش راویژی خو متان پی ده لیم، چاکترین هه لبرژیرن به جیی بگه یه نن، چونکه له سه ر گو مپایی

۱ - ضعیف.

۲ - له مختصر ئین عه ساگیر ج ۱ ص ۱۱۷ دا واهاتوو، له کنز العمال ج ۵ ص ۲۱۴ دا هاتوو، له البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۰۵ یش به کورتی له سه یف له حه سه نه وه هیناویه تی.

کوټان ناکاته وه، سویند به وهی گیانمی به دهسته کاریک له و جیهاده چاکتر نابینم که په تی بگرینه وه که پیغه مبه (ﷺ) به دهستی خوئی داویه تیه دهست (تا بچیت بو جیهاد) نه و انیش ملکه چی پاکی نه بوبه کر بوون و زانیان له پاکی نه وان چاکتره، نه و کات نه بوبه کر ئوسامه ی کوپی زهیدی نارد، له و غه زایه دا کاریکی گه وره ی نه بوبه کر (ﷺ) به کوچه رو موسلمانان کانه وه چو کاتیک ئوسامه چو، عه ره به کان به ژن و منالیان وه پایانکرد. که موسلمانان نه مه یان بیست و تیان به نه بوبه کر بگه پرره وه بو مه دینه و بولای ژن و مناله کان و که سیک له هاوه لانت له سر سوپا دابنی و کاری خوئی پی بسپیړه، موسلمانان زوریان لی کرد تا گه پرایه وه، نه ویش خالیدی کوپی وه لیدی (ﷺ) له سر سوپا که دانا و پیی وت: نه گهر موسلمان بوون و سه ده قه یان دا کامیان ویستی با بگه پرینه وه، نه بوبه کر به وه گه پرایه وه بو مه دینه^۱.

له البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۰۴ له سه یفی کوپی عومر له هیشامی کوپی عورو له باوکیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتیک به یعت درا به نه بوبه کرو پشتیوانان له سر نه و باره ی راجیاواز بوون یه کده نگ بوون نه بوبه کر وتی: با سوپا که ی ئوسامه بچیت، عه ره بیش که مو زور له هه موو هوژیک وازیان له ئیسلام هیناوو، دوو پووی زالبوو و مه سیحیه ت و جووله که په لیان هاویشتبوو و موسلمانانیش وه ک مه ری ناو تاریکی و ابوون له بهر له ده ستدانی پیغه مبه ره که یان و شهرو زوری دورژمان، خه لکی به نه بوبه کریان ده وت: نه وانه زوری نه ی موسلمانان و عه ره بیش ده بینیت هات بوټ، چاک نیه نه و کو مه له موسلمانان له خوټ دوور بخه یته وه، نه ویش وتی: سویند به وهی گیانی نه بوبه کری به دهسته نه گهر بزانم گورگ ده مرفینئی نه و سوپای ئوسامه ده نیرم وه چو پیغه مبه (ﷺ) فهرمانی پی کرد، نه گهر له م شاره شدا جگه له خوټ که س نه مینیت هه ر جیبه جیتی ده که م^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - له مختصر نیین عه ساگیر ج ۱ ص ۱۱۸ دا واهاتوو، له کنز العمال ج ۵ ص ۳۱۴ یشدا هاتوو.

۳ - نیین که سیر ده لیت: نه مه له هیشامی کوپی عورو له باوکیه وه له عائیشه وه (رضی الله عنها) کپردراوه ته وه.

له فہر موودہ کهي قاسم و عہ مرہ له عائشہ وہ هاتوہ ده لیت: کاتيک پیغہ مہر
(ﷺ) کؤچی دوايي کرد عہ رب يہک پارچہ هہ لگہ پانہ وہ و دوو پرويي زالبو، سویند
به خوا باريک تووشي باو کم بوو نه گہر تووشي شاخہ کان بوايہ تيکده شکان،
هاوہ لاني موچه مہد (عليہ السلام) وهک مہري ويلى ناو خاکی گورکانيان ليہات،
سویند به خوا له هہر شتيکدا ناوکؤ بوونايہ باو کم گہني و لاري و ناوکؤ کهي
نہدہ هيشت، تہ او^۱.

ئہو ہورہ يرہ ده لیت: سویند بہو خوايہ ي هيچ پەرستراوئک نيہ جگہ له و نه گہر
ئہبو بہ کر نہ کرايہ به خليفہ خوا نہدہ پەرسترا، سي جار وتيہ وہ، پئي وترا، بؤ
وادہ لييت ئہي ئہبو ہورہ يرہ؟ وتي: پیغہ مہر (ﷺ) ئوسامہ ي کؤري زهيدى (ﷺ) به
حوت سہد کہ سہوہ نارد بؤ شام، کاتيک له (زي خشب) دابہ زي پیغہ مہر (ﷺ) گياني
سپارد و عہ رب ي دەوري مہدينہ هہ لگہ پانہ وہ، هاوہ لاني پیغہ مہر (ﷺ) کؤبوونہ وہ و
وتيان: ئہبو بہ کر ئہوانہ بگيرہ وہ کہ نيتر دراون بؤ پؤم وا عہ رب ي دەوري مہدينہ
هہ لگہ پانہ تہ وہ، وتي: سویند بہو خوايہ ي جگہ له و هيچ پەرستراوئکي تر نيہ نه گہر
سہگ قاچہ کاني ژنہ کاني پیغہ مہر (ﷺ) رابکيشن ئہو سوپايہ ناگيرہ وہ کہ
پیغہ مہر (ﷺ) نارد و ويہ تي و ئالايہ کہ پیغہ مہر (ﷺ) ديناوہ لاينا بہم، ئوسامہ ي
نارد و ئہويش دەيدا به پال ہہر ھؤزيکدا کہ نياز ي هہ لگہ پانہ وديان هہبو دہيانوت
ئہ گہر ئہوانہ ھيژنيکي زوريان نہ بيٹ ئہم هہ موہ نانيرن، بہ لام وازيان لي دينين تا
بگہن بہ پؤم، گہيشتن بہ پؤم و پؤميان شکاند و به سہ لامہ تي گہ پانہ وہ و ئہوانيش
لہ سہر ئيسلام مانہ وہ^۲.

۱ - ضعيف.

۲ - تہ برانيش له عائشہ وہ (رضي الله عنها) به هہ مان شيوہ ھيئاويہ تي، هہيسہ مي ج ۹ ص ۵۰
ده لیت: تہ براني له چہند ريگہ يہ کہ وہ ھيئاويہ تي و کہ سہ کاني سہنہ ديکيان جي متمانہن.

۳ - ضعيف.

ته بهري ج ۴ ص ۴۳ له ږيگه ۱ سه يفه وه هيناويه تي: نه بوبه کر دواي چووني خاليد (ﷺ) بو شام تووشي نه و نه خوشيه بوو که دواي چهند مانگيک به هويه وه مرد، موسه ننا (ﷺ) هات و نه بوبه کريش چاک ببويه وه، عومري پاسپارد نه ویش هه والي پيدا، نه ویش وتي: ده بيټ عومر ببينم، عومر هات، نه ویش پي وت: گوي بگره عومر بزانه چيت پي ده ليم بيکه، هيوام وایه نه مړو بمرم، نه و پوڙيش پوڙي دوو شه ممه بوو، نه گهر مردم نه گاته نيواره تا خه لک له گهل موسه ننا ده نيريت، نه گهر که وتمه شه و به ياني نه که يته وه تا که س له گهل موسه ننا بنيريت، موسيه ت و سه ختي سه ر قاتان نه کات تا له سه ر مه سه له ي ثابین و وه سيه تي په روه ردگار تان لاتان سه ختر بي، بينيت که پيغه مبه ر (ﷺ) مرد من چيم کرد، که سيش وه نه و نيه، سویند به خوا نه گهر له فرماني خوا و پيغه مبه ر که ي لامبدايه خوا سه رشوري ده کردين. ته و او.

۱- له البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۰۵ دا واهاتوه. صابوني و هروه ها له كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۹ و ثين عساكير له مختصر ج ۱ ص ۱۲۴ له نه بوه ريره وه به هه مان شيوه هيناويانه، ثين که سير ده لیت: له سه نه ده که دا عبادي کوري که سير هي به که واده زانم به رمه کيه، چونکه فريابي فهرموده ي ليوه گيږاوه ته وه، به لام بو به صري سه قه في فهرموده ي مه تروکه، ته و او. له كنز العمال دا ده لیت: سه نه دي فهرموده که ي نه بوه ريره حه سه نه، ته و او.

(گرنگیدانی ئەبو بەکرى صدیق (ﷺ) بە جەنگى هەلگەراوه کان و ئەوانەى زەکاتیان نە دەدا)

خەتیب لە گێڕانەوهى مالیک لە ئیبن عومەر وە (ﷺ) هیناویەتى دەلیت: کاتیک پیغمبەر (ﷺ) کۆچى دوایى کرد دوو پوویى ناو مەدینەى گرتەوه و عەرەب و عەرەجەم هەلگەرانەوه و هەرەشەى نەهانەندیان دەکرد و دەیانوت: ئەو پیاوهى عەرەب خۆى پى سەردەخست مرد، ئەبو بەکرىش (ﷺ) کۆچەر و پشتیوانانى کۆکردەوه و وتی: عەرەب ئامادە نین مەر و شترى زەکاتیان بدەن و ازیان لە ئایینیان هیناوه و عەحەمیش لە نەهاوەند کۆدەبنەوه بۆ شەرى ئیوه و دەلێن ئەو کەسەى پى سەرکەوتن مرد، دەى بلێن چى بکەم منیش یەکیکم لە ئیوه و بۆ ئەم بنیادەش ئەرکى قورستەم لە سەر شانە، زۆریان پى چوو تا عومەر (ﷺ) قەسەى کرد و وتی: بە خوا ئەى خەلیفەى پیغمبەر پیم باشە نوێژى عەرەب قبول بکەیت و واز لە زەکاتیان بهییت، چونکە تازە موسلمان بوون و ئیسلامیان لا نەچەسپاوه، یان خوا دەیانگێڕیتەوه بۆ خیر یان خوا ئیسلام بەهیز دەکات و توانای شەریانى دەبییت، چونکە کۆچەران و پشتیوانان ناتوانن بەیە کجار لە پووی عەرەب و عەجەمیشدا بوەستن، سەیری عوسمانى کرد و عوسمانیش (ﷺ) هەمان شتى وت، عەلیش (ﷺ) هەمان شتى وت، کۆچەرانیش هەروایان وت، پاشان سەیری پشتیوانانى کرد و ئەوانیش هەروایان وت، کە ئەمەى بینى چوویه سەر مینبەر و سوپاس و ستایشى خواى کرد و دواتر وتی: پاشان خواى گەورە موخەمەدى (ﷺ) نارد و حەقیش کەم و وەدەرناو بوو، ئیسلامیش نامۆ و پراوەدوونراو بوو، پەتى تەنک و خەلکى کەم بوون، خوا بە هۆى موخەمەدەوه کۆى کردنەوه و کردنى بە ئوممەتى میانرەهەى ماوه و لەناونەچوو، سویند بە خوا لە فەرمانى خوا چاکترەم لانیە و لە پینا و خاودا جیهادى خۆم دەکەم تا خوا بەلێنى خۆیمان بۆ بینیتەدى، هەرکامان کۆژا شەهیدى ناو بەهەشت و هەرکامان مایەوه خەلیفەى خوا بییت لە سەر زەویدا و میراتى پەرستشنى حەقى

هه بیټ، چونکه خوای گه وره ده فهرمویت (وعد الله الذین امنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم) سویند به خوا نه کهر بهر خیک نه دهن به من که پیشت ده یاندا به پیغه مبه (ﷺ) پاشان دارو دره خت و مروقه و جنوکه شیان له گه لدا بیټ له سهر نه وه له گه لیان ده جه نگم تا گیانم ده گاته وه لای خوا، خوای گه ووه جیاوازی نیوان نویژو زه کاتی نه کردووه و کویشی کردوونه ته وه پیکه وه، عومهریش (ﷺ) الله اکبری کردو وتی: سویند به خوا کاتیک خوا نه بوبه کری له سهری نه وان سوورکرد زانیم نه بوبه کر حه قه.^۲

ئیین عه ساکیر له صالحی کوپی کیسانه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک خه لکه که گه پانه وه نه بوبه کر (ﷺ) هه ستاو سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کرد، پاشان وتی: سوپاس بو نه و خوایه ی پینموونی کردین و پیویستی پی نه بوو، به خشی و له و ده وله مه ندر بوو، خوا موحه مده ی به دهرکراوی نارد و ئیسلامیش نامو بوو، په تی ته نک و خه لکی لی بیئاگابوون، خوا تووره ی نواند بو نه هلی کیتاب و خیری پی نه به خشین و خراپه شی له سهر لانه بردن، نه وان کتیبه که ی خویان گوپی و هه ندی شتیان بو هیئا که تیایدا نه بوو، عه ره به نه خوینده واره کان خویان نه ده په رستی و لی نه ده پاپانه وه، کامیان ژیان جیاترو ئایینی گومراتر بوو ده سته یه کی هاوه لانی له گه لدا بوو، خوای گه وره به موحه مده (ﷺ) کوپی کردنه وه و سهری خستن تا خوای گه وره پیغه مبه ره که ی برده وه نه وکات شهیتان پریه پشتی کو لیان و ده سستی گرتن به ره و نابودی بردن (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم ومن ینقلب علی عقبیه فلن یضر الله شیئا و سيجزي الله الشاکرین) نه و عه ره به ی له ده ورتان ناماده نین مهرو وشتی زه کاتیان و له سهر ئایینیان نه ماونه ته وه، نه گهر بگه ریته وه چاوپووشی له مړویان ده کریت، له ئایینی شدا

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۲ دا واهاتووه.

ئەمڕۆ لەو کاتەدا ئێوە بەهێزترین کە بەرەکەتی پیغەمبەر (ﷺ) تان لە دەستدا،
ئەویش ئێوەی دایە دەست ئەو کەسە کە لە گومراپیەوه پێنموونی کردو لە
هەژاریەوه دەولەمەندی کرد، ئێوە لە کەنار دۆزەخدا بوون کە لە دۆزەخ پزگاری کردن،
سویند بە خوا بەردەوام لەسەر فەرمانی خوا دەجەنگم تا خوا بەلێنی خۆیمان بۆ
بێنیتەدی و ئەویمان کوژرا شەهیدی ناو بەهەشت و ئەوەی مایەوه خەلیفە
میراتگری سەرزهوی بێت، خوا حەقی گەیان دووه و قسەشی لادانی تیانیه (وعد الله
الذين امنوا منكم و عملوا الصالحات ليستخلفنهم في الارض) پاشان لە مینبەرەکەدا
دابهزی.^۱

عەدەنی لە عومەرەوه (رضی اللہ عنہ) هیناویەتی دەلیت: کاتیەک کۆچەرانی یەکرا بوون و
منیشیان لە ناو دا بووم، - ئەوکات عەرەب هەلگەرا بوونەوه - وتمان ئەو خەلیفە
پیغەمبەر پێ بە خەلکی بدە نوێژەکیان بکەن و زەکات نەدەن، چونکە ئەگەر ئیمان
چوویە دلیان زەکاتەکش دەدەن، ئەبوبەکر (رضی اللہ عنہ) وتی: سویند بەو کەسە گیانمی
بەدەستە ئەگەر لە ئاسمانەوه بکەومە خوارەوه لام خوشەویستترە لەوەی شتێک واز
لی بهینم کە پیغەمبەر (ﷺ) لەسەری جەنگاوه دەبێت منیش لەسەری جەنگم، لەگەڵ
عەرەب جەنگا تا هاتنەوه سەر ئیسلام، عومەر (رضی اللہ عنہ) ووتی سویند بەو کەسە
گیانمی بەدەستە ئەو پۆژە لە هەموو بنەمالە عومەر باشتربوو.^۲

دەینەوهری لە المجالسە و ئەبولحەسەنی کوپی بشران لە (الفوائد) یدا بەیەقی لە
(الدلائل) و لاله کانی لە (السنة) لە ضبەیی کوپی موحصینی غەنەویەوه هیناویانە دەلیت: بە
عومەری کوپی خەتتاب (رضی اللہ عنہ) و تۆ لە ئەبوبەکر باشتری، ئەویش گریا و وتی: سویند

^۱ - ئیبن کەسیر دەلیت: لەنیوان صالحی کوپی کسان و ئەبوبەکر دا پچرانیەک هەیه، بە نام هەرخۆی
شایەتی راستی و دروستی بۆ دەدات لەبەر راستی دەقەکی و زۆری شایەت لەسەری، لە کنز
العمال ج ۳ ص ۱۴۲ دا واهاتوو، لە البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۱۰ لە ئیبن عەساکیروە بە هەمان
شیوە هیناویەتی.

^۲ - لە کنز العمال ج ۳ ص ۱۷۱ دا واهاتوو.

بەخۇشا شەھەر ۋە پۇرۇشكى ئەبۇبەكر لىھ عومەر ۋە خىزانەكەى باشتەرە، باسى شەھەر ۋە پۇرۇشكى ئەبۇبەكر تى بۇ بىكەم؟ ۋەتم: بەلى ئەى ئەمىرى باۋەرداران، ۋتى: شەھەكەى ئەۋكات بوۋكە پىغەمبەر (ﷺ) مەككەى بەجى ھىشت، شەھەر ۋە چوۋ ۋ ئەبۇبەكرىش شوپىنى كەۋت، ئىنجا فەرمودەكە لەسەر كۆچكردن دىننىت، بۇ پۇرۇشكەىشى كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دواىى كرد ۋ عەرەب ھەلگەرەنەۋە، ھەندىك دەيانوت: نوپۇز دەكەين ۋ زەكات نادەين، ھەندىكىش دەيانوت: نوپۇزىش ناكەين ۋ زەكاتىش نادەين، منىش چوۋم بۇلاى ۋ ۋتم: ئەى خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) دلى خەلك رابگرە ۋ لەگەلىان نەرم بە چونكە ئەمرو لەبارى دپندەىى دان، ۋتى: سەرخستنى دواخستوۋە ۋ زەبوۋنى دىننىت لە نەفامىدا توند ۋ پق ۋ لە ئىسلامدا لاۋاز؟ لەچى دىترسىت بە قسەى برق ۋ باق ۋ جادوۋ دلىان رابگر، ئەى ھاۋار ئەى ھاۋار پىغەمبەر (ﷺ) چوۋ ۋ سروش نەما، سوپند بەخۇشا دىترسم شمشىر بگرىت لەسەر نەدانى بەرخىكىش بىت لەگەلىان دەجەنگم.^۱

ئىمامى ئەھمەد ۋ بوخارى ۋ موسلىم لە ئەبۇھورەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىانە كاتىك پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دواىى كرد ۋ ئەبۇبەكر ھات ۋ عەرەب بىباۋەرىۋنەۋە، عومەر (ﷺ) ۋتى: ئەى ئەبۇبەكر چۇن خەلكى دەكوژىت (شەرىان لەگەل دەكەىت) لە كاتىكدا پىغەمبەر (ﷺ) دەفەرموئىت (فەرمانم پىكرا تا لەگەل خەلك بەجەنگم تا دەلئىن ھىچ پەرستراۋىك نىە جگە لە خوا، ھەركەس ۋتى (الا الە الاالله) مال ۋ سامان ۋ گىانى لىم ھەرامە مەگەر بە ھەقى ئىسلام لەسەرى، ھساب ۋ لىپىچىنەۋەشى لاى خاۋىە) ئەبۇبەكر (ﷺ) ۋتى: سوپند بەخۇشا لەگەل ھەركەس دەجەنگم كە جىاۋازى بكات لە نىۋان نوپۇز ۋ زەكاتدا، چونكە زەكات مافى بىت ۋ المالە، سوپند بەخۇشا ئەگەر بەرخىكىان دابىت بە پىغەمبەر (ﷺ) ۋ نەيدەن بە من لەسەرى لەگەلىان دەجەنگم، عومەر ۋتى: سوپند بەخۇشا زانىم خوا سنگى ئەبۇبەكرى بۇ ئەۋ شەپەرە كرىدۇتەۋە ۋ ھەقە.^۲

^۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۴۸ دا ھاتوۋە.

^۲ - ئەۋ چۈرەكەى تىرىش ھىناۋىانە جگە لە ئىبن ماجە، ئىبن ھەببانىش ۋ بەيھەقىش ھىناۋىانە، لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۰۱ یشدا ھاتوۋە.

گرنگيدانى ئەبۇبەكر (ﷺ) بە ناردنى سوپا لە پىناو خوادا گورو تىن پىدان لە پىناو جىهادو راوئىز كردنى بە ھاۋەلان لەسەر جىهادى رۆم)

ئىبن عەساکىر ج ۱ ص ۱۳۳ لە قاسمى كوپى موحەمەد ھەدو ھىناۋىيەتى و
فەرمودەكە دىنىت، تىايدا ھاتوۋە، ئەبۇبەكر (ﷺ) ھەستا و لەناو خەلكەكە دا وتارى
دا، سوپاسى خۋاى كردو سەلاۋاتى دا لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ھەركارىك
كۆدەنگىيەكى ھەيە ھەركەس پىنى گەيشت بەسيەتى، ھەركەسى كار بۇ خوا بكات
خۋاى بەسە، وردو بەنياز بن، چونكە نياز لە پىشتەر، ھەركەس ئىمانى نەبىت نايىنى
نيە، ھەركەس چاۋەرپى پاداشت نەبىت پاداشتى بۇ نيە، ھەركەس نيەتى نەبىت ھىچ
كارىكى بۇ نيە، لە كىتپى خوادا پاداشتى جىھادى رپى خوا باسكراۋە، دەبىت
موسلمان تايىبە تەندى ھەبىت بۇى و لىى نەۋىت، ئەمە ئەو پزگارى و (بازرگانىيە)
كە خۋاى گەرە رېنمونى لەسەر داۋە لەسەر شوپرى پزگارى كردن و پىزى دونيا و
دواپۇزى پى پەيوەست كردوۋە.^۱

بەيھەقىش لە سونەنەكەيدا ج ۹ ص ۱۷۹ لە ئىبن ئىسحاق ھەدو لە چىزۇكى خالىدى
كوپى ۋەلىد ھەدو (ﷺ) ھىناۋىيەتى كاتىك لە يەمامە بوۋىيە ۋە دەلىت: ئەبۇبەكر (ﷺ)
نامەى نووسى بۇ خالىدى كوپى ۋەلىد (ﷺ) كە ھىشتا لە يەمامە بوۋ، (لە بەندەى
خوا ئەبۇبەكرى خەلىفەى پىغەمبەرى خواۋە بۇ خالىدى كوپى ۋەلىد ئەو كۆچەر و
پشتىۋان و شۈبكى ۋەتوۋە چاكانەى لەگەلىدان، سەلامتان لى بىت، من سوپاسى ئەو
خۋايەتان لەسەر دەكەم كە ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لەو، پاشان سوپاس بۇ ئەو
خۋايەى بەلىنى خۋى بەدى ھىناۋە و بەندەى خۋى سەرخستوۋە ۋەلى خۋى

۱- لە المختصر دا ۋا ھاتوۋە، لە كنز العمال ج ۸ ص ۲۰۷ يشدا ۋا ھاتوۋە تەبەرى ج ۴ ص ۳۰ لە

قاسمى كوپى موحەمەد ھەدو بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى،

سهربلند کردو دوزمنی خوۍ پرسیواکردو به تهنه به سهر هه مواندا سهرکهوت، نهو خوايهی هيج پهرستراویک نيه جگه له و ده فهرمویت (وعد الله الذين امنوا منكم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذين من قبلهم و لیمکن لهم دینهم الذی ارتضی لهم) هه موو نایه ته که ی نووسی و خویندیه وه - به لیینی خوايه و لادانی نیه و ته یه کی بیگومانه، جیهادی له سهر باوه پرداران فهرز کردوه و ده فهرمویت (کتب علیکم القتال وهو کره لکم) - تا هه موو نایه ته که ی خویندیه وه - ده ی چاوه پریی به لیینی خوا بن بوتان و له وه ی له سهرتان فهرزی کردوه گوپرایه لی بن نه گهر چی سه ختی و هه ولی زوری بویت و ناره حه تی هه بییت و مال و سامان و گیانی خوتانی بویت، چونکه نه مه له چاو گه وره یی پاداشتی خوادا ساده یه، ده ی - په حه تی خواتان لی بییت - غه زای پریی خوا بکه ن (خفافا و ثقافا و جاهدوا باموالکم و انفسکم) - نایه ته که ی نووسی - بزنان و خالیدی کوپی وه لیدم پاسپارد تا بچیت بو عیراق، نه وه سیتیت تا فهرمانی منی پی ده گات، له گه لی برۆن و ته مبه لی له پرودا مه نوینن، چونکه پیگه یه که خوا پاداشتی گه وره ی له سهر داناه بو نه وه ی نیه تی خیری بو ی هه یه و حه زی بو ی خیری زۆره، نه گهر چوونه عیراق له وی بن تا فهرمانی منتان بو دییت، خوامان به سه، وریای کاره گرنگه کانی دونیا و دواپوژ بن، والسلام علیکم و رحمة الله وبرکاته)، ته و او.

ئیین عه ساکیر ج ۱ ص ۱۲۶ له زه ریه وه له عه بدوللای کوپی نه بی نه وفای خوزاعیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لییت: کاتی که نه بوبه کر (ﷺ) ویستی هه لمهت بیاته سهر پۆم عه لی و عومهر و عوسمان و عه بدولپه حمانی کوپی عه وف و سه عدی کوپی نه بی وه قاص و سه عیدی کوپی زهید و نه بوعوبه یده ی کوپی جهراح و ناودارانی کوچه ران و پشتیوانانی خه لکی به درو هاوه لانی دیکه ی بانگکردو چوون بۆلای، عه بدوللا ده لییت: منیش له ناویاندا بوم، نه بوبه کروتی: به خششه کانی خوا نازمیردرین و کارو کرداریش ناگه نه پاداشتی، سوپاس بو خوا، خوا ی گه وره یه کده نگی کردن و نیوانی باش کردن و به ره و نیسلام پینموونی کردن و شهیتانی لی

دوور خىستىنەۋە، خوا تەماعى لەۋە نىيە ھاۋەلى بۇ دابىنىن و جگە لەۋ كەسى تر بېرستىن، ئەمىر ەھرب نەۋەى يەك دايك و باۋكن، پىم باشە مۇسلمانان بۇ جىيەھادى پۇم لە شام بنىرم تا خوا پالپىشتى مۇسلمانان بىكات و ئەۋ پەيامەى خۇى بائى بىكات، لەگەل ئەۋەى مۇسلمانان لەۋەدا پىشكى لەباريان ھەيە، چۈنگە ھەركەسىيان لەناۋىچىت شەھىدەۋ بۇ چاكەكاران لاي خوا چاكە و پاداشت ھەيە، ھەركەسىش بۇى لە بەرگىرىكىردن لە ئىسلام و چوون بە دەم خواۋە و پاداشتى مۇجاھىداندا دەۋى، ئەمە پاي مەۋ با ئىۋەش پاي خۇتانم پى بلىن. عومەرى كوپى خەتتاب (ﷺ) ھەستا و تى: سوپاس بۇ ئەۋ خۋايەى ھەربەندەيەكى خۇى بويت خىرى پى تايىبەت دەكات، سوپىد بە خوا چووين بۇ ھەرب خىرىك تۇ پىشمان دەكەۋتيت، ئەمەش فەزلى خۋايە و بەكىى بويت دەيىبەخىشيت، خۋاش خاۋەن فەزلى گەۋرەيە، سوپىد بە خوا ويستم ئەۋ پايەت بلىم بەلام ئەۋەبوو تۇ باست كىرد، - خوا پى پى پاست و دروست بىكاتە بەشت - پاست پىكا، سوپا لە دۋاى سوپا بۇيان بنىرەۋ سەرباز لە دۋاى سەربازيان بۇ بنىرە، چۈنگە خوا سەرخەرى ئايىنەكەى و عىزەتبەخىشى ئىسلام و مۇسلمانانە، ەبدولرەھمانى كوپى عەۋفىش (ﷺ) ھەستا و تى: ئەى خەلىفەى پىغەمبەرى خوا ئەۋانە پۇم و بەنۋەسەرى پۇلايىن و پاىەچەسپاون، مەن وانا بىنم بەدەين بەسەرياندا، بەلام سوپا بنىرە تا ھەلمەت بىنە سەرباز چەكەنارى و دوورەكانيان پاشان بگەپىتەۋە بۇلات، ئەگەر چەند جارىك ئەۋە بگەين زىانيان پى دەگەيەن، لە كارو دوورەكانى خاكىاندا دەستكەۋت بە دەست دىن، بەۋە لە دوژمىيان پارىزاۋ دەبن، پاشان بنىرە بۇ خاكى يەمەن و دوورايىەكانى پەبىيەۋ موزەر، پاشان ھەموويان لاي خۇت كۆدەكەيتەۋە، پاشان دۋاتر ئەگەر ويستت ھەلمەتيان بىەرە سەرباز ھەلمەتيان بۇ بنىرە، پاشان بىدەنگ بوو و خەلكەكەش بىدەنگ بوون، پاشان ئەۋبەكر پى و تى: چى دەلىن؟ عوسمانى كوپى عەففان (ﷺ) و تى: مەن وادەتبىنم ئامۇزگارى كەرى ئەم ئايىنەيت، نەرمىت بەرامبەريان و سۇزت بۇيان ھەيە، ئەگەر پايەكت بۇ ھەموان ھەيە بىريارى بەجى گەياندىن بەدە چۈنگە تۇ

جى گومان و تۆمەتبار نىت، تەلھە و زوبەيرو ئەبوعوبەيدە و سەئىدى كۆرى زەيد و كۆچەرەن و پىشتىوانانى ئامادەبوو وتيان عوسمان راست دەكات، چ پايەكت ھەيە بىگرەبەر ئىمە لىت لانا دەين و تۆمەتبارت ناكەين، قسەى لەو جۆرەيان كرد، عەلەش (ﷺ) لەناو ياندا بوو ھىچى نە دەوت، ئەبوبەكر وتى: ئەبولھەسەن تۆ چى دەلىيت؟ وتى: پىم وايە ئەگەر خۆت بچىت يان كەسىك بىئىرىت بۇيان پىشت بە خوا بەسەرياندا سەردەكەوين، ئەۋىش وتى: خوا موزدەى خىرت پىبىدات چۆن ئەمە دەزانىت؟ وتى: گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەفەرموو (لا يزال هذا الدين ظاهراً على كل من ناواً حتى يقوم الدين واهله ظاهرون) وتى: سوبحانەللا چ فەرموودەيەكى جوانە بەپراستى دىخۆشت كردم پىي خوا دىخۆشت بكات، پاشان ئەبوبەكر (ﷺ) لەناو خەلكەكەدا ھەستا و يادى خواى كرد و سەلاواتى لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) داو وتى: خەلكىنە خوا بەخششى ئىسلامى بەسەردا پڑاندن بە جىھاد پىزدارى كردن، بەم ئايىنە فەرزلى دان بەسەر ھەموو ئايىنىكدا، دەى بەندەكانى خوا خۆتان ئامادەبەكن بۆ غەزاي پۆم لە شام، مەن چەند سەركردەيەكم بۆ داناۋن و ئالام بۆ داناۋن، گوپرايەلى پەرۋەردگار تان بن و لە سەركردەكان تان لامەدن تا نياز و خۆراك و خواردنە ھەتان باش بىت، چونكە خواى گەورە لەگەل لە خواترسان و چاكەكاراندايە، خەلكەكەش بىدەنگ بوون و كەسيان ھىچيان نەوت، عومەر (ﷺ) وتى: ئەى كۆمەلى مۇسلمانان بۆچى ھەلامى خەلىفەى مۇسلمانان نادەنە ھە لە كاتىكدا بانگتان دەكات بۆ شتىك كە دەتان بوزىنىتە ھە؟ ئەگەر خستەنە پرويەكى نرىك يان سەفەرىكى بە نياز بوايە دەست پىشخەرىتان بۆ دەكرد، عەمرى كۆرى سەعد (ﷺ) ھەستا و وتى: ئىبن خەتتاب بزەنە نمونەى دوورپوانمان بۆ ناھىنىتە ھە؟ بۆچى دەست پىناكەيت بە ھە عەبىدارمان بكەيت؟ عومەر (ﷺ) وتى: ئەو دەزانىت ئەگەر بانگم بكات ھەلامى دەدەمە ھە و دەچم بۆ غەزا، عەمرى كۆرى سەعد (ﷺ) وتى: بەلام ئىمە ئەگەر غەزەمان كرد بۆ ئىۋە نايكەين بۆ خوا دەكەين، عومەر وتى: دەى خوا سەركە و توت بكات زۆر باشە، ئەبوبەكر بە عەمرى وت: پەحمەتى خوات لى بىت دانىشە، چونكە مەبەستى بەو قسە

ئازاردانى مۇسلىمانان نەبوو، بەلكو ويستى ھانى ئەوانە بدات كە لە جىھاد كەمتەرخەمن و تەمبەلن، خالىدى كۆرى سەئىد (ﷺ) ھەستاو وتى: خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) راست دەكات براگيان دانىشە، ئەوئىش دانىشت و خالىد وتى: سوپاس بۇ ئەو خاۋىيەى كە ھىچ پەرستراۋىك نىيە جگە لەۋەى موحەمەدى بە پىنمۇنى و ئايىنى ھەق نارد تا بەسەر ھەموو ئايىنەكاندا سەرى بخات ئەگەر چى بىباۋەران ھەزناكەن، سوپاس بۇ خوا بەلئىنەكەى بەدى دىنىت و ئايىنەكەى سەردەخات و دوزمنى دەشكىنىت و ئىمەش لاناھەين و تۆش كە والى ئامۇزگارەكەرى بە سۆزىت لادان لە ئارادا نىيە ئەگەر بلئىت بچن دەچىن و ئەگەر فەرمانمان پى بەكەيت گۆپرايەلت دەيىن، ئەبۇبەكر (ﷺ) بە قسەكەى دلخۆش بوو و پىي وت: خوا پاداشتت بداتەۋە ئەى براو دۆستم، تۆ لە بارى ترسدا مۇسلىمان بوويت و بە چاۋەپىي پاداشتەۋە كۆچت كرد، لە دەست بىباۋەران لە پىناو ئايىنتدا راتكرد تا خواو پىغەمبەرەكەى پازى بەكەيت و پەيامى خوا سەرخەيت، تۆ ئەمىرى خەلكىت، پەحمەتى خوات لى بىت برۆ، پاشان دابەزى، خالىدى كۆرى سەئىد (ﷺ) گەپرايەۋە و خۆى ئامادە كرد، ئەبۇبەكر بىلالى پاسپارد ھاۋارى لەناو خەلكدا كرد تا بچن بۇ جىھادى پۆم لە شام، خەلكى وايان دەبىنى خالىدى كۆرى سەئىد ئەمىريان بىت، گومانىان لەۋە نەبوو، پىش ھەموان سەنگەرى گرت، پاشان خەلكى دەدەو بىست بىست و سى سى و جل و جل و پەنجا پەنجا و سەد سەد چوون بۇ سەربازگەكانيان تا خەلكىكى زۆر كۆبۇونەۋە، ئەبۇبەكر (ﷺ) لەگەل ھەندى لە ھاۋەلاندا چو تا گەشىتە سەربازگەكەيان، ئامادەسازىيەكى باشى دى كە پىشتىر بۇ دژ بە پۆم پىي پازى نەبوو، بە ھاۋەلانى وت: دەلئىن چى ئەگەر بو جۆرە بياننىرم بۇ شام؟ عومەر (ﷺ) وتى: مەن بەمە پازى نىم دژ بە بەنى ئەسفەر بەكاربىن، بە ھاۋەلانى وت: ئەى ئىۋە چى دەلئىن؟ وتيان: ئىمەش ھەمان پراى عومەرمان ھەيە، ئەوئىش وتى: ئەى چى دەلئىن نامە بنىرم بۇ خەلكى يەمەن بانگيان بەكەين بۇ جىھاد و لەسەر

پاداشته که ی هانیان بدهین؟ هه موو هاوہ لآن پییان باش بو و وتیان: به لئی چونت پی باشه و ابکه، نه م نامه ی نووسی:

(به ناوی خوی به خشنده و میهره بان)

(له خه لیفه ی پیغه مبهری خواوه بو نهو موسلمان و باوه پدارانه ی خه لکی یه مه ن که نه م نامه ده خویننه وه، سه لامتان لی بیټ، من سوپاسی نهو خوایه تان له سه ر ده که م که هیچ په رستراویک نیه جگه له و، پاشان خوی گه وره جیهادی له سه ر موسلمانان نووسیوه و فرمانی پی کردوون هه موو بچن و به مال و گیانیان له پیئاو خوادا بجه ننگن، جیهاد فره زه و پاداشتی ش لای خوی گه وره زوره، نیمه موسلمانانمان بانگ کردوون بو جیهادی پوم له شام، خیرا هاتون به دهمیه وه، به مه نیازیان باشه و چاوه پئی پاداشتن، ده ی ئیوه ش به نده کانی خوا خیرا ورن بو نه وه ی که نه وان بو ی هاتن، با نیازتان بو ی چاک بیټ، چونکه یه کیک له دوو چاکه که تان دیته پئی، یان شهیدی یان فه تح و ده سته کوت، خوی گه وره قسه ی بی کرداری له به نده کانی ناویټ، جیهادیش دژ به دوژمنه کانی خوایه تا ئایینی حه ق وهر بگرن و ملکه چی فرمانی قورئان بن، خوا ئایینتان بپاریزیت و پرینموونی دلّه کانتان بکات و کردارتان پاگریټ و پاداشتی مواهیدانی خوږاگرتان پیبdat) نهو نامه ی له گه ل نه نه سدا (ﷺ) نارد.^۱

ئین عه ساکیر له عه بدولپرهمانی کوپی جوبه یروه هیناویه تی نه بوبه کر (ﷺ) کاتیک عه بدولپرهمانی نارد بو حه به شه له ناویاندا هه ستا و سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کرد و دواتر فرمانی پی کردن تا بچن بو شام و موژده ی فه تحی خوی پی دان تا تیايدا مزگه وت بنیاد بنین، وا نازانن ئیوه به گالته و گه په وه بچن بو نه وی، شام تیرو پره و خواردنی زوری تیا یه بوټان، ده ی وریای خوشگوزهرانی بن، سویند به په روه ردگاری که عبه خوشی خوشگوزرانیان ده بیټ، جا ئاموژگازیتان ده که م وریایان بن پیرو په که که وته مه کوژن.^۲

^۱ - له المختصر ج ۲ ص ۱۲۶ و کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

^۲ - ئینجا فرموده که دینیت، کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

(عومہری کوری خہ تباب (ﷺ) موسلمانان لہ سہر جیہادی ری خوا ہانده داتو لہ وہی دہ ہاتہ ری راویژی بہ هاوہ لان دہ کرد)

تہبہری ج ۴ ص ۶۱ لہ قاسمی کوری موحمہ دہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: موسہ نئی کوری حارسہ قسہی کرد و تی: خہ لکینہ نہ مہ تان لہ سہر سہخت نہ بیت، نیمہ خاکی بہ پیتی فارسمان گرت و بہ سہرکہ شانی سواددا سہرکہ وتین و بہ سہر یاندا زال بووین و نہ وانی پیشمان پییان ویران و پشت بہ خوا دواتریش وادہ بیت، عومر (ﷺ) لہ ناو خہ لکہ کدا ہہ ستا و تی: حیجاز شوینی لہ وہر نیہ بو تان و خہ لکہ کشی بہ وہ بہ سہریدا زالن، کوان نہ و کوچہرہ کت و پرانہی بو بہ لینی خوا دہ چوون؟ بچن بو نہ و خاکہی خوا لہ قورئاندا بہ لینی پی داون بو نیوہی بہیلیتہ وہ چونکہ دہ فہرمویت (لیظہرہ علی الدین کلہ) خوی گہ ورہ نایینہ کھی سہر دہ خات، سہر خہری سہر بہر ز دہ کات و میراتی گہ لانی بو دہ ہیلیتہ وہ، کوان بہ ندہ چاکہ کارہ کانی خوا؟ یہ کہم کہ س کہ پی نہ وہی گرتہ بہر نہ بو عوبہ یدہی کوری مہ سعود بوو، پاشان سہ عیدی کوری عوبہ ید یان سولہیتی کوری قہیس (ﷺ) کاتیک کو بوونہ وہ بہ عومر و ترا: یہ کیک لہ کوچہران و پشتیوانانی سہرہ تایان لہ سہر بکہ بہ نہ میر، تی: نہ بہ خوا بہ راستی خوی گہ ورہ بہ پیشکہ وتن و خیرایان بہرہ و پرووی دوزمن بہر ز رایگرتوون نہ گہر بترسن و پقتان لہ پووبہ پروو بوونہ وہ بیت نہ وہیتان خیراتر بہرہ و بانگہ وازہ کہ چو نہ وہ شیاوتری سہر کردایہ تیتانہ، سویند بہ خوا یہ کہ میان کی بوو پیشہری کرد نہ وہ دہ کہم بہ نہ میریان، پاشان نہ بو عوبہ ید و سولہیت و سہ عدی بانگ کرد و تی: نہ و دوانہ تان نہ گہر پیشی بکہ و تنایہ نیوہم دہ کرد بہ نہ میر و دہ گہ یشتن بہ پایہ کھی نہ و، بویہ نہ بو عوبہ ید کرد بہ نہ میری سو پاکہ و بہ نہ بو عوبہ ید و تی: گوی لہ هاوہ لانی پیغہ مہر (ﷺ) بگرہ و لہ بارہ کدا بہ شدارییان پی بکہ و خیرا خوت بریار مہدہ تا پروون دہ بیتہ وہ شہرہ، شہریش کہ سی نہرم و لہ سہر خوی دہ ویت کہ دہ بیت دہرفہت و کات بزائیت، تہبہریش (ج ۴ ص ۶۱) لہ ریگہی شہعبیہ وہ ہیناویہ تی و لہ

فهرموده كهيدا هاتووه: به عومهر (ﷺ) وترا: كه سيڪيان بڪه به نه مير كه هاوهل بيت، عومهر (ﷺ) وتي: فهرزلي هاوه لان به پيشپره وي پوو به دوژمن و توانايه، نه گهر هر كه س نه وهی كرد و كاميش كه مته رخه م بوون له چووندا نه وا خير اكه يان له پيشتره، سويند به خوا يه كه م پيشپره ويان ده كه م به نه مير يان، بويه نه بو عوبه يدي كرد به نه مير و ناموژگاري بو كرد له سهر سهر بازه كاني، ته واو.

ته به ري ج ٤ ص ٨٢ له عومهر ي كوپي عه بدولعه زيزه وه هيناويه تي ده ليت: كاتيك عومهر بيستي نه بو عوبه يدي كوپي مه سعود كوژراوه فارس له سهر كه سيكي بنه ماله ي كيسرا كو بووه ته وه كوچهران و پشتيواناني بانگ كرد و چوو تا گه يشته يري (صرار) ته لحه ي كوپي عه به يدوللا پيش كوت تا بگاته (نه عوه ص) بولاي راست عه بدولپرهماني كوپي عه وف و لاي چه پ زوبه يري كوپي عه واف و عه ليشي (ﷺ) له سهر مه دينه دانا و راويژي به خه لك كرد و هه مو و تيان بجيت بو فارس، له وه ي بوو راويژي نه كرد تا له صرار دابه زي، ته لحه گه پايه وه و راويژي به خاوه ن پاك ان كرد، ته لحه له وانه بوو كه له گه ل خه لك بوو، عه بدولپرهماني كوپي عه وف نه و پوژ پيگري لي كرد، عه بدولپرهمان وتي: له دواي پيغه مبهر (ﷺ) تا نيس تاو بو داهاتووش به دايك و باوكمه وه به قورباني كه س نابم و نابم، وتم: به دايك و باوكمه وه به قورباني تويم و له مني بگروه هه سته و سهر باز بنيړه، ده بينم قه زاي خوا بو تو پيشتر و دواتريش له سهر بازه كاننديايه، چونكه نه گهر سوپا كه ت بشكييت وك شكستي خوت نيه، نه گهر بكوژريت يان له و نيوه نده دا بشكييت ده ترسم موسلمانان الله اكبر نه كه ن و هه رگيز شايه تي نه دن كه هيج په رستراويك نيه جگه له خوا، نه و كات به دواي كه سيكا ده گه را، نامه كه ي سه عدي له و نيوه ندي راويژدا هينا و له سهر به خششي نه جد له قسه دا بوون، عومهر وتي: ده ي كه سيكم پي بليين، عه بدولپرهمان وتي: دوزيمه وه، وتي: كي؟ وتي: سه عدي كوپي ماليك شيړي مه يدان، خاوه ن پاك انيش هاوپاي بوون. ته واو.

هاندانی عوسمانی کوری عه ففان (ﷺ) بو جیهادی ری خوا

ئیمامی نه حمده ج ۱ ص ۶۵ له نه بوصالهی مه ولای عوسمانی کوری عه ففانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: گویم له عوسمان بوو له سهر مینبه ر ده یوت: خه لکینه من فهرمووده یه کم لی شاردنه وه که له پیغه مبه ر (ﷺ) م بیستبوو ئه ویش له ترسی نه وه ی له سهر کونه جیا بوونه وه و دواتر وتم ده بیت بوتان بگیږمه وه تا هه رکه سه و خوی باری خوی هه لبرئیت، گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (رباط یوم فی سبیل الله تعالی خیر من الف یوم فی ما سواه من المنازل)^۱

ئیمامی نه حمده ج ۱ ص ۶۱ له موضعه بی کوری سابتیشه وه هیناویه تی ده لیت: عوسمانی کوری عه ففان (ﷺ) له سهر مینبه رکه ی وتاری ده داو وتی: فهرمووده یه کتان بو ده گیږمه وه که له پیغه مبه ر (ﷺ) م بیستوو ته نها له بهر نه وه پیشتر پیم نه وتن له بهر نه وه گومانم له سهرتان هه بوو، من گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (حرس لیلة فی سبیل الله تعالی افضل من الف لیلة یقام لیلها ویقام نه ارها) واته (پاسه وانی شه ویک له ری خوا دا با شتره له هه زار شه و که شه وه که ی هه ستیت و پوژده که ی به پوژوو بیت)^۲.

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

(عەلى كۆرى ئەبوتالىب (خو روخسارى رىزدار بىكاتولى رازى بىت) لەسەر جىھاد مۇسلمانان ھاندەدات)

تەبەرى ج ۴ ص ۹ لە زەيدى كۆرى ۋە ھەبە ۋە ھىناۋىيەتى عەلى (ﷺ) لەناۋ خەلەكەدە وتارى دەدا، وتى: ئەۋەى ھەلى دەۋە شىننىتە ۋە كۆنا بىتە ۋە ئەۋەى كۆى دەكاتە ۋە كەس ھەلى ناۋە شىننىتە ۋە، ئەگەر بىيەۋىت دوو لە دروستىكراۋەكانى ناكۆك نابىن ۋە ھەموان لە ھىچ فەرمانىكىدا دووبەرەك نابىن، كەسى جى فەزىل نكۆلى لە فەزلى خاۋەن فەزىل ناكات، قەدەر ئىمە ۋە ئەۋانى بەپى كىردوۋە ۋە ۋالىرداين، ئەگەر كۆيگىرى بەردەم پەرۋەردىگارمانىن، ئەگەر خوا بىيەۋىت چەرەسەرى پىش دەخات ۋە دىگۆپى تا خوا ستەمكار بەردۆبختە ۋە ۋە ھەق بلى پىرەۋى لە كۆيۋە، بەلام دونىاي كىردە شۆينى كىردار ۋە داپۆژ شۆينى بىرارى كۆتايى (ليجزي الذين اسأوا بما عملوا ويجزي الذين احسنوا بالحسنى) ۋە رىابىن سەبەينى دەگەن بە ۋە گەلە، دەى شە ۋە زۆر بىداربىن ۋە قورئانى زۆر بخوئىن ۋە داۋاى سەرگەۋىتن ۋە خۇپاگرى لە خوا بىكەن ۋە بە ۋە ھەول ۋە توندىيە ۋە بەرە ۋە پوۋيان بىنەۋە ۋە پاستىگۆبىن، پاشان چو، تەۋا.

دووبارە ج ۴ ص (۱۱) لە ئەبى عەمرى ئەنسارىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەلى (ﷺ) لە پۆژى صفىن دا خەلەكى ھاندەدا ۋە دىيوت: خۋاى گەۋرە بازىرگانىيەكى پى نىشان داۋن لە سزاي سەخت پىزگارتان دەكات، بەرە ۋە خىرتان دەبات، بىرۋابوون بەخواۋ پىغەمبەرەكەى ۋە جىھادى پى خوا، پاداشتىشى لىخۆشبوون لە تاۋانەكان ۋە شۆينى باشى ناۋ بەھەشتى نەپراۋە، پاشان ھەۋالى پىدان ئەۋانەى خۆش دەۋىت كە يەكپىز لە پىناۋىدا دەجەنگەن ۋەك خىشتى پىز بەستوۋ (دىۋارى پىك) ۋە، دەى پىزەكانتات ۋە پىكەكەن ۋە قەلغانىيەكانتات پىشكەۋن ۋە بى قەلغانەكانتات بچنەداۋە، ئىنجا بە دورو درىژى فەرمودەكە دىننىت.

ھەرۋەھا لە ج ۴ ص ۵۷ لە ئەبولوۋەداكى ھەمەدانىيە ۋە ھىناۋىيەتى كاتىك عەلى (ﷺ) لە نۇخەيلە دابەزى ۋە لە خەۋارىجەكان بىھىۋا بو، ھەستا ۋە سوپاس ۋە ستايشى

پەرۋەردىگارى كىردۇ دواتىرتى. پاشان ھەركەس ۋاز لە جىھادى پىيى خوا بەيئىت و كەمتەرخەمى بنويئىت لە كەنارى لەناوچووندايە مەگەر خوا فرىاي كەوئىت، دەي لە خوا بىرسن و لە پىناو خوادا بىجەنگن و دژ بەۋەي سنورى خوا دەشكىنى و دەيەۋى پووناكى بكوژىنئىتەۋە ئەۋانە ھەلەكارو گومپاۋ سستەمكارو تاۋانبارن و قورئان ناخوينن و شارەزاي دىن و زاناي لىكدانەۋە نىن و پىششىنەيان لەسەر ئىسلام نىيە، سوئند بەخوا ئەگەر دەسەلاتتان بگرنە دەست (مەبەست خەۋارىجەكانە) ۋەك كىسراۋ ھىرقل دەكەن، خۇتان ئامادە بگەن بۇ چوون بۇ دوژمنانتان لە پوژئاناۋە، ۋا ناردوۋمانە بۇلای براكانتان لە بەسەرە تا بىن بۇلاتان، ئەگەر ھاتن كۆبىنەۋە پشت بە خوا سەردەكەۋىن و ھىزو تواناش بەس لای خوايە، تەۋاۋ.^۱

ئىبن عەبدولبىر لە الاستيعاب ج ۱ ص ۳۱۵ لە عەبدولواھىدى دىمەشقىيەۋە ھىۋايەتى دەلئىت: ھەۋشەبى ھىمىرى لە پوژى صفىندا عەلى (ﷺ) ى بانگىرد، وتى: ئەي ئەبوتاللىب بىكشىرەۋە دواۋە ۋازمان لى بىنە سوئندت دەدەين بەخوا با خوينى ئىمە و تۆش نەپزئىت، با ۋازبىنن عىراق بۇ تۆ و شام بۇ ئىمە تا خوينى مۇسلمانان نەپزئىت، عەلى (ﷺ) وتى: ئەي ھاۋار كوپى ئوم قولەيم سوئند بەخوا ئەگەر بىمزانىيا ئاگرەبەست بۇ ئايىنى خوا باشە دەمكىرد، ئەمەم بۇ ئاساتىر بو، بەلام خوا لە قورئاندا بەبىدەنگى و ۋازھىنان پازى نابىت، ئەگەر لەخوالا ياخى بوون و مۇسلمانانىش تواناي بەرگىرى و جىھادىيان ھەبو دەبىت بىجەنگن تا فەمانى خوا سەركەوئىت. تەۋاۋ.^۲

^۱ نووسەر لىدەدا كىپراۋەۋەيەكى ئەبى مۇخنەف ھىناۋە كە بەھىچ جۇرىك فەرمۇدەي ۋەرنەكىرىت و كەسىكى ھەۋادارى توندى شىعەيە و ساختەكارى تۆمارى مېژۋى زۆرە بۇيە نەمانھىناۋە.

^۲ - ئەبۇنەعىمىش لە الحلىة ج ۱ ص ۸۵ بەۋجۆرە ھىنايەتى.

(سه عدى كورى نه بى وه قاص) (ﷺ) موسلمانان له سهر جيهاد هانده دات

ته بهرى ج ۳ ص ۴۴ له ريگه ي سهيف له موچه مه دو ته لحه و زياده وه (ﷺ) به سه نه ده كه يانه وه هيناويه تي ده ليت: سه عد له پوژى قادسيه دا وتارى داو سوپاس و ستايشى په روه ردگارى كردو وتى: خوا حق و بى هاوتايه و قسه ي بهر په رچ نادريته وه، خواي گه وره ده فرمويت (ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر ان الارض يرثها عبادي الصالحون) نه مه ميراتي ئيوه و به ليتنى په روه ردگار تانه و ماوه ي سى حه جه به په واي داناوه بو تان، لى بخون و خه لكه كه ي بكوژن و پاره يان لى كو بكه نه وه و بيانگرن به وه ي پوژانى جاران هاوه لانتان ليان به ده ست خستن، نه واه و كو مه له ي نه و انتان بو هاتون و ئيوه ش كه سه ديار و ه لكه و تو وه كاني عه رب و هه ر هوژيكن، نه گه ر دونيا وه لا بني ن و چاوب پر نه پوژى دوايى خوا دونيا و دواپوژ تان بو كو ده كاته وه، تاكاتى خو ي كه س له وه نزيك نابي ته وه، نه گه ر شكست بي ن و بترسن و لاوازين سامتان نامي ني ت و دواپوژ له ده ست ده دن، عاصى كوپى عه مر (ﷺ) هه ستا و وتى: خوا نه م ولاته ي بو په و اكر دوون له خه لكه كه ي، سى ساله نه وه ي كه له ئيوه ده ستان ناكه وي ت ئيوه له وان به ده ستي ده خه ن، ئيوه به رز ترن و خواتان له گه له نه گه ر خوږاگر بن و به راس تي ليان بدن مال و سامان و ژن و منال و ولاتيان بو ئيوه ده بيت، نه گه ريش بترسن و لاوازين خوا له وه دا له گه ل تانه و پاريزه ره، به خوا كه ستان نامي ني ته وه له ترسي نه وه ي به ره و ه يلاكي پر و ن، الله الله بيرى پوژان بكه نه وه خوا چى پى به خشين، نابي ن زه وي له پيش تانه وه وشك و بى ناو و پووته ن و بى دره خت و بى په نايه، جي ي په نا نيه؟ ده ي پوژى دوايى بكه ن به نياز و مه به ستان. ته واه.

(حه زو گوروتيني هاوه لان ﷺ) بؤ جيهادي ريي خوا

١. نه بونه عيم له الحلية ج ٩ ص ٣٧ له نه بي ئوماه وه (ﷺ) هيئاويه تي دهلييت: پيغه مبه (ﷺ) برياريدا بچيت بؤ به در، كه خوئي كوكرده وه تا له گه لي بچي نه بوبه رده ي كوري دينار پيئي وت: لاي دايكت بمينه ره وه، وتي: نا تولا ي خوشكه ت به، نه وه ي بؤ پيغه مبه (ﷺ) باسكرد، نه ويش فهرمان ي كرد تا نه بو ئوماه بمينيته وه و نه بو بورده چوو، پيغه مبه (ﷺ) گه پرايه وه و ڙنه كه ي مردبوو و نويڙي له سر كرد. ئيمامي نه حمده له (الزهد) و سه عيدي كوري مه نسورو ئين نه بي شه يبه و چه نديكي دي له عومره وه (ﷺ) هيئاويانه دهلييت: نه گه ر سي شت نه بو نايه حزم ده كرد بگه مه وه به خوا، نه گه ر له پيئاو خوادا پيم نه بريايه، يان ته ويليك نه مخستا يه ته ناو خول و سوجد هم بؤ خوا نه بردايه، يان له ناو خه لكيدا دانه نيشتمايه كه قسه ي پاك و چاك بكه ن وه ك خورما ي پاك وه رگرتن.^١

٢. ئين نه بي شه يبه ش له عومره وه (ﷺ) هيئاويه تي دهلييت: هه ج بكه ن چونكه كاريكي چا كه و خوا فهرمان ي پيكرده وه، به لام جيهاد له و باشتره.^٢

٣. ئين عه ساكير له ئين عومره وه (ﷺ) هيئاويه تي دهلييت: برام بولا ي پيغه مبه (ﷺ) له پوڙي به دردا تا به شداري بكه م، به لام نه و به بچوكي دانام و پازي نه بوو، هيچ شه ويكم نه بوو هينده ي نه و شه وه خه فه تبارو چاو به فرميسك بم له سر نه وه ي پيغه مبه (ﷺ) نه يهيشت بچم بؤ غه زاكه، بؤ سالي دواتر چووم و پازي بوو، منيش سوپاسي خوام له سر كرد، كه سيك وتي: نه ي نه بو عه بدولږه حمان له پوڙي پيگه يشتندا له وي بوون پاتان كرد، وتي: به لي، به لام خوا له هه موومان خوش بوو، سوپاس بؤ خوا ي گه وره.^٣

١ - له كنز العمال دا وا هاتوه.

٢ - له كنز العمال ج ٢ ص ٢٨٨ دا وا هاتوه.

٣ - له منتخب كنز العمال ج ٥ ص ٢٣١ دا وا هاتوه.

هه نناد له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: که سیك هات بۆلای عومەر (ﷺ) و وتی: ئه ی ئه میری باوه پرداران تویشووم به ری ده مه ویت بچم بۆ جیهاد، عومهریش (ﷺ) به که سیکی وت: دهستی بگره و بیبه بۆ به یتولمال تا چی ده ویت هه لیگریت، که چوویه ژووره وه سپی و زهردی ده بینی، وتی: ئه مه چیه من ئه مانهم ناویت، من بارو بنه و وئاخم ده ویت، ئه وانیش بر دیان بۆلای عومهر و وتیان: وای وتووه عومهریش وتی: ده ی بیده نی، عومهر به دهستی مالئاوایی لی ده کرد، که سوار بوو دهستی بهرز کرده وه و سوپاسی خوای کرد که وای بۆ کرده وه، عومهریش له دوایه وه ده چوو و هیواخواز بوو نزای خیری بۆ بکات، که لیبوویه وه وتی: خواجه پاداشتی خیری عومهر بده ره وه.^۱

ئین عه ساکیر له ئه رته ئه ی کوپی مونزیره وه هیناویه تی عومهر (ﷺ) به وانه ی لای دانیشتبوون وتی: کی پاداشتی گه وره تره؟ ئه وانیش ده یانوت: که سی نوێژکه رو که سی پۆژووگر، یان فلان که سو و فلان که س دوا ی ئه میری باوه پرداران، ئه ویش وتی: پیتان بلیم کی له وانه پاداشتی زیاتره که ئیوه ناوتان هینان، به لکوله ئه میری باوه پردارانیش پاداشتی زیاتره؟ وتیان: به لی، وتی: پیاویکه (پیاویکی ساده) له شام ره شوه ی وئاخه که ی گرتیت و له پشته ری موسلماناندا بیه وه رینیت و نه زانیت ئایا گورگ په لاماری ده دات یان مارو دوو پشک ده یگه زیت یان دوژمن دیته بۆی؟ ئه مه پاداشتی له وانه زیاتره و له ئه میری باوه پردارانیش پاداشتی زیاتره.^۲

ئین سه عد له رینگه ی واقیدی له که عبی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب ده یوت: موعاز چوو بۆ شام و چوونی زیان بوو بۆ مه دینه له بواری فیه دوا و فه توادانی بۆیان، من به ئه بوبه کرم (ﷺ) وت: با نه هیلت بچیت چونکه خه لکی پیو یستیان پییه تی، به لام ئه و پازی نه بوو و وتی: که سیك ده یه ویت به ره و

۱ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا هاتووه

۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۹ دا واهاتووه >

شهيدى بچيت من پئي لي ناگرم، منيش وتم: سويند به خوا كهس له سهر جيگه كه و له ماله كهيدا دهوله مندو بيٺاك له ولاتي هه شهيدى پئي ده به خشريت، كه عبي كوپى مالڪ ده ليت: موعازى كوپى جبهل له سهرده مى پيغه مبر (ﷺ) و نه بوبه كردا له مهدينه فهتواى بو خه لك ده دا.^۱

ئين عه ساكير له نه وفهلى كوپى عه مमारوه هيناويه تي و ده ليت: حارسى كوپى هيشام و سوهه يلى كوپى عه مرهاتن بولاي عومهرى كوپى خه تتاب (ﷺ) و له لاي دانيشتن و نه ويش له نيوانياندا بوو، كوچه رانى سهره تا دههاتن بولاي عومهر و نه ويش دهوت ئاليروه نهى سوهه يل، ئاليروه نهى حارس، له جيگه كه يان لايدهدان بو خه لكه كه، پشتيوانانيش هاتن و هه ر واكرد تا كه وتنه كوتايى خه لكه كه وه، كاتيك لاي عومهر چوون حارسى كوپى هيشام به سوهه يلى كوپى عه مري وت: بينيت چي له گه ل كردين؟ سوهه يل پئي وت: كابرا سهركونه نهى نهو مه كه، ده بيت سهركونه نهى خومان بكهين، خه لكه كه بانگكرا و خيراهاتن، ئيمه بانگكراين و خاو و خليچكيما نواند، كاتيك نهوانه نهى لاي عومهر چوون نهم لاوانه چوون بولاي و وتيان نهى نه ميري پرواداران بينيمان نه مړو چيت كرد و زانيمان له خومانه وه بوو، نهى هيچ ههيه ئيمهش خوماني پئي فريا بخهين؟ نه ويش پئي وتن: ته نها لهم پرووه وشك ده بم، ئامازه نهى به سهر سنوورى پوم كرد، نهوانيش چوون بو شام و لهوئ مردن.^۲

حاكم ج ۳ ص ۲۸۲ له ريگه نهى ئيبنولموبارهك له جهريري حازم له هه سه نه وه هيناويه تي ده ليت: هه ندئ خه لك هاتنه به رده رگاي عومهر و سوهه يلى كوپى عه مرو نهو سوفيانى كوپى حه رب و گه وره گه ليكي ناوقوره يش له ناوياندا بوون، مؤله ت

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۸۷ دا واهاتووه.

۳ - له كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۶ دا واهاتووه، زوبه يريش له موضعه بي ماميه وه له نه وفهلى كوپى عه مमारوه به وجوره هيناويه تي، ئين عه بدوليريش له الاستيعاب ج ۱ ص ۱۱۱ دا هيناويه تي.

دەرەكەى ھات و مۆلەتى بە خەلكى بەدر دا ۋەك صوھەيب و بىلال و عەممار (رضي الله عنه) وتى: بە خوا ئەمانە لە بەدردا بەشدار بوون و خەلىفە خوشى دەوين و دەسيەتى چاكەى بۆ ئەوان كردوو، ئەبو سوفيان وتى: هېچكات ۋەك ئەو پوژم نەبىنيوھ مۆلەت بەو كۆيلانە درا و ئىمەش دانىشتبووين و لامان بەلادا نەدەكرايوھ، سوھەيلى كوپى عەمر وتى: سەيرى ئەم كابرا ناكەيت! خەلكىنە من كە هېچ نائىم ئەۋەى لە پوخسارتاندا ھەيە دەيبىنم، ئەگەر تووپرەن لە خۆتان تووپرە بن، ئەوانە بانگ كراون و ئىۋەش بانگكران، ئەوان چوون بە دەميانەۋەو ئىۋەش تەمبەلىتان نواند، ئەوانە پىشتان كەوتوون و هېچ چارەيەكتان نىيە لەۋەيدا ئەوان پىشتان كەوتوون، دەى بپواننە ئەو جىھادەو بپوون بەشدارى بن بەلكو خاى گەرە جىھاد و شەھيدىتان پى بپەخشىت، پاشان جەكەى كۆكردەۋەو ھەستا و چوو بۆ شام، ھەسەن دەلىت: سويند بە خوا راست دەكات، خاى گەرە حسابى بەندەيەك كە خىرا بەرەو پروى دەچىت لەگەل بەندەيەكدا كە كەمتەرخەمى دەنويىت ۋەك يەك دانانىت^۱.

ئىبن سەعد ج ۵ ص ۳۳۵ لە ئەبى سەعدى كوپى فوزالەۋە ھىناۋىيەتى - ھاۋەلىتى ھەبوۋە - دەلىت: من و سوھەيلى كوپى عەمر چووين بۆ شام گويم لى بوو دەيوت: گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (مقام احدكم في سبيل الله ساعة من عمره خير من عمل عمره في اهله) (ساتى كارى يەككىكتان لە پى خاۋادا باشترە لە ئىشى تەمەنى لەناو مال و مناليدا) سوھەيل وتى: بۆيە تامردن سەنگەر دەگرم و ناگەرېمەۋە بۆ مەككە، ئەبى سەعد دەلىت: لە شام مايەۋە تا بە نەخوشى تاعون لە (عەمماس) مرد.^۲

۱ - ضعيف.

۲ - له الاستيعاب ج ۲ ص ۱۱۰ دا ۋاھاتوۋە تەبەرائىش بە دوورو درىژى بەو ۋاتايە لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۸ ص ۴۶ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە صەحيحن، بەئام ھەسەن ئەۋەى لە عومەر نەبىستوۋە. تەۋاو. بوخارىش لە (التاريخ) داۋ باروودى لە پىگەى ھەمىد لە ھەسەنەۋە بە كورتى بەو ۋاتايە ھىناۋىيەتى، لە الاصابة ج ۲ ص ۹۴ يشدا ھاتوۋە.

۳ - له الاصابة ج ۲ ص ۹۴ دا ھاتوۋە، ھاكم ج ۲ ص ۲۸۲ لە ئەبى سەعيدەۋە (رضي الله عنه) بەو جۆرە ھىناۋىيەتى.

ٺيبنو لموبارهڪ له نه سوهدى ڪوپى شهيبان له نه بى نه وفلى ڪوپى نه بى
عه قره به وه هيناويه تي ده لئيت: حارسى ڪوپى هيشام (ﷺ) له مه ڪڪه ده رچوو،
خه لڪى مه ڪڪه زور بيتا قهت بوون وه موو چوون بو به پيڪردنى، تا گه يشته به تهايان
شوئيڪ له وه ده وره وه وه ستاو خه لڪيش له ده وري وه ستان وه ده گريان، ڪاتيڪ نه وهى
بينى وتى: خه لڪينه - سوئند به خوا من به هه زى خوم لاي ئيوه ناچم وه هزم له
شاريڪى تر نيه جگه له شارى ئيوه به لام نه مه ناچار بيه، ڪه سان يڪى قوره يش لي ره
چوون ڪه ديارو به رچاو نه بوون، دواتر سوئند به خوا هيئدهى شاخه ڪانى مه ڪڪه
زي پرمان له ريگه ي خوادا به خشيايه نه ده گه يشتينه وه به پوڙيڪى نه واند، نه گهر
نه مه مان له ده ست دا دهى به لڪو له دواپوڙدا به شداريان بين، چوو بو شام
سه ختيه ڪه ماندووى ڪردو شه ميد بوو، ره حمه تي خوى لى بيت.^۱

ٺيبن سه عد له زيادى مه ولاى مالى خاليد وه (ﷺ) هيناويه تي ده لئيت: خاليد له
سه ره مه رگيدا وتى: له دونيادا هيچ شه ويڪ نيه لام خوشه ويستر بيت هيئدهى
شه ويڪى به سته له ڪى سارد له ناو سريه يه ڪى ڪوچه راندا تا به ياني به رام به به دوڙمن
له گه لياندا بووم، دهى پرڻ بو جيهاد.^۲ نه بويه علاش له قه يسي ڪوپى نه بو حازمه وه
هيناويه تي ده لئيت: خاليدى ڪوپى وه ليد (ﷺ) وتى: شه ويڪى بو ڪيئنى ناو مالم ڪه
مزگيئنى مندا ل بوونم پي ده دريت هيئدهى شه ويڪى ساردو به سته له ڪى ناو سريه ي
ڪوچه ران نيه ڪه تابه ياني دڙ به دوڙمن له گه ليان بووم.^۳

نه بويه علا له قه يسي ڪوپى نه بى حازمه وه هيناويه تي ده لئيت: خاليدى ڪوپى
وه ليد (ﷺ) وتى: جيهادى پي خوا نه يه يشت زور قورئان بخوئيم، هه يسه مى ج ۹

۱ - له الاستيعاب ج ۱ ص ۳۱۰ دا هاتوه، حاكم ج ۳ ص ۲۷۸ له پي ئيبن موباره ڪه وه به و جو ره
هيناويه تي.

۲ - له الاصابه ج ۱ ص ۴۱۴ دا وا هاتوه.

۳ - المجمع ج ۹ ص ۳۵۰ دا وا هاتوه ده لئيت: ڪه سه ڪانى سه نه ده ڪه ي سه حيحن.

ص ۳۵۰ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن له الاصابة ج ۱ ص ۱۴۱ له نه بی یه علا له خالیده وه (ﷺ) هاتوو که دهلیت: جیهاد پی نه دام زور له قورئان فیریم. ئیبنو لموباره که (کتاب الجهاد) له عاصمی کوپی به هد له نه بی وائیل وه هیناویه تی دهلیت: خالید له سه ره مه رگیدا وتی: ته و او به دوا ی کوژراند ا گه رام که چی قه دهرم و ابو له سه ر جیگه که م بمرم له دوا ی وتنی (لا اله الا الله) هیچ شتیک هینده ی نه وه لام خوشتتر نه بو وه شه ویک سه نگه ر بگرم و تا به یانی ئاسمان بارانم به سه ردا ببارینی تا بدهین به سه ر دوژماندا، دواتر وتی: نه گه ر مردم سه یری چه ک و نه سپه که م بکه ن و له پی ناو جیهادی پی خوادا به کاری به یئن که مرد عومه ر (ﷺ) چوو بولای ته ره مه که ی و وتی: هیچ له ژتانی وه لید با له سه ر خالید فرمی سک نه ریژیت مادهم تینوو نه بو و زمانی (له تینوویه تیدا) دهر نه هی نا، له الاصابة دا و هاتوو و له ج ۱ ص ۱۴۵ دا دهلیت: نه مه به لگه یه له سه ر نه وه ی له مه دینه مردوو، پای زیاتر له سه ر نه وه یه له حمص مردوو، ته و او.

ته به رانی له عه بدوللای کوپی موحه مه د و عومه رو عه مماری دوو کوپی حه فص له باوکیانه وه له باپی ریا نه وه هیناویه تی دهلین: بیلال هات بولای نه بو به کړو وتی: نه ی خه لیفه ی پیغه مبه ر (ﷺ)، من گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفرمو و (ان افضل عمل المؤمنین جهاد فی سبیل الله) واته (چاکترین کاری باوه رداران جیهادی پی خوایه) منیش دمه ویت تا مردن له پی ناو خوادا سه نگه ر بگرم، نه بو به کړ (ﷺ) وتی: بو خاتری خوا نه ی بیلال له به ر ماف و حورمه تی منیش بیت که ته مه نم زور بو وه و هی زم نه ماوه و سه ره مه رگم ماوه له گه لم به، بیلالیش له گه لی مایه وه، که نه بو به کړ مرد هات بولای عومه رو هه مان شتی پی و ته وه، عومه ریش وای وت و بیلالیش پازی نه بوو، عومه ر وتی: نه ی کی بانگ بدات بیلال؟ وتی: سه عد، چونکه له مزگه وتی (قباء) دا له

١- ته به رانی ش له نه بی وائیل وه به و جوړه به رکورتی هیناویه تی، هه یسه می ج ۹ ص ۳۵۰ دهلیت: سه نه ده که ی حه سه نه، ته و او.

سہرہ می پیغہ مبر (ﷺ) دا بانگی داوہ، بہوہ عومہر بانگی دایہ دہست عوقبہ و سہعد^۱ موسای کوپی موحہ مہدی کوپی ئیبراہیمی کوپی تہیمی لہ باوکیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: کاتیک پیغہ مبر (ﷺ) کوچی دواپی کرد بیلال (ﷺ) بانگی داو ہیشتا پیغہ مبر (ﷺ) نہ خرابوویہ ناو گوڑہ وہ، کہ گہیشته (اشہد ان محمد رسول اللہ) خہ لکی ناو مزگہوت دہگریان، کاتیک پیغہ مبر (ﷺ) خرایہ ناو گوڑہ وہ نہ بوبہ کر (ﷺ) پی پی وت: بانگ بدہ، وتی: نہ گہر لہ بہر نہ وہ ئازادت کردم کہ لہ گہلت بم نہ وہ باشہ، نہ گہریش لہ بہر خوا ئازادت کردووم وازم لی بینہ با لہ گہل خوا ی خو مدا بم، وتی: تہ نہا لہ بہر خوا ئازادم کردوویت، بیلال وتی: دہی لہ دوا پیغہ مبر (ﷺ) بانگ بو کہ س نادم، وتی: دہی باشہ، دہ لیت: مایہ وہ تا دہستہی سوپا بو شام چو، لہ گہ لیان چو بو شام بو ٹہوی، لہ سہ عیدی کوپی موسہ بیبیشہ وہ ہاتوہ کہ نہ بوبہ کر کاتیک پوڑی ہہینی لہ سہر مینبہر دانیششت بیلال (ﷺ) پی پی وت: نہی نہ بوبہ کر، وتی: بہ لی، وتی: لہ بہر خوا ئازادت کردووم یان لہ بہر خوٹ؟ وتی: لہ بہر خوا، وتی: دہی مؤلہ تم بدہ تا بچم لہ پینا و خوادا غہزا بکہم، نہویش مؤلہ تی دا، بیلالیش چو بو شام و لوئی مرد^۲.

نہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۹ ص ۴۷ لہ نہ بی یہ زیدی مہکیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: نہ بو ٹہویوب و میقداد (ﷺ) دہیانوت: فہرمانمان پیکراوہ لہ ہہ موو باریکدا بچین بو جیہاد، نہم ئایہ تہیان دہ خویندہ وہ (انفروا خفا و ثقالا).

نہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۷۶ لہ نہ بوپاشیدی حیرانیہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: گہیشتمہ خزکہت میقدادی کوپی نہ سوہدی سوارچاکی پیغہ مبر (ﷺ) لہ لای

۱ - ضعیف.

۲ - ہیسہ می ج ۵ ص ۲۷۴ دہ لیت: لہ سہنہ دہ کہدا عہدولرہ حامنی کوپی سہلی کوپی عہمار ہہیہ کہ لاوازہ، تہوار. ئین سہعدیش ج ۳ ص ۱۶۸ بہو سہنہ دہو بہو جوڑہ ہیناویہ تی،

۳ - نہ بونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۱ ص ۱۵۰ لہ سہعیدہ وہ بہ ہمان شیوہ ہیناویہ تی.

تابوتی که سیکی پاره گوږه وهی ناو حیصص دانیشتبوو، له و زیاتری مه به ست بوو دهیویست بچیت بو غهزا، پیّم وت: خوای له سهر توژی نه نووسیوه وتی: ئهم سوره ته مان بو دابهزی (انفروا خفافا وثقالا) ته به رانی له ئه بی راشیده وه به و جوړه هیناویه تی، هه یسه می ج ۷ ص ۳۰ ده لیت: له سه نه ده که دا به قیه ی کوږی وه لید هه یه که لاوازیه کی لی به دی ده کریت، که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن، ته واو.^۱

به یه قی ج ۹ ص ۲۱ له جوبه یری کوږی نوفه یره وه هیناویه تی ده لیت: له دیمه شق لای میقدادی کوږی نه سوود له سهر تابوتی که سیکی خاوه ن فزل دانیشتن، که سیکی پیی وت: به لکو نه مسال نه چیت بو غهزا، وتی: سوره تی ته وه به مان له سهر دابه زیوه، خوا ده فرمویت (الزخروا خفافا وثقالا) دهی من خوم به (خفیف) ده زانم.

ئین عه بدولبیر له الاستیعاب ج ۱ ص ۵۵۰ له حه مادی کوږی سه له مه له سابتی به نانی و عه لی کوږی زهید و له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی نه بو ته لحه (ﷺ) سوره تی (براءة) ی خوینده وه و گه یشته (انفروا خفافا وثقالا) وتی: خوای په روهر دگارمان فره مانمان پیی ده کات به گه نچ و پیره وه بچین بو جیهاد، کوږه شیرینه کانم دهی ئاماده م بکه ن، ئامده م بکه ن، ئه وانیش پییان وت: په حمه تی خوات لی بیت تو له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) دا به شداری غهزا بوویت تا کوچی دواپی کرد، له گه ل نه بوبه کرو عومه ریشدا هه روات کرد، دهی وازیینه ئیمه له جیاتی تو ده چین بو غهزا، وتی: نا ئاماده م بکه ن بو غهزا، چوو بو غهزای ده ریا تا له ده ریادا مرد، هیچ دوورگه یه کیان به دی نه کرد تا به خاکی بسپیرن تا نه وهی حه وت پوژی پیی چوو ئینجا له دوورگه یه کدا به خاکیان سپارد و ته رمه که شی هیچ گوږانی به سه ردا نه ها تبوو.^۲

۱- حاکم هیناویه تی، ئین سه عد ج ۳ ص ۱۱۵ له نه بی راشیده وه به هه مان شیوه هیناویه تی، حاکم ج ۲ ص ۳۴۹ ده لیت: سه نه ده که ی صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یناوه، ته واو.

۲- چه ند لیکنده وه یه ک بو واتای خفاف یان خفیف کراوه وه: پیری، لاوازی، بچوکی... هتد.

۳- ئین سه عد ج ۲ ص ۶۶ له ږیگه ی سابت و عه لی له نه سه وه به دوور دریزتی به هه مان شیوه هیناویه تی، به یه قی ج ۹ ص ۲۱ و حاکم ج ۳ ص ۳۵۳ له ږیگه ی حه ماد له سابت و عه لی له نه سه وه به و واتایه به کورتی هیناویانه، حاکم ده لیت: فره مووده که له سهر مه رچی موسلیم صه حیحه و بوخاری و

حاکم ج ۳ ص ۴۵۸ له موخه مېدی کورې سیرینه وه هیناویه تی ده لیت: نه بوئ یوب (ﷺ) له ګېل پیغه مېر (ﷺ) دا به شداری به درې کرد، دواتریش له هه موو غزاګانی موسلماناندا ناماده بوو جګه له یه ک سال نه بیت که نهو سالة که سیکی ګه نج سه رکړده ی سوپاکه بوو نهو سال نه بوئ یوب به شداری نه کرد، دواتر خه فه تی ده خواردو دهیوت: ګرنگ نیه کی سه رکړده یه، نه خوش کهوت و یه زیدی کورې موغاویه سه رکړده ی سوپا بوو هات بو سه ردانی، وتی: پیویستیت چیه؟ وتی: نه ګر مردم سوارم بکهو بمبه بوو خاکی دوژمن و له کویدا کرا له وی دامنې، نه ګرنا به خاکم بسپیره، پاشان بګه پرېره وه، ده لیت: نه بوئ یوب (ﷺ) دهیوت: خوا فېرموویه تی (انفرو خفا و ثقالا) نه ی ئیدی من هریه کی که له و دوانه.^۱

نېن عېدولبر له الايتيعاب ج ۱ ص ۴۴ له نه بی ظیان له ماموستاګانیه وه له نه بوئ یوب وه (ﷺ) هیناویه تی که له سه رده می موغاویه دا (ﷺ) چوو بوو غزا، کاتیک توانای نه ما به هاوې له ګانی وت: نه ګر مردم بمبه نه که ګه یشتنه لای دوژمن له ژیر پیی خوتاندا به خاکم بسپرن، نه وانیش وایان کرد، نینجا هه موو فېرمووده که دینیت، ته واو.

نیمامی نه حمده هیناویه تی و له البداية والنهاية ج ۳ ص ۵۹ یشدا له نه بوو قبیانه وه هیناویانه ده لیت: نه بوئ یوب (ﷺ) له ګېل یه زیدی کورې موغاویه دا چوو بوو غزا و وتی: نه ګر مردم بمبه نه خاکی دوژمن و له کوئ ګه یشتن به دوژمن له ژیر پیی خوتاندا به خاکم بسپرن، پاشان وتی: ګویم له پیغه مېر (ﷺ) بوو دهیغه رموو (هه رکه س بمریت و هیچ هاوې بوو خوا دانه نیت ده چیت به هه شته وه).^۲

موسلیم نه یانه نیاو، نه بویه علاش هیناویه تی، له المجمع ج ۹ ص ۳۱۲ دا به کورتی هاتووه و ده لیت: که سه ګانی سه نه ده که ی صه حیحن.

۱- نېن سه عدیش ج ۳ ص ۴۹ له موخه مېده وه بهو جوړه هیناویه تی، له الاصابة ج ۱ ص ۴۰۵ یشدا هاتووه و ده لیت: نه بوئ یسحاقی فزاری له موخه مېده وه هیناویه تی و ناوی ګه نج که شی هیناوه که عېدولمه لیکي کورې مه روان بووه، ته واو.

۲- نېن سه عد ج ۳ ص ۴۹ بهو جوړه ی ده قی نېن عېدولبر هیناویه تی.

ئین ئیسحاق باس لهوه دهکات نه بوخوزهیمه - پاش چوونی پیغه مبهه (ﷺ) به چهند پوژیک - له پوژیکی گهرمدا گه پرایه وه بو ماله وه و سهیر دهکات دوو نافرهت له حهوشه کهیدا له ژیر که پردان، هه رکامیان ئاوپرژینی دهکات و تییدا ئاوفینک دهکاته وه و خواردنی تییدا بو ناماده دهکات، که چوویه وه ژوره وه سهیری ههردوو ژنه کهی کرد چی بو دهکن وتی: پیغه مبهه (ﷺ) له گهرما و بهرخوور په شه بادا بیت و نه بوخوزهیمه ش لای ئاوی سارد و سیبهرو خواردن و ژنی جوان له ماله وه دانیشتیبت؟ به خوا نه مه ویزدان نیه، سویند به خوا ناچمه ناو هیچ کام له دوو که پره تا نه گهم به پیغه مبهه (ﷺ) خوی ناماده کرد و چوو بولای و شتره کهی و نامادهی کرد و چوو به دواي پیغه مبهه (ﷺ) و له ته بوک گه یشته خزمه تی، عومهیری کوپی وه هبی جومه حی له پیگه دا گه یشت به پیغه مبهه (ﷺ) و نه ویش دهیویست بجیت بولای پیغه مبهه (ﷺ) و پیکه وه چوون تا له ته بوک نزیک بوونه وه، نه بوخه یسه مه به عومهیری کوپی وه هبی وت: من تاوانیکم هیه ئیتر پیویست ناکات تو به دوامه وه بیت تا دهچمه لای پیغه مبهه (ﷺ) نه ویش وتی: باشه، چوو تا له پیغه مبهه (ﷺ) نزیک بوویه وه و خه لکی وتیان و له ریوه سواریک دیت، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (دهی نه بوخه یسه مه بیت) وتیان: سویند به خوا نهی پیغه مبهه (ﷺ) خوا خویه تی، کاتیک گه یشت چوو و سهلامی کرد له پیغه مبهه (ﷺ)، پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (اولی لك یا ابا خیشمه) پاشان نه ویش هه واله کهی بو پیغه مبهه (ﷺ) باسکرد و نه ویش فهرمووی خیر ده بیت نزای خیریشی بو کرد.

عورهی کوپی زوبه یرو موسای کوپی عوقبه چیرۆکی نه بوخه یسه مه دینن به شیوهی دهقه کهی ئین ئیسحاق و به فراوانتر دهیهینن، دهلین: له دهمه و پاییزدا چوو بو ته بوک، له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۷ دا واهاتوه، ته به رانی هیناویه تی و له المجمع ج ۶ ص ۱۹۲ یشدا هاتوه له سه عدی کوپی خه یسه مه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: له پیغه مبهه (ﷺ) دواکه وتم و چوومه وه حهوشه ی مال و دهبینم که پر ناو پرژین کراوه و ژنه کهم له وییه، وتم: نه مه ویزدان نیه پیغه مبهه (ﷺ) له ناو گهرما و من

له سڀهرو خوشيدابم، هه ستام و سواري و شتره كه م بووم خورما م برد و ڙنه كه م وتي: بؤ كوي نه بوخه يسه مه؟ منيش چووم به ره و لاي پيغه مبه (ﷺ) تا له نيوه ي پيدا عومه يري كوري وه بم پي گه يشت، وتم: تو كه سيكي نه ترس و دليري من ده زانم كه ده چمه خزمه ت پيغه مبه (ﷺ) به تا وانباري ده چمه خزمه تي، ده ي تو دوا بكه وه تا من به ته نها بچه خزمه تي، عومه ير دوام كه وت و كه منيش نزيكي سه رباز گه كه بوومه وه خه لكي بينيميان، پيغه مبه (ﷺ) فه مووي (ده ي نه بوخه يسه مه بيت) چووم وتم: نه ي پيغه مبه ري خوا خهريك بوو مال ويران بم، پرو دوا وه كه م بؤ گي پرايه وه، پيغه مبه ريش (ﷺ) قسه و نزي خيري شي بؤ كردم.^{۱ ۲}

(خه م و په څاره ي هاوه لان (ﷺ) له سه ر نه توانين بؤ چوون بؤ غه زاو به خششي رتي خوا)

ئيبن ئيسحاق ده ليت: بيستم ئين ياميني نه زري گه يشت به نه بوله يلاو عه بدوللاي مغفل (ﷺ) ده گريان وتي: بؤ چي ده گرين؟ وتيان: چووين بؤ لاي پيغه مبه (ﷺ) تا چه كمان پي بدات كه چي پي نه بوو، ئيمه يش نه مانتواني له گه لي بچين، نه و يش وش تريكي دا به هه ردووكيان و بريك خورماي پيدان نه وانيش له گه ل پيغه مبه (ﷺ) دا چوون.

يونس له ئين ئيسحاق وه نه وهش زياد ده كات: عه لبه ي كوري زه يد (ﷺ) شهو چوو تير نويڅي كردو گريا، وتي: خوا تو فه رمانت به جهاد كردو وه و هانت داوين بؤي، ده ي من هيچم نيه تا پي بچم، پيغه مبه ره كه يشت له ده ستيدا نيه تا پيم بدات، من گه ردني هه رموسلماننك نازاد ده كه م له سه ر مال يان جهسته يان نابروم، پاشان

^۱ - ضعيف.

^۲ - هه يسه مي ج ۶ ص ۱۹۲ ده ليت: له سه نه ده كه دا يه عقوبي كوري موحه مه دي زوهري هه يه كه لاوازه. ته واو.

به یانی له گه‌ل خه‌لکه‌که چوو، پیغه‌مبهر (ﷺ) فهرمووی (این المتصدق هذه الليلة؟) که‌س هه‌لنه‌سا، پیغه‌مبهر (ﷺ) فهرمووی کییه‌ با هه‌ستیت، ئه‌ویش چوو بۆلای و پئی وت: پیغه‌مبهریش (ﷺ) فهرمووی (ابشر فوالذي نفسي بيده لقد كتبت في الزكاة المتقبلة) واته‌ (موژده‌ت لی بیئت سویند به‌وه‌ی گیانمی به‌ ده‌سته‌ له‌ زه‌کاتی قبول‌کرداودا نووسرا).^۱

ئین مندا له‌ ئه‌بی عه‌بسی کوپی خبره‌وه‌ هیناویه‌تی ده‌لیت: عه‌لبه‌ی کوپی زه‌یدی کوپی حارسه‌وه‌ (ﷺ) یه‌کیک له‌ هاوولانی پیغه‌مبهر (ﷺ) بوو، کاتی‌ک هانی سه‌ده‌قه‌ی دا که‌سیکیان چی لابوو هینای، عه‌لبه‌ی کوپی زه‌ید وتی: خواجه من هیچم نیه‌ بیه‌خشم، خواجه وا ئاپرووم به‌رامبهر هه‌موو دروستکراوه‌کانت ده‌به‌خشم، پیغه‌مبهر (ﷺ) فهرمانی کرد یه‌کیک هاواری کرد (این المتصدق بعرضه البارحة؟) عه‌لبه‌ هه‌ستا، پیغه‌مبهر (ﷺ) فهرمووی (سه‌ده‌قه‌که‌ت قبول‌کرا). به‌زار له‌ علیه‌وه‌ (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبهر (ﷺ) هانی به‌خششی دا، ئینجا فهرمووده‌که‌ دینیت.^۲

^۱ - له‌ البدایه والنهایه ج ۵ ص ۵ دا واهاتوو. له‌ الاصابة ج ۲ ص ۵۰۰ دا ده‌لیت: ئین ئیسحاق به‌بی سه‌نه‌د فهرمووده‌که‌ی هیناوه‌، له‌ فهرمووده‌که‌ی مه‌جمعی کوپی حارسه‌و فهرمووده‌که‌ی عه‌مری کوپی عه‌وف و ئه‌بی عه‌بسی کوپی خبرو فهرمووده‌که‌ی عه‌لبی کوپی زه‌ید و قوته‌بیه‌وه‌ موسنه‌دی مه‌وصول هاتوو، ئین مرده‌ویه‌ له‌ مه‌جمعی کوپی حارسه‌وه‌ هیناویه‌تی.

^۲ - به‌زار ده‌لیت ئه‌م عه‌لبه‌یه‌ له‌ئاو پشتیواناندا که‌سیکی ناسراوه‌ و جگه‌ له‌م فهرمووده‌ی فهرمووده‌ی تریمان نه‌بیستوو، ئین ئه‌بی دونیا و ئین شاهین له‌ پیگه‌ی که‌سیری عه‌بدوللای کوپی عه‌مری عه‌وف له‌ باوکیه‌وه‌ له‌ باپیره‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ هیناویه‌تی، به‌ کورتی ته‌واو بوو، ئین نه‌جاشی به‌ کورتی له‌ عه‌لبه‌ی کوپی زه‌یده‌وه‌ هیناویه‌تی، له‌ کنز العمال ج ۷ ص ۸۰ یشدا هاتوو.

(نکولی له سهر نه وهی دهر چوونی له پیناو خوا دا درهنگ خستبیت)

نیمامی نه حمده له نین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) دهسته یه کی نارد بو موته و زهیدی کرد به نه میریان، نه گهر زهید کوژا جه عفر، نه گهر نه ویش کوژا نین ره واحة، نین ره واحة دواکه وت، له گهل پیغه مبه (ﷺ) مایه وه، پیغه مبه (ﷺ) فرمووی (بو چی دواکه وتویت؟) وتی: له گهل تو دهم، فرمووی (لغدوة او روحة فی سبیل الله خیر من الدنیا وما فیها)^۱.

نیمامی نه حمده له نین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) عه بدولای کوری ره واحة ی به سریه یه که وه نارد، نه و پوژه پوژی هینی بو، هاوه لانی پیشخست و وتی: من له گهل پیغه مبه (ﷺ) نویژی هینی ده که م پاشان ده که مه وه پینان، کاتیک پیغه مبه (ﷺ) نویژی کرد بینی و فرمووی (بو چی له گهل هاوه له کانتدا نه چویت؟) وتی: ویستم له گهل تدا نویژی هینی بکه م نینجا بکه مه وه پینان، پیغه مبه (ﷺ) فرمووی نه گهر چی له سهر زهیدا هیه هه مووی ببه خشیت ناگه یته وه به و چوونه یاندا^۲.

هه روه ها نیمامی نه حمده له موعازی کوری نه نه سه وه (ﷺ) له پیغه مبه روه (ﷺ) هیناویه تی که فرمانی غزای به هاوه لانی کردوه، یه کیکیان وتویه تی: من ده مینمه وه تا

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۲ دا واهاتوه، نین نه بی شیهه ش له نین عه بباسه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، هه روه که کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۹ دا هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - ترمزی هیناویه تی و دواتر له سهر نه وهی له شوعبه وه هیناویه تی قسه ده کات و ده لیت: حکه م له موقه سه م ته نها پینچ فرموده که ی بیستوه، نه مه ش له وانیه، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۲ دا واهاتوه.

له گهل پیغه مبر (ﷺ) نویژ ده کهم و سه لامى لیده کهم و مالناوایى لی ده کهم تا نزایه کم بو بکات و بیئت به پشتینه م بو پوژى دواى، که پیغه مبر (ﷺ) نویژى کرد کابرا چوو و سه لامى لی کرد، پیغه مبر (ﷺ) فرموده دى (ده زانیت هاوه لانت چه نده پیشت که وتوون؟) وتى: نه مپو به چوونيان پیشم که وتوون، فرمودى (والذي نفسي نفسي بيده لقد سبقك بآبعد ما بين المشرقين والمغربين في الفضيلة) (سويند به وهى گيانمى به ده سته له فه زلدا زياتر له دوورى نيوان پوژه لات و پوژناوا پیشت که وتوون)^۱.

به يهه قى ج ۹ ص ۱۵۸ له نه بى هوره يره وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت: پیغه مبر (ﷺ) فرمانى به سريه يه ک کرد تا دريچن، وتيان: نهى پیغه مبرى خوا نه مشه و بچين يان بمينينه وه تا پوژ ده بيه ته وه؟ فرمودى (اولا تحبون ان تبيتوا في خريف من خراف الجنة؟) واته (ثانيا حزنناك ان له باخچه يه ك له باخچه كانى به هه شتدا بميننه وه؟)^۲.

ئين راهه ويه و به يهه قى له نه بى زهره عى كوپى عومهرى كوپى جهريره وه هيناويانه ده لیت: عومهرى كوپى خه تتاب (ﷺ) سوپايه كى نارد که تيايدا موعازى كوپى جه به ل (ﷺ) هه بوو، که چوون و موعازى بينى، وتى: نه چوويت؟ وتى: ويستم نویژى هه بينى بکه م ئينجا بچم، عومهر وتى: مه گهر گویت له پیغه مبر (ﷺ) نه بووه که ده فرمویت (العدوة والروحة في سبيل الله خير من الدنيا وما فيها) (هاتن و چوون له پيناو خوادا چاکتره له دنيا و نه وهى تيايدايه)^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - هه يسه مى ج ۵ ص ۲۸۴ ده لیت: له سه نه ده که يدا زيبابى كوپى فائيده هه يه که نه بو حاته م متمانه ي پى ددات و هه ندی به لاوازی ده زانن، که سه كانى ديکى سه نه ده که جى متمانه ن، ته واو.

۳ - ضعيف.

۴ - ته به رانيش هه روا هيناويه تى، هه يسه مى ج ۵ ص ۲۷۶ ده لیت: به كرى كوپى سه هلى دمياتى ماموستايه تى، زه هه بى ده لیت: فرموده دى موقاريبه، نه سائيش ده لیت: لاوازه، له سه نه ده که دا ئين له يعه ش هه يه، ته واو.

۵ - صحيح.

۶ - له كنز العمال ج ۲ ص ۲۸۹ دا واهاتووه.

(سەرکۆنەى ئەۋەكەسى لە رىيى خوا دۋادەكەۋىت و كە مەرخە مى تىدا دەنۋىت)

بوخارى لە كەعبى كوپى مالىكەو (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: لە ھىچ غەزايەكى
پىغەمبەردا (ﷺ) دۋانەكەۋەتم جگە لە غەزاي تەبۈك، بەلام لە غەزاي بەدر
دۋاكە وتووم كە سىش لەسەر ئەۋە سەرکۆنە نەكرا، بەلكو پىغەمبەر (ﷺ) بۆ
كارۋانىكى قورەيش چوۋ تا بەبى كات و بەلەن خوا گەياندى بەيەك، لەگەل
پىغەمبەردا (ﷺ) لە عەقەبەدا بەشداربووم كە بەلەنى ئىسلامان دا، ھەزناكەم لە
جياتى ئەۋە لە بەردا بەشداربوومايە ھەرچەندە بەدر لەناو خەلكدا زياتر لە عەقەبە
باس دەكرىت، لەسەر باس و خواسى من ئەۋە ھەيە ھىچ كات ھىندە بە ھىزو سادە
نەبووم كاتىك لەو غەزايەدا دۋاكەۋەتم، سوپىد بە خوا ھىچ كات پىش ئەۋە دوو و لاخەم
نەبوون بەلام لەو غەزايەدا دۋانە كۆكردنەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرغەزايەكى ويستىت
ۋاى نىشانداۋە بۆ شوپىنىكى تەدەچىت تا ئەۋ غەزايەى پىغەمبەر (ﷺ) كە لە
گەرمایەكى سەختدا كرى، بەرەو سەفەرىكى دور چوۋ و ژمارە و ئامادەسازىيەكى
زورى ھەبو، بە ئاشكرا بە مۇسلمانانى راگەياند تا ئامادەسازى خۇيان بۆ جەنگەكە
بكەن، بۆيە پىنى فەرموون كە دەيەۋىت بۆ كۆى بچىت، مۇسلمانانىش لەگەل
پىغەمبەردا (ﷺ) زۆر بوون و لە ژمارەى نووسىن نەدەھاتن (نەدەكرا ناو نووسىن
بكرىن) ھەركەس بىويستايە ئامادە نەبىت ۋاى دەزانى ئەگەر سەروشى خۋاى لەسەر
دانەبەزىت كەس پىنى نازانىت.

پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتى بەرھەم گەيشتندا ئەۋ غەزايەى كرىد و خۋى بۆ ئامادەكرد و
مۇسلمانانىش لەگەلدا خۇيان ئامادەكرد، منىش دەچووم تا خۆم لەگەلدا ئامادە
بكەم، دۋايى دەگەرەمەۋە ھىچم نەدەكرد، لە دەروونى خۆمدا دەموت من دەتوانم
بچم، بەردەوام و ابووم تا خەلكى مەسەلەكەيان تەۋاۋ توندكردەۋە و پىغەمبەر (ﷺ) و
مۇسلمانان ئامادە بوون و منىش ھىچ خۆم ئامادە نەكردبوو، و تەم: دۋاى پۇژىك يان

دوو پوژ خوّم ناماده دهکهم، دواتر خوّم دهگهیهنم پییان، پاش نهوهی چوون که و تمه خوّم ناماده کردن، گه پامه وه هیچم نه کرد، پاشان چووم و گه پامه وه دووباره هیچم نه کرد، هه روا بووم تا نهوهی چوون و کات له دهست چوو، ویستم برؤم و خوّم بگهیهنمه لایان، -خوژگهش بچومایه- به لام نه چووم، دواي چوونی پیغه مبهه (ﷺ) ده چوومه ناو خه لک نه وه خه فته تباری ده کردم هیچ پیایو یکم نه ده بیینی مه گهر نهوهی تو مه تبار به دوو پوویی بیت یان په ککه و ته یه که خوا جیهادی له سهر نه نوو سیبوو، پیغه مبهه (ﷺ) منی بیرنه که و ته وه تا گه یشته ته بووک، له ناو خه لکه که دا له ته بووک له ناو خه لکه که دا دانیشتبوو فهرمووی (ما فعل کعب؟) و اته (که عب چی کرد؟) یه کی که له به نی سه له مه وتی: نهی پیغه مبهه ری خوا، دوو کراسه که ی و نه ملا و نه ولا که ی نه یان نه یشت بیت، مو عازی کوپی جه به لیش وتی: خراپت وت سویند به خوا ته نها خیرمان لی بینیه، پیغه مبهه (ﷺ) بیذهنگ بوو، که عبی کوپی مالیک ده لیئت: کاتی که به ره و پی که و ته وه، گیرم خوارد و بیرم کرده وه درؤبکه یان نا، ده موت: سبه یینی چوون له تووره یی پیغه مبهه (ﷺ) خوّم ده رباز بکه م؟ بو نه مه پای هه موو خاوه ن پراکانی مال و منالم و هرگرت، کاتی که و ترا: پیغه مبهه (ﷺ) و ا به پیوه یه نه وه له سهر دا نه ما و زانیم هه رگیز به درؤ پزگارم ناییت، بویه بریارمدا راستیه که ی پی بلیم، پیغه مبهه (ﷺ) ده هاته وه، کاتی که له سه فهریک ده هاته وه ده چوویه مزگه وت و دوو رکات نویژی تییدا ده کرد و دواتر لای خه لکه که دانیششت، نه وانه ی دواکه و تبوون ده چوونه لای و پوزشیان ده هیئایه وه و سویند یان و ده خوارد، نه وانه ش هه شتا و نه ونده که س بوون، پیغه مبهه (ﷺ) به پووکه ش وازی لی هیئان و به یعه تی لی و هرگرتن و لییان خوشبوو و ناخ و نه نییه که شیانی دایه ده ست خوای گه وره، منیش چووم بو لای، که سه لام لی کرد زهرده خه نه یه کی تووره ئامیزی کرد و دواتر فهرمووی (وهره) منیش چووم تا له به رده میدا دانیشتم، پیی فهرمووم (ما خلفک؟ الم تکن قد ابتغي ظهرك؟) وتم: با، سویند به خوا نه گهر له لای که سیکی تری جگه له تو بوومایه به پوزش و بیانوویه که خوّم له تووره یی و رهقی ده رباز ده کرد من فیتری مشتومرم، به لام سویند

بە خوا زانېم ئەگەر درۋىھەكت بۆ بىكەم پازىت دەكەم بەلّام لە ۋانەيە خوا توورەيى تۆ
بەسەرمدە دابارىنى، ئەگەر يىش راستىيەكەت پى بلىم لىم توورە دەبىت، ھىوام وايە
بە ۋىيە ۋە خوا لىم خۆش بىت، بە خوا مەن ھىچ بىيانوويەكەم نەبوو، بە خوا ھىچ كات
ھىندە بوۋىر نە ترس نە بووم تا لە تۆ دوابكەوم، پىغەمبەر (ﷺ) فەر موۋى (ئەمە
راستى وت، دەي ھەستە تا خوا ھوكمى خۆي لەسەرت دەدات) منىش ھەستام و
ھەندى لە كەسانى بەنى سەلەمە كە ۋەتەنە شوېنم و وتيان: بە خوا نە مان بىنيوھ پىش
ئەمەش درۆت كەردىت؟ تۆ نەتتوانى ۋەك ئەۋانى تر كە دواكە ۋەتەن بىيانوۋ بەنىتە ۋە
بۆ پىغەمبەر (ﷺ)، ھىندەت بەسە پىغەمبەر (ﷺ) داۋاي لىخۆشبوونت بۆ بىكات،
سوېند بە خوا بەردەوام سەركۆنەيان دەكردم تا ئەۋەي خەرىكبوو بگەرىمە ۋە ۋە خۆم
بە درۆبىخەمە ۋە، پاشان پىم ۋەتەن: كەسى تر ئەمپروۋ و ايكردوۋە؟ وتيان: بەلى دووكەس
ۋەك تۆيان وت ۋە ھەمان شت كە بەتۆ و ترا بەۋانىش و ترا، ۋەتەن: ئەو دوانە كى بوون؟
وتيان: مرارەي كوپرى پەبىيە عومەرى و ھىلالى كوپرى ئومەبىيە واققى، دووكەسى
پىياۋچاكيان پى ۋەتەن كە لە بەدردا بەشدار بوون و پىشەنگ بوون، پىغەمبەر (ﷺ)
پىگىرى لە مۇسلمانان كەرد كە ئەم سىيانەمان بدوېنن، خەلك لىمان دوور دەكە ۋەتەنە ۋە
بەرامبەرمان گۆران تا ئەۋەي خۆم بىزرا، ماۋەي پەنجا شەۋ لە ۋەبارەدا بوۋىن، دوو
ھاۋپىكەي تەرم سەريان دانەۋاندو لە مائە ۋە دادەنىشتن و دەگريان، بەلّام مەن ۋەك
ئەۋان نەبووم لەگەل مۇسلماناندا بەشدارى نوېژم دەكرد و دەچومە بازارو كەس
نەيدە دواندم، دەچوم بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) لە داۋاي ئەۋەي لە داۋاي نوېژم دادەنىشت
سەلام لى دەكرد و لە دەروۋنى خۆمدا دەموت ئەرى بۆ ۋەلّامدانە ۋەي سەلامەكەم
لىۋەكەنى جولاند يان نا؟ دواتر لە نزىكە ۋە نوېژم دەكرد و لە ژىرچاۋە ۋە سەيرم
دەكرد، كاتىك لە نوېژم دەبوومە ۋە سەيرى دەكردم، كاتىك لام دەكردە ۋە بەلايدا چاۋي
لى لا دەبرد، تا ئەۋەي دورە پەرىزى خەلك زۆر بىزاري كردم و چومە سەر دىۋارى
خەۋشەي ئەبوقەتادە - ئامۇزام بوو و لە ھەمووكەس لام خۆشەيىستىر بوو - سەلام
لى كرد، سوېند بە خوا ۋەلّامى سەلامەكەي نەدامە ۋە، ۋەتەن: ئەي ئەبوقەتادە بۆ

خاتری خوا تو دهنایت من خواو پیغه مبهری خوام خوش دهویت؟ بیدهنگ بوو، دووباره پیم وتهوه بو خاتری خوا، نهویش بیدهنگ بوو، بو جاری سییه میش وتمهوه بو خاتری خوا، وتی: خواو پیغه مبهره که ی دهنانم، منیش پر فرمیسک بوون و چووم تا له دیواره که دابهزیم، بهرهو بازاری مه دینه ده چووم تا هندی له خه لکی شام که ده هاتن له مه دینه خوراکیان ده فروشت هاتن یه کیکیان وتی: کی که عبی کوپی مالیکم پی نیشان ددهات؟ هه موو خه لک ناماژهیان بو ده کرد که بهرهو پروی من بیت، نهویش نامه یه کی پاشای غهسانی پیدام، نامه که له پارچه یه کی ئاوریشمدا بوو، تیایدا هاتبوو:

(بیستوومه هاوه له کهت دووره پهریزی لی کردوویت، خواش تو ی ریسواو زه بوون نه کردووه، وهره بۆلای ئیمه دالدهو دلنه واکه رت بین)

کاتیکی خویندمه وه وتم: نه مهش به لایه کی تره، بردم و خستمه ناو ته نووره که وه، به و باره وه ماوه ی چل شهو ماینه وه، پیغه مبهر (ﷺ) که سی نارد بۆلام وتی: پیغه مبهر (ﷺ) فرمانی پی کردوویت له ژنه کهت دوورکه ویته وه، وتم: ته لاقی بدهم یان چی بکه م؟ وتی: نا لیی نزیک مه به ره وه و که ناری لی بگرن، بو هاوه له کانیشم ههروای فهرموو بوو، منیش به ژنه کهم وت: برۆره وه بو مالی باوکت و له وی به تا خوا بریاری سهر ئه م مه سه له ددهات، ژنه که ی هیلالی کوپی ئومه ییه هات بۆلای پیغه مبهر (ﷺ) وتی: نه ی پیغه مبهری خوا هیلالی کوپی ئومه ییه پیریکی په که که وته یه، خزمه تکاری نیه، ده کریت خزمه تی بکه م؟ فهرمووی ئاساییه به لام لیی نزیک نه بیته وه، نه و ژنه ده لیت: سویند به خوا جووله ی نه کرد، بهس ده گریا، که عب ده لیت: هه ندی له که سوکارم پییان وتم: بوچی وه هیلالی کوپی ئومه ییه مؤله ت له پیغه مبهر (ﷺ) وهرناگریت بو ژنه کهت، وتم: نه به خوا نه وه ناکه م، چوزانم نه گهر نه و داوای لی بکه م پیغه مبهر (ﷺ) چی ده لیت له کاتیکی که سیکی گه نجم؟ ده شه و دوا ی نه وه به و باره وه مامه وه و په نجا شه و مان ته و او کرد به و باره وه، کاتیکی نویژی به یانیم کرد له به یانی شه وی په نجاهه مدا له لای مالی خو مان بووم به و باره وه

دانىشتىبوم كە دونيام لى ھاتبىۋەيەك - گويم لى ھاۋارى يەككىك بوو لەسەر شاخ بە دەنگى بەرز ھاۋارى دەكرد ئەى كەعب موژدەت لى بىت، منىش سوجدەم برد و زانيم دەرووى خىر كراۋەتەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) بەلىخۇشبوۋنى خوا بۇمان مۇلەتى بە خەك دا تا بماندوۋىنن، ئەمەش لە كاتى نوۋىژى بەيانىدا بوو، خەلكى ھاتن و موژدەيان پى دايىن، ھەندى موژدەدەر بەرەۋلاى دوو ھاۋرىكەم چوون، يەككىش بە ئەسپەۋە ھات بەرەۋ لام و يەككىش لە بەرزايى شاخەۋە ھاۋارى دەكرد (لە بەنى ئەسەلم بوو) دەنگەكە لە ئەسپەكە خىراتر بوو، كاتىك ئەۋ دەنگەم بىست و ئەۋكەسەش ھات، كراسەكەم لابرە بۇى ھەردوۋكىم پىدا، سوۋىند بە خوا ئەۋ پۇژ تەنھا ئەۋ دوو جەلم ھەبوو، دواىى دووكراسم بەماۋە ۋەرگت و چووم بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ)، خەلكى دەستە دەستە دەھاتن پىرۇزبايىان لى دەكرىد و دەيانوت: تەۋبەى خوات لى پىرۇزبىت، منىش چوومە مزگەۋت و پىغەمبەر (ﷺ) لەۋى دانىشتىبوو و خەلكى لە دەۋرى بوون، تەلەھى كوپى عوبەيدوللا بەپەلە ھات بەرەۋ لام و تەۋقە و پىرۇزبايى لەگەل كرىد، سوۋىند بەخوا لەناۋ كۇچەراندە بەس ئەۋ ھات بۇلام، ئەۋەش لەبىرناكەم، كاتىك سەلام كرىد لە پىغەمبەر (ﷺ)، پىغەمبەر (ﷺ) لەتاۋ خۇشىدا دەموچاۋى پىرشنكى دەدا فەرموۋى (ابشر بخير يوم مر عليك منر ولدتك امك) واتە (موژدەت لى بىت بە پۇژىك لەۋ كاتەۋەى لەدايك بوۋىت تا ئەمپۇ پاكترىن پۇژتە) منىش و تەم: ئەى پىغەمبەرى خوا لە تۆۋەۋە يان لە خواۋە؟ فەرموۋى (نا، بەلكو لە خواۋەيە) پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر بەشتىك دلخۇش بوايە پوخسارى ۋاپىرشنكى دەدايەۋە دەتوت پارچەيەكى مانگە، ئىمەش ئەۋەمان دەزانى، كاتىك لە خزمەتىدا دانىشتەم و تەم: ئەى پىغەمبەرى خوا تەۋبەكەم لەسەر ئەۋەيە مال و سامانم بە سەدەقە لە پىناۋ خواد و پىغەمبەر كەيدا بىخەشم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھەندىك لە مال و سامانت بۇ خوت بەئىلەرەۋە ئەۋە بۇت باشترە) منىش و تەم: پىشكەكەى خەبەرم دەھىلمەۋە، و تەم: ئەى پىغەمبەر (ﷺ) خۋاى گەۋرە بە راستگوۋى پىزگارى كرىد و بەلەن بى تاماۋم لەگەل كەس درۆنەكەم و تەنھا راست بلىم، سوۋىند بە خوا لەۋكاتەۋە ھىچ كەس لە

موسلمانانم نه ددهى خوا له راستگويدا پشكدارى بكات وهك من، له وكاته وه تا نه مړو
 يهك درؤم نه كړدوه و هيوم وايه خوا له مه ودواش بمپاريښت، خواى گه ورهش نه م
 نايه تهى بؤ پيغه مبه ركهى دابه زاند (لقد تاب الله على النبي والمهاجرين والانصار) تا
 (وكونوا مع الصادقين) سويند به خوا داواى به خششى ئيسلام گه وره ترين شت لام
 راستگوييم له گهل پيغه مبه ر (ﷺ) بوو به وهى درؤم له گهل نه كړدوه وهك نه وانهى
 درؤيان كرد قوربه سر نه بووم، چونكه خوا له بارهى نه وانه وه نه م نايه تهى دابه زاند
 (سيحلفون بالله لكم اذا انقلبتم اليهم لتعرضوا عنهم) تا (فان الله لا ترضى عن القوم
 الفسقين) كه عب ده لئيت: نهى سى كه سه كه ئيمه وانه دواكه وتين كه لاي پيغه مبه ر
 (ﷺ) سوينديان خواردو به يعهت و داواى ليخوشبوونى پيغه مبه ريان ده سته وت،
 پيغه مبه ر (ﷺ) كاره كهى ئيمهى دواخست تا خواى گه وره بريارى له سهردا، نه وه بوو
 فهرمووى (وعلى الثلاثة الذين خلفوا) نهو دواكه وتنه مه به ستي له دواكه وتنى
 غه زامان نه بوو، به لكو دواخستنى بارمان بوو له وانهى سويندو پوزشيان لاي
 پيغه مبه ر (ﷺ) نيشانداو نه ویش ليى وهرگرتن، موسليم به و جوړه هيناويه تى، ئين
 ئيسحاقيش هه روا. ئيمامى نه حمده به زياده يه كى كه مه وه هيناويه تى، له البداية
 والنهاية ج ۵ ص ۲۳ دا هاتوه، نه بوداودو نه سائيش به كورتى و به جيا به و جوړه
 هيناويانه، ترمزى به شيكى سهره تاي هيناوه دوايى ده لئيت: فهرمووده كهى هيناوه،^۱

^۱ - له الترغيب ج ۴ ص ۲۶۶ يشدا هاتوه. به يهه قيش ج ۹ ص ۲۲ به دوورو دريڙى هيناويه تى.

(هه ره شه له و که سه ی له ناو ژنو ماییدا ده مینیتته وه و واز له جهاد دینیت)

به یهه قی ج ۹ ص ۴۵ له ئه بی عمران وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له قوسته ننتینه بوون و عوقبه ی کوپی عامر به پررسی خه لکی میسرو که سیکیش - فوضاله ی کوپی عوبه یید - به پررسی خه لکی شام بوو، له شاره که وه پزینکی گه وره ی پۆمه کان هاتن، ئیمه ش پزیمان بۆ به ستن، یه کیك له موسلمانان دای به سهر پۆمه کاندای تا چوویه ناویان و دواپی هاته وه بۆ لامان، خه لکی هاواریان به ره و پووکرد و تیان (سبحان الله) خۆی تووشی ناره حه تی و مالتویرانی کرد، ئه بوئه یوبی ئه نساری (ﷺ) هاوه لی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ستاو وتی: خه لکینه ئیوه به و جوړه ته ئویلی ئه و ئایه ته ده که ن، ئه م ئایه ته له ناو ئیمه ی کۆمه لی پشتیواناندا دابه زی، کاتیك خوا ئایینی خۆی سه ربڵند کرد و سه رخه رانی زۆر کرد - له نیوان خۆماندا له دوور چاوی پیغه مبه ره وه (ﷺ) - وتمان واپاره و سامانمان فه و تا بریا بمانه یشتایه ته وه، خوا ی گه وره ش به رمبه ر به و نیاره مان وه لّامی داینه وه و فه رمووی (وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی التهلکة) بۆیه ئه و مالتویرانی و خۆ به هیلاک بردنه له سه ر ئه وه بوو، فه رمانی غه زای پی کردین، ئه بوئه یوب تا مردنی سه رقالی غه زای پی خوا بوو. به یهه قی ج ۹ ص ۹۹ له لایه کی دیکه وه له ئه بی عیمران وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: هه لمه تمان برده سه ر شاری قوسته ننتینه و عه بدولپه رحمانی کوپی خالیدی کوپی وه لید به پررسمان بوو و پۆمیش پیشتیان دابوو به دیواری شاره که وه، یه کیك له موسلمانه کان هه لی کوتایه سه ر دوژمن، خه لکی و تیان: سه یرکه، لا اله الا الله چون خۆی تووشی سه ختی و هیلاکی کرد، ئه بوئه یوب (ﷺ) وتی: ئه م ئایه ته له ناو ئیمه ی کۆمه لی پشتیواناندا دابه زی کاتیك خوا پیغه مبه ری خۆی سه رخست و ئیسلامی زاکرد، وتمان: باشترا یه له ناو مال و سامانی خۆماندا بین و به وه سه رقāl بین، خوا ی گه وره ش ئه م ئایه ته ی دابه زاند (وانفقوا فی سبیل الله ولا تلقوا بایدیکم الی

التھلکۃ) بویہ دەستدانه دونیا و سامان و ازھینان له جیھادمان به هیلکیدا چوونه،
ئەبو عیمران وتی: ئەبوئە یوب بەردەوام لە پرسی خوادا جیھادی دەکرد تا له
قوستەنتینە به خاک سپێردرا.^۱

ئەبو داود و ترمزی و نەسائی له ئەبی عیمرانەوہ (ﷺ) ھیناویانە دەلێت: یەکیک له
کوچەران له قوستەنتینە بوو، ھەندی خەلک وتیان بە دەستی خۆی و اخۆی بە
ھیلکدا برد، ئەبوئە یوبی ئەنساریشمان لەگەڵدا بوو، ھەندی خەلک وتیان: بە دەستی
خۆی و اخۆی بەھیلکدا برد، ئەبوئە یوب وتی: ئیمە چاکتر شارەزای ئەو نایەتەین و
لەناو ئیمەدا دابەزی، ھاو دەمی پیغەمبەر (ﷺ) بووین و لە شەرەکاندا لەگەڵیدا
بووین و سەرمان دەخست، کاتیکی ئیسلام بڵا و بوویەوہ و سەرکەوت، ئیمە کۆمەڵی
پشتیوانان کو بووینەوہ و وتمان خوا پێزداری کردین بە ھاو دەمی پیغەمبەر (ﷺ) و
سەر خستنی تا ئیسلام بڵا و بوویەوہ و موسلمانان زۆر بوون، ئیمە ئیسلامان پیش
ژن و منال و سامانمان خست، و اشەر کوتایی پی ھات، دەی بابگە پێینەوہ ناو ژن و
منالمان و لای ئەوان دانیشتین، ئوکات ئەو نایەتەمان لەسەر دابەزی (و انفقوا فی
سبیل اللہ ولا تلقوا بایدیکم الی التھلکۃ) بویە دانیشتن لەناو ژن و منال و ازھینان له
جیھاد مالویرانیہ.^۲

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - عەبدی کوپی حەمیدیش له تەفسیرە کەیدا و ئیبن ئەبی حاتم و ئیبن جەریر و ئیبن مەردەویە و
ئەبو یەحییە و موسنەدە کەیدا و ئیبن حەببان له صەحیحە کەیدا و حاکم له المستدرک دا ھیناویانە،
ترمزی دەلێت: فەرموودە کە حەسەنی صەحیحی غەریبە، حاکم دەلێت: لەسەر مەرجی بوخاری و
موسلیم صەحیحە و بوخاری و موسلیم نەیان ھیناوە، له تەفسیری ئیبن کەسیر ج ۱ ص ۲۲۸ یشدا و
ھاتووە.

(ھەرەشەو ترساندن بۆلەۋ كەسەي سەرقالى كشتوكالە وواز لە جىھاد دىنىت)

ئىبن عانىز لە المعاز لە يەزىدى كۆپى ئەبى ھەبىبە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: غومەرى كۆپى خەتتاب بىستى عەبدوللاى كۆپى حورى عەنەسى لە شام زەۋىيەكى چاندوۋە، ئەۋىش داي بەسەر كشتوكالە كەيداۋ وتى: لە سەرگەردنى گەرەكان چوۋىت بۆ ھەندى زەلىل و بچوكى و خستوۋەتە گەردنى خوت، لە الاصابە ج ۲ ص ۸۸ دا ۋاھاتوۋە.

ئەبۇنەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۲۴۲ لە يەحىيى كۆپى ئەبى غەمرى شەيبانىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەندى لە خەلكى يەمەن دايان بەلاى عەبدوللاى كۆپى عاصداۋ پىيان وت: چى دەلىت سەبارەت بە كەسىك بە چاكى مۇسلمان بىت و بە چاكى كۆچ بىكات و بە چاكى جىھاد بىكات و دواتر بگەرپتەۋە بۆلاى دايك و باۋكى لە يەمەن و چاكە و سۆزىيان بۆ بنوئىنى؟ وتيان: دەلىن بە شوئىن پىيى خۇيدا گەرەۋتەۋە، وتى: بەلكو لە بەھشتدايە و پىتان دەلىم كى بە شوئىن پىيى خۇيدا گەرەۋتەۋە، كەسىك بە چاكى مۇسلمان بىت و كۆچ و جىھاد بىكات، پاشان بچىت بۆزەۋى جوتيارىك و بە سەرانە و پۆزى بىبات و بگەۋىتە چاندنى و واز لە جىھاد بەنىت، ئەۋە بە شوئىن پىيى خۇيدا گەرەۋتەۋە.

(خىراچوون بۆ جىھادى رىتى خواۋ رىشە كىشكردىنى فیتنە ۋ خراپە)

بوخارى لە جابرى كۆپى عەبدوللاۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە شەرىكدا بوۋىن، سوفيان دەلىت: جارىكىيان لەناۋ سوپايەكدا بوۋىن، يەكىك لە كۆچەرەن داي لە يەكىك لە پىشتىوانان، پىشتىۋانىيەكەيە وتى: ئاي بۆ پىشتىۋانان، كۆچەرەكەش وتى: ئاي بۆ كۆچەرەن، پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەي بىستەۋە ۋ فەرموۋى (ما بال دعوى جاهلية؟)

عبداللہ کوپی ٹوبہی ئەمەى بیستەو و وتى: ئەو ەیان کرد، دەى بە خوا ئەگەر بگەرێتەو ە بۆ مەدینە دەبیئت سەر یلند سەرشۆر دەر بکات لە مەدینە، پیغەمبەر (ﷺ) ئەمەى بیستەو، عومەر ەستا و وتى: ئەى پیغەمبەرى خوا پێمبەدە با ب دەم لە ملی ئەو دوو پووە، فەرموى (دعه لا يتحدث الناس ان محمدا يقتل اصحابه) واتە (وازی لى بێنە با خەلک نە لێن موحەمەد ھاو لە کانی خۆى دە کوژێت) کاتیەک چوونەو مەدینە پشتیوانان لە کوچەران زیاتر بوون، دواتر کوچەران زیادیان کرد، موسلیم و نیمامى ئەحمەدیش ھیناویەتى، بەیھە قیش لە جابرەو (ﷺ) بە ەمان شیو ەیناویەتى، لە تەفسیری ئێبن کەسیر ج ٤ ص ٣٧٠ یشدا و ھا توو.

ئىبن ئەبى حاتمە لە عوروى كوپى زوبەيرو عەمرى كوپى سابىتى ئەنسارىيەو (ﷺ)
هېناويەتى: پىغەمبەر (ﷺ) غەزاي مورهىسىعى ئەنجامدا و تايىدا پىغەمبەر (ﷺ) مەناتى
شكاند پىغەمبەر (ﷺ) خالىدى كوپى وەلىدى نارد و مەناتى شكاند، لەو شەپەدا دووكەس
بە شەپەتەن، يەككىيان لە كۆچەران و ئەوى دىكەش لە (بەن)ى ھاوپەيمانانى پشتىوانان
بوو، ئەوى لە كۆچەران بوو خۆى ھەلنا بەسەر ئەوى تردا، ئەويش وتى: ئەى كۆمەلى
پشتىوانان، بۆ يە يەكك لە پشتىوانەكان چوو بە دەمىيەو، كۆچەريەكەش وتى: ئەى
كۆمەلى كۆچەران، يەكك لە كۆچەران چوو بە دەمىيەو، خەرىك بوو لە نىوانياندا جۆرە
شەرىك پوویدەدا، پاشان لە يەكدى جياكرانەو، ھەر دوو پوو يەك يان كەسىك نەخوشى لە
دلىيەو ھەبوو دەگەر اىيەو بۆلای عەبدوللای كوپى ئوبەى كوپى سەلوول، ئەويش وتى: تۆ
ھىوا خواز و پىدەر بوويت، ئىستە نە زىيان و نە سودت نىيە، تۆ دژ بە ئىمە پالپشتى تازە
كۆچكردوويەك بوويت، عەبدوللای كوپى ئوبەى دوزمنى خوا وتى: سویند بە خوا ئەگەر
بگەر ئىيەو بۆ مەدىنە سەربلند دەبیت سەرشۆرى تىدا دەرىكات، مالىكى كوپى دىخشن كە
لە دوو پوو ھەكان بوو وتى پىم نەوتن يارمەتى ھاوھلانى پىغەمبەر مەدەن تا وایان كرد؟!

عومەرى كۆپرى خەتتاب ئەمەي بېستەو و چو بۆلای پیغمبەر (ﷺ) و تى: ئەي پیغمبەرى خوا مۆلەتم بده با بدهم له ملی ئەو کابرای که خەلکی له خشته بردووه

(عبداللّای کوری ثوبی) پیغمبر (ﷺ) فرموی (اوقاتله انت ان امرتک بقتله؟) واته (نه گهر بلیم بیکوژه دهیکوژیت؟) وتی: سویند به خوا نه گهر فرمان پی بکهیت ددهم له ملی، پیغمبر (ﷺ) فرموی (دانیشه) نوسهیدی کوری حوضیر (ﷺ) که یه کیك بوو له پشتیوانان و له بهنی عبدالنه شهل بوو هات بولای پیغمبر (ﷺ) و وتی: نهی پیغمبری خوا مؤلتهم بده با بدهم له ملی نه و کابرای که خه لکی له خشته بردوو، پیغمبر (ﷺ) فرموی (اوقاتله انت ان امرتک بقتله؟) وتی: به لی به خوا نه گهر فرمان پی بکهیت به شمشیر له بناگوئییه وه ملی ده برم پیغمبر (ﷺ) فرموی (دانیشه) پاشان فرموی (مؤلتهی چون به خه لکه که بدن) خه لکه که چون، شه و پوژیک و به یانیه که شی تا نیوه پو چون، پاشان خه لکی دابه زین، پاشان هه متر چون تا له به ره به یانی پوژی سییه مدا له (قفا المشلل) وه چون، کاتیک پیغمبر (ﷺ) گه یشته مه دینه عومری بانگ کرد، پیغمبر (ﷺ) فرموی (عومر نه گهر فرمان پی بیکردیتایه بیکوژه ده تکوشت؟) عومر وتی: به لی، پیغمبر (ﷺ) فرموی (والله لو قتلته یومئذ لارغمت انوف رجال، لو امرتخم الیوم بقتله لقتلوه فیحدذ الناس انی قد وقعت علی اصحابی فاقتلهم صبرا) ئینجا خوای طه ورة ثم نایة تئی دابه زاند (هم الذین یقولون لا تنفقوا مع عند رسول الله حتی ینفضوا) تا (یقولون لنن رجعنا الی المدینة.....)^۱.

ئین ئیسحاقیش به و دورو دریژی هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۵۷ یشدا هاتوو و له ده که یدها توو: پاشان پیغمبر (ﷺ) نه و پوژه خه لکه که ی به پیکرد تا ئیواره هات، نه ویش تا به یانی، تا نیوه پو پاشان خه لکه که ی دابه زاند، هه که دابه زین یه کسه ر خه و تن، نه مه ی بویه کرد تا بیریان لای نه و مه سه له ی دویئینی عبداللّای کوبه ی نه مینیت که چی وت.

^۱ - ئین که سیر له تهفسیره که یدا ج ۴ ص ۳۷۲: ده لیت ده قنکی غریبه و هندی شتی گرانبه های تیدایه که تنها لیژدها هن، تهاو. ئین حه جهر له فتح الباری ج ۸ ص ۴۸۵ دا ده لیت: فرموده که جهیدی مورسه له، تهاو.

(نکوولی له سه ره وهی له پیناو خوادا) (چل شهو سه نگرگیری ته واو نه کات)

عه بدولر ه زاق له زوبه یری کوپی نه بی حه بیبه وه هی ناویه تی ده لیت: که سیك هات
بو لای عومهری کوپی خه تتاب و نه ویش وتی: له کوپی بوویت؟ وتی: له سه نگر بووم،
وتی: چه نده له وی بوویت؟ وتی: (۳۰) پوژ، وتی: ده بوو چل پوژ که ته واو بکهیت^۱.

(دهر چوون بو سی چل پوژی له پیناو خوادا گه وره دا)

عه بدولر ه زاق له ئین جوره یجه وه هی ناویه تی ده لیت: که سیك که جی متمانه مه
پی و تم عومهر (ﷺ) به شه قامه کاند ده گه را که گوپی له دهنگی ئافره تیك بوو
دهیوت:

وارقني ان لا حبيب الا عبه

تطاول هذا الليل و اسود جانبه

لزعزع من هذا السر جوانبه

فلولا حذار الله لا شيء مثله

عومهریش (ﷺ) وتی: چیه؟ وتی: چه ند مانگی که پیاوه که مت لی
دوور خستوومه ته وه و منیش تامه زرویم، وتی: خراپه ته ده ویت؟ وتی: په نا به خوا،
وتی: دهی خوت پاگره، وا ده نیرم به شوینیدا. ناردی به شوینیدا، دوایی چوو بو لای
حه فصه (رضي الله عنها) وتی: پرسیاریکت لی ده که م وه لاسی راستم بده ره وه،
ئافره ته به ماوهی چه ند شه و شهیدای پیاوه که ی ده بیته و بیری ده کات؟ نه ویش
سه ری دانه واند و شهرم دایگرت، عومهر وتی: خوا شهرم له حه ق ناکات، نه ویش به
دهستی ئاماژه ی بو سی مانگ کرد، نه گه ر نا چوار مانگ، عومهریش (ﷺ) نووسی
نا بیته له سه روو چوار مانگ زیاتر سوپا بمینیتته وه^{۱، ۲}.

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

به یهه قی ج ۹ ص ۲۹ له ریځه ی مالیک له عه بدوللای کوری دینار له ئین عومره وه
هیناویه تی ده لیت: عومری کوری خه تتاب شهو ده گه را گوئی له ئافره تیک
بوو دهیوت:

تطاوول هذا الليل و اسود جانبه و ارقني ان لا حبيب الا عبه
عومره به حه فصه ی کچی وت: ئافره ت تا چهند خوی له دووری میردی ده گریت؟
وتی: شه ش یان چوار مانگ، عومر وتی: نابیت زیاتر له وه سوپا بهیلمه وه.

(حه زی هاوه لان له تاودانه ته پوتوز له پیناو خوی گه وره دا)

ته به رانی له په بیعی کوری زهیده وه هیناویه تی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) له سه ر خو
ده چوو که گه نجیکی قوره یشی دی له دووره وه (که ناری گرتبوو) ده پویشیت،
فه رموی (مه گه نه وه فلانه که س نیه؟) وتیان: با، فه رموی (دهی بانگی بکه ن) هات،
پیغه مبه (ﷺ) پیی فه رمو (ما لك اعتزلت عن الطريق) واته (بو چی وا ده چوویت به
ریدا؟) وتی: رقم له ته پوتوز، فه رموی (فلا اعتزل عنه فوالذي نفسي بيده لذيرة
الجنة) واته (دهی خو تی لی دور مه گره سویند به و که سه ی گیانمی به ده سته نه وه
بوئی به هه شته) ۲. ۱

ئین حبان له سه حیحه کهیدا له نه بی موصبه حی مقرائیه وه هیناویه تی ده لیت:
له خاکی پوډا ده سته یه ک بووین ده چووین که نه میره که ی مالیکی کوری عه بدوللای
خه سه می بوو، مالیک دای به پال جابری کوری عه بدوللای که ولأخیکی پیبوو به پی
ده چوو، مالیک پیی وت: نه بو عه بدوللای سواریه خوا نه وه ی پی داویت، جابر وتی:

۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۳۰۸ دا واهاتووه.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۷ ده لیت: ته به رانی گپراویه تیه وه و که سه کانی سه نه ده که شی جی
متمانه ن، ته وار.

ورىاي ولآخەكەمم و بىياكم له ھۆزەكەم، گويم له بوو كە دەيفەرموو (ھەركەس لە پىناو خوادا قاچەكانى تۆز بىيانگرىت خوا لە دۆزەخى ھەرام دەكات) چوو تا ئەو شۆينەى دەنگى دەبيست بەو پەرى دەنگىەو ھەمان شتى بە جابر دەوت، جابريش زانى و ھەمان شتى وتەو، خەلكى لەسەر ولآخەكانيان دابەزىن، ھىچ كات ھىندەى ئەو پۆزە پىادەم نەدىبوو.

ئەبويەعلا بە سەنەدى جەيد ھىناوئەتى دەلىت: لە سولەيمانى كۆرى موساۋە دەلىت: ئىمە دەچووين ئىنجا ھەمان شت دىنىت، تيايدا دەلىت: گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (قاچەكانى ھىچ بەندەيەك لە پىناو خوادا تۆزناگرن مەگەر ئەو ھى خوا دۆزەخيان لى ھەرام دەكات) مالىك و خەلكەكەش دابەزىن بە پى دەچوون، پۆزى وا نەبىنرابوو بە پى بچن.^۱

لە الاصابة ج ۳ ص ۱۲۶ دا دەلىت: ئەم فەرموودە ئەبوداۋدى تەيالىسى لە موسنەدەكەيدا بە سەنەدى خۆى ھىناوئەتى واتە لە ئەبى مەصبەحەو، تيايدا دەلىت: عامرى كۆرى عەبدوللا تىپەرى.^۲

^۱ - لە الترغيب ج ۲ ص ۳۹۶ يشدا وا ھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۶ دەلىت: ئەبويەعلا ھىناوئەتى و كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن، تەواو.

^۲ - صحيح.

^۳ - ئىبن موبارەكيش لە كتاب الجھاددا ھىناوئەتى، لە موسنەدى ئىمام ئەحمەددا ھاتوۋە، لە صەحىحى ئىبن حەببان لە رىگەى ئىبنولموبارەكەو ھاتوۋە، تەواو. بەيھەقى ج ۹ ص ۲۶۲ لە رىگەى ئەبى لموصبەحەو بە ھەمان شۆە ھىناوئەتى.

خزمت له جيهاڊي ريي خوادا

موسليم ج ۱ ص ۳۵۶ له ۽ نه سهوه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: له سه فهدا له گهل پيغه مبر (ﷺ) دا بووين، هه مانبوو به پوڙوو بوو، هه مانبوو پوڙووي نه گرتبوو، له شويٽيڪ له پوڙيڪي گهرمدا دابه زين و زوربه مان جلهه ڪي ده ڪرد به سييهر بو خوي، هه مانبوو به دهستي سييهر ڪي ده ڪرد، پوڙوو گرهيڪان ڪه وٽن وو پوڙوو نه گرتوه ڪانيش ههستان و چادريان ليڏاو ٿاوي و لاخه ڪانيان دا، پيغه مبر (ﷺ) فهرمووي (ذهب المفترتون اليوم بالا جر) واته (نه مڙو پوڙوو نه گرتوه ڪان پاداشتيان بردهوه).

بوخاري له ۽ نه سهوه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: له گهل پيغه مبر (ﷺ) دا بووين زوبه مان به جلهه ڪه مان سييهر مان بو خومان ڪردبوو، نه وانهي به پوڙوو بوون هيچيان نه ڪرد، نه وانهي به پوڙوو نه بوون سواره ڪانيان بردن و ڪه وٽنه خزمت ڪردن، پيغه مبر (ﷺ) فهرمووي (ذهب المفترتون اليوم بالا جر).

نه بونه عيم له الحلية ج ۱ ص ۳۶۹ له سه عيدي ڪوري جورمانه وه هيٺاويه تي دهليٽ: پرسيارم له سه فينه ڪرد چون ناوي نه وهيه، وتي: با پيٽ بليم چون، پيغه مبر (ﷺ) ناوي واهينام، وتم: بوجي نه و ناوهي ليناي؟ وتي: له گهل هاوه ٿانيدا چوو، بارو ڪه لوپه ليان له سه سهخت بوو، فهرمووي (ابسط ڪسانك) منيش ڪردمه وه، نه ويش ڪه لوپه له ڪه ي نه وائي خسته ناويه وه دوايي داي به سه رمداو فهرمووي (احمل ما انت الا سفينة) دهليٽ: نه گهر نه و پوڙه باري وشتريڪ يان دوو يان پينج يان شش حوشرم هه لبگرتايه له سه رم سهخت نه ده بوو.^۱

حه سهن له سوفيان و ثيبين موندو هه بونه عيم له نه حمه دي مه ولاي نوم سه له مه وه (رضي الله عنها) هيٺاويه تي دهليٽ: له غه زايه ڪدا له گهل پيغه مبر (ﷺ) دا بووين، دامان به ناو دوليڪداو منيش خه لڪم ده په رانده وه، پيغه مبر (ﷺ) پئي فهرمووم (ما كنت في هذا اليوم الا سفينة) (له و روزه دا ڪه شتي بوويت).^۲

^۱ - حسن.

^۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۹۴ دا واهاتوه.

ئەبونەعیم لہ الحیلۃ ج ۳ ص ۲۸۵ لہ موحایدوہ ھیناویہ تی دەلیت: لہ گەل ئیبن عومەردا (ﷺ) لہ سەفەر یکدا پیکەوہ بووین، کە دەموست سواربم دەھات و سوارە کە ی دەگرتم، کە سواریش دەبووم کراسە کە ی دەگرتم، موحاید دەلیت: جار یك هات و منیش بەوہ بیزار بووم، وتی: موحاید تۆ دەروون بەرتەسکی.

ئەبوداود لہ ئەبی قلابوہ (ﷺ) ھیناویہ تی ھەندی لہ هاوہ لانی پیغەمبەر (ﷺ) سوپاسی کە سیکیان دەکرد کە چاکە ی بۆیان ھەبوو، وتیان کەسی وەك فلانمان ھەرگیز نەدیوہ، لہ پۆشتندا قورئان خوین بوو، لہ ھەر شوینیکیشدا دادەبەزی نوێژی دەکرد، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (فمن كان يكفيه في عتو) كی کاروباری بۆ پادەپە پاند تا فەرمووی (ومن كان يعلف جمله او دابته؟) واتە (کي نالفي دەدا بە وشترە کە ی یان و لاخە کە ی؟) وتمان: ئیمە، فەرمووی (فكلکم خير منه) واتە (دە ی ھەمووتان لەو باشترن).^۱

(پۆژوو لہ پیناو خوادا)

موسلیم ج ۱ ص ۳۵۷ لہ ئوم دەردائوہ ھیناویہ تی دەلیت: ئەبودەرداء (ﷺ) وتی: لہ گەل پیغەمبەر (ﷺ) دا لہ چەند سەفەر یکدا لہ پۆژی زۆر گەردا بووین تا ھەبوو لەتاو گەرمادا دەستی دەخستە سەرسەری، تەنھا پیغەمبەر (ﷺ) و عەبدوللای کوپی پەواحە لەناوماندا بە پۆژوو بوون.

لە گیرانەوہیەکی تری موسلیم لہ ئوم دەرداء لہ ئەبودەردائوہ دەلیت: لہ گەل پیغەمبەر (ﷺ) لہ مانگی پەمەزان لہ گەرمایەکی سەختدا چووین، ئینجا فەرموودە کە دینیت، ھەر و ھا موسلیم ج ۱ ص ۳۵۶ لہ ئەبی سەعیدی خودریوہ (ﷺ) ھیناویہ تی دەلیت: لہ گەل پیغەمبەر (ﷺ) دا لہ پەمەزاندە غەزەمان دەکرد، ھەبوو بە پۆژوو بوو، ھەبوو پۆژووی شکاندبوو، ھیچ کام بەرامبەر ئەوی دی ھیچیان نەبوو، وایان دەبینی ھەرکەس توانای ھەبیت و پۆژوو بگریت باشە، ئەو ھەش لاوازییت و پۆژوو نەگریت ئەویش باشە.

^۱ - لہ الترغیب ج ۴ ص ۱۷۲ دا واهاتووہ.

ئىبن عەبدولبر لە الاستيعاب ج ۲ ص ۳۱۶ لە ئىبن عومەر (ﷺ) ھىناويەتى دەلىت: ھاتم بۆلای عەبدوللای کوپى مەخرەمە (ﷺ) لە پۆژى يەمامەدا كە وتبوو، چومە سەرى و وتى: ئەى عەبدوللای کوپى عومەر پۆژوھوان پۆژووى شكاندوھ؟ وتم: بەلى، وتى: دەى كەمىك ئاوم بدەرى با پۆژووى پى بشكىنم، منىش چوم بۆلای ھەزەكە و پرىبوو لە ئا، جامىكم پى بوو كردم بە ناويدا و ئاوم بۆ ھىنا كەچى دەبينم مردوھ.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە لە (مصنف) كەيدا بە سەئەدى صەحیح لە قەيسى کوپى ئەبى قاسم لە مودرىكى کوپى عەوفى ئەحمەسيەوھ ھىناويەتى دەلىت: من لاى عومەر (ﷺ) بووم كە نوینەرى نوعمانى کوپى موقرىن ھات بۆلای، عومەر لەسەر خەلكەكە پرسىياری لىكرد، ئەويش باسى بارى خەلكى بۆ كرد و وتى فلان و فلان كوژراون و ئەوانى دىكەش نایانناسم، عومەر وتى: بەلام خوا دەیانناسىت، وتیان: يەككىش خۆى فرۆشتوھ، مەبەستیان عەوفى کوپى ئەبى حەيبەى ئەحمەدى ئەبوشبیل بوو، مودرىكى کوپى عەوف وتى: ئەى ئەمىرى پىرواداران سویند بە خوا خەلكى دەیانوت خالۆم خۆى بوو تە ھۆى بە ھىلاك بردنى خۆى، عومەر (ﷺ) وتى: سویند بە خوا ئەوانە درۆ دەكەن، خالۆت دواپۆژى بە دنیا كړى، كاتىك كوژرا بە پۆژوو بوو، برىندار بوو ئامادە نەبوو ئا و بخواتوھ تا مرد،^۲

پیشتریش فرمودەكەى موحمەدى کوپى حەنەفیمان لەسەر (خوگرى لەسەر تىنویتى) ھىنا كە وتى: ئەبو عەمرى ئەنساریم دى - لە بەدر و عەقەبە و ئوھوددا بەشداربووھ - بە پۆژوو بوو لە تاو تىنویتیدا پىچى بە خۆى دەدا و بە كۆیلەكەى دەوت: ماڵ و پىران، تىرم بدەرى، ئەويش تىرىكى پىدا و ئەويش بە لاوازیك وەشاندى، ئىنجا فرمودەكە دىنیت، تىیدا ھاتوھ: پىش ئاوابوونى خۆر كوژرا.^۳

^۱ - ئىبن ئەبى شەيبە و بوخارى لە التاريخ ھىناويانە، لە الاصابة ج ۲ ص ۳۶۶ دا ھاتوھ و دەلىت: ئىبنولموبارەك لە (الجهاد) لە لاىكى دىكەوھ لە ئىبن عومەر و بە وردەكارى زیاترەوھ ھىناويەتى.

^۲ - لە الاصابة ج ۳ ص ۱۲۲ دا ھاتوھ.

^۳ - تەبەرانى و حاكم ھىناويانە.

(نويژ له پيناو خوادا)

ئين خوزهيمه له عليهوه (ﷺ) هيناويه تي دهليت: له پوژي به دردا ته نها ميقداد سواري پي بو، ته نها پيغه مبهري خوايش (ﷺ) له ژير دره ختيكدا نويژي ده كرد و دهگريا تا به ياني بوويهوه.^۱

ئيمامي نه حمده له ئين عه ببا سه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليت: له عوسمان له گهل پيغه مبهري (ﷺ) دا بو، بهرام بهر به ببا وه پان بوينه وه كه خاليدى كوپي وه ليديان تيدا بو، ببا وه پان كه وتبونونه نيوان ئيمه و قيبله وه، پيغه مبهري (ﷺ) نويژي نيوه پوي بو كردين، نه وانيش وتيان له بار يكدان به لكو له كتوپريكدا بدين به سه رياندا، پاشان وتيان: ئيستا نويژي كه ده كه ن كه له خويان و مناليان لايان خوشه ويستتره، جبريل (عليه السلام) نه م نايه تانه ي له نيوان نيوه پوي و عه سردا دابه زاند (واذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلاة) باسي نويژي ترس دهكات، موسليميش له جابره وه (ﷺ) هيناويه تي ببا وه پان وتيان: نويژي كه ده كه ن كه له مناله كانيان له لايان خوشه ويستتره.^۲

ئين ئيسحاق له جابره وه (ﷺ) هيناويه تي دهليت: له گهل پيغه مبهري (ﷺ) له شهري (ذات الرقاع) چووين، يه كي كه له موسلمانان چوويه لاي ژنيكي ببا وه پان، كاتي كه پيغه مبهري (ﷺ) گه رايه وه مي ردي ژنه كه هاته وه، كاتي كه هه واله كه ي بيست سويندي خوارد دانه نيشيت تا خويني هاوه لاني موحه ممه د بريژيت، كه وته شوين پيغه مبهري (ﷺ)، پيغه مبهريش (ﷺ) له شوينيك دابه زي و فه رموي (نه مشه و كي پاسه وانيمان دهكات؟) يه كي كه له كوچه ران و يه كي كه له پشتيوانان وتيان: ئيمه نه ي پيغه مبهري خوا، فه رموي (فكونا بقم الشعب من

۱ - له الترغيب ج ۱ ص ۲۱۶ داهاتوه.

۲ - صحيح.

۳ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۸۱ داهاتوه.

(الوادي) ئەۋدوانەش ەمارى كۆپى ياسر و ەبادى كۆپى بېشەر بوون، كاتىك چوون بۇ دەروازەى دۆلەكە پىشتىوانەكە بە كۆچەرەكەى وت: ەز دەكەيت كەى پاسەۋانىەكەت بكەيت سەرەتاي شەۋيان كۆتايىيەكەى؟ وتى: سەرەتاكەى، كۆچەرەكە پاكشا و پىشتىوانەكە نەخەوت و نوپۇزى دەكرد، كابراش ەات، كاتىك ھاۋەلەكەى بىنى زانى چاۋدېرى مۇسلمانەكانە، بۇيە تىرىكى ەشانىد و لىى دا، ئەۋىش تىرەكەى لابرە و لەسەر پى ەستا، پاشان تىرىكى تىرى لىدا، ئەۋىش تىرەكەى لابرە و لەسەر پى ەستا، جارى سىيەم ئەۋەى كىردەۋە، ئەۋىش تىرەكەى لابرە و دواتر كىرنوش و سۇجەدى برە، پاشان ھاۋەلەكەى بىدار كىردەۋە، ھاۋەلەكەى وتى: دانىشە پىكراۋىت، كابراش ەستا و ەات، كە زانى دۇو ھاۋەلەكە بەۋيان زانىۋە رايكرد.^۱

كاتىك كۆچەرەكە خۇيىنى پىشتىوانەكەى بىنى وتى: سۇبجانەللا بۇ چى لە سەرەتاۋە بىدارت نەكردمەۋە وتى: لە سۇرەتىكدا بووم دەخۇيىند ەزم نەكرد بىپىرەم تا تەۋاۋى بكەم، كاتىك تىرەكانى تىرى لى دام كىرنوشم برە و تۇم ەستاند، ئەى بەخۋا نەگەر لەبەر لە دەستدانى سەنگەرى پاسەۋانى نەبىت كە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىكردم بىپارىزم پىش ئەۋەى نوپۇزەكە گىانم دەردەچوۋ (ۋاتە تامردن نوپۇزەكەم نەدەپىرى)^۲. بەيەقەش لە دلائل النبۋە دا ھىناۋىيەتى و دەلىت: عوممارى كۆپى ياسر خەوت و ەبادەى كۆپى بشىر نوپۇزى دەكرد، سۇرەتى (الكەف) م لە نوپۇزەكە دا دەخۇيىند ەزم نەكرد بىپىرەم.

۱ - ەسن

۲ - ەسن.

۳ - ئەبۇداۋد ج ۱ ص ۲۹ لەۋ رېنگەۋە ھىناۋىيەتى، لە البدایة والنهاية ج ۴ ص ۸۵ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن حىببائىش لە صەحىحەكەيدا و ەاكەم لە المستدرک بە صەحىحى زانىۋە دارقوتنى و بەيەقى لە سۇنەنەكە ياندا ھىناۋىيە، بوخارىش لە صەحىحەكەيدا لەسەرى ھىناۋە لە نصب الراية ج ۱ ص ۴۳ یشدا ھاتوۋە،

ئىمامى ئەھمەد لىھە بىدوللانى كۆپى ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) بانگى كىردىم ۋە ھەرمۇۋى (بىستۇمە خالىدى كۆپى سۇفيانى كۆپى
 نوبەيى ھوزەلى خەلەم بۇ كۆدەكاتەۋە تا شەپم لەگەل بىكات، ئىستا لە (عورنە) يە،
 بېرۇ بىكۆزە) ۋەتم: ئەي پىغەمبەرى خوا ۋەسفى بىكە بۇم تا بىناسمەۋە، ھەرمۇۋى
 (ئەگەر بىنىت قەشەمىكى لى بەدى دەكەيت) مەنىش شەمشىرەكەم گىرتە دەستم ۋە
 چووم لە عورنە بىنىم ھەندى ئافرەتى پى بو دەيىردنە شوئىنىك تا دىارنەبىت، كاتى
 عەسر بو، كاتىك بىنىم ۋەسفەكەي پىغەمبەر (ﷺ) م لى بەدى كىرد، چووم بەرەۋ
 پوۋى، ترسام ھەول ۋە ھىلاكىەك بىكەۋىتە نىۋان مەن ۋە ۋەۋە كە نوئىزەكەم پى لە
 دەست بىدات، بۇيە كاتىك بەرەۋ پوۋى دەچووم نوئىزەم دەكرد ۋە بە ئامازەي
 سەركىر نوۋش ۋە سۇجەم دەبىرد، كە گەشتمەلەي ۋەتى: تۆكىيت؟ ۋەتم: كاپرايەكى
 عەرەب ھەۋالى تۆۋ دەۋرۋەرەكەتى بىستۇۋە كە دەتەۋىت ھەلمەت بىيەتە سەر ئەۋ
 كاپرا ھاتووم تا يارمەتەت بىدەم، ۋەتى: بەلى ۋايە، مەنىش ھەندى لەگەلى چووم تا
 دەرفەتم بۇ گونجا بە شەمشىرەكەم لىمدا تا كۆشتم، دوايى چووم ۋە ئافرەتەكەنەم بەجى
 ھىشت بەسەرىدا كەۋتەۋون، كاتىك چوومەۋە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) لە دۈۋرەۋە
 بىنىمى ۋە ھەرمۇۋى (افلح الوجه) ۋاتە (ئەۋ پوخسارە سەركەۋەت) ۋەتم: ئەي
 پىغەمبەرى خوا كۆشتم، ھەرمۇۋى (پاست دەكەيت) پاشان پىغەمبەر (ﷺ) لەگەلم
 ھەستا ۋە چوۋىە مالى خۇۋى ۋە دارەستىكى پىدام ۋە ھەرمۇۋى (با ئەمەت لىمىنىتەۋە
 ئەي عەبدوللانى كۆپى ئونەيس) مەنىش بە دارەستەكەۋە چوومە ناۋ خەلەكەۋە،
 ۋەتىان: ئەۋ دارەستە چىيە؟ ۋەتم: پىغەمبەر (ﷺ) پىيى دام ۋە ھەرمانى پى كىردم تا لام
 بىمىنىتەۋە، ۋەتىان بۇ چى ناچىتەۋە خىزمەتى ۋە لەۋ بارەۋە پىسىارى لى بىكەيت؟
 مەنىش چووم ۋەتم: ئەي پىغەمبەرى خوا بۇچى ئەم دارەستەت پى دام؟ ۋەتى
 (ھىمايەكى نىۋان مەن تۆبىت لە پۇژى دوايىدا ئەۋ پۇژ كەمترىن كەسەكان گۇچان

بہدہستہ کانن) عہدوللّاش داردہستہ کہی بہ دہستہ وہ بہ شمشیرہ کہی وہ بہردہ وام
پیئی بوو تا مرد، کہ مرد خرایہ ناو کفہ کہی وہ دواپی خرایہ ژیر گل^۱.

تہ بہری ج ۲ ص ۶۱ لہ عروہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہلّیت: لہ پوژی یہرمووکدا کہ
دوو سہرباز گہ کہ لہ یہک نزیک بوونہ وہ قہبہ قلاز کا برایہ کی عہرہ بی نارد، نینجا
فہرموودہ کہ دینّیت، تیایدا ہاتوہ: پیئی وت کینت لہ گہلدایہ؟ وتی: ئہوانہ ی کہ نارگیرو
پہرستشکاری شہو و سوارچاکی پوژن.

ئہ حمہدی کوپی مہپوانی مالیک لہ نین نیسحاقوہ فہرموودہ یہک دینّیت و تیایدا
دہلّیت: ہیرقل وتی: بوچی دہشکین؟ یہکیک لہ گہورہ کانیان وتی: چونکہ ئہوان شہو
شہونویژو پوژیان بہ پوژووگرتنہ.^۲

دواتریش لہ باسی (ھوکارہ کانن پالپشتیہ خودایہہ کاندا) ئہو فہرموودانہ دینّین،
پیشتریش فہرموودہ کہی ہیندی کچی عوتبہ مان لہ نین موندہ وہ لہ بہیعتی
نافرہ تاندا ہینا کہ ہیند وتی: دہتہوینت بہیعت بدم بہ موحمہد، ئہبوسوفیان وتی:
وادیارہ بیباوہر دہبیت، وتی: ئہری بہ خواا سویند بہ خوا نہ مبینیوہ خوا ی گہورہ
لہم مزگہ وتہدا پیش ئہمشہو بہ ہق بہرستریّت، سویند بہ خوا بہردہ وام نویژیان
دہکرد و کرنووش و سوجدہ یان دہبرد.

۱ - صحیح.

۲ - لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۱۴ دا واهاتوہ.

۳ - نین عہساگیریش ج ۱ ص ۱۴۲ لہ نین نیسحاقوہ ہیناویہ تی.

(یادوزیکر له پیناو خوای گه وره دا)

به ییه قی له سه عیدی کوږی موسه یبه وه هیناو یه تی ده لیت: شهو خه لك چوونه ناو مهككه (شهوی فه تیج) به رده وام الله اكبرو لا اله الا الله یان دهوت و ته وافی كه عبه یان ده كرد تا به یانی، نه بوسوفیان به هیندی وت: پیت وایه نه مه له خواو یه؟ وتی: به لئ، پاشان بو به یانی نه بوسوفیان چوو بولای پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فرموو (قلت لهند اترین هذا من الله؟ قالت نعم هذا من الله) نه بوسوفیان وتی: شایه تی ددهم تو به ندهو پیغه مبه ری خوایت، سویند به وهی نه بوسوفیان سویندی پی ده خوارد جگه له هیند كهس نه م قسه ی منی نه بیستبوو.^۱

بوخاری له نه بوموسای نه شعریه وه (ﷺ) هیناو یه تی و ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) غه زای خه یبه ری كرد، یان ده لیت: کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) به رهو خه یبه ر چوو، خه لئ پوانییان به سهر دۆلێكد او به دهنگی بهرز وتیان: الله اكبر لا اله الا الله، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (له سهر خو، ئیوه داوا له كهرو ئاماده نه بوو ناكهن، ئیوه داوا له بیسه ری نزیك ده كه ن كه له گه لتاندا یه) منیش له پشت و لا خه كه ی پیغه مبه ره وه (ﷺ) بووم گوئی له دهنگم بوو ده موت (لا حول ولا قوة الا بالله) فرمووی (نه ی عه بدوللای کوږی قه یس، وتم: به لئ نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرمووی (الا ادلك على كلمة من كنز الجنة) واته (وشه یه كت پی بلیم له كانی به هه شته وه؟) وتم: به لئ به دایك و باوكه وه به قوربان ت بم نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله). نه وانی ديكهش نه م فرمووده یان گپراوه ته وه، راستریش نه وه یه له كاتی گه رانه وه یان له خه یبه ر بووه، چونكه نه بوموسا له دوا ی فه تی خه یبه ر گه یشته جی.^۲

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۰۴ دا واهاتوه، ئین عه ساكیر له سه عیده وه وه كه نه وه هیناو یه تی، له كنز العمال ج ۵ ص ۲۹۷ یشدا هاتوه ده لیت: سه نه ده كه ی صه حیه.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۱۳ دا واهاتوه.

بوخاری له جابر وه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: کاتیک سهرده کهوت الله کبرمان دهوت، کاتیک داده به زین سبحان الله مان دهوت، له گیرانه ویه کی دیکه دا ده لیت: که سهرده کهوتین الله اکبرمان دهوت: که به ره و خوارده بوینه وه سبحان الله مان دهوت.^۱

ئین عه ساکیر له ئین عومه ره وه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: خه لکی له غه زادا دوو بهش بوون، به شیک زور یادی خویان ده کرد و له پویشتنیشدا خویان له خراپه دوور ده گرت و دلنه و او یاریده ی هاو هلیان بوون و چاکترینی سامانی خویان ده به خشی، له مهیدانی شهردا شهر میان له خوا ده کرد له وه ی ناگدار به دوو دلی ناو ده رویان یان شکستی موسلمانان بیت، که پیسی و په له له دلیاندا بوايه نه و په له یان له دل و دهرون و کرداریاندا لاده برد، شهیتان نهیده توانی له خشته یان ببات و دلیان بدوینیت، نایینی خوا به وه سهر به رزو دوژمنانی خوا به وه زهلیل و شکستخواردو و ده بوون، بهشی دووم ده چوون و زور یادی خویان نه ده کرد و له خراپه خویان به دوور نه ده گرت و به ناحه زی نه بیت سامانی خویان نه ده به خشی، نه وه ش ده یان به خشی شهیتان دهستی تیوره ده دا، له مهیدانی شهردا له گه ل کو تای کو تا کان و شکستخواردو اندا بوون، په نایان ده برده بهر لوتکه ی شاخه کان و سهیریان ده کرد بزنان خه لک چی ده کات، که خوا فته تی ده نارد تاویان ده دایه درو، نه گهر توانای ناپاکیان هه بوايه له خوا نه ده ترسان و ده یان کرد و شهیتان پیسی دهوتن نه وه ده سته که و ته، نه گهریش له خوشید ابو نانه پالیان لی ده دایه وه، له پاداشتی موسلماناندا هیچ پاداشتیکیان نه بوو، به لام جهسته و پیکردنیان له گه ل جهسته و پیکردنی موسلماناندا بوو، به لام نیازو کاریان جیا و از بوو تا خوی گه وره له پوژی دوا ییدا کو یان ده کاته وه و له یه کیان جیا ده کاته وه.^۲

^۱ - نه سائیش له (اليوم واليلة) له جابر وه بهو شیویه هیڼاویه تی، له العینی ج ۶ ص ۳۶ یشدا هاتوه.

^۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۰ دا واهاتوه.

(گرنگیدان به نزاکان له کاتی جیهادی رپی خوادا) (نزای کاتی ده رچوون له گوندو شوینی خوت)

ئه بونه عیم له رینگه ی ئیبراهیمی کوپی موحه مه دی کوپی ئیسحاق وه هیناویه تی ده لیت: بیستوومه پیغه مبه ر (ﷺ) که له مه که وه له پیناو خوادا به ره و مه دینه ده رچوو فه رمووی (الحمد لله الذي خلقني ولم اك شيئا، اللهم اعني على هول الدنيا و بواقي الدهر، و مصائب الليالي و الايام، اللهم اصحبني في سفري، و اخلفني في اهلي، و بارك لي فيما رزقتني، ولك فذللي، وعلى صالح خلقي فضومني، واليك رب فحببني، والى الناس فلا تكلني، رب المستضعفين وانت ربي، اعوذ بوجهك الكريم الذي اشرقت له السماوات والارض، وكشفت به الظلمات، و صلح عليه امر الاولين ان تحل على غضبك، وتنزل بي سخطك، اعوذ بك من زوال نعمتك وفجاءة نقمتك، وتحول عافيتك، وجميع سخطك، لك العقبى عندي خير ما استطعت لاحول ولا قوة الا بك)^١.

(نزای کاتی چوونه لای گوندو شوینیك)

به یهه قی له ئه بی مه روانی ئه سه می له باوکیه وه له باپی ریه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) چوون بو خه یبه ر تا لیی نزیک بووینه وه و ده مان پروانی به سه ریدا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (پاوه ستن) ئیمه ش پاوه ستاین، فه رمووی (اللهم رب السماوات السبع وما اظللن، ورب الارضين السبع وما اقللن، ورب الشياطين وما اظلللن)، فانا نسالك خير هذه القرية وخير اهلها وخير ما فيها، ونعوذ بك من شر هذه القرية وشر اهلها وشر ما فيها) پاشان فه رمووی به (بسم الله الرحمن الرحيم) وه پیشکه ون^٢.

١ - ضعیف.

٢ - له البدایة والنهاية ج ٣ ص ١٧٨ دا واهاتووه.

٣ - حسن.

(نزای کاتی ده ستیگردنی جیهاد)

ئیمامی ئەحمەد لە عومەر وە (عليه السلام) هیڤاویەتی دەلیت: لە پۆژی بەدردا پیڤه مەبر (عليه السلام) سەیری هاوه لانی کرد که ژماره یان سی سەد و ئەوه ندە کەس بوو، سەیری بیبا و پارانیشی کرد که ژماره یان لە سەرو هەزار کەس وە بوو، پیڤه مەبر (عليه السلام) پوو یکرده قیبلە و عەباکە ی بە سەر شانیه وە بوو، پاشان فرمووی (اللهم اجزلي ما وعدتني، اللهم ان تهلك هذه العصابة من اهل الاسلام فلا تعبد في الارض ابدا) واتە (خوایه ئەو ی بە لیئت پی داوم بیهینەرە دی، خوایه ئەگەر ئەم دەستە ی نیسلام لە ناو بچن لە مەودا هەرگیز لە سەر زه ویدا نا پەرستریت) بەر دەوام لە پەر وەردگاری دە پارایه وە تا عەباکە ی کەوتە خوار و ئەبوە کر (عليه السلام) هات و عەباکە ی داوه بە سەر شانیدا و دواتر وتی: ئە ی پیڤه مەبری خوا بە سە خوا ی گەرە بە لیئە کە ی بۆت دینیته دی، خوا ی گەرەش ئەم ئایە ته ی دابە زاند، (ان تستغیثون ربکم فاستجاب لکم اني ممدکم بالف من الملائكة مردفين) ئینجا هەموو فرمودە کە دینیت^۲.

ئەبوداود لە عەبدوللای کوپی عەمری کوپی عاصه وە (عليه السلام) هیڤاویەتی پیڤه مەبر (عليه السلام) لە پۆژی بەدردا سی سەد و پانزە کەس وە دەرچوو، کە گەیشته بەدەر فرمووی (اللهم انهم حفاة فاحملهم اللهم انهم عراة فاکسهم، اللهم انهم جیاع فاشبعهم)

۱- ئیبن ئیسحاق لە پێگە ی ئەبی مەروان لە ئەبی موعتبه وە هیڤاویەتی، لە البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۸۲ دا واهاتووه، تەبەرانی لە ئەبی موعتبی کوپی عەمر وە هیڤاویەتی، لە کۆتاییه کەشیدا ئەمە زیاد دەکات بچوایه بۆ هەر شوینی ئه و ی دەفرموو پێش چوونه ناوی، هەیسە می ج ۱۰ ص ۱۳۵ دەلیت: لە سەنەدە کەیدا ناوی یه کیکیان ئەهاتووه، کەسە کانی دیکەشی جی متمانەن.

۲- حسن.

۳ موسلیمیش هیڤاویەتی، هەر وەها ئەبوداود و ترمزی و ئیبن جەریر و کەسانی دیکەش هیڤاویانە، عەلی کوپی مدینی و ترمزی بە صەحیحی هیڤاویانە، لە البدایة والنهاية ج ۳ ص ۲۷۵ دا واهاتووه، ئیبن ئەبی شەیبە و ئیبن عەوانە و ئیبن حیببەن و ئەبونه عیم و ئیبن ولومونزیر و ئیبن ئەبی حاتم و ئەبوشەخیخ و ئیبن مەردەویه و بیهەقی هیڤاویانە، لە کنز العمال ج ۵ ص ۲۶۶ یشدا هاتووه.

واته (خوابه نه مانه پي ڀه ٿين وا مه يانه ٿيله وه، خوابه نه مانه بي جلن پوڻه ٿيان بکه، خوابه نه مانه برسین ٿيڙيان بکه) خوابي گه ورهش فہتي بہدري پي بہ خشين و ہرکاميان بہ يک يان دوو وشترو جل و برگ و ٿيڙيہ وه دهگه پراڻه وه.^۱

نہ سائي لہ ٿين مہ سعود وه (ﷺ) هيٺاويہ تي دل ٿي: هيچ پراڻه وه يہ کم وهڪ پراڻه وه ي موحمہد (ﷺ) لہ پوڙي بہ دردا نہ ديوه کہ دهيفہ رموو (اللهم اني انشدك عهدك ووعدك، اللهم ان تهلك هذه العصابة لا تعبد) پاشان لا يڪرد وه وه ده موچاوي دهوت مانگہ فہرموي (ڪاني انظر الى مصارع القوم عشية) (وادهروانم ٿيوارہ نهو خه لکه (بيبا وه پراڻ) ده شڪين).^۲

ٿيمامي نه حمہد لہ نه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويہ تي پيڻه مہر (ﷺ) لہ پوڙي ٿو خوددا، دهيفہ رموو (اللهم ان تشا لا تعبد في الارض).^۳

ٿيمامي نه حمہد لہ ٿبي سه عيدي خودريہ وه (ﷺ) هيٺاويہ تي دل ٿي: لہ پوڙي خه نہ قدا وتمان ٿي پيڻه مہري خوا هيچ هيہ بيٺين وا دلہ ڪان پنيان نہ ما؟ فہرموي (اللهم استر عوراتنا وامن روعاتنا) خوابي گه روهش داي بہ پوي دور ٿمانيدا، ٿين ٿبي حاتم هيٺاويہ تي.

ٿيمامي نه حمہد لہ جابر وه (ﷺ) هيٺاويہ تي پيڻه مہر (ﷺ) ده چويہ مزگه وتي (الاحزاب) و عہ باڪهي دانا و دهسته ڪاني بہر زڪرد وه بو نزاو نوڙي نہ ده کرد، پاشان

۱ - حسن.

۲ - له جمع الفوائد ج ۲ ص ۳۸ دا واهاتوه، به يهه قی ج ۹ ص ۵۷ بهو جوڙه هيٺاويہ تي، ٿين سه عد ج ۲ ص ۱۳ به هه مان شيوه هيٺاويہ تي.

۳ - له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۷۶ دا بهو جوڙه هاتوه، ته بهرانيش هه روا هيٺاويہ تي، هه سه مي ج ۶ ص ۸۲ دل ٿي: ڪه سه ڪاني سه نه ده که جي ٿمانه نہ به ٿام ٿي بهو عوبه يدول لہ باوڪيه وه نه بيستوه.

۴ - صحيح.

۵ - موسليم هيٺاويہ تي، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۸ يشدا واهاتوه.

هات و نزای لی کردن و نویژی کرد، له سه حیجی بوخاری و موسلمیشدا له عهبدولای کوی ئه بی ئه وفا (ﷺ) هاتوو دهلیت: پیغه مبه (ﷺ) نزای له نه حزب کرد و فهرموی (اللهم منزل الكتاب سريع الحساب اهزم الاحزاب اللهم هزمهم و زلزلهم) له گیرانه وهیه کی تر دا (اللهم اهزمهم وانصرهم وانصرنا عليهم) بوخاریش له ئه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) دهیغهرموو (لا اله الا الله وحده، اعز جنده، ونصر عبده، وغلب الاحزاب وحده، فلا شئ بعده).^۱

(نزای کاتی جهاد)

بهیه قی له عهلیه وه (ﷺ) هیناویه تی دهلیت: له پوژی به دردا جوړه شه پریم کرد خیراها تن تا بزانم پیغه مبه (ﷺ) چی دهکات، هاتم سهیر دهکهم سوجه دی بردوو وه ده فره مویت (یا حی یا قیوم یا حی یا قیوم) له وه زیاتر هیچی نه دهوت، گه پامه وه بو شه پرکه و دواتر هاتمه وه ده بینم هه روا له و باره دایه، چوومه وه بو شه پرکه و دووباره هاتمه وه هه مان شتی دهوته وه تا خوای گه وه له سهرده سستی نه و فه تی پی به خشین.^۲

(نزای کاتی شهو)

ئین مه ردهویه و سه عیدی کوی مه نسور له عهلیه وه (ﷺ) هیناویانه دهلیت: پیغه مبه (ﷺ) شهوی به در نویژی ده کرد و دهیغهرموو (اللهم ان تهلك هذه العصابة لا تعبد) نه و شهوه باران باری، نه بویه علا و ئین حیببان و هیناویانه، دهلیت: به یانی پیغه مبه (ﷺ) له به در پوژی کرده وه نه و شهوه هه مووی بی داربوو، له کاتی کدا له سه فهدا بوو.^۳

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۱۱ دا واهاتوو.

^۲ - نه سائیش هیناویه تی، له البداية والنهاية ج ۱ ص ۲۷۵ یشدا واهاتوو.

^۳ - له كنز العمال ج ۵ ص ۲۶۷ دا واهاتوو.

(نزای دواى لیبونه وه)

ئیمامی ئەحمەد لە رفاعەى زورقیه وه (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: لە پۆژی ئوحووددا
 که بیباوه پان گه پانه وه پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (پریزین و پیک بوەستن تا ستایشی
 پەرورەدگارم بکەم) ئەوانیش لە پشتیە وه چەند پریزیک وەستان، پیغه مبهەر (ﷺ)
 فەرمووی (اللهم لك الحمد كله، اللهم لا قابض لما بسطت، ولا بسط لما قبضت،
 ولا هادي لمن اضللت، ولا مضل لمن هديت، ولا معطي لما منعت، ولا مانع لما اعطيت،
 ولا مقرب لما باعدت، ولا مبعد لما قربت، اللهم ابسط علينا من بركاتك ورحمتك
 وفضلك ورزقك، اللهم اني اسالك النعيم المقيم الذي لا يحول ولا يزول، اللهم اني اسالك
 النعيم يوم العلية والامن يوم الخوف، اللهم اني عاخذ بك من شر ما اعطينتنا وشر ما
 منعتنا، اللهم حبيب الينا الايمان وزينه في قلوبنا، وكره الينا الكفر والفسوق
 والعصيان وجعلنا من الراشدين، اللهم توفنا مسلمين و احين مسلمين و الحقنا
 بالصالحين غير خزايا ولا مفتونين، اللهم قاتل الكفرة الذين يكذبون رسالتك،
 ويصدون عن سبيلك، واجعل عليهم رجزك وعذابك، اللهم قاتل الكفرة الذين اوتوا
 الكتاب اله الحق^۱، پیشتیش نزای پیغه مبهەرمان (ﷺ) لە دواى لیبونه وه لە
 خستنه پرووی بانگه واز بو خه لکی هینا.

^۱ - ئەسانى هیناویەتی، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۸ یشدا هاتوو، بوخاریش لە (الادب) دا و
 تەبەرائی و بەغەوی و بارودی و ئەبونه عیم لە الحلیه و حاکم و بەیەقی هیناویانە، زەهەبی دەلیت:
 فەرموودە که لە گەل پاکى سەنە دە کەیدا مونکەرە، دەترسم هەلبەستراویت، لە کنز العمال ج ۵
 ص ۲۷۶ دا واهاتوو، هەیسەمی ج ۶ ص ۱۲۲ پاش هینانی فەرموودە که دەلیت: ئیمامی ئەحمەد و
 بەزار هیناویانە و کە سەکانی سەنە دە کەى ئەحمەد کەسانی صەحیح، تەواو

گرنگيدان به فيرکاري له کاتي جيهادي ربي خوادا

به يهه قى ج ۹ ص ۴۷ له ئين عه بياسه وه هيناويه تي ده لئيت: خواي گه وه ده فره موييت (خذوا حذرکم فانفروا ثبات او انفروا جميعا) هه روه ها ده فره موييت (انفروا خفا و ثقلا) هه روه ها ده فره موييت (الا تنفروا يعذبکم عذابا) دواتر ئه م ئايه تانه نه سخ بوونه وه به م ئايه ته (وكان المؤمنون لينفروا كافة) ده لئيت: ده سته يه ک له گه ل پيغه مبه ر (ﷺ) غه زابکه ن و ده سته يه کيش بميننه وه، ئه وان ه ي له گه ل پيغه مبه ر (ﷺ) ئه وان ه ن شاره زاي ئايينن، ئه وان که س و هو زي خو يان له کاتي غه زادا بي دار ده کرده وه به لکو ئاگاداري فره زو سنو ورو حه دده کاني نا و قورئان بن.^۱

ئاده مي کو پي ئه بي ئياس له نه حوه صي کو پي حه کيمي کو پي عومه يري عه به سيه وه هيناويه تي ده لئيت: عومهر ي کو پي خه تتاب (ﷺ) نامه ي نووسي بو سه رکرده سه ربازيه کان: شاره زاي ئايين بن و خه لک فيرکه ن، چونکه هه رکه س حه قى ناسي و که وته شويني ناحه ق يان زاني شتيک ناحه قه و وازي له حه ق هينا پوزش و بيانوي بو نيه.^۲

عه بدولپر ه زاق له خه تتاني کو پي عه بدوللای قاشيه وه هيناويه تي ده لئيت: له سوپايه کي سه ر که ناراي ديجه دا له گه ل ئه بوموساي ئه شعريدا (ﷺ) که کاتي نويز هات و بانگي نيوه پو درا و خه لک ده ست نويزيان گرت و ئه بوموسا نويزي بو کردن و دو ايي باز نه يان به ست، له کاتي نويزي عه سردا خه لکه که هه ستان بو ده ست نويز نه و يش به بانگ بيژه که ي وت: بلي ته نها ئه وه ي ده ست نويزي شکاوه ده ست نويز گرته وه ي له سه ره، وتي: خه ريکه زانست ده پوات و نه قامي و نه زاني ديت تا ئه وه ي که س هه يه به نه زاني به شمشير ده دات له دايکي خو ي.^۳

۱ - ضعيف.

۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۲۲۸ دا واهاتوه.

۳ - له کنز العمال ج ۵ ص ۱۱۴ دا واهاتوه، ته حاوي له شرح المعاني الاثار ج ۱ ص ۲۷ دا به کورتي هيناويه تي.

(به خشين له پيښاو جيهادی رپی خوادا)

موسليم ج ۲ ص ۳۷ له ټه بومه سعودی ټه نساريه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: کابرایه ک و شتریکي هه وسارکراوی هیناو وتی: ټه مه له پيښاو خوادا، پیغه مبه ریش (ﷺ) فهرمووی (لک بها يوم القيامة سبعمائة ناقة كلها مخطومة) (بهرام بهر به وه له رژی دوايیدا هه وت سه د و شترت ده بیت که هه موویان مه ختومه ن).^۱

ټیمامی ټه حمده - که سه کانی سه نه ده که شی صه حیحن - له عه بدولای کوری صامته وه هیناويه تي ده لیت: له گهل ټه بوزه ردا (ﷺ) بهووم به خششه که ی ده رکردو که نیزه کیکی خویشی له گهل دابوو، ټو که نیزه که ټیشه کانی ټوی پاپه راند، وتم: ټو که نیزه که بهیلره وه تا یارمه تیت بدات یان میوانداریت یو بکات، وتی: خوشه ویستم رایسپاردم هه رچی زیر یان زیو هیه و کوکراوه ته وه ده بیته پشکو بو خاوه نه که ی تا له پيښاو خوادا بیهه خشیت، ټه حمده و ته به رانیش - ده که که ش هی ټه مه - هیناویانه (من اوکی علی ذهب او فضة ولم ينفقه في سبيل الله کان جمرا يوم القيامة یکوی به) ۲.^۲

ته به رانی له معجم الوسيط له قه یسی کوری سلعی ټه نساريه وه (ﷺ) هیناويه تي براکانی سکالایان برده لای پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ری و ټیان ټو پاره که ی به خه رج ده دات و ده ستی زور کراویه، وتم: ټه ی پیغه مبه ری خوا من به شه خورمای خوّم هه لده گرم و ټوی تری ده به خشم له رپی خوادا، پیغه مبه ر (ﷺ) دای به سه ر سنگیداو فهرمووی (بهه خشه خوا پیّت ده به خشیت) سی جار ټه مه ی فهرموو، دوی ټه وه له پيښاو خوادا ده رچووم و لئا خیکم پیبوو من ټو پوژ له که س و کارم ل هه موویان زیاترم هه بوو و بارم با شتر بوو.^۳

^۱ - نه سائی هیناويه تي، له جمع الفوائد ج ۲ ص ۳ ی. شدا هاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۷۸ دا واهاتووه.

^۴ - ضعیف.

^۵ - له الترغیب ج ۲ ص ۱۷۳ دا واهاتووه و ټین منده ش هیناويه تي، له بوخاریشه وه له و پرووه به کورتی هاتووه، له الاصابه ج ۳ ص ۲۵۰ یشدا هاتووه.

ته به رانی له موعازی کوپی جه به له وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فرموی (طوبی لمن اکثر فی الجهاد فی سبیل الله من ذکر الله تعالی، فان له بكل کلمة سبعین الف حسنة، کل حسنة منها عشرة اضعاف مع الذی له عند الله من المزید) واته (سهر به رزی بۆ که سیك له جیهادی پئی خوادا زور زیکری خوا ده کات، هه ر وشه یه کی حه فتا هه زار خیری بۆ ده نوو سرت، هه ر چاکه یه کی ده به رامبه ره سهره پای نه و زیاده ی له لای په روه ردگاری بۆی هه یه) وترا نه ی پیغه مبه ری خوا نه ی ببه خشین؟ فرموی (النفقة علی قدر ذالک) واته (به خشینیش هه روا) عه بدولپر حمان ده لیت: به موعازم وت: به خشینیش حه وت سه د به رامبه ره، موعازم وتی: چاک تیمه که یشتوویت، نه مه کاتیک که له ماله وه به بی جیهاد دانیشتن و نه وه ببه خشن، نه گه ر له غه زادا بیبه خشن خوای گه وره له خه زینه ی په حمه تیدا هینده ی به سه ردا داده پزیت که له زانست و سیفه تی به نده کاندا جیی نابیتته وه، نه وانه حیزبی خوان، حیزبی خواش سه رده که ویت.^۱

له جمع الفوائد ج ۲ ص ۳ له حه سه نی کوپی عه لی و نه بوو ده ردا و نه بوو هوره ی ره و نه بوو ئوسامه و ئیبن عه مری کوپی عاص و جابرو عمران ی کوپی حوصه ی نه وه هاتووه (من ارسل بنفقة فی سبیل الله و اقام فی بیه فله بكل درهم سبعمائة درهم، ومن غزا بنفسه فی سبیل الله و انفق فی وجهه ذلک فله بكل درهم سبعمائة الف درهم) پاشان نه م ئایه ته ی خوینده وه (والله یضاعف لمن یشاء).

پیشتر باسی به خشین ی نه بوویه کوه عومره و عوسمان و ته لحه و عه بدوره حمان ی کوپی عه وف و عه بباس و سه عدی کوپی عوباده و موحه ممه دی کوپی مه سه لمه و عاصمی کوپی عه ددیمان کرد له کاتی هاندانی پیغه مبه ر له سه ر جیهاد و به خشین ی سامان.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۲ ده لیت: له سه نه ده که دا که سیك هه یه که ناوی نه هاتووه، ته واو.

نیازپاکی له جیهادی ریږی خواي گه وړه دا

ئەبو داورود ئىبن جىبان لە سەھىھە كەيداو ھاكم بە كورتى و بە سەھىھى
لە ئەبوو ھورەيرە ھىناو يانە كابرايەك وتى ئەى پىغەمبەرى خوا كەسنىك دەيە وىت
بچىت بۇ جىھاد و شتىكى دىيائى مەبەستە، پىغەمبەر فەرمووى (لا اجر لە) (ھىچ
پاداشتىكى بۇ نىيە)، ئەمە لاى خەلك سەخت بوو، وتيان بېرۆرە ھە بۇ لاى پىغەمبەر
بەلكو تىتبگەيە نىت، كابرا وتى ئەى پىغەمبەرى خوا كەسنىك دەچىت بۇ جىھادى
رئى خواو ھىواى واىە شتىكى دىيائى دەست بەكە وىت، فەرمووى (لا اجر لە) ئەمە
لاى خەلك سەخت بوو وتيان بېرۆرە ھە بۇ لاى، جارى سىيەمىش ھەر وابوو، لە
الترغيب و الترهيب ج ۲ ص ۴۱۹ داواھا تووھ.

ئەبوو داوود و نەسائى لە ئەبوو مووساوە ھىناويانە دەلىت: كەسنىك ھات بۆ لاي پىغەمبەر وتى: ئەرئى چى دەفەرموويت سەبارەت بە كەسنىك كە چاوەرپىي پاداشت و ناوبانگىش بىت؟ فەرمووى (لا شىء لە) (ھىچى بۆ نىيە) سى جار ھەمان پرسىارو ھەمان وەلام ھەبوو، پاشان فەرمووى (إن الله لا يقبل من العمل إلا ما كان خالصاً و ابتغي به وجهه) (خا ھىچ كاريكى ناوئىت مەگەر تەنھا لە پىناو خويىدا نيازپاكانە بكرئىت) لە الترغيب و الترهيب ج ۲ ص ۱۴۲ دا واما تۆھ.

ئىبن ئىسحاق لى عاصمى كۆپى عومەرى كۆپى قەتادەو ھىناو ھەتە
 كابرايە كمان لى ناودا بوو پىنى دەوترا قەزمان، پىغەمبەر كە ناوى دەبىست
 دەيفەرموو) إنه لمن اهل النار) (ئەو دۆزەخىيە)، لى پۇژى ئوحوودا شەپرىكى
 سەختى كىردو خۇي بە تەنھا ھەشت يىلن ھەت بىباو ھەپرى كوشت، ئىنجا برىندار
 بوو، برا بو مالى بەنى زوفەر، ھەندى لى موسلمانان پىيان دەوت: سۆيىد بەخوا ئەى
 قەزمان ئەمرو چاكت نواند موژدەت لىيىت، ئەويش وتى: موژدەى چى، بەخوا بەس
 لىبەر ھۆزەكەم ئەمەم كىرد، ئەگەر ئەو ھەبوايە شەپم نەدەكەرد، كاتىك ئازارەكەى
 زىادى كىرد تىرىكى دەرھىناو خۇي پى كوشتەو، لى البدايە والنھايە ج ۴ ص ۳۶ دا
 واھاتوھ.

ئىبن يىسحاق لى ئىبنى ھورەيرە ھىناۋىيەتى دەيۈت: بابى كەسىم بۇ بىكەن ھەرگىز ئۆيىنى نە كىرىپتە چۈشۈپتە بەھەشتە، نە گەر خەلىكى نە يانزانىيا ھەيئەت كىيە؟ دەيۈت: ئۆسەيرم بۇ لى بەنى ئەشھەل ھەمىرى كۆپى سابتى كۆپى ۋەقش، ھۆسەين دەلىت: بە مۇھەمەدى كۆپى ئەسەم وت: بارى ئۆسەير چۈن بۇ؟ وتى: پىي ئىسلامى لى ھۆزەكەي دەگرت، بەلام لى ئۇخوددا مۇسلمان بۇ ۋ شمشىرەكەي ھەلگرت ۋ چۈيە ناۋ خەلگەكە ۋ شەپى كىرت تا بىرىنداربۇ، ھەندى لى بەنى ئەشھەل لى شەپەكەدا بۇ كۆزراۋەكانىيان دەگەرپان تا ئۆسەيرىيان بىنى، وتيان: بۇ چى ھاتوۋە؟ خۇ ئىمە بە جىمان ھىشتىبو ۋ ئویش پقى لىم پەيامە بۇ، وتيان: ئەي ھەمىر بۇ چى ھاتىت؟ لىبەر ھۆزەكەت يان لىبەر ئىسلام؟ وتى: بەلكو لىبەر ئىسلام، بارەم بە پەروردگار ۋ پىغەمبەرەكەي ھىنا ۋ شمشىرەكەم ھەلگرت ۋ ھاتم تا بىرىنداربۇ، لى بەرەستىئاندا گىيانى سىپارد، ئەوانىش ئەۋەيان باسكرد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئویش فەرمۇي (انە من اهل الجنة) واتە (بەھەشتى) ^۱ ۲.

ئەبۇداۋد ۋ ھاكىم لىلەكى ترەۋە لى ئەبۇھورەيرە ھەيئەت (ﷺ) ھىناۋىيەنە كە ھەكەرەمەي كۆپى ئوقەيش لىناۋەفامىدا سۈۋىيەكى ھەبۇ، ھەزى دەكرد مۇسلمان نەبىت تا ۋەربىگىرئەۋە، لى پۇژى ئۇخوددا وتى: كوان ئامۇزاكانم؟ وتيان لى ئۇخودن، وتى: لى ئۇخود! يەكسەر جلوبەركى شەپى پۇشى ۋ سۈارى ئەسپەكەي بۇ ۋ چۈۋ بەرە ۋ ئەۋى، كە مۇسلمانان بىنىيان وتيان ھەمىر ھاتىت (بەخىر بىت) وتى: بارەم ھىنا، شەپى كىرت تا بىرىنداربۇ، بە بىرىندارى براپەۋە بۇ مالىۋە، موعاز (ﷺ) ھات بۇلاي ۋ

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۷ دا ۋ ھاۋە، لى الاصابة ج ۲ ص ۲۶ دا دەلىت: سەنەدەكەي ھەسەنە، كۆمەلىك لى پىگەي ئىبن ئىسحاق ھەيئەت، تەۋا. ئەبۇنەعىمىش لى (المعرفة) دا بە ۋ جۆرە ھىناۋىيەتى، لى كىز العمال ج ۷ ص ۸ دا ھاۋە ۋ ئىمامى ئەھمەدىش ھەروا ھىناۋىيەتى، لى المجمع ج ۹ ص ۲۶۲ یشدا ھاۋە دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي جى متمانەن.

به براكه ي وٽ: پرسيارى لى بڪه له بهر هؤزه كه ي يان له پيٺا و خوا و پيغه مبه ره كهيدا
 هاتووه؟ وٽى: له پيٺا و خوا و پيغه مبه ره كهيدا هاتم، مردو چوويه به ههشت ويه
 ركات نوڙيشى نه كردبو،^۱ به يهه قى له شداى كورى هاده وه هيناويه تى كابرايه كى
 دهشته كى هات بؤلاى پيغه مبه (ﷺ) و موسلمان بو و وٽى: له گهلت كوچ ده كه م،
 هه ندى له هاوڙ له كانى خوى پاسپارد تا له گهلى بن، له غه زاي خه ي بهردا پيغه مبه
 (ﷺ) دهستكه و ته كانى دابهش كردو به شى ئو يشى دا، پيغه مبه (ﷺ) به شه كه ي دا
 به هاوڙ له كانى، ئو ولا خه كانى ئه وانى ده له وه پرا ند، كه هات هاوڙ له كان به شه كه يان
 پيدا، وٽى: ئه مه چيه؟ وٽيان: به شيكه پيغه مبه (ﷺ) بؤى بريويته وه، وٽى: من
 له سهر ئه مه شوينت نه كه و تووم، به لكو بؤيه شوينت كه و تم تا تيريك بهر ئيرهم
 بكه ويٽ، ئا ماره ي به قورگى كرد تا تيريك لى بدات و بمرم و بچمه به ههشت،
 پيغه مبه (ﷺ) فهرمووى (ان تصدق الله يصدقك) واته (ئه گهر له گه ل خوا راست
 بكه يت خوا بوٽ ديني ته دى) پاشان چوو بو شهرى دورژمن، هينرا بؤلاى پيغه مبه
 (ﷺ) و تيريك درابوو له و شوينه ي كه خوى وٽى، پيغه مبه (ﷺ) فهرمووى (هو هو؟)
 واته (ئه مه خويه تى، ئه مه خويه تى؟) وٽيان: به لى، فهرمووى (صدق الله فاصدقه)
 ئينجا له جبه كه ي پيغه مبهردا (ﷺ) كفنى كردو دواتر نوڙي له سهر كرد، له
 نوڙه كهيدا ئه مه ي ده فهرموو (اللهم هذا عبدك خرج مهاجرا في سبيلك، قتل شهيدا وانا
 عليه شهيد) (خوايه ئه مه به نده كه ته له پيٺا و توڊا كوچى كردو به شه هيدى كورڙاو
 منيش شا يه تم له سهرى)^۲.

۱- له الاصابة ج ۲ ص ۵۲۶ دا ده لىٽ: سه نه ده كه ي حه سه نه، به يهه قى ج ۹ ص ۱۶۷ به و ده قه

هيناويه تى

۲- صحيح.

۳- نه سائيش به هه مان شيوه هيناويه تى، هه روه ها له البدايه و النهايه ج ۴ ص ۱۹۱ دا هاتووه،
 حاكم ج ۳ ص ۵۹۵ به هه مان شيوه هيناويه تى.

به بهه قى له نه نه سه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پياويڪ هات بولاي پيغه مبهري (ﷺ) و تي: نه ي پيغه مبهري خوا من كه سيكي رهش پيستي ده موچاو ناشيرين و بيٺراوم، هيچ پارو سامانم ني، نه گهر له گهل نه مانه بجهنگم تا ده كوڙيم ده چمه به هه شته وه؟ فهرموي: به لي، نه ويش چو جهنگا تا كوڙا، پيغه مبهري (ﷺ) هاته سر تهرمه كه ي و فهرموي (لقد حسن الله وجهك وطيب ريحك وكثر مالك) واته (خوا پوخساري جوان و بوني خوش و پارهي زور كرديت) فهرموي (لقد رايت زوجتيه من الحور العين يتنازعان جبته عليه يدخلان فيما بين بلده وجبته) له البداية والنهاية ج ٤ ص ١٩١ دا واهاتوه، حاكم به و جوڙه هيٺاويه تي و ده لئيت له سر مهرجي موسليم صه حيحه، له الترغيب ج ٢ ص ٤٤٧ دا هاتوه.

نيمامي نه حمده به سه نه دي سه سن له عه مري كوري عاصه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: پيغه مبهري (ﷺ) ناردى به شوينمدا و فهرموي جل و بهرگ و چه كه كه ت هه لڳره و دواتر و ره بولام، منيش چوم بولاي، فهرموي (اني اريد ان ابغثك على جيش فيسلمك الله ويغنمك، وارغب لك من المال رغبته صالحة) وتم: نه ي پيغه مبهري خوا من له پينا و پارو ساماندا موسلمان نه بووم، به لكو چه زي ئيسلام هه بوو، فهرموي (نه ي عه مري پارهي چاك و پاك باشه) ^١.

ته به راني له معجم الوسيط ومعجم الكبير دا هيٺاويه تي و تيايدا ده لئيت: من به چه زم بؤ ئيسلام موسلمان بووم تا له گهل پيغه مبهري (ﷺ) بم، فهرموي (نعم، نعمال المال الصالح للمرأة الصالح) ^٢.

حارث له نه بولبوخته ري تائي هه هيٺاويه تي ده لئيت: خه لكان يكي ناو كوفه له گهل نه بولموختار واته باوكي موختاري كوري نه بو عوبه يدا بوون، هه موو كوڙان جگه له

١ - حسن.

٢ - له الاصابة ج ٢ ص ٢ دا واهاتوه.

٣ - له المجمع ج ٩ ص ٣٥٢ دا هيٺاويه تي و ده لئيت: كه سه كاني سه نه دي نه حمده و نه بويه علا صه حيحن.

دوانیان که به شمشیر هلیان کوتایه سهر دوزمن و پزگارشیان بوو، پاشان سی کهس بوون، هاتن بو مه دینه، عومهر (ﷺ) چوویه ده ری و نه وانیش دانیشتبوون و باسیان ده کرد، عومهر وتی: چوون باستان کردن، وتیان: داوای لیخوشبوون و نزامان بو کردن، وتی: به خوا ده بیئت بلین چیتان له باره وه وتون یان توندیم لی به دی ده کهن، وتیان: پیما و تن نه وانه شه هیدن، وتی: سویند به وهی هیچ په رستراویک نیه جگه له و و موحه مه دی به حق ناردوه پوژی دوا یی به مؤله تی نه و نه بیئت نایهت، هیچ زیندوویه ک نازانیت خوا چی بو که سی مردو و دانا وه جگه له پیغه مبه ری خوا، چونکه خوا له پابردو و داهاتووی خوش بووه، هه مان سویندی خواردوه و وتی: هه یه له بهر پووپامایی شه رده کات، هه یه له بهر گوپو تینی هو زیاه تی و نه ته وه یی، هه یه له بهر دنیا، هه یه له بهر سامان، نه وانه ی له بهر خوا ده جهنگن ته نها خو یان ده زان^۱.
ته مامی کوپی مالیکی موئه و سی حه دسان (ﷺ) هیئاویه تی ده لیئت: له نیوان خو ماندا باسی سریه یه کمان ده کرد له پیئا و خوادا له سه رده می عومهر دا (ﷺ) بهر که وتبوون، یه کی کمان وتی: ئیشکهرانی خوا له پیئا و خوادا، پاداشتیان لای خوا یه، یه کیکیان ده یوت: خوا له سه ر باری مردنیان زیندوویان ده کاته وه، عومهر وتی: به لی سویند به و که سه ی گیان می به ده سه ته خوا له سه ر باری مردنیان زیندوویان ده کاته وه، هه یه له بهر پووپامایی و ناوبانگ ده کوژریت، هه یه له بهر نیازی دنیا، هه یه چاره یه کی دی به دی ناکات، هه یه خوگرانه چاوه ری پاداشتی خوا یه، نه م جوړه یان شه هیدن، له گه ل نه وه ی نازانم چی به من و نیوه ش ده کریت، به لام ده زانم خاوه نی نه و گوپه (پیغه مبه ر (ﷺ)) خوی گه وره له تاوانی پابردووی خوش بووه.
ئین نه بی شه یبه له موسروق وه هیئاویه تی ده لیئت: باسی شه هیدان لای عومهری کوپی خه تتاب کرا، عومهر وتی: چوزانن شه هیدن؟ وتیان: نه ی نه میری باوه رداران

^۱ - ضعیف.

^۲ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۲ دا واهاتوه، ئین حه جهر ده لیئت: که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن، به لام سه نه ده که مونقه تیعه، ته و او.

لهو غه زایانه دا کوژران، ئه وکات وتی: دهی وابی شه هیده کانتان زۆرن، من باسی ئه وه تان بۆ ده کهم دلیری و ترس سروشتی ناو خه لکه و خوا له کویدا بیه ویت دایانده نیشینیت، دلیر شه پرده کات و گوپی لی نیه نه چیته وه لای که سوکاری، ترسنو کیش له ژنه که شی پرده کات (له هه موو که س ده ترسیت و به س مال و منالی خوی ده ویت) به لام شه هید که سیکه چاوه رپی پاداشت بیت، کوچه ر که سیکه واز له وه بینیت که خوا دووره پهریزی لی کردووه، موسلمان که سیکه له ده موده سستی پارێزراوین.^۱

نه عیمی کوپی حه ماد له ضمامه وه هیناویه تی عه بدوللای کوپی زوبه یر هه والی بۆ دایکی نارد که خه لکی وازیان لی هیناوم و ئه و دوژمنانه شم بانگم ده که ن تا په نام بدهن، دایکی وتی: ئه گه ر له پیناو زیندوو کردنه وه ی قورئان و سوننه تی پیغه مبه ردا هه ستاویت له سه ر حه ق بمره، ئه گه ریش بۆ دنیا خوازی واتکردووه مان و نه مانت خیری تیدانیه.^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۲ ص ۲۹۲ دا واهاتووه.

^۲ - له کنز العمال ج ۷ ص ۵۷ دا واهاتووه.

(گویرایه لی فرهانی نه میر له جیهادی رپی خوادا)

ئین عه ساگیر له نه بی مالیکی نه شعریه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له سریه یه کدا نار دینی و سه عدی کوپی نه بی وه قاص (ﷺ) ی کرد به نه میرمان، چووین تا له شوینیک دابه زین، یه کیك هه ستا و وئاخه که ی هه ستانده وه، وتم: بو کوی ده چیت؟ وتی: بو ئالف، وتم: پرسیار له نه میرمان بکه ئینجا، چووین بو لای نه بو موسای نه شعری و بو مان باسکرد چی بووه، وتی: پی ده چیت بته ویت بگه ریته وه ناو ژن و منالت، وتی: نا، وتی: ده ی باییری لی بکه مه وه، وتی: نا، وتی: ده ی به وریاییه وه برؤ، چوو و ده میکی پی چوو و دواتر هاته وه، نه بو موسا وتی: پی ده چیت بو لای ژن و منالت چووبیت؟ وتی: نا، وتی: ده ی باییری لی بکه مه وه، وتی: باش، نه بو موسا وتی: تو به ناو ئاگردا چوویت بو لای که س و کارت و له ناو ئاگردا دانیشتیت و له ئاگریشه وه هاتیه وه، ئینجا لایکرده وه.^۱

(دانه پال یه کدی له کاتی جیهادی رپی خوادا)

نه بوداود و نه سائی له نه بی نه عله به ی خه شه نیه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: خه لکه که داده به زین به ناو دهشت و دۆله کاندایا وه یان ده کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی (ان تفرقم فی الشعاب والادیة انما ذلکم من الشطان) (نه و بئاوه لی کردنه تان به دۆل و دهشتا له شه ی تانه وه یه) دوا ی نه وه له هه ر شوینیک داده به زین ده یدایه پال یه کدی)^۲،^۳ به یه قیش ج ۹ ص ۱۵۲ له سه هلی کوپی مه عازی جو هه نی له

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۹ دا واهاتوه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له الترغیب ج ۵ ص ۴۰ دا واهاتوه، به یه قی ج ۹ ص ۱۵۲ به و جو ره هیئاویه تی، نه وه شی بو زیاد ده کات تا ده و ترا نه گه ر شتیکت فپی بدایه به سه ریاندا هه موویانی کو ده کرده وه، ئین عه ساگیریش واهیناویه تی، له کنز العمال ج ۳ ص ۲۴۱ یشدا واهاتوه،

باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا له غه زای فلان و فلاندا به شدار بووم، خه لکی باریان سهخت کرد و پیگه که یان بری، هاوار که ریکی پیغه مبه (ﷺ) هاواری کرد (ان من ضیق منزلا او قطع طریقا فلا جهاد له) (هه رکه س شوینی بهر تهنگ بکات یان ریه ک بریت هیچ جهادی بو نیه) ^۱.

(پاسه وانی له پینا و خوی گه و ره دا)

ئه بوداود له سه هلی کوپی حه نظه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی له پوژی حونه یندا له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا چووین و زور چووین تا ده مه و ئیواره، کاتی نویت هات، سواریک هات و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) من له گه لتان هاتم تا چومه شاخی ئه وی و ئه وی، هه وه زانم بینی ورد و بچوکیان به ژن و ئافرهت و ئاژهل و مه پرو بهرخیانه وه کو بوونه ته وه بو حونه ین، پیغه مبه (ﷺ) پیکه نی و فره مووی (تلك غنیمة المسلمين غدا ان شاء الله) واته (پشت به خوا ئه وه سه بهینی ده بیته ده سته که وتی موسلمانان)، فره مووی (ئه مشه و کی پاسه وانیمان ده کات؟) ئه نه سی کوپی مه رسه دی غه نه وی وتی: من ئه ی پیغه مبه ری خوا، فره مووی ده ی سواریه، ئه ویش سواری ئه سپه که ی بوو و هاته خزمهت پیغه مبه (ﷺ)، پیغه مبه (ﷺ) پیی فره موو (استقبل هذا الشعب حتی تكون في اعلاه ولا نغرز من قبلك الليلة) بو به یانی پیغه مبه (ﷺ) چوو بو شوینی نویت هه که ی و دوو پکات نویت ی کرد و دواتر فره مووی (هل احستم فارسلکم؟) وتیان: ئه ی پیغه مبه (ﷺ) هیچ هه ستمان پی نه کرد، ئینجا نویت ی کرد، پیغه مبه (ﷺ) هه رکه نویت ی ته واو ده کرد و سه لامی ده دایه وه سهیری دۆله که ی ده کرد و ده ی فره موو (ابشروا فقد جاءکم فارسکم) ئیمه ش سهیری ژیر دره ختی کمان ده کرد له دۆله که دا سهیرمان کرد سواره که هات و له بهر ده م پیغه مبه (ﷺ) دا راوه ستا و

^۱ - صحیح.

^۲ - ئه بوداودیش بهو جوړه هیناویه تی، له المشکاة ۳۳۲ یشدا هاتووه.

سه لامى كرد و وتى: من چووم به ناو دۆله كه دا تا چوومه سه رى سه ر، له وى دوو دۆلم بينى و له هيچ كامياندا كه سم نه دى، پيغه مبه ر (ﷺ) پيى فهرموو (هل نزلت الليلة؟) واته (شهو دابه زيت؟) وتى: نا مه گه ر بو نويزيان ده ستى پيويسىتى، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (فقد اوجبت فلا عليك ان لا تعمل بعدها) (به جيتگه ياند دواى ئه مه هيچت پيويست نيه بيكه يت)^١.

ته به رانى له ئيبن عه تيه وه (ﷺ) هيئاويه تى پيغه مبه ر (ﷺ) دانيشت و باسكرا كه سيك مردووه، پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (هل راه احد منكم على عمل من اعمال الخير؟) كه ستان چاكتان لى بينيوه؟ كه سيك وتى: به لى من شه ويك له گه لييدا له پيئاو خواوا پاسه وانيم كردووه، پيغه مبه ر (ﷺ) له گه ل هاوه له كانيدا هه ستا و نويزى له سه ر كرد، كاتيك خرايه ناو گوڤه كه پيغه مبه ر (ﷺ) به ده سته كانى خوى خو لى كرد به سه رييدا و دواتر فهرمووى (ان اصحابك يظنون انك من اهل النار و انا اشهد انك من اهل الجنة) واته (هاوه لانت واده زانن تو دۆزه خيت، منيش شايه تى ده دم تو به هه شتيت) پاشان پيغه مبه ر (ﷺ) به عومه رى كوڤى خه تتابى (ﷺ) فهرموو: (لا تسال عن اعمال ولكن عن الفطرة) (پرسيار له سه ر كردار مه كه به لكو له سه ر فيتره ت)^٢.

ئيبن عه ساكير له ئه بى عه تيه وه (ﷺ) هيئاويه تى له سه رده مى پيغه مبه ر (ﷺ) كه سيك مرد، هه ندئى له موسلمانان و تيان نه ي پيغه مبه رى خوا نويزى له سه ر مه كه، فهرمووى (هل راه؟) ئينجا فهرمووده كه دينيت^٣.

١ - صحيح.

٢ - به يهه قيش به وجۆره ج ٩ ص ١٤٩ هيئاويه تى و ئه بو نه عيميش له سه هلى كوڤى جه نزه ليه وه به وجۆره هيئاويه تى، هه روه كه له المنتخب ج ٥ ص ١٤٣ يشدا هاتوه.

٣ - ضعيف.

٤ - هه يسه مى ج ٥ ص ٢٨٨ ده لئيت: ئيبراھيمى كوڤى موحه مبه دى كوڤى عرقى حمصى ماؤستاي ته به رانى زه هه بى به لاوازى داده نيئت.

٥ - له كنز العمال ج ٢ ص ٢٩١ يشدا هاتوه،

بەبێهەقی لە (شعب الایمان) لە ئەبێ عززەو (ﷺ) ھێناویەتی دەلیت: پیڤەمبەر (ﷺ) لەکەل تەرمی کەسیکدا چوو، کاتیکی دانرا عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) وتی: ئەو پیڤەمبەری خوا نوێژی لەسەر مەکە چونکە کەسیکی خراپ بوو، پیڤەمبەر (ﷺ) سەیری خەلکەکی کرد و فەرمووی (هل راه؟) (ئایا بینێ؟) ئینجا فەرموودە کە دینیت،^۱ پیشتیش فەرموودە کە ئەبۆرەیحانە (ﷺ) ھاتوو، تیایدا دەلیت: (من يحرسنا الليلة فادعو له بدعاء يصيب فضله؟) (کی ئەمشەو پاسەوانیمان دەکات تا نزایەکی بۆ بکەم کە خێرەکی ببینیت؟) یەکیک لە پشتیوانان ھەستا و وتی: ئەو پیڤەمبەری خوا من، فەرمووی: تۆ کییت؟ وتی: فلان کەس، فەرمووی (نزيك بهروه) نزیک بوویەو، ئەویش ھەندێ لە جلەکی گرت و نزای بەسەردا خویند، کاتیکی بیستم و تەم: منیش، فەرمووی: تۆ کییت؟ و تەم: ئەبۆرەیحانە، نزایەکی جیاشی بۆ من کرد و فەرمووی (حرمت النار على عينين حرس في سبيل الله) واتە (ناگری دۆزەخ لەو چاوە حەرامە کە لە پینا و خاوا پاسەوانی دەگریت) ئیمامی ئەحمەد و نەسائی و تەبەرائی و بەبێهەقی ھێناویانە، فەرموودە کە جابر (ﷺ) لەسەر نوێژی پینا و خوامان ھێنا تیایدا ھاتوو پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی (من يكلؤنا ليلنا) واتە (کی ئەمشەو پاسەوانیمان دەکات)، یەکیک لە کوچەرەکان و یەکیک لە پشتیوانان ھەستان، پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی (فكونا بقم الشعب من الوادي) (لە دەمی دۆلەکەو بن)، ئەو دوو کەسەش عەماری کوپی یاسر و عبادی کوپی بەشیر بوون، ئینجا بە دوورو درێژی فەرموودە کە دینیت.^۲

^۱ - له المشكاة ص ۳۲۸ دا ھاتوو.

^۲ - ئیبن نەسحاق و کەسانی دیکەش ئەم فەرموودەیەیان ھێناوە.

(خوگري له سهر نه خوښی له جیهادی پښی خوادا)

ئین عه ساکیر له ئه بی سه عیده وه (ﷺ) هیناویه تی که پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ما من شیئ یصیب المؤمن فی جسده الا کفر الله عنه به من الذنوب) واته (هرچیه ک تووښی جهسته ی باوه ردار ده بیټ خوی گوره به وهویه وه له تاوانی ده سپرته وه) نوبه ی کوږی که عب وتی: خوايه داوات لی ده کم تای سهر جهسته ی نوبه ی کوږی که عب لانه بیت تا ده گاته وه پیټ به لام پښی لی نه گریټ له نویژ و پوژوو و حج و عمره و جیهادی پښی تو، تاکه ی له گه لدا بو، تا مردن لی جیا نه بوویه وه، له کاتی تاکه یدا ناماده ی نویژ و پوژوو و حج و عمره و غزا ده بوو.^۱

هه روه ها ئین عه ساکیر و نیمای نه حمده و نه بویه علا له فهرمووده که ی نه بو سه عیده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیټ: که سیټ وتی نه ی پیغه مبه ری خوا چی ده لیټت سه باره ت به نه خوښیا نه ی توو شمان ده بن، پاداشتیان چی یه؟ فهرمووی (کفارات) واته (سپړانه وه ی تاوان) نوبه ی پښی وت: نه گهر کهم بیټ، فهرمووی (وان شوکه فما فوقها) واته (نه گهر درکیکی ش بیټ تا زیاتر) نوبه ی نزای له خوی کرد تای لی نه بیټه وه تا مردن به مه رجیک پیگری حج و عمره و جیهادی پښی خوا و نویژی جهما عه تی نه بیټ، هه رکه س دهستی لی ده دا ههستی به تاکه ی ده کرد تا نه وکاته ی مرد.^۲

۱ - صحیح.

۲ - حسن.

۳ - له کنز العمال ج ۲ ص ۱۵۳ واهاتووه، له الاصابة ج ۱ ص ۲۰۱ هاتووه، نیمای نه حمده و نه بو یه علا و ئین نه بو دنیا هیناویانه، ئین حبیبان به سه حیجی داناوه، ته به رانی له فهرمووده که ی نوبه ی کوږی که عبه وه به و اتایه هیناویه تی، سه نه ده که ی حه سه نه، ته واو. ئین عه ساکیر یش هیناویه تی، له کنز العمال ج ۷ ص ۲ یشدا هاتووه، نه بو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۲۵ له نوبه ی کوږی که عبه وه به و اتایه هیناویه تی.

(پيكران و بريندارى له جيهادى پي خوادا)

بوخارى ص ۹۸ له جوندوبى كوپى سوفيانه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لئيت: پيغه مبه ر
(ﷺ) ده چوو به پيدا كه بهرديكى بهر كه وت و خوین له په نجه ی پي هات، فهرمووی:
هل انت الا اصبع دميت و في سبيل الله ما لقيت

پيشتريش له باسى خوگري پيغه مبه ر (ﷺ) له سهر سه ختيه كان فهرمووده كه ی
ئنه سمان (ﷺ) هينا كه له پوژى ئو خوددا دانی پيشه وه ی شكا و سهرى ئازارى
بهر كه وت، فهرمووده كه دي نئيت^۱.

پيستر له فهرمووده كه ی عايشه وه (رضي الله عنها) له ته ياليسي وه هينامان عايشه
(رضي الله عنها) وتی: ئه بويه كر (ﷺ) كاتيک باسى ئو خودی ده بيست ده يوت: ئه پوژه
پوژى ته له بوو، پاشان باسى ده كرد، فهرمووده كه دي نئيت، تيايدا هاتوه، گه يشتينه لای
پيغه مبه ر (ﷺ) و دانی شكا و پوخسارى بريندار بوو، دوو ئه لقه چووبون به كولميدا،
پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (عليكما صاحبكما) واته (فريای هاوپريكه تان بكه ون)، مه به ستي
ته له بوو (ﷺ) كه خوینی لی ده چوو، ئينجا فهرمووده كه دي نئيت، تيايدا هاتوه، پاشان
چووين بولای ته له كه له چالاييه كيدا بوو هفتا و ئه وهنده پيكران و جي تير و شمشيري
پيوه بوو، په نجه شى برابوو، ئيمهش كه وتينه تيمار كردنى.

ئه بونه عيم له ئيبراهيمى كوپى سه عده وه هيناويه تى ده لئيت: بيستم
عه بدولره حماني كوپى عه وف (ﷺ) له پوژى ئو خوددا بيست و يه ك برينى
بهر كه وتبوو، پييشى بريندار بوو.^۲

بوخارى و موسليم و نه سائى - ده كه كه هى بوخاريه - له ئه نه سى كوپى ماليكه وه
(ﷺ) هيناويا نه ده لئيت: ئه نه سى كوپى نه ضرى مام له شه رى به در ئاماده نه بوو،
وتی: ئه ی پيغه مبه رى خوا (ﷺ) له يه كه م شه رى دژ به بيا وه راندا كه ئه نجامتدا
به شدار نه بووم، ئه گه ر خوا به شداريم پي بكات له شه رى بيا وه راندا خوا ده بينئيت

۱ - بوخارى و موسليم و جگه له وانيش فهرمووده كه يان هيناره.

۲ - له المنتخب ج ۷ ص ۷۷ دا هاتوه.

چی ده کهم، له شه پری ئو خود دا موسلمانان پرایانکرد وتی: خواجه من پوزش دینمه وه
بوت له وهی نه وانه کردیان، واته هاوه له کانی، خواجه به دوورم له وهی نه وانه کردیان،
واته بیباوه پان، پاشان پیشکه وتو و سه عدی کوپی موعاز به ره و پووی هات، وتی:
نهی سه عدی کوپی موعاز سویند به په روه ردگاری نه ضر به در له ئو خود بوئی
به هشت به دی ده کهم، سه عد وتی: نهی پیغمبره ی خوا من نه متوانی وهک نه و بکه م،
نه نه س ده لیت شوینی شمشیر یان تیرو پرممان له هه شتا و نه وهنده شوینی له شیدا
به دیکرد، بینیمان کوژرابوو و بیباوه پانیش جه سته که یان شیواند بوو، که س
نه ینا سیه وه ته نها خوشکه که ی نه بیت که سه رپه نجه که ی ناسیه وه، نه نه س ده لیت:
وامان ده بین یان واگومانمان ده برد نه م نایه ته له سر نه و هاو وینه کانی دابه زی
(من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه فممنهم من قضی نحبه ومنهم من ينتظر
وما بدلوا تبديلا).^۱

بوخاری له ئین عومره وه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) له شه پری
موئته دا زهیدی کوپی حارسه ی کرد به نه میر، فهرمووی (نه گهر زهید کوژرا جه عفر،
نه گهر جه عفر کوژرا عه بدولای کوپی ره و احه) عه بدولای ده لیت: من له و شه پردابووم،
که پراین به دواى جه عفری کوپی نه بوتالیبدا و له ناو کوژرا وه کاند ا به دیمان کرد،
نزیکه ی نه وه د و نه وهنده پیکران به جه سته یه وه بوو.^۲

۱- له الترغیب ج ۲ ص ۴۳۶ دا واهاتوه، نیمامی نه حمده و ترمزیش له نه نه سه وه (ﷺ) به و شیوه یه
هیناو یانه، ترمزی و نه سانش فهرموده یه کی هاوواتای نه م یان له نه نه سه وه هیناو ترمزی ده لیت
فهرموده که حه سه نی سه حجه، نه حمده یش هیناو یه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۳۲ یشدا هاتوه،
ته یالیسی و ئین سه عد و ئین نه بی شه یبه و حارس و ئین جهریر و ئینولموزیر و ئین نه بی حاته م و ئین
مهرده و یه ش هیناو یانه، له کنز العمال ج ۷ ص ۱۵ یشدا هاتوه، نه بوتنه عیمیش له الحلیه ج ۱۰ ص ۱۲۱ و
به یه قی ج ۹ ص ۴۴ یش هیناو یانه.

۲- له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۵ دا واهاتوه، ته به رانی له ئین عومره وه به و جوړه هیناو یه تی،
له الاصابه ج ۱ ص ۲۳۸ دا واهاتوه، نه بوتنه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۷ و ئین سه عد ج ۴ ص ۲۶
هیناو یانه.

چى دەكەم، لە شەپرى ئوھوددا مۇسلمانان پايانكرد وتى: خوايە من پۇزىش دىنمەۋە بۆت لەۋەي ئەۋانە كرديان، واتە ھۈەلەكەنى، خوايە بە دورم لەۋەي ئەۋانە كرديان، واتە بىباۋەپان، پاشان پىشكەوت و سەعدى كوپى موعاز بەرەو پووى ھات، وتى: ئەي سەعدى كوپى موعاز سوئند بە پەرۋەردگارى نەضر بەدەر لە ئوھود بۆنى بەھەشت بەدى دەكەم، سەعد وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا من نەمتوانى ۋەك ئەۋ بگەم، ئەنەس دەلىت شوئىنى شمشىريان تىرو پەمان لە ھەشتاۋ ئەۋەندە شوئىنى لەشىدا بەدىكرد، بىنيمان كوزرا بوو و بىباۋەپانئىش جەستەكەيان شىۋاندبوو، كەس نەيناسىيەۋە تەنھا خوشكەكەي نەبىت كە سەرپەنجەكەي ناسىيەۋە، ئەنەس دەلىت: وامان دەبىنى يان واگومانمان دەبرد ئەم ئايەتە لەسەر ئەۋ و ھاۋوئىنەكەيانى دابەزى (من المؤمنين رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه فمنهم من قضى نحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا).^۱

بوخارى لە ئىبن عومەر ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە شەپرى موئتەدا زەيدى كوپى حارسەي كرد بە ئەمىر، فەرموۋى (ئەگەر زەيد كوزرا جەغفەر، ئەگەر جەغفەر كوزرا عەبدوللاي كوپى رەۋاحە) عەبدوللا دەلىت: من لەو شەپردابووم، گەپاين بە دۋاي جەغفەرى كوپى ئەبوتالىبداۋ لەناۋ كوزراۋەكاندا بەدىمان كرد، نىزىكەي نەۋەد و ئەۋەندە پىكران بە جەستەيەۋە بوو.^۲

^۱ - لە الترغيب ج ۲ ص ۴۳۶ دا ۋاھاتوۋە، ئىمامى ئەھمەد و ترمىزىش لە ئەنەس ۋە (ﷺ) بەو شىۋەيە ھىناۋىيە، ترمىزى و نەسائىش فەرموۋەدەيەكى ھاۋاتائى ئەمەيان لە ئەنەس ۋە ھىناۋە ترمىزى دەلىت فەرموۋەدەكە جەسەنى سەھىجە، ئەھمەدىش ھىناۋىيەتى، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۲ يشدا ھاتوۋە، تەيالىسى و ئىبن سەعد و ئىبن ئەبى شەيبە و حارس و ئىبن جەرىرو ئىبنو لىۋىزىرو ئىبن ئەبى حاتم و ئىبن مەردەۋىش ھىناۋىيە، لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۵ يشدا ھاتوۋە، ئەبۇنەعەيمىش لە الحلى ج ۱۰ ص ۱۲۱ و بىيەقى ج ۹ ص ۴۴ يش ھىناۋىيە.

^۲ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۵ دا ۋاھاتوۋە، تەبەرانى لە ئىبن عومەر ۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۱ ص ۲۳۸ دا ۋاھاتوۋە، ئەبۇنەعەيم لە الحلى ج ۱ ص ۱۱۷ و ئىبن سەعد ج ۴ ص ۲۶ ھىناۋىيە.

ئین ئه بی شه یه له عه مری کوپی شهرحه بیله وه (علیہ السلام) هیئاویه تی ده لیت: کاتیک سه عدی کوپی موعاز (علیہ السلام) له پوژی خه نده قدا بریندا بوو و خوینی لی ده پویشته، ئه بوبه کرها ت و ده یووت: وای پشتی شکاوم، پیغه مبه ر (علیہ السلام) فره مووی (مه ابابکر) بوه سته ئه بوبه کرها ت و عومر هات و وتی: انا لله وانا الیه راجعون.^۱

ئین عه ساگیر له سه عیدی کوپی عوبه یدی سه قه فیه وه (علیہ السلام) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی تانیفدا ئه بوسوفیانی کوپی حه ربم (علیہ السلام) بینی له سه ر دیواری ئه بی یه علا دانیشتبوو شتی ده خوارد، منیش تیری کم بو وه شانده و چاوی پیکرا، هات بو لای پیغه مبه ر (علیہ السلام) و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا (علیہ السلام) وا چاوم له پیئاو خوادا له ده شتدا، پیغه مبه ر (علیہ السلام) فره مووی (ئه گهر ده ته ویت له خوا ده پاریمه وه چاوت بو ده گیریتته وه، ئه گهریش ده ته ویت به هه شته، وتی: ده ی به هه شته که م ده ویت.^۲

به غه وی و ئه بویه علا له عاصمی کوپی عومهری مو قه تاده ی کوپی نوعمانه وه (علیہ السلام) هیئاویه تی له پوژی به دردا چاوی پیکرا، ناوچاوانی هان به سه ر کولمیدا، ویستیان بیپن، ئینجا فره مووده که دینیت.

به زارو ته به رانی له روفاعه ی کوپی رافعه وه (علیہ السلام) هیئاویه تی ده لیت: له پوژی به دردا خه لکی کوپوونه وه له سه ر ئومه ییه ی کوپی خه له ف، ئیمه ش چووین بو ئه وی، سه یری پارچه یه کی نیو قه لغانه که یم کرد که له ژیر بنبالیه وه بران دیاربوو، به شمشیریک لیماو له پوژی به دردا تیری کم به رکه وت و چاوم له ده سته، پیغه مبه ر (علیہ السلام) تفی لیدا و نزا ی به سه ردا خوینده و هیچ نازاری نه ما.^۳

^۱ - له کنز العمال ج ۸ ص ۲۲ دا واهاتووه.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ دا هاتووه، زوبه یری کوپی به کاریش و هیئاویه تی، له کنز العمال ج ۲ ص ۱۷۸ یشدا هاتووه.

^۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۲ ده لیت: له سه نه ده که یدا عه بدولعه یزی کوپی عیمران هه یه که لاوازه.

پیشتر فرموده که یه حیای کوپری عه بدولحه میدمان له باپیره وه هیئا که رافیهی کوپری خوده یح (علیه السلام) تیریک به سهر مه مکی کهوت، فرموده که یه بوسائیبیش له سهر خوگری برین و نه خوشتی که که سیك له بهنی عه بدولئه شههل وتی: له نوحوددا من و باوكم به شداریوین و هردووكممان به برینداری گه پراینه وه، تیایدا هاتوه: سویند به خوا و لاخیک نه بوو سواری بین، برینه که شمان سهخت بوو، له گهل پیغه مبهردا (علیه السلام) چوین و برینه که ی من سوکتر بوو، نه گهر نازارم زوربوايه من سوارده بووم و عوقبه به پی دهچوو تا گه یشتینه نه شوینیه که موسلمانان تیایدا وهستان.

خهلیفه ئیین خهیات له نه سه وه (علیه السلام) هیئاویه تی دهلیت: بهراء له پوژی موسه یله مه دا خوئی دا به سهر خه لکی ناو باخه که داو له گه لیان جهنگا تا ده رگا که ی کرده وه و ههشتا و نه و نده برینی تیرو شمشیری پیوه دیاربوو، برا بو شوینه که ی تا برین پیچ بکریت، خالد (علیه السلام) مانگیك لای مایه وه.^۱

ته به رانی له ئیسحاقی کوپری عه بدوللای کوپری نه بی تهلحه وه (علیه السلام) هیئاویه تی دهلیت: نه نه سی کوپری مالیک و برا که ی (علیه السلام) له قه لایه کی دوژمندابوون - له حه رق له عیراق - نه وانه ئاسنیککی سه رچه ماوه ی له زنجیر ئالاولیان ده به ست به مروقه وه و به رزیان ده کرده وه، نه و یان به نه نه س کرد، بهراء چوو تا له دیواره که وه سه ییری ده کرد، پاشان دهستی گه یانده زنجیره که و هه ولیدا تا نه وه ی په ته که ی پچراند، پاشان سه ییری دهستی کرد ده بینیت گوشتی دهستی نه ماوه و ئیسقانه کانی ده رکه و توون، به وه خوا ی گه وره نه نه سی کوپری مالیککی پژگار کرد.^۲

۱- به قی کوپری موخه له دیش له موسنه ده کهیدا له خهلیفه ی ئیین خه یات وه به سه نه ده که ی بهر جوړه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ یشدا هاتوه.

۲- له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ دا واهاتوه.

له المجمع له ته به رانيه وه هاتووه، تيايدا ده لیت، نه نه سی کوری مالیک (ﷺ) به سترایه وه به هندی له وه سهره ناسانه وه له زهوی به رزیان کرده وه، به رانی برای هات و، وتیان: فریای براهت که وه، نه ویش له که له خه لکه که ده جهنگا، چوو تا سهر دیوار که وت و دهستی گرت به په ته که وه و پایده کیشا و دهسته کانی هاوریان بوو تا په ته که پچراو دواتر سهیری دهستی کرد گوشتی پیوه نه ماوه، ئینجا فهرمووده که دینیت.

(هیاو و نرای شه هید بوون)

بوخاری له نه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: گویم له پیغه مبه (ﷺ) بوو دهی فهرموو (والذي نفسي بيده لو لا ان رجالا من المؤمنين لا تطيب انفسهم ان يتخلفوا عني ولا اجدما احملهم عليه ما تخلفت عن سرية تغزو في سبيل الله والذي نفسي بيده لوددت اني اقتل في سبيل الله ثم احى ثم اقتل ثم احى ثم اقتل ثم احى ثم اقتل) واته (سویند به و که سهی گیانی به دهسته نه گهر له به ره وه نه بییت باوه دارانی که به دواکه وتنیان له من دلیان نارام نه گریت و نه توانم پیویستی هاتنیان دابین بکه له یه که سریه ی غزای پیی خوا دوانه ده وتم، سویند به و که سهی گیانی به دهسته حه زده که له پیئاو خوا دا بکوژیم دواپی زیند و بکوژمه وه، ئینجا بکوژیم ئینجا زیند و بکوژمه وه، ئینجا بکوژیم، دووباره بکوژیم).

موسلیم ج ۲ ص ۱۳۳ له نه بی هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (خوای گه وه زامنی هه که سهی کرد و وه که له پیئاو خوا دا ده رچییت بو جیهادی پیی من و پروا بوون پیم و داننان به پیغه مبه رانمدا نه و زامنی ده که م که بیخه مه به هه شته وه یان بیگی پر مه بو نه و شوینه ی که لیی چوو بو به دهسته نیانی پاداشت یان ده سته و تی، سویند به و که سهی گیانی موحه مه دی به دهسته هه

۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۲۵ ده لیت: سه نه ده که ی حه سه نه.

دلوپىك له پىناو خوادا بېرىت له پۇژى داويدا ۋەك كاتى پڑانه كه ديت، رەنگى رەنگى خوین و بۆنى بۆنى مىسكه، سویند به و كه سەى گيانى موچه مەدى بە دەستە ئەگەر له سەر موسلمانان سەخت نەبوايه دانە دەنىشتم و ھەرگىز لەيەك سىرەى غەزای پى خوادا دوانە دەوتم، بەلام شتىك شك نابەم بۆ جەنگ نامادەيان بكەم و خویشيان شك نابەن لە سەرىشيان سەختە لەگەلم نەيەن و دوابكەون، سویند به و كه سەى گيانى موچه مەدى بە دەستە ھەزدەكەم له پىناو خوادا بجەنگم و بكورژىم، دواتر بجەنگم و بكورژىم و دواتر بجەنگم و بكورژىم).^۱

بوخارى له ئەسەلەمەى كوپى عومەر ۋە (ﷺ) ھىناو يەتى: خوايه شەھىدى پى خۆتم پى بېخەشە و مەرگم با له شارى پىغەمبەرەكە تدا بىت، ئىسماعىلى له ھەفسە ۋە (رضي الله عنها) ھىناو يەتى دەلىت: له عومەرم (ﷺ) بىست دەيوت: خوايه كورژانى پى تۆ مەرگى ناو شارى پىغەمبەرەكەت بكە بە بەشم، منىش و تەم: دەى ئەۋە چۆن دەبىت؟ وتى: ئەگەر خوا بىەوئىت دەبىت.^۲

تەبەرانى له سەعیدى كوپى ئەبى ۋە قاصە ۋە ھىناو يەتى عەبدوللای كوپى جەحش (ﷺ) له پۇژى ئوحدودا پى و ت: بۆ له خوا ناپارپىتە ۋە؟ له شوپىنىك كەنارىان گرت، سەعد نزاى كرد و تى: پەرۋەردگار ئەگەر گەيشتم بە دوزمن گەيشتىكى مەردانەى دلیرانەم پى بېخەشە تا لەگەلى بجەنگم دوايى سەر كە و تەم پى بېخەشە تا دەيكورژم، عەبدوللای كوپى جەحش ئامىنى كرد و دوايى وتى: خوايه كەسىكى سەخت و ئازا بىنەپىم له پىناو تۆدا لەگەلى بجەنگم دواتر لووت و گویم بېرىت تا ئەگەر بەيانى گەيشتمە ۋە خزمەتت بلىيت كى وای لى كرد و يوت؟ منىش بلىم له پىناو تۆو پىغەمبەرەكە تدا، تۆيش بفرمويت راست دەكەيت، سەعد وتى:

۱ - نىمامى ئەحمەد و نەسائىش ھىناو يانە، له كنز العمال ج ۲ ص ۲۵۵ يشدا ھا تۆۋە.

۲ - له فتح البارى ج ۴ ص ۷۱ دا ھا تۆۋە.

کوپری شیرینم نزاکی عه بدوللای کوپری جه حش له نزاکی من باشتربوو، له دهمه و ئیواره دا بینیم لووت و گوئی به په تیکه وه هلواسرابوون.^۱

حاکم ج ۲ ص ۲۰۰ له سه عیدی کوپری موسه ییبه وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوللای کوپری جه حش (ﷺ) وتی: خوايه سویندت دهم سبهینی بگم به دوزمن و بمکوژن و دواتر سکم هلدپن و لووت و گویم بپن و تویش پرسیارم لی بکهیت بو وایان لی کردیت؟ منیش بلیم له بهر تو، سه عیدی کوپری موسه ییب وتی: له خوا ده پاریمه وه وه چون یه کهم سویندی به دیهینا کوئا سویندیشی به دیبهینیت.^۲

ئه بونه عیم له ئه نه سه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (رب ذي طمرین لا یؤبه له، لو اقسام علی الله لابرہ، منهم البراء بن مالک) له وانه یه که سیکی خاوه ن دوو جله شپه لای ئیوه هیچ نه بیت به لام نه گهر سویندی خودا بدات خوا سوینده که ی نه شکینی، له وانه ش به رائی کوپری مالیک) له پوژی توسته ردا خه لکی په کیان کهوت، وتیان: ئه ی بهراء سویندی په روه ردگارت بده، وتی: سویندی په روه ردگارم دهم ئه ی په روه ردگارم که ملی ئه وانت دایه ده ستمان بمگه یه نه وه به پیغه مبه ره کهت، له و شپه ردا شهید بوو.^۳

^۱ - هه یسه می ج ۹ ص ۳۰۲ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی که سانی سه حیحن. به غه ویش هیناویه تی، له الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ یشدا له هاتوو، ئیبن وهب هیناویه تی، له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۷۴ دا هاتوو، به یهقی ج ۶ ص ۲۰۷ به هه مان شیوه هیناویه تی، ئه بونه عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۲۷۴ دا هیناویه تی، به لام نزاکی سه عدی نه هیناوه و ته نها نزاکی عه بدوللای کوپری جه حشی هیناوه.

^۲ - حاکم ده لیت: ئهم فهرمووده له سه ر مهرجی بوخاری و موسلیم سه حیحه نه گهر ئیرسالی تیندا نه بیت، زه هه بی ده لیت: مورسه لی سه حیحه ئیبن شاهین و ئیبنولموباره کیش هیناویانه، له الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ دا هاتوو، ئه بونه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۹۰ و ئیبن سه عد ج ۲ ص ۶۳ هیناویانه.

^۳ - له کنز العمال ج ۷ ص ۱۱ دا واهاتوو، ترمیزش هه روا هیناویه تی، له الاصابة ج ۱ ص ۱۴۴ دا واهاتوو.

حاکم ج ۲ ص ۲۹۱ له نه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی (کم من ضعیف متضعف ذي طمرین، لو اقسام على الله لابر قسمة! منهم البراء بن مالك) (چه ند لاوازی به لاواز دانراوی جله شپه هه ن نه گهر سویندی خوا بده ن خوا سوینده که یان نه شکینن، له وانه ش به رائی کوپی مالیک) به راء به ره و پروی بیباوه ران بوویه وه و بیباوه ران زیانیان به موسلمانان که یاند، موسلمانان وتیان نه ی به راء پیغه مبه ری خوا فرموویه تی نه گهر سویندی خوا بده یت بو ت دینیت ته دی، ده ی سویندی په روه ردگارت بده، وتی: په روه ردگار سویندت دده م که مل و گهر دنی نه وانت خسته ده ستمان، ئینجا له سه ر پردی سوس پیکه گیشتر و ئازاری موسلمانانیا ن دا، وتیان به راء سویندی په روه ردگارت بده، نه ویش وتی: خواجه سویندت دده م گهر دنیان بده ده ستمان و بمگه یه نه وه به پیغه مبه ره که ت (ﷺ)، که سه ر که وتن به راء شه ید بوو.^۱

نه بوداود و موسوده و حارس و ئیبن نه بی شه یبه و ئیبنولموباره ک له ریگه ی حه میدی کوپی عه بدولپه حمانی حومه یری وه هیناویه تی که سیك له هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) پیی ده وترا (حممه) له سه رده می عومه ری کوپی خه تبا بدا (ﷺ) غه زای نه سبه هانی کرد، وتی: خواجه حممه ده لیت حه زی لییه بگاته وه به تو، خواجه نه گهر راست ده کات بو به دی بینه، نه گهر یش دروده کات با حه زیش نه کات تووشی که، فرمووده که دینیت، تیایدا هاتوه: شه ید بوو و نه بوموسا وتی: شه ید.^۲

ئیمای نه حمه دیش هیناویه تی و نه وه ی بو زیاد ده کات: نه گهر یش حه زنا کات با حه زیش نه کات تووشی که، خواجه حممه له م سه فره ی نه گهر یت وه تا مه رگ بیبات

۱ - صحیح.

۲ - حاکم ج ۳ ص ۲۹۲ ده لیت: نه م فرمووده سه نه دی سه حیه، بوخاری و موسلیم نه یان نه یناره، زه ه بی ده لیت: سه حیه، نه بونه یم له الحیه ج ۱ ص ۷ به و جزه هیناویه تی.

۳ - له الاصابه ج ۱ ص ۳۵۵ داها توه.

له گهل خویدا عه فغان ده لیت: له نه سبه هان مرد، نه بوموسا هه ستاو وتی: خه لکینه نه وهی له پیغه مبهرتان بیستو ومانه هینده بزائن ممه شه هیده.^۱

ته بهری ج ۴ ص ۲۴۹ له مه عقه لی کوپی یه ساره وه هیناو یه تی عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) راویژی به هورمزان کردو وتی: چی ده لیت له فارس وه ده ست پی بکه م یان له نازر بایجانه وه یان له نه سبه هانه وه؟ وتی: فارس و نازر بایجان دوو باله کهن و نه سبه هان سهره که یه نه گهر دوو باله که یه کیکیان برا باله که ی تری ده مینیت، به لام نه گهر سهره که برا دوو باله که ش ده که ون، بویه له سهره که وه ده ست پی بکه، عومهر (ﷺ) چوو بو مزگه وت و نوعمانی کوپی موقرین نویژی ده کرد له لای دانیشت، که نویژه که ی ته واو بوو وتی: ده مه ویت کاریکت پی بسپیږم، وتی: کوکرده وهی خراج بیت نایکم، به لام غه زابیت باشه، وتی: دهی غه زایه، ناردی بو نه سبه هان، ینجا فرموده که دینیت، تیایدا هاتووه: موغیره به نوعمانی وت: پرده تی خوات لی بیت وا خه لکه که ی ناماده کردووه دهی لینه وه، وتی: به خوا تو پایت به رزه و له گهل پیغه مبهر (ﷺ) به شداری شه پی بوویت، نه گهر بهری به یان شه پی نه کردایه دواي ده خست بو ئاوا بوونی شه و پرده شه با هه لی ده کردو سهره که وتن داده به زی، پاشان وتی: من لیوا که م ده شه کیښمه وه - سی جار - جاری یه که م که سیک دهستی به ئاو گه یاندو ده ست نویژی گرت، دووم کابرایه که سیری چه که که ی خوئی و نه عله کانی کردو ناماده ی کردن، سییه میش لینه ون و که ستان لانه کاته وه، نه گهر نوعمانیش کوژا که س لای به لادانه کاته وه، چونکه من نزایه که ده که م، ده مه ویت هه رکامتان نامینی بو بکه ن، خوايه نه مرو به سهره که وتنی موسلمانانه وه شه هیدی ببه حشه به نوعمان، جاری یه که م ئا لکه ی شه کانه وه،

۱- هه یسه می ج ۹ ص ۴۰۰ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی صه حیحن جگه له داودی کوپی عه بدولای نودی که نه متمانه ی پی دوات و ناکوکیشی له سهره، ته واو. نه بونه عیم هیناو یه تی، له المنتخب ج ۵ ص ۱۷۰ دا هاتووه.

جارى دوۋەمىش شىكاندىيەۋە، پاشان جارى سىيەم شىكاندىيەۋە ۋە قەلغانەكەي پۆشى ۋە شەپرى كىرد ۋە يەكەم پىكرى ۋە مەقەل دەلىت: چوۋمەسەرى ۋە بىرى بىرى ۋە نىزاكەم كىردەۋە ۋە نىشانەيەكەم لەسەر دانا ۋە دواتر چوۋم، كاتىك يەككىمان دەكوژا ھاۋەلانى دىكە لىي بىئاگادەبوۋن، (زولھاججىيەن) لەسەر ۋە لاختەكەي كەوت ۋە سىكى ھەلدراۋ خوا شىكاندى، دوايى بە قاپىك ئاۋەۋە ھاۋەلانى نوعمان ۋە دەموچاۋىم شۆرد، وتى: تۆكىيت؟ ۋە مەقەلى كۆپى يەسار، وتى: خەلكى چى كىرد؟ ۋە مە: خوا فەتخى بەخشى، وتى: سوپاس بۇ خوا، ھەۋالى ئەۋە بنوسن بۇ عومەر، ئىنجا گىيانى سپارد، تەبەرى ج ۴ ص ۲۳۵ لە زىيادى كۆپى جوبەير لە باۋكىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى ۋە فەرمۇدەكە لەسەر شەپرى ئەۋەند دىنىت تىايدا ھاۋە: پىغەمبەر (ﷺ) كە شەپرى دەكرد لە سەرەتاي پۆژەۋە نەيدەكرد ۋە تاكاتى نوپۇز ھەلكرىنى با پەلەي نەدەكرد، خۆي بۇ شەپر ئامادە دەكرد، تەنھا ئەم رىگەم بو، خوايە مەن داۋات لى دەكەم ئەمپۇ بە فەتخىك چاۋم بىكەيتەۋە كە سەركەۋەتنى ئىسلامى تىدايىت ۋە زەلىلى كوفرى تىدايىت، خوايە دواي ئەۋە بە شەھىدى بىمبەرەۋە بۇلای خۆت، ئامىن بىكەن پەحمەتى خواتان لى بىت، ئىمەش ئامىنمان كىرد ۋە گىيائىن.^۱

^۱ - تەبەرانى بە دوۋر درىژى ۋە تەبەرى فەرمۇدەكەي مەقەلى كۆپى يەسارى ھىناۋە، ھەيسەمى ج ۶ ص ۲۱۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە سەحىحن جگە لە عەلقەمەي كۆپى عەبدوللاي موزەنى كە مەمانەي پى دەدات، تەۋا. ھاكىمىش لە مەقەلەۋە بە دوۋر درىژى ج ۳ ص ۲۹۳ دا ھىناۋىيەتى.

(حه زی هاوه لان (ﷺ) بۆ مه رگ و کوژرانی ری خوا)

حاکم ج ۳ ص ۱۸۹ له سوله یمانی کوپی بیلاله وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) که چوو بۆ به در سه عدی کوپی خه یسه مه و باوکی ویستیان له گه لی بچن، نه مه لای پیغه مبه (ﷺ) باسکرا، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی یه کیکتان بیئت، قورعه یان کرد و خه یسه مه ی کوپی حارس به سه عدی کوپی وت: هه رده بیئت یه کیکمان بمینیته وه، ده ی تو له گه ل ژنه کانتدا بمینه ره وه، سه عدی وتی: نه گه ر به هه شت نه بوایه رازی ده بووم، به لام نه مه شه هیدیه و هیوا ده خوازم بۆ خۆم بیئت، قورعه یان کرد و سه عدی ده رچوو و له گه ل پیغه مبه (ﷺ) چوو بۆ به در و عه مری کوپی عه بدود کوشتی^۱.
ئین عه ساکیر له موحه مه دی کوپی عه لی کوپی حوسه ینه وه هیئاویه تی ده لیت: له پوژی به دردا (عوقبه نزا ی بۆ به زار کرد) عه لی کوپی نه بوتالیب (ﷺ) چوو به ره ولای وه لیدی کوپی عوقبه، له یه ک ده چوون و کهنج بوون، خسته یه سه ر زه وی و کوشتی، پاشان شه یبه ی کوپی ره بیعه هه ستا و هه مزه چوو بۆی و وه ک یه ک بوون، نه ویش شه یبه ی کوشت، پاشان عوتبه ی کوپی ره بیعه هات و عوبه یده ی کوپی حارس هه ستا بۆی و هه ریه که و دایان له وی تر، عوبه یده دای له شانی چه پی و عوتبه ش له قاجی عوبه یده نزیک بوویه وه به شمشیر لییدا و قاجی بپی، هه مزه و عه لی گه رانه وه بۆ عوتبه و کوشتیان و عوبه یده یان برده که پره که ی پیغه مبه (ﷺ) و پیغه مبه (ﷺ) رایکشاند و پیی خۆی بۆ کرد به پشتی و ته پوتوژی سه ر ده موچاوی ده سپری، عوبه یده وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا سویند به خوا نه گه ر نه بوتالیب تو ی ببینایه ده یزانی من له و شیوا ترم به و قسه ی که ده یوت:

نسلمه حتی نصرع حوله و نذهل عن ابنائنا والحلائل

۱ - ضعیف.

۲ - ئینو لموباره ک له سوله یمان و موسای کوپی عوقبه له زه ریه وه هیئاویه تی، له الاصابه ج ۲ ص ۲۵ یشدا هاتوه.

مەگەر مەن شەھید نیم؟ فەرمووی (با، منیش شایەتیت بو دەدەم) پاشان مرد، پیغەمبەر (ﷺ) لە حەفرا بە خاکی سپارد و خۆی دابەزیە ناو گۆرەگەیی ئەو دابەزیبوو.^۱

حاکمیش ج ۳ ص ۱۸۸ لە زوبەیرەو ھیناویەتی دەلیت: عوتبە و عوبەیدە ھەراکامیان دایان لەوی تریان، حەمزە و عەلی دایان لە عوتبە و کوشتیان و عوبەیدەیان ھەلگرت و ھینایانە خزمەت پیغەمبەر (ﷺ) و پێی براوو و موخی لی دەچوو، کە ھینایان عوبەیدە و تی: مەگەر مەن شەھید نیم ئەی پیغەمبەری خوا؟ فەرمووی (با)، عوبەیدە و تی: ئەگەر ئەبوتالیب زیندوو بووایە دەیزانی مەن لەو شیائوترم بەو قسەیی کە دەیوت:

و نسلمه حتی نصرع حوله و نذهل عن ابنائنا و الحلائل^۲

(شەری ئوحد)

تەبەرانی لە ئیبن عومەرەو ھیناویەتی عومەر (ﷺ) لە پوژی ئوحددا بە براکەیی وت: براگیان قەلغانە کەم بگرە، براکەیی وتی: منیش وەك تۆ شەھیدیم دەوێت، ئیتر ھیچکام قەلغانە کەیان نەبرد.^۳

ئەبویە علا و ئیبن ئەبی عاصم و بورەقی و سەعیدی کوپی مەنسور لە عەلیەو ھ (ﷺ) ھیناویانە دەلیت: کاتیك لە پوژی ئوحددا خەلکی لە پیغەمبەر (ﷺ) دوور کەوتنەو و چواردەوریان چۆل کرد سەیری کوژراوەکانم کرد، پیغەمبەرم (ﷺ)

۱ - ضعیف.

۲ - له كنز العمال ج ۵ ص ۲۷۲ دا واهاتوو.

۳ - ضعیف.

۴ - ھەیسەمی ج ۵ ص ۲۹۸ دەلیت: کەسەکانی سەنەدە کە کەسانی سەحیحن، تەواو، ئیبن سەعد ج ۳ ص ۲۷۵ و ئەبونەعیم لە الحلیە ج ۱ ص ۳۶۷ دا بە ھەمان شیو ھیناویانە.

نہ دی، وتم: سویند به خوا پايڼه کړدوه، له کوژراوه کانيشدا نيه، به لام له سهر نه مه ی کړد مان خوا لیمان تووړه ده بیت، پیغه مبه ره که ی ده باته وه لای خو ی، ده ی ئیتر خیرم تیانیه نه گهر نه جه نگم تا بکوژریم، هه لمکوتایه سهر دوژمن و چوومه ناویانه وه، پیغه مبه (ﷺ) له نیوانیاندا بوو و منیش له وی بووم.^۱

ئین ئیسحاق له قاسمی کوپری عه بدولړه حماني کوپری رافيعی به نی عه دی کوپری نه جاره وه هیناویه تی ده لیت: نه نه سی کوپری نه ضری کوپری مالیک گه یشت به عومه ری کوپری خه تتاب و ته لحه ی کوپری عوبه یس دوللا له گه ل ده سته یه کی کوچه ران و پشتیواناندا که ده ستیان له شه پ به ردابوو، وتی: بوچی دانیشتون؟ وتیان: پیغه مبه (ﷺ) کوژرا، وتی: نه ی چی ده کهن به تهمان دوی نه و برین؟ هه ستر و پیغه مبه ره که تان له سهر چی مرد ئیوهش له سهری بمرن، چوو به ره و دوژمن و جه نگا تا کوژرا.^۲

واقیدی له عه بدوللای کوپری عه ماری خه تیمه وه هیناویه تی ده لیت: سابتی کوپری دحداحه له پوژئی ئو خوددا هات و موسلمانانیش بلاوه یان لی کړدبوو و شمشیریان دانا بوو، نه ویش هاواری ده کړد نه ی کوژه لی پشتیوانان، سه یرم کهن، سه یرم کهن، من سابتی کوپری دحداحه م نه گهر موحه مه د کوژرا نه وا خوا زیندووه و نامریت، ده ی له پیئاو ئایینه که تاندا بجه نگن خوا سهرتان ده خات، ده سته یه که له پشتیوانان له گه لی چوون و نه ویش له گه ل موسلماناندا هه لمه تی برد و به ره و پروی که تیه یه کی سه خت بوویه وه که سهر کړده کانی تیدابوون خالیدی کوپری وه لیدو عه مری کوپری

^۱ - له کنز العمال ج ۵ ص ۲۷۴ دا واهاتووه، هه یسه می ج ۶ ص ۱۱۲ ده لیت: نه بویه علا گپراویه تیه وه و له سه نه ده که دا موحه مه دی کوپری مه پوانی عقیلی هه یه که نه بوداود و ئین حبیبان به جی متمانه و نه بوزه رعه و چه ندیکی دی به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که ش سه حیحن، ته واو.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴ دا به و جوړه هاتووه.

عاص و عيكره مہی ڪوڙي ٿه بوجهل و ضرير ڪوڙي خه تتاب، تيڪچران و خاليد به ڀمڪ ليڏا و له پشتيه وه دهرچوو و خستي و پشتيوانه ڪانيش له گه ليڏا بوون ڪوڙران، ده لڏن ٿه وانه ڪوٽا ڪوڙرا وه ڪاني موسلمانان بوون^۱.

به يهه قی له دلائل النبوة له ريگهي ٿه بي نجیح و له باوڪيه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لڏت: يه ڪيڪ له ڪوچهران له شهري ٺو خوددا دای به پال ڪابرايه ڪي پشتيواناندا ڪه خه لٽاني خوڻن ببو، پيئي وت: فلان ڪه س ده زانيت موحه مه د ڪوڙرا؟ پشتيوانه ڪه وتي: ٿه گهر موحه مه د ڪوڙرا گرنگ ٿه وهيه په يامه ڪهي گه ياند، له سهر ٺاينه ڪتان بجهنگن، ٿه وڪات ٿه و ٺاينه ته دابهزي (وما محمد الا رسول)^۲.

حاکم ج ۳ ص ۲۰۱ له زهيد ڪوڙي سابت ه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لڏت: پيغه مبه (ﷺ) له پوڙي ٺو خوددا ناردمي به شوڻن سه عدي ڪوڙي ره بيعه دا (ﷺ) پيئي فرمووم (ٿه گهر بينيت سه لامی منی لی بکه و پيئي بلي پيغه مبه (ﷺ) پيٽ ده لڏت حالت چوڻه؟) منيش به ناو ڪوڙرا وه ڪاندا گهرام ده بينم له ڪوٽا يدياه وه هفتا پيڪراني ڀرم و شمشيرو تيري پيوه بوو، پيم وت: ٿه ي سه عد پيغه مبهري خوا سه لامی لی ڪرديت و ده لڏت حالي چوڻه؟ وتي: سه لام له پيغه مبهري خوا و توڻيش، پيئي بلي ٿه ي پيغه مبهري خوا بوڻي به هه شت ده ڪم، به پشتيوانانيش بلي ٿه گهر موويه ڪ له پيغه مبه (ﷺ) ڪم بيته وه و ٿيوهش ڪهستان مابيت لای خوا هيچ بيانويه ڪتان نيه، ٿينجا گياني سپارد^۳.

۱ - ضعيف.

۲ - له الاستيعاب ج ۱ ص ۱۹۵ دا واهاتوه.

۳ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۳۱ دا واهاتوه.

۴ - صحيح.

۵ - حاکم ده لڏت: ٿم فرموده سه نه ده ڪهي سه حيحه و بوخاري و موسليم نه يانهيٺاوه و زهه بيش ده لڏت: سه حيحه.

حاکم له پیگه ی ئیبن ئیسحاق وه هیناویه تی عه بدوللای کوری عه بدولپرهمانی کوری ئه بی سه عه سه له باوکیه وه هیناویه تی که پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی: کی دهروانیت بزانیئت سه عدی کوری ره بیع چی ده کات؟ ئینجا فهرمووده که دینیت ده لیت: سه عد وتی: به پیغه مبه (ﷺ) بلی من له ناو مردووه کاندام و سه لامیشی لیبکه و پیی بلی سه عد ده لیت: خوا پاداشتت بداته وه به رامبه ر چاکه ت له گه ل ئیمه و هه موو ئوممه تدا.^۱

ئیمامی نه حمده له نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی بیباوه پان کاتیک له پوژی ئو خوددا پیغه مبه ریان (ﷺ) له گه ل حه وت کوچه رو قوره یشیه کدا گه مارو دا پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (من یردهم عنا وهو رفیقی فی الجنة؟) کی ئه مانه مان لی دوورده خاته وه له به هه شتدا هاوړیم بیت؟) یه کی که له پشتیوانان هه ستا و جه نگا تا کوژرا، ئینجا پیغه مبه (ﷺ) هه مان شتی فهرموو، به و جوړه هه ر حه وت پشتیوانه که کوژران، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ما انصفنا اصحابنا) (به رامبه ر هاوه لانیمان ئینصافمان به کارنه هینا).^۲

به یهه قی له جابره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له پوژی ئو خوددا خه لک ده وری پیغه مبه ریان (ﷺ) چو لکردو ته نها یانزه پشتیوان و ته لحه ی کوری عوبه یدوللا له گه لی مانه وه و پیغه مبه (ﷺ) سه رشاخه که ده که وت، بیباوه پان کوته شوینیان، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (الا احد لهؤلاء؟) واته (ئهری که س نیه له پرویاندا

۱ - ضعیف.

۲ - زهه بی ده لیت: فهرمووده که مورسه له، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۳۹ یشدا گیرانه وه که ی ئیبن ئیسحاق هاتوه، مالیک له الموطا ص ۱۷۵ له یه حیای کوری سه عیده وه بهر واتایه به کورتی هیناویه تی، ئیبن سه عد ج ۳ ص ۷۸۷ له معن له مالیک له یه حیاه به کورتی هیناویه تی.
۳ - موسلیمیش گیراویه تیه وه.

بوہ سئیت) تہ لہ و تی: من ئہی پیغہ مہری خوا، فہرموی (کما یا طلحہ) ئینجا
یہ کیک لہ پشتیوانان و تی: من ئہی پیغہ مہری خوا، دہجہ نگا و پیغہ مہر (ﷺ) لہ گہل
ئہ وانی دیکہ دا سہر دہکوت، پاشان پشتیوانہ کہ کوژرا و بیباوہ ران چوون بہ دوا
پیغہ مہر دا (ﷺ) فہرموی (الا رجل لہؤلاء؟) تہ لہ و تی: من، پیغہ مہر (ﷺ) ہہ مان
شتی پی فہرمو، یہ کیک لہ پشتیوانان و تی: من، بہ ہہ مان شیوہ ئہ وان سہرکوت و تن
ئہ میش کوژرا و بیباوہ ران دہ چوون بہ شوینیدا، ئہ مہ بہر دہوام دہ بوویوہ تا ہیچ کام
نہ مان جگہ لہ تہ لہ، بیباوہ ران دہ ورہ یان دان، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (من لہؤلاء؟)
تہ لہ و تی: من، و ہک ئہ وانی پیشووی جہ نگا و بریندار دہ بوو و دہیوت ناخ، پیغہ مہر
(ﷺ) فہرموی (ئہ گہر بتوتایہ بسم اللہ فریشتہ کان بہر زیان دہ کردیتہ و ہ خہ لکی
سہیریان دہ کردیت تا دہ یان بردیتہ و بہر زایی ئاسمان) پاشان سہرکوت بؤلای
هاوه لانی کہ کو بیوونہ و ہ^۱

حاکم ج ۳ ص ۲۰۲ لہ مو حہ مہدی کوپی لہ بیدہ و ہ یناویہ تی دہ لیت: کاتیک
پیغہ مہر (ﷺ) چو بؤ ئو حود یہ مانی کوپی جابرو ئہ بو حوزہ یفہ و سابتی کوپی
دہ قشی کوپی زہ عورا و ژن و منالہ کانی بردہ قہ لاورہ و یہ کیکیان بہوی تری و ت -
ہہر دو وکیان دو وپیری بہ تہ مہن بوون - قور بہ سہر چاوہ پی چی دہکین؟ سویند بہ
خوا ہیچ کامان ہیئدہی تینویتی کہریک بہ تہ مہ نمانہ و ہ نہ ماوہ، ئہ مپرو و سبہینی
مان ماوہ، بؤچی شمشیر ہلنہ گرین و بچین بؤلای پیغہ مہر (ﷺ)؟ چوونہ ناو
موسلمانان و موسلمانانیش پییان نہ دہ زانین، سابتی کوپی دہ قش بہ دہست
بیباوہ ران کوژرا و ئہ بو حوزہ یفہ ش شمشیری موسلمانانی بہرکوت و نہ یانناسیہ و ہ
کوژرا، حوزہ یفہ و تی باو کم باو کم، و تیان بہ خوا نہ مانینیوہ، راستیان دہوت،
حوزہ یفہ و تی: خوا لیتان خوش بیت ئہ و ہ میہرہ باترینہ، پیغہ مہر (ﷺ) ویستی

۱ - حسن.

۲ - لہ البدایہ والنہایہ ج ۴ ص ۲۶ دا واما توہ.

خوینباییه که ی بدات، به لآم حوزه یفه کردیه به خششی موسلمانان، به مه زیاتر لای پیغه مبه (ﷺ) خوشه ویست بوو.^۱ له المنتخب ج ۵ ص ۱۶۷ یشدا هاتووه و نه مه شی بو زیاد کردووه و تیان خو مان بگه یه نینه پیغه مبه (ﷺ) به لکو خوا لای پیغه مبه (ﷺ) شهیدیمان پی ببه خشیت، شمشیریان ه لگرت و چوونه ناو خه لک و که س پی نی نه زانین، له کوتاییه که شیدا نه مه ی هیناوه، لای پیغه مبه (ﷺ) خیر و چاکه یان زیاتری کرد.

(شهری (الرجیع))

بوخاری له نه بوهوره یره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) سریه یه کی نارد بو هه والگری عاصمی کوپی سابتی (ﷺ) کرد به نه میریان، عاصم باپیری عاصی کوپی عومهری کوپی خه تتاب بوو، چوون تا گه یشتنه نیوان عوسفان و مه که و هه والی ناوچه یه کی هوزه یلیمان بیست که پییان ده و ترا به نولحیان له نزیکي سه د راهوه شوینیان که وتن و شوین پییان ه لگرتن تا چوونه شوینیک و دابه زین و تیایدا ناوکه خورمای مه دینه یان بینی و تیان نه مه خورمای یه سریبه، شوینیان که وتن تا گه یشتنه وه پییان، کاتیک گه یشتن عاصم و هاوه له کانی په نایان برده بهر بهر زاییه ک، نه وانیش گه مارویان دان و پییان وتن نه گهر دابه زن به لیتان پی ده دین که ستان نه کوژین، عاصم وتی: من ناچمه ژیر باری زیممه ی کوفره وه، خواجه هه والی نیمه بگه یه نه پیغه مبه ره که ت، شهریان له گه ل کردن تا به حوت تیر عاصمیان کوشت، خوبه یب و زهید و که سیکی دیکه مانه وه، په نایان پی دان، نه وانیش دابه زین، هر که دابه زین یه کسه به ستنیا نه وه، نه و که سی سییه مه ی له گه لیان بوو وتی: نه مه یه که م ناپاکی یه بو یه ناماده نه بوو له گه لیان بچیت، نه وانیش زوریان لی کرد تا له گه لیان

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم ده لیت: نه م فرموده له سهر مهرجی موسلیم صه حیه و بوخاری و موسلیم هیناویانه، نه بونه عیمیش له موحموده وه هیناویه تی،

بچيت به نام له گه ليان نه چوو، بويه کوشتيان و خوبه ييب و زهيديشيان بردن و فروشتنيان به (بيباوه پاني) مه ککه. به نوحارسي کوږي عامري کوږي نه وفه له خوبه ييبان کږي - خوبه ييب له شهري به دردا حارسي کوږي عامري کوشتبوو - به ديلي له لايان مايه وه تا هه موويان بريارياندا بيکوژن، داواي موسيکي له يه کيک له کچاني حارس کردتا ته راشي پي بکات، نه ویش پييدا، نه م ژنه ده ليت: بريم چوو که منالم له لاي بوو چوو بولاي نه ویش له سهر پاني خوځي دايانا، که بينيم يه کسهر ترسام، نه ویش زاني من ترسام و موسه که شي له ده ستدا بوو، وتي: ده ترسيت بيکوژم؟ من پشت به خوا شتي وا ناکه م، نه و ژنه ده ليت: هيچ کات ديلي باستر له خوبه ييب نه ديوه، ده مبيني له هيشووه ترييه کي ده خواردو له مه ککه يشدا شتي وا هه رنه بوو له کاتيکدا به ناسن کوټ و بريندار بوو، نه و ده ش پوږي خوابوو بو، برديانه دهره وه تا بيکوژن، وتي: پيم بدن تډ دوږکات نوټرېکهم، پاشان لاي کرد به لايانداو وتي: نه گهر له بهر نه وه نه بوايه بلين له مهرگ ده ترسيت زياتر نوټرېکهم ده کرد، به مه نه و يه که م کس بوو دوږکات نوټري پيش کوژراني کرد، پاشان وتي: خوايه هه موويان پاماله و يه که ده سته بيانکوژه، پاشان وتي:

علي اي شق کان مصري

ما ان ابالي حين اقتل مسلما

يبارك علي اوصال شلو ممزق

و ذالك في ذات الاله و ان يشا

پاشان عوقبه ي کوږي حارس هه ستاو کوشتي، قوره يش نارديان بولاي عاصم تا به شيک له له شي بنيريت تا بيناسنه وه - عاصم له پوږي به دردا يه کيک له گه وره کاني نه واني کوشتبوو - خواي گه وره سايه و سيبه ريکي (زه رده و الهه ي) بو نارديو نه يانتواني و ابکه ن.^۱

۱- به يه قی ج ۹ ص ۱۴۵ له نه بی هوره يره وه (ﷺ) به و جوړه هيناويه تي، عه بدولږه زاقيش له نه بی هوره يره وه (ﷺ) هيناويه تي، له الاصابه ج ۲ ص ۱۲۲ دا هاتووه و نه بونه عيميش له الحية ج ۱ ص ۱۱۲ دا به هه مان شيوه هيناويه تي.

ما علي وانا جلد نابل
تزل عن صفحتها المعابل
والقوس فيها وترعنا بل
الموت حق والحياة باطل
وكل ما حم الاله نازل
بالمرء والمرء اليه ايل
ان لم اقاتلكم فامي هابل

ابو سليمان وريش المقعد وضالة مثل الجحيم الموقد
اذا النواحي افترشت لم ارعد ومجنا من جلد ثور اجود
ومؤمن بما عبي محمد

ابوسلیمان ومثلې راما وکان قومي معشرا کراما

پاشان شه‌ری کرد تا له‌گه‌ل دوو هاو‌ه‌له‌که‌ی تریدا کوژا، که عاصم کوژا زوه‌یل ویستیان سه‌ری بیه‌ن تا بی‌فروشن به سولافه‌ی کچی سه‌عدی سوه‌یل که ل کاتی

كوژرانى كوپرەكەي لە پۆژى ئوچوددا نەزرى كوردبوو ئەگەر سەرى عاصم دەست بکەوئیت لە کەللە سەرىدا مەي بخۆمەو، بەلام زەردەوالە نەیانەشت، کاتیک ئەوەیان بىنى وتیان: وازی لى بىنن تا شەو دیت زەردەوالەکان دەچن و دین دەیبەین، خوای گەرەش گەردەلوولیکى نارد و عاصمى برد، عاصم بەلینى بە خوا دابوو هیچ کات نە دەست لە بىباوەر بدات و نە بىباوەر دەستى لى بدات چونکە بە پىسى دەزانین، عومەرى کوپى خەتتاب (ﷺ) کە ئەمەي بیست وتى: زەردەوالە پاراستى خوای گەرە بەندەي باوەردار دەپاریزیت، عاصم نەزرى كوردبوو لە ھاوو ژيانیدا دەستى بەر بىباوەر نەکەوئیت و بىباوەریش دەستى بەر ئەو نەکەوئیت، لە دواي مردنیشى خوای گەرە بۆي بەدیھینا وەك چۆن لە کاتی ژيانیدا بۆي بەدیھینا.

خوبەیب و زەیدی کوپى دسنەو عەبدوللای کوپى تاريقيش (ﷺ) دلایان ناسک بوویەو و ھیواي ژيانیان پەیدا کردەو و خوایان دابە دەستەو و ئەوانیش بەدیلیان گرتن و بردنیاں بۆ مەكکە تا پینان بفروشن، کە گەشتنە زەھران عەبدوللای کوپى تاريق دەستى لە پەتەكە دەرھینا و شمشیرەكەي برد، ئەوانیش دواي كەوتن و بەردبارانیاں كرد تا كوشتیان و لە زەھران بە خاك سپێردرا.

خوبەیبى کوپى عەدى و زەیدی کوپى دسنەش بران بۆ مەكکە و بەرامبەر بە دوو میلی ھوزەھەیل کە مەكکە دیل بوون پینان فروشتن، حەجیری کوپى ئەبى تەمیمی خوبەیبى كپى، زەیدی کوپى دسنەش صەفوانى کوپى ئومەییە كپى تا لە جیانی باوكی بیکوژیتەو، لەگەڵ مەولایەكیدا كە ناوی نسطاس بوو ناردی بۆ تەنعیم و لە حەرەم بردیە دەرەو تا بیکوژیت، دەستەيەكی قورەیش كۆبوونەو کە ئەبوسوفیانی کوپى حەربیش لەناویانداوو، ئەبوسوفیان کاتیک زەیدی دی برا تا بكوژیت بە زەیدی وت: سویندت دەدەم ئەي زەید حەزەكەيت ئیستا لەم شوینەدا موخەمەد لە شوینی تۆ بیت و بدەین لە ملی و تۆ لەناو ژن و منالی خۆتدا بیت؟ وتى: بەخوا حەزناكەم ئیستا موخەمەد لە شوینی خۆیدا دركیك ئازاری بدات و من لەناو ژن و

مندا ئىدەم، ئەبوسوفىيان وتى: كەسم نەدىۋە ۋەك ھاۋەلانى موخەمەد خۇشەۋىستىيان بۇ موخەمەد ھەبىت، دەلىت دواتر نىسپاس كوشتى.

بۇ خۇبەيىبى كۆپى عەدىش ئەۋا عبدوللاى كۆپى ئەبى نەجىب پىنى وتم: ماۋىيە مەۋلاى ھەجىرى كۆپى ئەبى ئىھاب — مۇسلمان بىۋو — وتى: خۇبەيىب لە مالى مندا بەندىكراۋو، پۇژىك چووم بۇلاى ۋ ھىشۋىيەك تىرى پى بۋو ۋەك سەرى كەسىك ۋابوو (ھىندە زۇرو گەۋرەبۋو) لىتى دەۋارد، لەسەر زەۋىدا تىرى ۋام نەدىۋو بخورىت.

ئىبن ئىسحاق دەلىت: عاصمى كۆپى عومەرى قەتادە ۋە عبدوللاى كۆپى ئەبى نەجىب بۇيان گىرامەۋە كە ئەۋ ژنە (ماۋىيە) وتى: لە كاتى كوزانىدا خۇبەيىب پىنى وتم: شتىك (پارچە موسىك) بۇ بىرە تا خۇمى پى پاك پارگرم (تەراش بىكەم) پىش ئەۋەى بىكوزن، مەنىش بە مندا لىكدا موسىك بۇ ناردو وتم: بىبە بۇ ئەۋ پىارە لەۋ مالدە، سۈيىند بە خوا ھەر مندا ئەكە چوۋ بۇلاى وتم چىم كرد؟ بە خوا تۆلە دەكاتە ۋ ئەۋ مندا ئەكە دەكوزىت، ئەۋكات سەرىسەر دەكات، كاتىك موسەكەى پىدا ۋەرى گرت ۋ پىنى وت: توخوا كاتىك دايكت ئەۋەى بۇ ناردىم ب ەتۇدا لەۋە نەترسا ناپاكى بنوئىم؟! پاشان چوۋ، ئىبن ھىشام دەلىت: دەۋرتىت منالەكە كۆپى ئەۋ ئافرەتە بۋو.

ئىبن ئىسحاق دەلىت: پاشان خۇبەيىبان بىردو گەياندىانە تەنەم تا لە خاچى بدەن، خۇبەيىب پىنى وتن: ئەگەر دەكرىت با دوۋركات نوئىژ بىكەم، وتىيان دەى باشە، دوۋركات نوئىژى رىكوپىكى كرد، پاشان سەيرى خەلكەكەى كردو وتى: سۈيىند بە خوا لەبەر ئەۋە نەبىت بلىن لەترسى مەرگدا نوئىژ درىژ دەكاتەۋە نوئىژەكەم نەدەپرى، بەۋە خۇبەيىب يەكەم مۇسلمان بۋو ئەۋ دوۋركاتەى پىش كوزانى ئەنجامدا، پاشان بە داريكەۋە ھەلىانۋاسى، كاتىك بەستىانەۋە وتى: خوايە ئىمە پەيامى پىغەمبەرەكە تمان گەياند، دەى تۆش ھەۋالى پى بگەيەنە چىيان پىكردىن، پاشان ئەم نزاىەى لى كردن (اللهم احصهم عددا واقتلهم بددا ولا تغادر منهم احدا) پاشان كوشتيان، موغاۋىيەى كۆپى ئەبوسوفىيان دەيوت: ئەۋ پۇژ لەگەل ئەبوسوفىيان

له وی بووم، ده مبینی زه وی له تاو نزا که ی خوه ییدا پاید کی شام، نه وان ده یانوت: نه گهر نه کابرا وازی لی بهینریت تا به لایدا پراکشیت له بهر چاوت نامینیت.

له (المغازی) موسای کوپی عوقبه دا هاتووه: خوه ییب و زهیدی کوپی دسنه له یهک پوژدا کوژران، پیغه مبه (ﷺ) له پوژی کوژرانیا نندا هوالی بیستن و فرمووی (علیک السلام) قوره یش خوه ییبیان کوشت، ده لیت کاتیک زهیدی کوپی دسنه یان له خاچدا تیربارانیان کرد تا واز له نایینه که ی بهینیت که چی ئیمانی زیادی کرد. عروه و موسای کوپی عوقبه ده لیت: کاتیک خوه ییبیان هه لواسی ده یانوت توخوا حه زده که ییت موحه مه د له شوینی تو دابییت؟ نه ویش وتی: نه به خوی گهره حه زنا که ی له جیاتی من درکی کیش بچیت به پییدا، نه وانیش پی پیکه نین،^۱ هه روه ها ته به رانی فرمووده که ی عروه ی کوپی زوبه یری به دورو دریشی هی ناوه تیایدا هاتووه: نه و که سانه ی له شه پی به دردا باوکیان کوژرابو و خوه ییبیان کوشت، کاتیک چه کیان له پرودا هه لگرت و نه ویش له خاچ درابوو سویندیان ددا حه زده که ییت موحه مه د له شوینت دابییت؟ وتی: نه به خوی گهره حه زنا که ی له بری من درکی کیش بچیت به پییدا، نه وانیش پی پیکه نین، خوه ییب کاتیک به رزکرایه وه بو سهر داره که ده یوت:

لقد جمع الاحزاب حولي و البوا	قباثلهم واستجمعوا كل مجمع
وقد جمعوا ابنائهم ونسائهم	وقربت من جذع طويل ممنوع
الى الله اشكو غربتي ثم كربتي	وما اصدار الاحزاب لي عند مصرعي
فذا العرش صبرني على ما يراد بي	فقد بضعوا الحمى وقد بان مطمعي
لعمرى ما احفل اذا مت مسلما	على اى حال كان الله مضجعي ^۲

^۱ - ئین ئیسحاق له چیرۆکی زهیدی کوپی دسنه وه بهر جوړه هی ناویه تی، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۶۳ یشدا هاتووه،

^۲ - هه یسه می ج ۶ ص ۲۰۰ ده لیت: ته به رانی گنراویه تیه وه له سهنه ده که شدا ئین له یعه هیه و فرمووده ی حه سه نه و لاوازیه کی تیدا یه، ته و او. ئین ئیسحاق یش دپره کانی هی ناوه،

مەرۋەك لى بىلەن ئالمان ھەلۋى ج ۱۶۷ دا ھاۋەلان دىۋى دىۋى يەكەم ئەمەلى بۇزىد
كردوۋە:

وكلهم مبدي العداوة جاهد	علي لاني في وثاقي بمضجع
دواى دىۋى پىنچەمىش ئەمەلى ھىناۋە:	
وقد خيروني الكفر والموت دونه	وقد هملت عيناى من غير مجزع
وما بي حذار الموت انى لميت	ولكن حذارى حجم نار مافع
فوالله ما ارجوا اذا مت مسلما	عياى اى جنب كان فى الله مضجعى
فلست بمبد للعدو تخشعا	ولا جزعا انى الى الله مرجعى

(شەرى بىئرمە عۈنە)

ئىبن ئىسحاق لى موغرىھى كۆپى عەبدولپەرھمان و عەبدولپەرھمانى كۆپى
ئەبۇبەكرى كۆپى موھەمدى كۆپى عەمرى كۆپى ھەزىم و زانا ياننىكى دىكە شەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىن: ئەبۇبەرا، عامرى كۆپى مالىكى كۆپى جەغفەر ھات بۇ مەدىنە
بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) و پىغەمبەرىش بانگى كرد بۇ ئىسلام كەچى مۇسلمان نەبوو و
دوورە پەرىزىشى نىشان نەداو وتى: ئەى موھەمد بەلكو ھەندى لى ھاۋەلان
بىئىرىت بۇ نەجدو بانگيان بكن بۇ پەيامەكەت ھىوام وايە بىن بە دەمتەۋە، پىغەمبەر
(ﷺ) فەرموى (انى اخشى عليهم اهل نجد) واتە (دەترسم خەلكى نەجد زىانيان پى
بگەيەنن) ئەبۇبەرا، وتى: من پەنايان دەدەم، پىغەمبەرىش (ﷺ) مۇنزىرى كۆپى
عەرمى بەنى ساعىدەلى لى گەل چل لى چاكتىن ھاۋەلاندا نارد، لى ھاۋەنە خارسى كۆپى
صمەمە و ھەرامى كۆپى مەلھان لى بەنى عەددى كۆپى نەجارو عورۋەلى كۆپى
ئەسمائى كۆپى سەلتى سولمى و نافيلى كۆپى بىلىلى كۆپى ۋەقارى خوزاعى و
عامرى كۆپى فوھەيرەلى مەۋلاى ئەبۇبەكر لى گەل ھەندى لى چاكتىن مۇسلماندا،
چوون تا لى بىئرمە عۈنە - لى نىۋان خاكى بەنى عامرو بەنى سەلىمدا - دابەزىن،

ھەرامى كۆپى مەلھانىيان بە نامەيەكى پىغەمبەر ھە (ﷺ) نارد بۆلەي عامرى كۆپى توفەيل، ئەۋىش بەبى سەيركردنى نامەكە ھەلمەتى بۇ ھەرام برد و كوشتى و بەنى عامرى لە دژيان ھاندا، ئەۋانىش وتيان: ئامادەنن پەنای ئەبوبەرە، بشكىننن، ئىنجا ھۆزەكەي بەنى سەلىمى لە دژيان ھاندا (عوصەييە و رىعل و زەكوران و قارە) ئەۋانىش چوون بە دەمىەۋە و گەمارۆيان دان، ئەۋانىش شمشىرىيان ھەلگرت، جەنگان و ھەمويان كۆژران جگە لە كەبى كۆپى زەيدى ئەنسارى لە بەنى دىنارى كۆپى نەجار بەجىيان ھىشت و سوكة گيانىكى بەبەرەۋە مابوو و لە نىو كۆژراۋە كاندا خۇي رادەكىشا و چوو، ژيا تا لە پۆژى خەندەقدا كۆژرا.

عەمرى كۆپى ئومەييەي ضمرى و يەكك لە پىشتىوانان لە بەنى عەمرى كۆپى عەۋف بەۋەيان نەزانى تا ئەۋەي بالئەدە بەسەر سەربازگەكەدا دەسورپانەۋە، ئەۋانىش وتيان ئەمە شتىكە، چوون سەيريان كرد بىننىيان لەناو خويئندا گەوزاون و بارەكەيان بىنى پىشتىوانەكە بە عەمرى وت: دەلئىت چى؟ وتى: پىم باشە بچىن و ھەۋال بەدەين بە پىغەمبەر (ﷺ)، پىشتىۋانىيەكە وتى بەلام ھەزناكەم لە شويئىك مونزىرى كۆپى عەمر كۆژراۋە دەرېچم و ھەۋالى ئەمانە بگەيەنم، لەگەلىان جەنگا ھەتا كۆژرا، عەمرىش بەدىل گىرا، كاتىك پىنى وتن لە موزەرە عامرى كۆپى توفەيل بەرىدا و لەبەر نەزرى بەردانى كۆيلەيەك كە بە بانگەشەي خۇي دەيوت لەسەردايكىيەتى ئازادى كرد.^۱

بوخارى لە ئەنەسى كۆپى مالىكەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) ھەرامى بە ھەفتا سوارەۋە نارد، سەركردەي بىباۋەرەكان عامرى كۆپى توفەيل بوو پىغەمبەرى (ﷺ) لەبەردەم سى پىشنىاردا سەرىشك كرد، وتى: با خەلكى دەشت بۆ تۆۋ خەلكى لادى بۆ من، يان جىگرت بىم، يان بە دوۋەزار كەسى غەتفانەۋە لەگەلت دەجەنگم، عامر لە مالى ئوم فلان پىكرا، وتى: دەردى و شترو مەرگى ناۋمالى ئافرەتى بىنەمالەي فلان، دەي ئەسپەكەم بۆ بىنن، نەفرىنى خۋاي لەسەربى لەسەر ئەسپەكەي مرد.

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۷۲ دا واهاتوو، تەبەرائىش لە رىگەي ئىبن ئىسحاق ۋە ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۲۹ دەلئىت: كەسەكانى سەنەدەكەي ئىبن ئىسحاق جى متمانەن.

حەرام - پیاویکی شەل بوو - لە گەڵ کەسیکی بەنی قلائدا چوو و وتی: لەم نزیکە
 بن تا دەچم بۆلایان ئەگەر پەنای منیاندان ئێوەش نزیک بن، ئەگەریش منیان کوشت
 دەچنەوێ بۆلای هاوێڵە کانتان، وتی: پەنام دەدەن تا پەيامی پیڤەمبەری خوا
 بگەیهێنم؟ قەسە لە گەڵ دەکردن، ئەوانیش ئاماژەیان دا بە کەسیک و لە پیڤەمبەر
 هات و لییدا، هەمام وتی: وایزەم وتی: تا پرمیکی کرد بە پشتیدا، وتی: اللە اکبر
 سویند بە پەروردگاری کەعبە بردمەوێ، هەموویان کوشتن جگە لە شەلە کە کە لە سەر
 بەرزى شاخێک بوو، خوای گەورە ئەمەى دابەزاندە سەرمان و دواتر مەنسوخ بوو (ان
 قد لقینا ربنا فرضی عنا وارضانا) پیڤەمبەر (ﷺ) سى بەیانی نزی دژ بە ریع و
 زەکووان و بەنب لعیان و بەنی عوصوییە کرد کە لە خوا پیڤەمبەرە کە ی یاخی ببوون.
 بوخاری لە ئەنەسەوێ (ﷺ) هیئاویەتی دەلیت: کاتی کە حەرامی کوپی مەلعان کە
 خالوی بوو لە پوژی بیئرمەعونە دا لیی درا، خوینە کەى دا بە دەموچاو و سەریدا و
 وتی: سویند بە پەروردگاری کەعبە سەرکەوتم، واقیدی هیئاویەتی دەلیت: ئەوێ
 کوشتی جەبباری کوپی سەلمای کیلابی بوو کاتی کە پرمیکی لییدا وتی: سویند بە
 پەروردگاری کەعبە سەرکەوتم، جەببەر پرسیاری کرد بۆچی وای وت؟ وتیان: واتە
 بەهەشتی دەستکەوت، وتی: بەخوا راست دەکات، دواتر لە بەرئەوێ جەببەر موسلمان
 بوو.^{۲۱}

(شەری مۆتە)

ئەبن ئیسحاق لە عوروەی کوپی زوبەیرەوێ (ﷺ) هیئاویەتی دەلیت: پیڤەمبەر
 (ﷺ) لە جەمادی یە کەمی سالی هەشتی کوچیدا دەستە یەکی نارد بۆ مۆتە و و
 زەیدی کوپی حارسەى کرد بە ئەمیریان و فەرمووی (ان اصیب زید فجعفر بن ابی
 طالب علی الناس، فان اصیب جعفر فعبد الله بن رواحة علی الناس) خەلکی خوێان

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۷۸۱ واهاتوه.

ئاماده کرد بو چوون و ژماره شیان سی هزار کهس بوو، که ئاماده ی چوون بوون خه لکی مالئاواییان کرد له پیغه مبهەر (ﷺ) و سه لامیان لی کرد، کاتیك عه بدوللای کوپی ره واحه مالئاویی کرد گریا، وتیان: بوچی گریایت ئه ی ئیین ره واحه؟ وتی: به خوا هیچ هزم له دونیا و مانه وه ی لای ئیوه نیه، به لام گویم له پیغه مبهەر (ﷺ) بوو نایه تیکی قورئانی ده خویند که تیایدا باسی ناگری ده کرد (وان منکم الا واردها کان علی ربک حتما مقضیا) نازانم دوا ی ئه وه چیم به سهر دیت، موسلمانان وتیان: خوا هاوده متان بیت و بتانپاریزیئت و به سه لامه تی بتانگیریتته وه بولامان، عه بدوللای کوپی ره واحه (ﷺ) وتی:

ولکنني اسأل الرحمن مغفرة
و لكنني اسأل الرحمن مغفرة
وطعمة بيدي حران مجهزة
وطعمة بيدي حران مجهزة
حق يقل اذا مروا على جدثي
حضرته ذات فرح قفذف الزبدا
بحربة تنفذ الاشحاء والكبد
ارشده الله من غاز وقد رشدا

پاشان که ئاماده بوون، عه بدوللای کوپی ره واحه هات بولای پیغه مبهەر (ﷺ) و مالئاوایی لیکرد و دواتر وتی:

ثبثت الله ما اتاك من حسن
ثبثت الله ما اتاك من حسن
اني تفرست فيك الخير نافلة
اني تفرست فيك الخير نافلة
انت الرسول فمن يحرم نوافله
ثبثت موسا ونصرا كالذي نصروا
الله يعلم اني ثابت لبصر
والوجه منه فقد ازري به القدر

پاشان چوون و پیغه مبهریش (ﷺ) به پیری کردن و مالئاوایی لیکردن، عه بدوللای کوپی ره واحه (ﷺ) وتی:

خلف السلام امدي ء ودعته
خلف السلام امدي ء ودعته
في النخل خير مشيع و خليل
في النخل خير مشيع و خليل

پاشان چوون تا له (معانا) له خاکی شام دابه زی، خه لکی بیستیان هیره قل له (مهئاب) له خاکی به لقا به سه ده هزار پۆمیه وه دابه زیوه و سه ده هزار که سیش به پیبه ری که سیکی به للی و دواتریش یه کیکی راشه که پیی ده و ترا مالیکی کوپی رافعه له هۆزه کانی له خم و جوزام و قهین و بههرا و به للی په یوه سستی بوون، کاتیك موسلمانان ئه مهیان بیست له (معان) دوو شه و مانه وه تا بزنان چی ده کهن و وتیان:

نامہ دهنوسين بۇ پيغەمبەر (ﷺ) و پيى دەلین ژماره‌ی دوژمنیان چه‌نده یان
فەرمانمان پی ده‌کات و به شوین فەرمانیدا ده‌چین، عه‌بدوللای کوپی ره‌واحه
خه‌لکه‌که‌ی هاندا و تی: خه‌لکینه سویند به خوا نه‌وه‌ی رقتانه لیی جیا به له‌وه‌ی
بوی هاتوون شه‌هیدی، ئیمه به ژماره‌و هیزی زور له‌گه‌ل خه‌لک ناچه‌نگن، به و ئایینه
له‌گه‌لیان ده‌جه‌نگن که خوا ریزداری کردوین پیی، ده‌ی برۆن یان سه‌رکه‌وتنه یان
شه‌هیدی، خه‌لکی وتیان: به خوا ئیین ره‌واحه راست ده‌کات.

خه‌لکی چوون تا گه‌یشتنه ده‌وری به‌لقا و سوپای هی‌ره‌قلیان له‌گه‌ل عه‌ره‌بدا له
گون‌دیگی به‌لقائدا پی گه‌یشت که پیی ده‌وترا (مشارف) پاشان دوژمن نزیک
بوویه‌وه و موسلمانان به‌ره‌و گون‌دیک چوون که پیی ده‌وترا (مؤتة) له‌وی
پی‌کگه‌یشتن، موسلمانان خو‌یان بۇ ئاماده‌کردن، له‌لای راستیه‌وه که سیکیان له به‌نی
عوژه‌ر دانا که پیی ده‌وترا قوته‌یبه‌ی کوپی قه‌تاده، له‌لای چه‌په‌وه که سیک له
پشتیوانان که پیی ده‌وترا عوباده‌ی کوپی مالیک، دوایی شه‌ر ده‌ستی پی‌کرد و زه‌یدی
کوپی حارسه به ئالاکه‌ی پيغەمبەر‌وه (ﷺ) چوویه ناو دوژمن تا که وته‌به‌ر پی
دوژمن، دواتر جه‌عفر ئالاکه‌ی هه‌لگرت و جه‌نگا تا کوژرا، جه‌عفر له‌ناو
موسلماناندا یه‌که‌م بریندار بوو که له‌سه‌ر ئیسلام بریندار بوو.^۱

ته‌به‌رانی له عوروه‌ی کوپی زوبه‌یره‌وه (ﷺ) به هه‌مان شیوه هیناویه‌تی، تیایدا
هاتووه دواتر جه‌عفر (ﷺ) ئالاکه‌ی هه‌لگرت و شه‌ری کرد تا زور چوویه ناو شه‌ره‌وه
له نه‌سپه‌که‌ی که وته‌ خواره‌وه، له‌گه‌ل هۆزه‌که‌دا جه‌نگا تا کوژرا، جه‌عفر یه‌که‌م که‌س
موسلمان بوو که له ئیسلامدا نه‌سپه‌که‌ی بریندار کرا.^۲

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۱ واهاتووه.

^۲ - ضعيف.

^۳ - هه‌يسه‌می ج ۶ ص ۱۵۷ ده‌لێت: ته‌به‌رانی گي‌راويه‌تیه‌وه و که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی عوروه جی
متمانه‌ن، نه‌بونه‌یم له الحية ج ۱ ص ۱۱۸ له عوروه به کورتی هیناویه‌تی،

ئین ئیسحاق له زهیدی کوپی نه رقه مه وه (ع) هیناویه تی ده لیت: من هه تیو بووم
له مالی عه بدوللای کوپی ره واحه دا، له و سه فه ریدا بر دمی له گه ل خویدا له دواوه
کولیکم هه لگرتبوو، سویند به خوا گویم لئی بوو ئه م دیره شیعرانه ی دهوت:

مسیرة اربع بعد الحساء	اذا ادنیتنی وحملت رحلتی
ولا ارجع الی اهلی ورائی	فشانک انعم و خلاك ذم
بارض الشام مستنهی الثواء	وجاء المسلمون وغادرونی
الی الرحمن منقطع الاخاء	وردك كل ذي نسب قریب
ولا نخل اسافلها رواء	هنالك لا ابالی طلع بعل

کاتی که نه وانه م بیست گریام و نه ویش دهستی هینا به سه رمداو وتی: چی ده بیست
خوا شه هیدیم پیبیه خشیت و توش له نیوان دووبه شی ئه م سه فه ردا بگه رییته وه؟^۱
ئین ئیسحاق له عه بادی کوپی عه بدوللای کوپی زوبهیره وه هیناویه تی ده لیت:
ئه و باوکوم که له شیریه وه گه وره ی کردم و له به نی عه مر ی کوپی عه وف بوو پیی و تم
که کاتی که جه عفه ر (ع) کوژرا عه بدوللای کوپی ره واحه (ع) ئالاکه ی هه لگرت و
له سه ر ئه سپه که ی بوو خیرا چوو و ده یویست دابه زیت و ده هات و ده چوو و ده یوت:

لتنزلن او لتکرهنه	ا قسمت یا نفس لتنزلنه
مالی اراک تکرهین الجنة	ان اجلب الناس وشد والرنه
هل انت الانطفة فی سنة؟	قد طال ما قدكنت مطمئنه

هه روه ها ده یوت:

هذا حمام الموت قد صلیت	یا نفس لا تقتلی تموتی
ان تفعلی فعلهما هدیت	وما تمنیت فقد اعطیت

۱ - حسن.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۳ دا واهاتووه، نه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۱۱۹ و ته به رانی له
ریگه ی ئین ئیسحاق له زهیده وه هیناویانه، له المجمع ج ۶ ص ۱۵۸ یشدا واهاتووه.

مه به سستی زهیدو جه عفر بوو، پاشان دابه‌زی و ئامۆزایه‌کی هات بۆلای و ئیسقانیکی نیمچه کپاوه‌ی پی داو قه‌پیکی لی گرت، دوا‌ی گویی له هاوارو گاله‌ی خه‌لك بوو، وتی هیشتا تو له دونیادایت، ئیسقانه‌کی فریداو شمشیره‌کی هه‌لگرت و چوو و جه‌نگا تا کوژرا.^۱

ئین ئیسحاق له عه‌بادی کوپی عه‌بدولای کوپی زوبه‌یره‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت نه‌و باوکهم که له شیره‌خۆریه‌وه گهره‌ی کردم- له به‌نی عه‌مری کوپی عه‌وف- له غه‌زای موئته‌دا به‌شدار بوو پی و تم سویند به‌ خوا جه‌عفرم بی‌نی کاتیك له نه‌سه‌په‌که‌ی دابه‌زی و دواتر بریندار بوو پاشان شه‌ری کرد تا کوژرا. جه‌عفر ده‌یوت:

یا حبذا الجنة و اقترابها طيبة و بارد شرابها
والروم روم قد دنا عذابها كافرة بعيدة انسابها
علي إن لاقيتها ضرابها^۲

شه‌ری یه‌مامه

حاکم ج ۳ ص ۲۲۷ له عومهری کوپی عه‌بدورپه‌حمان له ئین زهیدی کوپی خه‌تتاب له باوکیه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: زهیدی کوپی خه‌تتاب له پۆژی یه‌مامه‌دا ئالای موسلمانانی هه‌لگرتبوو موسلمانان رایان کرد و هه‌نیفیه‌کان سه‌رکه‌وتن و زهیدیش هاواری ده‌کرد چوون بی چوون پیاو بی پیاو پاشان هاواری ده‌کرد خوایه

^۱ - له البدایة و النهایة ج ۴ ص ۲۴۵ دا واهاتوه، نه‌بونه‌عیمیش له الحلیه ج ۱ ص ۱۲۰ دا هیناویه‌تی، ته‌به‌رانیش هیناویه‌تی و وه‌ک هه‌یسه‌می ج ۶ ص ۱۶۰ ده‌لیت که سه‌کانی سه‌نه‌ده‌کی جی متمانه‌ن.

^۲ - له البدایة و النهایة ج ۴ ص ۲۴۴ دا واهاتوه، نه‌بو داوود لهم پوه‌وه هیناویه‌تی، له الاصابه ج ۱ ص ۲۳۸ دا هاتوه نه‌بو نه‌عیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۱۸ دا هیناویه‌تی.

من له بهر دمه تدا پوژش دینمه وه که هاو ده لآم وا پاده کهن و ته به پرا ده کم له وهی موسه یله مه و مه که می کوپی توفه یل ده یلین ئالا که ی توند گرت و به ره و ناو دوژمن چوو و جهنگا تا کوژرا تا ئالا که کهوت سالمی مه ولای ئه بو حوزه یفه ئالا که ی هه لگرت موسلمانان وتیان سالم ده ترسین له لای تووه بین بۆمان سالم وتی ئه گهر لای منه وه بین بۆتان هه لگریکی خراپی قورئانیم زهیدی کوپی خه تتاب له سالی ۱۲ کوچیدا کوژرا ئیین سه عد ج ۳ ص ۲۷۴ له عه بدوره حمانه وه به هه مان شپوه هه ناویه تی.

تەبەرائى لە كچى سابىتى كۆپى قەيسى كۆپى شەماسەو ھەرموودەيەكى
ھىناو ھەتتايدا ھاتوۋە: كاتىك ئەبوۋبەكر مۇسلىمانانى بانگىرد بۇ شەپرى
ھەلگەپراۋەكان (يەمامە ۋە مۇسەيلەمەي درۋىزىن) سابىتى كۆپى قەيسى لەگەل
كۆمەلىكىدا چوۋ، كەگەيشتىن بە مۇسەيلەمە ۋە بەنى ھەنىفە سى جار مۇسلىمانان
شكان، سابىت ۋە سالىمى مەۋلاي ھوزەيفە ۋە تىيان ئىمە لەگەل پىغەمبەردا ۋە شەپرىمان
نەدەكرد، چالىكىيان بۇ خۇيان ھەلگەندو چوۋنە ناۋىيەو ۋە جەنگان تا كۆژران،
ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۲۲ دەلىت: كچى سابىتى كۆپى قەيسى ناناسم، كەسەكانى دىكەي
سەنەدەكە ھەحىجن، ۋادىارە كچى سابىتى كۆپى قەيسى ھاولى بىت، چۈنكە ۋتى
لە باۋكەم بىست، تەۋاۋ. ئىبن ەبىدولبر لە الإستيعاب ج ۱ ص ۱۹۴ بەۋ جۆرە
ھىناۋىيەتى، بەغەۋىش بەۋ سەنەدە ھىناۋىيەتى، لە الإصابە ج ۱ ص ۱۹۶ یشدا ھاتوۋە،
ەيكىرمەي كۆپى ئەبوۋ جەھل لە پۇژى فلاندا دابەزى، خالىدى كۆپى ۋەلىد پىتى ۋت
ۋامەكە كۆژرانت بۇ مۇسلىمانان سەختە، ۋتى خالىد ۋازم لىبىنە تۇ خۇت لەگەل
پىغەمبەردا پىشىنەيەكت ھەيە ۋ مەۋ ۋاۋكىشم سەرسەختىرەن نەيارى پىغەمبەر
بۋوۋىن، ەيكىرمە چوۋ تا كۆژرا، لە كەز العمال ج ۷ ص ۷۵ ۋاھاتوۋە،
بەيھەقىچ ج ۹ ص ۴۴ لە سابتەو ھىناۋىيەتى.

سه‌یفی کوپی عومەر له ئه‌بی عوسمانی غه‌ساننیه‌وه له باوکیه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: عیکرمه‌ی کوری ئه‌بوجه‌هل له رۆژی یه‌رموکدا وتی: دژ به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له

چەند شەپكدا بووم، ئەمپرۆ لە دەست ئێو پاكەم (ئەى دوژمنانى ئىسلام)! پاشان هاواری كرد كى به یههتەى مەرگ دەدات؟ حارسى كۆپى هیشامى مامى و ززاری كۆپى ئەزوەر بە چوارسەد كەسى دیار و سوارچاکی موسلمانانەو بە یههتیان پێدا، لە پێش چادەكەى خالیدەو شەپیان كرد تا هەموو بریندار بوون و ژمارەیهکیان كۆژان، لەوانە زدار كۆژا.^۱

(چیرۆكى هاوه لان (عليه السلام) لەسەر هەزى كۆژرانى رێى خوا)

تەبەرانی و ئەبویەعلا لە ئەبولبوختەرى و مەیسەرە هیناویانە عەممارى كۆپى یاسر (عليه السلام) لە پۆژى صفیندا دەجەنگا و نەدەكۆژا، دەهات بۆلاى عەلى (عليه السلام) دەیوت: ئەى ئەمیری باوەرداران پۆژى فلان و فلان، ئەویش دەیوت: بەدوور بوویت (لە كۆژران) سى جار وتى: پاشان شیرێك هینراو خواردیهو و دواتر وتى: پیغه مەبەر (عليه السلام) فەرمووی ئەمە كۆتا خواردنەو یههتە لە دنیا دا نۆشى دەكەم، پاشان هەستا و جەنگا تا كۆژا.^۲

تەبەرانی لە ئەبى سەنانى دوتلیهوه (عليه السلام) كە هاوهلى پیغه مەبەر (عليه السلام) بوو هیناویهتە دەلیت: عەممارى كۆپى یاسر م بینى داواى پرێك خواردنەو یههتە لە غولامێكى كرد، ئەویش قاپی شیرى بۆ هینا و نۆشى كرد، پاشان وتى: خواو پیغه مەبەر كەى راستیان فەرموو، ئەمپرۆ دەگەمەو بە ئازیزانم موحەمەد و هاو دەمانى ئینجا فەرمووده كە دینیت.^۳

۱ - له البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۱ دا واهاتوه.

۲ - ههيسه مى ج ۹ ص ۲۹۷ دهليت: تەبەرانی و ئەبویەعلا بە چەند سەنەدێك هیناویانە لە هەندى سەنەدیدا عەتای كۆپى سائیب هیه، كە سەكانى دیکە جى متمانهن، سەنەدەكانى دیکە لاوازن، تەواو.

۳ - ههيسه مى ج ۹ ص ۲۹۸ دهليت سەنەدەكەى حەسەنە.

تەبەرانی لە ئیبراھیمی کوپری عەبدولپەرەحمانی کوپری عەوفەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: گویم لە عەماری کوپری یاسر بوو لە صفین لەو پوژەیی تیایدا مرد هاواری دەکرد: من گەیشتم بە خوا و لەگەڵ حۆریەکاندا هاوسەرگیریم کرد و ئەمڕۆ دەگەینەو بە نازیزان موخەمەد و هاو هالانی پیغەمبەر (ﷺ) پیی فەرمووم: کۆتا پشکی دونیات بێک شیر بیت.^۱

بەغەوی بە سەنەدی صحیح ئە ئەسەو هیناویەتی دەلیت: چووم بۆ لای بەرائی کوپری مالیک گۆرانی دەوت، و تەم: خوا ئەوێ بۆ گۆپیویت بە چاکتر، وتی: دەترسیت لەسەر جیگەکەم بمرم؟ نەبەخوا شتی وام تووش ناکات، بە تەنھا سەد شەرم کردوو جگە لەوێ لای ئیوێش بە شداربووم.^۲

ئێین سەعد ج ۳ ص ۸۸ لە موخەمەدی کوپری سابیتی کوپری قەیسێ کوپری شەماسەو هیناویەتی دەلیت: لە پوژێ یەمامەدا کە موسلمانان شکان سالمی مەولای ئەبی حوزەیفە وتی: لەگەڵ پیغەمبەردا (ﷺ) و شەرمان نەدەکرد، چالیکێ هەلکەند و چوویە ناویەو و ئالاکەیی کۆچەرانیشتی پی بوو جەنگا کرد تا کۆژا، لە سالی دوانزەیی کۆچی لە شەپری یەمامە لە سەردەمی خیلافەتی ئەبوبەکر (ر.ه) شەهیدبوو.

هەر وەها ئێین سەعد ج ۳ ص ۴۱ لە ئەبی سەعیدی خودریەو هیناویەتی دەلیت: گویم لە عەبادی کوپری بشیر (ﷺ) بوو دەیوت: ئەی ئەبوسەعید ئەمشەو وام دەبینی

۱- هەیسەمی ج ۹ ص ۲۹۶ دەلیت: تەبەرانی لە المعجم الوسيط و ئەحمەد بە کورتی هیناویانە و کەسەکانی سەنەدەکانیان صحیحین، بەزاریش بەسەنەدی لاواز هیناویەتی، لە گێڕانەوێکی ئیمامی ئەحمەددا هاتوو: کاتیک شیرێ بۆ هینرا پیکەنی.

۲- لە الاصابة ج ۱ ص ۱۴۳ و هاتوو، تەبەرانی بە و اتایە هیناویەتی، هەیسەمی ج ۹ ص ۲۲۴ دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکەیی صحیحین حاکم المستدرک ج ۳ ص ۲۹۱ بە و اتایە هیناویەتی دەلیت: لەسەر مەرجی بوخاری و موسلیم صحیحە بەلام بوخاری و موسلیم نەیانەیناوە، ئەبونەعیمیش لە الحلیة ج ۱ ص ۳۵۰ بە و جۆرە هیناویەتی.

ناسمانم لی کرایه وه و دواپی خوئی دا به سهرمدا، پشت به خوا ئه وه شه هیدیه، منیش وتم: خیر ده بیټ، ده لیټ: له پوژئی یه مامه دا سه یرم ده کرد هاواری پشتیوانانی ده کرد کالانی شمشیره کانیاں بشکینن و له خه لکه که جیا بن، ده یوت (اخلصونا، اخلصونا) به وه چوارسه د که سی پشتیوانان که که س تی که لیان نه بوو به ریبه ری عوباده ی کوپی به شیرو نه بود و جانه و به رائی کوپی مالیک جیا بوونه وه و چوونه به درگای باخچه که و شه ریکی سه ختیان کرد و عبادی کوپی بشیر کوژا، هینده ی لیدر ابو ده موچاری شیو ابو و ته نها به هیما یه کی له شیدا ناسیمه وه.

هه روه ها ج ۳ ص ۴۷۴ له جه عفری کوپی عه بدوللای کوپی نه سله می هه مه دانیه وه هیئاویه تی ده لیټ: له پوژئی یه مامه دا یه که م که س بریندار بوو نه بو عقیلی نه نیفی بوو که تیریک بهر نیوان دوشان و سهر سنگی که وت خیرا تیره که ی دهر هیئا و لای چه پی به ئازار بوو، نه مه له سهره تای پوژه وه، کاتی که شه ره که گهرم بوو و موسلمانان شکان و گه پانه وه نه بو عقیل به ده ست برینه که یه وه ده ینا لاند، گوئی له میعنه ی کوپی عه ددی بوو که هاواری پشتیوانانی ده کرد الله الله بده نه وه به سهر دوژمندا، میعه ن به ره و پووی دوژمن ده چوو و هاواری پشتیوانانی ده کرد (اخلصونا، اخلصونا) نه وانیش یه که یه که ده چوون، عه بدوللای کوپی عومه ر ده لیټ: نه بو عقیل هه ستا تا به ره و نه وی بجیت وتم: نه بو عقیل چی ده که یه تی تو که شه رت له سهر نیه؟ وتی: هاوار که ره که ناوی منیشی هیئا، ئیبن عومه ر وتی: نه و ده لیټ پشتیوانان مه به سستی برینداره کان نیه، نه بو عقیل وتی: منیش یه کی کم له پشتیوانان و نه گهر له سهر نه ژنوش بیت ده چم به ده میه وه، حیزامی به ست و شمشیری به ده سستی راستی گرت و هاواری ده کرد: پشتیوانان وه که له پوژئی حونه یین پیشکه وتن، نه وانیش هه موو پیشکه وتن و موسلمانانیاں به سهر دوژمندا بردن و شوینه که یان ویران کرد به سهر دوژمندا، شمشیره کانیاں تی که ل به یه که بوون، سه یری ئیبن عقیلم کرد ده سته برینداره که ی برابوو، که وته سهر زه وی و چوارده برینی پیوه بوو و کوشتی موسه یله مه ی دوژمنی خوا ی لی که وته وه، ئیبن عقیل که وته سهر زه وی و منیش بانگم

كرد و ئەۋىش بە ئاڧەھەتتەكەۋە وتى: گەيشتە چى؟ وتم: مۆژدە بىت، بە دەنگى بەرز ھاۋارم دەكرد دۆژمنى خوا كوژرا، ئەۋىش پەنجەي بىر ئاسمان بەرزكردەۋە سوپاسى خۋاي كرد و مرد، دۋاي ئەۋە ھەۋالم دا بە عومەر، سۈيىش وتى: پەھمەتى خۋاي لى بىت، بەردەۋام داۋاي شەھىدى دەكرد.

تەبەرانى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك خەلكى لە يەمامە شكان بە سابىتى كۆپى قەيسم وت: نابىنى مامەگيان؟ ئەۋىش ھەناسەي ھەلدەكىشاۋ وتى: لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) ۋا شەرمان نەدەكرد، بە راستى باش داۋتانەتە دۋاۋە، خۋايە من دوورە پەريزى دەگرم لەۋەي. ئەمانە ھىناۋىيانە دەيگەن، پاشان جەنگا تا كوژرا.^۱ لە فتح البارى ج ۶ ص ۴۰۵ دا ھاتتۇۋە: پۇژى يەمامەدا مۇسلمانان شكان، سابىت وتى: ئۆف بۇ ئەمانە ۋە پەرستەنكەشيان، ئۆف بۇ ئەمانە ۋە ھەۋلىيان، كابرايەكيش لەسەر پەيژدەيىك. ۋو، كوشتى و خۋىشى كوژرا.^۲

(شەرى يەرمووك)

يەعقوبى كۆپى ئەبى سۇفيان و ئىبن عەساكىر لە سابىتى بەنانىيەۋە ھىناۋىيانە بە ھاۋەلەكانى وت: بە راستى خراپ داۋتانەتە دۋاۋە، ھەلىكوتايە سەر دۆژمن و خۋاي گەۋرە فەتخى بە مۇسلمانان بەخشى، لەۋ پۇژدە دابوۋ بەراء شەھىد بوۋ. ئىبن سەعد و ئەبوعوبەيدە لە عەبدوللاي كۆپى عوتبەۋە ھىناۋىيانە بىستۋىيەتى كە عومەرى كۆپى خەتتاب وتى: كاتىك عوسمانى كۆپى مەظمون بەبى كوژران مرد ئازاريكى زۆر كەۋتە دەروونمەۋە، وتم: سەيرى ئەۋ كابرا بگەن كە لە ھەمۋان زياتر

^۱ - لە الاصابە ج ۱ ص ۱۹۵ دا ھاتتۇۋە، دەلىت: بە كورتى لاي بوخارى ھەيە، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۲۳ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكەي صەحيحن، حاكم ج ۲ ص ۲۳۵ ھىناۋىيەتى و لەسەر مەرجى مۇسلىم بە صەحيحى دانائە،

^۲ - بەيھەقى ج ۹ ص ۴۴ لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بەۋ واتايە ھىناۋىيەتى.

(دلیّری ھاوہ لّان (ﷺ))

(دلیری نہ ہو بہ کر (رضی اللہ عنہ))

(دلیری عومہری کوری خہ کتاب (رضوعہ))

١ - له المنتخب ج ٥ ص ٢٤٠ دا واها تووه.

کوپری ھے تیو و ژنی بیوہ ژن بکھوئیت با له گه لم بیتہ پشت ئو دۆله، که سیان نه که وتنه شوینی.^۱

(دلییری عه لی کوپری ئه بی تالیب (ﷺ))

ته به رانی له ئین عه بهاسه وه هیئاویه تی ده لیت: عه لی کوپری ئه بی تالیب (ﷺ) چوو بۆلای فاتیمه له پۆژی شه پری ئو خودا و وتی: (به بی زه حمهت ئو شمشیرم بده ری) پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (لئن کنت احسنت القتال لقد احسنه سهل بن حنیف و ابو دجانه سماک بن خرشه)^۲.

ئین جهریر له ریگهی ئین ئیسحاق له یه زیدی کوپری پۆمان له عروه و عه بدوللا له که عه لی کوپری مالیکی ئه نساریه وه هیئاویه تی ده لیت: له پۆژی خه نده قدا عه مر ی کوپری عه بدود به فی رکاریه وه چوو تا پۆلی خو ی بینی، کاتیک به ئه سپه که یه وه وه ستا عه لی پی ی وت: ئه ی عه مر تو به لینی خوات به قوره یش دابوو هه رکه س بانگت بکات بو دووشت یه کیکیان هه لبرئیت، وتی: ده ی بانگت ده که م بۆلای خوا و پیغه مبه ره که ی و ئیسلام، وتی: هیچ پیو یستی هه کم پی ی نیه، وتی: ده ی بانگت ده که م بو به رهن گاریو ونه وه، وتی: بۆچی برازا که م؟ به خوا هه زنا که م بتکوژم، عه لی وتی: به لام من هه زده که م تو بکوژم، ئو کات عه مر هه لچوو و به ره و عه لی چوو، دابه زین و جهنگان و عه لی (ﷺ) کوشتی.^۳

له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۱۰۶ له ریگهی به یه هقی له ئین ئیسحاق وه هاتوو ده لیت: عه مر ی کوپری عه بدود که خو ی به ئاسن داپۆشیبوو چوو یه ده ری و هاواری

^۱ - له منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۲۸۷ دا واهاتوو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۱۲۳ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی سه حیح.

^۴ - له کنز العمال ج ۵ ص ۲۸۱ دا واهاتوو.

کرد کى شه پرم له گهل ده کات، عهلى کوږى نه بوتاليب (ﷺ) هه ستاو وتى: نهى پيغه مبهري خوا من ده چم بوى، پيغه مبهريش (ﷺ) فهرمووى (نه وه عه مره دانیشه) پاشان عه مر هاواري کرد کهس نه بوو له گهل بجهنگى؟ سه رکونهى ده کردن و دهیوت نه وه به هه شتهى ده تانوت هه رکامتان بکوژيئ ده چنه ناوى له کوييه؟ کهستان نيه به ره و پروم بجهنگى؟ عهلى هه ستاو وتى: نهى پيغمبوري خوا با من له گهلى بجهنگم، فهرمووى (دانیشه) عه مر بو جارى سييه م وتيه وه و شعره کهى تری وت، عه ليش هه ستاو وتى: نهى پيغه مبهري خوا من، فهرمووى (ناخو نه وه عه مره) وتى: باعه مريش بيئت، پيغه مبهريش (ﷺ) مؤله تى پيدا، عهلى چوو بولای تاهات و دهیوت:

مجيب صوتك غير عاجز

لا تعجلن فقد اتاك

والصديق منجى كل فائز

في نية و بصيرة

ناحلة الجنائز

اني لارجو ان اقيم عليك

يبقى ذكرها عند الهزاهز

من ضربة نجلاء

عه مر پيى وت تو كيئت؟ وتى: من عه ليم، وتى: نه وهى عه بد مه ناف؟ وتى: من عهلى کوږى نه بوتاليبم، وتى: برازا کهم له مامه کانتا له تو به ته مه نتر هيه من هه زنا کهم خويى تو بريژم، عهلى (ﷺ) پيى وت: به لام به خوا من رقم له وه نيه خويئت بريژم، نه ویش تو وره بوو و دابه زى و وه کږى ناگر هه لگيرسا و به ره و پروى عهلى چوو، عه ليش به قه لغانه کهيه وه چوو، عه مر دای له قه لغانه کهى و له تى کرد و شمشيره کهى تيدا مايه وه و سه رى نازارى بهر که وت و عه ليش دای له ره گى پشت ملى و خستى، ته پوتوژ که وته وه و پيغه مبهري (ﷺ) دهنگى الله اکبرى بيست، نه و کات زانيمان عهلى (ﷺ) نه وى کوشتووه، پاشان عهلى دهیوت:

عني و عنهم اخروا اصحابي

اعلي تقتحم الفوارس هكذا

ومصمم في الراس ليس بناني

اليوم يمنعني الفرار حفيظتي

يا نه وهى وتى:

و عبدت رب محمد بصواب
کالجذع بین دکاک و روابی
کنت المقطر بزنی اثوابی
و نبیه یا معشر الاحزاب

عبد الحجاره من سفاهاه رایه
فصدرت حین ترکته متجد لا
و عففت عن اثوابه ولو اننی
لا تحسبن الله خاذل دینه

پاشان عهلی بهرو پووی پیغه مبه (ﷺ) هات و پوخساری وهک مانگ و ابوو،
عومهری کوپ خه تتاب (ﷺ) پیی وت: با قه لغانه کهیت بر دایه چونکه له ناو عه ربدا
قه لغانی باشی وانه بوو، وتی: لیمد او عه یی به وه داپوشرا بوو، بویه شهرم له
ناموزاکه م کرد تا بیبه م، موسلیم و به یهقی له سه له مهی کوپی نه کو عه وه
فه رموده یه کی دورود ریژیان هی ناوه و تیایدا باسی گه پانه وه له شهر پی به نی
فزاذه یان دهکات، وتی: سی پوژ ماینه وه و دواتر چووین بو خه یبه ر، عامر هات و
دهیوت:

والله لولا انت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا

و نحن من فضلك ما استغينا فانزلن يکینه علینا

و ثبت الاقدام ان لا قینا

پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رمووی (کی یه نه وه ده لیّت؟) وتیان: عامر، فه رمووی
(په روه ردگارت لیّت خوش بیّت) ده لیّت: پیغه مبه (ﷺ) تایبه تمه ندی به هه رکه س
بدایه شه هید ده بوو، عومر - له سه ر و شتریک بوو دهیوت خوژگه وهک عامر مان بو
بوایه، وتی: چووین بو خه یبه رو مه رحه ب هات و شمشیره که ی ده ته کاندو دهیوت:

شاکی السلاح بطل مجرب

قد علمت خیر انی مرحب

اذا الحروب اقبلت تلهب

عامریش له پووی هه ستا و دهیوت:

شاکی السلاح بطل مغامر

قد لمت خیر انی عامر

هه ریه که و شمشیره که ی بو نه وی تر وه شانده، شمشیره که ی مه رحه ب چه قیه ناو
قه لغانه که ی عامر، ویستی بهرو پووی مه رحه بی ببات که به پووی خویدا

گه پرایه وه و ژیر چاوی بری و خری پیکا، سه له مه (ﷺ) ده یوت: منیش چووم ده بینم ده سته یه کی هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) ده یانوت کاره که ی عامر پوچ بوویه وه چونکه خوی کوشته وه، منیش چووم بۆلای پیغه مبه (ﷺ) و ده گریام، فهرمووی (چیته؟) وتم: وتیان عامر کاره که ی پوچ بوته وه، فهرمووی (کی نه وه ی وت؟) وتم: هندی له هاوه لانت، فهرمووی (نه وانه درو یان وت به لکو دوو جار پاداشتی بۆ هیه) ئینجا پیغه مبه (ﷺ) ناردی به شوین عه لیدا، چاوی عه لیش نازاری هه بوو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ئه مپۆ ئالاکه ده ده مه ده ست که سیك که خواو پیغه مبه یی خوا ی خوش ده ویت) منیش چووم عه لیم هیئا، پیغه مبه (ﷺ) تفی دا له چاوی و چاوی چاک بوویه وه، ئینجا ئالاکه ی پیدایا، مه رحه ب هات و خوی نواند و شعره که ی پیشووی وته وه: عه لیش (ﷺ) خوی بۆ نواند و وتی:

انا الذي سمتني امي حيدرہ کلیث غابات كرية المناظرة

او فيهم بالصاع كيل السندرة

دای له مه رحه ب و سه ری برد به ئاسماندا و کوشتی و فه تح پوویدا، به و جوړه له ده که ده دا هاتوو که عه لی (ﷺ) مه رحه بی جووله که ی (نه فرینی خوا ی لی بیت) کوشت، ئیمامی ئه حمه د له عه لیه وه (ﷺ) و ا هیئاویه تی ده لیت: کاتیک مه رحه ب کوشت سه ره که یم هیئا بۆ پیغه مبه (ﷺ) موسای کوپی عوقبه ش له زوهریه وه هیئاویه تی نه وه ی مه رحه بی کوشت موحه مه دی کوپی مه سه له مه (ﷺ) بوو، موحه مه دی کوپی ئیسحاقیش له گه ل و اقیدی له جابره وه (ﷺ) و پیشینه ی دیکه شه وه وایان هیئاوه^۱.

ئین ئیسحاق له هندی له که سانیه وه له نه بی رافیه وه (ﷺ) که مه ولای پیغه مبه (ﷺ) بوو هیئاویه تی ده لیت: له گه ل عه لی (ﷺ) چووین بۆ خه یبه ر،

۱ - ضعیف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۸۷ دا واهاتوو.

پيغه مېهر (ﷺ) به ئالايه كه وه ناردى، كه له قه لاکه نزيك بوويه وه خه لکى قه لاکه هاتنه دهره وه بوى، نه ويش له گه لايان جهنگا، يه كيک له جووله كه كان شمشيريكى بو وه شانده و قه لغانه كه ي له ده ستي خسته خواره وه، عه لى (ﷺ) له جياتى نه وه دهرگاي قه لاکه ي هه لگرت و کردى به قه لغان بو خوى، به رده وام له ده ستيدا بوو و ده جهنگا تا خواي گه وره فه تى بو به دى هيئا، ئينجا فرييدا، ئاگام ليبوو هه وت كه سى ترم له گه لدا بوو ده مانويست نه وه دهرگا سه راوژوور بکه ينه وه نه مانده توانى، به لام پچرانيكى ديار له م گيرانه وه دا هه يه، به لام به يه ه قى و حاکم له ريگه ي نه بوجه عفه ري باقر له جابره وه هيئاويانه كه عه لى (ﷺ) له پوژى فه تى خه يبه ردا دهرگاي قه لاکه ي هه لگرت تا موسلمانان پيى سه رکه وتن و قه لاکه يان برى، پاشان چل كه س پييان هه لئه ده گيرا، لاوازيه كه له ميشدا هه يه، له گيرانه وه يه كي لاوازيشدا هاتبووه: جابر ده لیت: پاشان هه فتا كه س كو بوونوه تا دهرگا كه بگيرنه وه.^۱

ئيبن نه بى شه يبه له جابري كو پى سه مره وه هيئاويانه كه عه لى (ﷺ) له پوژى خه يبه ر دهرگاي قه لاکه ي هه لگرت تا موسلمانان سه رکه وتن، دوايى فرييدا و چل كه س ئينجا پييان هه لگيرا.^۲

دليرى ته لحه ي كورى عوبه يدوللا (ﷺ)

ئيبن عه ساكير له ته لحه وه (ﷺ) هيئاويه تى ده لیت: له شه ري ئو حوددا نه م شيعره م ده وت:

نحن حماة غالب والك نذب عن رسولنا المبارك
نضرب عنه القوم في المعارك ضرب صفاح الكوم في المبارك

^۱ - له البداية والنهاية ج ٤ ص ١٨٩ دا هاتووه.

^۲ - منتخب كنز العمال ج ٥ ص ٤٤ هيئاويه تى و ده لیت هه سه نه.

هەر که پیغه‌مبەر (ﷺ) له شه‌ری ئوحد گه‌رایه‌وه به‌هه‌سانی فه‌رموو (قل فی طلحة) واته‌(له‌باره‌ی ته‌لحه‌وه شیعر بلی) ئه‌ویش وتی:

و طلحة يوم الشعب اسی محمدا علی ساعه ضاقت علیه و شقت
یقیه بکفیه الرماح واسلمت اشجاعه تحق اليوف فشلت
و کان امام الناس الا محمدا اقام رحی الاسلام حتی استقلت
ئه‌بویه‌کری صدیقیش (ﷺ) وتی:

حمی نبی الهدی والخیل تتبعه حتی اذا مالقوا حامی عن الدین
صبرا علی الطعن اذ ولت حماهم والناس من بین مهدي و مفتون
یا طلحة بن عبیدالله قد وجبت لك الجنان وزوجت لها العین
عومه‌ریش (ﷺ) ده‌یوت:

حمی نبی الهدی بالیسف منصلتا لما تولى جميع الناس وانكشفوا
پیغه‌مبەر (ﷺ) فه‌رموو راستت وت ئه‌ی عومه‌ر^۱.

(دلییری زوبه‌یری کوپی عه‌وام (ﷺ))

ئین عه‌ساکیڕ له‌ سه‌عیدی کوپی موسه‌ییبه‌وه هیناویه‌تی ده‌لێت: یه‌که‌م که‌س له‌ پیناوخوادا شمشیری هه‌لک‌رد زوبه‌یری کوپی عه‌وام بوو، پوژیک بوو که‌ گوی له‌ ده‌نگیک گیرا وتی: پیغه‌میدبه‌ری خوا کوژرا، ئه‌ویش شمشیره‌که‌ی هه‌لکیشاو چوو، پیغه‌مبەر (ﷺ) هیناش هیناش پینی گه‌یشت، فه‌رموو چیته‌ ئه‌ی زوبه‌یر؟ وتی:

^۱ - ضعیف.

^۲ - له‌ منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۶۸ دا ده‌لێت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا سوله‌یمانی کوپی ئه‌ییوی طاسی هه‌یه، ئین عه‌ددی ده‌لێت: به‌ گشتی فه‌رموده‌کانی جینی به‌ دوا‌د‌ا‌چوون نین، ئین هه‌بان له‌ناو جی متمانه‌کاندا باسی ده‌کات، له‌ اللسان ج ۳ ص ۷۷ یشدا هاتوه، پیتیشتریش باسی شه‌رو هه‌ولی ته‌لحه‌مان له‌ شه‌ری ئوحددا کرد.

بيستم تو کوژ راويت، فهرمووى ئه‌ی ويستت چى بکه‌يت؟ وتى: سويند به‌خوا
ويستم بچم به‌ره و پووى خه‌لکى مه‌ککه ببه‌وه، پيغه‌مبه‌ريش (ﷺ) نزای خي‌رى بو
کرد، له‌م باره‌يه‌وه ئه‌سه‌دى ده‌لي‌ت:

ه‌ذاک اول سيف سل في غضب
حمية سبقت من فضل نجدته
لله، سيف الزبير المرتضى انفا
قد يحسن النجدة المحبس الارفا

ئيين عه‌ساکيرو ئه‌بونه‌عيم ج ۱ ص ۸۹ له‌ عروه‌وه هيناو يانه‌ زوبه‌يرى کوپى
عه‌وام (ﷺ) ده‌نگي‌کى شه‌يتانى بيست (پاش ئه‌وه‌ی موسلمان بو) که موچه‌مه‌د
برا، ئه‌و کات زوبه‌ير ته‌مه‌نى دوانزه سال بو، شمشيره‌که‌ی هه‌لکيشاو به‌ کوچه‌و
کولانه‌کاندا ده‌چوو تا گه‌يشته‌ خزمه‌ت پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ سه‌رووى مه‌ککه‌وه،
هيشتا شمشيره‌که‌ی له‌ ده‌ستدا بو، پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) پيى فهرموو ئه‌وه چيته؟ وتى:
بيستوومه‌ تو يان بر دووه، فهرمووى ئه‌ی چيت ده‌کرد (ئه‌گه‌ر وابوايه)؟ وتى: به‌م
شمشيره‌م ده‌مدا له‌و که‌سه‌ی وايکرد بو، پيغه‌مبه‌ريش (ﷺ) نزای بو خوى و
شمشيره‌که‌ی کرد و فهرمووى برۆ، يه‌که‌م شمشي‌رى هه‌لکيشراو له‌ پيناوى خوا
ئه‌وه بو. ۲۱

يونس له‌ ئيين ئيسحاقه‌وه هيناو يه‌تى ته‌لحه‌ی کوپى ئه‌بى ته‌لحه‌ی عه‌بده‌رى
هه‌لگري ئالاي بي‌باوه‌پان له‌ پوژى ئو خوددا داواى زورانبا‌زى کرد، که‌س نه‌چوويه
پيشه‌وه، زوبه‌يرى کوپى عه‌وام چوويه پيشه‌وه بو‌ی و چوويه سه‌ر و شتره‌که‌ی ئه‌و و
خسته‌يه‌ خواره‌وه به‌ شمشيره‌که‌ی سه‌رى برى، پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) ستايشى کرد و
وتى: هه‌ر پيغه‌مبه‌ريک چه‌ند هه‌وا ريه‌کى هه‌بوون، هه‌وا رى منيش زوبه‌يره، وتى:

۱ - صحيح.

۲ - له‌ منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۶۹ دا واهاتوه، زوبه‌يرى کوپى به‌کار هيناو يه‌تى، له‌ الاصابة
ج ۱ ص ۵۴۵ دا واهاتوه، ئه‌بونه‌عيم له‌ الدلائل ص ۲۲۶ له‌ سه‌عيدى کوپى موسه‌يبه‌وه به‌و واتا يه
هيناو يه‌تى.

ٺه گهر ٺه و نه چوايه بڙي خوم ده چووم بڙي ڪا تيڪ بينيم خه لڪي خويان به دور ده گرن ليئي.^۱

يونس له ٺيبن ٺيسحاق وه هيٺاويه تي ده ٺيٺ: نه و فلي ڪوري عه بدولائي ڪوري موهه يره ي مه خزومي له پوڙي خه نده قدا داواي زورانبازي ڪرد (شهري پووبه پوو) زوبه يري ڪوري عه وام چوو بڙي و به شمشير لييدا تا ڪرد ي به دوو له ته وه و ڪه ليڪ ڪه و ته شمشيره ڪي، ٺينجا گهرايه وه و ده يوت:

اني امرؤ احمى واحتمى عن النبي المصطفى الامي^۲

ٺيبن جهري ره ٺه سمائي ڪچي ٺه بوبه ڪروه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٺيٺ: يه ڪيڪ له بيٺاوه پان به چه ڪه وه هات تا چوويه به زاييه ڪ و تي: ڪي شهري دوو ڪه سيم له گه ٺا ده ڪات، پيغه مبهري (ﷺ) به يه ڪيڪ له موسلماناني فهرموو (اتقوم اليه؟) واته (هه لده ستيت بجيت بڙي؟) و تي: ٺه گهر ده ته ويٺ ٺه ي پيغه مبهري خوا ده چم! زوبه يري زوو زوو خوي ده هيٺايه بهر چاوي. تا پيغه مبهري (ﷺ) سه يري ڪرد و فهرمووي (ٺيبن صه فيه هه سته) ٺه ويش چوو و بهرامبهري وه ستاو ڪه و تنه يه ڪ دريڙهي ڪيڻا، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ايهما وقع الحضيض اول فهو المقتول) پيغه مبهري (ﷺ) و موسلمانان نزايان ڪرد و بيٺاوه ڀه ڪه ڪه و تنه يريش ڪه و تنه به سهري سنگيدا و ڪوشي.^۳

بوخاري له عوره وه (ﷺ) هيٺاويه تي ڪه هاوه لاني پيغه مبهري (ﷺ) له پوڙي يه رمو ڪدا به زوبه يريان و ت: بوچي ليٺانه ويٺ تا ٺيمهش له گه ٺت ليٺه وين؟ و تي:

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۲۰ دا واهاتووه.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۰۷ دا واهاتووه.

^۳ - له منتخب كنز العمال ج ۵ ص ۶۹ دا واهاتووه.

نه گهر و ابكهم ئیوه پاست ناكهن، وتیان وانیه، ئه ویش هه لمه تی برد تا چوویه ناو
دوژمن و ریزه كانی بپرین و كهسی له گه لدا نه بوو، پاشان دووباره گه پرایه وه،
ره شوه كه یان گرت و له دوو شوینه وه سه رشانیان پینكا، له نیوان دوو پینكرانه كه دا
پینكرانیکی پوژی به دریش هه بوو، عروه ی كوپری زوبه یر ده لیت: من بچوك بووم و له
یاریکردن په نجه م ده كرد به شوینه پینكرانه كاندا، عروه ده لیت: عه بدولای كوپری
زوبه یریش (ﷺ) ئه و كات ته مه نی ده سالان بوو و له گه لیدا بوو، خسته سه
ئه سیك و دایه ده ست كه سیك، له البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۱ دا به و واتایه هاتووه و
ئه مه شی بو زیاد كردووه: جاری دووه میش هاتنه وه بۆلای و وهك جاری یه كه م
پوویدا یه وه.

(دلیری سه عدی كوپری ئه بی وه قاص (ﷺ))

ئین عه ساكیر له زوهریه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) سربه یه کی نارد
كه سه عدی كوپری ئه بی وه قاصی تیدا بوو، چوون بۆ لایه کی حیجاز كه پینی ده و ترا
(رابغ)، بیباوه ران دایان به سه ر موسلماناندا، سه عدی كوپری ئه بی وه قاصیش به
تیره كانیه وه تییان كه وت، ئه و یه كه م كه س بوو له پینا و خوادا تیری وه شاندا، ***
ئه وه ش یه كه م شه پری ناو ئیسلام بوو، سه عد (ﷺ) وتی:

حمیت صحابتي بصدور نبلي

الا هل اتی رسول الله انی

بكل حزنه وبكل سهل

انود بها اواثلهم ذیادا

یسهم یا رسول الله قبلي

فلا یعتد رام فی عدو

ئین عه ساكیر له ئین شیهابه وه هیناویه تی ده لیت: سه عد (ﷺ) له پوژی
ئو خوددا به یهك تیر سن بیباوه پری كوشت، تیریکی وه شاندا و ئه وانیش بۆیان
وه شانده وه، سه عد هه لیگرتیه وه و شانديه وه و كه سیکی تری كوشت، ئه وانیش

۱ - له المنتخب ج ۵ ص ۷۲ له ئین عه ساكیره وه هاتووه.

وه شانديانه وه، نه ویش هه لیگرتیه وه و وه شاندي و کهسی سییه میشی کوشت، خه لکی له و کارهی سه عد سه ریان سوپما، وتی: پیغه مبهه (ﷺ) نه و تیره ی پیدام، پیغه مبهه (ﷺ) پیی فهرموو دایک و باو کم به قوربانت بن، له منتخب کنز العمال ج ۵ ص ۱۷۲ دا هاتوو.

به زار له ئیبن مه سعوده وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: سه عد (ﷺ) له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) له پوژی به دردا شه پری سوار و پیاده شی ده کرد.^۱

(دلیری چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب (ﷺ))

ته به رانی له حارسی کوپی ته مییه وه هیئاویه تی ده لیت: چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب (ﷺ) له پوژی به دردا په پوړووی نه عامه به سه ر سنگیه وه بو، یه کیك له بیباوه ران وتی: نه وه کییه؟ وترا: چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب، وتی: نه وه ی ئاواو ئاوا ی پی کردین.^۲

به زار له عه بدولمه حمانی کوپی عه وه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: ئومه ییه ی کوپی خه له ف پیی وتم: نه ی عه بدولئیلا نه و کابرا کییه که به په پری نه عامه له سه ر سنگی له پوژی به دردا خو ی دیاری کردبو؟ وتم: نه وه مامی پیغه مبهه ی خوا چه مزه ی کوپی عه بدولموته لیب بو، وتی: نه وه ی ئاواو ئاوا ی پی کردین.^۳ حاکم المستدرک ج ۳ ص ۱۹۹

^۱ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۲ ده لیت: به زار به دوو سه نه د هیئاویه تی، یه کیکیان موته سیل و سه نه ده که ی تریش مورسه له و که سه کانی هه ردو سه نه ده که ش جی متعانه ن.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۱ ده لیت: سه نه ده که ی پچرانی تیدایه.

^۴ - هه یسه می ج ۶ ص ۸۱ ده لیت: به زار له دوو ریگه وه هیئاویه تی، یه کیکیان عه لی کوپی فه زلی که راییسی ماموستایه تی که ناینا یسم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که سه حیجن، به لام ریگه که ی تری لاوازه،

له جابري ڪوپري عهبدوللاوه (ﷺ) هيٺاويه تي دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) له پوڙي ئو خوددا پاش ته واو بووني شهر بؤ چه مزه ده گهرا، يه ڪيڪ وتي: من لاي ئه و درهخته بينيم كه دهوت: من شيڙي خواو پيڻه مبهري خواو، خوايه من دورگيري ده ڪم له مه ي نه بوسوفيان و هاوه لاني پيڙي هاتون، من پوڙش دينمه وه كه نه وانه واده ڪن، پيڻه مبهريش (ﷺ) چوو به ره و نه وي، ڪاتي بيني گريا، ڪاتيڪ سهيري ڪرد تهرمه ڪي شيونينراوه هيلڪي و باري ناناسايي پيڻه مبهري خواي داگرت، پاشان فهرمووي (الا ڪفنا؟) واته (نهره ڪفني نيه؟) يه ڪيڪ له پشتيوانان هه ستاو جليڪي هينا، جابر دهليٽ پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (سيد الشهداء عند الله تعالى يوم القيامة حمزة) واته (گه وري شه هيدان لاي خوا له پوڙي دواييدا چه مزه يه).^۱

ئين نيسحاق (له البدايه والنهايه ج ۴ ص ۱۸ دا هاتووه) له جه عهري ڪوپري عه مري ڪوپري ئومه ييهي زمريه وه هيٺاويه تي دهليٽ: من و عهبدوللاي ڪوپري عه ددي ڪوپري خيار له سه رده مي موعاويه دا (ﷺ) در چووين، ئينجا فهرموده ڪه دينيت و دهليٽ: تا چووينه لاي وه حشي دانيشتين، وتمان هاتووين تا باسي نه وه مان بؤ بكهيت چون چه مزه ت ڪوشت؟ وتي: چون پيڻه مبهري (ﷺ) پرسياي لي ڪردم و منيش وه لامم دايه وه به و جوڙه وه نامي ئيوهش ده ده مه وه، من ڪويله ي جوبهيري ڪوپري موعه بووم، توعه يمه ي ڪوپري عه ددي مامي له به دردا ڪوڙابوو، ڪاتيڪ قورهيش چوون بؤ ئو خود جوبهيري پيڙي وتم: نه گهر چه مزه ي مامي موحه مه د له جياتي مامم بڪوڙيته وه ئازادت ده ڪم، منيش له گهل خه لڪه ڪه دا چووم، من ڪه سيڪي چه به شي بووم و وه ڪ نه وان تيرو خه نجهرم فرئ ده داو مه گهر چي نه گهر نا هه لاه نه ده ڪرد، ڪاتيڪ شهره ڪه پرويدا چووم تا چه مزه بينيم، له ناو هه ندي خه لڪدا بينيم وه ڪ وشتر ي بارشيواو به شمشيره ڪي ڪه وتبووه نه و خه لڪه و ريي لينه ده گيرا منيش خوم بؤ ناماده ڪرد تا ليي بدهم و له ڙير دره ختيڪ يان لاي

^۱ - حاڪم دهليٽ: سه نه ده ڪي صه حيحه و بوخاري و موسليم نه يانهينراوه، زه هه بيش دهليٽ صه حيحه.

بهردیگدا خوّم ههشاردابوو تا لیم نزیك بیتهوه، لهو کاته دا سباعی کوپی
 عهبدولعوژا پیئشی خستم بۆلای، کاتیك ئهوی بینی وتی: ئادهی (ابن مقطعة
 البظور)، شمشیریکی لیڤاو وایزانم سهری پهپاند، منیش ههیه کهم هیئا و برد
 تاپیک قهرهولم لی گرت و دام له سه سر سنجی، تا ئه وهی له نیوان پیکانییه وه ده رچوو
 ویستی به ره و پووم بیّت که چی کهوت، منیش به جیم هیشت تا مرد، دواپی
 هاتمه وه و ههیه کهم هه لگرت و گه پامه وه بۆ سه ربازگه که و له وی دانیشتم و نیشم
 به که سی تر نه بوو، ئه ویشم له بهر ئازاد بوونی خوّم کوشت، که چوومه وه مه که
 ئازاد بووم، دواپی مامه وه تا پیغه مبه ر (ﷺ) مه که ی فه تح کرد پام کرد بۆ تانیف و
 له وی مامه وه، کاتیك وه فدی تانیف چوون بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) تا موسلمان بن
 دونیام لی بوو به کونه ده رزیه ک، وتم ده چم بۆ شام یان یه مه ن یان شوینیکی دی،
 سویند به خوا ئه و نیازم هه بوو تا که سیك پیی وتم: قوربه سه ر پیغه مبه ر (ﷺ)
 که س ناکوژیت که بجیته ناو ئایینه که ی و شایه تی هه ق بیئیت، کاتیك ئه وه ی وت
 چوومه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) له مه دینه، که سه یری کردم له سه سه ری
 پاره ستابووم و شایه تومانم هیئا، که منی بینی فهرمووی (تۆ وه حشیت؟) وتم: به لی
 ئه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (دانیشه بۆم باس بکه چۆن هه مزه ت کوشت؟)
 منیش چۆن بۆ ئیوه م گپرایه وه بۆ ئه ویشم گپرایه وه، که له قسه کهم بوومه وه
 فهرمووی (قوربت به سه ر) پروت له بهر چاوم لابه، با نه تبینم) منیش پیغه مبه رم (ﷺ)
 له هه ر کوئی ببینیایه که نارو دواوم ده گرت تا نه مبینیت تا خوا ی گه وه بر دیه وه
 بۆلای خو ی، که موسلمانان چوون بۆ شه ری موسه یله مه ی درۆزن له یه مامه منیش
 له گه لیان چووم و ئه و هه ربه ی بۆ کوشتنی هه مزه به کارم هیئابوو بردم، که شه ر
 پرویدا موسه یله مه م بینی وه ستابوو و شمشیری به ده ست بوو - نه مه دناسی - خوّم
 بۆ ئاماده کرد، یه کیك له پشتیوانانیش له لایه کی تره وه خو ی بۆ ئاماده کرد، من
 هه ربه کهم بۆ ریککردو بۆم وه شانده و پشتیوانیه که ش به شمشیر تی ی کهوت،
 په ره ردگار چاکتر ده زانیّت کاممان کوشتمان، ئه گه ر من کوشتبیتم ئه و چاکترین

که سم دواي پیغه مبهري (ﷺ) له گهل خراپترین که سى سهر زه ویدا کوشتووه،
بوخاریش له جه عفهری کوږی عه مروه به و جوړه هیناو یه تی، تیایدا هاتووه: که
خه لکی ریزیان به ست بو شهړ سوباع هات و تی: کی هیه به ره و پووم بیتووه؟
حه مزه ی کوږی عه بدولموته لیب هات و پیی وت: نه ی سوباع نه ی کوږی نوم
نه نماري (مقطعة البظورة).

(دلیری عه عباسی کوږی عه بدولموته لیب (ﷺ))

ئین عه ساکیر له جابره وه (ﷺ) هیناو یه تی پیغه مبهري (ﷺ) له پوژي تائیفا
حه نزه له ی کوږی په بیعی نارد بولای خه لکی تائیفو دواندن و نه وانیش به زور
به ره و قه لاکه یان برد، پیغه مبهري (ﷺ) فهرمووی (کی ده چیت بو نه وانه تاوه که نه م
جه نگاوه رانه مان پاداشتی هه بیت؟) که س هه لنه سا جگه له عه عباسی کوږی
عه بدولموته لیب تا له ناو دهستیاندا ده ری کردو باوه شی پیا کردو پفاندى،
نه وانیش له قه لاکه وه عه باسیان به ردباران کرد، پیغه مبهريش (ﷺ) نرای بو ده کرد
تا هیناو وه خزمه ت پیغه مبهري (ﷺ).^۱

(دلیری موغازی کوږی عه مری کوږی جه موغازی

کوږی عه فرا (ره زای خویان لی بیت))

بوخاری و موسلیم له عه بدولموته لیب کوږی عه وفه وه هیناو یانه ده لیت: من له
پوژي به دردا له ریزدا وه ستا بووم، سهیری راست و چه پی خوم ده کرد دوو
هه رزه کاری پشتیوانانم بینی، ترسام ژیر پی بکه ون، یه کیکیان باوه شی پیا کردم و
وتی: مامه گیان نه بوجهل ده ناسیت؟ وتم: به لی ئیشت پیی چیه؟ وتی: بیستوومه

^۱ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ دا واهاتووه.

قسه ي به پيڻه مبر (ﷺ) وٽوهه سوڀند به وه ي گيانمي به دهسته نه گهر بيبي نم وازي لي ناهينم تا يه ڪيڪمان نه وي تر نه ڪوڙيٽ، منيش سهرم سوڀما، نه وي تريش باوه شي پيا ڪردم و هه مان شتي وٽ: منيش سهيري نه بوجهه لم ڪرد ڪه له ناو خه لڪه ڪه دا ده گهرا، وٽم: نه وه ي ده تانه ويٽ نه وه يه، نه وانيش چوون به شمشيره ڪانيان ليياندا و ڪوشتيان، دواي هاتنه وه خزمهت پيڻه مبر (ﷺ) هه واليان پيدا، نه ويش فهرمووي (ڪامتان ڪوشتي؟) هه ڪاميان ده يوت من ڪوشتم، فهرمووي (شمشير ڪانتان سرين؟) وٽيان: نا، پيڻه مبر (ﷺ) سهيري هه ردو و شمشيره ڪه ي ڪردن و فهرمووي (هه ردو و ڪتان پيڪه وه ڪوشتو تانه).

بوخاري هيٺاويه تي ڪه عه بدولپر حمان وٽي: له پوڙي به دردا له پيزدا بووم سهيري راست و چه پي خوٽ ڪرد دو هه رزه ڪارم بيني، ترسام ڙيڀي ڪه ون، يه ڪيڪيان چياند ي به گوڀما (تا هاوپيڪه ي نه ي بستيت) وٽي مامه گيان نه بوجهه لم پي نيشان بده، منيش وٽم: برازا گيان بو چيٽه؟ وٽي: به ليٽم به خوا داوه نه گهر بينيم يان بيڪوڙم يان بڪوڙيم، نه وي ترش چياند ي به گوڀما و هه مان شتي پي وٽم، منيش دلخوش بووم له نيوان دووپياوي وادام، نه بوجهه لم پي نيشان دان، نه وانيش وه ڪ دووهه لو هه ليان ڪوتايه سهري و لييان دا، هه ردو و ڪيان ڪوپراني عه فراهوون.

ئين نيسحاق له ئين عه بباس و عه بدوللاي ڪوپري نه بوبه ڪروهه هيٺاويه تي ڪه ده ليٽن: موغازي ڪوپري عه مري ڪوپري جه موخ له به ني سهله مه وٽي: نه بوجهه هل دووره ده ست بوو و پئي نه ده گه يشتن، گوڀم له خه لڪه ڪه بوو ده يانوت ڪه س ناگاته نه بولحه ڪه م، منيش ڪه بيستم خوٽ بو حازر ڪرد و به ره و پووي چووم ڪه گه ي شتمه نه وي هه لم ڪوتايه سهري و شمشير ڪم ليٽدا و ابرانم داي له نيوه ي راني، سوڀند به خوا تا توانيم تيي ڪه وٽم و ليٽدا، عه ڪره مه ي ڪوپري داي له سه رشانم و ده ستي

١ حاكم المستدرڪ ج ٢ ص ٤٢٥ و به يهه تي ج ٦ ص ٢٠٥ له عه بدولپر حمان وه به جوڙه هيٺاويانه.

فېرى دام، منىش خۆم گەياندە خرمىكم كه لهلام بوو تا له دەستى قوتارى كردم،
هەموو ئەو پۆژە شەپم دەکردو بە دواى خۆمدا پامدەكیشا، كه بىزارى كردم
خستەم ژيەر پىمۆ چاك تىي كەوتەم تا تىرم خواردو فېرمدا.^۱

دلىرىي ئەبودوجانە سەماكى

كوپى خەرشەي ئەنسارى (ﷺ)

ئىمامى ئەحمەد لە ئەنەسەۋە هېناۋىيەتى كە پىغەمبەر (ﷺ) لە پۆژى ئوحدو
شمشېرىكى هەلگرت و فەرمووى (كى ئەم شمشېرە هەلدەگرىت) هەندى
هەليانگرت و سەيرىيان كرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (من ياخذة بحقة) واتە (كى هەلى
دەگرىت و مافى دەدات) هەموو گەرانەۋە دوا، ئەبو دوجانە وتى من، پىي كەوتە
گيانى بىباۋەپان، موسلىم هېناۋىيەتى لە (البدایة والنهاية ج ۱۵ ھاۋە، ئىبن
سەعد ج ۳ ص ۱۰۱) ئەنەسەۋە (ﷺ) بەھەمان واتا هېناۋىيەتى.

بەزار لە زوبىرى كوپى عەوامەۋە (ﷺ) هېناۋىيەتى دەلىت لە پۆژى ئوحدو
پىغەمبەر (ﷺ) شمشېرىكى خستە پوو بو ھاۋەلان و فەرمووى (من ياخذ هذا السيف
بعقة؟) ئەبو دوجانە سەماكى كوپى خەرشە وتى من ئەي پىغەمبەرى خوا، ئەۋىش
پىي دا، ئەبو دوجانە نەچوو منىش كەوتەم، دەيدا بەلاى ھەركەسدا (لە بىباۋەپان)
لىي دەداۋ پەكى دەخست، تاھاتە لاى ئافرەتائىك لەلا پالى شاخەكەدا كە هيندىان
لەگەلدا بوو دەيووت:

نمشى على النمارق

نحن بنات طارق

ان تقبلوانعنق

والمسك فى المفارق

فراق غير وامق

اوتبدبروا نفارق

۱ - صحيح.

۲ - له البدایة والنهاية ج ۳ ص ۲۸۷ ھاۋە.

منیش بۆی چوم ، له‌و ده‌شته‌دا هاواری کردو که‌س نه‌هات به‌ ده‌میه‌وه، منیش وازم لی هیئا، به‌ ئه‌بو دوجانه‌م وت: به‌ هه‌موو کاره‌کانت سه‌رسام بووم جگه‌ له‌وه‌ی ئه‌و ژنه‌ت نه‌کوشت، ئه‌بو دوجانه‌م وتی چونکه‌ هاواری کرد و که‌س نه‌هات به‌ ده‌میه‌وه، هه‌زم نه‌کرد به‌ شمشیری پیغه‌مبه‌ر ﷺ ئا‌فره‌تیکی بی پشت و په‌نا بکوژم.^۱

حاکم المستدرک ج ۳ ص ۲۳۰ له‌ زوبه‌یره‌وه هیئاویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ شه‌ری ئو‌حود شمشیریکی هیئاو فه‌رمووی (من یاخذ هذا السیف بحقه‌؟) منیش هه‌ستام و وتم من، (به‌لام پیی نه‌دام، پاشان ئه‌وه‌ی فه‌رموویه‌وه، ئه‌بو دوجانه‌م وتی من ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا به‌س هه‌قه‌که‌ی چیه‌؟ فه‌رمووی (موسلمانی پیی نه‌کوژی و پیی له‌ ده‌ست بی‌باوه‌رانه‌که‌یت) ئینجا پیی دا، ئه‌و پوژ سه‌یرم ده‌کرد بزانه‌م چو‌ن شه‌ر ده‌کات؟ بجوایه‌ بۆ هه‌ر که‌س له‌ ده‌ستی ده‌ربازی نه‌ده‌بوو، ئینجا به‌و واتایه‌ی پی‌شوو ده‌یه‌ینی.^۲

ئین هیشام هیئاویه‌تی ده‌لیت له‌ چه‌ند زانایه‌کم بیستوو که‌ زوبه‌یری کو‌ری عه‌وام (ﷺ) وتی: کاتی‌ک داوای شمشیره‌که‌م له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ کردو پیی نه‌دام و دای به‌ ئه‌بو دوجانه‌م له‌ ده‌روونی خو‌مدا وتم من کو‌ری سه‌فیه‌ی پووری و قوره‌یشی بووم و داوام لی‌کرد که‌چی دای به‌ ئه‌بو دوجانه‌م، سویند به‌خوا ده‌بی‌ت بزانه‌م چی ده‌کات؟ که‌وتمه‌ شوینی ده‌سته‌ سه‌ریکی سووری ده‌ره‌ینا و به‌ستی به‌سه‌ریه‌وه‌و پشتیوانان و تیان ئه‌بو دوجانه‌م په‌رۆی مه‌رگی ده‌ره‌ینا، له‌وکاته‌دا ده‌رچوو و ده‌یوت:

و نحن بالسفح لدى النخيل

انا الذي عاهدني خليلي

۱ - هه‌یه‌مه‌ ج ۶ ص ۱۰۹ ده‌لیت: که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی جی متمانه‌ن، ته‌واو.

۲ - حاکم ده‌لیت سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحه‌و بوخاری و موس‌لیم نه‌یه‌یناوه‌، زه‌ه‌به‌ی ده‌لیت: سه‌حیحه‌.

اضرب بسيف الله والرسول

ان لا اقوم الدهر في الكيول

به هه ر بيباوه ريك دهگه يشت دهيكوشت، له ناو بيباوه راندا يه كيک هه بوو هه ر
برينداريكي بديبا دهيكوشت، هه ركام له وي تر نزيك بوويه وه، من له خوا
ده پارامه وه به ره وپووي يه ك بنه وه، به ره وپووي يه ك بوونه وه و كه وتنه ليداني
يه كدي، بيباوه ره كه داي له نه بودوجانه، به لام به زرييه ك پري به شمشيره كه ي
گرت، نينجا نه بودوجانه لييداو كوشتي، دواتر سه یرم كرد شمشيره كه ي له سه ر
سه ري هيندي كچي عوتبه وه ستاندو دواتر گپرايه وه، منيش وتم: خواو
پيغه مبه ره كه ي چاكر ده زانن.^۱

(دليري قه تاده ي كوري نوعمان (ﷺ))

ته به راني له قه تاده ي كوري نوعمانه وه (ﷺ) هيناويه تي ده ليت: كه وانيك
پيشكه ش به پيغه مبه ر (ﷺ) كرا پيغه مبه ريش (ﷺ) له پوژي ئو خوددا داي به من،
منيش له به رده م پيغه مبه ردا (ﷺ) تيرم پي نه ما، به رده وام له به رچاوي پيغه مبه ردا (ﷺ)
خوم ده دايه به ر پوخساري تا نه گه ر تيريك هات به رمن كه وي ت و پيغه مبه ر (ﷺ)
بپاري زم، تيريكيان داي له ناو چاوم و ناو چاوم كه وت، منيش خسته ناو ده ستم و
بردم بولاي پيغه مبه ر (ﷺ) نه ويش كه بيني چاوه كاني فرمي سكيان رشت و فهرمووي
(اللهم ان قتادة قد اوجه بوجهه فاجعلها احسن عينيه و احدهما نظرا) (خوايه قه تاده
رووي خوي به خشي ده ي نه و چاوه ي بكه به بينا ترين چاوي) به وه نه و چاوه ي
له وي تريان با شتر بوو و زياتر ده ي بيني.^۲

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

۳ - هينسه مي ج ۶ ص ۱۱۲ ده ليت: له سه نه ده كه دا كه سي هه يه كه ناينا سم.

ھەر ئەو ھېناۋىيەتى دەلىت: مەن لە بەردەم پېغەمبەر ﷺ لە پۇژى ئوھود دەم وچاۋى پېغەمبەرى خوام دەپاراست ئەبودوجانەش بە پىشتى خۇى پىشتى پېغەمبەرى ﷺ دەپاراست تا ئەۋەى پىشتى پېر بوو لە تىر، ئەمەش لە پۇژى ئوھوددا بوو، ھەيسەمى دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسى وا ھەيە كە نايناسم.

(دلىرىى ئەبى ھەدرەد)

ئىبن ئىسحاق لە ئەبى ھەدرەدەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: مەن ئافرەتىكى ھۆزەكەى خۇم ھېنا و مارەيەكەى دووسەد درەم بوو، ھاتم بۇلاى پېغەمبەر ﷺ تا يارمەتىم بدات، فەرموۋى (چەندە مارەيىت دانائەۋ؟) وتە: دووسەد درەم، فەرموۋى (سبحان الله والله لو كنتم تاخذونها من واد ما زدتم، والله ما عندي ما اعينك به) چەند پۇژىك مامەۋە، پاشان يەككە لە جوشەمى كوپى موعاۋىە كە پىى دەوترا رەفاعەى كوپى قەيس - يان قەيسى كوپى رەفاعە - كە لە خىلىكى گەۋرەى جوشەمەۋە ھاتبوو بە ھۆزەكەيەۋە ھات و لە باخدا دابەزى و دەيوسىت قەيس دژ بە پېغەمبەر ﷺ كۆبكاتەۋە، لەئاو جوشەمەدا ناوبانگ و باسى ھەبوو، پېغەمبەر ﷺ مەن و دوو موسلمانى تىرى بانگ كردو فەرموۋى (اخرجوا الى هذا الرجل تاتوا منه نجبر و علم) وشتىكى پى دايىن و يەككىمان سواربوو بە چەك و تىرو شمشىرەۋە چوۋىن تا لەگەل ئاۋابوۋنى خۇردا گەيشتىنە نىزىكى ئەو شوۋىنە، مەن لەلايەكەۋە خۇم ھەشاردا، فەرمانە بە ھاۋەلەكەم كردو لە لايەكى ترەۋە ئەۋانىش سەنگەريان گرت، پىم وتە: ئەگەر بىستتان الله اكبرم وت و دام بەسەر سەربازگەكەياندا ئىۋەش الله اكبر بكن و لەگەلەم بدەن بەسەرياندا، سوۋىند بەخا چاۋەپروان بوۋىن شتىك بىيىن، شەو داھات تا كاتى عىشا بوو، يەككە لە شۋانەكانيان لىيان دواكەوت و ئەۋانىش ترسان شتىكى لى بىت، رەفاعەى كوپى قەيس ھەستا و شمشىرەكەى ھەلگرت و خستىەلاى مى و وتى: سوۋىند بەخا لە بارى ئەو شەۋانەمان دەترسم

خراپە يەككى بېتەپ، ھەندى ھەۋەلەن ھەگەلى بوون وتيان سويند بە خوا ناچىت، ئىمە لە جياتى تۇ دەچىن، وتى: نا ھەر خۇم دەچم، وتيان دەى ئىمەش لەگەلت دىين، وتى بە خوا كەستان دوام ناكەۋىت، دەرچوو تا دای بە پالەدا، كاتىك بۇم گونجا تىرىكم ۋە شاندى دام لەسەر سىنگى، سويند بە خوا نوزەى نەھات و كەوت، چووم و ملم پەراندو دوايى بەرەو سەربازگەكە چووم و الله اكبرم كردو دوو ھاورىكەشم و ايانكرد، سويند بە خوا ھىچيان پى نەكرا جگە لەۋەى بە ژن و مائەلەكانيان و سووكە شتىكى سامانىانەۋە رايانكرد، ئىمەش و شترو مەرىكى زۇرمان گرت و ھىنامان بۇلای پىغەمبەر ﷺ، من سەرى كابرام ھىنا بۇ پىغەمبەر ﷺ، ئەۋىش سىانزە و شتري پىدام بۇ مارەيىكە^۱.

(دلىرى خالىدى كورى ۋەلىد (ﷺ))

بوخارى لە خالىدى كورى ۋەلىدەۋە (ﷺ) ھىنارىەتى دەلىت: لە پۇژى موئتەدا نۇ شمشىر بە دەستمەۋە شكان تەنھا يەككى يەمانى لە دەستەدا مايەۋە^۲.
 حاكم لە المستدرک ج ۳ ص ۲۹۹ لە ئەۋسى كورى حارسەى كورى لامەۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: كەس ھىندەى ھورمز دژى عەرەب نەبوو، كە لە شەرى موسەيلەمە و يارانى بوۋىنەۋە بەرەو بەسرە چوۋىن و لە كاظمە بە سوپايەكى زۇرەۋە بەرەو پوۋى ھورمز بوۋىنەۋە، خالىد خۇى بۇ نواندو وای لە ھورمز كرد بەرەو پوۋى بېتەۋە، ئەۋىش پارىبوو، جەنگان و خالىد كوشتى و ھەۋالەكەشى نوۋسى و ناردى بۇ ئەبۇبەكر، بەۋە پىى بە تالانكردنى شەمەكى ھورمزدا. كئالەۋەكى

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۲۲ دا واهاتوۋە، ئىمامى ئەحمەدو جگە لەۋىش ھىناۋىانە، بەلام لای ئەۋ ناۋى عەبدوللاى كورى ئەبى ھەدرەدە، ھەرەك لە الاصابة ج ۲ ص ۲۹۵ یشدا ھاتوۋە.

۳ - (ئىبن ئەبى شەيبە ھىناۋىەتى، لە الاستيعاب ج ۱ ص ۴۰۸ دا واهاتوۋە، حاكم لە المستدرک ج ۳ ص ۴۲ و ئىبن سەعد ج ۴ ص ۲ ھىناۋىەتى).

سه د هه زار درههه بوو، نه وهش نه ریتی فارس بوو کلاوی که سی پله به رزیان نه وهنده بوو.

واقیدی له نه بی زه ناده وه هیناویه تی ده لیت: کاتیک خالید سه ره مهرگی هات گریا، دواتر وتی: له نه وهنده شه پدا به شداریووم و له شم بستیکی بی برینی شمشیر و رمی پیوه نه ما، که چی لیږده له سه ر جیگه که م وه ک مهرگی و شتر ده رم، چاوی ترسنوکان بی خه وییت^۱.

(دلیری به رائی کوری مالیک (ﷺ))

سراج له میژوه که یدا له نه نه سه وه هیناویه تی که خالیدی کوری وه لید له پوژنی یه مامه دا به به رائی وت: هه سته نه ویش سواری نه سپه که ی بوو و سوپاس و ستایشی په روه ردگاری کرد، پاشان وتی: نه ی خه لکی مه دینه، نه مړ مه دینه بو ئیوه نیه، ته نها خوایه و به هه شت، پاشان که وته پری و خه لکیش وایانکرد و خه لکی یه مامه شان و به رائیش که یشته به فه رمانږه وای یه مامه و لییدا و کوشتی و شمشیره که ی برد و شه پری پیکرد تا شکا.

به غه وی له به رائه وه هیناویه تی ده لیت: له پوژنی شه پری موسه یله مه که یشتم به پیاوړیک پیی ده و ترا (که ری یه مامه) که وړه و که له که ت و سپی بوو شمشیریک ی به ده ست بوو، دام له هه ردو و قاچی و له سه ر پی که وت، شمشیره که یم هه لگرت و لییدا و له ت و په ت بوو^۲.

ئیبین عه بدولبیر له الاستیجاب ج ۱ ص ۱۳۸ له ئیبین ئیسحاق وه هیناویه تی ده لیت: موسلمانان کشان بو سه ر بیباوه ران تا تاربان نان بو باخیک که موسه یله مه ی دوژمنی خوی تی دا بوو، وتی نه ی کومه لی باوه رداران فریم بده نه نه و دیو، چوو تا هه لزنیه سه ر دیواره که و شه پری له گه ل کردن تا ده رگا که ی کرده وه بو موسلمانان و موسلمانانیش چوون بویان و خوا موسه یله مه ی کوشته.

۱ - ضعیف.

۲ - (له البدایة والنهایة ج ۷ ص ۱۱۴ دا واهاتووه).

۳ - (له الاصابه ج ۱ ص ۱۴۳ دا واهاتووه).

بہیہ قی ج ۹ ص ۴۴ لہ موحمہدی کوپی سیرینہوہ ہیئاویہ تی موسلمانان گہیشتنہ لای دیواریک کہ دہرگا کہ داخرا بو و لہ ژورہوہ ہندی لہ بیباوہ پان ہہوون، بہرائی کوپی مالیک (ﷺ) لہ سہر قہلغانیک دانیشٹ و وتی: بہ پرمہ کانتان بہرزم بکہنہوہ و فریم بدہنہ نہودیو، نہوانیش وایان کرد، کاتیک گہیشتنہ لای بہراء دہبینین دہ کہسی لی کوشتبون.

ئین سہد لہ ئین سیرینہوہ ہیئاویہ تی دہلئت: عومہری کوپی خہتتاب نامہی نووسی: ئایا بہرائی کوپی مالیک ناکہن بہ بہرپرس، نہو دہستہی کی نالہ باری لہ ناوہرد، نہوی پیش خست.

(دلیری نہبی میحجہنی سہقہ فی (ﷺ))

عہدولہرہ زاق لہ ئین سیرینہوہ ہیئاویہ تی دہلئت: نہبومیحجہنی سہقہ فی (ﷺ) بہردہوام لہ سہر مہی خواردنہوہ جہلدی لیدہدرا، کاتیک زور لہ سہر نہوہ چوون بہندیان کردو بہستیانہوہ، لہ پوژی قادسیہدا سہیری موسلمانانی کرد شہر دہکەن، نہویش بینی بیباوہ پان گورزیان لہ موسلمانان وەشانند، بویہ ناردی بہشوین ژنہکە ی سہدداو پیی وت: نہبومیحجہن پیت دہلئت نہگەر بہری بدہیت و نہو نہسپہی لہ گہل چہکیکدا بدہیتہ دہست یہکەم کہس دہبیت بگہریتہوہ بولات مہگەر نہوی بکوژریت، ئینجا نہم شیعرہی وت:

کفی حزنا ان تلتقي الخيل بالقنا و اترك مشدودا علي وثاقيا

اذا قمت عناني الحديد و غلقت مصارع دوني قد تصم المناديا

ژنہکە چوو و نہوہی بہ ژنہکە ی سہد وت: نہویش دہستی کردہوہ و نہسپنکی پیداو چہکیشی دایہدہست، دواپی بہ پاکردنہوہ چوو تا گہیشٹہ شہرہکە و کہوتہ کوشتاری بیباوہ پان، سہد سہیری کرد پیی سہرسام بوو و وتی: نہو سوارہی کییہ؟ ہیئدہی نہبرد تا خوا بیباوہ پانی شکاندو نہبومیحجہن گہرایہوہ و چہکەکە ی دایہوہ دہستیان و دہست و پیی بہندکرایہوہ، سہد ہات و ژنہکە ی پیی وت: شہرہکەتان چوون بوو؟ نہویش بو ی باس کرد و وتی وامان

به سهرهات تا خواى گه وړه كه سيكي به سوارى نه سپيڅ نارد نه گهر نه بوميحجه نم به دهست و پيى به ستروى به جى نه هيشتبايه دهموت نه مه نه بوميحجه نه، نه ویش وتی: دهی به خوا نه وه نه بوميحجه ن بوو، باس و مه سه له كهی بو گپړايه وه، نه ویش بانگی كړدو كوټ و بنده كهی ل ابردو وتی سویند به خوا له مه و دوا هه رگيز له سهر مهی خوار د نه وه جه لدت لی نادریت، نه بوميحجه نیش وتی: دهی به خوا منیش تا ماوم مهی ناخو مه وه خه ريكبوو له پینا و جه لدو لی دانی نیوه دا دهستبردارى بم، دواى نه وه مهی نه خوار ده وه.^۱

نه بو نه حمه د و حاكمیش له موحه مه دی كوپرى سه عده وه به دوورو دريژى هیناويه تی و له فرموده كه ياندا هاتووه: چوو تا گه يشته لای خه لكه كه و له هه رايه كه وه هه لمه تی بر دايه خوا بي باوه پانی ده شكاند، خه لكی ده يانوت نه مه فريشته يه، سه عديش سه يری ده كړدو ده يوت خو كو كړدنه وهی به لقا و خو هه لدانی نه بوميحجه نه كه چی نه بوميحجه نیش به ندكراوه، كاتيك دوژمن شكا نه بوميحجه ن گه پرايه وه و خو ی به سته وه، كچی حه فسه به سه عدی وت چی بووه؟ نه ویش وتی نا نه مړو كه سيكم نه دی وه كه نه و بدات له دوژمن دهی به ریده ن، نه بوميحجه نیش وتی: من جاران كه مه يم ده خوار ده وه به لی دانه كه پاك ده بوو مه وه، ماده م وای لی هات سویند به خوا نیتر ناخو مه وه. (نیبن نه بی شه يبه ش به و سه نه ده هیناويه تی و تیايدا هاتووه: وایانزانی فريشته يه.^۲ سه يفيش له (الفتح) دا به دوو و دريژى چپړو كه كهی هیناوه و چند ديړيكي زياتری شي عره كهی هیناوه، له چپړو كه كه داشدا هاتووه: شه پړيكي چاكي كړدو الله اكبری ده كړدو هه لمه تی ده برد، نیتر كه س له به رده میا خو ی پی نه ده گيرا، زور به سه ختی كه و تبووه گیانی دوژمنان، خه لكی پيى سه رسام بوون و نه شيانده ناسيه وه، (له الاصابه دا واهاتووه).

^۱ - (له الاستيعاب ج ۴ ص ۱۸۴ دا واهاتووه و سه نه ده كهی سه حيحه، له الاصابه ج ۴ ص ۱۷۴ يشدا

هاتووه).

^۲ - نیبن عه بدولبيريش له الاستيعاب ج ۴ ص ۱۸۷ دا هیناويه تی.

(دليږى عه مېاري كورى ياسر (ﷺ))

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۳۸۵ و نېن سهد ج ۳ ص ۱۸۱ له نېن عومره وه هیناویانه ده لیت: له شهري يه مامه دا عه مېاري كورې ياسر م له سر بهر ديك بينى كه هاوارى ده كرد نهى كومه لى موسلمانان نه وه له بهه شت راده كنه؟ من عه مېاري كورې ياسر م، ثا يا له بهه شت راده كنه؟ من عه مېاري كورې ياسر م ورن بهر و پووم، منيش سهيرم ده كرد كويى پرابو و ده شه كايه وه كه چى هر شهري ده كرد. هروها له ج ۳ ص ۲۹۶ له نهى عه بدولر حمانى سوله يمه وه هیناویه تى ده لیت: له صفیندا له گه ل عه لى (ﷺ) به شدار بووین و دوو كه سمان پاسپارد بوون، كه نه وان بینا گاده بوون هه لمه تى ده برده سهریان و كه ده گه پايه وه شمشيره كه پړنگى خوینى گرتبوو، وتى: بمبوورن به خوا له بهر نه وه گه پامه وه نيتر شمشيره كه نه يده پړى ده لیت: عه مېار و هاشمى كورې عوتبه م بينى، هاشم له نيوان دوو پړزدا ده چوو، عه مېار وتى: هاشم سویند به خوا نه وه لادانى بارو فهرمانى و شكاندنى سهر يازيه تى، پاشان نهى هاشم نه مېرؤ ده گه مېه وه به نازيزان موحه مه دو يارانى، هاشميش نالاکه ي شه كاند ه وه و وتى:

اعور يېغى اهله محلا

قد عالج الحياة حتى ملا

لابو ان يفعل او يفلا

پاشان بهر و دولتيكى صفين چوو، نه بو عه بدولر حمان وتى: هاوه لاني پيغه مېهرم دى كه و تېوونه شوين عه مېاري وه كه نه وه ي نالايه كيان هه بيت.

نېن جهريريش هیناویه تى و له البداية والنهاية ج ۷ ص ۲۶۹ يشدا هاتووه و له فرموده كه يدا هاتووه: عه مېار م بينى ده چوو به هر دولتيكى صفين دا هاوه لاني پيغه مېهر (ﷺ) له وى بوون ده كه و تنه شوينى، بينيم هات بولاى هاشمى كورې عوتبه ي هه لگري نالاي عه لى و وتى: نهى هاشم پيشكه وه، بهه شت له ژير سيپهري شمشيره دايه و ده رگاكانى بهه شتيش كراونه ته وه و حوريه كان رازينراونه ته وه، نه مېرؤ ده گه مېه وه به نازيزان موحه مه دو يارانى، پاشان له گه ل هاشم هه لمه تيان برد و عه لى و هاوه لانيش يه كده سته هه لمه تيان برده سر خه لكى شام، عه مېار و هاشم وه كه نالا و پيشپهروى نه وانيان لى هاتبوو.^۱

۱- (ته بهرانيش هیناویه تى، نه بو عه علاش به دوو دريژى هیناویه تى، نيمامى نه حمده به كورتى هیناویه تى، هه يسه مى ج ۷ ص ۲۶۱ ده لیت: كه سه كاني سه نه دى نه حمده و نه بو عه علا جى متمانه ن).

(دەلىلىرى ھەمىرى كۆرى مەدەنىيەت كرىيى زوبەيدى) (ﷺ)

ئىبن عائىز لى (المغازى) لى مالىكى كۆرى عوبەيدوللاى خەسەمىيە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسى چاكتىم لى كەسىك نەدىۋە كە لى يەرموكدا چوۋ بۇ شەپرو كەلەگە تىكىش چوۋ بۇى ۋە ۋىش كۈشتى، يەككى تر چوۋ ۋە ۋىشى كۈشت، دوايى شكان، ئىنجا گەپرايە ۋە دابەزى ۋە نزاى كىرد ۋە ۋانەى دەۋرۋەرىشى نزاىان كىرد، ۋە ۋە كىيە؟ ۋە: ھەمىرى كۆرى مەدەنىيەت كرىيى.

ئىبن ئەبى شەيبە ۋە ئىبن عائىز ۋە ئىبن سىكن ۋە سەفى كۆرى ھەمرو تەبەرانى ۋە جگە لى ۋانىش بە سەنەدى سەحىح لى قەيسى كۆرى ئەبى حازمە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لى قادسىيەدا بە شداربوم ۋە سەدىش بەرپىسى خەلگە كەبو، ھەمىرى كۆرى مەدەنىيەت كىب بە پىزەكاندا تىدەپەرى ۋە دەپوت: ئەى كۆمەلى كۆچەرەن شىرى نەبەردىن، چۈنكە سوار ئەگەر پەكەى فېرى دا بېھىۋادەبىت، ئىنجا يەكك تىرىكى بۇ ۋە شاندو داي لى لى كەۋانى، ھەمىش ھەلىكوتايە سەرى ۋە لىيداۋ خەستى ۋە دابەزى بۇى، (ئىبن ھەسەكىرىش بە دوۋرو دىرژىر لىلەكى دىكە ۋە ھىناۋىيەتى، تىايدا ھاتوۋە كە كابرە تىرەكەى ۋە شاند ھەلىكوتايە سەرى ۋە چۈن كەنيزەك دەگىر گىرتى ۋە ھىنايە ناۋ پىزەكانە ۋە سەرى لىكردە ۋە ۋە ۋە ناۋابكەن).

ۋاقىدى لى پىگەى عىسەى خەياتە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەمىرى كۆرى مەدەنىيەت كىب لى پۇژى قادسىيەدا بە تەنھا ھەلمەتى بىرد، لىيدان ۋە دواتر مۇسلمانان پەيۋەستى بوون، بىباۋەپران پزان بە سەرىدا ۋە ۋىش بە شەشىرەكەى تىيان كەۋتبوۋ تا مۇسلمانان دوۋرىان خەستە ۋە لى.

تەبەرانى لى مۇھەمەدى كۆرى سەلامى جومەھىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر نوۋسى بۇ سەد: مەن دوۋەزار كەسم بۇ ناردوۋىت ھەمىرى كۆرى مەدەنىيەت كرىيى ۋە تولەيچەى كۆرى خەۋىلىد (ﷺ).

دؤلابي له ئه بي صالحى ڪوپى وه جي هه وه هيئاويه تي ده لئيت: له سالي بيست و
يه ڪدا شه پى نه هاوند پرويداو نوعمانى ڪوپى موقرين ڪوڙاو موسلمانان شكان،
عه مري ڪوپى مه عديه ڪيب نه و پوڙ شه پى ڪرد تا فته ح ها ته دى نه و ڪات برين زورى
بو هيئا و له گوندى (روزه) مرد.^۱

(دليري عه بدوللاي ڪوپى زوبه ير (ﷺ))

ته به راني له عوروى ڪوپى زوبه ير وه هيئاويه تي ده لئيت: ڪاتيڪ موعاويه (ﷺ)
مرد موعاويه ناماده نه بوو گوپرايه لى يه زيدى ڪوپى موعاويه بيت و به ناشڪرا
قسه ي پى دهوت، يه زيديش نه مه ي بيسته وه و سويندى خوارد ده بيت به ده ست
به ستر اوى بيهينن نه گه رنا سوپاي بو ده ني ريت و ترا به نيين زوبه ير ده لئيت چى
ڪوتى زيوت بو دروست بكه ين و جلى به سهر دا بكه يت له بهر نه وه ي سوينده كه ي
به يته سهر چونكه پيڪه و تن بو تو جواتره، نه و يش وتى خوا سويندى بخات،
ئينجا وتى:

ولا الين لغير الحق اساله حتى يلين لضرس الماضع الحجر
پاشان وتى: سويند به خوا ليدانى شمشير به عيزه ته وه له ليدانى قامچيه ڪى
زه ليلي لام خو شه ويستتره. پاشان نزاى بو خو ي ڪرد و دڙايه تي يه زيدى ڪوپى
موعاويه ي نواند، يه زيدى ڪوپى موعاويه ش موسليمى ڪوپى عوقبه ي موري به
سوپا يه ڪى خه لڪى شامه وه نارد بو ي و فهرمانى پيڪرد تا له گه ل خه لڪى مه دينه
بجه نگيت، كه له وه بيته وه بجيت بو مه ڪكه، موسليم چوويه مه دينه و نه و پوڙ نه و
هاوه لانه ي پيغه مبه ر ﷺ له وى مابوونه وه له وى رايان ڪرد و نه و يش كه و ته ويرانى و
كوشتار، ئينجا له وى ده رچوو، له ني وه ي پيدا مرد و حوصه ينى ڪوپى نميره ي
ڪندى ها ته شوينى و وتى (يا ابن بردعة الحمار) له فيلى قوره يش بترسى و تنها به

^۱ - (له الاصابه ج ۳ ص ۱۸ دا واهاتوه).

متمانه پئی دان و دواتر پرنینه وه یان هه لسوکه وتیان له گهل بکه، حوصه ینیش چوو تا گه یشته مه ککه، له گهل ئین زوبه یر چه ند پوژیک شه یری کرد، ئینجا فه رمووده که دینیت، تیایدا هاتوو، حوصه ینی کوپی نومه یر مه رگی یه زیدی کوپی موعاویه ی بیست بویه رایکرد، که یه زید مرد مه پروان بانگه وازی ده سه لاتی بو خوئی کرد، ئینجا فه رمووده که دینیت، تیایدا هاتوو: پاشان مه پروان مرد و عه بدولمه لیک بانگه وازی ده سه لاتی بو خوئی کرد، خه لکی شامیش چوون به ده میه وه، ئه ویش له سه ر مینبه ر وتاری داو وتی: کی له ئیوه ده چیت بو ئین زوبه یر؟ حه جاج وتی: ئه ی ئه میری باوه پرداران من، ئه ویش بیده نگی کرد، دووباره ی کرده وه و هه ر ئه بوو و بیده نگی کرده وه، پاشان سی باره ی کرده وه و ئه و وتی: من ئه ی ئه میری باوه پرداران چونکه له خه ومدا بینیم عه باکه ی سه رشانیم لی سه ندو خوم پوشیم، ئه ویش سوپایه کی بو ریگخست تا چوو بولای ئین زوبه یر و شه پرانکرد، ئین زوبه یر به خه لکی مه ککه ی وت: ئه و دوو شاخه بیاریزن، چونکه تا ئه و دوانه تان به ده سه وه بن له وه پهی شکواریدان، هینده ی نه برد حه جاج و هاوه لانی له مزگه وت ده رکه وتن، بو به یانی که تیایدا ئین زوبه یر کوژا ئین زوبه یر چوو بولای ئه سمای کچی ئه بوبه کری دایکی که ئه و پوژ ته مه نی سه د سال بوو، هیشتا دانی مابوو و چاوی له ده ست نه دابوو، به کوپه که ی وت: عه بدوللا له شه ره که تدا چیت کرد؟ وتی: گه یشته ونه ته ئه وی و ئه وی، ئینجا پیکه نی و وتی: مه رگ حه سانه وه یه، دایکی وتی: کوپم هیوای مه رگ بو من بخوازیت حه زناکه م بمرم تا بتبینم یان سه رده که ویت و به وه سوکنایم بو دینیت، یان بکوژیت و چاوه رپی پاداشتی شه هیدیت بم، پاشان عه بدوللا مالتاواپی له دایکی کرد، دایکی پیی وت: کوپی شیرینم، وریابه له ترسی کوژان ئایننت زیانمه ند نه که یت، عه بدوللا چوو بو مزگه وت و سه ری به رده ره شه که گرت نه وه ک مه نجه نیق لی بدات، یه کی هات بولای ئین زوبه یر و ئه ویش لای به رده ره شه که دانیشته بوو، وتی: ئه ری ده رگای که عبه ت بو نه که ینه وه تا بجیته ناوی؟ ئه ویش سه یری کرد و پاشان پیی وت:

براکهت له هه موو شتیك ده پاریزیت جگه له گیانی واته له مهرگی، مه گهر كه عبه
پریزیکى ههیه كه ئهم شوینهش نهیبیت؟ سویند به خوا ئه گهر به دارو دیواری
كه عبه وه بتانبینن هه رده تانكوژن، پیى وترا ئه ی بوچی له سه ر پیکكه وتن
نایاندوینیت؟ وتی مه گهر ئیستا کاتی پیککوته؟ سویند به خوا ئه گهر له ویش
بتانبینن هه مووتان سه رده برن، ئینجا وتی:

ولست بمبتاع الحیاة بسبة ولا مرتفق من خشية الموت سلما
انافس سمها انه عنبر بارع ملاقى المنايا اي حرف تیمما

پاشان چوو بۆلای خیزانی زوبه یرو ئاموژگاری کردن و وتی: با هه رکامتان
شمشیره كه ی وهك پوخساری نه شكی، وهك ئافرهت خوی بیاریزیت و وریای خوی
بیست، سویند به خوا ته نها له دهسته ی یه كه مدا هه لمهت و كشانم گرتوه ته بهر،
هه ركاتیكیش دهردی برینیكم بو بیست دهردی دهرمان بووه، له م قسه دابوون كه له
دهرگای به نی جومه هوه هه ندی هاتن بۆیان و ئه سه ویدیان تیدابوو، وتی: ئه مانه
کی؟ وتیان: خه لکی حیمس، له گه ل سوفیانداهه لمهتی بو بردن، یه كه م كه س
به رهنگاری بوویه وه ئه سه وده بوو، به شمشیر دای له پیی، ئه سه وده پیی وت: برای
كوپی ژنه زینا كه ره كه؟ زوبه یر پیی وت: ده مت داخه (یا ابن حام) ئه سما زینا كه ر
بیست، پاشان له مزگه وت دهری کردن و چوو، سه ییری کرد له دهرگای به نی سه هه وه
خه لکیکی تره اتن وتی: ئه مانه کی؟ وترا خلکیکی ئوردون، ئه ویش هه لی
كو تایه سه ریان و وتی:

لا عهد لي بغارة مثل السيل لا ينجلي غبارها حتى الليل

له مزگه وت دهری کردن، سه ییری کرد له دهرگای به نی مه خزومه وه هه ندیکى دی
هاتن، هه لیكو تایه سه ر ئه وانیش و وتی:

لکان قرني واحدا کفیته

یارانی له سه ر مزگه وته كه وه هه یانبوو به به ردو شتی تر ده یاندا له دوژمن، ئیبن
زوبه یر هه لیكو تایه سه ر دوژمن و به ردیک كه وت به سه ریدا، ئه ویش وه ستاو وتی:

و لسنا على الاعقاب تدمى كلومنا
ولكن على اقدام نقطر الدما
پاشان كهوت و دوو مهولای خویمان دابه سهریدا و دهیانوت:

العبد یحیی ربه ویحتمی

پاشان چوون بوئی و سهریان لی کرده وه، (هه یسه می ج ۷ ص ۲۵۵ دهلیت: ته بهرانی گپراویه ته وه و له سه نه ده کهیدا عه بدولمه لیکى کوپى عه بدولپرهمانی زماری هه یه که ئین حییبان به جی متمانه و نه بوزه رعه و هی تریش به لاوازی دهزانن، ته و او، ئین عه بدولبیریش له الاستیعاب ج ۲ ص ۲۰۳ دا به دوورو دریزی هیئاویه تی، نه بونه عیم له الحلیة ج ۱ ص ۲۳۱ به کورتی و حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۵۵۰ به شیکى سهره تاکه ی هیئاوه).

نه بونه عیم و ته بهرانی ش له ئین ئیسحاق وه هیئاویه تی دهلیت: من ناماده ی کوشتنی ئین زوبه یر بووم نه و پوژهی له مه سجدولحه رام کوژرا، سوپاکان له ده رگایه کی مزکه وته وه ده چوونه ژووره وه و نه ویش به ته نها هه لیده کوتایه سهریان و ده ری ده کردن، له م باره دا بوو که له سه ر مزگه وته وه شتیک كهوت به سهریدا و خستی، نه و کات نه م دپره شیعرانه ی دهوت:

اسماء ان قتلت لا تبکینی
لم یبق الا حسبی و دینی
و صارم لانت به یمینی^۱

^۱ - (هه یسه می ج ۷ ص ۲۵۶ دهلیت: ته بهرانی گپراویه ته وه و له سه نه ده کهیدا کهسانیک هه ن که نایاناسم).

(نکووئی له وهی له ریی خوا رابکات)

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۴۲ له نوم سهله مه وه (رضي الله عنها) هیناویه تی که به ژنی سهله مه ی کوږی هیشامی کوږی موغیره ی وت: بو چی سهله م نابینم له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) و موسلماناندا ناماده ی نویژ بیټ؟ وتی: به خوا ناتوانیټ دهر بیجیټ، هر که دهر بیجیټ خه لکی هاواری لیډه که ن ئه ی را کردوان له پښی خوا راتان کرد؟ تا ئه وه ی له ماله وه دانیش تووه و نایه ته دهر وه، له شه پری موټه دا له گه ل خالی دی کوږی وه لیډدا بوو.^۱

حاکم له المستدرک ج ۳ ص ۴۲ له پیگهی واقیدی کوپی ئه بی هورهیره وه (علیه السلام)
هیناویه تی ده لیت: جوړه قسه یه که له نیوان من و ئاموزاکم دا هه بو، وتی مه گر له
بوژی موته دا رات نه کرد، منیش نه متوانی بهرام بهری هیچ بلیم.^۲

(په شیمانی و خهفه تباری بده دست راگردنه وه)

ئىمامى ئەحمەد لە عەبدوللەي كۆپى عومەرەوھ (ﷺ) ھىناويەتى دەليّت: من لە سىرپىيە كەدا لە گەل پىغەمبەردا (ﷺ) بووم، خەلكى كەوتنە داويك و ھاواريان كرد چى بكەين؟ منيش لە ناوياندا بووم، ئىمە پامانكرد، دوايى وتمان ئەگەر بچينەوھ مەدينە دەكوژيڻ، دوايى بچينە خزمەت پىغەمبەر (ﷺ) ئەگەر تەوبەمان بۆ بوو باشە ئەگەرنا دەچين، پيش نويزى بەيانى چووين بۆلاي و ئەويش فەرمووي (كڤن؟)

۱- (حاکم دهلّیت فرموده که له سهر مهرجی موسلیم صه حیجه و بوخاری و موسلیم نه یانهیناوه، زهه بیش کۆکه له سهری، ئین ئیسحاقیش هیناویه تی، له البدایة والنهاية ج ۴ ص ۲۴۹ بشدا هاتوه).

٢ - ضعيف.

وتمان ئیڤه ږا کردوانین، فهرمووی (بل انتم الماکرون، انا فئتکم وانا فئة المسلمین) ئیڤه ش چوین و دهستان ماچکرد.^۱

هر له وه وه هاتوه که پیڤه مبر (الله) له سریه یه کدا نار دینی، که گه یشتین به دوزمن یه کسر شکاین، هاتینه وه مه دینه شهو بوو خو مان شارده وه، دواپی وتمان با بچین بو لای پیڤه مبر (الله) و پوزشی لا بهینینه وه، چوین تا پیی گه یشتین، وتمان نهی پیڤه مبری خوا (الله) ئیڤه ږا کردوین، فهرمووی (بل انتم العاکرون وانا فئتکم) (به لکو ئیوه دهر بازوون و منیش له دهستی ئیوه) نه سوود ده لیت فهرمووی (وانا فئة کل مسلم) (من دهستی هه موو موسلمانیکم).^۲

به یه قی ج ۹ ص ۷۷ له ئین عومره وه (الله) به و واتایه هی ناویه تی و تاییدا هاتوه وتمان نهی پیڤه مبری خوا ئیڤه ږا کردوانین، فهرمووی (بل انتم العاکرون) وتمان نهی پیڤه مبری خوا ویستمان نه یه یه وه ناو مه دینه و تاو بدینه ناو دهریا، فهرمووی (لا تفعلوا فانی فئة کل مسلم) (وامه که ن چونکه من دهستی هه موو موسلمانیکم).^۳

ئین جهریر ج ۴ ص ۷۰ له عایشه وه (رضی الله عنها) هی ناویه تی ده لیت: گویم له عومری کوپی خه تتاب بوو کاتیک عه بدوللای کوپی زهید (الله) هات هاواری کرد هه وال چیه نهی عه بدوللای کوپی زهید؟ نهو کات له مزگه وتدا بوو و دای به پال دهرگای ژوره کهی مندا، وتی: نهی نه میری باوه ږداران هه والم بو هی ناویت، که گه یشته لای هه والی خه لکی پیدا، که سم نه دیوه نامادهی شتیک بوو بیت و هیندهی ئین زهید وه خوی باسی کرد بیت، کاتیک خه لکه که هاتنه وه و عومر نار هه تی

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - (له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۸ دا واهاتوه.

۴ - (نه بوداودو ترمزیش هی ناویانه و ترمزی به حه سه نی داناوه، ئین ماجه ش وه کترانه وه کهی نیمامی نه حمده هی ناویه تی، له ته فسیری ئین که سیر ج ۲ ص ۲۹۴ دا هاتوه و ئین سه عدیش ج ۴ ص ۱۰۷) به هه مان شیوه هی ناویه تی).

موسلمانانى كۆچەرۈ پىشتىوانانى بە دەست پاكردنەۋە بىننى وتى: ئەى كۆمەلى
موسلمانان خەفەت مەخۇن من ھاۋدەمتانم ئىۋە داۋتانەتە پال من.^۱

ئىبن جەرىر ج ۴ ص ۷۰ لە موحەمەدى كوپرى عەبدولپرەھمانى كوپرى
حوصەينەۋە ھى تىرشەۋە ھىناۋىيەتى موعازى قارى (قورئان خوین) لە بەنى
نەجار لەۋانەبوو لەۋ شەرەدا بوون و ئەۋ پۇژ پايانکرد - واتە پۇژى شەپرى جىسرى
ئەبى عوبەيد - كە ئەم ئايەتەى خویندەۋە (و من يولهم يومئذ دبره الا متحرفا لقتال
او متحيزا الى فئة فقد باءبغضب من الله و ماواه جهنم وبئس المصير) دەگىريا،
عومەر پىي دەۋت: مەگەر موعاز، من ھاۋدەمت، تۆ داۋتەتە پال من.^۲

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۰۰ لە عەبدولپرەھمانى كوپرى لەيلاۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
دەلىت: عومەر كوپرى خەتتاب بە سەعدى كوپرى عوبەيدى ھاۋەلى پىغەمبەرى
(ﷺ) وت - لە شەپرى ئەبوعوبەيددا شكان، پىي دەۋترا قارى لە ناۋ ھاۋەلاندا تەنھا
بەۋ دەۋترا قارى (قورئان خوین) - عومەر پىي وت: دەچىت بۆ شام؟ چونكە لەۋى
موسلمانان گىريان خواردوۋە دوزمىنىش پىيان دەۋىرن، بەلكو ئەۋ نازارەشت
بىسپىتەۋە، وتى: نا تەنھا بۆ ئەۋ خاكە دەچم كە لىي پامكردوۋە ئەۋ دوزمىنەى
وايان پىكردم، چوۋ بۆ قادسىيە و تىايدا كوزرا.

۱ - ضعيف.

۲ - ضعيف.

(ناماده سازي و يارمه تي كه سيڪ كه ده چيٽ بؤ جيهادي ريي خوا)

ئيمامي نه حمده و ته بهراني له جيبلله وه واته ڪوڙي حارسه (ﷺ) هيٺاويانه كه پيڻه مبهري (ﷺ) نه گهر خوي غه زاي نه ڪردايه چه كه كه ي خوي ده دايه ده ست عه لي يان ئوسامه.^۱

نه بوداود له نه نه سي ڪوڙي ماليڪه وه (ﷺ) هيٺاويه تي گه نجيڪ له به ني نه سله م وتي: پيڻه مبهري خوا ده مه ويٽ بچم بؤ جيهاد و هيچم نيه تا خومي پي ناماده بڪم، فهرمووي (برؤ بؤلاي فلان نه نساري، نه و خوي ناماده ڪردو نه خوشڪه وت، بلي پيڻه مبهري خوا سه لامت لي ده ڪات و پي بلي نه وه ي خوت پي ناماده ڪردوه بيده به من) نه ويش چوو و پي وٽ، نه ويش به ڙنه كه ي وٽ نه وه ي خوم پي ناماده ڪردبوو بيده ري و هيچي لي مه هيٺلره وه، سويند به خوا هيچي لي هه لنه گريت به ره كه تداره نه وه ڪ شتي هه لگريت به ره كه تي نه بيت.^۲

موسليم ج ۲ ص ۱۳۷ له نه بي مه سعودي نه نساريه وه هيٺاويه تي ده لئيت: كه سيڪ هات بؤلاي پيڻه مبهري (ﷺ) و وتي: من هيچم پي نه ماه ده ي شتيڪم بده ري، فهرمووي (لام نيه) كه سيڪ وتي نه ي پيڻه مبهري خوا من كه سيڪي پي ده ليم نه وه ي بؤ بڪات، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (من دل علي خير فله مثل اجر فاعله) (هه ركه س كه سيڪ بؤ چاڪه يه ڪ ريٽمون ي بڪات وه ڪ چا داشت ي نه نجامده ره كه ي بؤ هه يه).^۳

به يهه ق ي ج ۹ ص ۱۷۲ و حاڪم له المستدرك ج ۲ ص ۹۰ به صه حيي داناه له جابري ڪوڙي عه بدوللاره (ﷺ) له پيڻه مبهريه وه (ﷺ) هيٺاويانه كه ويس تي غه زاي بڪات، فهرمووي (يا معشر المهاجرين والانصار ان من اخوتكم قوما ليس لهم مال ولا عشيرة فليضم احدكم اليه الرجلين او الثلاثة فما الاحدنا من ظهر جمل الا عقبه

^۱ - (هه يسه مي ج ۵ ص ۲۸۳ ده لئيت كه سه ڪاني سه نه ده كه ي نه حمده جي متمانه ن).

^۲ - (موسليم ج ۲ ص ۱۳۷ و به يهه ق ي ج ۹ ص ۲۸ له نه نه سه وه به هه مان شيوه هيٺاويانه).

^۳ - (به يهه قيش ج ۹ ص ۲۸ له نه بي مه سعوديه وه به وڙه هيٺاويه تي).

كەقبە (احدەم) واتە (ئەي كۆمەلى كۆچەرەن و پىشتىوانان لەناو براكانتانا ھەندى ھەن پارە و ھۆزىيان نىيە، دەي ھەركامتان دوو يان سى كەسيان بگريتەخوى و با ھەركاممان ەك يەكيك لەوان كۆل و بارمان ھەييت) منيش دوو يان سى كەسم دايە پال خۆم و بارەكەم ەك ھەركام لەوان بوو.

بەيھەقى ج ۹ ص ۲۸ لە واسلەي كورى ئەسقەفەو ھىناويەتى دەلييت: پيغەمبەر (ﷺ) لە شەپرى تەبوكدە ھاۋارى كردو منيش چووم بۆلاي ھۆزەكەم و ھاتەو، يەكەم ھاۋەلى پيغەمبەر (ﷺ) دەرچوو، منيش بەشاردا ھاۋارم دەكرد ئەرى كەس چەك دەداتى و لە جياتيدا پىشكەم ببات؟ پيرىكى پىشتىوانان وتى: ئيمە پىشكى دەبەين تا بارەكەي ھەلگىرىن و خواردنى لەگەلمانداييت، وتم: بەلى، وتى: دەي بە بەرەكەتى خواو ەكەو ەرى، منيش لەگەل چاكتىن ھاۋدەمدا چووم تا خواي گەورە سەرى خستين و چەند وشتىكى كرد بە بەشم، بردنم بۆلاي ئەو ھاۋەلەم، ئەويش دەرچوو لەسەر كۆليكى وشتەكەي دانىشت و وتى: بيانبەرەو بەرەوداۋە، دوايى وتى بەرەوپيشەو، وتى: ئەمانە لە ريزەو دەبينم، وتم: ئەمە ئەو دەستكەوتەي تويە كە مەرجمان كرد، وتى: وشتەكانت ببە برازاگيان، ئيمە ئەم پىشكەي تۆمان نيازەنبوو. بەيھەقى دەلييت: پيغەمبەر مەبەستى ئەو بووييت بلى ئيمە مەبەستمان كرى نەبوو، بەلكو ھاۋەشى پاداشت بوو.

تەبەرانی لە عەبدوللاۋە ھىناويەتى ئەگەر قامچيەك لە پىي خوادا بخەم گەر لام خۆشەويستەرە لەو ەي حەج لە دواي حەج بكەم.^۱

^۱ - (ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۸۴ دەلييت: تەبەرانی گىراۋيەتەو دەلييت: كەسەكانى سەنەدەكەي جى متمانەن).

(جيهاد به پاداشت)

ته بهراني له عهوفى ڪوپى ماليڪه وه هيٺاويه تي ده لئيت: پيغه مبهري (ﷺ) له سريه يه ڪدا ناردمى ويه ڪيڪ وٽى: ڪه سيڪ له گهل تودا ده نيرم بهرام بهر به وهى له ده سٽڪه وٽدا پشڪم هه بيٽ، پاشان وٽى: سويند به خوا نازانم ده سٽڪه وٽ ده گرن يان نا؟ به لئام پشڪي ڪي ديارم بؤ ڏابني، منيش سى دينارم بؤ دانا، غه زامان ڪردو ده سٽڪه وٽمان ده سٽڪه وٽ، پرسيارم ڪرد له پيغه مبهري (ﷺ) نه ويش پي فهرموو (ما اجد له في الدنيا والاخرة الا دنائيره هذه الثلاثة التي اخذها) واته (له دنيا و دواړوڙدا ته نها نه و سى ديناره ي بؤ شڪ ده بهم ڪه وهري گرتووه).^۱

به يهه قى ج ۶ ص ۳۳۱ له عه بدوللاى ڪوپى ده يله ميه وه هيٺاويه تي: يه علاى ڪوپى منيه وٽى: پيغه مبهري (ﷺ) مؤله تي غه زاي داو منيش پيري ڪي سى خزمه تگوزار بووم، ڪه سيڪم به ڪري گرت تا پشڪي هه بيٽ، ڪاتيڪ خهريڪ بوو بچن هات بؤلام وٽى: من نازانم پشڪه ڪان چهندين؟ به شى من چهنده؟ دهى شتيڪم بؤ ديارى بڪه هه نه وه بيٽ، منيش سى دينارم بؤ دانا، ڪاتيڪ ده سٽڪه وٽ هاته وه ويسم به شى بؤ بپر مه وه، بيري ديناره ڪانم ڪه وته وه وهاته خزمه ت پيغه مبهري (ﷺ) و بؤم باس ڪرد، نه ويش فهرمووى (ما اجد له في غزوته هذه في الدنيا - و ابرزانم فهرموويشى والاخرة - الا دنائيره التي سمى).^۲

۱ - (هه يسه مى ج ۵ ص ۳۲۳ ده لئيت به قيه له سه نه ده ڪه يدا هه يه).

۲ - ضعيف.

(ئەۋەى بە سامانى كەسى تر غەزا دەكات)

تەبەرانی لە مەیمونە ھیناویەتی وتی: ئەى پێغەمبەرى خوا پێمان بۆ ئەو كەسەى غەزا نەكات و مالى بە كەسى تر بىخەشیت بۆ غەزا ئایا پاداشتی ھەيە یان پاداشت بۆ كەسى پۆیشتوو؟ فەرمووی (لە اجر ماله و للمطلق اجر ما احتسب من ذالك) واتە (بۆ ئەو پاداشتی پارەكەى و بۆ پۆیشتوویش ئەۋەى نیازو جى چاۋەپوانى ئەو كارەيەتی).^۱

(لە برى خو ناردن)

بەيھەقى و جگە لەویش لە ەلى كۆپى ئەبى رەبيەى ئەسەديەۋە ھیناویانە دەئیت: كەسێك ھات بۆلای ەلى كۆپى ئەبوتالىب (ﷺ) و كۆپىكى خۆى لە جياتى خۆى ھینابوو بۆ ناردن، ەلەیش (ﷺ) وتی: راي پیرێك لام خۆشەويستەرە لە ھەول و جەنگى كەنجێك.^۲

(نكۆولێ لەسەر ئەۋەى بۆ دەرچوون)

(لە پیناۋ خوادا داوا لە خەلك بكات)

بەيھەقى لە نافعەۋە ھیناویەتی دەئیت: كەنجێكى بەھیز ھات بۆ مزگەوت و لە دەستیدا..... ھەبوو، دەيوت: كى لە پیناۋ خوادا يارمەتيم دەدات؟ عومەر بانگى مردو بردیان بۆلای، وتی: كى ئەم كابرەم بۆ دەخاتە ئیش تا لە زەويدا بە كرى كار بكات؟ يەكێك لە پشتیوانان وتی: من ئەى ئەمیری باۋەرداران. عومەر ووتى مانگى بە چەند؟ وتی: بە ئەوندە، وتی: بىگرەو بىبە، چەند مانگێك لە زەوى كابرە ئیشى كردو دواتر عومەر بە كابرەى وت كابرەى كرىكارمان چى كرد؟ وتی:

۱ - ضعیف.

۲ - (ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۲۳ دەئیت: لە سەنەدەكەدا كەسى وا ھەن نایانناسم).

۳ - (لە الكنز ج ۳ ص ۱۶۴ دا ۋاھاتووہ).

باشه نهی نه میری باوه پداران، وتی: دهی به خوئی و حه قی کریکه یه وه بیهینه بۆلام، نه ویش به بری دره مه وه هیئای، عومهر وتی: نه مه بگره و نه گهر حه زده کهیت ئیستا برۆ غهزا بکه یان حه زده کهیت دابنیشه.^۱

(قهرز بۆ جهاد)

نه بویه علا له عوبه یدوللای کوپی عه بدوللای کوپی مه سعوده وه هیئاویه تی ده لیت: کابرایه ک هات و وتی: گویت له پیغه مبه (ﷺ) بووه له سه ره نه سپ هیچ بلیت؟ وتی: به لی گویم لی بوو پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو (الخیل معقود فی نواصیها الخیر الی یوم القیامة، اشترؤا علی الله واستقرضوا علی الله) وترا نهی پیغه مبه ری خوا چۆن له پیی خوا دا بفروشین و قه رزبکه ین؟ فه رموی بلین (اقرضنا الی مقاسمنا، و بعنا الی ان یفتح الله لاتوالون بخیر مادام جهادکم خضرا، وسیکون فی اخره الزمان قوم یشکون فی الجهاد فجاهدوا فی زمانهم، ثم اغزوا فان الغزو یومئذ خضر).^۲

(به ریکردن و مالئاوایی له موجهیدی ری خوا)

حاکم له المستدرک ج ۲ ص ۹۸ له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) کاتی که ناردنی بۆ غهزا تا (بقیع الغرقد) به پیی کردن پاشان فه رموی (به ناوی خوا وه به ریکه ون، خوا یه پشت و په نایان به).^۳

۱ - (له کنز العمال ج ۲ ص ۲۱۷ دا واهاتوه).

۲ - ضعیف.

۳ - (هه یسه می ج ۵ ص ۲۸۰ ده لیت: له سه نه ده که یدا به قیه هه یه و که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن).

۴ - صحیح.

۵ - (حاکم ده لیت له سه ره مر جی موسلیم سه حیه).

ھەرۋەھا ھاكىم لە المستدرک ج ۲ ص ۹۷ لە موخەمەدى كۆپى كەبى قورەزىيەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدوللأى كۆپى يەزىد بانگىرا بۇ خواردىك، كە ھات وتى:
پىغەمبەر (ﷺ) كە مائىناۋايى لە سوپايەك دەكرىد دىفەرموو (استوعىد الله دىنكم
وامانتكم و خواتيم اعمالكم) واتە (ئايىن و سپاردەو كۆتايى كارەكانتان دەدەمە
دەست خوا).^۱

ئىبن عەساكىر لە پىنگەى سەيف لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى و باسى ناردنى
سوپاى ئوسامە دەكات و دواتر دەلىت: پاشان ئەبوبەكرىر چوو تا گەيشتەلايان بە
پىادە دەچوو و بەرپى دەكرىد و ئوسامەش لەسەر ئەسپ بوو، عەبدولپەرھمانى
كۆپى عەوفىش و لاخەكەى ئەبوبەكرى پىبوو، ئوسامە پىى وت: ئەى خەلىفەى
پىغەمبەرى خوا سوئىد بە خوا يان سوار دەبىت يان منىش دادەبەزم، وتى: بە خوا
دانا بەزىت و منىش سوارنايم، چى دەبى منىش كەمىك لە پى خوادا پىكانم تۆزۋاى
بن، چونكە غەزاكار ھەر ھەنگاۋىك دەنىت ھەوت سەد چاكەى بۇ دەنوسرى و
ھەوت سەد پلە بەرز دەبىتەۋە و ھەوت سەد تاۋانى دەسپىتەۋە كە گەيشتە
شۋىنى مائىناۋايى پىى وت دەكرىت عومەرى كۆپى خەتتابم بۇ بەجى بەيلى؟
ئەۋىش مۆلەتى دا.^۲

مالىك لە يەحىاى كۆپى سەئىدەۋە ھىناۋىيەتى ئەبوبەكرى صدىق چەند
سوپايەكى نارد بۇ شام، لە گەل يەزىدى كۆپى ئەبوسوفياندا (ﷺ) دەچوو كە
ئەمىرى يەكىك لەو سوپايانە بوو، دەلىن يەزىد بە ئەبوبەكرى وت: يان سوار دەبىت
يان منىش دادەبەزم، ئەبوبەكر (ﷺ) وتى: نە تۆ دادەبەزىت و نە منىش سوار دەبم،
دەمەۋىت پاداشتى ئەم ھەنگاۋانەم لەرپى خوادا ۋەربگرم، ئىنجا فەرمودەكە
دىنىت.^۳

۱ - صحيح.

۲ - (ج ۵ ص ۳۱۴ دا ۋاھاتوۋە).

۳ - (بەيھەقىش لە صالحى كۆپى كىسانەۋە بەو جۆرە ھىناۋىيەتى، لە كىزالعمال ج ۲ ص ۲۹۵ دا ۋاھاتوۋە).

بہیہ قی ج ۹ ص ۱۲۷ لہ جابری بہ رعینیہ وہ ھیناویہ تی ٺہوبہ کری صدیق سوپایہ کی بہ ٲیکردو بہ ٲیٰ لہ گہ لیاندا چو، وتی: سوپاس بو ٺہو خواہی ٲیکانمان لہ ٲیناودا خوادا توڑاوی بوون، ٲیٰ وترا خو ٺیمہ بہ ٲیمانکردوون و بہس؟ وتی: ٺیمہ ٺامادہ مان کردن و بہ ٲیمانکردن و نزامان بو کردوون، (ٺیین ٺہبی شہیبہ ش بہو جوړہ ھیناویہ تی.^۱

بہیہ قی ج ۹ ص ۱۷۳ لہ مواھیدہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: چووم بو غہ زاو عہ بدوللای کوږی عومہر (ﷺ) بہ ٲیٰ کردین، کاتیک ویستی بہ جیمان بہیٰ وتی: ھیچ نیہ تا بتاندہ می، بہ ٺام گویم لہ ٲیغہ مہر (ﷺ) بوو دہیفہ رموو (ان اللہ اذا استودع شیئا حفظہ) من ٺیین و سپاردہو کوٲایی کارہ کانتان دہدہ مہ دہست خوا.^۲

(ٲیشوازی جہنگاوہ ران)

ٺہبوداود لہ سابینی کوږی یہ زیدہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: کہ ٲیغہ مہر (ﷺ) لہ غہ زای تہ بووکہ وہ ہاتہ وہ مہ دینہ خہ لکی چوونہ ٲیشوازی، منیش لہ گہل مندالہ کاندہ چووم بو (ثنية الوداع) بو ٲیشوازی کردنی.^۳

بہیہ قی ج ۹ ص ۱۷۵ لہ سائیہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: کہ ٲیغہ مہر (ﷺ) لہ تہ بووک ہاتہ وہ خہ لکی چوون بو (ثنية الوداع) بو ٲیشوازی لی کردنی، منیش ھیشتا منال بووم لہ گہل خہ لکہہ چووم بو ٲیشوازی لی کردنی.

۱- لہ کنز العمال ج ۲ ص ۲۸۸ دا ہاتوہ، ٺیین ٺہبی شہیبہ لہ قہیسہ وہ وک فہرمودہ کہی مالیک بہ کورتی ھیناویہ تی).

۲- صحیح.

۳- صحیح.

(دهرچوون له پټی خواډا له مانگی په مه زاندا)

ترمزی له عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) له په مه زان له شه پری به درداو له فه تی مه که که شدا غه زامان کرد، نینجا فهرموده که دینیت، (له فتح الباری ج ۴ ص ۱۳۱ دا واهاتوه).^۱

نبین سه عدو نیمامی نه حمده له عومره وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) له په مه زاندا دوو غه زامان کرد، به درو فه تی مه که که، له هه ردو وکیاندا پوژوومان شکاند.^۲

نیمامی نه حمده له نبین عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: خه لکی به در سی سهدو سیانزه که س بوون، کوچه رانی شه پری به در حه فتا و شهش که س بوون، شکستی خه لکی به در له حه قده ی په مه زان له پوژوی هینیدا بوو.^۳

به زاریش هیناویه تی، به لام نه و ده لیت: سی سهدو سیانزه که س زیاتر بوون، ده لیت پشتیوانان دوو سهدو شهش که س بوون، نالای کوچه ران به دست علی کوپی نه بوتالیبه وه (ﷺ) بوو.^۴

نبین نيسحاق له نبین عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پاشان پیغه مبهردا (ﷺ) چوو بو سه فهره که ی و نه بوروه هم کلسومی کوپی حوصهینی کوپی عوتبه ی کوپی خه له فی غیفاری له سهر مه دینه دانا، له ده ی مانگی په مه زاندا چوو و پوژووی گرت و موسلمانانیش هه روا تا گه یشتنه که دید له نیوان عوسفان و (نهمج) له وی پوژووی شکاندا، پاشان چوو تا له (مر الظهرین) به ده هزار موسلمانوه دابه زی.^۵

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - (فهرموده که حه سه نه و له کنز العمال ج ۴ ص ۳۲۹ یشدا واهاتوه).

۴ - (له البداية والنهاية ج ۳ ص ۲۶۹ دا واهاتوه).

۵ - (هه یسه می ج ۶ ص ۹۳ ده لیت: ته به رانیش گیراویه تیه وه و له سه نه ده که یدا حه جاجی کوپی نه رته هیه که موده لله سه).

۶ - (بوخاریش هیناویه تی، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۸۸ یشدا هاتوه، ته به رانیش له فهرموده یه کی دوو دریزدا هه روا هیناویه تی، هه یسه می ج ۶ ص ۱۶۷ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی صه حین).

عبدالپرہ زاق و ئین شہیبی له ئین عہباسہ و (ﷺ) ھیناویانہ دلّیت: پیغہ مبر (ﷺ) له سالی فہتدا له مانگی رهمہ زاندا دہرچوو بہ پوژوو بوو تا گہ یشته کہ دید.

ہر وہا عہدولرہ زاق له ئین عہباسہ و (ﷺ) ھیناویہ تی دلّیت: پیغہ مبر (ﷺ) له سالی فہتدا له مانگی رهمہ زاندا چوو تا دای بہ لای ئاویکدا له پړدا، ئہویش له گہ رمای نیوہ پړدا، خہ لکی تینووبوون و زوریان بو ہاتبو و تہ او تینووی ئاوہ کہ بوون، پیغہ مبر (ﷺ) داوی جامی ئاوی کردو گرتی بہ دہستیہ و تا خہ لکی بینیان پاشان ئاوی خوار دہ و خہ لکہ کەش ئاویان خوار دہ و.

(نووسینی ناوی ئہ وہی بو جیہادی ری خوا دہ جیت)

بوخاری له ئین عہباسہ و (ﷺ) ھیناویہ تی له پیغہ مبری (ﷺ) بیست فرمووی (ھیچ پیاویک له گہل ئافرہ تی کدا چولہ وانی نہ بہ ستیت، ہیچ ئافرہ تی کیش سہ فر نہ کات مہ گہر مہ حرہ میکی له گہلدا بیت) یہ کیک وتی: ئہی پیغہ مبری خوا من له غہ زای فلاندا ناوم نووسی و ئافرہ تہ کەشم نیازی حہ جی ہہ بوو، فرمووی (دہی پړوو له گہل ژنہ کەتدا حہ ج بکہ).

(نویر و خوار دن له کاتی ہاتنہ و ہدا)

بوخاری له کہ عہ و ہ ھیناویہ تی پیغہ مبر (ﷺ) دہاتہ وہ - له چیشته نگاذا - دہچوویہ مزگہ وت و پیش ئہ و ہی دابنیشیت دوورکات نویر و ہی دہ کرد، له جابری کوری عہدوللایشہ و ہ ھیناویہ تی کہ دلّیت: له سہ فر ی کدا له گہل پیغہ مبردا (ﷺ) بووم، کہ چوینہ مہ دینہ پیی فرمووم (پړو ناو مزگہ وت و دوورکات نویر بکہ).

۱- (لہ کنز العمال ج ۴ ص: ۲۳۰) داواہاتوہ موسلیمیش لہ گہل ترمزی و نہ سانی و مالیکیش لہ پیی ئین عہباسہ و ہ ھیناویہ تی، ہر وہ کہ لہ جمع الفوائد ج ۱ ص: ۱۵۹ دا ہاتوہ.

ههروه ها جابره وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) که گه پرایه وه مه دینه مانگایه کی سه ربهری، موعاز له شوعبه له موحاریبه وه ئه وهی هیناوه له جابری کوپی عه بدوللای بیست که وتی: پیغه مبهه (ﷺ) و شتریکی به دوو ئوقیه و درهه میك یان دوو درهه له من کپی، که هاته صرار فه رمانی کرد مانگایه کیان سه ربهری و لییان خوارد، که گه پرایه وه مه دینه فه رمانی پی کردم بچمه مزگه وت و دوو پکات نویتز بکه م، ئینجا نرخ و شتره که ی بو پیوام.

(ده رچوونی ئافره تان له جیهادی رپی خوادا) (رهو داوی نیفک)

ئیهن ئیسحاق له عایشه وه (رضی الله عنها) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) ئه گه ر نیازی چوونیک ی هه بوایه له نیوان ژنه کانیدا قورعه ی ده کرد، کامیان ده رچووایه له گه ل خوی ده یبرد، له غه زای به نی موس ته لیقدا له نیوان ژنه کانیدا قورعه ی کرد وه ک جاران من تیایدا ده رچووم و پیغه مبهه (ﷺ) له گه ل خوی بردمی، ئافره تان ئه و کات شتی که میان ده خوارد نه ده که وتنه گوشت تا قورس بن، من که سواری و شتره که م ده بووم له که ژاوه که مدا داده نیستم، دواتر ئه وانیه ی و شتره که یان ده بردم ده هاتن و خواری که ژاوه که یان ده گرت و به رزیان ده کرده وه و له سه ر پشتی و شتره که دایانده نا و به پت ده یان به سه ته وه، پاشان سه ری (ره شو ی) و شتره که یان ده گرت و ده یان خسته ری.

کاتیک پیغه مبهه (ﷺ) له سه فه ره که ی بوویه وه که وته ری تا نزیک ی مه دینه بوویه وه و له شوینی دابه زی و هندی شه ی له وی به سه ر برد، پاشان بانگه وازی به ریکه وتن کرا خه لکی که وته ری، منیش بو پیویستی خوم ده رچووم، له ملیش مدا ملوانکه یه ک هه بوو که سلیمانی زه فاری تی دا بوو، که لیبوومه وه له ملم که وت و نه مزانی، که گه پرایه وه که وته ری و سه یرم کرد له ملمدا نه ماوه، خه لکه که ش

که وتبونه پری، منیش گه پامه وه بو ئەو شوینە ی بۆی چوو بووم و دۆزیمه وه، ئەوانە ی که وشتره که یان دەبردەم بە پێدا که ژاوه که یان هەلگرت و وایانزانی من تیا یادام وەك جاری جارەن، هەلێانگرت و خستیانه سەر وشتره که و گومانیان لە وه نه بوو که من تیا یادام، پاشان که وتنه پری، منیش گه پامه وه بو سەربازگه که و که سی تیدا نه بوو و هه موو چوو بوون، منیش به جله کهم خۆم پێچایه وه و دواتر له شوینی خۆمدا پاکشام و زانیم ئەگەر ون بم ده که پێنه وه به شویندا، سویند به خوا پاکشام و که سه فوانی کوپی موعه تته لی سوله می دای به لامدا، ئەویش له بهر هه ندی پێویستی خۆی له سەربازگه که دوا که وتبوو، که منی بینی هات و لام وه ستا، پێش ئەوه ی په رده له سه رمان واجب بیئت ئەو منی دیبوو (پێش ئایه تی من و راو الحجاب له سوره تی حوجورات) که منی بینی وتی: انا لله وانا الیه راجعون خیزانی پیغه مبه ری خوا؟ منیش به جله کانم خۆم دا پۆشیبوو، وتی: بۆچی دوا که وتوویت په حمه تی خوات لی بیئت؟ منیش پیم نه وت، پاشان وشتره که ی بۆ نزیک کردمه وه و وتی: سوار به، خۆیشی دوور که وته وه، منیش سوار بووم، ئەویش په شوه ی و لا خه که ی گرت و خیزا به ره و لای خه لکه که چوو، سویند به خوا تا به یانی ئینجا گه یشتینه لای خه لکه که کاتی که دابه زیبوون، کاتی که دلنیا بوون کابرا به وشتره که وه هینامی، ئەوه بوو ئەهلی ئیفک ئەوه یان وت که وتیان، سەربازگه که شیوا، سویند به خوا ئاگام له هیچ نه بوو.

پاشان چووينه مهدينه و هيئندهى نه برد سكالايهكى زۆرم له سه ر بوو و منيش
ئوهم نه ده كه وته بهرگوي، تا قسه كه گه يشته لاي پيغه مبه ر (ﷺ) و باوك و دايكم،
هر چي له و باره وه بيانوتايه پيم كه م بيت يان زور هه ندي سوزي پيغه مبه ري خوام
بو خوم پي ره وانه بوو، جاران ئه گه ر سكالايه كم بوايه سوزو ميه ري بو ده نواندم،
به لام ئه و جار ئه وه ي نه كرد، ئه وه ش مني بيزار كرد، كاتي ك ده هات بو لام و دايكم

لەلام بوو و دەيدىۋاندىم دەيفەر موو (كىف تىكم؟) واتە (ھالى چۇنە؟) ^۱ لەۋە زىياتر ھىچى نەدەۋت، كاتىك ئەۋ وشكى و پەقىيە پىغەمبەرم (ﷺ) لە پوۋمدا بەدىكىرد بارى دەروونم باش نەبوو و وتم ئەۋ پىغەمبەرى خوا ئەگەر مۇلەتم دەدەيت با بچمەۋە لاي دايكم، فەرموۋى پىۋىست ناكات، منىش پوۋمكرده لاي دايكمەۋە ھىچ ئاگام لە بارەكە نەبوو چى بوۋە دەبى تا ئەۋەى بىست و ئەۋەندە شەۋى بەسەردا چوۋ ھىشتا لە بارى سەختىم دەربازم نەبوو، ئىمە لە مالى عەرەبدا ۋەك عەجەمەكان نەبوۋىن لە مالدە بەلكو دەچوۋىنە بىبابانى مەدىنە، ئافرەتانىش بۇ پىۋىستىيان شەۋانە دەردەچوۋن، منىش شەۋ چوۋم بۇ پىۋىستى خۇم و ئوم مىستەھى كچى ئەبى روھمى كۆرى لىبم لەگەلدابوۋ، سوۋىندا بە خوا لەگەلم دەچوۋ كە (عېرت عىى مرگەھا، ۹) وتى مىستەھ قورپىۋى، وتم سوۋىند بە خوا بەرامبەر كەسىكى كۆچەرەن كە بەدرى بىنىۋە خراپت وت، وتى: كچى ئەبۇبەكر ئەرى ھەۋالەكەت نەبىستوۋە؟ وتم كام ھەۋال؟ ئەۋىش بۇى گىپرامەۋە چى وتراۋە، وتم شتى وا ھەيە؟ وتى بەلى سوۋىند بە خوا ھەيە، سوۋىند بە خوا نەمتوانى پىۋىستىيەكەم بەجىبگەيەنم و گەپرامەۋە، سوۋىند بە خوا ھىندە گىرام تا ۋامدەزانى جەرگم دەبىرى، بە دايكم وت، خوا لىت خۇش بىت خەلكى ئەۋە دەلەن تۋىش ھىچم پى نالىيت؟ وتى: كچى شىرىنم لەسەر خۇتى قورس مەكە، سوۋىند بە خوا كەم بوۋە ژنىكى باش لاي پىۋاۋىك بىت و پىۋاۋەكەى خۇشى بوۋىت و ژنەكەش ھەۋىى ھەبن ھەموان لىى كۆدەبنەۋە.

پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا و - من ئاگام لى نەبوو - وتارى بۇ خەلك خويندەۋە ۋە سوپاس و ستايشى پەرۋەردگارى كردو دواتر فەرموۋى (ئەۋى خەلكىنە ئەۋە چىيە ھەندى كەس لەسەر كەس و خىزانم ئازارم دەدەن و شتىكىيان لە دژ ئەلەن كە ھەق

^۱ - لەگەل ئەۋەى پىرسىار كردەكە جۆرىكى وشكى و پەقى دەگەيەنەت، بەلام بەلگەى سۆزو ھەۋال پىرسىنىشە.

نې، سۆيىند بە خوا تەنھا خېرىم لى بېستون، بەرامبەر پىياۋىك ئەۋەش دەلىن كە
 سۆيىند بە خوا تەنھا خېرىم لى بېنىۋوۋە چوۋبىتتە ھەر مالىكەۋە لەگەل خۇم بوۋە).
 ئەمە لاي عەبدوللاى كۆپى ئوبەى كۆپى سەلۋول بە دەستەيەكى
 خەزرەجىيەكان، لەگەل ئەۋەى مىستە و ھەمنەى كۆپى جەحش ھاۋ واتا بوون
 گەۋرە بوو، چونكە خوشكى ھەمنە زەينەبى كچى جەحش (رضي الله عنها) لاي
 پىغەمبەر (ﷺ) بوو و يەككە لە ژنەكانى بوو، لەسەر پلە و پاىە لاي پىغەمبەر (ﷺ)
 پكەبەرى لەگەل دەكرىم، زەينەب (رضي الله عنها) خۋاى گەۋرە بە ئايىنەكەى
 پاراستى و تەنھا چاكەى وت، بەلام ھەمنە كەۋتە پىروپاگەندە كىردن تا لە پىناۋ
 خوشكەكەيدا نازار و زىان بە من بگەيەنىت، بەمە سەركەش بوو، كاتىك پىغەمبەر
 (ﷺ) ئەۋ قسەى فەرموو ئوسەيلى كۆپى حوزەير وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ئەگەر
 لە ئەۋس بن خۇمان دەرەقەتيان دىين، ئەگەرىش لە برا خەزرەجىيەكانمان بن
 فەرمانى خۇتمان پى بفرموو، دەى سۆيىند بە خوا ئەۋانە ھى ئەۋەن لە مليان
 بدريئت، سەعدى كۆپى عوبادە كە پىشتريش بە كەسيكى صالح ناسرابوو وتى:
 سۆيىند بە خوا درۆت كىرد لە مليان نادريئت. سۆيىند بە خوا بۇيە ئەۋ قسەت كىرد
 تەنھا لەبەر ئەۋەى زانيت لە خەزرەجىيەكانن ئەگەر لە ھۆزەكەى خۆت بوونايە وات
 نەدەۋوت، ئوسەيد وتى: بە خوا درۆت كىرد، تۆ دوۋوۋويت و بۆ دوۋوۋوۋەكان
 مەشت و مېر دەكەيت، خەلكى كەۋتنە يەك و خەريك بوو لە نيۋان ئەۋس و خەزرەجدا
 شەپك پوۋبدات، پىغەمبەر (ﷺ) دابەزى و على (ﷺ) ھات، پىغەمبەر (ﷺ) عەلى
 كۆى ئەۋتالېب و ئوسامەى كۆپى زەيدى بانگ كىردن و راۋىژى پى كىردن، ئوسامە
 كەۋتە خېر وتن و قسەى خۆى كىرد، عەليش (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا
 ئافرەتان زۆرن و تۆ دەتۋانيت كەس پاسپىرئيت، پىرسىار لە كەنيزەكەكە بگە ئەۋ
 راست ۋەلامت دەداتەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) بەريرەى بانگكرد و پىرسىارى لىكرد،
 عەلى (ﷺ) ھەستا و زللەيەكى توندى لىدا و وتى: لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) راست
 بلى، ئەۋيش دەيوت: سۆيىند بە خوا تەنھا خېرىم لى بېنىۋوۋە، ھېچ عەيىبىكم لە

عائیشه نه بینووه جگه له وهی هه ویرم ده شیدا ده موت لای دانیشایت که چی خه وی
 پیاده کهوت، نه و کات مه پ ده هات و دهی خوارد، عائیشه (رضی الله عنها) ده لیت
 پاشان پیغه مبه (ﷺ) هاته ژووره وه بۆلام و دایک و باوکم و ئافره تیکی نه نساریشم
 لابوو، منیش ده گریام و ئافره ته کهش ده گریا، پیغه مبه (ﷺ) دانیشیت و سوپاس و
 ستایشی په روه ردگاری کرد و پاشان فهرمووی (عائیشه وا قسه ی نه و خه لکه ت
 بیستوه ته وه، ده ی له خوا بترسه، نه گهر نزیکه خراپه یه که و توو یته وه له وهی
 خه لکه ده لیت نه و بگه ریره وه بۆلای خوا چونکه خوا ته و به له به نده کانی قبول
 ده کات) سویند به خوا که ئه مه ی فهرموو فرمیسم نه ما و هیچ ههستم پی نه ده کرد،
 چاوه ریم کرد دایک و باوکم له جیاتی من وه لای پیغه مبه (ﷺ) بده نه وه، به لام
 هیچیان نه وت، هاوارم بۆلای نه و خوا به من خۆم زۆر له وه به بجوگر دادنه خوی
 گه و ره نه و قسه ی خه لکه به رامبه رم به درۆ بخته وه تا پاکی من بزانی، به لام بۆ
 دابه زینی قورئان له سهرم سویند به خوا خۆم زۆر به که متر له وه ده زانی، که بینیم
 باوک و دایکم هیچیان نه وت پیم وتی: ئایا وه لای پیغه مبه ری خوا ناده نه وه؟ وتیان
 سویند به خوا نازانین تا وه لای بدهینه وه، سویند به خوا هیچ مالیکم نه دیبوو وه
 نه و پۆژه ی مالی نه بو به کر باریان سهخت بیت، کاتیک دایک و باوکم هیچیان له سهر
 نه وت گریام و وتم: سویند به خوا له سهر نه وه ی باست کرد هیچ کات ته و به ناکه م،
 سویند به خوا ده زانم نه گهر دان به و قسه ی خه لکه دا بنیم که خواش ده زانی. من
 لی ی به دوورم نه و شتیک ده لیم که وانیه، نه گهریش بلیم شتی وا نه بووه بهروام پی
 ناکه ن، دوا یی ویستم ناوی یه عقوب بینم بیرم نه ده هاته وه، بویه وتم: به لام وه
 قسه ی باوکی یوسف ده لیم (فصبر جميل والله المستعان علی ما تصفون) سویند به
 خوا پیغه مبه را خوا له و دانیشتنه ی هه لئه سا تا پیغه مبه (ﷺ) سروش ی بۆ دابه زی،
 کراسه که ی درا به سهریدا و پشتیه کی پیسته خرایه ژیر سهری، کاتیک نه وه م بین ی
 نه ترسام و گویم لی نه بوو و زانیم من لی به دوورم خواش سته م لی ناکات،
 به لام دایک و باوکم ده ترسان، سویند به و که سه ی گیانی عائیشه ی به ده سته،

پېغەمبەر (ﷺ) لى ئىبىۋىيە ۋە تەۋھى ۋە مەزنى دايىك ۋە باۋىك لە ترسى ئەۋەى
خۋاى گەۋرە بە راست دانانى قىسەكەى خەلك دابەزىننىت گىيانىان دەر بچىت. پاشان
پېغەمبەر (ﷺ) ئەۋ بارەى نەما ۋە دانىشت ۋە پوخسارى گەۋھەرى لى دەرژا، عارەقى
نىۋچاۋانى دەسپى ۋە فەرموۋى (ابشري يا عائىشة قد انزل الله عز وجل براءتك)
ۋاتە (مۆژدەت لى بىت عائىشە خۋا لەسەر پاكى تۆ سىروشى بۆ دابەزاندەم) مەنىش
ۋەم سۈپاس بۆ خۋا، پاشان پېغەمبەر (ﷺ) چۈۋ بۆناۋ خەلكەكە ۋە وتارى بۆ
خۋىندەنەۋە ئەۋ ئايەتەى خۋاى بەسەردا خۋىندەنەۋە كە لەۋبارەۋە دايىبەزاندە،
پاشان فەرمانى كرد بە لىدانى (جەلد) لە مەستەحى كۈپى ئەساسە ۋە ھەسانى
كۈپى سابت ۋە ھەمنەى كچى جەھش (رەزى خۋا لە ھەر سىكىيان) چۈنكە لە
ھەموان زىاتر پىروپاگەندەيان دەكرد، ھەدەكەيان لىدرا.^۱

ئىمامى ئەھمەدىش بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيەتى ۋە لە دەقەكەيدا ھاۋە: عائىشە
(رضي الله عنها) وتى: دايىك پىيى ۋەم: ھەستە بچۆ بۆلاى، ۋەم بە خۋا ھەلئاسم ناچم
بۆلاى ۋە تەنھا سۈپاسى ئەۋ خۋايە دەكەم كە لەسەر پاكى مەن سىروشى دابەزاندە، خۋاى
گەۋرە ئەم دە ئايەتەى دابەزاندە (ان الذين جاؤوا بالافك عصبه منكم) كاتىك خۋاى گەۋرە
ئەمەى لەسەر دابەزاندەم ئەۋبەكر لەبەر خىزمەتەى لەگەل مەستەح ۋە ھەزارى مەستەح
دەستگىزۋى دەكرد وتى: بەخۋا دۋاى ئەۋەى بەرامبەر عائىشە ۋاى ۋە ھەرگىز
دەستگىزۋى ناكەم، ئىنجا خۋاى گەۋرە ئەم ئايەتەى دابەزاندە (ولا ياتل اولو الفضل منكم
والسعة ان يؤتوا اولي القربى) تا (الا تحبون ان يغفر الله لكم والله غفور رحيم) ئەۋبەكر
ۋەم بە خۋا ھەزەكەم خۋا لىم خۋش بىت، بۆيە دوبارە دەستگىزۋى مەستەح
دەكرد ۋەم سۈپاس بە خۋا ھەرگىز لىي ناخۇم.^۲

۱- (ئەم فەرمۇدە لە ھەجىجى بوخارى ۋە مۇسلىم لە زۈھرىيە ۋە ھىنراۋە ئەم دەقەش كۆمەلىك
سۈۋد ۋە پەندى زۆرى تىدەيە، لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۶۰ دا ۋاھاتوۋە).

۲- (لە تەفسىرى ئىبىن كەسىر ج ۲ ص ۲۷۰ دا ۋاھاتوۋە ۋە تەبەرائىش بە دوۋرو درىژى
ھىناۋىيەتى، لە المجمع ج ۹ ص ۲۲۲ دا ھاۋە).

ئين نيسحاق له ڙنيكي بهني غيفاره وه هيٺاويه تي دهليٽ: له گهل هندی نافرته تي بهني غيفاردا چووم ٻولي پيغهمبر (ﷺ) و وتم ئه پيغهمبري خوا ويستمان له گهلت بين، کاتيک دهيوست بهرو خه يبر بچيت، وتمان دين تا برينداره کان برينپيچ بکين و يارمه تي موسلمانان بدهين چهنده بتوانين، فهرمووي (له سر بهرکه تي خوا) ئيمه ش له گهلي چووين، من نافرته تي پيگه يشتو بووم، پيغهمبر (ﷺ) له سر کوټه کهي خوډ داينام، سويند به خوا پيغهمبر (ﷺ) تا به ياني دانه به زي و منيش له سر کوټه کهي دابه زيم، هندی خويني مني که و ته سر، نه و ه ش يه که مجاري هيزم بو، منيش شهرم دايگرتم و خوډ گرت به و شتره که وه، که پيغهمبر (ﷺ) بيني حال چونه و خويني بيني فهرمووي (لعلک نفست) و تم: به لي، فهرمووي (فاصلحي من نفسک، ثم خذي انا من ماء فاطرحي فيه ما احا اغسلي ما اصاب الحقيبة من الدم ثم عودي لمركبك) کاتيک خوا خه يبري فته کرد له ده سته و تدا به شي داي، نه و ملوانکه ش ده بينن پيغهمبر (ﷺ) کرديه ملم، پييدام و به ده سته کاني خوي کرديه ملم، سويند به خوا هرگيز ليم جيانا بيته وه، تا مرد هر له مليدا بو، پاشان وه سيه تي کرد له گه ليذا بيخه نه ناو کفنه کهي، نيوهي له هيز پاک نه ده بوويه وه مه گر نه وهي خوي به کارده هيٺا و وه سيه تيشي کرد له شور دني مرد نيشدا و ابکن^۱.

نيامي نه حمده له حميدي کوږي هيلاله وه هيٺاويه تي دهليٽ: کابرايه ک ږي به لاي ئيمه دا بوو ده هات و خه لکه کهي ده دواند، وتي: به کارواننيکه وه هاتين بو مه دينه و شته کانمان فروشت، دوايي و تم: ئه بي بچم ٻولي نه و کابرا و ه والي بينم

۱ - ضعيف.

۲ - (نيامي نه حمده به جوړه گيږاويه تيه وه، نه بوداوديش له فهرمووده کهي نين نيسحاق وه و واقديش به سندهي خوي له نومه ييهي کچي نه بي صه لته وه (ﷺ) هيٺاويه تي، البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۰۴ دا واهاتوه).

بڻ ٿي وائي دي، چووه لاي پيڻه مبر (ﷺ) و ٿي وڻيش مائيڪي پي نيشان دامو
 فهرمووي ٿا فره ٿيڪي ٿيڊا بوو، له گهل سريه يهڪي موسلماناندا چوو و دوانزه
 بزنه مي له گهل ٿاميڙي چننهڪي به جيئيشٽ، دوايي بزنه ميڪي له گهل
 ٿاميڙهڪيڊا له دهستدا، وتي: پهروه دگار تو زامني هرڪهست کردوو له پيڻاو
 توڊا دهر بچيٽ بپاريزيت، وامن ٿه مانهم له دهستداوه ده سويندت ددهم بوم
 بگيرهو، پيڻه مبر (ﷺ) باسي گهروم و گوڙي پارانهوهي ٿا فره تهڪي دهکرد،
 فهرمووي (فاصحت عنزها ومثلها وصيستها و مثلها، وهاتك فاتها فاسالها ان
 شئت) وتم: بروات پي دهڪم^۱.

بوخاري له ٿه نه سهوه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٿيٽ: پيڻه مبر (ﷺ) چوو بڻ لاي
 كچي ميلحان و له لاي پالي دايهوه و دواتر پيڪهني، ٿي وڻيش وتي بڻچي پيڊهڪهني
 ٿي پيڻه مبري خوا؟ فهرمووي (ناس من امتي يركبون البحر الاخضر في سبيل الله،
 مثلهم مثل الملوك على الاسرة) ٿي وڻيش وتي ده پيڻه مبري خوا نزام بڻ بڪه
 يهڪي له وانه بم، فهرمووي (خوا با ٿم ٿا فره ته يهڪي بيت له وانه) پاشان گهرايهوه
 پيڪهني، وتي ٿي پيڻه مبري خوا بڻچي پيڊهڪهني؟ هه مان شتي پي فهرموو، وتي
 ده نزام بڻ بڪه له وانه بم، فهرمووي (تو له يهڪه مينهڪاني نهوهك له دوايينهڪان)
 ٿه نه س وتي: شووي كرد به عوبادهي گوڙي صامت و له گهل كچي قورزه دا چوويه
 ناو دهر ياكه كه كهوتنه پي سواري وشترهڪي بوو به لام له سهري كهوته خوارهوه و
 گياني سپارد.

^۱ - صحيح.

^۲ - (هيسه مي ج ه ص ۲۷۷ ده ٿيٽ ٿيماي نه حمده به سهنه دي صحيح گيڙاويه تي هوه).

(خزمه تي ټافره تان له جيهادي رتي خواډا)

ته به راني له نوم سوله يمه وه هيناويه تي ده لیت: پیغه مېر (ﷺ) هندی ټافره تي پشتيواناني له گه لډابوو، نه وانه ناوي نه خوشه کان و برينپيچي برينداره کانيان ده کړد، (هه يسه مي چ ۵ ص ۳۲۴ ده لیت: که سه کاني سه نه ده که ي صه حيحن. موسليم و ترمزي به صه حيحي له نه سه وه هيناويانه ده لیت: پیغه مېر (ﷺ) نوم سوله يم و هندی ټافره تي پشتيواناني ده برد بو غزاو له وي سر قال ناودان و برينپيچي برينداره کان بوون).

بوخاري له پوبه يعي کچي ميعوه زه وه (رضي الله عنها) هيناويه تي ده لیت: له گه ل پیغه مېر (ﷺ) بووين ناومان پيډه دان و خزمه تمان ده کړدن و بريندارو کوژراوه کانمان ده گيړانه وه بو مه دينه، (هروه ها ئيمامي نه حمه ديش له نه لمونته قي هيناويه تي)، موسليم و ثين ماجه ش له نوم عه تيه ي نه نساريه وه هيناويانه ده لیت: له گه ل پیغه مېر (ﷺ) دا حوت غزام کړد و له لاي شته کانيان ده مامه وه و خواردنم بو ناماده ده کړدن و برينپيچي برينداره کانم ده کړد و لاي توو شېواني (زمانه) ده مامه وه.^۱

ته به راني له له يلای غيفاريه وه هيناويه تي ده لیت: له گه ل پیغه مېر (ﷺ) دا درده چووم و برينداره کانم برينپيچ ده کړدن.^۲

بوخاري له نه سه وه (ﷺ) هيناويه تي ده لیت: له پوژي نوحودا خه لکي شکان و له پیغه مېر (ﷺ) دورکه و تنه وه، من عائشه ي کچي نه بوبه کړو نوم سوله يم بيني که پرکان پرکانيان بوو، قوليان هه لکړد بوو و ده چوون و کونه يان له

^۱ - (له المنتقي وا هاتوه).

^۲ - ضعيف.

^۳ - (هه يسه مي چ ۵ ص ۳۲۴ ده لیت: له سه نه ده که يدا قاسمي کوپي موحه مدي کوپي نه بي

پشت نابوو، که سانی دیکهش هیئاویانه که کونهی ئاویان له سهر پشت دهر دو دهیان کرد به دم خه لکه وه و دهگه رانه وه و پریان ده کرده وه و دو باره دههاتنه وه و به وجوره.^۱

بوخاری له شهعله بهی کوپی نه بی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی عومهری کوپی خه تتاب (ﷺ) هندی خوری له نیو ئافره تانی مه دینه دا دابهش کرد، یه کیکی باشیان مایه وه، هندی له وانهی له لای بوون وتیان نهی ئه میری باوه پداران نه وه یان بده به کچی پیغه مبه (ﷺ) که له لاته، مه به ستیان ئوم که لسومی کچی علی (ﷺ) بوو، عومهریش (ﷺ) وتی: ئوم سولهیت شیاوتره، له و پشتیوانانه بوو که به یه تیاندا به پیغه مبه (ﷺ)، عومهر دهیوت: چونکه له پوژی ئو خوددا کونهی ئاوی بو ده هیئانین.^۲

ئه بوداود له ریگهی حه شره جی کوپی زیاد له دایه گه وره یه وه هیئاویه تی که له شه ری حونه یی له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا ده رچووین و پیغه مبه (ﷺ) پرسیری لی کردین له و باره وه، ئه وانیش وتیان: هاتووین قرژه کانمان ده کهینه پرچ و له پیئاو خوا دا یارمه تی بدهین و برینداران برینپیچ بکهین و تیر بدهینه دهست و ئاو بگیڕین. عه بدولپر ه زاق له زوهریه وه هیئاویه تی: ئافره تان له گه ل پیغه مبه (ﷺ) دا ده چوون بو شهرو ئاوی جهنگاوه رانیان ده دا و بریندارانیان برینپیچ ده کردن.^۳

۱ - (موسلیمیش هیئاویه تی، به یه قی ج ۹ ص ۳۰ له ئه نه سه وه به وجوره هیئاویه تی).

۲ - (ئه بونه عیم و ئه بو عوبه یدیش هیئاویانه، له الکئز ج ۷ ص ۹۷ یشدا هاتوه).

۳ - ضعیف.

۴ - (له فتح الباری ج ۶ ص ۵۱ دا واهاتوه).

(شهری نافره تان له جيهادی رپی خوادا)

ئيبين هيشام له سه عیدی کورې ئه بی زهیدی نه ساریه وه هیناویه تی نوم سه عدی کچی سه عدی کورې په بیع دهیوت: چووم بولای نوم عه ماره و پیم وت: پورې باسی خوتم بؤ بکه، وتی: له بهری به یانه وه چووم تا بزانه خه لکی چی ده کن، قاپیکیشم پی بوو ئاوی تیدابوو، چوومه خزمهت پیغه مبه (ﷺ) که له ناو هاوه لانیدابوو و زالبوون و بار بؤ موسلمانان بوو، که موسلمانان شکان چووم بولای پیغه مبه (ﷺ) و شهرم ده کردو به شمشیر ده مپاراست و تیرم ده وه شاند تا بریندار بووم، برینیکی چالی له سهر شانم بینی که چال ببوو، وتی: کی وای پی کردیت؟ وتم: ئيبين قه میه (اقامه الهه) کاتیک خه لکی له پیغه مبه (ﷺ) دور که وتنه وه هات و وتی: موحه مدهم پی نیشان بدن، نه گهر بهیلن ده رچیت مهرگم بؤ باشه، من و موصعه بی کورې عومیر و هندیکی دی له گهل پیغه مبه (ﷺ) ماینه وه به ره و پرووی بووینه وه، نه و برینه ی تووش کردم، منیش به رامبه به وه چهند شمشیریکم لیذا، به لام دوژمنی خوا دوو قه لغانی پویشیوو.^۱

واقیدی به سه نه دیکی تر له عه ماره ی کورې عربیه وه هیناویه تی که نه و ژنه نه و پوژ سواریکی بیباوه رانی کوشت، له لایه کی دیکه وه له عومره وه هیناویه تی وتی: گویم له پیغه مبه (ﷺ) بوو دهیفرموو (له پوژي ئو خوددا که سهیری راست و چه پم ده کرد ده مبینی شهری ده کرد).^۲

ئيبين سه عد له ریگهی واقیدی له زمره ی کورې سه عیده وه هیناویه تی ده لیت: عومره ی کورې خه تتاب (ﷺ) هندی جلی خوری بؤ هینرا، یه کیك زور چاک و

^۱ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴ دا هاتوو، واقیدی له ریگهی ئيبين ئه بی سه عصوه له نوم سه عیدی کچی سه عدی کورې په بیعمره هیناویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۷۹ یشدا هاتوو.

^۲ - ضعيف.

^۳ - له الاصابه ج ۴ ص ۷۹ دا واهاتوو.

گەرە بوو، ھەندىكىيان وتيان: ئەمە نىرخەكەي ئەۋەندەيە، بۇچى ناينىرىت بۇ ژنى
عەبدوللاي كوپى غومەر صەفەي كچى عوبەيد، وتى: دەينىرم بۇ كەسىك كە لەو
شياوترە ئوم غەممارە موسەيبەي كچى كەعب (رضي الله عنها) گويم لە پىغەمبەر
(ﷺ) بوو دەيفەرموو (كە سەيرى راست و چەپم دەكرد دەمبىنى شەرى دەكرد).^۱

ئىبن سەعد لە ھىشام لە باوكىيەۋە ھىناۋىيەتى صەفەي لە پۇژى ئوحد ھات و
خەلكى شكابوون، ئەۋىش تىرىكى بە دەستەۋە بوو دەيدا بە پروى دوژماندا،
پىغەمبەر (ﷺ) فەرموى (ئەي زوبەير ژنەكە).^۲

ئىبن ئىسحاق لە عوبادەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: صەفەي كچى عەبدولموتەلىب
لە قەلەكەي ھەسسانى كوپى سابتا بوو، ھەسسان لەگەل ئىمەدا بوو لەگەل ژن و
مندا لەكاندا، جوولەكەيەك داي بە پالماندا و بە دەۋرى قەلەكەدا دەھات و دەچوو،
بەنو نەزىر كەتوبوونە شەر و پەيمانىيان لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دا پچرا ندبوو، لە
نىۋان ئىمە و ئەۋانىشدا كەسىك نەبوو بەرگىرمان لى بكات، پىغەمبەر (ﷺ) یش
لەگەل موسلماناندا لەناۋياندا بوون و نەياندەتۋانى وازيان لى بىنن و بگەرپنەۋە بۇ
لامان، يەككە ھات بۇ لامان، وتم: ھەسسان ئەو جوولەكەيە دەبىنىت دىت و
دەچىت بە چۈاردەۋرى قەلەكەدا، بە خوا من لىلى دلتيا نىم دەترسم جوولەكە لە
پشتەۋە لىمان بدەن، پىغەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلانىش سەرقالى جەنگن، دابەزە بۇي و
بىكۇژە، وتى: خوا لىت خوش بىت كچى عەبدولموتەلىب بە خوا خۇت دەزانىت من
ھى ئەو كارە نىم، كە ئەمەي پى و وتم و ھىچم لا بەدى نەكرد تا بىبەم و بچم بۇ
جوولەكەكە، دواتر تىلایەكم ھەلگرت و لە قەلەكەۋە دابەزىم بۇي و لىمدا تا كوشتم،
كە لىبوومەۋە گەرەمەۋە بۇ قەلەكە و وتم: ھەسسان بىرۇ بىھىيە پىاو بوو بۇيە من
نەمھىنا، وتى: كچى عەبدولموتەلىب چ پىۋىستىيەكم بەۋە ھەيە.

^۱ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۹۸ دا ھاۋاتوۋە.

^۲ - لە الاصابە ج ۴ ص ۴۹ دا ھاۋاتوۋە.

^۳ - لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۱۰۸ دا ھاۋاتوۋە.

به یهه قی ج ۶ ص ۳۰۸ له ریگهی ئین ئیسحاق له یه حیای کوپی عوبادی لی
عه بدولای کوپی زوبهیر له باوکیه وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیناویه تی، دواتر له
ریگهی هیشامی کوپی عروه له باوکیه وه له صه فیه وه به وجوره هیناویه تی و
ئه وه شی بۆ زیاد دهکات وتی: ئه وه یه کهم ئافرهت بوو له بیباوه پان بکوژیت.^۱

ئین ئه بی شه یبه له ئه نه سه وه هیناویه تی ده لیت: ئه بوتله له له پوژی حونهین
هات بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیده که نی، وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ری سهیری
ئوم سولهیم ناکهیت خه نجه ریکی گرتوو به ده ستیه وه؟ پیغه مبه ر (ﷺ) به ئوم
سولهیمی فهرموو (یا ام سلیم ما اردت الیه؟) واته (ئوم سولهیم ئه و خه نجه رهت بۆ
چی؟) وتی: تا ئه گه ر یه کیکیان لیم نزیك بوویه وه لئی بده م.^۲

موسلیم له ئه نه سه وه هیناویه تی ئوم سولهیم له پوژی حونهیندا خه نجه ریکی به
ده سه ته وه بوو وتی بۆ ئه وه ی ئه گه ر هه ر بیباوه ریك لیم نزیك بوویه وه به مه سه کی
هه لدرم.

ته به رانی له موهاجیده وه هیناویه تی ئه سمای کچی یه زیدی کوپی سه که ن
ئاموژای موغازی کوپی جه به ل له پوژی یه رمووک به عه موودیکی چادر نۆ پۆمی
کوشت.^۳

^۱ - ئین ئه بی خه یسه مه ش هیناویه تی، ئین منده له گێرانه وه ی ئوم عروه ی کچی جه عفری
کوپی زوبهیر له باوکیه وه هیناویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۹ دا هاتوو، ئین عه ساکیر له
فهرمووده که ی صه فیه و زوبهیره وه به و اتایه هیناویه تی. له کنز العمال ج ۷ ص ۹۹ دا هاتوو،
ته به رانی و ئه بویه علاش هیناویانه، به زار له زوبهیره وه هیناویه تی، له مجمع الزوائد ج ۶ ص ۱۳۳
دا هاتوو.

^۲ - له کنز العمال ج ۵ ص ۳۰۷ دا هاتوو، ئین سه عدیش به سه نه دی صه حیح هیناویه تی، له
الاصابه ج ۴ ص ۴۶۱ یشدا هاتوو.

^۳ - حسن.

^۴ - هه یسه می ج ۹ ص ۲۶۰ ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

(نڪوولي له سر چووني ٺافره تان بڙ جيهاد)

ته بهراني له نوم كه بشه ڙي ٽيڪي بهني عزروه هيناويه تي دهليٽ: وتي ٺهي پيغه مبهري خوا مؤله تم ددهيت له گهل ٺهو سوپايه بچم بڙ جيهاد، فهرمووي (نا) وتي: ٺهي پيغه مبهري خوا مه به ستم شه ڀرڪردن نيه، به لكو تا برينپيچي و ٺاوداني نه خوشه كان ٺهجام بدهم، فهرمووي (لولا ان تكون سنة ويقال فلانة خرجت لاذنت لك ولكن اجلسي) واته (ٺه گهر نه بوايه به باو و بوتريٽ فلانه ٺافره چوو بڙ جيهاد مؤله تم پي دهاديت، به لام دانيشه)^۱.

به زار له ٺين عه بياسه وه هيناويه تي دهليٽ: ٺافره ٽيڪ هات بڙاي پيغه مبهري (ﷺ) و وتي: ٺهي پيغه مبهري خوا من نوي نهري ٺافره تانم بڙلات له سر ٺهو جيهادهي خوا بڙ پياواني نووسيوه كه ٺه گهر بچن پاداشت وهرده گرن ٺه گهريش بكوڙڙين لاي پهروه دگاريان زيندو وده بن و پوڙي دهرين، ٺهي ٺافره تان چي بكه؟ پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (ابلي من لقيت من النساء ان اطاعة الزوج واعترافا يعدل ذلك، وقيل منكن من يفعلها) واته (به هر ٺافره ٽيڪ گه شيتيت بلي گويڙايه لي پياو و داننان به مافيدا هاوتاي ٺهويه، كه ميش له ٺيوهي ٺافره تان ٺهوه ده گهن) به زار به كورتي به وجوره هيناويه تي، ته بهراني له فهرمووده به كدا هيناويه تي له كوٽاييه كه يه وه دهليٽ: پاشان ٺافره ٽيڪ هات بڙاي پيغه مبهري (ﷺ) و وتي: ٺهي پيغه مبهري خوا من نيردراوي ٺافره تانم بڙاي توو چي ٺافره تان زانيبيتيان يان نا هه مان هيواي هاتني منيان بڙاي تو هيه، خوا پهروه دگاريان پياوان و ٺنانيشه، تويش پيغه مبهري پياوان و ٺافره تانيشي، خوا جيهادهي له سر پياوان نووسيوه، ٺه گهر بيكه پاداشت وهرده گرن، ٺه گهريش شه هيد بن لاي پهروه دگاريان پوڙي دهرين، ٺهي ٺيمه چ گويڙايه لي و تاعه ٽيڪ بگري نه بهر تا هاوتاي ٺهوانه بين؟ فهرمووي (طاعة ازواجهن والمعرفة بحقوقهم، وقليل منكن من يفعلها) واته (گويڙايه لي ميرده كانيان و زانين و به جيگه ياندني مافيان، كه مي ٺيوهش هه ٺهوه بكه)^۲.

۱ - صحيح.

۲ - هه يسه مي ج ۵ ص ۳۲۳ دهليٽ ته بهراني به سه نه دي صه صحه هيناويه تي.

۳ - ضعيف

۴ - له الترغيب ج ۳ ص ۳۳۶ دا واهاتوه.

(دەر چوون و شھري ھەرزەکاران لہ جیھادی رپی خوادا)

نہین ئہبی شہعبیہ ھیناویہ تی ئافرہ تیڭ لہ پڙڙی ئوحد شمشیریکی دایہ دەست کورہ کھی کہ نہیدہ توانی ھەلیبگریٹ، ئویش بہ ستیہ وہ بہ دەستیہ وہ، پاشان ھینایہ خزمت پیغہ مہر (ﷺ) و تی: ئہی پیغہ مہری خوا ئہم کورہم لہ گەلت دیت، پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (ای ابني احمل ھاھنا، ای ابني حمل ھاھنا) تووشی برینیڭ بوو و لہ ھوش چوو، ھینرا بۆلای پیغہ مہر (ﷺ) و ئویش فہرمووی (ای ابني لعلک جزعت) و تی: نا ئہی پیغہ مہری خوا، کنز العمال ج ۵ ص ۲۷۷ دا ھا تووہ.

ئہین عساگیر لہ سەعدی کورپی ئہبی وەقاصوہ ھیناویہ تی دەلیت: پیغہ مہر (ﷺ) نہیہشت عومہیری کورپی ئہبی وەقاص بچیت بۆ بہدرو بہ بچوکی زانی، عومہیریش گریا و پیغہ مہریش مۆلہ تی دا، سەعد دەلیت: منیش شمشیرہ کیم بۆ نامادہ کردو لہ بہدردا بہ شداریوو لہ پرومدا ھیچ نہبوو جگہ لہ موویہ ک کہ بہ دەستم دەمسپی^۱.

ئہین سەعد لہ سەعدوہ ھیناویہ تی دەلیت: عومہیری کورپی ئہبی وەقاصی برامم بینی پیش ئوہی لہ بہدردا پیغہ مہر (ﷺ) بمانبینیت خوی دەگوپی و پەنگی گەورہی بہ خوی دەدا، و تہ براگیان بۆ وادە کەیت؟ و تی: دەترسم پیغہ مہر (ﷺ) بمبینیت و بہ بچوکم بزانی و بمگیریتەوہ، من حەز دەکەم بچم بہ لکو خوی گەورہ شەھیدیم پی بہ خشیت، چوویہ خزمت پیغہ مہر (ﷺ) بہ لام پیغہ مہر (ﷺ) گیرایەوہ، ئویش گریا و پیغہ مہریش (ﷺ) مۆلہ تی پیدا، سەعد دەیوت: لہ تاو بچوکیدا من کۆل و باری شمشیرہ کیم بۆ دەبەست، تەمەنی شانزە سال بوو کہ کوژرا.^۲

۱ - ضعیف.

۲ - لہ کنز العمال ج ۵ ص ۲۷۰ دا ھا تووہ، حاکم المستدرک ج ۲ ص ۸۸ دا ھا تووہ.

۳ - لہ الاصابہ ج ۲ ص ۱۳۵ دا و ھا تووہ. بەزار ھیناویہ تی و کەسەکانی جی متمانەن، لہ المجموع ج ۶ ص ۶۸ یشتا ھا تووہ.

بهشی جهوتهم

گرنگیدانی هاوه لان (ﷺ) به یه کدهنگی و
 یه ک برپاری و دوور که وتنه وه له
 ناکوکی و دووبه ره کی نیوانیان له
 بانگه وازی ری خوا و پیغمبه ره که ی و
 جیهادی ری خوا دا

(بەشى ھەۋتەم)

گرنگيدانى ھاۋەلان (ﷺ) بە يەككەنگى و يەك بريارى و

دووركه وتنه وه له ناكۆكى و دووبه رهكى نيوانيان له

بانگه وازى رى خوا و پىغه مبه ره كهى و جيهادى رى خوا (ﷺ)

بە يەھەقى ج ٨ ص ٤٥ له ئىبن ئىسحاق وه له وتاره كهى ئەبوبەكرى صديق (ﷺ) له پوژى كه پرى بەنى ساعيدەدا ھىناو يەتى دەلىت: دروست نىە موسلمانان دووئەمىريان ھەبىت چونكە تا ئەو ھەبىت كاروبار و دەسلەت و ھوكميان جياواز دەبىت و يەككەنگيان نامىنى و له نيوان خوياندا ناكۆك دەبن، ئەوكات سوننەت پشتگوى دەخرى و بىدعە دەردەكهوى و ئاشوب زال دەبى و كەسبىش چارى ناكات و پى چاك ناكرى.

ھەروەھا له ج ٨ ص ١٤٥ دا له سالمى كوپى عوبەيدەو ھىناو يەتى و فەرمودەكهى بە يەتەدان بە ئەبوبەكر (ﷺ) دىنىت و تيايدا ھاتوو: يەككە له پشتيوانان وتى: يەككە له ئىمەو يەككە له ئىو، عومەر وتى: دوو شمشىر لە يەك كالانەدا نايانكرىت، تەبەرانىش لە عەبدوللەي كوپى مەسعودەو (ﷺ) ھىناو يەتى دەلىت: ئەى خەلکىنە گوپرايەل و يەككەنگ بن، چونكە ئەو ئەو بەتەى خوايە كە پيش ئەو ھەرىجى دروست كرديت فەرمانى پى كر دوو، ئەو ھەى له نيو يەككەنگيدا پىتان ناخوشە باشترە لەو ھەى له دووبەركيدا پىتان خوشە، چونكە خواى گەورە ھەرىجەكى دروست كر دوو كۆتايە كىشى بۆ داناو، ئىسلاميش ھات و چەسپا و خەرىكە بە كۆتايە كەى بگات و دواتر زيادوكەم بكات تا پوژى دوایى. نيشانەى ئەو ھەش ھەژارى و دەست داخستەنە، بارەكە ھىندە خراپ دەبىت كە ھەژار كەس ناناسى تا پەناى بۆ بەرىت، دەولەمەند پى وايە ئەو ھەى ھەيەتى بەشى

ناكات تا ئۇ ھەي كەس دەپىت داوا لە براو ئامۇزاكەي دەكات كەچى ھىچى پى نادىرى، سۈال كەرىش دەدات بە نىو دوو كۆمەلدا كەچى بە دەستى بە تال بە جىيان دەھىلىت، كە ئەمە روويدا دەنگى زەوى دەنگى دەردەبىرى كە خەلكى ھەر ئاۋچەيەك وادەزانن دەنگەكە ھى زەويەكەي ئەوانە، دواتر چەندە خوا بىيەۋىت ھىۋر دەپىتەۋە، دواتر زەوى خۇ تىكەدەدا بە جۇرىك چەرگ و ھەناۋى دىننەتەۋە، وترا ئەي عەبدورەحمان جەرگ و ھەناۋى زەوى چىيە؟ وتى: سىتوونە زىپرو زىۋەكان، لەو پۇژەۋە تا پۇژى دۈيى زىپرو زىۋ بىسۈود دەبن^۱.

ئەبۇنە عىمىش لە حلىيە ج ۹ ص ۲۴۹ لە پىگەي جگە لە مۇجاھىدەۋە ھىناۋىيەتى و تىايدا ھاتوۋە خزمىيەتى دەپچىرىت و شۇز نامىنى تا ئۇ ھەي دەۋلەمەند تەنھا لە ھەژارى دەترسىت، ھەژارى كەسىك بەدى ناكات سۆزى بۇ بنوئىنى، كەس سىكالانى پىۋىستىيەتى ئامۇزاكەشى دەۋلەمەندە، كەچى كەس نىيە يارمەتى بدات. ئۇ ھەي دواترى نە ھىناۋە. ئەھمەد لە كەسىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: شتىكمان بۇ ئەبۇزەر ھەلگرت و ۋىستمان بىدەينى، چۈيىنە پەبزە و پىرسىارمان كىرد و نەماندۇزىيەۋە، وترا: مۇلەتى خەجى ۋەرگرتوۋە و مۇلەتى پى دراۋە، ئىمەش چۈۋىن بۇ (مىنا) لەلەي بوۋىن كە پى وترا: عوسمان (ﷺ) چوار پكات نوئىزى كىرد، ئۇ ۋىش ئۇ ھەي لەسەر سەخت بوو و قسەيەكى پەقى وت و وتى: مەن لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) نوئىزىم كىردوۋە دووپكاتى كىردوۋە، لەگەل ئەبۇبەكرو عومەرىش ھەروا، پاشان ئەبۇزەر ھەستا و چوار پكاتى كىرد، دۈيى پى وترا: تۇرەخەنە لە ئەمىرى باۋەرداران دەگرت لەسەر ئۇ ھەي كەچى خۇت دەيكەيت؟ وتى: دووبەرەكى خراپترە، پىغەمبەر (ﷺ) وتارى بۇ

۱ - ضعیف.

۲ - ھەيسەمى ج ۷ ص ۲۲۸ دەلىت: تەبەرانى بە چەند سەنەدى ھىناۋىيەتى و مۇجالىد لە سەنەدەكەدایە كە جى تممانە و جى قسەي جىا جىايشە، كەسەكانى دىكەي يەكەك لە سەنەدەكان جىتممانەن.

خویندینه وه و دهیغه رموو (انه کائن بعدی سلطان فلا تذلو، فمن اراد ان یذله فقد خلع ربقة الاسلام من عنقه و لیس بمقبول منه توبه حتی یسد ثلثته و لیس بفاعل ثم یعود فیکون فیمن یعزوه) (دوای من دهسه لات ده بیئت دهی پشتی مه شکنین، هه رکهس و ابکات ئه و ا ئیسلامی له گه ردنی داکه ندووه و ته و بهی لی قبول ناکری تا چی کردووه چاکی نه کاته وه نه وهش ناکات، ئینجا بگه ریته وه و له وانه بیئت که پالپشتی ده کهن) (پیغه مبهه) (ﷺ) فه رمانی پی کردین له سی شتدا نه وه ستین، فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه و خه لکی فیری سوننه ته کان بکهین^۱.

عه بدولر هزاق له قه تاده وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبهه (ﷺ) و نه بو به کړو عومرو عوسماننیش تا به شیکی خیلافه ته که ی له مه کهه و مینا دوو پرکات نویژیان ده کرد، دوایی عوسمان کردی به چوار پرکات، ئیین مه سعود نه مهی بیست و ویستی بگه ریته وه، دواتر هه ستا و چوار پرکاتی کرد، پییان وت تو نارازی بوویت که چی چوار پرکاته که ده که یت؟ وتی: ناکوکی خراپتره^۲.

بوخاری و نه بوو عوبه ید و نه سبه هانی له عه لیه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیئت: چون که نه نارتان ده نواند که نار بگرن، چونکه من ناکوکی به خراپ ده زانم بو نه وهی خه لکی یه کده نگ بن، یان منیش وه یارانم بمرم، ئیین سیرین بر وای وایه که نه وهی ده لیئت هه موان نه وه له عه لیه وه دینن درویه^۳.

عه سکه ری له سه لیمی کوری قه یسی عامریه وه هیئاویه تی ده لیئت: (ابن الکواء) پرسپاری له عه لی کرد له سه ر سوننه ت و بیدعه و کو مه ل و دوو به رکی، نه ویش وتی:

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۱۶ ده لیئت: له سه نه ده که دا گنر مه وه یه که هیه که ناوی نه هاتووه، که سه کانی سه نه ده که جی متمانن، ته و او.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۲ دا هاتووه.

۴ - له المنتخب ج ۵ ص ۱۵۰ دا هاتووه.

ئەي ئىبنولكواء پىرسىيارەكەت كىرد دەي لە ۋەلامەكەش تى بگە، سوننەت ھى موحەمدە (ﷺ)، بىدعە ئەۋەيە بەجىا لە سوننەت بىت، كۆمەل كۆبۈنەۋەي ئەھلى پاستىيە با كەمىش بن، دووبەرەكى كۆبۈنەۋەي پوۋچخوازانە (اھل الباطل) با زۆرىش بن.

(يەككەنگى ھاۋەلان (ﷺ) لەسەر ئەبۇبەكرى ھىدىق (ﷺ))

بەيھەقى لە عورەي كوپى زوبەيرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر بە سەر ۋلاخەكەيەۋە لە (سونخ) ۋە ھات تا لە بە رەركاى مزگەوت دابەزى، بە دالتەنگى ۋ غەمبارى ھات ۋ مۆلەتى ۋەرگرت تا بچىتە مالى عائىشەي كچى، ئەۋىش مۆلەتى پىدا، ئەبۇبەكر چۈۋىيە ژوورەۋە پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دوايى كىردبوو ۋ لەسەر جىگابوو ۋ ئافرەتەكانىش لە دەۋرى بوون، ئەبۇبەكر لەسەر ئەژنۇ كەوت ۋ ماچى دەكرىد ۋ دىگىراۋ دەيوت سويند بە ۋ كەسەي گىيانمى بە دەستە ئەۋەي ئىبن خەتتاب دەيلىت ۋانىيە پىغەمبەر (ﷺ) مردوۋە، ئەي پىغەمبەرى خوا پەحمەتى خوات لى بىت، بە زىندوۋىيى ۋ مردوۋىش چەند بۆنت خۆشە، پاشان سەرى داپۆشى ۋ خىرا چوو بۆ مزگەوت ۋ خەلكى تىدەپەراند تا چۈۋىيە مېنبەرەكە ۋ عومەرىش كە ئەبۇبەكرى بىنى دىت دانىشت. ئەبۇبەكر لە پال مېنبەرەكە دا ھەستا ۋ خەلكى بانگ كىرد ۋ دانىشتن ۋ بىدەنگ بوون، ئەبۇبەكر شاىەتومانى ۋ تەۋە ۋ وتى: خۋاى گەۋرە ھەۋالى مەرگى پىغەمبەرەكە دا كە خۋى لە ناۋتاندا زىندبوو، ھەۋالى مەرگى ئىۋەشى داۋە، ئەۋە مەرگە ۋ كەستان نامىنىتەۋە جگە لە خۋاى گەۋرە، خۋاى گەۋرە دەفەرموئىت (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل) عومەر وتى: ئەم ئايەتە لە قورئاندايە، سويند بە خوا پىش ئەمرو نەمزانيۋە ئەم ئايەتە دابەزىبىت، خۋاى گەۋرە بە موحەمدى (ﷺ) فەرمو (انك ميت و انهم ميتون) ھەروەھا دەفەرموئىت (كل شىئ ھالك الا وجهه لە الحكم واليە ترجعون)

ههروهه دهفه رمويّت (كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام)
ههروهه (كل نفس ذائقة الموت وانما توفون اجوركم يوم القيامة) وتى: خوى گهوره
تهمهنى دا به موحه مهدي (ﷺ) و هيشته وه تا نايينى خوى گه ياندو چه سپاندى و
سهري خست و له پيناو خوا دا جيهادى كرد، پاشان له سه ره نه وه مراندى و نيوهى
له سه ره ريگه كه هيشته وه، هيچ كهس له ناونا چيّت مه گهر له دوى پوونى و شيفا،
ههركهس خوا په روه ردگاريه تى نه وه خوا زيندو وه و نامريّت، ههركه سيش
موحه مهدي ده په رست و به خوى داده نا، نه وه موحه مهدي مرد، دهى خه لكينه له
خواب ترسن، ده ستبگرن به نايينتانه وه و پشت به ستن به په روه ردگارتان، چونكه
ناييني خوا زاله و په يامى خوا ته واوه و خواش سه رخه رى خوى و نايينه كهى
سه رده خات، كتيبى خوا له ناوتاندايه و پووناكى و شيفايه و خوى گه وه به و
قورثانه ريّنه موونى موحه مهدي (ﷺ) كرد، تيايدا حه لال و حه رامى خوا دياره،
سويند به خوا گويمان لى نيه چ دروستكراوىكى خوا ليّمان كوېنه وه،
شمشيره كانى خوا هه لكيشراون و داماننه ناون، ههركهس پيچه وانه مان بيّت
جيهادى له در ده كين وه چون له گهل پيغه مبهري (ﷺ) و ابووين دهى ههركامتان با
وريّاي خوى بيّت، پاشان كوچهران له گه لى چون بولاى پيغه مبهري (ﷺ) ٢١.

بوخارى له نه نه سه وه (ﷺ) هيناويه تى گويم له كوئايى و تارى عومهر بوو
كاتيك له پوژى مهرگى پيغه مبهري (ﷺ) له سه ره مينبهري دانيشتبوو و نه بوبه كريش
بيدهنگ بوو و قسه ي نه ده كرد وتى: من هيوام وابوو پيغه مبهري (ﷺ) بريّت تا كوئا
كه سمان بيّت، نه گهر موحه مهدي مرد نه وه خواى گه وه له نيوانتانداندا پوناكيه كى
داناوه كه ريّنه موونى پى وهرگرن، خوا ريّنه موونى موحه مهدي كرد و نه بوبه كريش
هاوه لى ناو نه شكه وتى پيغه مبهري، له ناو موسلماناندا بو كاروبارتان له هه موان له

١ - صحيح.

٢ - له البداية والنهاية ج ٥ ص ٢٤٣ دا واهاتووه.

پېشتەر، دەي برون و بىيەتى پى بىدەن، دەستەيەك پېشتەر لە كەپرى بەنى سەئىدە بىيەتتەن پىدا بوو، ئەۋەش بىيەتى گىشتى سەر مېنبەر بوو، زوھرى لە ئەنەسەۋە دەلىت: گويم لە عومەر بوو ئەو پوژ بە ئەبوبەكرى دەۋت برون سەر مېنبەر، ئەۋەش چۈيە سەر مېنبەر و خەلكى بىيەتتەن پىدا.

ئىبن ئىسحاق لە زوھرى لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك لە كەپرى بەنى سەئىدە بىيەت درا بە ئەبوبەكر بەيەنەكەي ئەبوبەكر لە سەر مېنبەر دانىشتى بوو و عومەر ھەستەن پىش ئەبوبەكر قەسەي كىرد و سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كىرد و دواتر وتى: خەلكىنەن مەن دىۋىنى قەسەيەكەم بۇ كىردن كە لە قورئان و بەلىنى پىغەمبەر ھەۋە نەبوو، بەلكو مەن وام دەبىنى پىغەمبەر (ﷺ) كۇتا كەسمان بىت، خۋاى گەۋرە ئەو كىتەبەي خۋى لە ناۋاتاندا ھىشتەتەۋە كە پىنمۈنى پىغەمبەر كەي پىكرد، ئەگەر دەستى پىۋەبگىر خۋا پىنمۈنىتەن دەكات بۇ ئەۋەي كە پىغەمبەر كەي بۇ پىنمۈنى كىرد، خۋا لە سەر چاكتىنتەن يەككەنگى كىرد و ئەۋەش ھاۋەلى پىغەمبەر (ﷺ) و كەسى دۈۋەمى ناۋ ئەشكەۋتە (ئەشكەۋتى سەۋر) دەي ھەستەن بىيەتى پى بىدەن خەلكىش بىيەتى گىشتىتەن دا بە ئەبوبەكر لە دۋاى بىيەتى كەپرەكە، پاشان ئەبوبەكر قەسەي كىرد و سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كىرد دواتر وتى: ئەي خەلكىنەن مەن لە سەر ئىۋە دانراۋم و چاكتىنى ئىۋە نىم، ئەگەر چاكەم كىرد يارمەتەم بىدەن، ئەگەر پىش خراپەم كىرد راستەم بىكەنەۋە، راستگۈيى سپاردەيە و درۋ ناپاكىيە، لاۋاتان لاي مەن بەھىزە تا مافى دەگىرەۋە، بەھىزتان لاي مەن لاۋازە تا بە ۋىستى خۋا مافى لى دەسەنمەۋە، ھەرگەلىك ۋاز لە جىھادى پىيى خۋا بەھىنى خۋا سەرشۋىرەن دەكات، لە ناۋ ھەرگەلىكىشدا داۋىن پىسى بىلاۋىتەۋە خۋاى گەۋرە بەلە دەدات بە سەر ھەمۋاندا، تا كاتىك گۈپرايەلى خۋا پىغەمبەر كەي مە گۈپرايەلمەن، ئەگەر لە خۋا پىغەمبەر كەي ياكى بووم ھىچ

گوپرايەلىيەكتان لەسەر نىيە بۇ من، ھەستىن بۇ نوپۇزەكتان پەرحمەتى خواتان لى
بىت^۱.

ئەحمەد لە ئىيىن غەبباسەۋە ھىناۋىيەتى غەبدولپەرحمانى كوپرى غەوف (ﷺ)
گەپرايەۋە، ئىيىن غەبباس دەلىت: من چاۋەپىي غەبدولپەرحمانى كوپرى غەوف بووم و
ئەۋىش منى دىتەۋە، ئەمەش لە كۇتا جەجى غومەرى كوپرى خەتتاب و لە مینادا
بوو، غەبدولپەرحمانى كوپرى غەوف وتى: كەسىك ھات بۇلاى غومەرى كوپرى
خەتتاب وتى: فلان كەس دەلىت ئەگەر غومەر بمرىت بەيەت دەدەم بە فلان
كەس، غومەرىش وتى: پشت بەخو ئەمشەۋ لەناو خەلكدا قسەدەكەم و
ھۇشيارىيان پى دەدەم لە دەستەى دەيانەۋىت كاروبارىيان زەوت بكن،
غەبدولپەرحمانى كوپرى غەوف وتى: منىش وتم ئەى ئەمىرى باۋەرداران وامەكە،
ۋەرزى جەج گەرەۋ بچوكى خەلك كۆدەكاتەۋە ئەۋانە بەسەر كۆپتدا زالن ئەگەر
لەناو خەلكدا ھەستىت دەترسم قسەيەك بكەيت ئەۋانە جۇرى ۋەرى بگرن و لىي
نەگەن و لە شوينى خۇيدا دايەنەن، بەلام بابچىتەۋە مەدىنە، چونكە پىگەى كۆچ و
سوننەتى پىغەمبەرە، زانا و خانەدانانى خەلك بدوینە و چىت دەۋى بىلى ئەۋان
قسەكەت تىدەگەن و لە شوينى خۇيدا دايەنەن، غومەر (ﷺ) وتى: ئەگەر بە ساغى
بگەرپمەۋە مەدىنە لە يەكەم شويندا بگەمەۋە ئەۋى ئەۋ خەلكە تىدەگەيەنم، لە دۋاى
زىاحجە لە پۇژى ھەينى گەيشتمە مەدىنە كوپرانە پىش كەۋتم، وتم بە مالىك،
كوپرانە چىە؟ وتى: گوپى لى نىيە كەى دەردەچىت، سەرما و گەرما و شتى وا
لىكناۋاتەۋە، سەعیدى كوپرى زەيدم لە پال پاىەى راستى مینبەرەكەدا بىنى كە
پىشتم كەۋتبوو، دانیشتىم ئەژنۇمان بەرىك كەۋتبوو، ھىندەى نەبرد غومەر
دەرەكەۋت، كە بىنىم وتم: ئەمشەۋ لەسەر ئەم مینبەرە قسەيەك دەكات كە كەس پىش

۱ - صحیح.

۲ - له البداية والنهاية ج ۵ ص ۲۴۸ دا ۋاھاتوو دەلىت سەنەدەكەى صەحیحە.

ئو نه یوتوو، سه عدیش ئه وهی پی خوش نه بوو و وتی: چون شتی دهلی که کهس پیشتر نه یوتبی، عومر له سه مینه ره که دانیشته، که بانگ بیژ بیده نگ بوو ههستا و سوپاس و ستایشی په روهر دگاری کرد و دواتر وتی: ئه ی خه لکینه، من قسه یه که ده کهم، قه دهرم و انوسراوه بیلیم، نازانم پیده چیته پیش سه ره مهرگم بیت، هه ره کهس لی لی تیگه یشت با گه یشته هه رکوی بیگه یه نی، هه ره که سیش تینه گه یشت رازیم نیه دۆرم به ده مه وه بکات، خوای گه وه موحه مه دی به هه ق نارد و قورنانیشی دابه زانده سه ری، له وانه ئایه تی ره جمی دابه زاند، لی لی تیگه یشتین و پیغه مبه ر (ﷺ) ره جمی کرد و ئیمهش دوا ی ئو کرد و ومانه، ده ترسم پۆژیک بیت به ری خه لک که سی که بلیت: له کتیبی خوادا ئایه تی ره جم (به ردباران کردن) به دی ناکه یین، به مه به وه لانانی فره زی که خوای گه وه دایناوه گومر ابن، بویه ره جم له کتیبی خوادا له سه ره هه ر ژن و میردی کی زیناکه ره ئه گه ره به لگه یان له سه ره چه سپا، یان سک پری هه بوو، یان کوفری به دوا وه دیت، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی زیده پویم له پوودا مه که ن وه که ئه وهی به عیسا ی کوپی مه ریهم کرا، من به نده یه کی خوام، ده ی بلین موحه مه دی به نده و پیغه مبه ری خوا، بیستومه هه تانه ده لیت: ئه گه ره عومر مرد به یعت ده دم به فلان کهس، ده ی کهس ئه و ناراستیه نه کات بلیت به یعتی ئه بوبه کر (ﷺ) به کوتوپری ته و او بوو، ئه وه وابوو به لام خوای گه وه له خراپه ی پاراستینی، کهس له ئیوه وه که بوبه کر نیه هه موان گه ردنی بو که چ بکه ن. کاتیک پیغه مبه ر (ﷺ) کوچی دوا یی کرد هه ولمان پی درا که عه لی و زوبه ی ره گه ل ها وده مه کانیا ن له مالی فاتیمه ی کچی پیغه مبه ر (ﷺ) دوا که وتبوون و پشتیوانانیش به یه کده نگی له که پری به نی ساعیده لی دوا که وتوون و کوچه رانیش له لای ئه بوبه کر کو بوونه ته وه منیش پیم وت: ئه ی ئه بوبه کر با بچین بۆلای برا پشتیوانه کانمان، چووین تا گه یشتینه لای دوو پیاوچاک، باره که یان بۆ باس کردین و وتیان ئه ی کو مه لی کوچه ران چیتان ده ویت؟ وتم: ده چین بۆلای برا پشتیوانه کانمان، وتیان: پیویست ناکات نزیکیان بکه ونه وه کاری خوتان پاپه رینن ئه ی کوچه ران، وتم سویند به خوا ده چین بۆلایان،

چوۋىن بۇلايان لە كەپرى بەنى ساعىدە لەۋى كۆيۈۈنەۋە كەسىكى داپۇشراۋ لە
 نىۋانىاندا بوو، وتىم: ئەۋە كىيە؟ وتيان: سەعدى كۆپرى عوبادە، وتىم: چىيەتى؟
 وتيان: نەخۇشە، كە دانىشتىن وتارىيژەكەيان ھەستاۋ سوپاس و ستايشى
 پەرۋەردگارى كردو وتى: پاشان ئىمە پشتىوانانى خواۋ كەتیبەى ئىسلامىن و ئەى
 كۆمەلى كۆچەران ئىۋە دارودەستەى پىغەمبەرەكەمان، يەكىك لە ئىۋە چوو (ئىۋە
 پىشكەوتن) دەتانەۋىت لە رىشەمان بېچىن و كارەكەمان لەدەست بېەن. كە بىدەنگ
 بوو ويستم قسەبەكەم، قسەيەكم پى بوو پى سەرسامبووم و ھەزم دەكرد لەبەردەم
 ئەبۈبەكردا بىلېم، من ھەندى سنوورىم لەبەرچاۋ دەگرت و ئەۋ لە من داناترو لەسەر
 خۆتر بوو سوئند بەخوا دەمويست چى بلىم ھەموۋى بە جوان بىژى خۆى وت
 بەچاكترىش كە من بىدەنگ بووم، وتى: پاشان ئىۋە چاكەتان وت و ئىۋە وان و
 عەرەبىش ئەم بارەيان بۇ ئەم دەستەى قورەيش ناسىۋە كە نىۋەندى عەرەبن لە
 پروۋى شوئىن و رەچەلەكەۋە من بەيەكىك لەۋ دوۋكەسە پازىم بۇتان كاميان
 ھەلدەبىژىن، دەستى من و ئەبۈعوبەيدەى كۆپرى جەرأاحى گرت، سوئند بەخوا ھەزم
 دەكرد بچم و بدات لە مەم بەلام ئەۋە لە تاۋان نىزىك نەكاتەۋە ئەۋەم پى خۆشتربوو
 لەۋەى بىمە ئەمىرى كۆمەلىك كە ئەبۈبەكرىان لەنىۋدايە، بەلام لەسەرەمەرگدا
 دەروۈم بگۆرېت، يەكىك لە كۆچەران وتى: من كۆلەكە و راستكەرەۋەى پاكەى
 ئەۋەم، ئەى كۆمەلى قورەيش ئەمىرىك لە ئىۋە و يەكىك لە ئىۋە منىش بە مالىكم وت
 (انا جذيلها المحكك) يانى چى؟ وتى: ۋەك ئەۋەى بلى من لىزانى ئەۋەم (بۆى راست
 دەكەمەۋە) ئىنجا گالتەۋ ورتە زىيادى كرد تا ترسى ناكۆكىمان لى نىشت، وتىم: ئەى
 ئەبۈبەكر دەستت بىنە با بەيەتت پى بدەم، ئەۋىش دەستى ھىناۋ بەيەتت پىداۋ
 كۆچەرانىش بەيەتت پىدا، ئىنجا پشتىوانان بەيەتت پىدا، پاشان دابەزىن
 بۇلاى سەعدى كۆپرى عوبادە (ۋەك دابارىن بەسەرىدا) يەكىكىان وتى: سەعدتان
 كۈشت، وتىم: (قتل الله سعدا) (خوا سەعد بگۆرېت) عومەر وتى: سوئند بەخوا
 لەۋ بارانەى ئامادەى بوۋىن ھىچى ۋەك ئەۋەى بەيەتت ئەبۈبەكر نەبوو دەترساين

ئەگەر ئەو خەلکە بە جێمان بهێلن و بە یەتیک نەبێت دواى ئیمە بە یەتیک بدەن، یان بە یەتەتى بى پەزما نەندىيان پى بدەن یان لیان جیا بینەو بەو خراپە یەك بکەوێتەو، جا هەرکەس بەبى پراویژى مۆسلمانان بە یەتە بە ئەمىرک بدات بە یەتە بۆ خوێ و بە یەتە پێدەرەکەى نیه له ترسى ئەوێ شەپنەکەن، زوهرى له عوروەو هیناویەتى ئەو دوو کەسەى پێیان گەشتن عوهمى کورى ساعیدە و ميعهنى کورى عەددى بوون، له سه عیدى کورى مۆسەبیشەو کە ئەو کەسەى وتى: من کۆلەکەدەر و راستکەرەوهم حەبابى کورى مۆنزیر بوو.

ئین ئەبى شەیبە له فرمودەکەى ئین عەبباسەو (ﷺ) هیناویەتى کە پیغەمبەر (ﷺ) کۆچى دواى کرد هەندى هاتن بۆ لامان و پیمان و ترا پشتیوانان له کەپرى بەنى ساعیدە له گەل سەعدى کورى عوبادە کۆبوونەتەو و بە یەتە دەدەن، من و ئەبوبەکر و ئەبوعوبەیدەى کورى جەراحیش چوین بۆ لایان ئەو کە گۆران له ئیسلامدا بکەن، گەشتین بە دوو کەسى راستگۆى پشتیوانان - عومەیری کورى ساعیدە و ميعهنى کورى عەددى - وتیان بۆ کۆى دەچن؟ وتمان: بۆلای ئیو بیستوومانە وادەکەن. وتیان: بگەرێنەو چونکە شتیک نایەتە پێتان کە پێى ناپازى بن، ئیمەش وتمان هەردەبێت بچین، من قسەم ئامادە دەکرد تا بیکەم، کە گەشتینە لایان لەو لای سەعدى کورى عوبادە کۆبوونەو و سەعد نەخۆش بوو و لەسەر جینگەکەى بوو، کە چوینە ئەو قسەیان کردو وتیان: ئەى کۆمەلێ قورەیش ئەمىرک له ئیمە و ئەمىرک له ئیو، حەبابى کورى مۆنزیر وتى: من کۆلەکەدەر و راستکەرەوهم ئەگەر بتانەوێت بەش بەشى دەکەین، ئەبوبەکر وتى:

١- مالیک هیناویەتى و له پێگەى ئەووە ئەوانى دى ئەم فرمودەیان هیناوه، له البداية والنهاية ج ٥ ص ٢٤٥ دا واهاتوو، بوخاریش هیناویەتى، ئەبوعوبەید له الغرائب و بهیهقى و ئین ئەبى شەیبەش بە هەمان شیو بە دوو درێژى هیناویانە، له کنز العمال ج ٣ ص ١٣٩ یشدا هاتوو.

لەسەر خوڤن، منیش چووم تا قسەبکەم، ئەبوبەکر وتی: عومەر بێدەنگ بە، سوپاس و ستایشی پەروردگاری کردو دواتر وتی: ئەی کۆمەڵی پشתיوانان سویند بە خوا نکوولی گەورەیی و پایەتان لە ئیسلام و مافتان لەسەرمان نیە، بەلام ئیوھ دەزانن ئەم دەستە ی ناو قورەیش لە نیوھەندی عەرەبدان، کەس لە عەرەب بە کەس پازی نابن مەگەر لە یەکیک لەمانە، دەی ئیمە ئەمیرو ئیوھ وەزیر، دەی لە خوا بترسن و ئیسلام پەل پەل مەکن و مەبنە یەکەم گۆرەرائی ئیسلام، من پازیم بۆتان بە یەکیک لەم دوانە عومەر و ئەبوعوبەیدە کۆری جوراح، کامتان پی باشە بەیعتی پی بدەن جی متمانەتانە، عومەر وتی: سویند بەخوا ئەو پۆژە حەزم دەکرد چی بلیم ئەبوبەکر ھەمووی وت. سویند بە خوا ئەگەر بەبی تاوان بکۆژرامایە و دوایی زیندوو بکرامایە تەوھ و دواتر بکۆژرامایە و ھەمیدی زیندوو بکرامایە تەوھ پیم خوشتر بوو لەوھ ی ئەمیری کۆمەلێک بێ کە ئەبوبەکر یان تێدابیت، پاشان وتم: ئەی کۆمەڵی پشתיوانان، ئەی کۆمەڵی موسلمانان یەکەم کەسی شیاو بە کاروباری پیغمبەر (ﷺ) دای خوێ ھاو دەمی ناو ئەشکەوتیەتی، ئەبوبەکر ی پیشەرھوی پروونسان، پاشان دەستیم گرتو یەکیکیش لە پشתיوانان پیشم کەوت و پیش ئەوھ بەیعتی پی بدەم ئەو بەیعتی پێدا، خەلکی یەک یەک ھاتن و سەعدی کۆری عوبادەیان لە بیرکرد.^۱

ئێین ئەبی شەیبەش لە ئێین سیرینەوھ ھیناویەتی یەکیک لە (زریق) وتی: لەو پۆژەدا ئەبوبەکر و عومەر ھاتن بۆلای پشתיوانان، ئەبوبەکر وتی: ئەی کۆمەڵی پشתיوانان ئیمە نکوولی مافتان ناکەین و کەسی باوھرداریش نکوولی مافتان ناکات، سویند بەخوا ھەرچاکە یەکمان بووبیت ئیوھ تیایدا بەشدارمان بوون، بەلام

^۱ - لە کنز العمال ج ۲ ص ۱۲۹ دا ھاتووە.

عەرەب تەنھا بە كەسكى قورەيشى پازى و چەسپاۋ دەبن، چونكە ئەوان لە ھەموان زمان پاراوترو ديارترو نيوەندە مالى عەرەبن و لەناو عەرەبدا ديارترن (قەلەوترن) دەى بەيەت بە عومەر بدەن، وتيان: نا، عومەر وتى: بۇچى؟ وتيان: لە ئاكامەكەى دەترسين، عومەر وتى: دەى من نەمويست دەى بەيەن بدەن بە ئەبوبەكر، ئەبوبەكر بە عومەرى وت: تۆ لە من بەھيترى، عومەر وتى: تۆ لە من چاكترى، دووجار وتيەو، لە سىيەم جاردا عومەر پىي وت: بە ھيترى من لەگەل گەورەيى خوتدا بۇتۆ، دەى بەيەت بدەن بە ئەبوبەكر، لە بەيەتتى ئەبوبەكردا خەلكى ھاتن بۇلاى ئەبوعوبەيدەى كوپى جەراح، ئەويش وتى: دىن بۇلاى من لە كاتىكدا ھاۋەلى ناو ئەوشكەوتى پىغەمبەر (ﷺ) لەناوتاندايە؟^۱ ۲.

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا واھاتووہ.

(هاوه لان (ﷺ) ئەبوبەكریان (ﷺ) لە خىلافەتدا پىشخستو بە خىلافەتى رازى بوونو بەرپەرچى ھەركەسيان دەدايەو كە بىويستايە لىيان جىابىتەو)

ئىبن عەساكىر لە موسلىمەو ھىناوئەتى دەلىت: ئەبوبەكر كەسىكى نارد بۆلای
 ئەبوعوبەيدە (ﷺ) وتى: ئامادەى با بتكەمە خەلىفە چونكە من گويم لە پىغەمبەر
 (ﷺ) بوو دەيفەرموو (ان لكل امة امينا وانت امين هذه الامة) (تۆ سپاردەكارى ئەم
 ئوممەتەيت) ئەبوعوبەيدە وتى: من پيش كەسىك ناكەوم كە پىغەمبەر (ﷺ)
 فەرمانى پىكرد پىشئويزيمان بۆ بكات^۱.

ئەحمەد لە ئەبولبوختەريەو ھىناوئەتى دەلىت: عومەر بە ئەبوعوبەيدەى وت:
 دەستت بىنە با بەيعەتت پى بدەم، چونكە من گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو
 دەيفەرموو (انت امين هذه الامة) ئەبوعوبەيدە وتى: من پيش كەسىك ناكەوم كە
 پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىكرد پىشئويزيمان بۆ بكات، تا مەرگى پىغەمبەر (ﷺ)
 پىشئويزى بۆ دەكردين^۲. ھەروەك لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا ھاتووە، لە
 فەرموودەكە دا ھاتووە: ئەبوعوبەيدە وتى: لەو كاتەو ھى موسلمان بوويت شتى وام

۱ - صحيح.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۶ دا ھاتووە، حاكم ج ۳ ص ۲۶۷ لە موسلىمى بەتىن لە
 ئەبولبوختەريەو بە ھەمان شىو ھىناوئەتى و دەلىت: سەنەدەكەى صحیحە و بوخارى و
 موسلىم نەيانھىناو، زەھەبى دەلىت ئەم فەرموودە مونقەتبعە، ئىبن عەساكىرو ئىبن شاھىن و ھى
 دىكەش لە ھەلى كوپى كەسىرەو بە ھەمان شىو ھىناوئەت، لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۶ دا
 ھاتووە.

۳ - ضعيف.

۴ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۱۸۳ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە صحیحین بەئام ئەبولبوختەرى لە
 عومەرى نەبىستبوو. ئىبن عەساكىرىش بە ھەمان شىو ھىناوئەتى، لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰
 يشدا ھاتووە، ئىبن سەعدو ئىبن جەریر لە ئىبراھىمى تەيمىيەو بە ھەمان شىو ھىناوئەتى،

لہ تو نہ بینوہ بہ بیعت بہ من دہدہیت؟ لہ کاتیکدا نہ بوبہ کری صدیق و کہسی دووہ می ناو نہ شکہ و تتان لہ ناودایہ، خوشہ یمہی تہ رابلوسی لہ حہ مرانہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: عوسمانی کوپی عہ فغان وتی: نہ بوبہ کری صدیق شیاوترین کہسہ بہ خیلافہت، نہ و راستگو و کہسی دووہ می هاوہ لی پیغہ مبرہ (ﷺ)۔^۱

حاکم لہ المستدرک ج ۳ ص ۶۶ و بہیہ قی ج ۸ ص ۱۵۲ لہ سہ عدی کوپی ئیبراہیمی کوپی عہ بدولپرہ حمانی کوپی عہ وفہ وہ ہیناویانہ کہ عہ بدولپرہ حمانی کوپی عہ وف لہ گہل عومہری کوپی خہ تتابدا بوو و موحمہ دی کوپی مہ سلہ مہ ش شمشیرہ کہی زوبہ یری شکاند، پاشان نہ بوبہ کر ہستا و وتاری بو خہ لک خویندہ وہ و پوزشی بو ہینانہ وہ و وتی: سویند بہ خوا ہرگیز ہیچ شہ و پوزیک شہیداو تامہ زروی دہ سہ لات نہ بووم و بہ ناشکرا و نہینیش داوام لہ خوا نہ کردوہ دہ سہ لاتم بداتہ دہ ست، بہ لام من لہ ناشوب ترسام، لہ دہ سہ لاتداریشدا کہ حہ سانہ وہم بو نیہ، بہ لم کاریکی گہ ورہم گرتوہ تہ دہ ست کہ توانا و دہستی نہ وہم نیہ مہ گہر بہ پالپشتی خوای گہ ورہ، حہ زم دہ کرد بہ ہیژترین کہس بو نہم کارہ لہ شوینی مندا بواہ، کوچہ ران قسہ و پوزشہ کہیان و ہرگرت، عہ لی و زوبہ یریش وتیان تہ نہا لہ بہر نہ وہ توپرہ بووین کہ لہ راویژ دواخراوین، نہ گہرنا ئیمہ نہ بوبہ کر لہ دوا پیغہ مبرہ (ﷺ) بہ شیاوترین کہس دہ زانین بو نہم کارہ، نہ و هاوہ لی ناو نہ شکہ وتی پیغہ مبرہ (ﷺ) بوو، ئیمہ پلہ و پایہ و گہ ورہیی نہ و دہ زانین و پیغہ مبریش (ﷺ) کاتیک زیندو بوو فہرمانی بہ و کرد تا بہر نویژی بکات.

ئیبین عہ ساگیر لہ سوہیدہی کوپی غہ فلہ وہ (ﷺ) ہیناویہ تی دہ لیت: نہ بوسوفیان چوو بولای عہ لی و عہ بباس و وتی: نہی عہ لی تو ش نہی عہ بباس نہ وہ چیہ نہ و کارہ لہ دہ ست بچوکترین و کہ مترین خیللی ناو قورہ یشدایہ، سویند بہ خوا نہ گہر بتہ ویت پری دہ کہم لہ نہ سپ و سہرباز، عہ لی پیی وت: نہ بہ خوا نامہ ویت

^۱ - لہ کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ داہاتوہ.

وابڪهيت، نه گهر بمان زانيبا نه بوبه ڪر شياوى نيه وا به ئاسانى وازمان نه دهه ھيٺا
 ٺهئ ٺه بوسوفيان، باوه ڀداران ڪومه لئڪي ٺاموڙ ڪاري يه ڪترن و سوڙ له نيوانياندايه
 نه گهر مال و جهسته يان له يه ڪ دوربئٽ، دوپوه ڪانئش ڪومه لئڪي ناپاڪ به يه ڪن،^۱
 ههروهه ٺه بونه حمه دى دهقان به و واتايه هئناويه تي و سه بارهت به دوپوه ڪان
 نه مه شي زياد ڪردوه: نه گهر چي جهسته و مائيان له يه ڪ نزيڪ بئٽ ڪومه لئڪي ناپاڪ
 به يه ڪنن ئيمه به يعه تمان داوه به نه بوبه ڪرو ٺه وئش شياوه به و شوينه يه.^۲

عه بدولر هزاق له ئي بنولجه برهوه هئناويه تي ده لئٽ: ڪاتيڪ به يعهت درا به
 نه بوبه ڪري صديق نه بوسوفيان هات بولاي عهلي و وتي: ڪه مٽرين مالى ناو قورهئش
 ده ستيانگرت به سهر ٺه و ڪاره دا له جياتي ئيوه؟ سوئند به خوا پري ده ڪم له سوارو
 سهر باز، عهلي وتي: هيشتا دوزمنى ئيسلام و موسلمانائيت، ٺهوه زياني بو ئيسلام و
 موسلمانان نيه، ئيمه نه بوبه ڪرمان به شياو زاني بو ٺه و ڪاره،^۳ حاكم له المستدرڪ ج ۳
 ص ۷۸ له مورهي ته يبييه وه هئناويه تي ده لئٽ: نه بوسوفيانى ڪوپري حهرب هات بولاي
 عهلي ڪوپري ٺه بوتاليب و وتي: ٺهوه چيه ڪه مينهئ قورهئش ٺه و ڪاره يان گرتوه ته
 ده ست، له هه مووان ڪم ده سه لاتر واته نه بوبه ڪر، سوئند به خوا نه گهر بته وئٽ به
 سوارو سهر باز دايد ده گرم، عهلي وتي: ٺهئ نه بوسوفيان ده ميڪه دڙايه تي ئيسلام و
 موسلمانان ڪردوه، ٺهوه هيچ زياني نيه، ئيمه نه بوبه ڪرمان به شياوى ٺه و ڪاره
 زانيوه. ته بهري ج ۴ ص ۲۸ له صه خري پاسه واني پئغه مبهروه (ﷺ) هئناويه تي
 ده لئٽ: خاليدى ڪوپري سه عيدي ڪوپري عاص له سهر دمي پئغه مبهر (ﷺ) و له ڪاتي
 مهرگي پئغه مبهريشدا (ﷺ) هر له يه مهن بوو، له دواي مردنى پئغه مبهر (ﷺ) به
 مانگيڪ به جبه يه ڪي دي باجه وه هاته وه و گهئشت به عومهرى ڪوپري خه تتاب و عهلي

۱ - له ڪنز العمال ج ۳ ص ۱۴۱ دا واهاتوه.

۲ - له ڪنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا واهاتوه.

۳ - له الاستيعاب ج ۴ ص ۸۷ دا واهاتوه.

ڪوپري نه بوتاليب، عومري هاواري ڪرد بڻ ٿي وانهي دوروبهري: ٺهه جبهه
 پارچه پارچه بڪن ٿاوريشم دهپوشيٽ؟ له کاتي ٺاشتيا له ناوماندا ڪوچ ڪراو بوو،
 ٺهوانيش جبههڪه يان ڊراند، خاليد وتي: ٺهي ٺهيوحه سهن ٺهي بهني عهبدمه ناف ٺهه
 پايه تان له دهستدا؟ عهلي وتي: شڪان دهلييت يان خيلافهت؟ وتي: له ٺيوه باشت
 نه بوو بڻ ٺهه پايه ٺهي بهني عهبدولمه ناف، عومر به خاليد دي وت: خوا زمانت
 بيهستي سويند به خوا بهردهوام دروڙني له ناو قسه كه تدا ديٽ و دهچي و زيانيشي
 تنها بڻ خويهي تي.^۱

ٺيبن سه عد ج ۴ ص ۹۷ له ٺوم خاليد دي ڪچي خاليد دي ڪوپري سه عيدي ڪوپري
 عاصه وه هيٺاويه تي دهليٽ: باوڪم له دواي بهيعه تدان به ٺهه بوبه ڪر له يه مه نه وه
 هاته وه بڻ مه دينه، به عهلي و عوسماني وت: پازي بوون بهني عهبدمه ناف ٺهه ڪاره
 له جياتي ٺيوه بگرنه دهست؟ عومر گواستيه وه بڻلاي ٺهه بوبه ڪرو ٺهه بوبه ڪريش
 داواي بهيعه تي ليٺه ڪردو عومر وه لامي دايه وه و خاليد سي مانگ بهي بهيعه تدان
 مايه وه، دواتر ٺهه بوبه ڪر داي بهلايدا له کاتيڪدا له ماله وهيدابوو، سه لامي لي ڪرد،
 خاليد پئي وت: چه زده كهيت بهيعه تت پي بدهم؟ وتي: چه زده كه م بيٺه ناو صولح و
 ريڪه و ٽنيڪه وه كه موسلمانان چوونه ته ناوي، وتي: شهو بهيعه تت پي بدهم،
 ٺهه بوبه ڪر هات و له سه ميني بهريو و خاليد بهيعه تي پيدا، ٺهه بوبه ڪر پاي باشي
 بهرام بهري هه بوو و پڙي دهگرت، كه ٺهه بوبه ڪر سه ربازي نارد بڻ شام ٺالاي
 موسلماناني دايه دهست ٺهه و ٺالاهي بڻ هيٺايه ماله وه، عومر به ٺهه بوبه ڪري
 وت: خاليد ده كه يته گه وره يان له کاتيڪدا ٺاواي دهوت؟ بهردهوام پئي دهوت تا
 ٺهه بوبه ڪر ٺهرواي دهوسي نارد و پئي وت: خهليفه ي پيغه مبهر (ﷺ) پيٽ دهليٽ:
 ٺالاهه مان بڻ بگيريه وه، ٺهويش دايه دهستي و پي وت: سويند به خوا ويلايه ت و

^۱ - سهيف و ٺيبن عه ساڪير به ڪورتي له صه خره وه هيٺاويانه، له كنز العمال ج ۸ ص ۵۹ يشدا
 هاتوه.

دهسه ڏاتانتان به ٿيڻه دلخوشي نه ڪردين و لابرديشمان بيڙاري نه ڪردين،
 سه ڪونه ڪراو تو نيت، هيڻدهم بيني نه بوبه ڪر هات بولاي باوڪم و پوزشي بو
 دهينايه وه و سوربوو له سه نه وهي ناوي عومر نه هيڻيت، سوڻند به خوا باوڪم
 تا مردن سوڙي بو عومر هه بوو. ساجي له عائيشه وه (رضي الله عنها) باوڪم
 شمشيري هه لگرتبوو و به سواري و ڏاڙهه ڪي به رهو (ذي القصة) چوو، عهلي ڪوپي
 نه بوتاليب هات و جلوهي و ڏاڙهه ڪي گرت و وتي: بو ڪوي نه ي خه ليفي پيڻه مبهري
 خوا؟ نه وهي پيڻه مبهري (ﷺ) له پوڙي نوحودا پيئي وتيت هه مان شتت پي دهليم
 (شم سيفك ولا تفجعنا بنفسك، فوالله لئن اصبنا بك لا يكون للاسلام بعدك نظام
 ابداء) (شمشير هه ڪهت بخه ره وه ناو ڪه لان و به خوت دلگرانمان مه ڪه چونڪه به خوا
 نه گهر تو له دهست بدهين هه رگيز دواي تو ئي سلام نيزامي نابي) نه ويش گه پايه وه و
 سوپا ڪي به پيڪرد.^۱

^۱ - له كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۲ دا هاتوه، دارقوتنيش به هه مان شيوه هيناريه تي، له البداية والنهاية ج ۶ ص ۳۱۵ يشدا هاتوه.

(گىرمانە ۋەدى خىلافەت بۇ خەلك)

ئەبۇنەئىم لە (فضائل الصحابة) لە ئەبۇبەكرە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت:
ئەى خەلكىنە ئەگەر واگومان دەبەن من حەز يان ويستى خىلافەتم لە ئىۋە و
موسلمانان بردوۋە، نا سويند بەخوا بەوجۆرە نىيە، يەك شەو يان پوژ نەبوۋە
سووربم لەسەر خىلافەت و بە ئاشكراۋ نەيىنىش داوام لە خوا نەكردوۋە تا
خىلافەتم پى بېخىشى، كاريكى گەرەم گرتوۋەتە ئەستۆ كە توانايم نىيە مەگەر
بە پشتبەستىن بەخوا، حەزم دەكرد بۇ ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) بىت تا
بكرايە و ازم بەيىنايە و بىگىرەم ۋە بوۋتان و بەيەتتى ئىۋەم لانەبىت، دەى كىتان
پى باشە بىدەنە دەست ئەو، چونكە منىش تەنھا كەسىم لەئىۋە.^۱

تەبەرانى لە عىساي كورى عەتىۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر (ﷺ) كە
بەيەتتى پىدرا بەيانى ھەستا و وتارى بۇ خەلك خويندەۋە و تى: ئەى
خەلكىنە من راى ئىۋەم دەۋى بتاندەمەۋە، من چاكتىنى ئىۋە نىم، دەى
بەيەت بدەن بە چاكتىنتان، ئەوانىش ھەستان بۇلاى و وتيان ئەى خەلىفەى
پىغەمبەرى خوا سويند بە خوا تو چاكتىنمانىت، وتى: ئەى خەلكىنە خەلكى
بە حەزو ناچارىش ھاتنە ناو ئىسلام ئەوانە جى پەناى خوان، ئەگەر
دەتانەۋىت خۋاى گەرە ھىچى بە زىمەى خۋى لىتان نەۋىت دەى بىكەن، من
شەيتانىم ھەيە لام نامادەيە، ئەگەر بينىتان توپرەبووم لىم دوربەكە ونەۋە تا
بەرامبەرتان ھەلە نەبم، ئەى خەلكىنە دەستكە وتەكانى غولامەكانتان لەبەرچاۋ
بگرن، چونكە گۆشتى بە حەرام پەيدا بوۋىت بەھەشت ناىگىرتەخۇ، دەى وريا
بن و چاۋتان لەسەرم بىت، ئەگەر راست بووم يارمەتىم بدەن، ئەگەر شىش لامدا

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۱ دا ۋاھاتوۋە.

راستم بىكەنەۋە، ئەگەر گويۇپرايەلى خوا بووم گويۇپرايەلم بن، ئەگەر شىش لامدا بە گويۇم مەكەن.^۱

ئىشارىش لە ئەبى جوحافەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كە بەيىعت درا بە ئەبۇبەكر سى پۇژ دەركاى داخست و ھەر پۇژىك دەھات بۇلاى خەك و دەيوت: ئەى خەلكىنە من بەيىعتى ئىۋە دەگىر مەۋە بۇتان، دەى كىتان پى باشە بەيىعتى پى بدەن، لە ھەموو ئەۋانەدا ەلى كوپى ئەبوتالىب ھەلدەساو دەيوت: بەيىعتت لى ناسىنىنەۋە و ناشمانەۋىت، پىغەمبەر (ﷺ) تۇى پىشخست ئىتر كى دوات دەخات؟ لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۱ دا ھاتوۋە، ئىبن نەجار لە زەيدى كوپى ەلى لە باروكىەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر لە سەر مەنبەرەكەى پىغەمبەر (ﷺ) بوو وتى: كى ھەيە پىى ناخۇشە باۋازىنم بۇى؟ سى جار ئەۋەى وت: لە ۋكاتەدا ەلى كوپى ئەبوتالىب ھەستا و تى: نەبەخا لات نابەين و ئەۋەشمان ناۋىت، كى دەتوانىت دوات بخات لە كاتىكدا پىغەمبەرى خوا پىشى خستى؟^۲

^۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۵ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۵ ص ۱۸۴ دەلىت: لە سەئەدەكەدا عىسائى كوپى سولەيمان ھەيە كە لاۋازە، عىسائى كوپى ەتەش ھەيە كە نايناسم، تەۋاۋ،
^۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۰ دا ھاتوۋە.

قبول كىردى خىلافەت بۇ بەرژەۋەندىكى ئايىنى

ئىبن رەھەبىيە ۋە ئەدەنى ۋە بەغەۋى ۋە ئىبن خوزەيمە لە پافىيى كۆرى ئەبى پافىيەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: كاتىك خەلىكى ئەبۇبەكرىيان كىرد بە خەلىفە ۋەتم: ھارپىكەم كە فەرمانى پىكردەم تا نەبمە بەرپىرسى دوۋكەس، مەنىش ۋەتم ئەبۇبەكر ھىچت بىردىت كە چىت پى ۋەتم؟ نەبمە بەرپىرسى دوۋكەس كە چى خۆت بوۋىتە بەرپىرسى ئوممەت، ئەبۇبەكر ۋەتم: پىغەمبەر (ﷺ) كۆچى دۈيى كىردو خەلىكى تازە مۇسلمان بىۋىن، ترسام ھەلگەپىنەۋە ناكۆكى پوۋىدات، بۇيە بە ئاخەزى ۋەرمگرت، بەردەۋام پۇزىشى دەھىنايەۋە تا قبولم كىرد.^۱

خەفەتخواردن بە قبول كىردى خىلافەت

ئىبن رەھەبىيە ۋە خەيسەمە لە (فضائل الصحابة) ۋە جگە لەۋىش لە كەسىكى بىنەمالە ۋە رەبىيەۋە ھىناۋىيەتى كە دەلىت: بىستى ئەبۇبەكر كاتىك بوۋ بە خەلىفە لە مالەۋە بە خەفەتبارى دانىشت ۋە عومەر چوۋ بۇلاى ئەۋىش سەركۈنە ۋە دەكىردو ۋەتم: تۇ ئەم كارەت تۈۋش كىردم، سكالاي بىردەلەى تا دادۈرى نىۋ خەلك بىكات، عومەر پىيى ۋەتم: مەگەر نازانىت پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۈۋى (ان الوالى اذا اجتهد فاصاب الحق فله اجران وان اجتهد فاخطا الحق فله اجر واحد) (بەرپىرس ئەگەر ئىجتىھادى كىردو ھەلەى كىرد ئەۋا پاداشتىكى بۇ ھەيە، ئەگەر ئىجتىھادى كىردو پىكەى ئەۋا دوۋ پاداشتى بۇ ھەيە) ۋەك ئەۋەى بارى سەرشانى ئەبۇبەكر سوۋك بىكات.^۲

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۲۵ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۳۵ دا ۋاھاتوۋە.

۱- له كنز العمال ج ۳ ص ۱۳۵ دا هاتوو، هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۳ ده لیت: له سه نه ده که دا عه لوانی کوپی داودی به ج هلی هه یه که لاوازه، ئهم ئه سه ره له وانه یه ناره زایی له روودا هه یه.

(لە بىرى خۇدانان)

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۹۹ لە ئەبى سەلەمەي كۆپى عەبدولپەرھىمان و جگە لە ۋە ۋە
 مېناۋىيەتى ئەبۇبەكرى صدىق كاتىك بەرە ۋ كۆتايى ژيان دەچو ۋ عەبدولپەرھىمانى
 كۆپى بانگىردو ۋتى: لە بارەي عومەرى كۆپى خەتتابە ۋە قسەم بۇ بگە، ۋتى:
 ھەرپرسىيارىكەم لىبەكەيت خۇت شارەزايت لە من لەسەرى زىاترە، ئەبۇبەكر ۋتى:
 ئەگەرىش! ۋتى: سۆيىند بەخۇا ئەو لە پاي تۆ لەسەرى باشترە، پاشان عوسمانى
 كۆپى عەففانى بانگىردو ۋتى: لە بارەي عومەر ۋە قسەم بۇ بگە، ۋتى: تۆ لە ئىمە
 باشترى دەناسى، ۋتى: دەي لەسەر ئەۋەي ئەبۇعوبەيدوللا (باسى بگە بۆم)
 عوسمانى كۆپى عەففان ۋتى: بە خۇا من ۋادەيناسم پەنا ۋ نادىيارى لە ئاشكرا ۋ
 دىيارى باشترە، لەنا ۋ ئىمەدا نمونەي ۋەك ئەو نىيە، ئەبۇبەكر ۋتى: پەرھەمەتى خوات
 لى بىت سۆيىند بە خۇا ئەگەر دەستەم لە ۋ بەردايە تۆم دەگرت، لەگەل ئەۋانەشدا
 پراۋىژى كرد بە سەعیدى كۆپى ئەۋەر ۋ ئوسەيدى كۆپى حوچەيرو كۆچەرەن ۋ
 پشتىۋانانى دىكە ئەۋە، ئوسەيد ۋتى: بە خۇا ۋاي دەناسم دۋاي تۆ چاكترىنە، بۇ
 پەرھامەندى پازى ۋ بۇ توورەيى توورەيە، ئەۋەي نەيىنى زىاترە باشترە لەۋەي
 ئاشكراي زىاترە، كەس لە ۋ بەھىزتر نىيە تا بتوانى ئەۋ كارە بگىرتتە ئەستۆ.

ھەندى لە ھاۋەلەن بىستىيان عەبدولپەرھىمان ۋ عوسمان چوون بۇلاي ئەبۇبەكر ۋ
 بە تەنيا دۋاندوۋيانە، ئەۋانىش چوون بۇلاي ئەبۇبەكر ۋ يەككىيان ۋتى: تۆ چى بە
 پەرەدگارت دەلىيت ئەگەر پىرسىيارى لىكردىت لەسەر دانانى عومەر ۋەك
 بەرپىرسمان لە كاتىكدا دەزانىت عومەر توند ۋ توورەيە؟ ئەبۇبەكر ۋتى: دامنىشىنن
 ئەرى بە خۇا دەمترسىنن، ئەۋەي ستەماتن لە پوۋ بەكارىينى قوربەسەرە، دەلىم
 خۋايە چاكترىن كەسم لەسەريان دانا، ئەۋەي پىم ۋ تىت بىگەيەنە بەۋانى دىكەش،
 پاشان پاكشا ۋ عوسمانى كۆپى عەففانى بانگىردو ۋتى: بنووسە:

(بەناوی خۆی بەخشندەى مېھرەبان)

ئەمە بەلئىنى ئەبوبەكرى كۆپى ئەبوقەھفەيە لە كۆتای ژيانى دونيا و لە كاتى
لیدەرچوونى و لە سەرەتای پۆژى دوايى و چوونەناويدا كاتى بېباوەر باوەردىنى و
دەرچوو دەگەرپىتەووە و درۆزان باوەردەكەت من لە دواى خۆم عومەرى كۆپى خەتتاب
دادەنەيم لەسەرتان، دەى گويى لى بگرن و گويپاىەلەن، من خيەرم بۆ خوا و
پىغەمبەرەكەى و ئايىنەكەى و خۆم و ئىوەش دەوى، ئەگەر دادپەرەوەر بوو ئەوا
گومانم پيى وایە و واى دەناسم، ئەگەریش وانهبوو ھەركەسە و بەپيى دەستكەوتى
دەبىت، چاكەم وىستوووە و غەيب نازانم (وسيعلم الذين الظلموا اي منقلب ينقلبون)
سەلام و پەحمەتى خواتان لى بىت.

پاشان فەرمانى كرد مۆرى نامەكەى كرد و دواتر ھەندىكيان وتیان: كاتىك
ئەبوبەكر بە ھۆش چوو ئەوانامە دەرچوو و ناوى عومەرى تیدا نەھاتبوو، پيش
ئەوھى ناوى كەس ببات برا، عوسمان نووسى من عومەرى كۆپى خەتتابم
لەسەردانان، پاشان ئەبوبەكر بە ھۆش ھاتەو و وتى: ئەوھى نووسىوتە بۆم
بخوینەرەو، كەناوى عومەرى بۆ خویندەووە ئەبوبەكر اللە اكبرى كرد و وتى: وا
دەبينم ترسایت ئەگەر بە ھۆش نەيەمەو، بۆيە ئەوھت نووسى، دەى خوا لەسەر
ئىسلام و مۇسلمانان پاداشتى خيەرت بداتەو، سویند بەخوا تۆ شياوى بوويت،
پاشان فەرمانى پيكرەو نامەكەى بە مۆركراوى برد و عومەرى كۆپى خەتتاب و
ئوسەيدى كۆپى سەعيدى قرزى لەگەلیدا بوون، عوسمان بە خەلكەكەى وت: ئايا
بەيەت دەدەن بەوھى لەم نامەدا ھەيە؟ وتیان: بەلى، ھەندى وتیان: پيمان بلى
چيە، ئىبن سەعد دەلەيت: بىژەرەكە وتى عومەر، ھەموو بەوھ پازى بوون و بەيەتیان
دا، پاشان ئەبوبەكر عومەرى بە تەنھا بانگكرد و ھەسيەتى بۆكرد، پاشان لەلای چوو،
ئەبوبەكر دەستەكانى بەرزكردەو و وتى: پەرەردگار من بەم كارەم چاكەى
مۇسلمانانم وىست و لە ئاشووبى دژ بە مۇسلمانان ترسام، بۆيە ئەو كەسەم
لەسەردانان كە تۆ چاكتر دەيناسى و پاى خۆم بۆ خستەكار و چاكترينيانم كرد بە

بەپرەسلىان، ئەۋەى لە ھەموويان بەھىزترە و سوورتەرە لەسەر پىنموني و چاكيان،
واسەرە مەرگىشسىم كە فەرمانى تۆيە ھاتوۋە، دەى لەناويان بەجىم بىللە ئەوانە
بەندەى تۆن و گەردىنيان بەدەستتە، باريان چاك بكە و بۆيان چاك بكە، بىكە بە يەكيك
لە خەلىفە راشىدينەكانت كە پىنموني پەحمەت و پياوچاكان لە دواى ئەو
بگىرتتە بەرو خەلكە كەشى بۆ چاك بكە.^۱

ئىبن عەساكىرو سەيف لە ھەسەنەۋە (ﷺ) ھىناويانە دەلىت: كاتىك بارى
ئەبوبەكر (ﷺ) قورس بوو واى بەباش زانى خەلكى بۆ كۆبكەنەۋە، پىيى وتى: دەبينىن
توۋشى چى بووم و وادەزانم مەرگم ھاتوۋە، خواى گەۋرە سويندى بەيەتەى منى
لەسەرنە ھىشتوون و بارەكەى گىپراۋەتەۋە بۆ خۇتان، دەى كىتان پىيى باشە بىكەن بە
ئەمىرى خۇتان ئەگەر لە ژيانمدا كەستان دانا باشترە تا ئەۋەى لە دواى خۇم ناكۆك و
دووبەرەك نەبن، ئەوانىش ھەستان و بەجىيان ھىشت تا ئەۋەى لەسەر كەسىك پىك
نەبوون و گەپانەۋە بۆلاى و وتيان: كەسىكمان پىيى بلى ئەى خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ)،
وتى: ئاخۇ پىدەچىت ناكۆك بن، وتيان: نا، وتى: دەى بەلىنى خواتان لەسەرىيت
لەسەر پەزامەندى؟ وتيان: بەلى، وتى: دەى مۆلەتم بەدن تا بېروانمە ئەم
بەپرەسلىاريتىھى لاي خوا و ئايىنەكەى و بەندەكانى، ئەبوبەكر ناردى بە شوين
عوسمانى كوپى عەففاندا و وتى: كەسىكم پىيى بلى چونكە سويند بە خوا تۆلاى من
شياۋى جى كەسىتتى ئەۋەى، ئەبوبەكر وتى بنووسە، ئەۋىش نووسى تا
گەشىتەلاى ناۋەكە ئەبوبەكر لە ھۆش چوۋ، كە بە ھۆش ھاتەۋە وتى: بنووسە
عومەر.

لالەكانى لە عوسمانى كوپى عوبەيدوللاى كوپى عەبدوللاى كوپى عومەرەۋە
ھىناويەتەى دەلىت: كاتىك ئەبوبەكر سەرەمەرگى ھات عوسمانى كوپى عەففانى
(ﷺ) بانگكرد و بەلىنەكى لانووسى، دوايى ئەبوبەكر پىيش ئەۋەى ناۋى كەس بلى

بوورایه وه، عوسمانیش نووسی عومهری کورې خه تقاب، نه بوبه کر به هوش هاته وه و به عوسمانی وت: ناوی کیټ نووسی؟ وتی: که باری توم بینی ترسام به جیمان بهیلت بویه نووسیم عومهری کورې خه تقاب، نه ویش وتی: په حمه تی خوات لی بیت، نه گهر خوشت بنووسیایه شیاوی بوویت، ئینجا ته لحه ی کورې عوبه یدولل هات بولای و وتی: من نیردراوی کومه لیکم بولات ده لین تو تووره یی عومهر له ژیا نندا ده زانیت، ئینجا چو دای مردنت کاروباری ئیمه ی دده یته ده ست؟ خوا پرسیا رت لی ده کات له و باره وه، بزانه تو چی ده لییت، نه ویش وتی: دامنی شین، ئایا به خوا دهمتر سین؟ هه رکه س باری ئیوه به خه ون بزانی قوربه سهره، نه گهر خوا پرسیا ری لی کردم ده لیم: له سر به نده کانت چاکترینیان بو خویانم داناوه، به وانی دیکه ش نه مه بللی.

ئین سهد ج ۳ ص ۱۹۶ له عائیشه وه (رضی الله عنها) هیناو یه تی ده لییت: که نه بوبه کر سهره مرگی هات عومهری له جیی خوی دانا، عه لی و ته لحه (ﷺ) چوون بولای و وتیان: کیټ داناوه؟ وتی: عومهر، وتیان: نه ی چی به په روه ردگارت ده لییت؟ وتی: دهمخه نه به رده م خوا؟ من چاکتر له ئیوه زانیاریم به خوا و عومهریش هیه، ده لیم چاکترین به نده ی خوتم له سهریان داناوه.^۱

ئین نه بی شه یبه له زه یدی کورې حارسه وه هیناو یه تی نه بوبه کر که سهره مرگی هات ناردی به شوین عومهر دا تا له جیا تی خوی دایبنی، خه لکی وتیان: عومهری توندو توپه مان له سر دانه نییت، ده ی به لکو که بوو به والیمان توندترو توپه تربیت نه وکات که گه یشته وه به په روه ردگارت چی ده لییت؟ نه بوبه کر وتی: نه ری به په روه ردگارم دهمتر سین؟ ده لیم خوا یه چاکترین به نده ی خوتم له سهریان داناوه.^۲

۱- له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۶ دا واهاتوه، به یه قی ج ۸ ص ۱۴۹ دا به هه مان شیوه له عائیشه وه هیناو یه تی، ئین جهریر ج ۴ ص ۵۴ به و اتایه له نه سما ی کچی عومه یسه وه (رضی الله عنها) هیناو یه تی.

۲- له کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۶ دا واهاتوه.

(راویژکاری بۆ کاروبار له نیوان چاکخوازانی ئەو کارەدا)

تەبەرانی لە عومەرەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: کاتیکی ئەبولوللۆئە دای لە عومەر دوو خەنجەری لێدا، عومەر وای زانی لەناو خەلکدا تاوانیکی هەیە و نایزانیت، بۆیە ئیبن عەبباسی بانگکرد، عومەر زۆر ئیبن عەبباسی خوشدەویست و لە خۆی نزیک دەکردەو و گوێی لێدەگرت، وتی: حەزەدەکم بچیت لەسەر ئەم بارەم گوێ لە قەسە ی خەلک بگریت بزانیت چۆنە، ئیبن عەبباسیش چوو و بیدایە بە پال هەردەستەیهکی خەلکدا دەیبینی دەگریان، گەڕایەو بۆلای عومەر و وتی: ئەمیری باوەرداران دەمدا بەلای هەر دەستەیهکدا دەمبینین دەگریان وەک ئەوێ ئەمڕۆ کۆرە هەرزەکارەکانیان لە دەستبەندن، عومەر (ﷺ) وتی: کێ کوشتمی؟ وتی: ئەبولوللۆئە ی مەجووسی کۆیلە ی موغەیرە ی کۆری شوعبە، ئیبن عەباس و تی: بزه و خەندە ی سەر پوختساریم لێ بەدیکرد و وتی: سوپاس بۆ ئەو خاویە ی کەسیک نەبوو بلیت لا الە الا الله، من دوورە پەریزیم لێدەکردن هیچ بیباوەریکی عەجەم بەینن کەچی ئێو بە گویتان نەکردم، پاشان وتی: براکانم بۆ بانگ بکەن، وتیان: کامانە؟ وتی: عوسمان و تەلحە و زوبەیر و عەبدولرەحمانی کۆری عەوف و سەعدی کۆری ئەبی وەقاص (رضي الله عنهم)، ناردی بە شوینیاندا و دواتر سەری لەسەر پانم دانا، کە هاتن و تم: واهاتن، وتی: بەلێ پوانیمە کاروباری موسلمانان یەکیک لەم شەشەتان کە گەورە و سەری خەلک، دەبییت یەکیک لە ئێو کاروبارە کە بگرنە دەست تا ئێو راستین خەلکیش راست دەبن، ئەگەریش ناکۆکیە کە هەبییت لە نیو ئێو دەدا دەبییت، کە بیستم باسی ناکۆکی و دووبەرەکی کرد هەرچەندە وامدەزانی پوودەدات چونکە هەرچی دەوت دەمبینی دەهاتەدی، پاشان خوینیکی زۆری لێچوو، چپە چپ کە و تە نیوانیانەو تا ئەوێ وامزانی بەیعت بە یەکیک لە خۆیان بەدن، و تم ئەمیری باوەرداران زیندوو هیشتا نەمردوو، ئیتر چۆن دەکریت دوو خەلیفە هەبن و یەکدی ببینن، عومەر و تی: هەلمگرن و ئیمەش وامانکرد، وتی: راویژ بەسی کەس بکەن و

باصوھەيىبىش نوپۇز بۇ خەلگ بىكات، وتيان ئەي ئەمىرى باۋەرداران پايۇز بەكى
 بىكەين؟ وتى: پايۇز بە كۆچەرەن و پىشتىوانان و يەكى لەوانەي سەربازانى ئىرە، پاشان
 داۋاي بېرىك شىرىى كىرد و خواردىيەۋە، سىپايى شىرەكە لە شوپىن بىرەنەكانىيەۋە
 دەرھات، ئەۋكات زانى مەرگە، وتى: ئىستە ئەگەر ھەموو دۇنيا ھى من بىت دەيدەم بە
 سەختى ئەمە و سوپاس بۇ خوا لەمەدا تەنھا خىر بەدەيدەكەم، ئىبن عەبباس وتى:
 ئەگەر بتوتايە (خوا پاداشتت بداتەۋە) مەرگەر پىغەمبەر (ﷺ) نىزاي نەكرد خۋاي
 گەرە ئىسلام و مۇسلمانان شىكۋدار بىكات كاتىك مۇسلمانان لە مەككە دەرەسان،
 كاتىك مۇسلمان بوويت عىزەت و شىكۋەبوو و بە تۇ ئىسلام و پىغەمبەر (ﷺ) و
 ھاۋەلانى سەرگەۋتن، كۆچت كىرد بۇ مەدىنە و كۆچەكەت فەتھىك بوو، پاشان لە
 ھەموو مەيدانىكى جەنگى بىباۋەرەندا لەو پۇرە و ئەو پۇرەدا بەشدار بوويت،
 پىغەمبەر (ﷺ) دۇنياي بەجىھىشت و لىت پازىبوو، دواتر لەسەر بەرنامەي
 پىغەمبەر (ﷺ) و ھزىرى خەلىفەي دواترى پىغەمبەر (ﷺ) بوويت، بە مۇسلمانەكان
 كەۋتتە لىدانى ھەلگەرەۋەكان تا خەلگى بە ھەزو ناھەزىش بىت ھاتنەۋە ناو
 ئىسلام، خەلىفە مرد و لىت پازى بوو، پاشان بە چاكترىن شىۋە كاروبارى خەلكت
 گىرەۋە دەست، خوا شىۋىنيانى پى ناۋەدان كىردىت و سامانى پى كۆكرىتەۋە و
 دوزمنى پى دورخستىتەۋە، بەھۋى تۆۋە خۋاي گەرە بۇ ھەر مالىك فراۋانى
 ئايىن و پۇزى بەخشى، پاشان دواچار شەھىدى كىردە بەشت دەي پىرۇزت بىت،
 عومەر وتى: بە خوا لەخۇبايى ئەۋەيە ئىۋە لەخۇبايى بىكەن، پاشان وتى: ئەي
 ئەبۇعەبدوللاى خوا لە پۇزى دوايىدا شاھەتەم بۇ دەدەيت؟ وتى: بەلى، وتى:
 خۋايە دەي سوپاس بۇ تۇ، ئەي عەبدوللاى كوپرى عومەر كۆلم بىخەرە سەر زەۋى.
 مەنىش لەسەر پانم خستەم سەر قاچم، وتى: بىخەرە سەر زەۋى، تا ئەۋەي پىش و
 كۆلمى كەۋتنە سەر زەۋى، وتى: ھاۋار بۇ خوت و دايكت ئەي عومەر! ئەگەر خوا
 لىت خۇش نەبىت ئەي عومەر! پاشان گىيانى سپارد پەھمەتى خۋاي لى بىت، كە
 گىيانى سپارد ناردىيان بە شوپىن عەبدوللاى كوپرى عومەردا، ئەۋىش وتى: نايەم

بۆلاتان ئەگەر ئەۋەى فەرمانى پېكىرد لە راۋىژكردنەكەى كۆچەرەن و پىشتىوانان و سەربازاندا نەيكەن، ھەسەن وتى: باسى كارى سەرەمەرگى عومەر و ترسى لە پەرەردىگارى بۇ كىرد و وتى: بەوجۆرە باۋەرداردەبىت چاكە و ترس كۆبكاتەۋە. بەلام دوۋرۋو خراپە و سەرەكەشى كۆدەكاتەۋە، سوپىند بەخا لەۋبەندانەى چوون و ئەۋانەش ماون كەسم نەدى چاكەى زىياد بكات مەگەر ئەۋەى ترس و بىمى زىيادى دەكرد، ھەرچىەكىش لەۋانەى بىنيومەن كە چوون يان ماون ھەربەندەيەك خراپەى زىياد بكات سەرەكەشى و لەخۇبايىبوون زىياد دەكات.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۴۴ و ئەۋەوبەيدە و ئىبن ئەبى شەيب و بوخارى و نەسائى و جگە لەۋانەش لە عەمرى كوپى مەيمونەۋە ھىناۋيانە - فەرەمۋى چىرۋكى شەھىدبوونى عومەر (ﷺ) دىنىت تىايدا ھاتوۋە: بە عەبدوللاى كوپى عومەرى وت: بزانە چەند قەرزەم لەسەرە حسابى بكە، ئەۋىش وتى: ھەشتا و شەش ھەزار، وتى: ئەگەر سامانى عومەر بەشىكرد ئەۋا مال و سامانەكەيان بەدەرەۋ، ئەگەر بەشى نەكرد داۋا بكە لە بەنى عەدى كوپى كەعب ئەگەر بەشى كىرد باشە ئەگەر نا داۋا لە قورەيش بكە، لەۋە زىياتر داۋا لەكەس مەكە و قەرزەكەم بەدەرەۋ، پىرۋ بۆلاى عائىشەى دايكى باۋەرداران و سەلامى لى بكو و بلى عومەرى كوپى خەتتاب داۋاى مۆلەت لى دەكات نەلىت ئەمىرى باۋەرداران. چونكە مەن ئەمىرۋ ئەمىرى باۋەرداران نىم - تا لە پال ھاۋەلەكەيدا بە خاك بسپىردىت، دايكمان وتى: بەخا مەن بۇ خۆم دانابو و ئەمىرۋ دان بە ۋىستى خۆمدا دەنىم بۇ ئەۋ، كە ھاتەۋە وتى: چى بوو؟ وتى: مۆلەتى پىدايت، عومەر وتى: ھىچ لەۋە لام گرنگترىنە، پاشان وتى: ئەگەر مەردم لەسەر جىگەكەم بمبەن و دواتر داۋاى مۆلەت بكە و بلى عومەرى كوپى خەتتاب داۋاى مۆلەت دەكات، ئەگەر مۆلەتى دا بمبە ئەگەرنا بمگىرپنەۋە بۇ گۆرستانى مۇسلمانان، كە بىردىان خەلكى ئەۋ پىرۋ و ابوون كە چەرمەسەرى و ايان بە خۇيانەۋە نەدىبىت،

^۱ - ھەيسەمى ج ۹ ص ۷۶ دىت: سەنەدەكەى ھەسەنە.

عبداللہ کڀري عومر سہلامي ڪردو وتي: عومر وتي: عومري ڪڀري خهتتاب داواي مؤلہت لي دہڪات، ٺهويش مؤلہتي پيداو لهگهل پيغهمبرهڪهي و ٺهوبهڪردا ريزداري ڀاڳرت، لهسهرمهريگدا به عومريان وت: ڪهس له داوي خوت دانانيت؟ وتي: ڪهس لهو ڪهسانه بؤ ٺهو پؤسته به شيواتر نازانم ڪه پيغهمبر (ﷺ) ڪاتيڪ مرد لييان پازي بوو، ڪاميان دابنين ٺهوه خليفهي داوي منه، ٺينجا ناوي ٺهمانهي هيئا، عهلي و عوسمان و تهلحو زوبهير عبدالپرهماني ڪڀري عهوف وسعد (رضي الله عنهم) ٺهگر سهد بوو باشه، ٺهگرنا ههركاميان بوون به خليفه با پشت ببهستن به سهد، چونڪه پيم وانيه به دور بمينيتوه له بيتوانايي و ناپاڪي له پروواندن، عبداللہ دانا تا ڀاويڙي ههبي لهگهليان به لام مافي بوون به خليفهي نهبي، ڪه ڪڙبونوهه عبدالپرهماني ڪڀري عهوف وتي: ڪارهڪهتان بدهنه دهست سي ڪهس، زوبهير دايه دهست عهلي، تهلحو دايه دهست عوسمان، سهد دايه دهست عبدالپرهمان، ٺهو سيانه ڪڙبونوهه و ڪارهڪه بؤ ٺهوان بوو، عبدالپرهمان وتي: ڪامتان خوي لهم ڪاره به دور دهگري و دهيدات بهمن؟ تا بهليني خواتان پي بدهم دهست بهرداري گهوري و چاڪترينيان بؤ موسلمانان نهيم، وتيان باش، عهلي برده ڪهناو پي و ت: تؤ لهگهل پيغهمبر (ﷺ) نزیکترو له پيشتری، بهليني خوات لهسهردادهنيم ٺهگر توم ڪرد به خليفه دادپهروهدهبيت، ٺهگر عوسمان بوو گوپراهيلي و گوپگري بکهيت، وتي: بهلي، عوسمانيشي برده ٺهولا و ههمان شتي پي و ت، عوسمانيش وتي: بهلي، پاشان به عوسماني وت: دهی عوسمان دهستت بينه، ٺهويش دهستي ڪردهوه و عبدالپرهمان و عهليش لهگهل خهلهڪهش بهيعهتيان پيدا.

ٺين ٺهبي شهيبه و ٺين سهد له عهمروه هيئاوياهه عومري ڪڀري خهتتاب (ﷺ) ڪه سهرمهريگي هات وتي: عهلي و تهلحو زوبهيرو عوسمان و عبدالپرهماني ڪڀري عهوف وسعد بؤ بانگ بکهن، ڪهياني نهواند جگه له عهلي و عوسمان، به عهلي وت: ٺهي عهلي ٺهو دهسته نزیکي تؤ له پيغهمبر (ﷺ) و

بهخششی خوایی زانست و شاره زاییت دهناسن، دهی ئەگەر تۆ بوویتە خەلیفە لەخوا بترسە، بەنی فلان لەسەر گەردنی خەڵک پامەگرە، بە عوسمانیشی وت: ئەی عوسمان ئەوانە زاوایی تۆ دەزانن کە زاوای پیغەمبەر (ﷺ) یت و تەمەن و پلە و پایە و پزیزت هەیە، ئەگەر تۆ بوویتە خەلیفە لە خوا بترسە و بەنی فلان لەسەر گەردنی خەڵک پامەگرە، ئینجا وتی: صوھەبیم بۆ بانگ بکەن، سێ پوژ نوێژ بۆ خەڵک بکە، با ئەمانەش لە مالتیکدا کوژبنەو، ئەگەر لەسەر کەسیک یەکدەنگ بوون ئەوکات بدەن لە ملی هەر کامیان کە ناکۆک و دووبەرەکە.

ئێین سەعد لە ئەبی جەعفەرەو هیناویەتی دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب بە هاوہ لانی پراویژی وت: لەم کارەتاندا پراویژیکەن، ئەگەر دوو دوو بوون دووبارە پراویژیکەنەو، ئەگەر چوارو دوو بوون ئەوا زۆرینەکە وەر بگرن، ئەسلەمیش لە عومەرەو هیناویەتی دەلیت: ئەگەر پاتان سێ سێ بوو بکەونە سەر دەستەکە ی عەبدولرەحمان و گوێگرو گوێرایەل بن.

ئەنەس (رضی اللہ عنہ) دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب کەمیک پیش مردنی ناردی بە شوین ئەبوتەلحەداو پیی وت: ئەی ئەبوتەلحە لەگەڵ پەنجا کەسی پشتیواناندا لەگەڵ ئەو دەستە ی پراویژەدابە، چونکە وابزانم لەیەک مالتا کوژدەبنەو، لەسەر دەرگاکە بوەستن، نەهیلێت کەس بجیتە ژوورەو بۆلایان، نەهیلێت پوژی سێیەم تیپەرپیت تا یەکیکیان بن بە خەلیفە، خاویە دوا ی مەرگی من تۆ لەناویاندایت.^۱

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

(كى خىلافەت لە ئەستۆ دەگرىت)

ئىبن عەساكىر لە عاصمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر (ﷺ) نەخۇش بوو كە خەلقى كۆكرەۋە ۋە داۋاي كىر بىبەنە مەنبەرەكە، كۆتۈرۈپ تارتىپ، سۈپاس ۋە ستائىشى پەرۋەردىگارى كىردۈرۈپ پىشتى ۋەتى: ئەي خەلىپە ۋەرىيە دۇنيانى ۋە ھەلەنە خەلەتتەن مەمانەنى پى بىكەن، دۈرۈڭ پىش دۇنيا بىخەن ۋە پۇڭى دۈيىتەن خۇش بويت، ھەركامتان خۇش بويت ئەۋىتر پىقۈي دەبىت، ئەم كەرى كە لە دەستماندايە كۆتايىيەكەي چاك نابىت مەگەر سەرەتاكەي پى چاك بىت، بۇيە با بە تواناترىنتان لە ئەستۆي بگىرت، كامتان زىاتىر بەسەر خۇيدا زالبو، لە كاتى سەختىدا بەھىزىر بوو، لە كاتى نەرمىدا نەرمىتىن بىت، پى خاۋەن پاكانتان پى دەلىم سەرقال نەبىت بەۋەي پەيۋەندى پىۋەنىيە، خەفەت نەخوات بەۋەي دادەبەزىتە سەرى، شەرم نەكات لە فېرېوون، لە كاتى كىتۈپىدا سەرسام نەمىنى، بەسەر مال ۋە سامانىدا بەھىزىتە ۋە بە دۇيەتى ھىچ ناپاكىيەكى تىدا نەكات، كەمكارى نەكات ۋە قەرەۋل بگىرتەۋە بۇ ئەۋەي دىت، چەكى با ۋەرىيە ۋە بىدارى ۋە گۈپرايەلى بىت. (ئەۋەش عومەرى كۆپى خەتتەبە). پاشان دابەزى.

ئىبن سەعد لە ئىبن عەبباس ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: خىزمەتلىكى عومەرم كىرد كە ھىچ كەس لە خىزمەت كەسانى خۇي خىزمەتى ۋەيان نەكردىبوو، سۆزىكم بۇ نواند كە ھىچ كەس لە كەسانى خۇي سۆزى ۋەيان بۇ نەنۋاندبوو، پۇڭىك چووم بۇ مالەۋە بۇلەي تەنھابو ۋە ۋەيش دىنىشاندىم پىزى گىرتەم كەلپەيەك دايگىرت ۋەامزانى گىيانى دەرچو، ۋەتم: ئەي ئەمىرى باۋەرداران ئايا لە ترس ۋە ئازارەۋەيە؟ ۋەتى: لە ترس ۋە ئازارەۋەيە، ۋەتم: بۇ چى؟ ۋەتى: نىزىك بەرەۋە، نىزىك بوومەۋە، ۋەتى: كەس بۇ ئەم كەرى بەدى ناكەم، مەنىش ۋەتم: ئەي چى دەلىيت سەبارەت بە فلان ۋە فلان ۋە فلان، ناۋى شەش كەسى ئەھلى شۇرام ھىنا ۋە ۋەيش بۇ ھەموۋيان

به‌لینی کرد، پاشان وتی: ئەم کاره ته‌نها که‌سیکی به‌هیزی ناتوندوتیژی ده‌وی نهرم بی‌ و لاوازه‌بی، به‌خشنده‌ و نازیاده‌ره‌ و ده‌ستگره‌وه‌ بی‌ت و پیسکه‌ نه‌بی‌ت.

ئەبی عوبەید لە الغریب و خەتیب لە گێڕەرەوه‌یه‌کی مالیکه‌وه‌ هیناویانه‌ ده‌لیت: من له‌گه‌ل عومەری کۆری خەتتابدا پۆژیک له‌لای دانیشتبوووم هه‌ناسه‌یه‌کی هه‌لکیشا وامزانی ئیسکه‌کانی تیکشکان، وتم: ئەی ئەمیری باوه‌رداران ئەمه‌ ته‌نها ناخۆشیه‌ وات لێده‌کات، وتی: وا من نازانم دواي خۆم ئەم کاره‌ بده‌مه‌ ده‌ست کی، پاشان لایکرده‌وه‌ به‌لامداو وتی: به‌لکو هاو‌پێکه‌ت به‌وکاره‌ شیاوبزانی، وتم: ئەو که‌سه‌ له‌ فه‌زل و پیشینه‌ی موسلمانبوونیدا شیاوی نه‌وه‌یه‌، وتی: ده‌ی ئەوه‌ بو‌ ئەو دووانه‌تانه‌ به‌لام تو‌ که‌سیکی جو‌ره‌ گالته‌ بازیه‌کت تێدايه‌، تا ئەوه‌ی وتی: ئەم کاره‌ که‌سیکی به‌هیزی ناتوندوتیژ و نه‌رمی نالاواز و به‌خشنده‌ی نازیاده‌ره‌ و ده‌ستگره‌وه‌ی ناپیسکه‌ی ده‌وی‌ت، ئین عه‌بباس (عليه‌السلام) ده‌یوت: ئەم خه‌سه‌له‌تانه‌ ته‌نها له‌ عومەردا (عليه‌السلام) کو‌ ده‌بوونه‌وه‌.

ئین عه‌ساگیر هیناویه‌تی ده‌لیت: من خزمه‌تی عومەری کۆری خەتتابم ده‌کردو به‌رزو گه‌وره‌ پامده‌گرت، پۆژیک چووم بو‌ ماله‌وه‌ بۆلای و به‌ ته‌نها لای دانیشتم، هه‌ناسه‌یه‌کی هه‌لکیشا وامزانی گیانی ده‌رچوو، پاشان سه‌ری بو‌ ئاسمان به‌رزکرده‌وه‌ و هه‌ناسه‌یه‌کی قوولی هه‌لکیشا، وتی: منیش لام سه‌خت بوو و وتم به‌ خوا پرسیا‌ری لێده‌که‌م، وتم: سویند به‌ خوا ئەی ئەمیری باوه‌رداران ئەم هه‌ناسه‌ت له‌ خه‌فته‌ و په‌ژاره‌وه‌یه‌، وتی: سویند به‌ خوا له‌ خه‌م و په‌ژاره‌وه‌یه‌، به‌لام چ غه‌م و په‌ژاره‌یه‌ک، که‌سیک به‌دی ناکه‌م بو‌ ئەم شوینه‌ (خیلافه‌ت)، پاشان وتی: به‌لکو بلێیت هاو‌پێکه‌ت شیاوی ئەو پایه‌ بی‌ت (واته‌ عه‌لی (عليه‌السلام)) ده‌لیت: وتم: ئەی ئەمیری باوه‌رداران مه‌گه‌ر ئەو له‌ کو‌چی و له‌ کاتی هاوه‌لایه‌تی و له‌ نزیکایه‌تیدا هاوده‌می نه‌بوو؟ وتی: وایه‌، به‌لام که‌سیکه‌ جو‌ره‌ سه‌ره‌پۆیه‌کی تێدايه‌، تا ئەوه‌ی وتی: که‌سیکی نه‌رمی نالاواز و به‌هیزی ناتوندوتیژ و به‌خشنده‌ی نازیاده‌ره‌ و ده‌ستگره‌وه‌ی ناپیسکه‌ ئەم کاره‌ی پی‌ ده‌کریت، ده‌لیت عومەر (عليه‌السلام) وتی: ته‌نها

(نەرمونیانی و توندوتۆلی خەلیفە)

حاکم و لاله کائی و جگە لەوانەش لە سەعیدی کوپی موسەییبەو هیناویانە دەلیت: کە عومەری کوپی خەتتاب بوو بە خەلیفە لەسەر مینبەرەکی پیغەمبەر (ﷺ) وتاری بۆ خەڵک خویندەووە و سوپاس و ستایشی خۆی گەورە کرد و پاشان وتی:

ئەو خەڵکینە من دەزانم ئێوە توندی و تیزییەکم لێ بەدیدەکەن، من لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) بووم و خزمەتکاری بووم، خۆی گەورەش لە بارەو پیغەمبەرەو دەفەر مویت (بالمونین رؤوف رحیم) منیش لەبەردەستیدا وەک شمشیری هەڵکشراو بووم تا لە کاریکدا تاوی دەدام یان پێگری لێدەکردم منیش دەستم دەگرتهو، ئەگەرنا پێش خەڵک دەکەوتم و لەبەرپایەو نەرمیەکی، بەردەوام لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) دا بووم تا خۆی گەورە پیغەمبەری مراند و ئەویش لێم پازی بوو، سوپاسی زۆری خواش دەکەم لەسەر ئەو و پێی دلخۆشم، پاشان لەگەڵ ئەبوەکریشدا (ﷺ) کە خەلیفەو دواو پیغەمبەر (ﷺ) بوو و بووم، ئێوەش دەتانناسی بە پێزو نەرمونیان بوو، منیش وەک شمشیری بەردەستی و توندی خۆم تێکەڵ بە نەرمی ئەو کردبوو ئەگەر پێشم بکەوتایە لە بریارێکدا تا دەست بگرمەو ئەگەرنا دەستپێشخەرم دەکرد، بەردەوام لەسەر ئەو بووم تا خۆی گەورە مراندی و ئەویش لێم پازی بوو، سوپاسی زۆری خوا دەکەم لەسەری و پێی دلخۆشم، پاشان ئەمڕۆ کارتان کەوتۆتە دەست من و من دەزانم کەس دەبیست دەلیت: عومەر لەسەرمان توندبوو، لە کاتیکیدا خۆی خەلیفە نەبوو، ئیستا بوو بە خەلیفە چی؟ بزانی ئێوە سەبارەت بە کەسیک پرسیار لە من ناکەن مەگەر ئەوێ خۆتان چاکتر دەناسن و ئەزمونتان لەگەڵم هەیە و ئەوێ من دەیزانی سەبارەت بە سوونەتی پیغەمبەر (ﷺ) ئێوەش دەیزانی، پەشیمان نیم لە شتێک کە حەزم کردییە لەسەر شتێک پرسیار لە پیغەمبەر (ﷺ) بکەم پرسیارم لێکردووە، دەو بزانی ئەو توورەوێیە ئێوە دەتانبینی ئەمڕۆ زیاتری کردووە بەوێ بەرامبەر سەتمکارو دەست درێژ زیاد کردووە، بۆ وەرگرتهوێ مافی موسلمانێ لاواز لە بەهیزیان، من پاش ئەو توورەوێیەم کۆلەم دەخەمە سەر زەوی بۆ خەڵکی پاک و دەستتان لێ دەگرمەو، ئەگەر لەگەڵ یەکیکتان شتیکم بوو

لام ئاساییه و بیباکم له وهی له گه لی بجم بۆلای ههر که سیك که ئیوه پیتان خوش بوو، تا بزانیئت نیوانمان چۆنه، دهی بهنده کانی خوا له خوا بترسن بهرام بهر به خوتان یارمه تیم بدهن، بهرام بهر به فرمان به چاکه و پێگری له خراپه و ئاموژگاری کردن له سه ره وه کاره ی ئیوه که خوا داویه تیه دهستم یارمه تیم بدهن. پاشان دابه زی.

ئین سعه د ج ۳ ص ۲۰۶ و ئین عه ساکیر له موحه مه دی کوپی زهیده وه (ﷺ) هیناویانه ده لیئت: عه لی و عوسمان و زوبه یرو ته لحه و عه بدولپرهمانی کوپی عه وف و سعه د (رضی الله عنهم) کوپونه وه، ئه وه یان بهرام بهر عومه ر دلیرتر بوو عه بدولپرهمانی کوپی عه وف بوو، وتیان ئه ی عه بدولپرهمانی کوپی عه وف به لکو ئه میری باوه ردارانت بدواندایه بۆ ئه و خه لکه، چونکه که سیك که پێویستی هه یه ده چی بۆلای که چی شان و شکوی ناهیل ئیت له باره ی پێویستی که یه وه بیدوینی تا ده گه رپته وه و پێویستی که ی به جی ناگه یه نیئت، ئه ویش چوویه ژووره وه بۆلای و دواندی و وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران له گه ل خه لک نه رم به، چونکه که سی واهه یه دیئت بۆلات، که چی شان و شکوی ناهیل پێویستی که ت پی بلی و هه روا ده گه رپته وه، ئه ویش وتی: ئه ی عه بدولپرهمان بۆ خوا سویندت ده دم ئایا عه لی و عوسمان و ته لحه و زوبه یرو سعه د وتیان ئه مه بلیئت؟ وتی: ئه ری به خوا، وتی: ئه ی عه بدولپرهمان سویندت به خوا هینده نه رمیم بۆ خه لک نواندوه تا ترسام خوای گه وره له سه ره وه نه رمیه لیپ چینه وه م بکات، بۆیه توندیم نواندو له و بواره شه وه هه مان ترسم لادروست بوو، ده ی چارچه ی؟ پرو بکه مه کو؟ عه بدولپرهمانی ش هه ستا و عه باکه ی به دهستی راده کیشا و ده گریا و ده یوت (به ئامازه ی ده ستیشی) دوا ی تو ھاوار بۆیان.

ئه بونه عیم له الحیه له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیئت: عومه ر (ﷺ) وتی: سویندت به خوا دلم له بهر خوا هینده نه رم بوو تا ئه وه ی له که ره نه رم تر بوو، له بهر خواش هینده دلم په ق بوو تا له بهر ده قتر بوو.

ئین عه ساکیر له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: کاتیک عومه ری کوپی خه ت تاب (ﷺ) بوو به خه لیفه یه کیك پی و ت: هه ندی له و خه لکه خه ریکه ئه م مه سه له له

تۆبە دورور بىگرن (خىلاڧەت) عومەر وتى بۇ چى؟ وتى: دەلىن تۆ تورەھىت، عومەر وتى: سوپاس بۇ خوا دلم پېرە لە پەھمەت بۇيان و دلى ئەوانىش پېرە لە ترس بۆم.^۱ سەيف و ئىبن عەساكىر لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەنە كە دەلىت: عومەر نە مردبوو كە قورەيش نارەھەت يان كىردبوو لە سەر ئەۋەھى كە ئەۋانى لە مەدىنە ھىشتوۋەتە ۋە ھەموو شتى بە رىژەھىكى زۆر خستوۋەتە بەردەستيان، وتى: شتى كە من زۆر بە مەترسى دەزانم بۆ ئوممەت بلأۋە كىردنتانە لە شارەكاندا، ئەگەر كەسى بۆ چوون بۆ جىھاد مۇلەتى لا بخواستايە و لەو كۆچەرەنە بۋايە كە لە مەدىنە ھىلرا بۋونە ۋە پىنى دەۋت لە جەنگەكانت لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) ھىندەت بۆ بوۋە كە بەشت بىكات، ئەمۇ ئەۋەت بۆ باشترە نە تۆ دنيا بىينى و نە دنيا تۆ بىينىكاتى عوسمان ھەلبىزىردرا بلأۋەيان كىرد بە شارەكانداۋ خەلكى لە دەورىان كۆبۋونەۋە، موخەمەدو تەلحە دەلىن ئەۋە يەكەم لاۋازى بوو كە روۋىكرە ھەموان.^۲

حاكم ج ۳ ص ۱۲۰ لە قەيسى كۆرى ئەبوو حازمە ۋە ھىناۋىيەتى كە دەلىت: زوبەير ھات بۆ لاى عومەرو داۋاى مۇلەتى لىكرە بۆ جىھاد، عومەر وتى لە مالى خۇتدا دابنىشە چونكە لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) جىھاد كىردوۋە، ئەۋەشى بۆ زىياد دەكات دووبارەھى كىردەۋە لە عومەرو ئەۋىش ھەمان شتى وت، بۆ جارى سىيەم وتى لە مالت دابنىشە چونكە سوئىد بەخوا بروام وايە ئەگەر تۆ ھاۋەلان ت بچن بۆ دەرەۋە بىنە ھۆى خراپە بۆ ھاۋەلانى موخەمەد.^۳

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۲۸۲ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳۹ دا ۋاھاتوۋە. تەبەرىش ج ۵ ص ۱۳۴ لە رىگەھى سەيفە ۋە ھىناۋىيەتى.

۳ - زەھەبى دەلىت صەھىحە.

(راویژ کردن به خاوهن راگان)

(راویژی پیغہ مہر)

ئەحمەد لە ئەنەسەوہ هیئاویەتی پیغہ مہر (ﷺ) کاتیك هەوآلی ئەبوسوفیانی بیست راویژی کردو ئەبوبەکری دواند ئەویش خۆی لی لادا، پاشان عومەری دواندو بە هەمان شیوہبوو، ئینجا فرمودەکە دینیت وەک لە باسی (الجهاد) دا هیئامان.

ئەحمەد و موسلیم لە فرمودەکە ی عومەر وە سەبارەت بە چیرۆکی بەدر هیئاویانە کە تیایدا هاتوو: پیغہ مہر (ﷺ) راویژی کرد بە ئەبوبەکرو عەلی و عومەر، ئەبوبەکرو تی ئە ی پیغہ مہری خوا ئەوانە ئامۆزاو خیل و بران و من پیم باشە سەرانیان لی بسین، ئەو ی لییان وەر دەگرین بە هیزیمان دەبی دژ بە بیباوەران، بە لکو خوی گەورە پینموونیان بکات و ببە پالپشت و یاریدەدەرمان، پیغہ مہر (ﷺ) فرمووی (ماتری یا ابن الخطاب؟) واتە (تۆ چی دەلیت ئە ی ئیبن خەتتاب؟) وتی: دەلیم: سویند بە خوا پراکە ی ئەبوبەکرم نیە و پیم باشە پیم بەدەیت فلان کەسی خزمی نزیک ی عومەر بگرم و بەدەم لە ملی و عەلیش بدات لە ملی عقیلی زیکی و حەمزەش بدات لە ملی فلانی برای تا خوی گەورە بزانیت هیچ هەواداری و باکیکمان بو بیباوەران لە دلدانیە، ئەوانە گەورە و سەر کردەکانی بیباوەران، پیغہ مہر (ﷺ) قسەکە ی ئەبوبەکری پی باش بوو و ئەو ی منی وەر نەگرت و سەرانی لی وەرگرتن، بو بەیانی عومەر دەلیت: چووم بۆلای پیغہ مہر (ﷺ) و ئەبوبەکرو هەردووکیان دەگریان، وتم: ئە ی پیغہ مہری خوا پیم بلی بو چی دەگریت؟ ئەگەر شتیکی بە منیش بگرم، ئەگەرنا با بگرم بو ئەو گریانە ی ئیو، فرمووی (للذي علي اصحابك من اخذهم الفداء قد عرض علي عذابكم ادنى من هذه الشجرة) واتە (بو ئەو پیشنیارە ی سەرانی لیوەرگرتن کە هاو ئەکانت پییان وتم

سزای ئیوهم بۆ خرایه پروو که میك له خوارووی ئهو درهخته) لهو نزیکه دا درهختیک هه‌بوو، خوای گه‌وره‌ش ئهم ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند (ماکان لنبی ان یکون له اسری).^۱

ئه‌حمده له ئه‌نه‌سه‌وه خه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌سه‌ر دیله‌کانی به‌در پراویژی به‌ خه‌ك کردو فهرمووی خوای گه‌وره ده‌ستی ئیوه‌ی به‌سه‌ریاندا زاک‌کردوه، عومهری کوپی خه‌تتاب وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا بده له ملیان. پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خو‌ی لی‌ لادا، پاشان دووباره فهرمووی ئه‌ی خه‌لکینه خوای گه‌وره ئیوه‌ی به‌سه‌ر ئه‌واندا زاک‌کردوه و ئه‌وانه دوینی براتان بوون، عومهر هه‌مان شتی وت‌وه و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) خو‌ی لی‌ لادایه‌وه، بۆ جاری سییه‌م ئه‌وه‌ی فهرموو ئه‌بویه‌کر وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا پیمان باشه لییان خو‌ش بیت و سه‌رانه‌یان به‌رامبه‌ر وه‌ربگریت، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) په‌ژاره‌ی سه‌ر پوخساری نه‌ما و دواتر وایکرد، خوای گه‌وره‌ش ئهم ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند (ولولا کتاب من الله لمسکم فیما اخذتم).^۲

ئه‌حمده له ئیبن مه‌سه‌ووده‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: له‌ پوژی به‌دردا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فهرمووی (سه‌باره‌ت به‌و دیلانه چی ده‌لین؟) ئه‌بویه‌کر وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا که‌سو هۆزی خو‌تن، بیانیه‌یه‌ره‌وه و مۆله‌تیان بده به‌لکو خوای گه‌وره لییان خو‌ش بیت، عومهریش وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌وان ده‌ریانکردت و به‌ درۆیان زانیت، بیانیه‌یه‌وه بده له ملیان، عه‌بدو‌للای کوپی په‌واحه‌ش وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا بزانه چی دۆلیک دارو چیلکه‌ی زۆره بیانبه‌ره ئه‌وی و ئاگریان تیبه‌رده، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چوویه ژوره‌وه و وه‌لامی هیچ کامیانی نه‌دایه‌وه، هه‌ندی ده‌یانوت قسه‌که‌ی ئه‌بویه‌کر وه‌رده‌گری، هه‌ندیکی تر ده‌یانوت قسه‌که‌ی عومهر وه‌رده‌گریت، هه‌ندی ده‌یانوت قسه‌که‌ی عه‌بدو‌للای کوپی

^۱ - ئه‌بوداودو ترمزی و ئیبن شه‌یبه و ئه‌بوعوانه و ئیبن جه‌ریرو ئیبن مونزیرو ئیبن شه‌بی حاته‌م و ئیبن حبیبان و ئه‌بوشه‌یخ و ئیبن مه‌رده‌ویه و ئه‌بونه‌عیم و به‌یه‌قی هی‌ناویانه، هه‌روه‌ک له کنز العمال ج ۵ ص ۲۶۵ یشدا هاتوه.

^۲ - له نصب الراية ج ۳ ص ۴۰۳ دا واهاتوه، هه‌یسه‌می ج ۶ ص ۸۷ ده‌لیت: ئه‌حمده له‌ عه‌لی کوپی عاصمی کوپی صوه‌یه‌یی مامۆستایه‌وه هی‌ناویه‌تی که‌ هه‌له‌ی زۆره، ئه‌گه‌ر پاست و دروستی بو‌ترایه نه‌ده‌گه‌رایه‌وه، که‌سه‌کانی دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌که‌ سه‌حیحن. ته‌واو.

پہو اچہ و ہر دہ گریٹ، پیغہ مہر (ﷺ) ہاتہ دہر وہ بۆلایان و فہرمووی (ان اللہ لیلین قلوب رجال فیہ حتی تکنون الین من اللین، وان اللہ لیشد قلوب رجال فیہ حتی تکنون اشد من الحجارۃ، وان مثلك یا ابا بکر کمثل ابراہیم قال (فمن تبعنی فانه منی ومن عصانی فانک غفور رحیم) وان مثلك یا ابا بکر کمثل عیسیٰ قال) (ان تعذبہم فانہم عبادک وان تغفر لہم فانک انت العزیز الحکیم) وان مثلك یا عمر کمثل نوح قال (لا تذر علی الارض من الکافرین دیارا) وان مثلك یا عمر کمثل موسیٰ قال (ربنا اطمس علی اموالہم واشدد علی قلوبہم فلا یؤمنوا حتی یروا العذاب الالیم) انتم فلا یبقین احد الا بغداء او ضربۃ عنق) (خوا دلی کہ سائیک نہرم دہکات تا لہ نہرمی نہر متر دہبن، دلی کہ سانیکیش رہق و توند دہکات تا لہ بہر د توندو رہقتر دہبن، نمونہی توئہی ئہبوو بہکر وک ئیبراہیم وایہ کہ دہیوت (ہر کہس شوینم بکہوئت لہ منہ، ہر کہ سیش لیم یاخی بوو ئہوا ئہی خواہی تو بہخشری میہرہ بانی) وہ نمونہت ئہی ئہبوو بہکر وک عیسا وایہ کہ وتی (ئہگر سزایان بدہیت بہندہی خوئن، ئہگریش لییان خوش بیت ئہوا تو بہ توانی دانایت) ئہی عومہر نمونہی تویش وک نوح وایہ کہ وتی (لہسر زہویدا شوینہ واری بیباوہران مہیلہ) وہ ئہی عومہر نمونہت وک موسایہ کہ دہوت (خواہی دہستمان زال بکہ بہسر مالیاندا توندی بکہ بہ ہشی دلیان (توندییان بۆ بنوینہ) تا باوہر نہہینن تا سزای پر نازار ببینن) عہدوللا دہلئت: وتم: ئہی پیغہ مہری خوا جگہ لہ سوہیلی کوپی بہیزا کہ گویم لی بوو باسی ئیسلامی دہکرد، ئہویش بیڈہنگ بوو، ہیچ کات ہیئندہ نہترسام دہموت لہ ئاسمانہوہ بہردی دہکہوئت بہسرمد، تا ئہوہی پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (جگہ لہ سوہیلی کوپی بہیزا) خوی گہورہ ئہم ئایہتہی دابہ زاند (ما کان لنبی ان یکون لہ اسری) تا کوٹایی ئایہتہ کہ^۱ ۲.

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی و حاکم بہ ہمان شیوہ میٹاویانہ، حاکم دہلئت سہندہی صہیحہ و بوخاری و موسلیم نہیانہیناوہ، ئین مہر دہویہ لہ پنگہی عہدوللا کوپی عومہر و ئہبی سورہیرہوہ بہ ہمان شیوہ میٹاویانہ، لہ ئہبوئہ یوبی ئہنسا ریوہ بہ ہمان شیوہ گیردراوہتہوہ، لہ البدایۃ والنہایۃ ج ۲ ص ۲۹۷ یشدا ہاتوہ.

ئىبن ئىسحاق لە زۆھرىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك خەلكى باريان سەخت بوو
 پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇلاى عوبەينەى كوپى حوصەين و خارسى كوپى عوفى مورى كە
 دوو سەركردەى غەتقان بوون، سى يەكى بەرھەمى مەدينەى پىدان بەرامبەر بەۋەى بە
 خۇيان و ھاۋەلانىيە ھەشەكشە بكن، لەگەلئاندا رىككەوتنى بەست و نووسىيان، بەلام
 شاھەتەيان نەگرت و بىريارى يەكلەيان نەدا كە پىغەمبەر (ﷺ) ويستى ئەۋە بكات ناردى بە
 شۆين ھەردو سەعدداو بۆى باسكردن و راۋىژى پى كردن لەو بارەۋە، ئەۋانەش وتيان:
 ئەى پىغەمبەرى خوا ھەزى خۆتە يان فەرمانى خوايە ھەردەبىت كارى پى بكەين يان
 لەبەر ئىمە دەيكەيت؟ فەرموۋى (بل شىئى اصنعه لكم واللہ ما اصنع ذالك الا لاني رايت
 العرب زمتكم عن قوس واحدة وكالبوكم من كل جانب فاردت ان اكسر عنكم من شوكتهم
 الى امر ما) واتە(بەلكو شتىكە لەبەر ئىۋە دەيكەم، سوئند بەخوا ئەمە تەنھا لەبەر ئەۋە
 دەكەم چونكە ۋاى دەبىنم عەرەب بە يەكپارچە ھاتوون بۇتان و لە ھەموولايەكەۋە زۇريان
 بۇ ھىناون، بۆيە ويستم تا ئاستى لەشان و شكۇيان بشكىنم بۇتان) سەعدى كوپى موعاز
 پىيى وت: ئەى پىغەمبەرى خوا ئىمە ۋەۋانەش بىباۋەربووين و بتمان دەپەرست و خوامان
 نەدەپەرست و نەدەناسى ۋەۋانەش چاويان لەۋەنەبوو ھىچ بخۇن مەگەر بە كپين يان
 بەخشىن، ئىستا كە خوا رىزدارى كردين بە ئىسلام و رىنموونى كردين و بە تۇش
 سەربەرزى كردين ئىستا سامانى خۇمانيان پى بدەين؟ ھىچ پىويستمان نيە، سوئند
 بەخوا تەنھا شمشىركانمان لى دەبىنن تا خۋاى گەۋرە نىۋانمان دەكات، پىغەمبەرىش
 (ﷺ) فەرموۋى (انت و ذاك) واتە(دەى باۋابى) سەعدى كوپى موعازىش پەرەكەى
 ۋەرگرت و چى نووسىنى تىدابوو سېرەۋە و وتى: دەى چىتان پى دەكرىت لە پوومدا با
 بىكەين^۱.

بەزار لە ئەبى ھورەيرە ھىناۋىيەتى دەلىت: خارىس ھات بۇلاى پىغەمبەر
 (ﷺ) و وتى: خورماى مەدينەمان لەگەل بكە بە نىۋ بە نىۋ ئەگەرنا سەرباز و سۋارت
 بەسەردا دەبارىنم، ئەۋىش فەرموۋى (حتى استامر السعود سعد بن عبادۃ و سعد بن

۱ - ضعيف.

۲ - له البداية والنهاية ج ۴ ص ۶۰۴ دا ۋاھاتوۋە.

معان) واته (تا پراویژ به سه عده کان بکه م سه عدی کوپی عوباده و سه عدی کوپی موعان) نه و دوانهش وتیان نه به خوا ئیمه له کاتی نه فامیدا نه وه مان نه کردوه، ئیستا که خوا ئیسلامی پی به خشیوین چۆن نه وه ده کهین، پیغه مبه ریش (ﷺ) گه پرایه وه بۆلای حارس و هه والی پید، نه ویش وتی: نهی موحه مه د ناپاکیت نواند، ته به رانی له نه بوهورهیره وه هیناویه تی ده لیت: حارسی غه تفانی هات بۆلای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتی: نهی موحه مه د خورمای مه دینه مان له گه ل واکه نیو به نیو، فه رموی (حتی استامر السعود) ناردی به شوین سه عدی کوپی موعازو سه عدی کوپی عوباده و سه عدی ره بیع و سه عدی کوپی خه یسه مه و سه عدی کوپی مه سعود دا و فه رموی (انی قد علمت ان العرب قدرتمکم عن قوس واحدة وان الحارس سالکم تشاطروه تمر المدينة، فان اردتم ان يدفعوه عامکم هذا فی امرکم بعد) واته (من ده زانم عه رب یه کده سته هاتوون بۆتان و حارسیش داوای نیوهی خورمای مه دینه ی لی کردوون، نه گه ر ده تانه وی نه مسال نه وهی بده نی نه وه کاری خو تانه) وتیان: نهی پیغه مبه ری خوا نایا سروشی ئاسمانه تا خو مان بده ینه ده ست فه رمانی خوا یان پا و ویستی خو ته تا به جیی بگه یه نین، نه گه ر ده ته ویست بمینینه وه سویند به خوا یه کسانین له گه لیان. یه که خورمایان لی نه بر دووین به کرین نه بیست پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (هو ذا، تسمعون ما یقولون) واته (نه وه یه ده بیستن چی ده لین)، وتیان موحه مه د ناپاکیت نواند.

١- هه یسه می ج ٦ ص ١٢٢ ده لیت که سه کانی سه نده که به زارو ته به رانی موحه مه دی کوپی عه مریان تیدایه که فه رموی حه سه نه، که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن موسه دده دیش له عومه ره وه به سه حیخی هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) لای نه بو به کر شه و له کاروباری موسلمانان قسه ی ده کردو منیش له گه لی بووم، کنز العمال ج ٤ ص ٤٥ دا و هاتوه.

(راۋىژى ئەبۇبەكر (ﷺ) بە ھاۋەن راكان)

ئىبن سەعد لە قاسمە ۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇبەكرى صدىق ئەگەر كاريكى ھەبوايە ۋە بىيويستايە راۋىژ بە ھاۋەن راۋ شارەزاكان بىكەت ھەندى لە كۆچەرەن ۋە پىشتىوانانى بانگدەرد، عومەر ۋە ھەلى ۋە ەبدولپەرھەمانى كوپى ەھوف ۋە موعازى كوپى جەبەل ۋە ئوبەى كوپى كەعب ۋە زەيدى كوپى سابىتى بانگ دەرد، ھەموو ئەوانە لە خىلافەتى ئەودا ەفتاۋيان ھەبوو، بەلكو ەفتاۋى خەلك لەوانە دەردا، ئەبۇبەكر لەسەر ئەو ەچو، دواتر عومەر ھات ۋە ئەوانەى بانگ دەردو ەفتاۋى ماۋەى خىلافەت لاي عوسمان ئوبەى ۋە زەيد بوو.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە ۋە بوخارى لە مېژۋە كەيدا ۋە ئىبن ەساكىرو بەيھەقى ۋە يەعقوبى كوپى سوفيان لە عوبەيدە ۋە ھىناۋيانە دەلىت: عوبەينەى كوپى حوصەين ۋە ەقرەى كوپى حابس ھاتن بۇلاى ئەبۇبەكر، وتيان: ئەى خەلىفەى پىغەمبەر (ﷺ) ئىمە زەۋىيەكى شۆرە كاتمان ھەيە ۋە ئالىى تىدانىيە ۋە سوودى نىيە، پىت چۆنە بىدەيتە ئىمە تا بىكىلەين ۋە بىچىنەين، ئەۋىش پى دان ۋە نامەيەكى بۇ نووسىن ۋە عومەرى لەسەر بە شايتە گرت لەكاتى خۇيدا لەۋى ئەبوو، ئەۋانىش چوون تا شايتەتەكى عومەر ۋە رىگرن، كە عومەر بە نامەكەى زانى لە دەستى سەندن ۋە تفى لىدا ۋە سىرپەۋە ۋە ئەۋانىش توۋرەبوون ۋە وتيان كاريكى خراپەت كرد، عەمەر وتى: پىغەمبەرى خوا ئەو كات دلى رادەگرتن، ئەۋكات ئىسلام لاۋازبوو، خۋاى گەۋرەش ئىسلامى بەھىزكرد، دەى بىرۋن ئىتر خۇتان ھەۋلىدەن ۋە ئەگەر خۇتان كارنەكەن خوا ئاگەى لىتان نەبىت، ئەۋانىش چوون بۇلاى ئەبۇبەكر ۋە توۋرەى دايگرتبوون، وتيان: سۆيىد بەخۋا نازانىن تۋ خەلىفەيت يان عومەر؟ وتى: ئەو ئەگەرەش بىيويستايە ۋادەبوو، عومەرىش بە توۋرەى ھات ۋە لەبەردەم ئەبۇبەكر ۋە سەتتا ۋە تى: سەبارەت بە ۋە پارچە زەۋىيەى بۇت بىرونەتەۋە پىم بلى،

^۱ - لە كەز العمال ج ۳ ص ۱۳۴ دا ۋا ھاتوۋە.

ئەمە زەوی خۆتە یان هی هەموو موسلمانانە؟ وتی: هی هەموو موسلمانانە، وتی: ئەو بۆچی بەجیا لە موسلمانان دات بەم دوانە؟ وتی: پراویژم کرد بەوانە ی دەورم و ئەوانیش وایان وت، وتی: دەوێ مەگەر پراویژێ ئەوانە ی دەورت زیاترە یان پراویژو پەزنامەندی هەموو موسلمانان؟ ئەبەبەکر وتی: من پێم وتی تۆ بۆ ئەم کارە لە من بەهێزتری بەلام هەر پازی نەبوویت.^۱

سەیف و ئیبن عەساکیر لە صەعبی کوپی عەتیە ی کوپی بیلال لە باوکیەووە لە سەمە ی کوپی منجاب هیناویانە دەلیت: ئەقرەو و زەبرقان چوون بۆلای ئەبەبەکر و پێیان وت: خەراجی بەحرەینمان پێ بدە تا ئێمە زامنت بۆ بکەین کەس لە هۆزەکەمان هەلنەگەڕێنەو، ئەویش پازیبوو و نامە ی بۆ نووسین، ئەو ی لە نیوانیاندا بوو تەلحە ی کوپی عوبەیدوللا بوو، چەند کەسیکیان بە شایەت نووسی، لەوانە عومەر، کاتیک نامەکە هینرا بۆ عومەر و سەیری کرد شایەتی نەداو دواتر وتی: بێ پێزی، نامەکە ی دراندو سپەرەو تەلحە تووڕە بوو و هات بۆلای ئەبەبەکر و وتی: ئەو ی تۆ ئەمیری یان عومەر؟ وتی: عومەر بەلام گوێرایەلی بۆ من، ئەویش بێدەنگ بوو.^۲

تەبەرانی لە عەبدوللای کوپی عەمرەو هیناویەتی ئەبەبەکر نامە ی بۆ عەمری کوپی عاص نووسی پێغەمبەر (ﷺ) لە شەردا پراویژی دەرکرد دەو تۆش وابکە.^۳

۱- لە کەز العمال ج ۲ ص ۱۸۹ دا هاتوووە لە الاصابە ج ۳ ص ۵۵ و ج ۱ ص ۵۹ دەیداتەووە پال بوخاری لە (التاریخ الصغیر) یدا یەعقوبی کوپی سوفیانیش بە سەندی صحیح هیناویەتی، لە عەلی کوپی مدینیشووە هیناویەتی کە فەرمودەکە موقەتیعە، چونکە عوبەیدە چیۆکەکی نەبینیووە و لە عومەریشەو نەگێڕاوەتەو کە لەوی بیستبیت، دەلیت: لە عومەرەو بە سەندی باشتەر لەو هاتوو، عەبدولرەزاقیش لە تاوسەو بە کورتی هیناویەتی، لە کەز العمال ج ۱ ص ۸۰ یشدا هاتوو.

۲- لە منتخب کەز العمال ج ۴ ص ۳۹۰ دا واهاتوو.

۳- هەیسەمی ج ۵ ص ۳۱۹ دەلیت: تەبەرانی گێڕاویەتیەووە کە سەکانی جی متمانەن، تەواو، بەزاریش هیناویەتی، عقیلیش بە سەندی حەسەن، لە کەز العمال ج ۲ ص ۱۶۳ یشدا هاتوو، پێشتریش باسمانکرد کە ئەبەبەکر لە شەری پۆمدا پراویژی بە خاوەن پاگان دەرکرد.

(غواص) ^۱ ڏاڏي لڏيهه، له سه عدي ڪوڙي ٺهبي وه قاصيصه وه ده لڏيت: ڪه سم نه ديوه
هيڏه تيگه يشتني خيراو بيرتيڙو زانا و له سه رخو و نه رمونياني هيڏه ٺيڻ
عه عباس زور بيت، عومري ڪوڙي خه تتابم دهدي بو ڪيشه و باسو خواسه ڪان بانگي
ده ڪردو دواتر دهوت ڪيشه يه ڪت بو هاتوه، پاشان قسه ڪه ي تيڏه ده په راند چونڪه
ٺه ڪه سه ڪوچري و پشتيوانانه ي به شداري به دربون له دهوري بوون. به يه قه ي و
ٺيڻ سه معاني له ٺيڻ شهابه وه هيڏاويانه ده لڏيت: عومري ڪوڙي خه تتاب ٺه ڪر
ڪيشه يه ڪي بهاتايه ته به ردهم گه نجاني بانگه ڪردو راويڙي پي ده ڪردن و ٺاسي
عه قل و هو شياني ده گرت بهر، به يه قه ي له ٺيڻ سيريڏه وه هيڏاويه تي ده لڏيت:
عومري ڪوڙي خه تتاب راويڙي به خه لڪ ده ڪرد، ته نانهت راويڙي به ٺافره تان
ده ڪرد، ٺه ڪر قسه يه ڪي باشي لي ببيستايه وه ريده ڪرت.^۲

ٺيڻ جه رير ج ۴ ص ۸۲ له ريگه ي سهيف له موچه مه دو ته لحه و زياده وه به
سه نه دي ٺهوان هيڏاويه تي ده لڏين: عومر چوو تا له سه ر ٺاويڪ دابه زي ڪه پي
ده وٽرا (صرار) له وي سه نگره ي گرت، خه لڪي نه يانده زاني ٺايا ده چيت يان
ده مينيت وه؟ ٺه ڪر بيانويستايه پرسياڙي لي بڪه ن عوسمان يان عه بدولر ه حماني
ڪوڙي عه و فيان ده نارد بولي، عوسمان له ڪاتي خيلافه تي عومر دا پي ده وٽرا
(رديف) له زماني عه ره بيدا واتاي ڪه سي دواي ڪه سيڪ ديٽ، واته ڪه سي دووه م،
عه ره ب بو ڪه سي دواي سه ڪرده يان ٺه و نازناوه به ڪاردينن، ٺه ڪر ٺه و دوانه
هيچيان پي نه ڪرايه عه عباسيان ده نارد، عوسمان (ﷺ) به عومري وٽ: چيت پي
گه يشتوه چيت ده ويٽ؟ ٺه و يش هاواري ڪرد ڪو بيه نه وه بو نوڙ، خه لڪي
ڪو بونه وه و ٺه و يش هه والي پيدان، پاشان گوڙي گرت بزاني خه لڪه ڪه چي ده لڏين،
هه موان و تيان: به ريگه وه و ٺي مه ش له گه ل خوت ببه، ٺه و يش پاڪه ي ٺه واني

^۱ ٺه و ڪه سي ده چيٽه ڙور ده ريا تا بو گه وهرو مرواري بگه ريت.

^۲ - له ڪنز العمال ج ۲ ص ۱۶۲ دا واهاتوه.

وەرگرت و ھەزى نەکرد وازيان لى بىننىت تا بە نەرمى لەوى دەريان بکات، وتى:
خۇتان ئامادە بکەن مەن دەکەومەپرى مەگەر ئەۋەى پايەكى باشتەر لەۋەى ھەبىت،
پاشان ناردى بە شوین خاۋەن پاكاندەۋ ديارەکانى ھاۋەلان و گەرەکانى عەرەب
كۆبۈنەۋە عومەر وتى: پاي خۇتانم پى بلىن چونكە مەن بەپرى دەکەوم. ئەۋانىش
ھەموو كۆبۈنەۋە ۋە يەكەدەنگ بوون لەسەر ئەۋەى يەكەك لە ھاۋەلان بنیرن و ئەۋ
بمىننىتەۋە سەربازى لەگەل بنیرىت، بەۋە دوژمن ھىلاک و مۇسلمانان پارىزاۋ و
سەرکەۋتنى خوا بە بەدیهاتنى بەلىنى خوا دىت، عومەر خەلکەكەى كۆكردەۋە
ناردى بە شوین عەلىداۋ لەسەر مەدینە داینا، ئەۋىش ھات، ناردیشى بە شوین
تەلھەدا كە لە پىشەۋەى سوپاۋە ناردبوۋى، ئەۋىش گەرەپايەۋە بۆلاى و لەراست و
چەپى سوپاكەدا زوبەيرو عەبدولرەھمانى كۆپى عەۋف ھەبوون، عومەر ھەستەۋ
ئەۋەى بە خەلکەكە وت: خۋاى گەرە خەلکى لەسەر ئىسلام كۆكردەۋە دلى يەك
خستوون و براپەتى خستەۋە نىۋانتانەۋە، مۇسلمانان لە نىۋخۇياندا ۋەك
جەستەيەك وان ۋە ھەموۋى پىكەۋە ئازارى دەبىت، بۇ مۇسلمانانىش واپە دەبىت
ۋابن و كاروبارىشيان بە پراۋىژى نىۋان خاۋەن پاكانيان بىت چونكە خەلکى
شۋىنكەۋتەى ئەم خاۋەن كارەن تا كاتى لەسەرى يەكەدەنگ بن و پىنى پازى بن
خەلکى پەيوەست دەبن و شۋىنكەۋتەى ئەۋ خاۋەن پايانەن، ئەۋەش ئەم كارەى بە
دەستە شۋىنكەۋتەى خاۋەن پاكانيانە چى دەلىن و چى پىلان و نەخشەى جەنگيان
پىيە ۋەۋانەش شۋىنكەۋتەى ئەۋ خاۋەن پايانەن، ئەۋى خەلکىنە مەن كەسىكم ۋەك
ھەركام لە ئىۋە تا ئەۋەى خاۋەن پاكانتان واپانكرد نەچمە دەرى پىم باش بوو خۇم
بمىنمەۋە ۋە يەكى بنىرم، بۇ ئەم كارەش كەسانى پىش و پاشم ھىناون).

عەلى (ﷺ) جىگىرى بوو لەسەر مەدینە و تەلھەش لە پىشەۋە، ئىبن جەریرىش
لە عومەرى كۆپى عەبدولعەزىزەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك كۆژرانى ئەۋعوبەيدى
كۆپى مەسعود گەيشتەۋە لای عومەر (ﷺ) و كۆبۈنەۋەى خەلکى فارسى بە
سەرکردايەتى يەكى لە كەسەكانى بنەمالەى كىسرا بىست، لەناۋ كۆچەرەن و

پىشتىواناندا بانگەۋازى كىردۇ چوۋ تا گەيىشتە (صارار) ئىنجا بە كورتى
فەرمودەكەي پىشوو دىئىت.

تەبەرانى موحەمەدى كوپى سەلامى بىكەندىيە ۋە دەيىھىئىت: غەمىرى كوپى
مەعدى يەكەرىپ لەكەتەي نەقامىدا چەند شەپرو پىداۋىكى ھەبوون، ئىسلامى
ۋەگرت ۋ ھاتە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ)، دواتر غومەرى كوپى خەتتاب ناردى
بۆلەي سەعدى كوپى ئەبى ۋەقاص بۆ قەدسىيە ۋە ھەيى توانايەكى جۋانى نواند،
غومەر نوۋسى بۆ سەعد: ۋا دوو ھەزار كەسم لەگەل غەمىرى كوپى مەعدى
يەكەرىپ ۋ تولىيەكى كوپى خەيلىدا نارد بۆ يارمەتت، ئەۋەش تولىيەكى كوپى
خەيلىدى ئەسەدىيە، دەي لە شەپدا پىداۋىتەي پى بىكە ۋ بى ئەۋان ھىچ ھەنگارى
مەنى.

(دانانى ئەمىرەكان)

ئەحمەد لە سەعدى كوپى ئەبى ۋەقاص ۋە ھىناۋىيەتى دەئىت: كە پىغەمبەر (ﷺ)
ھاتە مەدىنە جۋەھىنە ھاتن بۆلەي ۋ وتيان: تۆ لە نىۋاندا دابەزىۋىت دەي پىدەۋ
بمىنەۋە تا خۇمان ۋ ھۆزمان بىيىن بۆلات، ئەۋىش ۋاىكىرد ۋ ئەۋانىش مۇسلمان
بوون، پىغەمبەر (ﷺ) لە مانگى پەجەبدا ناردىنى - سەد كەس نەبوۋىن - فەرمانى
پىكىردىن تا ھەلمەت بىيەنە سەر ناۋچەيەكى بەنى كىنانە لە پال جۋەھىنەدا،
ئىمەيش ھەلمەتەن بىردنەسەر ۋ ئەۋان زۆربوون، بۆيە پەنامان بىردەبەر جۋەھىنە ۋ
ئەۋانىش پاش پى لى گرتەنمان وتيان بۆچى لە مانگى ھەرامدا شەپدەكەن؟ ئىمەش

۱ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۳۱۹ دەئىت: تەبەرانىش بەۋجۇرە ھىناۋىيەتى ۋ سەنەدەكەي مۇنقەتتە.

لەناو خۇماندا وتمان چى بلىين؟ ھەندىكىمان وتيان: دەچىن بۇ لاي پىغەمبەرى
خاۋا پىي دەلىين، ھەندىكى دىكە وتيان: نا بەلكو لىرە دەمىينەۋە، منىش لەگەل
ھەندىكى تردا وتم: نا دەچىن بۇ لاي كارۋانى قورەيش و دەپرىن، ئەۋكات (فەيى) وا
بوو ھەركەس شتىكى بگرتايە بۇ خۇي بوو، چووين بۇ لاي كارۋانەكە و
ھاۋەلەكانىشمان چوون بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋيش بە توورەيى و دەموچا و
سووربوۋنەۋە فەرموۋى (اذھبتم من عندي جميعا و رجعتم متفرين! انما اهلك من
كان قبلكم الفرقة لابعثن عليكم رجلا ليس بخيركم اصبركم على الجوع والعطش)
ۋاتە (لەلای من كۆدەنگ چوون و بە بەشەشەكى گەپانەۋە! ئەۋانى پىش ئىۋە
دووبەرەكى لەناۋى بردن، كەسىكتان لەسەر دادەنىم لە ھەمووتان باشتىنە و لە
ھەمووتان زياتر لەسەر برسيتى و تىنويىتى خۇي دەگرىت) عەبدوللاي كوپى
جەحشى ئەسەدى ناردە سەرمان، يەكەم ئەمىرى ئىسلام ئەۋ بوو.^۱

^۱ - ضعيف.

^۲ - ئىبن ئەبى شەيبەش ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۷ ص ۶۰ دا ھاۋە، بەغەۋىش ھىناۋىيەتى،
لە الاصابة ج ۲ ص ۲۸۷ دا ھاۋە، بەيھەقى لە الدلائل دا ھىناۋىيەتى، لە البداية والنهاية ج ۶
ص ۲۴۸ دا ھاۋە، ھەيسەمى ج ۶ ص ۶۶ دەلىت: لە سەنەدەكەيدا مۇجالىدى كوپى سەئىد ھەيە
لەلای زۆرىنە لاۋازە و نەسائى لە گىپرانەۋەيەكدا مەمانەي پى داۋە و كەسەكانى دىكەي
سەنەدەكەي ئەحمەد كەسانى سەھىجن، تەۋاۋ.

(ئەمىرايەتى لەسەر دەكەس)

ئىبن ئەبى شەيبە بە سەنەدى سەھىھ لە شەھابى غەنبەرى باۋكى حەبىبە ۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: مەن يەكەم كەس بوۋم كە ئاگرم نايە دەرگاي تۈستەر، ئەشەرى
خۇي فېرداۋ كەۋت ۋە لە ھۆش چۈۋ، كە فەتھيان كەرد لەسەر دەكەس لە ھۈزەكەم
كەردىمى بە ئەمىر.^۱

(ئەمىرايەتى لە سەفەردا)

بەزارو ئىبن خوزەيمە ۋە دارقوتنى ۋە حاكەم لە عومەر ۋە ھىناۋىيە دەلىت: ئەگەر
لە سەفەرىكدا سىيان بوۋن با يەككىيان بىكەن بە ئەمىر، ئەمە پىغەمبەر (ﷺ) دايىنا.^۲

(كى ئەمىرايەتى لە ئەستۈ دەگرىت)

ترمىزى بە فەرمۇدە ۋە سەن ۋە ئىبن حىببان ھىناۋىيە (دەقەكەش ھى ترمىزى)
لە ئەبى ھورەيرە ۋە (ﷺ) دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) دەستەيەكى ژمارە بەرچاۋى نارد ۋە
داۋاي لىكەردن چى قورئانىيان لەبەرە بۆي بخوئىن، ھەركاميان چى لەبەرە بۆي
خوئىند، يەككىيان كە تەمەنى لە ھەموۋىيان كە مەتبۇۋ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇۋى (يا
فلان؟) واتە (فلان كەس تۆ چەندەت لەبەرە؟) وتى: ئەۋە ۋە سۈرەتى (البقرة) م لەبەرە،
فەرمۇۋى (امەك سورة البقرة؟) واتە (سۈرەتى بەقەرەت لەگەلدایە (لەبەرە؟) وتى:
بەلى، فەرمۇۋى (اذهب فانت اميرهم) واتە (دەي بېرۇ تۆ ئەمىريانىت) يەككى لە
خانەدانەكان وتى: سوئىند بەخۇا تەنھا لە ترسى ئەۋە سۈرەتى بەقەرەم لەبەرە كەرد
دەترسام نەتوانم بەجىيى بگەيەنم ۋە كارى پى بىكەم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمۇۋى (تعلما)

^۱ - لە الاصابة ج ۲ ص ۱۵۹ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۳۴۴ دا ۋاھاتوۋە.

القرءان واقرووه فان مثل القران لمن تعلمه فقرا، كثل جراب محشو مسكا يفوح ريحه في كل مكان، ومن تعلمه فيرقد و هو في جوفه فمثله كمثل جراب اوكى على مسك(فیری قورئان بن و بیخوینن چونکه نمونهی ئه وهی قورئان فی ر ده بیئت و دهیخویننیت وهك قاچاخیكى(كونه و گۆزه)پرکراو له میسك وایه).^۱

ته به رانی له عوسمانه وه هیئاویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر(ﷺ) وه فیدکی نارد بو یه مه ن و یه کیکیانی کرد به ئه میریان که له هه موویان بچوکر بوو، چه ند پوژیک مایه وه، یه کیك له وانه گه یشته وه به پیغه مبه ر(ﷺ) و پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رموی(یا فلان مالک اما انطلقت؟) واته(فلان کهس ئه وه چیه مه گهر تو نه که وتیتته ری؟) وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه میره که مان سکا لای ده ست پییه تی، پیغه مبه ریش(ﷺ) چوو بو لای و فووی به سه ردا کرد و فه رموی(بسم الله و بالله اعوذ و قدرته من ما فیها)(به ناوی خوا و په نا ده گرم به خوا و توانای خوا له وهی که تیایدا یه) حه وت جار وتیه وه، پیا وه که چاک بوویه وه، پیریك پیی وت: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وه له هه موومان بچوکره و ئه و ده که یته ئه میرمان؟ پیغه مبه ریش(ﷺ) باسی ئه وهی کرد که ئه و قورئانی له به ره، پیا وه پیره که وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه گهر له ترسی پالدا نه وه و کار پی نه کردنی نه بوا یه فیری ده بووم و له به رم ده کرد، پیغه مبه ریش(ﷺ) فه رموی(فانما مثل القران كجرب ملاته مسكا موضوعا كذا لك مثل القران اذا قراته وکان في صدرك).^۲(نمونهی قورئان کاتی بیخوینی و له سسنگتدا بیئت وهك کیسه یه که وایه که پرکرایبیت له میسك و بوئی بلاوبیئت)

^۱ - له الترغیب و الترہیب ج ۳ ص ۱۲ دا واما تو وه.

^۲ - هه یسه می ج ۷ ص ۱۶۱ ده لیئت: له سه نه ده که یدا یه حیای کوپی کوهیل هه یه که زوړیک به لاوازی ده زانن و ئیبن حیببان متمانه ی پیده دات و ده لیئت: له فه رمووده کانی کوپه که ی له باوکیه وه چه ند ناباشی و مونکه ریك هه ن، منیش ده لیم: ئه م گیرانه وه له ریی کوپه که یه وه نیه وه، ته واور.

ئەبونه عیم لە الحلیة و ئیین عەساگیر لە ئەبی بەکری کوپی موحەمەدی ئەنساریەو هیناویانە کە ئەبوبەکر (ﷺ) پێی وترا: ئەی خەلیفە پێغەمبەری خوا ئایا بەشداربوانی بەدر ناکەیتە بەرپرس؟ وتی: من پلە و پایەیی ئەوانم لەبەرچاو بەلام حەزناکەم بە دنیا پیس و تیکەلیان بکەم.^۱

ئیین سەعد ج ۳ ص ۶۰ لە عمرانی کوپی عەبدوللاو هیناویەتی دەلیت: ئوبەیی کوپی کەعب بە عومەری کوپی خەتتابی وت: لەسەر کارو ئەرکی داماننیت؟ وتی: حەزناکەم ئایینە کەت پیس بکات، ئیین سەعد و حاکم و سەعیدی کوپی مەنصور لە حارسی کوپی موزیبەو هیناویانە دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) بۆی نووسین:

(پاشان: من عەمماری کوپی یاسرم وە ئەمیر و عەبدوللای کوپی مەسعودم وە مامۆستا و وزیر نارد بۆ لاتان، ئەمانە لە خانەدانانی هاوه لانی پێغەمبەر (ﷺ) و بەشداربوانی بەدرن، دەی لییانەو فیڕبن و بیانکەنە پیشەنگ، من عەبدوللام بۆ ئیو پێش خۆم خستوو، عوسمانی کوپی حونەیفم ناردوو بۆ خاکی (سواد) پۆزی پۆژانەیان بەرخیکە دەی بەشیکی ناوسکی بدە بە عەمماری کوپی یاسرو بەشی دووهمیشی لە نیوان ئەو سیانە دا دابەشکەن.^۲

حاکم لە (الکني) لە شەعبیەو هیناویەتی دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب (ﷺ) وتی: کەسیکم پێی بلێن تا لەسەر کاریکی موسلمانان کە لام گرنگە دایبنیم و تیان: عەبدولرەحمانی کوپی عەوف، وتی: لاوازه، و تیان: فلان کەس، وتی: پێویستم پێی

^۱ - له كنز العمال ج ۱ ص ۱۴۶ دا واهاتوو.

^۲ - له كنز العمال ج ۲ ص ۳۲۴ دا واهاتوو، تەبەرانی ش هەروا هیناویەتی، بەلام ئەمەیی باس نەکردوو: عوسمانی نارد.... تا کۆتایی، هەیسەمی ج ۹ ص ۲۹۱ دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکی صەحیحن جگە لە حارس، بەیەقی ج ۹ ص ۱۳۶ بە دەقیکی دیکە بە دوورو درێژی هیناویەتی.

نیہ، وتیان: ئەی کێت دەوێت؟ وتی: کەسیک ئەگەر ئەمیریان بوو وەک یەکیک بێت لەوان و ئەگەریش ئەمیریان نەبێت وەک ئەوە وابێت ئەمیریان بێت، وتیان: دەی تەنھا پەیبیعی کوپی زیادی حارسی شک دەبەین وابێت، وتی: راست دەکەن.^۱

(کێ لە ئەمیرایەتی دا رزگاری دەبێت)

تەبەرانی لە ئەبو وائیلەوہ هیناویەتی عومەری کوپی خەتتاب بێشیری کوپی عاصمی لەسەر سەدەقە (هەوہ زان) دانا، بێشەر دواکەوت و عومەر پێی گەیشت، وتی: بۆچی دواکەوتوویت، مەگەر ئێمە گوێگری و گوێرایە لێمان بۆ نیە؟ وتی: بەلام گویم لە پیغەمبەر (ﷺ) بوو دەیفەرموو (من ولي شيئا من امر المسلمين اتي به يوم القيامة حتى يوقف على جسر جهنم فان كان محسنا نجا و ان كان مسينا انخرق به الجسر فهوى فيه سبعين خريفا) واتە (هەرکەس کاریکی موسلمانان بگرتە دەست لە پۆژی دوايیدا دەهینرێت تا لەسەر پردیکی دۆزەخ دەوہستینرێت، ئەگەر چاکەکار بووبێت رزگاری دەبێت، ئەگەر خراپەکار بووبێت پردەکە دەیخاتە خواری تا ئەوہی حەفتا پاییز بە ناخی دۆزەخدا پۆدەچێت) عومەر بە دلگرانی و خەفەتباری چووێ دەری و ئەبوزەر پێی گەیشت و پێی وت: ئەوہ چێ وە دلگران و خەفەتبار دەتببینم؟ وتی: چۆن وانەبم کە بشیری کوپی عاصم فەرموودەیکە ئاواي پیغەمبەری (ﷺ) بۆ گێرامەوہ، ئینجا فەرموودەیکە وت، ئەبوزەر وتی: مەگەر ئەوەت لە پیغەمبەر (ﷺ) نەبیست؟ وتی: نەبەخوا، وتی: دەی من شایەتی دەدەم لە پیغەمبەر (ﷺ) بیست فەرمووی (من ولي احدا من المسلمين اتي به يوم القامة حتى يوقف على جسر جهنم، فان كان محسنا نجان وان كان مسينا انخرق به الجسر فهوى فيه سبعين خريفا و هي سوداء مظلمة) واتە (هەرکەس بەرپرسی کاری یەکیک لە موسلمانان بێت پۆژی دوايی دەهینرێت تا لەسەر

^۱ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۴ دا واهاتووه.

پرديكى دۆزهخ دهو سستينريت..... دۆزه خيش رهش و تاريخه دهى كام له و دوو
 فهرموده نازاي بو دلت زياتره؟ وتى: ههردووكيان بهس كى له وه پزگارى دهبى؟
 نه و بوزه وتى: ههركهس لووتى داخاته خوارو كولمى تيكه لاوى زهوى و خول
 بكات (واته سوجهى زور بيت) ئيمه تهنه خيڤر ده زانين و كى ده لئيت نه گهر كه سيكى
 نادا دپهروهى له سه ر دابنييت توش له دهست تاوانى پزگارت دهبى.^{۱، ۲}

(نكولى له سه ر قبول كردنى نه ميرايه تى)

به زار له نه سه وه (ﷺ) هيناوييه تى پيغه مبه ر (ﷺ) ميقدادى كوپى
 نه سه ودى (ﷺ) له سه ر (حوره يد) (شاخ) دانا، كه هاته وه فهرمووى چوڻ بوو؟ وتى:
 بينيم به ر زده بوونه وه و داده هاتنه وه خوارى تا نه وهى و امده زانى من نه وه نيم
 پيغه مبه ر (ﷺ) فهرمووى (هو ذاك) (نه وه وايه (نه وه يه)) ميقداد وتى: دهى سويند
 به وهى توى به حقه ناردوو هه رگيز له مه وداوا هيچ كاريك ناگرمه نه ستو، دوايى
 پييان دهوت: پيشكه وه نويزمان بو بكه، كه چى نه و ناماده نه بوو بچيت.^{۳، ۴}
 نه بونه عيميش له الحية ج ۱ ص ۱۷۴ له نه سه وه (ﷺ) به هه مان شيوه هيناوييه تى،

۱ - ضعيف.

۲ - له له الترغيب والترهييب ج ۳ ص ۴۴۱ دا واهاتوو، هه يسه مى ج ۵ ص ۲۰۵ ده لئيت: ته به رانى
 گيڤراويه تيه وه و له سه نه ده كهيدا سه وىدى كوپى عه بدولعه زين هه يه كه مه تروكه، ته واو،
 عه بدولره زاق و نه بونه عيم و نه بوسه عىدى نه قاش و به غه وى و دارقوتنيش له (المنفق) له ريگه ي
 سه وىده وه هيناويانه، هه روه كه له الاصابه ج ۱ ص ۱۵۲ دا هاتوو.

۳ - ضعيف.

۴ - هه يسه مى ج ۵ ص ۲۰۱ ده لئيت: له سه نه ده كه دا سواري كوپى داود نه بوچه مزه هه يه كه
 نه حمه د متمانه ي پى ده دات، ئيين مو عيني ش جوړه لاوازيه كى تيدا يه، كه سه كانى ديكه ي
 سه نه ده كه سه حيحن،

له گیرانه وهیه کدا ده لیت: که بهر زده کرامه وه و داده نرام و امده زانی فه زلم هیه بهرام بهریان، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی (هو ذاك فخذ اودع) واته (وايه دهی یان وهری بگره یان وازبینه) وتی: سویند بهو که سهی به حهق تووی ناردوه هه تاماوم نابم به نه میری دوو که سیش، له میقدادیش وه به کورتی هیناویه تی. ته بهرانی له میقدادی کوپی نه سو ده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) ناردمی که گه پامه وه پیی فرموم چون خوئت ده بینیه وه؟ وتم: هینده جووی بووم و امده زانی توانایه کم هیه نهی به خوا تاماوم نابمه نه میری دوو که سیش^۱.

ته بهرانی له که سیکه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که سیکی کرد به بهرپرسی سربیه که، که چوو و گه پرایه وه پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فرموو (کیف وجدت الامارة؟) واته (نه میرایه تیت چون ده بینی؟) وتی: وه زوری خه لکه که و ابووم، که ده که و تمه پری نه وانیش وایان ده کرد، که داده به زیم نه وانیش داده به زین، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ان السلطان علی باب عتب الا من عصم الله عزوجل) سولتان و ده سه لات له بهر ده رگای گرفت و ناره حه تیدایه مه گهر نه وهی خوا ده ربازی بکات) پیاه که ش وتی: دهی سویند به خوا له مه و دوا بو توو که سی تریش نه میرایه تی وهر ناگرم، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیکه نی تا نه وهی دانه کانی پیشه وهی ده رکه وتن^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۱ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له عومهیری کوپی نیسحاق که نیین حه بیان و جگه له ویش متمانه ی پی ده دن و نیین مو عین و جگه له ویش به لاوازی ده زانن.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۱ ده لیت: له سه نه ده که یدا عه تائی کوپی سائیب هیه که شت تی که ل ده کات، که سه کانی سه نه ده که جی متمانه، ته واو.

ئىبن موبارەك لە پافىعى تائىھ ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە غەزايە كدا ھاۋدەمى ئەبۇبەكر بووم وىم: ئەى ئەبۇبەكر ۋە سىھەم بۇ بىكە (ئامۇزگارىم بىكە) ۋتى: لە كاتى خۇيدا نويزە فەرزەكان بىكە ۋ زەكاتى مالت بدە تا دەرونت پاك بىكە يتەۋە، پۇژوۋى رەمەزان بىكرە ۋ ھەجى مالى خوا بىكە، بزانە كۇچ لە ئىسلامدا باشە، جىھادىش لەناۋ كۇچدا باشە، مەشەبە بە ئەمىر، پاشان ۋتى: ئەۋ ئەمىرايەتتە ئەمىر ۋە بىبىنىت ساردە خەرىكە بىلاۋ بىتەۋە ۋ زۇر بىت تا ئەۋەى نەشپاۋ ۋەرى دەگرىت، ھەركەس بىت بە ئەمىر لە ھەموۋان زىاتر لىپپىچىنە ۋەكەى دەخانە يەنىت ۋ سزى توندترە، ھەركەس شىش سەم بىكات لە باۋەرداران ئەۋا بەلىنى خۋاى شكاندوۋە، چونكە باۋەرداران جى پەناۋەندەى خوان، سوئند بەخۋا كەستان دەست بداتە بەرخ يان ۋ شترىكى دراۋسىكەى تا ئىسك ۋ لەشى دەئاۋسى دەلىت: بەرخ يان ۋ شترى دراۋسىكەم، ئەۋا خۋاى گەۋرە لە پىشترە تا بۇ دراۋسىكەى توۋرە بىت^۱.

تەبەرانى لە پافىعە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ەمەرى كۈرى عاصى بە سوپاى زاتوسە لاسىلەۋە ناردو لەگەلىدا لەگەل ئەۋ سوپايدە ئەبۇبەكر ۋ ەمەرو ديارانى ھاۋەلانى ناردو چوون تا لە ھەردوۋ شاخى (طىء) دابەزىن، ەمەر (ﷺ) ۋتى: بزانن كەس ھەيە پىگەكە بزانىت، ۋ تىان مەگەر تەنھا پافىعى كۈرى ەمەر، چونكە ئەۋ (ربىل) بوۋە، منىش پرسىارم لە طارق كرد ربىل چىە؟ ۋتى: ئەۋ دزەى بە تەنھا ھەلمەت دەباتە سەر كۆمەلىك ۋ دزى دەكات، پافىع ۋتى: غەزاكەمان بەجىگە ياندو گەشىتمە ئەۋ شوئىنەى پىشتر لىى دەرچوۋ بوۋىن، ئەبۇبەكر تىى پوانىم ۋ چووم بۇ لای ۋ وىم: ئەى ھەلال خۇر من لە نىۋ ھاۋەلانتدا بۇ تۋ پوانىم، دەى شتىكم پى بلى ئەگەر بىپارىزم ۋەك ئىۋەۋ لە ئىۋەم، ۋتى: پىنج پەنجەكانت دەپارىزىت؟ ۋتى: بەلى، ۋتى: شاىە تومان بىنە ۋ پىنج نويزىكە ۋ زەكات بدە ئەگەر

۱ - ضعيف.

۲ - كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۲.

مال و سامانت هه بوو و حه ج بکه و پوژووی ره مه زان بگره، ده توانیت؟ وتم: به لی، ده لیت نه مه شی وت: نه بیته نه میری دوو کهس وتم مه گر نه میرایه تی بو جکه له ئیوهی به شداربوانی به در هیه؟ وتی: خه ریکه هینده بلاو بیته وه تا بگاته لای توو جکه له تویش، خوای گه وره که پیغه مبه ر(ﷺ) نارد خه لکی چوونه ناو ئیسلام، هه یانبوو تاهه، ناو و خوا رینمونی کرد، هه بوو له ترسی شمشیر، نه وانه له په نای خوادان، هه رکهس نه میر بوو و سته می له نیو خه لکدا کرد و زیاده ی هه ندیکانی بو نه داریان وهر نه گرت خوا توله ی لیده کاته وه، له ئیوه ده بیته مه ریکی دراوسی که ی ده بات و له تاو توو پرهی دراوسی که یدا ئیسک و له شی ده ناوسی، خوا له پشت دراوسی که یه وه یه تی، رافیع وتی: سالی که مامه وه، دواتر نه بوبه کر بوو به خه لیفه، چووم بو لای و وتم: من رافیع که له فلان شوین له گه لت بووم، وتی: ده زانم، وتم: تو به منت ده وت نه میرایه تی وهر نه گرم که چی له ناو ئوممه تی موحه مه دا گه وره ترینی نه وه ت گرته نه ستو، وتی: به لی هه رکهس به قورئان له گه لیان نه جوو لیته وه نه فرینی خوای لی بیت.^۱

حاکم و نه بونه عیم و ئین عه ساکیر له سه عیدی کوپی عومه ری کوپی سه عیدی کوپی عاصه وه هی ناویانه که مامه کانی (خالید و ئیبان و عومه ری کوپی سه عیدی کوپی عاص) کاتی که هوالی مه رگی پیغه مبه ریان(ﷺ) بیست له کاره کانیان گه رانه وه، نه بوبه کر وتی: کهس له کار به ده ستانی پیغه مبه ر(ﷺ) شیاوتر نیه به و کارانه، نه وانیش وتیان کار به ده ستی بو کهس ناکه یین، چوون بو شام و هه موویان کوژران.^۲

ئین سه عد له عه بدولر ه حمانی کوپی سه عیدی کوپی یه ربووعه وه هی ناویه تی ده لیت: عومه ری کوپی خه تتاب به ئیبانی کوپی سه عیدی وت (کاتی که هات بو

^۱ - هه یسه می ج ۵ ص ۲۰۲ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

^۲ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۶.

مه دینه): مافت نیه بییت و به بی مؤله تی پیشه واکه ت کاره که ت به جی بهیلت، پاشان بهم بارو حاله وه؟ به لام تو دلنیا ت کردووه، ئیبان وتی: دهی به خوا من له دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) کار به ده ستیم بو که س نه کردووه، نه گهریش بمکردایه بو ئه بوبه کرم (ﷺ) ده کرد له بهر فزل و گهره یی و پیشینه و دیرینه ی موسلمان بوونی، به لام له دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) کار به ده ستی بو که س ناکه م، ئه بوبه کرم (ﷺ) راویژی به هاوه لانی کرد کی بنیریت بو به حرهین، عوسمانی کوپی عه ففان (ﷺ) پیی وت: که سیك بنیره بو ئه وی که پیغه مبه ر (ﷺ) ناردی، ئه وان ده ناسی و ئه وانیش دهیناسن، ولاتیان ده زانی واته علائی حه زره می (ﷺ)، به لام عومه ر پیی باش نه بوو و وتی: زور بکه له ئیبانی کوپی سه عدی کوپی عاص چونکه که سیك نه بوو پیچه وانه یان بووه، ئه بوبه کرم ئاماده نه بوو زوری لی بکات و وتی: وانا که م، زورنا که م له که سیك که ده لیت دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) کار به ده ستی بو که س ناکه م، ئه بوبه کرم بریاریدا علائی کوپی حه زره می بنیریت بو به حرهین.^۱

ئه بونه عیم له الحیة ج ۱ ص ۲۸۰ له ئه بوهوره یه وه هیئاویه تی که عومه ری کوپی خه تخاب (ﷺ) بانگی کرد تا کاری پی بسیپریت، به لام ئه و ئاماده نه بوو، عومه ر وتی: رفته له کاریك که که سی له تو باشتر دوا ی کردووه؟ وتی: کی؟ وتی: یوسفی کوپی یه عقوب (علیه السلام) ئه بوهوره یه وتی: یوسف پیغه مبه ری خوا بووه کوپی پیغه مبه ری خوا بووه، به لام من ئه بوهوره یه و کوپی ئومه یه م و له سی و دوو ده ترسم، عومه ر وتی: دهی با هیچ نه بوایه بتوتایه پینج؟ وتی: ده ترسم به بی زانست بلیم و به بی حوکم بریاریده م و پشتم بشکی و سامانم بره و او قسه به پشت و شه رفم بو تری.^۲

^۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۲ دا واهاتوو.

^۲ - ئه بومو ساش له (الذیل) هیئاویه تی، له الاصابه ج ۴ ص ۲۴۱ دا هاتوو: سه نه ده که ی ته و او لا وازه. به لام عه بدولر ه زاق له عومه ر له ئه یوبه وه هیئاویه تی به به میزی، ته و او، ئین سه عد ج ۴ ص ۵۹ له ئین سیرین له ئه بی هوره یه وه به و واتایه له گه ل زیاده یه که له سه ره تاکه یه وه هیئاویه تی.

ته به رانی له هه ردوو موعجه مه کهیدا (الوسیط والکبیر) له عه بدوللای کوپی موهبه وه هیئاویه تی عوسمان به ئین عومهری وت: برۆ له نیۆ خه لکدا دادوهری بکه، وتی: ئهی ئه میری باوه پداران پیم بدهیت نایکه م؟ وتی: نا بریارم له سه ر تو داوه، ئه گهر نا خوّم ده چم و دادوهریت پی ده که م، وتی: په له مه که گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (من عاذ بالله فقد عاذ بمعان) واته (هه رکه س په نابهری ته به ر خوا ئه وا په نای برده و ته به ر په ناده ریک) وتی: به ئین وتی: ده ی من په ناده گرم به خوا له وه ی دادوهریم، وتی: بوچی وایت له کاتی کدا باوکت دادوهری ده کرد؟ وتی: من گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (من کان قاضیا فقصی بجهل کان من اهل النار، ومن کان قاضیا عالما فقصی بحق - او بعدل - سال القلب کفافا) (هه رکه س دادوهر بیّت و به نه زانی دادوهری بکات له دۆزه خیا نه، هه رکه سیش دادوهر بیّت و به حه ق یان دادپهروه ری دادوهری بکات ئه وا به شیوه ی کیفاف داوای گه رانه وه بو لای خوا ده کات) ده ی نامه ویت دوا ی ئه وه هیچم بو بیّت^۱. ئه حمده ئه مه شی بو هیئاوه: پیی پیدانیه کات و وتی: که س ناچار ناکه م، ته به رانی له ئین عومهر وه هیئاویه تی عوسمان ویستی دادوهری بکات به ئام ئه و ئاماده نه بوو و وتی: گویم له پیغه مبه ر (ﷺ) بوو ده یفه رموو (القضاء ثلاثة: واحد ناجح و اثنان في النار، من قضی بالجور او بالهوی هلك، ومن قضی بالحق نجا) واته (دادوهران سی جوړن، یه کیکیان پرزگاری ده بی و دوانیان له دۆزه خدان، هه رکه س به سته م یان به ئاره زوو حوکم بدات قوربه سه ر ده بین هه رکه سیش به حه ق حوکم بدات پرزگاری ده بی)^۲.

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می ج ۴ ص ۱۹۳ ده ئیت: ته به رانی و به زارو ئه حمه دیش وه ک به زار به کورتی هیئاویانه و که سه کانی ئه حمده جی متمانه ن،

^۳ - هه یسه می ج ۴ ص ۱۹۳ ده ئیت: ته به رانی له هه ردوو موعجه مه کهیدا (الوسیط والکبیر) هیئاویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی معجم الکبیر جی متمانه ن، ئه بویه علاش به وشیه وه یه

ته بهرانی له المعجم الكبير له ثیین عومره وه هیناویه تی که له پوژی کوپونه وهی عهلی و موعاویه له دهومه تولجه ندهل دایکی باوه پداران (حه فسه) پیی وتم (به ثیین عومه): جوان نیه له پیککه وتنیک دوابکه ویت که خوا ناشتی نیوان ئوممه تی پیغه مبهری (ﷺ) پی دهکات، تو خزمی پیغه مبهری (ﷺ) و کوپی عومه ری کوپی خه تتابیت، نهو پوژ موعاویه و شتریکی گه وره هی نابوو، وتی: کی حه زی به وکاره یه و ئاواته خوازیه تی یان ملی بو دریز دهکات؟ ثیین عومه وتی: پیش نهو پوژ هیچکات دلم بو دنیا لیی نه ده دا بریارم دا بچم و بلیم: که سیک که دای له توو باوکیشت له سهر ئسیلام تا ئیوهی هینایه ناو ئیسلام چاوی لییه، دواپی بیرم کرده وه له به ههشت و خوشیه کانی، بویه وازم لی هینا و نه چووم، هه یسه می ج ۲۰۸ ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن، وادیاره مه به سستی پیککه و تنی حه سه نی کوپی عهلی (ﷺ) بیت و گیره ره وه لیی تی کچوو بیت، ته واو. هه ره ها له نه بی حوصه یه وه هیناویه تی موعاویه وتی: کی له ئیمه شیاو تره بهم کاره؟ عه بدوللای کوپی عومه وتی: ویستم بلیم: له تو شیاو تره وه یه له سهر ئیسلام دای له توو باوکت، پاشان بیرى خوشیه کانی به هه شتم کرده وه و ترسام نه وه خراپه ی لی بکه ویته وه، زهریه ده لیت: که له سهر موعاویه یه کده نگ بوون هه ستا و وتی: کی له من شیاو تره بهم کاره؟ ثیین عومه وتی: خوّم ناماده کرد تا هه ستم و بلی: نهو که سه ی له سهر ئیسلام دای له توو باوکت شیاو تره به وه، به لام ترسام گومانی ترم پی ببات.

ئه حمده له عه بدوللای کوپی صامته وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: زیاد ویستی عیمرانی کوپی حوصه ی بنیریت بو خوراسان، به لام نهو ناماده نه بوو، هاوه لانی

هیناویه تی، ته واو. سه عدیش ج ۴ ص ۱۰۸ له عه بدوللای کوپی مه وه به وه واتایه و به دورو دریزی هیناویه تی.

۱ - ثیین سه عد ج ۴ ص ۱۳۴ له ثیین عومه ره به هه مان شیوه هیناویه تی،

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

γ.ε.

(پيژگرتنى خەليفەو ئەميرەكان و گوپرايەلى فەرمانەكانيان)

ئىبن جەرير و ئىبن عەساكىر لە ئىبن عەبباسەو (ﷺ) ھيئاويانە دەلييت: پيغەمبەر (ﷺ) خاليدى كوپى وەليدى كوپى موغەيرەى مەخزومى بە سريەيەكەوہ نارد و لەگەليدا لەناو سريەكەدا عەممارى كوپى ياسر ھەبوو، چوون تا نزيكى ئەو خەلكە بوونەوہ ئەوہى دەيانويست بگەنە لايان، لە درەنگيكي شەودا دابەزين، بيدار كەرەوہ ھاتەلاى خەلكەكە و بيدارى كەرنەوہ و ئەوانيش پايانكرد تا توانييان چوون و يەكيكيان كە خۆى و ژن و منالى موسلمان ببوون مايەوہ و بە مائەوہى و ت خۆت كۆبكەرەوہ و وتى: بوەستن تا ديئەوہ لاتان. پاشان ھات بو لاى عەممارى كوپى ياسر و تى: ئەى ئەبوليەقزان من بە ژن و منالم موسلمان بووين، ئەوہ سوودم پى دەگەيەنى ئەگەر لەناو ھۆزەكەدا بمنيئەوہ كە پايانكردووە بو ئەو شوينەى ئيوە بيستووتانە؟ عەممار پيى و ت: دەى لەوى بە تو پاريزراويت، كابراش لەگەل ژن و مناليدا گەپرايەوہ، بو بەيانى خاليد سەيرى كرد ھەموو چوون، ئەو كابرا و ژن و منالەكەى گرت، عەممار پيى و ت نابى دەست لەو كەسە بدەيت ئەو موسلمان بووہ؟ وتى: تو ھەقت چيە بەسەريەوہ؟ من ئەمير و كەچى تو پەناى دەدەيت لە پوودا؟ وتى: بەلى وايە، كابرا بپراى ھيئاوہ، ئەگەربيوستايە وەك ھاوپريكانى دەچوو، بەلام من و تەم لەبەر موسلمان بوونەكەى بمنيئتەوہ، خاليد و عەممار كەوتنە دەمەقالى و گەيشتنە قسەوتن بەيەك، كە ھاتنە مەدينە ھاتنە خزمەت پيغەمبەر (ﷺ)، عەممار باسى بارى كابراى بو كرد، پيغەمبەر (ﷺ) مۆلەتەكەى بەرەوازانى و ئەوپۆژ دوورەپەريزى كرد كەس بەرامبەر ئەمير پەناى كەس بدات، لاى پيغەمبەر (ﷺ) كەوتنە دەمەقالى، خاليد و تى: ئەى پيغەمبەر (ﷺ) ئەم كابرا لەبەردەم تودا قسەم پى دەلييت؟ سويند بەخوا ئەگەر تو نەبوويتايە قسەى پى نەدەوتم، پيغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (كف يا خالد عن عمار فانه من يبغض عمارا يبغضه الله عزوجل، ومن يلعن عمارا يلعنه الله عزوجل) واتە (خاليد دەست ھەلگرە

لە عەممار، چونكە ھەركەس عەممار بتۆرىنى خوا دەیتۆرىنى، ھەركەس نەفرىن بىكات لە عەممار خوا نەفرىنى لى دەكات) پاشان عەممار ھەستا و چوو و خالىدى كۆپى وەلىدىش كەوتە شوپىنى تا كراسەكە گرت و بەردەوام ھەولى دەدا پازى بىكات تا ئەۋەى خوا لى پازى بوو، لە گىرەنەۋەيەكى تردا تا لى پازى بوو و ئەم ئايەتە دابەزى (و اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولي الامر منكم) سەر كرده كانى سىرەكان (فان تنازعتم في شئ فردوه الى الله و الرسول) تا خۆى گەورە و پىغەمبەر (ﷺ) حوكمى تىدا بدەن (ذالك خير و احسن تاويل) واتە چاكتىن سەرەنجامى دەبىت^۱.

ئەحمەد لە عەۋفى كۆپى مالىكى ئەشجەعيە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: لە گەل ئەۋانەى لە گەل زەيدى كۆپى حارسە لە شەپى مۇتە چوون منىش چووم، يەككى يەمەنى لە گەل بوو كە تەنھا شمشىرەكەى پى بوو يەككە لە مۇسلمانان ئازەلى سەربى، كابراى يەمەنى داۋى پارچەيەكى پىستەكەى لىكرد، ئەۋىش پىيدا و ئەۋىش ەك قەلغان بەكارى ھىنا، چووين و گەيشتىن بە سوپاى پۇم و تايىدا پياۋىك لەسەر ئەسپ بوو پىژكالى و زىرىنىكى زىپرو چەككى زىرىنى پىبوو، پۇمىەكە مۇسلمانانى پاۋەدوودەنا، كابراى يەمەنى لە پشت بەردىكەۋە قەرەۋلى بۇ گرت و پۇمىەكە داى بە پالىدا و ئەۋىش پىنى ئەسپەكەى بىرى و پۇمىەكەش كەوتە خوارەۋە مۇسلمانەكە چوۋىە سەرى و كوشتى و ئەسپ و چەكەكەى برد، كە خوا

^۱ - صحيح.

^۲ - لە كنز العمال ج ۱ ص ۲۴۲ دا ۋاھاتوۋە، ئەبۇيەعلا و ئىبن عەساكىرو نەسائى و تەبەرانى و حاكم لە فەرمودەكەى خالىدەۋە بە ۋاتايە بە دوورو درىژى و ئىبن شەيبە و ئەحمەد و نەسائى بە كورتى ھىناۋيانە، لە كنز العمال ج ۷ ص ۷۲ دا ھاتوۋە، حاكم المستدرک ج ۳ ص ۳۹۰ دەلىت: سەنەدەكەى صەحىحە و بوخارى و مۇسلىم نەيانھىناۋە، زەھەبى دەلىت صەحىحە، ھەيسەمى ج ۹ ص ۲۹۴ دەلىت: تەبەرانى بە دوورو درىژى ھىناۋىەتى، كورتەيەكىشى ھىناۋە كە لە گەل ئەۋەى ئەحمەد يەكە، كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن.

فہمى دا به موسلمانان خاليدى كوپرى وه ليد كه سىكى نارد تا دهستكه وته كان كو بكه نه وه. چووم بو لاي و وتم: نهى خاليد دهنانيت پيغه مبه (ﷺ) دهستكه وتى بو جهنگاور داناوه؟ وتى: بهلى به لام من به زورى دهنانم، منيش پيم وت به خوايان بوى دهگيرمه وه يان لاي پيغه مبه (ﷺ) باسى دهكه م، نهویش ناماده نه بوو بوى بگيرپته وه، عهوف دهليت: چووينه خزمهت پيغه مبه (ﷺ) و باسه كه م بو گيرپته وه كه كابراى يه مهنى چون بووه و خاليد چى كردوه، پيغه مبه (ﷺ) فهرمووى (يا خالد ما حملك على ما صنعت؟) واته (خاليد چى واى ليكرديت وابهكيت؟) وتى: نهى پيغه مبه رى خوا به زورم زانى بوى، فهرمووى (خاليد چيت لى سه ندوه بوى بگيرپته وه) عهوف وتى: خاليد پاره سته نه موت ئوف بو تو؟ پيغه مبه ريش (ﷺ) فهرمووى (نه وه چيه؟) منيش بوم باسكرد. پيغه مبه ريش (ﷺ) توورپه بوو و فهرمووى (يا خالد لا ترد عليه هل انتم تاركو امرائي؟ لكم صفوة امرهم وعليهم كدره).^۱ نهى خاليد بوى مهگيرپته وه، ثايا ئيوه واز له نه ميره كانم دينن؟ چاكه ي كاريان بو ئيوه و خراپه كه شى بو خويان).

ئين سه عد ج ۳ ص ۲۰۶ له راشدى كوپرى سه عده وه هيناويه تى عومهرى كوپرى خه قتاب (ﷺ) پاره و سامانيكى بو هينراو نهویش له نيو خه لكه كه دا دابه شى دهكرد، نهوانيش قهره بالغيان له دهوور كرد، سه عدى كوپرى نه بى وه قاص هات و خه لكه كه ي لاده دا تا گه يشته لاي و عومهر به رزى پاگرت و وتى: تو هاتيت و له سولتاني خوا له سهر زهويدا نه ترساييت، حزم كرد پيت بليم سولتاني خوا هه رگيز ناترسييت.

بهيه قى ج ۹ ص ۴۱ له عهبدوللاى كوپرى يه زيده وه هيناويه تى دهليت: پيغه مبه (ﷺ) عهمرى كوپرى عاصى له سريه يه كدا نارد كه نه بوبه كرو عومهرى تيدابوو، كه گه يشته

^۱ - موسليم گيرپته وه وه نه بوداوديش هه روا، له البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۴۹ يشدا هاتوه و بهيه قيش ج ۶ ص ۳۱۰ بهه مان شيوه هيناويه تى.

شۈيىنى شەپكە غەمىر قەرمانى پېكىردىن ئاگر نەكەنەۋە، غومەر توۋرەبوو و ويىستى
 وابىكات، بەلام ئەبۇبەكر پىيى لىگرت و پىيى وت كە پىغەمبەر (ﷺ) زانىۋىيەتى شارەزاي
 شەپكە بۇيە بە بەرپىسى تۇ دايىناۋە، غومەرىش ھىۋرەبوۋىيەۋە. ^۱ حاكم ج ۳ ص ۲۹۰ لە
 جوبەرىرى كۆپى تەفلىلەۋە ھىناۋىيەتى كە عىاضى كۆپى غەنەمى ئەشەرى ھاۋەلى داراي
 گرت و كاتىك ئەۋى فەتەح كرا، ھىشامى كۆپى ھەكىم ھات بۇلاي و لىيى توۋرەبوو و
 ھىشام چەند شەۋىك مایەۋە، ئىنجا ھىشام ھات بۇ پۇزىش ھىناۋەۋە، بە عىاضى وت:
 مەگر نازانىت پىغەمبەر (ﷺ) دەفەرمۇيت (ان اشد الناس عذابا يوم القيامة اشد الناس
 عذابا للناس في الدنيا) واتە (زىاترىن و توندترىن سزاي پۇزى دوايى بۇ ئەۋنەيە كە لە
 دونىادا زىاتر خەلىكان سزاداۋە). عىاض پىيى وت: ئەي ھىشام ئىمە ئەۋەمان بىستوۋە و
 بىنىۋە كە تۇ بىستوۋە و بىنىۋە، ھاۋەمى ئەۋە بوون كە تۇ ھاۋەمى بوويت، ئەي
 ھىشام مەگر تۇ گويت لىنەبوو پىغەمبەر (ﷺ) دەفەرمۇو (من كانت عنده نصيحة لذي
 سلطان فلا يكلمه بها علانية، وليأخذ بيده وليخيل به فان قبلها قبلها ولا كان قد ادى
 الذي عليه والذي له) واتە (ھەركەس ئامۇرگارىيەكى بۇ خاۋەن دەسەلاتى ھەيە با بە
 ئاشكرا پىيى نەلىت و دەستى بگرى و بىباتە كەنارو چۆلەۋانىيەك و پىيى بلى، ئەگر قىۋولى
 كرىد و ھەرىگرت باشە، ئەگر نەۋەي لەسەرىيەتى و ئەۋەي بۇيەتى بەجىي گەياندوۋە)
 ھىشام تۇ دلىرى و نەترسى كەۋا دەكەيت، بريا دەترسايىت سولتانى خوا بىكۆزىت بەۋە
 دەبىتە كۆزراۋى دەسەلاتى خوا چ دەبى؟ ^۲

^۱ - حاكم المستدرک ج ۳ ص ۴۲ لە غەبدوللاي كۆپى بورەيدە لە باۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) غەمىرى كۆپى عاصى لە شەپى زاتولسەلاسلدا ئارد، ئىنجا بە ھەمان شىۋە دەپىنىت و
 دەلىت: ئەم فەرموۋە سەنەدەكى صەحىحە و بوخارى و موسلىم نەيانھىناۋە رەمەبىش دەلىت
 صەحىحە.

^۲ - صحيح.

^۳ - حاكم دەلى: ئەم فەرموۋە سەنەدەكى صەحىحە و بوخارى و موسلىم نەيانھىناۋە
 زەھەبىش دەلىت: لە سەنەدەكىدا ئىبن زورەيق ھەيە، بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۴ بە سەندە ۋەك ئەۋ
 ھىناۋىيەتى، لە مجمع الزوائد ج ۵ ص ۲۲۹ بەبى باسى دەرچوونكى ھىناۋىيەتى و دەلىت:
 كەسەكانى سەنەدەكى جى متمانەن و سەنەدەكى مۇتەسىلە ئەحمەد لە شۈرەجى كۆپى

بەزار لە زەيدى كۆپى ۋە ھەبە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەردەمى حوزەيفەدا خەلكى لە شتىكى ئەمرىك بىزار بوون، يەككە لە مزگەوتە ۋە ھات، مزگەوتى گەورە كە خەلكى تىدا بوو، تا گەيشتەلەي حوزەيفە كە لەناو كۆرپىدا دانىشتىبوو، لەسەر سەرى راۋەستا و وتى: ئەي ھاۋەلى پىغەمبەر (ﷺ) ئايا فەرمان بە چاكە و پىگىرى لە خراپە ناكەيت؟ حوزەيفەش سەرى بەرزكردە ۋە زانى چى دەۋىت و حوزەيفە پىي وت: فەرمان بە چاكە و پىگىرى لە خراپە چاكە و سوونەت نىيە چەك لە پىوى ئەمىرتدا ھەلەكەيشىت.^۱

بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۲ لە زىيادى كۆپى كسىبى عەدۋىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدوللەي كۆپى عامر و تارى بۆ خەلك دەدا و جلىكى جوانى لەبەربوو و قىزى شانەكردىبوو، پۆرئىكيان نوپىزى كرد بۆ خەلك و دواتر چوۋىيە ژوور، ئەبۇبەكر لە پال مەنبەرەكەدا دانىشتىبوو، مەرداس ئەو بىلال وتى: سەيرى گەورە ۋە ئەمىر ناكەن جلى جوان دەپۇشى ۋە خۆى دەچوئىنى بە فاسقان؟ ئەبۇبەكر بىستى و بە ئۈسەيلەي كۆپى وت ئەبۇبىلال بۆ بانگ بگە، ئەۋىش بانگى كرد، ئەبۇبەكر وتى: بىستم وات وت بە ئەمىر، مەن گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو (مەن اكرم السلطان اللە اكرمە اللە، و مەن اهان سلطان اللە اهان اللە) واتە (ھەركەس پىزى سولتانى خوا بگرى خوا پىزى لى دەگرىت، ھەركەسىش سووكايەتى بە سولتانى خوا بكات خوا سووكايەتى پىدەكات).^۲

عوبەيدە ۋە جگە لەۋىشە ۋە ھىناۋىيەتى و دەلىت: عىاض كە فەتھى ئەۋى كرا جەلدى دا لە ھاۋەلى دارا، ھىشامىش لىنى توۋرەبوو، فەرمودەكە دىنىت، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۲۹ دەلىت: كەسەكانى جى مەمانەن بەلام مەن بىستم بۆ سورەيخ لە عىاض و ھىشامە ۋە نەبىستوۋە ھەرچەندە تابەى بوو.

^۱ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۲۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا ھەبىبى كۆپى خالىد ھەيە كە ئىبن جىببەن مەمانەي پىدەدات و ئەبۇحاتەم دەلىت: بەھىز نىيە، تەۋاۋ.

^۲ - ضعيف.

بوخارى و موسلىم لە ەلى كوپى ئەبوتالىبە ۋە (ﷺ) ھىناويانە دەلىت:
 پىغەمبەر (ﷺ) يەككە لە پشتيوانانى لەسەر سىرىيەك دانائو ناردنى و فەرمانى
 پىكىردن گويىگرو گويپرايەلى ئەو ئەمىرەيان بن، ئەوانىش لەسەر شتىك تووپرەيان
 كردو ئەويش وتى دارو چىلكەم بۇ كۆبكەنەۋە، كۆيانكردهۋە، وتى: ئاگرم بۇ
 بكەنەۋە، كرديانەۋە، وتى: مەگەر پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى پىنەكردن گويىگرو
 گويپرايەلم بن؟ وتيان: با وتى: دەى بچنە ناۋى، ئەوانىش سەيرى يەكتريان كردو
 وتيان: ئىمە لە دەست ئاگر پامانكردوۋە بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) كە تووپرەيىيەكەى
 نەما و ئاگرەكە كوزايەۋە دوايى ھاتنەۋەلای پىغەمبەر (ﷺ) باسى ئەۋەيان بۇ كرد،
 ئەويش فەرموۋى (لو دخلوها ما خرجوا منها، انما الطاعة في المعروف) (ئەگەر
 بچوونايەتە ناۋى نەدەھاتنە دەرى، گويپرايەلى تەنھا لە چاكە و دروستىدايە).

ئەبويە علاو ئىبن ەساكىر - كەسەكانى سەنەدەكەى جى متمانەن - لە ئىبن
 عومەر ۋە (ﷺ) ھىناويانە كە پىغەمبەر (ﷺ) لەگەل دەستەيەكى ھاۋەلانيدا بوو،
 پروى تىكىردن و فەرموۋى (الستم تلعمون انى رسول الله اليكم) واتە (مەگەر ئىۋە
 نازانن من پىغەمبەر و نىردراۋى خوام بۇ لاي ئىۋە؟) وتيان بەلى شايەتى دەدەين تۇ
 پىغەمبەرى خوايت، فەرموۋى (مەگەر نازانن ھەركەس گويپرايەلى من بىت ئەۋا
 گويپرايەلى خوايە، لە گويپرايەلى خواش ئەۋەيە گويپرايەلى من بن؟) وتيان بەلى
 شايەتى دەدەين ھەركەس گويپرايەلت بىت گويپرايەلى خوايە، لە گويپرايەلى خواى
 گەۋرەش ئەۋەيە گويپرايەلى تۇ بىن، فەرموۋى (فان من طاعة الله ان تطيعوني ومن
 طاعتي ان تطيعوا امرائكم، وان صلوا قعودا فصلوا قعودا) واتە (دەى لە گويپرايەلى

۱ - ئەم چىزۇكە لە ھەردو ۋەھىجى بوخارى و موسلىمدا لە ئىبن ەبباس ۋە (ﷺ) ھاتوۋە چەسپاۋە،
 لە البداية والنهاية ج ۴ ص ۲۲۶ دا ۋاھاتوۋە ئىبن جەررىش لە ئىبن ەبباس و ئىبن ئەبى شەيبە لە
 ئەبى سەئىد ۋە بە ۋاتايە ھىناويانە ئەبۇ سەئىد ناۋى پياۋە ئەنسارىيەكە دىنىت كە ەبدوللاى كوپى
 حوزافەى سەھمى بوۋە، لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۷۰ يشدا ۋاھاتوۋە، بوخارىش لە ئىبن ەبباس ۋە ھەمان
 ناۋى ھىناۋە، لە الاصابه ج ۲ ص ۲۹۶ يشدا ۋاھاتوۋە.

خوا نه وه یه گوږپرایه لی من بن، له گوږپرایه لی منیش نه وه یه گوږپرایه لی سهر کرده کانتان بن نه گهریش به دانیشتنه وه نویژیان کرد ئیو هس به دانیشتنه وه نویژیکه (۱).^۲

ئین جهریر له نه سمائی کچی یه زیده وه هیئاویه تی نه بوزه ری غه فاری (ﷺ) خزمه تی پیغه مبه ری ده کرد، که له خزمه تی نه وه ده بویه وه ده چوو بو مزگه وت، نه وی مالی بوو و له وی راده کشا، شه ویك پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو مزگه وت و نه بوزه ری بی نی له مزگه وت خه وتوه، پیغه مبه ر (ﷺ) به قاجی لییدا تا له سه ری هه ستا، پیغه مبه ر (ﷺ) پی پی فرموو (نه وه چیه ده تبینم لی ره خه وتوویت؟) وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا له کوی بخه وم؟ جگه لی ره هیچ مال و حالیکم نیه، پیغه مبه ر (ﷺ) لای دانیش وت فرمووی (فکیف انت اذا اخرجوك منه؟) واته (نه ی چی ده کهیت نه گهر لی ره ده ری انکر دیت؟) وتی: ده ی نه وکات ده چم بو شام، چونکه شام خاکی کوچ و هه شرو پیغه مبه رانه و ده بیه یه کی که له خه لکی نه وی، فرمووی (نه ی چی ده کهیت نه گهر له وییش ده ری انکر دیت؟) وتی: ده ی ده گه پیمه وه بو مزگه وت و لی ره ده بیته وه به شوینم، فرمووی (نه گهر دو باره لی ره ده ری انکر دیت وه چی ده کهیت؟) وتی: شمشیر هه کم هه لده گرم و شه رده کم تا ده کوژیم، پیغه مبه ر (ﷺ) دانی لی جپر کرده وه دهستی له سهر دانا و فرمووی (ادلك على ما هو خير من ذالك؟) واته (له وه باشرت پی بلیم؟) وتی: به لی به دایک و باوکه مه وه به قوربانت بم نه ی پیغه مبه ری خوا، پیغه مبه ری خوایش (ﷺ) فرمووی (تنقاد لهم حيث قادوك وتنساق لهم حيث ساقوك حتى تلقاني وانت على ذالك) واته (ملکه چیان بیت به ره و چیان بر دیت و به ره و کویت ده به ن شوینان که ویت تا ده گه یته وه به من له و باره داییت) (۳).^۴

۱ - حسن.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا واهاتوه، نه حمه دیش له نه سمائه وه به و جو ره هیئاویه تی، هه یسه می ج ۵ ص ۲۲۳ ده لیت: له سه نه ده کهیدا شه هری کوپی هه وشه ب هه یه که لا وازه متمانه ی پی دراوه، ته و او.

ھەرۋەھا ئىبن جەرىرى تەبەرى لە ئەبوزەر ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و لە ھەرمۇدەكەيدا ھاتوۋە: (فكيف تصنع اذا اخرجت منها؟) واتە (چى دەكەيت ئەگەر لىنى دەر كرايت؟) وتم: شمشیرەكەم ھەلدەگرم و دەكەومە لىدانى ئەۋەى دەرمدەكات، پىغەمبەر (ﷺ) بە دەستى دای بەسەر شانمدا و ھەرمۇى (غفرا يا اباذر تنقاد معهم حيث قادوك و تنساق معهم حيث ساقوك ولو لعبد اسود) كاتىك لە پەرزە دابەزىم نوپۇز كرا و پىياۋىكى پەش پىشكەوت، كە منى بىنى گەپرايەۋە تا من پىش بخت، وتم: پىشكەۋە بەلو ملكەچى ھەرمانى پىغەمبەرى خوام.

عەبدولپەرزاقىش لە تاۋسەۋە ھىناۋىيەتى و لە ھەرمۇدەكەيدا ھاتوۋە كە ئەبوزەر چوو بۇ پەرزە لەۋى غولامىكى عوسمانى بىنى كە پەش بوو، بانگدرا و نوپۇز كرا، وتى: ئەبوزەر پىشكەۋە، وتى: نا پىغەمبەر (ﷺ) ھەرمانى پىكردوم تا گويگرو گويپرايەل بىم تەنەت ئەگەر بۇ بەندەيەكى پەش بىت، ئەۋىش پىشكەوت و ئەبوزەرىش لە دوايەۋە نوپۇزى كرد، ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن جەرىرو بەيھەقى و نەعىمى كوپى حماد و جگە لەۋىش لە عومەر ھەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەنە كە دەلىت: گويگرو گويپرايەل بە ئەگەر سەركردەكەشت كۆيلەيەكى پووتەلى ھەبەشى بوو، ئەگەر زىيانى پى گەياندىت خۇپراگربە ئەگەر پىش ھەرمانىكى پى كردىت بەجىنى بگەيەنە، ئەگەر لىنى گرتىتەۋە خۇپراگربە، ئەگەر پىش ستمى لىكردىت خۇپراگربە، ئەگەر ويسىتى لە ئايىنت كەمبكاتەۋە بلى خوينم لە برى ئايىنم و لە كۆمەلى موسلمانان جىامەبەر ھەۋە، لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۷ دا ۋاھاتوۋە.

يەعقوبى كوپى سوفيان بە سەنەدى صەحىح لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى عومەر (ﷺ) لە تارىكى شەۋدا گەشىت بە ەلقەمەى كوپى عولاسە، عومەر لە خالىدى كوپى ۋەلىد دەچوو، ەلقەمە پى و ت: ئەى خالىد ئەۋ كابر لايىردىت تەنھا پۇزى و ايكرد، من و نامۇزايەك ھاتوۋىن بۇ لای داۋاى شتىكى لىبەكەين، ئەگەر بۇى كردم ھەرگىز داۋاى

ھېچى لى ناكەم، عومەر پىيى وت دەى بىللى چىت لايە؟ وتى: ئەوانە خەلكانىكن مافيان لەسەرمانە دەبى مافيان بدەينەۋە پاداشتمان لاي خوايە، كە بەيانى بوويەۋە عومەر بە خاليدى وت: ئەمشەر عەلقەمە چى پىيى وتىت؟ وتى: بەخوا ھېچى پىيى نەۋتم، دەلىت ئەۋىش سويندى خوارد. لە پىگەى ئەبى نەزەشەۋە بە ھەمان شىۋە ھاتوۋە ئەۋەشى بۇ زىياد دەكات: عەلقەمە بە خاليدى دەۋت بەسە خاليد، سەيف لە عەمرەۋە لە لايەكى دىكەۋە لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى لە كۆتايىيەۋە بۇ زىياد دەكات: عومەر وتى: ھەردووكيان راستيان وت، ئىبن عائىزىش ھەروا ھىناۋىيەتى و ئەۋەى بۇ زىياد كردوۋە، مۇلەتى عەلقەمەى داۋ پىۋىستىيەكەى بەجىگەياند، زوبەيرى كوپرى بەكار لە موحەمەدى كوپرى سەلەمە لە مالىكەۋە بە ھەمان شىۋە زۇر بە كورتى ھىناۋىيەتى و دەلىت: لە فرمودەكەدا ھاتوۋە وتى: چىت لايە؟ وتى: تەنھا گويگىرى و گويپرايەلى ئەۋەش زىياد دەكات عومەر (ﷺ) وتى: ئەگەر لە پشتەۋە ھاۋشىۋەى راى توى بىت ئەۋەم پىيى خۇشترە لەۋە و ئەۋە،^۱

مالىك لە ئىبن ئەبى مولىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپرى خەتتاب (ﷺ) داى بە پال ئافرەتىكى توۋشبوۋى گوليدا كە تەۋافى كەعبەى دەكرد بە ئافرەتەكەى وت: ئەى بەندەى خوا ئازارى خەلك مەدە چاكتر وايە لە مائەۋە بوويتايە ئەۋىش دانىشت، دواى ئەۋە كەسىك داى بە پاليداۋ وتى: ئەۋ كەسەى پىيى لىدەگرتىت مرد دەى بېۋ، ئافرەتەكەش وتى: ناكىرى كە زىندوۋبوۋ گويپرايەلى بىم كە مرد لىيى ياخى بىم، لە كىز العمال ج ۵ ص ۱۹۲ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن ئەبى شەيبە لە شىمر لە پىاۋىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: مەن لە سەردەمى عەلىدا (ﷺ) (عەرىف بووم)،^۲ فەرمانىكى پىيى كردين و وتى: ئەۋەى پىم وتن كردتان؟ وتان: نا، وتى: سويند بەخوا يان دىكەن يان جوۋلەكە و مەسىحى سوار پشتەملتان دەبن.^۳

^۱ - لە الاصابە ج ۲ ص ۵۰۴ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ عەرىف ئەۋ كەسەيە كاروبارى ھۆز يان كۆمەلىكى خەلك رادەپەرىنى و ئەمىر لەۋەۋە كاروبار و خالى ئەۋانە دەزانىت.

^۳ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۶۷ دا ۋاھاتوۋە.

(گونجانی سەرکرده کان)

به يهه قى له عروهى كوپى زوبه يره وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) عه مری
كوپى عاصى نارد بۆ زاتولسه لاسیل له دهورو به ره كانى شام له بللى و عه بدوللآ و
هاوده مانیان له قوضاعه وه، به نوبللى خالوانى عاصى كوپى وانیل بوون، كه
گه یشتته ئه وى له زۆرى دوژمنى ترسا و هه والى نارد بۆ پیغه مبهەر (ﷺ) و داواى
ناردنى یارمه تی لیکرد، پیغه مبه ریش (ﷺ) كۆچه رانى یه كه مى پاسپارد، ئه بوبه كرو
عومه رى له گه ل دیارانى كۆچه راندا نارد و ئه بوعوبه یده ی كوپى جه راحى كرده
سه ركرده یان، كه گه یشتنه لای عه مر وتى: من ئه میرى ئیوه م و من هه والم نارد بۆ
لای پیغه مبهەر (ﷺ) و داواى یارمه تیم لیکرد، كۆچه ران وتیان به لكو تو ئه میرى
هاوه لانى خۆت و ئه بوعوبه یده ئه میرى كۆچه رانه، عه مر وتى: ئیوه بۆ یارمه تی من
نیردراون، كه ئه بوعوبه یده ئه وه ی بینى - كه سیكى ئاكار جوان و نه رمونیان بوو -
وتى: عه مر تو ده زانیت كۆتاشت كه پیغه مبهەر (ﷺ) پىی پاسپاردم ئه وه بوو
فه رموى ئه گه ر گه یشتیه لای هاوه له كه ت پیکه وه بگونجین، ئه گه ر تو له من یاخى
بیت به دلنیا ییه وه من ملكه چى تو ده بم، ئه بوعوبه یده ئه میرایه تی دا یه ده ست
عه مری كوپى عاص^۱.

هه روه ها زه ره یه وه هیناویه تی كه پیغه مبهەر (ﷺ) دوو ده سته ی نارد بۆ
هۆزه كانى كه لب و غه سان و ئه و بیباوه رانه ی عه رب كه له پۆژه لاتی شام بوون و
له سه ر یه كه له ده سته كان ئه بوعوبه یده ی كوپى جه راح و له سه ر ئه وى دیکه ش عه مری
كوپى عاصى دانا، له ده سته ی ئه بوعوبه یده دا عومه رو ئه بوبه كرى تیدابوو، كه
ویستیان ده ربچن پیغه مبهەر (ﷺ) ئه بوعوبه یده و عه مری بانگكرد و فه رموى (لا

^۱ - ضعیف.

^۲ - له البداية والنهاية ج ۵ ص ۳۶۰ دا واهاتوه و تیایدا له جياتى ناوچه و دهورو بهر پۆژه لاتی شام
هاتوه.

تەغىيا) واتە (سەرگەش و ياخى مەبن) كە لە مەدىنە دەرچوون ئەبوعوبەيدە بە تەنيا
 ەمەرى دواندو پى و ت: پىغەمبەر (ﷺ) مەن و تۆى پاسپارد تا ياخى نەين، يان تۆ
 ملكە چە بە يان مەن، وتى: نا تۆ ملكە چە گوپرايەلم بە، ئەبوعوبەيدە پازى بوو، ەمە
 ئەمىرى ەردوو دەستەكە بوو، ەمەر (ﷺ) ئەمەى بىنى وتى: تۆ گوپرايەلى (ابن
 النابغة) دەبىت و دەيكەيت بە ئەمىرى خۆت و ئەبوبەكرو ئىمەش؟ ئەمە كە پراو
 پىراە، ئەبوعوبەيدە بە ەمەرى وت: كوپى دايكەم پىغەمبەر (ﷺ) مەن و ئەوى
 پاسپارد تا ياخى نەين، ترسام ئەگەر مەن گوپرايەلى نەبەم لە فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ)
 لادەم و خەلكى بكەنە نىوان مەن و ەمەرەو، سوپىند بەخوا تا دەگەرپىمەو
 گوپرايەلى دەبەم، كە گەرانەو ەمەرى كوپى خەتتاب چوو بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) و
 سكالانى ئەو ەى لاکرد، پىغەمبەرىش (ﷺ) فەرمووى: لەمەوبەدا تەنھا لە ئىو ە
 واتە كۆچەران - ئەمىر دادەنم.^{۱ ۲}

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۵ ص ۳۱۹ دا واهاتوو.

(مافى ئەمىر لەسەر ھاۋالاتى ۋە ئۆزگەرتىش)

ھەند لە سەلەمەنى كۆپى شەھابى عەبدىيەۋە ھىناۋىيەتى كە عومەرى كۆپى خەتتەبە ۋەتى: ئەي خەلكىنە ئىمە مافىكىمان لەسەرتان ھەيە كە نابى بەئاشكرا ئامۇزگارى ۋە دىلسۆزىمان بۇ بخەنەپرو ۋە لەسەر چاكە يارمەتىمان بەدەن، ھىچ شەت لاي خوا خۇشەۋىستىر ۋە سودبەخش ترنىە لە نەرمونىيانى پىشەۋا، ھىچىش لاي خوا ناخۇشتر نىە لە نەزانى ۋە توۋرەيى (ئاگرتىبەربونى) پىشەۋا.^۱

دوۋبارە ھەند لە عەبدوللاى كۆپى عەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتەبە (ﷺ) ۋەتى: ھىچ نەرمونىيانىەك لاي خوا ھىندەي نەرمونىيانى پىشەۋا خۇشەۋىست نىە، ھىچ نەزانىەكىش لاي خوا لە نەزانى ۋە ئاگرتىبەربونى (توۋرەيى زۆر) پىشەۋا ناخۇش ۋە ناشرىن نىە، ھەركەس كاريكات بە لىيوردن لە بەرامبەرىدا سەلامەتى ۋە چاكەي دىتەپرى، ھەركەس لە دەروونىدا بەرامبەر بە خەلك بەۋىژدان بىت لە كاريدا سەركەۋتنى بۇ دەبىت ۋە زەلىلى بۇ گويپرايەلى زۆر نىكتەرە لە چاكە ۋە چاكەكارى لە چاۋ ۋە عىزەتخۋازى لە سەركەشىدا.^۲

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە تەبەرى ج ۵ ص ۳۲ لە سەلەمەنى كۆپى كۈھەيلەۋە بەۋا ئاتايە ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە.

(دوورەپەريزى لى قىسەوتىن بە سەركردەكان)

ئىبن جەريىر لى ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: گەرە ھادىسىسى پىغەمبەر (ﷺ) دوورەپەريزىيان لىدەكردىن دەيانوت: قىسە بە ئەمىرەكانقان مەلىن ۋە لەگەلىان ناپاك مەبن ۋە لىيان ياخى مەبن ۋە لە خواتىرسىن ۋە خۇپاگرىن، چۈنكى بارەكە (پىزگارى) نىزىكە.^۱

(زمانپارىزى لى ئەمىر)

بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۵ لى عرەۋەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھاتم بۇ لى عەبدوللىلى كوپرى عومەرى كوپرى خەتتاب ۋە پىم وت: ئەلى ئەبوعەبدولپەرھمان ئىمە لى ئەم پىشەۋاينەمان دادەنىشىن ۋە ئەوان قىسەدەكەن ۋە ئىمەش دەزانىن ھەق ئەۋە نىيە بەلام بەلىيان بۇ دەكەين، ئەۋان سىتەم دەكەن ۋە ئىمەش پىشتىگىريان دەبىن ۋە بە چاكيان دادەنىن، ئەمە چۈنە؟ وتى: برازاگيان ئىمە لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) بووين ئەۋەمان بە دووپوۋى دادەنا، ئىتر نازانم لى ئىۋە چۈنە؟

ھەرۋەھا بەيھەقى ج ۸ ص ۱۶۴ لى عاصى كوپرى موخەمەد لەباۋكىيەۋە ھىناۋىيەتى كە كەسىك بە ئىبن عومەرى (ﷺ) وت: ئىمە ئەۋەمان بە دووپوۋى دادەنا بوخارى لە موخەمەدى كوپرى زەيدەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋە ئەمەشى بۇ زىياد دەكات: لە سەردەمى پىغەمبەردا (ﷺ) ئەۋەمان بە دووپوۋى دادەنا.^{۲،۳}

ئىبن عەساكىر لى موخاھىدەۋە ھىناۋىيەتى كەسىك ھات بۇ لى ئىبن عومەر ۋە وتى: ئىۋە ۋە ئەبو ئونەيس چۈن؟ وتى: ئەگەر پىيى دەگەشىتن ئەۋەدى دەپويست

^۱ - لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۶۸ دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە الترغيب والترهيب ج ۴ ص ۳۸۲ دا ۋاھاتوۋە.

وامان دہوت، کہ لہ لای دہچوین شتی ترمان دہوت، ئین عومہر وتی دہی ئیمہ لہ سہردہمی پیغہمبہر (ﷺ) دا ئہوہمان بہ دوپرووی دہزانی^۱.

ئہونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۴ ص ۳۳۲ لہ شہعبیہوہ ھیناویہ تی دہلیت: بہ ئین عومہرمان وت: کہ دہچینہ لای ئہوانہ بہ دلی ئہوان دہلین، کہچی شتی پیچہوانہی ئہوہ دہلین، وتی: ئیمہ لہ سہردہمی پیغہمبہردا (ﷺ) ئہوہمان بہ دوپرووی دادہنا.

بہیہقی ج ۸ ص ۱۶۵ لہ عللقہمہی کوپی قاصمہوہ ھیناویہ تی دہلیت: کہسیک دہچوو بۆ لای سہرکردهکان و دہیخستنه پیکہنین، باپیرم پیی وت: قوړت بہسہر فلان کہس بۆچی دہچیت بۆ لای ئہوانہ و دہیانخہیتہ پیکہنین؟ من لہ بیلالی کوپی حارسى موزہنی هاوہلی پیغہمبہری خوام بیستووہ کہ دہیوت: پیغہمبہر (ﷺ) فہرموی (ان العبد لیتکم بالکلمۃ من رضوان اللہ ما یظن ان تبلغ ما بلغت فیرضی اللہ بها عنہ الی یوم یلقاہ، و ان العبد لیتکلم بالکلمۃ من سخط اللہ ما یظن ان تبلغ فیسخط اللہ بها الی یوم یلقاہ) واتہ (بہندہ ھہیہ قسہیہک لہ پہزامہندی خوادا دہکات و حسابی بۆ ناکات کہچی تا ئہو پوژہی دہگاتہوہ بہ خوای گہورہ پازی دہبیٹ لیی بہوہیہوہ، بہندہش ھہیہ قسہیہک لہ توپہرکردنی خوادا دہکات و گوئی پی نادات کہچی تا پوژیک دہگاتہوہ بہخوا خوای گہورہ لیی توپہریہ بہوہیہوہ) ھہروہا بہیہقی ج ۸ ص ۱۶۵ لہ عللقہمہوہ ھیناویہ تی بیلالی کوپی حارسى موزہنی (ﷺ) پیی وت: من دہبینم دہچیت بۆ لای ئہو سہرکردهانہ و دہیانندی، دہی بزائہ لایان چی دہکیت، من گویم لہ پیغہمبہر (ﷺ) بوو دہیفہرموو (ان الرجل.....) فہرموودہکہ بہوجوړہ دینیت.

ئہونہ عیم لہ الحلیۃ ج ۸ ص ۱۶۷ لہ شہعبیہوہ ھیناویہ تی عہبباس بہ عہدوللای کوپی وت: من دہبینم ئہو کابرا واتہ عومہری کوپی خہتتاب - پریزت دہگریٹ و نزیکی کوړت دہبیٹہوہ و دہتباتہ کوپی وا کہ تو وەك ئہوان نیت، دہی سی شتم لی وەرگریو وریایان بہ، فیړہ درو نہبیٹ، نہینی لہ پرودا بہدیارتہخہیت، لہلای ئہو غہیبہ تی کہس نہکیت.

^۱ - لہ کنزالعمال ج ۱ ص ۹۳ دا واهاتووہ.

قسه‌ی حق لای سهر کرده و به‌ر په‌ر چدانه‌وه‌ی فهرمانی ئه‌گهر پیچه‌وانه‌ی فهرمانی خوابوو

ئیین راهویه له‌هه‌سه‌نه‌وه هیناویه‌تی عومهری کوپی خه‌تتاب خویندنی
ئایه‌تیکی له‌لایهن ئوبه‌ی کوپی که‌عبه‌وه به‌ر په‌رچ دایه‌وه، ئوبه‌ی وتی من له
پیغه‌مبه‌رم (ص) بیستوه ئه‌ی عومهر توش له‌به‌قیع سهرقائی چه‌پله‌ لیدان بوویت،
عه‌مه‌ریش وتی: راست ده‌که‌یت، ته‌نھا ویستم تا قیتان بکه‌مه‌وه تا بزائم که‌ستان هه‌یه
راست بلّیت؟ هیچ خیریک له‌سهر کرده‌یه‌کدا نیه که‌که‌سی حق بیژی لا نه‌بیّت. له
کنز العمال ج ۷ ص ۲ دا واهاتوه.

عه‌بدی کوپی چه‌میدو ئیین جه‌ریرو ئیین عه‌ددی له‌ئهبی میجله‌زه‌وه هیناویانه
ئوبه‌ی کوپی که‌عب نه‌م نایه‌ته‌ی خوینده‌وه (من الذین استعق علیهم الاولیان)
عومهر (□) وتی: درووت کرد، وتی تو درو ده‌که‌یت، یه‌کیک وتی: به‌ئهمیری باوه‌پداران
ده‌لییت دروژن؟ وتی: من له‌تو زیاتر مافی ئهمیری باوه‌پدارانم له‌به‌ر چاوه، به‌لام
به‌رامبه‌ر به‌راستدانی قورئان و کتیبی خوا به‌دروژن ناوم برد، بو به
دروخستنه‌وه‌ی کتیبی خوا پالپشتی و به‌راستدانانی ئهمیری باوه‌پداران
ناگرمه‌به‌ر، عومهر وتی راست ده‌کات.^۱

ئیین عه‌ساگیر و ئهبو زهری هروه‌ی له‌(الجامع) له‌نه‌عمانی کوپی به‌شیره‌وه
هیناویه‌تی عومهری کوپی خه‌تتاب له‌کوپی‌کدا که‌کوچه‌ران و پشتیوانانی له
ده‌وردا بوو وتی: ئه‌گهر له‌هه‌ندی کاردا ده‌ست بکیشمه‌وه ئایا ئیوه چی
ده‌که‌ن؟ بی‌ده‌نگ بوون، دوو یان سی جار ئه‌وه‌ی وت، به‌شیری کوپی سه‌عد وتی:
ئه‌گهر ئه‌وه بکه‌یت وه‌ک کاری به‌رده ئه‌ستی ریکت ده‌که‌ینه‌وه، عومهر وتی: ئیوه‌وان
ئیوه‌وان.^۲

۱ - له‌کنز العمال ج ۱ ص ۲۸۵ دا واهاتوه.

۲ - له‌کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واهاتوه.

ئىبن موبارەك لە موساى كوپرى ئەبى عىساۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كوپرى خەتتەب (ﷺ) ھاتە لاي بەنى حارسە، موخەمەدى كوپرى مەسلەمەى دى، عومەر وتى: موخەمەد چۆنم دەبىنىت؟ وتى: سۆيىند بەخۇا ۋەك ئەۋەت دەبىنىم كە خەز دەكەم ۋ ئەۋەى خەز دەكات چاكەى تۆ ببىنىت، بەھىزەت دەبىنىم بۆكۆكرەنەۋەى سامان كەچى دەستت تىتى ناپرات ۋ بە دادپەرۋەرى دابەشى دەكەيت، ئەگەرەش لادەھىت راستت دەكەينەۋە ۋەك چۆن تىر لە ئاگرەدا رىك دەكرىتەۋە، عومەر وتى ھا، ئەۋىش دوبرەى كىردەۋە، عومەر وتى: سوپاس بۆ ئەۋ خۇاىەى كە لەناۋ كۆمەلىكدا دايىناۋم ئەگەر لادەم راستم دەكەنەۋە، لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۲۸۱ دا ۋاھاتوۋە.

تەبەرەرانى ۋ ئەبۇيەعلا لە ئەبى فونەيل (۱) لە موعاۋىيەى كوپرى ئەبۇ سۇفیانەۋەھىناۋىيەتى لە پۇژى (القمامە) چۇۋىيە سەر مىنبەرۋ لە ۋتارەكەيدا وتى: سامان سامانى ئىمە ۋ فەيئىش ھى ئىمەيە، كىمان پى باش بىت پى دەدەين ۋ كىشمان پى باش نەبىت نايدەينى، كەس ۋەلامى نەدايەۋە، لە ھەينى دوۋەمدا ئەۋەى ۋتەۋە ۋ كەس ۋەلامى نەدايەۋە، لە ھەينى سىيەمدا ئەۋەى ۋتەۋە ۋ يەكىك لە ئامادەبوانى مزگەوت وتى نەخىر سامان ھى ئىمە ۋ فەيئىش ھى ئىمەيە، كى بىيەۋىت بە دوۋرى بگرىت لىمان بە شمشىرەكانمان دەيخەينە بەر حوكمى خۇا، موعاۋىيە دابەزى ۋ ناردىيان بە شوين كابراد ۋ ھىنايان بۆ لاي، خەلكەكە وتيان: خۇى مالىۋىران كىرد، پاشان خەلكى چوون ۋ سەيرىانكرد كابرالە سەر فەرشىك لەگەلى دانىشتوۋە ۋ موعاۋىيەش بە خەلكەكەى وت: ئەمە خۇا بە زىندوۋى راگرىت بوۋژاندىمەۋە، گويم لە پىغەمبەر (۱) بوۋ دەيفەرموۋ: (سىكون بەدى امراۋ يقولون ولا يرد عليهم يتقاحمون قى النار كما تتقاحم القرده) ۋاتە: دواى من دواتر ھەندى سەر كىردە دىن قسە دەكەن ۋ ۋەلام نادىنەۋە، مەيموون ئاسا كوئىرانە خۇيان دەخەنە ناۋ ئاگرەۋە. مەن يەكەم ھەينى ئەۋەم وت ۋ كەس ۋەلامى نەدامەۋە، ترسام يەكىك مە لەۋانەى فەرموۋدەكە باسى دەكات، لە ھەينى دوۋەمدا ھەروابو، لە

ھەينى سىيەمدا كە وتم ئەم كابرا ھەستاي ۋەلامى دامەۋە خوا زىندوۋى پاگرىت بوژاندىمىيەۋە.^۱

ئىين ئەبى عاصم ۋە غەۋى لە خالىدى كوپى ھەكىمى كوپى حىزامەۋە ھىناۋىانە دەلىت: ئەبو عوبەيدە (لە شام ئەمىر بوو، ھەندى لە خەلكەكەى ھىنا ۋە شتىكى لىسەندىن، خالىدىش ھەستا بۆ لاي ۋە دواندى، خەلكەكە ۋە تيان لە ئەمىر توۋرە بوۋىت؟ ۋتى: من نە مويسىست لىي توۋرە بىم، بەلام گويم لىيو پىغەمبەر (دەيفەرمو: (إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَشَدَّهُمْ عَذَاباً لِلنَّاسِ فِي الدُّنْيَا) ۋاتە: (ئەو كەسانەى لە پۇژى دوايىدا سزايان زياترىنە ئەوانەن كە لە دىيادا زياترىن سزاي خەلك دەدەن) ئەحمەد ۋە بوخارى لە مېژوۋەكەيدا ۋە تەبەرانى ۋە باوردىش ھىناۋىانە، باوردى ئەمەشى بۆ زىياد كىردوۋە: ئەو لەسەر سەرانە خەلكى سزادەدات،^۲ تەبەرانى دەلىت: پىي ۋە ترا لە ئەمىر توۋرە بوۋىت؟ ئەۋەشى بۆ زىياد دەكات: بېروازيان لىبەيئە. كەسەكانى سەنەدەكە ۋە ھىچن جگە لە خالىدى كوپى ھەكىم.

حاكم ج ۳ ص ۴۴۲ ھىناۋىەتى دەلىت: زىياد ھەكەمى كوپى عەمرى غىفارى نارد بۆ سەر خوراسان ۋە لەۋى دەستكە ۋە تىكى زۇريان بەدەستەيئە، زىياد بۆى نووسى: پاشان ئەمىرى باۋەرداران نووسىۋىەتى تا سىي ۋە زەرد جىابكرىتەۋە ۋە زىرو زىو لە نىۋە موسلماناندا دابەش نەكرىت، ھەكەمىش بۆى نووسى: پاشان تو ئەۋەت نووسىۋە باسى نامەى ئەمىرى باۋەرداران دەكەيت، من نووسىن ۋە كىتبى

۱ - صحيح.

۲ - ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۶ دەلىت: تەبەرانى لە المعجم الكبير و المعجم الوسيط و ئەبو يەعلاش ھىناۋىانە ۋە كەسەكانى سەنەدەكەى ئەبو يەعلا جىمئەئەن، تەۋاۋ.

۳ - صحيح.

۴ - لى الإصابه ج ۱ ص ۴۰۳ دا ۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۴ دەلىت ئەحمەد ۋە تەبەرانى ھىناۋىانە ۋە

خوام له پیش نامه‌ی ئەمیری باوەرداران دیوهو سویند به خوا دهخۆم ئەگەر زهوی و ئاسمانه‌کان به‌سەر که‌سی‌کدا دابارن به‌لام ئەو که‌سه له خوا بترسی ئەوا خوا له نیویاندا دهربازی ده‌کات، والسلام. هه‌که‌م فه‌رمانی کرد به‌ هاوارکه‌ریک و ئەویش هاواری کرد بچن بۆ به‌شه‌که‌تان و ئیوه‌ش له‌نیویاندا دابه‌شی بکه‌ن، مو‌عاویشه‌ش دوا‌ی ئەوه‌ ناردی بۆ گرتنی و به‌ندکردنی، ئەو کات له‌ کۆته‌که‌یدا مرد و واش خرایه ژێرخاک، پی‌ی وت من سکا‌لا و شکاتم ده‌بی.

ئێین عه‌بدولبیر له‌ الاستیعاب ج ١ ص ٣١٦ دا هیناویه‌تی و واباسی کردوه، به‌لام له‌ فه‌رموده‌که‌یدا ده‌لیت: له‌ نیوانیاندا دابه‌شی کرد و هه‌که‌م وتی: خوايه ئەگەر لای تو خیرم بۆ هه‌یه‌ بمبه‌ره‌وه‌ بۆ لای خۆت، ئەوه‌بوو له‌ خوراسان له‌ مه‌رو مرد له‌ الاستیعاب ج ١ ص ٣٤٧ دا ده‌لیت: دروست ئەوه‌یه‌ که‌ کاتی‌ک نامه‌که‌ی زیادی بۆ هات که‌ سه‌رکۆنه‌ی ده‌کرد نژای له‌ خۆی کرد و مرد، ته‌واو.

حاکم ج ٣ ص ٤٧١ له‌ ئیبراهیمی کوپی عه‌تا له‌ باوکیه‌وه‌ هیناویه‌تی که‌ زیاد یان ئێین زیاد عیمرانی کوپی حوصه‌ینی بۆ کوکردنه‌وه‌ نارد، ئەویش هات و هیچ دره‌می نه‌هیناوه‌، ئەویش پی‌ی وت: ئەی سامانه‌که‌ کوا؟ وتی: تو بۆ پارته‌ ناردم؟ له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا (ﷺ) چۆن وه‌رمانده‌گرت به‌وجۆره‌ وه‌رمانده‌گرت و له‌و سه‌رده‌مه‌دا چۆن سه‌رفمان ده‌کرد ئیستاش واده‌که‌ین.^١

^١ - حاکم ده‌لیت: سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحه‌ و زه‌هه‌بیش ده‌لیت: سه‌حیحه‌.

(ھافى خەلك بەسەر ئەمىرەۋە)

بەيھەقى لە ئەسۋەدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) كە ۋەفدىك دەھات بۆ لای لە بارەى ئەمىرەكەيانەۋە پىرسىارى لىدەكردن ئايا سەردانى نەخۆش دەكات؟ ئايا ۋەلئامى كۆيلە دەداتەۋە؟ لەگەل ئەوانەى دىنە بەردەرگای چى دەكات؟ ئەگەر سىفەتى باشيان بوتايە دەيھىشتەۋە ئەگەرنا لايدەبرد. ^۱ ھەناد لە ئىبراھىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر (ﷺ) كە كاربەدەستىكى دادەنا ۋەفد دەھات بۆ لای - لە ۋەلاتەۋە - دەيوت: ئەمىرتان چۆنە؟ سەردانى كۆيلە دەكات؟ دەچىت بە دواى تەرمدا؟ بەردەرگای چۆنە؟ ئايا نەرمونىانە؟ ئەگەر بىل نوتايە بەردەرگای نەرم سەردانى مەملۇكى ھەيە باشە، ئەگەرنا ھەۋالى لا بردنى بۆ دەنارد. ^۲

بەيھەقى لە عاصى كورپى ئەبى نجود لە عومەرى كورپى خەتتابەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى: كاتىك كاربەدەستى خۆى دەنارد مەرجى لەسەريان دادەنا تا سوارى ئەسپى (بىرزەۋن) نەبن و نانى (نەقى) نەخۆن و جلى زۆر جوان نەپۆشن و دەرگاكانيان لە پووى پىۋىستى خەلكى دا دانەخەن، ئەگەر ئەوانە بگەن ئەۋا سزا دەدرىن، ئىنجا بەرپى دەكردن، ئەگەر بىۋىستايە بگەرپتەۋە دەيوت: مەن لەسەر خويىنى مۇسلمانان و سەر ۋە شەرف و ئابرو و سامانيان ئىۋەم دانائە، ئىۋەيان بۆ دەنيرم تا بەرنويزىيان بۆ بگەن و لەناۋياندا (فەيى) دابەش بگەن و بە دادپەرۋەرى لەنىۋانيان حوكم بگەن، ئەگەر كىشەيەكتان لا سەخت بوو بەرزى بگەنەۋە بۆ لام، وريابن، نەدەن لە عەرەب و زەبوۋنى بگەن و كۆى نەكەنەۋە و تىبگەن، پشتگوۋى نەخەن و بىبەشى بگەن، لەگەل قورئان بن. ^۳

^۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتوۋە تەبەرى ج ۵ ص ۲۳ بە ۋاتايە لە ئەسۋەدەۋە ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۴۸ دا ۋاھاتوۋە.

تہ بہ رانی ج ۵ ص ۱۹ لہ نہبی حوصہ ینہ وہ بہ کورتی بہ و واتایہ ہیناویہ تی،
 ۱۰ وہ ش زیاد دہ کات: تاو بدہ نہ قورٹان و گیرانہ وہ لہ موچہ مہ دہ وہ (ﷺ) بہ رز راگرن و
 منیش هاو بہ ش و ہاراتانم، گوئی لہ ہہ وائی کار بہ دہ ستانی دہ گرت و نہ گہر
 سکا لایہ ک بکرایہ لہ کار بہ دہ سستیکی سکا لاکار و کار بہ دہ ستہ کہی کو دہ کردہ وہ،
 نہ گہر و ابویہ کہ دہ بوو تو لہ ی لیوہر بگریتہ وہ دہ ی کرد.

نیین نہبی شہیبہ و نیین عہ ساگیر لہ نہبی خوزہ یمہ ی کوپی سابتہ وہ
 ہیناویہ تی دہ لیت: عومہر (ﷺ) کہ کہ سیکی دہ کرد بہ بہر پرس دہ ستہ یہ کی
 پشتیوانان و جگہ لہ وانیشی دہ کرد بہ شاہید لہ سہری و دہ یوت: من لہ سہر خوینی
 موسلمانان تو م داناوہ، بہ و واتایہ دہ یہ نیٹ.^۱

نیین سہ عد و نیین عہ ساگیر لہ عہ بدولرہ حمانی کوپی سابتہ وہ ہیناویانہ
 دہ لیت: عومہری کوپی خہ تتاب (ﷺ) ناردی بو لای سہ عیدی کوپی عامری
 جومہ حی و وتی: نئمہ تو مان لہ سہر ۱۰ وانہ داناوہ تا بہرہ و خاکی دوژمنیان
 بہیت و جیہادیان پی بکہیت، وتی: نہی عومہر تووشم مہ کہ، عومہر وتی: بہ خوا
 وارٹان لی ناہیئم، خستتانہ سہر گردنم نیستا دہ ستم لی بہر دہ دہن، من دہ تنیرم
 لہ گہل کو مہ لی کدا کہ تو چاکترینیان نیت، ناتنیرم تا تییان بکہیت و نابروویان
 بشکیینی، بہ لکو تا بہرامبہر بہ دوژمنیان جیہادیان پی بکہیت و سامان و
 دہ ستکہ وتیان لہ نیوانیاندا دابہ ش بکہیت.^۲

نیین عہ ساگیر و نہ بونہ عیم لہ الحلیہ لہ نہ بو موساوہ (ﷺ) ہیناویانہ نہ میری باوہر داران
 عومہری کوپی خہ تتاب ناردی تا قورٹان و سوونہ تی پیغہ مہرہ کہ تان فی ربکہم و ریگہ تان
 پاک راگرم.^۳

^۱ - لہ کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸ دا واهاتوہ.

^۲ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۹.

^۳ - لہ کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۹ دا واهاتوہ، تہ بہ رانی ش ہروا ہیناویہ تی، مہ یسہ می ج ۵ ص ۲۱۳
 دہ لیت: کہ سہ کانی سہ نہ دہ کہی کہ سانی صہ حیحن، تہ و او.

(نکوولی له سهر بهرز راگری نه میرو گوی دانی به وانه ی پیوستی و کاریان پیی هه یه)

ئین عه بدولحه کیم له ئه بی صالحی غیفاریه وه هیئاویه تی ده لیت: عه مری کوپی
عاص نامه ی نووسی بو عومه ری کوپی خه تتاب (ﷺ) ئیمه له مزگه وتی نویژی
هه ینیشدا نه خشه ی مالیکمان بو داناویت، عومه ر بو نووسی: چون ده کریت
که سیك له حیجاز بیت و له میسر مالی هه بیت؟ فه مالی پیکرد بیکات به بازاریک بو
موسلمانان.^۱

ئین عه بدولحه کیم له ئه بی ته میمی جهیشانیه وه هیئاویه تی ده لیت: عومه ری
کوپی خه تتاب نامه ی نووسی بو عومه ری کوپی عاص:
(پاشان! پیم گه یشتوو تو مینه بریکت داناوه که له گهردنی خه لکه که بهرزتره،
یان به حسابی خوت هه ستیه سه ری و موسلمانان له خوارته وه بن، جا بریارم
داوه تا بیشکی نیت). کنز العمال ج ۳ ص ۱۶۶.

موسلیم له ئه بی عوسمانه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: عومه ر (ﷺ) ئه مه ی بو
نووسین کاتیک له ئازهر بایجان بووین:
ئه ی عوتبه ی کوپی فره قه دا! ئه وه له ره نجی شانی خوت و باوکت و دایکت نیه،
ده ی تویشوه که ی خوت به چی پره بو موسلمانانیش وابکه وریابن نه که ونه
پابواردن و پوشینی بهرگی هاوهدانه ران و بهرگو پوشاکی ئاوریشم)^۲

ئین عه ساکیر له عروه ی کوپی روهیمه وه هیئاویه تی عومه ری کوپی
خه تتاب (ﷺ) ته وقه ی له گه ل خه لک ده کرد، خه لکی حیمص دای به لایدا، پیی وتن:
ئه میره که تان چونه؟ وتیان چاکترین ئه میره به لام بهرزه مالیکی دروست کردوو و
له وی ده ژی، ئه ویش نامه یه کی بو نووسی و پوسته چی نارد و فه رمانی پیکرد تا

^۱ - کنز العمال ج ۳ ص ۱۴۸.

^۲ - له الترغیب ج ۳ ص ۴۵۸ دا واهاتوو.

بيسوتينيت، ڪه نامه ڪهي بڙ هات دارو چيلڪهي ڪوڪردهوه و ڊرگاڪهي سوتاندو ههوالئي نهوه گهيشتهوه و نهويش وتي: وازي لي بيئن نهوه نيڙدراوه، پاشان نامه ڪهي دايهدهست، له دهستي دايهنا تا سوار بوو تا بچيت بڙ لاي عومر (ﷺ)، ڪه عومر (ﷺ) بيني وتي: بمگيهنه به (الحره) ڪه تيايدا وشتري بهخشين ههبوو، وتي: جلهڪت لابه، بهرگيڪي له تووڪي وشت بڙ فري دا، پاشان وتي: ڪولي نهوه وشتري بهڪرهوه بهوجوره دادهبزي تانهوهي بيڙاربوو، پاشان وتي: له ڪيهوه نهوه وايه؟ وتي: ڪه ميڪه نهوه نه ميري باوهڀداران، وتي: دهه بويه بهرزه خانوت ڪوڪردو تهوهو بهسهر ههڙارن و بيوهڙن و ههتيواندا سهرڪهوتوويت. بگهرپيرهوه سهر ڪارهڪت و دوپارهه نهڪهيتوه.

ئين موبارهڪ و راههويه و موسهدهد له عيتابي ڪوري پهفاههوه هيئاويهتي دهلييت: عومري ڪوري خهتتاب (ﷺ) پئي گهيشته سهد ڪوشڪيڪي دروست ڪردوه و ڊرگاڪهي له پوو داناوه و توويهتي: ناوڙپان نهوه، عومرپيش موحهدهي ڪوري مهسلهمهه نارد، عومر نهگهر هزي بڪردايه ڪاريڪ بهپئي ويستهڪهي بيت دهينارد به شوين ڪارهڪدا، وتي: بچو بڙ لاي سهدو ڊرگاڪهي لهسهر بسوتينه، نهويش چوو بڙ ڪوفه، ڪه هاته لاي ڊرگاڪهي بهرده ناگرهڪهي دههينا و ناگري ڪردهوه و سوتاندو، ههوال دا به سهدو وهسفي نهوڪهسهي بڙ ڪرا، نهويش ناسيهوه و چوو بڙ لاي، موحهدهد وتي: سهد نه ميري باوهڀدارن بيستويهتي و تووته: ناوڙپاندن نهوه، سهد سويندي خوارد واي نهوتوه، موحهدهد وتي: نهوهي پاسيڙدرايوين بيڪهين دهيكهين و قسهي توش دهگيهنين، بهردهوام داواي ليدهڪرد شتيڪي زيادهي پي بدات، بهلام نهوه نامادهنهبوو، پاشان سواري و لاخهڪهي بوو تا هاتهوه مهدينه ڪه عومر (ﷺ) بيني وتي: نهگهر گوماني

۱ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۶ دا واهاتوه.

تەبەرائى لە ئەبى بەكرو ئەبوھورەيرە (ﷺ) بە كورتى ھىناويەتى، بەلام لە
فەرمودەكەيدا ھاتوو: **عومەر (ﷺ) بىستى پىيان نادات بىبينو دەرگيان**
لەسەردادەخات، ئەويش ەممارى كوپى ياسرى ناردو فەرمانى پىكرد ئەگەر چو
و دەرگاكة داخرايو ئاگرى تىبەردات.^۲

۷۲۷

(بەدۋاد چوۋنى بارودۇخەكان)

خەتیب لە ئەبى صالحى غىفارىيە ۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) بىر يارى دا شەۋانە بچى بۇ لاي پىرەژنىكى كۆپرەك نەرى مەدىنە تا ئاۋى پى بىدو كارۋىشى بۇ بىكات، كە دەھات تا بۇ بىكات دەبىنىت كەسىك پىشى كەوتۇۋە كارەكەى كىردۇۋە، چەند جارىك ھات و فرىاي نەكەوت، جارىكىيان عومەر قەرەۋلى گىرت و سەيرى كىرد ئەبۇبەكرى صدىقى خەلىفەيە دىت، عومەر وتى: بەخۋا مەرتۋىت.^۱

ئەبۇنەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۴۸ لە ئەۋزاعىيە ۋە ھىناۋىيەتى عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) لە تارىكى شەۋدا دەچو، تەلخە بىنى، عومەر چوۋ بۇ مالىك و دواتر چوۋىە مالىكى تر، كە بەيانى بوۋىيە ۋە تەلخە چوۋ بۇ لاي ئەۋ مالى، سەيرى كىرد پىرەژنىكى كۆپرەك نەرى ناۋجى تىدايە، وتى: ئەۋ كابرە بۇچى دىت بۇ لاتان؟ وتى: ئەۋ دەمىكە (لەۋكاتەۋە) بەلىنى داۋە پىم و دىت بۇ لام و كارەكانم بۇ دەكات و سەختىم لە سەر ناھىلى، تەلخە وتى: داىكت پۇلەپۇت بۇ بىكات تەلخە! دەتەۋىت بە دۋاى لادان و مەلخلىسكانى عومەر دا بگەپىت!!

دە دە دە دە دە دە دە دە دە دە

^۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۴۷ دا ۋاھاتۇۋە.

بهيهه قى و ئىبن عهساكىر له تاوسه وه هينايوانه عومەر (ﷺ) وتى: نه لئين چى
 نه گهر چاكترين كهستان بو دابنيم كه دهيناسم، پاشان فهرمى پى بكهم به
 دادپهروهرى، ئايا ئهركى خومم به جيگه ياندووه؟ وتيان: بهلى، وتى: نا تائه وهى
 سهيرى كارى بكهم بزانم به فرمانه كه دهكات يان نا؟¹

ئەبۇداۋدو بەيھەقى لە عەبدوللّاي كۆپى كەبى كۆپى مالىكى ئەنسارىيە
 ھىناويانە كە سوپايەكى پشتيوانان لە خاكى فارس لەگەل ئەمىرەكەياندا بوون و
 عومەريش(ﷺ) ھەموو سالىك بەدۋاد اچوونى بۆ سوپاكان ھەبوو، عومەر ئاگاي
 لەوان ئەما، كاتيك ماۋەكە تىپەپبوو خەلكى ئەو سەرسنۋورە كە وتنەپرى و باريان
 سەرخست بوو، ئەوانە ھاۋەلى پىغەمبەر(ﷺ) بوون و تيان عومەر تۆ بىئاگا بوويت
 لە ئىمەو ئەۋەى پىغەمبەر(ﷺ) فەرمانى پىكرد تا بەدۋاد اچوونى سوپا و غەزاكانت
 ھەبى بەرامبەر بە ئىمەو تەكرىد و دەستت لى بەردا.^{۲۰۲}

ئىبن عەساكىر لە تارىقى كۆپى شەھاب لە ئەبى موساۋە ھىناۋىيەتى ئەمىرى باۋەرداران نامەى نووسى بۇ ئەبوعوبەيدەى كۆپى جەراح كاتى ھەۋالى ئەۋ نەخۇشى (طاعون) ەى بىست كە توۋشى خەلكى شام ببو، نووسى (من پيويستيم به تو دەر كەوت بۇيە ھىچ پيويستىەكم به تو نىە لەوین ئەگەر ئەم نامەم شەۋ گەشتە

١- له كنز العمال ج ٣ ص ١٦٥ دا واها توه.

٢- له كنز العمال ج ٣ ص ١٤٨ دا واها توه.

٢ - صحيح.

دەستت جەخخ لى دەكەمەۋە بەيائىت كىردەۋە بەردەۋام بىيىت، ئەگەر پۇژ گەشىتە دەستت شەۋ نەكەيتەۋە تا بەرەۋلام بىيىت، ئەبوعوبەيدە (ﷺ) ۋتى: من گىرنگىيەكەى ئەمىرى باۋەرداران دەزانم كە خىستتەپۋو دەزانم دەيەۋىت ھەۋل بدات ئەۋەى ماۋە بەرەۋنەمان دەچىت بېھىللىتەۋە، بۆيە بۆى نوۋسى من لەناۋ سەربازانى مۇسلماناندام ۋ ئاتوانم خۇم لەۋان جىياكەمەۋە، من ئەۋ پىۋىستىيەى تۇ دەزانم ۋ نىيازت دەزانم، ئەگەر ئەم نامەى منت پى گەشىت بىمبۋرە لەۋ نىازۋېرىارەت، مۇلەتم پى بدە تا بىمىنمەۋە، كە عومەر نامەكەى خۇيىندەۋە چارەكانى فرمىسكىيان پرشت ۋ گىريا، ئەۋانەى لەلەى بوون ۋ تيان: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەبوعوبەيدە مرد؟ ۋتى: نا بەلام ۋەك ئەۋە ۋايە مردبىت. عومەر نامەى بۇ نوۋسى كە ئەۋ زەۋيە زەۋيەكى دەرداۋيە ئەۋ باسى نەخۇشىەكەى بۇ نوۋسىبوۋ ۋ جابىيەكەش زەۋيەكى دوۋرە دەرد بوۋ بۆيە كۆچەرەنى بەرەۋ ئەۋى ئاراستە كىرد، ئەبوعوبەيدە كە نامەكەى خۇيىندەۋە ۋتى: ئەمەيان فەرمانى ئەمىرى باۋەردارانى تىدايە ۋ گۈيگىرى دەبىن، بۆيە فەرمانى پىكردم تا سواربىم ۋ خەللكەكە بگەيەنمە شوينى خۇيان، ئەۋىش بەركەۋت ۋ مردو دەردەكە نەما، ئەبۇلمەۋجە دەلىت: دەيانوت ئەبوعوبەيدە سى ۋ شەش ھەزار سەربازى ھەبوۋ ھەموۋ مردن ۋ جگە لە شەش ھەزار كەس.^۱

حاكم ج ۲ ص ۲۶۲ لە پىگەى سوفىانەۋە ھىناۋىيەتى ۋ لە دەقەكەيدا ھاۋەۋە: ئەبوعوبەيدە ۋتى: پەخمەتى خوا لە ئەمىرى باۋەرداران دەيەۋىت كەسانىك بېھىللىتەۋە كە ھى مانەۋەنن، پاشان ئەبوعوبەيدە بۆى نوۋسى: من لە سوپايەكى باۋەرداراناندام ۋ نامەۋىت خۇم لەۋان جىياكەمەۋە،^۲ لە البداية والنهاية ج ۷ ص ۷۸

^۱ - سوفيانى كوپى عوبەينە بە كورتىر ھىناۋىيەتى، لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۴ دا ۋاھاۋەۋە.

^۲ - حاكم دەلىت: گىرەۋەكانى فەرمودەكە ھەموۋيان جى متمانەن، زەھەبى دەلىت: لەسەر مەرجى بۇخارى ۋ موسلىم صەحىحە، ئىبن ئىسحاق لە پىگەى تارىقەۋە بە دوۋرو دىرىژى ھىناۋىيەتى،

يشدا ھاتووہ و لە دەقەكەيدا ھاتووہ: ئەى ئەمىرى باوەرداران من دەزانم تۆ پىۋىستىت بە منە، بەلام من لەگەل سەربازانىكى موسلماناندام و ناتوانم لىيان جىابمەوہ تا خواى گەورە قەزاي خۆى لەسەرمەن و ئەوان دەدات، بۆيە ئەى ئەمىرى باوەرداران دەست لەمن ھەلگەرەو لەناو سەربازاندا بەجىم بەيئە.^۱

(سۆزۈ مەھرى ئەمىر)

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئەبى جەغفەرەو ھىناويەتى ئەبوئوسەيد ھات بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) و دىلى بەحرەينى ھىنابوو، پىغەمبەر (ﷺ) سەيرى ئافرەتىكى كرد لەناوياندا دەگريا، فەرمووى (ما شانك؟) واتە (چىتە؟) وتى: كۆرەكەمى فرۆشت، پىغەمبەر (ﷺ) بە ئەبوئوسەيدى فەرموو (كۆرەكەى ئەم ئافرەتەت فرۆشت؟) وتى: بەلى، فەرمووى (فيمن؟) (بە كى؟) وتى: بە بەنى عەبەس، فەرمووى (اركب انت بنفسك فانت بە) (خۆت سوار بە برۆ بىھىنەرەو).^۲

ئىبن مۇنزىرو ھاكىم و بەيھەقى لە بورەيدەو ھىناويەتى دەلىت: لای عومەر دانىشتبووم كە قىژەيەكى بىست، وتى: ئەى يەرفەء بزانە ئەو دەنگە چىە؟ ئەويش سەيرى كرد و ھاتەو و وتى: كەنیزەكىكى قورەيشە داىكى دەفرۆشىت. عومەر وتى: كۆچەرەن و پشتىوانانم بۆ كۆيكەرەو، ھىندەى نەبرد ئەوى پېرپو لە خەلك، سوپاس و ستايشى پەرەردگارى كرد و دواتر وتى: (پاشان: دەيزانن؟ يەكى لەوشتانەى پىغەمبەر (ﷺ) پىى ھات پچراندن بوو، وتيان: نا وانىە، وتى: دەى خۆ لەناوتاندا بئاو، پاشان ئەم ئايەتەى خویندەو (فهل عسىتم ان توليتم ان تفسدوا في الارض و تقطعوا ارحاكم) پاشان وتى: پچران لەو زياتر چىە كە داىكى كەسىك

۱ - تەبەرى ج ۴ ص ۲۰۱ بە دوورو دريژى لە تارىقەو ھىناويەتى.

۲ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۹ دا ھاھاتووہ.

لەناۋاتاندا بىر قىسىم ۋە خاۋاش مال ۋە سامانى بە ئۆيۈ بەخشىيىتى؟ وتيان دەي چىت
پى باشە بىكە، ئەۋىش نوۋسى دايكى ئازاد نەفرۇشەيت، چونكە پىچراندنى
خىزمەتە ۋە سۆزە ۋە دوست نە.

بەيەھەقى ج ۹ ص ۴۱ ۋە ھىناد لە ئەبى عوسمانى ھىندىيە ۋە ھىناۋىيەتە دەلىت:
عومەرى كۆپى خەتتاب يەككە لە بەنى ئەسەدى لەسەر كاريك دانا، ئەۋىش ھات
بەلئىنەكە ۋە رىگىت، عومەر كۆپىكى ماچى كرد، ئەسەدىكە وتى: ئەي ئەمىرى
باۋەرداران ئەۋە ماچى دەكەيت؟! سۆيىند بەخا ھەرگىز كۆپم ماچ نەكردۈۋە،
عومەر (ﷺ) وتى: سۆيىند بەخا لەگەل خەلگ سۆزىت كەمتەر، ئەۋ بەلئىنەمان
بەدەرەۋە ۋە ھەرگىز كارم بۇ مەكە، ئەۋىش بەلئىنەكە ۋە گەپاندەۋە.

دەينەۋەرى لە موحەمەدى كۆپى سەلامەۋە ھىناۋىيەتە ۋە لە فەرمودەكەيدا
ھاتوۋە: عومەر وتى: ئەگەر سۆز لە دلت نەما تاوانم چىيە، خاۋ لەناۋ بەندەكانيدا
تەنھا سۆزى بۇ سۆزدارەكان ھەيە، بۇيە لەسەر كارەكە ۋە لايردو وتى: تۇ سۆزىت بۇ
كۆپى خوت نىيە ئىستا چۆن سۆزىت بۇ خەلگ ھەيە؟

۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۲۶ دا ۋاھاتوۋە.

۲ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۶۵ دا ۋاھاتوۋە.

۳ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۳۱۰ دا ۋاھاتوۋە.

(دادپه روه ری پیغه مبه ر (ع) و هاو ده لکانی)

(دادپه روه ری پیغه مبه ر (ع))

بوخاری له عروه وه هیئاویه تی ئافره تیك له سه رده می پیغه مبه ر (ع) و له غه زای فه تحدا دزی کرد، هۆزه که ی ترسان و چوونه لای ئوسامه ی کوپی زهید تا لای پیغه مبه ر (ع) سکا لایان بۆ بکات، عروه ده لیت: کاتیك ئوسامه سه بارهت بهو ئافره ته پیغه مبه ر (ع) دواند، پیغه مبه ر (ع) پهنگی روخساری گۆرشا و فه رمووی: (اتکلمنی فی حدّ من حدود الله تعالی؟) واته (نایا له سنوریک له سنوره کانی خودا ده مدوینی؟) ئوسامه وتی ئه ی پیغه مبه ری خودا (ع) داوای لیخو شبونم بۆ بکه، بۆ شهو پیغه مبه ر (ع) وتاری خوینده وه بۆ خه لکه که و پاش سوپاس و ستایشی جوانی په روه ردگار فه رمووی (اما بعد! فانما هلك الناس و انهم كانوا اذا سرق فيهم الشريف تركوه واذا سرق فيهم الضعيف اقاموا عليه الحد، والذي نفس محمد بيده لو ان فاطمة بنت محمد سرقت لقطعت يدها) واته (پاشان! خه لکان به وه له ناو چوون ئه گه ر یه کیکیان خانه دان بوایه و دزی بکر دایه وازیان لی ده هیئا و ئه گه ریش لاواز و هه ژاریکیان دزی بکر دایه هه د و سنوریان له سه ر جی به جی ده کرد، سویند به وه ی گیانی موحه ممه دی به دهسته ئه گه ر فاته می کچی محمد دهستی ده بزم)، پاشان فه رمانی کرد و دهستی ژنه که یان بری و ژنه که دوای ئه وه ته وه ی کرد و شووی کرد، عائیشه (رضی الله عنها) ده لیت: دوای ئه وه هات و منیش کار و خواسته که یم ده گه یاند به پیغه مبه ر (ع).^۱

^۱ - بوخاری له شوینیکی تر و موسلیم له فه رموده که ی عائیشه وه هیئاویه تی، له البدایه و النهایه ج ۴ ص ۳۱۸ دا هاتوو و چوار فه رموده ناسه کهش له عائیشه وه هیئاویانه و له الغریب و الترهیب ج ۴ ص ۲۶ یشدا هاتوو.

بوخارى له ئه بى قه تاده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) له سائی شه ری حونه ین ده رچووین که گه شتین به دوژمن موسلمانان سوړیک چوون، یه کیک له بیباوه رانم دی دای به سهر موسلمانیکدا، منیش له پشته وه دام له ره گی ملی و قه لغانه که م بری و نه ویش لایکرد به لامدا و باوه شی پیاکردم و بونی مهرگم لی به دی کرد، پاشان مرد، چووم و گه شیتمه عومهر (ﷺ) و تم باری خه لکی چونه؟ وتی: فه رمانی خودا، گه رانه وه و پیغه مبه ر (ﷺ) دانیشتبوو فه رموی (من قتل قتिला له علیه بینة فله سلبه) واته (ههرکه س دوژمنیکی کوشتبئ و به لگی له سهری هه بی ئه و شمه که که ی بو ئه وه) منیش هه ستام و وتم کئ شایه تیم بو ده دات؟ دواپی دانیشتم و پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی فه رموو، منیش وتم: کئ شایه تیم بو ده دات؟ پاشان دانیشتم و پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی فه رموو: وتم کئ شایه تیم بو ده دات، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی فه رموویه وه. منیش وتم کئ شایه تی بو ده دات، ئینجا دانیشتم، پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی فه رموو، منیش هه ستام، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ما لك يا اباقتاده) واته (چیته ئه بو قه تاده؟) منیش پیم وت چی بووه، یه کیک وتی راست ده کات، شمه که که ی لای منه بیبه وه لیم، ئه بو به کر وتی: نه به خودا ناکرئ شیریک له شیره کانی خوا و پیغه مبه ر (ﷺ) شته که ی بدات به تو، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (صدق فاعطه) واته (راست ده کات ده بیده ری) نه ویش دای پیم و منیش له ناوبه نی سه له مدا دوشه خورمایه کم پی کپی و ئه وه یه که م سه رمایه ی ناو ئیسلام بوو.^۱

ئین عه ساکیر له عه بدوللای کوپی ئه بی حه دره دی ئه سه له میه وه (ﷺ) هیناویه تی که جووله که یه ک چوار دره می لای بوو، هه لمه تی برده سهری و داوای دره مه کانی

۱ - ضعیف.

۲ - موسلیم ج ۲ ص ۸۶ و ئه بو داود ج ۲ ص ۱۶ و ترمزی ج ۱ ص ۲۰۲ و ئین ماجه ص ۲۰۹ و به یه قی ج ۹ ص ۵۰ هیناویانه.

کرده وه، وتی ئه ی موحه ممد من چوار دره هم لای ئه مه یه و نامداته وه، ئه ویش
 فهرمووی (اعطه حقه) واته (مافه مه ی بده وه) وتی: سویند به وه ی تو ی به حقه
 ناردوه ناتوانم بی دمه وه، فهرمووی (مافه که ی بده وه) منیش هه مان واتام
 وته وه، پیم وتوه تو دماننیریت بو خه ی بهر هیوام وایه ده سته که ویکمان ده ست
 بکه ویت ئه وکات ده گه پیمه وه و دهیده مه وه، فهرمووی (مافه که ی بده وه)
 پیغه مبه ر (ﷺ) ئه گه ر سئ جار شتیکی بوایه ده سته بهرداری نه ده بوو، ئین ئه بی
 حه درده چوو بو بازار و له سه ر سه ری کلاویک بوو و به قوماشیک دایپوشیبوو،
 میزه که ی سه ری لا برد و ئه وی دانا و قوماشه که ی دا مالی و وتی: ئه مه م ئی بکره،
 ئه ویش به چوار دره هم کپی، ئافره تیکی پیر به ویدا تیپه ری و وتی: چیته ئه ی
 هاو له ی پیغه مبه ر؟ ئه ویش پیی وت چی بووه، ئافره ته که ش وتی ها ئه وه بو تو،
 ئه وی له سه ری بوو (قوماش) فری دا بو ی.

ئین ئه بی شه یبه و ئه بو سه عیدی نه قاش له ئوم سه له مه وه (ﷺ) هیئاویانه
 ده لیت: دوو له پشتیوانان نا کوکیان هه بوو هاتنه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر
 کیشه ی میرات و به لگه یان له سه ری نه بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (انکم تختصمن
 الي وانما اقضي برائي فيما لم ينزل علي فيه، فمن قضيت له فيه بعهة يقطع بها
 شيئاً من حقا أخيه فلا يأخذه فانما اقطع له قطعة من النار يأتي يوم القيامة انتظاماً
 في عنقنه) واته (ئیه کیشه تان هیئاوته لای من و منیش پای خوم ده لیم و له سه ری
 سه رشم بو دانه به زیوه، هه ر کامتان به پیی به لگه که ی شتیکم بو بپرنه وه و له مافی
 براکه ی تیابوو با نه یبات بو خوی چونکه ئه وه به شه ئاگریکه بو ی ده برمه وه و له
 پوژی دوا ییدا که دیت وه باز نه ی ده وری گه ردنی له ملی ئالینراوه). هه ردوو کابرا
 گریان و هه ر کامیان ده یوت: ئه ی پیغه مبه ری خوا مافه که ی من بو ئه وه

١- له کنز العمال ج ٣ ص ١٨١ دا وا هاتوه و ئه حمه دیش هیئاویه تی و له الاصابه ج ٢ ص ٢٩٥
 یشدا هاتوه.

پیغمبر (ﷺ) فرمودی (اما اژا فعلتما ما فعلتما فازهبا و توخیا الحق واستهما و لیعل کل واحد منكما صاحبه) واته (دهی نه گهر و اتان کرد برؤن و به دووی حه قدا بگه پرین و هه ریه که و پیشکیک ببهن و هه رکامتان گه ردنی ئه وی ترتان نازاد بکهن)^۱.
 ئین ماجه له ئه بی سه عیده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ده شته کیه هاته خزمهت پیغمبر (ﷺ) و داوای دانه وهی عه رزیکه ده کرد له سه ری بوو، زوری بو هینا تا ئه وهی وتی: وازت لی ناهینم تا نه مده یته وه، هاو هالانی لی هه ستان و وتیان قورپ به سه ر ده زانیت له گه ل کی قسه ده که یت؟ وتی من داوای مافی خوم ده که م، پیغمبر (ﷺ) فرمودی (هلا مع صاحب الحق کنتم؟) واته (کامتان ده چن له گه ل نه م خاوه ن مافه دا؟) پاشان ناردی بو لای خه وله ی کچی قه یس و پیی فرمودو: (نه گهر خورمات لایه به قهرز بمان ده ری تا خورما مان بو دیت و قهرزه که ت ده دینه وه) وتی: به لی به دایک و باو که وه به قوربانن بم ئه ی پیخه مبه ری خودا. به قهرز پیی دا و قهرزه که ی برده وه. ئه ویش وتی خوا وه فادارت بکات وه فات هه بوو، پیغمبر (ﷺ) فرمودی (اولئک خیار الناس انه لا قدست امة لا یأخذ الضعیف فیها حقه غیر متعت) واته (ئه وانه چاکترینی خه لکن، پیروزی نی یه له ئومه تی کدا که تیایدا لاواز مافی خو ی و هرنه گر یته وه تا ماندوو نه کریت)^۲.
 ته به رانیش له خه وله ی کچی قه یسی ژنی حه مزه ی کوری عه بدولمه ته لیبه وه هیناویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) بارئ خورمای که سیکی به نی ساعیده قهرزار

۱ - صحیح.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۸۲ دا هاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - به زار له فرموده که ی عائیشه وه (رضی الله عنها) به کورتی هیناویه تی و ته به رانیش له فرموده که ی ئین مه سه ووده وه به سه نه دی جه یید هیناویه یتی له الترغیب و الترهب ج ۳ ص ۲۷۴ یشدا هاتوو.

بوو، کابرا هات بۆ داوای قهرزه که ی، پیغه مبه (ﷺ) فرمانی به یه کئی له پشتیوانان کرد، نه ویش خورمایه کی تری پیداکابراش قه بوولی نه کرد، هاو له که وتی نه وه بهرامبه به پیغه مبه (ﷺ) ده گیریتته وه؟ نه ویش وتی به ئی ئیتر له پیغه مبه ری خودا کئی شیاو تره به دادپه روه ری. چاوه کانی پیغه مبه (ﷺ) فرمیسکاوی بوون و فرمووی (صدق ومن احق بالعدل منی! لا قدس الله امه لا یا خرّ جعیفها حقّه من شدیدها و لا یتعتهم) واته (راست ده کات کئی له من شیاو تره به دادپه روه ری، خوا پیروزی نه هیئلی له ئومه تی کدا که لاوازیان به بی ماندوو کردن نه توانی مافی له به یزیان وه ربگریته وه) پاشان فرمووی (یا خولة عدیّه واقضیه فانه لیس من غریم یخرج من عند غریمه راضیاً الا صلت علیه دواب الارض و نون البعار، و لیس من عبد یلوی غریمه و هو یجد الا کتب الله علیه فی کل یوم و لیلة اثماً) واته (خه وله برۆ بوی بزمیره و بیده روه، چونکه هه رکهس خاوهن قهرزه که ی به په زامه ندی لای بجیت نه و ئاژه لی سه رزه وی و گیانداری ناو ده ریا سه له واتی له سه ر ده دن، هه ر به نده یه کیش توانای هه بی و لانه کاته وه به لای خاوهن قهرزه که ییدا خوای گه وه هه موو شه و پوژیک تاوانی له سه ر ده نو سیّت^۱.

۱ - ضعیف.

۲ - نه حمه د به هه مان شیوه له عائیشه وه (رضی الله عنها) به سه نه دی به هیز هیناویه تی. له الترغب و الترهیب ج ۳ ص ۲۷۰ یشدا هاتوه.

(دادپەرۋەرى ئەبۇ بەكر (ﷺ))

بەيھەقى لە عەبدوللەي كۆپى عاصمەۋە ھىناۋىيەتى ئەبۇ بەكر (ﷺ) پۇژىكى ھەينى ھەستا و وتى: بۇ بەيانى سەدەقەي و شتر بىنن تا دابەش بىكرىت و كەس بە بى مؤلەت نەيەت بۇ لامان، ئافرىقىيە بە پىاۋەكەي وت: ئەم ھەسارە بگرە بەلكو خوداي گەرە و شترىكمان پى بىخەش، كابرە ھات و سەيرى كرد ئەبۇ بەكر و عومەر (ﷺ) چۈنەتە ناو و شترەكانەۋە، ئەۋىش لەگەلىان چۈو، ئەبۇ بەكر لە لاىكرەۋە و وتى: بۇچى ھاتىت؟ ھەسارەكەي لىسەند و لىيدا. كە ئەبۇ بەكر لە دابەشكردنى و شترەكان بويەۋە كابرەي بانگ كرد و ھەسارەكەي پىدا و وتى: ئادەي تۆلە بگرەۋە، عومەر و تى: نە بەخودا ئەمە ناكەيت بە سوننەت لىت ناداتەۋە، ئەبۇ بەكر و تى: ئەي لە پۇژى دوايى لەبەزەم خوادا كى فرىام دەكەۋىت؟ عومەر و تى: پازى بگە، ئەبۇ بەكر بە غولامەكەي وت و لاخىك و شمەكى و لاخەكە و كۇپانەكەشى بۇ بەينى لەگەل پىنچ دىناردا بەۋە پازى كرد.

(دادپەرۋەرى عومەرى فاروق (ﷺ))

ئىبن عەساكىر و سەئىدى كۆپى مەنسور و بەيھەقى لە شەعبىيەۋە ھىناۋىيانە دەلىت: كىشەيەك لە نىۋان عومەر و ئوبەي كۆپى كەعبدا ھەبۇو، عومەر و تى: با كەسىك بىيەتە دادۋەرى نىۋانمان، زەيدى كۆپى سابتەمان دانا، ھاتن بۇ لاي، عومەر و تى: ھاتۋى تا دادۋەرى نىۋانمان بگەيت و لە مائەۋەيدا كەمەۋە بىرەيت، كە چۈنەتە ژورەۋە بۇ لاي زەيد بەرەكەي ژىرى فراۋان كرد و تى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران لىرەدا دانىشە، عومەر پىي و تى: ئەۋە يەكەم سەتەمە كە لە حوكمدانەكەتدا كردت. بەلكو لاي بەرامبەرەكەم دادەنىشم، ھەردووكيان لەبەردەستىدا دانىشتن. ئوبەي سكالاي كرد و بىزارى خۇي دەربرى، زەيد و تى:

پېئىدە با سۈيىندى ئەمىرى باۋەرداران نەدەم و بۆ جگە لە كەسى تىرىش داوام نەكردوۋە، عومەر سۈيىندى خوارد، پاشان سۈيىندى خوارد زەيد لە دادوۋەرى نازانىت تا ئەۋەى عومەر و تاكىك لە موسولمانان لای يەكسان نەبن، ئىبن عەساكىر لە شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەر بەشەدار خورمايەكى ئوبەى كۆپى كەعب و عومەرى كۆپى خەتتاب ناكۆكىك پۈۋى دا، ئوبەى گىرىا و دواتر وتى: بە دەستەلاتە ۋە دەنازىت ئەى عومەر؟ عومەر وتى: دەى يەكك لە موسولمانان بىكەرە دادوۋەرى نىۋان من و تۆ، ئوبەى وتى زەيد، چوون بۆ لای - ئىنجا فەرمودەكە دىنىت.^۱

عەبدۈرەزاق لە زەيدى كۆپى ئەسلەمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىب لە پال مزگەۋتى مەدىنەدا مالىكى ھەبو پىۋى وت: پىم بفرۆشە، عومەر وىستى بىخاتە سەر مزگەۋتەكە، بەلام عەبباس ئامادە نەبو پىۋى بفرۆشىت، عومەر وتى دەى خەلاتى بىكە پىم، ھەر ئامادە نەبو، عومەر وتى: دەى خۆت بىخەرە سەر مزگەۋت، ھەر ئامادە نەبو، عومەر وتى: ھەردەبىت يەككىيان بىكەيت، ئەۋىش ئامادە نەبو، عومەر وتى دەى كەسىك بىكە بە دادوۋەرى نىۋانمان، ئەۋىش ئوبەى كۆپى كەعبى (ﷺ) دانا، چوون بۆ لای ئوبەى بە عومەرى وت: پىم وانىيە بىكرى دەرى بىكەيت تا پازى نەكەيت. عومەر وتى: ئەم بىرپارەت لە قورئان يان سۈننەتى پىغەمبەردا (ﷺ) بەدى كىردوۋە؟ وتى: بەلكو لە سۈننەتى پىغەمبەردا (ﷺ)، عومەر وتى: من گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو دەيفەرموو(ان سليمان بن داود - عليهما السلام - لما بنى بيت المقدس جعل كلما بنى حائطا اصبح منهدما، فأوحى الله اليه ان تبني فى حق رجل حتى ترضيه) واتە(سولەيماننى كۆپى داود - سەلامى خاۋيان لىبى - كاتىك بەيتولمەقدىسى بىياد نا ھەركات دىۋارىكى بىياد دەنا دەرۋوخوا خاۋى گەرە سىروشى بۆ نارد كە تاكەسىك پازى

^۱ - لە كىزالعمال ج ۲ ص ۱۷۴ و ج ۲ ۱۸۱ يشدا ھاتوۋە.

نهڪهيت له سهر ماف و حال و مالى بنياد مهنى. عومهر يش وازى ليھينا و عه ببا سيش دواتر فراوانى كرد بو سهر مزگه وته كه.

عه بدو پره زاقيش له سه عيدي كوپى موسه ييه وه هيناويه تي ده ليت: عومهر (ﷺ) ويس تي مالى عه ببا سى كوپى عه بدو لموته ليب (ﷺ) وه ربگري و بيداته پال مزگه وت، عه ببا س رازى نه بوو، عومهر وتى هر ده بى وه ريگرم، وتى با دادوهر يك له نيوانماندا ه بى ثوبه ي كوپى كه عه، وتى باشه، چوون بو لاي ثوبه ي و باس و حاليان بو گي پرايه وه، ثوبه ي وتى: خوا سروشى دابه زاند بو سوله يمانى كوپى داود - عليهما السلام - كه به يتولمه قديس بنياد بنى، نه وي زهوى كابرايه كه بوو، سوله يمان ليى كرى، كه پاره كه ي پيدا وتى نه وه ي پيت دام باشتو بوو له وه ي ليت بر دم؟ وتى: نه ي نه وه ي له منت وهر گرت؟ وتى: به لي نه وه ي له تو م وهر گرت، وتى: ده ي من نايدهم، دواتر سوله يمان به پاره يه كي زياتر له وه ليى كرى، كابرا دوو يان سى جار نه و شته ي دوباره كرده وه، سوله يمان - عليه السلام - مهر جى له سهر دانا به و جوړه ي تو ده ته وي ت نايكرم، نيتو ليم نه پرسى كاميان باشتو، نينجا به حوكمى خوى ليى كرى و نه و يش دوانزه هزار قينتارى زي پرى دانا، سوله يمان نه وه ي له سهر زور بوو تا پي بدات، خواي گه وره سروشى بو دابه زاند نه گهر له ه ي خو ت چى پى ده به خشى نه وه خو ت باشتو ده زانيت، نه گهر له پوزى نيمه وه ده يبه خشيت هينده ي بده ري تا رازى ده بيت، نه و يش واي كرد، ثوبه ي وتى: من واي ده بينم عه ببا س شياوتره به ماله كه ي تا نه وه ي رازى بكهيت، عه ببا س وتى ده ي ماده م له به رژه وه ندى من بريارت دا نه وا كردم به خير بو موسلمانان.^۱

^۱ - له كنزالعمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا هاتوو، نيين سعد ج ۴ ص ۱۳ و نيين عه ساكير له سالم نه بى نه زرو ه به دوو رو دري زى هيناويه تي و سه نه ده كه ي صه حيحه، به لام سالم عومهرى نه بينيو ه، به يه ه قى و يه عقوبى كوپى سوفيانيش له نيين عه ببا سه وه به كورتى و به سه نه دى حه سه ن هيناويانه. له كنزالعمال ج ۷ ص ۶۶ دا هاتوو، حاكم و نيين عه ساكير له ريگه ي نه سلمه له

عەبدۇرەزاق ۋە بەيھەقى لە ئىبن عومەر ھەيئەتتە دەلىت: عەبدۇرەھمانى بىر
لەگەل ئەبۇ سىرەجە عوتبەي كۆپى چارسىدا - لە مىسر - لە سەردەمى
عومەردا (ﷺ) مەيىيان خواردەھ ۋە سەرخۇش بوون، بۇ بەيىانى چوون بۇ لاي عەمرى
كۆپى عاصى ئەمىرى مىسر ۋە تىيان پاكمان بىكەرەھ - چۈنكە سەرخۇش بووين -
عەبدۇللا دەلىت: بىراكم بۇي گىرەمەھ ۋە سەرخۇش بوو، ۋەتم: بىچۆرە ژورەھ
پاكت دەكەمەھ، نەمزانى ئەوان ھاتوون بۇ لاي عومەر، بىراكم پىيى ۋەتم ئەمىر
ئەھدى گەياندەھ بە عومەر، ۋەتم ئەمىر لەگەل سەرى خەلگدا سەرت دەتاشم.
ئەۋكات لەگەل لىدانى ھەددا سەريان دەتاشى، ھەردووكيان چوونە مال، عەبدۇللا
دەلىت بە دەستەكانى خۇم سەرىم تاشى، پاشان عەمر جەلدى لىدان، عومەر ئەھدى
بىست ۋە نامەي نووسى بۇ عەمر عەبدۇرەھمان لە سەرىم پىشتى ۋە لايى بۇ بىنەرە،
ئەۋىش ۋە يىكرد. كە ھات بۇ لاي عومەر جەلدى لىدا ۋە سەركۈنەي كرد لەبەر پىلە ۋە
پايەي ئەھ. پاشان ناردىەھ ۋە مانگىكى تەۋاۋ مایەھ ۋە دۋاي ئەھ تۈۋشى دەرد
بوو ۋە مرد، خەلگى ھەموو ۋە تىيان بە ھۇي جەلدەكانى عومەرەھ مردوھ ۋە لەبەر
جەلدەكانى عەمر نەمردوھ.^۱

عەبدۇرەزاق ۋە بەيھەقى لە ھەسەنەھ ھەيئەتتە دەلىت: عومەرى كۆپى
خەتتاب (ﷺ) ناردى بە شوپىن ئافرەتلىكدا كە مىردەكەي نەمابوو ۋە خەلگى دەچوون
بۇ لاي ئەۋىش ئەھدى پىن خۇش نەبوو، ناردى بە شوپىنىدا ۋە پىيى ۋەترا: ۋەلامى
عومەر بدەرەھ، ئەۋىش ۋەتى ئەي ھاۋار، مەن ۋە عومەر، لە پىگەدا ترسا ۋە ھۇش

لايەكى ترەھ بە دورو درىژى ھەيئەتتە، لە كەز العمال ج ۷ ص ۶۵ دا ھاتوھ ۋە لە فەرمودەكەدا
لە جىياتى ئوبەي كۆپى كەعب (ﷺ) حوزەيفە (ﷺ) ھاتوھ.

۱- لە المنتخب كەز العمال ج ۴ ص ۴۲۲ دا ھاتوھ: سەنەدەكەي صەھىحە، ئىبن سەعد لە ئەسەلم
لە عەمرى كۆپى عاصمەھ بە دورو درىژى ھەيئەتتە، لە المنتخب كەز العمال ج ۴ ص ۴۲۰ دا
ھاتوھ.

بردىيەۋە (ئازارى منال بوۋە) بردىيەنە مال و لەۋى منالەكەى بوو. مندالەكە دوو قىزەى كرد و دواتر مرد، عومەر پراۋىژى كرد بە ھاۋەلاننى پىغەمبەر (ﷺ) ھەندىكىان وتيان ھىچت لەسەر نى يە تۆ بۆ پىنمۈونى و تەمىكردن وات كردوۋە، عەلى (ﷺ) بىدەنگ بوو، عومەر پراۋىكردە عەلى و وتى تۆ چى دەلىيت؟ وتى ئەگەر ئەوان وا دەلىن ئەوا پاكەيان دروست نى يە، ئەگەر يىش لەبەر ئارەزۋى تۆ دەلىن ئەوا ئامۇزگارى كەرت نىن، من پىم وايە دەبىت لە برىەكەى (دىە) بدەيت، چونكە تۆ ترساندوۋتە و ئەۋىش لە ترسى تۆ مندالەكەى لەبار بردوۋە. ئەۋىش فەرمانى بە عەلى كرد تا لە برىەكەى دابەش بكات بەسەر قوپەيشدا، واتە لە برىەكەى لە ھەموو قوپەيش بسەن، چونكە ئەو ھەلەى كردوۋە.

ئىبن سەعد ج ۲ ص ۲۱۱ لە عەتائەۋە عىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب فەرمانى بە كاربەدەستەكانى دەكرد تا لە كاتى ھەجدا بىن بۆ لاي كە كۆبۈنەۋە وتى:

(خەلكىنە! من كاربەدەستانم نەناردوۋە بۆتان تا لىتان بسىنن و مال و سامانتان ببەن، بەلكو ناردوۋمن تا نىوانتاتان پىك بخەن و لە نىوانتاندە دەستكەۋتەكان دابەش بكن، ھەركەس جگە لەۋەى لەگەلدا كراۋە با ھەستىتە سەرپى) كەس ھەلنەسا جگە لە يەك كەس كە وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران فلان كاربەدەستت سەد قامچى لىدام، وتى لەبەرچى؟ ھەستە تۆلەى خۆتى لى بكەرەۋە، عەمىرى كۆپى عاص ھەستاۋ وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەگەر ئەۋە بكەيت بارت سەخت دەبى و دەبىتە باۋو سۈننەت و لە دۋاى خۇىشت پەپرە دەكرى، وتى: من گويم لى نى يە گويم لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو خۆى وای دەگرتەبەر، وتى: دەى پىمان بدە تا پازى بكەين، وتى باشە پازى بكن، ئەۋىش دووسەد دىنارى پىدا، بۆ ھەر قامچ يەك دوو دىنار.

۱ - لە كنز العمال ج ۷ ص ۳۰۰ دا وا ھاتوۋە.

۲ - ئىبن راھەۋىيەش ھىناۋىيەتى. لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۱۹ يىشدا ھاتوۋە.

ئىبن ئەبولحەكەم لە ئەنەسەوہ (رضی اللہ عنہ) ھیناویەتی کەسیکی خەلکی میسر ھات بۆ لای عومەری کوپی خەتتاب (رضی اللہ عنہ) وتی: ئەی ئەمیری باوەرداران ستمەم لیکراوہ و پەنام ھیناوتە لات، وتی دەی بیخەمبە پەناکەت دروستە، وتی: لەگەڵ کوپەکەى عەمرى کوپی عاصدا پیشپرکیم کرد و بردمەوہ، ئەویش بە قامچی لیى دام و دەیوت من کوپی دوو پێزدارەکەم، عومەریش نامەى بۆ عەمر نووسی و فەرمانی پیکرد بە خوێ و کوپەکەىوہ بیئت، ئەویش ھات، عومەر وتی: کوا میسریەکە؟ قامچی یەکە بگرە و لیى دە، ئەویش لییدەدا و عومەریش دەیوت بدە لە ۱۰ ابن (اللامین)، ئەنەس دەلیت سویند بەخوا کە لیى دەدا ئیمە حەزمان لە لیدانى دەکرد، کە لیبووہوہ حەزمان دەکرد وازی لی بهینى / پاشان بە میسری یەکەى وت: بکەوہرە عەمریش، وتی: ئەی ئەمیری باوەرداران تەنھا کوپەکەى لییدام و منیش تۆلەى خۆم لیکردەوہ، عومەر بە عەمرى وت: بیدەنگ، چون خەلکیتان کردوہ بە کوپلە لە کاتیکدا بە نازادى لە دایک بوون؟ وتی ئەى ئەمیری باوەرداران نەمزانیوہ و ئەمەش نەھاتوہ بۆ لام.

ئىبن جەریر لە زەیدى کوپی ئەبى مەنسورەوہ ھیناویەتی دەلیت: عومەری کوپی خەتتاب (رضی اللہ عنہ) بیستی ئىبن جارود یان ئىبن ئەبى لجاروودى کاربەدەستى لە بەحرەین کەسیکی بۆ ھینراوہ بە ناوی ئەدریاس بەلگەى لەسەر بووہ بەوہى پەيوەندى ھەبووہ لەگەڵ دوژمنى موسلماناندا و ویستووہى پەيوەستیان بیئت، بۆیە دای لە ملی و ئەویش دەیوت: ھاوار بۆ عومەر گیان! ھاوار بۆ عومەر گیان! عومەریش نووسی بۆ کاربەدەستى ئەوئ کە بیئت بۆ لای، ئەویش ھات و عومەر خەنجەرێکی لە دەستدا بوو دانیشت، ھاتە لای عومەر و عومەر بە خەندەرەکەى دەستى رەیشى بەرز دەکردەوہ و دەیوت: بەلئى: ئەدریاس / بەلئى ئەدریاس، جاروود دەیوت: ئەى ئەمیر باوەرداران ئەو نەینى موسلمانانى نووسیبوو بۆ دوژمن و

دەییوئست بگات پئیان، عومەر وتی لەسەر ویستەکە ی کوشتت؟ کاممان وستی بۆ نییە، ئەگەر سوننەت نە یوایە بەمە دەمکوشتیت.^۱

بە یههقی لە زەیدی کۆری وەههههه هیناویەتی دەلیت: عومەر ھاە دەری و قەنجەکانی لە گویدا وون و دەیوت: بەلی! بەلی! خەلکی وتیان ئەو چیهتی؟ وتی: نامەی هەندێ سەرکردهی بۆ ھاووووە کە پووباریک ناهیلێت بپەرەووە و کەشتیشیان نی یە، ئەمیرەکیان وتی: بگەرێن بزائن کەس هەیه شارەزای قولایی پووبارە کە بیئت؟ پیریک هیئرا. وتی: من لەسەرما دەترسم، چونکە کاتی سەرما بوو، ئەویش زۆری لی کرد و بە زۆر ناردی یە ناوی، بەرگە ی سەرما ی نەگرت و ھاواری دەکرد: وە ی بۆ عومەر گیان تا ئەو ی خنکا، عومەر (ﷺ) نامەی بۆ ئەمیرە کە نووسی و هیئەدی نەبرد تا ھا، چەند پۆژیک گوئی پینەدا و چوو بە دەمیەو، ئەگەر بەرامبەر بە کەسیکیان توندی هەبوایە وای دەکرد، پاشان وتی ئەو کابرات کە کوشت چی کردبوو؟ وتی ئە ی ئەمیری باوەرداران نیازم کوشتنی نەبوو، هیچ چاریکمان نەبوو بۆ پەرینەو، ویستمان قولایی ئاو کە بزائین و ئەو شوینە و ئەو شوینە مان فەتح کرد، عومەر وتی: یە کەسی موسلمان لام زۆر خوشەویست ترە لە هەموو ئەو ی فەتح کردوو، ئەگەر لەبەر بوون بە سوننەت نەبوایە دەمدا لە ملت، دە ی پرۆ خوین بایهههه ی بدە بە کەس و کارەکە ی، پرۆ نەتبینم.^۲

بە یههقی لە جەریرەو هیناویەتی کابرایە ک لەگەڵ ئەبوو موسا بوو دەستکەوتیکیان بە دەست هیئا، ئەبو موسا پشکە کە ی پیندا و هەمووی پئی نەدا، کابراش وتی دەبیئت هەمووم بدەیت، ئەبو موسا بیست قامچی لیدا و سەری تاشی، ئەویش قژەکانی خۆی کۆ کردوو و چوو بۆ لای عومەر (ﷺ) لە گیرفانی

^۱ - لە کنزالعمال ج ۷ ص ۲۹۸ دا و ھاووووە.

^۲ - لە کنزالعمال ج ۷ ص ۲۹۹ دا و ھاووووە.

برې له قژه که ی ده هیناو دای له سهر سنگی عومر، عومر وتی: چیته؟ نه ویش باسه که ی بؤ گپړایه وه، عومریش نامه ی نووسی بؤ نه بو موسا (ﷺ):

(سه لامت لی بیت! پاشان! فلانی کوپی فلان هوالی وای پیدام، سویندت ددهم نه گهر له ناو خه لکدا وات کردوه له ناو خه لکدا داده نیشیت و تولهت لیبکاته وه، نه گهریش نه ووت له چوله وانیدا کردوه نه وای له چوله وانیدا دابنیشته تا تولهت لیبکاته وه).

که نامه که ی پیدا دانیشت بؤ توله سندنه وه، کابرا وتی: له بهر خوا لیی خوش بووم.

ئین عه ساکیر له حه زماویه وه هیناویه تی ده لیت: عومری کوپی خه تتاب (ﷺ) نامه ی نووسی بؤ فیه روزی ده یله می (ﷺ):

(پاشان! پیم گه یشتوه سهر قالبوویت به خواردنی ههنگوینی پوخته وه، نه م نامه گه یشته ده ست پشت به خوا ههسته سهرپی و له پیناو خودا بکه وهره غه زاکردن).

فیه روزیش هات و داوای موله تی له عومر کرد (ﷺ)، نه ویش موله تی دا، گه نجیکی قوپه ییش هاته پیی، فیه روز دهستی بهرز کرده وه و دای له لووتی قوپه ییشی یه که، قوپه ییشی یه که به خوینی لووتیه وه هات بؤ لای عومر (ﷺ) پیی وت کی وای لی کردیت؟ وتی: فیه روز، وا له بهر ده رگایشه، موله تی ده تا فیه روز بیته ژووره وه، نه ویش هاته ژووره وه، وتی فیه روز نه مه چی یه؟ وتی: نه ی شه میری باوه داران نیمه تازه دهسته لایمان وهرگرتوه تۆ نامه ت بؤ من نووسی نه وه بؤ نه و، موله تی منت دا نیمه ژووره وه نه وه، نه ویش ویستی پییش من بیته ژووره وه، منیش وام لیکرد، عومر وتی: توله بکه ره وه، فیه روز وتی چاری ترنی یه؟ وتی نا چاری ترنی یه؟ فیه روز له سهر نه ژنۆ که وت و گه نه که ههستا تا توله ی خو ی بکاته وه، عومر پیی وت: گه نه که په له مه که، تا فهرموده یه کی پیغه مبهرت (ﷺ) بؤ بگپرمه وه، جاریکیان گویم له

پیغه مبهەر (ﷺ) بوو دهیفرموو: (قتل اللیلہ الاسود العنسی الکذاب! قتله العبد الصالح فیروز الدیلمی) واته (ئهم شهو ئه سوهدی عه نه سی درۆزن کوژرا! بهنده ی پیاو چاک فه یروزی دهیله می کوشتی) ئیستا دوا ی فه رمووده ی پیغه مبهەر (ﷺ) هر تۆله ی لی ده سینیتته وه؟ گه نه که وتی: پاش بیستنی ئه وه لیی خوش بووم، فه یروز به عومهری وت: پیئت وایه ده رباز کردنی من له و کارهم و لیخوش بوونی ئه وه له من به ناحه زی نه بوو بیئت؟ وتی: به لی، فه یروز وتی: ده ی تۆ به شایهت ده گرم شمشیره که م و ئه سپه که م و سی هه زار له ماله که م خه لات ی ئه وه بیئت، ئه ویش وتی: ئه ی قوربه یشی به چاوه پوانی پاداشتی دوا پوژ لیی خوش بوویت و سامانیشت وه رگرت.^۱

ته به رانی له المعجم الاوسط و ئیین که سیر و به یهه قی له ئیین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیئت: که نیزه کیك هات بو لای عومهر و وتی: گه وه که م تۆمه تباری کردووم و له سه ر ئاگر داینام تا شه رمگه م سووتا، عومهر پیی وت: ئه وه ی لا به دیکردیت (بینی)؟ وتی: نا، وتی: ئایا تۆ هیچت پی وت، وتی: نا، عومهر وتی: ده ی خۆم چاری ده که م، کاتیك عومهر پیاوه که ی بین ی وتی: سزای خوا ده گیریت بهر؟ وتی: ئه ی ئه میری باوه پداران له ده روونی خۆمدا به تاوانبارم زانی، عومهر وتی ده ی وابوو؟ وتی: نا، عومهر وتی: خۆی دانی به هیچدا نا، وتی: ده ی سویند به وه ی گیانی منی به ده سته ئه گه ر گویم له پیغه مبهەر (ﷺ) نه بوایه که ده یفرموو (لا یقاد مملوک من مالکھ و لا ولد من والده) به دلنیا ییه وه ئه وه که نیزه که م نه ده دایته وه، پاشان سه د قامچی لیدا، به که نیزه که ش ی وت برۆ تۆ ئازادی و دوستی خوا و پیغه مبه ره که یت ی، شایه تی ده دم که پیغه مبهەر (ﷺ) م بیست ده یفرموو (من حرق بالنار او مثل به فهو حر و هو مولی الله ورسوله)^۲.

به یهه قی له مه که عووله وه هیناویه تی عوباده ی کوپی صامت (ﷺ) که سینکی نه بتی بانگ کرد تا له لای به یتولمه قدیس و لاخه که ی بو رابگریئت، به لام ئه وه ئاماده

۱ - له کنزالعمال ج ۷ ص ۸۲ دا و ا هاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - له کنزالعمال ج ۷ ص ۲۹۹ دا و ا هاتوه.

نەبوو، ئەۋىش لىيدا پىايا ھەلشاخى، ئەۋىش لە دژى سكالای بىردە لای عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ)، عومەر پىيى وت بۆچى وات كرد؟ وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران فەرمانم پىيى كرد ولاخەكەم رابگىرىت كەچى نەيكرد، منىش كەسىكم ئەۋەم پىيى قبول ناكىرى بۆيە لىمدا، وتى: دانىشە بۆ تۆلە سەندنەۋە، زەيد وتى تۆلەى كۆيلەيەكەت لە براكەت دەكەيتەۋە؟ عومەر (ﷺ) دەستبەردار بوو و لە برى قەرەبوو و پارەى دانا.

ئەبوعوبەيدە و بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە سۈەيدى كۆپى غەفلەۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: كە عومەر (ﷺ) ھاتە شام كەسىك لە ئەھلى كىتاب ھات بۆ لای و وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران يەككىك لە باۋەرداران ئاۋاي پىيى كردووم كە دەيىنىت، دەلىت: كوترا بوو و لىيى درابوو، عومەر (ﷺ) زۆر توۋرە بوو، پاشان بە صوھەيىبى وت بىرۆ بزائە كىيى ۋاي لىيى كردوۋە بېيىنە بۆ لام، صوھەيىبىش چوۋ سەير دەكات عەۋفى كۆپى مالىكى ئەشعەريەۋە (ﷺ) وتى: ئەمىرى باۋەرداران زۆر لە دەستت توۋرەيە، بۆيە موعازى كۆپى جەبەل (ﷺ) بېيىنە تا بىدوئىيىت چۈنكە دەترسم خىرا تىت بىكەۋىت، كە عومەر لە نويز بويەۋە وتى: صوھەيىب كۈا؟ كابرەت ھىنا؟ وتى بەلى، عەۋفىش چوۋيە لای موعاز و پىيى وت چى بوۋە و موعازى ھىنا، موعازىش وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەۋە عەۋفى كۆپى مالىكە گۈيى لىيىگرە و پەلە بىريارى لە سەر مەدە، عومەر پىيى وت: لەگەل ئەم كابرە چىت بوۋە؟ وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئەم كابرەم بىيى ئافرەتلىكى مۇسلمانى لە سەر گۈيدىرىژىك بەرپىدەكرد، نەقىزەى گۈيدىرىژەكەى دا تا ئافرەتەكە بىكەۋىت، ئافرەتەكە نەكەۋت، كەچى ئەم پالى پىۋە نا و خستى، ئافرەتەكە بوۋرايەۋە، ئەۋىش وتى ئافرەتەكەم بۆ بېيىن تا بزائە وايە كە تۆ دەيلىيىت؟ عومەر چوۋ بۆ لاي ئافرەتەكە، بارىك و مىردى ئافرەتەكە وتيان بەۋە ئابرومان دەبەيت، ئافرەتەكە وتى بە خوا لەگەلىدا

دەچم، باوك و مىردى ژنەكە وتيان لە جياتى تۆ ئىمە دەچىن و قسەت دەگەيەن، چوونە لاي عومەر و ھەمان شتيان وت كە عەوف وتى: عومەر فەرمانى كرد جوولەكەكە لە خاچ درا، وتى: لەسەر ئەمە لەگەڵتان پىكەنەكە وتىن، پاشان وتى: خەلكىنە زىممەو پەنای موحەممەد بپارىژن و ورياي بن، ھەركام لە ناموسلەمانانىش ئەمەيان كرد (لادان) ھىچ پەنایەكى بۆنى يە، سوھىد دەلەيت: ھىندەى من دىبىتم ئەو جوولەكەيە يەكەم لە خاچ دراوى ناو ئىسلامە.^۱

ئىبن مندە و ئەبو نەعیم لە عەبدولمەلىكى كۆپى يەعلاى لە ئىيەو ھىناويانە بەكرى كۆپى شەداخى لەيسى (ﷺ) لە خزمەتكارانى ھەرزەكارى پىغەمبەر (ﷺ) بوو، كە گەيشتە تەمەنى باغى ھات بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى ئەي پىغەمبەرەى خودا من جاران دەھاتم بۆ ناو مالى تۆ و ژنەكانت، بەلام ئىستا بالغ بووم، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمووى: (اللهم صدق قوله و لقه النظر) جا لە سەردەمى عومەردا (ﷺ) جوولەكەيەك بە كوژراوى بىنرا. عومەر ئەمەى لەسەر سەخت بوو و چوويە سەر مینبەر و وتى: ئايا لەو كارەى خوا پىي سپاردووم كەسان زەفەريان پى برىت، خواتان لى بەشايەت دەگرم شتىي لەسەر دەزانن پىم بلین، بەكرى كۆپى شەداخ ھەستا و وتى: من، وتى: اللہ اكبر خويىنى دۆزرايەو، دەي بىلن، وتى بەلن، فلان كەس چوو بۆ غەزا و منى سپارد بۆ ئاگا بوون لە مال و مندالى / منىش چووم و ئەم جوولەكەم لە مالەكەيدا بىنى كە دەيوت:

خولت بعرسه ليل التمام
على جرد الاحقه الحزام
فنام ينهچون الى فنام

واشعت غره الاسلام منى
ابيت على ترا ثبها و يمسى
كان مجامع الزيلات منها

^۱ - لە كەز العمال ج ۲ ص ۲۹۹ دا ۱۱ ھا توو، تەبەرائى لە عەوفى كۆپى مالىكەرە بە كورتى ھىناويەتى، ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۳ دەلەيت: كەسەكانى سەنەدەكەى صەحيحن، تەواو.

عومەر (ﷺ) بىرۋاي بە قىسەكەي كىرد و خويۇن بايىھەكەي بە نزاكەي
پىغەمبەر (ﷺ) لەكار خىست.^۱

عەبدۇرەزاق و بەيھەقى لە قاسمى كوپى ئەبى بەزەۋە ھىناۋايانە كەسىكى
موسلمان يەككە لە ئەھلى زمەھى لە شام كوشىت، شتەكە بەرز كرايەۋە بۇ لاي ئەبو
عوبەيدەي كوپى جەراخ (ﷺ)، ئەۋىش لەو بارەيەۋە نامەي نووسى بۇ عومەرى
كوپى خەتتاب (ﷺ)، عومەر نووسى ئەگەر ھەروا بوۋە بېھىنە و بدە لە مىلى،
ئەگەر شىش ھەلچۈن و ناپەزايى بوو يىت چوار ھەزاري خويۇنبايى يىت، لە
كنز العمال ج ۷ ص ۲۹۸ دا وا ھاتوۋە.

مالك لە كەسىكى خەلكى كەنار بووى، وتى بىستۈمە كەسانىكتان خوازيارى
العلىج تا ئەۋەي كە سەختى شاخ ھات و پى گر بوو كابرا دەلىت: مترس
دەلىت: مەترسە، كە پىنى دەگات دەيگوزىت، سويۇند بەۋەي گيانى مىنى بەدەستە
بىيستم ھەركەس وا دەگات دەدەم لە مىلى، ئىين صاعد و لالەكائى لە ئەبى
سەلەمەۋە (ﷺ) ھىناۋايانە عومەر (ﷺ) وتى: سويۇند بەۋەي گيانى بەدەستە ئەگەر
ھەركامتان بە پەنجە ئامازە بەۋە و ئاسمان بكات بۇ بىياۋەرىك و دواتر لەسەر ئەۋە
بەسەرىدا دابارىت و دواتر بىكوژىت دەيكوژم.^۲

بەيھەقى ج ۹ ص ۹۶ لە ئەنەسى كوپى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە
سەردەمى عومەردا گەمارۋى توستورمان دا، ھورمزان ھاتەبەردەم پىريارى
عومەر (ﷺ) ئەم شتە خراپەيە بەردەم عومەر و ھورمزان چوو بۇ لاي، كە گەشىتنە
لاي عومەر پىنى وت قىسەكە، وتى: قىسەي كەسى زىنوويان مردوو؟ وتى: گرفت نى
يە قىسەكە، وتى: ئىمە و ئىۋەي كۆمەلى عەرەب خا نىۋانى خىستبووين، ئىمە

۱- لە كنز العمال ج ۷ ص ۱۳ دا وا ھاتوۋە و ئىين ئەي شەيىبە لە شەيىبەۋە بە ھەمان واتا
ھىناۋىيەتى، لە الاصابە ج ۱ ص ۵۲ يشدا وا ھاتوۋە.

۲- لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا وا ھاتوۋە.

ئىۋەمان كىرىپتۇ ۋە كۆيۈك ۋە دەمانكۇشتىن ۋە دەستمان بەسەردا دەگرتىن، كاتى خۇا
لەگەل ئىۋە بوو ئىدى ئىمە ھىچمان نەما، عومەر وتى: دەلىت چى؟ ۋەم ئەى ئەمىر
باۋەرداران مەن دۆڭمىنىكى زۆر ۋە بەربەستىكى سەختم بە جى ھىشتۇۋە، ئەگەر ئەمە
بىكۆزىت خەلگەكەى ھىۋاى ژىانيان نامىنى ۋە زىاترگور ۋە تىن پەيدا دەكەن، عومەر
وتى: شەرم دەكەم لە بىكۆزى بەرائى كۆپى مالىك ۋە مىجىزەئەى كۆپى ئەور، كە
ترسام بىكۆزىت ۋەم: ھىچ پىيەكى كۆزىنى نى يە، تۆ پىت وت: گرفت نىيە قسە
بىكە، عومەر وتى: ۋا بەرتىلت لى ۋەرگرتۇۋە؟ وتى: نەبەخۇا شتى ۋا نىيە، وتى:
دەى يان شاىەتم بۆ دىنىت يان سەرەتا تۆ پىسا دەدەم، دەلىت: چۆۋمە دەردەۋە ۋە بە
زوبەيرى كۆپى عەۋام گەىشتەم شاىەتى دا. عومەر ۋازى ھىنا ۋە ھورمزانىش
موسلمان بوو ۋە ئەۋىش شتىكى بۆ پىيەۋە.^۱

ئىبن عەساكىر ۋە ۋاقىدى لە عەبدوللاى كۆپى ھەدرەدى ئەسلەمىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى
دەلىت: لەگەل عومەرى كۆپى خەتتاب چۆۋىن بۆ پارە كۆكردنەۋە پىرىكى ئەھلى
زىمەمان دى كە داۋاى شانى دەكرد، ئەۋىش پىرسىارى لىكرد وتى ئەمە كابرايەكى
ئەھلى زىمەمىيە پىر ۋە لاۋازىۋە، عومەر (ﷺ) سەرەئەى سەرشانى لاپرد ۋە وتى سەرەئەتان
لەسەرداناۋە ۋە كە پىر بوۋە ۋەزتان لىھىناۋە تا ئەۋەى داۋاى پاروۋە ئانىك بىكات؟ بۆيە لە
بەيتولمال دە درەمى بۆ پىيەۋە، ئەۋر ۋە مەلىشى ھەبوو، ئەبى عوبەيد ۋە ئىبن
زەنجەۋىيە ۋە عقىلى لە عومەرەۋە ھىناۋىيە كە داۋىيەتى بەلاى پىرىكى ئەھلى زىمەمەدا كە
لە بەر دەرگەى مەزگەۋتەكاندا سۋالى كىردۋە، وتى: ۋىژدانمان لەگەل بەكارھىناىت، تا
گەنج بوۋىت سەرەئەمان لىسەندىت، دواتر كە پىر بوۋىت پىشتەمان بەرداىت، پاشان لە
بەيتولمال ھىندەى بۆ پىيەۋە كە بەشى بىكات.^۲

۱- شافىئىش بەر ۋاتايە ۋە بە كۆرتى ھىناۋىيەتى، لە كىز العمال ج ۲ ص ۲۹۸ دا ۋا ھاتوۋە، بەيھەقى ج ۹
ص ۹۶ ھىناۋىيەتى لە پىگەى جوبەيرى كۆپى ھىيەۋە كە بە دەقىكى دىرئىر ھاتوۋە، بەيھەقى ج ۷
ص ۸۷ ىشدا بە دورو دىرئى ھاتوۋە.

۲- لە كىز العمال ج ۲ ص ۳۰۱-۳۰۲ دا ۋا ھاتوۋە.

ئەبو عوبەيدە لە زەيدى كۆپى ئەبى مالىكە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: مۇسلمانان سەرقالى كۆكردنە ۋە بوون و عومەرى كۆپى خەتتايىش لە ناوياندا بوو، كابرايەكى ئەھلى زىممە ھات و وتى خەلكى لە تىرىكەيدايە لەيان كردوون، عومەر چوو تا گەيشت بە يەككى لە ھاۋەلانى كە كۆللى تىرى ھەلگرتبوو، وتى تويش؟ وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران تووشى برىستى بووين، عومەر وازى لىھىنا و گەرايە ۋە بۆ لاي خاۋەن تىرىكە و فەرمانى كرد ھىندەى تر پارەى بەدەنى.^۱

مالىك لە سەئىدى كۆپى مۇسەييە ۋە ھىناۋىيە تى مۇسلمان و جوولەكەيەك ھاتنە لاي عومەر و عومەر حەقەكەى بۆ جوولەكەكە بىنى و بىرارى بۆ دا، ئەويش وتى بە خوا بىرارى راستت دا، عومەرىش بە گۆزانەكە لىيدا و وتى: چوزانىت؟ جوولەكەكە وتى: ئىمە لە تەوراتدا بىستوومانە ھەر دادوهرىك بە حەق دادوهرى بكات لە راست و چەپيە ۋە فرىشتە ھەن و پىنموونى دەكەن تا كاتىك لەگەل حەق بىت، كە لە حەق لايدا بەجىي دىلن و دەچن.^۲

تەبەرى ج ۵ ص ۳۲ لە ئىياسى كۆپى سەلەمە لە باوكىە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) چوو بە بازاردا و گالوكىكى پىبوو، پاللىكى پىۋە نام و پىۋەى و داي لە كراسەكەم، لەسەر پى لادە، بۆ سالى دواتر گەيشتە ۋە پىم وتى سەلەمە حەجەت دەۋى؟ وتم بەللى، دەستى گرىم و بردمى بۆ مالى خوى و شەش سەد درەھمى پىدام وتى بۆ حەجەكەت بەكارى بىنە و بزانە ئەۋە ھى ئەو لىدانەى پاربوو، وتم ئەى ئەمىرى باۋەرداران من بىرم نەما بوو، ئەويش وتى: منىش بىرم نەچوو بوو.

① ② ③ ④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑧

۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۲۹۰ دا ۋا ھاتوۋە.

۲ - لە الترغيب والترهيب ج ۳ ص ۴۵۵ دا ھاتوۋە.

(دادپەرۋەرى عوسمانى خاۋەن دوو رەۋناكى (ﷺ))

سەمان لە (الموافقە) لە ئەبۇلغورائە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عوسمان (ﷺ) كۆپلەپ، پىيى وت: مەن گۆيىم كىشايىت دەي تۆلەي خۆت بىكەرەۋە، ئەۋىش گۆيى گەرت، پاشان عوسمان وتى دەي رايكىشە بەلكو تۆلەكە لە دىيادا بىت نەۋەك لە دۈپۇزدا بىت.^۱

ئىمامى شافىئى لە موسنەدەكەيدا (ص ۴۷) لە نافعى كۆپى عەبدولخارثە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) ھاتە مەككە ۋە لە پۇزى ھەينى ھاتە دارونەدوۋە ۋە ۋىستى بالندەكانى ئەۋى لەگەل مزگەوت لىكيان نىزىك بىكەتەۋە، عەباكەي ھەلدا بە سەر كەسىكى ۋە ستاۋى ناۋ كەعبەدا، كۆتريك كەۋتە سەر سەرى ۋە ئەۋىش فراندى ۋە ماريك ھەلمەتى بۇ برد ۋە كۈشتى. كە نوپۇزى ھەينى كەلەگەل مەن ۋە عوسمانى كۆپى عەففان چوۋىن بۇ لاي ۋە وتى: لە سەر ئەۋ كەرى ئەمپۇم ھوكمە لە سەر بەن، ئەمپۇ ئەۋەم كەل (گىرايەۋە) بۇيە پىمۋايە لە شوپىنىكى جى پەناۋە فراندەم بۇ شوپىنى لەناۋ چوۋىنى، مەنىش بە عوسمانى كۆپى عەففانم وت: پىت چۆنە بىزنىكى دۈنەي عىراۋ بىكەين بە ھوكمى سەرشانى ئەمىرى باۋەپداران؟ وتى: پىم باشە، بۇيە فەرمانى ئەۋەي پىكەل (عومەر (ﷺ)).

^۱ - لە الرياض النضرة في مناقب العشرة محب الطبري ج ۲ ص ۱۱۱ دا ۋا ھاتوۋە.

(دادپەرۋەرى ئەلى مورتەزا (ﷺ))

بەيھەقى ج ۶ ص ۲۴۸ و ئىبن عەساكىر لى كولىيە ھىناۋىيە دەلىت: لى ئەسبەھانە ۋە پارەيەك ھىنا بۇ ئەلى (ﷺ) ئەۋىش كەردى بە ھەۋت بە شەۋە، تىايدا پارچە نانكىكى بە دىكىرد، كەردى بە ھەۋت بە شەۋە و بۇ ھەربە شىكىكى ئەۋانە بە شىكىكى دانا، پاشان ھەۋت ئەمىرەكەى بانگكرد و قورەى كەرد لى نىۋانىاندا تا بزانىت يەكەم جار بە كامىيان بدات.^۱

بەيھەقى ج ۶ ص ۲۴۹ لى عىساي كوپى عەبدوللاى ھاشمى لى باۋكى يەۋە لى باپىرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دوو ئافرەت ھاتن بۇ لاي ئەلى (ﷺ) يەكىكىيان عەرەب و ئەۋى ترىشيان مەۋلاى بوو، عەلىش فەرمانى بېرى خواردن و چل درەمى بۇ ھەركامىيان كەرد، ئەۋ مەۋلاى كە لىكەلى بوو شەكەى ھەلگرتوو چوو، بەلام عەرەبى يەكە ۋتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران من عەرەبم و ئەۋ مەۋلا كەچى ۋەك يەكمان پى دەدەيت؟ ئەلى (ﷺ) پىنى ۋتى: من سەيرى كىتېبى خوام كەردوو و نەمبىنىۋە فەزلى كوپى ئىسماعىل بدات بەسەر كوپى ئىسحاقدا.

ئىبن عەساكىر لى ئەلى كوپى رەببىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: جەئەدى كوپى ھوبەيرە ھات بۇ لاي ئەلى (ﷺ) و ۋتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران دوو كەس دىن بۇ لاي تۇ، تۇ لاي يەكىكىيان لى خۇى خۇشەۋىستىت، يان لى كەس و كارو مال و سامانى لاي خۇشەۋىستىت، ئەۋى دىكەش ئەگەر پىى بىكرىت سەرت دەبىرىت، كەچى تۇ دژ بەم بېرىار بۇ ئەۋ دەدەيت؟ ئەۋىش بە لىپى دەستى داي بەسەر سىنگىدا و ۋتى: ئەم شەك ئەگەر بۇ خۇم بوایە دەم كەرد، بەلام ئەمە ھى خوايە.^۲

^۱ - لى كەز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋا ھاتوو و ئىبن عەبدوالبر لى الاستعاب ج ۳ ص ۴۹ دا ھىناۋىيەتى.

^۲ - لى كەز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋا ھاتوو.

ئەبۇعوبەيدە (الاموال) لە ئۈسبەغى كۆپى نوباتەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل
 ەلى كۆپى ئەبو تالىب (ﷺ) چووم بۇ بازار، سەيرى كرد خەلكى بازار لە ستورى
 شويىنى خويان لايان داۋە، وتى: ئەمە چى يە؟ وتيان خەلكى بازار لە سنورىان
 لايان داۋە، وتى: مەگەر ئەۋە بۇ ئەۋان نىيە؟ بازارى مۇسلمانان ەك شويىنى
 نويزكەران وايە، ھەركەس پىشتەر چوۋىيە پىش بۇ ئەۋە تا بەجى دىلى.

دادپەرۋەرى ەبدوللەي كۆپى رەۋاحە (ﷺ)

بەيھەقى لە ئىبن عومەر ەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى و فەرمودەكەى بە دورو درىژى
 لە باسى شەپى خەيبەردا ھىناۋە و تيايدا ھاتوۋە: ەبدوللەي كۆپى رەۋاحە ەموو
 سالىك دەھات بۇ لايان، توندوتۆلى و وردەكارىي لەگەلئاندا بەكار دەھىنا. ئەۋانىش
 سكالايان بىردە لاي پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر زور سوور بوونى دەيانوسىت بەرتىل
 بدەنە ەبدوللە، وتى ئەى دوژمنانى خوا! ھەرامم دەردخوارد دەدەن؟ سوئند بەخوا
 لەلايەن خوشەۋىترىن كەسەۋە ھاتووم بۇ لاتان و بەم بارەتەنەۋە لە مەيموون و بەراز
 لام بى رقتن، رقم بۇ ئىۋە و خوشەۋىستىم بۇ ئەۋ وام لىناكات لەگەلتان دادپەرۋەر
 ئەبم، وتيان: دەى بەۋ دادپەرۋەرىيە ئاسمانەكان و زەۋى پىك ەستاۋن.

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

۱- لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۷۶ دا ۋا ھاتوۋە، پىشتىش چىرۆكى ەلىمان (ﷺ) لەگەل كابراى
 جوولەكەدا ھىنا لە باسى ئاكارى جوانى ھارەلەن لە پىنمونى خەلك دا.
 ۲- لە البدایە والنہایە ج ۴ ص ۱۹۹ دا ۋا ھاتوۋە.

(دادپه‌روه‌ری میقدادی کوری نه‌سوه‌د) ((عربی))

نه‌بو نه‌عیم له‌ الحلیه ج ۱ ص ۱۷۶ له‌ حارپی کوری سوهدوه هیناویه‌تی ده‌لیت: میقدادی کوری نه‌سوه‌د (عربی) نه‌یبیستوو و لاخه‌که‌ی برد بو له‌وه‌ر، نه‌ویش لییدا، کابرا گه‌پایه‌وه و ده‌یوت: هه‌رگیز وه‌ک نه‌مپۆم نه‌هاتوه‌ته‌ پێ، میقداد تیپه‌ر بوو وتی: چیته‌؟ نه‌ویش بۆی گیرایه‌وه، نه‌ویش شمشیری هه‌لکیشا و له‌گه‌لی چوو تا گه‌یشته‌ لای نه‌میر و وتی: ئاده‌ی با تۆله‌ی خۆی بکاته‌وه‌ لیت، نه‌ویش خۆی ئاماده‌ کرد و کابراش لێی خوش بوو، میقدادیش گه‌پایه‌وه و ده‌یوت: ده‌بی‌ت بمرم و ئیسلام شکۆداریی‌ت.

(ترسی خه‌لیفه‌کان)

ئین ئه‌بی شه‌یبه‌ و هنادو به‌یه‌قی له‌ زوحاکه‌وه‌ هیناویانه‌ ده‌لیت: نه‌بوه‌کری صدیق (عربی) بالنده‌یه‌کی له‌سه‌ر دره‌ختی‌ک بی‌نی، وتی: خۆزگه‌ ئه‌ی بالنده‌! سویند به‌خوا چه‌زم ده‌کرد منیش وه‌ک تۆ له‌سه‌ر دره‌خت بوومایه‌ و له‌ به‌ره‌م بخواردایه‌، دوایی ده‌فهریت و لێپێچینه‌وه‌ و سزات له‌سه‌ر نیه‌! سویند به‌خوا چه‌زمده‌کرد دره‌ختی‌کی که‌نار پێگه‌یه‌ک بوومایه‌ و وشتی‌ک بیدایه‌ به‌ پالمداو بیگرتمایه‌ و بێخواردمایه‌ و چاک بێجویمایه‌ و دواتر خێرا. قووتی بدامایه‌ و دواتر بیه‌ینامایه‌ ته‌وه‌ به‌لام مرو‌ف نه‌بومایه‌!

ئین فه‌تعه‌ویه‌ له‌ که‌سی‌که‌وه‌ له‌ زوحاکی کوری موزاحیمه‌وه‌ هیناویه‌تی ده‌لیت: نه‌بوه‌کر سه‌یری چۆله‌که‌یه‌کی کرد و وتی: خۆزگه‌م پیت ئه‌ی چۆله‌که‌! له‌ به‌ره‌م ده‌خویت و ده‌فهریته‌سه‌ر دره‌ختان و هیچ سزاو لێپێچینه‌وه‌یه‌کت نیه‌، سویند به‌خوا چه‌زمده‌کرد به‌رانی‌ک بومایه‌ و که‌سوکارم قه‌له‌ویان بکردمایه‌، که‌ گه‌وره‌بوو سه‌ریان بپرمایه‌ و هه‌ندی‌کی گو‌شته‌که‌میان بپژاندایه‌ و هه‌ندی‌کی به‌ کولان، دواتر

بىياخواردمايە و دواتر فرېيان بدامايە تە زېلدانەۋە، بەلەم بە مەۋقى دروست نەكرامايە.^۱

ھەنادو ئەبونەئىم لە الحليە ج ۱ ص ۵۲ و بەيھەقى لە زوحاكەۋە ھىناۋيانە دەلىت: عومەر (ﷺ) وتى: خۆزگە بەرانى كەس و كارم بوومايە، چەند ھەزىيان بگردايە قەلەۋيان بگردمايە، دوايى سەريان بپرمايە و ھەندىكىميان بپرژاندايە و ھەندىكى بەلىنان، پاشان بىياخواردمايە و بە پىسى فرېيان بدامايە، بەلەم مەۋقە نەبوومايە.

ئىبن موبارەك و ئىبن سەعدو ئىبە ئەبى شەيبە و موسەددە و ئىبن عەساكىر لە عامرى كۆپى رەببەۋە ھىناۋيانە دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتايم بىنى بەردىكى زەۋى ھەلگرت و وتى: خۆزگە ئەۋ دەنكە بەردە بوومايە! خۆزگە دروست نەكرامايە! خۆزگە ھىچ نەبوومايە، خۆزگە لە دايك نەبوومايە، خۆزگە نام نەبوۋايە و لە بىر بكرامايە.

ئەبونەئىم لە الحليە ج ۱ ص ۵۲ لە عومەرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەگەر ھاۋاركەرىك لە ئاسمانەۋە ھاۋار بكات ئەۋى خەلكىنە: ئىۋە ھەمووتان دەچنە بەھەشت جگە لە يەك كەس دەترسم ئەۋ كەسە من بىم، ئەگەر ھىش ھاۋار بكات: ئەۋى خەلكىنە ئىۋە ھەمووتان دەچنە دۆزەخەۋە جگە لە يەك كەس ھىوام وايە ئەۋە من بىم.

ئىبن عەساكىر لە ئىبن عومەرەۋە ھىناۋىيەتى كە عومەر گەشت بە ئەبوموساى ئەشعەرى و پىيى وت: ئەۋى ئەبوموسا پىت خۆشە ئەۋ كارەت لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) بوويت بۆى دانائىت و توش بە تەۋاۋى لە كارەكەت دەرېچىت خىرى بە خراپەى و خراپەى بەخىرى بگۆرپتەۋە؟ چاك و خراپى ھىچت بۆ

۱- ئەحمەد لە الزھەد لە ئەبوبەكرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەزم دەكرەد تالەموۋىيەكى بەندەيەكى باۋەردار بوومايە. لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۳۶۱ دا ۋاھاتوۋە.

نەمىنى؟ ئەي ئەمىرى باۋەرداران، سۆيىند بەخۇا چووم بۆ بەسرەو خەلكى ئەۋى شىكىان لى بەدى كرا، فېرى قورئان و سوننەتم كىردن و لە پىي خوادا غەزام پىي كىردن، ھىۋاي پاداشت و فەزلىم ھەيە، عومەر وتى: بەلام من ھەزەدەكەم خىرو شەپرو خراپى كارەكەم ھەموۋى نەمىنى، نەپاداشت و نەسزاي، تەنھا كارم لەگەل پىغەمبەر دا (ﷺ) بۆ بمىنىتەۋە!

ئەبۇنەعەيم لە الحلىه ج ۱ ص ۵۲ لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك عومەر (ﷺ) پىكرا چووم بۆ لاي و پىم وت: موزدەت لى بىت ئەي ئەمىرى باۋەرداران خۇاي گەۋرە شۈيىنانى پىي پىككردىت و دوۋروۋىي بە تۆ نەھىشت و بە ھۋى تۆۋە پۇزى بلاۋكردەۋە، وتى: ئىبن عەبباس دەست خۇشى لەسەر ئىمارەتم دەكەيت؟ وتم: ئەي لە چى؟ وتى: سۆيىند بەۋەي گىيانمى بەدەستە ھەزم دەكرد چۈن چوومەناۋى بەو جۆرە لىي دەرچم، نە پاداشت و نە سزا. ۲ ھەرۋەھا لە ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۶ لە پىگەيەكى ترەۋە فەرمودەكە دىنىت و تىايدا ھاۋتوۋە: وتم: موزدەي بەھەشت لى بىت ھاۋدەمى پىغەمبەر (ﷺ) بوۋىت و ئەۋەش زۆرى خايدن و بوۋىتە ئەمىرى باۋەردارانىش بەھىزبوۋىت و سپاردەو ئەركت بەجىگەياند، وتى: سەبارەت بە موزدەدانت بۆ بەھەشت سۆيىند بە خۇاي بىي ھاۋتا ئەگەر ھەموۋ مولكى دونىام ھەبۋايە دەمبەخشى بەرامبەر سەختى بەر پىم پىش ئەۋەي ھەۋال بزەنم، بۆ ئەمىرايەتى مۇسلىمانانىش سۆيىند بەخۇا ھەزەدەكەم بە چاك و خراپىيەۋە بۆم نەمىنى، بۆ باسى ھاۋدەمى پىغەمبەر (ﷺ) ئەمەيان بلىي ئەرى.

ھەرۋەھا ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۷ لە فەرمودەكەي عەبدوللەي كوپى عوبەيدى كوپى عومەيرەۋە بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۆ زىادكردوۋە:

۱ - لە منتخب كنز العمال ج ۴ ص ۴۰۱ دا ۋاھاۋوۋە.

۲ - تەبەرانى لە فەرمودەكەي ئىبن عومەرەۋە بە فەرمودەكەي دوۋرو درىژ ھىناۋىيەتى، ئەبۇيەعلاش لە ئەبى رافىيەۋە ھىناۋىيەتى، لە المجموع ج ۹ ص ۷۶ دا ھاۋتوۋە، ئىبن سەعد ج ۳ ص ۲۵۴ لە ئىبن عەبباسەۋە (ﷺ) بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

ئومەر (ﷺ) وتى: دامنىشىنن، كە دانىشتت بە ئىبن عەبباسى وت: قسەكەتم بۆ دووبارە بىكەرەۋە، كە دووبارە كىردەۋە وتى: كە گەشىتىۋە بە خۋاى گەۋرە لای خوا ئەو شايەتتەم بۆ دەدەيت؟ ئىبن عەبباس وتى: بەلى، ئومەر بەۋە دلخۇش و سەرسام بوو.

ئەبى نەعیم لە الحلیہ ج ۱ ص ۵۲ لە ئىبن ئومەر ھەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئومەر كە لە نەخۇشى سەرمەرگىدا بوو سەرى لەسەر پانیم بوو، پىی وت: سەرم لەسەر زەۋى دابنى، وت: بۆچى لەسەر زەۋى بىت يان لەسەر پانم؟ وتى: لەسەر زەۋى، منىش دامنا لەسە زەۋى، وتى: ھاۋار بۆ خۆم و دایكە ئەگەر پەرۋەردگارم پەھم پى ئەكەت. مىسۋەر ھىناۋىيەتى دەلىت: كە ئومەر پىكرا وتى: سۆيىند بەخوا ئەگەر پىرى ھەموو دونیا زىرم ھەبىت دەبىبەخشم لە جىياتى پزگاربوون لە سزای خوا پىش ئەۋەى سزای پەرۋەردگار ببىنم.

(ئایا ئەمىر لە سەركۆنەى سەركۆنەكاران دەترسىت)

بەبەھەقى لە سلىبى كۆپى يەزىدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسىك بە ئومەرى كۆپى خەتتابى وت: ئەگەر لە پىى خۋادا لە لۆمەى لۆمەكاران بترسم يان پوو لە خۆم ۋەربگىرم؟ وتى: ھەر كەس ھەر كاریكى مۇسلمانان بگىرىتە دەست لە پىى خۋادا ھىچ لە لۆمەى لۆمەكاران ناترسىت، ھەر كەسىش تەنھايە با پوو لە خۆى ۋەربگىرى و ئامۇڭگارى كار بەدەستەكەى بكات.^۱

ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ ﷺ

^۱ - لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۶۴ دا ۋاھاتوۋە.

(وهسیه تی خهلیفه کان بو خهلیفه وه میره کان)

(وهسیه تی نه بوبه کر (ﷺ) بو عومه ر (ﷺ))

ته به رانی له نه غه ری کوری مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتیک نه بوبه کر ویستی له دوا ی خوی عومه ر دابنی ناردی به شوینیدا و نه ویش هات، نه بوبه کر پیی وت:

من بانگت ده کم بو کاریک که هه رکه س له نه ستوی بگریت له سه ری سه خته، ده ی عومه ر له خوابترسه! گوپرایه لی به و لیی بترسه، چونکه له خواترسی کاریکی پاریزگاریه، پاشان کاره که خراوه ته پرو که س نایه ت به ده میه وه مه گه ر نه وه ی کاری پی بکات، هه رکه س فه رمان به چاکه بکات و خراپه بکات فه رمان به چاکه بکات و خراپه بنوینی هینده نابا که هیوا ی بیچری و کاره که ی پیی پووچه ل بیته وه نه گه ر تو بوویته به رپرسیان نه گه ر توانیت ده ست له خوینیان بگه ر وه و سکت خالی بکه له مال و سامانیان و زمانت له ئابروویان بیاریزه، هیزیش ته نها بو خوایه)^۱.

ئین عه ساگیر له سالمی کوری عه بدوللای کوری عومه ره وه هیئاویه تی ده لیت: که نه بوبه کر سه ره مه رگی هات وهسیه تی کرد:

(به ناوی خوا ی به خشنده و میه ره بان)

ئه مه به لینی نه بوبه کری صدیق له کوتا سالی ژیانیدا که دنیا به جی دیلی و سه ره تای سه رده می پوژی دوا ییه تی وه ده چیته ناویه وه نه کاته ی بیباوه ر باوه ردینی و ده رچوو و خراپه کار ده ترسی و به دروزان ده که ویت به راست دانان، من له دوا ی خوم عومه ری کوری خه تتاب به خهلیفه داده نیم، نه گه ر دادپه ره ربوو

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه سه می ج ۵ ص ۱۹۸ ده لیت: نه غه ر نه بوبه کری (ﷺ) نه بینوه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متعانه ن، ته واو. مونزیری له الترغیب ج ۴ ص ۱۵ ده لیت: گپه ره وه کانی جی متعانه به لام جو ره پچرانیکی تیدا یه، ته واو.

ئەۋا من ۋا گومانى پى دەبەم، ئەگەر ئىش گۇپراۋ خراب بوو من خىرم ويستوۋە
غەيىب ۋا نادىار نازانم (وسيعلم الذين ظلموا اي منقلب ينقلبون).

پاشان ئاردى بە شوين عومەردا (ﷺ) ۋ بانگى كردو وتى: ئەي عومەر كەسى
جى پى رقى لىتە ۋ كەسى جى خوشەويست خوشى دەۋىت، ھەيە رقى لە خىرە ۋ
ھەزى لە خراپەيە، وتى: ھىچ پىۋىستىم پىي نى، وتى: بە لام ئەۋ پىۋىستى بە
تۋىيە، من پىغەمبەرم (ﷺ) بىنيۋە ۋ ھاۋدەمى بووم، دەمبىنى ئىمە پىش خۋى
دەخست تائەۋەي ئىمە زىادەي ئەۋەي لىمان ۋەردەگرت دەماندايەۋە بە كەس ۋ
مالى، تۋش منت بىنيۋە ۋ ھاۋدەم بوۋىت ۋ بىنىت چۈن شوين پىي پىش خۋم
گرتەبەر، بەخۋا نەخەتوم تا خەوم دىبىت ۋ دىمەنىكم نەدىۋە تا خەيال ھەلىگرتبم،
لەسەر رىيەكە كە لىي لامنەداۋە، ئەي عومەر بزانە خۋا لە شەۋدا مافىكى ھەيە بە
پۇژ قېۋلى ناكات، لە پۇژىشدا مافىكى ھەيە بەشەۋ قېۋلى ناكات، تاى تەرازۋى
كەسى قورسە كە تاى تەرازۋى لە پۇژى دوايىدا قورس بىت بە شوينكەۋتنى
ھەق، پىۋىستە تەرازۋىيەك قورس بىت تەنھا ھەقى تىدايىت، تاى تەرازۋى
كەسى سوۋكە كە بە شوينكەۋتنى پوۋچەلى ۋ ھەلە تاى تەرازۋى لە پۇژى دوايىدا
سوۋك بىت، دەبىت ئەۋەي تاى تەرازۋەكەي سوۋك بىت تەنھا پوۋچەلى ۋ ھەلەي
تىدايىت، يەكەم شت كە بىدارىت پى دەدەم لەسەرى خۋتى، ھۋشياربە ۋ ئاگات لە
خەلك بىت، چۈنكە چاۋيان زىتە ۋ ويستيان فركانىيەتى، ئەگەر كەمى ۋ لاۋازىيان
ھەبىت باخىريان بىتەرپى، رىبابە تۋ ۋانەبىت چۈنكە ئەۋان بەردەۋام بۋت دەترسن ۋ
تاكاتىك لە خۋا بترسىت ۋ لەگەل خۋا بىت ئەۋانىش بۋ تۋ ۋان، ئەمە ۋەسىيەتى مەۋ
منىش سەلامت لى دەكەم).

ئىبن موبارەك ۋ ئىبن ئەبى شەيبە ۋ ھەناد ۋ ئىبن جەرر ۋ ئەبۇنەئىم لە الحلىيە لە
عەبدولرەھمانى كوپى سابت ۋ زەيدى كوپى زەيدى كوپى حارس ۋ مۇجاھىدەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىن: كە ئەبۇبەكر سەرەمەرگى ھات عومەرى بانگىردو پىي وت:

(عومەر لە خوابترسە و بزانه خۆى گەورە بەرپۆژ کارىكى دەۋىت كە بەشەو
قبولى ناكات، كارىكى شەوى دەۋى بەرپۆژ قبولى ناكات، تا فەرزەكان بەجى
نەگەيەنيت سوننەت قبول ناكات، تاى تەرازوۋى كەسەك قورسە كە بە
شۈيىنكەوتنى حەق لە دونيادا و قورسى چاكەيان لە پۆژى دواييدا تاى تەرازوۋيان
قورس بىت، دەبىت تاى تەرازوۋىەك كە سەبەينى قورسى تىدايە قورس بىت، تاى
تەرازوۋى كەسەك سووكە كە بە گرتنەبەرى خراپە لە دونيا و سووكى تەرازوۋيان لە
پۆژى دواييدا تاى تەرازوۋيان سووكە، دەبىت تەرازوۋىەك كە سەبەينى پوۋچەلەو
خراپەى تىدايە سووك بىت، خۆى گەورە باسى خەلكى بەهەشت دەكات و بە
چاكتىنى كاريان باسيان دەكات و خراپەكانيان پەردەپۆش دەكات، كە بىرم
دەكردنەو دەموت دەترسم پىيان نەگەم و پەيوەستيان نەبم، كە باسى خەلكى
دۆزەخيش دەكات بە خراپتىنى كاريان باسيان دەكات و چاكەكانيان دەداتەو بە
پوياندا، كە بىرم دەكردنەو دەموت: دەترسم لەگەل ئەوانەبم، نايەتى پەحمەت و
سۆز نايەتى سزاي هېناو، بەو بەندە هەم دەترسەت و هەم هيوای دەبى، هيوای
حەق زياتر هېچ لە خوا چاۋەپروان ناكەت و لە سۆزى بېھيوابوون نەو بە
دەستەكانى خۆى كەس بەرە و هىلاكى نابات. ئەگەر وەسىيەتەكەم وەربگىرەت هېچ
شتىكى ناامادەنيە هېندەى مەرگ لات خۆشەويست بىت لە كاتىكدا مەرگ بەرەو
پووت دىت. ئەگەرەيش وەسىيەتەكەم پشتگوۋى بخەيت هېچ شتىكى ناامادەنيە
هېندەى مەرگ پەقت لى بىت كەچى دەرەقەتەيشى نايەيت و لە دەستى دەرەبازنابىت.

(ۋەسىيەتى ئەبۇبەكر بۇ غەمىرى كۆپى عاص و كەسانى دىكەش)

ئىبن سەعد لە غەبدوللاى كۆپى ئەبۇبەكرى كۆپى موخەممەدى كۆپى غەمىرى كۆپى حەزەمە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر بىر يارىدا سوپاكان كۆپكەتە ۋە بۇ شام، يەككەم كارىبە دەستى كە چو غەمىرى كۆپى عاص بوو، ئەبۇبەكر فەرمانى پىكرد تا پىنى (ئوبوللە) بگىرتە بەر و بەرە ۋە لەستىن بچى، ئەو سەرپازانەى غەمىرى كە لە مەدىنە دەرچوون سى ھەزار كەس بوون، خەلىكىكى زۆرى كۆچەران و پىشتىوانانىان تىدابوو، ئەبۇبەكرى صدیق بە پىيادە دەچو لە پال ۋە لاخەكەى غەمىرى كۆپى عاصە ۋە دەچو و ۋەسىيەتى بۇ دەكرد و دەيوت:

ئەى غەمىرى لە نەينى و ئاشكرى بارتدا لە خواتىرسە و شەرمى لى بگە، چونكە خوا خۇت و كارت دەبىنىت، دەزانىت تۆم پىش خستوۋە بەسەر كەسانىكدا كە لە تۆ پىشنىتەرن و زۆر لە تۆ لە ئىسلامدا گەورە ۋە دولە مەندىتن (چاۋيان لە بەررە ۋە نەدى دۇنيا نى) دەى لە ۋانەبە كە ئىش بۇ پۇژى دوايى دەكەن و ئەۋەى دەيكەيت لە پىناۋ خوادا بىكە ۋە باوك بە بۇ ئەۋەى لەگەلتدایە ۋە نەينى خەلك ئاشكرا مەكە ۋە تەنھا چاوت لە پوۋى دىارىيان بىت، لە كارتدا گورچ و گول بە و وریابە و كە بەرەنگارى دوزمن بوۋىتە ۋە راستگۇيانە لىبنە ۋە مەترسە ۋە بەرە ۋە پوۋى پىچكەشكىنىيان بەرە ۋە سزايان بدە، ئەگەر ئامۇژگارى ھاۋەلەنت كىرد بە پوختى بىلى و خۇت چاك بگە ژىردەستەكانت بۇت چاك دەبن).

ئىبن جەرىرى تەبەرى ج ۴ ص ۲۹ لە قاسمى كۆپى موخەممەد ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۇبەكر نامەى نوۋسى بۇ غەمىرى ۋە لىدى كۆپى عوقبە كە لەسەر نىۋەى صەدەقەى قوزاعە بوو، ئەبۇبەكر كە دەيناردن بۇ صەدەقە كە بەپىنى دەكردن ۋەسىيەتىكى بۇ ھەركاميان دەكرد و دەيوت:

۱ - لە كنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن عەساكىرىش ج ۱ ص ۱۲۹ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

له نهیښی و ناشکرادا له خوا بترسه، چونکه هرکس له خوا بترسیت خوا
درووی لی دهکاته وه و له لایه که وه که حسابی بو ناکات پوزی ددات، هرکس له
خوا بترسیت تاوانه کانی دسرپته وه، وه پاداشتی گه وړه دهبی چونکه له
خواترسان باشتړین وه سیه تی خواجه بو بنده کانی، تو له سر پښه کی ناو پښه کانی
خوادایت، نابیت تیایدا زیاده وړه و که وړه بیت و بینا گانه بیت له وهی سرکه و تنی
نایینه که ت و گرنگی کارتانی تی دایه، دهی لاوازو لادر مه به). ښین سعاد له
موتلیبی کورپی ساییبی کورپی ښه وه دداعوه (ﷺ) هیناو یه تی ده لیت: ښه بوبه کری
صدیق نامه ی نووسی بو عمری کورپی عاص:

من نامه نووسی بو خالیدی کورپی ولید تا بو یارمه تی تو بیت لات، ښه
هات بو لات به جوانی له گه لی هاو دم به و ساته ساته ی پی مه که و له بهر نه وهی تو
پیش نه و و که سانی دیکه ش خستوه بهبی نه و مه نه و ره کاره کان و راویژیان پی
بکه و پیچه وانه یان مه که).^۱

ښین سعاد له عه بدولحه میدی کورپی جه عفر له باوکیه وه هیناو یه تی ښه بوبه کری
به عمری کورپی عاصی وت:

(من تو کرده کار به دهستی نه و شوینانه ی پییدا تیپه رده بی له بللی و عوزه رو
همو قوزاعه و نه و عه ربه بانه ی له وی که وتون، دهی بهر و جیهادی پی خویان
ببه و هانیان بده بوی، هرکه سیان شوینت که وت شمه ک و شتی بده ری و له
نیوانیاندا بگونجینی و هر هوزیک له شوین و له پیزی خویدا دابنی) (به پیی
ناستیان له گه لیان بچولیره وه).^۲

۱ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا واهاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۲۳ دا واهاتوه. ښین عه ساکیریش له ج ۱ ص ۱۲۹ دا هیناو یه تی.

وهسيه تي نه بويه ڪري صديق (ﷺ) بڻو

شهرحه بيلي ڪوري هه سنه (ﷺ)

ٽئين سهد ج ٤ ص ٧٠ له موحه مدهي ڪوري ٿيبراهيمي ڪوري حارسي
تيميه وه هيناويه تي دهليٽ: کاتيڪ نه بويه ڪر خالیدی ڪوري وهليدي لابرڊ
وهسيه تي بڻ شهرحه بيلي ڪوري هه سنه ڪرد بڻ خالید، شهرحه بيل يه ڪي بڻو له
سه ڪرده کان، نه بويه ڪر وتي:

(چاوت له خالیدی ڪوري وهليد بي و مافي له سه رته بزانه وه ڇوڻ تهزت
ده ڪرد نه گهر نه وه له جيٽ بوايه نه وه مافي توڙي له بهرچاو بوايه، توڙي له و پايه له
ٿيسلامدا ده زانيت و پيغه مبريش (ﷺ) ڪه ڪوچي دوايي ڪرد نه وه والي بڻو بڻي،
منيش به واليه تي هيڻمته وه، پاشان به باشم زاني لايبهم، پيڏه چيٽ نه وهش بڻ
ٿاييني باشتريٽ، بيړه يي به ٿيماره تي ڪه س نابهم، من له ناو سه ڪرده ڪاني
سه ربا زاندا هه لمبرڙاردو وه نه ویش توڙي هه لمبرڙارد له جياتي توڙي ٿاموڙاڪهي، نه گهر
ڪاريڪت هاته پڙي و پيويسيت به پاي له خواترسي ٿاموڙاڪه ڪر بڻو با يه ڪهم
ڪه س ڪه ده چته لاي نه بوعوبه يدهي جهراح و دووهميان موعازي ڪوري جه بهل و
سيه ميشيان خالیدی ڪوري وهليد بيٽ، چونڪه ٿاموڙاڪاري و خيريان لا بهدي
ده ڪهيت، وريابه راسه پيڻي نه ڪهيت يان هه ندي هه واليان لي نه شاريه وه).

(ۋەسىيەتى ئەبۇبەكرى ۋە سەدىق (ﷺ) بۇ يەزىدى كۆرى ئەبۇسوفيان)

ئىبن سەعد لى ھارسى كۆرى فۇزەيلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك ئەبۇبەكر (ﷺ) ئاللى دايە دەست يەزىدى كۆرى ئەبۇسوفيان پىيى وت: (ئەي يەزىد تۇگەنجىت، باسى چاكەيەك دەكرىت كە لى تۇدا بىنراۋە، ئەۋەش لىبەرئەۋە لى دەرونتدا ھەيە، ويستم تاقىت بىكەمەۋە لى كەسوكارت دەرت بىنم، دەي بزانە تۇ چۆنىت؟ ويلايەتت چۆنە؟ تاقىت دەكەمەۋە ئەگەر چاكەت كىرد بۇت زىياد دەكەم، ئەگەر خراپىت كىرد لات دەبەم، مەن كارەكەي خالىدى كۆرى سەئىد پىيى دەسپىرم)، پاشان ۋەسىيەتى بۇ كىرد تا ئەۋ كارانە لى پىناۋ خوادا بىكات، پاشان وتى (ۋەسىيەتى چاكەكارى بەرامبەر ئەبۇعوبەيدەي كۆرى جەراحت بۇ دەكەم، تۇ پلەۋ پاىيە ئەۋ لى ئىسلامدا دەزانىت و بىستوتە پىغەمبەر (ﷺ) دەفەرموئىت (لكل امة امين وامين هذه الامة ابو عبدة بن الجراح) (ھەر ئوممەتى سپاردەكارىكى ھەيە، سپاردەكارى ئەم ئوممەتەش ئەبۇعوبەيدەي كۆرى جەراحتە). دەي پلەۋ پاىيە و پىششىنەي بزانە، سەيرى موعازى كۆرى جەبەل بىكە، ئامادەيىيەكانى ئەۋ لىگەل پىغەمبەردا (ﷺ) دەزانىت، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھىندەي تىروەشاندىنى لى پىش زانايانە) دەي بەبى ئەۋ دوانە ھىچ مەكەۋ ئەۋ دوانە ھەمىشە بەرەۋ چاكەت دەبەن).

يەزىد وتى: ئەي خەلىفەي پىغەمبەرى خوا چۆن ۋەسىيەتت بۇ ئەۋ دوانە كىرد بۇ منىش ۋەسىيەت بىكە لى ئەۋ دوانە، ئەبۇبەكر وتى: بىخەمبە ۋەسىيەتت بۇ دەكەم لايان، يەزىد وتى: رەھمەتى خوات لى بىت و خوا لەسەر ئىسلام پاداشتت بداتەۋە.^۱

^۱ - لى كىز العمال ج ۳ ص ۱۳۲ دا ۋاماتوۋە.

ئەخمەد ۋە ھاكىم ۋە مەنسۇرى كۆپى شۇغەبى بەغدادى لە (الاربەين) دا
 ھىناۋىيە ۋە دەلىت: دەقەكەى ھەسەن ۋە سەنەدەكەى لە يەزىدى كۆپى
 ئەبوسوفىيە ۋە غەرىبە ۋە ئەو دەلىت: ئەبوبەكر كە ناردى بۇ شام وتى: ئەى يەزىد
 تۆ خزمىيەت ھەيە ۋە بەلكو خزمان پىش نەخەيت بۇ دەسەلات، ئەمە گەرەتەين
 شتىكە كە دەترسم توشى بىت، چونكە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمويەتى (من ولي من
 امور المسلمين شيئا فأمر عليهم احدا محابة له بغير حق فعليه لعنة الله لا يقبل الله
 منه صرفا ولا عدلا حتى يدخله جهنم، و من اعطى احدا من مال اخيه محابة له
 فعليه لعنة الله - او قال - برئت من ذمة الله، ان الله دعا الناس الى ان يؤمنوا بالله
 فيكونوا حمية الله، فمن انتهك في حمية الله شيئا بغير حق فعليه لعنة الله - او قال -
 برئت منه ذمة الله عز وجل) واتە (ھەركەس لە كاروبارى مۇسلمانان شتىك بگريتە
 دەست ۋە لەبەر خۇشەويستى بۆى بە ناحەق كەسىك بكاتە ئەمىرى خەلك نەفرىنى
 خۋاى لەسەرە ۋە خوا گۇرۋان ۋە لادانى لى ۋە رىناگرى تا دەيخاتە دۆزەخ، ھەركەس لە
 مالى براكەى بىبەخشى ۋەك خۇشەويستى بۆى نەفرىنى خۋاى لەسەرە - يان وتى
 - پەناى خۋاى بۇ نىيە، خوا خەلكى بانگ كىردو ۋە بۇ ئەۋەى بېروا بھىنن بەخۋا ۋە جى
 گوروتىنى پىى خۋابن، ھەركەس گوروتىنى پىى خوا بەبى حەق بېرى نەفرىنى
 خۋاى لەسەرە - يان وتى - پەناى خۋاى گەرەى بۇ نىيە) ئىبن كەسىر دەلىت: ئەم
 فەرموۋە لە ھىچكام لە شەش كىتەبى فەرموۋەدا نىيە، لەۋانەيە لەبەر نەزانى
 مامۇستايەكى كە پىى گەيشتوۋە ۋە زىيان لى ھىنايىت، وتى: ئەۋەى دل دەيلى
 ئەۋەى ئەم فەرموۋە راست بىت، چونكە سىدىق ۋە كىردوۋە، دۋاى ئەو چاكتىنى
 مۇسلمانانى دانا.^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - له كنز العمال ج ۳ ص ۱۴۳ دا ۋاھاتوۋە ھەيسەمى ج ۵ ص ۲۳۲ دەلىت: ئەخمەد ھىناۋىيەتى ۋە
 تىيادا كەسىك ھاتوۋە كە ناۋى ئەھاتوۋە.

(وهسيه تى عومهرى كورى خه تتاب (ﷺ))

بو هاوه لآنى دواى خوئى

ئىبن بهبى شهيبه و ئه بو عوبه يده له (الاموال) و ئه بويه علا و نه سائى و ئىبن حبيب و بهيه قى له عومهر وه (ﷺ) هيناويانه ده لئيت: (وهسيه تى بو ده كم له گه ل ئه و پشتيوانانه چاك بيت كه پيش ئه وان ئيمانين هه لبارد و با چاكه كاريان قبول بكات و له خراپه كاريان ببورييت، وهسيه تى بو ده كم بو خه لكى ناوچه كان تا چاك بيت چونكه ئه وانه په نا و سه رخه رى ئيسلام و پيده رو كو كه ره وهى سامان و جى توورپه يى دوژمنن، با ته نها له زياده ي خوئيان به په زامه ندى خوئيان وه ربگيرييت، وهسيه تى بو ده كم بو عه ره به كان تا چاك بى له گه لئيان چونكه ئه وانه بنه په تى عه ره ب و كه ره سته ي خاوى ئيسلامن تا له ورده ئارژولى سامانيان وه ربگيرييت و بدريسته وه به هه ژارانيان، وهسيه تى بو ده كم سه باره ت به په انى خوا و پيغه مبه ره كه ي تا وه فاي بو ئه وانه هه بيت و له پيشيان وه به نگى و ته نها به پيئى توانايان ئه ركيان بخاته سه رشان)^١.

ئىبن سه عد ج ٤ ص ١٩٧ و ئىبن عه ساكير له قاسمى كورى موحه ممه ده وه هيناويانه ده لئيت: عومهرى كورى خه تتاب وتى:

بائه وهى دواى من كاروبار ده گريته ده ست بزانييت دوور و نزيك دواتر ليئيان ده وييت كه من به ده ر له خوّم شه پرى خه لكم ده كرد، ئه گه ر بزائم يه كيك له خه لك له من ليئى به هيژتره پيشده كه وتم تا بدرى له ملم، ئه وه لام خو شه ويستربو و زياتر له وهى ئه و كاره بگرمه ده ست.^٢

١ - صحيح.

٢ - له منتخب كنز العمال ج ٤ ص ٣٩ دا واهاتووه.

٣ - له كنز العمال ج ٣ ص ١٤٧ دا واهاتووه.

(ۋەسىيەتى عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) بۇ)

ئەبوعوبەيدەۋى كۆرى جەراھ (ﷺ)

ئىبن جەرر ج ۴ ص ۵۴ لە صالحى كۆرى كىسانەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: يەكەم نامەى عومەر كە نووسى بۇ ئەبوعوبەيدە كاتىك دايان ئەۋە بوو نووسى تا لەسەر سەربازانى خالىد بىكات بە بەرپرس ئەمە بوو:

(ۋەسىيەتت بۇ دەكەم لەو خوا پترسە كە دەمىنى و جگە لەو لەناۋ دەچىت، ئەۋ خاۋىيە لە گومرايىيەۋە پىنمۈۋى كىرىن و لە تارىكىيەۋە بەرەۋ پووناكى بىرىن، مەن تۆم كىرۋە بە بەرپرسى سەربازانى خالىدى كۆرى ۋەلىد، دەى ئەۋ كارەى ئەركى سەرشانتە بۇيان پاپەپىنە، لەپىناۋ دەستكەۋتدا مۇسلمانان بەرەۋ لەناۋچوون مەبەۋ پىش ئەۋەى ويسىتت بۇيان نەبى مەيانبەرە شوپىنى، بزانە چوونت بۇى چۆنە، سىرىيەك مەنرە مەگەر بە خەلىكى زۆرەۋە، ورىابە مۇسلمانان بەرەۋ ھىلاكى نەبەيت، خاۋى گەرە تۆى بە مەن و مەنى بەتۇ تاقى كىرۋەتەۋە، دەى چاۋت لە دونيا دابخەۋ دلت لىى ھەلگەنە، ورىابە ۋەك ئەۋانى پىش تۇ بە ھىلاكا نەچىت تۇ لەناۋچوونى ئەۋانت بىنى).

(ۋەسىيەتى عومەرى كۆرى خەتتاب)

بۇ سەعدى كۆرى ئەبى ۋەقاۋ (ﷺ)

ئىبن جەرر ج ۴ ص ۸۴ لە رىگەى سەيف لە مۇجەمەدەۋەۋ تەلەش بە سەنەدى ھەردوۋكىان ھىناۋىيەتى كە عومەر ھەۋالى نارد بۇ سەعدو ئەۋىش ھات بۇ لى، عومەرىش فەرمانى پىكرى تا شەرى عىراق بكات و ۋەسىيەتى بۇ كىر و وتى: (ئەى سەعدى كۆرى سەعدى بەنى ۋەھب بەۋە ھەلنەخەلەتتت بوترىت خالۋى پىغەمبەرى خواۋ ھاۋەلى پىغەمبەرە، چۈنكە خاۋى گەرە خراپە بە خراپە ناسپىتەۋە بەلكو خراپە بە چاكە دەسپىتەۋە، خاۋى گەرە لەگەل كەسدا نىۋانى

رەچەلەكى نىيە بەلكو تەنھا گويپرايەلى خوا ھەيە، خەلكى گەورە و بچووكيان لەبەردەم خوادا يەكسانن، خوا پەرورەدگار يانە و ئەوانىش بەندەى خان، بەپيى بەخشىن فەزلىان بەسەر يەكدا ھەيە و بەپيى گويپرايەلى دەگەن بەۋەى لەلەى خوايە، دەى بېروانە بۇ ئەو بارەى كە پيغەمبەر (ﷺ) لەسەرى بىنى ئەو كاتەى ئىردرا تا ئەو كاتەى بەجىيى ھىشتىن، پەيوەستى بە چونكە ئەو فەرمانە، ئەمە وەسىيەتمە بۆت، ئەگەر وەلات نا و پشتگويىت خست كارت پوۋچەل دەبىتەۋەو لە قوبەسەران و خەسارۆمەندان دەبىت) كاتىك ويسى بىنىرى بانگى كرد و تى:

(من شەرى عىراقم پى سپاردوويت دەى وەسىيەتم بپارىزە، تۆ ھەنگا و بۇ كاريكى سەخت دەنييت كەسى بە حەق لى دەرباز دەبىت، دەى خۆت و ھاۋدەمانت بە خىر پابىنە و بەۋە دەست پى بکە، بزانه ھەرنەرىت و كاريك شەمەكى دەويت، شەمەكى چاكەش خۇپاگريە، دەى خۇپاگريە لەسەر ئەۋەى توشىت دەبىت يان دىتەپرىت، با لە خواترسانت لا كۆبىتەۋە، بزانه ترسى خوا لە دوو شتدايە: لە گويپرايەلى پەرورەدگار و دووركە و تەنە لەلەدان لە فەرمانى، ئەۋەى گويپرايەلىيەتى بە پقى دونيا و خۆشە ويسى پۆژى دوايى گويپرايەلىيەتى، ئەۋەى سەركەش و ياخيە لى بە خۆشە و سى دونيا و پقى پۆژى دوايىيە، دلەكان چەند راستيەكيان ھەن كە خۋاى گەورە دايان دەنى ھەيانە نەينى و ھەيانە ئاشكرا، بۇ ئاشكرا كە جى سوپاس و جى سەركۆنەيە لە سەر حەق بەيەكسانى، بۇ نەينەكەش بە پووخسارى دانايى دلى لەسەر زمانىيە و بە خۆشە ويسى خەلك دەبىت، دەى لە تىكەلى و چوونەنا و خەلك خۇ مەگرەۋە چونكە پيغەمبەرەن داۋاى خۆشە ويسىيان كردوون، خۋاى گەورە ئەگەر بەندەيەكى خۆش بويىت خۆشە ويسى دەكات، ئەگەر شى بەندەيەكى خۆش نەويىت بوغراى دەكات، دەى پلە و پايت لای خوا بە پلە و پايت لای خەلك بە پەند وەر بگرە لەۋەى لەۋ كارەتدا لەگەلت دەبى و بپارت لەگەل دەدات).

(ۋەسىيەتى ئوممىي كۆرى خەتتە) (ﷺ)

بۇ ۋەتەننى كۆرى غەزۋان (ﷺ)

ئىبن جەرر ج ۴ ص ۱۵۰ لە غەبدولمەلىكى كۆرى ئوممىيەت ھىناۋىيەتى دەلىت:
 ئوممىي كە ۋەتەننى كۆرى غەزۋاننى دەنارد بۇ بەسرە پىيى وت:
 (ئەي ۋەتەن! مەن تۆم كىردۈۋە بە كارىدەستى خاكى ھىند كە خانە ۋە مەيداننى
 دۈرۈمەن، ھىۋام ۋايە خۋاى گەرە بۇ چۈرەدەرى يارمەتيدەر ۋەستىگىرۋىت بىت،
 نامەم نوۋسى بۇ غەللى كۆرى خەزەمى تا عورجوفەي كۆرى ھەرئەمەت بۇ بىئىرىت
 بۇ يارمەتتە، ئەۋ كەسىكە لە جىھادى دۈرۈمەن ۋە فىلى دۈرى دۈرۈمەن زۆر بەھىزە،
 ئەگەر ھات بۇ لات پائىزى پىيى بىكە ۋە نىزىكى بىيەرەۋە ۋە بانگى بىكە بۇ لاي خۋا،
 ھەر كەس ھات بەدەمتەۋە لىيى قىبۇل بىكە، ھەر كەس پازى نەبۋ سەرئەنەي بىچۈكى ۋە
 زەبۋىنى لىيى بىسىنە، ئەگەر نا بەبى دۈۋىلى شىمشىر بىخەرەكار، لەۋ كارەي گىرتۈۋەتە
 دەست لە خۋابىرسە، ۋىيە بەدروۋىت بەرە ۋە خۇبەزلىزىيەكت نەبات كە پۇژى
 دۋاىيىت لە دەست بىسىنە، تۆ ھاۋدەمى پىيغەمبەر (ﷺ) بۈۋىت ۋە پاش زەلىلى بەۋ
 ھۈيەۋە عىزەتمەند بۈۋىت، پاش لاۋازى پىيى بەھىز بۈۋىت تا ئەۋەي بۈۋى بە
 ئەمىرىكى بە دەسلەت ۋە پاشايەكى گۈپرايەلكراۋ، دەلىيىت ۋە گۈيىت لىدەگىرىت ۋە
 فەرمان دەكەيت ۋە فەرمانت جىيى بەجى دەكرىت، دەي بە پاستى بەخشىشكە كە
 بەسر پىزۋ پەلتە بەرەت دەكاتەۋە ۋە بەسر كەسانى تىرە پىشت دەخات، ئەۋ
 بەخشىشە پىپىزە چۈن خۋت لە تاۋان دەپارىزىت، ئەمەيان (پاراستىنى بەخشىش)
 لاي مەن بۇت گىرگىرە ۋىيە بەھەلت نەخەلەتتىت ۋە دۈۋەكەيت كە بەرە ۋە دۈزەخت
 بىبات، پەنات دەدەمە بەرخۋا لەۋ كەۋتەنە، خەلكى كاتىك دۈنيايان بۇ بەرەبۈۋىيەۋە
 خىرا بەرەۋلاي خۋاچۈۋىن، دۋاىيى دۈنيايان ۋىست، دەي تۆ خۋات بۈيىت دۈنيايان
 نەۋىت، لە سەرەنجام ۋە نەۋچۈۋىنى سەمكاران بىرسى).

۱ - غەلى كۆرى مۇجەممەدى مەدائىنىش بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە البدائە والنہايە ج ۷

(ۋەسىيەتى ئوممەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ))

بۇ ئەلانى كۆرى ھەزرەتى

ئىبن سەئىد ج ۴ ص ۷۸ لە شەئبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئوممەرى كۆرى خەتتاب نامەى نووسى بۇ ئەلانى كۆرى ھەزرەتى كە لە بەھرەين بوو، لە نامەكەدا نووسى: بېرۇ بۇ لاي عوتبەى كۆرى غەزوان و من كارى ئوم پى سپاردويت، بزانە بۇ لاي يەككە لەو كۆچەرە يەكەمانە دەچىت كە چاكەيان لاي خوا لە پىشە لەبەر ئەۋە لام نەبردوۋە كە پاك نەبىت و توندو بە توانا نەبىت، من پىم وابوۋە تۆ لەم پوانگەۋە لەو زىاتر بۇ موسلمانان باشتريت، دەى مافى لەبەرچاۋ بگرە، من پىش تۆ كەسىكم دانا بەلام پىش گەيشتنى مرد، ئەگەر خواى گەۋرە بىەۋىت دواى ئەو تۆ دىيت، يان بىەۋىت عوتبە دىت، دروستكراۋەكان كاريان بەدەست پەرۋەردگارە، بزانە كارى خوا بەو جۆرەى ناردوۋىيەتى پارىزراۋە، دەى بزانە بۇچى دروست كراۋىت و لىى بنەۋە واز لە جگە لەو بەينە، چونكە دونيا كاتى و دواپۇژ ھەمىشەيى، دەى خراپەى پۇيشتوۋىيەك لە چاكەى ماۋە سەرقالت نەكات، لە دەست توۋرەيى خوا پابكە بۇ لاي خوا چونكە خوا كىى بويىت دەستەلات و زانستى پى دەدات، داۋاى يارمەتى لە خوا دەكەين بۇ خۇمان و تۈيش لەسەر گوپرايەلى خۇى و پزگار بوون لە دەست سزاي خوا.

(ۋەسىيەتى ئوممەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ))

بۇ ئەبوموساى ئەشعەرى (ﷺ)

دەينەۋەرى لە زوبەيرى كۆرى موحسىنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئوممەرى كۆرى خەتتاب نامەى نووسى بۇ ئەبوموساى ئەشعەرى:

(پاشان! خەلكى بىزارىيەكەيان ھەيە لە سولتانىيان، دەى پەنا ئەگرم بە خوا فرىام كەۋە و رىبابە سنورەكان بەجى بگەيەنە با يەك ساتىش يىت. ئەگەر دور

شىتت ھاتنەرى: يەكەمىيان بۇ خواۋ دوۋەمىيان بۇ دونىيا، ئەۋا تۆۋ پىشكى خۇتت لەۋەى خواۋا ۋەرىگەر، چونكە دونىيا لەۋاۋدەچىۋ پۇژى دۋايسى دەمىنىتتەۋە، دەرچۋان سوۋك بىكەۋ دەستە دەستە ۋاك تاكىيان بىكە، سەردانى نەخۇشى مۇسلىمانان بىكەۋ بېرۋرە بۇنەى بە خاك سىپاردنىيان، دەرگات بىكەرەۋەۋ خۇت لە كاروبارىياندا بەشداربە، چونكە تۇش كەسىكىت لەۋان، تەنھا ئەۋەىە خواى گەۋرە بارى سەرشانى تۆى قورس كىردوۋە، بىستۋومە بەرگى خۇت ۋ خىزانت ۋ جل ۋ بەرگ ۋ سۋارت لە ھى مۇسلىمانان ناچىت، دەى ئەى بەندەى خوا ۋرىابە ۋەك ئەۋ ئازەلە نەبىت كە بە شىۋىكى پىر فەرۋ پىتدا بىرۋات ۋ تاكە ھەۋال ۋ زانىيارى خۇ قەلەۋ كىردن بىت، بەلكۈ لەۋاۋچۋونى لە قەلەۋ بۋونىدایە، بزانە ئەگەر كاربە دەست فەۋتا ھاۋلاتىەكانىشى دەفەۋتىن، سەرگەشتىن نەگبەت تىرىن كەسىش ئەۋەىە ھاۋلاتىيەكانى بە ھۋىەۋە ياخى ۋ سەرگەش بن).

ئىبن ئەبى شەيبە لە زۋحاكەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب نامەى نوۋسى بۇ ئەۋموساى ئەشعەرى (رضي الله عنه):

(پاشان! ھىز لە كاردا ئەۋەىە كارى ئەمىرۇ نەخەنە بەىانى، چونكە ئەگەر ۋابىكەن كارەكان كەلەكە دەبن بەسەرتانداۋ نازانن كامىيان بىكەن، بەۋە گىرۋدە دەبن، ئەگەر دوۋ ئىشتان ھاتەرى يەكىكىيان بۇ دونىيا ۋەۋى تىرىش بۇ پۇژى دۋايسى ئىۋە ئەۋەى دوۋەم پىش بىخەن، چونكە دونىيا دەفەۋتىۋ پۇژى دۋايسى دەمىنىتتەۋە، ھەمىشە ئاگاتان لە چاۋدىرى خوا بىت ۋ ھۇشار بن ۋ سەرقالى فىربۋونى قورئان بن چونكە قورئان سەرچاۋەى زانستەكان ۋ بەھارى دلانە).

۱- لە كىز العمال ج ۳ ص ۱۴۹ دا ۋاھاتوۋە، ئىبن ئەبى شەيبە ۋ ئەۋنەعم لە الحلىة لە سەعیدى كۆپى ئەبى بوردەۋە بە كورتى ھىناۋىەتى، لە كىز العمال ج ۸ ص ۲۰۹ یشدا ھاتوۋە.

۲- لە كىز العمال ج ۸ ص ۲۰۸ دا ۋاھاتوۋە.

(وهسيه تي عوسماني ڪوري عهفان (ﷺ))

فهڙائيلى رازي له عه لائي ڪوري فهڙل له دايڪيه وه هيٺاويه تي ده لئيت: ڪاتيڪ
عوسمان (ﷺ) ڪوڙا گهڙان به نيو خهڙينه ڪيداو تيايدا بوخچه يه ڪي قوفل ڪراويان
دوڙيه وه، ڪرديانه وه و تيايدا پهريه ڪيان دوڙيه وه ڪه تيايدا نووسرابوو: ٺه مه
وهسيه تي عوسمانه:

به ناوي خواي به خشنده و ميهره بان

عوسماني ڪوري عهفان شايه تي ديدات هيچ په رستراويڪ نيه جگه له خواي
ته نهاي بي هاوهل و موحه مه ديش بهنده و نيڙدراوي خوايه و به هشت حقه و دوڙه خ
حقه و خواي گه و ره له پوڙي بي گوماندا ٺه وانهي ناوگوڙ زيندو و ده ڪاته وه و به ليني
خوا لاداني ني يه، له سهري دهڙين و له سهري ده مرين و له سهري زيندو و ده بينه وه
ٺه گهر خوا بيه وئيت!).

نيزامولمولڪيش هيٺاويه تي و ٺه وه شي هيٺاوه: له پشتيه وه ٺه نووسراوه يان

بيني:

غنى النفس حتى يجلبها و ان غضها حتى يضربها الفقر

وما عسرة فاصبرها وان لقيتها بكائنة الا سيتبعها يسر

ومن لم يقاس الدهر لم يعرف الاسى وفي غير الايام ما وعد الدهر

ٺه بوئ حمده له شدادي ڪوري ٺه وه وه (ﷺ) هيٺاويه تي: ڪه گه ماروي سهر
عوسمان له (يوم الدار) دا توندي ڪرد، سهيري خه لڪي ڪردو وتي: ٺه ي بهنده ڪاني
خوا ده لئيت: عهلي ڪوري ٺه بوتاليم بيني ميڙه ڪه ي پيغه مبهري (ﷺ) له سه رنابوو
له ماله ڪه ي هاته دهري و شمشيره ڪه ي هه لڪيشابوو و حه سهن و عه بدوللای ڪوري
عومر به ده سته يه ڪي ڪوچه ران و پشتيوانانه وه له پشتيه وه بوون ڪه وتنه خه لڪ و
بلاوه يان پي ڪردن، پاشان چوون بو لای عوسمان، عهلي پي و ت: سه لامت لي بيت

١ - له الرياض النضرة ي موحبي ته بهريدا ج ٢ ص ١٢٢ هاتوه.

ئەبوئەحمەد لە ئەبى سەلەمەى كوپرى عەبدولرەحمانەوہ ھىناويەتى دەلىت:
ئەبوقەتادە و كابرايەكى تر چوون بۆ لاى عوسمان (ﷺ) ئەو كاتەى گەمارۆدرا بوو،
داواى مۆلەتى حەجيان كرد، ئەويش مۆلەتى پىدان، پىيان وت: ئەگەر ئەوانە
سەرگەوتن ئىمە لەگەل كى بين؟ وتى: لەگەل كۆمەل و يەكدانگيدا بن، وتيان: ئەگەر
يەكدەنگى لەوانەدابوو كە سەردەكەون بەسەرتدا لەگەل كىدا بين؟ وتى: لەگەل
كۆدەنگيدا بن لەھەركوئى بىت، ئىمەيش چووين و حەسەنى كوپرى عەلىمان (ﷺ)
لەبەردەرگادا دى كە دەچوو بۆ لاى عوسمان (ﷺ) لەگەلى گەپراينەوہ تا قسەى
بىستىن، حەسەن سەلامى كرد لە عوسمان و پاشان وتى: ئەى ئەمىرى باوہرداران

770

پیم بلی چیت دهویت با بوټ بکه؟ عوسمان وتی: برازا گیان بکه پریره وه دابنیشه
تا فهران و ویستی خوا دیت، حه سن له گهل ئیمه هاته دهر و ئین عومهرمان دی که
هاته ژوره وه بو لای عوسمان، له گهل ئه ویش گه پراینه وه تا قسه ی بیستین، سه لامی
کرد له عوسمان و وتی: ئه ی ئه میری باوه پداران، هاو ده می پیغه مبه ر (ﷺ) بووم و
گویم گرت و گوپرایه ل بووم پاشان بو ئه بویه کریش هاو ده م بووم و گویم گرت و
گوپرایه لی بووم، بو عومهری کوپی خه تتابیش هاو ده لی بووم و گویم لیگرت و
گوپرایه لی بووم و مافی باوکایه تی و خیلافه تیشم پیدا، وا ئیستا من له به رده ستندام
ئه ی ئه میری باوه پداران چی ده لیی با بیکه م؟ عوسمان پیی وت: خوا پاداشتتان
بداته وه ئه ی بنه ماله ی عومهر دوو جار! پیویستیم به خوین پرشتن نیه .^۱

ئه بو عومهر له ئه بی هوره یره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لییت: من له گهل
عوسمان (ﷺ) له ماله وه گه مارؤدرا بووم، درا له یه کیك له ئیمه، وتم: ئه ی ئه میری
باوه پداران ئیستا کاتی لیډانه وا یه کیك له ئیمه یان کوشت، ئه ویش وتی: ئه ی
ئه بو هوره یره بریارم داوه ده بیټ ئه و شمشیره ت فری بده یت، چونکه ئه وان منیان
ده ویت، منیش به خوم باوه پداران ده پاریزم، ئه بو هوره یره ده لییت: شمشیره که م
فریداو تا ئیستاش نازانم له کوپیه ؟^۲

۱ - له الرياض النضرة ج ۲ ص ۲۶۹ دا واهاتوه.

۲ - له الرياض النضرة ج ۲ ص ۱۲۹ دا واهاتوه.

(ۋەسىيەتە كانى عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) بۆ سەر كىردە كانى)

دەينە ۋەرى و ئىبن عەساكىر لە موعاجىرى عامىرىيە ۋە ھىناۋيانە دەلىت: عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) بەلىنىكى بۆ ھەندى لە ھاۋەلانى بەرپىسى شۆينى نووسى و تىايدا ھاتبۇو:

(پاشان! ۋەستانى بەردەرگات لەسەر ھاۋلاتىانت درىژمەكەرەۋ، چونكە ئەو كارە بەشىكە لە بەرتەسكى و بەۋە گەرە لايان بچوك و بچوك لايان گەرە و جوان لايان ناشىرىن و ناشىرىن لايان جوان دەكات و حەق دەكات بە پوۋچەلى و ناھەقى، والى كەسىكە و نازانىت خەلكى چى لى دەشارنەۋ، قسە كردن ھىماي لەسەر نىيە تا راست و درۆ لەيەك جىياكەيتەۋ، بەۋ پىيە لە ھاتنە ژورە ۋەدا بە نەرمى پەردەدارى بەردەرگا مافەكان بپارىزى، چونكە تۆيەكىكىت لەم دوو جۆرە كەسە: يان كەسىك بە زىادەپەۋى مافى خۆتت لە بىر كىزدوۋە و پەردەدارەكەت پىك پادەگىت بەۋ مافەى دەيدەيتى يان بەۋ ئاكارە جوانەى دەينوئىنى، يان توۋوشى پىگرتن بوويت لەخىر خەلكى دەست دەگىتەۋە لە خۆت و داۋالىكردن ئەگەر بىھىۋابوون، لەگەل ئەۋەى زۆربەى پىۋىستى خەلك لەلات ھىچ ئەركى سەرشانى تىدانى يە، سكالاي ستەمىكە يان داۋاي بە گەپخستنى وىژدانە، دەى ئەمەى ۋەسەم كىرد پىيى سوۋدەندەبە و پشت بە خوا ھەۋلىدە چاۋت لە بەخت و ژىرى و ھۆشيارىت بىت).

دەينە ۋەرى و ئىبن عەساكىر لە مەدائىنە ۋە ھىناۋيانە دەلىت: عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) نووسى بۆ ھەندى لە كاربەدەستە كانى:

(لەسەر خۆۋ و رىبابە! ۋەك ئەۋەى گەيشتبىتەجى و كارەكانت خرابنە بەرچاۋت لەۋ شۆينەى كەسى ھەلخەلەتاۋ و بەخۇداناز ھاۋارى پەشىمانى و كەسى دەرفەت نەماۋ و فەوتىنەر ھاۋارى تەۋبە و ستەمكار ھاۋارى گەرەنەۋە و پەشىمانى دەكات). عەلى كۆرى ئەبوتالىب (ﷺ) كىردى بە بەرپىسى (عەكبەرا) و بە من و خەلكى ئەۋى ژىردەستى و ت:

(خەلكى ۋلاتى سۈاد خەلكىكى فېلبازن وريابە ھەلت نەخەلەتېن، ۋەفات ھەبىت بۆلەۋەى لەسەريانە ۋەجىيى بگەيەنە) پاشان ۋتى: بېرۇ، منىش كە چۈمەۋە بۆلەى پىيى ۋتم: (ئەۋەم پىيوتيت تا پىيان بلىم ۋگويگرېن، لە پىناۋ درھەمىكدا قامچىك لە يەك كەسيان نەدەيت ۋراينەگرېت، مەرو گايان لى ۋەرەگرە، ئىمە فەرمانمان پىكراۋە لىبوردنيان لى ۋەربگرېن، دەزانيت لىبوردن چىيە؟ توانا). لە كنز العمال ج ۲ ص ۱۶۶ دا ۋاھاتوۋە. بەيھەقى ج ۹ ص ۲۰۵ ھىناۋىيەتى، لە فەرموۋەكەيدا ھاتوۋە: پۆزى ۋ بەرگ ۋ پۇشاكى زىستان ۋ ھاوين ۋ لاخى كاريان مەفرۇشە ۋ كەسيك لە پىناۋ درھەمىكدا لەسەرىي مەۋەستىنە، ۋتم: ئەى ئەمىرى باۋەرداران دەى يانى چۆن لەلات چۈوم ۋا بگەپىمەۋە بۆلات؟ ۋتى: ئەگەرىش چۆن چۈويت ۋا بگەرىيىتەۋە، ئىمە فەرمانمان پىكراۋە لىبوراۋيان لى ۋەربگرېن ۋاتە زىادەى خۇيان.

(نامۇزگارى تاك ۋ ھاۋەلەتى بۆ پىشەۋاكەى)

ئىبن سەعد ۋ ئىبن عەساكىر لە مەكھۈلەۋە ھىناۋيانە سەعيدى كۆرى حوزەيمى جۈمەحيەۋە لە ھاۋەلەنى پىغەمبەر (ﷺ) ھىناۋىيەتى بە عومەرى كۆرى خەتتابى ۋت: ئەى عومەر دەمەۋىت ۋەسىيەتت بۆ بگەم، ۋتى: بەلى دەى ۋەسىيەتت بۆ بگە، ۋتى:

(ۋەسىيەتت بۆ دەكەم بەرامبەر بە خەلك لە خۋابترسىت ۋ بەرامبەر بە خوا لە خەلك نەترسىت ۋ قسە ۋ كردارت پىچەۋانە نەبن، چۈنكە پاستىرىن قسەت ئەۋەيە كە كردارت بە راستى دادەنىت، لە يەك مەسەلەدا دوو پىريارى جيا مەدە ئەگەرنا باروكرات تىكەدەچىت ۋ ھەقت لەلانىمىنى، كارى پىيويست بە بەلگە بگرەبەر خوا يارمەتيت دەدات ۋ ھاۋەلەتياىنى بەردەستت چاك دەكات، پوو ۋ دادۋەرىت لەو كارەى خواى گەۋرە داۋىيەتيە دەستت بۆ دوورو نزيكى موسلمانان پىك بىت، ئەۋەى بۆ

خۆت و ژن و منالت ھەزىت پىيە بۇ خەلگىش ھەزى پى بىكە، ئەۋەى بۇ خۆت و مال و منالت پىت ناخۆشە بۇ ئەۋانىش پىت ناخۆش بىت، ھەنگاۋ بەرەۋ ھەق بىنى و لە پىناۋ خۋادا لە لۆمەى لۆمەكاران مەترسى).

عومەر وتى: كى ئەۋەى پى دەكرىت؟ سەعید وتى: كەسى ۋەك تۆ، ھەركەس خۋاى گەرە كاروبارى ئوممەتى مەھمەدى دایە دەست، پاشان كەس لە نىۋان ئەۋ خۋادا نەما.

ئىبن راھەۋىيە و حارس و موسەددە و ئەبۇيەلا - بە صەھىحى - لە عەبدۇللاى كۆپى بۆرەيدەۋە ھىناۋيانە عومەرى كۆپى خەتتاب (ﷺ) خەلگى بۇ ھاتنى ۋەفد كۆكرەۋە، بە ئەزەنى كۆپى ئەرەقى مى وت: بزانە ھاۋەلانى موحەممەد (ﷺ) كۋان مۇلەتپان پىيىدە پىش ھەموان بىن، پاشان ئەۋانەى دۋاى ئەۋان، ئەۋانىش چوون و لەبەردەمىدا پىزىيان بەست، سەيرى كرد پىاۋىكى كەلەگەت لەتە كلاۋىكى لەسەربوۋ، عومەر ئاماژەى نىزىكبوۋنەۋەى بۇ كرد، ئەۋىش ھات بۇ لای، عومەر وتى: ئى ئى ئى، پىاۋەكەش سى جار وتى: ئى ئى ئى عومەر وتى: ئۇف! ھەستە ئەۋىش ھەستا، عومەر سەيرىكرد كابرەيەكى ئەشعەرى سىپى لەش لاۋازە، كورت و قورس و ھىۋاشە، ئاماژەى نىزىكبوۋنەۋەى بۇ كرد، چوۋ بۇ لای، عومەر وتى: ئى ئى ئى، ئەشعەرىيەكە وتى: ئى ئى ئى، عومەر وتى: تى ئى ئى، كابرە وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران قسەيەك بىكەرەۋە با لەسەرى بتدوینىن (شتى بلى با ئىمە قسەبىكەين) عومەر وتى: ئۇف، ھەستە، پىاۋ گومان ھەرگىز سوۋد پى ناگەيەنىت، سەيرى كرد كابرەيەكى سىپى لەش لاۋازە، ئاماژەى كرد و لىنى نىزىك بوۋىەۋە، عومەر وتى: ئى ئى، ئەۋىش لىنەۋى و سوپاس و ستايشى پەرۋەردىگارى كرد و لەبەرخوا كەۋتە ئامۇزىگارى، دۋاىى وتى: (تۆ كاروبارى ئەم ئوممەتەت گىرتوۋەتە دەست دەى لەۋ كارەى ئوممەت و ھاۋلاتپاننى ژىردەستت بە تايبەت لە خۋابىرسە، چۈنكە تۆ

لېيچىنە ۋەت لەگەل دەرگىز و لېيىر سىراۋىت، تۆ جى سپاردەيت، دەيت سپاردەيت سەر شانت بدەيتە ۋە، ئەو كات بەپىي كىر دات پاداشت دەيتە ۋە. وتى: لەو كاتە ۋەي بوم بە خەلىفە جگە لە تۆ كەس بە راست نەيدواندوم، تۆ كىت؟ وتى: مەن پەبىيى كوپى زيادەم، وتى: بىرەي موھاجىرى كوپى زيادەم؟ وتى: بەلى، عومەر سوپايەكى ئامادە كىردو ئەشەرىيەكەي لەسەردانا، پاشان وتى: بزانە پەبىيى كوپى زياد ئەگەر لە قەسە كىدا راست بىكات ئەوا لەسەر ئەو كارە يارمەتەي دەيت، بۇيە بەكارى بەيئە، پاشان دە كەس لە ئىۋە نەيت مەگەر ئەۋەي كارەكەي لەسەر دەنۋوسى و لەسەر ژىيانى كارەكەيدا دەنۋوسىت بوم، تا ئەۋەي وابزانىت مەن خىستۈمەتە كار، پاشان عومەر وتى: پېغەمبەر (ﷺ) پارسىپاردىن و فەرمۈي (ان اخوف ما اخشى عليكم بعدي منافق عليم اللسان)^۱.^۲ (ترسناكترين شتى بۇ دۋاي خوم ترسم ھەيە توۋشتان بىت دورۋويەكى زمانزانە).

ئەبۇنەئىم لە الحىيە ج ۱ ص ۲۳۸ لە مۇھەممەدى كوپى سوقۇۋە ھىناۋىيەتەي دەيت: چوم بۇ لاي نەئىمى كوپى ھىند، ئەۋىش پەرىيەكى دەرھىنا بوم، تىايدا نووسرابو:

(لە ئەبۇعوبەيدەي كوپى جەراح و موعازى كوپى جەبەلەۋە بۇ عومەرى كوپى خەتتاب، سەلامت لى بىت، پاشان! ئىمە پامان سپاردىت و بارى خوت بەرامبەريان بۇ خوتە، ۋا ھەموو كاروبارىكى (سور و پەش) ئەم ئوممەتەت گىرتۈۋەتە دەست، لەبەردەستتەدا گەرە و بچوك بەرزو پىسوا دۋست و دۋزمن دادەنىشن، ھەركاميان پىشكى دادپەرۋەرى خۇي ھەيە. ئەي عومەر بزانە لەو بارەدا چۈنىت! چۈنكە ئىمە ھۇشيارىت پى دەدەين لەسەر پۇژىك كە پوخسارەكان تىايدا دەنالىنن و دلەكان تىايدا وشك دەبنەۋە بەلگەكان دەپچىرىن و بۇ بەلگەي (پادشاھەك) دەستەلاتدارىك

۱ - ضعيف.

۲ - له كنز العمال ج ۷ ص ۳۶ دا ۋاھاتۈۋە.

كە بە تواناي خۇي دەستەوسانى خستون، دروستكراوان ھەموو بەرەو پروي ئەو (خوای گەرە) ملکہ چن و ھیوایان بە پرەحمەتی ئەو و لە سزای ئەو دەرسن، ئیمە وامن دەوت کاروباری ئەم ئوممەتە لە کۆتا سەردەمیدا دەگەریتەو تا ئەوێ دەبنە برای بەرچاو و دوژمنی نھینی. پەنادەگرین بە خوا ئەم نووسینەمان لای تۆ بەدەر لە نیازی دلمان دابەزیت، ئیمە تەنھا وەك ئامۆزگاری بۆمان نووسیویت،
والسلام علیک).

عومەری کوری خەتابیش (ﷺ) بۆی نووسین:

لە عومەری کوری خەتابەو بۆ ئەبوعوبەیدەو موعاز، سەلامتان لی بیئت، پاشان نامەکەتان گەیشتە دەستم، بیرتان دیت ئیو پاتان سپاردم و کاروباری من بۆیان، وا ھەموو کاروباری ئوممەت گرتە دەست، گەرەو بچووک خانەدان و پەسوا، دۆست و دوژمن لەبەردەستمدان و ھەرکامیان پشکی خۆی ھەیە، نووسیتان ئەو کات ئەی عومەر بزانە چی دەکەیت؟ لێرەدا عومەر ھیچی پی ناکریت بە یارمەتی خوا نەبیئت، نووسیتان ھۆشیاری لەسەر گەلانی پیشوومان وەرگم، دەمیكە جیاوازی ھەو و پوژ بە داھاتنی خەلکی ھەموو دووریک نزیك دەکەنەو و ھەموو نووییەك تووش دەکەن. بە بەلینیک دین تا خەلکی دەچنە بەھەشت یان دۆزەخ، نووسیتان و ھۆشیاریتان پی دام: (ئەم ئوممەتە لە کۆتا زەماندا دەگەریتەو تا ئەوێ دەبنە برای بەرچاو و دوژمنی پەنھان، ئیو ئەوانە نین و ئەم سەردەمەش ئەو سەردەمە نیە، ئەو سەردەمی دەرکەوتنی ترس و موژدەییە، ھەزێ خەلکی بۆ یەكتر بۆ دنیایانە، نووسیتان پەنام دەدەن بەر خوا لەوێ نامەکەتان بەدوور لە نیازی دلتان بگرم و بە ئامۆزگاری بۆ متان نووسیو، راست دەکەن، دەی لەمەودوا نامەم لی مەبەن چونکە پیوستیم پیتانە، والسلام علیکم).

١ - ئین ئەبە شەیبەو ھینادیش بە ھەمان شیو ھیناویانە، لە کنز العمال ج ٨ ص ٢٠٩ ھاتووە. تەبەرانی ھیناویەتی، لە المجمع (ج ٥ ص ٢١٤) دا ھاتووە و دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکە تا ئەو لاپەرەییە جی متمانەن.

(وہ سیہ تی نہ بو عوبہ یدہی کوری جہ راج (ﷺ))

لہ سہ عیدی کوری موسہ ییبہ وہ دہ لیت: کاتیک نہ بو عوبہ یدہ (ﷺ) لہ نوردون پیکرا موسلمانانی نہ ویی بانگ کردو وتی: (من وہ سیہ تیکتان بو نہ کم نہ گہر قبولی بکن بہر دہ وام لہ خیر و چاکہ دا دہ بن، نویژ بکن و پوژووی پرمہ زان بگرن و سہ دہ قہ بدہن و حہج و عہ مرہ بکن و پہ یوہ ست بن و ناموژگاری سہر کردہ کانتان بکن و لہ گہ لیان ناپاک نہ بن، دنیا قور بہ سہرتان نہ کات، چونکہ کہ سیک نہ گہر ہزار جار بژی ہر دہ بیت بہرہ و نہم مہرگی من بیت کہ دہ یبینن، خوی گہ ورہ مہرگی لہ سہر نہ وہی نامہ نووسیوہ و نہوانہ دہ مرن، ژیرترینتان نہ وہیہ زیاتر گوپرایہ لی پہرہ ردگاریہ تی و زیاتر کار دہ کات بو پوژی دوا یی، والسلام علیکم ورحمہ اللہ وبرکاتہ، موعازی کوری جہ بہل بہر نویژی بکہ بو خہ لکہ کہ). ئینجا مرد، پرحمہ تی خوی لی بیت، موعاز (ﷺ) لہ ناو خہ لکہ کہ دا ہستار وتی: (خہ لکینہ لہ دہ ست تاوانہ کانتان لای خوا تہ وبہ بکن، ہر بہندہ یہک بہ داوای تہ وبہ لہ گوناہہ کانی بگہریتہ وہ بو لای خوا نہو خوا مافی لہ سہرہ کہ لیی خوش بیت، ہرکس قہرزیکی لہ سہرہ با بیداتہ وہ، چونکہ بہندہ بہ قہر زہ کہی گیرودہ و پاوہ ستینراوہ، ہرکامتان براکہی توران دووہ با پروات بو لای و ناشتی لہ گہل بکات، نابیت موسلمان زیاتر لہ سی پوژ براکہی بتورینیت. موسلمانان: کہ سیکتان لہ دہ ستدا بانگہ شہ نیہ نہ گہر بلیم چاکترین دل و دورترین تہ لہ کہ و زیاتر خوشہ ویستی بو ہہموان و ناموژگاریکہ رترین بوو، دہی پرحمہ تی بو بنیرن و نامادہی نویژ بن لہ سہری).

(ژبانامه ی خه لیفه و نه میره کان)

(ژبانی نه بوبه کری صدیق (ﷺ))

ئین سه عد ج ۳ ص ۱۲۱ له ئین عومرو عائیشه و موسه یب و جگه له وانیشه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له نیو خویاندا قسه یان کرد و تیان: نه بوبه کری صدیق له پوژی مه رگی پیغه مبهردا (ﷺ) له پوژی دوو شه ممه دوانزه ی پر بیعوله وه لی سالی یانزه ی کوچیدا به یعه تی پیدرا، مالی له لای حه بیبه ی کچی جاریجه ی کوپی زهیدی کوپی نه بی زوهیر له به نی حارسه ی کوپی خه زره ج له (سونج) بوو، له خوری و موو هۆده یه کی دروست کردبوو، تا نه وه ی هاته مالی مه دینه هه ر وابو، له وی پاش شه ش مانگی به یعه ت هه ر به پی به مه دینه دا هاتوو چۆی ده کرد، که سواری و لاخیکی ده بوو و به رگیکی پویشیوو عه بایه کی رهنگ سوورو خۆل تیکه لاوی له سه ربوو، ده چوو به مه دینه و نویتژی بو خه لک ده کرد، که نویتژی عیشای ده کرد ده گه رایه وه بو لای مال و منالی له سونج، که ناماده ده بوو نویتژی بو خه لک ده کرد، نه گه ر ناماده نه بویه عومره ی کوپی خه تقاب به ر نویتژی به کی ده کرد، له پوژی هه یینی له نیوه ی پوژدا له سونج بوو، سه رو پریشی رهنگ ده کرد و دواتر ده چوو به ره و نویتژی هه یینی کوپی ده کرد نه وه، نه و که سیکی بازرگان بوو، پوژانه ده چوو بو بازار و کرین و فروشتنی ده کرد، رانه مه ریکی هه بوو خۆی ده یه یینان و ده یبردن، یان دواتر له بری خۆی بو ی ده له وه پینرا، مه ره کانیا ن شیر ی ناوچه که یان ده دا، که به یعه تی خیلافه تی پیدرا که نیه کیکی ناوچه که وتی: ئیستا پشکی مالمان ناده ی پیمان، نه بوبه کر بیستی و وتی: به لی به خوا پیتان ده دم و (شیره که) هیوام وایه نه م کاره م هیچ ئاکاری جارام بگویت و پی له ده ستبدا ت. شیر ی پیدان، یان وا ده لیت به که نیه که که ی وت: نه ی که نیه که حه زه که ییت شیر ی که ره دار و بی که ره شت بده می؟ و ابزانم وتی: به لی بیکه ن (هه ردووکیان هاتوون) هه رکامیانی وت کردی، به و جو ره شه ش مانگ له

سونج مایهوه، دواتر دابهزی بۆ مه دینه و لهوی مایهوه و سه رقائی کاروباری بوو، وتی: نه به خوا بازرگانی بۆ چاککردنی باری خه لک ناشی و ته نها یه کلاکردنه وه بۆ کاریان دادیان ده دات تا له کاروباریان بپوانین، ده بی و شتیکی شیوا بۆ که سو مالم هه بی، وازی له بازرگانی هینا و له به یتولمالی موسلمانان به شی بژیوی پۆژ دوا ی پۆژی خوی و که سو مالی پریه وه، به شی نه وه ی هه ج و عه مره ی بکات بۆ هه ر سالی ک شه ش هه زار دره میان بۆ بپریوویه وه، له سه ره مه رگیدا وتی: چی له به تولمان لایه بۆ مان بگێرنه وه چونکه من هه یج له و ماله نابهم، به و به شه ی موسلمانان پاریم که له فلان و فلان شوین لیم وه رگرتوون، نه وه ی له گه ل و شتریکی پڕشیر و کۆیله یه کی صه یقه ل و هۆشه یه کی دا به عومه ر که نزیکه ی پینج دره مه، عومه ر (ﷺ) وتی: نه وه ی دوا ی ئەم دیت په ککه و ته ده بی و (گیر ده خوات) وتیان: نه بوبه کر له سالی یانزه دا عومه ری کوپی خه تتابی له سه ر هه ج دانا، پاشان نه بوبه کر له رجه بی سالی دوانزه دا عه مره ی کرد و له چیشته نگایه کدا چوویه مه ککه و چوو بۆ ماله وه و نه بوقوحافه له به رده رگادا وه ستابوون چه ند گه نجیکی له گه لدا بوو که ده یدواندن تا نه وه ی پی و ترا: نه وه کوپه که ته، نه ویش پا په ری و رایکرد و نه بوبه کر ویستی خیرا و لاخه که ی بوه ستینی و له سه ری دابه زی و ده یوت: بابه گیان هه لمه سه، پاشان پی گه یش و نیوان چاوانی نه بوقوحافه ی ماچکرد و پیره پیاویش له تاو خوشی هاتنیدا ده گریا، عیتابی کوپی ئوسه بد و سو هه یلی کوپی عیکرمه ی کوپی نه بوجه ه ل و حارسی کوپی هیشام (ﷺ) هاتنه مه ککه و سه لامیان لی کرد و وتیان سه لامت لی بی و نه ی پیغه مبه ر، هه مو یان ته وقه یان له گه ل کرد، نه بوبه کر هه ر که باسی پیغه مبه ری لی ده بیستن ده گریا، پاشان سه لامیان کرد له نه بوقوحافه، نه بوقوحافه وتی: نه ی ئازادکرا و له گه لی نه مانه چاک به، نه بوبه کر وتی: بابه گیان هی زو توانا به س بۆ خوا یه، کاریکی قورس له سه رشانمدا نه راوه که ده ره قه تی نایه م به یارمه تی خوا نه بی و، پاشان خه لکی ده چوون به ره وپووی و ھاوولانی که و تنه شوینی و نه ویش پووی تی کردن و وتی: له سه رخۆ بچن، خه لکی له

سەر مەرگى پېغەمبەر (ﷺ) سەر خۇشيان لى دەكردو ئەۋىش دەگىرىا تا بەھالەۋە گەيشتەۋە مال، عەباكەيپۇشى (لە شىۋەى كاتى تەۋافدا) پاشان چوو و حەوت جار تەۋافى كىردو دوو پىكات نۆيىژى كىرد، پاشان گەپرايەۋە بۇ مالەۋە، كە نىۋەرۇ ھات دەرچوو و دووبارە تەۋافى كەعبەى كىرد، پاشان لە نىزىك دارونەدوۋە دانىشت و وتى: كەس ھەيە سىكالائى ھىچ سىتەمىكى ھەبىت يان داۋاى مافىك بىكات؟ كەس نەھات و ھىچى نەبوو، خەلكى لەسەر والىھەكەيان سۇپاسى خاۋيان كىرد، پاشان نۆيىژى عەسرى كىردو دانىشت و خەلكى مالئاۋاۋيان لىكىرد، پاشان بەرەۋ مەدىنە گەپرايەۋە، لە كاتى حەجدا لە سالى دوانزە ئەبۇبەكر حەجى بۇ خەلك كىردو بە تەنھا حەجى كىردو لەسەر مەدىنە عوسمانى كۆپى عەففانى دانا، ئىبن كەسىر دەلىت: دەرگەھى حەسەنەۋ لە چەند لايەكى دىكەۋە چەند شاھىدىكى ھەن، دەرۋونىش شىتى ۋا قىبول دىكات و جىي پەزنامەندىە.

(چىرۆكى عومەيرى كۆرى سەعدى ئەنسارى (ﷺ))

ئەبۇنەعەم لە الحلىە ج ۱ ص ۲۴۷ لە عەبدولمەلىكى كۆپى ھارونى كۆپى عەنتەرە لە باۋكىەۋە لە باپىرىەۋە لە عومەيرى كۆپى سەعدى ئەنسارىەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب ۋەك كاربەدەستى حىمىص ناردى، ئەۋىش ماۋەيەك ماۋەۋە ۋە ھەۋالى بۇ نەدەھات، عومەر بە نووسەرەكەى وت: نامە بنووسە بۇ عومەير، سۆيىند بەخاۋا ۋادەبىنم ناپاكى لە پوودا نواندىن، نامەى نووسى (ئەگەر ئەم نامەم گەيشتە دەستت يەكسەر بە خۇت ۋە ۋ سامانەى لە دەستكەۋتى مۇسلمانان كۆتكۈدەتەۋە ۋەرە كاتىك سەيرى ئەم نامەم دىكەيت). عومەير تويىشۋەكەى ھەلگرت و شەمەكى خۇى تىدا دانا ۋ قاپەكەى ھەلگرت و خەنجەرەكەى ھەلگرت و لە حىمىصەۋە چوو تا چوۋىە مەدىنە.

كە گەشىت رەنگى تېكچووبوو و دەموچاۋى تۆزۈى بېو و قىزى درىژبېو،
چووبۇ لاي عومەرو وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران، سەلام و پەھتە و بەرەكەتى
خوات لى بىت، عومەر وتى: چىتە؟ وتى: تۆ چى لەبارەمەۋە دەبىنىت؟ مەگەر تۆ
مەنت بە لەش دروست و خوین پاك نەدەزانى، مەگەر دونيام پىيە تا پايكىشم؟ وتى:
چىت پىيە؟ عومەر و ايزانى پارەى مېناۋە، وتى: تويىشۋەكەمە كە شمشىرەكەمى
تېدايە لەگەل تەشتەكەم كە تېايدا جل و سەرم دەشۇم، قاپەكەم كە تېايدا
دەسنويزدەگرم و ئاۋى پى دەخۇمەۋە، خەنجەرەكەشم كە دەكەم بەسەرىداۋ ئەگەر
دوژمەن ھاتەرى جىھادى پى دەكەم، سویند بەخوۋا دونيا تەنھا سەختىە بۆ
خۇشىيەكانم! عومەر وتى: كە ھاتىت بەرېدا دەچوۋىت؟ وتى: بەلى، وتى: كەس
نەبو و لاخىكت پى بدات تا سواری بىت؟ وتى: نەيانكرد و منىش وام نەكرد،
عومەر وتى: بە پاستى لاي موسلمانانىكى خراپەۋە ھاتوۋىت، عومەر پىيى و ت،
عومەر لە خوا بترسە، خوا پى پى نەداۋىت غەيبەت بكەيت، دەيانبىنم نويزى
بەيانى دەكەن، عومەر وتى: دەي بۆ كویم ناردوۋىت؟ لە گېرەنەۋە تەبەرەنیدا
دەلېت: دەي ئەۋەى ناردومىت پىيى لە كويىە؟ چىت كردوۋە؟ وتى: ئەي ئەمىرى
باۋەرداران پرسىارت چىتە؟ عومەر وتى: سبحان الله، عومەر وتى: ئەگەر لەبەر
ئەۋە نەبوايە لە پوۋتا راست نەبم پىم نەدەۋىت، ناردەت تا چوۋمە ئەۋى، خەلكە
چاكەكەم كۆكردەۋە و كۆكردەۋە بەرەمە زەۋىيانم دايە دەستيان تا كۆيان
كردەۋە، ئەۋە كات لە شوپىنى خۇمدا دامنا، ئەگەر تۆ ھىچ پىشكىكت لىيى ھەبوايە
بۆم دەھىنايت، وتى: ئەي ھىچت بۆ نەھىناۋم؟ وتى: نا، وتى: دەي بەلېنەكە نوئى
بكەنەۋە بۆ عومەر، وتى: ئەمە شتىكە بۆ تۆۋ كەسى داۋى تويىش نايكەم، سویند
بەخوۋا ۋەرمەنگرتوۋە ھىچكات، بە مەسىحىكەم و ت ئەي خوا زەبوۋىت بكات، ئەمە
ئەۋەيە پىشنىارى كردم بۆى ئەي عومەر، خراپەترىن پۆژم ئەۋ پۆژەيە لەگەل تۆ
دروست كرام ئەي عومەر، بۆيە داۋى مۆلەتى لىكرد، ئەۋىش مۆلەتى داۋ
عومەرىش گەپايەۋە بۆ مائەۋە. دەلېت: چەند مىلېك لە نىۋان ئەۋى و مەدىنەدا پى

بۈۋ، عومەر لە كاتى چوۋنى عومەيردا وتى: وا دەبىنم ناپاكى لەپۈودا نواندىن، بۈيە كەسىكى بەناۋى حارسى ناردو سەد دىنارى پىدا، پىيى وت: بېرۇ بۆلەي عومەير تا لاي دادەبەزىت وانىشان بىدە تۆ مىۋانىت، ئەگەر كاريگەرى شتىكت دى ۋەرە، ئەگەر بارىكى سەختت دى ئەم سەد دىنارەي پى بىدە. حارس چوۋ سەيرى كرد عومەير دانىشتوۋە لە پال ھەۋشەكەدا كەراسەكەي پاك دەكردەۋە، كابرا سەلامى لىكرد، عومەير پىيى وت: دانىشە پەحمەتى خوات لى بىت، ئەۋىش دابەزى و دواتر پرسىياري لىكرد، وتى: لە كۆيۈ ھاتوۋىت؟ وتى: لە مەدىنەۋە، وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران چۆن بىنى؟ وتى: باشە، وتى: ئەي مۇسلمانان؟ وتى: باش و پىاۋچاكن. وتى: ئايا سنوۋرەكان بەجى ناگەيەنيت؟ وتى: بەلى، داي لە كۆپىكى. خۆي كە خراپەيەكى كردبوو لەتاۋ ئەۋەدا دواتر كۆرەكەي مرد، عومەير وتى: خۋايە يارمەتى عومەير بىدە چونكە وايدەبىنم زۆر تۆي خۆش دەۋىت، سى پۇژ لاي مايەۋە تەنھا كۆلۈرەيەكى گەنى مەبوو مالاۋەيان داياندىنا بۆ ئەو و خۆيان پىچدەدا تا ماندوۋوبون، عومەير پىيى وت: تۆ برسيت كردوۋىن، ئەگەر دەتوانىت لەلامان بچىت باشە، ئەۋىش دىنارەكانى دەرھىنا و پىيى داو وتى: ئەمىرى باۋەرداران ئەمەي بۆ ناردىت ۋەرىگەر، ئەۋىش ھاۋارى كردو وتى: ھىچ پىۋىستىم پىيى نىيە، ژنەكەي پىيى وت: دەي ئەگەر پىۋىستىت پىيەتى باشە ئەگەر نا لە شوۋىنى خۇيدا بىبەخشە. عەمەير وتى: سوۋىند بەخۋا ھىچم ناۋىت، ژنەكەي خۋارۋى چۆكەكەي دېرى ئەۋىش پارەكەي كىردەناۋى، ئافرەتەكە چوۋ لە نىۋ كۆپانى شەھىدان ۋە ژاراندا دابەشى كرد، نىردراۋەكە ۋاي زانى شتىكى لەۋە پى بدات، عومەير پىيى وت: سەلامم بگەيەنە بە ئەمىرى باۋەرداران. حارس گەپايەۋە بۆ لاي عومەرو وتى: چۆنت بىنى؟ وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران لە بارىكى سەختدا بىنىم، وتى: ئەي چى كرد بە دىنارەكان؟ وتى: نازانم. عومەر بۆي نوۋسى ئەم نامەم گەشىت پىت دايەنى تا بىيت بۆلام، ئەۋىش ھات، عومەر پىيى وت: چىت كرد بە دىنارەكان؟ وتى ھەرچىم پىكرد پىمكرد تۆ بۆچى پرسىياري لەبارەۋە

دەكەيت؟ وتى: سويىندت دەدەم لەبەر خوا پىم بلى چىت پى؟ وتى: پىشم خستىن بۇ خۇم (بەخشىم) وتى: پەحمەتى خوات لى بىت، فەرمانى كرد تا كوشى خواردن و دووكراسى بدەنى، ئەۋىش وتى: بۇ خواردنەكە پىۋىستىم پىنى نىە چونكە لە مالهە دوومشت گەنم بەكارهيناهە تا ئەۋە دەخۇم خوا پۇزى دەنيرىت، بۇيە خواردنەكەى وەرنەگرت، بۇيە دووكراسەكەش دايكى فلان كەس بى بەرگە، ھەردووكيانى بردوۋ گەپرايەۋە بۇ مالهەۋە ھىندەى نەبرد مرد (پەحمەتى خۋاى لى بىت) عومەرى ئەمەى بىست، دلى سوتتاۋ گريانى بۇى ھات و لەگەل خەلكىدا چوۋ بۇ گۇرستانى (بقيع الغرقد) ^۱ بە ھاۋەلەكانى وت: ھەمووتان ئاۋاتى خۇتان بلىن، يەككىيان وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ھەزەدەكرد پارەم ھەبۋايە و لەپىناۋ خۋادا ئەۋە و ئەۋە ئازاد بكەم، يەككىكى تر وتى: ئەى ئەمىرى باۋەرداران ھەزەدەكرد پارەم ھەبۋايە لە پىناۋخۋادا بىبەخشم، يەككىكى تر وتى: ئەگەر توانام ھەبۋايە لە زەمزەم ئاۋ ھەلگۇزم بۇ حاجيانى مالى خۋا، عومەر وتى: ھەزەدەكەم كەسىكى ۋەك عومەيرى كوپى سەعدم ھەبىت تا لە كاروبارى مۇسلماناندا پىشتى پى بېستەم ^۲.

^۱ گۇرستانىكە بۇ خەلكى مەدىنە چونكە درەختى غەرقەدى تىدايە.

^۲ - ضعيف.

^۳ - تەبەرائىش بەو جۇرە لە عومەيرى كوپى سەعدەۋە ھىناۋىيەتى، ھەيسەمى ج ۹ ص ۳۸۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا عەبدولمەلىكى كوپى ئىراھىمى كوپى عەنتەرە ھەيە كە مەتروكە، ھەيسەمى ھەروا ھىناۋىيەتى، ۋا ديارە پاستر ئەۋەيە عەبدولمەلىكى كوپى ھارونى عەنتەرە لە كىتبەكانى ناۋى كەسانى فەرمودەدا ھاتوۋە، ئىبن عەساكېرىش لە پىگەى موحەممەدى كوپى موزاحىمەۋە بە دوروۋ درىژى بە ۋاتايە ھىناۋىيەتى، كنز العمال ج ۷ ص ۷۹ ھىناۋىيەتى.

(چىرۆكى سەئىدى كۆرى عامرى)

كۆرى ھوزەيمى جومەھى (ﷺ)

ئەبۇنەئىم لە الحلىة ج ۱ ص ۲۴۵ لە خالىدى كۆرى مەعدانە ھەيئەتە
 دەلىت: عومەرى كۆرى خەتتە سەئىدى كۆرى عامرى جومەھى كىرە بەرپرسمان
 لە حىمىص، كە عومەر ھات بۇ حىمىص، وتى: ئەي خەلىكى حىمىص بەرپرەكەتان
 چۈن دەبىنن؟ ئەوانىش سكالايان لاكرىد - بە خەلىكى حىمىص دەوترا كۆھىفە
 بچوك لەبەر سكالايان لە سەر كاربە دەستان - وتیان چوار سكالامان لەسەرى
 ھەيە: خۆر ھەلىت ئىنجا دىت بۇ لامان، وتى: پىي گەرە دەبى، وتى: چىتر؟
 وتیان: شەو ۋەلامى كەس ناداتە ۋە، وتى: گەرەيە، وتى: چىتر؟ وتیان: لە
 مانگە كەدا پۆژىك ھەيە نايەت بۇ لامان، وتى: گەرەيە، وتى: چىتر؟ وتیان: ھەندى
 پۆژ سەرەمەرگ دەگىرىت، وتى: عومەر ئەۋى لەگەل خەلكە كەدا كۆكرە ۋە وتى:
 خۋايە ئەمرو پام لەسەرى پاست بىت، سكالاتان لەسەرى چىيە؟ وتیان: تاخۆر
 ھەئەيەت نايەت بۇ لامان، وتى: خەزناكەم باسى بكەم، لە مالدە خەزە تكارم نىە،
 بۇيە ھەۋىرەكەم دەشىلم، دواتر دەۋەستەم تا دەترشەت، پاشان دەبىرژىنم و دواتر
 نويزدەكەم و دىم بۇ لايان. وتى: سكالای تىرتان چىيە؟ وتیان: شەو ۋەلامى كەس
 ناداتە ۋە، عومەر وتى: چى دەلىت: سەئىد وتى: خەزناكەم باسى بكەم، پۆژم بۇ
 ئەوان داناۋە شەۋم بۇ خۋاي گەرە داناۋە. وتى: سكالای تىرتان چىيە؟ وتیان: لە
 مانگىكەدا پۆژىك ھەيە نايەت بۇ لامان. عومەر وتى: چى دەلىت؟ وتى:
 خەزە تكارىك نىە تا جەلەكانم بۇ بشوات و جلى دىكەشم نىە بىگۆرم. وتى: سكالای
 تىرتان چىيە؟ وتیان: ھەندى جار دەگاتە سەرەمەرگ. وتى: چى دەلىت؟ وتى:
 سەرەمەرگى ھەببى ئەنسارم لە مەككە بىنى كە قورەيش گۆشتەكەيان پارچە پاچە
 كىرد و لەسەر پەلى خورمايەك داياننا، وتیان خەزەكەيت موحەمەد لە شۆبىنتدا
 بىت؟ وتى: سۆيىد بەخۋا خەزناكەم لەناۋ كەس و كارمدا بم و موحەمەد دىركىك

بېجىت بە پىيدا. پاشان ھاۋارى كىرد ئىلى موھەممەد، كە بىرى ئىلى پۇرۇ دەكەمەۋە
 بۇچى لىلى بارەدا سەرم نەخست و بېروم بە خۋاى گەۋرە نەبۇۋ وادەزانم خۋاى
 گەۋرە ھەرگىز لىلى تاۋانەم خۇش نايىت، بۇيە توۋشى ئىلىبارە دەبىم، عومەر وتى:
 سوپاس بۇ خوا كە بېھىۋاى نەكردم، ھەزار دىنارى بۇ ناردو وتى: بۇ خۇت بەكارى
 بېھنە، ژنەكەى وتى: سوپاس بۇ ئىلى خۋايەى لىلى خزمەتى تۇ دەۋلەمەندى كىردىن،
 پىلى وتى: ھىچ خىرىك لىلى دەبىنىت؟ دەيدەين بە كەسىك كە لىلى ئىمە زىاتىر
 پىۋىستى پىيەتى، وتى: بەلى، بۇيە يەككە لىلى كەسانى خۇى بانگىرد كە جى
 متمانەى بوو، بەش بەشى كىردو دواتر وتى: ئىمە بىبە بۇ فلان بىۋەژن و ئىمە بۇ فلان
 ھەتىو و ئىۋە بۇ فلان ھەژارو ئىمە بۇ فلان نەخۇش. زىرىكى لىلىمەۋە، وتى:
 ئىمەش بىبەخشە، پاشان گەپرايەۋە سەر كارەكەى، ژنەكە وتى: ئىلى خزمەتكارىكمان
 بۇ ناكىرىت؟ ئىمە پارە سوۋدى نىبە بۇمان، وتى: كەس دىت بۇلات كە لىلى تۇ
 پىۋىستى زىاتىرى ھەيە.

(چىرۆكى ئىلىبۇھورەيرە (ﷺ))

ئىلىبۇنەئىم لىلى الحلىة ج ۱ ص ۲۸۵ لىلى سەلەبەى كۆپى ئىلىبۇمالىكى قورەزىيەۋە
 ھىناۋىيەتى ئىلىبۇھورەيرە دەچۈۋ بۇ بازارو بەرچىنەخورماى ھەلدەگرت، وتى: پى
 بىكەرەۋە بۇ ئىمىرى كۆپى ئىلى مالىك، منىش پىم وتى: ھىندە بەسە، وتى: پى بۇ
 ئىمىر بىكەرەۋە دەرفەتى بىدە.

پىشت بە خوا بەرگى يەكەم تەۋاۋ بوو و بە دوايدا بەرگى دوۋەم دىت.

پیرست

- پیشہ کی وہ رگیں ۴
- دہروازہ ۹
- نایہ تہ قورنائیہ کان لہ بارہی گوپرایہ لی ۹
- دہروازہ ۱۰
- نایہ تہ قورنائیہ کان لہ بارہی گوپرایہ لی پەرودہ رگوارو ۱۰
- پیغہ مہرہ کی موحہ مہد (ﷺ) ۱۰
- ((فہر موودہ سہ بارہ ت بہ گوپرایہ لی پیغہ مہر (ﷺ) و شوینکہ و تنی خوی و جینشینہ کانی رہ زای خویان لی بیت)) ۱۹
- نایہ تہ قورنائیہ کان لہ بارہی پیغہ مہر (ﷺ) و هاوہ لانیہ وہ (ﷺ) ۲۶
- باسی پیغہ مہر (ﷺ) و هاوہ لان (ﷺ) ۳۸
- فہر موودہ لہ سہر سیفہ تی پیغہ مہر (ﷺ) ۴۰
- ((نہ تہ رہ کان لہ سہر سیفہ تی هاوہ لانی بہ ریز (ﷺ))) ۴۵
- بانگہ وازی بو خوا ۵۳
- حہزو تامہ زرؤیی بو بانگہ وازی شہیدابوون پیہ وہ ۵۴
- بانگہ وازی تاک و کہ سان ۷۰
- پیغہ مہر (ﷺ) بانگہ وازی نہ بو بہ کر (ﷺ) دہ کات ۷۰
- بانگہ کردنی عومہری کوری خہ تاب (ﷺ) بو ناو ئیسلام ۷۲
- پیغہ مہر (ﷺ) بانگہ وازی عوسمانی ۷۳
- پیغہ مہر (ﷺ) بانگہ وازی علی ۷۳
- پیغہ مہر (ﷺ) عہ مری کوری عہ بہ سہ (ﷺ) ۷۵

- ۷۷ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی
- ۷۹ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی زه ماد (صلى الله عليه) دهکات
- ۸۲ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی
- ۸۴ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی پیاوړیک دهکات
- ۸۵ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی
- ۸۷ پیغه مېهر (عليه السلام) عهدی کوری حاتم (صلى الله عليه)
- ۹۰ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی
- ۹۱ پیغه مېهر (عليه السلام) به شیري کوری خه صاصیه (صلى الله عليه)
- ۹۲ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی که سیک دهکات
- ۹۵ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی نه بوو قوحافه (صلى الله عليه) دهکات
- ۹۶ پیغه مېهر (عليه السلام) نهو بیباوه رانه بو نیسلام
- ۹۸ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی نه بوسوفیان و هیندی دهکات
- ۱۰۰ پیغه مېهر (عليه السلام) پیشنیاری موسلمان بوون
- پیغه مېهر (عليه السلام) له وهرزی هه چو له سهر دانی هوزه کانی عه ره بدا
- ۱۰۷ بانگه واز دهکات
- ۱۲۴ پیغه مېهر (عليه السلام) له بازاردا بانگه واز دهکات
- ۱۲۶ پیغه مېهر (عليه السلام) بانگه وازی نریکه کانی خوی دهکات
- ۱۲۹ پیغه مېهر (عليه السلام) له سه فهدا بانگه واز دهکات
- ۱۳۰ پیغه مېهر (عليه السلام) به پی ری ده بریت له پیتاو بانگه وازدا
- ۱۳۶ پیغه مېهر (عليه السلام) کهس ده نیریت بو بانگه وازی
- ۱۴۱ پیغه مېهر (عليه السلام) سریه ده نیریت بو بانگه وازی ری خودا
- ۱۴۵ ((بانگه واز بو فره کانی نیسلام))

(پیتغه مبهەر (ﷺ) نامه به هاوه لانیدا ده نیریت بو پاشایانی
ناسوکان و شوینانی دیکو بانگیان ده کات بو لای خوی گه وره و

- هاتنه ناو ئیسلام) ۱۴۹
- (نامه ی پیتغه مبهەر (ﷺ) بو نه جاشی پاشای جه به شه) ۱۵۰
- (نامه ی پیتغه مبهەر (ﷺ) بو قه یسه ری پاشای روم) ۱۵۲
- (نامه ی پیتغه مبهەر (ﷺ) بو کیسرای پاشای فارس) ۱۶۰
- (نامه ی پیتغه مبهەر (ﷺ) بو مقوقسی پاشای نه سکه نده ری) ۱۶۵
- (نامه ی پیتغه مبهەر (ﷺ) بو خه لکی نه جران) ۱۶۷
- (نامه ی پیتغه مبهەر (ﷺ) بو به کری کوری وائل) ۱۷۲
- (نامه ی پیتغه مبهەر (ﷺ) بو به نی جوزامه) ۱۷۲
- (به سه ره اته کانی پیتغه مبهەر (ﷺ) له ناکاره به رزه کانیدا که بوونه
هو ی رینموونی کردنی خه لک) ۱۷۴
- ﴿موسلمان بوونی زهیدی کوری ۱۷۴
- (چیرۆکی ریکه وتنی حوده یبیه) ۱۷۶
- (چیرۆکی موسلمان بوونی عه مری کوری عاص (ﷺ)) ۱۸۵
- (چیرۆکی موسلمان بوونی خالیدی کوری وه لید (ﷺ)) ۱۸۸
- (چیرۆکی نه تحی مه که خوا شه رهنه ندتری بکات) ۱۹۲
- (چیرۆکی موسلمان بوونی عه کره مه ی کوری نه بووجه هل (ﷺ)) ۲۰۶
- (چیرۆکی موسلمان بوونی سه فوانی کوری ئومه ییه (ﷺ)) ۲۰۹
- (چیرۆکی موسلمان بوونی حوهیتی کوری عه بدولعوززا (ﷺ)) ۲۱۲
- (چیرۆکی موسلمان بوونی حارسی کوری هیشام (ﷺ)) ۲۱۴
- (چیرۆکی موسلمان بوونی ۲۱۵

- ۲۱۶ (چیرۆکی موسلمان بوونی سه قیف خه لکی تائف)
- ۲۱۹ (بانگه وازی هاوه لانی بو کهس و تاکه کان)
- ۲۱۹ (بانگه وازی عومه ری کوری خه تاب (ﷺ))
- ۲۲۰ (بانگه وازی موصعه بی کوری عومه یر (ﷺ))
- ۲۲۵ (بانگه وازی توله بیی کوری عومه یر)
- (بانگه وازی عومه یری کوری وه هبی جومه حی (ﷺ) و چیرۆکی موسلمان بوونی)
- ۲۲۶ (بانگه وازی نه بوهوره یره (ﷺ))
- ۲۲۹ (بانگه وازی ئوم سوله یم (ﷺ))
- ۲۳۱ (بانگه وازی هاوه لانی له ناو هۆزه کانی عه ره بدا)
- ۲۳۱ (بانگه وازی عه مری کوری موره ی جوههینی (ﷺ))
- ۲۳۳ (بانگه وازی عوروه ی کوری مه سعود (ﷺ) له ناو سه قیفدا)
- ۲۳۶ (بانگه وازی توفه یلی کوری عه مری دهوسی (ﷺ))
- ۲۳۷ (ناردنی هاوه لانی به تاک و کۆمه ل بو بانگه واز)
- ۲۴۱ (هاوه لانی نامه ده نیژن بو)
- ۲۴۲ (نامه ی بوجه یری کوری زوهه یری کوری)
- ۲۴۴ (نامه ی خالیدی کوری وه لید بو خه لکی فارس)
- ۲۴۶ (بانگه وازی هاوه لانی له شهردا (ﷺ))
- ۲۴۸ (بانگه وازی هاوه لانی بو لای خواو پیغه مبه ره که ی له شه ره کانی سه رده می نه بو به کرداو وه سیه تی نه بو به کر بو سه رکرده کان تا بانگه واز له شهردا بگر نه بهر)
- ۲۵۱

- (بانگەوازی ھاوھەلان بۆ خواو پیغەمبەرەکی لە شەردا لە
سەر دەمی عومەری کوری خەتابدا (ﷺ) و دەسیەتی عومەر بۆ
سەر کردەکان تا لە شەردا بانگەواز بکەن) ۲۵۶
(چیرۆکی ھاوھەلان لەو کارو ئاکارانەى ۲۷۰
(بەشی دووھەم) ۲۷۶
(بەیعتەتدان) ۲۷۶
ھاوھەلان (ﷺ) چۆن و لەسەر چی بەیعتەتیان دەدا بە پیغەمبەر (ﷺ) و
خەلیفەکانى دواى خۆى ۲۷۶
(بەیعتەتدان لەسەر ئیسلام) ۲۷۷
(بەیعتەتدان لەسەر کارەکانى ئیسلام) ۲۷۹
(بەیعتەتدان لەسەر کۆچکردن) ۲۸۳
(بەیعتەتدان لەسەر سەر خست) ۲۸۵
(بەیعتەتدان لەسەر جیھاد) ۲۹۰
(بەیعتەتدان لەسەر مەرگ) ۲۹۱
(بەیعتەتدان لەسەر گۆیگری و گۆیرایەلى) ۲۹۱
(بەیعتەتى ئافرەتان) ۲۹۳
(بەیعتەتى ھەرزەکاران) ۲۹۹
(بەیعتەتى ھاوھەلان (ﷺ) لەسەر دەستی ۲۹۹
(بەشی سییەم) ۳۰۳
(خۆگرتن لەسەر سەختیەکان لە پینا و خاودا) ۳۰۳
(بەشی سییەم) ۳۰۴

- ۳۰۴..... (خوگرتن له سهر سه ختیه کان له پیناو خواوا)
 پیغه مبه (ﷺ) و هاوه لانی (ﷺ) چون له سهر سه ختی و نازاره کان و
 برسیتی و تینویتی له پیناو دهر خستنی ئایینی بهرزو پته وداو له
 پیناو خوی گه ورده دا بو بهرز راگرتنی په یامی خوا خویان دهگرت
 ۳۰۴.....
 ۳۰۶..... (خوگرتنی پیغه مبه (ﷺ) له سهر سه ختی و نازار
 ۳۲۱..... (خوږاگری هاوه لانی (ﷺ) له سهر
 ۳۲۱..... سه ختی و نازاره کانی پی بانگه وازی خوا
 ۳۲۱..... خوږاگری نه بوبه کری صدیق (ﷺ) له سهر سه ختیه کان
 ۳۲۷..... (خوږاگری عومهری کوری خه تخاب (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ...
 ۳۲۸..... (خوگری عوسمانی کوری عه ففان (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
 ۳۲۸..... (خوگری نه لاهی کوری عوبه یدوللا (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ..
 ۳۳۰..... (خوگری زوبه یری کوری عه وام (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
 ۳۳۱..... (خوگری بیلالی کوری رباحی بانگدهر (ﷺ)
 ۳۳۳..... (خوگری عه ممری کوری یاسرو خیزانیان (ﷺ)
 ۳۳۵..... (خوگری خه ببابی کوری نه رت (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
 ۳۳۷..... (خوگری نه بوزه ری غه فاری (ﷺ) له سهر سه ختیه کان)
 (خوگری سه عیدی کوری زه یدو فایمه ی ژنی که خوشکی عومه
 بوو له سهر سه ختیه کان) ۳۴۰
 ۳۴۳..... (خوگری عوسمانی کوری مه چغون (ﷺ) له سهر سه ختیه کان) ...
 ۳۴۵..... (خوگری موصعه بی کوری عومه یر له سهر سه ختیه کان)
 ۳۴۶..... (خوگری عه بدوللای کوری حوزافه ی سه همی (ﷺ))

- ۳۴۷..... (خوگری گشتی هاوه لانی پیغه مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم)
- ۳۴۸..... (خوگری له‌سەر برسیستی له پیناو بانگه‌وازی ریی خوادا)
- ۳۴۸..... (خوگری پیغه مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم له‌سەر برسیستی)
- ۳۵۳..... (برسیستی پیغه مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم و بنه ماله‌که‌ی و)
- ۳۵۷..... (برسیستی سه‌عدی کوری نه‌بی وه‌قاص صلی اللہ علیہ وسلم)
- ۳۵۷..... (برسیستی مقدادی کوری نه‌سوده صلی اللہ علیہ وسلم و دوو هاوړیکه‌ی صلی اللہ علیہ وسلم)
- ۳۵۹..... (برسیستی نه‌بوهوره‌یره صلی اللہ علیہ وسلم)
- ۳۶۲..... (برسیستی نه‌سمای کچی نه‌بو به‌کر صلی اللہ علیہ وسلم)
- ۳۶۳..... (برسیستی گشتی هاوه لانی پیغه مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم)
- ۳۶۹..... (خوگری له‌سەر تینویه‌تی له پیناو بانگه‌وازی ریی خوادا)
- ۳۷۰..... (خوگری له‌سەر سه‌ختی سه‌رما له پیناو بانگه‌وازی ریی خوادا)
- ۳۷۱..... (خوگری له‌سەر که‌می جل و به‌رگ)
- ۳۷۴..... (خوگری له‌سەر سه‌ختی ترس له پیناو بانگه‌وازی ریی خوادا)
- ۳۷۷..... (خوگری له‌سەر نه‌خوشیه‌کان له پیناو بانگه‌وازی ریی خوادا)
- ۳۷۹..... (به‌شی چواره‌م)
- ۳۷۹..... (کوچکردن)
- ۳۸۰..... (به‌شی چواره‌م)
- ۳۸۰..... (کوچکردن)
- ۳۸۰..... (کوچکردنی پیغه مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم و نه‌بو به‌کر)
- ۳۹۰..... (کوچکردنی عومهری کوری خه‌تاب و هاوه لانی صلی اللہ علیہ وسلم)
- ۳۹۲..... (کوچکردنی عوسمانی کوری عه‌فان صلی اللہ علیہ وسلم)
- ۳۹۳..... (کوچکردنی عه‌لی کوری نه‌بو تالیب صلی اللہ علیہ وسلم)

كوچكر دنى جه عفه رى كورى نه بو و تاليبو هاوه لان (ﷺ) بو

۳۹۳..... جه به شه و دواتریش بو مه دينه)

۴۰۵..... كوچكر دنى نه بو سه له مه و نوم سه له مه (ﷺ) بو مه دينه)

۴۰۶..... كوچكر دنى صوهه يي كورى سنان (ﷺ)

۴۰۹..... كوچكر دنى عه بدوللاى كورى عومهر (ﷺ)

۴۰۹..... عه بدوللاى كورى جوحش (ﷺ)

۴۱۱..... كوچكر دنى چهمره ي كورى نه بولعه يص

۴۱۲..... كوچكر دنى واسيلى كورى نه سقه ع (ﷺ)

۴۱۳..... كوچكر دنى به نى نه سلم)

۴۱۳..... كوچكر دنى جه ناده ي كورى نومه ييه (ﷺ)

نه وه ي به صه فوانى كورى نومه ييه و كه سانى دى و ترا له باره ي

۴۱۴..... كوچكر دنه وه)

۴۱۶..... كوچكر دنى ژنان و مندا لان)

۴۱۶..... كوچكر دنى خيزانى پيغه مبه ر (ﷺ) و نه بو به كر (ﷺ)

۴۲۰..... كوچكر دنى دو پرده ي كچى نه بوله هه ب (رضي الله عنها)

كوچكر دنى عه بدوللاى كورى عه عباس (ﷺ) و مندا لانى ديكه ش)

۴۲۰.....

۴۲۱..... به شى پيئجه م)

۴۲۱..... سه ر خستن)

۴۲۲..... به شى پيئجه م)

۴۲۲..... سه ر خستن)

۴۲۲..... سه ره تاي بارى پشتيوانان (ﷺ)

- ۴۲۶..... (ﷺ) بىرايەتى نيوان كۆچەرەن و پىشتىوانان
- ۴۲۷..... پىشتىوانان بە مال و سامانيان دلى كۆچەرەن دەدەنەوہ)
- پىشتىوانان (خوایان لى رازى بىت) چۆن بۆ بە ھىزکردنى پەتى
- ۴۲۹..... ئىسلام پەتى نەفامىيان پچراند)
- ۴۳۱..... (كوشتنى ئەبوراڧىع سەلامى كورى ئەبولھوقەيق)
- ۴۳۵..... (كوشتنى ئىبن شەيبەى جوولەكە)
- شەرەكانى بەنى قەينووقاع و بەنى نەزىرو بەنى قورەيزەو لەو
- ۴۳۶..... بوارەدا پىشكى پىشتىوانان چى بوو)
- ۴۳۸..... (فەرموودە سەبارەت بە بەنو نە ضير)
- ۴۴۰..... (فەرموودەكەى بەنى قورەى ظە)
- ۴۴۳..... (شانازى پىشتىوانان بە عىزەت و شكۆى ئايىنەوہ)
- خۆراگرى پىشتىوانان لەسەر خۆشى و شادىە كاتىەكانى دونىاو
- ۴۴۳..... رازىبوون بە خوای گەورەو پىڭفەمبەرەكەى (ﷺ)
- ۴۵۰..... (سيفەتى پىشتىوانان (رەزای خوایان لى بىت))
- ۴۵۱..... (رىزگرتن و خزمەتەكانى پىشتىوانان (رەزای خوایان لى بىت))
- ۴۵۷..... (نزاو پارانەوہ بۆ پىشتىوانان (ﷺ))
- ۴۵۸..... (پىشتىوانان (خوایان لى رازى بىت))
- ۴۶۱..... (بەشى شەشەم)
- ۴۶۱..... (جىھادکردن)
- ۴۶۲..... (بەشى شەشەم)
- ۴۶۲..... (جىھادکردن)

- ھاندان و گەرم و گورى پىدانی پىغە مېر (ﷺ) لە سەر جىھاد و پارە و سامان بە خشىن) ۴۶۲
- گرنگيدانى پىغە مېر (ﷺ) بە ناردنى نوسامە (ﷺ) لە کاتى
نە خوۋشى سەرە مەرگىدا، زۆر گرنگيدانى نە بوبە كرى صدقيش
(ﷺ) بە ۋە لە سەرە تاى خىلافەتە كە يە ۋە) ۴۷۲
- گرنگيدانى نە بوبە كرى صدق (ﷺ) بە جەنگى ھەلگە راۋە كان و
نە ۋانەى زەكاتيان نە دەدا) ۴۸۱
- گرنگيدانى نە بوبە كر (ﷺ) بە ناردنى سوپا لە پىناو خوادا كوروتىن
پىدان لە پىناو جىھاد و راۋىژ كردنى بە ھاۋەلەن لە سەر جىھادى
رۆم) ۴۸۵
- عومەرى كورى خەتتاب (ﷺ) مۇسلمانان لە سەر جىھادى رىي خوا
ھاندەدات و لە ۋەى دەھاتە رىي راۋىژى بە ھاۋەلەن دە كرد) ۴۹۱
- ھاندانى عوسمانى كورى عەففان (ﷺ) بۆ جىھادى رىي خوا) ... ۴۹۳
- عەلى كورى نەبوتالەيب (خوا روخسارى رىژدار بكت و لىي رازى
بىت) لە سەر جىھاد مۇسلمانان ھاندەدات) ۴۹۴
- سەعدى كورى نەبى ۋە قاص (ﷺ) مۇسلمانان ۴۹۶
- جەزو كوروتىنى ھاۋەلەن (ﷺ) بۆ جىھادى رىي خوا) ۴۹۷
- خەم و پەژارەى ھاۋەلەن (ﷺ) لە سەر نەتوانىن بۆ چوون بۆ غەزاو
بە خششى رىي خوا) ۵۰۷
- نكولئى لە سەر نە ۋەى دەر چوونى ۵۰۹
- سەركۆنەى نە ۋە كە سەى لە رىي خوا دۋادە كە ۋىت و كە مەتەرخە مى
تىدا دەنۋىنىت) ۵۱۱

- هه ره شه له وه که سه ی له ناو ژن و ماییدا ده مینیتته وه ۵۱۷.....
- هه ره شه و ترساندن بوئه وه که سه ی ۵۱۹.....
- خیراچوون بو جیهادی ریی خواو ۵۱۹.....
- نکوولی له سه ره وه ی له پیناو خوادا ۵۲۲.....
- چل شه و سه نگرگیری ته واو نه کات ۵۲۲.....
- ده رچوون بو سی چل روژی له پیناو خوای گه ورده دا ۵۲۲.....
- حه زی هاوه لان له تاودانه ته پوتوز له پیناو خوای گه ورده دا ۵۲۳.....
- خزمهت له جیهادی ریی خوادا ۵۲۵.....
- روژوو له پیناو خوادا ۵۲۶.....
- نوێژ له پیناو خوادا ۵۲۸.....
- یاد و زیکر له پیناو خوای گه ورده دا ۵۳۲.....
- گرنگیدان به نزاکان له کاتی جیهادی ریی خوادا ۵۳۴.....
- نزای کاتی ده رچوون له گوندو شوینی خوت ۵۳۴.....
- نزای کاتی چوونه لای گوندو شوینیك ۵۳۴.....
- نزای کاتی ده ستپیکردنی جیهاد ۵۳۵.....
- نزای کاتی جیهاد ۵۳۷.....
- نزای کاتی شه ۵۳۷.....
- نزای دوا ی لیبوونه وه ۵۳۸.....
- گرنگیدان به فیرکاری له کاتی جیهادی ریی خوادا ۵۳۹.....
- به خشین له پیناو جیهادی ریی خوادا ۵۴۰.....
- نیازپاکی له جیهادی ریی خوای گه ورده دا ۵۴۲.....
- گوێرایه لی فه رمانی نه میر له جیهادی ریی خوادا ۵۴۸.....

- ۵۴۸..... (دانه پال يەكدى لە كاتى جىھادى رېي خوادا)
- ۵۴۹..... (پاسەوانى لە پىناۋ خواى گەورەدا)
- ۵۵۲..... (خۆگىرى لە سەر نەخۆشى لە جىھادى رېي خوادا)
- ۵۵۳..... (پىكران و برىندارى لە جىھادى رېي خوادا)
- ۵۵۷..... (ھىۋاۋ نزاى شەھىد بوون)
- ۵۶۳..... (ھەزى ھاۋەلان (ﷺ) بۆ مەرگ و كۆزرائى رېي خوا)
- ۵۶۴..... (شەرى ئۈچۈد)
- ۵۶۹..... (شەرى (الرجيع))
- ۵۷۵..... (شەرى بىئىر مەعوونە)
- ۵۷۷..... (شەرى مونتە)
- ۵۸۱..... (شەرى يەمامە)
- ۵۸۳..... (چىرۆكى ھاۋەلان (ﷺ) لە سەر ھەزى كۆزرائى رېي خوا)
- ۵۸۷..... (دلىرى ھاۋەلان (ﷺ))
- ۵۸۷..... (دلىرى ئەبۇبەكر (ﷺ))
- ۵۸۷..... (دلىرى عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ))
- ۵۸۸..... (دلىرى ئەلى كۆرى ئەبى تالىب (ﷺ))
- ۵۹۲..... (دلىرى تەلھەى كۆرى عوبەيدوللا (ﷺ))
- ۵۹۳..... (دلىرى زوبەيرى كۆرى عەۋام (ﷺ))
- ۵۹۶..... (دلىرى سەعدى كۆرى ئەبى ۋەقاص (ﷺ))
- ۵۹۷..... (دلىرى ھەمزەى كۆرى عەبدولموتەلىب (ﷺ))
- ۶۰۰..... (دلىرى عەبباسى كۆرى عەبدولموتەلىب (ﷺ))

- (دليرى موعازى كورى عه مرى كورى جه موح و موعازى كورى)
 ۶۰۰ عه فرا (رهزاي خويان لى بيت))
 ۶۰۲ دليرى نه بودوجانه سه ماكى
 ۶۰۴ دليرى قه تادهى كورى نועمان (ع.ق. ۱)
 ۶۰۵ دليرى نه بى جه درهد)
 ۶۰۶ دليرى خاليدى كورى وه ليد (ع.ق. ۱)
 ۶۰۷ دليرى به رانى كورى ماليك (ع.ق. ۱)
 ۶۰۸ دليرى نه بى ميحجه نى سه قه فى (ع.ق. ۱)
 ۶۱۰ دليرى عه ممرى كورى ياسر (ع.ق. ۱)
 ۶۱۱ دليرى عه مرى كورى مه عديه كريى زوبه يدى (ع.ق. ۱)
 ۶۱۲ دليرى عه بدوللاى كورى زوبه ير (ع.ق. ۱)
 ۶۱۶ نكوولى له وهى له رى خوا رابكات)
 ۶۱۶ په شيمانى و خه فته تبارى به ده دست راكردنه وه)
 (ناماده سازى و يارمه تى كه سيك كه ده چيت بو جيهادى رى خوا)
 ۶۱۹
 ۶۲۱ (جيهاد به پاداشت)
 ۶۲۲ (نه وهى به سامانى كه سى تر غه زا ده كات)
 ۶۲۲ (له برى خو ناردن)
 ۶۲۲ نكوولى له سهر نه وهى بو ده رچوون
 ۶۲۳ (قهرز بو جيهاد)
 ۶۲۳ (به ريكردن و مالناوايى له موجهيدى رى خوا)
 ۶۲۵ (پيشوازي جه نگاوه ران)

- ۶۲۶ (دهرچوون له ږی خواډا له مانگی ږه مه زاندا)
- ۶۲۷ (نووسینی ناوی نه وهی بو جیهادی ږی خوا ده چیت)
- ۶۲۷ (نویزو خواردن له کاتی هاتنه وهدا)
- ۶۲۸ (دهرچوونی نافرته تان له جیهادی ږی خواډا)
- ۶۲۸ (ږووداوی نیفک)
- ۶۳۶ (خرمه تی نافرته تان له جیهادی ږی خواډا)
- ۶۳۸ (شهری نافرته تان له جیهادی ږی خواډا)
- ۶۴۱ (نکوولی له سر چوونی نافرته تان بو جیهاد)
- ۶۴۲ (دهرچوون و شهری هه رزه کاران له جیهادی ږی خواډا)
- ۶۴۴ (به شی هه و ته م)

گرنگیدانی هاوه لآن (ﷺ) به یه کده نگی و یه ک بریاری و

دوورکه و تنه وه له ناکوکی و دووبه رهی نیوانیان له بانگه وازی ږی

خواو پیغه مبه رهی و جیهادی ږی خواډا ۶۴۴

یه کده نگی هاوه لآن (ﷺ) له سر نه بوبه کری صدیق (ﷺ) ۶۴۷

(هاوه لآن (ﷺ) نه بوبه کریان (ﷺ) له خیلافه تدا پیښخست و به

خیلافه تی رازی بوون و به رپه رچی هه رکه سیان ده دایه وه که

بیویستایه لیان جیابیتته وه ۶۵۶

گیرانه وهی خیلافه ت بو خه لک ۶۶۱

قبولکردنی خیلافه ت بو به رژه و هندی کی نایینی ۶۶۳

خه فته خواردن به قبولکردنی خیلافه ت ۶۶۳

له بری خودانان ۶۶۵

- ۶۶۹ ڀاڙيڪاري ٻو ڪاروبار له نيوان چاڪفوازاني نه و ڪاره دا)
- ۶۷۴ ڪي خيلافهت له نه ستو ده گريت)
- ۶۷۸ نه رمونياني و توندوتولي خليفه)
- ۶۸۱ ڀاڙيڪردن به خاوهن ڀاڪان)
- ۶۸۶ ڀاڙيڪي نه بوبه ڪر (ﷺ) به خاوهن ڀاڪان)
- ۶۸۸ ڀاڙيڪي عومهری ڪوري خهتاب به خاوهن ڀاڪان)
- ۶۹۱ داناني نه ميره ڪان)
- ۶۹۳ نه ميرايه تي له سهر ده ڪهس)
- ۶۹۳ نه ميرايه تي له سه فهدا)
- ۶۹۳ ڪي نه ميرايه تي له نه ستو ده گريت)
- ۶۹۶ ڪي له نه ميرايه تي دا رزگاري ده بيت)
- ۶۹۷ نڪولي له سهر قبول ڪردني نه ميرايه تي)
- ۷۰۵ ريزگرتني خليفه و نه ميره ڪان و گوپرايه لي فهرمانه ڪانيان)
- ۷۱۴ گونجاني سه ڪرده ڪان)
- ۷۱۶ مافي نه مير له سهر هاوالتی و ژيرده ستان)
- ۷۱۷ دووره پهريزي له قسه وتن به سه ڪرده ڪان)
- ۷۱۷ زمان پاري زي لای نه مير)
- قسه ي حهق لای سه ڪرده و به رپه رچدانه وهی فهرمانی نه گهر
- ۷۱۹ پيچه وانه ي فهرمانی خوابو)

- ۷۲۳ (مافی خه لک به سهر نه میره وه)
- ۷۲۵ (نکوولی له سهر بهرز راگری نه میرو گوی دانی)
- ۷۲۸ (به دوا داچوونی بارودوخه کان)
- ۷۲۹ (وه رگرتنی روخساری کاره کان)
- ۷۳۰ (روانینه کار)
- ۷۳۰ (به دوا داچوونی سوپا کان)
- ۷۳۰ (موسلمانان تووشی چی بن نه میر چاودیریان بکات)
- ۷۳۲ (سۆزو میهری نه میر)
- ۷۳۴ (دادپه روهری پیغه مبه (ﷺ) و هاوه له کانی)
- ۷۳۹ (دادپه روهری نه بو به کر (ﷺ))
- ۷۳۹ (دادپه روهری عومه ری فاروق (ﷺ))
- ۷۵۳ (دادپه روهری عوسمانی خاوه ن دوو رووناکی (ﷺ))
- ۷۵۴ (دادپه روهری عه لی مورته زا (ﷺ))
- ۷۵۵ (دادپه روهری عه بدوللای کوری رهواجه (ﷺ))
- ۷۵۶ (دادپه روهری میقدادی کوری نه سوهد (ﷺ))
- ۷۵۶ (ترسی خه لیفه کان)
- ۷۵۹ (نایا نه میر له سه رکۆنه ی سه رکۆنه کاران ده ترسیت)
- ۷۶۰ (وه سیه تی خه لیفه کان بو خه لیفه و نه میره کان)
- ۷۶۲ (وه سیه تی نه بو به کر بو عه مری کوری عاص و که سانی دیکه ش)
- ۷۶۵ (وه سیه تی نه بو به کری صدیق (ﷺ) بو)
- ۷۶۶ (وه سیه تی نه بو به کری صدیق (ﷺ) بو)

- ۷۶۸ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب (ۋەتەن)
- ۷۶۹ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب (ۋەتەن) بۇ ئەبۇعوبەيدەۋى كۆرى
- ۷۶۹ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۶۹ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۷۱ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۷۲ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۷۴ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- (ۋەتەن) ۋەسىيەتە كەلگەن كۆرى ئەبۇتالىب (ۋەتەن) بۇ سەركردە كەلگەن
- ۷۷۷ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۷۸ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۸۱ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۸۲ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۸۳ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۸۵ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۸۹ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب
- ۷۹۰ (ۋەتەن) ۋەسىيەتى ئومۇمىي كۆرى خەتتەب